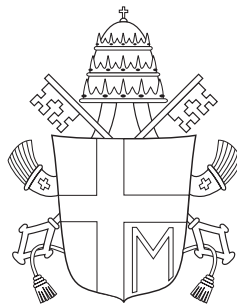

**CODEX CANONUM
ECCLESIARUM ORIENTALIUM**

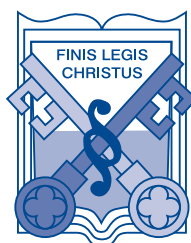
**AUCTORITATE
IOANNIS PAULI PP. II
PROMULGATUS**

**LIBRERIA EDITRICE VATICANA
1990**

KODEKS KANONÓW KOŚCIOŁÓW WSCHODNICH

PROMULGOWANY
PRZEZ
PAPIEŻA JANA PAWŁA II

WYDZIAŁ PRAWA, PRAWA KANONICZNEGO I ADMINISTRACJI
KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO
WYDAWNICTWO ARCHIDIECEZJI LUBELSKIEJ „GAUDIUM”
2002

Wydano za zgodą Amministrazione del Patrimonio della Sede Apostolica z dnia 14 maja 2001 r. nr 344331.

La Santa Sede, a norma delle convenzioni internazionali, si riserva i diritti esclusivi sul testo, sia per quel che riguarda la sua ristampa nella lingua Latina, sia per quanto concerne le traduzioni e le pubblicazioni dello stesso testo in altre lingue. (Segreteria di Stato, 25 Ottobre 1990)

Tłumaczenie polskie

ks. dr Leszek Adamowicz
dr Marzena Dyjakowska

Indeks alfabetyczny

ks. dr Leszek Adamowicz
Maciej Lewandowski

CD-ROM

ks. dr Leszek Adamowicz
ks. mgr Jarosław Piliś

Słownik

ks. dr Leszek Adamowicz

Korekta

Barbara Poniatońska

Opracowanie komputerowe

Hanna Fijołek

Copyright by Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej „Gaudium”

ISBN–83-88615-18-1

Skład, druk i oprawa

Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej „Gaudium”
20-075 Lublin, ul. Ogrodowa 12
tel. (0-prefiks-81) 532 27 60; fax 743 73 16
e-mail: wydawnictwo@gaudium.pl; www.gaudium.pl

Słowo wstępne do wydania polskiego

Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich, promulgowany przez Ojca Świętego Jana Pawła II dnia 18 października 1990 r., od z górną dziesięć lat służy jako podstawowy zbiór norm prawa wspólnego wszystkim wschodnim Kościołom pozostającym w komunii z Rzymską Stolicą św. Piotra. W okresie tym na świecie ukazało się wiele tłumaczeń Kodeksu na języki nowożytny, w tym na język włoski, angielski, francuski, niemiecki, hiszpański i arabski. Po ukazaniu się w roku 1993 tłumaczenia ukraińskiego, na progu nowego Tysiąclecia, jako drugie tłumaczenie słowiańskie oddajemy łacińsko-polską edycję Kodeksu, przygotowaną przez pracowników Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, a wydaną przez Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej „Gaudium”. Dzieło to stanowi owoc wieloletniej pracy wielu ludzi, zainspirowanych zachętami Hierarchów, Władz Uniwersytetu i Wydziału. Jest ono owocem współpracy kanonistów Kościoła łacińskiego i Kościołów tradycji bizantyjskiej z Polski, Ukrainy, Słowacji, Białorusi i Czech. To wspólne dzieło jest świadectwem jedności Kościoła w różnorodności jego tradycji obrządkowych i praktyczną realizacją słów Jana Pawła II o konieczności „oddychania w Kościele płucami Wschodu i Zachodu”.

W wydaniu, które oddajemy do rąk szerokiego grona odbiorców, zamieszczamy oryginalny łaciński tekst Kodeksu, z uwzględnieniem zmian dokonanych przez Ojca Świętego listem apostolskim „Ad tuendam fidem” z 1998 roku, tekst polskiego tłumaczenia oraz dodatkowy aparat źródłowo-naukowy:

- odsyłacze do źródeł KKKW (na podstawie watykańskiego wydania Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich z 1995 roku),*
  - odsyłacze do kanonów paralelnych kodyfikacji prawa Kościoła łacińskiego z lat 1983 i 1917,*
  - odsyłacze do kanonów paralelnych częściowej kodyfikacji prawa Kościołów wschodnich dokonanej przez Papieża Piusa XII w latach 1949-1957,*
  - odsyłacze do wypowiedzi Papieskiej Rady Interpretacji Tekstów Prawnych odnoszących się do kanonów KKKW, bądź do identycznych lub podobnych w treści kanonów KPK z 1983 roku,*
  - wykaz podstawowych uzupełniających norm pozakodeksowych, dotyczących Kościołów wschodnich,*
  - indeks alfabetyczny, podający, ze względu na objętość całego dzieła, zwięzłe odesłanie do poszczególnych kanonów,*
  - słownik zawierający wyjaśnienie niektórych terminów występujących w Kodeksie.*
- Do tekstu drukowanego jest dołączony CD-ROM z całością publikacji.*

Mamy nadzieję, że polska edycja Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich będzie pomocą w praktycznej: pastoralnej i naukowej, realizacji podstawowej zasady systemu prawnego Kościoła, którą wyraża sentencja mówiąca, iż „salus animarum in Ecclesia suprema lex semper esse debet”.

*ks. Leszek Adamowicz
Katedra Prawa Katolickich Kościołów Wschodnich
Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*

Abbreviationes	22
Constitutio Apostolica „Sacri Canones”	28
Praefatio	42
Canones praeliminare s	can. 1-6
Titulus I: De christifidelibus eorumque omnium iuribus et obligationibus	7-26
Titulus II: De Ecclesiis sui iuris et de ritibus	27-41
Caput I: De ascriptione alicui Ecclesiae sui iuris	29-38
Caput II: De ritibus servandis	39-41
Titulus III: De suprema Ecclesiae auctoritate	42-54
Caput I: De Romano Pontifice	43-48
Caput II: De Collegio Episcoporum	49-54
Titulus IV: De Ecclesiis patriarchalibus	55-150
Caput I: De electione Patriarcharum	63-77
Caput II: De iuribus et obligationibus Patriarcharum	78-101
Caput III: De Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis	102-113
Caput IV: De curia patriarchali	114-125
Caput V: De Sede patriarchali vacante vel impedita	126-132
Caput VI: De Metropolitae Ecclesiae patriarchalis	133-139
Caput VII: De conventu patriarchali	140-145
Caput VIII: De territorio Ecclesiae patriarchalis atque de potestate Patriarchae et Synodorum extra hoc territorium	146-150
Titulus V: De Ecclesiis archiepiscopalibus maioribus	151-154
Titulus VI: De Ecclesiis metropolitae ceterisque Ecclesiis sui iuris	155-176
Caput I: De Ecclesiis metropolitae sui iuris	155-173
Caput II: De ceteris Ecclesiis sui iuris	174-176
Titulus VII: De eparchiis et de Episcopis	177-310
Caput I: De Episcopis	177-234

Spis treści

Wykaz skrótów	22
Konstytucja Apostolska „Sacri canones”	29
Wstęp	43
Kanony wstępne	kan. 1-6
Tytuł I: Chrześcijanie, ich wszystkie prawa i obowiązki	7-26
Tytuł II: Kościoły sui iuris i obrządki	27-41
Rozdz. I: Przynależność do Kościoła sui iuris	29-38
Rozdz. II: Zachowanie obrządku	39-41
Tytuł III: Najwyższa władza Kościoła	42-54
Rozdz. I: Biskup Rzymski	43-48
Rozdz. II: Kolegium Biskupów	49-54
Tytuł IV: Kościoły patriarchalne	55-150
Rozdz. I: Wybór Patriarchów	63-77
Rozdz. II: Prawa i obowiązki Patriarchów	78-101
Rozdz. III: Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego	102-113
Rozdz. IV: Kuria patriarchalna	114-125
Rozdz. V: Stolica patriarchalna wakująca i przeszkadzona	126-132
Rozdz. VI: Metropolici Kościoła Patriarchalnego	133-139
Rozdz. VII: Zgromadzenie patriarchalne	140-145
Rozdz. VIII: Terytorium Kościoła patriarchalnego; władza Patriarchy i Synodów poza tym terytorium	146-150
Tytuł V: Kościoły arcybiskupie większe	151-154
Tytuł VI: Kościoły metropolitalne i pozostałe Kościoły sui iuris	155-176
Rozdz. I: Kościoły metropolitalne sui iuris	155-173
Rozdz. II: Pozostałe Kościoły sui iuris	174-176
Tytuł VII: Eparchie i biskupi	177-310
Rozdz. I: Biskupi	177-234

Art. I:	De electione Episcoporum	180-189
Art. II:	De iuribus et obligationibus Episcoporum eparchialium	190-211
Art. III:	De Episcopis coadiutoribus et de Episcopis auxiliaribus	212-218
Art. IV:	De sede eparchiali vacante vel impedita	219-233
Art. V:	De Administratoribus apostolicis	234
Caput II:	De organis Episcopum eparchialem in regimine eparchiae adiuvantibus	235-278
Art. I:	De conventu eparchiali	235-242
Art. II:	De curia eparchiali	243-263
1°	De Protosyncello et de Syncellis	245-251
2°	De cancellario aliisque notariis et de archivo curiae eparchialis	252-261
3°	De oeconomio eparchiali et de consilio a rebus oeconomicis	262-263
Art. III:	De consilio presbyterali et de collegio consultorum eparchialium	264-271
Art. IV:	De consilio pastorali	272-275
Art. V:	De protopresbyteris	276-278
Caput III:	De paroeciis, de parochis et de vicariis paroecialibus	279-303
Caput IV:	De rectoribus ecclesiarum	304-310
Titulus VIII:	De exarchiis et de exarchis	311-321
Titulus IX:	De conventibus hierarcharum plurium Ecclesiarum sui iuris ..	322
Titulus X:	De clericis	323-398
Caput I:	De institutione clericorum	328-356
Art. I:	De seminariis erigendis et regendis	331-341
Art. II:	De institutione ad ministeria	342-356
Caput II:	De ascriptione clericorum alicui eparchiae	357-366
Caput III:	De iuribus et obligationibus clericorum	367-393
Caput IV:	De amissione status clericalis	394-398
Titulus XI:	De laicis	399-409
Titulus XII:	De monachis ceterisque religiosis et de sodalibus aliorum institutorum vitae consecratae	410-572
Caput I:	De monachis ceterisque religiosis	410-553
Art. I:	Canones generales	410-432
1°	De dependentia religiosorum ab Episcopo eparchiali, a Patriarcha, a Sede Apostolica	410-417

Art. I:	Wybór biskupów	180-189
Art. II:	Prawa i obowiązki biskupów eparchialnych	190-211
Art. III:	Biskupi koadiutorzy i Biskupi pomocniczy	212-218
Art. IV:	Wakans stolicy eparchialnej lub przeszkoda w jej działaniu	219-233
Art. V:	Administratorzy apostołscy	234
Rozdz. II:	Organy wspierające Biskupa eparchialnego w zarządzaniu eparchią	235-278
Art. I:	Zgromadzenie eparchialne	235-242
Art. II:	Kuria eparchialna	243-263
1°	Protosyncel i Syncelowie	245-251
2°	Kanclerz, inni notariusze i archiwum kurii eparchialnej	252-261
3°	Ekonom eparchialny i rada do spraw ekonomicznych	262-263
Art. III:	Rada kapłańska i kolegium konsultorów eparchialnych	264-271
Art. IV:	Rada duszpasterska	272-275
Art. V:	Protoprezbiterzy	276-278
Rozdz. III:	Parafie, proboszczowie i wikariusze parafialni	279-303
Rozdz. IV:	Rektorzy kościołów	304-310
Tytuł VIII:	Egzarchaty i egzarchowie	311-321
Tytuł IX:	Zgromadzenia hierarchów wielu Kościołów sui iuris	322
Tytuł X:	Duchowni	323-398
Rozdz. I:	Kształcenie duchowieństwa	328-356
Art. I:	Erygowanie i zarząd seminariów	331-341
Art. II:	Kształcenie do posługi	342-356
Rozdz. II:	Przynależność duchownych do eparchii	357-366
Rozdz. III:	Prawa i obowiązki duchownych	367-393
Rozdz. IV:	Utrata stanu duchownego	394-398
Tytuł XI:	Świeccy	399-409
Tytuł XII:	Mnisi i inni zakonnicy oraz członkowie innych instytutów życia konsekrowanego	410-572
Rozdz. I:	Mnisi i inni zakonnicy	410-553
Art. I:	Kanony ogólne	410-432
1°	Zależność zakonników od Biskupa eparchialnego, od Patriarchy i Stolicy Apostolskiej	410-417

2°	De Superioribus et de sodalibus institutorum religiosorum	418-432
Art. II:	De monasteriis	433-503
1°	De erectione et de suppressione monasteriorum	435-440
2°	De monasteriorum Superioribus, Synaxibus et oeconomis	441-447
3°	De admissione in monasterium sui iuris et de novitiatu	448-461
4°	De consecratione seu professione monastica	462-470
5°	De institutione sodalium et de disciplina monastica	471-480
6°	De eremitis	481-485
7°	De monasterio stauropégiaco	486
8°	De transitu ad aliud monasterium	487-488
9°	De exclaustatione et de discessu a monasterio	489-496
10°	De dimissione monachorum	497-503
Art. III:	De ordinibus et congregationibus	504-553
1°	De erectione et de suppressione ordinis, congregationis, provinciae, domus	506-510
2°	De Superioribus, de Synaxibus et de oeconomis in ordinibus et congregationibus	511-516
3°	De admissione in ordines et congregationes et de novitiatu	517-525
4°	De professione in ordinibus et congregationibus	526-535
5°	De institutione sodalium et de disciplina religiosa in ordinibus et congregationibus	536-543
6°	De transitu ad alium ordinem vel congregationem aut ad monasterium sui iuris	544-545
7°	De exclaustatione et de discessu ab ordine vel congregatione	546-550
8°	De dimissione ab ordine vel congregatione	551-553
Caput II:	De societatibus vitae communis ad instar religiosorum	554-562
Caput III:	De institutis saecularibus	563-569
Caput IV:	De aliis formis vitae consecratae atque de societatibus vitae apostolicae	570-572
Titulus XIII:	De christifidelium consociationibus	573-583
Titulus XIV:	De evangelizatione gentium	584-594
Titulus XV:	De magisterio Ecclesiastico	595-666
Caput I:	De Ecclesiae munere docendi in genere	595-606
Caput II:	De verbi Dei ministerio	607-626
Art. I:	De verbi Dei praedicatione	609-616
Art. II:	De institutione catechetica	617-626

2°	Przełożeni i członkowie instytutów zakonnych	418-432
Art. II:	Monastery	433-503
1°	Erygowanie i znoszenie monasterów	435-440
2°	Przełożeni monasterów, synaksy i ekonomowie	441-447
3°	Przyjmowanie do monasteru sui iuris i nowicjat	448-461
4°	Konsekracja lub profesja monastyczna	462-470
5°	Kształcenie zakonników i karność monastyczna	471-480
6°	Eremici	481-485
7°	Monastery stauropigialne	486
8°	Przejsie do innego monasteru	487-488
9°	Eksklustracja i wystapienie z monasteru	489-496
10°	Odesłanie mnichów	497-503
Art. III:	Zakony i zgromadzenia	504-553
1°	Erygowanie i zniesienie zakonu, zgromadzenia, prowincji i domu	506-510
2°	Przełożeni, Synaksy, ekonomowie w zakonach i zgromadzeniach	511-516
3°	Przyjmowanie do zakonu i zgromadzenia oraz nowicjat	517-525
4°	Profesja w zakonach i zgromadzeniach	526-535
5°	Kształcenie członków i karność zakonna w zakonach i zgromadzeniach	536-543
6°	Przejsie do innego zakonu, zgromadzenia lub do monasteru sui iuris	544-545
7°	Eksklustracja i odejsie z zakonu lub zgromadzenia	546-550
8°	Wydalenie z zakonu lub zgromadzenia	551-553
Rozdz. II:	Stowarzyszenia życia wspólnego na wzór zakonników	554-562
Rozdz. III:	Instytuty świeckie	563-569
Rozdz. IV:	Inne formy życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego	570-572
Tytuł XIII:	Stowarzyszenia chrześcijan	573-583
Tytuł XIV:	Ewangelizacja narodów	584-594
Tytuł XV:	Magisterium Kościoła	595-666
Rozdz. I:	Nauczycielskie zadanie Kościoła w ogólności	595-606
Rozdz. II:	Posługa Słowa Bożego	607-626
Art. I:	Przepowiadanie Słowa Bożego	609-616
Art. II:	Nauczanie katechetyczne	617-626

Caput III:	De educatione catholica	627-650
Art. I:	De scholis, praesertim catholicis	631-639
Art. II:	De catholicis studiorum universitatibus	640-645
Art. III:	De ecclesiasticis studiorum universitatibus et facultatibus	646-650
Caput IV:	De instrumentis communicationis socialis et in specie de libris	651-666
Titulus XVI:	De cultu divino et praesertim de sacramentis	667-895
Caput I:	De baptismo	675-606
Caput II:	De chrismatione sancti myri	692-697
Caput III:	De Divina Eucharistia	698-717
Caput IV:	De sacramento paenitentiae	718-736
Caput V:	De unctione infirmorum	737-742
Caput VI:	De sacra ordinatione	743-775
Art. I:	De sacrae ordinationis ministro	744-753
Art. II:	De sacrae ordinationis subiecto	754-768
1°	De requisitis in candidatis ad sacram ordinationem	758-761
2°	De impedimentis suscipiendi vel exercendi ordines sacros	762-768
Art. III:	De eis, quae sacrae ordinationi praemitti debent	769-772
Art. IV:	De sacrae ordinationis tempore, loco, adnotatione et testimonio	773-775
Caput VII:	De matrimonio	776-866
Art. I:	De cura pastoralis et de eis, quae matrimonii celebrationi praemitti debent	783-789
Art. II:	De impedimentis dirimentibus in genere	790-799
Art. III:	De impedimentis in specie	800-812
Art. IV:	De matrimoniis mixtis	813-816
Art. V:	De consensu matrimoniali	817-827
Art. VI:	De forma celebrationis matrimonii	828-842
Art. VII:	De matrimonii convalidatione	843-852
1°	De convalidatione simplici	843-847
2°	De sanatione in radice	848-852
Art. VIII:	De separatione coniugum	853-866
1°	De dissolutione vinculi	853-862
2°	De separatione manente vinculo	863-866
Caput VIII:	De sacramentalibus, de locis et de temporibus sacris, de cultu Sanctorum, de voto et de iureiurando	867-895
Art. I:	De sacramentalibus	867
Art. II:	De locis sacris	868-879
1°	De ecclesiis	869-873
2°	De coemeteriis et de exsequiis ecclesiasticis	874-879

Rozdz. III:	Wychowanie katolickie	627-650
Art. I:	Szkoły, zwłaszcza katolickie	631-639
Art. II:	Uniwersytety katolickie	640-645
Art. III:	Uniwersytety i wydziały kościelne	646-650
Rozdz. IV:	Środki społecznego przekazu, w szczególności książki	651-666
Tytuł XVI:	Kult Boży, zwłaszcza sakramenty	667-895
Rozdz. I:	Chrzest	675-606
Rozdz. II:	Chryzmacja	692-697
Rozdz. III:	Boska Eucharystia	698-717
Rozdz. IV:	Sakrament pokuty	718-736
Rozdz. V:	Namaszczenie chorych	737-742
Rozdz. VI:	Święcenia	743-775
Art. I:	Szafarz święceń	744-753
Art. II:	Podmiot święceń	754-768
1°	Wymogi stawiane kandydatom do święceń	758-761
2°	Przeszkody do przyjęcia i wykonywania święceń	762-768
Art. III:	O tym, co powinno poprzedzać święcenia	769-772
Art. IV:	Czas, miejsce, zapisanie i świadectwo święceń	773-775
Rozdz. VII:	Małżeństwo	776-866
Art. I:	Pasterska troska i czynności poprzedzające zawarcie małżeństwa	783-789
Art. II:	Przeszkody zrywające w ogólności	790-799
Art. III:	Poszczególne przeszkody	800-812
Art. IV:	Małżeństwa mieszane	813-816
Art. V:	Zgoda małżeńska	817-827
Art. VI:	Forma zawarcia małżeństwa	828-842
Art. VII:	Uważnienie małżeństwa	843-852
1°	Uważnienie zwykle	843-847
2°	Uważnienie w związku	848-852
Art. VIII:	Separacja małżonków	853-866
1°	Rozwiązanie węzła	853-862
2°	Separacja podczas trwania węzła	863-866
Rozdz. VIII:	Sakramentalia, miejsca i czasy święte, kult świętych, ślub i przysięga	867-895
Art. I:	Sakramentalia	867
Art. II:	Miejsca święte	868-879
1°	Kościół	869-873
2°	Cmentarze i pogrzeb kościelny	874-879

Art. III:	De diebus festis et paenitentiae	880-883
Art. IV:	De cultu Sanctorum, sacrarum iconum vel imaginum et reliquiarum	884-888
Art. V:	De voto et de iureiurando	889-895
Titulus XVII:	De baptizatis acatholicis ad plenam communionem cum Ecclesia catholica convenientibus	896-901
Titulus XVIII:	De oecumenismo seu de christianorum unitate fovenda ..	902-908
Titulus XIX:	De personis et de actibus iuridicis	909-935
Caput I:	De personis	909-930
Art. I:	De personis physicis	909-919
Art. II:	De personis iuridicis	920-930
Caput II:	De actibus iuridicis	931-935
Titulus XX:	De officiis	936-978
Caput I:	De provisione canonica officiorum	938-964
Art. I:	De electione	947-960
Art. II:	De postulatione	961-964
Caput II:	De amissione officii	965-978
Art. I:	De renuntiatione	967-971
Art. II:	De translatione	972-973
Art. III:	De amotione	974-977
Art. IV:	De privatione	978
Titulus XXI:	De potestate regiminis	979-995
Titulus XXII:	De recursibus adversus decreta administrativa	996-1006
Titulus XXIII:	De bonis Ecclesiae temporalibus	1007-1054
Caput I:	De bonis temporalibus acquirendis	1010-1021
Caput II:	De bonis ecclesiasticis administrandis	1022-1033
Caput III:	De contractibus, praesertim de alienationibus	1034-1042
Caput IV:	De piis voluntatibus et de piis foundationibus	1043-1054
Titulus XXIV:	De iudiciis in genere	1055-1184
Caput I:	De foro competenti	1058-1085
Caput II:	De administris tribunalium	1086-1102
Art. I:	De Vicario indicali, de indicibus et de auditoriubus	1086-1093
Art. II:	De promotore institiae, de defensore vinculi et de notario ...	1094-1101

Art. III:	Dni świąteczne i dni pokuty	880-883
Art. IV:	Kult świętych, świętych ikon lub obrazów i relikwi	884-888
Art. V:	Ślub i przysięga.....	889-895
Tytuł XVII:	Ochrzczeni akatolicy przystępujący do pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim.....	896-901
Tytuł XVIII:	Ekumenizm czyli wspieranie jedności chrześcijan	902-908
Tytuł XIX:	Osoby i akty prawne	909-935
Rozdz. I:	Osoby	909-930
Art. I:	Osoby fizyczne	909-919
Art. II:	Osoby prawne	920-930
Rozdz. II:	Akty prawne	931-935
Tytuł XX:	Urzędy	936-978
Rozdz. I:	Kanoniczne powierzanie urzędów	938-964
Art. I:	Wybór	947-960
Art. II:	Postulacja	961-964
Rozdz. II:	Utrata urzędu	965-978
Art. I:	Rezygnacja	967-971
Art. II:	Przeniesienie	972-973
Art. III:	Odwołanie	974-977
Art. IV:	Pozbawienie	978
Tytuł XXI:	Władza rządu	979-995
Tytuł XXII:	Rekursy przeciwko dekretem administracyjnym.....	996-1006
Tytuł XXIII:	Dobra doczesne Kościoła	1007-1054
Rozdz. I:	Nabywanie dóbr	1010-1021
Rozdz. II:	Zarząd dóbr kościelnych	1022-1033
Rozdz. III:	Umowy, zwłaszcza alienacja	1034-1042
Rozdz. IV:	Pobożne zapisy i pobożne fundacje	1043-1054
Tytuł XXIV:	Sądownictwo w ogólności	1055-1184
Rozdz. I:	Właściwość sądu	1058-1085
Rozdz. II:	Pracownicy trybunału	1086-1102
Art. I:	Wikariusz sądowy, sędziowie i audytorzy	1086-1093
Art. II:	Rzecznik sprawiedliwości, obrońca węzła i notariusz	1094-1101

Art. III:	De daministris tribunalium ex diversis eparchiis vel Ecclesiis sui iuris ossumendis	1102
Caput III:	De obligationibus iudicum et aliorum administrorum tribunalium	1103-1116
Caput IV:	De ordine cognitionum	1117-1123
Caput V:	De iudicii terminis, dilationibus et loco	1124-1128
Caput VI:	De personis in aulam admittendis et de modo conficiendi et asservandi acta	1129-1133
Caput VII:	De actore et de parte conventa	1134-1138
Caput VIII:	De procuratoribus ad lites et de advocatis	1139-1148
Caput IX:	De actionibus et de exceptionibus	1149-1163
Caput X:	De modis evitandi iudicia	1164-1184
Art. I:	De transactione	1164-1167
Art. II:	De compromisso in arbitras	1168-1184
Titulus XXV:	De iudicio contentioso	1185-1356
Caput I:	De iudicio contentioso ordinario	1185-1342
Art. I:	De libello litis introductorio	1185-1189
Art. II:	De citatione et de intimatione vel notificatione actorum iudicialium	1190-1194
Art. III:	De litis contestatione	1195-1198
Art. IV:	De litis instantiae suspensione, peremptione et renuntiatione	1199-1206
Art. V:	De probationibus	1207-1266
1°	De partium declarationibus	1211-1219
2°	De probatione per documenta	1220-1227
3°	De testibus et de testimoniis	1228-1254
a)	Qui testes esse possunt	1230-1231
b)	De inducendis et excludendis testibus	1232-1238
c)	De interrogatione testium	1239-1252
d)	De testimoniorum fide	1253-1254
4°	De peritis	1255-1262
5°	De accessu et de recognitione iudiciali	1263-1264
6°	De praesumptionibus	1265-1266
Art. VI:	De causis incidentibus	1267-1280
1°	De partibus non comparentibus	1272-1275
2°	De interventu tertii in causa	1276-1277
3°	De attentatis lite pendente	1278-1280
Art. VII:	De actorum publicatione, de conclusione in causa et de causae discussione	1281-1289
Art. VIII:	De iudicis pronuntiationibus	1290-1301

Art. III:	Pracownicy trybunału pochodzący z różnych eparchii lub Kościołów sui iuris	1102
Rozdz. III:	Obowiązki sędziów i innych pracowników trybunału	1103-1116
Rozdz. IV:	Kolejność rozpoznawania spraw	1117-1123
Rozdz. V:	Terminy sądowe, odroczenia i miejsce	1124-1128
Rozdz. VI:	Osoby, które dopuszcza się do auli oraz sposób sporządzania i przechowywania akt	1129-1133
Rozdz. VII:	Powód i strona pozwana	1134-1138
Rozdz. VIII:	Pełnomocnicy procesowi i adwokaci	1139-1148
Rozdz. IX:	Skargi i zarzuty	1149-1163
Rozdz. X:	Sposoby uniknięcia procesu	1164-1184
Art. I:	Uгода	1164-1167
Art. II:	Sąd polubowny	1168-1184
Tytuł XXV:	Proces sporny	1185-1356
Rozdz. I:	Zwyczajny proces sporny	1185-1342
Art. I:	Skarga powodowa	1185-1189
Art. II:	Wezwanie sądowe i przyjęcie wezwania czyli zawiadomienie o aktach sądowych	1190-1194
Art. III:	Zawiązanie sporu	1195-1198
Art. IV:	Zawieszenie, zrzeczenie się i umorzenie instancji sporu	1199-1206
Art. V:	Dowody	1207-1266
1°	Oświadczenia stron	1211-1219
2°	Dowód z dokumentów	1220-1227
3°	Świadkowie i zeznania	1228-1254
a)	Kto może być świadkiem	1230-1231
b)	Powoływanie i wykluczanie świadków	1232-1238
c)	Przesłuchanie świadków	1239-1252
d)	Wiarygodność świadków	1253-1254
4°	Biegli	1255-1262
5°	Wizja lokalna i oględziny sądowe	1263-1264
6°	Domniemania	1265-1266
Art. VI:	Sprawy wpadkowe	1267-1280
1°	Niestawiennictwo stron	1272-1275
2°	Udział osoby trzeciej w sprawie	1276-1277
3°	Usiłowanie podczas trwania sporu	1278-1280
Art. VII:	Ogłoszenie akt, zamknięcie postępowania dowodowego, dyskusja sprawy	1281-1289
Art. VIII:	Orzeczenia sędziego	1290-1301

Art. IX:	De impugnatione sententiae	1302-1321
1°	De querela nullitatis contra sententiam	1302-1308
2°	De appellatione	1309-1321
Art. X:	De re iudicata, de restitutione in integrum et de oppositione tertii	1322-1333
1°	De re iudicata	1322-1325
2°	De restitutione in integrum	1326-1329
3°	De oppositione tertii	1330-1333
Art. XI:	De gratuito patrocinio et de expensis iudicialibus	1334-1336
Art. XII:	De executione sententiae	1337-1342
Caput II:	De iudicio contentioso summario	1343-1356
Titulus XXVI:	De quibusdam processibus specialibus	1357-1400
Caput I:	De processibus matrimonialibus	1357-1384
Art. I:	De causis ad matrimonii nullitatem declarandam	1357-1377
1°	De foro competenti	1357-1359
2°	De iure impugnandi matrimonium	1360-1361
3°	De obligationibus iudicum et tribunalis	1362-1363
4°	De probationibus	1364-1367
5°	De sententia et de appellatione	1368-1371
6°	De processu documentalibus	1372-1374
7°	Normae generales	1375-1377
Art. II:	De causis separationis coniugum	1378-1382
Art. III:	De processu praesumptae mortis coniugis	1383
Art. IV:	De modo procedendi ad obtinendam solutionem matrimonii non consummati aut solutionem matrimonii in favorem fidei	1384
Caput II:	De causis ad sacrae ordinationis nullitatem declarandam ...	1385-1387
Caput III:	De procedura in parochis amovendis vel transferendis ..	1388-1400
Art. I:	De modo procedendi in amotione parochorum	1389-1396
Art. II:	De modo procedendi in translatione parochorum	1397-1400
Titulus XXVII:	De sanctionibus poenalibus in Ecclesia	1401-1467
Caput I:	De delictis et poenis in genere	1401-1435
Caput II:	De poenis in singula delicta	1436-1467
Titulus XXVIII:	De procedura in poenis irrogandis	1468-1487
Caput I:	De iudicio poenali	1468-1485
Art. I:	De praevia investigatione	1468-1470
Art. II:	De iudicii poenalis evolutione	1471-1482

Art. IX:	Zaskarżenie wyroku	1302-1321
1°	Skarga o nieważność wyroku	1302-1308
2°	Apelacja	1309-1321
Art. X:	Stan rzeczy osądzonej, przywrócenie do stanu poprzedniego i sprzeciw osoby trzeciej	1322-1333
1°	Stan rzeczy osądzonej	1322-1325
2°	Przywrócenie do stanu poprzedniego	1326-1329
3°	Sprzeciw osoby trzeciej	1330-1333
Art. XI:	Koszta sądowe i bezpłatna pomoc	1334-1336
Art. XII:	Wykonanie wyroku	1337-1342
Rozdz. II:	Sumaryczny proces sporny	1343-1356
Tytuł XXVI:	Niektóre procesy specjalne	1357-1400
Rozdz. I:	Procesy małżeńskie	1357-1384
Art. I:	Sprawy o orzeczenie nieważności małżeństwa	1357-1377
1°	Właściwość sądu	1357-1359
2°	Prawo zaskarżania małżeństwa	1360-1361
3°	Obowiązki sędziów i trybunałów	1362-1363
4°	Dowody	1364-1367
5°	Wyrok i apelacja	1368-1371
6°	Proces oparty na dokumentach	1372-1374
7°	Normy ogólne	1375-1377
Art. II:	Sprawy o separację małżonków	1378-1382
Art. III:	Proces dotyczący domniemanej śmierci współmałżonka	1383
Art. IV:	Sposób postępowania w celu otrzymania dyspensy od małżeństwa niedopełnionego albo dyspensy ze względu na dobro wiary	1384
Rozdz. II:	Sprawy o orzeczenie nieważności święceń	1385-1387
Rozdz. III:	Procedura przy odwoływaniu lub przenoszeniu proboszczów	1388-1400
Art. I:	Sposób postępowania przy odwoływaniu proboszczów ..	1389-1396
Art. II:	Sposób postępowania przy przenoszeniu proboszczów ...	1397-1400
Tytuł XXVII:	Sankcje karne w Kościele	1401-1467
Rozdz. I:	Przestępstwa i kary w ogólności	1401-1435
Rozdz. II:	Kary za poszczególne przestępstwa	1436-1467
Tytuł XXVIII:	Procedura przy wymierzaniu kar	1468-1487
Rozdz. I:	Sąd karny	1468-1485
Art. I:	Dochodzenie wstępne	1468-1470
Art. II:	Przebieg procesu karnego	1471-1482

Art. III:	De actione ad damna reparanda	1483-1485
Caput II:	De irrogatione poenarum per decretum extra iudicium	1486-1487
Titulus XXIX: De lege, de consuetudine et de actibus		
	administrativis	1488-1539
Caput I:	De legibus ecclesiasticis	1488-1505
Caput II:	De consuetudine	1506-1509
Caput III:	De actibus administrativis	1510-1539
Art. I:	De procedura in decretis extra iudicium ferendis	1517-1520
Art. II:	De executione actuum administrativorum	1521-1526
Art. III:	De rescriptis	1527-1539
1°	De privilegiis	1531-1535
2°	De dispensationibus	1536-1539
Titulus XXX: De praescriptione et de temporis supputatione		
Caput I:	De praescriptione	1540-1542
Caput II:	De temporis supputatione	1553-1546

Art. III:	Skarga o naprawienie szkód	1483-1485
Rozdz. II:	Wymierzanie kar dekretem pozasądowym.....	1486-1487
Tytuł XXIX:	Ustawa, zwyczaj, akty administracyjne	1488-1539
Rozdz. I:	Ustawy kościelne	1488-1505
Rozdz. II:	Zwyczaj	1506-1509
Rozdz. III:	Akty administracyjne.....	1510-1539
Art. I:	Procedura wydawania dekretów pozasądowych	1517-1520
Art. II:	Wykonanie aktów administracyjnych	1521-1526
Art. III:	Reskrypty	1527-1539
1°	Przywileje	1531-1535
2°	Dyspensy	1536-1539
Tytuł XXX:	Przedawnienie i obliczanie czasu	1540-1546
Rozdz. I:	Przedawnienie	1540-1542
Rozdz. II:	Obliczanie czasu	1553-1546
Indeks alfabetyczny		873
Słownik wybranych terminów		915

ABBREVIATIONES – SKRÓTY

a. = annus

aa. = anni

adh. = adhortatio

all. = allocutio

Anc. = Synodus Ancyrana, a. 314

Ant. = Synodus Antiochena, a. 341

ap. = apostolica

Ap. = Apostolicus

Apost. = Canones Sanctorum Apostolorum

App. = Apostolici

Archiep. = Archiepiscopus

art. = articulus

artt. = articuli

auxil. = auxiliaris

Basilic. = *Basilicorum Libri LX* (H. J. Scheltema – D. Holwenda – N. Vander Val),
Scripta Universitatis Groninganae, volumina I-VIII, Gravenhage, 1955 – Groningen, 1988

c. = circa

C. = *Codex Iustinianus* (recognovit Paulus Krueger), *Corpus iuris civilis*, volumen secundum, Berolini, 1900, pp. 1-513

CA = Pius XII, Litterae Apostolicae motu proprio datae *Crebrae allatae sunt*,
22.02.1949, AAS 41(1949), 89-119

C.G. = Congregatio generalis

C.P. = Congregatio particularis

can. = canon

cann. = canones

cap. = caput

capp. = capita

Carth. = Synodus Carthaginensis, a. 419

Chalc. = Concilium Chalcedonense, a. 451

circ. (circul.) = circularis

Collectanea = *Collectanea S. Congregationis de Propaganda Fide seu Decreta Instructiones Rescripta pro Apostolicis Missionibus*, vol. I -II, Romae, 1907
(referentia fit ad numerum documenti)

-
- Collectio Lacensis = *Acta et Decreta Sacrorum Conciliorum recentiorum, Collectio Lacensis auctoribus presbyteris S.J. e domo B. M-V. Sine Labe Conceptae ad Lacum*, Friburgi Brisgoviae, tomi I-VI, 1870-1872
- Cons. pro Publ. Eccl. Neg. = Consilium pro Publicis Ecclesiae Negotiis
- const. = constitutio
- Consist. secr. = Consistorium secretum
- Constantien. = Concilium Constantiense, aa. 1414-1418
- Constantinop., a. 394 = Synodus Constantinopolitana, a. 394
- Constantinop. I = Concilium Constantinopolitanum I, a. 381
- Constantinop. IV = Concilium Constantinopolitanum IV, aa. 869-870
- CP. = Constantinopolitanus
- CS = Pius XII, Litterae Apostolicae motu proprio datae *Cleri sanctitati*, 02.06.1957, AAS 49(1957), 433-603
- D. = *Iustiniani Digesta* (recognovit Theodorus Mommsen), *Corpus iuris civilis*, volumen primum, Berolini, 1902, pp. 1-882
- damn. = damnatus
- decis. = decisio
- De Martinis = *Iuris Pontificii de Propaganda Fide pars prima complectens Bullas Brevia Acta S. S. ... cura ac studio Raphaelis De Martinis ...* vol. I-VII, Romae, 1888-1897; *Iuris Pontificii de Propaganda Fide pars secunda complectens Decreta, Instructiones, Encyclicas Litteras etc. ab eadem Congregatione lata ... cura ac studio Raphaelis De Martinis ...*, Romae, 1909 (referentia fit ad numerum documenti)
- decl. = declaratio
- decr. = decretum
- Del. (Deleg.) = Delegatus
- encycl. = encyclica
- er. = epistula
- Ep. = Episcopus (Episcopi)
- Epp. = Episcopi
- Eph. = Concilium Ephesinum, a. 431
- Flor. = Concilium Florentinum, aa. 1431-1445
- Fonti = Sacra Congregazione „Pro Ecclesia Orientali”, Codificazione canonica orientale, *Fonti*, fasc. I -VIII, X -XV, Romae, 1930-1934. (in fasc. I referentia fit ad paginas, in ceteris ad numerum documenti)
- Gang. = Synodus Gangrensis, a.c. 340
- gen. = generalis

hom. = homilia

Instit. = *Iustiniani Institutiones* (recognovit Paulus Krueger), *Corpus iuris civilis*, volumen primum, Berolini, 1902, pp. 1-56

instr. = instructio

interpr. auth. = interpretatio authentica

introduc. = introductio

Laod. = Synodus Laodicensis, ad finem saeculi IV

Lat. IV = Concilium Lateranense IV, a. 1215

Lat. V = Concilium Lateranense V, aa. 1512-1517

litt. = litterae

Lugd. I = Concilium Lugdunense I, a. 1245

Lugd. II = Concilium Lugdunense II, a. 1274

M. = Magnus

m.p. = motu proprio

Mansi = F. Labeo – J. D. Mansi, *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, tomi I-LIV, Romae, 1759-1927

Metrop. = Metropolita

Migne PG = J. P. Migne, *Patrologiae cursus completus*, series graecolatina, vol. 1-165, Lutetiae Parisiorum, 1857-1866

Migne PL = J. P. Migne, *Patrologiae cursus completus*, series latina, vol. 1-221, Lutetiae Parisiorum, 1844-1864

Mission. = Missiones

n. = numerus

Neoc. = Synodus Neocaesariensis, aa. 314-319

Nic. I = Concilium Nicaenum I, a. 325

Nic. II = Concilium Nicaenum II, a. 787

Nov. = *Iustiniani Novellae* (recognovit Rudolfus Schoell), *Corpus iuris civilis*, volumen tertium, Berolini, 1899, pp. 1-810

Ochoa = Institutum Iuridicum Claretianum, *Leges Ecclesiae post Codicem Iuris canonici editae*: collegit ... Xaverius Ochoa ..., vol. I-VI, Romae, 1966-1987

orat. = Oratio Sancti Theodori Studitae

OsRomPol = L'Osservatore Romano, wydanie polskie

PA = Pius XII, Litterae Apostolicae motu proprio datae *Postquam Apostolicis Litteris*, 09.02.1952, AAS 44(1952), 67-147

Patr. (Patriarch.) = Patriarcha

Pitra = I. B. Pitra, *Iuris ecclesiastici Graecorum historia et monumenta*, tomus I, Romae, 1864; tomus II, Romae, 1868

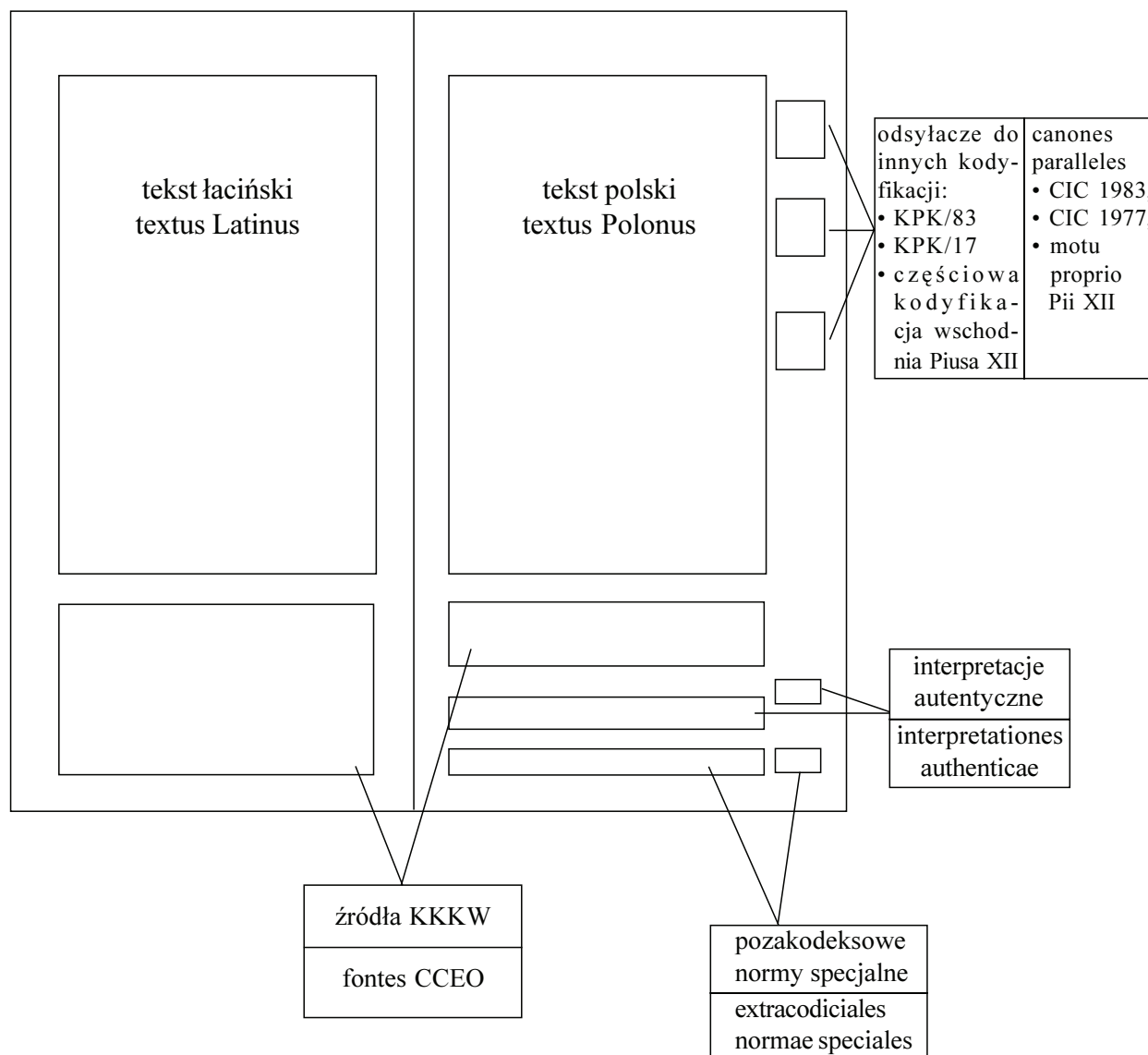
-
- poenae monast. = Poenae monasteriales Sancti Theodori Studitae
Pont. Comm. ad Cod. Can. Auth. Interpr. = Pontificia Commissio ad Codicis Canones
Authentice Interpretandos
Pont. Comm. ad Red. Cod. Iur. Can. Orient. = Pontificia Commissio ad Redigendum
Codicem Iuris Canonici Orientalis
Pont. Comm. Cod. Iur. Can. Auth. Interpr. = Pontificia Commissio Codici Iuris Cano-
nici Authentice Interpretando
Pont. Comm. Cod. Iur. Can. Orient. Recogn. = Pontificia Commissio Codici Iuris
Canonici Orientalis Recognoscendo
Pont. Comm. Decr. Conc. Vat. II Interpr. = Pontificia Commissio Decretis Concilii
Vaticani II Interpretandis
Pont. Comm. pro Russia = Pontificia Commissio pro Russia
pr. = principium seu textus initialis documenti
praescr. = praescriptus
prolog. = prologus
prooem. = prooemium
prop. = propositio, propositiones
Protodeut. = Synodus Protodeutera, a. 861
prov. = provincialis, provincia
Quinisext. = Concilium Quinisextum seu Trullanum, a. 691
reg. = regula
regg. = regulae
regulae fus. = Regulae fusius tractatae Sancti Basilii Magni
rescr. = rescriptum
resol. = resolutio
S. = Sanctus
s. (sess.) = sessio
Sacerd. = Sacerdotes
Sard. = Synodus Sardicensis, a. 343-344
S.C.C. = Sacra Congregatio Concilii
S.C. Consist. = Sacra Congregatio Consistorii (Consistorialis)
S.C. de Discip. Sacr. = Sacra Congregatio de Disciplina Sacramentorum
S.C. de Prop. Fide = Sacra Congregatio de Propaganda Fide
S.C. de Prop. Fide (pro Neg. Rit. Orient.) = Sacra Congregatio de Propaganda Fide
pro Negotiis Ritus Orientalis
S.C. de Religiosis = Sacra Congregatio de Religiosis

-
- S.C. de Sem. et Stud. Univ. = Sacra Congregatio de Seminariis et Studiorum Universitatibus
- S.C. Ep. et Reg. = Sacra Congregatio Episcoporum et Regularium
- S.C. Indulg. = Sacra Congregatio Indulgentiarum
- S.C. pro Causis Sanctorum = Sacra Congregatio pro Causis Sanctorum
- S.C. pro Doctr. Fidei = Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei
- S.C. pro Eccl. Orient. = Sacra Congregatio pro Ecclesia Orientali (Ecclesiis Orientalibus)
- S.C. pro Inst. Cath. = Sacra Congregatio pro Institutione Catholica
- S.C.S. Off. = Sacra Congregatio Sancti Officii
- Secret. ad Christ. Unit. Fov. = Secretariatus ad Christianorum Unitatem Fovendam
- Secret. Status = Secretaria Status
- sect. = sectio
- serm. = sermones
- Sign. Apost. = Supremum Tribunal Signaturae Apostolicae
- SN = Pius XII, Litterae Apostolicae motu proprio datae *Sollicitudinem nostram*, 06.01.1950, AAS 42(1950), 5-120
- S. Paenit. Ap. = Sacra Paenitentiarum Apostolica
- S. Rom. Rotae Trib. = Sacrae Romanae Rotae Tribunal
- S. Soph. = Synodus Sanctae Sophiae, a. 879
- Syn. = Synodus
- testam. = Testamentum Sancti Theodori Studitae
- tit. = titulus
- Trid. (Trident.) = Concilium Tridentinum, aa. 1545-1563
- Vat. I = Concilium Vaticanum I, aa. 1869-1870
- Vat. II = Concilium Vaticanum II, aa. 1962-1965
- Vic. = Vicarius

EXPLICATIO AD COMPOSITIONEM CODICIS

OBJAŚNIENIE DO UKŁADU KODEKSU

IOANNES PAULUS EPISCOPUS**SERVUS SERVORUM DEI
AD PERPETUAM REI MEMORIAM****VENERABILIBUS FRATRIBUS
PATRIARCHIS, ARCHIEPISCOPIS, EPISCOPIS,
AC DILECTIS FILIIS
PRESBYTERIS,
DIACONIS CETERISQUE CHRISTIFIDELIBUS
ORIENTALIUM ECCLESiarUM**

SACRI CANONES, quorum «integram praeceptionem ac immobilem» Patres in Concilio Oecumenico septimo, apud Nicaenam Sedem anno Domini DCCLXXXVII congregati, praesidibus legatis a Decessore Nostro Hadriano I missis, in prima eiusdem Concilii canonica regula prorsus confirmaverunt, «exultantes in eis sicut qui invenit spolia multa», breviter ab eodem Concilio declarati sunt ii esse, qui ab almis, ut traditio fert, Apostolis et a «sex sanctis et universalibus Synodis atque his Conciliis, quae localiter collecta sunt», necnon «a sanctis Patribus nostris» prolata sunt.

Enimvero idem Concilium, cum affirmaret sacrorum canonum auctores «ab uno eodemque Spiritu» illustratos statuisset «quae expediunt», canones illos unum Corpus legum ecclesiasticarum duxit idque veluti «Codicem» pro omnibus Ecclesiis orientali-bus confirmavit, ut iam pridem Quinisexta Synodus, in Trullano conclavi Constantino-politanae urbis anno Domini DCXCI coadunata, fecerat, provinciam earundem legum in secundo suo canone distinctius circumscribendo.

In tam mirabili varietate rituum seu patrimonii liturgici ac theologici, spiritualis ac disciplinariae singularum Ecclesiarum, quae ex venerandis traditionibus Alexandrina, Antiochena, Armena, Chaldaea et Constantinopolitana originem ducunt, sacri canones non immerito ea conspicua hanc pars eiusdem patrimonii esse censentur, quae universarum harum Ecclesiarum ordinationis unum atque commune canonum fundamentum constituit. Etenim vix aut ne vix quidem datur normarum disciplinarium orientalis collectio, in qua sacri canones, iam ante Concilium Chalcedonense numero plures quam quingenti, utpote primariae Ecclesiae leges a superiore eisdem Ecclesiis auctoritate statutae vel agnitae, non urgeantur et tamquam praecipui fontes iuris non invocentur. Singulis Ecclesiis semper perspicuum fuit quamcumque ordinationem ecclesiasticae disciplinae firmitatem habere iis in normis, quae ex traditionibus a suprema auctoritate Ecclesiae agnitis profluunt vel in canonibus ab eadem auctoritate promulgatis continentur, atque iuris particularis regulas valere, cum iure superiore si congruant, si vero ab eo discrepent, nullas esse.

JAN PAWEŁ BISKUP
SŁUGA SŁUG BOŻYCH
NA WIECZNĄ RZECZY PAMIĄTKĘ

CZCIGODNYM BRACIOM
PATRIARCHOM, ARCYBISKUPOM, BISKUPOM
I UMIŁOWANYM SYNOM
PREZBITEROM,
DIAKONOM I WSZYSTKIM WIERNYM
KOŚCIOŁÓW WSCHODNICH

Święte Kanony, których „nieskażoną i niezmienną naukę” Ojcowie, zgromadzeni pod przewodnictwem legatów wysłanych przez naszego Poprzednika, Hadriana I, na siódmym Soborze Powszechnym w Nicei w 787 r. potwierdzili w pierwszej zasadzie kanonicznej tego Soboru, „radując się w nich jak znalazca wielkiej zdobyczy”. Tenże Sobór ogłosił w skróconej formie także te kanony, które – zgodnie z tradycją – wprowadzili łaskawie Apostołowie oraz „sześć świętych Soborów powszechnych i Synody lokalnie zgromadzone”, a także „nasi święci Ojcowie”.

Rzeczywiście Sobór ten, kiedy potwierdził, iż autorzy świętych kanonów oświeceni „przez jednego i tego samego Ducha” ustanowili „co potrzeba”, uznał owe kanony za jeden zbiór praw kościelnych i zatwierdził ten jakby „Kodeks” dla wszystkich Kościołów wschodnich, co uczynił już wcześniej synod Quinisextum, zgromadzony w Rotundzie pałacu w Konstantynopolu w 691 r. poprzez dokładniejszy opis tego samego zakresu praw w swym kanonie drugim.

Wobec tak zadziwiającej różnorodności obrządków czyli spuścizny liturgicznej i teologicznej, duchowej i ustrojowej poszczególnych Kościołów wywodzących się z czcigodnych tradycji: aleksandryjskiej, antiocheńskiej, ormiańskiej, chaldejskiej i konstantynopolitańskiej, nie bez słuszności święte kanony uważane są za tę szczególną część tejże spuścizny, która stanowi jedną wspólną podstawę zasad organizacji wszystkich tych Kościołów. Nie istnieje bowiem niemal żaden wschodni zbiór norm ustrojowych, w którym nie zajmowano by się świętymi kanonami, przekraczającymi już przed Soborem Chalcedońskim liczbę pięciuset, ustanowionymi lub uznanymi jako podstawowe prawa Kościoła przez zwierzchnią władzę tegoż Kościoła, i w którym nie powołano by się na nie jako na szczególne źródło prawa. Dla poszczególnych Kościołów było zawsze oczywiste, że moc każdego porządku dyscypliny kościelnej leży w tych normach, które wypływają z tradycji uznanych przez najwyższą władzę kościelną lub zawarte są w kanonach promulgowanych przez tę władzę i że zasady prawa partyku-

«Fidelitas erga sacrum hoc ecclesiasticae disciplinae patrimonium effecit, ut, inter tot tantasque vexationes atque ras adversas quas orientales Ecclesiae sive antiquis sive recentioribus temporibus perpressae sunt, nihilominus proprius Orientis vultus integer servaretur; quod profecto non sine magno animarum emolumento fieri contigit» (*AAS* 66 [1974] 245). Haec praeclara Pauli VI beatae memoriae verba in Sixtino sacello coram primo Plenario Coetu Membrorum Commissionis Codici Iuris Canonici Orientalis Recognoscendo prolata recinunt ea, quae Concilium Vaticanum II de «maxima fidelitate» in eodem patrimonio disciplinari ab omnibus Ecclesiis observando edixit, requirens etiam ut «ad avitas traditiones redire satagant», si in quibusdam «ob temporum vel personarum adiuncta indebite defecerint» (*Decr. Orientalium Ecclesiarum*, n. 6).

Significanter a Concilio Vaticano II clara in luce ponitur etiam «religiosam erga antiquas traditiones fidelitatem» simul cum «precibus, vitae exemplis, mutua et meliore cognitione, collaboratione ac fraterna rerum animorumque aestimatione», maxime conferre, ut Ecclesiae orientales plenam communionem cum Sede Apostolica Romana habentes, «peculiare munus omnium christianorum unitatem, orientalium praesertim, fovendi» (*Decr. Orientalium Ecclesiarum*, n. 24), secundum principia Decreti «De oecumenismo», adimpleant.

Neque hoc loco praetereundum est Ecclesias orientales, quae nondum in plena cum Ecclesia catholica communionem sunt, eodem et fundamentaliter uno disciplinae canonicae patrimonio regi, «sacris canonibus» id est primorum Ecclesiae saeculorum.

Quod vero attinet ad universam rem oecumenici motus, a Spiritu Sancto perfectae unitatis totius Christi Ecclesiae perficiendae gratia suscitati, novus Codex non modo ei minime obstat, sed potius admodum prodest. Etenim Codex hic tuetur ipsum fundamentale personae humanae ius, fidem scilicet in suo cuiusque ritu, plerumque ab ipso matris sinu hausto, profitendi, quod est regula omnis «oecumenismi», nec quidquam praetermittit quin Ecclesiae orientales catholicae in tranquillitate ordinis optata Concilii Vaticani II implentes, «floreant atque novo robore apostolico concreditum sibi munus absolvant» (*Decr. Orientalium Ecclesiarum*, n. 1). Ex quo fit, ut canones Codicis Ecclesiarum orientalium catholicarum eandem firmitatem ac leges Codicis Iuris Canonici Latinae Ecclesiae habere oporteat, vigere scilicet donec abrogentur vel a suprema Ecclesiae auctoritate immutentur iustis de causis, quarum plenae communionis omnium Orientis Ecclesiarum cum catholica Ecclesia ratio sane gravissima est optatis praeterea ipsius Salvatoris Nostri Iesu Christi maxime congruens.

Verumtamen sacrorum canonum omnibus Ecclesiis orientalibus communis hereditas mirabiliter cum indole uniuscuiusque coetus christifidelium, ex quibus singulae Ecclesiae constant, decursu saeculorum coaluit atque earundem, non semel unius eiusdemque nationis, totam culturam nomine Christi eiusque evangelico nuntio ita imbuit, ut ad ipsum cor populorum pertineat inviolabile et omni ratione dignissimum.

Cum Leo XIII, Decessor Noster, «rei liturgicae disciplinaeque orientalis iure probatam varietatem», saeculo XIX exeunte, «praeclaro» esse «ornamento Ecclesiae

larnego obowiązują wtedy, gdy zgodne są z prawem nadrzędnym, a nie mają mocy, jeśli są z nim sprzeczne.

„Wierność wobec świętości wydała tę spuściznę dyscypliny kościelnej tak, że wśród tylu tak wielkich trudności i przeszkód, które Kościoły wschodnie zniosły czy to w dawnych, czy w nowszych czasach, zostało jednak zachowane własne, niezmienione oblicze Wschodu, co zaiste dokonało się nie bez wielkiego pożytku dla dusz” (AAS 66 [1974] 245). W tych pięknych słowach świętej pamięci Pawła VI wygłoszonych w Kaplicy Sykstyńskiej podczas pierwszego posiedzenia plenarnego członków Komisji dla Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego Wschodniego brzmi to, co Sobór Watykański II postanowił o „największej wierności” w zachowywaniu przez wszystkie Kościoły tej spuścizny ustrojowej, domagając się także, by „starły się powrócić do tradycji odziedziczonej po przodkach”, gdyby od nich „ze względu na okoliczności czasu lub osób wbrew słuszości odstąpiły” (Dekr. *Orientalium Ecclesiarum*, 6).

Sobór Watykański II dobitnie i jasno ukazał także, iż „skrupulatna wierność wobec starożytnych tradycji” wraz z „modlitwami, przykładnym życiem, wzajemnym lepszym poznaniem się, współpracą i braterskim szacunkiem dla rzeczy i ludzi” najbardziej przyczyniają się do wypełniania przez Kościoły wschodnie mające pełną łączność z rzymską Stolicą Apostolską „szczególnego obowiązku popierania jedności wszystkich chrześcijan, szczególnie wschodnich” (Dekr. *Orientalium Ecclesiarum*, 24) zgodnie z zasadami dekretu „O Ekumenizmie”.

Nie można w tym miejscu pominąć faktu, że Kościoły wschodnie nie będące jeszcze w pełnej łączności z Kościołem katolickim rządzą się tą samą, zasadniczo jedną spuścizną dyscypliny kanonicznej – „świętymi kanonami pochodzącymi z pierwszych wieków Kościoła”.

Co się zaś tyczy całości ruchu ekumenicznego, pobudzonego przez Ducha Świętego dla osiągnięcia doskonałej jedności całego Kościoła Chrystusowego, nowy Kodeks nie tylko w najmniejszym stopniu nie stoi mu na przeszkodzie, ale przeciwnie, jak najbardziej go wspiera. Kodeks ten strzeże bowiem owego podstawowego prawa osoby ludzkiej: wyznawania wiary w swym własnym obrządku, najczęściej wysanym z mlekiem matki, co stanowi zasadę wszelkiego „ekumenizmu”. Kodeks nie pominął też niczego, by katolickie Kościoły wschodnie przy niezmienności porządku spełniając życzenia Soboru Watykańskiego II, „kwitły i z nową siłą apostolską spełniały powierzone sobie zadanie” (Dekr. *Orientalium Ecclesiarum*, 1).

Wynika z tego, iż kanony Kodeksu katolickich Kościołów wschodnich muszą posiadać tę samą moc co przepisy Kodeksu Prawa Kanonicznego Kościoła łacińskiego, to jest obowiązywać, dopóki nie zostaną uchylone bądź zmienione przez najwyższą władzę kościelną ze słusznych przyczyn, a bezsprzecznie najważniejszym ich celem, w pełni zgodnym ponadto z życzeniami samego Zbawiciela naszego, Jezusa Chrystusa, jest pełne zjednoczenie wszystkich Kościołów Wschodu z Kościołem katolickim.

A przecież wspólne wszystkim Kościołom wschodnim dziedzictwo świętych kanonów z upływem wieków w przedziwny sposób zespoliło się z charakterem każdej

omni et fidei catholicae divinam unitatem» affirmare declararet, eandem varietatem etiam illud esse existimavit, quo nihil «aliud fortasse admirabilius est ad *catholicitatis* notam in Ecclesia Dei illustrandam» (Leo XIII, Litt. ap. *Orientalium dignitas*, 30 Nov. 1894, prooem.). Id idemque Patrum Concilii Vaticani II unanimes vox testatur, ex qua Ecclesiarum «in unum conspirans varietas indivisae Ecclesiae catholicitatem luculentius demonstrat» (Const. *Lumen gentium*, 23), et «nedum eiusdem noceat unitati, eam potius declaret» (Decr. *Orientalium Ecclesiarum*, n. 2).

Quibus omnibus prae oculis habitis, hunc Codicem, quem nunc promulgamus, potissimum ex iure antiquo Ecclesiarum orientalium existimandum esse censemus, simulque plane conscii sumus tum unitatis tum in eandem conspirantis varietatis, quibus coalescentibus, et Ecclesiae universae «vitae numquam senescentis proditur vis et ipsa magnificentius Christi sponsa excellit, quam sanctorum Patrum sapientia veluti adumbratam in effato agnovit davidico: *Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate...*» (Ps 44; Leo XIII, Litt. ap. *Orientalium dignitas*, 30 Nov. 1894, prooem.).

Ipsa inde ab exordiis codificationis canonicae orientalium Ecclesiarum constans Romanorum Pontificum voluntas duos Codices, alterum pro latina Ecclesia alterum pro Ecclesiis orientalibus catholicis, promulgandi, admodum manifesto ostendit velle eosdem servare id quod in Ecclesia, Deo providente, evenit, ut ipsa unito Spiritu congregata quasi duobus pulmonibus Orientis et Occidentis respiret atque uno corde quasi duos ventriculos habente in caritate Christi ardeat.

Item perspicua est constans ac firma mens supremi in Ecclesia Legislatoris de fidei custodia atque accurata observantia omnium rituum orientalium ex iam memoratis quinque traditionibus promanantium iterum atque iterum in Codice normis propriis expressa.

Idem etiam constat ex variis hierarchicae constitutionis Ecclesiarum orientalium formis, inter quas Ecclesiae patriarchales, in quibus Patriarchae et Synodi iure canonico supremae Ecclesiae auctoritatis participes sunt, insigniter eminent. His formis suo titulo circumscriptis Codicem aperienti confestim patent et proprius uniuscuiusque Ecclesiae orientalis vultus lege canonica sancitus et sui iuris status ac plena communio cum Romano Pontifice Sancti Petri Successore, qui, utpote universo caritatis coetui praesidens, legitimas varietates tuetur et simul invigilat ut particularia, nedum unitati noceant, ei potius inserviant (cf. Const. *Lumen gentium*, n. 13).

Praeterea hac in provincia bene animadvertatur hunc quidem Codicem iuri particulari singularum Ecclesiarum sui iuris ea omnia committere, quae ad commune omnium Ecclesiarum orientalium bonum non necessaria considerantur. Quibus de rebus mens Nostra est, ut qui legislativa potestate in singulis Ecclesiis sui iuris gaudent, peculiaribus normis, proprii ritus traditionibus prae oculis habitis necnon Concilii Vaticani II praeceptis, quam celerrime consulant.

Fidelis rituum custodia supremo universarum Ecclesiae legum fini, qui totus in animarum salutis oeconomia positus est, congruere plane debet. Ideo caduca ac su-

wspólnoty chrześcijan, z których składają się poszczególne Kościoły. Ponadto tak prze-
poilo imieniem Chrystusa i Jego ewangelicznym orędzim całą kulturę tych wspólnot,
reprezentujących nieraz jedną i tę samą narodowość, że sięgnęło do samego ducha
narodów, nietkniętego i ze wszech miar najgodniejszego.

Kiedy nasz Poprzednik, Leon XIII, ogłosił, iż „uznana prawnie różnorodność liturgii
i dyscypliny kościelnej” jest u schyłku XIX wieku „wspaniałą ozdobą dla całego Ko-
ścioła” i że zapewnia ona „boską jedność wiary katolickiej”, uznał także, że ta sama
różnorodność jest tym, od czego „nic nie jest, być może, bardziej godnego podziwu dla
uwidocznienia znamienia powszechności w Kościele Bożym” (Leon XIII, List ap.
Orientalium dignitas, 30 listopada 1894, wstęp). Potwierdza to także jednomyślna
wypowiedź Ojców Soboru Watykańskiego II, zgodnie z którą „duchem jedności prze-
pojona różnorodność Kościołów jeszcze wspanialej ujawnia powszechność niepodziel-
nego Kościoła” (Konst. *Lumen gentium*, 23), i „nie tylko nie przynosi szkody jedności,
ale ją raczej uwydatnia” (Dekr. *Orientalium Ecclesiarum*, 2).

Wszystko to mając przed oczyma, uważamy, iż ten Kodeks, który teraz promul-
gujemy, oceniać należy przede wszystkim w oparciu o dawne prawo Kościołów
wschodnich. Jednocześnie jesteśmy w pełni świadomi zarówno jedności, jak i róż-
norodności przepojonej jej duchem, a kiedy obie się łączą, zarówno cały Kościół „otrzy-
muje siłę do nigdy nie słabnącego życia, jak i we wspanialszy sposób jawi się jako
sama oblubienica Chrystusa, którą mądrość świętych Ojców rozpoznała ukrytą w
dawidowej przepowiedni: «Stoi królowa po twojej prawicy odziana we wzorzystą
szatę ze złotogłowiu»” (Ps 44; Leon XIII, List ap. *Orientalium dignitas*, 30 listopa-
da 1894, wstęp).

Niezmienna od czasu rozpoczęcia kanonicznej kodyfikacji Kościołów wschodnich
wola Biskupów Rzymu promulgowania dwóch Kodeksów, jednego dla Kościoła łaciń-
skiego, drugiego dla katolickich Kościołów wschodnich, dostatecznie wyraźnie ukazu-
je, iż chcą oni zachować to, co z Bożej opatrności zachodzi w Kościele: zespolony
jednym Duchem oddycha niejako przy pomocy dwóch płuc, Wschodu i Zachodu,
i płonie miłością do Chrystusa jakby jednym sercem z dwiema komorami.

Równie oczywisty jest nieustanny i zdecydowany zamysł najwyższego Prawo-
dawcy Kościoła o starannej pieczy i wiernym poszanowaniu wszystkich obrządków
wschodnich, wypływających ze wspomnianych już pięciu tradycji, wielokrotnie zosta-
ła wyrażona w Kodeksie przy pomocy odrębnych norm.

To samo wynika także z różnych form ustroju hierarchicznego Kościołów wscho-
dnych, wśród których szczególnie wyróżniają się Kościoły patriarchalne. Podmiotami
najwyższej władzy kościelnej są w nich na mocy prawa kanonicznego patriarchowie
i synody. Dzięki oznaczeniu tych form odpowiednimi nazwami dla korzystającego
z Kodeksu od razu widoczne jest zarówno indywidualne oblicze każdego Kościoła
wschodniego, zatwierdzone przez przepis kanoniczny, jak i samodzielny status oraz
pełna łączność z Biskupem Rzymu, Następcą św. Piotra, który jako zwierzchnik wspól-
noty opartej na miłości strzeże prawnie uznanej różnorodności, a zarazem czuwa, by

perflua omnia in antea latarum legum regione vel temporum necessitatibus minus congrua in Codicem recepta non sunt. In novis vero legibus statuendis ea imprimis in mente fuerunt, quae reapse melius animarum salutis oeconomiae postulatis in ubertate vitae orientalium Ecclesiarum responderent ac simul cohaerentiam et concordiam cum sana traditione prae se ferrent, ad Pauli VI Decessoris Nostri auspicia initio laborum Codicis recognoscendi prolata: «novae normae appareant non quasi corpus extraneum violenter defixum in ecclesiastica compagine, sed e normis iam exstantibus quasi sua sponte efflorescant» (AAS 66 [1974] 246).

Fulgide haec ex Concilio Vaticano II clarescunt quoniam idem Concilium ex «Traditionis thesauro vetera et nova protulit» (Const. ap. *Sacrae disciplinae leges*, AAS 75 [1983] Pars II, XII), illam ab Apostolis per Patres traditionem, Evangelii nuntio undequaque integram, in novitatem vitae traducendo.

Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, qui nunc in lucem proditur, veluti novum complementum magisterii a Concilio Vaticano II propositi habendus est, quo universae Ecclesiae ordinatio canonica tandem expletur, praeuentibus Codice Iuris Canonici latinae Ecclesiae, anno MCMLXXXIII promulgato, atque «Constitutione apostolica de Romana Curia» anni MCMLXXXVIII, quae utrique Codici adiungitur utpote «communione, universam Ecclesiam veluti conglutinantis» (Const. ap. *Pastor bonus*, n. 2) princeps Romani Pontificis instrumentum.

Quod si nunc ad primos gressus codificationis canonicae orientalium Ecclesiarum mentem convertimus, Codex ut petitus portus plus quam per sexaginta annos protractae navigationis apparet. Etenim corpus legum est, quo cuncti orientalibus Ecclesiis catholicis communes ecclesiasticae disciplinae canones primum simul colliguntur et a supremo in Ecclesia Legislatore promulgantur, post tot ac tantos labores trium ab eodem Legislatore institutarum Commissionum, quarum prima «Commissio Cardinalitia pro studiis praeparatoriis codificationis orientalis» fuit, anno MCMXXIX a Pio XI Decessore Nostro erecta (AAS 21 [1929] 669), Praeside Cardinali Petro Gasparri. Huius Commissionis Membra Cardinales Aloisius Sincero, Bonaventura Cerretti atque Franciscus Ehrle fuerunt, a secretis vero adstitit DD. Hamletus Ioannes Cicognani «S. Congregationis pro Ecclesia Orientali», ut vocabatur, Adsector, postmodum Cardinalis.

Praeparatoriis studiis, magnae profecto molis, opera duorum Coetuum peritorum, potiore ex parte a Praesulibus orientalium Ecclesiarum delectorum (cf. *L'Osservatore Romano*, 2 Apr. 1930, p. 1), sexennio ad finem perductis necnon Cardinali Petro Gasparri morte intercepto, visum est in constitutionem «Pontificiae Commissionis ad Redigendum "Codicem Iuris Canonici Orientalis"» progredi. Huius Commissionis die 17 Iulii 1935 erectae fuit, ut ex ipsa eius inscriptione elucet, textum canonum determinare et compositionem «Codicis Iuris Canonici Orientalis» moderari. Hac de re animadvertendum est ipsum Summum Pontificem statuisse, ut in *Notificatione* de institutione Commissionis quae in *Actorum Apostolicae Sedis* commentario officiali apparuit (AAS 27 [1935] 306-308), titulus futuri Codicis virgu-

sprawy partykularne nie tylko nie stanowiły przeszkody dla jedności, ale raczej jej sprzyjały (por. Konst. *Lumen gentium*, 13).

Ponadto w tym zakresie można wyraźnie spostrzec, iż Kodeks ten powierza prawu partykularnemu poszczególnych Kościołów samodzielnych wszystko to, co według ich uznania nie jest niezbędne dla dobra wszystkich Kościołów wschodnich. Odnośnie do tych kwestii nasz zamysł jest taki, by podmioty władzy ustawodawczej w poszczególnych Kościołach samodzielnych jak najszybciej zatroszczyły się o normy szczególne, uwzględniające tradycję własnego obrządku oraz wskazania Soboru Watykańskiego II.

Staranna piecza nad obrządkami winna być całkowicie zgodna z najwyższym celem wszystkich Kościołów, polegającym w całości na dbałości o zbawienie dusz. Dlatego wszelkie elementy przestarzałe i zbędne w wydanych wcześniej przepisach bądź niezbyt zgodne z potrzebami czasów nie zostały do Kodeksu włączone. W stanowieniu zaś nowych praw miano na względzie przede wszystkim to, co rzeczywiście lepiej odpowiada wymogom dbałości o zbawienie dusz w bogactwie życia Kościołów wschodnich, a zarazem przedstawia łączność i związek z rozumną tradycją, zgodnie z poleceniami naszego Poprzednika Pawła VI, wydanymi z początkiem prac nad rewizją Kodeksu: „nowe normy niech jawią się nie jako obce ciało wbite gwałtownie w kościelne spoiwo, ale niech wykwitają niejako samoistnie z norm już istniejących” (AAS 66 [1974] 246).

Pragnienia te są jasno widoczne w uchwałach Soboru Watykańskiego II, gdyż Sobór ten „ze skarbca Tradycji wydobył stare i nowe” (Konst. ap. *Sacrae disciplinae leges*, AAS 75 [1983], część II, XII), ową tradycję pochodzącą od Apostołów poprzez Ojców, zewsząd ożywioną przenoszeniem Orędzia Ewangelii do nowego życia.

Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich, który się teraz ukazuje, winien być uważany jakby za nowe dopełnienie nauki przedstawionej przez Sobór Watykański II. Kanoniczne unormowanie całego Kościoła zostanie nareszcie osiągnięte dzięki niemu oraz dwóm poprzedzającym go źródłom: Kodeksowi Prawa Kanonicznego Kościoła łacińskiego promulgowanemu w 1983 r. oraz „Konstytucji apostolskiej o Kurii Rzymskiej” z 1988 r., dodanej do obu Kodeksów jako podstawowe narzędzie Biskupa Rzymu dla „zjednoczenia, spajającego niejako cały Kościół” (Konst. ap. *Pastor bonus*, 2).

Jeśli więc skierujemy teraz myśl ku pierwszym etapom kanonicznej kodyfikacji Kościołów wschodnich, Kodeks ten jawi się jako port, do którego zmierzano przez ponad sześćdziesiąt lat ciągłej żeglugi. Jest bowiem zbiorem praw, w którym po raz pierwszy wszystkie kanony dyscypliny kościelnej wspólne dla katolickich Kościołów wschodnich zostają razem zebrane i ogłoszone przez Najwyższego Prawodawcę Kościoła, po tylu tak wyteżonych pracach trzech utworzonych przez tegoż Prawodawcę Komisji. Pierwszą z nich była Komisja Kardynalska dla Prac Przygotowawczych Kodyfikacji Wschodniej, ustanowiona przez naszego Poprzednika Piusa XI (AAS 21 [1929] 669), pod przewodnictwem kardynała Piotra Gasparri. Członkami tej Komisji byli kar-

lis intercluderetur ad significandum, illum, etsi optimum, seligi «donec melior inveniretur».

Praesides «Commissionis “Codici Iuris Canonici Orientalis” Redigendo» fuerunt Cardinalis Aloisius Sincero usque ad obitum, Cardinalis Maximus Massimi atque, eo vita functo, Cardinalis Gregorius Petrus XV Agagianian Armenorum Ecclesiae Patriarcha.

Inter Cardinales simul cum Praeside primigenium Commissionis Collegium Membrorum efficientes, nempe Eugenium Pacelli, Iulium Serafini et Petrum Fumasoni-Biondi, antecellit nomen Cardinalis Eugenii Pacelli, qui deinde summa Dei providentia ut Vicarius Christi atque universae Ecclesiae Pastor, de orientalium Ecclesiarum bono maxime sollicitus, codificationis canonicae orientalis opus fere ex toto perfecit. Etenim ipse ex viginti quattuor titulis, quibus eiusdem voluntate Codex Iuris Canonici Orientalis in praedicta Commissione pertextus constabat, non minus quam decem, urgentioris sane momenti, quattuor Litteris apostolicis motu proprio datis (*Crebrae allatae sunt, Sollicitudinem Nostram, Postquam Apostolicis Litteris et Cleri sanctitati*) promulgavit. Ceteri quidem in textu a Cardinalibus Commissionis Membris semel approbato et magna ex parte pontificio mandato iam «ad promulgationem» typis impressi, adveniente suprema eiusdem Pontificis die necnon a Ioanne XXIII, in Cathedra Sancti Petri Successore, Concilio Vaticano II indicto, in archivo Commissionis remanserunt.

Decursu autem annorum usque ad Commissionis, medio vertente anno MCMLXXII, cessationem in Collegio Membrorum aucto quidem de mandato pontificio plures Cardinales operam navaverunt, alii aliis morte sublatis succedentes. Concilio Vaticano II denique absoluto in Collegium etiam omnes orientalium Ecclesiarum catholicarum Patriarchae anno MCMLXV cooptati sunt. Exordiente vero postremo Commissionis Codici Iuris Canonici Orientalis Redigendo anno Collegium Membrorum constabat ex sex orientalium Ecclesiarum Praesidibus et Praefecto Congregationis pro Ecclesiis Orientalibus.

Ab ipso autem ortu Commissionis Codici Iuris Canonici Orientalis Redigendo ac diutissime inde a secretis in ea P. Acacius Coussa B. A., postmodum Cardinalis, summo studio ac sapientia elaboravit. Hoc loco eum cum laude recolimus simul cum egregiis Commissionis consultoribus.

Constitutio et forma Pontificiae Commissionis Codici Iuris Canonici Orientalis Recognoscendo medio anno MCMLXXII vertente constitutae in tuto posuit eius orientalem indolem, cum ex Ecclesiarum multiplicitate, Patriarchis orientalibus primo loco excellentibus, constaret. Opera vero Commissionis notam eximie collegialem prae se ferebat. Canonum enim formulae in coetibus peritorum virorum ex omnibus Ecclesiis delectorum paulatim elaboratae ad universos Episcopos Ecclesiarum orientalium catholicarum prae ceteris missae sunt, sententias ut ferrent collegiali quidem quantum fieri posset modo. Deinceps formulae hae, in coetibus a studiis specialibus saepenumero secundum placita Episcoporum denuo recognitae, post diligens Mem-

dynałowie: Alojzy Sincero, Bonawentura Carretti oraz Franciszek Ehrle, przy współudziale sekretarza Hamleta Jana Cicognani, asesora Świętej Kongregacji, zwanej Kongregacją do Spraw Kościoła Wschodniego, później kardynała.

Po doprowadzeniu w przeciągu sześciu lat do końca wielce uciążliwych prac przygotowawczych, dzięki wysiłkowi dwóch zespołów biegłych, wybranych po większej części spośród hierarchów Kościołów wschodnich (por. *L'Osservatore Romano*, n 2, kwietnia 1930, s. 1), po śmierci kardynała Piotra Gasparri zapadło postanowienie o przystąpieniu do powołania „Papieskiej Komisji dla Redakcji Kodeksu Prawa Kanonicznego Wschodniego”. Celem tej Komisji, powstałej 17 czerwca 1935 r., było, jak wynika z samej jej nazwy, ustalenie tekstu kanonów i kierowanie ułożeniem „Kodeksu Prawa Kanonicznego Wschodniego”. Należy też zwrócić uwagę, że sam papież postanowił, by w *Obwieszczeniu* o powołaniu Komisji, które ukazało się w *Acta Apostolicae Sedis* (AAS 27 [1935] 306-308), tytuł przyszłego Kodeksu wzięty był w cudzysłów dla zaznaczenia, że wybrano go jako tymczasowo najbardziej odpowiedni, „dopóki nie znajdzie się jeszcze lepszy”.

Przewodniczącymi Komisji dla Redakcji Kodeksu Prawa Kanonicznego Wschodniego byli: kardynał Alojzy Sincero – do śmierci, kardynał Maksym Massimi oraz, po jego śmierci, kardynał Jerzy Piotr XV Agagianian, patriarcha Kościoła Ormiańskiego.

Wśród kardynałów tworzących wraz z przewodniczącym pierwotne kolegium członków Komisji, mianowicie Eugeniusza Pacelli, Juliusza Serafini oraz Piotra Fumasoni-Biondi, pierwsze miejsce zajmuje imię kardynała Eugeniusza Pacellego, który następnie jako z Bożej Opatrzności Zastępca Chrystusa i Pasterz całego Kościoła, zatroskany wielce o dobro Kościołów wschodnich, niemal w całości dokonał dzieła kanonicznej kodyfikacji wschodniej. On to bowiem z dwudziestu czterech tytułów, z których zgodnie z jego wolą składał się Kodeks Prawa Kanonicznego Wschodniego przygotowany we wspomnianej Komisji, czterema listami apostolskimi wydanymi z własnej inicjatywy (*Crebrae allatae sunt*, *Sollicitudinem nostram*, *Postquam Apostolicis Litteris* i *Cleri sanctitati*) promulgował nie mniej jak dziesięć bardziej pilnych. Pozostałe natomiast z tekstem ostatecznie zaaprobowanym przez kardynałów – członków Komisji i w znacznej części już wydrukowane z polecenia papieża „do promulgacji”, kiedy nadszedł ostatni dzień jego życia, a następnie po zapowiedzeniu Soboru Watykańskiego II przez Jana XXIII, jego następcę na Katedrze św. Piotra, pozostały w archiwum Komisji.

Z biegiem lat, aż do chwili zaprzestania działalności Komisji w połowie 1972 r., w kolegium członków o poszerzonym z polecenia papieskiego składzie pracowało liczniejsze grono kardynałów, zastępujących kolejno swych zmarłych poprzedników. Po zakończeniu Soboru Watykańskiego II, w 1965 r. do Kolegium przyjęci zostali także wszyscy patriarchowie katolickich Kościołów wschodnich. Wreszcie z początkiem ostatniego roku prac Komisji dla Redakcji Kodeksu Prawa Kanonicznego Wschodniego kolegium członków składało się z sześciu zwierzchników Kościołów wschodnich i Prefekta Kongregacji Kościołów Wschodnich.

brorum Commissionis examen, identidem, si casus tulerat, retractatae, in Plenario Coetu Membrorum, mense Novembri MCMLXXXVIII congregato, optimo suffragiorum consensu acceptae sunt.

Vere fatendum est Nobis Codicem hunc «ipsos Orientales confecisse» secundum Pauli VI Decessoris Nostri auspiciis in sollemni initio laborum Commissionis prolata (*AAS* 66 [1974] 246). Omnibus et singulis, qui horum participes operum fuerunt, amplissimis verbis hodie gratias agimus.

Praeprimis grato animo prosequimur nomen vita functi Cardinalis Iosephi Parecattil, Ecclesiae Malabarensium, qui fere totum per tempus postremis tribus annis exceptis ut Praeses Commissionis de novo Codice optime meruit. Simul cum eo vita functum Archiepiscopum Clementem Ignatium Mansourati, Ecclesiae Syrorum, singulariter recolimus, qui primis scilicet maximeque arduis annis Commissionis Vice-Praesidis munus explevit.

Placet autem etiam viventes memorare, imprimis Venerabiles Fratres Miroslau Stephanum Marusyn, nunc Archiepiscopum a secretis Congregationis pro Ecclesiis Orientalibus constitutum, qui diu Commissionis Vice-Praesidis munus egregie exercuit, atque Episcopum Aemilium Eid, hodiernum Vice-Praesidem, qui ad operis felicem exitum plurimum contulit; post hos vero dilectum Ivanum Žužek, sacerdotem Societatis Iesu sodalem, qui inde ab exordio utpote Commissionis a secretis assiduam operam navavit et ceteros, qui in eadem Commissionem sive ut Membra, Patriarchae Cardinales Archiepiscopi et Episcopi, sive ut Consultores Cooperatoresque in coetibus a studiis aliisque muneribus suas maximi pretii partes attulerunt; denique Observatores, qui optatae omnium Ecclesiarum unitatis gratia ex Ecclesiis orthodoxis invitati, sua perutili praesentia et collaboratione magno adiumento fuerunt.

Spe confidimus magna fore ut hic Codex in «cotidianae vitae actionem feliciter traducatur» et «germanum praebeat testimonium reverentiae atque amoris erga ecclesiasticam legem», pro auspiciis Pauli VI beatæ memoriae (*AAS* 66 [1974] 247), atque in orientalibus Ecclesiis antiquitate tam praeclaris eundem illum tranquillitatis ordinem instauret, quem promulgantes Nos Codicem Iuris Canonici latinae Ecclesiae ardenti animo pro tota ecclesiali societate expetivimus. De ordine scilicet agitur, «qui, praecipuas tribuens partes amoris, gratiae atque charismati, eodem tempore faciliorem reddat ordinatam eorum progressionem in vita sive ecclesialis societatis, sive etiam singulorum hominum, qui ad illam pertinent» (*AAS* 75 [1983] Pars II, XI).

«Gaudium et pax cum iustitia et oboedientia» hunc etiam Codicem «commendent, et quod iubetur a capite, servetur in corpore» (ib., XIII), ita ut, omnium collatis viribus, missionis Ecclesiae universalis augeatur incrementum Regnumque Christi «Pantocratoris» abundantius instauretur (cf. Ioannes Paulus Pp. II, *Allocutio in Petriana Basilica ad eos qui in Romana Curia ministerium suum implent coram admissos*, 28 Iunii 1986, *AAS* 79 [1987] 196).

Od czasu zaś powstania Komisji dla Redakcji Kodeksu Prawa Kanonicznego Wschodniego, a stąd najdłużej, pracował z wielką starannością i roztropnością jej sekretarz, O. Akacjusz Coussa [B.A.], później kardynał. W tym miejscu wspominamy go z uznaniem wraz z wybitnymi konsultorami Komisji.

Skład oraz kształt Papieskiej Komisji dla rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego Wschodniego utworzonej w połowie 1972 r. całkowicie zdecydowały o jej wschodnim charakterze, ponieważ składała się, z przedstawicieli wielu różnych Kościołów, na pierwszym miejscu z czcigodnych patriarchów wschodnich. Natomiast dzieło Komisji nosi wybitne znamię kolegalności. Formuły kanonów opracowywane stopniowo w zespołach biegłych wydelegowanych ze wszystkich Kościołów zostały bowiem wysłane w pierwszej kolejności do wszystkich biskupów katolickich Kościołów wschodnich, aby swoje zdanie wypowiedzieli w sposób – o ile to możliwe – kolegalny. Następnie formuły te, rozważone ponownie w specjalnych zespołach roboczych stosownie do życzeń biskupów, po uważnym zbadaniu przez członków Komisji i, jeśli przypadek tego wymagał, po wielokrotnych przeróbkach zostały przyjęte przy idealnej zgodności głosów na posiedzeniu plenarnym w listopadzie 1987 r.

Musimy przyznać, że Kodeks ów „stworzyli sami ludzie Wschodu” zgodnie z wolą naszego Poprzednika Pawła VI, wyrażoną podczas uroczystego rozpoczęcia prac Komisji (AAS 66 [1974] 246). Wszystkim i poszczególnym, uczestniczącym w tych pracach, dziś wyrażamy obszerne podziękowanie. Przede wszystkim z wdzięcznością uczcijmy nieżyjącego kardynała Józefa Parecatilla z Kościoła Malabarskiego, który przez cały niemal czas, z wyjątkiem ostatnich trzech lat, wielce zasłużył się dla nowego Kodeksu jako przewodniczący Komisji. Wraz z nim w sposób szczególny wspominamy zmarłego arcybiskupa Klemensa Ignacego Mansourati z Kościoła Syryjskiego, pełniącego w pierwszych, najtrudniejszych latach funkcję wiceprzewodniczącego Komisji.

Wypada jednak wspomnieć także żyjących, a zwłaszcza czcigodnych braci: Mirosława Stefana Marusyna, mianowanego obecnie arcybiskupem – sekretarzem Kongregacji Kościołów Wschodnich, długo i gorliwie pełniącego obowiązki wiceprzewodniczącego Komisji, oraz biskupa Emila Eida, obecnego wiceprzewodniczącego, który wiele wniósł do pomyślnego zakończenia tego dzieła. Po nich natomiast wspomnijmy umiłowanego Iwana Žužka SJ, który od czasu powstania Komisji z wytrwałością pracował jako sekretarz, oraz innych, wnoszących swój cenny wkład w działalność Komisji bądź to jako jej członkowie: patriarchów, kardynałów, arcybiskupów i biskupów, bądź też jako konsultorzy i współpracownicy w zespołach roboczych lub pełniący inne obowiązki, wreszcie obserwatorów wybranych z Kościołów prawosławnych ze względu na upragnioną jedność wszystkich Kościołów, ogromnie pomocnych dzięki swej wielce użytecznej obecności.

Umacnia nas wielka nadzieja, że Kodeks ten „zostanie z powodzeniem zastosowany w życiu codziennym” oraz „dostarczy prawdziwego świadectwa poszanowania i miłości dla prawa kościelnego” według życzeń świętej pamięci Pawła VI (AAS 66 [1974] 247), a w Kościołach wschodnich, tak sławnych dzięki swej dawności, odnowi ten sam nie-

Sanctam Mariam semper Virginem, cuius benignissimo praesidio Codicem parandum identidem commendavimus, oramus materna prece a Filio suo impetret, ut Codex illius caritatis vehiculum evadat, quae ex Christi corde in cruce lancea perforato, sancto Ioanne Apostolo teste eximio, luculenter demonstrata, esse in animo omnis humanae creaturae defixa penitus debet.

Itaque, invocato divinae gratiae auxilio, Beatorum Petri et Pauli Apostolorum auctoritate suffulti, certa scientia atque votis Patriarcharum, Archiepiscoporum et Episcoporum orientalium Ecclesiarum adnuentes, qui nobiscum collegiali affectu collaboraverunt, Apostolicae qua aucti sumus potestatis plenitudine usi Constitutione hac Nostra in posterum valitura praesentem Codicem, sic ut digestus et recognitus est, promulgamus, quem vim legis posthac obtinere pro omnibus Ecclesiis orientalibus catholicis decernimus iubemus atque earundem Ecclesiarum Hierarchis tradimus custodia ac vigilantia servandum.

Ut autem omnes, ad quos pertinet, prope perspecta habere possint huius Codicis praescripta, antequam ad effectum adducantur, edicimus ac mandamus, ut ea vim obligandi habere incipiant a die prima mensis Octobris anni MCMXCI, festo Patrocinii Beatae Virginis Mariae in plerisque Orientis Ecclesiis.

Non obstantibus quibuslibet rebus contrariis etiam peculiarissima mentione dignis.

Omnes ergo filios dilectos hortamur ut significata praecepta animo sincero ac propensa voluntate exsolvant, fore nihil dubitantes ut Ecclesiae orientales studiosa disciplina bono animarum christifidelium optime consulant, magis magisque floreat atque creditum sibi munus absolvant, sub praesidio gloriosae et benedictae semper Virginis Mariae, quae «Theothokos» verissime vocatur et universalis Ecclesiae eminent Mater praecelsa.

Datum Romae apud Sanctum Petrum, die XVIII Octobris anno MCMXC, Pontificatus Nostri duodecimo.

IOANNES PAULUS PP. II

zmienny porządek, jakiego my promulgując Kodeks Prawa Kanonicznego Kościoła łacińskiego gorąco pragniemy dla całej społeczności kościelnej. Chodzi mianowicie o porządek, „który przyznając główne miejsce miłości, łasce i charyzmatom, jednocześnie ułatwiałby ich uporządkowany postęp w życiu czy to społeczności kościelnej, czy to poszczególnych ludzi, którzy do niej należą” (AAS 75 [1983] część II, XI).

„Radość i pokój ze sprawiedliwością i posłuszeństwem” niech także ten Kodeks „polecają, i co jest nakazane przez głowę, niech będzie zachowywane w ciele” (tamże, XIII), tak, by dzięki wspólnym wysiłkom wzrastał rozwój posłannictwa Kościoła powszechnego, a Królestwo Chrystusa „Pantokratora” bardziej się umacniało (por. Jan Paweł II, *Przemówienie w Bazylice św. Piotra do pracowników Kurii Rzymskiej*, 28 czerwca 1986, AAS 79 [1987] 196).

Świętą Maryję zawsze Dziewicę, której łaskawej opiece wielokrotnie polecaliśmy przygotowanie Kodeksu, błagamy, aby matczyną prośbą wyjednała u swego Syna, by Kodeks stał się przekąznikiem tej miłości, która, wyraźnie widoczna w sercu Chrystusa przebitym włócznią na krzyżu – co znakomicie poświadczą św. Jan Apostoł – winna być głęboko wyryta w duszy każdej istoty ludzkiej.

Dlatego, wezwawszy pomocy łaski Bożej, wsparci autorytetem świętych Apostołów Piotra i Pawła, opierając się na pewnej wiedzy oraz na zdaniu patriarchów, arcybiskupów i biskupów Kościołów wschodnich, którzy z nami w duchu kolegiальnym współpracowali, używając pełni władzy apostołskiej, którą posiadamy, tą naszą Konstytucją, ważną na przyszłość, obecny Kodeks, tak jak został sporządzony i przejrany, promulgujemy i polecamy, aby odtąd miał moc prawa dla wszystkich Kościołów wschodnich, a Hierarchom tych Kościołów przekazujemy do przestrzegania w trosce i pilności.

Aby zaś wszyscy, których ten Kodeks dotyczy, mogli rychło zapoznać się z jego przepisami, zanim zostaną wprowadzone w życie, postanawiamy i polecamy, aby uzyskały one moc obowiązującą od dnia 1 października 1991 r., który to dzień obchodzony jest w większości Kościołów wschodnich jako święto Opieki Najświętszej Panny Maryi, bez względu na jakiegokolwiek przeciwnie zarządzenia, nawet wymagające najbardziej szczegółowej wzmianki.

Wszystkich zatem synów umiłowanych zachęcamy, aby podane do wiadomości postanowienia szczerym umysłem i chętną wolą wypełnili, nie mając wątpliwości, iż Kościoły wschodnie dzięki pieczołowitej karności troszczą się o dobro dusz wiernych, coraz bardziej rozkwitają i powierzony im obowiązek spełniają pod opieką chwalebnej i błogosławionej Maryi zawsze Dziewicy, której trafnie nadano przydomki Bożej Rodzicielki i która jaśnieje jako wzniosła Matka Kościoła powszechnego.

Dane w Rzymie u Św. Piotra, dnia 18 października 1990 r., w dwunastym roku naszego Pontyfikatu.

JAN PAWEŁ II, PAPIEŻ

PRAEFATIO

Quo ex tempore Pius IX, cum «orientalium negotia novis curis excitanda, confingendos ritus, corrigendos mores, disciplinam restituendam meditaretur, prius de legibus Ecclesiae colligendis edendisque» cogitavit, centum quinquaginta anni nondum praeterlapsi sunt. «Neque sapientissimum Pontificem fugit inchoandum esse a primis Graeciae fontibus, unde tam multa ad orientem ultimum septentrionemque derivarunt» (Pitra, *Iuris...*, praef.). Summo Pontifice praecipiente, Ioannes Baptista Pitra O.S.B., postea Cardinalis, dispersos orientalium legum fontem inquisivit, Eo adiuvante inquisita collegit, Eo procurante, collecta publici iuris fecit (cfr. ibi) in duobus voluminibus, quae «*Iuris ecclesiastici graecorum historia et monumenta*» inscribuntur.

Qui Romanus Pontifex, cum omnia expertus est, ut «in Oriente integrum inviolatumque catholicae fidei servaretur depositum, utque Ecclesiastica disciplina prospere procederet, et sacra liturgia omni sanctitate ac splendore fulgeret» (Acta Pii IX, III, 402-403), specialem Coetum purpuratorum Patrum, «Congregationem de Propaganda Fide pro Negotiis Ritus Orientalis» nuncupatum, Constitutione apostolica Romani Pontifices (6 ian. 1862) constituit atque ipsi ambitum negotiorum administrandorum circumscripsit, id etiam voluit, ut in eodem Coetu stabili modo atque pontificia nominatione haberetur Cardinalis Ponens, «qui munere fungatur sedulo dirigendi studia, quae necessaria sunt ad colligendos Ecclesiae orientalis canones et ad examinandos, ubi opus fuerit, omnes orientales libros cuiusque generis sint, sive huiusmodi libri respiciant Sacrorum Bibliorum versiones sive catechesim, sive disciplinam» (ibi 410).

Exorsis de re canonica orientali studiis, nonnulli ex orientalium Ecclesiarum Episcopis, qui de quaestionibus Concilio Vaticano I proponendis rogati erant, de iuris canonici orientalis recognitione in ipso Concilio agendum esse existimabant. Horum votorum interpretes praesertim fuerunt (Gregorius Yussef, Patriarcha Ecclesiae Melkitarum, qui graviter de iuris canonici orientalibus proprii unicuique ritui congruentis egestate doluit (Manni 49, 200), necnon Joseph Papp Szilagyi Magno Varadinensis Episcopus ritus orientalis, qui plurimorum ecclesiasticae disciplinae capitum restaurationem exoptavit, integrum fere Codicem quendam describens (ibi 49, 198).

Ipsa Concilii Vaticani I praeparatoria «Commissio super missionibus et Ecclesiis ritus orientalis», in sexto Congressu, agnovit Ecclesias orientales iuris canonici Codice, qui earum disciplinam constitueret, maxime indigere, Codice nempe magnae auctoritatis, completo et omnibus nationibus communi atque ad temporum circumstantias accommodato (ibi 49, 1012).

WSTĘP

Od czasu, gdy papież Pius IX „rozmyślał o ożywieniu spraw wschodnich poprzez nowe starania o pielęgnowanie obrządków, o naprawie obyczajów, przywróceniu dyscypliny, a wcześniej co do zebrania i wydania praw Kościoła” nie minęło jeszcze sto pięćdziesiąt lat. „I nie uszło uwagi najmędrszego Papieża, iż zacząć należy od pierwszych źródeł w Grecji, skąd przeniosło się tak wiele na najdalszy wschód i północ” (Pitra, „Iuris...”, wstęp). Na polecenie papieża Jan Baptysta Pitra OSB, później kardynał, odszukał rozproszone źródła praw wschodnich, zbadane z papieża pomocą zebrał i pod jego opieką sporządził zbiór prawa publicznego (por. tamże) w dwóch tomach pt.: „Historia i pomniki greckiego prawa kościelnego”.

Papież ów, kiedy wypróbował wszystkiego, aby „na Wschodzie zachowywano całe i nienaruszone powierzone dobro wiary katolickiej oraz aby dyscyplina kościelna pomyślnie się rozwijała, a święta liturgia lśniła blaskiem świętości” (Akta Piusa IX, III, 402-403), konstytucją apostolską „Romani Pontifices” (6 stycznia 1862 r.) powołał specjalny zespół kardynałów pod nazwą „Kongregacja Rozkrzewiania Wiary do Spraw Obrządku Wschodniego” i określił wyznaczony mu zakres obowiązków; postanowił także, aby w tymże zespole z nominacji papieża stale zasiadał kardynał Ponens, „który wykonywać ma zadanie starannego pokierowania studiami niezbędnymi do zebrania kanonów Kościoła wschodniego i do zbadania, skoro zajdzie potrzeba, wszystkich ksiąg wschodnich jakiegokolwiek rodzaju – czy to ksiąg dotyczących przekładów Pisma Świętego, czy katechizmu, czy też dyscypliny” (tamże 410).

Gdy zapoczątkowane zostały zainteresowania kościelnym prawem wschodnim, niektórzy biskupi Kościołów wschodnich, poproszeni o zgłaszanie kwestii Soborowi Watykańskiemu I, uważali, że w sprawie rozważań nad wschodnim prawem kanonicznym należy działać na samym Soborze. Zwolennikami tych opinii byli przede wszystkim: Grzegorz Yusef, Patriarcha Kościoła Melchitów, który mocno ubolewał nad niedostatkami prawa kanonicznego, odrębnego dla poszczególnych obrządków wschodnich (Mansi 49, 200), a także Józef Papp Szilagyí, biskup obrządku wschodniego w Wielkim Waradynie, który gorąco pragnął odnowienia wielu punktów dyscypliny kościelnej, spisując niemal całościowo ujęty swego rodzaju kodeks (tamże 49, 198).

Sama Komisja Przygotowawcza Soboru Watykańskiego I do Spraw Misji i Kościołów Obrządku Wschodniego na szóstym posiedzeniu uznała, że Kościoły wschodnie szczególnie potrzebują kodeksu prawa kanonicznego, który stworzyłby podstawę ich dyscypliny, a mianowicie kodeksu o wielkim znaczeniu, kompletnego, a także wspólnego dla wszystkich narodów i dostosowanego do współczesnych okoliczności (tamże 49, 1012).

Cum vero eadem Commissio progredientibus laboribus ab hac sententia recessisset, unicitatem disciplinae in universa Ecclesia potius invocando (ibi, 50: 31*, 34*, 45*-46*, 74*-75*), effectum est, ut in aula conciliari graves voces tutandae orientalium disciplinae faventes proferrentur.

Inter eos, qui in hunc sensum locuti sunt, enituit Patriarcha Joseph Audu, caput Ecclesiae Catholicae Chaldaeorum, qui in Congregatione Generali XVI Concilii varietatem «in iis, quae praeter fidem sunt», utpote «divinae certe virtutis ac omnipotentiae argumentum in unitate Ecclesiae catholicae», strenue propugnavit atque pro sua Ecclesia patriarchali imprimis expostulavit ut «data venia assignentur locus et tempus» ad «novum ius canonicum», antiquis canonibus necnon postulatis Concilii congruum, componendum atque Patrum approbationi praebendum (ibi 50, 515 et 516).

Concilio Vaticano I, ob rerum angustias, ante finem dimisso, Leoni XIII, de rebus orientalibus cunctis in compluribus «Patriarcharum orientalium conferentiis» plane edocto, placuit magnis laudibus extollere «rei liturgicae disciplinaeque orientalis iure probatam varietatem», quae cum catholicitatis notam in Ecclesia Dei admirabiliter illustraret (Litt. ap. Orientalium dignitas, 30 nov. 1894, proem.).

Sub sapienti eiusdem Pontificis regimine, cum recognitio disciplinae canonicae Ecclesiarum orientalium undequaque in votis esset simulque nihil optabilius videretur quam ut id negotium a singulis iisdem Ecclesiis perficeretur atque Sedi Apostolicae in recognitionem subiceretur, plures Synodi particulares congregatae sunt. Quas inter eminent Synodus Sciarfensis Syrorum anno 1888 congregata, Synodus Leopoliensis Ruthenorum anno 1891 habita, duae Synodi Alba-Iulienses Rumenorum annis 1882 et 1900 coadunatae, denique Synodus Alexandrina Coptorum anno 1898 celebrata. Postrema vero ex his Synodis, in quibus praecipua canonicae singularum Ecclesiarum disciplinae capita fere ex integro recognita sunt, Synodus Armenorum fuit, quam sanctus Pius X, Romae, anno 1911 congregari iussit, ut in ea «de iuribus Patriarcharum et Episcoporum, de recta fidelium administratione, de cleri disciplina, de Monachorum institutis, de missionum necessitatibus, de cultus divini decore, de S. Liturgia» ageretur (Ep. Vobis plane, 30 aug. 1911).

Synodorum memoratarum acta et decreta, si simul cum eis, quae superioribus temporibus edita sunt, ut acta et decreta Synodi Montis Libani Maronitarum anno 1736 habitae et in «forma specifica» a Benedicto XIV approbatae (Breve Singularis Romanorum, 1 sept. 1741), necnon Synodi Ain-Trazensis (Graeco-Melkitarum, anno 1835 celebratae, considerentur, eam fere imaginem gignunt, ut tunc temporis, patrimonio disciplinari omnium orientalium Ecclesiarum, sacris primaevae Ecclesiae, canonibus sancito, quodammodo adumbrato, tot ordinationes canonicae a Suprema Ecclesiae Auctoritate approbatae requirerentur, quot essent in catholicae Ecclesiae sinu «Ritus» orientales. Pro latina vero Ecclesia, interdum «Codex iuris canonici», a sancto Pio X, Litteris apostolicis „Arduum sane munus”, die 19 martii 1904, magno animo sapientique consilio inchoatus, citato gradu exarabatur.

Gdy zaś Komisja ta w trakcie prac odeszła od tego stanowiska, wzywając raczej do jedności dyscypliny w całym Kościele (tamże 50, 31*, 34*, 45*-46*, 74*-75*), skutek był taki, że w Auli Soborowej rozległy się stanowcze głosy opowiadające się za utrzymaniem dyscypliny wschodniej.

Wśród tych, którzy wypowiedzieli się na rzecz tego poglądu, wyróżnił się patriarcha Józef Audu, głowa Katolickiego Kościoła Chaldejskiego. Na Kongregacji Generalnej XVI Soboru gorliwie walczył on o odmiennność „w tym, co jest poza prawdami wiary”, szczególnie o „założenie pewności Bożego wpływu i wszechmocy w jedności Kościoła Katolickiego”, a przede wszystkim domagał się na rzecz swego Kościoła patriarchalnego, aby „na mocy zezwolenia wyznaczyć miejsce i czas” na spisanie „nowego prawa kanonicznego”, zgodnego z dawnymi kanonami oraz postulatami Soboru, i przedstawienie go Ojcom dla zaaprobowania (tamże 50, 515 i 516).

Gdy Sobór Watykański I wskutek niepomyślnych okoliczności został przed zakończeniem rozwiązany, papież Leon XIII, dokładnie zapoznany ze wszystkimi sprawami wschodnimi na licznych „konferencjach patriarchów wschodnich”, postanowił wyrazić wielkie uznanie dla „odmienności liturgii i dyscypliny wschodniej prawnie zatwierdzonej, ponieważ w przedziwny sposób podkreśla ona znamię powszechności w Kościele Bożym” (List apostolski „Orientalium dignitas”, 30 listopada 1894 r., wstęp).

Za mądrych rządów tego papieża, ponieważ zewsząd wyrażano życzenie zbadania kościelnej dyscypliny Kościołów wschodnich, a jednocześnie nic nie wydawało się rzeczą bardziej pożądaną niż to, aby zadania te wykonały te właśnie – każdy z osobna – Kościoły i poddały je pod rozagę Stolicy Apostolskiej, zwołano wiele synodów partykularnych. Wśród nich szczególne znaczenie mają: synod [Sciarfensis] syryjski, zwołany w roku 1888, synod we Lwowie na Rusi z roku 1891, dwa połączone synody w Alba Julia w Rumunii z lat 1882 i 1900, wreszcie synod koptyjski w Aleksandrii, odbyty w 1898 roku. Ostatnim zaś z tych synodów, na których rozpatrzono niemal od nowa najważniejsze zagadnienia dyscypliny kanonicznej w poszczególnych Kościołach, był synod w Armenii, którego zwołanie zarządził w Rzymie w roku 1911 św. Pius X, aby na nim „rozważano o prawach patriarchów i biskupów, o prawidłowym kierowaniu wiernymi, karności duchowieństwa, instytucjach zakonnych, potrzebach misji, chwale kultu Bożego i o świętej liturgii” (List „Vobis plane”, 30 sierpnia 1911 r.).

Gdyby akty i dekry wspomnianych synodów rozważyć łącznie z wydanymi wcześniej, jak akty i dekry synodu [Montis Libani] Maronitów z roku 1736 i zatwierdzonymi przez Benedykta XIV w „formie szczególnej” (Breve „Singularis Romanorum”, 1 września 1741 r.), a także synodu [Ain Trazensis] Greko-Melchitów z roku 1835, wywołałoby to takie nieomal wrażenie, iż w tym czasie, kiedy dziedzictwo dyscyplinarne wszystkich Kościołów wschodnich zostało ustanowione w świętych kanonach pierwotnego Kościoła, w pewien sposób zarysowane, znaleźć można tyle rozporządzeń kanonicznych zatwierdzonych przez Najwyższą Władzę Kościoła, ile było w łonie Kościoła katolickiego „obrzędów” wschodnich. Tymczasem dla Kościoła rzym-

Vertente anno 1917, Benedictus XV, non solum Codicem iuris canonici pro latina Ecclesia, «expectationem totius catholici orbis explens» (Motu proprio „Cum iuris canonici”, 5 sept. 1917), promulgavit, sed etiam de orientalibus Ecclesiis summopere cogitavit «quippe quae», ut ipse scripsit, «in vetustiore suorum temporum memoria lumina offerant sanctitatis doctrinaeque tam clara, ut eorum splendore etiam nunc, tanto intervallo, reliquas christianorum regiones» collustrent (Motu proprio „Dei providentis”, 1 maii 1917). Ipse «Sacram Congregationem pro Ecclesia Orientali» instituit, die 1 maii 1917, eandemque, ut in „Codice iuris canonici”, die Pentecostes eiusdem anni promulgato, legebatur, «omnibus facultatibus, quas aliae Congregationes pro Ecclesiis ritus latini obtinent» (can. 257 § 2), quibusdam tantum exceptis, ornavit; quo factum est, ut aptis rationibus provideretur ad ea provehenda, quae ob rei iuridicae difficile naturam, vix vel ne vix quidem a singulis Ecclesiis orientalibus obtineri possent. Praeterea, mense octobri eodem vertente anno, in ipsa Urbe condere decrevit «propriam altiorum studiorum domicilium de rebus orientalibus», Pontificium nempe Institutum Orientalium Studiorum, «Orientis catholici ad spem veteris prosperitatis excitandi causa» atque in eo, praeter alias disciplinas, «ius canonicum omnium Orientis christianarum gentium» explorari ac doceri iussit (Motu proprio „Orientis catholici”, 15 oct. 1917).

Enimvero, Sacra Congregatio «pro Ecclesia Orientali» primis laborum annis, Ecclesiis, in quibus leges canonicae sat neglectae erant vel plura caduca, obsoleta aut manca complectebantur, vel quae, in luce Codicis iuris canonici nuper promulgati, propria quasi traditione postposita, progredi se posse existimabant, quaedam responsa dedit eo consilio, ut de priorum temporum more in singularum Ecclesiarum Synodis novae leges elaborerentur atque Sedi Apostolicae in recognitionem submitterentur.

Paulatim vero in omnibus Ecclesiis opinio praevaluit, nihil melius fore quam ut leges, quae omnibus Ecclesiis orientalibus communes erant vel eiusmodi esse debere censebantur in unum organicum «Corpus legum» cura Sedis Apostolicae componendum atque a Summo Pontifice promulgandum, colligerentur.

Idcirco Pius XI, in audientia Cardinali Sacrae Congregationis pro Ecclesia Orientali Secretario, Aloisio Sincero die 3 augusti 1927 concessa, votis Cardinalium eiusdem Congregationis Membrorum, paucis ante diebus in Coetu plenario congregatorum, perpensis, codificationem iuris canonici orientalis non tantummodo necessariam existimavit, sed inter urgentiora negotia adnumeravit atque decrevit, ut Ipse ei praeesset.

Verumtamen anno 1929 codificatio orientalium canonicae disciplinae reapse initium habuit.

Eodem anno incipiente, die 5 ianuarii, Summus Pontifex mandavit consulendos Orientis Praesules, Patriarchas imprimis, «ut, collatis consiliis, libere significarent quae de hoc tanti momenti negotio sentirent, simulque mentem suam aperirent qua via et qua ratione procedendum esset, respectu praesertim habito ad disciplinam, traditiones, necessitates atque privilegia uniuscuiusque ritus, ut Codificatio in veram utilitatem vergeret illarum Ecclesiarum, cleri, populique». Praeterea, Patriarchis necnon Archie-

skiego spiesznie redagowano „Kodeks Prawa Kanonicznego”, zapowiadany przez św. Piusa X w liście apostolskim „*Arduum sane munus*”, z dnia 19 marca 1904 r.

W ciągu 1917 roku papież Benedykt XV nie tylko promulgował „Kodeks Prawa Kanonicznego” dla Kościoła łacińskiego, „spełniając oczekiwania całego świata katolickiego” (*Motu proprio „Cum iuris canonici”*, 15 września 1917 r.), ale rozmyślał też usilnie o Kościołach wschodnich, „zwłaszcza, że” – jak sam napisał – „w dawniejszych swych dziejach promieniają tak jasnym światłem świętości i nauki, że nawet teraz, po tak długim czasie, ich blask pozostałe krainy chrześcijańskie oświecła” (*Motu proprio „Dei providentis”*, 1 maja 1917 r.). Ten sam papież powołał dnia 1 maja 1917 r. „Świętą Kongregację do Spraw Kościoła Wschodniego” i, jak można było przeczytać w Kodeksie Prawa Kanonicznego, promulgowanym w dniu Pięćdziesiątnicy tego roku, wyposażył ją we wszelkie uprawnienia, jakie posiadają inne Kongregacje do spraw Kościołów łacińskich (kan. 257 § 2), z pewnymi wszakże wyjątkami. Dzięki temu we właściwy sposób zatroszczono się o rozwiązanie kwestii, których wskutek trudności materii prawnej poszczególne Kościoły wschodnie z trudem lub zgoła wcale nie mogły pokonać. Prócz tego we wrześniu tego samego roku zarządził założenie w samym Rzymie „własnego ośrodka wyższych studiów nad zagadnieniami wschodnimi”, a mianowicie Papieskiego Instytutu Studiów Wschodnich, „dla pobudzenia katolickiego Wschodu ku nadziei dawnej świetności”, a w nim, obok innych dziedzin, nakazał badanie i nauczanie „prawa kanonicznego wszystkich chrześcijańskich narodów Wschodu” (*Motu proprio „Orientis catholici”*, 15 września 1917 r.).

Rzeczywiście, tym Kościołom, w których przepisy kanoniczne były nazbyt zaniedbane lub obejmowały zbyt wiele kwestii znikomych, przestarzałych czy posiadających luki, bądź Kościołom, które, w świetle promulgowanego właśnie „Kodeksu Prawa Kanonicznego”, zaniedbawszy jakby swą własną tradycję sądziły, że mogą dokonać postępu, Święta Kongregacja do Spraw Kościoła Wschodniego w pierwszych latach działalności udzieliła pewnych odpowiedzi poprzez radę, by zgodnie z dawnym zwyczajem na synodach poszczególnych Kościołów wypracowane zostały i poddane pod rozważę Stolicy Apostolskiej nowe przepisy.

Stopniowo jednak we wszystkich Kościołach przeważał pogląd, iż najlepiej będzie, by przepisy wspólne dla wszystkich Kościołów wschodnich bądź te, co do których uważano, iż wspólnymi być powinny, zebrane zostały w jeden uporządkowany „Zbiór praw”, ułożony staraniem Stolicy Apostolskiej i promulgowany przez papieża.

Z tego też względu papież Pius XI podczas audiencji udzielonej 3 sierpnia 1927 roku sekretarzowi Świętej Kongregacji do Spraw Kościoła Wschodniego, kardynałowi Alojzemu Sincero, po rozważeniu wypowiedzi kardynałów – członków tejże Kongregacji, zebranych przed kilkoma dniami na posiedzeniu plenarnym, nie tylko uznał kodyfikację prawa kanonicznego wschodniego za niezbędną, ale zaliczył ją do zadań bardzo pilnych i postanowił, że sam będzie nią kierował.

Istotnie, w roku 1929 kodyfikacja dyscypliny kanonicznej rzeczywiście się rozpoczęła.

piscopis, singulis ritibus praepositis, die 20 iulii, mandatum est, ut idoneum sacerdotem pro suo cuiusque ritu deligerent, qui operam navaret ad memoratum opus (AAS 21 [1929] 669).

Die 27 aprilis, in audientia Cardinali Sacrae Congregationis pro Ecclesia Orientali Secretario concessa, Summus Pontifex Sibi peculiare «Consilium Praesidentiae» codificationis orientalis, de quo iamdudum anno 1927 cogitaverat, constituit, cuius Membra fuerunt Cardinales Petrus Gasparri, Aloisius Sincero et Bonaventura Cerretti, et parvam Consultorum Commissionem e tribus iuris peritis constantem ei adiunxit.

Eodem vertente anno, Consilium Praesidentiae, postquam Praesulum Orientis responsa de opportunitate codificationis orientalis cura Sedis Apostolicae peragenda necnon de rationibus procedendi in tanti momenti negotio rite collecta et mature perpensa sunt, in Plenario Coetu die 4 iulii coadunato, non tantummodo unanimam fere Orientis vocem repperit huic negotio omnino faventem, sed etiam plura optata ad hanc provinciam spectantia ad Summum Pontificem detulit.

Hisce mature perpensis, Summus Pontifex, uti ex «Notificatione» diei 17 iulii 1935 constat, statuit:

«1) ut studia historico-canonica, quae praeparatoria vocantur, de legibus et consuetudinibus singularum Ecclesiarum a sacerdotibus, quos Excellentissimi Episcopi Romam mittendos elegerint, conficerentur;

2) ut canonum schemata a praedictis sacerdotibus delegatis redacta ad Excellentissimos Ordinarios mitterentur, ut de iisdem animadversiones facere possint;

3) ut iuridici singularum Ecclesiarum fontes, canonici praesertim, exquirentur atque in lucem, cura virorum scientia iuris canonici et historia peritorum, ederentur» (AAS 27 [1935] 306-307).

Memoratis studiis Pius XI, in audientia diei 23 mensis novembris eiusdem anni 1929, praeposuit «Commissionem Cardinalitiam pro Studiis Praeparatoriis Codificationis Orientalis», cuius rei nuntius in „Actorum Apostolicae Sedis” commentario officiali die 2 decembris 1929 (p. 669) datus est. Cuius Commissionis Praeses Cardinalis Petrus Gasparri, Membra vero Cardinales Aloisius Sincero, Bonaventura Cerretti et Franciscus Ehrle fuerunt; a secretis nominatus est D. Hamletus Ioannes Cicognani tunc Sacrae Congregationis pro Ecclesia Orientali Adessor, postmodum Cardinalis.

Commissioni Cardinalium duo Collegia virorum peritorum adiuncta sunt iuxta criteria a Summo Pontifice in audientia diei 13 iulii eodem anno statuta, Collegium nempe Delegatorum orientalium ad ipsum opus redactionis Codicis Iuris Canonici Orientalis praeparatorium, in adiutorium Patrum Cardinalium Commissionis Membrorum, peragendum et Collegium Consultorum «ad colligendos fontes pro codificatione canonica orientali».

In primo Collegio adnumerati sunt quattuordecim sacerdotes electi «sinodaliter», ex expressa voluntate Summi Pontificis, ab Episcopis singularum Ecclesiarum orientalium, ut ipsos Episcopos vere «repraesentarent» atque ita, in Codice orientali inde ab

Na początku tego roku, 5 stycznia, papież polecił zapytać o zdanie przełożonych Kościołów, przede wszystkim patriarchów, „aby, odbywszy narady, swobodnie oznajmili, co sądzą o tak doniosłej sprawie, a zarazem objawili swój zamysł odnośnie do sposobu postępowania, zachowując zwłaszcza wzgląd na dyscyplinę, tradycję, potrzeby i przywileje poszczególnych obrządków, aby kodyfikacja miała na celu rzeczywistą korzyść tych Kościołów, duchowieństwa i ludu”. Ponadto 20 lipca patriarchowie oraz arcybiskupi, stojący na czele poszczególnych obrządków, otrzymali polecenie wydelegowania – każdy wedle swego obrządku – odpowiedniego kapłana, który wniósłby swój wkład do wspomnianego dzieła (AAS 21 [1929] 669).

27 kwietnia, podczas audiencji udzielonej kardynałowi – sekretarzowi Świętej Kongregacji do Spraw Kościoła Wschodniego, papież ustanowił swą osobistą „Radę Kierowniczą” kodyfikacji wschodniej, planowaną już wcześniej – w 1927 roku, a jej członkami byli kardynałowie Piotr Gasparri, Alojzy Sincero i Bonawentura Cerretti; i dołączył do niej nieliczną Komisję Konsultorów, złożoną z trzech prawników.

W tym samym roku, skoro należycie zbadano i spieszenie rozważono wypowiedzi przełożonych Kościołów wschodnich o przydatności dokonania staraniem Stolicy Apostolskiej kodyfikacji wschodniej oraz o sposobach postępowania w tak ważnym przedsięwzięciu, Rada Kierownicza na posiedzeniu plenarnym 4 lipca nie tylko uzyskała jednomyślny niemal pogląd Wschodu całkowicie przychylny temu zdaniu, lecz także przedstawiła papieżowi wiele życzeń dotyczących tej kwestii.

Po dojrzałym namyśle papież, jak wiadomo na podstawie „Notificatio” z 17 lipca 1935 r., postanowił:

1) aby historyczno-kanoniczne studia nad prawami i zwyczajami poszczególnych Kościołów, zwane „przygotowawczymi”, przeprowadzone zostały przez kapłanów, których biskupi wybiorą i wyślą do Rzymu;

2) aby schematy kanonów, zredagowane przez wydelegowanych kapłanów, o których wyżej mowa, wysłane zostały do ordynariuszy, by można było poczynić do nich spostrzeżenia;

3) aby źródła jurydyczne, zwłaszcza kanoniczne, poszczególnych Kościołów staraniem osób biegłych w nauce prawa kanonicznego i historii zostały przebadane i ogłoszone (AAS 27 [1935] 306-307).

Dla kierowania wspomnianymi studiami papież Pius XI, podczas audiencji 23 października tegoż 1929 roku, ustanowił „Komisję Kardynalską do Spraw Studiów Przygotowawczych Kodyfikacji Wschodniej”, wiadomość o tym pojawiła się w Piśmie Urzędowym Stolicy Apostolskiej 2 grudnia 1929 r. (s. 669). Przewodniczącym tej Komisji był kardynał Piotr Gasparri, kardynałami-członkami natomiast: Alojzy Sincero, Bonawentura Cerretti i Franciszek Erhle. Sekretarzem mianowany został D. Hamlet Jan Cigognani, wówczas asesor Świętej Kongregacji do Spraw Kościoła Wschodniego, wkrótce potem kardynał.

Do Komisji Kardynałów, w myśl kryteriów ustanowionych przez papieża na audiencji 13 lipca tegoż roku, dodano dwa Kolegia biegłych, a mianowicie Kolegium

initio vox Orientis plene personaret. Quibus sacerdotibus quattuor religiosi in Urbe commorantes, in iure canonico peritissimi, adiuncti sunt.

Ad alterum Collegium, adsciti sunt duodecim sacerdotes fontium scientiae periti, eruditione insignes, quorum fuit, iuxta Summi Pontificis auspicia, fontes disciplinae canonicae orientalis ita colligere, ut non tantummodo scientiae inservirent sed etiam atque imprimis ad exsequendam codificationem canonicam orientalem maxime conferrent.

Nomina memoratorum sacerdotum, qui de praeparatoriis codificationis orientalis laboribus optime meriti sunt, Summi Pontificis nutu, in audientia diei 1 martii 1930 dato, publici iuris facta sunt in ephemeride *L'Osservatore Romano*, die 2 mensis aprilis subsequens.

Indefesso studio summoque labore praeparatorium codificationis canonicae orientalis opus ab illa Commissione sex annorum decursu ad finem perductum est. Etenim, omnia disciplinae canonicae capita, modo ab ipsis Delegatis orientalium Ecclesiarum, unanima voce expostulato, semel et iterum in centum octoginta tribus conventibus excussa, opportune in varia «schemata» distributa, ad Orientis Episcopos missa sunt, ut sententias suas panderent. Fontes vero disciplinae canonicae veteres recentioresque a viris Commissionis diligentissime selecti atque a Sacra Congregatione pro Ecclesia Orientali in tredecim magnae molis voluminibus typis impressi, iam anno 1934 vertente, non tantummodo Commissioni, sed omni etiam studiorum superiorum Athaeneo praesto fuerunt. Quae omnia praeprimis Pii XI constantis de codificatione canonica orientali sollicitudinis testimonium perhibent, qui crebro, in viginti quattuor «audientiis», de Commissionis laboribus edoceri voluit, nihil omnino praetermittens, quin, praeparatoriis studiis peractis, quam citissime procedi posset ad redactionem «Codicis Iuris Canonici Orientalis», ut ei placuit condendum Codicem indicare «donec melior inveniretur titulus» (in audientia diei 5 iulii 1935).

Vertente anno 1935, in audientia diei 7 iunii, Summus Pontifex constituendam esse censuit novam Commissionem, quae opus redactionis Codicis moderaretur quaeque, Episcoporum Orientis animadversionibus ad praedicta «schemata» sedulo perspectis, textum canonum exararet. Qua de re «Notificatio» die 17 iulii eiusdem anni, in „Actorum Apostolicae Sedis” commentario officiali apparuit (AAS 27 [1935] 306-308), ubi, praeter nomen, Commissionis compositio competentiaque statutae sunt. Illa «Pontificia Commissio ad Redigendum „Codicem Iuris Canonici Orientalis”», ut nuncupabatur, in suis exordiis nonnisi e quattuor Cardinalibus Membris constabat: Aloisio Sincero, qui ei praesidebat, Eugenio Pacelli, postmodum Pio XII, Iulio Serafini et Petro Fumasoni Biondi. Decursu vero triginta septem annorum, qui spatium existentiae Commissionis circumscribunt, plures Cardinales, alii aliis morte ereptis succedentes, in Collegio Membrorum Commissionis adnumerati sunt atque, Concilio Vaticano II absoluto, etiam omnes Ecclesiarum, orientalium catholicarum Patriarchae.

Delegatów Wschodnich do samych przygotowawczych prac nad redakcją Kodeksu Prawa Kanonicznego Wschodniego, celem udzielenia pomocy kardynałom-członkom Komisji, oraz Kolegium Konsultorów „do zebrania źródeł dla dokonania kodyfikacji kanonów wschodnich”.

Do pierwszego Kolegium wliczono czternastu kapłanów wybranych na synodach, zgodnie z wyraźnym życzeniem papieża, przez biskupów poszczególnych Kościołów wschodnich, aby rzeczywiście reprezentowali samych biskupów i aby w ten sposób w Kodeksie kanonów wschodnich od początku w pełni rozbrzmiewał głos Wschodu. Do kapłanów tych dołączyli czterej przebywający w Rzymie zakonnicy, wybitni znawcy prawa kanonicznego.

Do drugiego Kolegium przyjętych zostało dwunastu kapłanów obeznanych ze źródłami naukowymi, wyróżniających się erudycją, a ich obowiązkiem – zgodnie z poleceniem papieża – było w taki sposób zebrać źródła kanonicznej dyscypliny wschodniej, aby nie tylko służyły nauce, ale także, i to przede wszystkim, jak najbardziej przyczyniły się do urzeczywistnienia kanonicznej kodyfikacji wschodniej.

Nazwiska wspomnianych kapłanów, zasłużonych w pracach przygotowawczych do kodyfikacji wschodniej, zgodnie z wolą papieża wyrażoną na audiencji 1 marca 1930 roku, opublikował dziennik „L'Osservatore Romano” w kolejnym miesiącu, 2 kwietnia.

Dzięki niestrudżonym staraniom i ogromnym wysiłkom dzieło przygotowania wschodniej kodyfikacji kanonicznej zostało przez ową Komisję doprowadzone do końca po upływie sześciu lat. Wszystkie bowiem punkty dyscypliny kanonicznej, w sposób jednogłośnie postulowany przez samych delegatów Kościołów wschodnich, roztrząsane raz po raz na stu osiemdziesięciu trzech zgromadzeniach, dogodnie podzielone na różne „schematy”, zostały posłane do biskupów wschodnich, aby objawili swoje zdanie. Natomiast starsze i nowsze źródła dyscypliny kanonicznej, bardzo starannie dobrane przez członków Komisji oraz wydane w trzydziestu okazałych tomach przez Świętą Kongregację do Spraw Kościoła Wschodniego, już w roku 1934 były na użytek nie tylko Komisji, ale i każdego uniwersytetu. Wszystko to daje w pierwszej kolejności świadectwo ciągłej troski o kanoniczną kodyfikację wschodnią papieża Piusa XI, który częstokroć – na dwudziestu czterech audiencjach – pragnął być informowany o pracach Komisji, nie zaniedbując niczego, aby, po zakończeniu studiów przygotowawczych, jak najszybciej można było przystąpić do redakcji „Kodeksu Prawa Kanonicznego Wschodniego”, jak postanowiono zatytułować mający powstać kodeks, „dopóki nie znajdzie się lepszy tytuł” (na audiencji 5 czerwca 1935 r.).

W roku 1935, podczas audiencji 7 lipca, papież uznał, iż należy powołać nową Komisję, która pokieruje redakcją Kodeksu i, po starannym rozpatrzeniu uwag biskupów wschodnich do wymienionych wyżej „schematów”, ułoży tekst kanonów. „Notificatio” o tym pojawiła się 17 lipca tego roku w organie urzędowym „Acta Apostolicae Sedis” (AAS 27 [1935] 306-308), gdzie, oprócz nazwy, ustalony został skład Komisji oraz jej kompetencje. Owa „Papieska Komisja dla Zredagowania Kodeksu Prawa Kanonicznego Wschodniego”, jak ją nazywano, początkowo składała się je-

Vita functo Cardinali Aloisio Sincero, die 7 februarii, 1936, in Praesidem Commissionis Cardinalis Maximus Massimi adscitus est die 17 eiusdem mensis, sub cuius sapientissimo ductu arduus redactionis Codicis Iuris Canonici Orientalis labor fere ad finem perductus est. Cui rei testimonio sunt tres conspicuae partes Codicis, quae a Pio XII promulgatae sunt antequam idem bene meritus Cardinalis de vita decessisset.

Cui successit Cardinalis Agagianian Petrus XV, qui usque ad finem anni 1962 Ecclesiae Catholicae Armenorum etiam praefuit quique Commissionem usque ad obitum, die 6 maii 1971, moderatus est.

A secretis Commissionis nominatus est P. Acacius Coussa B.A., qui ad officium constantissimo animo egregie gessit usque ad sui in cardinalatum designationem. Exinde, opere redactionis Codicis Iuris Canonici Orientalis ratione Concilii Vaticani II interrupto, P. Daniel Faltin O.F.M. Conv., munere «Adsistentis» functus est usque ad Commissionis extinctionem.

In adiutorium Cardinalium Commissionis Membrorum tredecim viri periti ut Consultores nominati sunt, ex orientalium Ecclesiarum sacerdotibus maiore ex parte selecti, quorum nomina ex praedicta «Notificatione» patefacta sunt (AAS, 27 [1935] 308). Collegii Consultorum praecipuum munus fuit, orientalium Episcoporum animadversiones ad «schemata» iam antea redacta excutere atque suas considerationes Cardinalibus Commissionis Membris subiciendas addere. Hoc negotium in septuaginta octo sessionibus, quarum postrema die 3 novembris 1989 habita est, praestanter peractum est.

Patres Cardinales, ter et septuagies coadunati, in Codicem Iuris Canonici Orientalis redigendum strenue incubuerunt, continuo suffragante ipso Summo Pontifice, qui universum redactionis laborem assidua cura prosequi numquam desiit quique singulos canonum articulos privato consilio examinavit atque totum legum Corpus in viginti quattuor titulos divisum, instar plurimorum genuinae traditionis orientalium collectionum, systematice digeri voluit.

Annis 1943 et 1944 vertentibus, hoc Corpus, iam in uno volumine typis impressum, accuratissimo «coordinationis» labori clarissimorum Acacii Coussa B.A., Aemilii Herman S.J. et Arcadii Lanaona C.M.F., subiectum est ac deinde, textu totius Codicis denuo typis exscripto, anno 1945, a Patribus Cardinalibus, undevicies coadunatis, iterum atque iterum emendatum, mense ianuario anno 1948 Summo Pontifici oblatum est.

Ad promulgationem quod attinet, visum est per partes procedendum esse. Ideo, ineunte anno 1949 Summus Pontifex canones de sacramento matrimonii, utpote admodum urgentes, ac deinde, iustitiae administrandae gratia, canones de iudiciis, quorum illi schematis condendi Codicis Titulum XIII, hi Titulum XXI constituebant, ad promulgationem typis imprimi iussit.

Ex quo factum est, ut iam die 22 februarii eiusdem anni 1949, die festo Cathedrae sancti Petri Antiochenae, Litteris apostolicis Crebrae allatae sunt motu proprio datis

dynie z czterech członków-kardynałów: Alojzego Sincero – przewodniczącego, Eugenia Pacelli, później Piusa XII, Juliusza Serafini i Piotra Fumasoni Biondi. Po upływie zaś trzydziestu siedmiu lat, wyznaczających okres istnienia Komisji, w skład Kolegium Członków Komisji weszło wielu kardynałów, następców tych, którzy zmarli, a po zakończeniu Soboru Watykańskiego II także wszyscy patriarchowie katolickich Kościołów wschodnich.

Po śmierci kardynała Alojzego Sincero 7 lutego 1936 r. na przewodniczącego Komisji powołany został dnia 17 tego miesiąca kardynał Maksynien Massimi, a pod jego mądrym przewodnictwem wyteżona praca nad redakcją Kodeksu Prawa Kanonicznego Wschodniego została doprowadzona prawie do końca. Świadectwem tego są trzy okazałe części Kodeksu promulgowane przez Piusa XII, zanim ów zasłużony kardynał zmarł.

Następcą jego był kardynał Agagianian Piotr XV, który stał na czele katolickiego Kościoła armeńskiego do końca 1962 roku i który kierował Komisją aż do śmierci 6 maja 1971 r.

Sekretarzem Komisji mianowany został O. Akacjusz Coussa BA, który wytrwale i znakomicie pełnił tę funkcję aż do swej desygnacji na godność kardynała. Stąd też, po przerwaniu prac nad redakcją Kodeksu Prawa Kanonicznego Wschodniego ze względu na Sobór Watykański II, O. Daniel Faltin OFMConv. pełnił funkcję „asystenta” do końca istnienia Komisji.

Do pomocy członkom Komisji, kardynałom, mianowanych zostało konsultorami trzydziestu biegłych, wybranych w większej części spośród kapłanów Kościołów wschodnich, których nazwiska znane są ze wzmiankowanej „Notificatio” (AAS 27 [1935] 308). Szczególnym obowiązkiem Kolegium Konsultorów było rozpatrzenie uwag biskupów wschodnich do zredagowanych już wcześniej schematów i przedłożenie kardynałom-członkom Komisji z dodaniem własnych przemyśleń. Zadanie to zostało doskonale zrealizowane w czasie siedemdziesięciu ośmiu sesji, z których ostatnia odbyła się 3 listopada 1939 r.

Kardynałowie, zebrani siedemdziesiąt trzy razy, z zapałem przystąpili do redagowania Kodeksu Prawa Kanonicznego Wschodniego przy stałym wsparciu samego papieża, który nigdy nie ustawał w otaczaniu ciągłą troską całego trudu redakcji i poddał poszczególne kanony pod własną rozważkę. Papież postanowił, aby cały zbiór praw, podzielony – wzorem większości zbiorów wschodnich zgodnie z rodzimą tradycją – na dwadzieścia cztery tytuły, został systematycznie ułożony.

W latach 1943 i 1944 zbiór ten, wydany już w jednym tomie, poddany został bardzo dokładnemu uzgodnieniu przez Akacjusza Cousse BA, Emiliusza Hermana SJ i Arkadiusza Larraonę CMF. Następnie, po ponownym wydrukowaniu tekstu całego Kodeksu, kilkakrotnie poprawiany w ciągu 1945 roku na dziewiętnastu zebraniach kardynałów, w styczniu 1948 r. przedłożony został papieżowi.

Co się tyczy promulgacji, uznano, iż należy jej dokonywać częściami. Dlatego z początkiem roku 1949 papież polecił drukować w celu promulgacji kanony o sakra-

(AAS 41 [1949] 89-119) canones «De sacramento matrimonii» promulgati sunt, qui a die secunda subsequentis mensis maii vigere inceperunt.

Litteris vero apostolicis Sollicitudinem Nostram motu proprio datis die 6 ianuarii 1950 (AAS 42 [1950] 5-120), in Epiphania Domini, «De iudiciis» canones promulgati sunt, qui per integrum annum vacaverunt, vim obtinentes die 6 ianuarii subsequentis anni.

Die festo sancti Cyrilli Alexandrini, Pontificis et Doctoris, Litteris apostolicis Postquam Apostolicis Litteris motu proprio datis die 9 februarii 1952 (AAS 44 [1952] 65-150), promulgati sunt canones «De Religiosis», «De bonis Ecclesiae temporalibus» et «De verborum significatione», qui vigere inceperunt a die 21 novembris eiusdem anni, die festo Praesentationis Beatae Mariae Virginis. Tres sectiones, quae his apostolicis Litteris continentur, constituebant ex ordine sequentes schematis condendi Codicis Titulos:

- Tit. XIV   De monachis ceterisque religiosis.
- Tit. XIX   De bonis Ecclesiae temporalibus.
- Tit. XXIV   De verborum significatione.

Postremo, Litteris apostolicis Cleri sanctitati motu proprio datis die 2 iunii 1957 (AAS 49 [1957] 433-600), Pius XII, quasi donum onomasticum, promulgavit canones «De ritibus orientalibus» et «De personis», qui die festo Annuntiationis Beatae Mariae Virginis anno subsequente vigere inceperunt. Hi canones ad quinque, qui sequuntur, Titulos schematis condendi Codicis pertinebant:

- Tit. II   De ritibus orientalibus.
- Tit. III   De personis physicis et moralibus.
- Tit. IV   De clericis in genere.
- Tit. V   De clericis in specie.
- Tit. XVII   De laicis.

Ex 2666 canonibus, qui schemate condendi Codicis anni 1945 continebantur, tres quintae partes promulgatae sunt. Ceteri vero canones, numero 1095, in archivo Commissionis permanserunt.

Concilio Vaticano II a Ioanne XXIII indicto, cum universae Ecclesiae canonica disciplina iuxta consilia et principia Concilii recognoscenda esse praevideretur, redactio Codicis Iuris Canonici Orientalis proprie dicta intermissa est, quin tamen interceptarentur cetera Commissionis munera, quae, prae aliis, mentione digna haec sunt: munus authentice interpretandi promulgatas iam partes Codicis atque munus curandi editionem «Fontium» iuris canonici orientalis.

Medio anno 1972 Summus Pontifex, Paulus VI, Pontificiam Commissionem Codicis Iuris Canonici Orientalis Recognoscendo instituit simulque statuit, ut praecedens Commissio, quae «ad Redactionem» Codicis anno 1935 erecta erat, desineret. Hac de re nuntius in ephemeride L'Osservatore Romano die 16 iunii eiusdem anni 1972 datus est.

mencie małżeństwa, szczególnie pilne, a następnie, dla sprawowania wymiaru sprawiedliwości, kanony o postępowaniu sądowym. Pierwsze z nich tworzyły tytuł XIII, drugie tytuł XXI w układzie powstającego Kodeksu.

Stąd też już 22 lutego tego samego 1949 roku, w święto Katedry św. Piotra w Antiochii, listem apostolskim wydanym z własnej inicjatywy „*Crebrae allatae sunt*” (AAS 41 [1949] 89-114) promulgowane zostały kanony „O sakramencie małżeństwa”, które zaczęły obowiązywać od 2 maja.

Listem apostolskim „*Sollicitudinem nostram*” wydanym z własnej inicjatywy 6 stycznia 1950 r. (AAS 42 [1950] 5-120), w uroczystość Objawienia Chrystusa Pana, ogłoszone zostały kanony „O postępowaniu sądowym”, które przez okrągły rok nie obowiązywały, nabierając mocy 6 stycznia następnego roku.

W uroczystość św. Cyryla Aleksandryjskiego, patriarchy i doktora Kościoła, listem apostolskim „*Postquam Apostolicis Litteris*” wydanym z własnej inicjatywy 9 lutego 1952 roku (AAS 44 [1952] 65-150) promulgowane zostały kanony „O zakonnikach”, „O dobrach doczesnych Kościoła” oraz „O znaczeniu wyrażen”, które obowiązywać zaczęły od dnia 21 listopada tego roku, w uroczystość Ofiarowania NMP. Trzy rozdziały, które zawiera ten list apostolski, składały się z trzech kolejnych tytułów w schemacie tworzonego Kodeksu:

- tyt. XIV   O mnichach i pozostałych zakonnikach;
- tyt. XIX   O dobrach doczesnych Kościoła;
- tyt. XXIV   O znaczeniu wyrażen.

W końcu listem apostolskim „*Cleri sanctitati*” wydanym z własnej inicjatywy 2 czerwca 1957 r. (AAS 49 [1957] 433-600), Pius XII promulgował, niczym w prezenzie imieninowym, kanony „O obrządkach wschodnich” i „O osobach”, które zaczęły obowiązywać w dzień święta Zwiastowania NMP następnego roku. Kanony te należały do pięciu następujących tytułów w schemacie powstającego Kodeksu:

- tyt. II   O obrządkach wschodnich;
- tyt. III   O osobach fizycznych i moralnych;
- tyt. IV   O duchownych w ogólności;
- tyt. V   O poszczególnych duchownych;
- tyt. XVII   O świeckich.

Z 2666 kanonów, zawartych w schemacie tworzonego Kodeksu z 1945 roku, trzy piąte zostały promulgowane, natomiast reszta kanonów w liczbie 1095 pozostała w archiwum Komisji.

Gdy papież Jan XXIII ogłosił Sobór Watykański II i przewidywano konieczność zrewidowania dyscypliny kanonicznej całego Kościoła zgodnie z uchwałami i zasadami Soboru, redakcja Kodeksu Prawa Kanonicznego Wschodniego we właściwym znaczeniu została przerwana, bez zaprzestania jednak innych prac Komisji, z których przede wszystkim godne wspomnienia są: obowiązek autentycznej interpretacji promulgowanych już części Kodeksu oraz troska o wydanie źródeł prawa kanonicznego wschodniego.

Forma novae Commissionis in tuto posuit eius orientalem indolem. Etenim Collegium Membrorum Commissionis, ab exordiis viginti quinque numero, deinceps vero triginta octo, ex Patriarchis aliisque Praesulibus orientalium Ecclesiarum catholicarum compositum est, additis quibusdam Cardinalibus praepositis Romanae Curiae Dicasteriis, quae in orientales Ecclesias competentiam obtinent. Collegium vero septuaginta Consultorum Commissioni addictorum maxima ex parte ex Episcopis ac presbyteris orientalium Ecclesiarum constabat, adiunctis quibusdam ritus latini clericis ac laicis orientalis canonicae disciplinae peritis.

Nec praetereundum est quosdam praeclaros viros etiam ex Ecclesiis orientalibus, quae nondum in plenitudine communionis cum Ecclesia catholica sunt, ut Observatores invitatos esse, ut in laboribus recognitionis Codicis suam operam navarent.

Munus Commissionis Praesidis concreditum est Cardinali Iosepho Parecattil, Ernakulamensis Ecclesiae Malabarensium Archiepiscopo. Qui hoc munus egregie gessit usque ad supremum diem suae vitae (20 februarii 1987). Cardinali Praeside vita functo, Praesidis officium postremo Commissionis tempore vacavit.

In munere Vice-Praesidis Commissionis constitutus est Ignatius Clemens Mansourati, Episcopus titularis Apamaeae Syrorum, qui per quinquennium in munere permansit. Ei successit, die 15 iunii 1977, Myroslaus Stephanus Marusyn, Episcopus titularis Cadoënus Ecclesiae Ucrainorum, qui Vice-Praesidis munus gessit usque ad exeuntem annum 1982. Die 20 decembris eiusdem anni in Vice-Praesidem Commissionis nominatus est Aemilius Eid, Episcopus titularis Sareptae Maronitarum.

A secretis Commissionis constitutus est P. Ivan Žužek, Societatis Iesu sodalis, ab exordiis Pro-Secretarius, a die vero 22 octobris 1977 Secretarius.

Mandatum, Commissioni a Summo Pontifice concreditum, fuit funditus recognoscendi in luce imprimis Concilii Vaticani II decretorum Codicem Iuris Canonici Orientalis totum, tum in partibus iam editis tum in iis sectionibus, quae, etsi ad consummatum redactionis stadium a praecedenti Commissione perductae, promulgatae nondum erant.

Summus Pontifex Paulus VI, in sollemni inauguratione laborum Commissionis, in Sixtino Sacello die 18 martii 1974 habita, «Magnam Chartam» totius itineris recognitionis firmiter constituit ac praeclaris verbis illustravit. Duplicem praeprimis curam Summus Pontifex a tota Commissione expostulabat, ut videlicet ius canonicum orientalium Ecclesiarum catholicarum et secundum mentem Patrum Concilii Vaticani II et secundum germanam orientalem traditionem recognoscere-tur.

De salute animarum, quae finis supremus uniuscuiusque ecclesiasticae regulae est, summopere sollicitus, Summus Pontifex in eodem sermone, salutarem atque novam ad vitam christianam instaurandam impulsionem, quam Concilium Vaticanum II pro universa Ecclesia exoptaverat et promoverat, singulariter suffulsit. Etenim, praecepit, ut Codex hodiernae vitae postulatis atque veris temporum et locorum condicio-

W połowie roku 1972 papież Paweł VI ustanowił Papieską Komisję do Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego Wschodniego. Postanowił jednocześnie, aby przestała istnieć poprzednia Komisja, utworzona w 1935 roku dla redakcji Kodeksu. O fakcie tym pojawiła się wiadomość w dzienniku „L'Osservatore Romano” z dnia 16 czerwca 1972 r.

Kształt nowej Komisji zapewnił jej charakter wschodni. Kolegium Członków Komisji, początkowo w liczbie dwudziestu pięciu, następnie trzydziestu ośmiu składało się bowiem z patriarchów i innych dostojników katolickich Kościołów wschodnich, z udziałem kilku kardynałów, przełożonych Dykasterii Kurii Rzymskiej, które posiadają uprawnienia wobec Kościołów wschodnich. Natomiast Kolegium siedemdziesięciu konsultorów, dołączonych do Komisji, składało się w większości z biskupów i kapłanów Kościołów wschodnich, z udziałem pewnych duchownych obrządku łacińskiego oraz świeckich, biegłych we wschodniej dyscyplinie kanonicznej.

Nie można pominąć niektórych znakomitych osób także z Kościołów wschodnich, nie związanych jeszcze w pełni z Kościołem katolickim, zaproszonych w charakterze obserwatorów, aby wnieśli swój wkład w prace nad rewizją Kodeksu.

Funkcja przewodniczącego Komisji została powierzona kardynałowi Józefowi Parecattil, arcybiskupowi Kościoła Malabarskiego w Ernakulum. Obowiązek ten pełnił on znakomicie do końca życia (20 lutego 1987 r.). Po śmierci kardynała funkcja przewodniczącego wakowała do końca istnienia Komisji.

Funkcję wiceprzewodniczącego Komisji objął Ignacy Klemens Mansourati, biskup tytularny Apamei w Syrii. Urząd ten sprawował on przez pięć lat. Jego następcą został w dniu 15 czerwca 1977 r. Mirosław Stefan Marusyn, biskup tytularny [Cadoenus] Kościoła ukraińskiego, który pełnił funkcję wiceprzewodniczącego do końca 1982 r. W tym samym roku 20 grudnia wiceprzewodniczącym Komisji mianowany został Emil Eid, biskup tytularny Sarepty Maronitów.

Na sekretarza Komisji wyznaczono O. Iwana Žužka, członka Towarzystwa Jezusowego, początkowo podsekretarza, a od 22 października 1977 r. sekretarza.

Zadaniem powierzonym Komisji przez papieża była gruntowna rewizja – przede wszystkim w świetle dekretów Soboru Watykańskiego II – całego Kodeksu Prawa Kanonicznego Wschodniego, zarówno w częściach już wydanych, jak i w tych rozdziałach, które, doprowadzone wprawdzie do ostatniego etapu redakcji przez poprzednią Komisję, nie zostały jeszcze promulgowane.

Papież Paweł VI, podczas uroczystej inauguracji prac Komisji w Kaplicy Sykstyńskiej 8 marca 1974 r., zatwierdził „Wielką Kartę” dla całego przebiegu rewizji i uświetnił wspaniałą mową. Papież zaapelował do całej Komisji przede wszystkim o zdwojoną troskę, by mianowicie prawo kanoniczne katolickich Kościołów wschodnich zostało zrewidowane zarówno zgodnie z zamysłem Ojców Soboru Watykańskiego II, jak z rodzimą tradycją Wschodu.

Papież, wielce zatroskany o zbawienie dusz – najwyższy cel każdej reguły kościelnej, w tejże mowie szczególnie dał nowy, zbawienny impuls do odnowy życia chrześcijańskiego, której pragnął i którą wprowadził dla całego Kościoła Sobór Watykański II.

nibus, quae continenter et celerrime mutantur, responderet, cohaerentiam et concordiam cum sana traditione servaret, atque insimul illi peculiari muneri, quod ad christifideles orientalium Ecclesiarum spectat, «omnium christianorum unitatem, orientalium, praesertim, fovendi iuxta principia decreti «De oecumenismo» (OE 24) admodum consonus esset.

Plenarius Coetus Membrorum Commissionis, diebus 18-23 martii 1974 coadunatus, in quo Summi Pontificis munifica voluntate etiam omnes Consultores Commissionis necnon quidam Observatores Ecclesiarum orientalium acatholicarum suas partes, voto deliberativo excepto, habebant, principia quaedam, quibus Consultores Commissionis in variis «coetibus a studiis» in schematibus canonum componendis manu duci deberent, unanimo fere suffragio approbavit.

Inter haec principia, quae, tribus linguis exarata, in actis Commissionis (Nuntia 3), ex integro publici iuris facta sunt, praecipua fuerunt:

1) quae de unico Codice pro omnibus Ecclesiis orientalibus tradita sunt, unico patrimonio sacrorum canonum prae oculis habito, etiam cum hodiernis vitae adiunctis omnino congruant;

2) indoles Codicis sit vere orientalis, nempe consentanea sit postulatis Concilii Vaticani II de propriis disciplinis orientalium Ecclesiarum servandis «utpote quae veneranda antiquitate commendentur, moribus suorum fidelium magis sint congruae atque ad bonum animarum consulendum aptiores» (OE 5), proindeque Codex exprimat disciplinam, quae sacris canonibus atque consuetudinibus omnibus Ecclesiis orientalibus communibus continetur;

3) omnino consonus sit Codex peculiari muneri, Ecclesiis orientalibus catholicis a Concilio Vaticano II concredito, omnium christianorum, orientalium praesertim, unitatem fovendi iuxta principia decreti Concilii «De oecumenismo»;

4) indolis sit Codex, ut par est, iuridicae: qua re singularum personarum physicarum et iuridicarum iura et obligationes inter se necnon erga societatem ecclesiasticam indubie definiat ac tueatur;

5) praeterquam iustitiae in ipsa legum formulatione ratio in Codice habeatur caritatis et humanitatis, temperantiae ac moderationis, ad salutem animarum cura pastoralis maxime fovendam, neque proinde normae stricto iure servandae imponantur, nisi, quae a bono communi et disciplina ecclesiastica generale expostulentur;

6) «subsidiariorum», ut aiunt, principium in Codice servetur, unde non nisi illas leges contineat, quae omnibus Ecclesiis orientalibus catholicis, Summi Pastoris universae Ecclesiae iudicio, communes esse debere censentur, ceteris quibuscumque singularum Ecclesiarum iuri particulari demandatis.

Quod ad ordinationem systematicam Codicis attinet, imprimis animadvertendum est, Codicem Iuris Canonici Orientalis, Commissioni in recognitionem concredito, iterato studio ab utraque praecedenti Commissione, inde ab anno 1929, peracto, voluntate Summorum Pontificum, Pii XI et Pii XII, non in libros, Codicis Latinae Ecclesiae instar, sed in viginti quattuor titulos ordinatum esse. Etenim Pius XI, die 8 februarii

Zalecił bowiem, aby Kodeks odpowiadał wymogom życia codziennego oraz rzeczywistym warunkom czasowym i miejscowym, nieustannie i w szybkim tempie podlegającym zmianom, aby zachowywał związek i zgodność ze zdrową tradycją, a jednocześnie był całkowicie dostosowany do realizacji tego szczególnego zadania odnośnie do wiernych Kościołów wschodnich, „wspierania jedności wszystkich chrześcijan, zwłaszcza wschodnich, zgodnie z zasadami dekretu «O ekumenizmie» (OE 24)”.

Zgromadzenie plenarne członków Komisji w dniach 18-23 marca 1974 r., w którym zgodnie ze szczerobliwą wolą papieża wzięli udział także wszyscy konsultorzy Komisji oraz niektórzy obserwatorzy Kościołów wschodnich niekatolickich bez głosu stanowczego, niemal jednogłośnie przyjęło pewne zasady, którymi winni ściśle kierować się konsultorzy Komisji na różnorodnych „zebraniach roboczych” podczas zestawiania schematu kanonów.

Wśród tych zasad, które, spisane w trzech językach, zostały opublikowane w aktach Komisji („Nuntia” 3), najważniejsze są następujące:

1) to, co zalecono odnośnie do jednego Kodeksu dla wszystkich Kościołów wschodnich, mając przed oczyma jedno dziedzictwo świętych kanonów, winno być także całkowicie zgodne z okolicznościami współczesnego życia;

2) charakter Kodeksu ma być prawdziwie wschodni, a mianowicie niech zgodny będzie z postulatami Soboru Watykańskiego II o zachowaniu indywidualnych dyscyplin Kościołów wschodnich, „zwłaszcza tych, na które należy mieć wzgląd wobec godnej czci dawności, aby były bardziej zgodne z obyczajami swoich wiernych i bardziej dostosowane do starań o dobro dusz” (OE 5), a zatem Kodeks powinien kłaść nacisk na dyscyplinę zawartą w świętych kanonach i zwyczajach wspólnych wszystkim Kościołom wschodnim;

3) Kodeks ma być w zupełności odpowiedni do realizacji szczególnego zadania powierzonego katolickim Kościołom wschodnim przez Sobór Watykański II i wspierania jedności wszystkich chrześcijan, zwłaszcza na Wschodzie, zgodnie z zasadami dekretu soborowego „O ekumenizmie”;

4) Kodeks winien zarówno posiadać walor prawny; dlatego w sposób nie pozostawiający wątpliwości musi określać i bronić praw i obowiązków poszczególnych osób fizycznych i prawnych pomiędzy sobą oraz względem społeczności kościelnej;

5) w samym formułowaniu kodeksowych przepisów trzeba mieć obok prawa wzgląd na miłość i człowieczeństwo, na powściągliwość i umiar dla najgorliwszego wspierania zbawienia dusz poprzez pasterską troskę, a zatem nie należy stanowić norm, które będą musiały być zachowywane ściśle według litery prawa, chyba że domagać się tego będzie dobro wspólne i powszechna dyscyplina kościelna;

6) w Kodeksie należy zachować zasadę tzw. pomocniczości (subsydiarności), stąd Kodeks niech obejmuje jedynie te przepisy, które winny być uważane za wspólne wszystkim katolickim Kościołom wschodnim, zgodnie z osądem Najwyższego Pasterza Kościoła powszechnego, z przekazaniem wszystkich pozostałych przepisów prawom partykularnym poszczególnych Kościołów.

1937, expresse decrevit, ut Codex in titulos systematice ordinaretur. Pius XII vero, in audientia diei 26 decembris 1945 (cfr. Nuntia 26, pp. 82-83), ordinationem in viginti quattuor titulos, sibi ex sua personali opera in Commissione peracta ante sui in Summum pontificatum electionem, ac deinceps ex toto labore Commissionis sua assidua et constanti cura proseguendo, pernotam, quibusdam sectionibus Codicis ex uno titulo in alium ab eodem Pontifice translatis, approbavit in forma a Cardinalibus Membris Commissionis, in Plenario Coetu diei 20 novembris eiusdem anni coadunatis, unanimiter rata et accepta.

Nulla gravis ratio erat cur systematica haec ordinatio a Summis Pontificibus inducta in discrimen vocaretur. Quinimmo coetus a studiis Consultorum Commissionis, ad id congregati, hanc eandem ordinationem non uno conspicuo argumento, hodiernis etiam vitae adiunctis congruo, suffragati sunt. Qua de re Episcopus Myroslaus Stephanus Marusyn, Vice-Praeses Commissionis, ad Synodum Episcoporum anno 1980 planis verbis rettulit. Organis consultationis haec ordinatio placuit, voces contrariae fere nullae fuerunt. Membra Commissionis vero, in Plenario Coetu mense novembri 1988 coadunata, hanc ordinationem, ad normam «Ordinis procedendi» approbaverunt.

Codicis, a Commissionis Consultoribus recogniti, primus textus sex annorum spatio confectus est. Consultores, in decem a studiis coetibus constituti, operam suam strenue navarunt, fere centies in diuturnis, plerumque quindecim dierum, conventibus congregati.

Hic textus, opportune in octo schemata distributus, variis temporibus Summo Pontifici tradebatur ad beneplacitum obtinendum, ut ad Organa consultationis mitti posset, nempe ad totum orientalium Ecclesiarum catholicarum Episcopatum, ad Romanae Curiae Dicasteria, ad Urbis studiorum superiorum Athaenea necnon ad Superiorum generalium Uniones religiosorum. Haec Organa rogata sunt, ut intra tempus sex mensium ad singula schemata, subinde missa, suas animadversiones sententiasque exprimerent.

En ordo schematum, quae ad Organa consultationis missa sunt: mense iunio 1980 «Schema canonum de cultu divino et praesertim de sacramentis»; mense decembri 1980 «Schema canonum de monachis ceterisque religiosis necnon sodalibus aliorum institutorum vitae consecratae»; mense iunio 1981 «Schema canonum de evangelizatione gentium, magisterio ecclesiastico et oecumenismo»; mense septembri 1981 «Schema canonum de normis generalibus et de bonis Ecclesiae temporalibus» et «Schema canonum de sanctionibus poenalibus in Ecclesia»; mense novembri 1981 «Schema canonum de clericis et laicis»; mense februario 1982 «Schema canonum de tutela iurium seu de processibus»; mense octobri 1984 «Schema canonum de constitutione hierarchica Ecclesiarum orientalium».

Nihil amplius quam animadversionum, quae ad Commissionem pervenerunt, magna moles, ingens pondus ac argumentis probata gravitas indolem collegialem recognitionis Codicis ostendit. Totus Episcopatus orientalium Ecclesiarum catholicarum ceteraque Organa consultationis pervalidam et praegravem operam ad Codicem

Co się tyczy systematycznego porządku Kodeksu, należy przede wszystkim zwrócić uwagę, iż Kodeks Prawa Kanonicznego Wschodniego, powierzony pod rozwagę Komisji, po powtórny przebadaniu przez obie poprzednie Komisje, już od 1929 r. z woli papieża Piusa XI i Piusa XII podzielony został nie na księgi – na wzór Kodeksu Kościoła łacińskiego, ale na dwadzieścia cztery tytuły. Pius XI wyraźnie zarządził bowiem 8 lutego 1937 r., aby Kodeks podzielić systematycznie na tytuły. Pius XII natomiast, podczas audiencji w dniu 26 grudnia 1945 r. (por. „Nuntia” 26, s. 82-83), zatwierdził podział na dwadzieścia cztery tytuły w formie jednomyślnie uchwalonej i przyjętej przez kardynałów – członków Komisji na zgromadzeniu plenarnym 20 listopada tegoż roku, a znany sobie dzięki swej osobistej pracy w Komisji przed wyborem na papieża, a później dzięki obdarzaniu całego trudu Komisji swą wytrwałą i nieustanną troską, z uwzględnieniem przeniesienia przez tego papieża pewnych rozdziałów Kodeksu z jednego tytułu do innego.

Nie istniał żaden poważny powód, dla którego należałoby odstąpić od owego systematycznego podziału wprowadzonego przez papieża. Owszem, zespoły robocze konsultorów Komisji zebrane w tym celu przegłosowały tenże podział wobec niejednego widocznego argumentu, zgodnego także z okolicznościami współczesnego życia. Biskup Mirosław Stefan Marusyn, wiceprzewodniczący Komisji, w wyraźnych słowach oznajmił o tym Synodowi Biskupów w 1980 r. Organy doradcze zaaprobowaly ten podział, nie było prawie żadnych głosów przeciwnych. Członkowie Komisji zaś na zgromadzeniu plenarnym w listopadzie 1988 r. zaakceptowali ten podział w myśl norm „Kolejność postępowania”.

Pierwotny tekst Kodeksu, zrewidowanego przez konsultorów Komisji, ułożony został w ciągu sześciu lat. Konsultorzy, zgrupowani w dziesięciu zespołach roboczych, gorliwie wnieśli swój wkład podczas niemal stu długotrwałych, w większości piętnastodniowych zebrań.

Tekst ten, dogodnie podzielony na osiem schematów, przekazywany był w różnych okresach czasu papieżowi w celu uzyskania przyzwolenia na jego skierowanie do organów doradczych, a mianowicie do całego Episkopatu katolickich Kościołów wschodnich, do dykasterii Kurii Rzymskiej, do uniwersytetów w Rzymie, a także do Unii Najwyższych Przełożonych Zakonnych. Organy te poproszone zostały, by w przeciągu sześciu miesięcy wyraziły swoje uwagi i zdania o poszczególnych schematach, sukcesywnie dostarczanych.

Oto porządek schematów przesłanych organom doradczym: czerwiec 1980 r. – „Schemat kanonów o kulcie Bożym, zwłaszcza o sakramentach”; grudzień 1980 r. – „Schemat kanonów o mnichach i pozostałych zakonnikach oraz o członkach innych instytutów życia konsekrowanego”; czerwiec 1981 r. – „Schemat kanonów o ewangelizowaniu narodów, nauczycielskim zadaniu Kościoła i ekumenizmie”; wrzesień 1981 r. – „Schemat kanonów o sankcjach karnych w Kościele”; listopad 1981 r. – „Schemat kanonów o duchownych i świeckich”; luty 1982 r. – „Schemat kanonów

recognoscendum contulerunt. In re etiam animadvertendum est, praedicta schemata publici iuris facta esse eo consilio, ut quae in Commissione gererentur in aperto essent atque ut omnes, praesertim iuris canonici periti, suam mentem pandere ac ita ad bonum exitum Codicis conferre possent.

Omnes animadversiones, nulla excepta, ordinatim digestae, coetibus specialibus a studiis denuo ad recognitionem iuxta placita Organorum consultationis diligenti studio peragenda commissae sunt. In his coetibus Consultores Commissionis et nonnulli alii viri peculiari peritia praediti in materiis, de quibus agebatur, textum Codicis iterum recognoverunt. Textus ita denuo recognitus ex relationibus in Commissionis actis per ephemeridem Nuntia publici iuris factis apparet.

Retractata schemata, in unicum textum triginta titulorum opportune digesta, speciali coetui a studiis, «De coordinatione» vocato, concredita sunt. Huius coetus fuit Codicis internam cohaerentiam, et unitatem curare, discrepantias atque ambiguitates evitare, terminos iuridicos quatenus fieri poterat ad univocam significationem reducere, repetita minusque congrua tollere atque orthographiae necnon interpunctionis constanti usui providere.

Mense octobri 1986 «Schema Codicis Iuris Canonici Orientalis», typis impressum, Summo Pontifici oblatum est, qui mandavit, ut id die 17 eiusdem mensis, festo sancti Ignatii Antiocheni, examinis et iudicii gratia ad Commissionis Membra mitteretur.

Membrorum Commissionis animadversiones, opportune ordinatae, examini specialis coetus a studiis Consultorum, «De expansione observationum» nuncupati, qui bis per quindecim dies coadunatus est, subiectae sunt. Huius coetus fuit, animadversionibus mature perpensis, idoneas emendationes textus canonum proponere aut, in casu retentionis textus, rationes exponere, quae animadversiones, de quibus agebatur, acceptandas non esse suadebant. Animadversiones simul cum votis huius coetus, in unum fasciculum collectae, ad Membra Commissionis mense aprili 1988 transmissae atque in Plenario eiusdem Commissionis Conventu, qui aliquot post menses habitus est, Commissionis Membrorum examini et iudicio subiectae sunt.

Interim «Coetus de coordinatione», qui numquam ab opere destiterat, plurimas emendationes proposuit, in textum canonum introducendas, scribendi rationem plerumque respicientes; aliquas vero, quae substantiam canonum afficiebant, censuit «ex officio» esse faciendas, ut absoluta congruitas inter canones serveretur et lacunae iuris, quatenus fieri poterat, aptis normis implerentur. Haec omnia, simul collecta et ad Membra Commissionis mense iulio 1988 transmissa, eorundem iudicio ac examini subiecta sunt.

Conventus Plenarius Membrorum Commissionis, de mandato Summi Pontificis convocatus, ut suffragiis deliberaret, num totus recogniti Codicis textus dignus haberetur, qui Summo Pontifici quamprimum traderetur et tempore et modo, quae sibi viderentur, promulgeretur, in aula «Bologna» Apostolici Palatii a die 3 ad diem 14 novembris 1988 celebratus est. In hoc conventu de quaestionibus, quae per petitionem quinque saltem Membrorum Commissionis propositae sunt, disceptatio instituta est. Suf-

o ochronie prawnej, czyli o procesach”; październik 1984 r. – „Schemat kanonów o ustroju hierarchicznym Kościołów wschodnich”.

Nic nie wykazało dobitniej kolegalnego charakteru rewizji Kodeksu niż wielka ilość, ogromna waga i potwierdzone dowodami znaczenie uwag, które nadeszły do Komisji. Cały Episkopat katolickich Kościołów wschodnich i inne organy doradcze włożyły bardzo intensywny i ciężki wysiłek w zrewidowanie Kodeksu. Należy tu zwrócić uwagę, iż wymienione wyżej schematy opublikowane zostały z tym zamiarem, aby dokonania Komisji były jawne i aby wszyscy, zwłaszcza biegli w prawie kanonicznym, wyrazili swoje poglądy i w ten sposób mogli przyczynić się do pomyślnego ukończenia Kodeksu.

Wszystkie bez wyjątku uwagi, kolejno ułożone, powierzono właściwym zespołom roboczym dla pełnego zbadania od nowa zgodnie z postanowieniami organów doradczych. W zespołach tych konsultorzy Komisji i niektóre inne osoby obdarzone szczególną biegłością w rozważanych materiach, po raz drugi zbadali tekst Kodeksu. Tekst, rozpatrzony w ten sposób od nowa, ukazał się w czasopiśmie „Nuntia” na podstawie sprawozdań znajdujących się w aktach Komisji.

Poprawione schematy, dogodnie ułożone w jeden tekst o trzydziestu tytułach, powierzone zostały specjalnemu zespołowi roboczemu pod nazwą „do spraw koordynacji”. Zadaniem tego zespołu była troska o wewnętrzną spójność i jednolitość Kodeksu, o uniknięcie niezgodności i wątpliwości, sprowadzenie – w miarę możliwości – terminów prawnych do jednakowego znaczenia, usunięcie powtórzeń i elementów mniej dopasowanych oraz dołożenie starań o konsekwentne posługiwanie się ortografią i interpunkcją.

W październiku 1986 r. wydrukowany „Schemat Kodeksu Prawa Kanonicznego Wschodniego” przedłożony został papieżowi, który polecił, aby dnia 17. tego miesiąca, w uroczystość św. Ignacego Antiocheńskiego, dostarczono go członkom Komisji do zbadania i oceny.

Uwagi członków Komisji, dogodnie uporządkowane, poddane zostały zbadaniu przez specjalny roboczy zespół konsultorów zwany „do spraw rozpatrzenia spostrzeżeń”, który zebrał się dwa razy przez piętnaście dni. Do zespołu tego należało przedstawienie, po spiesznym rozważeniu uwag, stosownych poprawek tekstu kanonów, bądź, w przypadku przetrzymania tekstu, wyłożenie powodów przemawiających przeciwko przyjęciu rozpatrywanych uwag. Uwagi wraz z sugestiami tego zespołu, zebrane w jeden tomik, w kwietniu 1988 r. zostały przekazane członkom Komisji i na posiedzeniu plenarnym tejże Komisji kilka miesięcy później poddane zbadaniu i ocenie przez członków Komisji.

Tymczasem „Zespół do spraw koordynacji”, który nigdy nie zaniechał prac, zaproponował bardzo wiele poprawek do tekstu kanonów, dotyczących w większości sposobu pisania; niektóre zaś, traktujące o istocie treści kanonów, uznał za konieczne do dokonania „z urzędu”, aby zachować zupełną zgodność pomiędzy kanonami i, na ile to możliwe, wypełnić luki prawne za pomocą stosownych norm. Wszystkie te

fragatio schematis Codicis definitiva, ad placita Membrorum Commissionis de singulis titulis separatim facta, hunc exitum habuit: omnes tituli parti maiori Membrorum placuerunt, plerumque fere unanimiter.

Schema novissimum, iuxta placita Membrorum Commissionis emendatum atque titulo «Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium» ornatum, in decem exemplaribus arte «informatica», quam vocant, reproductum, Summo Pontifici die 28 ianuarii 1989, cum petitione, ut id promulgaretur, traditum est.

Summus Pontifex autem, per Seipsum, adiuvantibus quibusdam peritis atque auditis Vice-Praeside et Secretario Pontificiae Commissionis Codici Iuris Canonici Orientalis Recognoscendo, hoc Schema novissimum Codicis recognovit, typis mandari iussit, ac denique die 1 octobris 1990 decrevit novum Codicem promulgandum esse die 18 eiusdem mensis.

propozycje, zebrane razem i przekazane członkom Komisji w lipcu 1988 r., poddane zostały ich ocenie i badaniu.

Posiedzenie plenarne członków Komisji, zwołane na polecenie papieża, by w drodze głosowania rozstrzygnięto, czy cały tekst zrewidowanego Kodeksu należy uznać za odpowiedni do jak najszybszego przekazania papieżowi i promulgowania w czasie i w sposób, jaki uznają za stosowny, odbyło się w dniach 3-14 listopada 1988 r. w auli bolońskiej Pałacu Apostolskiego. Na posiedzeniu tym podjęto dyskusje na temat kwestii zgłoszonych poprzez petycje co najmniej pięciu członków Komisji. Rozstrzygające głosowanie nad schematem Kodeksu – osobno co do poszczególnych tytułów – odbyte na życzenie członków Komisji, miało następujący wynik: wszystkie tytuły znalazły uznanie większości członków w przeważającej części niemal jednomyślnie.

Ostateczny schemat poprawiony zgodnie z życzeniami członków Komisji i opatrzone tytułem „Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich”, powielony z pomocą informatyki w dziesięciu egzemplarzach, 28 stycznia 1989 r. przekazany został papieżowi wraz z wnioskiem o promulgację.

Papież zaś samodzielnie, z pomocą pewnych biegłych, po wysłuchaniu wiceprzewodniczącego i sekretarza Papieskiej Komisji dla Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego Wschodniego, ów ostateczny schemat Kodeksu zbadał, polecił skierować do druku i w dniu 18 października 1990 r. promulgował nowy Kodeks.

**CODEX CANONUM
ECCLESIARUM ORIENTALIUM**

**AUCTORITATE
IOANNIS PAULI PP. II
PROMULGATUS**

**KODEKS KANONÓW
KOŚCIOŁÓW WSCHODNICH**

**PROMULGOWANY
PRZEZ
PAPIEŻA JANA PAWŁA II**

CANONES PRAELIMINARES

Can. 1 – Canones huius Codicis omnes et solas Ecclesias orientales catholicas respiciunt, nisi, relationes cum Ecclesia latina quod attinet, aliud expresse statuitur.¹

Can. 2 – Canones Codicis, in quibus plerumque ius antiquum Ecclesiarum orientalium recipitur vel accommodatur, praecipue ex illo iure aestimandi sunt.²

Can. 3 – Codex, etsi saepe ad praescripta librorum liturgicorum se refert, de re liturgica plerumque non decernit; quare haec praescripta sedulo servanda sunt, nisi Codicis canonibus sunt contraria.

Can. 4 – Canones Codicis initas aut approbatas a Sancta Sede conventiones cum nationibus aliisve societatibus politicis non abrogant neque eis derogant; eadem idcirco perinde ac in praesens vigere pergunt contrariis Codicis praescriptis minime obstantibus.³

Can. 5 – Iura quaesita itemque privilegia, quae a Sede Apostolica ad haec usque tempora personis physicis vel iuridicis concessa in usu sunt nec revocata, integra manent, nisi Codicis canonibus expresse revocantur.

Can. 6 – Codice vim obtinente:

- 1° abrogatae sunt omnes leges iuris communis vel iuris particularis, quae sunt canonibus Codicis contrariae aut quae materiam respiciunt in Codice ex integro ordinatam;
- 2° revocatae sunt omnes consuetudines, quae canonibus Codicis reprobantur aut quae eis contrariae sunt nec centenariae vel immemorabiles.

¹ Sanctiones promulgatoriae in m.p. Pii XII: *Crebrae allatae sunt*, 22 feb. 1949; *Sollicitudinem Nostram*, 6 ian. 1950; *Postquam Apostolicis Litteris*, 9 feb. 1952; *Cleri sanctitati*, 2 iun. 1957.

² Chalc. can. 1; Quinisext. can. 2; Nic. II, can. 1; Constantinop. IV, can. 1.

³ Benedictus XV, all. (in Consis. secr.), 21 nov. 1921; Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 20; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 18 § 2.

KANONY WSTĘPNE

- Kan. 1** – Kanony tego Kodeksu odnoszą się do wszystkich i jedynie do katolickich Kościołów Wschodnich, chyba że wyraźnie co innego zostało postanowione odnośnie do relacji z Kościołem łacińskim. KPK/83: 1
KPK/17: 1
- Kan. 2** – Kanony Kodeksu, w których zasadniczo starożytne prawo Kościołów Wschodnich jest przyjmowane lub akomodowane, przede wszystkim na podstawie tego prawa powinny być szanowane. KPK/83: 6 § 2
KPK/17: 6, n. 2, 3, 4
- Kan. 3** – Kodeks, chociaż często odwołuje się do przepisów ksiąg liturgicznych, zasadniczo nie stanowi prawa w dziedzinie liturgii; dlatego przepisy liturgiczne powinny być starannie zachowywane, chyba że są przeciwne przepisom Kodeksu. KPK/83: 2
KPK/17: 2
- Kan. 4** – Kanony Kodeksu nie odwołują ani nie zmieniają zawartych albo zatwierdzonych przez Stolicę Apostolską umów z państwami lub innymi społecznościami politycznymi. Zachowują one przeto swoją dotychczasową moc, chociażby nawet były przeciwne przepisom tego Kodeksu. KPK/83: 3
KPK/17: 3
- Kan. 5** – Prawa nabyte oraz przywileje udzielone dotychczas przez Stolicę Apostolską osobom fizycznym lub prawnym, a będące w użyciu i nie odwołane, pozostają nienaruszone, chyba że kanony tego Kodeksu wyraźnie je odwołują. KPK/83: 4
KPK/17: 4
- Kan. 6** – Z chwilą wejścia w życie niniejszego Kodeksu: KPK/83: 6 § 1
- 1° zostają zniesione wszystkie przepisy prawa wspólnego lub prawa partykularnego przeciwne kanonom tego Kodeksu albo które odnoszą się do materii w Kodeksie na nowo uregulowanej; KPK/83: 6 § 1, n. 2, 4
KPK/17: 6, n. 1, 6
- 2° odwołane zostają wszystkie zwyczaje, które niniejszy Kodeks odrzuca lub które są mu przeciwne, chyba że są stuletnie lub niepaństwowe. KPK/83: 5 § 1
KPK/17: 5

TITULUS I**DE CHRISTIFIDELIBUS EORUMQUE OMNIUM
IURIBUS ET OBLIGATIONIBUS**

Can. 7 – § 1. Christifideles sunt, qui per baptismum Christo incorporati in populum Dei sunt constituti atque hac ratione muneris Christi sacerdotalis, prophetici et regalis suo modo participes secundum suam cuiusque condicionem ad missionem exercendam vocantur, quam Deus Ecclesiae in mundo implendam concredidit.¹

§ 2. Haec Ecclesia in hoc mundo ut societas constituta et ordinata subsistit in Ecclesia catholica a successore Petri et Episcopis in communione cum eo gubernata.²

Can. 8 – In plena communione cum Ecclesia catholica his in terris sunt illi baptizati, qui in eius compage visibili cum Christo iunguntur vinculis professionis fidei, sacramentorum et ecclesiastici regiminis.³

Can. 9 – § 1. Speciali ratione cum Ecclesia conectuntur catechumeni, qui Spiritu Sancto movente expetunt explicita voluntate, ut eidem incorporentur, ideoque hac ipsa voluntate et vita fidei, spei et caritatis, quam agunt, coniunguntur cum Ecclesia, quae eos iam ut suos fovet.⁴

§ 2. Catechumenorum specialem curam habet Ecclesia, quae, dum eos ad vitam evangelicam ducendam invitat eosque in participationem Divinae Liturgiae, sacramentorum et laudum divinarum introducit, eisdem varias iam largitur praerogativas, quae christianorum sunt propriae.⁵

Can. 10 – Verbo Dei inhaerentes atque vivo Ecclesiae magisterio authentico adhaerentes tenentur christifideles fidem immenso pretio a maioribus custoditam ac transmissam integre servare et aperte profiteri

¹ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 31 „Nomine”, 9 „In omni”, 10, 12 „Populus”, 13; decr. *Apostolicam actuositatem*, 2.

² Vat. II, const. *Lumen gentium*, 8 „Haec est”; const. *Gaudium et spes*, 40.

³ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 14 „Illi plene”; decr. *Unitatis redintegratio*, 3 „In hac”.

TYTUŁ I

CHRZEŚCIJANIE, ICH WSZYSTKIE PRAWA I OBOWIĄZKI

Kan. 7 – § 1. Chrzęścijanami są ci, którzy przez chrzest wszczępieni w Chrystusa, zostali ukonstytuowani jako Lud Boży i stawszy się z tej racji na swój sposób uczestnikami kapłańskiego, prorockiego i królewskiego posłannictwa Chrystusa, zgodnie z własną każdego pozycją, są powołani do wypełniania misji, jaką Bóg powierzył pełnić Kościołowi w świecie.

§ 2. Ten Kościół, ukonstytuowany i uporządkowany na tym świecie jako społeczność, trwa w Kościele katolickim, kierowanym przez następcę Piotra i biskupów we wspólnocie w nim. KPK/83: 204 § 2

Kan. 8 – W pełnej wspólnocie Kościoła katolickiego pozostają tutaj na ziemi ci ochrzczeni, którzy w jego widzialnym organizmie łączą się z Chrystusem więzami wyznawania wiary, sakramentów i zwierzchnictwa kościelnego. KPK/83: 205

Kan. 9 – § 1. Z Kościołem w specjalny sposób są złączeni katechumeni, ci mianowicie, którzy pod natchnieniem Ducha Świętego wyraźną wolą proszą o włączenie do niego i tym samym pragnieniem jak i życiem wiary, nadziei i miłości, które praktykują, łączą się z Kościołem, który ich wspiera już jako swoich. KPK/83: 206 § 1

§ 2. Kościół otacza katechumenów specjalną troską, zachęcając ich do prowadzenia życia zgodnego z Ewangelią i wprowadzając do udziału w świętej liturgii, sakramentach i nabożeństwach, przyznaje im już różne prerogatywy, które są właściwe chrzęścijanom. KPK/83: 206 § 2

Kan. 10 – Będąc posłusznymi słowu Bożemu i żywemu autentycznemu Magisterium Kościoła chrzęścijanie powinni zachowaną i przekazaną przez przodków wiarę w sposób nienaruszony strzec i otwarcie ją wy- KPK/83: 754
KPK/17: 1324

⁴ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 14 „Catechumeni”; decr. *Ad gentes*, 14 „Status”.

⁵ Vat. II, const. *Sacrosanctum Concilium*, 64; decr. *Ad gentes*, 14.

necnon eam et exercendo magis intellegere et in operibus caritatis fructificare.¹

Can. 11 – Inter christifideles omnes ex eorum quidem in Christo regeneratione viget vera circa dignitatem et actionem aequalitas, qua cuncti secundum suam cuiusque condicionem et munus ad aedificationem Corporis Christi cooperantur.²

Can. 12 – § 1. Christifideles obligatione tenentur sua cuiusque agendi ratione ad communionem semper servandam cum Ecclesia.³

§ 2. Magna cum diligentia obligationes impleant, quibus tenentur erga universam Ecclesiam et propriam Ecclesiam sui iuris.⁴

Can. 13 – Omnes christifideles secundum suam cuiusque condicionem ad sanctam vitam ducendam atque ad Ecclesiae incrementum eiusque iugem sanctificationem promovendam vires suas conferre debent.⁵

Can. 14 – Omnes christifideles ius et obligationem habent allaborandi, ut divinum salutis nuntium ad omnes homines omnium temporum ac totius orbis magis magisque perveniat.⁶

Can. 15 – § 1. Quae Ecclesiae Pastores Christum repraesentantes tamquam fidei magistri declarant aut tamquam Ecclesiae rectores statuunt, christifideles propriae responsabilitatis conscii christiana oboedientia prosequi tenentur.⁷

§ 2. Christifidelibus integrum est, ut necessitates suas, praesertim spirituales, suaque optata Ecclesiae Pastoribus patefaciant.⁸

§ 3. Pro scientia, competentia et praestantia, quibus pollent, ipsis ius est, immo et aliquando obligatio, ut sententiam suam de his, quae ad bonum Ecclesiae pertinent, Ecclesiae Pastoribus manifestent eamque, salva integritate fidei et morum ac reverentia erga eosdem Pastores attentisque

¹ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 11 „Indoles”, 12 „Populus”; const. *Dei Verbum*, 10 „Sacra”. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars I, cap. I, 1.

² Vat. II, const. *Lumen gentium*, 32 „Unus” et „Si igitur”; const. *Gaudium et spes*, 29, 49 „Haec”, 61 „Maior”; Synodus Episcoporum, *Elapso oecumenico*, 22 oct. 1969, I, 2 „Distinctio” et „Par igitur”.

³ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 11 „Indoles”, 13 „Ad novum” et „Ad hanc”; const. *Gaudium et spes*, 1; Synodus Episcoporum, *Elapso oecumenico*, 22 oct. 1969, I, 2.

⁴ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 30; decr. *Apostolicam actuositatem*, 10.

znawać, jak również poprzez praktykowanie coraz bardziej ją rozumieć i w dziełach miłości przynosić owoce.

Kan. 11 – Z racji odrodzenia w Chrystusie wszyscy chrześcijanie są równi co do godności i działania, na skutek czego każdy, zgodnie z własną pozycją i zadaniem współpracuje w budowaniu Ciała Chrystusowego. KPK/83: 208

Kan. 12 – § 1. Chrześcijanie zobowiązani są – każdy przez swoje własne działanie – zachować zawsze pełną wspólnotę z Kościołem. KPK/83: 209 § 1

§ 2. Z wielką pilnością powinni wypełniać obowiązki, które mają wobec Kościoła powszechnego i własnego Kościoła sui iuris. KPK/83: 209 § 2

Kan. 13 – Wszyscy chrześcijanie zgodnie z własną pozycją, winni starać się prowadzić życie święte, przyczyniać się do wzrostu Kościoła i ustawicznie wspierać rozwój jego świętości. KPK/83: 210

Kan. 14 – Wszyscy chrześcijanie mają prawo i obowiązek współpracy w tym, aby Boże orędzie zbawienia rozszerzało się coraz bardziej na wszystkich ludzi każdego czasu i całego świata. KPK/83: 211

Kan. 15 – § 1. To, co święci pasterze, jako reprezentanci Chrystusa, wyjaśniają jako nauczyciele wiary albo postanawiają jako kierujący Kościołem, chrześcijanie, świadomi własnej odpowiedzialności, obowiązani są wypełniać z chrześcijańskim posłuszeństwem. KPK/83: 212 § 1

§ 2. Chrześcijanie mają prawo przedstawiać pasterzom Kościoła swoje potrzeby, zwłaszcza duchowe, jak również swoje życzenia. KPK/83: 212 § 2

§ 3. Stosownie do posiadanej wiedzy, kompetencji i zdolności, jakie posiadają, przysługuje im prawo, a niekiedy nawet obowiązek wyjawiania świętym pasterzom swego zdania w sprawach dotyczących dobra Kościoła oraz – zachowując nienaruszalność wiary i obyczajów, szacunek KPK/83: 212 § 3

⁵ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 11 „Tot”, 39-42; decr. *Apostolicam actuositatem*, 6.

⁶ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 33 „Omnibus”; decr. *Apostolicam actuositatem*, 3 „Omnibus”; decr. *Ad gentes*, 5, 35, 36 „Ut membra”.

⁷ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 37 „Laici”, 25 „Inter”; decr. *Presbyterorum ordinis*, 9 „Novi”.

⁸ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 37 „Laici”; decr. *Presbyterorum ordinis*, 9 „Presbyteros”.

utilitate communi et personarum dignitate, ceteris christifidelibus notam faciant.¹

Can. 16 – Ius est christifidelibus, ut ex spiritualibus Ecclesiae bonis, praesertim ex verbo Dei et sacramentis, adiumenta ab Ecclesiae Pastoribus accipiant.²

Can. 17 – Ius est christifidelibus, ut cultum divinum persolvant secundum praescripta propriae Ecclesiae sui iuris utque propriam vitae spiritualis formam sequantur doctrinae quidem Ecclesiae consentaneam.³

Can. 18 – Integrum est christifidelibus, ut libere condant atque moderentur consociationes ad fines caritatis vel pietatis aut ad vocationem christianam in mundo fovendam utque conventus habeant ad eosdem fines in communi persequendos.⁴

Can. 19 – Christifideles cuncti, quippe qui Ecclesiae missionem participant, ius habent, ut propriis inceptis apostolicam actionem promoveant vel sustineant secundum suum cuiusque statum et condicionem; nullum tamen inceptum nomen catholicum sibi vindicet, nisi consensus accessit auctoritatis competentis ecclesiasticae.⁵

Can. 20 – Christifideles, quippe qui baptismo ad vitam doctrinae evangelicae congruentem ducendam vocentur, ius habent ad educationem christianam, qua ad maturitatem humanae personae prosequendam atque simul ad mysterium salutis cognoscendum et vivendum rite instruuntur.⁶

Can. 21 – Qui in scientias sacras incumbunt, iusta libertate fruuntur inquirendi necnon mentem suam prudenter in eis aperiendi, in quibus peritiam habent, servato debito erga magisterium Ecclesiae obsequio.⁷

¹ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 37 „Laici”; decr. *Inter mirifica*, 8; decr. *Apostolicam actuositatem*, 6 „Cum”; decr. *Presbyterorum ordinis*, 9 „Presbyteros”; const. *Gaudium et spes*, 92 „Quod”.

² Vat. II, const. *Lumen gentium*, 37 „Laici”.

³ Vat. II, const. *Sacrosanctum Concilium*, 4; decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 2-3, 5.

⁴ Pius XI, litt. encycl. *Quadragesimo anno*, 15 maii 1931, I ab „Maxima igitur...”; Ioannes XXIII, litt. encycl. *Pacem in terris*, 11 apr. 1963, I „Ex eo autem”; Vat. II, decr. *Apostolicam actuositatem*, 18-21; decr. *Presbyterorum ordinis*, 8 „Spiritu”; const. *Gaudium et spes*, 68 „Inter”.

wobec pasterzy, biorąc pod uwagę wspólny pożytek i godność osoby – podawania go do wiadomości innym chrześcijanom.

Kan. 16 – Chrześcijanie mają prawo otrzymywać pomoce od swoich pasterzy z duchowych dóbr Kościoła, zwłaszcza zaś ze słowa Bożego i sakramentów. KPK/83: 213
KPK/17: 682
CS: 527

Kan. 17 – Chrześcijanom przysługuje prawo sprawowania kultu Bożego, zgodnie z przepisami własnego Kościoła *sui iuris*, jak również podążania własną drogą życia duchowego, zgodną jednak z doktryną Kościoła. KPK/83: 214

Kan. 18 – Chrześcijanie mają prawo swobodnego zakładania stowarzyszeń i kierowania nimi dla celów miłości lub pobożności albo dla ożywienia chrześcijańskiego powołania w świecie, a także zbierania się dla wspólnego osiągnięcia tych celów. KPK/83: 215
CS: 531

Kan. 19 – Wszyscy chrześcijanie, którzy uczestniczą w misji Kościoła, mają prawo, by poprzez własne inicjatywy, każdy zgodnie ze swoim stanem i pozycją, rozszerzali lub podtrzymywali apostołską działalność. Żadna jednak inicjatywa nie może sobie przypisywać miana katolickiej, jeśli nie otrzyma zgody kompetentnej władzy kościelnej. KPK/83: 216

Kan. 20 – Chrześcijanie, którzy przez chrzest są powołani do prowadzenia życia zgodnego z doktryną ewangeliczną, posiadają prawo do wychowania chrześcijańskiego, przez które mają być odpowiednio przygotowywani do osiągnięcia dojrzałości osoby ludzkiej i jednocześnie do poznania i przeżywania tajemnicy zbawienia. KPK/83: 217
KPK/17: 1372 § 1

Kan. 21 – Ci, którzy zajmują się świętymi naukami, korzystają ze słusznej wolności poszukiwania, jak również roztropnego wypowiedania swojego zdania w sprawach, w których są specjalistami, z zachowaniem jednak posłuszeństwa należnego Nauczycielskiemu Urzędowi Kościoła. KPK/83: 218

⁵ Vat. II, decr. *Apostolicam actuositatem*, 24 „Plurima”, 25 „Prae”; const. *Lumen gentium*, 37 „Sacri”; decr. *Presbyterorum ordinis*, 9 „Presbyteros”.

⁶ Vat. II, decl. *Gravissimum educationis*, 2.

⁷ Vat. II, const. *Gaudium et spes*, 59 „Sacra”, 62; decl. *Gravissimum educationis*, 10 „Altioris”; Ioannes Paulus II, const. ap. *Sapientia christiana*, 15 apr. 1979, art. 39.

Can. 22 – Christifideles omnes ius habent, ut a quacumque coactione sint immunes in statu vitae eligendo.¹

Can. 23 – Nemini licet bonam famam, qua quis gaudet, illegitime laedere nec ius ullius personae ad propriam intimitatem tuendam violare.²

Can. 24 – § 1. Christifidelibus competit, ut iura, quae in Ecclesia habent, legitime vindicent atque defendant in foro competenti ecclesiastico ad normam iuris.

§ 2. Christifidelibus ius quoque est, ut, si ad iudicium ab auctoritate competenti vocantur, iudicentur servatis iuris praescriptis cum aequitate applicandis.

§ 3. Christifidelibus ius est, ne poenis canonicis nisi ad normam legis puniantur.

Can. 25 – § 1. Christifideles obligatione tenentur necessitatibus subveniendi Ecclesiae, ut eidem praesto sint, quae ad fines ei proprios praesertim ad cultum divinum, ad opera apostolatus et caritatis atque ad congruam ministrorum sustentationem necessaria sunt.³

§ 2. Obligatione quoque tenentur iustitiam sociale promovendi necnon ex propriis redditibus pauperibus subveniendi praecepti Domini memores.⁴

Can. 26 – § 1. In iuribus suis exercendis christifideles et singuli et in consociationibus adunati rationem habere debent boni communis Ecclesiae necnon iurium aliorum atque suarum erga alios obligationum.

§ 2. Auctoritati ecclesiasticae competit intuitu boni communis exercitium iurium, quae christifidelibus sunt propria, moderari.

¹ Ioannes XXIII, litt. encycl. *Pacem in terris*, 11 apr. 1963, I „Insuper”; Vat. II, const. *Gaudium et spes*, 26 „Simul”, 29 „Sane”, 52 „Familia”. – Benedictus XIV, instr. *Eo quamvis tempore*, 4 maii 1745, § 21; litt. encycl. *Anno vertente*, 19 iun. 1750, § 7; S.C. de Prop. Fide, (C.P.), 29 apr. 1754; S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. VI, art. 3; * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 8 „Si nullum” et „Cum autem”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 8, VIII; pars IV, cap. II, 21, XVII; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. VIII, I, d); a. 1882, tit. IV, sect. I, cap. II, § 5, b); Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV,

- Kan. 22** – Wszyscy chrześcijanie mają prawo być wolni od jakiegokolwiek przymusu w wyborze stanu życia. KPK/83: 219
CA: 78 § 1
PA: 74 § 1 n. 4
CS: 158
- Kan. 23** – Nikomu nie wolno bezprawnie naruszać dobrego imienia, które ktoś posiada ani też naruszać prawa każdej osoby do ochrony własnej intymności. KPK/83: 220
- Kan. 24** – § 1. Chrześcijanom przysługuje dochodzenie i obrona przysługujących im w Kościele uprawnień na właściwym forum kościelnym według przepisów prawa. KPK/83: 221 § 1
SN: 161
- § 2. Chrześcijanie, jeżeli zostali wezwani przed sąd przez kompetentną władzę, mają prawo, by byli sądzeni z zachowaniem przepisów prawa, stosowanych ze słuszością. KPK/83: 221 § 2
- § 3. Chrześcijanom przysługuje prawo, by nie nakładano na nich kar kanonicznych, jak tylko zgodnie z przepisami ustawy. KPK/83: 221 § 3
- Kan. 25** – § 1. Chrześcijanie mają obowiązek zaradzić potrzebom Kościoła, aby posiadał środki konieczne do realizowania własnych celów, przede wszystkim do sprawowania kultu, prowadzenia dzieł apostołstwa oraz miłosierdzia, a także do tego, co jest potrzebne do godziwego utrzymania szafarzy. KPK/83: 222 § 1
PA: 233
- § 2. Obowiązani są także do popierania sprawiedliwości społecznej, jak również, pamiętając o przykazaniu Pana, do udzielania pomocy biednym z własnych dochodów. KPK/83: 222 § 2
- Kan. 26** – § 1. W wykonywaniu swoich praw – czy to indywidualnie, czy zrzeszeni w stowarzyszeniach – chrześcijanie powinni mieć na uwadze dobro wspólne Kościoła, uprawnienia innych oraz własne obowiązki względem drugih. KPK/83: 223 § 1
- § 2. Ze względu na dobro wspólne, władza kościelna ma prawo ograniczania wykonywania praw przysługujących chrześcijanom. KPK/83: 223 § 2

§ 8, 3; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, V 5, 4, IV; Syn. Armen., a. 1911, 569.

² Vat. II, const. *Gaudium et spes*, 26 „Simul”; Ioannes XXIII, litt. encycl. *Pacem in terris*, 11 apr. 1963, I „Homo”.

³ Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 20 „Servitio”, 21; decr. *Ad gentes*, 36; Paulus VI, adh. ap. *Nobis in animo*, 25 mar. 1974, „Quapropter”.

⁴ Vat. II, decr. *Apostolicam actuositatem*, 8; decl. *Dignitatis humanae*, 1, 6, 14; const. *Gaudium et spes*, 26, 29, 42 „Missio”, 65 „Meminerint”, 68-69, 72, 75, 88.

TITULUS II DE ECCLESIIS SUI IURIS ET DE RITIBUS

Can. 27 – Coetus christifidelium hierarchia ad normam iuris iunctus, quem ut sui iuris expresse vel tacite agnoscit suprema Ecclesiae auctoritas, vocatur in hoc Codice Ecclesia sui iuris.¹

Can. 28 – § 1. Ritus est patrimonium liturgicum, theologicum, spirituale et disciplinare cultura ac rerum adiunctis historiae populorum distinctum, quod modo fidei vivendae uniuscuiusque Ecclesiae sui iuris proprio exprimitur.²

§ 2. Ritus, de quibus in Codice agitur, sunt, nisi aliud constat, illi, qui oriuntur ex traditionibus Alexandrina, Antiochena, Armena, Chaldaea et Constantinopolitana.

CAPUT I

De ascriptione alicui Ecclesiae sui iuris

Can. 29 – § 1. Filius, qui decimum quartum aetatis annum nondum explevit, per baptismum ascribitur Ecclesiae sui iuris, cui pater catholicus ascriptus est; si vero sola mater est catholica aut si ambo parentes concorditer voluntate petunt, ascribitur Ecclesiae sui iuris, ad quam mater pertinet, salvo iure particulari a Sede Apostolica statuto.³

§ 2. Si autem filius, qui decimum quartum aetatis annum nondum explevit, est:

- 1° a matre non nupta natus, ascribitur Ecclesiae sui iuris, ad quam mater pertinet;⁴
- 2° ignotorum parentum, ascribitur Ecclesiae sui iuris, cui ascripti sunt ii, quorum curae legitime commissus est; si vero de patre et matre adoptantibus agitur, applicetur § 1;

¹Vat. II, const. *Lumen gentium*, 23 „Cura”; decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 2-3; decr. *Unitatis redintegratio*, 16.

²Vat. II, const. *Lumen gentium*, 23 „Cura”; decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 3; decr. *Unitatis redintegratio*, 15 „Ditissimum”, 17.

³S.C. de Prop. Fide, instr. (pro Graeco-Melchit.), 15 feb. 1746; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § II, XI; ep. encycl. *Demandatam*, 24 dec. 1743, §§

TYTUŁ II KOŚCIOŁY SUI IURIS I OBRZĄDKI

Kan. 27 – Wspólnota chrześcijan powiązana hierarchią według prawa, którą jako sui iuris wyraźnie lub milcząco uznała najwyższa władza Kościoła, w tym Kodeksie jest nazywana Kościołem sui iuris. PA: 303 § 1 n. 1

Kan. 28 – § 1. Obrządek jest dziedzictwem liturgicznym, teologicznym, duchowym i dyscyplinarnym wyodrębnionym przez kulturę i okoliczności historyczne narodów, wyrażającym sposób przeżywania wiary, właściwy dla każdego Kościoła sui iuris.

§ 2. Obrządkami, o których jest mowa w Kodeksie, o ile nie stwierdzi się czego innego, są te, które pochodzą z tradycji aleksandryjskiej, antiocheńskiej, armeńskiej, chaldejskiej i konstantynopolitańskiej. PA: 303 § 1 n. 1

ROZDZIAŁ I

Przynależność do Kościoła sui iuris

Kan. 29 – § 1. Dziecko, które nie ukończyło czternastu lat życia, przez chrzest nabywa przynależność do Kościoła sui iuris, do którego należy jego ojciec katolik; jeśli zaś tylko matka jest katoliczką lub jeśli oboje rodzice zgodnie dobrowolnie o to proszą, dziecko nabywa przynależność do tego Kościoła sui iuris, do którego należy jego matka, z zachowaniem prawa partykularnego zatwierdzonego przez Stolicę Apostolską. KPK/83: 111 § 1
KPK/17: 98 § 1
CS: 6 § 1-2

§ 2. Dziecko, które nie ukończyło czternastu lat życia:

- 1° jeśli jest dzieckiem matki niezamężnej, nabywa przynależność do Kościoła sui iuris, do którego należy matka;
- 2° jeśli jest dzieckiem nieznanymi rodziców, nabywa przynależność do Kościoła sui iuris, do którego należą ci, którzy prawnie nad nim sprawują opiekę; jeśli są nimi rodzice adoptujący, stosuje się § 1;

17-18; const. *Praeclaris*, 18 mar. 1746, ab „Avendo”; S.C. de Prop. Fide, decr. 6 oct. 1863, C), a); ep. (ad Ep. auxil. Strigonien.), 27 apr. 1903, n. 3; Pont. Comm. ad Cod. Can. Auth. Interpr., resp. 16 oct. 1919, 11; S.C. pro Eccl. Orient., decr. 1 mar. 1929, art. 43.
* Syn. Armen., a. 1911, 624.

⁴S.C. pro Eccl. Orient., decr. 24 maii 1930, art. 48.

3° parentum non baptizatorum, ascribitur Ecclesiae sui iuris, ad quam pertinet ille, qui eius educationem in fide catholica suscepit.

Can. 30 – Quilibet baptizandus, qui decimum quartum aetatis annum explevit, libere potest seligere quamcumque Ecclesiam sui iuris, cui per baptismum in eadem susceptum ascribitur, salvo iure particulari a Sede Apostolica statuto.

Can. 31 – Nemo quemvis christifidelem ad transitum ad aliam Ecclesiam sui iuris ullo modo inducere praesumat.¹

Can. 32 – § 1. Nemo potest sine consensu Sedis Apostolicae ad aliam Ecclesiam sui iuris valide transire.²

§ 2. Si vero agitur de christifideli eparchiae alicuius Ecclesiae sui iuris, qui transire petit ad aliam Ecclesiam sui iuris, quae in eodem territorio propriam eparchiam habet, hic consensus Sedis Apostolicae praesumitur, dummodo Episcopi eparchiales utriusque eparchiae ad transitum scripto consentiant.

Can. 33 – Integrum est mulieri ad Ecclesiam sui iuris viri transire in matrimonio celebrando vel eo durante; matrimonio autem soluto libere potest ad pristinam Ecclesiam sui iuris redire.³

Can. 34 – Si ad aliam Ecclesiam sui iuris transeunt parentes vel in matrimonio mixto coniux catholicus, filii infra decimum quartum aetatis annum expletum ipso iure eidem Ecclesiae ascribuntur; si vero in matrimo-

¹ S.C. de Prop. Fide, 28 iul. 1626, n. 2, ad II; 21 maii 1627; instr. (pro Graeco-Melchit.), 15 feb. 1746; Benedictus XIV, ep. encycl. *Demandatam*, 24 dec. 1743, §§ 12, 15; const. *Praeclaris*, 18 mar. 1746; ep. encycl. *Allatae sunt*, 26 iul. 1755, § 21; S.C. de Prop. Fide, (C.G.), 10 mar. 1760; decr. 6 oct. 1863, A), c); Leo XIII, litt. ap. *Orientalium*, 30 nov. 1894, I; Pont. Comm. pro Russia, instr. 26 aug. 1929, I „Item”; Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 21 nov. 1964, 4. * Syn. Armen., a. 1911, 617.

² Nicolaus V, const. *Pervenit*, 6 sep. 1448; S.C. de Prop. Fide, 30 nov. 1629, 7 iun. 1639, 7; S.C.S. Off., 3 aug. 1639; S.C. de Prop. Fide, (C.G.), 2 apr. 1669, I; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § II, XIII-XIV; S.C. de Prop. Fide, instr. (pro Graeco-Melchit.), 15 feb. 1746; Benedictus XIV, const. *Praeclaris*, 18 mar. 1746, ab „Avendo”; ep. encycl. *Allatae sunt*, 26 iul. 1755, §§ 20-21; S.C. de Prop. Fide, (C.G.), 8 mar. 1757; (C.G.), 12 mar. 1759; Gregorius XVI, ep. encycl. *Inter gravissimas*, 3 feb. 1832, § 7; S.C. de Prop. Fide, decr. 20 nov. 1838; litt. 17 sep. 1842; Pius IX, litt. ap. *Ubi inscrutabili*, 3 iul. 1848, 4;

3° jeśli jest dzieckiem rodziców nieochrzczonych, nabywa przynależność do Kościoła sui iuris, do którego należą ci, którzy przyjęli na siebie obowiązek wychowania go w wierze katolickiej.

Kan. 30 – Każdy mający przyjąć chrzest, który ukończył czternasty rok życia, może w sposób wolny wybrać każdy Kościół sui iuris, do którego nabywa przynależność przez przyjęcie w nim chrztu, z zachowaniem prawa partykularnego zatwierdzonego przez Stolicę Apostolską.

KPK/83: 111 § 2
CS: 12

Kan. 31 – Nikt nie może przymuszać w żaden sposób żadnego chrześcijanina do przejścia do innego Kościoła sui iuris.

KPK/17: 98 § 2
CS: 1 § 3, 7
Kara: KKKW: 1465

Kan. 32 – § 1. Nikt nie może bez zgody Stolicy Apostolskiej ważnie przejść do innego Kościoła sui iuris.

KPK/83: 112 § 1
KPK/17: 98 § 3
CS: 8 § 1

§ 2. Jeśli chodzi o chrześcijanina eparchii jakiegoś Kościoła sui iuris, proszącego o przejście do innego Kościoła sui iuris, który na tym samym terytorium posiada własną eparchię, domniemuje się tę zgodę Stolicy Apostolskiej, jeśli Biskupi eparchialni obu eparchii wyrażą na piśmie zgodę na przejście.

Sekretariat Stanu,
Reskrypt z dnia 26 listopada 1992 r., AAS
85 (1993) s. 81.

Kan. 33 – Kobieta ma prawo przejść do Kościoła sui iuris męża w momencie zawierania małżeństwa lub podczas jego trwania; po rozwiązaniu zaś małżeństwa w sposób wolny może powrócić do poprzedniego Kościoła sui iuris.

KPK/83: 112 § 1 n. 2
KPK/17: 98 § 4
CS: 9

Kan. 34 – Jeśli do innego Kościoła sui iuris przechodzą rodzice lub w małżeństwie mieszanym małżonek katolicki, dzieci poniżej czternastego roku życia z mocy samego prawa nabywają przynależność do tego sa-

KPK/83: 112 § 1 n. 3
CS: 10

S.C. de Prop. Fide, decr. 6 oct. 1863, A), a), C), d); instr. (ad Del. Ap. Mesopotamiae), 15 iul. 1876; Leo XIII, litt. ap. *Orientalium*, 30 nov. 1894, VII, XI; S.C. de Prop. Fide, decr. 1 maii 1897, 2; ep. (ad Ep. auxil. Strigonien.), 27 apr. 1903, nn. 1, 5; ep. 15 iun. 1912; Pius X, const. *Tradita ab antiquis*, 14 sep. 1912; S.C. pro Eccl. Orient., decr. 6 dec. 1928; decr. 23 nov. 1940. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. III, art. IX, 8, 18-20; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. I, art. V, XIX; Syn. Armen., a. 1911, 617, 627.

³Clemens VIII, instr. *Sanctissimus*, 31 aug. 1595, § 5 „Latina uxor”; S.C.S. Off., decr. 26 nov. 1626; 13 feb. 1669; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § VIII, VII-X; S.C. de Prop. Fide, (C.G.), 12 mar. 1759, „Cum vero”; (C.G.), decr. 19 maii 1759; (C.G.), 25 iul. 1887, ad 2-4; Leo XIII, litt. ap. *Orientalium*, 30 nov. 1894, VIII; S.C. pro Eccl. Orient., decr. 24 maii 1930, art. 44; Pont. Comm. ad Cod. Can. Auth. Interpr., resp. 29 apr. 1940, I. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. III, art. IX, 9-10; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. I, art. V, XXIII; Syn. Armen., a. 1911, 622.

nio inter catholicos unus tantum parentum ad aliam Ecclesiam sui iuris transit, filii transeunt solummodo, si ambo parentes consenserunt; expleto vero decimo quarto aetatis anno filii ad pristinam Ecclesiam sui iuris redire possunt.

Can. 35 – Baptizati acatholici ad plenam communionem cum Ecclesia catholica convenientes proprium ubique terrarum retineant ritum eumque colant et pro viribus observent, proinde ascribantur Ecclesiae sui iuris eiusdem ritus salvo iure adeundi Sedem Apostolicam in casibus specialibus personarum, communitatum vel regionum.¹

Can. 36 – Omnis transitus ad aliam Ecclesiam sui iuris vim habet a momento declarationis factae coram eiusdem Ecclesiae Hierarcha loci vel parocho proprio aut sacerdote ab alterutro delegato et duobus testibus, nisi rescriptum Sedis Apostolicae aliud fert.

Can. 37 – Omnis ascriptio alicui Ecclesiae sui iuris vel transitus ad aliam Ecclesiam sui iuris in libro baptizatorum paroeciae, etiam, si casus fert, Ecclesiae latinae, ubi baptismus celebratus est, adnotetur; si vero fieri non potest, in alio documento in archivio paroeciali parochi proprii Ecclesiae sui iuris, cui ascriptio facta est, asservando.

Can. 38 – Christifideles Ecclesiarum orientalium, etsi curae Hierarchae vel parochi alterius Ecclesiae sui iuris commissi, tamen propriae Ecclesiae sui iuris permanent ascripti.²

CAPUT II

De ritibus servandis

Can. 39 – Ritus Ecclesiarum orientalium ut universae Ecclesiae Christi patrimonium, in quo elucet ea, quae ab Apostolis per Patres est traditio,

¹ Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 4; Benedictus XIV, ep. encycl. *Allatae sunt*, 26 iul. 1755, § 19; S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Del. Ap. Mesopotamiae), 15 iul. 1876; S.C. de Prop. Fide, (C.G.), 1 iun. 1885, ad 2. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. III,

mego Kościoła *sui iuris*; jeśli zaś w małżeństwie między katolikami jedno tylko z rodziców przechodzi do innego Kościoła *sui iuris*, dzieci przechodzą jedynie w tym wypadku, jeśli wyrazili na to zgodę oboje rodzice; po ukończeniu zaś czternastego roku życia dzieci mogą powrócić do poprzedniego Kościoła *sui iuris*.

Kan. 35 – Ochrzczeni akatolicy przystępujący do pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim zatrzymują na całym świecie swój obrządek, pielęgnują go i w miarę możliwości zachowują, nabywając przynależność do Kościoła *sui iuris* tego obrządku, z zachowaniem prawa zwrócenia się do Stolicy Apostolskiej w szczególnych przypadkach osób, wspólnot lub regionów. CS: 11 § 1

Kan. 36 – Każde przejście do innego Kościoła *sui iuris* osiąga skutek od momentu zdeklarowania tego faktu wobec Hierarchy miejsca tego Kościoła albo wobec własnego proboszcza lub kapłana przez jednego z nich delegowanego i dwóch świadków, chyba że reskrypt Stolicy Apostolskiej inaczej stanowi. CS: 13 § 1

Kan. 37 – Każde nabycie przynależności do jakiegoś Kościoła *sui iuris* lub przejście do innego Kościoła *sui iuris* powinno zostać odnotowane w księdze ochrzczonych parafii, gdzie chrzest został udzielony, także, jeśli zachodzi potrzeba, parafii Kościoła łacińskiego; jeśli nie można tego uczynić, w innym dokumencie przechowywanym w archiwum parafialnym właściwego proboszcza Kościoła *sui iuris*, do którego osoba ta nabyła przynależność. CS: 13 § 2

Kan. 38 – Chrześcijanie Kościołów wschodnich, także ci, którzy zostali powierzeni opiece Hierarchy lub proboszcza innego Kościoła *sui iuris*, na stałe należą do własnego Kościoła *sui iuris*. CS: 14

ROZDZIAŁ II

Zachowanie obrządku

Kan. 39 – Obrządki Kościołów wschodnich powinny być wiernie zachowywane i promowane jako dziedzictwo całego Kościoła Chrystusowego. CS: 1 § 1

art. IX, 21; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. I, art. V, XX; Syn. Armen., a. 1911, 617, 626.

²Leo XIII, litt. ap. *Orientalium*, 30 nov. 1894, IX.

et quod fidei catholicae divinam unitatem in varietate affirmat, religiose servantur et promoveantur.¹

Can. 40 – § 1. Hierarchae, qui Ecclesiis sui iuris praesunt, alique Hierarchae omnes studiosissime curent fidelem custodiam et accuratam observantiam proprii ritus nec in eo mutationes admittant nisi ratione eius organici progressus, prae oculis tamen habentes mutuam benevolentiam et unitatem christianorum.²

§ 2. Ceteri clerici et sodales institutorum vitae consecratae omnes proprium ritum fideliter observare necnon eius in dies maiorem cognitionem perfectioremque usum acquirere tenentur.³

§ 3. Ceteri quoque christifideles proprii ritus cognitionem et aestimationem foveant eumque ubique observare tenentur, nisi iure aliquid excipitur.⁴

Can. 41 – Christifideles cuiusvis Ecclesiae sui iuris, etiam Ecclesiae latinae, qui ratione officii, ministerii vel muneris frequentes cum christifidelibus alterius Ecclesiae sui iuris relationes habent, in cognitione et cultu ritus eiusdem Ecclesiae accurate pro gravitate officii, ministerii vel muneris, quod implent, instituantur.⁵

¹ Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 1-2; S. Leo IX, litt. *In terra pax*, 2 sep. 1053, XXIX; Innocentius III, litt. *Inter quatuor*, 2 aug. 1206, „Postulasti postmodum”; (in Lat. IV), a. 1215, 4 „Licet Graecos”; Innocentius IV, ep. *Cum te de cetero*, 27 aug. 1247; ep. *Sub catholicae*, 6 mar. 1254, prooem.; Nicolaus III, instr. *Istud est memoriale*, 9 oct. 1278, „De ceteris”; Leo X, litt. ap. *Accepimus nuper*, 18 maii 1521; Paulus III, litt. ap. *Dudum*, 23 dec. 1534; Pius IV, const. *Romanus pontifex*, 16 feb. 1564, § 5; Clemens VIII, const. *Magnus Dominus*, 23 dec. 1595, § 10; Paulus V, const. *Solet circumspecta*, 10 dec. 1615, § 3; Benedictus XIV, ep. encycl. *Demandatam*, 24 dec. 1743, § 3; ep. encycl. *Allatae sunt*, 26 iul. 1755, §§ 3, 6-19, 32; Pius VI, litt. encycl. *Catholicae Communionis*, 24 maii 1787; Pius IX, litt. *In suprema*, 6 ian. 1848, „Idem”; litt. ap. *Ecclesiam Christi*, 26 nov. 1853; all. *In Apostolicae Sedis*, 19 dec. 1853; const. *Romani Pontifices*, 6 ian. 1862; ep. *Non sine gravissimo*, 24 feb. 1870; Leo XIII, litt. ap. *Praeclara*, 20 iun. 1894, 7; litt. ap. *Orientalium*, 30 nov. 1894, prooem. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. III, art. I; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. IV, 2; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. I, art. 1, 8; Syn. Armen., a. 1911, 613.

² Paulus V, const. *Fraternitatis tuae*, 9 mar. 1610; S.C. de Prop. Fide, decr. 2 apr. 1669, II; decr. 15 mar. 1729; Benedictus XIII, litt. ap. *Quamquam sollicitudini*, 13 aug. 1729; Benedictus XIV, ep. encycl. *Demandatam*, 24 dec. 1743, § 3; S.C. de Prop. Fide, instr. (ad

wego, w którym jaśniej tradycja od Apostołów przez Ojców, i który potwierdza w różnorodności boską jedność wiary katolickiej.

Kan. 40 – § 1. Hierarchowie, którzy przewodniczą Kościołom sui iuris i wszyscy inni Hierarchowie powinni najpilniej troszczyć się o wierne strzeżenie i dokładne zachowywanie własnego obrządku i nie powinni wprowadzać do niego zmian, chyba że z racji jego organicznego rozwoju, mając jednak przed oczyma dobrą wolę i jedność chrześcijan. KPK/17: 98 § 2
CS: 1 § 2, 4

§ 2. Pozostali duchowni oraz członkowie instytutów życia konsekrowanego są zobowiązani do wiernego zachowywania własnego obrządku oraz do codziennego wzrastania w większym zrozumieniu go i doskonalszym praktykowaniu. CS: 2 § 1

§ 3. Pozostali zaś chrześcijanie są także wzywani do poznawania własnego obrządku i szacunku dla niego oraz zachowywania go wszędzie, chyba że prawo ustanawia wyjątek. CS: 2 § 2

Kan. 41 – Chrześcijanie każdego Kościoła sui iuris, także Kościoła łacińskiego, którzy z racji urzędu, posługi lub zadania często spotykają się z chrześcijanami innego Kościoła sui iuris, powinni być dokładnie pouczeni o tym Kościele w związku z powagą urzędu, posługi lub zadania, które wypełniają.

Ep. Latinum Babylonen.), 23 sep. 1783, „Prorsus”; Pius VI, litt. encycl. *Catholicae Communionis*, 24 maii 1787; S.C. de Prop. Fide (pro Neg. Rit. Orient.), decr. 18 aug. 1913, art. 3; decr. 17 aug. 1914, art. 3; S.C. pro Eccl. Orient., decr. 1 mar. 1929, art. 3; decr. 24 maii 1930, art. 3; Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 6. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars I, cap. III, 5; pars II, cap. I, 2; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. IX, cap. II, 12; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. I, art. I, 9; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1900, tit. II, cap. I, § 5; Syn. Armen., a. 1911, 611.

³ Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 6; S.C. de Prop. Fide, reg. (pro Sacerd. Coptis), 15 mar. 1790, VIII; (C.G.), 11 dec. 1838, 17-19; S.C.S. Off., 14 iun. 1843; S.C. de Prop. Fide, decr. 6 oct. 1863, B), c), C), a); S.C.S. Off., decr. 6 sep. 1865; S.C. de Prop. Fide, (C.G.), 30 apr. 1866, 3. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. III, art. IX, 1, 2, 6; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. I, art. V, XI, XIII; Syn. Armen., a. 1911, 613, 619-620.

⁴ Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 6; S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Del. Ap. Aegypti), 30 apr. 1862. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. XII, 4.

⁵ Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 6; Benedictus XV, m.p. *Orientis catholici*, 15 oct. 1917; Pius XI, litt. encycl. *Rerum orientalium*, 8 sep. 1928.

TITULUS III DE SUPREMA ECCLESIAE AUCTORITATE

Can. 42 – Sicut statuente Domino sanctus Petrus et ceteri Apostoli unum Collegium constituunt, pari ratione Romanus Pontifex, successor Petri, et Episcopi, successores Apostolorum, inter se coniunguntur.¹

CAPUT I

De Romano Pontifice

Can. 43 – Ecclesiae Romanae Episcopus, in quo permanet munus a Domino singulariter Petro, primo Apostolorum, concessum et successoribus eius transmittendum, Collegii Episcoporum est caput, Vicarius Christi atque universae Ecclesiae his in terris Pastor, qui ideo vi muneris sui suprema, plena, immediata et universali in Ecclesia gaudet potestate ordinaria, quam semper libere exercere potest.²

¹ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 22 „Sicut” et *Nota explicativa praevia* ad const. *Lumen Gentium*, n. 1.

² Vat. II, const. *Lumen gentium*, 20 „Episcopi”, 22 „Collegium”, 18 „Haec”, 23 et *Nota explicativa praevia* ad const. *Lumen gentium*, n. 3; S. Soph. can. 1; S. Clemens, litt. *Propter subitas*, a. 90-99; S. Soter, litt. a. c. 170, „A principio”; S. Victor, litt. a. c. 190, „Nos ergo”; S. Callistus I, decr. a. 217-222; S. Damasus, litt. *Quod vestra caritas*, a. 378/82; decr. *Post has omnes*, a. 382; S. Innocentius I. litt. *In requirendis*, 7 ian. 417; S. Zosimus, litt. *Quamvis Patrum*, 21 mar. 418; S. Bonifacius I, litt. *Inter caeteras*, a. 419; litt. *Retro maioribus*, 11 mar. 422; litt. *Manet beatum*, 11 mar. 422; litt. *Institutio universalis*, 11 mar. 422; S. Coelestinus I, litt. *Tandem malorum*, 15 mar. 432, „...Elaborate”; S. Xystus III, litt. *Si ecclesiastici corporis*, 17 sep. 433, „Haec sanctitatem”; S. Leo M., litt. *Omnis admonitio*, 12 ian. 444; litt. *Quantum dilectioni*, 21 iun. 445; litt. *Credebamus post*, [6] ian. 446; litt. *Quanta fraternitati*, a. 446; S. Simplicius, litt. *Cuperem quidem*, 10 ian. 476, „Haec, venerabilis”; S. Felix III, litt. *Postquam sanctae*, mar. 483; litt. *Olim nobis*, 5 oct. 484; litt. *Multa sunt*, a. 490; S. Gelasius, litt. *Quod plena cupimus*, 1 mar. 492; litt. *Famuli vestrae*, a. 494; litt. *Ex epistola*, a. 492-496, „Sed quolibet”; litt. *Valde mirati sumus*, 5 feb. 496; S. Anastasius II, litt. *Exordium pontificatus*, a. 496; S. Ioannes II, litt. *Inter claras*, 25 mar. 534; S. Gregorius M., litt. *Piissimus atque*, iun. 595; litt. *Suavissima mihi*, nov. 597; S. Agatho, litt. *Consideranti mihi*, mar. 680; litt. *Omnium bonorum*, mar. 680; Hadrianus I, litt. *Pastoralibus curis*, 26 mar. 785, „Porro post”; litt. *Deus qui dixit*, 26 oct. 785; S. Nicolaus I, litt. *Principatum divinae*, 25 sep. 860; litt. *Si serenissimi*, 18 mar. 862; litt. *Postquam beato*, 18 mar. 862; litt. *...et divinorum*, a. 863; litt. *Proposueramus quidem*, a. 865, ab „...Verumtamen”; litt. *Dici non potest*, 13 nov. 866; Iohannes VIII, litt. *Si ergo*, a. 873-875; litt. *Ad hanc quippe*, 16 apr. 878; litt. *Inter claras sapientiae*, 16 aug. 879, „Nunc itaque”; Stephanus V, litt. *Cum Deo propitio*, a.

TYTUŁ III NAJWYŻSZA WŁADZA KOŚCIOŁA

NORMY SPECJALNE*

Kan. 42 – Jak z ustanowienia Pańskiego święty Piotr i pozostali Apostołowie stanowią jedno kolegium, w podobny sposób są złączeni między sobą Biskup Rzymski, następca Piotra, i Biskupi, następcy Apostołów. KPK/83: 330

ROZDZIAŁ I *Biskup Rzymski*

Kan. 43 – Biskup Kościoła Rzymskiego, w którym trwa urząd udzielony przez Pana samemu Piotrowi, pierwszemu z Apostołów, a który ma być przekazywany jego następcom, jest Głową Kolegium Biskupów, Zastępcą Chrystusa i Pasterzem całego Kościoła tutaj na ziemi. Dlatego, z racji swego urzędu, posiada on najwyższą, pełną, bezpośrednią i powszechną władzę zwyczajną w Kościele, którą może wykonywać zawsze w sposób nieskrepowany. KPK/83: 331
KPK/17: 218 § 1, 2
CS: 162 § 1, 2

885; litt. *Vestrae serenitatis*, a. 885; litt. *Quia te zelo*, a. 885; Iohannes X, litt. *Cum religio*, a. 925; S. Leo IX, litt. *In terra pax*, 2 sep. 1053, XXXII; litt. *Congratulamur vehementer*, a. 1052/53, „Quod ipse”; litt. *Quantas gratias*, a. 1054; S. Gregorius VII, litt. *Summae sedis specula*, 6 iun. 1080; Hadrianus IV, litt. *Ex quo*, a. 1154/1159, „Traditum est”; litt. *Inter omnia*, 13 iun. 1157; Alexander III, litt. *Apostolica sedes*, 27 sep. 1177; Coelestinus III, litt. *Fundavit Deus*, 20 feb. 1196; Innocentius III, litt. *Reprobata quondam*, 1-15 aug. 1198; litt. *Apostolicae Sedis auctoritas*, 8 ian. 1199; litt. *Apostolicae Sedis primatus*, 12 nov. 1199; litt. *Multae nobis*, 13 nov. 1199; litt. *Ex eo te radicatum*, 23 nov. 1199; litt. *Is Ecclesiam*, 24 nov. 1199; litt. *Non processit*, 1 iun. 1202; litt. *Licet apostolica sedes*, maii 1205; litt. *Licet hactenus*, 7 oct. 1207; litt. *Inconsutilis*, 30 aug. 1213; litt. *Licet olim*, 31 aug. 1213; Gregorius IX, ep. *Quia Christi*, 18 iul. 1231; Professio fidei (in Lugd. II) a Michaele Palaeologo Gregorio X oblata, a. 1274; Bonifacius VIII, bulla, *Unam Sanctam*, 18 nov. 1302; Iohannes XXII, ep. *Salvator noster*, 29 apr. 1319; Benedictus XII, a. 1341, prop. 90, Armenorum, damn.; Eugenius IV (in Flor.), const. *Laetentur coeli*, 6 iul. 1439, „Item”; Pius IV, const. *Iniunctum nobis*, 13 nov. 1564, Professio fidei Trident., § 1; Gregorius XIII, const. *Sanctissimus*, a. 1575, Professio fidei Graecis praescr., § 5; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § I, VI; ep. *Nuper ad nos*, 16 mar. 1743, Professio fidei Maronitis praescr., § 5; S.C. de Prop. Fide, litt. encycl. (ad Patriarchas Orientis), 6 iun. 1803; Pius IX, ep. encycl. *Amantissimus*, 8 apr. 1862, 1; litt. ap. *Reversurus*, 12 iul. 1867; ep. encycl. *Quartus supra*, 6 ian. 1873, 6; Vat. I, sess. IV, cap. III, *De vi et ratione primatus Romani pontificis*; Leo XIII, ep. encycl. *Satis cognitum*, 29 iun. 1896; S.C. de Prop. Fide, instr. 31 iul. 1902, I, i); S. Pius X, litt. encycl. *Pascendi*, 8 sep. 1907; Pius XI, litt. encycl. *Ecclesiam Dei*, 12 nov. 1923; litt. encycl. *Mortalium animos*, 6 ian. 1928; Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 3; decr. *Unitatis redintegratio*, 2 „Ad hanc”; decr. *Christus Dominus*, 2 „In hac”.

Can. 44 – § 1. Supremam et plenam in Ecclesia potestatem Romanus Pontifex obtinet legitima electione ab ipso acceptata una cum ordinatione episcopali; quare eandem potestatem obtinet a momento acceptationis electus ad summum pontificatum, qui episcopali caractere insignitus est; si vero caractere episcopali electus caret, statim ordinetur Episcopus.¹

§ 2. Si contingit, ut Romanus Pontifex muneri suo renuntiet, ad validitatem requiritur, ut renuntiatio libere fiat et rite manifestetur, non vero, ut a quopiam acceptetur.

Can. 45 – § 1. Romanus Pontifex vi sui muneris non modo in universam Ecclesiam potestate gaudet, sed et super omnes eparchias earumque coetus potestatis ordinariae obtinet principatum, quo quidem simul roboratur atque vindicatur potestas propria, ordinaria et immediata, quam in eparchiam suae curae commissam Episcopi habent.²

§ 2. Romanus Pontifex in munere supremi universae Ecclesiae Pastoris explendo communionem cum ceteris Episcopis immo et universa Ecclesia semper est coniunctus; ipsi ius tamen est determinare secundum necessitates Ecclesiae modum sive personalem sive collegialem huius muneris exercendi.³

§ 3. Contra sententiam vel decretum Romani Pontificis non datur appellatio neque recursus.⁴

Can. 46 – § 1. In eius munere exercendo Romano Pontifici praesto sunt Episcopi, qui eidem cooperatricem operam dare possunt variis rationibus, inter quas est Synodus Episcoporum; auxilio praeterea ei sunt Patres Cardinales, Curia Romana, Legati pontificii necnon aliae personae itemque varia secundum necessitates temporum instituta; quae personae

¹ Paulus VI, const. ap. *Romano Pontifici eligendo*, 1 oct. 1975, 88; Pius X, litt. encycl. *Pascendi*, 8 sep. 1907; Pius XII, const. ap. *Vacantis Apostolicae Sedis*, 8 dec. 1945, 101; Ioannes XXIII, m.p. *Summi Pontificis electio*, 5 sep. 1962, XIX.

² Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 2, 8; Gregorius XIII, const. *Sanctissimus*, a. 1575, Professio fidei Graecis praescr. § 5; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § I, VI; ep. *Nuper ad nos*, 16 mar. 1743, Professio fidei Maronitis praescr., § 5; Pius IX, litt. ap. *Reversurus*, 12 iul. 1867; Vat. I, sess. IV, cap. III, *De vi et ratione primatus Romani pontificis*; Leo XIII, ep. encycl. *Satis cognitum*, 29 iun. 1896; Pius XI, litt. encycl. *Mortalium animos*, 6 ian. 1928, „Iamvero”; Pius XI, litt. encycl. *Ad salutem*, 20 apr. 1930, „Alte”; litt. encycl. *Lux veritatis*, 25 dec. 1931, I; Pius XII, litt. encycl. *Mystici Corporis*, 29 iun. 1943, „Non est” – „Itaque” et „Quoniam vero”; litt. encycl. *Sempiternus*

Kan. 44 – § 1. Najwyższą i pełną władzę w Kościele otrzymuje Biskup Rzymski przez zgodny z prawem i zaakceptowany przez niego wybór wraz ze święceniami biskupimi; stąd tę samą władzę otrzymuje od momentu zaakceptowania wyboru na Papieża ten elekt, który posiada sakrę biskupią, jeśli elekt nie miałby sakry biskupiej, powinien być niezwłocznie wyświęcony na biskupa.

KPK/83: 332 § 1
KPK/17: 219
CS: 163

§ 2. Gdyby się zdarzyło, że Biskup Rzymski zrzekłby się swego urzędu, to do ważności wymaga się, by zrzeczenie zostało dokonane w sposób wolny i było odpowiednio ujawnione; nie wymaga zaś niczyjego przyjęcia.

KPK/83: 332 § 2
KPK/17: 221
CS: 165

Kan. 45 – § 1. Na mocy urzędu Biskup Rzymski nie tylko posiada władzę nad całym Kościołem, lecz również otrzymuje nad wszystkimi eparchiami oraz ich zespołami naczelną władzę zwyczajną, przez którą zostaje jednocześnie potwierdzona i umocniona władza własna, zwyczajna i bezpośrednia, jaką posiadają Biskupi w eparchiach im powierzonych.

KPK/83: 333 § 1
KPK/17: 218 § 2
CS: 162 § 2

§ 2. W wykonywaniu zadania najwyższego Pasterza Kościoła, Biskup Rzymski jest zawsze złączony wspólnotą z pozostałymi Biskupami, a także z całym Kościołem. Jemu jednak przysługuje prawo określania – zgodnie z potrzebami Kościoła – sposobu, indywidualnego lub kolegialnego, wykonywania tego zadania.

KPK/83: 333 § 2

§ 3. Przeciwko wyrokowi lub dekretowi Biskupa Rzymskiego nie przysługuje apelacja ani rekurs.

KPK/83: 333 § 3
KPK/17: 228 § 2
CS: 173 § 2

Kan. 46 – § 1. W wykonywaniu zadania, Biskupowi Rzymskiemu świadczą pomoc biskupi, którzy mogą to czynić w różny sposób, w tym także poprzez Synod Biskupów. Ponadto świadczą mu pomoc kardynałowie, Kuria Rzymska, legaci papiescy, a także inne osoby oraz różne instytucje stosownie do aktualnych potrzeb. Wszystkie te osoby i instytu-

KPK/83: 334

rex, 8 sep. 1951, „Iuvat hic”; Vat. II, const. *Lumen gentium*, 13, 18, 22, 27; decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 3.

³ Vat. II, *Nota explicativa praevia* ad const. *Lumen gentium*, nn. 3-4; const. *Lumen gentium* 13, 18, 22-23, 27; decr. *Ad gentes*, 22 „Ad hoc”; Pius XII, litt. encycl. *Mystici Corporis*, 29 iun. 1943, „Non est” – „Ac praeterea”; litt. encycl. *Fidei donum*, 21 apr. 1957, II „Procul dubio”.

⁴ S. Zosimus, litt. *Quamvis Patrum*, 21 mar. 418; S. Bonifacius I, litt. *Retro maioribus*, 11 mar. 422; S. Leo IX, litt. *In terra pax*, 2 sep. 1053, XXXII; Pius II, const. *Exsecrabilis*, 18 ian. 1459, § 2; Iulius II, const. *Suscepti regiminis*, 1 iul. 1509, § 1; Vat. I, sess. IV, cap. III, *De vi et ratione primatus Romani pontificis*, „Et quoniam”.

omnes et instituta nomine et auctoritate eiusdem munus sibi commissum explent in bonum omnium Ecclesiarum secundum normas ab ipso Romano Pontifice statutas.¹

§ 2. Patriarcharum ceterorumque Hierarcharum, qui Ecclesiis sui iuris praesunt, participatio in Synodo Episcoporum regitur normis specialibus ab ipso Romano Pontifice statutis.²

Can. 47 – Sede Romana vacante aut prorsus impedita nihil innovetur in universae Ecclesiae regimine; servantur autem leges speciales pro eisdem adiunctis latae.³

Can. 48 – Nomine Sedis Apostolicae vel Sanctae Sedis in hoc Codice veniunt non solum Romanus Pontifex, sed etiam, nisi aliter iure cavetur vel ex natura rei constat, Dicasteria aliaque Curiae Romanae instituta.

CAPUT II

De Collegio Episcoporum

Can. 49 – Collegium Episcoporum, cuius caput est Romanus Pontifex cuiusque membra sunt Episcopi vi sacramentalis ordinationis et hierarchica communione cum Collegii capite et membris et in quo corpus apostolicum continuo perseverat, una cum capite suo et numquam sine hoc capite subiectum quoque supremae et plenae potestatis in universam Ecclesiam existit.⁴

Can. 50 – § 1. Potestatem in universam Ecclesiam Collegium Episcoporum sollemni modo exercet in Concilio Oecumenico.⁵

¹ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 9-10; Paulus VI, m.p. *Apostolica sollicitudo*, 15 sep. 1965; m.p. *Pro comperto sane*, 6 aug. 1967; const. ap. *Regimini Ecclesiae universae*, 15 aug. 1967; m.p. *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, 24 iun. 1969; Ioannes Paulus II, const. ap. *Pastor Bonus*, 28 iun. 1988.

² Secret. Status, *Ordo Synodi Episcoporum celebrandae*, 8 dec. 1966; Cons. pro Publ. Eccl. Neg., *Ordo Synodi Episcoporum celebrandae recognitus et auctus*, 24 iun. 1969, art. 5, § 1, n. 1, a; § 2, n. 1, a; § 3, n. 1.

³ Pius XII, const. ap. *Vacantis Apostolicae Sedis*, 8 dec. 1945, 1-28; Ioannes XXIII, m.p. *Summi Pontificis electio*, 5 sep. 1962, prooem.; Paulus VI, const. ap. *Regimini Ecclesiae universae*, 15 aug. 1967, prooem. „Eadem”; const. ap. *Romano Pontifici eligendo*, 1 oct. 1975, 1-26; Ioannes Paulus II, const. ap. *Pastor Bonus*, 28 iun. 1988, art. 6.

cje w jego imieniu i jego władzą wykonują powierzone sobie zadania dla dobra wszystkich Kościołów stosownie do norm ustanowionych przez Biskupa Rzymskiego.

§ 2. Uczestnictwo Patriarchów i pozostałych Hierarchów, którzy stoją na czele poszczególnych Kościołów *sui iuris* w Synodzie Biskupów regulują normy specjalne ustanowione przez Biskupa Rzymskiego. KPK/83: 346 § 1, 2, 3

Kan. 47 – Podczas wakansu stolicy rzymskiej lub przeszkody w jej działaniu, nie należy niczego zmieniać w zarządzie Kościoła powszechnego; powinny być zachowane ustawy specjalne wydane na te okoliczności. KPK/83: 335

Kan. 48 – Przez Stolicę Apostolską lub Stolicę Świętą rozumie się w niniejszym Kodeksie nie tylko Biskupa Rzymskiego, lecz także, o ile co innego nie wynika z prawa lub z natury rzeczy, inne dykasterie i instytucje Kurii Rzymskiej. KPK/83: 361
KPK/17: 7
PA: 302

ROZDZIAŁ II

Kolegium Biskupów

Kan. 49 – Kolegium Biskupów, którego głową jest Papież a członkami biskupi na mocy sakramentu święceń oraz hierarchicznej wspólnoty z głową Kolegium i członkami, i w którym trwa nieprzerwanie ciało apostołskie, razem ze swoją głową, a nigdy bez niej, stanowi również podmiot najwyższej i pełnej władzy nad całym Kościołem. KPK/83: 336

Kan. 50 – § 1. Władzę w całym Kościele, Kolegium Biskupów wykonuje w sposób uroczysty na soborze powszechnym. KPK/83: 337 § 1
KPK/17: 228 § 1
CS: 173 § 1

⁴ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 22, 20, 23 et *Nota explicativa praevia* ad const. *Lumen gentium*, n. 2; decr. *Christus Dominus*, 4; decr. *Ad gentes*, 38 „Episcopi omnes”. Trid., sess. XXIII, *De ordine*, cap. 4, can. 8; Vat. I, sess. IV, cap. III, *De vi et ratione primatus Romani pontificis*; Leo XIII, ep. encycl. *Satis cognitum*, 29 ian. 1896, 25-30; Pius XI, litt. encycl. *Ecclesiam Dei*, 12 nov. 1923, initio et „Itaque”; Synodus Episcoporum, *Elapso Oecumenico*, 22 oct. 1969, II-III.

⁵ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 22 „Collegium”, 25 „Licet”; decr. *Christus Dominus*, 4; S. Coelestinus I, litt. *Spiritus Sancti*, 8 maii 431; Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 8.

Kan. 46 § 2 – *Biskupi emeryci mogą zostać wybrani delegatami na Synod Biskupów* * INTERPRETACJA
(Int. z dnia 2 lipca 1991 r. dotycząca kan. 346 § 1 KPK/83 – AAS 83 (1991) s. 1093)

§ 2. Eandem potestatem Collegium Episcoporum exercet per unitam Episcoporum in mundo dispersorum actionem, quae ut talis a Romano Pontifice est indicta aut libere recepta ita, ut verus actus collegialis efficiatur.¹

§ 3. Romani Pontificis est secundum necessitates Ecclesiae seligere et promovere modos, quibus Collegium Episcoporum munus suum in universam Ecclesiam collegialiter exercet.²

Can. 51 – § 1. Solius Romani Pontificis est Concilium Oecumenicum convocare, eidem per se vel per alios praeesse, item Concilium transferre, suspendere vel dissolvere eiusque decreta confirmare.³

§ 2. Eiusdem Romani Pontificis est res in Concilio Oecumenico tractandas determinare atque ordinem in eodem Concilio servandum constituere; propositis a Romano Pontifice quaestionibus Patres Concilii Oecumenici alias addere possunt ab eodem Romano Pontifice approbandas.⁴

Can. 52 – § 1. Ius et obligatio est omnibus et solis Episcopis, qui membra sunt Collegii Episcoporum, ut Concilio Oecumenico cum suffragio deliberativo intersint.⁵

§ 2. Ad Concilium Oecumenicum insuper aliquot, qui episcopali dignitate non sunt insigniti, vocari possunt a suprema Ecclesiae auctoritate, cuius est eorum partes in Concilio determinare.⁶

Can. 53 – Si contingit, ut Sedes Apostolica durante Concilii Oecumenici celebratione vacet, ipso iure hoc intermittitur, donec novus Romanus Pontifex Concilium Oecumenicum continuari iusserit aut dissolverit.

¹ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 22 „Collegium”; decr. *Christus Dominus*, 4 „Eadem”.

² Vat. II, *Nota explicativa praevia* ad const. *Lumen gentium*, n. 3; const. *Lumen gentium*, 22.

³ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 22 „Collegium”; S. Damasus, litt. *Confidimus*, a. 372; S. Leo M., litt. *Quam vigilanter*, 21 mar. 453; S. Gelasius, litt. *Valde mirati sumus*, 5 feb. 496, „Quibus convernienter”; S. Nicolaus I, litt. *Postquam beato*, 18 mar. 862, „Quod dicitis”; litt. *Proposueramus quidem*, a. 865, „...Quamvis dixeritis”; Leo XIII, ep. encycl. *Satis cognitum*, 29 iun. 1896, 30.

§ 2. Tę samą władzę Kolegium Biskupów wykonuje przez zjednoczoną działalność biskupów rozproszonych po świecie, która jako taka została przez Biskupa Rzymskiego zapowiedziana lub dobrowolnie przyjęta, tak że staje się prawdziwym aktem kolegiальnym. KPK/83: 337 § 2

§ 3. Do Biskupa Rzymskiego należy, stosownie do potrzeb Kościoła, dobieranie i popieranie sposobów wykonywania przez Kolegium Biskupów jego zadania w całym Kościele. KPK/83: 337 § 3

Kan. 51 – § 1. Tylko Biskup Rzymski może zwołać sobór powszechny, przewodniczyć mu, osobiście lub przez innych, a także przenieść sobór, zawiesić lub rozwiązać, jak również zatwierdzać jego dekrety. KPK/83: 338 § 1
KPK/17: 222 § 1, 2
CS: 167 § 1, 2

§ 2. Biskup Rzymski określa sprawy, które mają być przedmiotem obrad soboru powszechnego oraz ustala porządek obowiązujący w czasie soboru; do tematów zaproponowanych przez Biskupa Rzymskiego ojcowie soboru powszechnego mogą dołączyć także inne. Wymagają one jednak zatwierdzenia papieskiego. KPK/83: 338 § 2
KPK/17: 222 § 2, 226
CS: 167 § 2, 171

Kan. 52 – § 1. Wszyscy Biskupi – członkowie Kolegium Biskupów i tylko oni mają prawo i obowiązek uczestniczenia w soborze powszechnym z głosem decydującym. KPK/83: 339 § 1
KPK/17: 223 § 1, 2
CS: 168 § 1 n. 2, § 2

§ 2. Najwyższa władza kościelna może wezwać na sobór powszechny również niektórych innych, nie mających godności biskupiej. Do niej należy także określenie ich udziału w soborze. KPK/83: 339 § 2
KPK/17: 228 § 1
CS: 168 § 1 n. 3, 4, § 3

Kan. 53 – Gdyby się zdarzyło, że w czasie soboru powszechnego zawakowałaby Stolica Apostolska, na mocy samego prawa sobór zostaje przerwany, dopóki nowy Biskup Rzymski nie nakaże soboru powszechnego kontynuować lub rozwiązać. KPK/83: 340
KPK/17: 229
CS: 174

⁴ Ioannes XXIII, const. ap. *Humanae salutis*, 25 dec. 1961, „Priusquam”; m.p. *Appropinquante Concilio*, 6 aug. 1962; all. 11 oct. 1962; Vat. II, const. *Lumen gentium*, 22 et *Nota explicativa praevia* ad const. *Lumen gentium*, n. 3.

⁵ Ioannes XXIII, const. ap. *Humanae salutis*, 25 dec. 1961, „Volumus”.

⁶ Ioannes XXIII, const. *Humanae salutis*, 25 dec. 1961, „Volumus”; m.p. *Appropinquante Concilio*, 6 aug. 1962 et *Ordo Concilii Oecumenici celebrandi*, art. 1.

Can. 54 – § 1. Concilii Oecumenici decreta vim obligandi non habent, nisi una cum Concilii Patribus a Romano Pontifice approbata ab eodem sunt confirmata et eiusdem iussu promulgata.¹

§ 2. Hac confirmatione et promulgatione, vim obligandi ut habeant, etiam egent decreta, quae fert Collegium Episcoporum, cum actionem proprie collegialem ponit secundum alium a Romano Pontifice indictum vel libere receptum modum.²

¹ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 22 „Collegium”; Formula approbationis, confirmationis et promulgationis in Concilio Vaticano II adhibita.

² Vat. II, const. *Lumen gentium*, 22 et *Nota explicativa praevia* ad const. *Lumen gentium*, n. 4.

– Normy specjalne dotyczące wyboru Biskupa Rzymu oraz wakansu Stolicy Apostolskiej: Jan Paweł II, Konstytucja Apostolska *Universi Dominici gregis* z dnia 22 lutego 1996 r., AAS 88 (1996) s. 305-343; tekst polski: OsRomPol 27 (1996) nr 5, s. 4-17.

– Normy specjalne dotyczące Synodu Biskupów: Paweł VI, Motu proprio *Apostolica sollicitudo* z dnia 15 września 1965 r., AAS 57 (1965) s. 775-780; tekst polski: PPK I/1 n. 297-397; Rada do Spraw Publicznych Kościoła, *Regulamin Synodu Biskupów* z dnia 24 czerwca 1969 r., AAS 61 (1969) s. 525-539; tekst polski: PPK II/1, n. 2145-2254; *Regulamin Synodu* z dnia 20 sierpnia 1971 r., AAS 63 (1971) s. 702-704; Papieska Rada do Spraw Interpretacji Tekstów Prawnych, *Odpowiedź* z dnia 10 października 1991 r., AAS 83 (1991) s. 1093.

– Normy specjalne dotyczące Kurii Rzymskiej: Jan Paweł II, Konstytucja Apostolska *Pastor Bonus* z dnia 28 czerwca 1988 r., AAS 80 (1988) s. 841-912; *Regolamento generale della Curia Romana* z dnia 4 lutego 1992 r., AAS 84 (1992) s. 202-267; Jan Paweł II, Motu proprio *Europae Orientalis* z dnia 15 stycznia 1993 r., AAS 85 (1993) s. 309-310; tekst polski: OsRomPol 14 (1993) n. 4, s. 5; Jan Paweł II, Motu proprio *Inde a Pontificatus* z dnia 25 marca 1993 r., AAS 85 (1993) s. 549-552; tekst polski: OsRomPol 14 (1993) n. 8-9, s. 4-5; Jan Paweł II, Motu proprio *Socialium Scientiarum* z dnia 10 marca 1994 r., AAS 86 (1994) s. 209-212; tekst polski OsRomPol 15 (1994) n. 3, s. 39-40; Jan Paweł II, Motu proprio *Vitae mysterium* z dnia 9 maja 1994 r., AAS 86 (1994) s. 385-393; tekst polski: OsRomPol 15 (1994) n. 4, s. 9-10.

Kan. 54 – § 1. Dekrety soboru powszechnego nie posiadają mocy obowiązującej, dopóki, po zatwierdzeniu ich przez Biskupa Rzymskiego wraz z ojcami soboru, nie są przez niego potwierdzone i na jego polecenie ogłoszone. KPK/83: 341 § 1
KPK/17: 227
CS: 172

§ 2. Takiego samego potwierdzenia i ogłoszenia, dla uzyskania mocy obowiązującej, wymagają dekrety Kolegium Biskupów, gdy podejmuje działalność ściśle kolegialną, w sposób wskazany albo dobrowolnie przyjęty przez Biskupa Rzymskiego. KPK/83: 341 § 2

– Normy specjalne dotyczące kardynałów: Jan XXIII, Motu proprio *Ad suburbicarias Dioecesis* z dnia 10 marca 1961 r., AAS 53 (1961) s. 198; tekst polski: PPK X/1, n. 18055-18058; Jan XXIII, Motu proprio *Suburbicariis Sedibus* z dnia 11 kwietnia 1962, AAS 54 (1962), s. 253-256; tekst polski: PPK X/1, n. 18059-18071; Jan XXIII, Motu proprio *Cum gravissima* z dnia 15 kwietnia 1962 r., AAS 54 (1962) s. 256-258; tekst polski: PPK X/1, n. 18072-18078; Paweł VI, Motu proprio *Sacro Cardinalium Consilio* z dnia 26 lutego 1965 r., AAS 57 (1965) s. 296-297; tekst polski: PPK I/1, n. 440-447; Paweł VI, Motu proprio *Ad Purpuratorum Patrum* z dnia 11 lutego 1965 r., AAS 57 (1965) s. 295-297; tekst polski: PPK I/1, n. 433-439; Paweł VI, Motu proprio *Ad hoc usque tempus* z dnia 15 kwietnia 1969 r., AAS 61 (1969) s. 226-227; tekst polski: PPK II/1, n. 2255-2260; Paweł VI, Motu proprio *Ingravescentem aetatem* z dnia 21 listopada 1970 r., AAS 62 (1970) s. 810-813; tekst polski: PPK III/1, n. 4516-4533; Sekretariat Stanu, *Elenchus privilegiorum et facultatum S.R.E. Cardinalium in re liturgica et canonica* z dnia 18 marca 1999 r., Notitae 35(1999) s. 339-342. * NORMY SPECJALNE

– Normy specjalne dotyczące legatów papieskich: Paweł VI, Motu proprio *Sollicitudo omnium Ecclesiarum* z dnia 24 czerwca 1969 r., AAS 61 (1969) s. 473-484; tekst polski: PPK II/1, n. 2283-2341; Kongregacja Biskupów, *Index Facultatum Legatis Pontificiis tributarum*, 1986; Kongregacja Rozkrzewiania Wiary, *Index Facultatum Legatis Pontificiis in territoriis missionum tributarum*, 1999.

TITULUS IV DE ECCLESIIS PATRIARCHALIBUS

Can. 55 – Secundum antiquissimam Ecclesiae traditionem iam a primis Conciliis Oecumenicis agnitam viget in Ecclesia institutio patriarchalis; quare singulari honore prosequendi sunt Ecclesiarum orientalium Patriarchae, qui suae quisque Ecclesiae patriarchali tamquam pater et caput praesunt.¹

Can. 56 – Patriarcha est Episcopus, cui competit potestas in omnes Episcopos non exceptis Metropolitanis ceterosque christifideles Ecclesiae, cui praest, ad normam iuris a suprema Ecclesiae auctoritate approbati.²

Can. 57 – § 1. Erectio, restitutio, immutatio et suppressio Ecclesiarum patriarchalium supremae Ecclesiae auctoritati reservatur.³

§ 2. Titulum unicuique Ecclesiae patriarchali legitime agnitum vel concessum tantum suprema Ecclesiae auctoritas immutare potest.⁴

§ 3. Ecclesia patriarchalis intra fines proprii territorii habere debet fixam sedem residentiae Patriarchae in civitate principe, ex qua Patriarcha titulum desumit, si fieri potest, constitutam; haec sedes transferri non potest nisi gravissima de causa, de consensu Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis et habito Romani Pontificis assensu.⁵

¹ Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 7, 9; const. *Lumen gentium*, 23 „Cura Evangelium”; – Nic. I, can. 6; Constantinop. I, cann. 2-3; Chalc. cann. 9, 28; Innocentius I, litt. *Et onus et honor*, a. c. 415; Constantinop. IV, cann. 17, 21; Innocentius III, litt. *Solitae benignitatis*, a. 1201/2, „Circa illum”; litt. *Quod die*, 1 iun. 1202, „Nos igitur”; litt. *Evangelica docente*, 21 ian. 1205, „Et ego videns”; litt. *Inter quatuor*, 2 aug. 1206; litt. *Scriptum est*, 18 aug. 1212; Lat. IV, cann. 5, 30; Flor., Decr. pro Graecis, 6 iul. 1439; Pius VII, litt. ap. *Simul ac spectabilium*, 8 iul. 1815; Leo XIII, m.p. *Auspicia rerum*, 19 mar. 1896, „Huiusce”. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 1; Syn. Bekorkien. Maronitarum, a. 1856, sess. IV „In quanto”; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XIII, § 3, 3; cap. VII, art. III, 6 „His”; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VII, § 4, XVI; sect. III, cap. I, art. III; Syn. Armen., a. 1911, 154-155.

² Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 7 „Nomine vero”; Nic. I, can. 6; Constantinop. I, can. 2; Constantinop. IV, cann. 17, 21; Innocentius III, litt. *Quia divinae*, 4 ian. 1215, „Quae omnia”; Leo XIII, litt. ap. *Orientalium*, 30 nov. 1894, XIII. * Syn. Mar

TYTUŁ IV KOŚCIOŁY PATRIARCHALNE

Kan. 55 – Zgodnie ze starożytną tradycją Kościoła uznaną już przez pierwsze sobory powszechne istnieje w Kościele urząd patriarchatu. Dlatego szczególną czcią powinni być otoczeni Patriarchowie Kościołów wschodnich, którzy przewodzą swoim Kościołom jako ojciec i głowa. CS: 216 § 1

Kan. 56 – Patriarcha jest Biskupem, któremu przysługuje władza w odniesieniu do wszystkich Biskupów, nie wyłączając Metropolitów i do wszystkich pozostałych chrześcijan Kościoła, któremu przewodzi, według norm prawa zatwierdzonego przez najwyższą władzę Kościoła. CS: 216 § 2 n. 1

Kan. 57 – § 1. Erygowanie, odnowienie, zmiana i zniesienie Kościołów patriarchalnych są zarezerwowane najwyższej władzy Kościoła. CS: 159

§ 2. Tytuł prawnie uznany lub nadany któremukolwiek Kościołowi patriarchalnemu może zmienić jedynie najwyższa władza Kościoła. CS: 217 § 1

§ 3. Kościół patriarchalny, o ile to możliwe, powinien mieć ustanowione w granicach własnego terytorium w głównym mieście stałe miejsce rezydencji Patriarchy, od którego to miejsca Patriarcha nosi tytuł; siedziba ta nie może zostać przeniesiona, chyba że z bardzo ważnej przyczyny za zgodą Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego i po uzyskaniu zgody Biskupa Rzymskiego. CS: 218 § 1 n. 1, 2, § 2

Isaaci Chaldaeorum, a. 410, can. 12; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VIII, art. II „Post”; Syn. Armen., a. 1911, 182.

³ Carth. cann. 17, 55; S. Innocentius I, litt. *Et onus et honor*, a. c. 415, „Nam quod”; S. Nicolaus I, litt. *Ad consulta vestra*, 13 nov. 866, LXXIII; Innocentius III, litt. *Rex regum*, 25 feb. 1204; Leo XII, const. ap. *Petrus Apostolorum princeps*, 15 aug. 1824; Leo XIII, litt. ap. *Christi Domini*, 26 nov. 1895, ab „Itaque”.

⁴ S.C. de Prop. Fide, (C.P.), 28 ian. 1636.

⁵ Benedictus XIV, litt. ap. *Quoniam, ven. frater*, 6 mar. 1754; S.C. de Prop. Fide, decr. 18 aug. 1816; Pius VII, breve, *In communi*, 1 nov. 1816, § 4; S.C. de Prop. Fide, (C.G.), decr. 15 mar. 1819, 14; Gregorius XVI, litt. ap. *Non sine*, 24 dec. 1831. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars. III, cap. VI, 5; Syn. Bekorkien. Maronitarum, a. 1790, s. 9; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VII, art. III, 6 „Patriarchae”.

Can. 58 – Patriarchae Ecclesiarum orientalium ubique terrarum praecedunt omnes Episcopos cuiuscumque gradus salvis normis specialibus de praecedentia a Romano Pontifice statutis.¹

Can. 59 – § 1. Patriarchae Ecclesiarum orientalium, etsi alii aliis tempore posteriores, omnes aequales sunt ratione dignitatis patriarchalis salva inter se honoris praecedentia.²

§ 2. Ordo praecedentiae inter antiquas Sedes patriarchales Ecclesiarum orientalium est, ut primo loco veniat Sedes Constantinopolitana, post eam Alexandrina, deinde Antiochena et denique Hierosolymitana.³

§ 3. Inter ceteros Patriarchas Ecclesiarum orientalium praecedentia ordinatur secundum antiquitatem Sedis patriarchalis.

§ 4. Inter Patriarchas Ecclesiarum orientalium, qui unius eiusdemque sunt tituli, diversis tamen Ecclesiis patriarchalibus praesunt, praecedentiam obtinet, qui prius promotus est ad dignitatem patriarchalem.⁴

Can. 60 – § 1. Patriarcha in ecclesiis, quae christifidelibus Ecclesiae, cui praest, destinatae sunt, et in celebrationibus liturgicis eiusdem Ecclesiae praecedit ceteros Patriarchas, etsi sunt Sedis titulo potiores vel promotione seniores.

§ 2. Patriarcha, qui actu potestatem patriarchalem obtinet, praecedit illos, qui titulum Sedis patriarchalis olim habitae adhuc servant.

Can. 61 – Patriarcha procuratorem apud Sedem Apostolicam habere potest a se de assensu praevio Romani Pontificis nominatum.⁵

¹ Pont. Comm. ad Red. Cod. Iur. Can. Orient., interpr. auth. 23 iun. 1958; Paulus VI, m.p. *Purpuratorum Patrum*, 11 feb. 1965, V; m.p. *Sollicitudo omnium Ecclesiarum*, 24 iun. 1969, XII, 4.

² Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 8.

³ Nic. I, cann. 6-7; Constantinop. I, can. 3; Chalc. can. 28; Carth. prooem. „Et cum recitaret”; S. Leo M., litt. *Quantum dilectioni tuae placet*, 11 iun. 453; S. Nicolaus I, litt. *Ad consulta vestra*, 13 nov. 866, XCII-XCIII; Constantinop. IV, can. 21; S. Leo IX, litt. *Congratulamur vehementer*, a. 1052/3, „Pro cuius”; Innocentius III, litt. *Praerogativa dilectionis*, 30 mar. 1205; litt. *Cum unigenitus*, 25 apr. 1205; litt. *Divisis aliis*, 15 maii

Kan. 58 – Patriarchowie Kościołów wschodnich na całym świecie mają pierwszeństwo przed wszystkimi Biskupami jakiegokolwiek stopnia, z zachowaniem norm specjalnych dotyczących pierwszeństwa, ustanowionych przez Biskupa Rzymskiego. CS: 185 § 1 n. 21; 215 § 2

Kan. 59 – § 1. Wszyscy Patriarchowie Kościołów wschodnich są równi z racji godności patriarszej z zachowaniem między sobą precedencji honorowej, chociażby jedni byli następcami w czasie drugich.

§ 2. Pierwszeństwo między starożytnymi stolicami Kościołów patriarchalnych niech będzie takie, że na pierwszym miejscu jest siedziba Konstantynopolitańska, po niej Aleksandryjska, następnie Antiocheńska i w końcu Jerozolimka. CS: 219 § 1 n. 1

§ 3. Pomiędzy pozostałymi Patriarchami Kościołów wschodnich o pierwszeństwie decyduje starożytność siedziby patriarchalnej. CS: 219 § 2

§ 4. Pomiędzy Patriarchami Kościołów wschodnich, którzy posiadają jeden i ten sam tytuł, stoją jednak na czele różnych Kościołów patriarchalnych, posiada pierwszeństwo ten, który pierwszy został podniesiony do godności Patriarchy. CS: 219 § 1 n. 2

Kan. 60 – § 1. Patriarcha w świątyniach przeznaczonych dla chrześcijan Kościoła, któremu przewodzi, w celebracjach liturgicznych tego kościoła poprzedza pozostałych Patriarchów, chociażby byli znaczniejsi co do tytułu stolicy albo starsi promocją. CS: 219 § 3 n. 1

§ 2. Patriarcha, który aktualnie uzyskuje godność patriarchalną, poprzedza tych, którzy dotąd zachowywali tytuł Stolicy Patriarchalnej. CS: 219 § 3 n. 2

Kan. 61 – Patriarcha ma prawo mieć przy Stolicy Apostolskiej mianowanego przez siebie pełnomocnika za uprzednim pozwoleniem Biskupa Rzymskiego. CS: 220

1205, „Vocavit enim”; litt. *Licet apostolica sedes*, maii 1205; litt. *Inter quatuor*, 24 nov. 1205; litt. *Inter quatuor*, 2 aug. 1206; litt. *Scriptum est*, 18 aug. 1212; litt. *Licet secundum*, 22 aug. 1212; Eugenius IV (in Flor.), const. *Laetentur coeli*, 6 iul. 1439, „Renovantes”; S.C. de Prop. Fide, litt. 15 iun. 1867; litt. 9 iul. 1894. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VII, art. III, 6.

⁴S.C. de Prop. Fide, litt. 15 iun. 1867.

⁵Clemens XI, litt. ap. *Singularis argumentum*, 21 maii 1712; S.C. de Prop. Fide, (C.G.), 17 feb. 1772, ad 1-2.

Can. 62 – Patriarcha, qui suo officio renuntiavit, suum titulum et honores in celebrationibus liturgicis praesertim servat itemque ius habet, ut sibi digna sedes habitationis de suo consensu assignetur atque media ex bonis Ecclesiae patriarchalis praebeantur, quibus suae sustentationi proprio titulo congruae provideatur firmo circa praecedentiam can. 60, § 2.

CAPUT I

De electione Patriarcharum

Can. 63 – Patriarcha canonice eligitur in Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis.¹

Can. 64 – Iure particulari recenseantur ea, quae requiruntur, ut quis ad patriarchalem dignitatem idoneus habeatur, salvis semper eis, quae in can. 180 praescribuntur.²

Can. 65 – § 1. Synodus Episcoporum Ecclesiae patriarchalis coadunari debet in patriarchali residentia aut in alio loco ab Administratore Ecclesiae patriarchalis de consensu Synodi permanentis designando.³

§ 2. Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis coadunatio fieri debet intra mensem a Sedis patriarchalis vacatione computandum firmo iure particulari longius tempus, non autem ultra bimestre, statuente.⁴

Can. 66 – § 1. In electione Patriarchae voce activa fruuntur omnia et sola Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis membra.⁵

¹ S. Nicolaus I, litt. *Ad consulta vestra*, 13 nov. 866, LXXII; Constantinop. IV, can. 22; Clemens XIII, litt. *Succrescente zizania*, 1 aug. 1760; Pius IX, ep. encycl. *Quartus supra*, 6 ian. 1873, 25. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 7-8; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VIII, art. II; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. II, art. II; Syn. Armen., a. 1911, 164-181.

² Constantinop. IV, can. 5; Ioannes VIII, litt. *Experientia tuae prudentiae*, 16 aug. 879, „Et cum”; litt. *Inter claras sapientiae*, (16 aug.) 879, „Eo tamen”. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 7, X; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VIII, art. II; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. II, art. II, 5; Syn. Armen., a. 1911, 172-173.

Kan. 62 – Patriarcha, który zrzekł się swojego urzędu, zachowuje swój tytuł i godności, szczególnie w celebracjach liturgicznych, ma także prawo, aby zostało mu za jego zgodą wyznaczone godne miejsce zamieszkania i aby otrzymał środki z dóbr Kościoła patriarchalnego, dzięki którym mógłby zaspokoić swoje potrzeby właściwe własnemu tytułowi, zgodnie z kan. 60 § 2 odnośnie do precedencji.

ROZDZIAŁ I

Wybór Patriarchów

Kan. 63 – Patriarcha jest kanonicznie wybierany przez Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego. CS: 221

Kan. 64 – Prawo partykularne powinno określić wymagania, jakie winien spełniać kandydat do godności patriarszej, z zachowaniem zawsze tych, o których mowa w kan. 180. CS: 231

Kan. 65 – § 1. Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego powinien odbyć się w rezydencji patriarchalnej albo w jakimś innym miejscu, które wyznacza administrator Kościoła patriarchalnego za zgodą stałego Synodu. CS: 222

§ 2. Zgromadzenie Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego powinno rozpocząć się w ciągu miesiąca liczonego od dnia zawakowania Stolicy patriarchalnej, z zachowaniem prawa partykularnego, które ustanawia czas dłuższy, nie przekraczający jednak dwóch miesięcy. CS: 223

Kan. 66 – § 1. Przy wyborze Patriarchy prawo głosu czynnego posiadają jedynie wszyscy członkowie Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego. CS: 224 § 1

³ * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 7, III; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VIII, art. II „Patriarchae”.

⁴ * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 7, V.

⁵ S.C. de Prop. Fide, litt. (ad Patriarcham Syr.), 28 ian. 1792; Pius IX, litt. ap. *Reversurus*, 12 iul. 1867, 15; litt. ap. *Cum ecclesiastica*, 31 aug. 1869, I; ep. encycl. *Quartus supra*, 6 ian. 1873, 27. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 7, IV; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VIII, art. II „Patriarchae”; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. II, art. II, 3; Syn. Armen., a. 1911, 170.

§ 2. Vetitum est quemlibet alium praeter Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis membra electioni Patriarchae in aula interesse eis clericis exceptis, qui ad normam can. 71, § 1 ut scrutatores vel actuarius Synodi assumuntur.¹

§ 3. Nemini licet ullo modo sive ante Synodum Episcoporum Ecclesiae patriarchalis sive ea durante electioni Patriarchae se immiscere.²

Can. 67 – In electione Patriarchae servari debent cann. 947-957 reprobata contraria consuetudine, nisi aliud iure communi statutum est.³

Can. 68 – § 1. Omnes Episcopi legitime convocati gravi obligatione tenentur, ut intersint electioni.⁴

§ 2. Si quis Episcopus iusto impedimento se detineri existimat, scripto suas rationes aperiat Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis; de legitimitate impedimenti decidere est Episcoporum, qui in loco designato initio sessionum Synodi praesentes sunt.

Can. 69 – Convocatione canonice facta, si duae ex tribus partibus Episcoporum, qui tenentur Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis interesse, demptis eis, qui legitimo sunt impedimento detenti, in loco designato praesentes sunt, Synodus canonica declaretur et ad electionem procedi potest.⁵

Can. 70 – Nisi ius particulare aliud statuit, Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis de eligendo Patriarcha praeest, qui inter praesentes in prima sessione electus est; interim praesidentia Administratori Ecclesiae patriarchalis reservatur.⁶

¹ Pius IX, litt. ap. *Reversurus*, 12 iul. 1867, 15. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 8.

² Constantinop. IV, can. 22; S.C. de Prop. Fide, litt. (ad Patriarcham Syr.), 28 ian. 1792; Pius IX, litt. ap. *Reversurus*, 12 iul. 1867, 15; litt. ap. *Cum ecclesiastica*, 31 aug. 1869, I; ep. encycl. *Quartus supra*, 6 ian. 1873, 25-27. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 8.

§ 2. Zabrania się, aby w sali obrad w czasie wyboru Patriarchy był obecny ktokolwiek inny, oprócz członków Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego, za wyjątkiem tych duchownych, którzy według normy kan. 71, § 1 pełnią funkcje skrutatorów lub aktuariusza. CS: 224 § 2

§ 3. Nikomu nie godzi się w żaden sposób ingerować w wybór Patriarchy, czy to przed Synodem Biskupów Kościoła patriarchalnego czy to w czasie jego trwania. CS: 224 § 3

Kan. 67 – Przy wyborze Patriarchy należy zachować kan. 947 do 957 przy odrzuceniu przeciwnych zwyczajów, chyba że co innego zostało postanowione przez prawo wspólne.

Kan. 68 – § 1. Wszyscy Biskupi wezwani zgodnie z prawem mają poważny obowiązek udziału w wyborze. CS: 225 § 1

§ 2. Gdyby jakiś Biskup uznał, że zatrzymuje go słuszna przeszkoda, powinien swoje racje przedstawić na piśmie Synodowi Biskupów Kościoła patriarchalnego; decydowanie o tym, czy przeszkoda jest zgodna z prawem, należy do Biskupów, którzy są obecni przy rozpoczęciu sesji Synodu w wyznaczonym miejscu. CS: 225 § 2

Kan. 69 – Po zwołaniu kanonicznym, jeśli dwie trzecie Biskupów, którzy mają obowiązek udziału w Synodzie Biskupów Kościoła patriarchalnego, po odjęciu tych, którzy prawnie są przeszkodzeni, jest obecnych w miejscu wyznaczonym, Synod powinien być ogłaszany jako kanoniczny i może przystąpić do wyboru. CS: 226 § 1

Kan. 70 – Jeśli prawo partykularne inaczej nie stanowi, na czele Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego, który ma za zadanie wybrać Patriarchę, stoi ten, który został wybrany spośród obecnych na pierwszej sesji; do tego czasu przewodniczenie jest zarezerwowane administratorowi Kościoła patriarchalnego. CS: 227

³* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 7, VIII, XI et XV; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VIII, art. II; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. II, art. II, 2; Syn. Armen., a. 1911, 173.

⁴* Syn. Armen., a. 1911, 169.

⁵* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 7, VII.

⁶* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 7, VI.

Can. 71 – § 1. Scrutatores et actuarius ad normam iuris particularis assumi possunt etiam inter presbyteros et diaconos.¹

§ 2. Circa ea, quae scrutinia directe vel indirecte respiciunt, omnes, qui Synodo intersunt, gravi obligatione tenentur servandi secretum.²

Can. 72 – § 1. Is electus est, qui duas ex tribus partibus suffragiorum rettulit, nisi iure particulari statuitur, ut post congruum numerum scrutiniorum, saltem trium, sufficiat pars absolute maior suffragiorum et ad normam can. 183, §§ 3 et 4 electio perficiatur.³

§ 2. Si electio intra quindecim dies ab inita Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis computandos non peragitur, res ad Romanum Pontificem devolvitur.⁴

Can. 73 – Electio, si electus est saltem Episcopus legitime proclamatus, statim a praeside vel, si praeses est electus, ab Episcopo ordinatione episcopali seniore totius Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis nomine formula modoque in propria Ecclesia patriarchali receptis intimanda est electo; si vero electus nondum est Episcopus legitime proclamatus, secreto servato ab omnibus, qui quomodolibet electionis exitum noverunt, etiam erga electum, Synodus Episcoporum Ecclesiae patriarchalis suspenditur et intimatio fiat, si omnia canonibus ad proclamationem episcopalem requisita peracta sunt.⁵

Can. 74 – Electus intra biduum utile ab intimatione computandum manifestare debet, num electionem acceptet; si vero non acceptat aut si intra biduum non respondet, omne ius ex electione quaesitum amittit.

Can. 75 – Si electus acceptavit et est Episcopus ordinatus, Synodus Episcoporum Ecclesiae patriarchalis procedat secundum praescripta librorum liturgicorum ad eius ut Patriarchae proclamationem et inthronizationem; si

¹ * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 7, IV, XII, XVI; Syn. Armen., a. 1911, 173.

² * Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. II, art. II, 11.

³ * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 7 XVII; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VIII, art. II „Suffragiorum”; Syn. Armen., a. 1911, 172.

Kan. 71 – § 1. Skrutatorzy i aktuariusz mogą być wyznaczeni według norm prawa partykularnego nawet spośród prezbiterów i diakonów. CS: 228 § 1 n. 2

§ 2. Odnośnie do tego, co dotyczy bezpośrednio lub pośrednio głosowań, wszyscy obecni na synodzie mają poważny obowiązek zachowania tajemnicy. CS: 239

Kan. 72 – § 1. Wybrany zostaje ten, który otrzymał dwie trzecie głosów, jeśli nie zostało postanowione prawem partykularnym, aby po stosownej liczbie głosowań, przynajmniej trzech, wystarczyła większość bezwzględna głosów i według normy kanonu 183, §§ 3 i 4 wybór został dokonany. CS: 230 § 1, 2

§ 2. Jeśli wybór nie zostanie dokonany w ciągu piętnastu dni liczonych od rozpoczęcia Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego, sprawa zostaje przekazana Biskupowi Rzymskiemu. CS: 232

Kan. 73 – Jeśli został wybrany Biskup, przynajmniej prawnie ogłoszony, wówczas wybór powinien być natychmiast oznajmiony elektowi w imieniu całego Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego według formuły i sposobu przyjętego we własnym Kościele patriarchalnym przez przewodniczącego albo, jeśli wybrany został przewodniczący, przez Biskupa najstarszego święceniami biskupimi; jeśli natomiast elekt nie jest Biskupem prawnie ogłoszonym, z zachowaniem tajemnicy przez wszystkich, którzy w jakikolwiek sposób poznali wynik wyboru, także wobec elekta, Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego zostaje zawieszony, a ogłoszenie ma miejsce, gdy zostaną dopełnione wszystkie wymogi kanonów co do ogłoszenia Biskupa. CS: 233, 235 § 3 n. 1

Kan. 74 – Elekt w ciągu dwóch dni użytecznych liczonych od oznajmienia mu wyboru powinien odpowiedzieć czy wybór przyjmuje. Jeżeli natomiast nie przyjmuje albo jeśli w ciągu dwóch dni nie da odpowiedzi, traci wszelkie prawo uzyskane z wyboru. CS: 234

Kan. 75 – Jeśli elekt przyjął wybór i jest Biskupem wyświęconym, Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego postępuje według przepisów ksiąg liturgicznych, aby dokonać jego ogłoszenia i intronizacji jako Patriarchy; CS: 235 § 2, 4

⁴* Syn. Armen., a. 1911, 173.

⁵* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 7, XX-XXI; Syn. Armen., a. 1911, 175.

vero electus nondum est Episcopus ordinatus, inthronizatio valide fieri non potest, antequam electus ordinationem episcopalem suscepit.¹

Can. 76 – § 1. Synodus Episcoporum Ecclesiae patriarchalis per synodicas litteras Romanum Pontificem quam primum certiore faciat de electione et de inthronizatione canonice peractis atque de professione fidei deque promissione fideliter officium suum implendi a novo Patriarcha coram Synodo secundum probatas formulas emissis; synodicae litterae de electione peracta mittantur quoque ad Patriarchas aliarum Ecclesiarum orientalium.²

§ 2. Novus Patriarcha per litteras manu propria subscriptas quam primum expostulare debet a Romano Pontifice ecclesiasticam communionem.³

Can. 77 – § 1. Patriarcha canonice electus valide exercet suum officium tantummodo ab inthronizatione, qua pleno iure officium obtinet.⁴

§ 2. Patriarcha, antequam communionem ecclesiasticam a Romano Pontifice accepit, ne Synodum Episcoporum Ecclesiae patriarchalis convocet neque Episcopos ordinet.⁵

CAPUT II

De iuribus et obligationibus Patriarcharum

Can. 78 – § 1. Potestas, quae Patriarchae ad normam canonum et legitimarum consuetudinum in Episcopos ceterosque christifideles Ecclesiae, cui praest, competit, est ordinaria et propria, sed ita personalis, ut non

¹ Clemens XI, const. ap. *Cum nos*, 21 mar. 1706; S.C. de Prop. Fide, decr. 15 mar. 1729; Pius IX, litt. ap. *Reversurus*, 12 iul. 1867, 16; litt. ap. *Cum ecclesiastica*, 31 aug. 1869, II; litt. encycl. *Quartus supra*, 6 ian. 1873, 33-34; S.C. de Prop. Fide, 30 oct. 1894, * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 47; pars III, cap. VI, 7, XX; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VIII, art. II ab „Si electus”; Syn. Armen., a. 1911, 175, 180-181.

² Clemens XI, const. ap. *Cum nos*, 21 mar. 1706.

³ S. Leo IV, litt. *Vidimus animi*, a. 853; S. Nicolaus I, litt. *Ad consulta vestra*, a. 866, LXXIII; Innocentius III, litt. *Quia nobis*, 27 nov. 1202, „Nos ergo”; litt. *Apostolica sedes*, 27 nov. 1202, „Petisti vero”; litt. *Receptis litteris*, 10 sep. 1203, „Nos autem”; litt. *Rex regum*, 25 feb. 1204, „Cum igitur”; litt. *Licet ex eo*, 25 feb. 1204; Pius IV, const. ap. *Venerabilem*, 1 sep. 1562; S.C. de Prop. Fide, (C.P.), 28 ian. 1636, 2-3; Clemens XI, litt. ap. *Divinae bonitatis*, 20 iun. 1715, § 3; Benedictus XIV, litt. ap. *Dum nobiscum*, 29 feb.

jeśli natomiast elekt nie ma święceń biskupich, intronizacja nie może ważnie nastąpić przed przyjęciem święceń biskupich przez elekta.

Kan. 76 – § 1. Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego powinien jak najszybciej zawiadomić Biskupa Rzymskiego przez list synodalny o kanonicznie dokonanym wyborze i intronizacji, o wyznaniu wiary i o obietnicy wiernego wypełnienia swojego urzędu złożonych przez nowego Patriarchę wobec Synodu według przyjętych formuł; listy synodalne powinny być wysłane także do Patriarchów innych Kościołów wschodnich. CS: 236 § 1

§ 2. Nowy Patriarcha powinien poprzez list własnoręcznie podpisany jak najszybciej prosić Biskupa Rzymskiego o znak wspólnoty kościelnej. CS: 236 § 1

Kan. 77 – § 1. Patriarcha kanonicznie wybrany ważnie sprawuje swój urząd od chwili intronizacji, poprzez którą pełnoprawnie obejmuje urząd. CS: 238 § 1

§ 2. Patriarcha przed otrzymaniem od Biskupa Rzymskiego znaku wspólnoty kościelnej niech nie zwołuje Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego ani niech nie wyświęca Biskupów. CS: 238 § 3

ROZDZIAŁ II

Prawa i obowiązki Patriarchów

Kan. 78 – § 1. Władza, jaka przysługuje Patriarsze, stosownie do przepisów kanonów i zgodnych z prawem zwyczajów, względem Biskupów oraz innych chrześcijan Kościoła, któremu on przewodzi, jest władzą CS: 240 § 1, 241

1744, § 1; all. *Ecce iam*, a. 1754, „Libentissime”; Clemens XIII, litt. ap. *Delatis ad nos*, 1 aug. 1760, § 5; S.C. de Prop. Fide, litt. (ad Vic. Sedis patriarch. Syrorum), 25 sep. 1802; (C.G.), 1 dec. 1837; Pius IX, litt. ap. *Reversurus*, 12 iul. 1867, 16; litt. ap. *Cum ecclesiastica*, 31 aug. 1869, II; ep. encycl. *Quartus supra*, 6 ian. 1873, 33-34. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 7, XXII; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VII, art. III, 6, 1; cap. VIII, art. II „Post”; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. II, art. II, 9, 13; Syn. Armen., a. 1911, 177, 201.

⁴* Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VIII, art. II „Post”; Syn. Armen., a. 1911, 180.

⁵Innocentius III, const. ap. *Quia divinae*, 4 ian. 1215; S.C. de Prop. Fide, (C.G.), 1 dec. 1837; Pius IX, litt. ap. *Reversurus*, 12 iul. 1867, 17; litt. ap. *Cum ecclesiastica*, 31 aug. 1869, III; S.C. de Prop. Fide, litt. 30 oct. 1894. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 7, XXII; Syn. Armen., a. 1911, 225.

possit Vicarium pro tota Ecclesia patriarchali constituere aut potestatem suam alicui ad universitatem casuum delegare.¹

§ 2. Potestas Patriarchae exerceri valide potest intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis tantum, nisi aliter ex natura rei aut iure communi vel particulari a Romano Pontifice approbato constat.²

Can. 79 – In omnibus negotiis iuridicis Ecclesiae patriarchalis Patriarcha eiusdem personam gerit.

Can. 80 – Patriarchae est:

- 1° Metropolitae iura exercere et obligationes implere in omnibus locis, ubi provinciae erectae non sunt;³
- 2° negligentiam Metropolitanarum ad normam iuris supplere;
- 3° sede metropolitana vacante Metropolitae iura exercere et obligationes implere in tota provincia;
- 4° Metropolitanam, qui oeconomum ad normam can. 262, § 1 non nominavit, monere; monitione in cassum facta oeconomum per se ipsum nominare.⁴

Can. 81 – Romani Pontificis acta ad Ecclesiam patriarchalem pertinentia Episcopis eparchialibus aliisque, ad quos pertinent, per Patriarcham nota fiant, nisi Sedes Apostolica in casu directe providit.⁵

Can. 82 – § 1. Patriarcha proprio iure potest:⁶

- 1° decreta ferre intra ambitum suae competentiae, quibus pressius determinantur modi in lege applicanda servandi aut legum observantia urgetur;

¹ Nic. I, can. 6; Constantinop. I, can. 2; S.C. de Prop. Fide, (C.G.), 17 feb. 1772; (C.G.), 15 sep. 1777. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VII, art. III; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. I, art. III; Syn. Armen., a. 1911, 182.

² Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 9 „Haec”; decr. *Christus Dominus*, 23, 3; S.C. pro Eccl. Orient., decl. 25 mar. 1970; Ioannes Paulus II, litt. (ad Archiep. Maiorem Ucrainorum), 5 feb. 1980; decisio de qua in litt. (ad Vice-Praesidem Pont. Comm. Cod. Iur. Can. Orient. Recogn.), 10 nov. 1988. – Apost. can. 34; Nic. I, can. 6; Constantinop. I, can. 2; Eph. can. 8; Chalc. can. 28; Constantinop. IV, can. 23. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VII, art. III, 6, 19).

zwyczajną i własną, lecz na tyle osobistą, że nie może ustanawiać wikariusza dla całego Kościoła patriarchalnego ani też delegować komukolwiek swojej władzy w odniesieniu do wszystkich spraw.

§ 2. Władza Patriarchy może być ważnie wykonywana jedynie w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego, chyba że co innego wynika z natury rzeczy albo z prawa powszechnego lub partykularnego zatwierdzonego przez Biskupa Rzymskiego. CS: 240 § 2, 241

Kan. 79 – We wszystkich czynnościach prawnych Kościoła patriarchalnego Patriarcha występuje w jego imieniu.

Kan. 80 – Patriarcha ma obowiązki: CS: 242, 258, 280 § 2

- 1° wykonywać uprawnienia i spełniać obowiązki Metropolity we wszystkich miejscach, gdzie nie zostały erygowane prowincje; CS: 242
- 2° uzupełniać zaniedbania Metropolitów stosownie do przepisów prawa; CS: 258 n. 2
- 3° podczas wakansu stolicy metropolitalnej wykonywać uprawnienia i spełniać obowiązki Metropolity w całej prowincji; CS: 258 n. 3
- 4° upomnieć Metropolite, który nie mianował ekonoma stosownie do przepisu kan. 262 § 1; po bezskutecznym upomnieniu samemu mianować ekonoma. CS: 280 § 2

Kan. 81 – Akty Biskupa Rzymskiego odnoszące się do Kościoła patriarchalnego mają być podawane do wiadomości biskupom eparchialnym i innym, których dotyczą, chyba że w poszczególnych wypadkach Stolica Apostolska dokona tego bezpośrednio. CS: 244 § 1

Kan. 82 – § 1. Patriarcha w ramach własnych uprawnień może: CS: 245 § 1

- 1° w zakresie swoich kompetencji wydawać dekryty, przy pomocy których ściślej określa reguły, jakie należy zachować w stosowaniu prawa lub też przynagla do jego wypełniania; CS: 245 § 1 n. 1

³ * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. IV, 14; Syn. Armen., a. 1911, 184.

⁴ Nic. II, can. 11.

⁵ S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Patr. et Epp. Ritus Graeco-Melchit.), 29 maii 1789, n. 18. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars I, cap. I, 10; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VII, art. II, II; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. I, art. II, 5, II.

⁶ S. Gennadius CP., ep. ad Martyrium Ep. Antiochenum. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VII, art. III, 6, 5); Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. I, art. III, IV, 5); Syn. Armen., a. 1911, 185.

- 2° instructiones ad christifideles totius Ecclesiae, cui praeest, dirigere ad sanam doctrinam exponendam, pietatem fovendam, abusus corrigendos et exercitia, quae spirituale christifidelium bonum foveant, approbanda et commendanda;
- 3° litteras encyclicas toti Ecclesiae, cui praeest, dare circa quaestiones propriam Ecclesiam et ritum respicientes.

§ 2. Patriarcha Episcopis ceterisque clericis necnon sodalibus institutorum vitae consecratae totius Ecclesiae, cui praeest, praecipere potest, ut sua decreta, instructiones atque litterae encyclicae in propriis ecclesiis vel domibus publice legantur et exponantur.

§ 3. Patriarcha in omnibus, quae totam Ecclesiam, cui praeest, vel graviora negotia respiciunt, ne omittat audire Synodum permanentem vel Synodum Episcoporum Ecclesiae patriarchalis vel etiam conventum patriarchalem.¹

Can. 83 – § 1. Salvo iure et obligatione Episcopi eparchialis canonice visitandi propriam eparchiam Patriarcha ius et obligationem habet in eadem eparchia visitationem pastorem peragendi temporibus iure particulari statutis.²

§ 2. Patriarcha potest gravi de causa et de consensu Synodi permanentis aliquam ecclesiam, civitatem, eparchiam per se aut per alium Episcopum visitare et tempore huius visitationis omnia, quae in visitatione canonica Episcopo eparchiali competunt, peragere.³

Can. 84 – § 1. Maxime curet Patriarcha, ut sive ipse sive Episcopi eparchiales Ecclesiae, cui praeest, collatis consiliis, praesertim in conventibus iure praevisis, cum Patriarchis ac Episcopis eparchialibus aliarum Ecclesiarum sui iuris, qui in eodem territorio potestatem suam exercent, unitatem actionis inter se ceterosque christifideles cuiuscumque Ecclesiae sui iuris promoveant et viribus unitis communia adiuvent opera ad bonum religionis expeditius promovendum, ad disciplinam ecclesiasticam efficacius tuendam necnon ad omnium christianorum unitatem concorditer fovendam.⁴

¹ Apost. can. 34.

² Benedictus XIV, const. *Apostolica praedecessorum*, 14 feb. 1742. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 2, 11; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VII, art. III, 6, 17); Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. I, art. III, IV, 6); Syn. Armen., a. 1911, 195, 200, n. 4.

- 2° do chrześcijan całego Kościoła, któremu przewodzi, kierować pouczenie w celu przedstawienia zdrowej doktryny, rozkrzewiania pobożności, korygowania nadużyć oraz w celu zatwierdzania i zalecania praktyk, które służą rozwojowi dobra duchowego chrześcijan; CS: 245 § 1 n. 2
- 3° dla całego Kościoła, któremu przewodzi, wydawać encykliki odnoszące się do zagadnień własnego Kościoła i obrządku. CS: 245 § 1 n. 3

§ 2. Patriarcha może nakazać Biskupom i innym duchownym jak też członkom instytutów życia konsekrowanego w całym Kościele, któremu przewodzi, aby jego dekryty, pouczenia i encykliki były w ich własnych kościołach i domach publicznie odczytywane i wykładane. CS: 245 § 2

§ 3. We wszystkich sprawach, które odnoszą się do całego Kościoła, któremu przewodzi lub też dotyczą poważniejszych przedsięwzięć, Patriarcha powinien wysłuchać zdania stałego Synodu lub Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego lub też zgromadzenia patriarchalnego.

Kan. 83 – § 1. Z zachowaniem praw i obowiązków Biskupa eparchialnego do wizytowania własnej eparchii, Patriarcha ma prawo i obowiązek przeprowadzania wizytacji pasterskiej w tejże eparchii w czasie określonym przez prawo partykularne. CS: 246 § 1

§ 2. Dla poważnej przyczyny i za zgodą stałego Synodu Patriarcha może wizytować jakiś kościół, miasto, eparchię osobiście lub przez innego Biskupa i podczas tej wizytacji przeprowadzać wszystkie czynności należące przy wizytacji kanonicznej do Biskupa eparchialnego. CS: 246 § 2, 3

Kan. 84 – § 1. Patriarcha winien szczególnie zatroszczyć się o to, by on sam albo też Biskupi eparchialni Kościoła, któremu przewodzi, po zasięgnięciu rady przede wszystkim w zgromadzeniach przewidzianych prawem, wraz z Patriarchami i Biskupami eparchialnymi innych Kościołów *sui iuris*, którzy na tym samym terytorium sprawują swoją władzę, przyczyniali się do jedności działania pomiędzy sobą, jak i innymi chrześcijanami poszczególnych Kościołów *sui iuris* oraz wspólnymi siłami wspomagali dzieła zmierzające do szybszego rozwoju dobra wiary, do skuteczniejszego utrzymania dyscypliny kościelnej oraz do zgodnego wspierania jedności wszystkich chrześcijan. CS: 4

³ Constantinop. IV, can. 19; S.C. de Prop. Fide, (C.G.), 17 feb. 1772, 7.

⁴ Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 4; decr. *Christus Dominus*, 38, 6).

§ 2. Foveat quoque Patriarcha frequentes collationes inter Hierarchas ceterosque christifideles, quos pro sua prudentia convocandos censet, de rebus pastoralibus aliisque negotiis, quae aut totam Ecclesiam, cui praees, aut aliquam provinciam vel regionem respiciunt.¹

Can. 85 – § 1. Patriarcha gravi de causa, de consensu Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis et consulta Sede Apostolica potest provincias et eparchias erigere, aliter circumscribere, unire, dividere, suppressere earumque gradum hierarchicum immutare et sedem eparchialem transferre.²

§ 2. Patriarchae de consensu Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis competit:

- 1° Episcopo eparchiali Episcopum coadiutorem vel Episcopum auxilia-rem dare servatis cann. 181, § 1, 182-187 et 212;³
- 2° gravi de causa Metropolitanam vel Episcopum eparchialem aut titula-rem ad aliam sedem metropolitanam, eparchialem vel titularem trans-ferre; si quis renuit, Synodus Episcoporum Ecclesiae patriarchalis rem dirimat vel ad Romanum Pontificem deferat.⁴

§ 3. Patriarcha de consensu Synodi permanentis potest exarchias erige-re, immutare et suppressere.

§ 4. De his decisionibus Patriarcha quam primum Sedem Apostolicam certio-rem faciat.

Can. 86 – § 1. Patriarchae competit:

- 1° Metropolitanae vel Episcopo litteras patriarchales de provisione cano-nica dare;⁵
- 2° ordinare Metropolitanas per se vel, si impeditus est, per alios Episcopos necnon, si ius particulare ita fert, ordinare etiam omnes Episcopos;⁶
- 3° Metropolitanam post ordinationem episcopalem inthronizare.

¹ * Syn. Armen., a. 1911, 235.

² Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 9 „Haec”; Sard. can. 1; Carth. cann. 56, 98, 118; S.C. de Prop. Fide, decr. 20 iul. 1760; instr. (ad Patr. et Epp. Ritus Graeco-Melchit.), 29 maii 1789, n. 7; 18 sep. 1843, dub. 2. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. IV, 21; Syn. Armen., a. 1911, 189.

³ S.C. de Prop. Fide, (C.P.), 28 aug. 1643, n. 4 * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. IV, 35; cap. VI, 2, 7; Syn. Armen., a. 1911, 193.

⁴ Apost. can. 14; Benedictus XIV, const. *Apostolica praedecessorum*, 14 feb. 1742. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. IV, 22; cap. VI, 2, 7; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VII, art. III, 6, 12); Syn. Armen., a. 1911, 192.

§ 2. Patriarcha powinien także popierać częste narady między Hierarchami i innymi chrześcijanami, których według swej roztropności postanowi zwołać, na temat spraw duszpasterskich i innych zadań, jakie odnoszą się do całego Kościoła, któremu przewodzi lub do jakiejś prowincji czy regionu. CS: 247

Kan. 85 – § 1. Patriarcha może dla poważnej przyczyny, za zgodą Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego i po konsultacji ze Stolicą Apostolską erygować prowincje i eparchie, określać nowe granice, łączyć, dzielić, znosić, zmieniać ich stopień hierarchiczny oraz przenosić stolicę eparchialną. CS: 248 § 1

§ 2. Do kompetencji Patriarchy za zgodą Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego, należy:

- 1° przydzielić Biskupowi eparchialnemu Biskupa koadiutora lub Biskupa pomocniczego z zachowaniem kan. 181 § 1, 182-187 i 212; CS: 248 § 1 n. 4
- 2° dla poważnej przyczyny przenieść Metropolitę albo Biskupa eparchialnego lub tytularnego na inną stolicę metropolitalną, eparchialną bądź tytularną; w razie jego sprzeciwu Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego powinien sprawę rozstrzygnąć albo przekazać ją do Biskupa Rzymskiego. CS: 248 § 1 n. 2

§ 3. Za zgodą stałego Synodu Patriarcha może erygować egzarchaty, dokonywać w nich zmian i znosić je. CS: 248 § 2

§ 4. O decyzjach tych Patriarcha powinien jak najszybciej powiadomić Stolicę Apostolską. CS: 248 § 3

Kan. 86 – § 1. Do Patriarchy należy: CS: 256 § 1

- 1° dać Metropolicie lub Biskupowi list patriarszy o prowizji kanonicznej; CS: 256 § 1 n. 2
- 2° wyświęcać Metropolitów osobiście lub, gdyby to było utrudnione, przez innych Biskupów oraz, jeżeli prawo partykularne tak stanowi, wyświęcać również wszystkich Biskupów; CS: 256 § 1 n. 1
- 3° dokonać intronizacji Metropolity, który otrzymał święcenia biskupie. CS: 256 § 1 n. 3

⁵ Iulius III, const. ap. *Cum nos nuper*, 28 apr. 1553, „Nec non”; Leo XIII, litt. ap. *Ex officio supremi*, 1 oct. 1894, * Syn. Armen., a. 1911, 242.

⁶ Constantinop. IV, can. 17; Innocentius I, litt. *Et onus et honor*, a. c. 415; Iulius III, const. ap. *Cum nos nuper*, 28 apr. 1553, „Nec non”; Benedictus XIV, const. *Apostolica praedecessorum*, 14 feb. 1742; Leo XIII, litt. ap. *Ex officio supremi*, 1 oct. 1894. * Syn. Sisen. Armenorum, a. 1342; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. IV, 15, 17; cap. VI, 2, 6; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VIII, art. IV, 2 „Patriarcha”; cap. V, art. XIII, § 10, 6; cap. VII, art. III, 6, 7); Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. I, art. III, 2, IV, 2); cap. II, art. IV, 11; Syn. Armen., a. 1911, 183, n. 2 et 244.

§ 2. Ipso iure Patriarchae facultas datur Metropolitae ceterosque Episcopos Ecclesiae, cui praest, a Romano Pontifice extra fines territorii eiusdem Ecclesiae constitutos ordinandi et inthronizandi, nisi aliud in casu speciali expresse statuitur.

§ 3. Ordinatio episcopalis et inthronizatio fieri debent intra terminos iure statutos, litterae patriarchales vero de provisione canonica intra decem dies post electionis proclamationem dandae sunt; de ordinatione episcopali et de inthronizatione Sedes Apostolica quam primum certior fiat.

Can. 87 – Patriarcha potest curare, ut in Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis ad normam cann. 181, § 1 et 182-187 eligantur, dummodo congruae eorum sustentationi provisum sit, aliquot Episcopi curiae patriarchalis, non tamen ultra tres, quibus officium cum residentia in curia patriarchali conferat, eosque potest peractis omnibus ad proclamationem episcopalem requisitis ordinare.¹

Can. 88 – § 1. Episcopi Ecclesiae patriarchalis Patriarchae honorem et obsequium exhibeant debitamque oboedientiam praestent; Patriarcha vero eosdem Episcopos, qua par est reverentia, prosequatur et fraterna caritate complectatur.²

§ 2. Patriarcha curet, ut controversiae, quae inter Episcopos forte oriuntur, componantur firmo iure eas quolibet tempore ad Romanum Pontificem deferendi.³

Can. 89 – § 1. Patriarchae ius et obligatio est omnibus clericis ad normam iuris vigilandi; si quis poenam mereri videtur, Hierarcham, cui clericus immediate subditus est, moneat et monitione in cassum facta in clericum ipse ad normam iuris procedat.⁴

¹ S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Patr. et Epp. Ritus Graeco-Melchit.), 29 maii 1789, n. 7. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. IV, 20; cap. VI, 6; Syn. Bekorkien. Maronitarum, a. 1790, s. 1; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XIII, § 10, 5; cap. X; Syn. Armen., a. 1911, 191.

² Chalc. can. 30; Constantinop. IV, can. 17; Leo XIII, ep. *Omnibus compertum est*, 21 iul. 1900, I-II. * Syn. Armen., a. 1911, 198, 236.

§ 2. Z mocy samego prawa Patriarcha posiada upoważnienie do udzielania święceń i wprowadzania w urząd Metropolitów i innych Biskupów Kościoła, któremu przewodzi, ustanowionych przez Biskupa Rzymskiego poza granicami terytorium tegoż Kościoła, chyba że w szczególnym przypadku co innego zostanie wyraźnie postanowione.

§ 3. Świecenia biskupie i intronizacja powinny się dokonywać w terminach określonych prawem, jednakże list patriarszy o prowizji kanonicznej powinien być wydany w ciągu dziesięciu dni po ogłoszeniu wyboru; o święceniach biskupich i o intronizacji należy jak najszybciej powiadomić Stolicę Apostolską. CS: 256 § 2

Kan. 87 – Patriarcha może zatroszczyć się, aby zgodnie z przepisem kan. 181 § 1 i 182-187, przez Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego zostało wybranych kilku Biskupów Kurii patriarchalnej, nie więcej jednak niż trzech, byleby tylko zostało im zapewnione odpowiednie utrzymanie, którym to powierzyć należy urząd wraz z rezydencją w Kurii patriarchalnej. Biskupów tych Patriarcha może wyświęcić po dopełnieniu wszystkich wymogów co do publicznego ogłoszenia o ustanowieniu Biskupa. CS: 257

Kan. 88 – § 1. Biskupi Kościoła patriarchalnego powinni okazywać patriarsze cześć i uległość oraz należne posłuszeństwo; Patriarcha natomiast powinien tychże Biskupów darzyć równym szacunkiem i otoczyć braterską miłością. CS: 259 § 1

§ 2. Patriarcha powinien się zatroszczyć, aby spory, jakie mogą wynikać między Biskupami, były łagodzone z zachowaniem prawa do zwrócenia się z nimi do Biskupa Rzymskiego w jakimkolwiek czasie. CS: 259 § 2

Kan. 89 – § 1. Patriarcha ma prawo i obowiązek czuwać zgodnie z przepisami prawa nad wszystkimi duchownymi; jeśli by któryś zdawał się zasługiwać na karę, Patriarcha powinien upomnieć Hierarchę, któremu duchowny bezpośrednio podlega, po bezskutecznym zaś upomnieniu powinien sam podjąć wobec duchownego postępowanie zgodnie z przepisami prawa. CS: 260 § 1 n. 1

³ Leo XIII, ep. *Omnibus compertum est*, 21 iul. 1900, II. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 2, 9.

⁴ * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VII, art. III, 6, 14).

§ 2. Munus expediendi negotia, quae totam Ecclesiam patriarchalem respiciunt, Patriarcha committere potest clerico cuilibet consulto eius Episcopo eparchiali vel, si de sodali instituti religiosi vel societatis vitae communis ad instar religiosorum agitur, eius Superiore maiore, nisi ius particulare Ecclesiae patriarchalis eorundem consensum requirit; hunc clericum potest etiam munere durante sibi immediate subdere.¹

§ 3. Patriarcha conferre potest dignitatem in propria Ecclesia patriarchali receptam cuilibet clerico firmo can. 430, dummodo accedat consensus scripto datus Episcopi eparchialis, cui clericus subditus est, vel, si de sodali instituti religiosi vel societatis vitae communis ad instar religiosorum agitur, eius Superioris maioris.²

Can. 90 – Patriarcha gravi de causa potest consulto Episcopo eparchiali atque de consensu Synodi permanentis locum vel personam iuridicam, quae non ad institutum religiosum pertinet, in ipso actu erectionis a potestate Episcopi eparchialis eximere sibi que immediate subicere, quod attinet ad administrationem bonorum temporalium necnon ad personas eidem loco vel personae iuridicae addictas in eis omnibus, quae ad earum munus vel officium spectant.³

Can. 91 – Patriarcha commemorari debet in Divina Liturgia et in laudibus divinis post Romanum Pontificem ab omnibus Episcopis ceterisque clericis secundum praescripta librorum liturgicorum.⁴

Can. 92 – § 1. Patriarcha manifestet communionem hierarchicam cum Romano Pontifice, sancti Petri successore, per fidelitatem, venerationem et oboedientiam, quae debentur supremo universae Ecclesiae Pastori.⁵

¹ S.C. de Prop. Fide, (C.G.), 17 feb. 1772, 1-2; instr. (ad Deleg. Ap. apud Maronit.), 28 iun. 1788; (C.G.), 24 sep. 1816. * Syn. Bekorkien. Maronitarum, a. 1790, s. 12; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XIII; § 3, 1, VII; Syn. Armen., a. 1911, 197.

² S.C. pro Eccl. Orient., 10 ian. 1929; resp. 11 iun. 1940. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 43-45 et 48; pars III, cap. II, 7; cap. III, 3, II-III, et 4; pars IV, cap. I, 15; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XIII, § 1, 8; §§ 7 et 9; cap. VI, art. VIII, 6; cap. XI, art. II; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VII, § 1, 7; § 6, 3, IX; sect. III, cap. IV, art. III; Syn. Armen., a. 1911, 301-314, 360-366.

³ * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 2, 16; pars IV, cap. II, 2; Syn. Armen., a. 1911, 197.

§ 2. Patriarcha może powierzyć urząd do prowadzenia czynności dotyczących całego Kościoła patriarchalnego któremukolwiek duchownemu po zasięgnięciu zdania jego Biskupa eparchialnego lub, jeżeli chodzi o członka instytutu zakonnego czy stowarzyszenia życia wspólnego na wzór zakonników, jego wyższego przełożonego, chyba że prawo partykularne Kościoła patriarchalnego wymaga ich zgody; owego duchownego może też uczynić bezpośrednio sobie podległym na czas trwania urzędu. CS: 260 § 1 n. 2a

§ 3. Patriarcha może powierzyć godność we własnym Kościele patriarchalnym jakiemukolwiek duchownemu z zachowaniem kan. 430, o ile tylko wpłynęła zgoda na piśmie Biskupa eparchialnego, któremu duchowny podlega albo, gdy chodzi o członka instytutu zakonnego lub stowarzyszenia życia wspólnego na wzór zakonników, jego Wyższego Przełożonego. CS: 41 § 1 n. 1, § 2, 42 § 1; PA: 47, § 2

Kan. 90 – Patriarcha może dla poważnej przyczyny, po konsultacji z Biskupem eparchialnym i za zgodą stałego Synodu w samym akcie erekcyjnym wyjąć spod władzy Biskupa eparchialnego miejsce lub osobę prawną nie należącą do instytutu zakonnego i uczynić je bezpośrednio sobie podległymi, co odnosi się do zarządzania dobrami doczesnymi, jak i do osób związanych z tym miejscem lub osobą prawną w tych wszystkich sprawach, które dotyczą ich zadania lub urzędu. CS: 263 § 1, 2, 3

Kan. 91 – Patriarcha powinien być wspominany w Boskiej Liturgii i w nabożeństwach po Biskupie Rzymskim przez wszystkich Biskupów oraz innych duchownych według przepisów ksiąg liturgicznych. CS: 272

Kan. 92 – § 1. Patriarcha powinien okazywać jedność hierarchiczną z Biskupem Rzymskim, następcą świętego Piotra, poprzez wierność, cześć i posłuszeństwo, jakie należą się najwyższemu pasterzowi Kościoła powszechnego. CS: 273 n. 1

⁴Protodeut. can. 15; Constantinop. IV, can. 10; Benedictus XIV, ep. encycl. *Ex quo*, 1 mar. 1756, §§ 9, 18-23; S.C. de Prop. Fide, instr. 31 iul. 1902, 13, e). * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 2, 17; 3; pars IV, cap. II, 8; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VII, art. III, 6, 2); Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. I, art. III, 2, IV, 1); Syn. Armen., a. 1911, 638, b).

⁵Innocentius III, litt. *Apostolicae sedis*, 12 nov. 1199, „Gaudemus autem”; litt. *Multae nobis*, 13 nov. 1199, „Gaudemus autem”. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 7, XXII.

§ 2. Patriarcha commemorationem Romani Pontificis in signum plenae communionis cum eo in Divina Liturgia et in laudibus divinis secundum praescripta librorum liturgicorum debet facere et curare, ut ab omnibus Episcopis ceterisque clericis Ecclesiae, cui praeest, fideliter fiat.¹

§ 3. Patriarchae cum Romano Pontifice frequens sit consuetudo ac secundum normas specialiter statutas ei relationem de statu Ecclesiae, cui praeest, exhibeat necnon intra annum a sua electione, deinde pluries durante munere visitationem ad Urbem peragat sanctorum Apostolorum Petri et Pauli limina veneraturus atque sancti Petri successori in primatu super universam Ecclesiam se sistat.²

Can. 93 – Patriarcha resideat in sede suae residentiae, a qua ne absit nisi canonica ex causa.³

Can. 94 – Divinam Liturgiam pro populo totius Ecclesiae, cui praeest, Patriarcha celebrare debet diebus festis iure particulari statutis.

Can. 95 – § 1. Episcoporum eparchialium obligationes, de quibus in can. 196, tenent etiam Patriarcham firmis de cetero singulorum Episcoporum obligationibus.⁴

§ 2. Patriarcha curet, ut Episcopi eparchiales muneri pastoralis fideliter satisfaciant et in eparchia, quam regunt, resideant; eorum zelum excitet; si in aliqua re graviter offenderunt, eos consulta, nisi periculum in mora est, Synodo permanenti monere ne omittat et, si monitiones optatum effectum non sortiuntur, rem ad Romanum Pontificem deferat.⁵

Can. 96 – Circa orationes et pietatis exercitia, dummodo proprio ritui consonent, Patriarcha in tota Ecclesia, cui praeest, eadem potest ac Hierarchae loci.⁶

¹ Callixtus III, const. *Reddituri de commisso*, 3 sep. 1457, § 1; Benedictus XIV, ep. encycl. *Ex quo*, 1 mar. 1756, §§ 9-17; S.C. de Prop. Fide, litt. 4 iul. 1833, II; litt. 29 maii 1838; instr. 31 iul. 1902, 13, e). * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars I, cap. I, 12, 4; pars III, cap. VI, 3; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VII, art. II, I; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. I, art. II, 5, I; Syn. Armen., a. 1911, 153, 638, b).

² Gregorius XIII, const. ap. *Romani Pontificis*, 18 sep. 1579, in fine; Clemens XI, litt. ap. *Singularis argumentum*, 21 maii 1712; Pius IX, litt. ap. *Cum ecclesiastica*, 31 aug. 1869, V. * Syn. Libanen. Mronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 9; Syn. Sciarfen. Syrorum,

§ 2. Patriarcha, zgodnie z przepisami ksiąg liturgicznych, powinien wspominać Biskupa Rzymskiego w Boskiej Liturgii i nabożeństwach na znak pełnej z nim jedności oraz zatroszczyć się, aby czynili to wszyscy Biskupi i inni duchowni Kościoła, któremu przewodzi. CS: 166, 274

§ 3. Patriarcha powinien często spotykać się z Biskupem Rzymskim oraz według specjalnie określonych przepisów przedstawiać mu relację o Kościele, któremu przewodzi; w ciągu roku od swego wyboru a następnie wielokrotnie podczas wypełniania urzędu powinien składać wizytę w Rzymie dla uczczenia progów świętych Apostołów Piotra i Pawła oraz stawienia się przed następcą w prymacie świętego Piotra nad Kościołem powszechnym. CS: 273 n. 2, 275 § 1, 2 n. 1

Kan. 93 – Patriarcha powinien przebywać w miejscu swej rezydencji, którego nie może opuszczać inaczej, jak tylko z przyczyny kanonicznej. CS: 276

Kan. 94 – Patriarcha powinien sprawować Boską Liturgię za lud całego Kościoła, któremu przewodzi, w dni świąteczne określone prawem partykularnym. CS: 277

Kan. 95 – § 1. Obowiązki Biskupów eparchialnych, o których mowa w kan. 196 odnoszą się także do Patriarchy, przy zachowaniu obowiązków poszczególnych Biskupów. CS: 278 § 1

§ 2. Patriarcha powinien się troszczyć, aby Biskupi eparchialni wiernie wypełniali zadania pasterskie oraz przebywali w eparchii, którą zarządzają; powinien podsycać ich gorliwość; jeśliby w jakiejś sprawie ciężko wykroczyli, po wysłuchaniu winnych powinien ich napomnieć przez stały Synod, chyba że zwłoka powodowałaby niebezpieczeństwo; jeżeli upomnienia nie przynoszą pożądanego efektu, skierować sprawę do Biskupa Rzymskiego. CS: 278 § 2

Kan. 96 – Co do modlitw i ćwiczeń pobożnych, o ile tylko zgadzają się z własnym obrządkiem, Patriarcha może czynić w całym Kościele, któremu przewodzi, to samo, co Hierarchowie miejsca. CS: 279 § 1

a. 1888, cap. VII, art. II, III; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. I, art. II, 5, III; Syn. Armen., a. 1911, 152, 200, n. 1.

³Constantinop. IV, can. 19. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 14.

⁴Constantinop. IV, can. 16 „Si vero”.

⁵* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 2, 11; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VII, art. III, 6, 9)-10), 12), 14); Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. I, art. III, 2, IV, 4); Syn. Armen., a. 1911, 195.

⁶* Syn. Armen., a. 1911, 824-829.

Can. 97 – Patriarcha diligenter vigilare debet rectae administrationi omnium bonorum ecclesiasticorum firma primaria singulorum Episcoporum eparchialium obligatione, de qua in can. 1022, § 1.

Can. 98 – Patriarcha de consensu Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis et praevio assensu Romani Pontificis conventiones iuri a Sede Apostolica statuto non contrarias cum auctoritate civili inire potest; easdem autem conventiones Patriarcha ad effectum ducere non potest nisi obtenta Romani Pontificis approbatione.

Can. 99 – § 1. Patriarcha curet, ut Statuta personalia in regionibus, in quibus vigent, ab omnibus servantur.¹

§ 2. Si plures Patriarchae eodem in loco potestate in Statutis personalibus agnita vel concessa utuntur, expedit, ut in negotiis maioris momenti collatis consiliis agant.

Can. 100 – Negotia, quae plures eparchias respiciunt et auctoritatem civilem tangunt, Patriarcha ad se advocare potest; statuere autem de eisdem non potest nisi consultis Episcopis eparchialibus, quorum interest, et de consensu Synodi permanentis; si vero res urget nec suppetit tempus ad coadunandos Episcopos Synodi permanentis membra, horum vires in casu gerunt Episcopi curiae patriarchalis, si habentur, secus vero duo Episcopi eparchiales ordinatione episcopali seniores.

Can. 101 – Patriarcha in propria eparchia, in monasteriis stauropegiacis itemque in locis, ubi nec eparchia nec exarchia erecta est, eadem iura et obligationes habet ac Episcopus eparchialis.²

CAPUT III

De Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis

Can. 102 – § 1. Ad Synodum Episcoporum Ecclesiae patriarchalis vocari debent omnes et soli Episcopi ordinati eiusdem Ecclesiae ubicumque

¹ * Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. VI, tit. I, 4; tit. IV. art. I, l, c); tit. V, art. XI, 2-6.

Kan. 97 – Patriarcha powinien starannie czuwać nad sprawiedliwym zarządem wszelkich dóbr kościelnych z zachowaniem podstawowego obowiązku poszczególnych Biskupów eparchialnych, o którym mowa w kan. 1022 § 1. CS: 280

Kan. 98 – Za zgodą Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego i uprzednim przyzwoleniem Biskupa Rzymskiego Patriarcha może zawierać umowy z władzą świecką niesprzeczne z prawem ustanowionym przez Stolicę Apostolską; Patriarcha może jednak wprowadzać je w życie tylko po uzyskaniu aprobaty Biskupa Rzymskiego. CS: 281

Kan. 99 – § 1. Patriarcha powinien się troszczyć, aby Statuty personalne w regionach, w których zachowują moc, były przez wszystkich zachowywane. CS: 271 § 1

§ 2. Jeżeli wielu Patriarchów w tym samym miejscu posługuje się władzą uznaną lub przyznaną w Statutach personalnych, wypada, aby w czynnościach o większej doniosłości działali po wzajemnej konsultacji. CS: 271 § 2

Kan. 100 – Patriarcha może zastrzec sobie czynności, które odnoszą się do wielu eparchii i dotyczą władzy cywilnej; nie może jednak o nich stanowić inaczej, jak tylko po zasięgnięciu rady Biskupów eparchialnych zainteresowanych sprawą i za zgodą stałego Synodu; jeśli zaś sprawa nagli i czas nie sprzyja zebraniu Biskupów członków stałego Synodu, stanowisko ich zajmują w tym przypadku Biskupi kurii patriarchalnej, o ile tacy są, jednakże wraz z dwoma Biskupami eparchialnymi, starszymi święceniemi biskupimi. CS: 259 § 4 n. 1, 2

Kan. 101 – Patriarcha we własnej eparchii, w monasterach stauropigialnych oraz w im podobnych miejscach, gdzie nie erygowano eparchii ani egzarchatu, ma te same uprawnienia i obowiązki, co Biskup eparchialny. CS: 282

ROZDZIAŁ III

Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego

Kan. 102 – § 1. Na Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego powinni być wezwani jedynie wszyscy Biskupi wyświęceni dla tegoż Kościoła CS: 340 § 1, 341 § 1, 343

² * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 5.

constituti exclusis eis, de quibus in can. 953, § 1, vel eis, qui poenis canonicis, de quibus in cann. 1433 et 1434, puniti sunt.¹

§ 2. Quod attinet ad Episcopos eparchiales extra fines territorii Ecclesiae patriarchalis constitutos et ad Episcopos titulares, ius particulare eorum suffragium deliberativum coartare potest firmis vero canonibus de electione Patriarchae, Episcoporum et candidatorum ad officia, de quibus in can. 149.

§ 3. Pro certis negotiis expediendis a Patriarcha ad normam iuris particularis vel de consensu Synodi permanentis alii invitari possunt praesertim Hierarchae non Episcopi ac periti ad suas opiniones Episcopis in Synodo congregatis manifestandas firmo can. 66, § 2.

Can. 103 – Patriarchae est Synodum Episcoporum Ecclesiae patriarchalis convocare eique praeesse.²

Can. 104 – § 1. Omnes Episcopi ad Synodum Episcoporum Ecclesiae patriarchalis legitime vocati gravi obligatione tenentur, ut eidem Synodo intersint eis exceptis, qui officio suo iam renuntiaverunt.³

§ 2. Si quis Episcopus iusto impedimento se detineri existimat, scripto suas rationes aperiat Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis; de legitimitate impedimenti decidere est Episcoporum, qui in loco designato initio sessionum Synodi praesentes sunt.⁴

Can. 105 – Pro Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis nemo ex eiusdem Synodi membris procuratorem sui loco mittere potest nec quisquam plura suffragia habet.⁵

¹ Ant. can. 12; Constantinop. I, can. 6; Carth. cann. 18, 76, 85-86, 95; Basilius M., can. 47; Constantinop. IV, can. 17; Compositiones ex solis episcopis Synodorum Ancyrae, Neocaesariensis, Gangrensis, Antiochenae, Laodicensis, Sardicensis, Carthaginensis; S.C. pro Eccl. Orient., decl. 25 mar. 1970, 1. – S. Victor, litt. a. c. 190, „Poteram autem”; S. Leo M., litt. *Omnium quidem*, 13 ian. 444; Pius IX, litt. ap. *Reversurus*, 12 iul. 1867, 15; const. *Cum ecclesiastica*, 31 aug. 1869; ep. encycl. *Quartus supra*, 6 ian. 1873, 27; S.C. de Prop. Fide, litt. (ad Patriarcham Syr.), 28 ian. 1792. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 7, IX; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VII, art. III, 6, 16); cap. IX, art. IV; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. I, art. III, 2, IV, 10); cap. V, 3, I-IV; Syn. Armen., a. 1911, 170, 183, n. 3, 226.

² S.C. pro Eccl. Orient., decl. 25 mar. 1970, 2. – Ant. cann. 19-20; Carth. can. 76; Constantinop. IV, can. 17. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VII, art. III, 6, 16); cap.

i gdziekolwiek ustanowieni z wyjątkiem tych, o których mowa w kan. 953 § 1, albo też tych, którzy zostali ukarani karami kanonicznymi, o których mowa w kan. 1433 i 1434.

§ 2. Odnośnie do Biskupów eparchialnych ustanowionych poza granicami terytorium Kościoła patriarchalnego oraz Biskupów tytularnych, prawo partykularne może ograniczyć ich głos decydujący, z zachowaniem kanonów o wyborze Patriarchy, Biskupów i kandydatów na urzędy, o czym mowa w kan. 149. CS: 341 § 1

§ 3. Do pewnych czynności, które powinien wykonywać Patriarcha, można powołać inne osoby, zgodnie z przepisami prawa partykularnego lub za zgodą stałego Synodu, przede wszystkim Hierarchowie nie będący Biskupami, a przy tym biegli w swoich dziedzinach, których opinie powinny być przedstawione Biskupom zgromadzonym na Synodzie, z zachowaniem kan. 66, § 2.

Kan. 103 – Do Patriarchy należy zwoływanie Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego i przewodniczenie obradom. CS: 340 § 1

Kan. 104 – § 1. Wszyscy Biskupi, którzy zostali zgodnie z prawem wezwani na Synod, są związani poważnym obowiązkiem, aby wziąć w tymże Synodzie udział, z wyjątkiem tych, którzy zrzekli się już swego urzędu.

§ 2. Gdyby jakiś Biskup uznał, że zatrzymuje go słuszna przeszkoda, powinien swoje racje przedstawić na piśmie Synodowi Biskupów Kościoła patriarchalnego; decydowanie o tym, czy przeszkoda jest zgodna z prawem, należy do Biskupów, obecnych przy rozpoczęciu sesji Synodu w wyznaczonym miejscu. CS: 345 § 1 n. 1

Kan. 105 – Na Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego nikt z jego członków nie może wysłać pełnomocnika na swoje miejsce; nikomu też nie przysługuje więcej niż jeden głos w głosowaniu. CS: 345 § 1 n. 1, § 2

IX, art. IV, 6; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. I, art. III, 2, IV, 10); cap. V, 3, I; Syn. Armen., a. 1911, 183, n. 3, 200, n. 5, 225.

³ Laod. can. 40; Sard. can. 6; Carth. can. 76; Chalc. can. 19; Quinisext. can. 8. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VIII, art. II „Ad hanc”; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. II, art. II, 2; Syn. Armen., a. 1911, 227.

⁴ Laod. can. 40; Chalc. can. 19; Carth. can. 76; Quinisext. can. 8. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VIII, art. II „Ad hanc”; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. II, art. II, 2; Syn. Armen., a. 1911, 227.

⁵ * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 7, VIII, XI; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VIII, art. II „Ad hanc”; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. II, art. II, 2; Syn. Armen., a. 1911, 227-228.

Can. 106 – § 1. Synodus Episcoporum Ecclesiae patriarchalis convocari debet, quoties:¹

- 1° expedienda sunt negotia, quae ad exclusivam competentiam Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis pertinent aut pro quibus peragendis consensus eiusdem Synodi requiritur;
- 2° Patriarcha de consensu Synodi permanentis id necessarium iudicat;
- 3° tertia saltem pars membrorum pro dato negotio id postulat salvis semper iuribus Patriarcharum, Episcoporum aliarumque personarum iure communi statutis.

§ 2. Synodus Episcoporum Ecclesiae patriarchalis praeterea convocari debet, si ius particulare ita fert, statis temporibus, etiam quotannis.²

Can. 107 – § 1. Nisi ius particulare maiorem praesentiam exigit et firmis cann. 69, 149 et 183, § 1, quaelibet sessio Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis canonica atque singulum scrutinium validum est, si maior pars Episcoporum, qui tenentur eidem Synodo interesse, praesens est.³

§ 2. Firmis cann. 72, 149 et 183, §§ 3 et 4 integrum est Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis latis normis statuere, quot suffragia et scrutinia requirantur, ut decisiones synodales vim iuris obtineant; secus servari debet can. 924.

Can. 108 – § 1. Patriarchae est Synodum Episcoporum Ecclesiae patriarchalis aperire necnon de eiusdem Synodi consensu transferre, prorogare, suspendere et dissolvere.

§ 2. Patriarchae quoque est praeauditis Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis membris ordinem servandum in quaestionibus examinandis praeparare atque approbationi Synodi initio sessionum subicere.⁴

§ 3. Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis durante singuli Episcopi propositis quaestionibus possunt alias addere, si saltem tertia pars membrorum, quae Synodo intersunt, consentit.

¹ Carth. cann. 19, 95; Constantinop. IV, can. 17; Urbanus VIII, const. *Sacrosanctum apostolatus*, 12 mar. 1625; S.C. de Prop. Fide, instr. 9 aug. 1760, n. IV.

² Apost. can. 37; Nic. I, can. 5; Ant. can. 20; Chalc, can. 19; Carth. cann. 21, 55; Quinisext. can. 8; Nic. II, can. 6; Constantinop. IV, can. 17. * Syn. Mar Isaaci Chaldaeorum, a. 410, can. 6; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. IV, 29; cap. VI, 2,12;

Kan. 106 – § 1. Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego należy zwoływać za każdym razem, gdy: CS: 344

- 1° należy załatwić sprawy należące do wyłącznej kompetencji Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego albo też gdy do ich przeprowadzenia wymaga się zgody tegoż Synodu;
- 2° Patriarcha za zgodą stałego Synodu osądza, że jest to niezbędne; CS: 344
- 3° w danej sprawie domaga się tego co najmniej trzecia część członków, zawsze przy zachowaniu ustanowionych prawem powszechnym uprawnień Patriarchów, Biskupów i innych osób.

§ 2. Ponadto Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego należy zwołać, o ile wymaga tego prawo partykularne, w stałych terminach, choćby co roku. CS: 344

Kan. 107 – § 1. O ile prawo partykularne nie wymaga większej liczby obecnych i przy zachowaniu kan. 69, 149 oraz 183 § 1, każda sesja Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego jest prawomocna, a każde głosowanie ważne, gdy obecna jest większa część Biskupów zobowiązanych do uczestnictwa w Synodzie. CS: 346

§ 2. Przy zachowaniu kan. 72, 149 oraz 183 §§ 3 i 4 pozwala się Synodowi Biskupów Kościoła patriarchalnego ustalić za pomocą wydanych przepisów, ile głosów i ile głosowań należy wymagać, aby decyzje synodalne uzyskały moc prawa; w innym razie należy zachować kan. 924.

Kan. 108 – § 1. Do Patriarchy należy otwarcie Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego, jak również, za zgodą tegoż Synodu, jego przeniesienie, odroczenie, zawieszenie i rozwiązanie. CS: 347 § 1 n. 1

§ 2. Do Patriarchy należy również, po uprzednim wysłuchaniu członków Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego, przygotowanie obowiązującego porządku obrad przy rozważaniu zagadnień oraz przedłożenie go na początku kolejnych sesji do zatwierdzenia przez Synod. CS: 347 § 2

§ 3. Podczas trwania Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego Biskupi mogą do przedstawionych kwestii dodać inne, jeśli co najmniej trzecia część członków uczestniczących w Synodzie wyrazi na to zgodę. CS: 347 § 1 n. 2

Syn. Sclarfen. Syrorum, a. 1888, cap. IX, art. IV, 6; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. V, XIV; Syn. Armen., a. 1911, 200, 5, 224.

³ Ant. can. 19.

⁴* Syn. Armen., a. 1911, 232.

Can. 109 – Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis incohata nemini Episcoporum licet discedere a Synodi sessionibus nisi iusta de causa a Synodo approbata.

Can. 110 – § 1. Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis exclusive competit leges ferre pro tota Ecclesia patriarchali, quae vim obtinent ad normam can. 150, §§ 2 et 3.¹

§ 2. Synodus Episcoporum Ecclesiae patriarchalis est tribunal ad normam can. 1062.²

§ 3. Synodus Episcoporum Ecclesiae patriarchalis electionem Patriarchae, Episcoporum et candidatorum ad officia, de quibus in can. 149, peragit.

§ 4. Actus administrativi Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis non competunt, nisi pro certis actibus Patriarcha aliud statuit aut iure communi actus aliqui eidem Synodo reservantur et firmis canonibus, qui consensum Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis requirunt.

Can. 111 – § 1. Synodus Episcoporum Ecclesiae patriarchalis designat modum et tempus promulgationis legum et publicationis decisionum.³

§ 2. Item de secreto servando circa acta et negotia tractata Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis est decidendum salva obligatione secretum servandi in casibus iure communi statutis.⁴

§ 3. Acta de legibus ac decisionibus quam primum Romano Pontifici mittantur; certa acta vel etiam omnia cum ceteris Ecclesiarum orientalium Patriarchis de iudicio eiusdem Synodi communicentur.⁵

Can. 112 – § 1. Patriarchae competit promulgatio legum et publicatio decisionum Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis.⁶

¹ Chalc. can. 1; Carth. proem. et can. 1; Quinisext. can. 2; Nic. II, can. 1. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 2, 13.

² Ant. cann. 4, 12, 14-15; Constantinop. I, can. 6; Sard. cann. 3, 5; Carth. cann. 18-19, 28, 53, 94-95, 100, 125, 127; Protodeut. cann. 13, 15.

³ S. Nicolaus I, litt. *Postquam beato*, 18 mar. 862, „Quod dicitis”; S.C. de Prop. Fide, decr. 27 maii 1715; Benedictus XIII, litt. ap. *Apostolatus officium*, 19 iul. 1724; Benedictus XIV, litt. ap. *Singularis Romanorum*, 1 sep. 1741; S.C. de Prop. Fide, (C.G.), 23 maii

Kan. 109 – Podczas Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego niko- CS: 348
mu z Biskupów nie pozwala się opuszczać sesji Synodu inaczej, jak tylko
dla słusznej przyczyny zaaprobowanej przez Synod.

Kan. 110 – § 1. Do wyłącznej kompetencji Synodu Biskupów Kościoła CS: 243 § 1
patriarchalnego należy wydawanie ustaw dla całego Kościoła patriarchalnego,
które uzyskują moc obowiązującą zgodnie z przepisem kan. 150, §§ 2 i 3.

§ 2. Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego stanowi trybunał zgodnie
z przepisem kan. 1062.

§ 3. Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego dokonuje wyboru Patri-
archów, Biskupów oraz kandydatów na urzędy, o których mowa w kan.
149.

§ 4. Czynności administracyjne nie przysługują Synodowi Biskupów Koś-
cioła patriarchalnego, chyba że dla pewnych czynności Patriarcha po-
stanowił co innego lub jakieś czynności są zarezerwowane prawem wspól-
nym dla Synodu, przy zachowaniu kanonów, które wymagają zgody Sy-
nodu Biskupów Kościoła patriarchalnego.

Kan. 111 – § 1. Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego określa spo- CS: 350 § 1
sób i czas promulgacji ustaw oraz publicznego ogłaszania decyzji.

§ 2. Podobnie też do Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego należy CS: 350 § 1
decydowanie o tajemnicy, jaką należy zachować odnośnie do omawia-
nych aktów i spraw z uwzględnieniem obowiązku zachowania tajemnicy
w przypadkach określonych przez prawo wspólne.

§ 3. Akta dotyczące ustaw i decyzji winny być jak najszybciej przesłane CS: 350 § 1
Biskupowi Rzymskiemu; niektóre lub wszystkie akta powinny być we-
dług uznania tegoż Synodu podawane do wiadomości innym Patriarchom
Kościołów wschodnich.

Kan. 112 – § 1. Do kompetencji Patriarchy należy promulgacja ustaw CS: 243 § 2
i ogłaszanie decyzji Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego.

1837; litt. 29 maii 1838, „Premesse”; decr. 28 aug. 1841; Pius IX, const. ap. *Commissum humilitati*, 12 iul. 1867, „Quocirca”; Leo XIII, ep. *Litteris datis*, 15 iul. 1901.

⁴S. Gregorius M., litt. *Suscepti regiminis*, mense maio a. 599, „Praeterea”.

⁵S. Nicolaus I, litt. *Proposueramus quidem*, a. 865, „... Quamvis dixeritis”. * Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. V, XII; Syn. Armen., a. 1911, 234, 1000.

⁶ * Syn. Armen., a. 1911, 234.

§ 2. Interpretatio authentica legum Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis usque ad futuram Synodum Patriarchae consulta Synodo permanenti competit.¹

Can. 113 – Synodus Episcoporum Ecclesiae patriarchalis sua conficiat statuta, in quibus provideatur de secretaria Synodi, de commissionibus praeparatoriis, de ordine procedendi necnon de aliis mediis, quae fini consequendo efficacius consulant.

CAPUT IV

De curia patriarchali

Can. 114 – § 1. Patriarcha penes suam Sedem habere debet curiam patriarchalem a curia eparchiae Patriarchae distinctam, quae constat ex Synodo permanenti, Episcopis curiae patriarchalis, tribunali ordinario Ecclesiae patriarchalis, oekonomo patriarchali, cancellario patriarchali, commissione de re liturgica necnon aliis commissionibus, quae iure curiae patriarchali adiunguntur.²

§ 2. Personae ad curiam patriarchalem pertinentes a Patriarcha ex clericis totius Ecclesiae, cui praest, seligi possunt consulto eorum Episcopo eparchiali vel, si de sodalibus instituti religiosi vel societatis vitae communis ad instar religiosorum agitur, eorum Superiore maiore.

§ 3. Officia utriusque curiae Patriarchae, quatenus fieri potest, in eisdem personis ne cumulentur.

Can. 115 – § 1. Synodus permanens constat ex Patriarcha et quattuor Episcopis ad quinquennium designatis.

§ 2. Horum Episcoporum tres a Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis eliguntur, inter quos saltem duo ex Episcopis eparchialibus esse debent, unus vero a Patriarcha nominatur.

§ 3. Eodem tempore ac modo designentur quattuor, quatenus fieri potest, Episcopi, qui ex ordine a Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis

¹* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. VII, 8; Syn. Armen., a. 1911, 234, 1006.

§ 2. Autentyczna interpretacja ustaw Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego w okresie aż do następnego Synodu należy do Patriarchy, po zasięgnięciu opinii stałego Synodu. CS: 243 § 3

Kan. 113 – Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego powinien sporządzić swoje statuty, w których należy przewidzieć sekretariat Synodu, komisje przygotowawcze, porządek obrad, jak też inne środki, które służyłyby do skuteczniejszego osiągnięcia celu.

ROZDZIAŁ IV *Kuria patriarchalna*

Kan. 114 – § 1. Patriarcha powinien mieć przy swojej stolicy, różną od kurii eparchii Patriarchy, kurię patriarchalną, złożoną ze stałego Synodu, Biskupów kurii patriarchalnej, trybunału zwyczajnego Kościoła patriarchalnego, ekonoma patriarchalnego, kanclerza patriarchalnego, komisji do spraw liturgicznych oraz innych komisji, które według prawa są złączone z kurią patriarchalną. CS: 286 § 1, 3, 287 § 1, 2

§ 2. Osoby należące do kurii patriarchalnej mogą być wybierane przez Patriarchę spośród duchownych całego Kościoła, któremu przewodzi, po konsultacji z ich Biskupem eparchialnym lub, jeśli rzecz dotyczy członków instytutu zakonnego albo stowarzyszenia życia wspólnego na wzór zakonników, z ich wyższym przełożonym. CS: 286 § 2

§ 3. Urzędy obydwu kurii Patriarchy nie powinny być, o ile to możliwe, kumulowane przez te same osoby. CS: 286 § 1

Kan. 115 – § 1. Stały Synod składa się z Patriarchy i czterech Biskupów ustanowionych na pięć lat. CS: 289 § 1; SN: 87 § 1

§ 2. Trzech spośród tych Biskupów, wśród których przynajmniej dwóch powinno być Biskupami eparchialnymi, jest wybieranych przez Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego, jeden zaś jest mianowany przez Patriarchę. CS: 289 § 2, 3 n. 1; SN: 87 § 2, 3 n. 1

§ 3. W tym samym czasie i w ten sam sposób mają zostać wyznaczeni czterej, o ile to możliwe, Biskupi, którzy w porządku określonym przez CS: 289 § 3 n. 2; SN: 87 § 3 n. 2

²Constantinop. IV, can. 26; S.C. de Prop. Fide, 25 ian. 1830, dub. 10. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 6.

determinato Synodi permanentis membra impedita alternatim substituant.

Can. 116 – § 1. Patriarchae est Synodum permanentem convocare eique praeesse.

§ 2. Si Patriarcha impeditur, ne Synodo permanenti intersit, Synodi sessionibus praeesit Episcopus ordinatione episcopali senior inter Synodi membra redintegrato quinario numero ad normam can. 115, § 3.

§ 3. Si Synodus permanens definire debet negotium, quod personam alicuius Episcopi, qui membrum eiusdem Synodi est, vel eius eparchiam aut officium tangit, hic quidem audiendus est, sed in Synodo ei substituatur alius Episcopus ad normam can. 115, § 3.

Can. 117 – Praeses et omnia alia membra Synodi permanentis, quae Synodo interfuerunt, actis Synodi subscribere debent.

Can. 118 – Suffragia in Synodo permanenti debent esse secreta, si de personis agitur; in ceteris vero casibus, si saltem unum ex membris id expresse petivit.

Can. 119 – Si quod negotium ad Synodi permanentis competentiam pertinens definiendum est, dum locum habet Synodus Episcoporum Ecclesiae patriarchalis, decisio de hoc negotio Synodo permanenti reservatur, nisi Patriarcha de consensu Synodi permanentis decisionem Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis committere opportunum iudicat.

Can. 120 – Synodus permanens convocari debet statis temporibus, saltem bis in anno, et, quoties Patriarcha id opportunum censet, et, quoties expedienda sunt negotia, ad quae ius commune requirit consensum vel consilium eiusdem Synodi.

Can. 121 – Si gravi de causa de iudicio Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis Synodus permanens constitui non potest, Sedes Apostolica certior fiat et Synodus Episcoporum Ecclesiae patriarchalis eligat duos Episcopos, quorum unus ex Episcopis eparchialibus esse debet, qui cum Patriarcha causa perdurante Synodi permanentis vices gerunt.

Can. 122 – § 1. Pro administratione bonorum Ecclesiae patriarchalis Patriarcha de consensu Synodi permanentis nominet oeconomum pa-

Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego zastąpiłby przeszkodzonych członków stałego Synodu.

Kan. 116 – § 1. Do Patriarchy należy zwoływanie stałego Synodu i przewodniczenie mu. CS: 289 § 1; SN: 87 § 1

§ 2. Jeśli Patriarcha jest przeszkodzony i jest nieobecny na stałym Synodzie, sesjom przewodniczy najstarszy święceniami biskupimi spośród członków stałego Synodu, po uzupełnieniu liczby do pięciu według kan. 115, § 3. CS: 290 § 1; SN: 88 § 1

§ 3. Jeśli stały Synod rozstrzyga sprawę, dotyczącą osoby Biskupa, który jest członkiem tego Synodu lub jego eparchii lub urzędu, należy go wysłuchać, lecz na Synodzie niech zastąpi go inny Biskup, według kan. 115, § 3. CS: 290 § 3; SN: 88 § 3

Kan. 117 – Przewodniczący i wszyscy inni członkowie stałego Synodu, którzy w nim uczestniczyli, powinni podpisać akta Synodu. CS: 291 § 1

Kan. 118 – Głosowania na stałym Synodzie powinny być tajne, jeśli dotyczą osób; w innych zaś sprawach, jeśli przynajmniej jeden z członków o to wyraźnie poprosi. CS: 292

Kan. 119 – Jeśli jakaś sprawa została określona jako należąca do kompetencji stałego Synodu, a odbywa się Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego, decyzja w tej sprawie jest zarezerwowana stałemu Synodowi, chyba że Patriarcha stwierdzi za zgodą stałego Synodu, że lepiej powierzyć decyzję Synodowi Biskupów Kościoła patriarchalnego. CS: 294; SN: 89

Kan. 120 – Stały Synod powinien być zwoływany w oznaczonym czasie, nie rzadziej jednak niż dwa razy w roku oraz ilekroć Patriarcha osądzi, że jest to pożyteczne, a także ilekroć pojawią się sprawy, co do których prawo wspólne wymaga zgody lub rady tegoż Synodu. CS: 295

Kan. 121 – Jeśli z ważnej przyczyny zdaniem Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego nie można ustanowić stałego Synodu, należy powiadomić Stolicę Apostolską, a Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego niech wybierze dwóch Biskupów, z których jeden powinien być Biskupem eparchialnym, którzy wraz z Patriarchą na czas trwania przyczyny zastępują stały Synod. CS: 286, 297 § 1 n. 2; SN: 90 § 1, 2 n. 2

Kan. 122 – § 1. Do administrowania dobrami Kościoła patriarchalnego Patriarcha za zgodą stałego Synodu mianuje ekonoma patriarchalnego, CS: 299 § 1, 2 n. 2, 3; PA: 259 § 1, 2 n. 2, 3

triarchalem ab oeconomio eparchiae Patriarchae distinctum, qui sit christifidelis in re oeconomica peritus et probitate praestans excluso vero ad validitatem eo, qui cum Patriarcha consanguinitate vel affinitate usque ad quartum gradum inclusive coniunctus est.¹

§ 2. Oeconomus patriarchalis nominatur ad tempus iure particulari determinatum; munere durante a Patriarcha amoveri non potest nisi de consensu Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis aut, si periculum in mora est, Synodi permanentis.

§ 3. Oeconomus patriarchalis rationem administrationis exeuntis anni necnon praevisionem accepti et expensi anni incipientis Synodo permanenti quotannis scripto reddere debet; ratio administrationis reddenda est etiam, quoties a Synodo permanenti petitur.²

§ 4. Synodus Episcoporum Ecclesiae patriarchalis potest rationem administrationis necnon praevisionem accepti et expensi ab oeconomio patriarchali exquirere et proprio examini subicere.

Can. 123 – § 1. In curia patriarchali nominetur a Patriarcha presbyter vel diaconus omni exceptione maior, qui ut cancellarius patriarchalis cancellariae patriarchali et archivo curiae patriarchalis praest a vices gerente, si casus fert, a Patriarcha nominato adiutus.

§ 2. Praeter cancellarium eiusque vices gerentem, qui ex officio suo notarii sunt, Patriarcha alios quoque notarios pro tota Ecclesia, cui praest, nominare potest, quibus omnibus cann. 253 et 254 applicentur; quos notarios etiam libere ab officio amovere potest.

§ 3. Circa archivum curiae patriarchalis serventur cann. 256-260.³

Can. 124 – Commissio liturgica, quae in omni Ecclesia patriarchali haberi debet, ceteraeque commissiones pro Ecclesiis sui iuris praescriptae a Patriarcha eriguntur, ex personis a Patriarcha nominatis constituuntur necnon normis ab ipso statutis reguntur, nisi aliter iure cavetur.⁴

¹ Chalc. can. 26; Nic. II, can. 11; Theophilus Alexandrin., can. 10; S.C. de Prop. Fide, 1 mar. 1869, dub. 2.

² S.C. de Prop. Fide, 1 mar. 1869, dub. 2.

³ Carth. can. 86.

różnego od ekonomy eparchii Patriarchy. Powinien być chrześcijanin nim biegły w sprawach ekonomicznych i wyróżniający się uczciwością, z wyłączeniem zaś dla ważności tego, kto jest spokrewniony lub spowinowacony z Patriarchą aż do czwartego stopnia włącznie.

§ 2. Ekonom patriarchalny jest mianowany na czas określony prawem partykularnym; podczas wypełniania urzędu nie może być odwołany przez Patriarchę, chyba że za zgodą Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego albo, jeśli zwłoka mogłaby spowodować niebezpieczeństwo, stałego Synodu.

CS: 299 § 2 n. 3;
PA: 259 § 2 n. 3

§ 3. Ekonom patriarchalny powinien co roku zdawać na piśmie relację stałemu Synodowi z administrowania w minionym roku oraz przewidywane dochody i wydatki w nadchodzącym roku; sprawozdanie powinno być także składane ilekroć o to prosi stały Synod.

CS: 299 § 3;
PA: 259 § 3

§ 4. Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego może domagać się od ekonomy patriarchalnego i poddać własnej ocenie sprawozdanie z administracji i przewidywane dochody i wydatki.

Kan. 123 – § 1. W kurii patriarchalnej ma być mianowany przez Patriarchę prezbiter lub diakon wolny od wszelkich zarzutów, który jako kanclerz patriarchalny kieruje kancelarią patriarchalną i archiwum kurii patriarchalnej i jest wspomagany, jeśli tego okoliczności wymagają, przez zastępcę mianowanego przez Patriarchę.

CS: 300 § 1, 2, 3

§ 2. Oprócz kanclerza i jego zastępcy, którzy z urzędu są notariuszami, Patriarcha może mianować także innych notariuszy dla całego Kościoła, którym kieruje, co do których stosuje się kan. 253 i 254; tych notariuszy można także w sposób wolny odwołać z urzędu.

CS: 300 § 2, 3, 301 § 1, 2

§ 3. Co do archiwum kurii patriarchalnej należy zachować kan. 256-260.

CS: 304

Kan. 124 – Patriarcha ustanawia komisję liturgiczną, która powinna istnieć w każdym Kościele patriarchalnym oraz pozostałe komisje przepisane dla Kościołów *sui iuris*. Składają się one z osób mianowanych przez Patriarchę i rządzą się normami ustanowionymi przez niego, o ile prawo inaczej nie zastrzega.

CS: 302

^{4*} Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars I, cap. III, 5; pars III, cap. VI, 2, 22; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. III, art. III, 7, 3); Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. I, art. I, 9; Syn. Armen., a. 1911, 614.

Can. 125 – Expensae curiae patriarchalis solvantur ex bonis, quibus Patriarcha ad hunc finem uti potest; si haec non sufficiunt, singulae eparchiae pro mensura a Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis determinanda ad expensas solvendas concurrant.

CAPUT V

De Sede patriarchali vacante vel impedita

Can. 126 – § 1. Sedes patriarchalis vacat morte aut renuntiatione Patriarchae.¹

§ 2. Ad acceptationem renuntiationis Patriarchae competens est Synodus Episcoporum Ecclesiae patriarchalis consulto Romano Pontifice, nisi Patriarcha Romanum Pontificem directe adiit.

Can. 127 – Nisi ius particulare aliud fert, Sede patriarchali vacante Administrator Ecclesiae patriarchalis est Episcopus ordinatione episcopali senior inter Episcopos curiae patriarchalis vel, si desunt, inter Episcopos, qui membra sunt Synodi permanentis.²

Can. 128 – Administratoris Ecclesiae patriarchalis est:

- 1° notitiam de Sedis patriarchalis vacatione statim cum Romano Pontifice necnon cum omnibus Episcopis Ecclesiae patriarchalis communicare;
- 2° normas speciales, quas pro diversis adiunctis, in quibus Sedis patriarchalis vacatio locum habuit, ius commune vel particulare aut Romani Pontificis instructio, si qua datur, praescribit, accurate exsequi vel curare, ut alii eas exsequantur;
- 3° Episcopos ad Synodum Episcoporum Ecclesiae patriarchalis de eligendo Patriarcha convocare et cetera omnia ad eandem Synodum necessaria disponere.

Can. 129 – Administrator Ecclesiae patriarchalis in eparchia Patriarchae, in monasteriis stauropégiacis itemque in locis, ubi nec eparchia nec exarchia erecta est, eadem iura et obligationes habet ac Administrator eparchiae vacantis.

¹ S.C. de Prop. Fide, decl. 30 ian. 1696; Clemens XIII, litt. ap. *Quam cara semper*, 1 aug. 1760, § 2. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 7; Syn. Sciarfen.

Kan. 125 – Wydatki kurii patriarchalnej reguluje się z dóbr, którymi Patriarcha może posługiwać się w tym celu; jeśli one nie wystarczają, poszczególne eparchie powinny regulować wydatki w kwocie określonej przez Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego. CS: 305

ROZDZIAŁ V

Stolica patriarchalna wakująca i przeszkodzona

Kan. 126 – § 1. Stolica patriarchalna wakuje wskutek zgonu albo rezygnacji Patriarchy. CS: 306

§ 2. Do przyjęcia rezygnacji Patriarchy kompetentny jest Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego po konsultacji z Biskupem Rzymskim, chyba że Patriarcha bezpośrednio zwrócił się do Biskupa Rzymskiego.

Kan. 127 – Jeżeli prawo partykularne nie stanowi inaczej, w czasie wakansu stolicy patriarchalnej administratorem Kościoła patriarchalnego jest Biskup najstarszy święceniami biskupimi spośród Biskupów kurii patriarchalnej albo, jeśli ich nie ma, spośród Biskupów, którzy są członkami stałego Synodu. CS: 307

Kan. 128 – Do administratora Kościoła patriarchalnego należy: CS: 308

- 1° natychmiast zawiadomić Biskupa Rzymskiego i wszystkich Biskupów Kościoła patriarchalnego o wakansie stolicy patriarchalnej; CS: 308 n. 1
- 2° dokładnie wypełniać lub dbać, aby inni wypełniali normy specjalne, które dla różnych okoliczności podczas wakansu stolicy patriarchalnej podaje prawo powszechne albo partykularne lub instrukcja Biskupa Rzymskiego, jeśli taka została wydana; CS: 308 n. 2
- 3° zwołać Biskupów na Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego dla wyboru Patriarchy oraz rozporządzać we wszystkich innych sprawach koniecznych dla tego Synodu. CS: 308 n. 3

Kan. 129 – Administrator Kościoła patriarchalnego w eparchii Patriarchy, w klasztorach stauropigialnych, a także w miejscach, gdzie nie jest erygowana eparchia ani egzarchat, ma te same prawa i obowiązki, jak administrator wakującej eparchii. CS: 309

Syrorum, a. 1888, cap. VIII, art. I; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. II, art. I; Syn. Armen., a. 1911, 168, 201.

² Pius IX, litt. ap. *Reversurus*, 12 iul. 1867, 14.

Can. 130 – § 1. Ad Administratorem Ecclesiae patriarchalis transit potestas ordinaria Patriarchae eis omnibus exclusis, quae agi non possunt nisi de consensu Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis.

§ 2. Administrator Ecclesiae patriarchalis non potest Protosyncellum vel Syncellos eparchiae Patriarchae ab officio amovere nec Sede patriarchali vacante quicquam innovare.

§ 3. Etsi praerogativis Patriarchae caret, Administrator Ecclesiae patriarchalis praecedat omnes Episcopos eiusdem Ecclesiae, non autem in Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis de eligendo Patriarcha.

Can. 131 – Administrator Ecclesiae patriarchalis rationem suae administrationis novo Patriarchae quam primum reddere debet.

Can. 132 – § 1. Sede patriarchali quacumque de causa ita impedita, ut Patriarcha ne per litteras quidem cum Episcopis eparchialibus Ecclesiae, cui praeest, communicare possit, regimen Ecclesiae patriarchalis est ad normam can. 130 penes Episcopum eparchialem intra fines territorii eiusdem Ecclesiae ordinatione episcopali seniore, qui ipse impeditus non est, nisi Patriarcha alium Episcopum vel in casu extremae necessitatis etiam presbyterum designavit.

§ 2. Patriarcha ita impedito, ut ne per litteras quidem cum christifidelibus propriae eparchiae communicare possit, regimen eiusdem eparchiae est penes Protosyncellum; si vero et ipse impeditus est, penes illum, quem designavit Patriarcha vel is, qui Ecclesiam patriarchalem interim regit.

§ 3. Qui regimen interim suscipit, Romanum Pontificem quam primum de Sede patriarchali impedita et de assumpto regimine certiore faciat.

Kan. 130 – § 1. Na administratora Kościoła patriarchalnego przechodzi władza zwyczajna Patriarchy, z wyjątkiem wszystkich spraw, które mogą być przeprowadzone tylko za zgodą Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego. CS: 310 § 1 n. 1, 311 § 1

§ 2. Administrator Kościoła patriarchalnego nie może odwołać z urzędu Protosyncela lub Syncelów eparchii Patriarchy oraz podczas wakansu stolicy patriarchalnej niczego nie może zmieniać. CS: 310 § 2, 311 § 2

§ 3. Chociaż nie ma prerogatyw Patriarchy, administrator Kościoła patriarchalnego ma pierwszeństwo przed wszystkimi Biskupami tego Kościoła, ale nie na Synodzie Biskupów Kościoła patriarchalnego wybierającym Patriarchę. CS: 312

Kan. 131 – Administrator Kościoła patriarchalnego powinien jak najszybciej zdać sprawozdanie ze swojej administracji nowemu Patriarsze. CS: 313

Kan. 132 – § 1. Gdy z jakiegokolwiek przyczyny zachodzi w działaniu stolicy patriarchalnej taka przeszkoda, że Patriarcha nie może komunikować się poprzez listy z Biskupami eparchialnymi Kościoła, któremu przewodzi, zarząd Kościoła patriarchalnego należy zgodnie z kan. 130 do Biskupa eparchialnego najstarszego święceniami biskupimi w granicach terytorium tego Kościoła, jeśli sam nie jest przeszkodzony, chyba że Patriarcha wyznaczył innego Biskupa lub w przypadku najwyższej konieczności nawet prezbitera. CS: 314 § 1 n. 2

§ 2. Gdy Patriarcha jest tak przeszkodzony, że nie może komunikować się przez listy z chrześcijanami własnej eparchii, zarząd tej eparchii należy do Protosyncela; jeśli i on jest przeszkodzony, władza należy do osoby ustanowionej przez Patriarchę albo która tymczasowo rządzi Kościołem patriarchalnym. CS: 314 § 1 n. 1

§ 3. Kto otrzymał tymczasowy zarząd, powinien jak najszybciej powiadomić Biskupa Rzymskiego o przeszkodzie stolicy patriarchalnej oraz o przejęciu zarządu. CS: 314 § 3

CAPUT VI

De Metropolitae Ecclesiae patriarchalis

Can. 133 – § 1. Metropolitae, qui alicui provinciae intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis praeest, in eparchiis huius provinciae praeter alia, quae iure communi ei tribuuntur, est:¹

- 1° Episcopos provinciae intra tempus iure determinatum ordinare et inthronizare firmo can. 86, § 1, n. 2;²
- 2° Synodum metropolitanam temporibus a Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis statutis convocare, quaestiones in ea tractandas opportune instruere, Synodo praeesse, eam transferre, prorogare, suspendere et dissolvere;³
- 3° tribunal metropolitanum erigere;⁴
- 4° vigilare, ut fides et disciplina ecclesiastica accurate serventur;⁵
- 5° visitationem canonicam peragere, si eam Episcopus eparchialis neglexit;⁶
- 6° eum, qui legitime ad officium propositus vel electus est, nominare vel confirmare, si Episcopus eparchialis intra tempus iure statutum iusto impedimento non detentus id facere omisit, itemque oeconomum eparchialem nominare, si Episcopus eparchialis monitus eum nominare neglexit.⁷

§ 2. In omnibus negotiis iuridicis provinciae Metropolita eiusdem personam gerit.

Can. 134 – § 1. Metropolitae dignitas semper coniuncta est cum sede eparchiali determinata.⁸

§ 2. Metropolita in propria eparchia eadem iura et obligationes habet ac Episcopus eparchialis in sua.

¹ Apost. can. 34; Nic. I, cann. 4, 6-7; Ant. can. 9; Constantinop. I, can. 2; Eph. cann. 1, 8; Chalc. can. 12; Sard. cann. 6, 9; Carth. cann. 17-18, 28, 76. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VII, art. IV; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. I, art. IV.

² Nic. I, can. 4; Ant. can. 20; Chalc. can. 25; Carth. cann. 18, 20; S. Xystus III, litt. *Si quantum humanis*, 8 iul. 435; S. Leo M., litt. *Omnium quidem*, 13 ian. 444. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. IV, 17.

³ Apost. can. 37; Nic. I, can. 5; Ant. cann. 15-20, Chalc. can. 19; Carth. cann. 18, 72; Quinisext. can. 8; Nic. II, can. 6; Constantinop. IV, can. 17 „Consueverunt”.

ROZDZIAŁ VI

Metropolici Kościoła patriarchalnego

Kan. 133 – Do Metropolity, który zarządza jakąś prowincją w granicach Kościoła patriarchalnego, oprócz spraw, które przyznaje mu prawo wspólne, należy:

- 1° wyświęcać i intronizować Biskupów prowincji w czasie określonym przez prawo, z zachowaniem kan. 86, § 1, n. 2; CS: 319 n. 1
- 2° zwoływać Synod metropolitalny w czasie określonym przez Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego, odpowiednio podać do wiadomości sprawy mające być na nim omówione, przewodniczyć synodowi, przenosić go, przedłużać, zawiesić i rozwiązać; KPK/83: 442 § 1 n. 1, 2, 3
- 3° erygować sąd metropolitalny;
- 4° czuwać, by wiara i dyscyplina kościelna były właściwie zachowywane; KPK/83: 436 § 1 n. 1
KPK/17: 274 n. 4
CS: 319 n. 2
- 5° dokonywać wizytacji kanonicznej, jeśli zaniedbał ją Biskup eparchialny; KPK/83: 436 § 1 n. 2
KPK/17: 274 n. 5
CS: 319 n. 4
- 6° mianować i zatwierdzać osobę, zgodnie z prawem przedstawioną lub wybraną na urząd, jeśli Biskup eparchialny w czasie przepisany przez prawo zaniedbał to uczynić, mimo że nie był zatrzymywany słuszną przeszkodą, a także mianować ekonoma eparchialnego, jeśli Biskup eparchialny, przynaglony do mianowania go, zaniedbał ten obowiązek. KPK/17: 274 n. 1
CS: 319 n. 3

§ 2. W załatwianiu wszystkich czynności prawnych prowincji Metropolita reprezentuje ją.

Kan. 134 – § 1. Godność Metropolity jest zawsze złączona z określoną stolicą eparchialną. KPK/83: 435
KPK/17: 272
CS: 315

§ 2. Metropolita ma w swojej eparchii te same prawa i obowiązki, co Biskup eparchialny w swojej. KPK/17: 273
CS: 318

⁴ Apost. can. 74; Ant. cann. 12, 14-15, 25; Constantinop. I, can. 6; Eph. can. 1; Sard. cann. 3, 14; Carth. cann. 18-19, 28, 50, 87, 100, 120, 122, 125; Constantinop. IV, can. 26.

⁵ Ant. can. 9.

⁶ Carth. 56; Constantinop. IV, can. 19.

⁷ Nic. II, can. 11.

⁸ Apost. 34; Ant. can. 9; Constantinop. IV, can. 17. * Syn. Mar Isaaci Chaldaeorum, a. 410, can. 18.

Can. 135 – Metropolita commemorandus est ab omnibus Episcopis ceterisque clericis in Divina Liturgia et in laudibus divinis secundum praescripta librorum liturgicorum.¹

Can. 136 – Metropolita, qui praeest provinciae, praecedit ubique Metropolitanam titularem.²

Can. 137 – Synodus Episcoporum Ecclesiae patriarchalis pressius determinet iura et obligationes Metropolitanarum et Synodorum metropolitanarum secundum legitimas consuetudines propriae Ecclesiae patriarchalis necnon temporum et locorum adiuncta.³

Can. 138 – Iura et obligationes Metropolitanae extra fines territorii Ecclesiae patriarchalis constituti eadem sunt ac in can. 133, § 1, nn. 2 - 6 et § 2 necnon in cann. 135, 136, 160 et 1084, § 3 praescribuntur; circa cetera iura et obligationes Metropolita servat normas speciales a Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis propositas et a Sede Apostolica approbatas vel ab ipsa hac Sede statutas.

Can. 139 – Episcopus eparchialis, qui extra fines territorii propriae Ecclesiae patriarchalis potestatem suam exercet et ad nullam provinciam pertinet, aliquem Metropolitanam consulto Patriarcha et cum approbatione Sedis Apostolicae designet; huic Metropolitanae competunt iura et obligationes, de quibus in can. 133, § 1, nn. 3 - 6.

CAPUT VII

De conventu patriarchali

Can. 140 – Conventus patriarchalis est coetus consultivus totius Ecclesiae, cui Patriarcha praeest, qui Patriarchae atque Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis adiutricem operam praestat in negotiis maioris momenti gerendis praesertim ad apostolatus formas ac rationes necnon disciplinam ecclesiasticam cum occurrentibus aetatis adiunctis atque bono communi propriae Ecclesiae, ratione etiam habita boni communis totius territorii, ubi plures Ecclesiae sui iuris exstant, apte componendas.

¹ Constantinop. IV, can. 10; Protodeut. cann. 13-14; Benedictus XIV, ep. encycl. *Ex quo*, 1 mar. 1756, § 22.

² Chalc. can. 12. * Syn. Armen., a. 1911, 229.

- Kan. 135** – Metropolita powinien być wymieniany przez wszystkich Biskupów i pozostałych duchownych w Boskiej Liturgii i w nabożeństwach według przepisów ksiąg liturgicznych. CS: 317
- Kan. 136** – Metropolita, który zarządza prowincją, ma wszędzie pierwszeństwo przed Metropolitą tytularnym. CS: 339 § 1
- Kan. 137** – Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego winien dokładnie określić prawa i obowiązki Metropolitów i Synodów metropolitalnych według zgodnych z prawem zwyczajów swojego Kościoła oraz okoliczności miejsca i czasu. KPK/83: 436 § 2
CS: 137
- Kan. 138** – Prawa i obowiązki Metropolity poza granicami terytorium Kościoła patriarchalnego są takie same, jak w kan. 133, § 1, nn. 2-6 i § 2 oraz kan. 135, 136, 160 i 1084, § 3; jeśli zaś chodzi o pozostałe prawa i obowiązki, Metropolita powinien zachowywać normy specjalne zaproponowane przez Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego i zaaprobowane przez Stolicę Apostolską lub ustanowione przez samą Stolicę Apostolską. KPK/83: 436 § 1
CS: 317, 319 n. 2, 3, 4, 320 § 2 n. 2, 339 § 1
- Kan. 139** – Biskup eparchialny, który wykonuje swoją władzę poza granicami terytorium własnego Kościoła patriarchalnego i nie należy do żadnej prowincji, po konsultacji z Patriarchą i za aprobatą Stolicy Apostolskiej powinien wyznaczyć jakiegoś Metropolitę; temu Metropolicie przysługują prawa i obowiązki, o których w kan. 133, § 1, nn. 3-6. CS: 323

ROZDZIAŁ VII

Zgromadzenie patriarchalne

Kan. 140 – Zgromadzenie patriarchalne jest zebraniem doradczym całego Kościoła pod przewodnictwem Patriarchy, które świadczy pomoc Patriarsze i Synodowi Biskupów Kościoła patriarchalnego w sprawach większej wagi, szczególnie jeśli chodzi o formy i środki apostołstwa, a także o dyscyplinę kościelną, z uwzględnieniem zachodzących okoliczności czasu oraz dobra wspólnego własnego Kościoła i z zachowaniem także dobra wspólnego całego terytorium, gdzie występują liczne Kościoły *sui iuris* w sposób władczy założone.

³* Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VII, art. IV; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. I, art. IV.

Can. 141 – Conventus patriarchalis convocari debet quinto saltem quoque anno et de consensu Synodi permanentis aut Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis, quoties Patriarchae id utile videtur.

Can. 142 – § 1. Patriarchae est conventum patriarchalem convocare, eidem praeesse atque eum transferre, prorogare, suspendere et dissolvere; vice-praesidem, qui in absentia Patriarchae conventui praest, ipse Patriarcha nominet.

§ 2. Sede patriarchali vacante conventus patriarchalis suspenditur ipso iure, donec novus Patriarcha de re decreverit.

Can. 143 – § 1. Ad conventum patriarchalem convocandi sunt:

- 1° Episcopi eparchiales ceterique Hierarchae loci;
- 2° Episcopi titulares;
- 3° Praesides confoederationum monasticarum, Superiores generales in stitutorum vitae consecratae atque Superiores monasteriorum sui iuris;
- 4° rectores catholicarum studiorum universitatum et ecclesiasticarum studiorum universitatum necnon decani facultatum theologiae et iuris canonici, quae intra fines territorii Ecclesiae, cuius conventus tenetur, sedem habent;
- 5° rectores seminariorum maiorum;
- 6° ex unaquaque eparchia saltem unus ex presbyteris eidem eparchiae ascriptis praesertim parochis, unus ex religiosis vel sodalibus societatum vitae communis ad instar religiosorum necnon duo laici, nisi statuta maiorem numerum determinant, qui omnes modo ab Episcopo eparchiali determinato designantur et quidem, si de sodalibus instituti religiosi vel societatis vitae communis ad instar religiosorum agitur, de consensu Superioris competentis.

§ 2. Omnes, qui ad conventum patriarchalem convocandi sunt, eidem interesse debent, nisi iusto detinentur impedimento, de quo Patriarcham certiore facere tenentur; Episcopi eparchiales vero procuratorem sui loco mittere possunt.

§ 3. Personae alterius Ecclesiae sui iuris ad conventum patriarchalem invitari et in eo partem habere possunt ad normam statutorum.

§ 4. Ad conventum patriarchalem etiam invitari possunt aliquot observatores ex Ecclesiis vel Communitatibus ecclesialibus acatholicis.

Kan. 141 – Zgromadzenie patriarchalne powinno być zwołane przynajmniej co pięć lat i za zgodą stałego Synodu albo Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego, ilekroć Patriarcha uzna to za wskazane.

Kan. 142 – § 1. Do Patriarchy należy zwoływanie zgromadzenia patriarchalnego, przewodniczenie mu, przenoszenie go, przedłużanie, zawieszanie i rozwiązywanie. Wiceprzewodniczącego, który przewodniczy zgromadzeniu podczas nieobecności Patriarchy, mianuje sam Patriarcha.

§ 2. W czasie wakansu stolicy patriarchalnej zgromadzenie patriarchalne z mocy prawa zostaje zawieszane, aż nowy Patriarcha nie postanowi czegoś w tej sprawie.

Kan. 143 – § 1. Na zgromadzenie patriarchalne należy powołać:

- 1° Biskupów eparchialnych i pozostałych Hierarchów miejsca;
- 2° Biskupów tytularnych;
- 3° przewodniczących konfederacji monastycznych, przełożonych generalnych instytutów życia konsekrowanego oraz przełożonych monasterów *sui iuris*;
- 4° rektorów uniwersytetów katolickich i kościelnych oraz dziekanów wydziałów teologii i prawa kanonicznego, mających swoją siedzibę na terytorium, którego dotyczy zgromadzenie;
- 5° rektorów wyższych seminariów;
- 6° z każdej eparchii przynajmniej jednego z prezbiterów należących do tej eparchii, szczególnie spośród proboszczów, jednego z zakonników lub członków stowarzyszenia życia wspólnego na wzór zakonników oraz dwóch świeckich, chyba że statuty określą większą liczbę; ci wszyscy desygnowani są w sposób określony przez Biskupa eparchialnego, a jeśli chodzi o członków instytutów zakonnych lub stowarzyszeń życia wspólnego na wzór zakonników, za zgodą kompetentnego przełożonego.

§ 2. Wszyscy wezwani na zgromadzenie patriarchalne powinni w nim uczestniczyć, chyba że są powstrzymywani słuszną przeszkodą, o której mają obowiązek powiadomić Patriarchę; Biskupi eparchialni mogą wysłać w swoje miejsce pełnomocnika.

§ 3. Osoby innego Kościoła *sui iuris* mogą być zaproszone na zgromadzenie patriarchalne i mogą w nim uczestniczyć zgodnie z normami statutów.

§ 4. Na zgromadzenie patriarchalne mogą być także zaproszeni obserwatorzy z Kościołów lub wspólnot kościelnych akatolickich.

Can. 144 – § 1. Firmo iure cuiuslibet christifidelis quaestiones Hierarchis indicandi solius Patriarchae vel Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis est argumenta in conventu patriarchali tractanda determinare.

§ 2. Patriarchae est per opportunas praevias commissiones et consultationes curare, ut omnes quaestiones apte instruantur atque tempore opportuno ad conventus membra mittantur.

Can. 145 – Conventus patriarchalis sua habeat statuta a Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis approbata, in quibus normae ad finem conventus obtinendum necessariae contineantur.

CAPUT VIII

De territorio Ecclesiae patriarchalis atque de potestate Patriarchae et Synodorum extra hoc territorium.

Can. 146 – § 1. Territorium Ecclesiae, cui Patriarcha praest, ad illas regiones extenditur, in quibus ritus eidem Ecclesiae proprius servatur et Patriarcha ius legitime acquisitum habet provincias, eparchias necnon exarchias erigendi.

§ 2. Si quod dubium de finibus territorii Ecclesiae patriarchalis exoritur aut si de immutatione finium agitur, Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis est rem investigare audita superiore auctoritate administrativa uniuscuiusque Ecclesiae sui iuris, cuius interest, necnon re in eadem Synodo discussa petitionem apte instructam de dubio solvendo vel de finibus immutandis Romano Pontifici porrigere, cuius solius est dubium authentice dirimere vel decretum de immutatione finium ferre.

Can. 147 – Intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis potestas Patriarchae ac Synodorum exercetur non tantum in omnes christifideles eidem Ecclesiae ascriptos, sed etiam in ceteros, qui Hierarcham loci propriae Ecclesiae sui iuris in eodem territorio constitutum non habent quique, etsi propriae Ecclesiae permanent ascripti, curae Hierarcharum loci eiusdem Ecclesiae patriarchalis committuntur firmo can. 916, § 5.

Can. 148 – § 1. Patriarchae ius et obligatio est circa christifideles, qui extra fines territorii Ecclesiae, cui praest, commorantur, opportunas in-

Kan. 144 – § 1. Zachowując prawo jakiegokolwiek chrześcijanina wskazywania spraw Hierarchom, tylko Patriarcha lub Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego określają materiał, który ma być rozważony na zgromadzeniu patriarchalnym.

§ 2. Do Patriarchy należy zatroszczyć się przez odpowiednio przewidziane komisje i konsultacje, aby wszystkie sprawy były w dogodnym czasie należycie przesłane członkom zgromadzenia.

Kan. 145 – Zgromadzenie patriarchalne powinno mieć swoje statuty zaaprobowane przez Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego, w których koniecznie mają być zawarte normy co do zakończenia.

ROZDZIAŁ VIII

Terytorium Kościoła patriarchalnego, władza Patriarchy i synodów poza tym terytorium

Kan. 146 – § 1. Terytorium Kościoła, którym rządzi Patriarcha, rozciąga się na te regiony, w których jest zachowywany ryt właściwy dla tego Kościoła, a Patriarcha ma zgodnie z prawem nabyte uprawnienie do erygowania prowincji, eparchii oraz egzarchatów.

§ 2. Jeśli się zrodzi jakaś wątpliwość co do granic terytorium Kościoła patriarchalnego lub jeśli chodzi o zmianę granic, do Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego należy zbadanie sprawy, po wysłuchaniu wyższej władzy administracyjnej każdego zainteresowanego Kościoła *sui iuris*, a także po przedyskutowaniu sprawy na tym synodzie, przesłanie właściwie sformułowanej prośby o rozwiązanie wątpliwości lub o zmianę granic Biskupowi Rzymskiemu; wyłącznie do niego należy autentyczne rozstrzygnięcie wątpliwości lub wydanie dekretu o zmianie granic.

Kan. 147 – W granicach terytorium Kościoła patriarchalnego władza Patriarchy i synodów wykonywana jest wobec nie tylko wszystkich chrześcijan należących do tego Kościoła, lecz także na pozostałych, którzy nie mają ustanowionego na tym terytorium Hierarchy miejsca własnego Kościoła *sui iuris* i należąc do własnego Kościoła, powierzani są trosce Hierarchów miejsca tego Kościoła patriarchalnego z zachowaniem kan. 916 § 5.

Kan. 148 – § 1. Prawem i obowiązkiem Patriarchy jest zbieranie przydatnych informacji o chrześcijanach, znajdujących się poza terytorium

formationes exquirendi etiam per Visitatorem a se de assensu Sedis Apostolicae missum.

§ 2. Visitator, antequam suum munus init, Episcopum eparchialem horum christifidelium adeat eique nominationis litteras exhibeat.

§ 3. Visitatione peracta Visitator ad Patriarcham relationem mittat, qui re in Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis discussa Sedi Apostolicae opportuna media proponere potest, ut ubique terrarum tuitioni atque incremento boni spiritualis christifidelium Ecclesiae, cui praeest, etiam per erectionem paroeciarum ac exarchiarum vel eparchiarum propriarum provideatur.

Can. 149 – Candidatos, saltem tres, ad officium Episcopi eparchialis, Episcopi coadiutoris vel Episcopi auxiliaris extra fines territorii Ecclesiae patriarchalis implendum Synodus Episcoporum Ecclesiae patriarchalis ad normam canonum de electionibus Episcoporum eligit et per Patriarcham Romano Pontifici ad nominationem proponit secreto servato ab omnibus, qui quomodolibet electionis exitum noverunt, etiam erga candidatos.¹

Can. 150 – § 1. Episcopi extra fines territorii Ecclesiae patriarchalis constituti habent omnia iura et obligationes synodalia ceterorum Episcoporum eiusdem Ecclesiae firmo can. 102, § 2.²

§ 2. Leges a Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis latae et a Patriarcha promulgatae, si leges liturgicae sunt ubique terrarum vigent; si vero leges disciplinares sunt vel si de ceteris decisionibus Synodi agitur, vim iuris habent intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis.

§ 3. Velint Episcopi eparchiales extra fines territorii Ecclesiae patriarchalis constituti legibus disciplinaribus ceterisque decisionibus synodalibus, quae eorum competentiam non excedunt, in propriis eparchiis vim iuris tribuere; si vero hae leges vel decisiones a Sede Apostolica approbatae sunt, ubique terrarum vim iuris habent.

¹ S.C. pro Eccl. Orient., decl. 25 mar. 1970, 3.

² S.C. pro Eccl. Orient., decl. 25 mar. 1970, 1.

Kościół, którym kieruje, także przez wizytatora posłanego przez siebie za przyzwoleniem Stolicy Apostolskiej.

§ 2. Wizytator, zanim zacznie pełnić swoje zadanie, powinien udać się do Biskupa eparchialnego tych chrześcijan i okazać mu pismo nominacyjne. CS: 262 § 1 n. 2

§ 3. Po dokonaniu wizytacji wizytator winien posłać sprawozdanie do Patriarchy, który po przedyskutowaniu sprawy na Synodzie Biskupów Kościoła patriarchalnego może przedstawić odpowiednie środki Stolicy Apostolskiej, aby wszędzie zatroszczono się o ochronę i pomnożenie dobra duchowego chrześcijan Kościoła, którym kieruje, także przez erygowanie parafii i egzarchatów lub własnych eparchii.

Kan. 149 – Kandydatów, przynajmniej w liczbie trzech, na urząd Biskupów eparchialnych, Biskupów koadiutorów lub Biskupów pomocniczych poza granicami terytorium Kościoła patriarchalnego wybiera Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego według kanonów o wyborze Biskupów i przez Patriarchę przedstawia ich do nominacji Biskupowi Rzymskiemu, z zachowaniem tajemnicy przez wszystkich, którzy w jakikolwiek sposób dowiedzieli się o wyniku wyboru, także wobec kandydatów. CS: 366 § 2

Kan. 150 – § 1. Biskupi ustanowieni poza terytorium Kościoła patriarchalnego mają wszystkie prawa i obowiązki synodalne pozostałych Biskupów tego Kościoła, z zachowaniem kan. 102 § 2.

§ 2. Ustawy uchwalone przez Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego i przez Patriarchę promulgowane, jeśli są ustawami liturgicznymi obowiązują wszędzie; jeśli zaś są ustawami dyscyplinarnymi lub jeśli dotyczą pozostałych decyzji Synodu, moc prawną mają w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego.

§ 3. Biskupi eparchialni ustanowieni poza granicami terytorium Kościoła patriarchalnego mogą nadać moc prawną we własnych eparchiach przepisom dyscyplinarnym i pozostałym decyzjom synodalnym, które nie przekraczają ich kompetencji; jeśli zaś te ustawy lub decyzje są zaaprobowane przez Stolicę Apostolską, wszędzie mają moc prawną.

TITULUS V DE ECCLESIIS ARCHIEPISCOPALIBUS MAIORIBUS

Can. 151 – Archiepiscopus maior est Metropolita Sedis determinatae vel agnitae a suprema Ecclesiae auctoritate, qui toti cuidam Ecclesiae orientali sui iuris titulo patriarchali non insignitae praeest.¹

Can. 152 – Quae in iure communi de Ecclesiis patriarchalibus vel de Patriarchis dicuntur, de Ecclesiis archiepiscopalibus maioribus vel de Archiepiscopis maioribus valere intelleguntur, nisi aliter iure communi expresse cavetur vel ex natura rei constat.²

Can. 153 – § 1. Archiepiscopus maior ad normam cann. 63-74 eligitur.³

§ 2. Post acceptationem electi Synodus Episcoporum Ecclesiae archiepiscopalis maioris per litteras synodicas Romanum Pontificem certiozem facere debet de electione canonice peracta; ipse vero electus per litteras manu propria subscriptas expostulare debet a Romano Pontifice suae electionis confirmationem.

§ 3. Obtenta confirmatione electus coram Synodo Episcoporum Ecclesiae archiepiscopalis maioris emittere debet professionem fidei et promissionem fideliter officium suum implendi, deinde procedatur ad eius proclamationem et inthronizationem; si vero electus nondum est Episcopus ordinatus, inthronizatio valide fieri non potest, antequam electus ordinationem episcopalem susceperit.⁴

§ 4. Si vero confirmatio denegatur, nova electio fiat intra tempus a Romano Pontifice statutum.

Can. 154 – Honoris praecedentiam immediate post Patriarchas Archiepiscopi maiores obtinent secundum ordinem erectionis Ecclesiae, cui praesunt, in Ecclesiam archiepiscopalem maiorem.

¹ Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 10; Eph. can. 8; Carth. can. 17; Quinisext. can. 39; Clemens VIII, const. *Decet Romanum Pontificem*, 23 feb. 1596; Pius VII, litt. ap. *In universalis Ecclesiae*, 22 feb. 1807.

² Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 10; * Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasiensium, a. 1872, tit. II, cap. III; a. 1900, tit. II, cap. II, § 1; Syn. Leopoliensium Ruthenorum, a. 1891, tit. VII, cap. II, 4.

TYTUŁ V

KOŚCIOŁY ARCYBISKUPIE WIĘKSZE SUI IURIS

Kan. 151 – Arcybiskupem większym jest Metropolita stolicy określonej lub uznanej przez najwyższą władzę kościelną, który przewodniczy Kościołowi wschodniemu sui iuris, któremu nie został nadany tytuł patriarchalny.

CS: 324, 335 § 1, 2;
SN: 20 § 3

Kan. 152 – To, co w prawie wspólnym odnosi się do Kościołów patriarchalnych lub do Patriarchów, ma zastosowanie do Kościołów arcybiskupich większych i do Arcybiskupów większych, chyba że co innego prawo wspólne wyraźnie zastrzega albo wynika to z natury rzeczy.

CS: 48 n. 3, 166, 320 § 1 n. 5, 326 § 1 n. 1-9, 11-12, § 2, 327 § 1, 2 n. 1, 2, 328, 329, 330 § 1, 2, 331, 336, 337 § 1, 2, 3, 340 § 1, 341 § 1, 343, 344, 345 § 1 n. 1, 2, § 2, 348, 350 § 1, 388 § 1, 2, 389, 390, 391, 403 § 4 n. 1, 418 § 1 n. 2, 467 § 3, 470 § 2; PA: 259 § 4; SN: 20 § 1, 2, 73 § 1, 91
CS: 325 § 1, 2

Kan. 153 – § 1. Arcybiskup większy jest wybierany według kan. 63-74.

§ 2. Po przyjęciu wyboru Synod Kościoła arcybiskupiego większego przez list synodalny zawiadamia Biskupa Rzymskiego o kanonicznie dokonanym wyborze; sam zaś elekt przez własnoręcznie podpisany list powinien poprosić Biskupa Rzymskiego o zatwierdzenie swojego wyboru.

CS: 325 § 1, 2

§ 3. Otrzymawszy zatwierdzenie, elekt powinien przed Synodem Biskupów Kościoła arcybiskupiego większego złożyć wyznanie wiary i przyrzeczenie wiernego wypełnienia swojego urzędu, potem następuje jego ogłoszenie i intronizacja; jeśli zaś elekt nie ma święceń biskupich, intronizacja nie może ważnie nastąpić, zanim elekt nie przyjmie święceń biskupich.

CS: 325 § 3 n. 2

§ 4. Jeśli zaś zatwierdzenia odmówiono, nowy wybór powinien zostać dokonany w czasie określonym przez Biskupa Rzymskiego.

Kan. 154 – Arcybiskupi więksi mają precedencję bezpośrednio po Patriarchach według kolejności erygowania Kościoła, któremu przewodzą, pośród Kościołów arcybiskupich większych.

CS: 339 § 1

³ Quinisext. can. 39.

⁴ Innocentius III, litt. *Rex regum*, 25 feb. 1204; litt. *Ad honorem Dei*, a. 1204; litt. *Ego* ..., a. 1204; litt. *Cum omnes*, a. 1204; Innocentius IV, const. ap. *Novit ille*, 20 dec. 1251; Clemens VIII, const. *Decet Romanum Pontificem*, 23 feb. 1596, „Verum”; S.C. de Prop. Fide, 9 iun. 1642.

TITULUS VI
DE ECCLESIIS METROPOLITANIS CETERISQUE
ECCLESIIS SUI IURIS

CAPUT I

De Ecclesiis metropolitanis sui iuris

Can. 155 – § 1. Ecclesiae metropolitanae sui iuris praeest Metropolita sedis determinatae a Romano Pontifice nominatus et a Consilio Hierarcharum ad normam iuris adiutus.

§ 2. Solius supremae Ecclesiae auctoritatis est Ecclesias metropolitanas sui iuris erigere, immutare et suppressere earumque territorium certis finibus circumscribere.¹

Can. 156 – § 1. Intra tres menses ab ordinatione episcopali vel, si iam Episcopus ordinatus est, ab inthronizatione computandos Metropolita obligatione tenetur a Romano Pontifice petendi pallium, quod est signum suae potestatis metropolitanae atque plenae communionis Ecclesiae metropolitanae sui iuris cum Romano Pontifice.²

§ 2. Ante pallii impositionem Metropolita non potest Consilium Hierarcharum convocare et Episcopos ordinare.

Can. 157 – § 1. Potestas, quae Metropolitae ad normam iuris in Episcopos ceterosque christifideles Ecclesiae metropolitanae, cui praeest, competit, est ordinaria et propria, sed ita personalis, ut ipse non possit Vicarium pro tota Ecclesia metropolitana sui iuris constituere aut potestatem suam alicui ad universitatem casuum delegare.

§ 2. Potestas Metropolitae et Consilii Hierarcharum valide exercetur solummodo intra fines territorii Ecclesiae metropolitanae sui iuris.³

§ 3. In omnibus negotiis iuridicis Ecclesiae metropolitanae sui iuris Metropolita eiusdem personam gerit.

¹ Innocentius III, litt. *Rex regum*, 25 feb. 1204.

² Carth. can. 17; Constantinop. IV, can. 27. * Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. II, cap. III, 7.

TYTUŁ VI KOŚCIOŁY METROPOLITALNE I POZOSTAŁE KOŚCIOŁY SUI IURIS

ROZDZIAŁ I

Kościoły metropolitalne sui iuris

Kan. 155 – § 1. Kościołowi metropolitalnemu sui iuris przewodzi Metropolita określonej stolicy mianowany przez Biskupa Rzymskiego i wspomagany przez Radę Hierarchów według norm prawa.

§ 2. Jedynie najwyższa władza kościelna może erygować Kościoły metropolitalne sui iuris, przekształcać je, znosić oraz określać granice ich terytorium. PA: 303 § 1 n. 1
CS: 159

Kan. 156 – § 1. Metropolita w terminie trzech miesięcy liczonych od święceń biskupich albo, jeśli już był Biskupem, od intronizacji, zobowiązany jest poprosić Biskupa Rzymskiego o paliusz, który jest znakiem władzy metropolitalnej i pełnej jedności Kościoła metropolitalnego sui iuris z Biskupem Rzymskim. CS: 321 § 1

§ 2. Przed nałożeniem paliusza Metropolita nie może zwołać Rady Hierarchów i święcić Biskupów. CS: 321 § 2

Kan. 157 – § 1. Władza, którą Metropolita posiada według prawa nad Biskupami i pozostałymi chrześcijanami Kościoła metropolitalnego, któremu przewodzi, jest zwyczajna i własna, lecz na tyle osobista, że nie może on ustanowić wikariusza dla całego Kościoła metropolitalnego sui iuris i swojej władzy w odniesieniu do wszystkich spraw nie może nikomu delegować.

§ 2. Władza Metropolity i Rady Hierarchów jest ważnie wykonywana jedynie w granicach terytorium Kościoła metropolitalnego sui iuris.

§ 3. We wszystkich sprawach prawnych Kościoła metropolitalnego sui iuris Metropolita występuje w jego imieniu.

³ Apost. cann. 14, 34-35; Nic. I, can. 6; Ant. cann. 13, 22; Constantinop. I, can. 2; Eph. can. 8; Chalced. can. 28; Constantinop. IV, can. 23.

Can. 158 – § 1. Ecclesiae metropolitanae sui iuris sedes est in civitate principe, a qua Metropolita, qui eidem Ecclesiae praeest, titulum desumit.

§ 2. Metropolita in eparchia sibi concredita eadem iura et obligationes habet ac Episcopus eparchialis in sua.

Can. 159 – In Ecclesia metropolitana sui iuris, cui praeest, Metropolitanae praeter ea, quae iure communi vel iure particulari a Romano Pontifice statuto ei tribuuntur, competit:¹

- 1° Episcopus eiusdem Ecclesiae intra tempus iure determinatum ordinare et inthronizare;²
- 2° Consilium Hierarcharum ad normam iuris convocare, quaestiones in eodem tractandas opportune instruere, eidem praeesse atque id transferre, prorogare, suspendere et dissolvere;³
- 3° tribunal metropolitanum erigere;⁴
- 4° vigilare, ut fides et disciplina ecclesiastica accurate serventur;⁵
- 5° visitationem canonicam in eparchiis peragere, si eam Episcopus eparchialis neglexit;⁶
- 6° nominare Administratorem eparchiae in casu, de quo in can. 221, n. 4;
- 7° eum, qui legitime ad officium propositus vel electus est, nominare vel confirmare, si Episcopus eparchialis intra tempus iure statutum iusto impedimento non detentus id facere omisit, itemque oeconomum eparchialem nominare, si Episcopus eparchialis monitus eum nominare neglexit.⁷
- 8° Romani Pontificis acta cum Episcopis eparchialibus aliisque, ad quos pertinent, communicare, nisi Sedes Apostolica directe providit, et praescriptorum, quae in his actis continentur, fidelem executionem curare.

¹Nic. I, can. 7; Chalc. can. 12.

²Nic. I, cann. 4, 6; Eph. can. 8; Chalc. can. 25; Sard. can 6; Carth. cann. 18-19, 89; S. Xystus III, litt. *Si quantum humanis*, 8 iul. 435; S. Leo M., litt. *Omnium quidem*, 13 ian. 444. * Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. II, cap. III, 3).

³Apost. can. 37; Nic. I, can. 5; Ant. cann. 16-20; Laod. can. 40; Chalc. can. 19; Carth. cann. 18, 76; Quinisext. can. 8; Nic. II, can. 6; Constantinop. IV, can. 17 „Consueverunt”. * Syn. prov. Cobrin. Ruthenorum, a. 1626, XIII; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. II, cap. III, 3); tit. III, cap. III „Synodorum”; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. XIV, 3.

Kan. 158 – § 1. Siedzibą Kościoła metropolitalnego sui iuris jest główne miasto, od którego Metropolita, przewodzący temu Kościołowi, posiada tytuł.

§ 2. Metropolita w eparchii sobie powierzonej posiada te same prawa i obowiązki jak Biskup eparchialny w swojej. CS: 318

Kan. 159 – W Kościele metropolitalnym sui iuris, któremu przewodzi, Metropolita, oprócz tego, co przyznaje mu prawo wspólne lub partykularne ustanowione przez Biskupa Rzymskiego, posiada następujące kompetencje: CS: 320 § 1

- 1° wyświęcać i intronizować Biskupów swojego Kościoła w określonym czasie; CS: 320 § 1 n. 4
- 2° zwoływać według norm prawa Radę Hierarchów, w dogodny sposób informować o sprawach do omówienia, jej przewodniczyć i przenosić, przedłużać, zawieszać i rozwiązywać; CS: 320 § 2, 347 § 1 n. 1, § 2
- 3° erygować trybunał metropolitalny;
- 4° czuwać, aby wiara i dyscyplina kościelna były dokładnie zachowywane; CS: 320 § 1 n. 2
- 5° odbywać wizytację kanoniczną w eparchiach, jeśli zaniedbuje ją Biskup eparchialny; CS: 320 § 1 n. 3
- 6° mianować administratora eparchii w przypadku określonym w kan. 221 n. 4; CS: 320 § 1 n. 1
- 7° osobę prawnie przedstawioną na urząd lub wybraną, mianować lub zatwierdzać, jeśli Biskup eparchialny w czasie określonym przez prawo nie wykrywszy przeszkody, tego nie uczynił, mianować ekonomę eparchialnego, jeśli Biskup eparchialny upomniany tej nominacji zaniedbał; CS: 320 § 1 n. 4
- 8° wraz z Biskupami eparchialnymi i innymi, do których to należy, ogłaszać akta Biskupa Rzymskiego, chyba że Stolica Apostolska bezpośrednio to uczyniła, i troszczyć się, aby rozporządzenia, które są zawarte w tych aktach, były wiernie wypełnione. CS: 320 § 2 n. 1

⁴Apost. can. 74; Ant. cann. 12, 14-15, 25; Constantinop. I, can. 6; Eph. can. 1; Sard. cann. 3, 14; Carth. cann. 19, 28, 87, 100, 120, 125; Constantinop. IV, can. 26.

⁵Ant. can. 9. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. V; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenum, a. 1872, tit. II, cap. III, 6).

⁶Constantinop. IV, can. 19. * Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenum, a. 1872, tit. II, cap. III, 6).

⁷Nic. II, can. 11.

Can. 160 – In negotiis extraordinariis vel specialem difficultatem secum ferentibus Episcopi eparchiales Metropolitanam et Metropolita Episcopos eparchiales audire ne omittant.¹

Can. 161 – Metropolita commemorandus est post Romanum Pontificem ab omnibus Episcopis ceterisque clericis in Divina Liturgia et in laudibus divinis secundum praescripta librorum liturgicorum.²

Can. 162 – Metropolita commemorationem Romani Pontificis in signum plenae communionis cum eo in Divina Liturgia et in laudibus divinis secundum praescripta librorum liturgicorum debet facere et curare, ut ab omnibus Episcopis ceterisque clericis Ecclesiae metropolitanae, cui praeest, fideliter fiat.³

Can. 163 – Metropolitanae cum Romano Pontifice frequens sit consuetudo; visitatio vero, quam singulis quinquenniis ad normam can. 208, § 2 peragere debet, quatenus fieri potest, una cum omnibus Episcopis Ecclesiae metropolitanae, cui praeest, fiat.

Can. 164 – § 1. Ad Consilium Hierarcharum vocari debent omnes et soli Episcopi ordinati eiusdem Ecclesiae metropolitanae sui iuris ubicumque constituti exclusis eis, de quibus in can. 953, § 1, vel eis, qui poenis canonicis, de quibus in cann. 1433 et 1434, puniti sunt; Episcopi alterius Ecclesiae sui iuris non nisi ut hospites invitari possunt, si maiori parti membrorum Consilii Hierarcharum id placet.⁴

§ 2. Suffragium deliberativum in Consilio Hierarcharum habent Episcopi eparchiales et Episcopi coadiutores; ceteri vero Episcopi Ecclesiae metropolitanae sui iuris hoc suffragium habere possunt, si hoc in iure particulari expresse statuitur.

¹ Apost. can. 34; Ant. cann. 9, 11. * Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. II, cap. II, 2); a. 1900, tit. II, cap. II, § 1.

² Constantinop. IV, can. 10; Protodeut. cann. 14-15; Benedictus XIV, ep. encycl. *Ex quo*, 1 mar. 1756, § 22. * Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. II, cap. III, 1); Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. VII, cap. II, 4.

³ Callixtus III, const. *Reddituri de commisso*, 3 sep. 1457, § 1; Benedictus XIV, ep. encycl. *Ex quo*, 1 mar. 1756, §§ 9-17; S.C. de Prop. Fide, litt. 4 iul. 1833, n. II; litt. 29 mai;

Kan. 160 – W sprawach nadzwyczajnych lub niosących ze sobą specjalne trudności biskupi eparchialni nie powinni zaniedbać wysłuchania Metropolity, a Metropolita Biskupów eparchialnych. CS: 320 § 2 n. 2

Kan. 161 – Metropolita wspominany być powinien po Biskupie Rzymskim przez wszystkich biskupów i pozostałych duchownych w Boskiej Liturgii i w nabożeństwach według przepisów ksiąg liturgicznych. CS: 317

Kan. 162 – Metropolita powinien na znak pełnej wspólnoty z Biskupem Rzymskim wspominać go w Boskiej Liturgii i w nabożeństwach, według przepisów ksiąg liturgicznych i troszczyć się, aby wiernie to czynili wszyscy biskupi i inni duchowni Kościoła metropolitalnego, któremu przewodzi. CS: 166

Kan. 163 – Metropolita powinien często spotykać się z Biskupem Rzymskim; według kan. 208 § 2 co pięć lat powinien zaś złożyć wizytę, o ile to możliwe, razem ze wszystkimi biskupami Kościoła metropolitalnego, któremu przewodzi.

Kan. 164 – § 1. Do Rady Hierarchów powinni zostać powołani wszyscy wyświęceni biskupi tego Kościoła metropolitalnego sui iuris i tylko oni, gdziekolwiek ustanowieni, z wyjątkiem tych, o których mowa w kan. 953 § 1, lub ukaranych karami kanonicznymi, o których mowa w kan. 1433 i 1434; biskupi innych Kościołów sui iuris mogą być zaproszeni jedynie jako goście, jeśli wyrazi na to zgodę większość członków Rady Hierarchów. CS: 340 § 2, 343

§ 2. Głos decydujący w Radzie Hierarchów mają Biskupi eparchialni i biskupi koadiutorzy; pozostali zaś biskupi Kościoła metropolitalnego sui iuris mogą posiadać ten głos, jeśli wyraźnie zostało to postanowione w prawie partykularnym. CS: 341 § 1

1838; instr. 31 iul. 1902, 13, e). * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. I „Eadem”; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. II, cap. II „Et quoniam”.

⁴ Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 23; Apost. can. 34; Clemens XIII, litt. ap. *In summo apostolatus*, 15 iun. 1765; S.C. de Prop. Fide, litt. (ad Ep. Magno Varadinen. Rumen.), 23 sep. 1871, n. 2. * Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. II, cap. III, 3); tit. III, cap. III; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. XIV, 1-2.

Can. 165 – § 1. Omnes Episcopi ad Consilium Hierarcharum legitime vocati gravi obligatione tenentur, ut eidem Consilio intersint eis exceptis, qui officio suo iam renuntiaverunt.¹

§ 2. Si quis Episcopus iusto impedimento se detineri existimat, scripto suas rationes aperiat Consilio Hierarcharum; de legitimitate impedimenti decidere est Episcoporum, qui suffragium deliberativum habent et in loco designato initio sessionum Consilii praesentes sunt.

§ 3. Nemo ex Consilii Hierarcharum membris procuratorem sui loco mittere potest nec quisquam plura suffragia habet.

§ 4. Consilio Hierarcharum incohato nemini eorum, qui interesse debent, licet discedere nisi iusta de causa a Consilii praeside approbata.²

Can. 166 – § 1. Nisi ius particulare maiorem praesentiam exigit, quaelibet Consilii Hierarcharum sessio canonica atque singulum scrutinium validum est, si maior pars Episcoporum, qui tenentur Consilio Hierarcharum interesse, praesens est.

§ 2. Consilium Hierarcharum negotia decedit ad partem absolute maiorem suffragiorum eorum, qui suffragium deliberativum habent et praesentes sunt.

Can. 167 – § 1. Firmis canonibus, in quibus expresse de potestate Consilii Hierarcharum leges et normas ferendi agitur, hoc Consilium eas ferre potest etiam in eis casibus, in quibus ius commune rem remittit ad ius particulare Ecclesiae sui iuris.

§ 2. De legibus et normis a Consilio Hierarcharum latis Metropolita Sedem Apostolicam quam primum certiolem faciat nec leges ac normae valide promulgari possunt, antequam Metropolita notitiam a Sede Apostolica scripto datam habuit de Consilii actorum receptione; etiam de ceteris in Consilio Hierarcharum gestis Metropolita Sedem Apostolicam certiolem faciat.³

§ 3. Metropolitanae est curare promulgationem legum et publicationem decisionum Consilii Hierarcharum.

¹ Laod. can. 40, Chalc. can. 19; Sard. can. 6; Carth. can. 76; Quinisext. can. 8; Constantinop. IV, can. 17. * Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. II, cap. III, 3); tit. III, cap. III „Membra”.

Kan. 165 – § 1. Wszyscy biskupi prawnie powołani do Rady Hierarchów mają poważny obowiązek uczestnictwa w Radzie, z wyjątkiem tych, którzy już zrezygnowali ze swojego urzędu. CS: 341 § 1

§ 2. Jeśli jakiś biskup uzna, że powstrzymuje go uzasadniona przeszkoda, powinien na piśmie przedstawić swoje racje Radzie Hierarchów; o uznaniu przeszkody decydują biskupi, którzy posiadają głos decydujący i są obecni na początku sesji w miejscu określonym. CS: 345 § 1 n. 1

§ 3. Nikt spośród członków Rady Hierarchów nie może wysłać na swoje miejsce pełnomocnika, ani też nie posiada więcej głosów. CS: 345 § 1 n. 1, § 2

§ 4. Nikomu z tych, którzy powinni być obecni nie godzi się rozwiązać Rady Hierarchów, chyba że dla słusznej przyczyny, zatwierdzonej przez przewodniczącego Rady. CS: 348

Kan. 166 – § 1. Jeśli prawo partykularne nie wymaga większej liczby obecnych, każda sesja kanoniczna Rady Hierarchów oraz każde głosowanie jest ważne, jeśli większość biskupów, którzy mają obowiązek uczestnictwa w Radzie, jest obecna. CS: 346

§ 2. Rada Hierarchów podejmuje uchwały bezwzględną większością głosów tych, którzy posiadają głos decydujący i są obecni.

Kan. 167 – § 1. Z zachowaniem kanonów, które wyraźnie mówią o władzy Rady Hierarchów stanowienia ustaw i norm, Rada ta może stanowić także w tych sprawach, w których prawo wspólne odsyła do prawa partykularnego Kościoła sui iuris.

§ 2. O ustawach i normach wydanych przez Radę Hierarchów Metropolita jak najszybciej zawiadomi Stolicę Apostolską, a ustawy i normy nie mogą być ważnie promulgowane, zanim Metropolita nie otrzyma na piśmie zawiadomienia od Stolicy Apostolskiej o przyjęciu decyzji Rady; także o pozostałych działaniach Rady Hierarchów Metropolita winien zawiadomić Stolicę Apostolską. CS: 350 § 1

§ 3. Metropolita ma obowiązek troszczyć się o promulgowanie ustaw i publikację decyzji Rady Hierarchów.

²* Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. III, cap. III „Membra”.

³* Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. V; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. III, cap. III „Obiecta”.

§ 4. Firmis canonibus, in quibus expresse de actibus administrativis Metropolitanae, qui Ecclesiae metropolitanae sui iuris praest, agitur, eius est etiam illos actus administrativos ponere, qui iure communi superiori auctoritati administrativae Ecclesiae sui iuris committuntur, de consensu tamen Consilii Hierarcharum.

Can. 168 – Ad Metropolitanae et Episcoporum nominationem quod attinet, Consilium Hierarcharum pro unoquoque casu elenchum componat trium saltem candidatorum magis idoneorum eundemque Sedi Apostolicae secreto servato, etiam erga candidatos, mittat; quem elenchum ut component, membra Consilii Hierarcharum, si id expedire iudicant, de necessitatibus Ecclesiae et de dotibus specialibus candidati ad episcopatum sententiam aliquorum presbyterorum vel aliorum christifidelium sapientia praestantium exquirere possunt.

Can. 169 – Consilium Hierarcharum curet, ut necessitatibus pastoralibus christifidelium provideatur, atque de eis potest statuere, quae ad fidei incrementum provehendum, ad actionem pastoraalem communem fovendam, ad moderandos mores, ad proprium ritum necnon ad disciplinam ecclesiasticam communem servandam opportuna esse videntur.¹

Can. 170 – Consilium Hierarcharum locum habeat semel saltem in anno et, quoties id postulant specialia adiuncta aut expedienda sunt negotia iure communi huic Consilio reservata vel pro quibus peragendis consensus eiusdem Consilii requiritur.²

Can. 171 – Consilium Hierarcharum sua conficiat statuta Sedi Apostolicae transmittenda, in quibus provideatur de secretaria Consilii, de commissionibus praeparatoriis, de ordine procedendi necnon de aliis mediis, quae fini consequendo efficacius consulant.

Can. 172 – In Ecclesia metropolitana sui iuris conventus ad normam cann. 140 - 145 habeatur et quinto saltem quoque anno convocetur; quae ibidem de Patriarcha dicuntur, Metropolitanae competunt.

¹ Apost. can. 37; Nic. I, can. 5; Constantinop. I, can. 2; Ant. can. 20; Laod. can. 40; Carth. can. 95; Chalc. cann. 17, 19; Nic. II, can. 6; Quinisext. cann. 8, 25; Constantinop. IV, can. 26; S. Basilius M., can. 47; S. C de Prop. Fide, (C.P.), instr. (ad Poloniae Nuntium), 31 maii 1629; (C.P.), 7 iun. 1638; litt. (ad Ep. Fagarasien. et Alba-Iulien.), 12 iul. 1867, n. 1; Leo XIII, ep. *Litteris datis*, 15 iun. 1901. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. IV; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenum, a. 1872, tit. III, cap. III „Praecipua”.

§ 4. Z zachowaniem kanonów wyraźnie stanowiących o aktach administracyjnych Metropolity, który przewodzi Kościołowi metropolitalnemu sui iuris, do niego należy wydawanie także tych aktów administracyjnych, których wydawanie zostało zlecone przez prawo wspólne najwyższej władzy administracyjnej Kościoła sui iuris, za zgodą jednak Rady Hierarchów.

Kan. 168 – Co dotyczy nominacji Metropolity i biskupów, Rada Hierarchów w każdym przypadku sporządza listę trzech przynajmniej kandydatów najbardziej odpowiednich i następnie w tajemnicy przekazuje ją Stolicy Apostolskiej; aby sporządzić tę listę członkowie Rady Hierarchów mogą, jeśli uznają to za pożyteczne, o potrzebach Kościoła i o specjalnych przymiotach kandydatów do biskupstwa zasięgnąć opinii niektórych prezbiterów lub innych chrześcijan o szczególnej mądrości.

Kan. 169 – Rada Hierarchów powinna się zatroszczyć o potrzeby pastoralne chrześcijan, a także może stanowić o tych sprawach, które wydają się korzystne dla wzrostu wiary, do rozwoju wspólnej działalności pastoralnej, dla podniesienia obyczajów, do zachowania własnego obrotu i wspólnej dyscypliny kościelnej. CS: 349

Kan. 170 – Rada Hierarchów powinna się zbierać przynajmniej raz w roku oraz ilekroć wymagają tego specjalne okoliczności lub należy załatwić sprawy zarezerwowane w prawie wspólnym Radzie Hierarchów lub dla przeprowadzenia których potrzebna jest zgoda tej Rady. CS: 344

Kan. 171 – Rada Hierarchów sporządza swój statut, który powinien zostać przesłany do Stolicy Apostolskiej, w którym stanowi się o sekretariacie Rady, o komisjach przygotowawczych, o procedurze oraz o innych środkach, mających pomóc w zrealizowaniu celów.

Kan. 172 – W Kościołach metropolitalnych sui iuris, zgodnie z kan. 140-145, powinno istnieć zgromadzenie metropolitalne i należy je zwoływać przynajmniej raz na pięć lat; zawarte tam postanowienia dotyczące patriarchy odnoszą się do Metropolity.

²Apost. can. 37; Nic. I, can. 5; Ant. can. 20; Chalc. can. 19; Carth. can. 18; Quinisext. can. 8; Nic. II, can. 6; Constantinop. IV, can. 17; Urbanus VIII, const. *Sacrosanctum apostolatus*, 12 mar. 1625; S.C. de Prop. Fide, instr. 9 aug. 1760, n. IV. * Syn. prov. Albanulien. et Fagarasien. Rumenum, a. 1872, tit. III, cap. III.

Can. 173 – § 1. Sede metropolitana in Ecclesiis metropolitanis sui iuris vacante:

- 1° Administrator Ecclesiae metropolitanae sui iuris est Episcopus eparchialis eiusdem Ecclesiae ordinatione episcopali senior, qui quam primum Romanum Pontificem de sedis metropolitanae vacatione certiores faciat;
- 2° ad Administratorem Ecclesiae metropolitanae sui iuris transit potestas ordinaria Metropolitae eis omnibus exclusis, quae agi non possunt nisi de consensu Consilii Hierarcharum;
- 3° sede metropolitana vacante nihil innovetur.

§ 2. Sede metropolitana in his Ecclesiis impedita servantur ea, quae de Sede patriarchali impedita in can. 132, § 1 statuta sunt; quae ibidem de Patriarcha dicuntur, Metropolitae competunt.

§ 3. Circa sedem vacantem vel impeditam eparchiae Metropolitae servantur cann. 221-233.

CAPUT II

De ceteris Ecclesiis sui iuris

Can. 174 – Ecclesia sui iuris, quae neque est patriarchalis nec archiepiscopalis maior nec metropolitana, concreditur Hierarchae, qui ei praest ad normam iuris communis et iuris particularis a Romano Pontifice statuti.

Can. 175 – Hae Ecclesiae immediate a Sede Apostolica dependent; iura et obligationes vero, de quibus in can. 159, nn. 3-8, Hierarcha a Sede Apostolica delegatus exercet.

Can. 176 – Si ius commune aliquid remittit ad ius particulare aut ad superiorem auctoritatem administrativam Ecclesiae sui iuris, auctoritas competens in his Ecclesiis est Hierarcha, qui ei ad normam iuris praest, de consensu Sedis Apostolicae, nisi aliud expresse statuitur.

Kan. 173 – § 1. W czasie wakansu stolicy metropolitalnej w Kościele metropolitalnym sui iuris:

- 1° administratorem Kościoła metropolitalnego sui iuris jest biskup eparchialny tego Kościoła najstarszy święceniami biskupimi, który powinien jak najszybciej zawiadomić Biskupa Rzymskiego o zawakowaniu stolicy metropolitalnej;
- 2° na administratora Kościoła metropolitalnego sui iuris przechodzi władza zwyczajna Metropolity, za wyjątkiem tego wszystkiego, czego nie można uczynić bez zgody Rady Hierarchów;
- 3° podczas wakansu stolicy metropolitalnej nie należy niczego zmieniać.

§ 2. Podczas przeszkody w działaniu stolicy metropolitalnej w tym Kościele, powinny być zachowane postanowienia kan. 132 § 1 odnośnie do stolicy patriarszej; to, co mówi się o Patriarsze, odnosi się do Metropolity.

§ 3. Odnośnie do wakansu stolicy eparchialnej Metropolity lub przeszkody w jej działaniu powinny zostać zachowane kan. 221-233.

ROZDZIAŁ II

Pozostałe Kościoły sui iuris

Kan. 174 – Kościół sui iuris, który nie jest ani patriarchalny, ani arcybiskupi większy, ani metropolitalny, powierza się Hierarsze, który przewodzi mu według norm prawa wspólnego i prawa partykularnego wydane go przez Biskupa Rzymskiego.

Kan. 175 – Kościoły te są zależne bezpośrednio od Stolicy Apostolskiej; prawa zaś i obowiązki, o których mowa w kan. 159 n. 3-8, wykonuje Hierarcha delegowany przez Stolicę Apostolską.

Kan. 176 – Jeśli prawo wspólne odsyła do prawa partykularnego albo do najwyższej władzy administracyjnej Kościoła sui iuris, władzą kompetentną w tym Kościele jest Hierarcha, który przewodzi mu według prawa, za zgodą Stolicy Apostolskiej, chyba że co innego zostało wyraźnie postanowione.

TITULUS VII DE EPARCHIIS ET DE EPISCOPIIS

CAPUT I *De Episcopis*

Can. 177 – § 1. Eparchia est populi Dei portio, quae Episcopo cum cooperatione presbyterii pascenda conceditur ita, ut Pastori suo adhaerens et ab eo per Evangelium et Eucharistiam in Spiritu Sancto congregata Ecclesiam particularem constituat, in qua vere inest et operatur una, sancta, catholica et apostolica Christi Ecclesia.¹

§ 2. In erectione, immutatione et suppressione eparchiarum intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis servandus est can. 85, § 1; in ceteris casibus eparchiarum erectio, immutatio et suppressio competit soli Sedi Apostolicae.²

Can. 178 – Episcopus eparchialis, cui scilicet eparchia nomine proprio pascenda concedita est, eam ut vicarius et legatus Christi regit; potestas, qua ipse nomine Christi personaliter fungitur, est propria, ordinaria et immediata, etsi a suprema Ecclesiae auctoritate exercitium eiusdem potestatis ultimatim regitur et certis limitibus intuitu utilitatis Ecclesiae vel christifidelium circumscribi potest.³

Can. 179 – Episcopi, quibus eparchia nomine proprio regenda concedita non est, quodcumque aliud munus in Ecclesia exercent vel exeruerunt, Episcopi titulares vocantur.

¹ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 11 „Dioecesis”; const. *Lumen gentium*, 25 „Inter”, 26 „Episcopus”, 28 „Presbyteri”; const. *Sacrosanctum Concilium*, 41; decr. *Presbyterorum ordinis*, 4 „Populus”.

² S. Innocentius I, litt. *Et onus et honor*, a. c. 415, „Nam quod sciscitaris”; Chalc. can. 12; Carth. cann. 17, 55; S. Nicolaus I, litt. *Ad consulta vestra*, 13 nov. 866, „A quo autem”; Leo XII, const. ap. *Petrus Apostolorum princeps*, 15 aug. 1824; Leo XIII, litt. ap. *Christi Domini*, a. 1895. Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 9 „Haec”.

TYTUŁ VII EPARCHIE I BISKUPI

ROZDZIAŁ I *Biskupi*

Kan. 177 – § 1. Eparchię stanowi część ludu Bożego, która powierzona jest pasterskiej pieczy biskupa ze współpracującym z nim prezbiterium, tak by trwając przy nim jako swoim Pasterzu i zgromadzona przez niego w Duchu Świętym przez Ewangelię i Eucharystię, tworzyła Kościół partykularny, w którym prawdziwie obecny jest i działa jeden, święty, katolicki i apostołski Kościół Chrystusa. KPK/83: 369

§ 2. Przy erygowaniu, zmianie i zniesieniu eparchii w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego należy zachować kan. 85 § 1; w innych wypadkach erygowanie, zmiana i zniesienie eparchii należy tylko do Stolicy Apostolskiej. KPK/83: 373
KPK/17: 215 § 1
CS: 159

Kan. 178 – Biskup eparchialny, ten mianowicie, któremu zostało powierzone pasterzowanie w imieniu własnym eparchią, aby rządził nią jako zastępca i legat Chrystusa; władza, którą sprawuje on osobiście w imieniu Chrystusa jest własna, zwyczajna i bezpośrednia, chociaż wykonywaniem tej władzy kieruje ostatecznie najwyższa władza Kościoła i może ona zostać w pewien sposób ograniczona ze względu na pożytek Kościoła albo chrześcijan. KPK/83: 334 § 1
KPK/17: 376, 381 § 1
CS: 397 § 1

Kan. 179 – Biskupami tytularnymi nazywają się ci, którym nie został powierzony zarząd eparchii w imieniu własnym, a wypełniają lub będą wypełniać jakiegokolwiek inne dzieło w Kościele. KPK/83: 376

³ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 27; decr. *Christus Dominus*, 8, a), 11; Apost. cann. 34, 39; Ant. can. 9; Trid., sess. XXIII, *De ordine*, cap. 4, can. 8; Vat. I, sess. IV, cap. III, *De vi et ratione primatus Romani pontificis*, Leo XIII, ep. encycl. *Satis cognitum*, 29 iun. 1896 „Si Petri”. * Syn. Mar Isaaci Chaldaeorum, a. 410, can. 18; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. IX, art. V, l.

Art. I – De electione Episcoporum

Can. 180 – Ut quis idoneus ad episcopatum habeatur, requiritur, ut sit:¹

- 1° firma fide, bonis moribus, pietate, animarum zelo et prudentia praestans;²
- 2° bona existimatione gaudens;
- 3° vinculo matrimonii non ligatus;³
- 4° annos natus saltem triginta quinque;⁴
- 5° a quinquennio saltem in ordine presbyteratus constitutus;⁵
- 6° in aliqua scientia sacra doctor vel licentiatus vel saltem peritus.

Can. 181 – § 1. Episcopi intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis ad sedem eparchialem vacantem vel aliud munus implendum designantur electione canonica ad normam cann. 947 - 957, nisi aliter iure communi cavetur.⁶

§ 2. Ceteri Episcopi a Romano Pontifice nominantur firmis cann. 149 et 168.

Can. 182 – § 1. Candidatos ad episcopatum idoneos sola Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis membra proponere possunt, quorum est etiam ad normam iuris particularis informationes et documenta, quae necessaria sunt, ut candidatorum idoneitas comprobetur, colligere audi-

¹ Nic. II, can. 2; S. Leo M., litt. *Quanta fraternitati*, a. 446, „In civitatibus”; S.C. de Prop. Fide, instr. 31 iul. 1902, 8. * Syn. Mar Isaaci Chaldaeorum, a. 410, can. 1; Syn. Sisen. Armenorum, a. 1246, can. 1; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. VI; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. IV, 3, 16; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XIII, § 10, 4; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. VII, cap. III, 2.

² Laod. can. 12; Sard. can. 2; Carth. can. 50; S. Hormisdas, litt. *De laboribus tui*, 3 dec. 519. * Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. II, art. IV, 6; Syn. Armen., a. 1911, 247.

³ Apost. can. 40; Quinisext. cann. 12, 48; S. Leo M., litt. *Quanta fraternitati*, a. 446, „Nam cum”; S.C. de Prop. Fide, decis. 22 sep. 1862. * Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. VII, I, g); Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VI, art. VII, 1; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VII, § 5, II.

⁴ * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XIII, § 10, 4.

⁵ Apost. can. 80; Laod. can. 12; Sard. can. 10; Constantinop. IV, can. 5; Pius IX, all. *Cum ex hac vita*, 12 iul. 1867, „Cum autem”. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XIII, § 10, 4.

Art. I – Wybór biskupów

- Kan. 180** – Aby uznać kogoś za zdatnego do biskupstwa, wymaga się:
- 1° niezachwianej wiary, dobrych obyczajów, pobożności, gorliwości o dusze i szczególnej roztropności; KPK/83: 378 § 1
KPK/17: 331 § 1
CS: 394 § 1
  - 2° dobrej sławy; KPK/83: 378 § 1 n. 1
KPK/17: 331 § 1 n. 4
CS: 394 § 1 n. 5
  - 3° aby był wolny od węzła małżeńskiego; KPK/83: 378 § 1 n. 2
  - 4° przynajmniej trzydziestu pięciu lat życia; CS: 394 § 1 n. 2
  - 5° przynajmniej pięciu lat prezbiteratu; KPK/83: 378 § 1 n. 3
KPK/17: 331 § 1 n. 2
CS: 394 § 1 n. 3
  - 6° doktoratu lub licencjatu lub przynajmniej biegłości w jakiejś świętej dyscyplinie. KPK/83: 378 § 1 n. 4
KPK/17: 331 § 1 n. 3
CS: 394 § 1 n. 4
KPK/83: 378 § 1 n. 5
KPK/17: 331 § 1 n. 5
CS: 394 § 1 n. 6
- Kan. 181** – § 1. Biskupi, w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego, na wakującą stolicę eparchialną lub do wypełnienia innego zadania, są desygnowani przez kanoniczny wybór według kanonów 947 - 957, chyba że prawo wspólne co innego zastrzega. CS: 251
- § 2. Pozostali Biskupi mianowani są przez Biskupa Rzymskiego z zachowaniem kanonów 149 i 168. KPK/83: 377 § 1
KPK/17: 329 § 2
CS: 392 § 2
- Kan. 182** – § 1. Kandydatów zdatnych do biskupstwa mogą proponować tylko członkowie Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego; do nich należy także zgodnie z przepisami prawa partykularnego zbieranie informacji i dokumentów, które są niezbędne, ażeby dowieść zdatności CS: 252 § 1 n. 1, 2

⁶Nic. I, cann. 4, 6; Eph. can. 8; Ant. cann. 16, 19, 23; Laod. can. 12; Carth. cann. 50, 78; Nic. II, can. 3; S. Iulius, litt. *Legi litteras*, a. 341, „At nunc ignoro”; Constantinop. IV, can. 22; Innocentius IV, ep. *Iustis petentium*, 8 aug. 1243; Iulius III, const. ap. *Cum nos nuper*, 28 apr. 1553, „Nec non”; Benedictus XIV, const. *Apostolica praedecessorum*, 14 feb. 1742, § 11; all. *Neminem vestrum*, 12 maii 1754, „Illud”; S.C. de Prop. Fide, decr. 20 iul. 1760, ad 7; Clemens XIII, litt. ap. *Libentissime occasionem*, 1 aug. 1760; S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Patr. et Epp. Ritus Graeco-Melchit.), 29 maii 1789, nn. 7-8; Pius VII, litt. ap. *Ubi primum*, 3 iun. 1816, § 3; breve (ad Patr. et Epp. Melchit.), *Tristis quidem*, 3 iun. 1816, § 4; Gregorius XVI, 24 dec. 1831; Pius IX, litt. ap. *Reversurus*, 12 iul. 1867, 20-21; all. *Cum ex hac vita*, 12 iul. 1867, „Cum autem”; const. *Cum ecclesiastica*, 31 aug. 1869, VI; ep. encycl. *Quartus supra*, 6 ian. 1873, 25-32. * Syn. Mar Isaaci Chaldaeorum, a. 410, cann. 1, 20; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. IV, 15, 35; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VIII, art. IV; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. II, art. IV; Syn. Armen., a. 1911, 190, 239.

tis, si opportunum ducunt, secreto et singillatim aliquibus presbyteris vel etiam aliis christifidelibus prudentia et vita christiana praestantibus.

§ 2. Episcopi de informationibus Patriarcham tempore opportuno ante Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis convocationem certiores faciant; Patriarcha vero propriis, si casus fert, additis informationibus rem ad omnia Synodi membra mittat.¹

§ 3. Nisi ius particulare a Romano Pontifice approbatum aliud fert, Synodus Episcoporum Ecclesiae patriarchalis nomina candidatorum examinet et secreto scrutinio elenchum candidatorum componat, qui per Patriarcham ad Sedem Apostolicam mittatur ad assensum Romani Pontificis obtinendum.

§ 4. Assensus Romani Pontificis semel praestitus pro singulis candidatis valet, donec explicite revocatus erit, quo in casu nomen candidati ex elencho expungendum est.

Can. 183 – § 1. Convocatione canonice facta, si duae ex tribus partibus Episcoporum, qui tenentur Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis interesse, demptis eis, qui legitimo sunt impedimento detenti, in loco designato praesentes sunt, Synodus canonica declaretur et ad electionem procedi potest.

§ 2. Episcopi, quem prae ceteris dignum et idoneum coram Domino censent, libere eligant.

§ 3. Ad electionem requiritur pars absolute maior suffragiorum eorum, qui praesentes sunt; post tria inefficacia scrutinia suffragia feruntur in quarto scrutinio super eis duobus tantummodo candidatis, qui in tertio scrutinio maiorem partem suffragiorum receperunt.²

§ 4. Si in tertio aut quarto scrutinio ob paritatem suffragiorum non constat, quis sit candidatus pro novo scrutinio vel quis electus sit, paritas dirimatur in favorem eius, qui est ordinatione presbyterali senior; si nemo ordinatione presbyterali alios praecedat, qui est aetate senior.

¹ Pius IX, ep. encycl. *Quartus supra*, 6 ian. 1873, 26-27. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. IV, 15-16; Syn. Armen., a. 1911, 239.

² Nic. I, can. 6; Ant. can. 19. * Syn. Armen., a. 1911, 241.

kandydatów, po wysłuchaniu, jeśli uznają to za stosowne, w sekrecie i pojedynczo, niektórych kapłanów lub nawet innych chrześcijan odznaczających się roztropnością i życiem chrześcijańskim.

§ 2. Przed zwołaniem Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego, Biskupi powinni w dogodnym czasie zapoznać Patriarchę z informacjami; Patriarcha zaś, jeśli przypadek tego wymaga, po dołączeniu informacji, winien przekazać sprawę wszystkim członkom Synodu. CS: 252 § 1 n. 1

§ 3. Jeżeli prawo partykularne zaaprobowane przez Biskupa Rzymskiego, nie stanowi czegoś innego, Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego sprawdza nazwiska kandydatów i po przeprowadzeniu tajnego głosowania tworzy listę kandydatów, którą Patriarcha przesyła Stolicy Apostolskiej w celu otrzymania zatwierdzenia od Biskupa Rzymskiego. CS: 254 § 1

§ 4. Raz udzielone przez Biskupa Rzymskiego zatwierdzenie co do pojedynczych kandydatów jest ważne, dopóki nie zostanie wyraźnie odwołane, w którym to przypadku należy wykreślić z listy nazwisko kandydata. CS: 254 § 2 n. 1

Kan. 183 – § 1. Po kanonicznym zwołaniu Synodu, jeśli dwie trzecie Biskupów, którzy należą do Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego, są obecne we wskazanym miejscu, z wyjątkiem tych, którzy są zatrzymani zgodną z prawem przeszkodą, Synod ogłasza się kanonicznym i może przystąpić do wyborów.

§ 2. Biskupi winni wybrać w sposób wolny tego, kogo uznają przede wszystkim za godnego i zdatnego wobec Pana. CS: 252 § 2 n. 2

§ 3. Do wyboru wymaga się absolutnej większości głosów tych, którzy są obecni; po trzech bezskutecznych głosowaniach, głosuje się w czwartym głosowaniu nad dwoma spośród kandydatów, którzy w trzecim głosowaniu otrzymali większość głosów. CS: 252 § 1 n. 3

§ 4. Jeśli w trzecim albo w czwartym głosowaniu z powodu równowagi głosów nie wiadomo, kto będzie kandydatem w nowym głosowaniu lub kto będzie wybranym, równość rozstrzyga się na korzyść tego, kto jest starszy święceniami prezbiteratu; jeżeli żaden z nich nie poprzedza innych święceniami, to starszy wiekiem.

Can. 184 – § 1. Si electus est ex recensitis in elencho candidatorum, ad quem Romanus Pontifex assensum iam praestitit, peracta electio a Patriarcha sub secreto intimanda est electo.

§ 2. Si electus electionem accepit, Patriarcha de acceptatione electionis atque de die proclamationis statim Sedem Apostolicam certiore faciat.

Can. 185 – § 1. Si electus non est ex recensitis in elencho candidatorum, statim Patriarcha Sedem Apostolicam de peracta electione certiore faciat ad obtinendum Romani Pontificis assensum secreto servato ab omnibus, qui quomodolibet electionis exitum noverunt, etiam erga electum, donec de assensu notitia ad Patriarcham pervenerit.¹

§ 2. Obtento assensu Romani Pontificis Patriarcha sub secreto electionem intimet electo et ad normam can. 184, § 2 agat.

Can. 186 – § 1. Si Synodus Episcoporum Ecclesiae patriarchalis congregari non potest, Patriarcha consulta Sede Apostolica suffragia Episcoporum per litteras exquirat; quo in casu Patriarcha ad validitatem actus uti debet opera duorum Episcoporum scrutatorum, qui designandi sunt ad normam iuris particularis vel, si deest, a Patriarcha de consensu Synodi permanentis.²

§ 2. Scrutatores secreto servato litteras Episcoporum aperiant, suffragia numerent et relationi scripto datae de peracto scrutinio una cum Patriarcha subscribant.

§ 3. Si quis ex candidatis in hoc unico scrutinio partem absolute maiorem suffragiorum Synodi membrorum obtinuit, electus habeatur et Patriarcha ad normam can. 184 vel 185 procedat; secus Patriarcha rem ad Sedem Apostolicam deferat.

Can. 187 – § 1. Cuilibet ad episcopatum promovendo necessaria est provisio canonica, qua Episcopus eparchialis determinatae eparchiae constituitur vel aliud determinatum munus ei in Ecclesia committitur.³

§ 2. Candidatus ante ordinationem episcopalem emittat professionem fidei necnon promissionem oboedientiae erga Romanum Pontificem et in

¹ Pius IX, all. *Cum ex hac vita*, 12 iul. 1867, „Cum autem”; const. *Cum ecclesiastica*, 31 aug. 1869, VI. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VIII, art. IV, „Obtenta”; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. II, art. IV, 10; Syn. Armen., a. 1911, 242.

Kan. 184 – § 1. Jeżeli nazwisko elekta znajduje się na liście kandydatów, zatwierdzonych przez Biskupa Rzymskiego, wówczas dokonany wybór powinien być zakomunikowany elektowi w tajemnicy przez Patriarchę. CS: 254 § 2 n. 1

§ 2. Jeśli elekt wybór przyjął, Patriarcha o akceptacji wyboru i dniu jego ogłoszenia natychmiast zawiadomi Stolicę Apostolską. CS: 254 § 2 n. 2

Kan. 185 – § 1. Jeżeli nazwisko elekta nie znajduje się na liście kandydatów, Patriarcha natychmiast powiadamia o dokonanym wyborze Stolicę Apostolską w celu otrzymania zgody Biskupa Rzymskiego, z zachowaniem tajemnicy przez wszystkich, którzy w jakikolwiek sposób dowiedzieli się o wyniku wyborów, także wobec elekta, aż do czasu nadejścia do Patriarchy wiadomości o zatwierdzeniu. CS: 253 § 1, 2

§ 2. Po otrzymaniu zgody Biskupa Rzymskiego, Patriarcha w tajemnicy oznajmia elektowi o wyborze i działa zgodnie z kan. 184 § 2.

Kan. 186 – § 1. Jeśli Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego nie może się zebrać, Patriarcha, po konsultacji ze Stolicą Apostolską, powinien zebrać głosy Biskupów na piśmie; w takim przypadku, Patriarcha do ważności aktu powinien dokonać tego przez dwóch biskupów skrutatorów, których wyznaczyć należy według norm prawa partykularnego, lub jeśli takiego nie ma, przez Patriarchę za zgodą stałego Synodu. CS: 255 § 1

§ 2. Skrutatorzy, z zachowaniem tajemnicy, otwierają pisma Biskupów, liczą głosy i sporządzają protokół z przeprowadzonego głosowania, który podpisują wraz z Patriarchą. CS: 255 § 1

§ 3. Jeśli któryś z kandydatów w jedynym głosowaniu otrzymał absolutną większość głosów członków Synodu, należy uważać go za wybranego i Patriarcha powinien postąpić zgodnie z kan. 184 lub 185; w innym przypadku Patriarcha powinien sprawę zgłosić do Stolicy Apostolskiej.

Kan. 187 – § 1. Każdemu do promowania do biskupstwa konieczna jest prowizja kanoniczna, przez którą ustanawiany jest biskupem eparchialnym określonej eparchii lub jest mu powierzony inne zadanie w Kościele. KPK/17: 332 § 1
CS: 395 § 1

§ 2. Kandydat przed święczeniami biskupimi winien złożyć wyznanie wiary, jak też przyrzeczenie posłuszeństwa wobec Biskupa Rzymskiego, a w KPK/83: 380
KPK/17: 332 § 2
CS: 395 § 2

²Nic. I, can. 4; Ant. can. 19; Carth. can. 13. * Syn. Armen., a. 1911, 240.

³Innocentius IV, const. ap. *Iustis petentium*, 8 aug. 1243.

Ecclesiis patriarchalibus etiam promissionem oboedientiae erga Patriarcham in eis, in quibus Patriarchae ad normam iuris subiectus est.¹

Can. 188 – § 1. Nisi legitimo impedimento detinetur, promovendus ad episcopatum debet intra tres menses a die proclamationis, si de electo agitur, vel a receptis apostolicis litteris, si de nominato agitur, computandos ordinationem episcopalem suscipere.²

§ 2. Episcopus eparchialis intra quattuor menses a sua electione vel nominatione computandos debet possessionem canonicam eparchiae capere.

Can. 189 – § 1. Possessionem canonicam eparchiae capit Episcopus eparchialis ipsa inthronizatione legitime peracta, in qua publice litterae apostolicae vel patriarchales de provisione canonica leguntur.

§ 2. De peracta inthronizatione documentum conficiatur ab ipso Episcopo eparchiali una cum cancellario et saltem duobus testibus subscribendum et in archivo curiae eparchialis asservandum.

§ 3. Ante inthronizationem Episcopus in regimen eparchiae neque per se neque per alios nec ullo titulo se ingerat; si vero aliquod officium in eparchia habet, illud retinere et exercere potest.

Art. II – De iuribus et obligationibus Episcoporum eparchialium

Can. 190 – In omnibus negotiis iuridicis eparchiae Episcopus eparchialis eiusdem personam gerit.

Can. 191 – § 1. Episcopi eparchialis est eparchiam sibi concreditam cum potestate legislativa, exsecutiva et iudiciali regere.³

§ 2. Potestatem legislativam exercet Episcopus eparchialis ipse per se; potestatem exsecutivam exercet sive per se sive per Protosyncellum vel Syncellos; potestatem iudicalem sive per se sive per Vicarium iudicalem et iudices.⁴

¹ * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XIII, § 3, 1, II; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VII, § 4, II; sect. III, cap. II, art. II, 13; Syn. Armen., a. 1911, 245.

² Apost. can. 36; Ant. cann. 17-18; Chalc. can. 25; Quinisext. can. 37. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. IV, 17; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. IX, art. II, 5.

Kościółach patriarchalnych składa także przyrzeczenie posłuszeństwa wobec Patriarchy w tym, w czym według norm prawa Patriarsze podlega.

Kan. 188 – § 1. Jeżeli nie wstrzyma go zgodna z prawem przeszkoda, promowany do biskupstwa powinien w ciągu trzech miesięcy liczonych od dnia ogłoszenia, gdy chodzi o elekta, albo od dnia otrzymania pisma apostolskiego, gdy chodzi o nominata, otrzymać święcenia biskupie.

KPK/83: 379
KPK/17: 333
CS: 396 § 1 n. 1

§ 2. Biskup eparchialny powinien objąć eparchię w kanoniczne posiadanie w ciągu czterech miesięcy od swojego wyboru albo nominacji.

KPK/83: 382 § 2
KPK/17: 333
CS: 396 § 1 n. 1

Kan. 189 – § 1. Biskup eparchialny obejmuje kanonicznie w posiadanie eparchię poprzez samą intronizacją prawnie dokonaną, podczas której publicznie odczytuje się list apostolski lub patriarchalny o prowizji kanonicznej.

KPK/83: 382 § 3
KPK/17: 334 § 3
CS: 397 § 3

§ 2. O dokonanej intronizacji należy sporządzić dokument podpisany przez Biskupa eparchialnego, kanclerza i przynajmniej dwóch świadków, który powinien być zachowany w archiwum kurii eparchialnej.

KPK/83: 382 § 3
KPK/17: 334 § 3
CS: 397 § 3

§ 3. Biskup przed intronizacją nie może ingerować w zarząd eparchii ani osobiście, ani przez innych, ani z żadnego tytułu; jeśli zaś posiada jakiś inny urząd w eparchii, może go piastować i wykonywać.

KPK/83: 382 § 1
KPK/17: 334 § 2
CS: 397 § 2

Art. II – Prawa i obowiązki biskupów eparchialnych

Kan. 190 – W załatwianiu wszystkich spraw eparchii o charakterze prawnym, Biskup eparchialny występuje w jej imieniu.

KPK/83: 393
CS: 398

Kan. 191 – § 1. Obowiązkiem Biskupa eparchialnego jest rządzić powierzoną mu eparchią władzą ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą.

KPK/83: 391 § 1
KPK/17: 335 § 1
CS: 399 § 1

§ 2. Władzę ustawodawczą wykonuje Biskup eparchialny osobiście; władzę wykonawczą wykonuje bądź osobiście, bądź przez Protosyncela albo Syncelów; władzę sądowniczą albo osobiście albo przez wikariusza sądowego i sędziów.

KPK/83: 391 § 2

³ Apost. can. 39; Ant. can. 9; Trid., sess. VI, *Decr. de resid. episcoporum ...*, cap. 3; sess. XIII, *De ref.*, can. 1; Vat. II, const. *Lumen gentium*, 27. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. IV, 19; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. IX, art. V.

⁴ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 27 „Eminens”; Commissio Centralis Coordinandis post Concilium Laboribus et Concilii Decretis Interpretandis, resp. 10 iun. 1966; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 14 § 2.

Can. 192 – § 1. In exercendo suo munere pastorali Episcopus eparchialis sollicitum se praebeat erga omnes christifideles, qui eius curae committuntur, cuiusvis sunt aetatis, condicionis, nationis vel Ecclesiae sui iuris tum in territorio eparchiae habitantes tum in eodem ad tempus versantes, animum intendens apostolicum ad eos etiam, qui ob vitae suae condicionem ordinaria cura pastorali non satis frui possunt, necnon ad eos, qui a religionis praxi defecerunt.¹

§ 2. Speciali modo curet Episcopus eparchialis, ut omnes christifideles suae curae commissi unitatem inter christianos foveant secundum principia ab Ecclesia approbata.²

§ 3. Episcopus eparchialis commendatos sibi in Domino habeat non baptizatos et curet, ut et eis ex testimonio christifidelium in communione ecclesiastica viventium eluceat caritas Christi.³

§ 4. Episcopus eparchialis speciali sollicitudine prosequatur presbyteros, quos tamquam adiutores et consiliarios audiat, eorum iura tueatur et curet, ut obligationes suo statui proprias impleant eisdemque praesto sint media et institutiones, quibus ad vitam spiritualem et intellectualem fovendam egent.⁴

§ 5. Curet Episcopus eparchialis, ut clericorum eorumque familiae, si coniugati sunt, congruae sustentationi atque congruenti praecaventiae et securitati sociali necnon assistentiae sanitariae ad normam iuris provideatur.⁵

Can. 193 – § 1. Episcopus eparchialis, cuius curae christifideles alterius Ecclesiae sui iuris commissi sunt, gravi obligatione tenetur omnia providendi, ut hi christifideles propriae Ecclesiae ritum retineant eumque colant ac pro viribus observent et cum auctoritate superiore eiusdem Ecclesiae relationes foveant.⁶

§ 2. Spiritualibus necessitatibus horum christifidelium Episcopus eparchialis provideat, si fieri potest, per presbyteros vel parochos eiusdem Ecclesiae sui iuris ac christifideles aut etiam per Syncellum ad curam horum christifidelium constitutum.⁷

¹ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 11 „Ad suum”, 16 „In exercendo” et „Fidelium”, 18 „Peculiaris”.

² Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 16 „Fratres”.

³ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 16 „Fratres”, 11 „Ad suum”.

Kan. 192 – § 1. Wypełniając swoją pasterską posługę, Biskup eparchialny winien troszczyć się o wszystkich chrześcijan, powierzonych jego opiece bez względu na ich wiek, pozycję, narodowość albo Kościół *sui iuris*, zarówno o stałych mieszkańców eparchii, jak i o tych, którzy czasowo przebywają na jego terytorium, okazując troskę apostolską także o tych, którzy z racji warunków swego życia nie mogą wystarczająco korzystać ze zwyczajnej formy pasterzowania, a także o tych, którzy nie praktykują.

KPK/83: 383 § 1,
771 § 1

§ 2. W sposób specjalny Biskup eparchialny winien troszczyć się, aby wszyscy chrześcijanie wspierali wspólną troską jedność pomiędzy chrześcijanami zgodnie z zasadami aprobowanymi przez Kościół.

KPK/83: 383 § 3

§ 3. Biskup eparchialny winien uważać za powierzonych sobie w Panu nieochrzczonych i troszczyć się, aby i tym ze świadectwa chrześcijan we wspólnocie kościelnej zajaśniała ożywiająca miłość Chrystusa.

KPK/83: 383 § 4,
771 § 2
KPK/17: 1350 § 1

§ 4. Biskup eparchialny powinien otoczyć specjalną troską prezbiterów, których powinien wysłuchać jako pomocników i doradców, stać na straży przysługujących im uprawnień i troszczyć się o to, aby wypełniali właściwie obowiązki swego stanu i mieli do dyspozycji środki i instytucje potrzebne do rozwoju życia duchowego i intelektualnego.

KPK/83: 384
CS: 63

§ 5. Biskup eparchialny winien się troszczyć, aby duchowni i ich rodziny, jeżeli są żonaci, mieli, zgodnie z przepisami prawa, odpowiednie utrzymanie, opiekę i zabezpieczenie społeczne, jak również opiekę lekarską.

KPK/83: 384
CS: 59 § 1

Kan. 193 – § 1. Biskup eparchialny, któremu została powierzona troska nad chrześcijanami innego Kościoła *sui iuris*, ma poważny obowiązek zatroszczyć się o wszystko, aby chrześcijanie zachowywali ryt własnego Kościoła, pielęgnowali go w miarę możliwości i pod władzą przełożonego tego Kościoła ożywiali.

CS: 14

§ 2. Biskup eparchialny powinien troszczyć się o potrzeby duchowe tych chrześcijan, o ile to możliwe, z pomocą prezbiterów lub proboszczów tego Kościoła *sui iuris* oraz chrześcijan, a także przez Syncela ustanowionego do troski o tych chrześcijan.

KPK/83: 383 § 2

⁴ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 28 „Presbyteri”; decr. *Christus Dominus*, 16 „Sacerdotes” et „Solliciti”.

⁵ Vat II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 20-21.

⁶ Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 4, 6.

⁷ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 23, 3) „Hunc”.

§ 3. Episcopi eparchiales, qui huiusmodi presbyteros, parochos vel Synellos ad curam christifidelium Ecclesiarum patriarchalium constituunt, rationes cum Patriarchis, quorum interest, ineant et illis consentientibus propria auctoritate agant certiore quam primum facta Sede Apostolica; si vero Patriarchae quacumque de causa dissentiunt, res ad Sedem Apostolicam deferatur.

Can. 194 – Episcopus eparchialis dignitates clericis sibi subditis ceteris exclusis conferre potest ad normam tamen iuris particularis propriae Ecclesiae sui iuris.¹

Can. 195 – Vocationes sacerdotales, diaconales, monachorum ceterorumque sodalium institutorum vitae consecratae ac missionales quam maxime Episcopus eparchialis foveat.²

Can. 196 – § 1. Veritates fidei credendas et moribus applicandas Episcopus eparchialis christifidelibus proponere et illustrare tenetur per se ipse frequenter praedicans; curet etiam, ut praescripta iuris de verbi Dei ministerio, de homilia praesertim et institutione catechetica sedulo servantur ita, ut universa doctrina christiana omnibus tradatur.³

§ 2. Integritatem et unitatem fidei Episcopus eparchialis firmiter teneatur.⁴

Can. 197 – Episcopus eparchialis, cum memor sit se obligatione teneri exemplum sanctitatis praebendi in caritate, humilitate et vitae simplicitate, omni ope promovere studeat sanctitatem christifidelium secundum suam cuiusque vocationem atque, cum sit praecipuus mysteriorum Dei dispensator, annitatur, ut christifideles suae curae commissi sacramentorum celebratione et praesertim Divinae Eucharistiae participatione in gratia

¹S.C. pro Eccl. Orient., 10 ian. 1929; resp. 11 ian. 1940. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. II, 7; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XIII, § 1, 8; §§ 7, 9; cap. VI, art. VIII, 6; cap. XI, art. II; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, secunda pars, art. VII, § 1, 7; § 6, 3, IX; sect. III, cap. IV, art. III; Syn. Armen., a. 1911, 301-314, 360-366, 724.

²Val. II, decr. *Christus Dominus*, 15 „Qua”; const. *Lumen gentium*, 27 „Episcopus”; decr. *Optatam totius*, 2 „Episcoporum”; decr. *Ad gentes* 20 ab „Ut hoc”.

³Vat. II, const. *Lumen Gentium*, 25 „Inter”; decr. *Christus Dominus*, 13-14; S. Basilius M., can. 1; Quinisext. can. 19; S. Leo M., litt. *Laetificaverunt me*, 10 mar. 454; Trid.,

§ 3. Biskupi eparchialni, którzy tych kapłanów, proboszczów albo Synce-
łów ustanawiają do troski nad chrześcijanami Kościoła patriarchalnego,
w porozumieniu z zainteresowanymi Patriarchami, niech zawrą umowę
i działają za ich zgodą z władzą własną, po jak najszybszym powiadomie-
niu Stolicy Apostolskiej; jeśli zaś Patriarchowie w jakiejś sprawie mieliby
odmienne zdanie, sprawę należy przedstawić Stolicy Apostolskiej.

Kan. 194 – Biskup eparchialny może powierzać godności, z wyłącze-
niem niektórych, podległym sobie duchownym, z zachowaniem jednak
norm prawa partykularnego własnego Kościoła *sui iuris*. CS: 41 § 1 n. 2, § 3

Kan. 195 – Biskup eparchialny powinien popierać jak najbardziej powo-
łania kapłańskie, diakańskie, mnisze i inne stowarzyszenia instytutów życia
konsekrowanego, a także misyjne. KPK/83: 385

Kan. 196 – § 1. Biskup eparchialny ma obowiązek przedstawiać wier-
nym i wyjaśniać prawdy wiary, w które należy wierzyć i stosować w
obyczajach, osobiście często przepowiadając. Powinien także troszczyć
się o to, aby z pilnością wypełniano przepisy prawa dotyczące posługi
słowa, zwłaszcza homilii i nauczania katechetycznego, tak żeby wszyst-
kim była przekazywana cała nauka chrześcijańska. KPK/83: 386 § 1
KPK/17: 336 § 2
CS: 400 § 1

§ 2. Biskup eparchialny powinien zdecydowanie bronić nienaruszalności
i jedności wiary. KPK/83: 386 § 2

Kan. 197 – Biskup eparchialny, pamiętając o tym, że ma obowiązek
dawać przykład świętości poprzez miłość, pokorę i prostotę życia, powi-
nien zabiegać wszystkimi środkami o wzrost świętości chrześcijan zgod-
nie z własnym powołaniem każdego, a także, ponieważ jest głównym
szafarzem Bożych tajemnic, powinien zadać sobie trud, aby chrześcija-
nie powierzeni jego trosce, przez uczestnictwo w sakramentach, a zwłasz-

sess. V, *Decr. secundum*, 9; sess. XXV, *Decr. de purgatorio; De invocatione, veneratione
et reliquiis sanctorum, et sacris imaginibus*; S.C.S. Off., 13 mar. 1625, § 5; S.C. de Prop.
Fide, decr. 13 apr. 1807, I, III, XV; Gregorius XVI, ep. encycl. *Inter gravissimas*, 3 feb.
1832, § 8; S. Pius X. litt. encycl. *Pascendi*, 8 sep. 1907, 3-4; Paulus VI, adh. ap. *Quinque
iam anni*, 8 dec. 1970, I „Concilium”. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888; cap. IX, art. I,
10 et 12; cap. XIX, art. II „Circa”; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. III,
art. I, I, 3.

⁴ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 23 „Collegialis”; Paulus VI, adh. ap. *Quinque iam
anni*, 8 dec. 1970, I „Est quidem”.

crescant atque paschale mysterium penitus cognoscant et vivant ita, ut unum efficiant Corpus in unitate caritatis Christi.¹

Can. 198 – Divinam Liturgiam pro populo eparchiae sibi concreditaе Episcopus eparchialis frequenter celebret; diebus vero iure particulari propriae Ecclesiae sui iuris praescriptis celebrare debet.²

Can. 199 – § 1. Episcopus eparchialis utpote totius vitae liturgicae in eparchia sibi concredita moderator, promotor atque custos vigilet, ut illa quam maxime foveatur atque secundum praescripta necnon legitimas consuetudines propriae Ecclesiae sui iuris ordinetur.³

§ 2. Curet Episcopus eparchialis, ut in propria ecclesia cathedrali celebretur saltem pars laudum divinarum, etiam cotidie, secundum legitimas consuetudines propriae Ecclesiae sui iuris; item, ut in qualibet paroecia pro viribus diebus dominicis et festis atque praecipuis sollemnitatibus earumque vigiliis laudes divinae celebrentur.⁴

§ 3. Episcopus eparchialis frequenter praesit laudibus divinis in ecclesia cathedrali aliave ecclesia praesertim diebus festis de praecepto aliisque sollemnitatibus, in quibus partem habet notabilis populi pars.⁵

Can. 200 – Episcopi eparchialis est in tota eparchia functiones sacras celebrare, quae secundum praescripta librorum liturgicorum ab ipso omnibus insignibus pontificalibus induto sollemniter perficiendae sunt, non vero extra fines propriae eparchiae sine expresso vel saltem rationabiliter praesumpto Episcopi eparchialis consensu.⁶

Can. 201 – § 1. Universae Ecclesiae unitatem cum tueri debeat, Episcopus eparchialis disciplinam ecclesiasticam communem promovere necnon observantiam omnium legum ecclesiasticarum atque legitimarum consuetudinum urgere tenetur.⁷

¹ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 15; const. *Lumen gentium*, 41 „Gregis”.

² Trid., sess. XXIII, *De ref.*, can. 1; S.C. de Prop. Fide, 23 mar. 1863, 1; Leo XIII, litt. ap. *In suprema*, 10 iun. 1882; S.C. de Prop. Fide, (C.G.), litt. encycl. (ad Delegatos App. pro Orient.), 8 nov. 1882; litt. (ad Metrop. Alba-Iulien. et Fagarasien.), 30 iun. 1885. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. IV, 19; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. IX, art. 1,15; Syn. Leopoli. Ruthenorum, a. 1891, tit. IV, cap. II, 1; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. III, art. I, II, 1; Syn. Armen., a. 1911, 252.

³ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 15; const. *Lumen gentium*, 26 „Omnis”.

cza w Boskiej Eucharystii, wzrastali w łasce, a także poznawali paschalną tajemnicę i nią żyli, tak aby tworzyli jedno Ciało w jednej miłości Chrystusa.

Kan. 198 – Biskup eparchialny powinien często sprawować dla ludu eparchii jemu powierzonej Boską Liturgię; w dni przepisane prawem partykularnym własnego Kościoła *sui iuris* powinien uroczysto celebrować.

KPK/83: 388 § 1
KPK/17: 339 § 1
CS: 404 § 1

Kan. 199 – § 1. Biskup eparchialny powinien mieć szczególne staranie nad całym życiem liturgicznym eparchii mu powierzonej jako moderator, promotor i stróż, aby ją jak najbardziej wspierać i kierować według przepisów, a także prawnie uznanych zwyczajów własnego Kościoła *sui iuris*.

§ 2. Biskup eparchialny powinien się troszczyć, aby we własnym kościele katedralnym odprawiana była przynajmniej w części Liturgia Godzin, nawet każdego dnia według prawnie uznanych zwyczajów własnego Kościoła *sui iuris*; podobnie, aby w każdej parafii, o ile to możliwe, w niedziele i święta, a także w dni nakazane i ich wigilie, była celebrowana Liturgia Godzin.

CS: 401

§ 3. Biskup eparchialny powinien często przewodniczyć Liturgii Godzin w kościele katedralnym lub w innym kościele, zwłaszcza w święta nakazane i w inne uroczystości, w których bierze udział znaczna liczba ludu.

KPK/83: 389

Kan. 200 – Biskupi eparchialni mogą w całej eparchii celebrować święte czynności, podczas których, zgodnie z przepisami ksiąg liturgicznych, mogą być uroczysto odziani we wszystkie insygnia pontyfikalne, jednak nie poza granicami własnej eparchii bez wyraźnego, albo przynajmniej rozumnie domniemanego zezwolenia Biskupa eparchialnego.

KPK/83: 390
KPK/17: 337 § 1, 2
CS: 402 § 1; PA: 307

Kan. 201 – § 1. Ponieważ Biskup eparchialny powinien mieć staranie o jedność Kościoła powszechnego, obowiązany jest dbać o utrzymanie wspólnej karności kościelnej, a także domagać się przestrzegania wszystkich przepisów kościelnych i zwyczajów prawnie uznanych.

KPK/83: 392 § 1
KPK/17: 336 § 1
CS: 400 § 2

⁴Laod. can. 18; S.C. de Prop. Fide, litt. 4 iul. 1833, X. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. IV, 2 in fine; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. IV, cap. III, 3.

⁵Vat. II, const. *Sacrosanctum Concilium*, 41. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. III, art. VI, 15.

⁶S.C. de Prop. Fide, ep. et instr. (ad Ep. Enonensem), a. 1784, § 1. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. IV, 24.

⁷Vat. II, const. *Lumen gentium*, 23 „Collegialis”.

§ 2. Vigilet Episcopus eparchialis, ne abusus in disciplinam ecclesiasticam irrepant praesertim circa verbi Dei ministerium, celebrationem sacramentorum et sacramentalium, cultum Dei et Sanctorum, executionem piarum voluntatum.¹

Can. 202 – Episcopi eparchiales plurium Ecclesiarum sui iuris in eodem territorio potestatem suam exercentes curent, ut collatis consiliis in periodicis conventibus unitatem actionis foveant et viribus unitis communia adiuvent opera ad bonum religionis expeditius promovendum et ad disciplinam ecclesiasticam efficacius tuendam.²

Can. 203 – § 1. Varias apostolatus formas in eparchia foveat Episcopus eparchialis atque curet, ut in tota eparchia vel in eiusdem particularibus districtibus omnia opera apostolatus servata uniuscuiusque propria indole sub suo moderamine coordinentur.³

§ 2. Urgeat Episcopus eparchialis obligationem, qua tenentur christifideles ad apostolatam pro sua quisque condicione et aptitudine exercendum, atque eos adhortetur, ut varia opera apostolatus secundum necessitates loci et temporis participant et adiuvent.⁴

§ 3. Consociationes christifidelium, quae finem spiritualem directe aut indirecte persequuntur, Episcopus eparchialis promoveat eas, si id expedit, erigendo, approbando, laudando vel commendando ad normam iuris.⁵

Can. 204 – § 1. Episcopus eparchialis, etsi Episcopum coadiutorem vel Episcopum auxiliarem habet, obligatione tenetur in eparchia propria residenti.⁶

§ 2. Praeterquam causa obligationum, quae legitime absentiam a propria eparchia requirunt, Episcopus eparchialis ab eparchia iusta de causa

¹ Trid. sess. XIV, *De ref.*; prooem.; sess. XXV, *Decr. de purgatorio; De invocatione, veneratione et reliquiis sanctorum, et sacris imaginibus*; S. Leo M., *Laetificaverunt me*, 10 mar. 454; Gregorius XVI, ep. encycl. *Inter gravissimas*, 3 feb. 1832, § 8; S.C.S. Off. 13 mar. 1625, 5; decr. 5 aug. 1745. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. VI; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 51; pars III, cap. I, 14; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. V, § 10, V; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. III, art. I, I, 3 et II, 3; Syn. Armen., a. 1911, 249.

² Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 4.

³ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 17 „Variae”.

⁴ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 17 „Sedulo”.

§ 2. Biskup eparchialny powinien czuwać nad tym, aby do dyscypliny kościelnej nie wkradły się nadużycia, zwłaszcza w zakresie posługi słowa, sprawowania sakramentów i sakramentaliów, kultu Boga i świętych, wykonywania pobożnych dzieł. KPK/83: 392 § 2
KPK/17: 336 § 2
CS: 400 § 3

Kan. 202 – Biskupi eparchialni wielu Kościołów sui iuris na tym samym terytorium wykonując swoją władzę, powinni troszczyć się, aby przez wspólne narady na regularnych zebraniach wspierali jedność działań i zjednoczonymi siłami razem wspomagali dzieła dla szybszego rozszerzenia dobra wiary i dla skuteczniejszego przestrzegania karność kościelnej.

Kan. 203 – § 1. Biskup eparchialny powinien popierać różne formy apostołatu oraz czuwać nad tym, aby w całej eparchii lub w obrębie jej poszczególnych okręgów były pod jego kierownictwem koordynowane, z zachowaniem jednak właściwego charakteru każdego z nich. KPK/83: 394 § 1

§ 2. Biskup eparchialny ma obowiązek przypominać chrześcijanom o ich obowiązku podjęcia apostołstwa zgodnie z pozycją i zdolnością każdego, jak również zachęcać ich, aby uczestniczyli i wspomagali różne dzieła apostołskie, zgodnie z potrzebami miejsca i czasu. KPK/83: 394 § 2

§ 3. Biskup eparchialny powinien wspomagać stowarzyszenia chrześcijan, które kierują się wprost lub pośrednio celem duchowym, jeśli jest to możliwe, powinien je erygować, aprobować, pochwalać albo polecać według norm prawa.

Kan. 204 – § 1. Biskup eparchialny, chociażby miał biskupa koadiutora lub Biskupa pomocniczego, ma obowiązek osobistej rezydencji w eparchii. KPK/83: 395 § 1
KPK/17: 338 § 1
CS: 403 § 1

§ 2. Oprócz obowiązków, które zgodnie z prawem wymagają nieobecności we własnej eparchii, Biskup eparchialny może ze słusznej przyczyny KPK/83: 395 § 2
KPK/17: 338 § 2
CS: 403 § 2

⁵ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 17 „Sedulo”.

⁶ Ant. can. 21; Sard. can. 3; Carth. can. 71; Constantinop. IV, can. 19; Trid., sess. VI, *Decr. de resid. episcoporum...*, cap. 1; sess. XXIII, *De ref.*, can. 1; S. Paulus V, litt. ap. *Erga Maronitarum*, 21 oct. 1619; S.C. de Prop. Fide, 22 mar. 1625, n. 13; decr. 13 apr. 1807, V; Benedictus XIV, litt. ap. *Quoniam ven. frater*, 6 mar. 1754; Pius IX, all. *Cum ex hac vita*, 12 iul. 1867, „Cum autem”. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. VI „Quam”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 14; pars III, cap. IV, 19; Syn. Bekorkien. Maronitarum, a. 1790, s. 6; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. IX, art. II; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. III, art. II; Syn. Armen., a. 1911, 261.

quotannis abesse potest non ultra mensem continuum aut intermissum, dummodo cautum sit, ne ex ipsius absentia eparchia quicquam detrimenti capiat.¹

§ 3. Diebus vero praecipuarum sollemnitatum iure particulari secundum traditionem propriae Ecclesiae sui iuris statutarum Episcopus eparchialis a propria eparchia ne absit nisi gravi de causa.²

§ 4. Si Episcopus eparchialis intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis potestatem suam exercens ultra sex menses ab eparchia sibi concredita illegitime afuit, Patriarcha rem ad Romanum Pontificem statim deferat; in ceteris casibus hoc faciat Metropolita, vel, si ipse Metropolita illegitime afuit, Episcopus eparchialis ordinatione episcopali senior eidem Metropolitae subiectus.³

Can. 205 – § 1. Tenetur Episcopus eparchialis obligatione eparchiam vel ex toto vel ex parte quotannis canonice visitandi ita, ut singulis saltem quinquenniis totam eparchiam ipse per se vel, si legitime est impeditus, per Episcopum coadiutorem aut per Episcopum auxiliarem aut per Protosyncellum vel Syncellum aut per alium presbyterum canonice visitet.⁴

§ 2. Visitationi canonicae Episcopi eparchialis obnoxiae sunt personae, instituta catholica, res et loca sacra, quae intra fines eparchiae sunt.⁵

§ 3. Sodales institutorum religiosorum necnon societatum vitae communis ad instar religiosorum iuris pontificii vel patriarchalis eorumque domus Episcopus eparchialis visitare potest tantum in casibus iure expressis.

Can. 206 – § 1. Episcopus eparchialis intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis potestatem suam exercens tenetur singulis quinquenniis relatio-

¹ Sard. cann. 3, 11; Constantinop. IV, can. 19. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 14; pars III, cap. IV, 19; Syn Armen., a. 1911, 261.

² * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. VI „Quam”; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. IX, art. II; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. III, art. II; Syn. Armen., a. 1911, 261.

³ Protodeut. can. 16. * Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. II, cap. III, 5; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VII, art. III, 6, 10).

⁴ S.C. de Prop. Fide, (C.G.), 8 iul. 1774, 2. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. VI „Tam”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. IV, 28; Syn. Ain-Trazen.

ny przebywać poza eparchią tylko przez miesiąc, bez przerwy lub z przerwami, byleby było pewne, że z jego nieobecności nie wyniknie szkoda dla eparchii.

§ 3. W dni jednak mające charakter uroczystości ustanowionych zgodnie z prawem partykularnym według tradycji własnej Kościoła *sui iuris*, Biskup eparchialny winien być obecny we własnej eparchii, chyba że nieobecność wynika z poważnej przyczyny.

KPK/83: 395 § 3
KPK/17: 338 § 3
CS: 403 § 3

§ 4. Jeżeli Biskup eparchialny w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego, w którym pełni swoją władzę ponad sześć miesięcy, opuścił eparchię sobie powierzoną, Patriarcha ma natychmiast sprawę przedstawić Stolicy Apostolskiej, w innych przypadkach powinien to uczynić Metropolita, lub, jeśli to sam Metropolita sam by opuścił, powinien to uczynić Biskup eparchialny najstarszy święceniami biskupimi temu biskupowi podległy.

KPK/83: 395 § 4
KPK/17: 338 § 4
CS: 403 § 4

Kan. 205 – § 1. Biskup eparchialny ma obowiązek wizytować każdego roku eparchię albo w całości, albo w części tak, by przynajmniej raz na pięć lat zwizytował całą eparchię osobiście, albo jeśli wstrzymuje go zgodna z prawem przeszkoda, przez Biskupa koadiutora, albo przez Biskupa pomocniczego, albo Protosyncela lub Syncela, albo przez innego kapłana.

KPK/83: 396 § 1
KPK/17: 343 § 1
CS: 409 § 1

§ 2. Kanonicznej wizytacji Biskupa eparchialnego podlegają osoby, instytucje katolickie, rzeczy i miejsca święte znajdujące się w granicach eparchii.

KPK/83: 397 § 1
KPK/17: 344 § 1
CS: 410 § 1

§ 3. Biskup eparchialny może wizytować członków instytutów zakonnych, jak też stowarzyszenia życia wspólnego na wzór zakonników na prawie papieskim albo patriarchalnym oraz ich domy tylko w przypadkach przewidzianych wyraźnie przez prawo.

KPK/83: 397 § 2
KPK/17: 344 § 2
CS: 410 § 2

Kan. 206 – § 1. Biskup eparchialny wykonujący swoją władzę w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego zobowiązany jest przedstawić

KPK/83: 399 § 1
KPK/17: 340 § 1
CS: 405 § 1, 2

Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 21; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. IX, art. III; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. VII, cap. III, 2, 2; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. III, art. III; Syn. Armen., a. 1911, 253.

⁵ * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. VI „Nulla”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. IV, 28; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. IX, art. III; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. III, art. III; Syn. Armen., a. 1911, 254.

nem Patriarchae facere circa statum eparchiae sibi concreditaee secundum modum a Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis statutum; exemplar relationis Episcopus quam primum ad Sedem Apostolicam mittat.¹

§ 2. Ceteri Episcopi eparchiales singulis quinquenniis eandem relationem Sedi Apostolicae facere debent et, si de Episcopis alicuius Ecclesiae patriarchalis vel Ecclesiae metropolitanae sui iuris agitur, exemplar relationis Patriarchae vel Metropolitanae quam primum mittant.²

Can. 207 – Episcopus eparchialis cuiuscumque Ecclesiae sui iuris, etiam Ecclesiae latinae, Sedem Apostolicam certiore faciat occasione relationis quinquennalis de statu et necessitatibus christifidelium, qui, etsi alii Ecclesiae sui iuris ascripti, eius curae commissi sunt.

Can. 208 – § 1. Episcopus eparchialis intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis potestatem suam exercens intra quinquennium a sua inthronizatione computandum visitationem ad Urbem peragat, si fieri potest una cum Patriarcha, sanctorum Apostolorum Petri et Pauli limina veneraturus atque sancti Petri successor in primatu super universam Ecclesiam se sistat.

§ 2. Ceteri Episcopi eparchiales singulis quinquenniis per se vel, si legitime sunt impediti, per alium visitationem ad Urbem peragere debent; si vero de Episcopis alicuius Ecclesiae patriarchalis agitur, optandum est, ut visitatio saltem aliquoties una cum Patriarcha fiat.³

Can. 209 – § 1. Commemorationem Romani Pontificis ante omnes in signum plenae communionis cum eo in Divina Liturgia et in laudibus divinis secundum praescripta librorum liturgicorum Episcopus eparchialis facere debet et curare, ut a ceteris clericis eparchiae fideliter fiat.⁴

§ 2. Episcopus eparchialis commemorandus est ab omnibus clericis in Divina Liturgia et in laudibus divinis secundum praescripta librorum liturgicorum.⁵

¹ * Syn. Armen., a. 1911, 258.

² Ioannes Paulus II, const. ap. *Pastor bonus*, 18 iun. 1988, art. 32. – Pius IX, ep. encycl. *Amantissimus*, 8 apr. 1862, 4. * Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. II, cap. IV, 3) „Item”; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. I, art. II, III; Syn. Armen., a. 1911, 259.

³ Ioannes Paulus II, const. ap. *Pastor bonus*, 18 iun. 1988, artt. 28-32 cum Adnexo I. – S.C. de Prop. Fide, 12 nov. 1696, n. 7, ad I. * Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. I, art. II, III; Syn. Armen., a. 1911, 259.

⁴ Callixtus III, const. *Reddituri de commisso*, 3 sep. 1457, § 1; Benedictus XIV, ep. encycl. *Ex quo*, 1 mar. 1756, §§ 9-17; S.C. de Prop. Fide, litt. 4 iul. 1833, II; litt. 29 maii

Patriarsze co pięć lat relację o stanie eparchii sobie powierzonej w sposób ustanowiony przez Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego; Biskup jak najszybciej wysyła egzemplarz relacji do Stolicy Apostolskiej.

§ 2. Pozostali Biskupi eparchialni powinni przedstawić co pięć lat taką samą relację Stolicy Apostolskiej oraz, jeśli chodzi o Biskupa jakiegoś Kościoła patriarchalnego albo Kościoła metropolitalnego *sui iuris*, egzemplarz relacji jak najszybciej wysyła się Patriarsze albo Metropolicie.

KPK/83: 399 § 1
KPK/17: 340 § 1
CS: 405 § 1

Kan. 207 – Biskup eparchialny któregośkolwiek Kościoła *sui iuris*, także Kościoła łacińskiego, powinien powiadomić Stolicę Apostolską przy okazji pięcioletniej relacji o stanie i potrzebach chrześcijan, którzy nawet jeśli należą do innego Kościoła *sui iuris*, zostali powierzeni jego trosce.

CS: 406

Kan. 208 – § 1. Biskup eparchialny wykonując swoją władzę w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego, w ciągu pięciolecia licząc od swojej intronizacji powinien odwiedzić Rzym, jeśli to możliwe razem z Patriarchą, dla uczczenia grobów świętych Apostołów Piotra i Pawła, i stawić się przed następcą św. Piotra w prymacie nad Kościołem powszechnym.

KPK/83: 400 § 1
KPK/17: 341 § 1
CS: 407

§ 2. Inni Biskupi eparchialni powinni odwiedzić Rzym co pięć lat osobiście albo, jeśli mają przeszkodę prawną, przez kogoś innego; jeśli jednak chodzi o Biskupa jakiegoś Kościoła patriarchalnego, jest wskazane, aby wizyta wraz z Patriarchą odbyła się przynajmniej kilkakrotnie.

KPK/83: 400 § 1, 2
KPK/17: 341 § 1, 342
CS: 407, 408

Kan. 209 – § 1. Biskup eparchialny powinien wspominać Biskupa Rzymskiego wobec wszystkich w znaku pełnej wspólnoty z nim w Boskiej Liturgii i w Liturgii Godzin, według przepisów ksiąg liturgicznych, aby wypełniali to wiernie inni duchowni eparchii.

CS: 166

§ 2. Biskup eparchialny powinien być wspominany przez wszystkich duchownych w Boskiej Liturgii i w Liturgii Godzin według przepisów ksiąg liturgicznych.

CS: 413

1838; instr. 31 iul. 1902, 13, e). * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. I; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars I, cap. I, 12, 4; pars III, cap. VI, 3; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. II, cap. II, c) „Et quoniam”; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VII, art. II, 5, 1; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. I, art. II, 5, I; Syn. Armen., a. 1911, 153, 638, b).

⁵Protodeut. can. 13; Benedictus XIV, ep. encycl. *Ex quo*, 1 mar. 1756, §§ 18-23. * Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. II, cap. IV, 3) „Episcopi”; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. IX, art. VI, 2; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. III, art. IV, 2, II; Syn. Armen., a. 1911, 638, b).

Can. 210 – § 1. Episcopus eparchialis, qui septuagesimum quintum annum aetatis explevit aut ob infirmam valetudinem aliave gravi de causa officio suo implendo minus aptus evasit, rogatur, ut renuntiationem ab officio exhibeat.¹

§ 2. Renuntiatio ab officio Episcopi eparchialis exhibenda est Patriarchae, si de Episcopo eparchiali intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis potestatem suam exercente agitur; in ceteris casibus renuntiatio Romano Pontifici exhibenda est et praeterea, si Episcopus ad Ecclesiam patriarchalem pertinet, Patriarchae quam primum notificanda.

§ 3. Ad acceptationem renuntiationis Patriarcha indiget consensu Synodi permanentis, nisi praecessit invitatio ad renuntiandum a Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis facta.

Can. 211 – § 1. Episcopus eparchialis, cuius renuntiatio ab officio acceptata est, titulum Episcopi emeriti eparchiae, quam rexit, obtinet atque sedem habitationis in ipsa eparchia servare potest, nisi certis in casibus ob specialia adiuncta a Sede Apostolica vel, si de eparchia intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis sita agitur, a Patriarcha de consensu Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis aliter providetur.²

§ 2. Synodus Episcoporum Ecclesiae patriarchalis vel Consilium Hierarchy curare debet, ut congruae et dignae Episcopi emeriti sustentationi provideatur, attenta quidem primaria obligatione, qua tenetur eparchia, cui inservivit.³

*Art. III – De Episcopis coadiutoribus
et de Episcopis auxiliaribus*

Can. 212 – § 1. Si necessitates pastorales eparchiae id suadent, unus vel plures Episcopi auxiliares petente Episcopo eparchiali constituantur.⁴

¹ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 21; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 11.

² Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 21; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 11.

Kan. 210 – § 1. Biskup eparchialny, który ukończył siedemdziesiąty piąty rok życia albo z powodu choroby lub innej poważnej przyczyny stał się mniej zdolny do pełnienia swego urzędu, proszony jest o przedłożenie rezygnacji z urzędu. KPK/83: 401 § 1

§ 2. Rezygnacja z urzędu Biskupa eparchialnego powinna być przedstawiona Patriarsze, jeśli chodzi o Biskupa eparchialnego sprawującego swoją władzę w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego; w innych przypadkach rezygnacja powinna być przedstawiona Biskupowi Rzymskiemu i ponadto, jeśli Biskup należy do Kościoła patriarchalnego, należy jak najszybciej powiadomić o niej Patriarchę. KPK/83: 401 § 1

§ 3. Patriarcha do akceptacji rezygnacji potrzebuje zgody Stałego Synodu, chyba że poprzedziło ją wezwanie Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego do rezygnacji.

Kan. 211 – § 1. Biskup eparchialny, którego rezygnacja z urzędu została przyjęta, otrzymuje tytuł Biskupa emeryta eparchii, którą zarządzał, a także może zachować mieszkanie w tej eparchii, chyba że w pewnych przypadkach inaczej zadecyduje Stolica Apostolska ze względu na specjalne okoliczności albo, jeśli chodzi o eparchię usytuowaną w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego, Patriarcha za zgodą Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego postanowi inaczej. KPK/83: 402 § 1

§ 2. Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego lub Rada Hierarchów winni się troszczyć o zabezpieczenie Biskupowi emerytowi odpowiedniego i godnego utrzymania, mając w pierwszym rzędzie na uwadze obowiązek ciążący w tym zakresie na eparchii, której on służył. KPK/83: 402 § 2

Art. III – Biskupi koadiutorzy i Biskupi pomocniczy

Kan. 212 – § 1. Jeżeli zalecają to pasterskie potrzeby eparchii, na prośbę biskupa eparchialnego należy ustanowić jednego lub kilku Biskupów pomocniczych. KPK/83: 403 § 1
KPK/17: 350 § 3
CS: 417 § 1, 2

³ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 21; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 11.

⁴ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 25, 26 „Bono”; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 13 § 1.

§ 2. Gravioribus in adiunctis, etiam indolis personalis, constitui potest ex officio Episcopus coadiutor cum iure successionis specialibus potestatibus praeditus.¹

Can. 213 – § 1. Episcopus coadiutor praeter iura et obligationes, quae iure communi statuuntur, etiam ea habet, quae in litteris de provisione canonica determinantur.²

§ 2. Iura et obligationes Episcopi coadiutoris a Patriarcha constituti determinat ipse Patriarcha consulta Synodo permanenti; si vero de Episcopo coadiutore omnibus iuribus et obligationibus Episcopi eparchialis instruendo agitur, requiritur consensus Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis.

§ 3. Iura et obligationes Episcopi auxiliaris ea sunt, quae iure communi statuuntur.

Can. 214 – § 1. Episcopus coadiutor et Episcopus auxiliaris, ut sui officii possessionem canonicam capiant, debent litteras de provisione canonica Episcopo eparchiali ostendere.

§ 2. Episcopus coadiutor debet praeterea litteras de provisione canonica ostendere collegio consultorum eparchialium.

§ 3. Si vero Episcopus eparchialis plene est impeditus, sufficit, ut Episcopus coadiutor et Episcopus auxiliaris litteras de provisione canonica ostendant collegio consultorum eparchialium.

§ 4. Ostensioni litterarum de provisione canonica adesse debet cancellarius, qui rem in acta referat.

Can. 215 – § 1. Episcopus coadiutor vices gerit Episcopi eparchialis absentis vel impediti; nominari debet Protosyncellus et ei prae aliis Episcopus eparchialis committat ea, quae ex iure mandatum speciale requirunt.

§ 2. Episcopus eparchialis firma § 1 nominet Episcopum auxiliarem Protosyncellum; si tamen plures sunt, unum ex eis nominet Protosyncellum, alios vero Syncellos.³

¹ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 25.

² Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 25.

- § 2. W poważniejszych okolicznościach, także o charakterze personalnym, można ustanowić z urzędu Biskupa koadiutora z prawem sukcesji wyposażonego w specjalne uprawnienia. KPK/83: 403 § 3
KPK/17: 350 § 1, 2
CS: 417 § 1, 2
- Kan. 213** – § 1. Biskup koadiutor obok praw i obowiązków, określonych przez prawo wspólne, posiada także te, które są określone w piśmie dotyczącym prowizji kanonicznej. KPK/83: 405 § 1
KPK/17: 351 § 1
CS: 418 § 1 n. 1
- § 2. Ustanowione prawa i obowiązki Biskupów koadiutorów wobec Patriarchy określa sam Patriarcha po konsultacji ze Stałym Synodem; jeżeli natomiast chodzi o wyposażenie Biskupa koadiutora we wszystkie prawa i obowiązki Biskupa eparchialnego, wymaga się zgody Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego. CS: 418 § 1 n. 2
- § 3. Prawami i obowiązkami Biskupów pomocniczych są te, które ustanawia prawo wspólne. KPK/83: 405 § 1
- Kan. 214** – § 1. Biskup koadiutor i Biskup pomocniczy, aby objąć swój urząd powinni okazać Biskupowi eparchialnemu pismo dotyczące prowizji kanonicznej. KPK/83: 404 § 1, 2
KPK/17: 353 § 1
CS: 419 § 1
- § 2. Biskup koadiutor powinien ponadto okazać pismo o prowizji kanonicznej kolegium konsultorów eparchialnych. KPK/83: 404 § 1
KPK/17: 353 § 2
CS: 419 § 2
- § 3. Jeżeli natomiast Biskup eparchialny jest zupełnie przeszkodzony, wystarczy, aby Biskup koadiutor lub Biskup pomocniczy przedstawili pismo o prowizji kanonicznej kolegium konsultorów eparchialnych. KPK/83: 404 § 3
KPK/17: 353 § 3
CS: 419 § 3
- § 4. Przy okazaniu pism dotyczących prowizji kanonicznej ma być obecny kanclerz, który powinien spisać protokół. KPK/83: 404 § 1, 2, 3
KPK/17: 353 § 2, 3
CS: 419 § 2, 3
- Kan. 215** – § 1. Biskup koadiutor zastępuje Biskupa eparchialnego podczas jego nieobecności lub przeszkody; Biskup eparchialny powinien zamianować Protosyncela i jemu przed innymi powierzyć te sprawy, które zgodnie z prawem wymagają specjalnego mandatu. KPK/83: 405 § 2,
406 § 1
KPK/17: 351 § 2
CS: 418 § 2
- § 2. Biskup eparchialny mocą § 1 mianuje Protosyncelem Biskupa pomocniczego; jeśli jest ich wielu, jednego z nich mianuje Protosyncelem, innych zaś Syncelami. KPK/83: 406 § 2

³ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 26 „Quodsi”; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 13 § 2.

§ 3. Episcopus eparchialis in perpendendis causis maioris momenti praesertim indolis pastoralis Episcopos auxiliares prae ceteris consulat.¹

§ 4. Episcopus coadiutor et Episcopus auxiliaris eo, quod in partem sollicitudinis Episcopi eparchialis vocati sunt, ita officium suum exercent, ut in omnibus negotiis unanima consensione cum ipso agant.²

Can. 216 – § 1. Episcopus coadiutor et Episcopus auxiliaris iusto impedimento non detenti debent, quoties sunt ab Episcopo eparchiali requisiti, functiones obire, quas Episcopus eparchialis ipse peragere deberet.

§ 2. Quae episcopalia iura et functiones Episcopus coadiutor et Episcopus auxiliaris possunt et volunt exercere, Episcopus eparchialis habitualiter aliis ne committat.

Can. 217 – Episcopus coadiutor et Episcopus auxiliaris obligatione tenentur residendi in eparchia, a qua praeterquam ratione alicuius muneris extra eparchiam implendi aut feriarum causa, quae ultra mensem ne protrahantur, ne discedant nisi ad breve tempus.

Can. 218 – Ad renuntiationem ab officio Episcopi coadiutoris vel Episcopi auxiliaris quod attinet, applicentur cann. 210 et 211, § 2; his Episcopis tribuitur emeriti titulus officii, quod antea expleverunt.³

Art. IV – De sede eparchiali vacante vel impedita

Can. 219 – Sedes eparchialis vacat Episcopi eparchialis morte, renuntiatione, translatione ac privatione.⁴

Can. 220 – Circa sedes eparchiales vacantes intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis sitas praeter cann. 225 - 232 et firmis cann. 222 et 223 haec servanda sunt:

1° Patriarcha de sedis eparchialis vacatione quam primum certiore faciat Sedem Apostolicam;

¹ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 26 „Quodsi” .

² Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 25 „Iamvero”.

³ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 21; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 11.

§ 3. Biskup eparchialny w rozważaniu ważniejszych spraw, zwłaszcza duszpasterskich winien konsultować się na pierwszym miejscu z Biskupami pomocniczymi. KPK/83: 407 § 2

§ 4. Biskup koadiutor i Biskup pomocniczy, z racji swego powołania do udziału w troskach Biskupa eparchialnego, tak mają wypełniać swój urząd, ażeby we wszystkich czynnościach działali w pełnej z nim zgodności. KPK/83: 407 § 3

Kan. 216 – § 1. Biskup koadiutor i Biskup pomocniczy, jeśli nie usprawiedliwia ich słuszna przeszkoda, ilekroć Biskup eparchialny by tego potrzebował, obowiązani są wykonać funkcje, które należą do samego Biskupa eparchialnego. KPK/83: 408 § 1
KPK/17: 351 § 4
CS: 418 § 4

§ 2. Uprawnień i czynności, które Biskup koadiutor i Biskup pomocniczy mogą i chcą wykonać, Biskup eparchialny nie powinien zlecać na stałe komu innemu. KPK/83: 408 § 2
KPK/17: 351 § 3
CS: 418 § 3

Kan. 217 – Biskup koadiutor i Biskup pomocniczy mają obowiązek przebywania w eparchii, której, oprócz wypełniania jakiegoś obowiązku poza eparchią oraz wakacji nie przekraczających jednego miesiąca, nie powinni opuszczać, chyba że na krótki czas. KPK/83: 410
KPK/17: 354
CS: 420

Kan. 218 – Jeśli chodzi o rezygnację Biskupa koadiutora lub Biskupa pomocniczego z urzędu, mają zastosowanie kan. 210 i 211 § 2; Biskupom tym przysługuje tytuł emeryta urzędu, który wcześniej pełnił. KPK/83: 411

Art. IV – Wakans stolicy eparchialnej lub przeszkoda w jej działaniu

Kan. 219 – Stolica eparchialna wakuje wskutek zgonu, rezygnacji, przeniesienia i pozbawienia biskupa eparchialnego. KPK/83: 416
KPK/17: 430
CS: 468 § 1

Kan. 220 – Odnośnie do wakujących stolic eparchialnych znajdujących się w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego oprócz kanonów 225-232 oraz z zachowaniem kanonów 222 i 223 należy stosować następujące przepisy:

1° Patriarcha ma obowiązek jak najszybciej zawiadomić Stolicę Apostolską o wakowaniu stolicy eparchialnej. CS: 249 § 1 n. 1

⁴* Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VIII, art. III; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. II, art. III.

- 2° usque ad nominationem Administratoris eparchiae potestas ordinaria Episcopi eparchialis transit ad Patriarcham, nisi aliter iure particulari Ecclesiae patriarchalis vel a Romano Pontifice provisum est;¹
- 3° Patriarchae est nominare Administratorem eparchiae intra mensem utilem ab accepta notitia de sedis eparchialis vacatione computandum consultis Episcopis curiae patriarchalis, si habentur, secus consultata Synodo permanenti; elapso inutiliter mense, Administratoris nominatio ad Sedem Apostolicam devolvitur;²
- 4° Administrator eparchiae emissa coram Patriarcha professione fidei potestatem obtinet non exercendam tamen nisi capta possessione canonica officii, quae fit ostendendo litteras eius nominationis collegio consultorum eparchialium;
- 5° Patriarchae est curare, ut sedi eparchiali vacanti quam primum nec ultra terminos iure communi statutos dignus idoneusque Episcopus eparchialis detur.³

Can. 221 – Exceptis sedibus eparchialibus vacantibus, de quibus in can. 220, in ceteris casibus sede eparchiali vacante praeter cann. 225-232 et firmis cann. 222 et 223 haec servanda sunt:

- 1° Metropolita, secus ille, qui ad normam can. 271, § 5 collegio consultorum eparchialium praeest, Sedem Apostolicam et, si de eparchia Ecclesiae patriarchalis agitur, etiam Patriarcham quam primum de sedis eparchialis vacatione certiore faciat;
- 2° regimen eparchiae, nisi a Sede Apostolica aliter provisum est, usque ad constitutionem Administratoris eparchiae transit ad Episcopum auxiliarem vel, si plures sunt, ad Episcopum auxiliarem ordinatione episcopali seniore vel, si Episcopus auxiliaris non habetur, ad collegium consultorum eparchialium; praedicti eparchiam interim regunt potestate, quam ius commune Protosyncello agnoscit;⁴
- 3° collegium consultorum eparchialium intra octo dies ab accepta notitia de sedis eparchialis vacatione computandos debet Administratorem eparchiae eligere, sed ad validitatem electionis requiritur pars absolute maior suffragiorum membrorum eiusdem collegii;⁵

¹ * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VIII, art. III; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. II, art. III, 1; Syn. Armen., a. 1911, 298.

² * Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. I, art. III, IV, 3); cap. II, art. III, 1.

³ Chalc. can. 25; S. Paulus V, litt. ap. *Erga Maronitarum*, 21 oct. 1619. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. IV, 17; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VIII,

- 2° Aż do mianowania administratora eparchii władza zwyczajna biskupa eparchialnego przechodzi na Patriarchę, chyba że co innego przewiduje prawo partykularne Kościoła eparchialnego lub Biskup Rzymski. CS: 469, 473 § 1
- 3° Obowiązkiem Patriarchy jest mianowanie administratora eparchii w ciągu miesiąca użytecznego od otrzymania wiadomości o opróżnieniu stolicy eparchii po naradzie z biskupami kurii patriarchalnej, jeśli tacy są, w przeciwnym razie po naradzie ze stałym Synodem. Po upływie miesiąca mianowanie administratora przechodzi na Stolicę Apostolską. CS: 249 § 1 n. 4, 470 § 2
- 4° Administrator eparchii po złożeniu wyznania wiary wobec Patriarchy otrzymuje władzę, którą może wykonywać dopiero po kanonicznym objęciu urzędu, co się dokonuje przez przedłożenie pisma nominacyjnego wobec kolegium konsultorów eparchialnych. CS: 476 § 1
- 5° Obowiązkiem Patriarchy jest zatroszczenie się, aby wakującej stolicy eparchialnej dany był jak najszybciej, w ramach terminu ustalonego prawem wspólnym, godny i odpowiedni biskup eparchialny. CS: 249 § 3

Kan. 221 – Z wyjątkiem wakujących stolic eparchialnych, o których mowa w kan. 220, w innych wypadkach podczas wakansu stolicy eparchialnej, oprócz kan. 225-232 i z zachowaniem kanonów 222 i 223 należy stosować następujące przepisy: KPK/83: 426
KPK/17: 431 § 1
CS: 469, 473 § 1

- 1° Metropolita lub ten, kto według kan. 271 § 5 stoi na czele kolegium konsultorów eparchialnych, ma obowiązek zawiadomić o wakansie stolicy eparchialnej Stolicę Apostolską i, jeśli chodzi o eparchię Kościoła patriarchalnego, także Patriarchę. KPK/83: 422
KPK/17: 432 § 4
CS: 470 § 4
- 2° Zarząd eparchią, jeśli Stolica Apostolska inaczej nie postanowiła, aż do ustanowienia administratora eparchii przechodzi na biskupa pomocniczego lub, jeśli jest ich więcej, na biskupa pomocniczego najstarszego święceniami biskupimi lub jeśli nie ma biskupa pomocniczego, do kolegium konsultorów eparchialnych. Wyżej wymienieni tymczasowo zarządzają eparchią mocą władzy, jaką przyznaje prawo wspólne Protosyncelowi. KPK/83: 419, 426
KPK/17: 431 § 1, 435 § 1, 2
CS: 469, 473 § 1, 2
- 3° Kolegium konsultorów eparchialnych w ciągu ośmiu dni liczonych od otrzymania wiadomości o wakansie stolicy eparchialnej powinno wybrać administratora eparchii, ale do ważności wyboru wymagana jest bezwzględna większość głosów członków tego kolegium. KPK/83: 421 § 1
KPK/17: 432 § 1
CS: 470 § 1

art. IV, 1; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. II, art. IV.

⁴ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 26 „Nisi”; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 13 § 3.

⁵* Syn. Leopoliensis Ruthenorum, a. 1891, tit. VII, cap. II, 5.

- 4° si intra octo dies Administrator eparchiae electus non est vel si electus condicionibus in can. 227, § 2 ad validitatem electionis requisitis caret, nominatio Administratoris eparchiae devolvitur ad Metropolitanam vel, si hic deest vel est impeditus, ad Sedem Apostolicam;
- 5° Administrator eparchiae legitime electus vel nominatus statim potestatem obtinet neque indiget ulla confirmatione; de sua electione vel ex parte Metropolitanae nominatione quam primum Sedem Apostolicam certiore faciat et, si ad Ecclesiam patriarchalem pertinet, etiam Patriarcham.

Can. 222 – Episcopus coadiutor, dummodo officii sui possessionem canonicam iam ceperit, sede eparchiali vacante ipso iure evadit Administrator eparchiae, donec ut Episcopus eparchialis inthronizatus erit.

Can. 223 – In casu translationis ad aliam sedem eparchialem Episcopus intra duos menses ab intimatione translationis computandos debet possessionem canonicam novae eparchiae capere; interim vero in priore eparchia:¹

- 1° Administratoris eparchiae iura et obligationes habet;
- 2° privilegia honorifica Episcoporum eparchialium conservat;
- 3° redditus prioris officii integros percipit.

Can. 224 – § 1. Protosyncellus et Syncelli sede eparchiali vacante statim ab officio cessant, nisi sunt:

- 1° Episcopi ordinati;²
- 2° in eparchia Patriarchae constituti;
- 3° in eparchia intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis sita constituti, donec Administrator eparchiae possessionem canonicam sui officii ceperit.³

§ 2. Quae a Protosyncello et Syncellis, qui sede eparchiali vacante statim ab officio cessant, legitime gesta sunt, donec certam notitiam de sedis eparchialis vacatione acceperint, vim habent.

¹ * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VIII, art. IV „Episcopus”.

² Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 14 § 5.

- 4° Jeśli w ciągu ośmiu dni nie nastąpi wybór administratora eparchii lub jeśli przy wyborze nie zaistniały okoliczności wymagane w kan. 227 § 2 do jego ważności, nominacja administratora eparchii przechodzi na Metropolitę, a jeśli go nie ma lub ma przeszkodę, na Stolicę Apostolską. KPK/83: 421 § 2
KPK/17: 432 § 2
CS: 470 § 2
- 5° Administrator eparchii prawnie wybrany lub mianowany natychmiast otrzymuje władzę i nie potrzebuje zatwierdzenia. O swoim wyborze lub nominacji przez Metropolitę winien jak najprędzej zawiadomić Stolicę Apostolską, a jeśli należy do Kościoła patriarchalnego, powinien także zawiadomić Patriarchę. KPK/83: 422, 427 § 2
KPK/17: 432 § 4, 438
CS: 470 § 4, 476 § 2
- Kan. 222** – Biskup koadiutor, byleby objął urząd w kanoniczne posiadanie, w czasie wakansu stolicy eparchialnej na mocy samego prawa staje się administratorem eparchii aż do czasu swojej intronizacji na biskupa eparchialnego. KPK/83: 409 § 1
KPK/17: 355 § 1
CS: 421 § 1
- Kan. 223** – W razie przeniesienia na inną stolicę eparchialną biskup w ciągu dwóch miesięcy od otrzymania wiadomości o przeniesieniu powinien objąć kanonicznie nową eparchię, tymczasem zaś, w poprzedniej eparchii:
- 1° ma prawa i obowiązki administratora eparchii; KPK/83: 418 § 2 n. 1
KPK/17: 430 § 3 n. 1
CS: 468 § 3 n. 1
- 2° zachowuje przywileje honorowe Biskupów eparchialnych; KPK/17: 430 § 3 n. 2
CS: 468 § 3 n. 2
- 3° otrzymuje wszystkie dochody poprzedniego urzędu. KPK/83: 418 § 2 n. 2
KPK/17: 430 § 3 n. 3
CS: 468 § 3 n. 3
- Kan. 224** – § 1. Protosyncel i Syncelowie w czasie wakansu stolicy eparchialnej natychmiast traci swój urząd, chyba że:
- 1° posiadają święcenia biskupie; KPK/83: 481 § 1
KPK/17: 371
CS: 437 § 1, 2, 469
- 2° są ustanowieni w eparchii Patriarchy; KPK/83: 481 § 1
CS: 437 § 2
- 3° są ustanowieni w eparchii położonej w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego, dopóki administrator eparchii nie obejmie kanonicznie swego urzędu. CS: 469
- § 2. Zachowuje moc to wszystko, co przez Protosyncela i Syncelów, którzy podczas wakansu stolicy eparchialnej natychmiast tracą swój urząd, zostało prawnie dokonane, dopóki nie otrzymali pewnej wiadomości o wakansie stolicy eparchialnej. KPK/83: 417
KPK/17: 430 § 2
CS: 468 § 2

³ * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VIII, art. III „Cum”; Syn. Armen., a. 1911, 298.

§ 3. Episcopus auxiliaris sede eparchiali vacante retinet potestates a iure quidem collatas et sub auctoritate Administratoris eparchiae exercendas, quas sede eparchiali plena ut Protosyncellus vel Syncellus habebat, nisi aliud a Sede Apostolica vel iure particulari propriae Ecclesiae patriarchalis statuitur.¹

Can. 225 – § 1. Unus tantum eligitur vel nominatur Administrator eparchiae reprobata contraria consuetudine.

§ 2. Si oeconomus eparchialis fit Administrator eparchiae, alium oeconomum eparchialem consilium a rebus oeconomicis interim eligat.

Can. 226 – In Administratore eparchiae constituendo nullam sibi potestatis partem nec Patriarcha nec collegium consultorum eparchialium retinere potest nec gerendo officio tempus determinare aliasve restrictiones praestituere.

Can. 227 – § 1. Administrator eparchiae sit integritate, pietate, sana doctrina et prudentia praestans.

§ 2. Valide ad officium Administratoris eparchiae eligi vel nominari tantum potest Episcopus aut presbyter, qui vinculo matrimonii non est ligatus, tricesimum quintum aetatis annum explevit et ad eandem sedem eparchialem vacantem non est iam electus, nominatus vel translatus; si hae condiciones posthabitaee sunt, actus illius, qui Administrator eparchiae electus vel nominatus est, ipso iure nulli sunt.

Can. 228 – § 1. Sede eparchiali vacante nihil innovetur.²

§ 2. Illi, qui interim eparchiae regimen curant, vetantur quidpiam agere, quod vel eparchiae vel episcopalibus iuribus praeiudicium afferre potest; speciatim prohibentur ipsi ac omnes alii, ne sive per se sive per alium documenta curiae eparchialis subtrahant, destruant vel mutant.³

Can. 229 – Administrator eparchiae eadem iura et obligationes habet ac Episcopus eparchialis, nisi aliter iure cavetur vel ex natura rei constat.⁴

¹ Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 14 § 5.

² Ancyr. can. 15. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. VI „Ut etiam”; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. II, art. III, 3.

³* Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. VI „Ut etiam”; Syn. Sciarfen. Syrorum,

- § 3. Biskup pomocniczy podczas wakansu stolicy eparchialnej zachowuje przyznane mu prawem uprawnienia, jakie w czasie obsadzenia stolicy eparchialnej miał jako Protosyncel lub Syncel, które wykonuje pod władzą administratora eparchii, chyba że inaczej postanawia Stolica Apostolska lub prawo partykularne Kościoła patriarchalnego. KPK/83: 409 § 2
KPK/17: 355 § 2
CS: 421 § 2
- Kan. 225** – § 1. Jest wybierany lub mianowany jeden tylko administrator eparchii z odrzuceniem przeciwnego zwyczaj. KPK/83: 423 § 1
KPK/17: 433 § 1
- § 2. Jeśli ekonom eparchii zostaje administratorem eparchii, rada do spraw ekonomicznych na ten czas wybierze innego ekonomę eparchii. KPK/83: 423 § 2
- Kan. 226** – Ani Patriarcha, ani kolegium konsultorów eparchialnych, nie może sobie zastrzegać żadnej części władzy przy ustanowieniu administratora eparchii ani określania czasu pełnienia tego urzędu lub też innych ograniczeń. KPK/17: 437
CS: 475
- Kan. 227** – § 1. Administrator eparchii powinien odznaczać się nieskazitelnością, pobożnością, zdrową nauką i roztropnością. KPK/83: 425 § 2
KPK/17: 434 § 2
CS: 472 § 2
- § 2. Ważnie wybranym lub mianowanym na urząd administratora eparchii może być tylko Biskup lub prezbiter, który nie jest związany małżeństwem, ukończył 35 lat życia i na daną stolicę opróżnioną eparchii nie został już wybrany, mianowany lub przeniesiony. Z braku wypełnienia tych warunków akt wyboru lub mianowania na administratora z mocy prawa jest nieważny. KPK/83: 425 § 1, 3
KPK/17: 434 § 1, 3
CS: 472 § 1, 3
- Kan. 228** – § 1. Podczas wakansu stolicy eparchialnej niczego nowego nie wolno wprowadzać. KPK/83: 428 § 1
KPK/17: 436
CS: 474
- § 2. Ci, którzy tymczasowo zarządzają eparchią, mają zakaz czynienia czegokolwiek, co mogłoby przynieść szkodę eparchii lub prawom biskupim; szczególnie zabrania się im i wszystkim innym, aby ani osobiście, ani przez inne osoby nie usuwali, niszczyli lub zmieniali dokumentów znajdujących się w kurii eparchialnej. KPK/83: 428 § 2
KPK/17: 435 § 3
CS: 474 § 2 n. 1, 2
- Kan. 229** – Administrator eparchii ma takie same prawa i obowiązki jak Biskup eparchialny, chyba że inaczej zastrzega prawo lub wiadomo z natury rzeczy. KPK/83: 427 § 1
KPK/17: 435 § 1, 2
CS: 473 § 1, 2

a. 1888, cap. VIII, art. III, 2-3; Syn. Armen., a. 1911, 299.

⁴* Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VIII, art. III; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. II, art. III, 1; Syn. Armen., a. 1911, 298.

Can. 230 – Nisi aliter est legitime provisum:

- 1° Administrator eparchiae ius habet ad iustam remunerationem lege iuris particularis statuendam vel legitima consuetudine determinatam, quae desumi debet ex bonis eparchiae;¹
- 2° cetera emolumenta ad Episcopum eparchialem spectantia, dum sedes eparchialis vacat, futuro Episcopo eparchiali pro necessitatibus eparchiae reserventur servatis praescriptis iuris particularis, quae modum, quo emolumenta erogari debent, determinant.²

Can. 231 – § 1. Renuntiatio Administratoris eparchiae exhibenda est Patriarchae, si ipse Administratorem designavit, secus collegio consultorum eparchialium, quo in casu eam acceptari, ut valeat, necesse non est.³

§ 2. Amotio Administratoris eparchiae intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis pertinet ad Patriarcham de consensu Synodi permanentis; secus vero Sedi Apostolicae reservatur.

§ 3. Post mortem, renuntiationem vel amotionem Administratoris eparchiae novus constituatur ab eadem auctoritate et eodem modo ac proprio praescriptum est.⁴

§ 4. Administrator eparchiae cessat ab officio capta a novo Episcopo eparchiali possessione canonica eparchiae; novus Episcopus eparchialis rationem administrationis ab eo exigere potest.⁵

Can. 232 – § 1. Oeconomus eparchialis sede eparchiali vacante officium suum impleat sub auctoritate Administratoris eparchiae; ad oeconomum eparchialem devolvitur administratio bonorum ecclesiasticorum, quae ob sedis eparchialis vacationem administratorem non habent, nisi Patriarcha aut collegium consultorum eparchialium aliter providerunt.⁶

§ 2. Ad renuntiationem vel amotionem oeconomus eparchialis sede eparchiali vacante quod attinet, servandus est can. 231, §§ 1 et 2.

¹ * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VIII, art. III.

² Chalc. can. 25. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. VI „Ut etiam”.

³ * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VIII, art. III.

⁴ * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VIII, art. III.

- Kan. 230** – Jeżeli nie jest inaczej zastrzeżone prawem: KPK/17: 441
CS: 479
- 1° administrator eparchii ma prawo do słusznego wynagrodzenia ustanowionego prawem partykularnym lub określonego zwyczajem prawnym, pobieranego z dóbr eparchii; KPK/17: 441 n. 1
CS: 479 n. 1
- 2° inne dochody należące do Biskupa eparchii w czasie wakansu stolicy eparchialnej są zastrzeżone przyszłemu biskupowi eparchialnemu dla zaspokojenia potrzeb eparchii, z zachowaniem przepisów prawa partykularnego, które określają sposób pobierania dochodów. KPK/17: 441 n. 2
CS: 479 n. 2
- Kan. 231** – § 1. Rezygnacja administratora eparchii musi być przedstawiona Patriarsze, jeśli to on wyznaczył administratora albo kolegium konsultorów eparchialnych, w którym to przypadku do ważności nie jest wymagana akceptacja rezygnacji. KPK/83: 430 § 2
KPK/17: 443 § 1
CS: 480 § 1
- § 2. Odwołanie administratora eparchii w granicach Kościoła Patriarchalnego należy do Patriarchy za zgodą Stałego Synodu; w pozostałych przypadkach zastrzega się to Stolicy Apostolskiej. KPK/83: 430 § 2
KPK/17: 443 § 1
CS: 480 § 1
- § 3. Po śmierci, rezygnacji lub odwołaniu administratora eparchii powinien być ustanowiony nowy administrator eparchii przez tę samą władzę i w ten sam sposób, jak ustanowiono to powyżej. KPK/83: 430 § 2
KPK/17: 443 § 1
CS: 480 § 1
- § 4. Administrator eparchii traci urząd po kanonicznym objęciu w posiadanie przez nowego Biskupa eparchialnego. Nowy Biskup eparchialny może zażądać od niego sprawozdania z zarządu. KPK/83: 430 § 1
KPK/17: 443 § 2,
444 § 1
CS: 480 § 2, 482 § 1
- Kan. 232** – § 1. Ekonom eparchialny w czasie wakansu stolicy eparchialnej wypełnia swój urząd pod władzą administratora eparchii. Do obowiązków ekonoma należy administracja dóbr kościelnych, które z powodu wakansu nie mają administratora, chyba że Patriarcha lub kolegium konsultorów eparchialnych inaczej postanowią. KPK/17: 442
CS: 481 § 1 n. 1, 2;
PA: 271 § 1
- § 2. Odnośnie do rezygnacji lub odwołania ekonoma eparchialnego w czasie wakansu eparchii, należy zachować kan. 231 §§ 1 i 2. KPK/17: 443 § 1
CS: 481 § 2 n. 1, 2, 3, §
4; PA: 271 § 2 n. 1, 2

⁵* Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. V; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VIII, art. III; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. II, art. III, 4; Syn. Armen., a. 1911, 322.

⁶* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. IV, 27; Syn. Leopoliën. Ruthenorum, a. 1891, tit. VII, cap. II, 5.

§ 3. Resoluto quovis modo iure oeconomi eparchialis intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis novi oeconomi electio vel nominatio pertinet ad Patriarcham consultis Episcopis curiae patriarchalis, si habentur, secus consultata Synodo permanenti; in ceteris casibus oeconomus eligitur a collegio consultorum eparchialium.

§ 4. Oeconomus eparchialis novo Episcopo eparchiali rationem reddere debet suae administrationis, qua reddita, nisi ab eodem in officio suo confirmatur, ab officio cessat.

Can. 233 – § 1. Sede eparchiali per Episcopi eparchialis captivitatem, relegationem, exilium aut inhabilitatem ita impedita, ut ne per litteras quidem cum christifidelibus sibi commissis communicare ipse possit, regimen eparchiae est penes Episcopum coadiutorem, nisi aliter providit Patriarcha de consensu Synodi permanentis in eparchiis sitis intra fines territorii Ecclesiae, cui praeest, aut Sedes Apostolica; si vero Episcopus coadiutor deest aut impeditus est, penes Protosyncellum, Syncellum vel alium idoneum sacerdotem ab Episcopo eparchiali designatum, cui ipso iure competunt iura et obligationes Protosyncelli; potest vero Episcopus eparchialis tempore opportuno plures designare, qui sibi invicem in officio succedunt.

§ 2. Si iidem desunt aut impediti sunt, ne eparchiae regimen assumant, collegii consultorum eparchialium est sacerdotem eligere, qui eparchiam regat.

§ 3. Qui eparchiam intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis regendam suscepit, quam primum Patriarcham certiolem faciat de sede eparchiali impedita et de assumpto officio; in ceteris casibus certiolem faciat Sedem Apostolicam et, si ad Ecclesiam patriarchalem pertinet, etiam Patriarcham.

Art. V – De Administratoribus apostolicis

Can. 234 – § 1. Eparchiae regimen sede eparchiali sive plena sive vacante aliquando Romanus Pontifex gravibus et specialibus de causis Administratori apostolico committit.

§ 2. Iura, obligationes et privilegia Administratoris apostolici desumuntur ex litteris suae nominationis.

§ 3. Po odejściu z urzędu w jakikolwiek sposób zgodny z prawem ekonoma eparchii, znajdującej się w granicach Kościoła patriarchalnego, wybór nowego ekonoma lub mianowanie należy do Patriarchy po konsultacji z biskupami kurii patriarchalnej, jeśli tacy są, a w przeciwnym razie po konsultacji ze Stałym Synodem. W innych wypadkach ekonom zostaje wybrany przez kolegium konsultorów eparchialnych.

KPK/17: 443 § 1
CS: 481 § 3; PA: 271 § 3

§ 4. Ekonom eparchialny powinien zdać sprawę ze swojego zarządu nowemu Biskupowi eparchialnemu; po złożeniu sprawozdania traci urząd, chyba że zostanie potwierdzony na swoim urzędzie.

KPK/17: 443 § 2
CS: 481 § 5; PA: 271 § 4

Kan. 233 – § 1. Gdy stolica eparchii ma przeszkodę w działaniu z powodu uwięzienia, wydalenia, wygnania lub niezdatności Biskupa eparchialnego tak, że nawet listownie nie może się on komunikować z wiernymi sobie powierzonymi, zarząd eparchii należy do biskupa koadiutora, chyba że inaczej postanowi Patriarcha za zgodą Stałego Synodu w eparchiach położonych w granicach Kościoła patriarchalnego lub Stolica Apostolska. Jeśli zaś nie ma Biskupa koadiutora lub ma on przeszkodę, zarząd należy do Protosyncela, Syncela lub innego odpowiedniego kapłana wyznaczonego przez Biskupa eparchii, któremu na mocy samego prawa przysługują prawa i obowiązki Protosyncela. Biskup eparchialny może zaś w dogodnym czasie wyznaczyć więcej tych, którzy będą po sobie wzajemnie następować w obowiązkach.

KPK/83: 412, 413 § 1
KPK/17: 429 § 1, 2
CS: 467 § 1 n. 1, 2

§ 2. Jeśli ich nie ma albo mają przeszkodę w przyjęciu zarządu eparchią, obowiązkiem kolegium konsultorów jest wybranie kapłana, który ma rządzić eparchią.

KPK/83: 413 § 2
KPK/17: 429 § 3
CS: 467 § 2 n. 1

§ 3. Ten, kto przejął zarząd eparchią w granicach Kościoła patriarchalnego, jak najprędzej powinien powiadomić Patriarchę o przeszkodzie w działaniu stolicy eparchialnej i o przyjęciu urzędu. W innych wypadkach zawiadamia Stolicę Apostolską, a jeśli należy do Kościoła patriarchalnego, także Patriarchę.

KPK/83: 413 § 3
KPK/17: 429 § 4
CS: 467 § 3

Art. V – Administratorzy apostolscy

Kan. 234 – § 1. Zarząd stolicy eparchialnej w czasie jej obsadzenia lub wakansu, Biskup Rzymski niekiedy może z ważnych i szczególnych powodów powierzyć administratorowi apostolskiemu.

KPK/17: 312
CS: 452

§ 2. Prawa, obowiązki i przywileje administratora apostolskiego są zawarte w piśmie nominacyjnym.

KPK/17: 314
CS: 354

CAPUT II

*De organis Episcopum eparchialem in regimine
eparchiae adiuvantibus**Art. I – De conventu eparchiali*

Can. 235 – Conventus eparchialis adiutricem praestat operam Episcopo eparchiali in eis, quae ad speciales necessitates vel utilitatem eparchiae referuntur.¹

Can. 236 – Conventus eparchialis convocetur, quoties iudicio Episcopi eparchialis et consulto consilio presbyterali adiuncta id suadent.

Can. 237 – § 1. Episcopi eparchialis est conventum eparchialem convocare, eidem per se vel per alium praeesse, eum transferre, prorogare, suspendere et dissolvere.

§ 2. Sede eparchiali vacante conventus eparchialis suspenditur ipso iure, donec novus Episcopus eparchialis de re decreverit.

Can. 238 – § 1. Ad conventum eparchialem convocandi sunt eumque adire debent:²

- 1° Episcopus coadiutor et Episcopi auxiliares;
- 2° Protosyncellus, Syncelli, Vicarius iudicialis ac oeconomus eparchialis;
- 3° consultores eparchiales;
- 4° rector seminarii eparchialis maioris;
- 5° protopresbyteri;³
- 6° unus saltem parochus ex unoquoque districtu eligendus ab omnibus, qui ibi actu curam animarum habent, protopresbytero electioni praesidente; item eligendus est alius presbyter, qui eodem impedito eius locum teneat;⁴

¹ * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. IV, 29; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. VI „Praeter”; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. III, cap. IV; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. IX, art. I, 4; art. IV, 7; Syn. Leopoli. Ruthenorum, a. 1891, tit. XIV; Syn. Armen., a. 1911, tit. II, cap. VII.

ROZDZIAŁ II

*Organy wspierające Biskupa eparchialnego
w zarządzaniu eparchią**Art. I – Zgromadzenie eparchialne*

- Kan. 235** – Zgromadzenie eparchialne stanowi pomoc dla Biskupa eparchialnego w sprawach dotyczących szczególnych potrzeb lub pożytku eparchii. KPK/83: 460
KPK/17: 356
CS: 422 § 1
- Kan. 236** – Zgromadzenie eparchialne należy zwołać, ilekroć, zdaniem Biskupa eparchialnego i po konsultacji z radą kapłańską zalecają to okoliczności. KPK/83: 461 § 1
KPK/17: 356
CS: 422 § 1
- Kan. 237** – § 1. Zadaniem Biskupa eparchialnego jest zwołanie zgromadzenia eparchialnego, osobiście lub przez kogo innego przewodniczenie mu, przeniesienie, przedłużenie, zawieszenie i rozwiązanie. KPK/83: 462 § 1, 2,
468 § 1
KPK/17: 357 § 1
CS: 423 § 1
- § 2. W czasie wakansu stolicy eparchialnej zgromadzenie eparchialne z mocy samego prawa zostaje zawieszane, aż nowy Biskup eparchialny tą sprawą się zajmie. KPK/83: 468 § 2
- Kan. 238** – § 1. Na zgromadzenie eparchialne powołani są i powinni przybyć: KPK/83: 463 § 1
KPK/17: 358 § 1
CS: 424 § 1
- 1° Biskup koadiutor i biskupi pomocniczy; KPK/83: 463 § 1 n. 1
- 2° Protosyncel, Syncelowie, wikariusz sądowy i ekonom eparchialny; KPK/83: 463 § 1 n. 2
KPK/17: 358 § 1 n. 1
CS: 424 § 1 n. 1
- 3° konsultorzy eparchialni; KPK/83: 463 § 1 n. 3
KPK/17: 358 § 1 n. 2
CS: 424 § 1 n. 2
- 4° rektor wyższego seminarium eparchialnego; KPK/83: 463 § 1 n. 6
KPK/17: 358 § 1 n. 3
CS: 424 § 1 n. 3
- 5° protoprezbiterzy; KPK/83: 463 § 1 n. 7
KPK/17: 358 § 1 n. 4
CS: 424 § 1 n. 4
- 6° przynajmniej jeden proboszcz z każdego okręgu pod przewodnictwem protoprezbitera wybrany przez wszystkich, którzy tam aktualnie mają troskę duszpasterską; należy także wybrać innego prezbitera, który by go w razie potrzeby zastąpił; KPK/83: 463 § 1 n. 8
KPK/17: 358 § 1 n. 7
CS: 424 § 1 n. 6

^{2*} Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. VI „Caeterum”.

^{3*} Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. II, cap. VIII, II, 6).

^{4*} Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. II, cap. IX, 7).

- 7° membra consilii presbyteralis atque aliquot delegati consilii pastoralis, si exstat, ab eodem consilio eligendi modo et numero iure particulari statutis;
- 8° aliquot diaconi ad normam iuris particularis electi;
- 9° Superiores monasteriorum sui iuris atque aliquot Superiores ceterorum institutorum vitae consecratae, quae in eparchia domum habent, eligendi modo et numero iure particulari statutis;

- 10° laici electi a consilio pastorali, si exstat, secus modo ab Episcopo eparchiali determinato ita, ut numerus laicorum tertiam partem membrorum conventus eparchialis non superet.

§ 2. Episcopus eparchialis, si opportunum iudicat, potest ad conventum eparchialem invitare alios quoque non exclusis personis aliarum Ecclesiarum sui iuris, quibus omnibus etiam ius suffragium ferendi concedere potest.

§ 3. Ad conventum eparchialem etiam invitari possunt aliquot observatores ex Ecclesiis vel Communitatibus ecclesialibus acatholicis.

Can. 239 – Ii, qui conventum eparchialem adire debent, non possunt, etsi legitimo impedimento detenti sunt, mittere procuratorem, qui eorum nomine conventui eparchiali intersit, sed Episcopum eparchialem de impedimento certiore faciant.

Can. 240 – § 1. Firmo iure cuiuslibet christifidelis quaestiones in conventu eparchiali tractandas indicandi solius Episcopi eparchialis est argumenta in hoc conventu tractanda statuere.

§ 2. Episcopus eparchialis tempore opportuno unam vel plures constituat commissiones, quarum est argumenta in conventu eparchiali tractanda apparare.

§ 3. Curet etiam Episcopus eparchialis, ut tempore opportuno omnibus, qui convocati sunt, argumentorum tractandorum schema tradatur.

§ 4. Propositae quaestiones omnes liberae disceptationi in sessionibus conventus eparchialis subiciantur.

Can. 241 – Solus est in conventu eparchiali legislator Episcopus eparchialis ceteris tantum suffragium consultivum habentibus; solus subscribit decisionibus quibuscumque, quae in conventu eparchiali factae sunt;

- 7° członkowie rady kapłańskiej i kilku delegatów rady duszpasterskiej, jeśli taka jest, z tegoż grona rady wybieranych w sposobie i liczbie przepisanych prawem partykularnym; KPK/83: 463 § 1 n. 4
- 8° kilku diakonów wybranych zgodnie z prawem partykularnym; CS: 424 § 1 n. 8
- 9° przełożeni klasztorów niezależnych i kilku przełożonych innych instytutów życia konsekrowanego, które mają swoje domy w eparchii, wybieranych w liczbie i sposobie przepisanych prawem partykularnym; KPK/83: 463 § 1 n. 9
KPK/17: 358 § 1 n. 8
CS: 424 § 1 n. 7
- 10° świeccy wybrani przez radę pasterską, jeśli taka jest, w przeciwnym razie w sposób określony przez Biskupa eparchialnego tak, aby liczba świeckich nie przekraczała trzeciej części członków zgromadzenia eparchialnego. KPK/83: 463 § 1 n. 5

§ 2. Biskup eparchialny, jeśli uzna to za stosowne, może zaprosić na zgromadzenie jeszcze inne osoby, nie wykluczając przedstawicieli innych Kościołów *sui iuris*, którym może także przyznać prawo głosu. KPK/83: 463 § 2
KPK/17: 358 § 2
CS: 424 § 2

§ 3. Na zgromadzenie eparchialne można także zaprosić kilku obserwatorów z Kościołów lub wspólnot kościelnych niekatolickich. KPK/83: 463 § 3

Kan. 239 – Ci, którzy powinni przybyć na zgromadzenie eparchialne, nawet jeśli zatrzymuje ich zgodna z prawem przeszkoda, nie mogą wysłać swego pełnomocnika, aby zastąpił ich w zgromadzeniu eparchialnym, lecz powinni zawiadomić o swej przeszkodzie Biskupa eparchialnego. KPK/83: 464
KPK/17: 459 § 1
CS: 425 § 1

Kan. 240 – § 1. Nie naruszając prawa żadnego chrześcijanina w rozstrzygnięciu kwestii omawianych na zgromadzeniu eparchialnym, jedynie do Biskupa eparchialnego należy ustalenie problemów do omówienia.

§ 2. Biskup eparchialny w odpowiednim czasie winien ustanowić jedną lub kilka komisji, których zadaniem będzie przedłożenie problemów do omawiania na zgromadzeniu eparchialnym. KPK/17: 360 § 1
CS: 426 § 1

§ 3. Biskup eparchialny powinien postarać się także, aby w odpowiednim czasie wszystkim uczestnikom był doręczony schemat problemów do omówienia. KPK/17: 360 § 2
CS: 426 § 2

§ 4. Przedłożone propozycje powinny być poddane swobodnej dyskusji na sesjach zgromadzenia eparchialnego. KPK/83: 465
KPK/17: 361
CS: 427

Kan. 241 – Jedynym prawodawcą na zgromadzeniu eparchialnym jest Biskup eparchialny, inni mają tylko głos doradczy. Tylko on podpisuje wszelkie decyzje zapadłe na zgromadzeniu eparchialnym. Jeżeli decyzje KPK/83: 466
KPK/17: 362
CS: 428

quae, si in eodem conventu promulgantur, statim obligare incipiunt, nisi aliter expresse cavetur.¹

Can. 242 – Textum legum, declarationum et decretorum, quae in conventu eparchiali data sunt, Episcopus eparchialis communicet cum auctoritate, quam ius particulare propriae Ecclesiae sui iuris determinavit.

Art. II – De curia eparchiali

Can. 243 – § 1. Episcopus eparchialis penes suam sedem habere debet curiam eparchialem, quae ipsum iuvat in regimine eparchiae sibi commissae.²

§ 2. Ad curiam eparchialem pertinent Protosyncellus, Syncelli, Vicarius iudicialis, oeconomus eparchialis et consilium a rebus oeconomicis, cancellarius, iudices eparchiales, promotor iustitiae et defensor vinculi, notarii et aliae personae, quae ad curiae eparchialis officia recte implenda ab Episcopo eparchiali assumuntur.³

§ 3. Episcopus eparchialis necessitatibus vel utilitate eparchiae exigentibus alia quoque officia in curia eparchiali constituere potest.

Can. 244 – § 1. Nominatio et amotio ab officio eorum, qui officia in curia eparchiali exercent, spectat ad Episcopum eparchialem.

§ 2. Omnes, qui ad officia in curia eparchiali admittuntur, debent:

- 1° promissionem emittere de officio fideliter implendo secundum modum iure aut ab Episcopo eparchiali determinatum;
- 2° secretum servare intra limites et secundum modum iure aut ab Episcopo eparchiali determinatos.

1° De Protosyncello et de Syncellis

Can. 245 – In unaquaque eparchia constituendus est Protosyncellus, qui potestate ordinaria vicaria ad normam iuris communis praeditus Episcopum eparchialem in totius eparchiae regimine adiuvet.⁴

¹ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 27 „Episcopi”; decr. *Christus Dominus*, 8, a). * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. IX, art. V, 2 „Potestas autem”.

² Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 27 „Curia”; * Syn. Armen., a. 1911, 315-327.

³ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 27 „Eminens”.

te zostaną ogłoszone na tymże zgromadzeniu, zaczynają obowiązywać od razu, chyba że wyraźnie zastrzega się co innego.

Kan. 242 – Tekst ustaw, deklaracji i dekretów, jakie zapadły na zgromadzeniu eparchialnym, Biskup eparchialny ogłasza mocą, którą określiło prawo własnego Kościoła *sui iuris*. KPK/83: 467

Art. II – Kuria eparchialna

Kan. 243 – § 1. Biskup eparchialny powinien mieć przy swej stolicy kurię eparchialną, która wspiera go w rządach powierzoną mu eparchią. KPK/83: 469
KPK/17: 363 § 1
CS: 429 § 1

§ 2. Do kurii eparchialnej należą: Protosyncel, Syncelowie, wikariusz sądowy, ekonom eparchialny i rada do spraw ekonomicznych, kanclerz, sędziowie eparchialni, rzecznik sprawiedliwości i obrońca węzła, notariusze i inne osoby angażowane przez Biskupa eparchialnego do należytego wypełnienia obowiązków w kurii eparchialnej. KPK/17: 363 § 2
CS: 429 § 2

§ 3. Dla zaspokojenia potrzeb lub pożytku eparchii Biskup eparchialny może ustanowić w kurii eparchialnej również inne urzędy. CS: 429 § 3

Kan. 244 – § 1. Mianowanie i usuwanie z urzędów osób sprawujących urzędy w kurii eparchialnej należy do kompetencji Biskupa eparchialnego. KPK/83: 470
KPK/17: 364 § 1
CS: 430 § 1

§ 2. Wszyscy powołani do pracy w kurii eparchialnej powinni: KPK/83: 471
KPK/17: 364 § 2
CS: 430 § 2

1° złożyć przyrzeczenie o wiernym wypełnianiu obowiązków w sposób przewidziany prawem lub określony przez Biskupa eparchialnego; KPK/83: 471 n. 1
KPK/17: 364 § 2 n. 1
CS: 430 § 2 n. 1

2° zachować sekret w granicach prawa i w sposób określony przez prawo albo przez Biskupa eparchialnego. KPK/83: 471 n. 2
KPK/17: 364 § 2 n. 3
CS: 430 § 2 n. 3

1° Protosyncel i Syncelowie

Kan. 245 – W każdej eparchii powinien być ustanowiony Protosyncel, który obdarzony według norm prawa powszechnego władzą zwyczajną, zastępczą, wspiera Biskupa eparchialnego w rządzeniu całą eparchią. KPK/83: 475 § 1
KPK/17: 366 § 1
CS: 432 § 1

⁴ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 27 „Eminens”; S.C. de Prop. Fide, 29 dec. 1812.

* Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. VII; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. III, 3; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. II, cap. VI; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. XI, art. I; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. IV, art. I; Syn. Armen., a. 1911, 272, 274, 294-300.

Can. 246 – Quoties rectum eparchiae regimen id requirit, constitui possunt unus aut plures Syncelli, qui nempe ipso iure in determinata eparchiae parte aut in certo negotiorum genere aut circa christifideles alii Ecclesiae sui iuris ascriptos certive personarum coetus eandem habent potestatem ac ius commune Protosyncello tribuit.¹

Can. 247 – § 1. Protosyncellus et Syncelli libere ab Episcopo eparchiali nominantur et ab eo libere amoveri possunt firmo can. 215, §§ 1 et 2.²

§ 2. Protosyncellus et Syncellus sint sacerdotes caelibes, nisi ius particulare propriae Ecclesiae sui iuris aliud statuit, quatenus fieri potest ex clericis eparchiae ascriptis, annos nati non minus triginta, in aliqua scientia sacra doctores vel licentiati vel saltem periti, sana doctrina, probitate, prudentia ac rerum gerendarum experientia commendati.

§ 3. Protosyncelli vel Syncelli officium ne conferatur Episcopi eparchialis consanguineis usque ad quartum gradum inclusive.

§ 4. Episcopus eparchialis potest Protosyncellum et Syncellos etiam ex alia eparchia vel ex alia Ecclesia sui iuris assumere de consensu tamen eorum Episcopi eparchialis.

Can. 248 – § 1. Nisi aliter iure communi expresse cavetur, Protosyncello in tota eparchia, Syncellis vero intra ambitum officii sibi collati eadem competit potestas regiminis executiva ac Episcopo eparchiali eis exceptis, quae Episcopus eparchialis sibi vel aliis reservavit aut quae ex iure requirunt ipsius mandatum speciale, quo non obtento actus, ad quem huiusmodi mandatum requiritur, est nullus.³

§ 2. Protosyncello et Syncellis intra ambitum eorum competentiae competunt etiam facultates habituales a Sede Apostolica Episcopo eparchiali concessae necnon rescriptorum Sedis Apostolicae vel Patriarchae executio, nisi aliter expresse cautum est aut electa est industria personae Episcopi eparchialis.⁴

¹ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 23, 3) „Hunc”, 27 „Eminens”; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 14 §§ 1-2.

² Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 14 §§ 2, 5.

Kan. 246 – Ilekroć dobre zarządzanie eparchią tego wymaga, można ustanowić jednego lub kilku Syncelów, którzy na mocy samego prawa w określonej części eparchii albo w pewnym rodzaju zajęć duszpasterskich, albo wobec chrześcijan należących do innego Kościoła *sui iuris* lub do pewnej kategorii mają taką samą władzę, jaką prawo wspólne przydziela Protosyncelowi. KPK/83: 476

Kan. 247 – § 1. Protosyncel i Syncelowie są swobodnie mianowani przez Biskupa eparchialnego i przez niego swobodnie mogą też być odwołani na mocy kan. 215 §§ 1 i 2. KPK/83: 477 § 1
KPK/17:466 § 2
CS: 432 § 2

§ 2. Protosyncel i Syncelowie powinni być kapłanami bezżennymi, chyba że prawo partykularne Kościoła *sui iuris* inaczej postanawia, o ile to możliwe być z duchownych należących do eparchii, mających lat przynajmniej 30, w jakiejś dziedzinie wiedzy doktorzy lub licencjaci, a przynajmniej biegli, odznaczający się zdrową nauką, prawością, roztropnością i doświadczeniem w prowadzeniu spraw. KPK/83: 478 § 1
KPK/17: 367 § 1
CS: 433 § 1

§ 3. Urzędu Protosyncela i Syncelów nie należy nadawać krewnym Biskupa eparchialnego aż do czwartego stopnia włącznie. KPK/83: 478 § 2
KPK/17: 367 § 3
CS: 433 § 2

§ 4. Biskup eparchialny może wyznaczyć Protosyncela i Syncelów także z innej eparchii lub z innego Kościoła *sui iuris*, za zgodą jednak ich Biskupa eparchialnego. KPK/17: 467 § 3
CS: 433 § 3

Kan. 248 – § 1. Jeżeli inaczej nie jest wyraźnie zastrzeżone w prawie wspólnym, Protosyncelowi w całej eparchii, Syncelom zaś w zakresie powierzonego urzędu przysługuje ta sama władza wykonawcza z tymi wyjątkami, jakie Biskup eparchialny sobie lub innym zastrzegł, lub które na mocy prawa wymagają jego specjalnego zlecenia. W razie braku takiego specjalnego zlecenia akty wymagające go są nieważne. KPK/83: 479 § 1, 2
KPK/17: 368 § 1
CS: 434 § 1 n. 1

§ 2. Protosyncelowi i Syncelom w zakresie ich kompetencji przysługują także uprawnienia stałe przyznane przez Stolicę Apostolską Biskupowi eparchialnemu oraz wykonywanie reskryptów Stolicy Apostolskiej lub Patriarchy, jeśli inaczej nie jest wyraźnie zastrzeżone lub udzielone zostały ze względu na osobę Biskupa eparchialnego. KPK/83: 479 § 3
KPK/17: 368 § 2
CS: 434 § 2

³Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 14 § 2.

⁴Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 14 § 2.

Can. 249 – Protosyncellus et Syncelli de praecipuis negotiis et gerendis et gestis Episcopo eparchiali referre debent nec umquam contra eius voluntatem et mentem agant.¹

Can. 250 – Protosyncelli et Syncelli presbyteri durante munere habent privilegia et insignia primae post episcopalem dignitatis.²

Can. 251 – § 1. Protosyncellus et Syncelli ab officio cessant elapso tempore determinato, renuntiatione ab Episcopo eparchiali acceptata vel amotione.³

§ 2. Sede eparchiali vacante circa Protosyncellum et Syncellos servetur can. 224.

§ 3. Suspenso officio Episcopi eparchialis suspenditur potestas Protosyncelli et Syncellorum, nisi Episcopi ordinati sunt.⁴

2° De cancellario aliisque notariis et de archivo
curiae eparchialis

Can. 252 – § 1. In curia eparchiali constituatur cancellarius, qui sit presbyter vel diaconus, cuius praecipua obligatio, nisi aliud iure particulari statuitur, est curare, ut acta curiae redigantur et expediantur atque in archivo curiae eparchialis asserventur.⁵

§ 2. Si necesse videtur, cancellario dari potest adiutor, cui nomen sit vice-cancellarii.

§ 3. Cancellarius necnon vice-cancellarius sunt ipso iure notarii curiae eparchialis.

Can. 253 – § 1. Praeter cancellarium constitui possunt alii notarii, quorum subscriptio publicam fidem facit et quidem sive ad quaelibet acta sive ad acta iudicialia dumtaxat sive ad acta certae causae aut negotii tantum.

§ 2. Notarii debent esse integrae fama et omni suspicione maiores; in causis, quibus fama clerici in discrimen vocari potest, notarius debet esse sacerdos.

¹ Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 14 § 3.

² * Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VII, § 6, 3, IX.

³ Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 14 § 5.

Kan. 249 – Protosyncel i Syncelowie z poszczególnych przeprowadzonych zadań powinni przedkładać sprawozdania Biskupowi eparchialnemu i nigdy nie działać wbrew woli i myśli swego Biskupa.

KPK/83: 480
KPK/17: 369 § 1, 2
CS: 435 § 1, 2

Kan. 250 – Przywileje i insygnia prezbitera Protosyncela i Syncela podczas trwania ich urzędu są pierwsze po godności biskupiej.

KPK/17: 370 § 2
CS: 436 § 2

Kan. 251 – § 1. Protosyncel i Syncelowie tracą urząd po upływie wyznaczonego czasu, poprzez rezygnację przyjętą przez Biskupa eparchialnego lub przez odwołanie.

KPK/83: 481 § 1
KPK/17: 371
CS: 437 § 1

§ 2. W razie opróżnienia stolicy eparchii odnośnie do Protosyncela i Syncelów należy zachować kan. 224.

§ 3. Z chwilą zawieszenia urzędu Biskupa eparchialnego zawieszona zostaje władza Protosyncela i Syncelów, jeśli nie są Biskupami konsekrowanymi.

KPK/83: 481 § 2
KPK/17: 371
CS: 437 § 1

2° Kanclerz, inni notariusze i archiwum kurii eparchialnej

Kan. 252 – § 1. W kurii eparchialnej należy ustanowić kanclerza, którym powinien być kapłan lub diakon, a jego szczególnym obowiązkiem jest, jeśli inaczej prawem partykularnym nie postanowiono, czuwanie, aby akta kurii były redagowane i wysyłane oraz przechowywane w archiwum kurii eparchialnej.

KPK/83: 482 § 1
KPK/17: 372 § 1
CS: 439 § 1

§ 2. W razie potrzeby kanclerzowi można dodać pomocnika – wicekanclerza.

KPK/83: 482 § 2
KPK/17: 372 § 2
CS: 439 § 2

§ 3. Kanclerz i wicekanclerz na mocy samego prawa są notariuszami kurii eparchialnej.

KPK/83: 482 § 3
KPK/17: 372 § 3
CS: 439 § 3

Kan. 253 – § 1. Oprócz kanclerza mogą być powołani inni notariusze, których podpis daje wiarygodność urzędową czy to odnośnie do wszystkich akt, czy tylko do akt sądowych, czy też jedynie do akt pewnej sprawy lub czynności.

KPK/83: 483 § 1
KPK/17: 373 § 1, 2
CS: 440 § 1, 2

§ 2. Notariusze powinni cieszyć się dobrą sławą i być wolni od jakiegokolwiek podejrzenia; w sprawach, w których opinia duchownego może być narażona na niebezpieczeństwo, notariuszem powinien być kapłan.

KPK/83: 483 § 2
KPK/17: 373 § 3, 4
CS: 440 § 3, 4

⁴ Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 14 § 4.

⁵ * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. VIII; Syn. Armen., a. 1911, 317-319.

Can. 254 – Notariorum est:

- 1° conscribere acta et documenta circa decreta, dispositiones, obligationes vel alia, quae eorum operam requirunt;
- 2° scripto fideliter redigere ea, quae geruntur, et actis de his rebus cum indicatione loci, diei, mensis et anni subscribere.
- 3° acta vel documenta legitime petenti servatis servandis exhibere et eorum exemplaria cum originali conformia declarare.

Can. 255 – Cancellarius alique notarii libere ab officio amoveri possunt ab Episcopo eparchiali, non autem ab Administratore eparchiae nisi de consensu collegii consultorum eparchialium.

Can. 256 – § 1. Episcopus eparchialis in loco tuto archivum curiae eparchialis constituat, in quo documenta, quae ad negotia eparchiae spectant, asserventur.

§ 2. Omni diligentia ac sollicitudine conficiatur inventarium documentorum, quae in archivio curiae eparchialis asservantur, cum brevi eorum synopsi.

Can. 257 – § 1. Archivum curiae eparchialis clausum sit oportet eiusque clavem habeant Episcopus eparchialis et cancellarius; nemini licet in illud ingredi sine licentia aut solius Episcopi eparchialis aut Protosyncelli simul et cancellarii.¹

§ 2. Ius est eis, quorum interest, ut documentorum, quae natura sua sunt publica quaeque ad statum suae personae pertinent, exemplar authenticum per se vel per procuratorem recipiant.

Can. 258 – Ex archivio curiae eparchialis non licet efferre documenta nisi ad breve tempus tantum atque de licentia aut solius Episcopi eparchialis aut Protosyncelli simul et cancellarii.²

Can. 259 – § 1. Sit in curia eparchiali etiam archivum secretum aut saltem in archivio curiae eparchialis armarium secretum omnino clausum et obseratum, quod de loco amoveri non potest, in quo documenta secreto servanda asserventur.

¹ * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. V, 10; Syn. Armen., a. 1911, 320.

- Kan. 254** – Zadaniem notariuszy jest:
- KPK/83: 484
KPK/17: 374 § 1
CS: 441 § 1
- 1° spisywanie akt i dokumentów w sprawie dekretów, dyspozycji, obowiązków i innych wymagających ich udziału; KPK/83: 484 n. 1
KPK/17: 374 § 1 n. 1
CS: 441 § 1 n. 1
- 2° pisemne wierne ujęcie tego, co się dzieje i podpisywanie akt w tych sprawach z zaznaczeniem miejsca, dnia, miesiąca i roku; KPK/83: 484 n. 2
KPK/17: 374 § 1 n. 2
CS: 441 § 1 n. 2
- 3° udostępnianie, z zachowaniem koniecznych wymogów, akt lub dokumentów osobie prawnie o to proszącej oraz poświadczanie zgodności ich odpisów z oryginałem. KPK/83: 484 n. 3
KPK/17: 374 § 1 n. 3
CS: 441 § 1 n. 3
- Kan. 255** – Kanclerz i inni notariusze mogą być swobodnie odwołani z urzędu przez Biskupa eparchialnego, ale nie przez administratora eparchii, chyba że za zgodą kolegium konsultorów eparchii. KPK/83: 485
KPK/17: 375 § 5
CS: 440 § 5
- Kan. 256** – § 1. Biskup eparchialny powinien założyć w bezpiecznym miejscu archiwum kurii eparchialnej, w którym należy przechowywać dokumenty dotyczące spraw eparchii. KPK/83: 486 § 2
KPK/17: 375 § 1
CS: 442 § 1
- § 2. Z wielką pilnością należy sporządzić inwentarz dokumentów przechowywanych w archiwum kurii eparchialnej z krótkim ich skorygowaniem. KPK/83: 486 § 3
KPK/17: 375 § 2
CS: 442 § 2
- Kan. 257** – § 1. Archiwum kurii eparchialnej powinno być zamknięte, a klucz powinni mieć Biskup eparchialny i kanclerz. Nikomu nie wolno tam wchodzić bez pozwolenia albo samego Biskupa eparchialnego lub Protosyncela i kanclerza jednocześnie. KPK/83: 487 § 1
KPK/17: 377 § 1, 2
CS: 444 § 1, 2
- § 2. Osobom zainteresowanym przysługuje prawo, aby z dokumentów, które z natury są publiczne i dotyczą stanu własnej osoby, otrzymać oświadczenie lub przez pełnomocnika autentyczny odpis. KPK/83: 487 § 2
KPK/17: 384 § 1
CS: 451 § 1
- Kan. 258** – Z archiwum kurii eparchialnej nie wolno wynosić dokumentów, chyba że tylko na krótki czas i za zgodą samego Biskupa eparchialnego albo Protosyncela i kanclerza jednocześnie. KPK/83: 488
KPK/17: 378 § 1
CS: 445 § 1
- Kan. 259** – § 1. W kurii eparchialnej powinno być także archiwum tajne, albo przynajmniej w archiwum kurii eparchialnej winna znajdować się szafa, dobrze zamknięta i umocowana, nie dająca się ruszyć z miejsca, w której należy przechowywać tajne dokumenty. KPK/83: 489 § 1
KPK/17: 379 § 1
CS: 446 § 1

²* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. V, 10; Syn. Armen., a. 1911, 320.

§ 2. Singulis annis destruantur acta procedurarum in poenis irrogandis in materia morum, quarum rei vita cesserunt aut quae a decennio terminatae sunt, retento facti brevi summario et textu sententiae definitivae vel decreti.

Can. 260 – § 1. Archivi secreti vel armarii secreti clavem habeat solus Episcopus eparchialis.

§ 2. Sede eparchiali vacante archivum secretum vel armarium secretum ne aperiantur nisi in casu verae necessitatis ab ipso Administratore eparchiae.

§ 3. Ex archivo secreto vel armario secreto documenta ne efferantur.

Can. 261 – § 1. Curet Episcopus eparchialis, ut etiam acta et documenta archivorum ecclesiarum cathedralium, paroecialium aliarumque intra fines territorii eparchiae exstantium diligenter asserventur atque actorum et documentorum inventarii duo exemplaria conficiantur, quorum alterum in proprio archivo, alterum in archivo curiae eparchialis asserventur.¹

§ 2. Ut acta et documenta ad haec archiva pertinentia inspiciantur aut efferantur, serventur normae ab Episcopo eparchiali statutae.

3° De oeconomio eparchiali et de consilio a rebus oeconomicis

Can. 262 – § 1. Episcopus eparchialis consultis collegio consultorum eparchialium atque consilio a rebus oeconomicis nominet oeconomum eparchialem, qui sit christifidelis in re oeconomica peritus et probitate praestans.²

§ 2. Oeconomus eparchialis nominatur ad tempus iure particulari determinatum; munere durante ne amoveatur nisi gravi de causa ab Episcopo eparchiali aestimanda consultis collegio consultorum eparchialium atque consilio a rebus oeconomicis.

¹ * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. III, 2, V.

² Chalc. can. 26; Nic. II, can. 11; Theophilus Alexandrin., can. 10. * Syn. Mar Isaaci Chaldaeorum, a. 410, can. 15; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. II, 8;

- § 2. Corocznie należy niszczyć akta postępowania karnego w materii obyczajów, dotyczące osób zmarłych albo spraw zakończonych przed dziesięciu laty, zachowując krótkie streszczenie faktu i tekst wyroku lub dekretu. KPK/83: 489 § 2
KPK/17: 379 § 1
CS: 446 § 1
- Kan. 260** – § 1. Klucz do tajnego archiwum lub do szafy z tajnymi dokumentami powinien mieć tylko Biskup eparchialny. KPK/83: 490 § 1
KPK/17: 379 § 3
CS: 446 § 3
- § 2. Podczas wakansu stolicy eparchialnej tajnego archiwum lub szafy z tajnymi dokumentami nie wolno otwierać. W razie prawdziwej konieczności czyni to sam administrator eparchii. KPK/83: 490 § 2
KPK/17: 382 § 1
CS: 449 § 1
- § 3. Z tajnego archiwum lub szafy z tajnymi dokumentami nie wolno wyciągać dokumentów. KPK/83: 490 § 3
KPK/17: 382 § 1
CS: 449 § 1
- Kan. 261** – § 1. Biskup eparchialny powinien troszczyć się, aby także akta i dokumenty archiwów kościołów katedralnych, parafialnych i innych znajdujących się na terenie eparchii pilnie były przechowywane, jak również o to, by sporządzone były w dwóch egzemplarzach inwentarza akt i dokumentów. Jeden z nich ma być przechowywany w miejscowym archiwum, drugi w archiwum kurii eparchialnej. KPK/83: 491 § 1
KPK/17: 383 § 1
CS: 450 § 1
- § 2. By korzystać z akt i dokumentów znajdujących się w tych archiwach albo wyciągać je, należy zachować normy wydane przez Biskupa eparchialnego. KPK/83: 491 § 3
KPK/17: 383 § 2,
384 § 2
CS: 450 § 2, 451 § 2

3° Ekonom eparchialny i rada do spraw ekonomicznych

- Kan. 262** – § 1. Biskup eparchialny po konsultacji z kolegium konsultorów eparchialnych i radą do spraw ekonomicznych powinien mianować ekonoma eparchialnego, którym powinien być chrześcijanin biegły w sprawach ekonomicznych i odznaczający się prawością charakteru. KPK/83: 494 § 1
CS: 438 § 1, § 2 n. 1;
PA: 262 § 1, § 2 n. 2
- § 2. Ekonoma eparchialnego mianuje się na czas określony prawem partykularnym; w czasie pełnienia urzędu może być odwołany tylko z ważnego powodu przez Biskupa eparchialnego, po konsultacji z kolegium konsultorów eparchialnych oraz radą do spraw ekonomicznych. KPK/83: 494 § 2

§ 3. Oeconomi eparchialis est sub Episcopi eparchialis potestate, qui eius iura ac relationes ad consilium a rebus oeconomicis pressius determinet, bona temporalia eparchiae administrare, administrationi bonorum ecclesiasticorum in tota eparchia vigilare, eorum conservationi, tutelae et incremento providere, administratorum localium neglegentiam supplere et bona ecclesiastica, quae administratore iure designato carent, per se administrare.

§ 4. Oeconomus eparchialis rationem administrationis Episcopo eparchiali quotannis et, quoties ab ipso Episcopo petitur, reddere debet; Episcopus eparchialis vero per consilium a rebus oeconomicis rationes ab oeconomio eparchiali exhibitas examinet.

§ 5. Circa obligationes oeconomi eparchialis sede eparchiali vacante servandus est can. 232.

Can. 263 – § 1. Episcopus eparchialis consilium a rebus oeconomicis erigat, quod constet ex praeside, qui est ipse Episcopus eparchialis, et aliquot personis idoneis etiam iuris civilis, si fieri potest, peritis ab Episcopo eparchiali consulto collegio consultorum eparchialium nominandis, nisi iure particulari propriae Ecclesiae sui iuris iam alio aequivalenti modo provisum est, firmo semper, ut ab aliis electi vel nominati indigeant confirmatione Episcopi eparchialis.¹

§ 2. Oeconomus eparchialis ipso iure est membrum consilii a rebus oeconomicis.

§ 3. A consilio a rebus oeconomicis excluduntur ii, qui cum Episcopo eparchiali usque ad quartum gradum inclusive consanguinitatis vel affinitatis coniuncti sunt.

§ 4. Episcopus eparchialis in actibus maioris momenti rem oeconomicam respicientibus consilium a rebus oeconomicis audire ne praetermittat; huius autem membra tantum suffragium consultivum habent, nisi iure communi in casibus specialiter expressis vel ex documento foundationis eorum consensus exigitur.

§ 5. Praeter alia munera ipsi iure communi commissa consilii a rebus oeconomicis est quotannis rationem apparare quaestuum et erogationum,

¹ Ant. can. 25; Carth. can. 33.

§ 3. Obowiązkiem ekonoma eparchialnego jest pod władzą Biskupa eparchialnego, który powinien dokładniej określić jego prawa i obowiązki względem rady do spraw ekonomicznych, zarządzanie dobrami doczasnymi eparchii, czuwanie nad zarządzaniem dobrami kościelnymi w całej eparchii, troska o ich utrzymanie, rozwój i o opiekę nad nimi, uzupełnianie zaniedbań administratorów lokalnych i osobiste zarządzanie dobrami kościelnymi nie mającymi prawnie wyznaczonego administratora.

KPK/83: 494 § 3
CS: 438 § 3; PA: 262 § 3

§ 4. Ekonom eparchialny powinien przedłożyć Biskupowi eparchialnemu sprawozdanie z administracji co roku oraz ilekroć sam Biskup tego zarząda. Biskup eparchialny powinien zaś zbadać je poprzez radę do spraw ekonomicznych.

KPK/83: 494 § 4
CS: 438 § 4; PA: 262 § 4

§ 5. W sprawie zobowiązań ekonoma eparchialnego w czasie wakansu stolicy eparchialnej należy zachować kan. 232.

Kan. 263 – § 1. Biskup eparchialny powinien erygować radę do spraw ekonomicznych, która ma składać się z przewodniczącego, którym jest sam Biskup eparchialny i kilku odpowiednich osób biegłych także, o ile to możliwe, w prawie cywilnym, mianowanych przez Biskupa eparchialnego po konsultacji z kolegium konsultorów eparchialnych, chyba że na mocy prawa partykularnego własnego Kościoła *sui iuris* przewidziano już inny, równorzędny sposób, zachowując zawsze wymóg, aby osoby wybrane lub mianowane przez innych uzyskały zatwierdzenie Biskupa eparchialnego.

KPK/83: 492 § 1
KPK/17: 1520 § 1
PA: 263 § 1

§ 2. Ekonom eparchialny na mocy samego prawa jest członkiem rady do spraw ekonomicznych.

PA: 263 § 3

§ 3. Z rady do spraw ekonomicznych wykluczeni są ci, którzy z Biskupem eparchialnym są spokrewnieni lub spowinowaceni aż do czwartego stopnia włącznie.

KPK/83: 492 § 3
KPK/17: 1520 § 2
PA: 263 § 2

§ 4. Biskup eparchialny w aktach większej wagi odnoszących się do spraw ekonomicznych nie powinien pomijać wysłuchania opinii rady do spraw ekonomicznych; jej członkowie mają głos tylko doradczy, chyba że na mocy prawa wspólnego w przypadkach specjalnych lub na podstawie dokumentu fundacji wymagana jest ich zgoda.

KPK/83: 1277
KPK/17: 1520 § 3
PA: 263 § 4

§ 5. Oprócz innych obowiązków powierzonych prawem wspólnym, do rady do spraw ekonomicznych należy przygotowanie corocznego spra-

KPK/83: 493

quae pro toto eparchiae regimine anno venturo praevidentur, necnon anno exeunte rationem accepti et expensi approbare.

Art. III – De consilio presbyterali et de collegio consultorum eparchialium

Can. 264 – In eparchia constitui debet consilium presbyterale, scilicet coetus sacerdotum presbyterium repraesentans, qui Episcopum eparchialem suo consilio ad normam iuris adiuvet in eis, quae ad necessitates operis pastoralis et bonum eparchiae spectant.¹

Can. 265 – Consilium presbyterale habeat propria statuta ab Episcopo eparchiali approbata firmis normis iuris communis et iuris particularis propriae Ecclesiae sui iuris.²

Can. 266 – Circa constitutionem consilii presbyteralis haec serventur:

- 1° congrua pars membrorum ad normam iuris particularis propriae Ecclesiae sui iuris eligatur a sacerdotibus ipsis;
- 2° aliquot sacerdotes ad normam statutorum esse debent membra nata, qui scilicet ratione officii sibi demandati ad consilium pertinent;
- 3° Episcopo eparchiali integrum est aliquot membra libere nominare.

Can. 267 – § 1. In eligendis membris consilii presbyteralis vocem activam et passivam habent:

- 1° omnes presbyteri eparchiae ascripti;
- 2° ceteri sacerdotes, qui in eparchia domicilium vel quasi-domicilium habent et simul in eiusdem eparchiae bonum aliquod munus exercent.³

§ 2. Quatenus in statutis providetur, vox activa et passiva conferri potest etiam aliis sacerdotibus, qui domicilium vel quasi-domicilium in eparchia habent.

¹ Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 15 §§ 1, 3; Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 7 „Presbyteri omnes”; const. *Lumen gentium*, 28 „Presbyteri”; decr. *Christus Dominus*, 27 „Inter”, 28 „Necessitudines”.

wozdanía z przychodów i wydatków przewidzianych dla całej eparchii na rok przyszły, oraz zatwierdzenie z końcem roku bilansu przychodów i wydatków.

Art. III – Rada kapłańska i kolegium konsultorów eparchialnych

Kan. 264 – W eparchii należy ustanowić radę kapłańską, to jest zespół kapłanów reprezentujących prezbiterium eparchii, która swoją radą powinna wspierać Biskupa eparchialnego według norm prawa w sprawach odnoszących się do potrzeb pastoralnych i dobra eparchii. KPK/83: 495 § 1

Kan. 265 – Rada kapłańska powinna mieć swoje statuty zatwierdzone przez Biskupa eparchialnego, z zachowaniem norm prawa wspólnego i prawa partykularnego własnego Kościoła *sui iuris*. KPK/83: 496

Kan. 266 – W sprawie ustanowienia rady kapłańskiej należy zachować, co następuje: KPK/83: 497

- 1° odpowiednia grupa członków według prawa partykularnego własnego Kościoła *sui iuris* powinna być wybierana przez samych kapłanów; KPK/83: 497 n. 1
- 2° kilku kapłanów według statutów powinno być członkami, którzy z racji powierzonego sobie urzędu należą do rady; KPK/83: 497 n. 2
- 3° Biskupowi eparchialnemu przysługuje prawo swobodnego mianowania kilku członków rady. KPK/83: 497 n. 3

Kan. 267 – § 1. Przy wyborze członków rady kapłańskiej głos czynny i bierny mają: KPK/83: 498 § 1

- 1° wszyscy kapłani należący do eparchii; KPK/83: 498 § 1 n. 1
- 2° inni kapłani, którzy na terenie eparchii mają zamieszkanie stałe lub tymczasowe, a jednocześnie dobra tejże eparchii wypełniają jakieś zadanie. KPK/83: 498 § 1 n. 2

§ 2. O ile jest to przewidziane w statutach, głos czynny i bierny może być przyznany także innym kapłanom, którzy mają w eparchii miejsce zamieszkania stałe lub tymczasowe. KPK/83: 498 § 2

² Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 15 § 1.

³ Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 15 § 2.

Can. 268 – Modus eligendi membra consilii presbyteralis a statutis determinandus est ita, ut, quatenus fieri potest, sacerdotes presbyterii repraesententur ratione habita praesertim diversorum ministeriorum variorumque eparchiae districtuum.

Can. 269 – § 1. Episcopi eparchialis est consilium presbyterale convocare, eidem praeesse atque quaestiones in eodem tractandas determinare aut a membris propositas accipere.

§ 2. Episcopus eparchialis consilium presbyterale audiat in negotiis maioris momenti et in casibus iure communi expressis consulere debet; eius autem consensu eget solummodo in casibus iure communi expresse determinatis firmo iure Patriarchae circa negotia eparchiae, quam ipse regit, consilium presbyterale etiam in his casibus nonnisi consulendi.¹

§ 3. Consilium presbyterale numquam agere potest sine Episcopo eparchiali, ad quem solum etiam cura spectat ea divulgandi, quae in ipso consilio gesta sunt.

Can. 270 – § 1. Membra consilii presbyteralis designentur ad tempus in statutis determinandum ita tamen, ut integrum consilium vel aliqua eius pars intra quinquennium renovetur.

§ 2. Sede eparchiali vacante consilium presbyterale cessat eiusque munera implentur a collegio consultorum eparchialium; intra annum a capta possessione canonica eparchiae computandum Episcopus eparchialis debet novum consilium presbyterale constituere.²

§ 3. Si consilium presbyterale munus sibi in bonum eparchiae commissum non implet aut eodem graviter abutitur, Episcopus eparchialis consulto Metropolita aut, si de ipsa sede metropolitana agitur, consulto Episcopo eparchiali ordinatione episcopali seniore eidem Metropolitae subiecto illud dissolvere potest, sed intra annum novum consilium presbyterale constituere debet.

Can. 271 – § 1. Episcopus eparchialis constituere debet collegium consultorum eparchialium, cui competunt munera iure determinata.

¹Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 15 §§ 1, 3; Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 7 „Presbyteri omnes”.

²Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 15 § 4.

- Kan. 268** – Sposób wybierania członków rady kapłańskiej powinien być określony w statutach tak, aby, o ile to możliwe reprezentowani byli kapłani prezbiterium ze względu przede wszystkim na różnorodność posługi i różne części eparchii. KPK/83: 499
- Kan. 269** – § 1. Zadaniem Biskupa eparchialnego jest zwoływanie rady kapłańskiej, przewodniczenie jej oraz określanie spraw do omówienia, albo przyjmowanie propozycji członków. KPK/83: 500 § 1
- § 2. Biskup eparchialny powinien wysłuchiwać rady kapłańskiej w sprawach ważniejszych, a w przypadkach określonych przez prawo wspólne zasięgać jej opinii. Jej zgody wymaga się natomiast tylko w przypadkach wyraźnie określonych przez prawo wspólne, z zachowaniem prawa Patriarchy do zasięgania jedynie opinii rady kapłańskiej także i w tych przypadkach, dotyczących spraw zarządzanej przez siebie eparchii. KPK/83: 500 § 2
- § 3. Rada kapłańska nigdy nie może działać bez Biskupa eparchialnego, do którego jedynie należy także troska o rozpowszechnianie dokonań rady. KPK/83: 500 § 3
- Kan. 270** – § 1. Członkowie rady kapłańskiej powinni być wyznaczeni na czas określony statutami, tak jednak, aby cała rada lub pewna jej część była odnawiana w ciągu 5 lat. KPK/83: 501 § 1
- § 2. W czasie wakansu stolicy eparchii rada kapłańska ustaje, a jej obowiązki wypełnia kolegium konsultorów eparchialnych. W ciągu roku od przejścia eparchii Biskup eparchialny powinien utworzyć nową radę. KPK/83: 501 § 2
- § 3. Jeśli rada kapłańska nie wypełnia zadań powierzonych jej dla dobra eparchii lub poważnie ich nadużywa, Biskup eparchialny, po konsultacji z Metropolitą lub, jeśli chodzi o samą stolicę Metropolity, po naradzie z podlegającym temuż Metropolicie Biskupem eparchialnym najstarszym święceniami biskupimi, może rozwiązać radę, ale w ciągu roku powinien ustanowić nową radę kapłańską. KPK/83: 501 § 3
- Kan. 271** – § 1. Biskup eparchialny powinien ustanowić kolegium konsultorów eparchialnych, któremu przysługują obowiązki prawem określone. KPK/83: 502 § 1
KPK/17: 423
CS: 458 § 1 n. 1

Kan. 271 § 1-4 – *Konsultor eparchialny, jeśli traci w czasie trwania pięcioletniej kadencji członkostwo w radzie kapłańskiej, nie traci członkostwa w kolegium konsultorów eparchialnych. Jeśli w trakcie pięcioletnia konsultor eparchialny traci członkostwo w kolegium konsultorów, Biskup eparchialny ma obowiązek mianowania nowego członka kolegium konsultorów jedynie wtedy, gdy liczba pozostałych członków kolegium konsultorów spadła poniżej liczby minimalnej określonej w kan. 271 § 3 (Instr. z dnia 26 lipca 1984 r. dotycząca kan. 502 § 1 KPK/83 – AAS 76 (1984) s. 746-747).*

* INTERPRETACJA

§ 2. Collegium consultorum eparchialium ad quinquennium constituitur, quo tamen elapso munera sua propria exercere pergit, donec novum collegium constitutum erit.

§ 3. Membra collegii consultorum eparchialium debent esse numero non minus quam sex nec plus quam duodecim; si quacumque de causa intra determinatum quinquennium numerus minimus membrorum collegii iam non habetur, Episcopus eparchialis quam primum collegium nominatione novi membri integret, secus collegium valide agere non potest.¹

§ 4. Membra collegii consultorum eparchialium libere nominantur ab Episcopo eparchiali ex eis, qui tempore nominationis sunt membra consilii presbyteralis.²

§ 5. Collegio consultorum eparchialium praeest Episcopus eparchialis; sede eparchiali vacante vel impedita is, qui interim Episcopi eparchialis locum tenet aut, si constitutus non est, sacerdos in eodem collegio sacra ordinatione senior.

§ 6. Quoties ius statuit Episcopum eparchialem indigere consensu collegii consultorum eparchialium, Patriarcha in negotiis eparchiae, quam ipse regit, sufficit, ut hoc collegium consulat.

Art. IV – De consilio pastorali

Can. 272 – In eparchia, si adiuncta pastoralia id suadent, constituatur consilium pastorale, cuius est sub auctoritate Episcopi eparchialis ea, quae ad opera pastoralia in eparchia spectant, investigare, perpendere atque de eis conclusiones practicas proponere.³

Can. 273 – § 1. Consilium pastorale, quod coetus consultivus tantum est, constat ex clericis, ex religiosis vel sodalibus societatum vitae communis ad instar religiosorum et praesertim ex laicis designatis modo ab Episcopo eparchiali determinato.⁴

§ 2. Consilium pastorale ita constituatur, ut, quatenus fieri potest, christifideles eparchiae ratione habita diversorum generum personarum, consociationum et aliorum inceptorum repraesententur.

¹ Pont. Comm. Cod. Iur. Can. Auth. Interpr., resp. 11 iul. 1984, III, b).

² Pont. Comm. Cod. Iur. Can. Auth. Interpr., resp. 11 iul. 1984, III, a).

³ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 27 „Valde”; decr. *Ad gentes*, 30; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 16 § 1.

- § 2. Kolegium konsultorów eparchialnych ustanawia się na 5 lat, a po tym okresie swoje obowiązki wypełnia ono nadal, dopóki nie zostanie ustanowione nowe kolegium. KPK/83: 502 § 1
KPK/17: 426 § 1, 2
CS: 462 § 1, 2
- § 3. Członków kolegium konsultorów powinno być nie mniej niż 6 i nie więcej niż 12. Jeśli z jakiegoś powodu w ciągu określonych 5 lat już nie ma minimalnej liczby członków, Biskup eparchialny jak najprędzej uzupełni liczbę, inaczej kolegium nie może ważnie działać. KPK/83: 502 § 1
KPK/17: 425 § 1,
426 § 3
CS: 461 § 1, 462 § 3
- § 4. Swobodnego mianowania członków kolegium konsultorów eparchialnych dokonuje Biskup eparchialny spośród tych, którzy w czasie nominacji są członkami rady kapłańskiej. KPK/83: 502 § 1
KPK/17: 424
CS: 460
- § 5. Kolegium konsultorów przewodniczy Biskup eparchialny; w czasie wakansu stolicy lub przeszkody w działaniu ten, kto tymczasowo zastępuje Biskupa eparchialnego lub, jeśli nie został ustanowiony, kapłan najstarszy święceniami w tymże kolegium. KPK/83: 502 § 2
- § 6. Ilekroć prawo postanawia, że Biskup eparchialny potrzebuje zgody kolegium konsultorów eparchialnych wystarczy, że Patriarcha w sprawach eparchii, którą kieruje, posłucha rady kolegium. CS: 459 § 2

Art. IV – Rada duszpasterska

- Kan. 272** – W eparchii, jeśli okoliczności duszpasterskie tego wymagają, należy ustanowić radę duszpasterską, której zadaniem jest z upoważnienia Biskupa eparchialnego śledzić, badać i wyciągać praktyczne wnioski w sprawach odnoszących się do dzieł pastoralnych w eparchii. KPK/83: 511
- Kan. 273** – § 1. Rada duszpasterska, która jest zespołem tylko doradczym, składa się z duchownych, zakonników lub członków stowarzyszeń życia wspólnego na wzór zakonników, a zwłaszcza ze świeckich wyznaczonych w sposób określony przez Biskupa eparchialnego. KPK/83: 521 § 1,
514 § 1
- § 2. Skład rady duszpasterskiej powinien być taki, aby, o ile to możliwe, reprezentowani byli chrześcijanie eparchii pod względem różnych kategorii osób, stowarzyszeń i innych kryteriów. KPK/83: 512 § 2

⁴ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 27 „Valde”; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 16 §§ 2-3.

§ 3. Una cum his christifidelibus Episcopus eparchialis potest alios quoque, etiam alterius Ecclesiae sui iuris, pro opportunitate ad consilium pastorale invitare.

§ 4. Ad consilium pastorale ne designentur nisi christifideles certa fide, bonis moribus et prudentia praestantes.

Can. 274 – § 1. Consilium pastorale constituitur ad tempus secundum praescripta statutorum, quae ab Episcopo eparchiali dantur.¹

§ 2. Sede eparchiali vacante consilium pastorale cessat.

Can. 275 – Ad solum Episcopum eparchialem pertinet consilium pastorale secundum necessitates apostolatus convocare, eidem praeesse et ea, quae in eodem tractata sunt, publicare.²

Art. V – De protopresbyteris

Can. 276 – § 1. Protopresbyter est presbyter, qui districtui ex pluribus paroeciis constanti praeficitur, ut ibidem nomine Episcopi eparchialis munera iure determinata expleat.³

§ 2. Huiusmodi districtus erigere, immutare et suppressere secundum necessitates actionis pastoralis pertinet ad Episcopum eparchialem consulto consilio presbyterali.⁴

Can. 277 – § 1. Ad protopresbyteri officium, quod salvo iure particulari propriae Ecclesiae sui iuris cum officio parochi certae paroeciae stabiliter coniungi non debet, Episcopus *eparchialis nominet auditis, si opportunum ducit, parochis et vicariis paroecialibus districtus, de quo agitur, presbyterum doctrina et apostolica alacritate praestantem praesertim inter parochos.⁵

§ 2. Protopresbyter nominatur ad tempus iure particulari determinatum.⁶

¹ Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 16 § 2.

² Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 16 § 2.

³ Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 19 § 1; Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 30, 1). – Laod. can. 57. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. IX; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. III, 3, I-II; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenuorum, a. 1872, tit. II, capp. 7-8; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a.

§ 3. Razem z chrześcijanami Biskup eparchialny może także zaprosić do rady duszpasterskiej inne osoby, nawet z innego Kościoła sui iuris.

§ 4. Do rady duszpasterskiej mogą być powołani jedynie chrześcijanie odznaczający się niezachwianą wiarą, dobrymi obyczajami i roztropnością. KPK/83: 512 § 3

Kan. 274 – § 1. Rada duszpasterska ustanawiana jest na czas określony przepisami statutów nadanych przez Biskupa eparchialnego. KPK/83: 513 § 1

§ 2. W czasie wakansu stolicy eparchialnej rada duszpasterska ustaje. KPK/83: 513 § 2

Kan. 275 – Jedynie do Biskupa eparchialnego należy zwoływanie rady duszpasterskiej według potrzeb apostołstwa, przewodniczenie jej i opublikowanie omawianych przez nią spraw. KPK/83: 514 § 1

Art. V – Protoprezbiterzy

Kan. 276 – § 1. Protoprezbiter to kapłan, który przewodniczy okręgowi złożonemu z kilku parafii, aby tam w imieniu Biskupa eparchialnego wypełniać obowiązki określone prawem. KPK/83: 553 § 1
KPK/17: 445
CS: 483

§ 2. Ustanowienie, zmiana i zniesienie takiego okręgu według potrzeb działalności duszpasterskiej należy do Biskupa eparchialnego po konsultacji z radą duszpasterską. KPK/83: 374 § 2
KPK/17: 217 § 1
CS: 161 § 1

Kan. 277 – § 1. Na urząd protoprezbitera, którego, z zachowaniem prawa partykularnego własnego Kościoła sui iuris, nie należy łączyć na stałe z urzędem proboszcza określonej parafii, Biskup eparchialny, wysłuchawszy – jeśli uzna to za stosowne – opinii proboszczów i wikariuszy parafii danego okręgu, mianuje kapłana odznaczającego się nauką i gorliwością apostołską, zwłaszcza spośród proboszczów. KPK/83: 553 § 2,
554 § 2
KPK/17: 446 § 1
CS: 484 § 1

§ 2. Protoprezbiter mianowany jest na czas określony prawem partykularnym. KPK/83: 554 § 2

1891, tit. VII, cap. V; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XIII, § 9, 1; cap. XI, art. II, 2; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. IV, art. II; Syn. Armen., a. 1911, 273, 301-314.

⁴Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 19 § 2.

⁵Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 19 § 1.

⁶Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 19 § 2.

§ 3. Episcopus eparchialis protopresbyterum iusta de causa ab officio amovere potest.¹

Can. 278 – § 1. Protopresbytero praeter potestates et facultates a iure particulari ei collatas ius et obligatio est:

- 1° actionem pastoralem communem promovendi et coordinandi;²
- 2° prospiciendi, ut clerici vitam ducant proprio statui congruam atque suis obligationibus diligenter satisfaciant;³
- 3° providendi, ut Divina Liturgia et laudes divinae secundum praescripta librorum liturgicorum celebrentur, ut decor et nitor ecclesiarum sacraeque suppellectilis praesertim in celebratione Divinae Liturgiae et custodia Divinae Eucharistiae accurate serventur, ut recte conscribantur et asserventur libri paroeciales, ut bona ecclesiastica sedulo administrantur, denique, ut domus paroecialis debita diligentia curetur.⁴

§ 2. In districtu sibi concredito protopresbyter:

- 1° operam det, ut clerici frequentent collationes, quas Hierarcha loci opportunas iudicat ad scientias sacras et res pastorales promovendas;
- 2° curet, ut clericis subsidia spiritualia praesto sint, itemque maxime sollicitus sit de eis, qui in difficilioribus versantur circumstantiis aut problematibus anguntur.

§ 3. Curet protopresbyter, ne parochi, quos graviter aegrotantes novit, eorumque familia, si coniugati sunt, spiritualibus et materialibus auxiliis careant atque ut eorum, qui decesserunt, funera digne celebrentur; provideat quoque, ne occasione aegrotationis vel mortis depereant aut asportentur libri, documenta, sacra suppellex aliaque, quae ad Ecclesiam pertinent.

§ 4. Protopresbyter obligatione tenetur secundum determinationem ab Episcopo eparchiali factam paroecias visitandi.⁵

¹ Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 19 § 2.

² Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 19 § 1.

³* Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. 3, § 1 „Licebit”; tit. X „Et quia”; tit. XV „Ut autem”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. III, 4, VI; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. VII, cap. I „Demum”; a. 1900, tit. III, cap. III „Protopopae”; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. II, cap. II; tit. IV, cap. VIII, 15; tit. VII, cap. VI, 6.

- § 3. Biskup eparchialny ze słusznego powodu może odwołać protoprezbitera z urzędu. KPK/83: 554 § 3
KPK/17: 446 § 2
CS: 484 § 2
- Kan. 278** – § 1. Protoprezbiter, oprócz władzy i uprawnień przyznanych mu prawem partykularnym, ma prawo i obowiązek: KPK/83: 555 § 1
KPK/17: 447 § 1
CS: 485 § 1
- 1° promowania i koordynowania wspólnej działalności duszpasterskiej; KPK/83: 555 § 1 n. 1
- 2° dozorowania, aby duchowni prowadzili życie zgodne ze swoim stanem i pilnie wypełniali obowiązki; KPK/83: 555 § 1 n. 2
KPK/17: 447 § 1 n. 1
CS: 485 § 1 n. 1
- 3° starania się, aby Boska Liturgia i Liturgia Godzin były odprawiane według przepisów ksiąg liturgicznych, o staranne zachowywanie świętności i majestatów kościołów i sprzętów liturgicznych, zwłaszcza w sprawowaniu Boskiej Liturgii i w przechowywaniu Boskiej Eucharystii, o prawidłowe spisywanie i strzeżenie ksiąg parafialnych, o rozważny zarząd dobrami kościelnymi i wreszcie o należytą dbałość o dom parafialny. KPK/83: 555 § 1 n. 3
KPK/17: 447 § 1 n. 4
CS: 485 § 1 n. 4
- § 2. W okręgu sobie powierzonym protoprezbiter powinien: KPK/83: 555 § 2
KPK/17: 448 § 1
CS: 486 § 1
- 1° dołożyć starań, aby duchowni często gromadzili się na obrady, które Hierarcha miejsca uznał za pożyteczne w szerzeniu świętej nauki i działalności duszpasterskiej; KPK/83: 555 § 2 n. 1
KPK/17: 448 § 1
CS: 486 § 1
- 2° postarać się, aby duchownym dostarczano pomocy duchowych, a także szczególnie zatroszczyć się o tych, którzy znajdują się w trudnej sytuacji. KPK/83: 555 § 2 n. 2
- § 3. Protoprezbiter, dowiedziawszy się o ciężkiej chorobie proboszczów, powinien zatroszczyć się, by oni wraz z rodziną, jeśli są żonaci, nie doznali braku pomocy duchowej i materialnej, oraz by zmarłym odprawić godny pogrzeb. Niech zadba także, aby z powodu choroby czy śmierci nie zginęły lub nie zostały zabrane książki, dokumenty, święte naczynia i inne rzeczy należące do Kościoła. KPK/83: 555 § 3
KPK/17: 447 § 3
CS: 485 § 3
- § 4. Protoprezbiter zobowiązany jest według decyzji Biskupa eparchialnego wizytować parafie. KPK/83: 555 § 4
KPK/17: 447 § 2
CS: 485 § 2

⁴* Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 4 „Quoniam”; Syn. prov. Albaiulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1900, tit. III, cap. I, 2 et 13, d); cap. II, 7.

⁵* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. III, 4 VI; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. VII, cap. III, 2, 2.

CAPUT III

De paroeciis, de parochis et de vicariis paroecialibus

Can. 279 – Paroecia est certa communitas christifidelium in eparchia stabiliter constituta, cuius cura pastoralis committitur parocho.¹

Can. 280 – § 1. Paroecia regulariter sit territorialis, quae scilicet omnes complectatur christifideles certi territorii; si vero de iudicio Episcopi eparchialis consulto consilio presbyterali id expedit, erigantur paroeciae personales ratione nationis, linguae, ascriptionis christifidelium alii Ecclesiae sui iuris immo vel alia definita ratione determinatae.²

§ 2. Paroecias erigere, immutare et supprimere est Episcopi eparchialis consulto consilio presbyterali.³

§ 3. Paroecia legitime erecta ipso iure persona iuridica est.

Can. 281 – § 1. Parochus est presbyter, cui ut praecipuo cooperatori Episcopi eparchialis tamquam pastori proprio cura animarum committitur in determinata paroecia sub auctoritate eiusdem Episcopi eparchialis.⁴

§ 2. Persona iuridica valide parochus esse non potest.

Can. 282 – § 1. Episcopus eparchialis, non vero Administrator eparchiae, potest consulto consilio presbyterali ac de consensu Superioris maioris instituti religiosi vel societatis vitae communis ad instar religiosorum paroeciam erigere in ecclesia eiusdem instituti vel societatis firmo can. 480.⁵

§ 2. Haec erectio fieri debet mediante conventionem scripto data inter Episcopum eparchialem et Superiorem maiorem instituti religiosi vel so-

¹ Vat. II, decr. *Sacrosanctum Concilium*, 42; decr. *Christus Dominus*, 30 „Praecipua”; decr. *Apostolicam actuositatem*, 10 „Paroecia” et „Colant”; decr. *Ad gentes*, 37 „Cum”. – S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Patr. et Epp. Ritus Graeco-Melchit.), 29 maii 1789, n. 14. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. X „Quamquam”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. III, 2, III; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. II, cap. IX; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. XI, art. III, 2; cap. XII, 1; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. IV, art. IV, § 1, I; Syn. Armen., a. 1911, 328.

² Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 23, 3) „Hunc”; decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 4;

ROZDZIAŁ III

Parafie, proboszczowie i wikariusze parafialni

- Kan. 279** – Parafia jest określoną wspólnotą chrześcijan, utworzoną na stałe w eparchii, w której pasterską pieczę powierza się proboszczowi. KPK/83: 515 § 1
KPK/17: 216 § 1
CS: 160 § 1
- Kan. 280** – § 1. Z reguły parafia powinna być terytorialna, a więc obejmująca wszystkich chrześcijan pewnego terytorium; gdzie jednak z racji narodowych, językowych, przynależności chrześcijan do jakiegoś Kościoła *sui iuris* lub z jakiegoś innego określonego powodu, Biskup eparchialny po konsultacji z radą kapłańską uzna to za właściwe, należy erygować parafie personalne. KPK/83: 518
KPK/17: 216 § 1, 4
CS: 160 § 1, 4 n. 1, 2
- § 2. Erygowanie, zmiana lub zniesienie parafii należy do Biskupa eparchialnego, po konsultacji z radą kapłańską. KPK/83: 515 § 2
- § 3. Parafia erygowana zgodnie z prawem posiada z mocy samego prawa osobowość prawną. KPK/83: 515 § 3
- Kan. 281** – § 1. Proboszczem jest prezbiter, któremu jako szczególnemu współpracownikowi Biskupa eparchialnego została powierzona pasterska troska o określoną parafię w charakterze własnego pasterza pod władzą tegoż Biskupa eparchialnego. KPK/83: 519
KPK/17: 451 § 1
CS: 489 § 1
- § 2. Osoba prawna nie może ważnie być proboszczem. KPK/83: 520 § 1
KPK/17: 452 § 1
CS: 490 § 1 n. 1
- Kan. 282** – § 1. Biskup eparchialny, nie zaś administrator eparchii, może po konsultacji z radą kapłańską i za zgodą wyższego przełożonego instytutu zakonnego lub stowarzyszenia życia wspólnego na wzór zakonników, erygować parafię przy kościele tegoż instytutu lub towarzystwa, z zachowaniem kan. 480. KPK/83: 520 § 1
KPK/17: 452 § 1
CS: 490 § 1 n. 1, 491 § 1
- § 2. Takie erygowanie powinno być dokonane w drodze sporządzonej na piśmie umowy pomiędzy Biskupem eparchialnym i wyższym przełożonym. KPK/83: 520 § 2
KPK/17: 452 § 1
CS: 490 § 1 n. 1, 491 § 2
- Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 21, § 1. – Innocentius III (in Lat. IV), a. 1215, cap. IX „Quoniam in plerisque”. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. XII, 5; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. IV, art IV, § 1, II.
- ³ Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 21, § 3; Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 32; Pont. Comm. Decr. Conc. Vat. II Interpr., resp. 3 iul. 1969.
- ⁴ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 30 „Praecipua”; * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. III, 2, I; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. VII, cap. VI, I.
- ⁵ Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 33 § 1.

cietatis vitae communis ad instar religiosorum, qua accurate statuuntur, quae ad ministerium paroeciale implendum, ad personas paroeciae addicendas, ad res oeconomicas spectent, ac quatenus sint iura et obligationes sodalium eiusdem instituti vel societatis in illa ecclesia et quatenus parochi.¹

Can. 283 – Episcopus eparchialis certos coetus personarum, aedificia et loca, quae in paroeciae territorio sunt et iure non exempta, a parochi cura ex toto aut ex parte ne subducatur nisi gravi de causa.

Can. 284 – § 1. Ius nominandi parochos competit soli Episcopo eparchiali, qui eos libere nominat.²

§ 2. Ad paroeciam vero sodali instituti religiosi vel societatis vitae communis ad instar religiosorum concredendam Superior maior presbyterum idoneum sui instituti vel societatis Episcopo eparchiali ad nominationem proponit salvis conventionibus initis cum Episcopo eparchiali vel alia auctoritate a iure particulari propriae Ecclesiae sui iuris determinata.³

§ 3. Parochus in suo officio stabilis est, quare ad tempus determinatum ne nominetur nisi:⁴

- 1° agitur de sodali instituti religiosi vel societatis vitae communis ad instar religiosorum;⁵
- 2° candidatus ad hoc scripto consentit;
- 3° agitur de casu speciali, quo in casu requiritur consensus collegii consultorum eparchialium;
- 4° ius particulare propriae Ecclesiae sui iuris id permittit.

Can. 285 – § 1. Ut presbyter parochus nominari possit, oportet sit bonis moribus, sana doctrina, animarum zelo, prudentia ceterisque virtutibus et dotibus praeditus, quae ad ministerium paroeciale cum laude implendum iure requiruntur.⁶

¹ Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 33 § 1.

² Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 28 „Omnes”.

³ Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 30 § 2, 33. – Benedictus XIV, litt. ap. *Super familiam*, 30 mar. 1756, § 7. * Syn. Armen., a. 1911, 773-774.

⁴ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 31 „Praeterea”; – S.C. pro Eccl. Orient., decr. 1 mar. 1929, art. 15; decr. 24 maii 1930, art. 18. * Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien.

nym instytutu zakonnego lub stowarzyszenia życia wspólnego na wzór zakonników, która powinna dokładnie określać wszystkie sprawy dotyczące wypełniania posługi parafialnej, osób przydzielonych do parafii i do spraw ekonomicznych, a także prawa i obowiązki członków tego instytutu lub stowarzyszenia w owym kościele i parafii oraz proboszcza.

Kan. 283 – Biskup eparchialny ani w całości ani w części, nie powinien zabierać spod władzy proboszcza określonych wspólnot osób, budynków i miejsc, które znajdują się na terytorium parafii i nie są prawnie wyjęte, chyba że dla poważnej przyczyny. KPK/17: 464 § 2
CS: 505 § 2

Kan. 284 – § 1. Prawo mianowania proboszczów przysługuje jedynie Biskupowi eparchialnemu, który mianuje ich w sposób nieskrępowany. KPK/83: 523
KPK/17: 455 § 1
CS: 496 § 1

§ 2. W parafiach powierzonych członkom instytutów zakonnych lub stowarzyszeń życia wspólnego na wzór zakonników, wyższy przełożony przedstawia Biskupowi eparchialnemu odpowiedniego prezbitera swojego instytutu lub stowarzyszenia do nominacji, z zachowaniem umów zawartych z Biskupem eparchialnym lub inną władzą określoną przez prawo partykularne własnego Kościoła sui iuris. KPK/83: 682 § 1
KPK/17: 456
CS: 497
PA: 155-156, 18

§ 3. Proboszcz na swoim urzędzie jest stały i dlatego nie powinien być mianowany na czas określony, chyba że: KPK/83: 522
KPK/17: 454 § 1
CS: 494 § 1; PA: 181
§ 1

- 1° dotyczy to członka instytutu zakonnego lub stowarzyszenia życia wspólnego na wzór zakonników;
- 2° kandydat wyraził na to zgodę na piśmie;
- 3° dotyczy to przypadku specjalnego, w którym to wymagana jest zgoda kolegium konsultorów eparchii;
- 4° zezwala na to prawo partykularne własnego Kościoła sui iuris.

Kan. 285 – § 1. Aby prezbiter mógł zostać mianowany proboszczem, powinien odznaczać się dobrymi obyczajami, zdrową doktryną, gorliwością pasterską, roztropnością i innymi cnotami i przymiotami, które są prawnie wymagane do chwalebego wypełnienia posługi parafialnej. KPK/83: 521 § 2
KPK/17: 453 § 2
CS: 493

Rumenorum, a. 1872, tit. II, cap. IX, 6); Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. XI, art. III, 5, X; Syn. Armen., a. 1911, 359.

⁵Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 32. – S.C. de Prop. Fide, (C.G.), 13 maj 1839.

⁶Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 31 „In iudicio”.

§ 2. Si presbyter matrimonio est iunctus, boni mores et in uxore et in filiis suis secum degentibus requiruntur.

§ 3. Paroeciam vacantem Episcopus eparchialis conferat illi, quem omnibus perpensis adiunctis aestimat idoneum omni personarum acceptione remota; ut iudicium de idoneitate ferat, audiat protopresbyterum aptasque investigationes peragat auditis, si opportunum ducit, etiam aliis christifidelibus praesertim clericis.¹

Can. 286 – Sede eparchiali vacante aut impedita ad Administratorem eparchiae aliumve, qui eparchiam interim regit, pertinet:

- 1° parochum nominare presbyterum a Superiore maiore ad normam can. 284, § 2 propositum;
- 2° parochum ex aliis presbyteris nominare, si sedes eparchialis unum saltem annum vacavit aut impedita est.

Can. 287 – § 1. Parochus unius paroeciae tantum curam paroecialem habeat; ob penuriam tamen presbyterorum aut alia adiuncta plurium vicinarum paroeciarum cura eidem parochi concedi potest.²

§ 2. In eadem paroecia unus tantum habeatur parochus; si vero ius particulare propriae Ecclesiae sui iuris permittit, ut paroecia pluribus presbyteris committatur, idem ius particulare accurate determinet, quaenam sint iura et obligationes moderatoris, qui actionem communem dirigat atque de eadem Episcopo eparchiali respondeat, et quaenam ceterorum presbyterorum.³

Can. 288 – Parochus a provisione canonica obtinet curam animarum, quam tamen eidem exercere non licet nisi capta ad normam iuris particularis possessione canonica paroeciae.

Can. 289 – § 1. In exsequendo munere docendi parochus obligatione tenetur verbum Dei praedicandi omnibus christifidelibus, ut hi in fide, spe et caritate radicati in Christo crescant et communitas christiana illud te-

¹ Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 19 § 2. * Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. IV, cap. IV; Syn. Armen., a. 1911, 262.

² * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III § 7 „Quia”; Syn. Libanen. Maronitarum,

§ 2. Jeśli prezbiter jest związany małżeństwem, wymaga się także dobrych obyczajów u żony i dzieci wspólnie z nim zamieszkujących.

§ 3. Wakującą parafię Biskup eparchialny powinien powierzyć temu, kogo po rozważeniu wszystkich okoliczności uzna za odpowiedniego, wykluczając wszelki wzgląd osobisty. Aby urobić sobie sąd o zdadności, winien wysłuchać zdania dziekana i przeprowadzić odpowiednie badania, zasięgnąwszy, jeśli potrzeba, opinii innych chrześcijan, przede wszystkim duchownych.

KPK/83: 524
KPK/17: 459 § 1, 3
n. 1
CS: 500 § 1, 3 n. 1

Kan. 286 – W okresie wakansu stolicy lub przeszkody w działaniu, do administratora eparchii lub innego tymczasowego zarządcy należy:

1° mianowanie proboszcza przedstawionego zgodnie z kan. 284 § 2 przez przełożonego wyższego;

2° mianowanie proboszcza spośród innych prezbiterów, gdy stolica eparchialna wakuje lub ma przeszkodę w działaniu przez przynajmniej rok.

KPK/83: 525
KPK/17: 455 § 2
CS: 496 § 2
KPK/83: 525 n. 1
KPK/17: 455 § 2 n. 2
CS: 496 § 2 n. 2
KPK/83: 525 n. 2
KPK/17: 455 § 2 n. 3
CS: 496 § 2 n. 3

Kan. 287 – § 1. Proboszcz powinien sprawować pieczę pasterską w jednej tylko parafii. Jednakże z powodu braku kapłanów albo na skutek innych okoliczności, można takiemu proboszczowi powierzyć pieczę pasterską w kilku sąsiednich parafiach.

KPK/83: 526 § 1
KPK/17: 460 § 1
CS: 501 § 1

§ 2. W tej samej parafii może być tylko jeden proboszcz; jeśli zaś prawo partykularne własnego Kościoła *sui iuris* zezwala, aby parafia została powierzona wielu prezbiterom, to prawo partykularne powinno dokładnie określać obowiązki i prawa moderatora, który kieruje działaniem wspólnym i odpowiada przed Biskupem eparchialnym, oraz prawa i obowiązki pozostałych prezbiterów.

KPK/83: 526 § 2
KPK/17: 460 § 2
CS: 501 § 2 n. 1

Kan. 288 – Proboszcz od momentu prowizji kanonicznej powinien podjąć troskę pasterską, której jednak nie godzi się wykonywać przed objęciem kanonicznym parafii, według przepisów prawa partykularnego.

KPK/83: 527 § 1
KPK/17: 461
CS: 502

Kan. 289 – § 1. W wykonywaniu zadania nauczania proboszcz ma obowiązek przepowiadania Słowa Bożego wszystkim wiernym, by umocnieni w wierze, nadziei i miłości, wzrastali w Chrystusie, a wspólnota

KPK/83: 528 § 1
KPK/17: 467 § 1,
469
CS: 508 § 1, 510

a. 1736, pars III, cap. III, 2, III; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. XI, art. III, 4.

³ * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 32; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. XI, art. III, 5 „Si in eadem”.

stimonium caritatis reddat, quod Dominus commendavit; itemque institutione catechetica christifideles ad plenam mysterii salutis cognitionem ducendi unicuique aetati accommodatam; ad hanc institutionem tradendam non solum sodalium institutorum religiosorum vel societatum vitae communis ad instar religiosorum auxilium quaerat, sed etiam laicorum cooperationem.¹

§ 2. In perficiendo munere sanctificandi curet parochus, ut celebratio Divinae Liturgiae centrum sit et culmen totius vitae communitatis christianae; itemque allaboret, ut christifideles spirituali pabulo pascantur per devotam et frequentem sacramentorum susceptionem atque per conscientiam et actuosam in laudibus divinis participationem; meminerit etiam parochus quam maxime sacramentum poenitentiae ad vitam christianam fovendam conferre; quare facilem se praebeat ad hoc sacramentum ministrandum vocatis ad hoc, si opus est, aliis etiam sacerdotibus, qui varias linguas callent.²

§ 3. In adimplendo munere regendi imprimis curet parochus, ut proprium gregem cognoscat; cum autem omnium ovium sit minister, vitae christianae incrementum foveat tum in singulis christifidelibus tum in consociationibus praesertim apostolatu addictis tum in tota communitate paroeciali; domos igitur et scholas visitet, prout munus pastorale id exigit; adolescentibus et iuvenibus studiose prospiciat; pauperes et infirmos paterna caritate prosequatur; specialem denique curam de opificibus habeat atque allaboret, ut christifideles operibus apostolatus auxilium praestent.³

Can. 290 – § 1. In omnibus negotiis iuridicis paroeciae parochus eiusdem personam gerit.

§ 2. Functiones sacrae maioris momenti, ut sunt celebratio sacramentorum initiationis christianae, benedictio matrimoniorum firmo can. 302, § 2, exsequiae ecclesiasticae ad parochum spectant ita, ut vicariis paroec-

¹ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 30, 2) „In exsequendo”; * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. III, 2, XI; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. XIX, art. II.

² Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 30, 2) „In perficiendo”; * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, pr.; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. III, 2, I, IX-X; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 5, 5; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. VII, cap. VI, 3.

chrześcijańska dawała to świadectwo miłości, które zlecił Chrystus; poprzez nauczanie katechetyczne wprowadza chrześcijan do poznania pełnej tajemnicy zbawienia, stosownie do ich wieku; do wypełnienia tego zadania powołuje nie tylko członków instytutów zakonnych i stowarzyszeń życia wspólnego na wzór zakonników, ale także świeckich współpracowników.

§ 2. W wykonywaniu zadania uświęcania proboszcz powinien się troszczyć, aby celebrowanie Boskiej Liturgii było centrum i celem całego życia wspólnoty chrześcijańskiej; powinien także troszczyć się, aby chrześcijanie często posilali się duchowym pokarmem przez pobożne i częste przyjmowanie sakramentów oraz przez świadome i czynne uczestniczenie w nabożeństwach; proboszcz powinien jak najbardziej starać się o sprawowanie sakramentu pokuty dla wzrostu życia chrześcijańskiego; dlatego powinien być łatwo dostępny dla chrześcijan, aby ten sakrament sprawować oraz, jeśli zachodzi taka potrzeba, powinien zatroszczyć się także o dostępność innych kapłanów, zwłaszcza znających języki obce.

KPK/83: 528 § 2
KPK/17: 467 § 1
CS: 508 § 1

§ 3. W wypełnianiu zadania pasterzowania w pierwszym rzędzie proboszcz powinien się troszczyć, aby poznać swoją owczarnię; jako zaś sługa wszystkich owiec powinien troszczyć się o wzrost życia chrześcijańskiego zarówno u poszczególnych chrześcijan, jak i w stowarzyszeniach, zwłaszcza apostołskich oraz w całej wspólnotie parafialnej; powinien więc w zależności od wymogów zadania pasterskiego odwiedzać domy i szkoły, gorliwie opiekować się młodzieżą; ubogich i chorych obdarzać ojcowską troską; specjalnie zaś powinien się troszczyć o robotników i dokładać starań, aby chrześcijanie wspomagali dzieła apostołskie.

KPK/83: 529 § 1
KPK/17: 467 § 1
CS: 508 § 1

Kan. 290 – § 1. We wszystkich sprawach parafii proboszcz występuje w jej imieniu.

KPK/83: 532

§ 2. Święte czynności większej wagi, jakimi są: sprawowanie sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego, błogosławienie małżeństw z zachowaniem kan. 302 § 2, pogrzebu kościelnego należą do proboszcza w

KPK/83: 530
KPK/17: 462
CS: 503

³ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 30, 2) „In officio”; * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 6 „Et quia”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. I, 4; cap. VIII, 12; cap. IX, 1; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 22; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. IX; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. VII, cap. VI, 5; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VI, X.

cialibus eas perficere non liceat nisi de licentia saltem praesumpta ipsius parochi.¹

Can. 291 – Oblationes omnes eis exceptis, de quibus in cann. 715 - 717, quae occasione perfuncti muneris pastoralis a parochio ceterisque clericis paroeciae addictis recipiuntur, ad massam paroecialem deferri debent, nisi de contraria offerentis voluntate constat circa oblationes plene voluntarias; Episcopo eparchiali consulto consilio presbyterali competit statuere praescripta, quibus destinationi harum oblationum necnon iustae remunerationi parochi ceterorumque paroeciae clericorum ad normam can. 390 provideatur.²

Can. 292 – § 1. Parochus obligatione tenetur residendi in domo paroeciali prope ecclesiam paroecialem; potest tamen Hierarcha loci iusta de causa permittere, ut alibi commoretur, dummodo ministerium paroeciale nihil inde detrimenti capiat.³

§ 2. Nisi gravis obstat ratio, parochus feriarum gratia licet quotannis a paroecia abesse non ultra mensem continuum aut intermissum; quod in tempus feriarum dies non computantur, quibus semel in anno parochus recessui spirituali vacat; parochus autem, si ultra hebdomadam a paroecia abesse vult, tenetur de hoc proprium Hierarcham loci certiozem facere.⁴

§ 3. Episcopi eparchialis est normas statuere, quibus prospiciatur, ut parochi absentia durante curae paroeciae provideatur per sacerdotem debitae potestatis et facultatis praeditum.⁵

Can. 293 – Memor sit parochus se debere sua cottidiana conversatione et sollicitudine baptizatis et non baptizatis, catholicis et acatholicis, exemplum ministerii vere sacerdotalis et pastoralis exhibere omnibusque testimonium veritatis et vitae reddere et ut bonus pastor illos quoque quaere-

¹ S.C. de Prop. Fide, decr. 6 oct. 1863, E), c). * Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 5, prooem. et 1; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. II, cap. IX, 1)-2); Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. V, art. IV, § 1, VII.

² S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Del. Ap. Aegypti), 30 apr. 1862, *Il 4 dubbio*; decr. 6 oct. 1863, E), e). * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. I, 7; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. I, 9; Syn. Leopoli. Ruthenorum, a. 1891, tit. IX, cap. II, 5; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. I, 12, VIII; sect. III, cap. IV, art. IV, § 1, VII, 6.

ten sposób, że wikariusze parafialni nie wykonują ich godziwie bez zgody, przynajmniej domyślnej, własnego proboszcza.

Kan. 291 – Wszystkie ofiary, z wyjątkiem tych, o których mowa w kan. 715-717, przyjęte przez proboszcza i pozostałych duchownych pracujących w parafii z okazji wypełniania posługi pasterskiej, powinny zostać przekazane do wspólnej kasy parafialnej, chyba że znana jest przeciwna wola ofiarodawcy w odniesieniu do ofiar złożonych w pełni dobrowolnie; Biskup eparchialny po wysłuchaniu zdania rady kapłańskiej może wydać przepisy co do przeznaczenia składanych ofiar oraz słusznego wynagrodzenia proboszcza i innych duchownych pracujących w parafii według kan. 390.

KPK/83: 531
KPK/17: 463 § 1, 3
CS: 504 § 1, 3

Kan. 292 – § 1. Proboszcz ma obowiązek rezydowania w domu parafialnym w pobliżu kościoła parafialnego; Hierarcha miejsca może dla słusznej przyczyny zezwolić, aby zamieszkał w innym miejscu, jeżeli nie poniesie na tym uszczerbku posługa parafialna.

KPK/83: 533 § 1
KPK/17: 465 § 1
CS: 506 § 1

§ 2. Jeśli czego innego nie domaga się poważny powód, wolno proboszczowi każdego roku być nieobecny w parafii z racji wakacji nie więcej niż miesiąc czy to ciągle, czy to z przerwami. Do czasu tego nie wlicza się rekolekcji odbywanych jeden raz w roku. Gdy proboszcz opuszcza parafię na czas dłuższy niż tydzień, ma obowiązek powiadomić o tym Hierarchę miejsca.

KPK/83: 533 § 2
KPK/17: 465 § 2, 3, 4, 5
CS: 506 § 2, 3, 4, 5

§ 3. Biskup eparchialny powinien wydać przepisy, aby pod nieobecność proboszcza zabezpieczyć pieczę duszpasterską w parafii przez kapłana wyposażonego w potrzebne uprawnienia.

KPK/83: 533 § 3
KPK/17: 465 § 4, 5
CS: 506 § 4, 5

Kan. 293 – Proboszcz powinien pamiętać, że swoim codziennym życiem i troską o ochrzczonych i nieochrzczonych, katolików i akatolików, powinien dawać przykład wypełniania posługi kapłańskiej i pasterskiej oraz świadectwo prawdy i życia i jako dobry pasterz poszukiwać tych, którzy

³* Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III „Itaque”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 15; pars III, cap. III, 2, II; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 14; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. I, 9; Syn. Leopoliën. Ruthenorum, a. 1891, tit. VII, cap. VI, 6.

⁴* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 15; pars III, cap. III, 2, II.

⁵* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 15; pars III, cap. III, 2, II; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 14; Syn. Leopoliën. Ruthenorum, a. 1891, tit. VII, cap. VI, 6.

re, qui baptizati quidem in Ecclesia catholica a susceptione sacramentorum se abstinent vel immo a fide defecerunt.¹

Can. 294 – Divinam Liturgiam pro populo paroeciae sibi concreditaе parochus frequenter celebret, diebus vero iure particulari propriae Ecclesiae sui iuris praescriptis celebrare tenetur.²

Can. 295 – In paroecia habeantur ad normam iuris particularis propriae Ecclesiae sui iuris opportuna consilia ad res pastorales et oeconomicas tractandas.³

Can. 296 – § 1. In paroecia habeantur libri paroeciales, liber scilicet baptizatorum, matrimoniorum, defunctorum aliique secundum normas iuris particularis propriae Ecclesiae sui iuris aut, si hae desunt, ab ipso Episcopo eparchiali statutas; prospiciat parochus, ut libri paroeciales servatis eisdem normis recte conscribantur atque asserventur.⁴

§ 2. In libro baptizatorum adnotentur quoque ascriptio baptizati determinatae Ecclesiae sui iuris ad normam can. 37, ministratio chrismationis sancti myri necnon, quae ad christifidelium pertinent statum canonicum ratione matrimonii salvo quidem can. 840, § 3, ratione adoptionis itemque ratione ordinis sacri vel professionis perpetuae in instituto religioso; hae adnotationes in testimonium baptismi semper referantur.⁵

§ 3. Testimonia, quae de statu canonico christifidelium dantur, et omnia documenta, quae momentum habere possunt iuridicum ab ipso parochus eiusve delegato subscribantur et sigillo paroeciali muniantur.

§ 4. In paroecia habeatur archivum, in quo libri paroeciales asserventur una cum Hierarcharum epistulis aliisque documentis necessitatis vel utilitatis causa servandis; quae omnia ab Episcopo eparchiali eiusve dele-

¹ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 28 „Fidelium”.

² Syn. Trid., sess. XXIII, de ref., c. 1; S.C. de Prop. Fide (ad Patriarcham Chaldaeorum Timotheum Hindi), 5 apr. 1760; 16 aug. 1784, dub. 31; (C.G.), 23 mar. 1863, 1; litt. encycl. (ad Deleg. Ap. pro Oriente), 8 nov. 1882, I; Leo XIII, litt. ap. *In suprema*, 10 iun. 1882. * Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. IV „Quoad S. Liturgiae”; a. 1900, tit. III, cap. I, 12; Syn. Leopoliens. Ruhenorum, a. 1891, tit. IV, cap. II, 1; tit. VII, cap. VI, 2.

³ Vat. II, decr. *Apostolicam actuositatem*, 26; decr. *Presbyterorum ordinis*, 17 „Bona”.

ochrzczeni wprawdzie w Kościele katolickim nie korzystają z sakramentów świętych lub odeszli od wiary.

Kan. 294 – Proboszcz powinien często sprawować Boską Liturgię za chrześcijan swojej parafii, zaś w dniach określonych przez prawo własne Kościoła sui iuris ma obowiązek jej sprawowania. KPK/83: 534 § 1
KPK/17: 466 § 1
CS: 507 § 1

Kan. 295 – W parafii powinny istnieć odpowiednie rady do spraw duszpasterskich i ekonomicznych, określone przez prawo partykularne własnego Kościoła sui iuris. KPK/83: 536 § 1,
537

Kan. 296 – § 1. W parafii należy prowadzić księgi parafialne, a mianowicie ochrzczonych, małżeństw, zmarłych oraz inne według norm prawa partykularnego własnego Kościoła sui iuris lub, gdy takich nie ma, ustanowionych przez samego Biskupa eparchialnego; proboszcz powinien czuwać nad tym, by z zachowaniem tych norm księgi były właściwie spisywane i przechowywane. KPK/83: 535 § 1
KPK/17: 470 § 1
CS: 511 § 1

§ 2. W księdze ochrzczonych należy także odnotować przynależność ochrzczonego do Kościoła sui iuris według normy kan. 37, udzielenie sakramentu chrzmacji oraz to, co ma związek ze stanem kanonicznym chrześcijan z racji małżeństwa z zachowaniem kan. 840 § 3, z racji adopcji, z racji święceń albo profesji wieczystej w instytucie zakonnym; adnotacje te powinny zawsze być uwidocznione w świadectwie chrztu. KPK/83: 535 § 2
KPK/17: 470 § 2
CS: 511 § 2

§ 3. Wydawane świadectwa dotyczące stanu kanonicznego chrześcijan i wszystkie dokumenty, które mogą posiadać znaczenie prawne, powinny być podpisane przez proboszcza lub jego delegata i opatrzone pieczęcią parafialną. KPK/83: 535 § 3
KPK/17: 470 § 4
CS: 511 § 5

§ 4. Każda parafia powinna mieć własne archiwum, w którym należy przechowywać księgi parafialne, łącznie z listami hierarchów i innymi dokumentami, których zachowanie jest konieczne lub pożyteczne. Bi- KPK/83: 535 § 4
KPK/17: 470 § 4
CS: 511 § 5

⁴ Benedictus XIV, const. *Apostolica praedecessorum*, 14 feb. 1742; S.C. de Prop. Fide, reg. (pro Sacerd. Coptis), 15 mar. 1790, XII; decr. 6 oct. 1863, C), a). * Syn. Sergii Patriarchae Maronit., 18 sep. 1596, cann. I, XIV; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 1 „Denique”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 5; cap. XII, 20; pars III, cap. III, 2, V; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XI, 6; art. XV, § 1, 1, X; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. VII, cap. VI, 7; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VI, *De Coemeterio*, VI; art. VIII, § 2, 7, VI; sect. III, cap. IV, art. IV, § 2, III.

⁵ * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 1 „Si acciderit”.

gato visitationis canonicae vel alio tempore opportuno inspicienda parochus caveat, ne ad extraneorum manus perveniant.

§ 5. Libri paroeciales antiquiores quoque asserventur ad normam iuris particularis.

Can. 297 – § 1. Parochus ab officio cessat renuntiatione ab Episcopo eparchiali acceptata, elapso tempore determinato, amotione vel translatione.¹

§ 2. Parochus expleto septuagesimo quinto aetatis anno rogatur, ut renuntiationem ab officio exhibeat Episcopo eparchiali, qui omnibus personae et loci inspectis adiunctis de eadem acceptanda aut differenda decernat; renuntiantis congruae sustentationi et habitationi ab Episcopo eparchiali providendum est attentis normis iuris particularis propriae Ecclesiae sui iuris.²

Can. 298 – Si vacat paroecia aut parochus quacumque de causa a munere pastoralis in paroecia exercendo impeditur, Episcopus eparchialis quam primum aliquem sacerdotem nominet administratorem paroeciae.

Can. 299 – § 1. Administrator paroeciae eadem iura et obligationes habet ac parochus, nisi ab Episcopo eparchiali aliud statuitur.³

§ 2. Administratori paroeciae nihil agere licet, quod praeiudicium afferre potest iuribus parochi aut damno esse potest bonis paroecialibus.⁴

§ 3. Administrator paroeciae expleto munere parochi rationem reddat.

Can. 300 – § 1. Paroecia vacante itemque parochi a munere pastoralis exercendo penitus impedito ante administratoris paroeciae nominationem curam paroeciae interim assumat vicarius paroecialis et quidem, si plures sunt, eorum ordinatione presbyterali senior aut, si vicarii desunt, parochus vicinior; Episcopus eparchialis autem tempestive determinet, quaenam cuique paroecia vicinior habenda sit.⁵

¹ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 31; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 20.

² Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 31 „Parochi”; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 20 § 3.

³ * Syn. Leopoliensis Ruthenorum, a. 1891, tit. VII, cap. VII, 1.

skup eparchialny lub jego delegat powinien z okazji wizytacji kanonicznej albo w innym dogodnym czasie przejrzeć je wszystkie, a proboszcz ma czuwać nad tym, by nic z nich nie dostało się do obcych rąk.

§ 5. Należy pilnie przechowywać także dawniejsze księgi parafialne, zgodnie z wymogami prawa partykularnego. KPK/83: 535 § 5

Kan. 297– § 1. Proboszcz traci urząd przez rezygnację przyjętą przez Biskupa eparchialnego, upływ określonego czasu, odwołanie lub przeniesienie. KPK/83: 538 § 1

§ 2. Proboszcz po ukończeniu siedemdziesiątego piątego roku życia jest proszony o złożenie rezygnacji z urzędu na ręce Biskupa eparchialnego, który rozważywszy wszystkie okoliczności osoby i miejsca, powinien zdecydować o przyjęciu albo odłożeniu rezygnacji. Biskup eparchialny powinien zapewnić rezygnującemu odpowiednie utrzymanie i mieszkanie, z zachowaniem prawa partykularnego własnego Kościoła *sui iuris*. KPK/83: 538 § 3

Kan. 298 – Jeśli parafia wakuje albo proboszcz z jakiegokolwiek przyczyny ma przeszkodę w wykonywaniu posługi w parafii, Biskup eparchialny jak najszybciej winien mianować administratorem parafii innego kapłana. KPK/83: 539
KPK/17: 472
CS: 513

Kan. 299 – § 1. Administrator parafii ma te same prawa i obowiązki jak proboszcz, chyba że Biskup eparchialny postanowił inaczej. KPK/83: 540 § 1
KPK/17: 473 § 1
CS: 514 § 1

§ 2. Administratorowi parafii nie wolno czynić niczego, co mogłoby przynieść uszczerbek uprawnieniom proboszcza albo dobrom parafialnym. KPK/83: 540 § 2
KPK/17: 473 § 1
CS: 514 § 1

§ 3. Po wypełnieniu swego zadania administrator parafii winien złożyć sprawozdanie proboszczowi. KPK/83: 540 § 3
KPK/17: 473 § 2
CS: 514 § 2

Kan. 300 – § 1. W przypadku wakansu parafii, jak również gdy proboszcz na skutek przeszkody nie może wypełniać pasterskiej posługi, kierowanie parafią przed ustanowieniem administratora parafii przejmuje tymczasowo wikariusz parafialny, a gdy jest ich kilku, najstarszy święceniami prezbiteratu albo jeśli nie ma wikariuszy, proboszcz najbliższy sąsiedztwem; Biskup eparchialny zaś powinien określić, która parafia jest bliższa sąsiedztwem. KPK/83: 541 § 1
KPK/17: 472 n. 2
CS: 513 n. 2

⁴* Syn. Leopolien. Ruthenorum, a. 1891, tit. VII, cap. VII, 1.

⁵* Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. II, cap. VIII, II, 5); Syn. Armen., a. 1911, 352.

§ 2. Qui paroeciae regimen interim assumpsit, Episcopum eparchialem de re statim certiores faciat.

Can. 301 – § 1. Si ad curam pastorem paroeciae debite implendam necesse aut opportunum est, parochi adiungi possunt unus vel plures vicarii paroeciales, qui debent esse presbyteri.¹

§ 2. Vicarius paroecialis constitui potest sive pro tota paroecia sive pro determinata paroeciae parte.²

§ 3. Vicarium paroecialem libere nominat Episcopus eparchialis audito, nisi aliter prudenter iudicat, parochi et, si de sodali instituti religiosi vel societatis vitae communis ad instar religiosorum agitur, servato can. 284, § 2.³

Can. 302 – § 1. Vicarii paroecialis iura et obligationes ex iure communi et particulari necnon ex litteris Episcopi eparchialis desumantur et sub auctoritate parochi exercenda sunt; sed, nisi aliter expresse cavetur et excepta obligatione, de qua in can. 294, vicarius paroecialis debet ratione officii parochum adiuvere in toto ministerio paroeciali et, si res fert, parochi vicem supplere.⁴

§ 2. Ratione autem officii vicarius paroecialis facultate matrimonia benedicendi praeditus non est; hanc tamen facultatem, etiam generalem, ei conferre potest praeter Hierarcham loci etiam parochus intra fines paroeciae; quam facultatem, si ipsi collata est, vicarius paroecialis aliis quoque sacerdotibus singulis in casibus conferre potest.

§ 3. Vicarius paroecialis tamquam parochi cooperator praestantem et actuosam operam cottidie impendat in munere pastorali; inter parochum et vicarium paroecialem fraterna habeatur conversatio, mutua caritas et reverentia semper vigeat iidemque consiliis, auxilio et exemplo se invicem adiuvent curae paroeciali concordi voluntate communique studio providentes.⁵

¹ Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § V, IX. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 7 „Quia”; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. II, cap. IX, 7) „Necessitate”; Syn. Armen., a. 1911, 347; 353.

² * Syn. Armen., a. 1911, 353.

³ * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 7 „Quia”; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. II, cap. IX, 7 „Parochus”.

- § 2. Kto przyjął tymczasowe kierowanie parafią, powinien natychmiast powiadomić o tym Biskupa eparchialnego. KPK/83: 541 § 2
KPK/17: 472 n. 3
CS: 513 n. 3
- Kan. 301** – § 1. Jeśli wydaje się to pożyteczne lub konieczne dla wypełnienia pasterskiej posługi, proboszczowi może być przydzielony jeden lub więcej wikariuszy parafialnych, którzy powinni być prezbiterami. KPK/83: 545 § 1
KPK/17: 476 § 1
CS: 517 § 1
- § 2. Wikariusz parafialny może być ustanowiony albo dla całej parafii, albo dla określonej jej części. KPK/83: 545 § 2
KPK/17: 476 § 2
CS: 517 § 2
- § 3. Wikariusza parafialnego swobodnie mianuje Biskup eparchialny, po wysłuchaniu, chyba że co innego uzna za pożyteczne, proboszcza albo, gdy chodzi o członka instytutu zakonnego lub stowarzyszenia życia wspólnego na wzór zakonników, z zachowaniem kan. 284 § 2. KPK/83: 545 § 3
KPK/17: 476 § 3, 4
CS: 517 § 3, 4
- Kan. 302** – § 1. Obowiązki i uprawnienia wikariusza parafialnego są określone przez prawo wspólne i partykularne oraz pismo Biskupa eparchialnego i powinny być wykonywane pod władzą proboszcza; jeśli czego innego wyraźnie nie zastrzeżono i z wyjątkiem obowiązku, o którym w kan. 294, wikariusz parafialny powinien z racji urzędu wspomagać proboszcza w całej posłudze parafialnej i, jeśli zachodzi taka konieczność, zastępować proboszcza. KPK/83: 548 § 1, 2
KPK/17: 476 § 6
CS: 517 § 6
- § 2. Z racji urzędu wikariusz parafialny nie posiada natomiast upoważnienia do błogosławienia małżeństw; jednak uprawnienia tego, także na sposób ogólny może mu udzielić, oprócz Hierarchy miejsca, także proboszcz w granicach parafii; upoważnienia tego, jeśli zostało mu udzielone, wikariusz parafialny może także udzielić w pojedynczych przypadkach innym kapłanom. KPK/83: 1111 § 1
KPK/17: 1096 § 1
CA: 87 § 1 n. 2
- § 3. Wikariusz parafialny jako współpracownik proboszcza powinien poprzez swoją codzienną pracę uczestniczyć w posłudze pasterskiej; pomiędzy proboszczem a wikariuszem parafialnym powinna istnieć braterska wspólnota, wzajemna miłość i szacunek; powinni zawsze wspierać się nawzajem radą, pomocą i przykładem w trosce pasterskiej, powinni także zgodnie i wspólnie ją planować. KPK/83: 548 § 3

⁴ * Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. II, cap. IX, 7) „Necessitate”; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. VII, cap. VII, 2-8; Syn. Armen., a. 1911, 353.

⁵ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 30, 3); const. *Lumen gentium*, 28 „Vi communis”.

§ 4. Vicarius paroecialis obligatione tenetur in paroecia residendi secundum praescripta Episcopi eparchialis vel legitimas consuetudines; circa tempus feriarum vero vicarius paroecialis idem ius habet ac parochus.¹

Can. 303 – Vicarius paroecialis potest ab Episcopo eparchiali amoveri iusta de causa; si vero vicarius paroecialis est sodalis instituti religiosi vel societatis vitae communis ad instar religiosorum, servetur can. 1391, § 2.²

CAPUT IV

De rectoribus ecclesiarum

Can. 304 – Rector ecclesiae est presbyter, cui cura demandatur alicuius ecclesiae, quae nec paroecialis est nec adnexa domui instituti vitae consecratae.

Can. 305 – § 1. Rector ecclesiae nominatur ab Episcopo eparchiali salvo iure Superioris maioris instituti religiosi vel societatis vitae communis ad instar religiosorum presbyterum idoneum sui instituti vel societatis ad nominationem proponendi.

§ 2. Etsi ecclesia pertinet ad aliquod institutum vitae consecratae clericale iuris pontificii vel patriarchalis, Episcopo eparchiali competit rectorem ecclesiae a Superiore propositum nominare.

§ 3. Si ecclesia coniuncta est cum seminario aliove collegio, quod a presbyteris regitur, rector seminarii vel collegii est simul rector ecclesiae, nisi aliud Episcopus eparchialis statuit.

Can. 306 – § 1. In ecclesia sibi commissa rectori ecclesiae functiones paroeciales peragere non licet nisi consentiente aut, si res fert, delegante parochi et firmo can. 336, § 2.

§ 2. Rector ecclesiae potest ibidem Divinam Liturgiam et laudes divinas celebrare salvis legitimis foundationis statutis atque, dummodo haec de iudicio Hierarchae loci nullo modo ministerio paroeciali praeiudicium afferant.

¹* Syn. Armen., a. 1911, 356.

§ 4. Wikariusz parafialny jest obowiązany rezydować w parafii według przepisów Biskupa eparchialnego albo prawnego zwyczaju; odnośnie do czasu wakacji wikariusz ma takie samo prawo jak proboszcz.

KPK/83: 550 § 1, 3
KPK/17: 476 § 5
CS: 517 § 5

Kan. 303 – Biskup eparchialny może odwołać wikariusza parafialnego dla słusznej przyczyny; jeśli zaś wikariusz parafialny jest członkiem instytutu zakonnego lub stowarzyszenia życia wspólnego na wzór zakonników powinien zostać zachowany kan. 1391 § 2.

KPK/83: 552
KPK/17: 477 § 1
CS: 518 § 1

ROZDZIAŁ IV *Rektorzy kościołów*

Kan. 304 – Rektorem kościoła jest prezbiter, któremu powierzono jakiś kościół nie będący parafialnym ani nie złączony z domem instytutu życia konsekrowanego.

KPK/83: 556
KPK/17: 479 § 1
CS: 519 § 1

Kan. 305 – § 1. Rektor kościoła jest mianowany przez Biskupa eparchialnego z zachowaniem prawa wyższego przełożonego instytutu zakonnego lub stowarzyszenia życia wspólnego na wzór zakonników do proponowania do nominacji zdatnego prezbitera ze swojego instytutu lub stowarzyszenia.

KPK/83: 557 § 1
KPK/17: 480 § 1
CS: 520 § 1

§ 2. Jeśli kościół należy do instytutu kleryckiego życia konsekrowanego na prawie papieskim lub patriarszym, Biskupowi eparchialnemu przysługuje prawo mianowania rektora kościoła zaproponowanego przez przełożonego.

KPK/83: 557 § 2
KPK/17: 480 § 2
CS: 520 § 2

§ 3. Jeśli kościół jest związany z seminarium lub innym kolegium kierowanym przez prezbitera, rektor seminarium lub kolegium jest zarazem rektorem kościoła, chyba że Biskup eparchialny inaczej postanowił.

KPK/83: 557 § 3
KPK/17: 480 § 3
CS: 520 § 3

Kan. 306 – § 1. W kościele sobie powierzonym rektor kościoła może wykonywać czynności parafialne tylko za zgodą lub, jeśli sprawa tego wymaga, delegacją proboszcza i z zachowaniem kan. 336 § 2.

KPK/83: 558
KPK/17: 481
CS: 521

§ 2. Rektor kościoła może w nim sprawować Boską Liturgię i Liturgię Godzin z zachowaniem prawnie ustanowionych fundacji i jeśli, zgodnie z osądem Hierarchy miejsca, nie będzie to w żaden sposób szkodziło posłudze parafialnej.

KPK/83: 559
KPK/17: 482
CS: 522

²Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 32.

Can. 307 – Hierarcha loci, si id opportunum censet, potest rectori ecclesiae praecipere, ut determinatas in ecclesia sibi commissa celebret functiones sacras, etiam paroeciales, necnon ut ecclesia pateat certis christifidelium coetibus.

Can. 308 – Sine rectoris ecclesiae vel auctoritatis superioris licentia saltem praesumpta nemini licet in ecclesia Divinam Liturgiam vel laudes divinas celebrare, sacramenta ministrare aliasve functiones sacras peragere; haec vero licentia dari vel denegari debet ad normam iuris.

Can. 309 – Rector ecclesiae sub auctoritate Hierarchae loci servatisque legitimis statutis et iuribus quaesitis debet curare, ut Divina Liturgia, sacramenta et laudes divinae secundum praescripta librorum liturgicorum et iuris in ecclesia celebrentur, onera fideliter impleantur, bona ecclesiastica diligenter administrantur, sacrae suppellectilis atque aedium sacrarum conservationi et decori provideatur nec quidpiam fiat, quod sanctitati loci ac reverentiae domui Dei debitae quoquo modo non congruat.

Can. 310 – Rectorem ecclesiae Episcopus eparchialis amovere potest iusta de causa; si vero rector ecclesiae est sodalis instituti religiosi vel societatis vitae communis ad instar religiosorum, servetur can. 1391, § 2.

- Kan. 307** – Hierarcha miejsca, jeśli uzna to za pożyteczne, może rektorowi kościoła nakazać, aby w powierzonym mu kościele sprawował określone funkcje, nawet parafialne, jak również by kościół był dostępny dla pewnych wspólnot chrześcijan. KPK/83: 560
KPK/17: 483 n. 1
CS: 523 n. 1
- Kan. 308** – Bez zezwolenia rektora lub innego prawnego przełożonego, przynajmniej domniemanego, nie wolno nikomu w kościele sprawować Boskiej Liturgii albo Liturgii Godzin, udzielać sakramentów lub wypełniać innych funkcji liturgicznych; wyrażenie zgody lub jej odmowa muszą być dokonane zgodnie z przepisami prawa. KPK/83: 561
KPK/17: 484
CS: 524
- Kan. 309** – Rektor kościoła pod władzą Hierarchy miejsca, z zachowaniem prawnych statutów oraz praw nabytych, obowiązany jest troszczyć się o sprawowanie w kościele Boskiej Liturgii, sakramentów i Liturgii Godzin zgodnie z przepisami ksiąg liturgicznych i prawa, o wierne wypełnianie zobowiązań, staranny zarząd dobrami kościelnymi, konserwację i uświetnianie sprzętów liturgicznych i budynków sakralnych, oraz aby nie działo się nic, co nie przystoi świętości miejsca oraz poszanowaniu domu Bożego. KPK/83: 562
KPK/17: 485
CS: 525 § 1
- Kan. 310** – Biskup eparchialny może dla słusznej przyczyny odwołać rektora kościoła; jeśli zaś rektor kościoła jest członkiem instytutu zakonnego albo stowarzyszenia życia wspólnego na wzór zakonników, powinien być zachowany kan. 1391 § 2. KPK/83: 563
KPK/17: 486
CS: 526

TITULUS VIII DE EXARCHIIS ET DE EXARCHIS

Can. 311 – § 1. Exarchia est populi Dei portio, quae ob specialia adiuncta ut eparchia non est erecta quaeque territorialiter vel alia ratione circumscripta Exarcho pascenda concreditur.¹

§ 2. In erectione, immutatione et suppressione exarchiae, quae intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis sita est, servandus est can. 85, § 3; erectio, immutatio et suppressio ceterarum exarchiarum soli Sedi Apostolicae competit.

Can. 312 – Exarchus exarchiam regit aut nomine illius, a quo nominatus est, aut nomine proprio; de qua re in erectione vel immutatione exarchiae constare debet.

Can. 313 – Quae in iure de eparchiis vel de Episcopis eparchialibus dicuntur, valent etiam de exarchiis vel de Exarchis, nisi aliter iure expresse cavetur vel ex natura rei constat.

Can. 314 – § 1. Intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis Exarchus nominatur a Patriarcha de consensu Synodi permanentis et firmis cann. 181-188, si de Exarcho agitur, qui Episcopus ordinandus est; in ceteris casibus nominatio Exarchi competit soli Sedi Apostolicae.²

§ 2. Exarchus a Patriarcha nominatus ab officio amoveri non potest nisi de consensu Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis.

§ 3. Exarchus possessionem canonicam exarchiae sibi concreditae capit decretum nominationis ostendens ei, qui interim exarchiam regit.

Can. 315 – § 1. Exarchus extra fines territorii Ecclesiae patriarchalis constitutus a Patriarcha presbyteros idoneos expetere potest, qui curam pastoralem christifidelium in exarchia suscipiant; Patriarcha autem, quatenus fieri potest, petitioni Exarchi satisfaciat.

¹ * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XIII, § 9, 3, 6); Syn. Armen., a. 1911, 196.

TYTUŁ VIII EGZARCHATY I EGZARCHOWIE

Kan. 311 – § 1. Egzarchatem jest część Ludu Bożego, która w związku ze specjalnymi okolicznościami nie została erygowana jako eparchia i terytorialnie lub w inny sposób została określona oraz powierzona egzarchowi jako pasterzowi.

KPK/83: 370, 371 § 2
KPK/17: 293 § 1
CS: 366 § 1, 388 § 1

§ 2. W odniesieniu do erygowania, zmiany i zniesienia egzarchatu, który znajduje się w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego, należy zachować kan. 85 § 3; erygowanie, zmiana lub zniesienie pozostałych egzarchatów jest zastrzeżona Stolicy Apostolskiej.

KPK/83: 373
KPK/17: 215 § 1
CS: 159, 248 § 2, 238 § 2, 362 § 1

Kan. 312 – Egzarcha zarządza egzarchatem albo w imieniu tego, kto go mianował, albo w imieniu własnym; ta sprawa powinna zostać ustalona przy erygowaniu lub zmianie egzarchatu.

KPK/83: 370, 371 § 2
KPK/17: 293 § 1, 319 § 1, 320 § 1
CS: 362 § 2, 363 § 1, 366 § 1, 388 § 1

Kan. 313 – Postanowienia prawa odnośnie do eparchii lub do Biskupów eparchialnych odnoszą się także do egzarchatów lub do egzarchów, chyba że co innego zostało wyraźnie postanowione lub wynika z natury rzeczy.

KPK/83: 368, 381 § 2
KPK/17: 215 § 2, 294 § 1, 2, 320 § 1, 322 § 1, 323 § 1
CS: 363 § 2, 364 § 1 n. 1, § 2, 367 § 1, 2 n. 1, 2, 391; PA: 306 § 3

Kan. 314 – § 1. W granicach terytorium Kościoła patriarchalnego, egzarcha jest mianowany przez Patriarchę za zgodą stałego Synodu i z zachowaniem kan. 181-188, gdy dotyczy to egzarchy, który ma zostać wyświęcony na Biskupa; w pozostałych przypadkach nominacja egzarchy jest zastrzeżona Stolicy Apostolskiej.

KPK/17: 293 § 1, 320 § 1
CS: 363 § 1, 336 § 2, 388 § 2

§ 2. Egzarcha mianowany przez Patriarchę nie może zostać odwołany z urzędu bez zgody Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego.

CS: 388 § 2

§ 3. Egzarcha obejmuje kanonicznie egzarchat sobie powierzony przez okazanie dekretu nominacyjnego tymczasowemu zarządcy egzarchatu.

KPK/17: 293 § 2
CS: 366 § 3, 389

Kan. 315 – § 1. Egzarcha ustanowiony przez Patriarchę poza granicą terytorium Kościoła patriarchalnego może domagać się odpowiednich prezbiterów, którzy powinni przyjąć w egzarchacie troskę pasterską nad chrześcijanami; Patriarcha zaś, o ile to możliwe, powinien zadośćuczynić prośbie egzarchy.

CS: 369 § 1

² S.C. pro Eccl. Orient., decr. 1 mar. 1929, art. 1; decr. 24 maii 1930, art. 1.

§ 2. Presbyteri a Patriarcha ad tempus determinatum aut indeterminatum in exarchiam missi exarchiae addicti habentur et in omnibus subsunt potestati Exarchi.

Can. 316 – A decretis Exarchi, qui nomine Romani Pontificis vel Patriarchae exarchiam regit, recursus fit respective ad Sedem Apostolicam vel Patriarcham; a decretis Exarchi, qui nomine proprio exarchiam regit, recursus fit ad ordinariam normam iuris.

Can. 317 – Exarchus obligatione tenetur sanctorum Apostolorum Petri et Pauli limina visitandi ad normam can. 208 exceptis Exarchis, qui nomine Patriarchae exarchiam sibi concreditam regunt.¹

Can. 318 – § 1. Exarchus a Patriarcha nominatus debet quinto quoque anno relationem scripto datam ad Patriarcham de statu spirituali et temporali exarchiae mittere.

§ 2. Exarchus a Romano Pontifice nominatus eandem relationem Sedi Apostolicae singulis quinquenniis debet facere et, si ad Ecclesiam patriarchalem pertinet, etiam Patriarchae exemplar relationis quam primum mittere.²

Can. 319 – § 1. Legibus de conventu eparchiali, de curia eparchiali, de consilio presbyterali, de collegio consultorum eparchialium et de consilio pastorali Exarchus tenetur locorum et personarum rationi iudicio auctoritatis, quae exarchiam erexit vel immutavit, aequae accommodatis.

§ 2. Si collegium consultorum ad normam can. 271, § 3 constitui non potest, Exarchus constituat coetum ex prudentioribus presbyteris non minus quam tribus, quatenus fieri potest inter membra consilii presbyteralis, si hoc exstat, selectis, cuius consensum vel consilium exquirere debet, quoties ius statuit Episcopum eparchialem ad agendum indigere consensu vel consilio collegii consultorum eparchialium.

Can. 320 – § 1. Exarchiae vacantis vel impeditae regimen transit ad Protosyncellum aut, si deest, ad parochum ordinatione presbyterali seniore.

¹ S.C. de Prop. Fide (pro Neg. Rit. Orient.), decr. 18 aug. 1913, art. 9; decr. 17 aug. 1914, art. 8; S.C. pro Eccl. Orient., decr. 1 mar. 1929, art. 9; decr. 24 maii 1930, art. 9.

§ 2. Prezbiterzy posłani przez Patriarchę do egzarchatu na czas określony lub nieokreślony, uważani są za przydzielonych do egzarchatu i podlegają we wszystkim władzy egzarchy.

CS: 369 § 2

Kan. 316 – Od dekretów egzarchy, który zarządza egzarchatem w imieniu Biskupa Rzymskiego lub Patriarchy, przysługuje rekurs do Stolicy Apostolskiej lub do Patriarchy; od dekretów egzarchy, który zarządza egzarchatem w imieniu własnym, przysługuje rekurs według zwyczajnych norm prawa.

KPK/17: 298
CS: 372, 391

Kan. 317 – Egzarcha jest zobowiązany do odwiedzenia progów świętych Apostołów Piotra i Pawła według kan. 208, z wyjątkiem egzarchy, który zarządza egzarchatem sobie powierzonym w imieniu Patriarchy.

KPK/83: 400 § 3
KPK/17: 299
CS: 375

Kan. 318 – § 1. Egzarcha mianowany przez Patriarchę powinien co pięć lat składać na piśmie i przysłać Patriarsze sprawozdanie o stanie duchowym i materialnym egzarchatu.

CS: 390

§ 2. Egzarcha mianowany przez Biskupa Rzymskiego takie samo sprawozdanie powinien sporządzać co pięć lat dla Stolicy Apostolskiej oraz, jeśli należy do Kościoła patriarchalnego, powinien także Patriarsze jak najszybciej przesać jeden egzemplarz sprawozdania.

KPK/17: 300 § 1
CS: 376 § 1

Kan. 319 – § 1. Egzarcha w odniesieniu do miejsc i osób jest związany normami dotyczącymi zgromadzenia eparchialnego, kurii eparchialnej, rady kapłańskiej, kolegium konsultorów eparchialnych i rady duszpasterskiej, odpowiednio przystosowanymi, po zasięgnięciu opinii władzy, która erygowała lub przekształciła egzarchat.

KPK/17: 304 § 1, 2
CS: 379, 380 § 2, 391

§ 2. Jeśli kolegium konsultorów nie może zostać ustanowione według kan. 271 § 3, egzarcha powinien ustanowić zespół złożony z przynajmniej trzech roztropniejszych prezbiterów, o ile jest to możliwe, wybranych spośród członków rady kapłańskiej, jeśli ta istnieje, których rada lub zgoda powinna być wymagana, ilekroć prawo wymaga do działania Biskupa eparchialnego rady lub zgody kolegium konsultorów eparchialnych.

KPK/83: 495 § 2
KPK/17: 302
CS: 377, 391

Kan. 320 – § 1. W przypadku wakansu egzarchatu lub przeszkody w działaniu zarząd przechodzi na Protosyncella, a jeśli go nie ma, na proboszcza najstarszego święceniami prezbiteratu.

CS: 365 § 2, 384 § 3
n. 1, 3, § 5

² S.C. de Prop. Fide (pro Neg. Rit. Orient.), decr. 18 aug. 1913, art. 9; S.C. pro Eccl. Orient., decr. 1 mar. 1929, art. 9; decr. 24 maii 1930, art. 9.

§ 2. Ille, ad quem exarchiae regimen interim devenit, quam primum debet certiore auctoritate, cuius est Exarchum nominare, ut provideat; interim vero uti potest omnibus potestatibus et facultatibus sive ordinariis sive delegatis, quas Exarchus habuit, nisi eidem commissae sunt industria personae Exarchi.

Can. 321 – § 1. Exarchus, qui Episcopus ordinatus non est, habet durante munere privilegia et insignia primae post episcopalem dignitatis.

§ 2. In his privilegiis et insignibus retinendis vel minus expleto munere servetur ius particulare.

§ 2. Ten, który czasowo przejął zarząd egzarchatem, winien jak najszybciej zawiadomić o tym władzę, do której należy mianowanie egzarchy, aby to uczyniła; w czasie tymczasowego zarządu może używać wszelkiej władzy zarówno zwyczajnej, jak i delegowanej, która przysługiwała egzarchowi, chyba że została mu udzielona ze względu na osobę.

KPK/17: 310 § 1, 2
CS: 385 § 1, 2

Kan. 321 – § 1. Egzarcha, który nie posiada święceń biskupich, ma podczas wypełniania swojego zadania przywileje i odznaki pierwsze po tych, którzy mają godność biskupią.

KPK/17: 308
CS: 387 § 1, 391

§ 2. W odniesieniu do zatrzymania lub umniejszenia tych przywilejów i insygniów po wypełnieniu zadania powinno być zachowane prawo partykularne.

TITULUS IX
DE CONVENTIBUS HIERARCHARUM PLURIUM
ECCLESiarUM SUI IURIS

Can. 322 – § 1. Ubi id de iudicio Sedis Apostolicae opportunum videtur, Patriarchae, Metropolitanae Ecclesiarum metropolitanarum sui iuris, Episcopi eparchiales et, si statuta ita ferunt, etiam ceteri Hierarchae loci plurium Ecclesiarum sui iuris, etiam Ecclesiae latinae, in eadem natione vel regione potestatem suam exercentes ad periodicos conventus statis temporibus convocandi sunt a Patriarcha aliave auctoritate a Sede Apostolica designata, ut communicatis prudentiae et experientiae luminibus et collatis consiliis sancta fiat ad commune Ecclesiarum bonum virium conspiratio, qua unitas actionis foveatur, communia opera iuventur, bonum religionis expeditius promoveatur atque disciplina ecclesiastica efficacius servetur.¹

§ 2. Decisiones huius conventus vim iuridice obligandi non habent, nisi de eis agitur, quae nulli possunt esse praeiudicio ritui uniuscuiusque Ecclesiae sui iuris vel potestati Patriarcharum, Synodorum, Metropolitanarum atque Consiliorum Hierarcharum atque simul saltem per duas ex tribus partibus suffragiorum membrorum suffragium deliberativum habentium latae necnon a Sede Apostolica approbatae sunt.

§ 3. Decisio, etsi unanimo suffragio facta, quae quomodocumque competentiam huius conventus excedit, omni vi caret, donec ab ipso Romano Pontifice approbata erit.

§ 4. Unusquisque conventus Hierarcharum plurium Ecclesiarum sui iuris sua conficiat statuta, in quibus foveatur, quatenus fieri potest, etiam participatio Hierarcharum Ecclesiarum, quae nondum sunt in plena communiione cum Ecclesia catholica; statuta, ut valeant, a Sede Apostolica approbari debent.

¹ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 37, 38, 6); decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 4.

TYTUŁ IX
ZGROMADZENIA HIERARCHÓW
WIELU KOŚCIOŁÓW SUI IURIS

Kan. 322 – § 1. Tam, gdzie według osądu Stolicy Apostolskiej wydaje się to pożyteczne, Patriarchowie, Metropolici Kościołów metropolitalnych sui iuris, Biskupi eparchialni i, jeśli statuty tak przewidują, także inni Hierarchowie miejsca różnych Kościołów sui iuris, także Kościoła łacińskiego, wykonujący swoją władzę w tym samym narodzie lub regionie, zwoływani są przez Patriarchę lub inną władzę wyznaczoną przez Stolicę Apostolską na okresowe zgromadzenia, aby poprzez wymianę doświadczeń, metod i udzielane rady dokonywało się święte zjednoczenie sił dla dobra wspólnego Kościołów, wspierające jedność działania i wspólne dzieło, rozszerzające dobro wiary i skuteczniej zachowujące dyscyplinę kościelną.

§ 2. Postanowienia tego zgromadzenia nie mają wiążącej mocy prawnej, chyba że odnoszą się do tych spraw, które nie mogą stanowić żadnego uszczerbku dla obrządku któregośkolwiek Kościoła sui iuris lub władzy Patriarchów, Synodów, Metropolitów lub Rad Hierarchów, a jednocześnie zostały uchwalone większością przynajmniej dwóch trzecich głosów członków posiadających głos czynny i zostały zatwierdzone przez Stolicę Apostolską.

§ 3. Postanowienie, chociażby uchwalone jednomyślnie, które w jakikolwiek sposób przekracza kompetencje tego zgromadzenia, jest pozbawione wszelkiej mocy aż do chwili zatwierdzenia przez Biskupa Rzymskiego.

§ 4. Każde zgromadzenie Hierarchów wielu Kościołów sui iuris powinno sporządzić swoje statuty, w których popierać należy, o ile to możliwe, także uczestnictwo Hierarchów Kościołów nie będących w pełnej jedności z Kościołem katolickim; statuty, aby były ważne, powinny zostać zatwierdzone przez Stolicę Apostolską.

TITULUS X DE CLERICIS

Can. 323 – § 1. Clerici, qui etiam ministri sacri vocantur, sunt christifideles, qui ab auctoritate competenti ecclesiastica electi per donum Spiritus Sancti in sacra ordinatione receptum deputantur, ut in Christi Pastoris missione et potestate partem habentes Ecclesiae sint ministri.¹

§ 2. Ratione sacrae ordinationis clerici ex divina institutione a ceteris christifidelibus distinguuntur.²

Can. 324 – Clerici inter se communionem hierarchicam iuncti et in variis gradibus constituti unum ministerium ecclesiasticum divinitus institutum diversimode participant.³

Can. 325 – Clerici ratione sacrae ordinationis distinguuntur in Episcopos, presbyteros et diaconos.⁴

Can. 326 – Clerici in gradibus ordinis ipsa sacra ordinatione constituuntur; potestatem autem exercere non possunt nisi ad normam iuris.⁵

Can. 327 – Si praeter Episcopos, presbyteros vel diaconos alii etiam ministri in ordine minore constituti et generatim clerici minores vocati ad populi Dei servitium vel ad functiones sacrae liturgiae exercendas admittuntur vel instituuntur, iidem reguntur tantum iure particulari propriae Ecclesiae sui iuris.⁶

¹ Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 2 „Idem”, 7 „Presbyteri omnes”, 12 „Sacramenta”; const. *Lumen gentium*, 10 „Sacerdotium”, 29 „In gradu”.

² Vat. II, const. *Lumen gentium*, 32 „Si igitur”, 10 „Sacerdotium”, 20, 31 „Nomine”; S. Clemens I, ep. *Ecclesia Dei*, a. c. 96, „Cum igitur”; Trid., sess. XXIII, *De ordine*, cap. 4, can. 4.

³ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 28 „Christus” et „Presbyteri”, 29 „In gradu”; decr. *Presbyterorum ordinis*, 2 „Officium”, 7 „Presbyteri omnes”.

⁴ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 28 „Christus”. – S. Clemens I, ep. *Ecclesia Dei*, a. c. 96, „Apostoli nobis”; Trid., sess. XXIII, *De ordine*, cap. 4, cann. 2, 6-7.

TYTUŁ X DUCHOWNI

- Kan. 323** – § 1. Duchownymi, zwanymi także świętymi szafarzami, są chrześcijanie, którzy wybrani przez kompetentną władzę kościelną przez dar Ducha Świętego przyjęty w święceniach, są przeznaczani, aby mając udział w posłannictwie i władzy Chrystusa Pasterza byli sługami Kościoła. KPK/83: 1008
KPK/17: 108 § 1
CS: 38 § 1 n. 1
- § 2. Z racji przyjętych świętych święceń duchowni są odróżnieni z ustanowienia Bożego od pozostałych chrześcijan. KPK/83: 207 § 1
KPK/17: 107
CS: 38 § 1 n. 2
- Kan. 324** – Duchowni, złączeni ze sobą komunią hierarchiczną i ustanowieni na różnych stopniach, uczestniczą na różny sposób w jednym posługiwaniu kościelnym ustanowionym przez Boga. KPK/17: 108 § 2
CS: 38 § 2
- Kan. 325** – Wśród duchownych z racji przyjętych święceń wyróżnia się Biskupów, prezbiterów i diakonów. KPK/83: 1009 § 1
KPK/17: 108 § 3
CS: 38 § 3
- Kan. 326** – Duchowni na stopniach święceń ustanawiani są na mocy samych święceń; władzę zaś mogą wykonywać jedynie według norm prawa. KPK/17: 109
CS: 39
- Kan. 327** – Jeśli oprócz Biskupów, prezbiterów i diakonów również inni szafarze, nazwani ogólnie niższymi duchownymi, są ustanawiani przez święcenia niższe i dopuszczani lub ustanawiani dla posługiwania ludowi Bożemu lub do wykonywania funkcji w świętej liturgii, rządzą się oni jedynie prawem partykularnym własnego Kościoła *sui iuris*. CS: 40

⁵ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 22 „Sicut”, 29 „In gradu”; decr. *Presbyterorum ordinis*, 2 „Officium”, 8 „Presbyteri”. – Nic. II, can. 14; S. Tarasius CP., ep. ad Epp. Siciliae; Trid., sess. XXIII, *De ordine*, cap. 4, can. 7.

⁶ * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 7 „Quoniam”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. II, 1; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. 7 „Ordinum”; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XIII, § 1, 5; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VII, § 1, 5; Syn. Armen., a. 1911, 515-519.

CAPUT I

De institutione clericorum

Can. 328 – Ecclesiae proprium ius et obligatio est clericos aliosque suos ministros instituendi; quae obligatio singulariter et impensius exercetur seminariis erigendis et regendis.¹

Can. 329 – § 1. Opus fovendarum vocationum praesertim ad ministeria sacra ad totam communitatem christianam pertinet, quae pro sua responsabilitate sollicita sit oportet de necessitatibus ministerii universae Ecclesiae:²

- 1° curent parentes, magistri aliique vitae christianae primi educatores, ut familiis et scholis spiritu evangelico animatis pueri et iuvenes Dominum per Spiritum Sanctum vocantem libere auscultare eique libenter respondere possint;³
- 2° clerici, imprimis parochi, studeant vocationes sive in adolescentibus sive in aliis, etiam provectioris aetatis, dignoscere atque fovere;⁴
- 3° Episcopi eparchialis praecipue est coniunctis viribus cum aliis Hierarchis in vocationibus provehendis gregem suum excitare inceptaque coordinare.⁵

§ 2. Iure particulari provideatur, ut opera ad vocationes provehendas sive regionalia sive, quatenus fieri potest, eparchialia in omnibus Ecclesiis instituantur, quae aperta sint oportet ad universae Ecclesiae necessitates, praecipue missionales.⁶

Can. 330 – § 1. Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis vel Consilii Hierarcharum est edere rationem institutionis clericorum, qua ius commune pressius explicandum est pro seminariis intra fines territorii propriae Ecclesiae sitis; in ceteris casibus vero Episcopi eparchialis est conficere huius generis rationem eparchiae suae propriam firmo can. 150, § 3; istarum auctoritatum est rationem etiam immutare.⁷

¹ Pius IX, *Syllabus errorum*, a. 1864, prop. 45-46; Vat. II, decr. *Optatam totius*, prooem., 1; S.C. de Sem. et Stud. Univ., ep. 14 maii 1965; Ioannes Paulus II, ep. *Magnus dies*, 8 apr. 1979, „Eadem”.

² Vat. II, decr. *Optatam totius*, 2; decr. *Presbyterorum ordinis*, 11 „Pastor”.

³ Vat. II, decr. *Optatam totius*, 2 „Fovendarum”; decr. *Apostolicam actuositatem*, 11 „Cum”.

ROZDZIAŁ I

Kształcenie duchowieństwa

Kan. 328 – Kościół posiada własne prawo i obowiązek kształcenia duchownych i innych swoich szafarzy; ten szczególny i konieczny obowiązek wykonuje przez erygowanie i zarządzanie seminariami. KPK/83: 232
KPK/17: 1352

Kan. 329 – § 1. Dzieło wspierania powołań, przede wszystkim do świętej posługi, spoczywa na całej wspólnocie chrześcijańskiej, która ze względu na swoją współodpowiedzialność powinna się troszczyć o potrzeby posługiwania w Kościele powszechnym: KPK/83: 233 § 1

1° rodzice, nauczyciele i inni pierwsi wychowawcy do życia chrześcijańskiego powinni się troszczyć, aby dzieci i młodzież w rodzinach i szkołach ożywionych duchem ewangelicznym, mogły swobodnie usłyszeć powołującego Pana przez Ducha Świętego i chętnie mu odpowiedzieć; KPK/83: 233 § 1

2° duchowni, zwłaszcza proboszczowie, powinni usilnie się starać, aby rozpoznawać i wspierać powołania zarówno u młodych, jak i u innych, także w dojrzałym wieku; KPK/83: 233 § 1, 2
KPK/17: 1353

3° szczególnym obowiązkiem Biskupów eparchialnych, w łączności z innymi Hierarchami, jest zachęcanie swojej trzody do rozbudzania powołań i koordynowanie podjętych poczynań. KPK/83: 233 § 1

§ 2. Prawo partykularne powinno zadbać, aby dzieła dla rozbudzania powołań czy to regionalne, czy to, o ile to możliwe, eparchialne, zostały ustanowione we wszystkich Kościołach, które powinny być otwarte na potrzeby Kościoła powszechnego, zwłaszcza misyjnego. KPK/83: 233 § 1

Kan. 330 – § 1. Do Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego lub Rady Hierarchów należy wydanie programu kształcenia duchownych, który dokładniej rozwija prawo wspólne dla seminariów położonych w granicach terytorium własnego Kościoła; w pozostałych przypadkach zaś Biskupi eparchialni powinni wydać taki dokument dla swojej eparchii z zachowaniem kan. 150, § 3; ta sama władza może tenże program zmienić. KPK/83: 242 § 1

⁴ Vat. II, decr. *Optatam totius*, 2 „Fovendarum”; decr. *Presbyterorum ordinis*, 11 „Pastor”.

⁵ Vat. II, decr. *Optatam totius*, 2 „Episcoporum”; decr. *Christus Dominus*, 15 „Quae”.

⁶ Vat. II, decr. *Optatam totius*, 2 „Opus”; decr. *Presbyterorum ordinis*, 11 „Ipsis”.

⁷ Vat. II, decr. *Optatam totius*, 1.

§ 2. Ratio institutionis clericorum potest esse, conventionibus etiam initis, communis toti regioni vel nationi vel immo aliis Ecclesiis sui iuris cauto, ne quid indoles rituum detrimenti capiat.

§ 3. Ratio institutionis clericorum, iure communi fideliter servato et prae oculis habita traditione propriae Ecclesiae sui iuris, comprehendat praeter alia normas magis speciales circa formationem personalem, spiritualem, doctrinalem et pastoraalem alumnorum necnon circa singulas disciplinas tradendas atque ordinationem cursuum et examinum.

Art. I – De seminariis erigendis et regendis

Can. 331 – § 1. In seminario minore instituuntur imprimis ii, qui indicia vocationis ad ministeria sacra exhibere videntur, ut facilius et clarius eam sibi dignoscere deditoque animo excolere possint; ad normam iuris particularis institui etiam possunt ii, qui, etsi ad statum clericalem vocati non videntur, ad quaedam ministeria vel opera apostolatus implenda formari possunt. Alia vero instituta, quae ex propriis statutis eisdem finibus inseruiunt, etsi nomine differunt, seminario minore aequiparantur.¹

§ 2. In seminario maiore plenius excolitur, probatur atque confirmatur vocatio eorum, qui certis signis idonei iam aestimantur ad ministeria sacra stabiliter suscipienda.²

Can. 332 – § 1. Seminarium minus erigatur in unaquaque eparchia, si id postulat bonum Ecclesiae et vires opesque sinunt.³

§ 2. Erigendum est seminarium maius, quod inserviat aut uni amplissimae eparchiae aut, si non toti Ecclesiae sui iuris, saltem conventionibus initis pluribus eparchiis eiusdem Ecclesiae sui iuris, immo et diversarum Ecclesiarum sui iuris, quae in eadem regione vel natione eparchiam habent, ita, ut tum congruo alumnorum numero tum ea, qua par est, moderatorum ac magistrorum probe paratorum copia necnon subsidiis suffi-

¹ Vat. II, decr. *Optatam totius*, 3; Pius XII, adh. ap. *Menti Nostrae*, 23 sep. 1950, III „Animadvertendum”; S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 11, 13, 18. * Syn. Leopoliensis Ruthenorum, a. 1891, tit. VIII, cap. I, 1-3; Syn. Armen., a. 1911, 701-702.

§ 2. Program kształcenia duchownych może być, na podstawie umów, wspólny dla całego regionu, narodu lub, co więcej dla innych Kościołów *sui iuris*, bacząc na to, aby charakter obrządków nie doznał uszczerbku.

§ 3. Program kształcenia duchownych, wiernie zachowując prawo wspólne i mając na uwadze tradycję własnego Kościoła *sui iuris*, powinien uwzględniać oprócz innych także normy specjalne odnoszące się do formacji osobowej, duchowej, doktrynalnej i pastoralnej alumnów oraz przekazywania poszczególnych nauk oraz kolejności egzaminów i przebiegu studiów. KPK/83: 242 § 1

Art. I – Erygowanie i zarząd seminariów

Kan. 331 – § 1. W niższym seminarium kształcą się przede wszystkim tych, którzy zdają się okazywać przejawy powołania do świętej służby, aby mogli je łatwiej i jaśniej rozeznaczyć oraz ukształtować w duchu poświęcenia; według norm prawa partykularnego można także kształcić tych, którzy chociaż nie wydają się powołani do stanu duchownego, mogą być formowani do pełnienia niektórych posług lub dzieł apostołskich. Inne zaś instytuty, które służą tym samym celom według własnych statutów, choćby nawet różniły się nazwą, są zrównane z seminarium niższym. KPK/83: 234 § 1
KPK/17: 1354 § 1, 2

§ 2. W wyższym seminarium w sposób pełniejszy kształtuje się, wypróbowuje i utwierdza powołanie tych, którzy według pewnych znaków są już uznawani za zdatnych do przyjęcia na stałe świętych posług. KPK/83: 235 § 1
KPK/17: 972 § 1

Kan. 332 – § 1. Seminarium niższe powinno być erygowane w każdej eparchii, jeśli tego wymaga dobro Kościoła i pozwalają na to siły i możliwości. KPK/83: 234 § 1
KPK/17: 1354 § 1, 2

§ 2. Wyższe seminarium należy erygować, aby służyło jednej bardzo dużej eparchii albo, jeśli nie całemu Kościołowi *sui iuris*, przynajmniej po zawarciu umów, wielu eparchiom tego samego Kościoła *sui iuris*, a nawet i różnych Kościołów *sui iuris*, które w tym samym regionie lub kraju mają eparchie, tak, aby wspólnymi siłami zapewniono zarówno odpowiednią liczbę alumnów, jak i odpowiednią dla nich liczbę modera- KPK/83: 237 § 1
KPK/17: 1354 § 2

² Vat. II, decr. *Optatam totius*, 4; S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 20.

³ * Syn. Leopoliensis Ruthenorum, a. 1891, tit. VIII, cap. I, 1.

cientibus optimisque viribus coniunctis institutioni provideatur, cui nihil desideratur.¹

Can. 333 – Etsi optandum est, ut alumnis unius Ecclesiae sui iuris seminarium, praecipue minus, reservetur, ob speciales circumstantias in idem seminarium alumni etiam aliarum Ecclesiarum sui iuris admitti possunt.²

Can. 334 – § 1. Seminarium pro propria eparchia erigitur ab Episcopo eparchiali; seminarium pluribus eparchiis commune ab Episcopis eparchialibus earundem eparchiarum vel ab auctoritate superiore, tamen de consensu Consilii Hierarcharum, si de Metropolita Ecclesiae metropolitanae sui iuris agitur, aut de consensu Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis, si de Patriarcha.³

§ 2. Episcopi eparchiales, pro quorum subditis seminarium commune erectum est, non possunt aliud seminarium valide erigere sine consensu auctoritatis, quae seminarium commune erexit, aut, si de seminario ab ipsis Episcopis eparchialibus erecto agitur, sine unanimi consensu partium convenientium vel sine consensu auctoritatis superioris.

Can. 335 – § 1. Seminarium legitime erectum ipso iure persona iuridica est.

§ 2. In omnibus negotiis iuridicis rector seminarii eiusdem personam gerit, nisi ius particulare vel statuta seminarii aliud statuunt.

Can. 336 – § 1. Seminarium pluribus eparchiis commune subiectum est Hierarchae designato ab eis, qui seminarium erexerunt.

§ 2. Exemptum a regimine paroeciali seminarium est; pro omnibus, qui in seminario sunt, parochi officium, excepta materia matrimoniali et firmo can. 734, impleat rector seminarii eiusve delegatus.

¹ Vat. II, decr. *Optatam totius*, 4, 7; S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 21; S.C. pro Eccl. Orient., decr. 1 mar. 1929, art. 11; decr. 24 maii 1930, artt. 11-13. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. XV; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. VI, 2, II; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 20; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenuorum, a. 1872, tit. IX, cap. I; Syn. Sciarfen. Syrorum,

torów i nauczycieli właściwie przygotowanych, jak również wystarczające środki.

Kan. 333 – Chociaż zaleca się, ażeby dla alumnów jednego Kościoła *sui iuris* zarezerwowane było seminarium, szczególnie niższe, to jednak z powodu specjalnych okoliczności do tego samego seminarium mogą być dopuszczani także uczniowie innych Kościołów *sui iuris*.

Kan. 334 – § 1. Seminarium dla własnej eparchii eryguje Biskup eparchialny; seminarium wspólne dla wielu eparchii erygują Biskupi eparchialni tychże eparchii lub władza wyższa, jednakże za zgodą Rady Hierarchów, jeśli chodzi o Metropolitę Kościoła metropolitalnego *sui iuris*, lub za zgodą Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego, jeśli chodzi o Patriarchę.

KPK/83: 237 § 2
KPK/17: 1354 § 3,
1357 § 4

§ 2. Biskupi eparchialni, dla których podwładnych zostało erygowane seminarium wspólne, nie mogą ważnie erygować innego seminarium bez zgody władzy, która erygowała wspólne seminarium, albo jeśli chodzi o seminarium erygowane przez samych Biskupów eparchialnych, bez jednomyślnej zgody umawiających się stron lub bez zgody władzy wyższej.

Kan. 335 – § 1. Seminarium prawnie erygowane jest osobą prawną na mocy samego prawa.

KPK/83: 238 § 2

§ 2. We wszystkich czynnościach prawnych w imieniu seminarium występuje jego rektor, chyba że prawo partykularne lub statuty seminarium stanowią inaczej.

KPK/83: 238 § 2

Kan. 336 – § 1. Seminarium wspólne dla wielu eparchii podlega Hierarsze wyznaczonemu przez tych, którzy je erygowali.

KPK/83: 259 § 1

§ 2. Seminarium jest wyjęte spod zwierzchnictwa parafialnego, a wobec wszystkich przebywających w seminarium obowiązki proboszcza winien spełniać rektor lub jego delegat, z wyjątkiem spraw małżeńskich i z zachowaniem przepisu kan. 734.

KPK/83: 262
KPK/17: 1368

a. 1888, cap. XIX, art. 1; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VII, § 2, 5; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. VIII, cap. II, 1-3.

²* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, VI, 6, VIII.

³Vat. II, decr. *Optatam totius*, 7.

Can. 337 – § 1. Seminarium propria statuta habeat, in quibus determinantur imprimis finis specialis seminarii et competentia auctoritatum; statuuntur praeterea modus nominationis vel electionis, duratio in officio, iura et obligationes atque iusta remuneratio moderatorum, officialium et magistrorum ac consiliorum necnon rationes, quibus ipsi immo et alumni curam rectoris in disciplina seminarii praesertim servanda participant.

§ 2. Seminarium habeat quoque proprium directorium, quo normae rationis institutionis clericorum adiunctis specialibus accommodatae in effectum ducantur necnon pressius determinantur potiora disciplinae seminarii capita, quae firmis statutis ad institutionem alumnorum ac vitam cottidianam totiusque seminarii ordinem spectant.¹

§ 3. Statuta seminarii approbatione indigent auctoritatis, quae seminarium erexit cuique etiam competit, si casus fert, ea mutare; haec circa directorium spectant ad auctoritatem in statutis determinatam.²

Can. 338 – § 1. In quolibet seminario habeantur rector et, si casus fert, oeconomus aliique moderatores et officiales.³

§ 2. Rectoris est ad normam statutorum moderamen generale seminarii curare, statutis et directorio seminarii ab omnibus observandis instare, opera aliorum moderatorum et officialium coordinare totiusque seminarii unitatem ac collaborationem fovere.⁴

Can. 339 – § 1. Assit quoque saltem unus pater spiritualis a rectore distinctus, praeter quem alumni quemlibet alium presbyterum a rectore ad eorundem directionem spiritualem approbatum libere petere possunt.⁵

§ 2. Praeter confessarios ordinarios alii quoque confessarii sint designati vel invitati integro alumnorum iure quemlibet confessarium, etiam extra seminarium, salva disciplina seminarii petendi.⁶

¹ S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 25.

² S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 25.

³ S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 27-28; Vat. II, decr. *Optatam totius*, 5. * Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. IX, cap. I; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. XIX, art. I „Committi”; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. VIII, cap. II, 3-8; Syn. Armen., a. 1911, 707-708.

⁴ S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 29.

Kan. 337 – § 1. Seminarium powinno posiadać własne statuty, w których przede wszystkim należy określić cel specjalny seminarium i kompetencje władz; ponadto należy ustalić sposób mianowania lub wyboru, czas pełnienia urzędu, prawa i obowiązki oraz słuszne wynagrodzenie moderatorów, urzędników, wykładowców i doradców, jak również zasady, według których oni wszyscy oraz alumni dzielą z rektorem troskę, zwłaszcza o zachowanie dyscypliny. KPK/83: 239 § 3

§ 2. Seminarium powinno posiadać ponadto własne dyrektorium, dzięki któremu normy określające zasady kształcenia duchownych dostosowane do specjalnych okoliczności znajdują zastosowanie, a także dokładniej określają te punkty dyscypliny seminarium, które, z zachowaniem statutów, odnoszą się do kształcenia alumnów i codziennego życia oraz porządku całego seminarium. KPK/83: 243
KPK/17: 1357 § 3

§ 3. Statuty seminarium wymagają zatwierdzenia władzy, która erygowała seminarium i która jest także kompetentna je zmienić, jeśli wymaga tego przypadek; w odniesieniu do dyrektorium uprawnienia te należą do władzy określonej w statutach. KPK/83: 243
KPK/17: 1357 § 3

Kan. 338 – § 1. W każdym seminarium powinien być rektor, a w razie potrzeby także ekonom oraz inni moderatorzy i urzędnicy. KPK/83: 239 § 1
KPK/17: 1358

§ 2. Do rektora należy, według norm statutów, troska o ogólny zarząd seminarium, wymaganie od wszystkich zachowania statutów i dyrektorów seminarium, koordynowanie działania innych moderatorów i urzędników oraz promowanie jedności i współpracy całego seminarium. KPK/83: 260
KPK/17: 1360 § 2

Kan. 339 – § 1. Powinien być także przynajmniej jeden ojciec duchowny wyznaczony przez rektora, z pozostawieniem jednak alumnom swobody zwrócenia się do jakiegokolwiek innego prezbitera, zaaprobowanego przez rektora dla ich kierownictwa duchowego. KPK/83: 239 § 2
KPK/17: 1358

§ 2. Oprócz spowiedników zwyczajnych powinni być wyznaczeni bądź zaproszeni także inni spowiednicy, z zachowaniem prawa alumnów do zwrócenia się do jakiegokolwiek spowiednika, także poza seminarium, nie naruszając dyscypliny seminaryjnej. KPK/83: 240 § 1
KPK/17: 1361 § 1, 2

⁵ S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 27, 55. * Syn. Monast. SS. Salvatoris, Melchitarum, a. 1811, 2, pars II, cap. V, reg. I; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. IX, cap. I; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. XIX, art. I, „Committi”; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. VIII, cap. II, 4; Syn. Armen., a. 1911, 708.

⁶ S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 55.

§ 3. In iudicandis personis non licet confessoriorum vel patrum spirituum votum exquirere.¹

Can. 340 – § 1. Si cursus tradendarum disciplinarum in ipso seminario instituuntur, assit congruus numerus magistrorum apte selectorum in sua quisque scientia vere peritorum, in seminario maiore quidem congruis gradibus academicis ornatorum.²

§ 2. Praeparatione propria constanter ad diem perducta magistri conferant inter se et cum seminarii moderatoribus concorditer cooperantes ad integram futurorum Ecclesiae ministrorum institutionem, inter varietates disciplinarum unitati fidei ac formationi intenti.³

§ 3. Magistri scientiarum sacrarum vestigia sanctorum Patrum ac ab Ecclesia collaudatorum Doctorum praesertim Orientis secuti ex praeclaro thesauro ab eisdem tradito doctrinam illustrare nitantur.

Can. 341 – § 1. Auctoritatis, quae seminarium erexit, est curare, ut provideatur seminarii expensis etiam per tributa vel oblationes, de quibus in cann. 1012 et 1014.

§ 2. Tributo pro seminario obnoxiae sunt etiam domus religiosorum, nisi solis eleemosynis sustentantur aut in eis sedes studiorum, de qua in cann. 471, § 2 et 536, § 2, actu habetur.

Art. II – De institutione ad ministeria

Can. 342 – § 1. Ii tantum in seminarium admittantur alumni, qui probantur ex documentis ad normam statutorum requisitis habiles esse.⁴

§ 2. Nemo recipiatur, nisi certo constat de susceptis sacramentis baptismi et chrismationis sancti myri.

¹ Pius XI, litt. encycl. *Ad catholici sacerdotii*, 20 dec. 1935, III „Neque”.

² Vat. II, decr. *Optatam totius*, 5 „Cum”; S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 32-34. * Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasiens. Rumenorum, a. 1872, tit. IX, cap. I; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. VIII, cap. II, 6; Syn. Armen., a. 1911, 709.

§ 3. W osądzaniu osób nie wolno żądać opinii spowiedników lub ojców duchownych. KPK/83: 240 § 2
KPK/17: 1361 § 3

Kan. 340 – § 1. Jeśli wykłady z wymaganych dyscyplin są prowadzone w samym seminarium, powinna być odpowiednia liczba wykładowców odpowiednio dobranych, prawdziwie biegłych w swoich dziedzinach, a w seminarium wyższym posiadających odpowiedni stopień akademicki. KPK/83: 239 § 1,
253 § 1
KPK/17: 1358, 1366
§ 1

§ 2. Po przygotowaniu własnym prowadzonym stale każdego dnia, wykładowcy powinni naradzać się między sobą i z moderatorami seminarium, zgodnie współpracując w celu integralnego wykształcenia przyszłych sług Kościoła, mając na uwadze jedność wiary i formacji pośród różnych dyscyplin.

§ 3. Wykładowcy świętych nauk, postępujący śladami świętych Ojców i uznanych przez Kościół doktorów, zwłaszcza Wschodnich, powinni starać się wyjaśniać doktrynę, opierając się na świetlanym skarbcu przez nich przekazanym.

Kan. 341 – § 1. Do władzy, która erygowała seminarium, należy troska o zapewnienie mu środków, także przez podatki lub ofiary, o których w kan. 1012 i 1014. KPK/83: 263, 264
§ 1
KPK/17: 1355, 1355
n. 2

§ 2. Obowiązek płacenia podatku na seminarium mają także domy zakonne, chyba że utrzymują się tylko z jałmużny albo znajduje się w nich miejsce studiów, o których w kan. 471 § 2 i 536 § 2. KPK/83: 264 § 2
KPK/17: 1356 § 1

Art. II – *Kształcenie do posługi*

Kan. 342 – § 1. Do seminarium mogą wstąpić jedynie ci alumni, którzy na podstawie dokumentów wymaganych według norm statutów zostali uznani za zdolnych. KPK/83: 241 § 1
KPK/17: 1363 § 1

§ 2. Nie może być przyjęty kandydat, co do którego nie ma pewności, że przyjął sakrament chrztu i chryzmacji. KPK/83: 241 § 2
KPK/17: 1363 § 2

³ S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 36, 38, 90.

⁴ Vat. II, decr. *Optatam totius*, 6; S.C.S. Off., monitum, 15 iul. 1961, 4; S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 11, 39.

§ 3. Qui antea in alio seminario vel in aliquo instituto religioso vel societate vitae communis ad instar religiosorum alumni fuerunt, ne admittantur nisi obtento testimonio rectoris aut Superioris praesertim de causa dimissionis vel discessus.

Can. 343 – Alumni, etsi in seminarium alterius Ecclesiae sui iuris vel plurium Ecclesiarum sui iuris commune admissi, proprio ritu instituantur reprobata contraria consuetudine.

Can. 344 – § 1. Adulescentes et iuvenes in seminario minore degentes congruentem servant consuetudinem cum propriis familiis et coetaneis, qua indigent ad sanam evolutionem psychologicam, praesertim affectivam; sedulo autem vitentur omnia, quae secundum sanas psychologiae et paedagogiae normas liberam electionem status quocumque modo minuere possunt.¹

§ 2. Apti directione spirituali adiuti assuescant alumni ad decisiones personales et responsables in luce Evangelii faciendas et ad suas varias ingenii dotes iugiter excolendas non praetermissis ullis virtutibus humanae naturae congruentibus.²

§ 3. Curriculum studiorum seminarii minoris comprehendat ea, quae in unaquaque natione ad studia superiora incohanda requiruntur et, quatenus ratio studiorum permittit, etiam ea, quae praesertim ad ministeria sacra suscipienda utilia sunt; communiter curetur, ut alumni civilem studiorum titulum consequantur et perinde studia etiam alibi prosequi possint, si ad id eligendum perventum est.³

§ 4. Alumni provectoris aetatis instituantur sive in seminario sive in instituto speciali ratione habita etiam praecedentis uniuscuiusque formationis.⁴

Can. 345 – Institutio alumnorum in seminario maiore perficiatur supplementis eis, quae forte in singulis casibus institutioni seminario minori propriae defuerunt, formatione spirituali, intellectuali et pastoralis inter se integran-

¹ Vat. II, decr. *Optatam totius*, 3; S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 12-13.

² S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 14.

§ 3. Jeśli ktoś wcześniej był alumnem innego seminarium lub był w jakimś instytucie zakonnym lub stowarzyszeniu życia wspólnego na wzór zakonników, nie powinien zostać przyjęty zanim nie przedstawi świadectwa rektora lub przełożonego, dotyczącego przede wszystkim przyczyny odejścia lub wydalenia.

KPK/83: 241 § 3
KPK/17: 1363 § 3

Kan. 343 – Alumni, jeśli wstąpili do seminarium innego Kościoła sui iuris lub do seminarium wspólnego dla wielu Kościołów sui iuris, są kształceni dla własnego obrządku, z odrzuceniem przeciwnego zwyczaju.

Kan. 344 – § 1. Chłopcy i młodzieńcy żyjący w niższym seminarium niech zachowują wystarczający kontakt z własnymi rodzinami i rówieśnikami, którego potrzebują dla zdrowego rozwoju psychologicznego, a szczególnie uczuciowego; skrzętnie zaś należy unikać wszystkiego co według zdrowych zasad psychologii i pedagogiki mogłoby zmniejszyć w jakikolwiek sposób wolny wybór stanu życia.

§ 2. Alumni wspomagani stosownym kierownictwem duchowym, niech się przyzwyczajają do podejmowania w świetle Ewangelii osobistych i odpowiedzialnych decyzji oraz do ustawicznego doskonalenia przymiotów charakteru, nie pomijając żadnych cnót właściwych ludzkiej naturze.

§ 3. Przebieg studiów w seminarium niższym powinien obejmować to, co wymagane jest w każdym kraju do rozpoczęcia studiów wyższych i, o ile program studiów na to pozwala, również dyscypliny użyteczne zwłaszcza przy podjęciu świętych posług. Należy wspólnie zatroszczyć się, aby alumni zdobyli uprawnienie do podjęcia studiów świeckich i mogli odbywać studia także w innym miejscu, jeśliby dokonali takiego wyboru.

KPK/83: 234 § 2
KPK/17: 1364 § 3

§ 4. Alumnów w starszym wieku należy kształcić bądź w seminarium, bądź w specjalnie do tego celu założonym instytucie zapewniającym każdemu wymaganą formację.

Kan. 345 – Wychowanie alumnów w wyższym seminarium niech się dokonuje po uzupełnieniu tego wszystkiego, czego być może brakowało w wychowaniu w poszczególnych przypadkach po seminarium niższym,

³S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 16, 67.

⁴Vat. II, decr. *Optatam totius*, 3 „Pari”; S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 19.

tibus ita, ut efficiantur ministri Christi in medio Ecclesiae, lux et sal mundi huius temporis.¹

Can. 346 – § 1. Aspirantes ad ministeria sacra formentur, ut in Spiritu Sancto consortium familiare cum Christo colant et in omnibus Deum quaerant ita, ut Christi Pastoris caritate impulsus omnes homines dono suae ipsorum vitae regno Dei lucrifacere solliciti fiant.²

§ 2. Ex verbo Dei et sacramentis imprimis vim pro sua vita spirituali et apostolico labore robur in dies hauriant:

- 1° verbi Dei vigili atque constanti meditatione et secundum Patres fidei illustratione assuescant alumni ad suam vitam magis vitae Christi configurandam et in fide, spe et caritate firmati se exercent ad vivendum secundum formam Evangelii;³
- 2° participant assidue Divinae Liturgiae, quae appareat et seminarii vitae, sicut est totius vitae christianae, fons et culmen;⁴
- 3° laudes divinas iugiter celebrare secundum proprium ritum addiscant et ex eis vitam spiritualem alant;⁵
- 4° directione spirituali magni habita addiscant conscientiam suam recte discutere et sacramentum paenitentiae frequenter suscipiant;⁶
- 5° Sanctam Mariam semper Virginem, Dei Matrem, quam Christus omnium hominum Matrem constituit, filiali pietate prosequantur;⁷
- 6° foveantur quoque pietatis exercitia, quae ad spiritum orationis vocationisque apostolicae robur ac munimen conducunt, ea imprimis, quae a veneranda traditione propriae Ecclesiae sui iuris commendata sunt; utcumque suadet recessus spiritualis et instructio de ministeriis sacris, exhortatio in via spiritus;⁸

¹ Vat. II, decr. *Optatam totius*, 4, 13.

² Vat. II, decr. *Optatam totius*, 8 „Institutio”; S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 44.

³ Vat. II, decr. *Optatam totius*, 8 „Institutio”; * Syn. Leopoliensis Ruthenorum, a. 1891, tit. VIII, cap. II, 15.

⁴ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 11 „Indoles”; decr. *Optatam totius*, 8 „Institutio”; S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 52. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. XIX, art. I „Horae”; Syn. Leopoliensis Ruthenorum, a. 1891, tit. VIII, cap. II, 15.

⁵ Vat. II, decr. *Optatam totius*, 8 „Institutio”; S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis*

przez formację duchową, intelektualną i pastoralną, które tak łączą się ze sobą, że śludzy Chrystusa stają się pośród Kościoła światłem i solą współczesnego świata.

Kan. 346 – § 1. Kandydaci do świętych posług powinni być formowani tak, aby w Duchu Świętym pielęgnowali wspólnotę rodzinną z Chrystusem i szukali we wszystkim Boga, tak, by natchnieni miłością Chrystusa Pasterza troszczyli się o ubogacenie Królestwem Bożym wszystkich ludzi przez dar swojego życia. KPK/83: 244

§ 2. Ze słowa Bożego i sakramentów niech przede wszystkim na każdy dzień czerpią siłę do swego życia duchowego i pracy apostołskiej:

- 1° Przez pilną i nieustanną medytację słowa Bożego i jego wierne objaśnianie według Ojców, alumni powinni przysposabiać się do tego, aby bardziej upodabniać swoje życie do życia Chrystusa, a umocnienie w wierze, nadziei i miłości powinni ćwiczyć się do życia według zasad Ewangelii;
- 2° Powinni uczestniczyć gorliwie w Boskiej Liturgii tak, aby okazywała się ona źródłem i szczytem zarówno życia seminaryjnego, jak również całego życia chrześcijańskiego. KPK/83: 246 § 1
KPK/17: 1367 n. 1, 2
- 3° Powinni uczyć się nieustannego sprawowania Liturgii Godzin według własnego rytu oraz karmić nimi swoje życie duchowe. KPK/83: 246 § 2
KPK/17: 1367 n. 1
- 4° Wysoko sobie ceniąc kierownictwo duchowe powinni uczyć się właściwie badać własne sumienie i często przyjmować sakrament pokuty. KPK/83: 246 § 4
KPK/17: 1367 n. 2
- 5° Niech naśladują z synowską czcią Najświętszą Maryję zawsze Dziewicę, Matkę Boga, którą Chrystus ustanowił Matką wszystkich ludzi. KPK/83: 246 § 3
- 6° Należy popierać także ćwiczenia pobożne prowadzące do umocnienia ducha modlitwy i powołania apostołskiego, przede wszystkim te, które zaleca czcigodna tradycja własnego Kościoła *sui iuris*; zaleca się także odosobnienie duchowe, pouczenie o świętej posłudze, zachętę do życia duchowego. KPK/83: 246 § 5
KPK/17: 1367 n. 4

institutionis sacerdotalis, 6 ian. 1970, 53.

⁶S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 45, 55. * Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. IX, cap. I „Ac in”; Monast. SS. Salvatoris, Melchitarum, a. 1811, 2, pars II, cap. V, reg. I.

⁷Vat. II, decr. *Optatam totius*, 8 „Institutio”; S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 54, e). * Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. VIII, cap. II, 15.

⁸Vat. II, decr. *Optatam totius*, 8 „Enixe”; S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 54 „Quae”, 56. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. XIX, art. I „Horae”; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. VIII, cap. II, 15.

- 7° ad sensum Ecclesiae et servitii eius educantur alumni necnon ad virtutem oboedientiae et ad sociam cum fratribus cooperationem;¹
- 8° ad ceteras quoque virtutes, quae ad vocationem suam maxime conferunt, excolendas adiuventur sicut discretio spirituum, castitas, animi fortitudo; illas quoque virtutes aestiment atque excolant, quae inter homines pluris fiunt et Christi ministrum commendant, quarum sunt animi sinceritas, assidua iustitiae cura, spiritus paupertatis, in promissis servata fides, in agendo urbanitas, in colloquendo modestia cum caritate coniuncta.²

§ 3. Disciplinares seminarii normae secundum alumnorum maturitatem ita applicentur, ut alumni, dum gradatim sibi moderari addiscunt, libertate sapienter uti, sponte et diligenter agere assuescant.³

Can. 347 – Institutio doctrinalis eo tendat, ut alumni cultura generali loci et temporis callentes ingeniique humani conata et peracta scrutantes amplam atque solidam doctrinam in scientiis sacris acquirant ita, ut fidei pleniore intellectu eruditi et firmati Christi Magistri luce homines sui temporis efficacius illuminare ac veritati inservire possint.⁴

Can. 348 – § 1. Pro eis, qui ad sacerdotium destinantur, studia seminarii maioris firmo can. 345 complectantur cursus philosophicos et theologicos, qui aut successive aut coniuncte peragi possunt; eadem studia completum saltem sexennium comprehendant ita quidem, ut tempus philosophicis disciplinis dedicatum integrum biennium, tempus vero studiis theologicis integrum quadriennium adaequet.⁵

§ 2. Cursus philosophico-theologici initium sumant introductione in mysterium Christi et oeconomiam salutis nec concludantur, quin ostendatur ratione habita ordinis seu hierarchiae veritatum doctrinae catholicae omnium disciplinarum inter se relatio atque cohaerens compositio.⁶

Can. 349 – § 1. Philosophica institutio eo tendat, ut formationem in scientiis humanis perficiat; quare, ratione habita sapientiae tum antiquae

¹ S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 47; Vat. II, decr. *Optatam totius*, 9; decr. *Presbyterorum ordinis*, 8 „Presbyteri”, 15.

² Vat. II, decr. *Optatam totius*, 11 „Christiana”; S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 50-51.

³ Vat. II, decr. *Optatam totius*, 11 „Vitae”.

7° Alumnów należy formować według myśli Kościoła i Jego służby, a ponadto do cnoty posłuszeństwa i do współpracy z braćmi. KPK/83: 245 § 2

8° Należy wspomagać rozwój także innych cnót, które najbardziej odnoszą się do powołania, jak powściągliwość, czystość i moc ducha; należy również uznawać i rozwijać te cnoty, które częściej istnieją między ludźmi i wyróżniają służbę Chrystusa, wśród których są pokora ducha, troska o zachowanie sprawiedliwości, duch ubóstwa, werność w wypełnieniu przyrzeczeń, uprzejmość w działaniu, skromność w rozmowach połączona z miłością. KPK/83: 245 § 1

§ 3. Normy dyscyplinarne seminarium stosownie do dojrzałości alumnów należy stosować tak, aby alumni dopóki są stopniowo przyuczani do panowania nad sobą, używając roztropnie wolności, przyzwyczajali się postępować według nich ochotnie i pilnie.

Kan. 347 – Kształcenie doktrynalne powinno dążyć do tego, aby alumni, świadomi kultury ogólnej miejsca i czasu, badając dążenia i osiągnięcia ludzkiego talentu, zdobywali obszerną i solidną znajomość nauk świętych, tak, aby wykształceni intelektualnie w pełni wiary i utwierdzeni światłem Chrystusa Nauczyciela mogli służyć prawdą ludziom swoich czasów i skuteczniej ich oświecać. KPK/83: 248

Kan. 348 – § 1. Dla tych, którzy są przeznaczeni do kapłaństwa, studia w seminarium wyższym z zachowaniem kan. 345 mają obejmować kursy filozofii i teologii, które mogą się odbywać albo sukcesywnie albo równolegle; mają one objąć przynajmniej pełne sześć lat, tak jednak, by czas przeznaczony na studia filozoficzne zawierał pełne dwa lata, a studia teologiczne pełne cztery lata. KPK/83: 250
KPK/17: 1365 § 1, 2

§ 2. Kurs filozoficzno-teologiczny powinien rozpoczynać się wprowadzeniem do misterium Chrystusa i ekonomii zbawienia, a skończyć dopiero wtedy, gdy ukaże istotę porządku czyli hierarchię prawd doktryny katolickiej w relacji wszystkich dyscyplin między sobą oraz ich wzajemne uzupełnianie.

Kan. 349 – § 1. Kształcenie filozoficzne ma dążyć do doskonalenia formacji humanistycznej alumnów; dlatego mając wzgląd na starożytną KPK/83: 251

⁴S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 59.

⁵S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 61, b) -c). * Syn. Armen., a. 1911, 711.

⁶Vat. II, decr. *Optatam totius*, 14; decr. *Unitatis redintegratio*, 11 „Insuper”; S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 62, 90.

tum recentis aetatis sive universae familiae humanae sive praesertim propriae culturae, quaeratur imprimis patrimonium philosophicum perenniter validum.¹

§ 2. Cursus historici et systematici ita tradantur, ut alumni discretionem intellectuali acuta vera et falsa facilius discernere possint et mente Deo loquenti aperta investigationes theologicas rite proseguere possint et aptiores fiant ad ministeria obeunda colloquio inito cum excultis quoque hominibus huius temporis.²

Can. 350 – § 1. Disciplinae theologicae in lumine fidei ita tradantur, ut alumni doctrinam catholicam ex divina Revelatione haustam profunde penetrent atque in sua cultura expriment ita, ut sit et alimentum propriae vitae spiritualis et ad ministerium efficacius obeundum perutile instrumentum.³

§ 2. Universae theologiae veluti anima sit oportet Sacra Scriptura, quae omnes disciplinas sacras informare debet; unde doceantur praeter exegeseos accuratam methodum capita oeconomiae salutis principalia necnon potiora themata theologiae biblicae.⁴

§ 3. Liturgia edoceatur ratione habita eius specialis momenti utpote necessarius fons doctrinae et spiritus vere christiani.⁵

§ 4. Donec unitas, quam Christus Ecclesiae suae vult, non plene in actum deducatur, oecumenismus sit una ex necessariis rationibus cuiuscumque disciplinae theologicae.⁶

Can. 351 – Magistri scientiarum sacrarum, cum de mandato auctoritatis ecclesiasticae doceant, doctrinam ab ipsa propositam fideliter tradant et in omnibus magisterio constanti ac moderationi Ecclesiae humiliter obsequantur.⁷

¹ Vat. II, decr. *Optatam totius*, 15 „Philosophicae”; S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 71.

² Vat. II, decr. *Optatam totius*, 15 „Philosophicae”; S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 70, 72.

³ Vat. II, decr. *Optatam totius*, 16 „Disciplinae”; S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 76.

⁴ Vat. II, decr. *Optatam totius*, 16 „Sacrae” et „Theologia”; S.C. pro Inst. Cath., *Ratio*

i na współczesną mądrość zarówno całej rodziny ludzkiej, jak przede wszystkim własnej kultury, należy szukać zwłaszcza wiecznie trwałego dziedzictwa filozoficznego.

§ 2. Kurs historycznie i systematycznie tak powinien być przekazywany, by alumni łatwiej mogli rozróżnić prawdę i fałsz poprzez jasne rozeznanie intelektualne, a otwarci na światło Boże mogli prawidłowo prowadzić badania teologiczne i aby stali się zdutniejszymi do wykonywania posługi, gdy podejmą rozmowy z ludźmi wykształconymi obecnego czasu.

Kan. 350 – § 1. Dyscypliny teologiczne w świetle wiary powinny być tak przekazywane, by alumni dogłębnie poznali doktrynę katolicką opartą na Objawieniu Bożym i aby tak ją wyrażali w swojej kulturze, by była pokarmem własnego życia duchowego i aby była użytecznym instrumentem w skuteczniejszym wykonywaniu posługi. KPK/83: 251 § 1

§ 2. Pismo Święte musi być jakby duszą całej teologii, gdyż powinno przenikać wszystkie dyscypliny święte, dlatego należy wykładać oprócz starannej egzegezy główne zasady ekonomii zbawienia, jak również niektóre ważniejsze tematy teologii biblijnej. KPK/83: 252 § 2
KPK/17: 1365 § 2

§ 3. Liturgia powinna być wykładana z zachowaniem jej szczególnego znaczenia jako konieczne źródło doktryny i ducha prawdziwie chrześcijańskiego.

§ 4. Dopóki jedność, której pragnął Chrystus dla swego Kościoła nie stanie się w pełni faktem, ekumenizm niech stanie się jedną z niezbędnych dziedzin wszystkich dyscyplin teologicznych.

Kan. 351 – Wykładowcy świętych nauk, ponieważ nauczają z mandatu władzy kościelnej, powinni wiernie przekazywać doktrynę przez nią przekazaną i we wszystkim powinni być pokornie posłuszni Magisterium i władzy Kościoła.

fundamentalis institutionis sacerdotalis, 6 ian. 1970, 78. – Pius XII, litt. encycl. *Divino afflante Spiritu*, 30 sep. 1943, II „Neminem”.

⁵ Vat. II, decr. *Optatam totius*, 16 „Item”; S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 79.

⁶ Secret. ad Christ. Unit. Fov., *Directorium II*, 16 apr. 1970, 71.

⁷ S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 86-87.

Can. 352 – § 1. Formatio pastoralis aptanda est ad loci et temporis condiciones, ad dotes alumnorum sive caelibum sive coniugatorum et ad necessitates ministeriorum, ad quae se praeparant.¹

§ 2. Instituantur alumni imprimis in arte catechetica et homiletica, celebratione liturgica, administratione paroeciae, dialogo evangelizationis cum non credentibus vel non christianis vel christifidelibus minus fervidis, apostolatu sociali et instrumentorum communicationis socialis non posthabitis disciplinis auxiliaribus sicut psychologia et sociologia pastoralis.²

§ 3. Etsi se praeparant alumni ad ministeria in propria Ecclesia sui iuris obeunda, ad spiritum vere universalem formentur, quo ubique terrarum in servitium animarum occurrere animo parati sint; edoceantur ideo de universae Ecclesiae necessitatibus et praesertim de apostolatu oecumenismi et evangelizationis.³

Can. 353 – Habeantur ad normam iuris particularis exercitationes et probationes ad formationem praecipue pastoraalem firmandam conferentes, sicut servitium sociale vel caritativum, institutio catechetica, praesertim vero tirocinium pastorale decursu formationis philosophico-theologicae et tirocinium diaconale ante ordinationem presbyteralem.⁴

Can. 354 – Institutio diaconis ad sacerdotium non destinatis propria ex normis supra datis aptetur ita, ut curriculum studiorum saltem per triennium protrahatur prae oculis habitis propriae Ecclesiae sui iuris traditionibus de diaconia liturgiae, verbi et caritatis.

Can. 355 – Ordinandi debite edoceantur de obligationibus clericorum atque ad eas magno animo suscipiendas et implendas educentur.⁵

Can. 356 – § 1. Rector seminarii singulis annis relationem de profectu formationis alumnorum mittat ad eorundem Episcopum eparchialem aut,

¹ S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 94, 79 „Theologia pastoralis”; Vat. II, decr. *Optatam totius*, 19.

² Vat. II, decr. *Optatam totius*, 19-20; S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 80, 94-96.

³ Vat. II, decr. *Optatam totius*, 9, 20; decr. *Christus Dominus*, 6 „Quare”; decr. *Ad gentes*, 39 „Professores”; decr. *Presbyterorum ordinis*, 10 „Donum”; Pius XI, litt. encycl.

Kan. 352 – § 1. Formacja pastoralna powinna być dostosowana do warunków miejsca i czasów, do zdolności alumnów zarówno celibatariuszy, jak i żonatych i do wymagań posług, do których się przygotowują. KPK/83: 255
KPK/17: 1365 § 3

§ 2. Przede wszystkim alumni powinni być kształceni w sztuce katechetycznej i homiletycznej, sprawowania liturgii, zarządzania parafią, dialogu ewangelizacyjnego z niewierzącymi, niechrześcijanami lub z chrześcijanami mniej gorliwymi, apostołatu społecznego i środków społecznego przekazu, nie zaniedbując dyscyplin pomocniczych jak psychologia i socjologia pastoralna. KPK/83: 256 § 1

§ 3. Chociażby alumni przygotowywali się do wypełniania posługi we własnym Kościele *sui iuris*, powinni być formowani w duchu prawdziwie uniwersalnym, w którym to duchu powinni być na całym świecie gotowi do przyjścia z posługą duszpasterską; należy ich także pouczyć o potrzebach Kościoła powszechnego, a przede wszystkim o apostołacie ekumenicznym i ewangelizacyjnym. KPK/83: 256 § 2,
257 § 1

Kan. 353 – Alumni, zgodnie z prawem partykularnym, powinni mieć ćwiczenia i praktykę dotyczące formacji przede wszystkim pastoralnej, jak posługa społeczna lub charytatywna, nauczanie katechetyczne, przede wszystkim zaś praktykę pastoralną podczas kształcenia filozoficzno-teologicznego i praktykę diakańską przed święceniami prezbiteratu. KPK/83: 258

Kan. 354 – Kształcenie diakonów nie przeznaczonych do kapłaństwa powinno być dostosowane do powyższych norm w ten sposób, aby okres studiów trwał przynajmniej trzy lata, mając na uwadze tradycję własnego Kościoła *sui iuris* dotyczącej diakańskiej posługi liturgii, słowa i miłości. KPK/83: 236

Kan. 355 – Kandydaci do święceń powinni być pouczeni o obowiązkach duchownych i wprowadzeni do wielkodusznego ich przyjęcia i wypełnienia. KPK/83: 247 § 2

Kan. 356 – § 1. Rektor seminarium każdego roku powinien posyłać sprawozdanie z przebiegu formacji alumnów do ich biskupa eparchialnego.

Rerum Orientalium, 8 sep. 1928, „Quare”; S.C. de Sem. et Stud. Univ., litt. 28 aug. 1929; S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 80 „Sic”.

⁴ Vat. II, decr. *Optatam totius*, 21; S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 42, 97-99.

⁵ Vat. II, decr. *Optatam totius*, 9 „De oneribus”, 10; decr. *Presbyterorum ordinis*, 16; Paulus VI, litt. encycl. *Sacerdotalis caelibatus*, 24 iun. 1967, 69.

si casus fert, Superiorem maiorem; de statu autem seminarii ad eos, qui seminarium erexerunt.

§ 2. Episcopus eparchialis vel Superior maior suorum alumnorum formationi consulturi frequenter seminarium visitent, praesertim si agitur de promovendis ad ordines sacros.

CAPUT II

De ascriptione clericorum alicui eparchiae

Can. 357 – § 1. Quilibet clericus debet esse ut clericus ascriptus aut alicui eparchiae aut exarchiae aut instituto religioso aut societati vitae communis ad instar religiosorum aut instituto vel consociationi, quae ius clericos sibi ascribendi adepta sunt a Sede Apostolica vel intra fines territorii Ecclesiae, cui praeest, a Patriarcha de consensu Synodi permanentis.¹

§ 2. Quod de clericorum alicui eparchiae ascriptione et de dimissione ab ea statuitur, valet congrua congruis referendo etiam de aliis supra dictis personis iuridicis necnon iure particulari ita ferente de ipsa Ecclesia patriarchali, nisi aliter iure expresse cautum est.

Can. 358 – Per ordinationem diaconalem aliquis ut clericus ascribitur eparchiae, pro cuius servitio ordinatur, nisi ad normam iuris particularis propriae Ecclesiae sui iuris eidem eparchiae iam ascriptus est.

Can. 359 – Ut clericus alicui eparchiae iam ascriptus ad aliam eparchiam valide transire possit, a suo Episcopo eparchiali obtinere debet litteras dimissionis ab eodem subscriptas et pariter ab Episcopo eparchiali eparchiae, cui ascribi desiderat, litteras ascriptionis ab eodem subscriptas.²

¹ Chalc. can. 6; Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 10 „Normae”. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap., XIV, 12; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XIII, § 3, 1, VI; cap. XI, art. III, 3; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VII, § 4, V.

go, albo, jeśli tego sprawa wymaga, do wyższego przełożonego; zaś sprawozdanie o stanie seminarium do tych, którzy seminarium erygowali.

§ 2. Biskup eparchialny albo wyższy przełożony powinien często wizytować własnych alumnów dla czuwania nad ich formacją, zwłaszcza jeśli chodzi o promowanych do święceń.

KPK/83: 259 § 2
KPK/17: 1357 § 2

ROZDZIAŁ II

Przynależność duchownych do eparchii

Kan. 357 – § 1. Każdy duchowny powinien należeć jako duchowny do jakiejś eparchii albo egzarchatu, albo do instytutu zakonnego, do stowarzyszenia życia wspólnego na wzór zakonników, bądź do instytutu lub stowarzyszenia, któremu prawa do przyjmowania duchownych udzieliła Stolica Apostolska lub Patriarcha, w granicach terytorium Kościoła, któremu przewodzi, za zgodą Stałego Synodu.

KPK/83: 265
KPK/17: 111 § 1
CS: 44

§ 2. Postanowienia odnośnie do nabywania przynależności duchownych do jakiejś eparchii i odejścia z niej, zachowują swą ważność odpowiednio także w odniesieniu do wyżej wymienionych osób prawnych, jak również odnośnie do prawa partykularnego stosowanego w Kościele patriarchalnym, chyba że prawo wyraźnie co innego zastrzega.

CS: 52

Kan. 358 – Przez święcenia diakonatu przyjmujący je jako duchowny nabywa przynależność do eparchii, dla posługi której jest święcony, o ile według norm prawa partykularnego własnego Kościoła *sui iuris* nie nabył wcześniej tej przynależności.

KPK/83: 266 § 1
KPK/17: 111 § 2
CS: 45

Kan. 359 – Aby duchowny należący już do jakiejś eparchii mógł ważne przejść do innej eparchii, powinien otrzymać dokument odejścia od swego biskupa eparchialnego osobiście przez niego podpisany, a także dokument przyjęcia od biskupa eparchialnego eparchii, do której pragnie należeć, osobiście przez niego podpisany.

KPK/83: 267 § 1
KPK/17: 112
CS: 47

² Nic. cann. 15-16; Chalc. cann. 5, 10, 20; Carth. cann. 54, 90; Quinisext. can. 17; Nic. II, cann. 10, 15; S. Leo M., litt. *Grato animo*, 6 ian. 446; litt. *Quanta fraternitati*, a. 446, „Alienum clericum”. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 16-17; pars III, cap. IV, 24; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. IX, art. I, 16; cap. XI, art. III, 5, X; Syn. Armen., a. 1911, 541.

Can. 360 – § 1. Transmigratio clerici in aliam eparchiam retenta ascriptione fit ad tempus determinatum, etiam pluries renovandum, per conventionem scripto factam inter utrosque Episcopos eparchiales, qua iura et obligationes clerici vel partium stabiliantur.¹

§ 2. Quinquennio elapso post legitimam transmigrationem clericus ipso iure eparchiae hospiti ascribitur, si huic voluntati eius utrique Episcopo eparchiali scripto manifestatae neuter intra quattuor menses scripto contradixit.²

Can. 361 – Clerico praesertim evangelizationis causa universae Ecclesiae sollicito transitus vel transmigratio in aliam eparchiam gravi clericorum penuria laborantem, dummodo sit ad ministeria ibi peragenda paratus atque aptus, ne denegetur nisi ob veram necessitatem propriae eparchiae vel Ecclesiae sui iuris.³

Can. 362 – § 1. Iusta de causa clericus ex transmigracione revocari potest a proprio Episcopo eparchiali vel remitti ab Episcopo eparchiali hospite conventionibus initis necnon aequitate servatis.

§ 2. Ex transmigracione in propriam eparchiam legitime redeunti salva et tecta sint omnia iura, quae haberet, si in ea sacro ministerio addictus esset.⁴

Can. 363 – Clericum eparchiae ascribere vel ab ea dimittere vel licentiam transmigrandi clerico concedere valide non possunt:

- 1° Administrator Ecclesiae patriarchalis sine consensu Synodi permanentis; Exarchus patriarchalis et Administrator eparchiae sine consensu Patriarchae;
- 2° in ceteris casibus Administrator eparchiae nisi post annum a sedis eparchialis vacatione et de consensu collegii consultorum eparchialium.

Can. 364 – Ascriptio clerici alicui eparchiae non cessat nisi alteri eparchiae valida ascriptione vel amissione status clericalis.

¹ Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 3 § 5.

² Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 3 § 5.

³ Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 3 § 2; Vat. II, decr. *Christus*

Kan. 360 – § 1. Przesiedlenie się duchownego do innej eparchii, przy zachowaniu dotychczasowej przynależności, może odbywać się na określony czas, wielokrotnie nawet odnawiany przez umowę zawartą na piśmie między dwoma biskupami eparchialnymi, która ustanawia prawa i obowiązki duchownego lub stron. KPK/83: 271 § 1, 2

§ 2. Po upływie pięciu lat od prawnego przesiedlenia, duchowny na mocy samego prawa nabywa przynależność do eparchii gdzie gości, jeżeli żaden z biskupów eparchialnych nie sprzeciwi się na piśmie w ciągu czterech miesięcy jego woli wyrażonej na piśmie. KPK/83: 268 § 1

Kan. 361 – Duchownemu, zwłaszcza troszczącemu się o ewangelizację Kościoła powszechnego, nie należy odmawiać przeniesienia się lub przesiedlenia do innej eparchii cierpiącej na dotkliwy brak duchownych, byleby był gotowy i zdatny do podjęcia w niej obowiązków, nie lekceważąc rzeczywistych potrzeb własnej eparchii lub Kościoła *sui iuris*. KPK/83: 271 § 1

Kan. 362 – § 1. Ze słusznej przyczyny duchowny może zostać odwołany z przesiedlenia przez własnego biskupa eparchialnego lub odesłany przez goszczącego go biskupa eparchialnego, z zachowaniem zawartych umów oraz słuszności. KPK/83: 271 § 3
KPK/17: 144
CS: 86

§ 2. Powracający zgodnie z prawem z przesiedlenia do własnej eparchii winien mieć zagwarantowane wszelkie prawa, jakie posiadałby, gdyby w niej wypełniał świętą posługę. KPK/83: 271 § 2

Kan. 363 – Duchownego do eparchii przyjąć lub zwalniać z niej bądź udzielać duchownemu pozwolenia na przesiedlenie w sposób ważny nie mogą: KPK/83: 272
KPK/17: 113
CS: 48

1° administrator Kościoła patriarchalnego bez zgody Synodu Stałego, egzarcha patriarchalny i administrator eparchii bez zgody Patriarchy; CS: 48 n. 2

2° w pozostałych wypadkach administrator eparchii, chyba że po roku od zawakowania stolicy eparchialnej i za zgodą kolegium konsultorów eparchialnych. KPK/83: 272
KPK/17: 113
CS: 48 n. 3

Kan. 364 – Przynależność duchownego do jakiejś eparchii ustaje dopiero po ważnym nabyciu przynależności do innej eparchii albo utracie stanu duchownego. KPK/83: 267 § 2
KPK/17: 116
CS: 50

Dominus, 6 „Quare”; *decr. Presbyterorum ordinis*, 10 „Donum”.

⁴Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 3 § 4.

Can. 365 – § 1. Ad licitum transitum vel transmigrationem requiruntur iustae causae, quales sunt Ecclesiae utilitas vel bonum ipsius clerici; licentia autem ne denegetur nisi exstantibus gravibus causis.¹

§ 2. Iure particulari Ecclesiae sui iuris ita ferente ad licitum transitum ad eparchiam alterius Ecclesiae sui iuris requiritur etiam, ut Episcopus eparchialis clericum dimittens consensum auctoritatis ab eodem iure particulari determinatae obtineat.

Can. 366 – § 1. Episcopus eparchialis suae eparchiae alienum clericum ne ascribat, nisi:

- 1° necessitates vel utilitas eparchiae id exigunt;
- 2° sibi constat de aptitudine clerici ad ministeria peragenda, praesertim si clericus ab alia Ecclesia sui iuris pervenit;
- 3° sibi ex legitimo documento constat de legitima dimissione ex eparchia et habet ab Episcopo eparchiali dimittente opportuna testimonia de curriculo vitae et moribus clerici, etiam, si opus est, sub secreto.
- 4° clericus scripto declaravit se novae eparchiae servitio devovere ad normam iuris.

§ 2. Episcopus eparchialis de peracta suae eparchiae ascriptione clerici priorem Episcopum eparchialem quam primum certiore faciat.

CAPUT III

De iuribus et obligationibus clericorum

Can. 367 – Clerici primam habent obligationem Regnum Dei omnibus annuntiandi et amorem Dei erga homines in ministerio verbi et sacramentorum, immo et tota vita repraesentandi ita, ut omnes invicem et super omnia Deum diligentes in Corpus Christi, quod est Ecclesia, aedificentur atque crescant.²

Can. 368 – Ad perfectionem, quam Christus suis discipulis proponit, speciali ratione tenentur clerici, cum Deo sacra ordinatione novo modo

¹ Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 3 § 2; Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 10; decr. *Christus Dominus*, 6. – Carth. can. 55.

Kan. 365 – § 1. Do godziwego przejścia lub przeniesienia wymagane są słuszne przyczyny, którymi są: pożytek Kościoła lub dobro samego duchownego. Pozwolenia zaś nie należy odmawiać, chyba że z poważnych przyczyn.

KPK/83: 270
KPK/17: 116
CS: 50

§ 2. Gdy prawo partykularne Kościoła *sui iuris* tak stanowi, do godziwego przejścia do eparchii innego Kościoła *sui iuris*, wymaga się także, aby Biskup eparchialny odsyłający duchownego, uzyskał zgodę władzy określonej przez to prawo partykularne.

Kan. 366 – § 1. Biskup eparchialny niech nie przyjmuje do swojej eparchii innego duchownego, jeżeli:

KPK/83: 269
KPK/17: 117
CS: 51

- 1° nie wymaga tego konieczność lub pożytek eparchii;
- 2° nie upewni się o zdatności duchownego do spełniania posługi, zwłaszcza jeśli duchowny przychodzi na mocy samego prawa z innego Kościoła *sui iuris*;
- 3° nie upewni się na podstawie zgodnego z prawem dokumentu o prawnym zwolnieniu i nie otrzymał od biskupa eparchialnego dokonującego zwolnienia właściwych świadectw o życiu i obyczajach duchownego, nawet, jeśli trzeba, z zachowaniem tajemnicy;
- 4° duchowny nie oświadczył na piśmie, że w nowej eparchii poświęci się posłudze zgodnie z normami prawa.

KPK/83: 269 n. 1
KPK/17: 117 n. 1
CS: 51 n. 1

KPK/83: 269 n. 2
KPK/17: 117 n. 2
CS: 51 n. 2

KPK/83: 269 n. 3
KPK/17: 117 n. 3
CS: 51 n. 3

§ 2. Biskup eparchialny po przyjęciu duchownego do swojej eparchii ma jak najszybciej powiadomić poprzedniego biskupa eparchialnego.

KPK/17: 116
CS: 50

ROZDZIAŁ III

Prawa i obowiązki duchownych

Kan. 367 – Duchowni mają podstawowy obowiązek głoszenia wszystkim Królestwa Bożego oraz uwidoczniania miłości Bożej względem ludzi w posłudze słowa i sakramentów, i, co więcej w całym życiu tak, aby wszyscy miłując się wzajemnie, a Boga nade wszystko, budowali Ciało Chrystusa, którym jest Kościół, i w nim wzrastali.

Kan. 368 – Duchowni w szczególny sposób mają obowiązek dążenia do doskonałości, którą Chrystus nakazywał swoim uczniom, ponieważ po-

KPK/83: 276 § 1
KPK/17: 124
CS: 60

² Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 4 „Populus”; Synodus Episcoporum, *Ultimis temporibus*, 30 nov. 1971, *Descriptio Status Rerum*, 6 „Sic mundus”.

sint consecrati, ut Christi aeterni Sacerdotis in servitium populi Dei aptiora instrumenta efficiantur et simul sint gregi forma exemplaris.¹

Can. 369 – § 1. Clerici in lectionem et meditationem verbi Dei cottidie incumbant ita, ut Christi auditores fideles atque attentii facti evadant veraces ministri praedicationis; in oratione, in celebrationibus liturgicis et praesertim in devotione erga mysterium Eucharistiae assidui sint; conscientiam suam cottidie discutiant et sacramentum paenitentiae frequenter suscipiant; Sanctam Mariam semper Virginem, Dei Matrem colant et ab ea gratiam se conformandi eius Filio implorent aliaque propriae Ecclesiae sui iuris exercitia pietatis peragant.²

§ 2. Directionem spiritualem magni faciant et statutis temporibus secundum iuris particularis praescripta recessibus spiritualibus vacent.³

Can. 370 – Clerici speciali obligatione tenentur Romano Pontifici, Patriarchae et Episcopo eparchiali reverentiam et oboedientiam exhibendi.⁴

Can. 371 – § 1. Ius habent clerici obtinendi a proprio Episcopo eparchiali praemissis iure requisitis aliquod officium, ministerium vel munus in servitium Ecclesiae exercendum.

§ 2. Suscipiendum est clericis ac fideliter implendum omne officium, ministerium vel munus ab auctoritate competenti eis commissum, quandocumque id de eiusdem auctoritatis iudicio necessitates Ecclesiae exigunt.⁵

¹ Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 12 „Sacramento”, 13 „Sanctitatem”; const. *Lumen gentium*, 28 „Christus”, 41 „Gregis” et „Presbyteri”; – S. Basilius M., can. 93; S. Tarasius CP., ep. ad Epp. Siciliae; Trid., sess. XIV, *De ref.*, prooem.; sess. XXII, *De ref.*, can. 1; S.C. de Prop. Fide, reg. (pro Sacerd. Coptis), 15 mar. 1790, XX; Pius IX, ep. encycl. *Amantissimus*, 8 apr. 1862, 5; Pius XI, litt. encycl. *Ad catholici sacerdotii fastigium*, 20 dec. 1935, II „Quamobrem”. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. IV; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. I, 14; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VI, art. II; art. V, 3; Syn. Leopoli. Ruthenorum, a. 1891, tit. IX, cap. II, 1; Syn. Armen., a. 1911, 714.

² Vat. II, const. *Dei Verbum*, 25 „Quapropter”; decr. *Presbyterorum ordinis*, 12-14, 18; const. *Lumen gentium*, 41 „Presbyteri”; Synodus Episcoporum, *Ultimis temporibus*, 30 nov. 1971, Pars Altera, I, 3. – Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § VI, I; S.C. de Prop. Fide, decr. 13 apr. 1807, XIV. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 5 „Ipsi”; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit.

przez święcenia zostali w nowy sposób poświęceni Bogu, aby stawali się bardziej zdarnymi narzędziami Chrystusa wiecznego Kapłana w służbie ludowi Bożemu i zarazem byli przykładem dla świata.

Kan. 369 – § 1. Duchowni powinni oddawać się codziennie czytaniom i medytacji Słowa Bożego, aby stawszy się wiernymi i uważnymi słuchaczami Chrystusa, byli prawdziwymi sługami przepowiadania; w modlitwie w celebracjach liturgicznych, a szczególnie w pobożności względem tajemnicy Eucharystii niech będą gorliwi, niech codziennie badają swoje sumienie i często przyjmują sakrament pokuty; niech czczą Świętą Maryję zawsze Dziewicę Matkę Boga i upraszają u Niej łaskę upodobnienia się do Jej Syna, a także niech wypełniają inne ćwiczenia pobożności we własnym Kościele *sui iuris*.

KPK/83: 276 § 1 n. 2, 5
KPK/17: 125 n. 1, 2
CS: 61 n. 1, 2

§ 2. Niech wysoko cenią kierownictwo duchowe i według przepisów prawa partykularnego niech w określonym czasie oddają się przepisanyemu skupieniom duchowym.

KPK/83: 276 § 2 n. 4
KPK/17: 126
CS: 62 § 1

Kan. 370 – Duchowni mają szczególnie obowiązek okazywania szacunku i posłuszeństwa Papieżowi, Patriarsze i Biskupowi eparchialnemu.

KPK/83: 273
KPK/17: 127
CS: 63

Kan. 371 – § 1. Duchowni mają prawo otrzymać od własnego biskupa eparchialnego, z uwzględnieniem wymogów prawa jakiś urząd, posługę lub zadanie do wykonania w służbie Kościoła.

§ 2. Duchowni mają obowiązek przyjąć i wiernie wypełnić wszelki urząd, posługę lub zadanie powierzone im przez kompetentną władzę, ilekroć według osądu tejże władzy wymaga tego konieczność Kościoła.

KPK/83: 274 § 2
KPK/17: 128
CS: 64

VII, cap. II; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VI, art. V; 2; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. VII, cap. VI, 8; tit. IX, cap. II, 16-18; cap. III, 4; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VII, § 6, 1, I; Syn. Armen., a. 1911, 474.

³Pius XI, litt. encycl. *Ad catholici sacerdotii fastigium*, 20 dec. 1935, IV; Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 16 „Solliciti”; decr. *Presbyterorum ordinis*, 18 „Ad suum”. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. I, 16; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. VII, cap. II; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VI, art. V, 1; cap. IX, art. I, 5; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. IX, cap. II, 18; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VII, § 6, 1, I.

⁴Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 7 „Presbyteri autem”. – Apost. cann. 31, 39, 55; Ant. can. 5; Laod. can. 56; Chalc. can. 8; Carth. can. 31. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. III, 1; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. XI, cap. II, 10.

⁵S.C. pro Eccl. Orient., decr. 15 maii 1929, 20. * Syn. Armen., a. 1911, 734.

§ 3. Ut vero professionem civilem exercere possint, requiritur licentia proprii Hierarchae.

Can. 372 – § 1. Institutione, quae ad ordines sacros requiritur, peracta in scientias sacras incumbere ne desinant clerici, immo profundiorum et ad diem accommodatam earundem cognitionem et usum acquirere satagant per cursus formativos a proprio Hierarcha approbatos.¹

§ 2. Frequentent quoque collationes, quas Hierarcha opportunas iudicavit ad scientias sacras et res pastorales promovendas.²

§ 3. Scientiarum profanarum quoque, earum praesertim, quae cum scientiis sacris artius cohaereant, talem sibi copiam comparare ne neglegant, qualem ex cultos homines habere decet.³

Can. 373 – Caelibatus clericorum propter regnum coelorum delectus et sacerdotio tam congruus ubique permagni faciendus est, prout fert universae Ecclesiae traditio; item status clericorum matrimonio iunctorum praxi Ecclesiae primaevae et Ecclesiarum orientalium per saecula sancitus in honore habendus est.⁴

Can. 374 – Clerici caelibes et coniugati castitatis decore elucere debent; iuris particularis est statuere opportuna media ad hunc finem assequendum adhibenda.⁵

¹ Vat. II, decr. *Optatam totius*, 22; decr. *Presbyterorum ordinis*, 19 „Presbyteri”. – Pius XI, litt. encycl. *Ad catholici sacerdotii fastigium*, 20 dec. 1935, II ab „Verumtamen”; S.C. pro Eccl. Orient., decr. 27 ian. 1940, n. 13. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. I, 13; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. VII, cap. I; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VI, art. VI; Syn. Leopoli. Ruthenorum, a. 1891, tit. IX, cap. III, 1-3, 7; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VII, § 6, 1, III.

² Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 16 „Solliciti”; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, 7 „Curent”. * Syn. Sergii Patriarchae Maronitarum, 18 sep. 1596, can. V; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars I, cap. II, 6; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. VII, cap. II, b) „Eo”; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. 1888, cap. VI, art. VI, 3; Syn. Leopoli. Ruthenorum, a. 1891, tit. IX, cap. III, 9; Syn. Armen., a. 1911, 297.

³ Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 19 „Cum”.

⁴ Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 17; decr. *Presbyterorum ordinis*, 16; Synodus Episcoporum, *Ultimis temporibus*, 30 nov. 1971, Pars Altera, I, 4, c); Ioannes Paulus II, ep. *Novo incipiente*, 8 apr. 1979, 8. – Apost. can. 5; Carth. can. 3; Quinisext. cann. 3, 6, 13,

§ 3. Duchowni, aby mogli wykonywać jakiś zawód świecki, muszą mieć zgodę własnego Hierarchy.

Kan. 372 – § 1. Po odbyciu kształcenia w świętych naukach wymaganego do przyjęcia święceń, duchowni nie powinni zaprzestawać ich pogłębiania dostosowanego do współczesności podczas kursów formacyjnych zaaprobowanych przez własnego Hierarchę.

KPK/83: 279 § 1
KPK/17: 129
CS: 65 § 1

§ 2. Winni też uczęszczać na spotkania, które Hierarcha uzna za potrzebne do rozwijania świętej nauki i metod pastoralnych.

KPK/83: 279 § 2
KPK/17: 131 § 1, 3
CS: 67 § 1, 3

§ 3. Nie powinni też zaniedbywać przyswojenia sobie takiego zakresu nauk świeckich, zwłaszcza tych, które ściślej łączą się ze świętą nauką, jaki powinni posiadać ludzie wykształceni.

KPK/83: 279 § 3
CS: 65 § 3

Kan. 373 – Celibat duchownych, wybrany ze względu na Królestwo niebieskie i tak stosowny kapłaństwu, wszędzie powinien być tak wysoko ceniony jak nakazuje tradycja Kościoła powszechnego; również powinien być w poważaniu stan duchownych związanych małżeństwem, usankcjonowany przez praktykę Kościoła pierwotnego i Kościołów wschodnich.

KPK/83: 277 § 1
CS: 68

Kan. 374 – Duchowni celibatariusze i małżonkowie powinni jaśnieć blaskiem czystości, a prawo partykularne powinno ustanowić należne środki stosowne do osiągnięcia tego celu.

KPK/83: 277 § 3
KPK/17: 133 § 3
CS: 73, 74 § 3

30; S. Cyrillus Alexandrin., can. 4; S. Nicephorus CP., can. 156; Innocentius III, litt. *Cum olim*, 5 sep. 1203; Benedictus XIV, ep encycl. *Allatae sunt*, 26 iul. 1755, § 22; S.C. de Prop. Fide, litt. 4 iul. 1833, IX; instr. (ad Archiep. Fagarasien. et Alba-Iulien.), 15 mar. 1858; Pius XI, litt. encycl. *Ad catholici sacerdotii fastigium*, 20 dec. 1935, II, ab „Praeclarissimum”. * Syn. Iosephi Patriarchae Maronitarum, 3 nov. 1596, can. II; Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CLXXIII-CLXXV; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 35; Syn. Monast. SS. Salvatoris, Melchitarum, a. 1811, 2, pars II, cap. I, reg. VI; pars III, cap. I, regg. III-IV, VI; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. VII, cap. III-IV; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XIII, § 5, 3; cap. VI, art. VII, 1-2; Syn. Armen., a. 1911, 737.

⁵Nic. I, can. 3; Quinisext. can. 5; Nic. II, can. 18; S. Basilius M., cann. 69, 88; S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Archiep. Fagarasien. et Alba-Iulien. Graeci Ritus), 24 mar. 1858. * Rabbula, cann. 27, 29; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. X „A suspecta”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. I, 15; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 12; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VI, art. III, 1-3; art. VII, 4; Syn. Leopoli. Ruthenorum, a. 1891, tit. IX, cap. II, 7-8; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VII, § 6, 1, II.

Can. 375 – In vita familiari ducenda atque filiis educandis clerici coniugati ceteris christifidelibus praeclarum exemplum praebeant.¹

Can. 376 – Vita communis inter clericos caelibes laudanda, quatenus fieri potest, foveatur, ut ipsi in vita spirituali et intellectuali colenda mutuo adiuventur et aptius in ministerio cooperari possint.²

Can. 377 – Omnes clerici laudes divinas celebrare debent secundum ius particulare propriae Ecclesiae sui iuris.³

Can. 378 – Divinam Liturgiam clerici frequenter ad normam iuris particularis celebrent praesertim diebus dominicis et festis de praecepto; immo enixe commendatur celebratio cottidiana.⁴

Can. 379 – Clerici confratribus cuiuslibet Ecclesiae sui iuris vinculo caritatis uniti ad unum omnes conspirent, ad aedificationem nempe Corporis Christi, et proinde, cuiuscumque sunt condicionis, etsi diversis officiis fungentes, inter se cooperentur seque invicem adiuvent.⁵

Can. 380 – Sollicitudinem habeant clerici omnes vocationes ad ministeria sacra et ad vitam in institutis vitae consecratae ducendam promovendi non solum praedicatione, catechesi aliisque opportunis mediis, sed imprimis vitae ac ministerii testimonio.⁶

Can. 381 – § 1. Zelo apostolico ardentem clericis omnibus exemplo sint in beneficentia et hospitalitate praesertim erga aegrotantes, afflictos, persecutionem patientes, exiliatos et profugos.⁷

¹ Carth. cann. 15 „Et ut”, 35.

² Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 8 „Spiritu”.

³ Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 22. – Laod. can. 18; Innocentius IV, ep. *Sub catholicae*, 6 mar. 1254, „Sacerdotes”; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § VII, V; instr. *Eo quamvis tempore*, 4 maii 1745, §§ 42-45. * Syn. Mar Isaaci Chaldaeorum, a. 410, can. 15; Rabbula, can. 52; S. Nerses Glaieni Armenorum, a. 1166; Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CLXIII-CLXV; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 34; pars III, cap. I, 13; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. VII, cap. II „Eo”; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. III, art. VI; cap. VI, art. IV; Syn. Leopoliensis Ruthenorum, a. 1891, tit. IV cap. III; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. II, art. I; Syn. Armen., a. 1911, 740.

Kan. 375 – Duchowni żonaci powinni dawać innym chrześcijanom doskonały wzór prowadzenia życia rodzinnego i wychowania dzieci.

Kan. 376 – Godne pochwały życie wspólne duchownych celibatariuszy, o ile to możliwe, należy popierać, aby wzajemnie wspomagali się w uprawianiu życia duchowego i intelektualnego i mogli skuteczniej współdziałać w posługiwaniu.

KPK/83: 280
KPK/17: 134
CS: 75

Kan. 377 – Wszyscy duchowni mają sprawować Liturgię Godzin zgodnie z prawem partykularnym własnego Kościoła *sui iuris*.

KPK/83: 276 § 2 n. 3
KPK/17: 135
CS: 76

Kan. 378 – Duchowni powinni często sprawować Boską Liturgię według norm prawa partykularnego, zwłaszcza w niedziele i święta nakazane, a nawet gorliwie poleca się sprawowanie codzienne.

KPK/83: 276 § 2 n. 2

Kan. 379 – Duchowni złączeni wraz ze współbraćmi jakiegoś Kościoła *sui iuris* więzią miłości powinni wspólnie dążyć do jednego celu, którym jest budowanie Ciała Chrystusowego, a zatem jakiegokolwiek są pozycji, chociaż spełniają różne funkcje, niech między sobą współpracują i nawzajem przychodzą sobie z pomocą.

KPK/83: 275 § 1

Kan. 380 – Wszyscy duchowni niech wspierają powołania do świętej służby i do życia w instytutach życia konsekrowanego, nie tylko przepowiadaniem, katechezą i innymi należnymi środkami lecz przede wszystkim świadectwem życia i posługi.

Kan. 381 – § 1. Płonąc duchem apostołskim niech duchowni będą dla wszystkich przykładem w dobroczynności i gościnności, szczególnie wobec chorych, udręczonych, cierpiących prześladowania, wypędzonych i uciekinierów.

⁴ Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 13 „Ut Sacrorum”, 18 „Unionen”; decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 15; Synodus Episcoporum, *Ultimis temporibus*, 30 nov. 1971, Pars Altera, I, 3 „Exemplo”. – S. Basilius M., can. 94; Syn. Trid., sess. XXIII, *De ref.*, can. 14; S.C. de Prop. Fide, instr. 31 iul. 1902, 6. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. I, 13; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. IX, cap. II, 16; Syn. Armen., a. 1911, 449, 739.

⁵ Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 8 „Presbyteri”.

⁶ Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 11.

⁷ Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 8 „Spiritu”.

§ 2. Obligatione tenentur clerici, nisi iusto impedimento sunt detenti, suppeditandi ex spiritualibus Ecclesiae bonis verbi Dei praesertim et sacramentorum adiumenta christifidelibus, qui opportune petunt, rite sunt dispositi nec iure a sacramentis suscipiendis prohibentur.¹

§ 3. Clerici laicorum dignitatem atque propriam partem, quam in missione Ecclesiae habent, agnoscant et promoveant praesertim charismata laicorum multiformia probantes necnon competentiam et experientiam eorum in bonum Ecclesiae vertentes speciatim modis iure praevisis.²

Can. 382 – Abstineant prorsus clerici ab eis omnibus, quae statum eorum secundum normas iure particulari pressius determinatas dedecent, et etiam evitent ea, quae ab eo aliena sunt.³

Can. 383 – Clerici, etsi non secus ac ceteri cives iura civilia et politica aequo iure habeant oportet, tamen:

- 1° officia publica, quae participationem in exercitio potestatis civilis secumferunt, assumere vetantur;⁴
- 2° cum servitium militare statui clericali minus congruat, illud ne capessant voluntarii nisi de sui Hierarchae licentia;⁵
- 3° utantur exceptionibus, quas ab exercendis muneribus et officiis publicis a statu clericali alienis necnon servitio militari in eorum favorem concedunt leges civiles aut conventiones vel consuetudines.

Can. 384 – § 1. Ministri reconciliationis omnium in Christi caritate sategant clerici pacem, unitatem et concordiam iustitia innixam inter homines fovere.⁶

¹ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 37 „Laici”; const. *Sacrosanctum Concilium*, 19; decr. *Presbyterorum ordinis*, 5 „Deus”, 9 „Presbyteros”.

² Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 9 „Presbyteros”; decr. *Apostolicam actuositatem*, 25 „Prae oculis”.

³ Apost. cann. 42-43, 54; Laod. cann. 24, 27, 54-55; Carth. cann. 16, 40; Quinisext. cann. 9, 24, 50-51; Nic. II, can. 22; S. Tarasius CP., ep. ad Epp. Siciliae; S.C.S. Off., decr. 26 mar. 1942. * Syn. Mar Isaaci Chaldaeorum, a. 410, can. 8; Rabbula, cann. 47, 50; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. X; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. I, 5-12; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. VII, cap. II, b); cap. VI; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VI, art. III; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. IX, cap. II, 3-4; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VII, § 6, 2; C. 1, 4, 34.

⁴ Synodus Episcoporum, *Ultimis temporibus*, 30 nov. 1971, Pars Altera, I, 2, b). –

§ 2. Duchowni mają obowiązek, jeśli nie usprawiedliwia ich słuszną przeszkodą, udzielania z duchowych dóbr Kościoła zwłaszcza w postaci posługi słowa Bożego i sakramentów chrześcijanom, którzy o to proszą, są w należytej dyspozycji i nie są związani prawną przeszkodą do przyjmowania sakramentów. KPK/83: 843 § 1

§ 3. Duchowni powinni uznawać i doceniać godność świeckich i ich własny udział w misji Kościoła, zwłaszcza różnorakie charyzmaty świeckich, ich kompetencje i doświadczenie, obracając je dla dobra Kościoła w sposób przewidziany prawem. KPK/83: 275 § 2

Kan. 382 – Duchowni powinni powstrzymać się od wszystkiego, co nie przystoi ich stanowi według dokładniejszych przepisów prawa partykularnego oraz powinni unikać tego, co jest mu obce. KPK/83: 285 § 1, 2
KPK/17: 138, 139 § 3
CS: 79, 80 § 1, 81

Kan. 383 – Duchowni, chociaż powinni posiadać prawa cywilne i polityczne na równi z innymi obywatelami, jednak: KPK/83: 285 § 3,
289 § 1, 2
KPK/17: 121
CS: 56

- 1° zabrania się im przyjmować urzędów publicznych, które pociągają za sobą uczestniczenie w wykonywaniu władzy publicznej; KPK/83: 285 § 3
KPK/17: 121, 139 § 2, 4
CS: 56, 80 § 2, 4
- 2° ponieważ służba wojskowa nie odpowiada stanowi duchownemu, niech nie zaciągają się dobrowolnie, chyba że za zgodą Hierarchy; KPK/83: 289 § 1
KPK/17: 121, 141 § 1
CS: 56, 82 § 1
- 3° powinni korzystać ze zwolnień od wykonywania zadań i urzędów publicznych obcych stanowi duchownemu, jak też służby wojskowej, przyznanych na ich korzyść przez ustawy państwowe albo umowy i zwyczaje. KPK/83: 289 § 2

Kan. 384 – § 1. Duchowni jako słudzy pojednania wszystkich w miłości Chrystusa niech troszczą się o wspieranie pokoju wśród ludzi, jedności i zgody opartej na sprawiedliwości. KPK/83: 287 § 1

Apost. cann. 6, 81; Chalc. cann. 3, 7; Carth. can. 16; Nic. II, can. 10; Protodeut. can. 11; Constantinop. IV, can. 24; S. Tarasius CP., ep. ad Epp. Siciliae. * Rabbula, can. 51; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. X „Mercaturae”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. I, 9-10; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 16; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. VII, cap. II, b); Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VI, art. III; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. IX, cap. II, IV; C. 1, 3, 2 et 6; Nov. 123, 6, pr.

⁵ Apost. can. 83; Chalc. can. 7. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CLXXIII; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VII, § 7, III; C. 1, 3, 2 et 6, Nov. 123, 6, pr.

⁶ Synodus Episcoporum, *Ultimis temporibus*, 30 nov. 1971, Pars Altera, I, 1, d) „Presbyteri”; 2, b) „Presbyteri”; *Convenientes*, 30 nov. 1971, II „Ecclesia accepit”; Vat. II, const. *Gaudium et spes*, 92 „Quod”; decr. *Presbyterorum ordinis*, 6 „Munus”.

§ 2. In factionibus politicis atque in moderandis consociationibus syndicalibus activam partem ne habeant, nisi iudicio Episcopi eparchialis vel iure particulari ita ferente Patriarchae aut alterius auctoritatis iura Ecclesiae tuenda aut bonum commune promovendum id requirunt.¹

Can. 385 – § 1. Spiritu paupertatis Christi imbuti clerici studeant simplicitate vitae supernorum bonorum coram mundo testes esse et bona temporalia discretionem spirituali recto usui destinent; bona autem, quae occasione exercitii officii, ministerii vel muneris ecclesiastici sibi comparant, provisa ex eis sua congrua sustentatione et obligationum proprii status impletione, operibus apostolatus vel caritatis impertiant atque communicent.²

§ 2. Prohibentur clerici per se vel per alios negotiationem aut mercaturam exercere sive in propriam sive in aliorum utilitatem nisi de licentia auctoritatis iure particulari propriae Ecclesiae sui iuris determinatae aut Sedis Apostolicae.³

§ 3. A fideiubendo, etiam de bonis propriis, clericus prohibetur nisi consulto proprio Episcopo eparchiali vel, si casus fert, Superiore maiore.⁴

Can. 386 – § 1. Clerici, etsi officium residentiale non habent, a sua tamen eparchia per notabile tempus iure particulari determinandum sine licentia saltem praesumpta Hierarchae loci proprii ne discedant.⁵

§ 2. Clericus, qui extra propriam eparchiam commoratur, Episcopo eparchiali loci in eis, quae eiusdem clerici status obligationes respiciunt, subditus est; si ibi per tempus non breve commoraturus est, Hierarcham loci sine mora certiore faciat.

¹ Synodus Episcoporum, *Ultimis temporibus*, 30 nov. 1971, Pars Altera, I, 2, b) „Assumptio”.

² Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 17.

³ Apost. can. 44; Nic. I, can. 17; Laod. can. 4; Chalc. can. 3; Carth. cann. 5, 16; Quinisext. can. 9; Nic. II, can. 15; S. Nicephorus CP., can. 167. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CLXXI-CLXXII; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. X „Mercaturae”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. I, 9; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 13; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum,

§ 2. Nie mogą brać udziału w partiach politycznych, ani w kierowaniu związkami zawodowymi, chyba że, według osądu biskupa eparchialnego, albo, jeśli tak stanowi prawo partykularne, wydane przez Patriarchę albo inną władzę, wymaga tego obrona praw Kościoła albo rozwój dobra wspólnego. KPK/83: 287 § 2

Kan. 385 – § 1. Natchnieni duchem ubóstwa Chrystusowego duchowni powinni starać się przez prostotę życia być wobec świata świadkami dóbr najwyższych, a dobra doczesne niech przeznaczają według prawego rozeznania duchowego. Dobra zaś, które im przypadły z racji wykonywania urzędu, posługi lub zadania kościelnego, zabezpieczywszy z nich sobie stosowne utrzymanie i wypełnienie obowiązków swego stanu, niech usiłują przeznaczyć na dzieła apostołstwa lub miłości. KPK/83: 282 § 1, 2
KPK/17: 1473

§ 2. Zabrania się duchownym uprawiania handlu lub transakcji osobiście lub przez innych, czy to na korzyść własną, czy innych, chyba że, za zgodą władzy określonej prawem partykularnym własnego Kościoła *sui iuris* albo Stolicy Apostolskiej. KPK/83: 286
KPK/17: 142
CS: 83

§ 3. Duchownym zabrania się poręczania nawet własnym majątkiem, chyba że po konsultacji z własnym biskupem eparchialnym lub jeśli trzeba, z przełożonym wyższym. KPK/83: 285 § 4
KPK/17: 137
CS: 78

Kan. 386 – § 1. Duchowni, chociażby nie piastowali urzędu rezydencjalnego, nie powinni jednak na dłuższy czas, który należy określić prawem partykularnym, opuszczać swojej eparchii bez zezwolenia – przynajmniej domniemanego – własnego Hierarchy miejsca. KPK/83: 283 § 1
KPK/17: 143
CS: 84

§ 2. Duchowny, który przebywa poza własną eparchią podlega biskupowi eparchialnemu miejsca w tym, co dotyczy obowiązków tego stanu duchownego. Jeśli tam ma przebywać przez dłuższy czas, niech uprzedzi o tym bezzwłocznie Hierarchę miejsca. CS: 87

a. 1872, tit. VII, cap. II, b); Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VI, art. III, 14; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. IX, cap. II, 4; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VII, § 6, 2, IX.

⁴ Apost. can. 20; S. Tarasius CP., ep. ad Epp. Siciliae. * Rabbula, can. 66; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. I, 10; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. VII, cap. II, b).

⁵ Apost. can. 15; Nic. I, can. 16; Ant. can. 3; Laod. can. 42; Sard. can. 16; Quinisext. cann. 17-18; Nic. II, can. 10.

Can. 387 – Quod ad vestis habitum clericorum spectat, ius particulare servetur.¹

Can. 388 – Clerici iuribus et insignibus, quae adnexa sunt dignitatibus sibi collatis, uti non possunt extra loca, ubi suam potestatem exercet auctoritas, quae dignitatem concessit vel ad eiusdem dignitatis concessionem nihil excipiens scripto consensit, aut nisi auctoritatem, quae dignitatem concessit, comitantur vel eiusdem personam gerunt aut nisi consensum Hierarchae loci obtinuerunt.²

Can. 389 – Clerici quaslibet contentiones evitare studeant; si tamen quaedam contentio exsurrexit inter eos, ad forum Ecclesiae deferatur et hoc, si fieri potest, etiam fiat, si de contentionibus inter clericos et alios christifideles agitur.³

Can. 390 – § 1. Clerici ius habent ad congruam sustentationem et ideo pro implendo eis commisso officio vel munere iustam remunerationem percipiendi, quae, si agitur de clericis coniugatis, consulere debet etiam eorum familiae sustentandae, nisi aliter iam sufficienter provisum est.⁴

§ 2. Item ius habent, ut sui suaeque familiae, si coniugati sunt, congruenti praecaventiae et securitati sociali necnon assistentiae sanitariae provideatur; ut hoc ius ad effectum deduci possit, obligatione tenentur clerici instituto, de quo in can. 1021, § 2, ad normam iuris particularis pro sua parte conferre.⁵

Can. 391 – Integrum est clericis firmo can. 578, § 3 se cum aliis consociare ad fines consequendos statui clericali congruentes; competit autem Episcopo eparchiali de hac congruentia authentice iudicare.⁶

¹Quinisext. can. 27; Nic. II, can. 16. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CLXX; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. X „Praeterea”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. I, 2-3; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 11; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. VII, cap. VII; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VI, art. VIII; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. IX, cap. II, 3; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VII, § 6, 1, IV et 3 „Praeterea”, IX.

²S.C. de Prop. Fide (pro Neg. Rit. Orient.), ep. circ. 1 ian. 1912, „Persaepe”; S.C. pro Eccl. Orient., 10 ian. 1929.

³Ant can. 12; Chalc. can. 9; Carth. cann. 15, 104; S.C.S. Off., (Mission. Arcipelagi),

- Kan. 387** – W tym, co dotyczy stroju duchownego, należy zachować prawo partykularne. KPK/83: 284
KPK/17: 136 § 1
CS: 77 § 1
- Kan. 388** – Praw i oznak, które przynależą do piastowanych godności, duchowni nie mogą używać poza miejscami, gdzie swoje uprawnienia wykonuje władza, która godność przyznała, albo bez zastrzeżeń wyraziła pisemną zgodę na przyznanie tej godności, albo jeśli władzy, która udzieliła godności, towarzyszą lub ją reprezentują, bądź otrzymali zgodę Hierarchy miejsca. CS: 41 § 1 n. 1, 42 § 1
- Kan. 389** – Duchowni powinni unikać jakichkolwiek waśni, jeśli jednak powstanie między nimi jakiś spór, należy go rozstrzygnąć na forum Kościoła. Jeśli to możliwe, należy tak postąpić także w odniesieniu do sporu między duchownymi i innymi chrześcijanami. KPK/17: 120 § 1
CS: 55 § 1
- Kan. 390** – § 1. Duchowni mają prawo do odpowiedniego utrzymania, a zatem, stosownie do wypełniania powierzonego im urzędu albo zadania, do sprawiedliwego udziału w wynagrodzeniu, które, jeśli chodzi o duchownych żonaty, także powinno wystarczyć na utrzymanie ich rodziny, jeśli w inny wystarczający sposób tego nie zabezpieczono. KPK/83: 281 § 1, 3
KPK/17: 979 § 2
- § 2. Mają także prawo, aby im i ich rodzinie, jeśli są żonaci, było zabezpieczone odpowiednie ubezpieczenie i zabezpieczenie socjalne oraz opieka medyczna. Aby to prawo mogło być zrealizowane, duchowni są zobowiązani opłacać składki w instytucji, o której mowa w kan. 1021 § 2, zgodnie z przepisem prawa partykularnego. KPK/83: 281 § 2
KPK/17: 979 § 2
- Kan. 391** – Duchowni, zgodnie z kan. 578 § 3, mają prawo zrzeszać się z innymi w celu osiągnięcia celów odpowiednich stanowi duchownemu, jednak biskupowi eparchialnemu przysługuje prawo do oficjalnego osądzania odpowiedniości tych celów. KPK/83: 278 § 1

3 aug. 1639, ad 2. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. I, 18; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VI, art. I, 4; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VII, § 7, II; C. 1, 4, 13; Nov. 83, praef.

⁴ Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 20; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 8 „Curent”; Synodus Episcoporum, *Ultimis temporibus*, 30 nov. 1971, Pars Altera, II, 4 „Remuneratio”. – Apost. can. 59.

⁵ Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 21; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 8; Synodus Episcoporum, *Ultimis temporibus*, 30 nov. 1971, Pars Altera, II, 4 „Remuneratio”.

⁶ Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 8 „Spiritu”.

Can. 392 – Ius clericorum est ad debitum quotannis feriarum tempus iure particulari determinandum.¹

Can. 393 – Clericis, cuiuscumque sunt condicionis, cordi sit sollicitudo omnium Ecclesiarum et ideo se ad inserviendum, ubicumque urget necessitas, promptos exhibeant et praesertim permittente vel exhortante proprio Episcopo eparchiali vel Superiore ad suum ministerium in missionibus vel regionibus clericorum penuria laborantibus exercendum.²

CAPUT IV

De amissione status clericalis

Can. 394 – Sacra ordinatio semel valide suscepta numquam irrita fit; clericus tamen statum clericalem amittit:

- 1° sententia iudiciali aut decreto administrativo, quo invaliditas sacrae ordinationis declaratur;
- 2° poena depositionis legitime irrogata;
- 3° rescripto Sedis Apostolicae vel ad normam can. 397 Patriarchae; hoc vero rescriptum diaconis sine gravibus, presbyteris vero sine gravissimis causis a Patriarcha licite concedi non potest nec a Sede Apostolica conceditur.³

Can. 395 – Clericus, qui statum clericalem ad normam iuris amittit, cum eo amittit iura statui clericali propria nec ullis iam tenetur obligationibus status clericalis firmo tamen can. 396; potestatem ordinis exercere prohibetur salvo cann. 725 et 735, § 2; ipso iure privatur omnibus officiis, ministeriis, muneribus et qualibet potestate delegata.⁴

Can. 396 – Praeter casus, in quibus invaliditas sacrae ordinationis declarata est, amissio status clericalis non secumfert dispensationem ab obligatione caelibatus, quae a solo Romano Pontifice conceditur.⁵

¹ Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 20.

² Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 10 „Donum”; decr. *Christus Dominus*, 6 „Episcopi”.

³ Paulus VI, litt. encycl. *Sacerdotalis caelibatus*, 24 iun. 1967, 84-88; S.C. pro Doctr. Fidei, *Normae*, 13 ian. 1971, I-V; litt. circ. 13 ian. 1971; decl. 26 iun. 1972, I-IV; Ioannes Paulus II, ep. *Novo incipiente*, 8 apr. 1979, 9; S.C. pro Doctr. Fidei, litt. *De modo*

Kan. 392 – Duchownym przysługuje prawo do należytych dorocznych wakacji, których czas winien być określony przez prawo partykularne. KPK/83: 283 § 2

Kan. 393 – Duchowni, jakakolwiek jest ich pozycja, powinni troszczyć się o wszystkie Kościoły i dlatego powinni być gotowi do spełniania posługi, gdziekolwiek nagli konieczność, a zwłaszcza, za zgodą lub zachętą swego biskupa eparchialnego lub przełożonego, do wykonywania swojej posługi na misjach albo w regionach cierpiących na brak duchownych.

ROZDZIAŁ IV

Utrata stanu duchownego

Kan. 394 – Święcenia raz ważnie przyjęte nigdy nie tracą ważności, duchowny jednakże traci stan duchowny: KPK/83: 290
KPK/17: 211 § 1
CS: 155 § 1

1° przez wyrok sądowy lub dekret administracyjny stwierdzający nieważność święceń; KPK/83: 290 n. 1
KPK/17: 211 § 1
CS: 155 § 1

2° przez karę wydalenia nałożoną zgodnie z przepisami prawa; KPK/83: 290 n. 2
KPK/17: 211 § 2
CS: 155 § 1

3° przez reskrypt Stolicy Apostolskiej albo według kan. 397 reskrypt Patriarchy; którego to reskryptu Patriarcha nie może udzielić ani Stolica Apostolska nie udziela diakonom bez poważnych, prezbiterom zaś bez najpoważniejszych przyczyn. KPK/83: 290 n. 3
KPK/17: 211 § 3
CS: 155 § 1

Kan. 395 – Duchowny, który utracił stan duchowny zgodnie z przepisami prawa, traci z nim uprawnienia właściwe stanowi duchownemu, jak również nie podlega żadnym obowiązkom stanu duchownego, z zachowaniem przepisu kan. 396, ma zakaz wykonywania władzy święceń, z zachowaniem kan. 725 i 735, § 2, z mocy samego prawa zostaje pozbawiony wszystkich urzędów, posług, zadań i wszelkiej władzy delegowanej. KPK/83: 292
KPK/17: 231 § 1
CS: 157 § 1

Kan. 396 – Oprócz przypadków, w których została zadeklarowana nieważność święceń, utrata stanu duchownego nie niesie ze sobą dyspensy od obowiązku celibatu, która udzielana jest tylko przez Biskupa Rzymskiego. NORMY SPECJALNE*
KPK/83: 291
KPK/17: 213 § 1
CS: 157 § 2

procedendi, 14 oct. 1980; *Normae procedurales*, 14 oct. 1980.

⁴S.C. pro Doctr. Fidei, *Normae*, 13 ian. 1971, V-VII.

⁵Paulus VI, m.p. *De Episcoporum muneribus*, IX, 1; S.C. pro Doctr. Fidei, decl. 26 iun. 1972, III; Ioannes Paulus II, ep. *Novo incipiente*, 8 apr. 1979, 9; S.C. pro Doctr. Fidei, litt. *De modo procedendi*, 14 oct. 1980, 4-6; *Normae procedurales*, 14 oct. 1980, art. 8.

Can. 397 – Patriarcha de consensu Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis vel, si periculum in mora est, Synodi permanentis, amissionem status clericalis concedere potest clericis intra fines territorii propriae Ecclesiae patriarchalis domicilium vel quasi-domicilium habentibus, qui obligatione caelibatus non tenentur aut, si tenentur, dispensationem ab hac obligatione non petunt; in ceteris casibus res ad Sedem Apostolicam deferatur.

Can. 398 – Qui rescripto Sedis Apostolicae statum clericalem amisit, inter clericos a sola Sede Apostolica denuo admitti potest; qui vero a Patriarcha amissionem status clericalis obtinuit, etiam a Patriarcha inter clericos denuo admitti potest.

Kan. 397 – Patriarcha za zgodą Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego albo, jeśli nagli niebezpieczeństwo, stałego Synodu, może zwolnić ze stanu duchownego, duchownych mających stałe lub tymczasowe zamieszkanie w granicach własnego Kościoła patriarchalnego, którzy nie są zobowiązani do zachowania celibatu albo, jeśli są zobowiązani i nie proszą o dyspensę od jego zachowania; w innych przypadkach należy sprawę przedłożyć Stolicy Apostolskiej.

Kan. 398 – Kto utracił stan duchowny na podstawie reskryptu Stolicy Apostolskiej, może być na nowo włączony do stanu duchownego tylko przez Stolicę Apostolską; kto został zwolniony ze stanu duchownego przez Patriarchę, także przez Patriarchę może na nowo być przyjęty do stanu duchownego.

KPK/83: 293
KPK/17: 212 § 2
CS: 156 § 2 n. 1, 2,
260 § 1 n. 2c

* Kongregacja Nauki Wiary, *Normy dyspensowania od celibatu kapłańskiego* z dnia 14 października 1980 r., AAS 72 (1980) s. 1132-1137; tekst polski: *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994*, Tarnów 1995, s. 148-151. * NORMY SPECJALNE

TITULUS XI DE LAICIS

Can. 399 – Nomine laicorum in hoc Codice intelleguntur christifideles, quibus indoles saecularis propria ac specialis est quique in saeculo viventes missionem Ecclesiae participant neque in ordine sacro constituti neque statui religioso ascripti sunt.¹

Can. 400 – Laici praeter ea iura et obligationes, quae cunctis christifidelibus sunt communia et ea, quae in aliis canonibus statuuntur, eadem iura et obligationes habent ac in canonibus huius tituli recensentur.

Can. 401 – Laicorum imprimis est ex vocatione propria res temporales gerendo et secundum Deum ordinando Regnum Dei quaerere ideoque in vita privata, familiari et politico-sociali testes Christo esse ac ipsum aliis manifestare, leges iustas in societate propugnare atque fide, spe et caritate fulgentes fermenti instar ad mundi sanctificationem conferre.²

Can. 402 – Ius est laicis, ut ipsis agnoscatur ea in rebus civitatis terrena libertas, quae omnibus civibus competit; eadem tamen libertate utentes curent, ut suae actiones spiritu evangelico imbuantur, et ad doctrinam attendant ab Ecclesiae magisterio propositam caventes tamen, ne in quaestionibus opinabilibus propriam sententiam ut doctrinam Ecclesiae proponant.³

Can. 403 – § 1. Firmo iure et obligatione proprium ritum ubique servandi laici ius habent actuose in celebrationibus liturgicis cuiuscumque Ecclesiae sui iuris participandi secundum praescripta librorum liturgicorum.⁴

§ 2. Si Ecclesiae necessitates vel vera utilitas id suadent et ministri sacri desunt, possunt laicis quaedam ministrorum sacrorum functiones committi ad normam iuris.⁵

¹ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 31; decr. *Apostolicam actuositatem*, 2.

² Vat. II, const. *Lumen gentium*, 31 „Laicis”; *Gaudium et spes*, 43 „Laicis”.

³ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 37 „Sacri”; const. *Gaudium et spes*, 43; decr. *Presbyterorum ordinis*, 9 „Presbyteros”.

⁴ Vat. II, const. *Sacrosanctum Concilium*, 14.

TYTUŁ XI ŚWIECCY

Kan. 399 – Przez termin świeccy w tym Kodeksie rozumie się chrześcijan, którym stan świecki jest właściwy i szczególny, a którzy żyjąc w świecie, uczestniczą w misji Kościoła i nie przyjęli święceń ani nie należą do stanu zakonnego.

Kan. 400 – Oprócz obowiązków i praw, które są wspólne wszystkim chrześcijanom, jak również tych, które są ustalone w innych kanonach, świeccy mają te same prawa i obowiązki, wyliczone w kanonach niniejszego tytułu. KPK/83: 224

Kan. 401 – W pierwszym rzędzie do świeckich, co wynika z ich powołania, należy prowadzić sprawy doczesne i porządkując je po Bożemu, szukać Królestwa Bożego i w ten sposób w życiu prywatnym, rodzinnym i polityczno-społecznym być świadkami Chrystusa i Jego samego objawiać innym, walczyć o sprawiedliwe prawa w społeczeństwie oraz jaśniając wiarą, nadzieją i miłością stawać się zaczynem dla uświęcenia świata. KPK/83: 225 § 2

Kan. 402 – Świeccy mają prawo, aby w zakresie doczesnej społeczności przyznano im wolność przysługującą wszystkim obywatelom. Korzystając wszakże z tej wolności, niech zatroszczą się o to, ażeby swoją działalność przepoić duchem ewangelicznym i mieć na uwadze naukę przedstawioną przez Nauczycielski Urząd Kościoła, wystrzegając się jednak przedstawiania w kwestiach wątpliwych swojego stanowiska jako nauki Kościoła. KPK/83: 227

Kan. 403 – § 1. Respektując prawo i obowiązek zachowywania wszędzie własnego obrządku, świeccy mają prawo czynnie uczestniczyć, według przepisów ksiąg liturgicznych, w celebracjach liturgicznych każdego Kościoła *sui iuris*.

§ 2. Jeśli doradza tak konieczność Kościoła lub prawdziwy pożytek oraz brak świętych szafarzy, świeckim mogą zostać powierzone według norm prawa pewne funkcje świętych szafarzy. KPK/83: 230 § 3

⁵ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 35 „Proinde”; decr. *Apostolicam actuositatem*, 24 „Potest”.

Kan. 403 § 2 oraz 709 § 2 – *Jeśli do funkcji liturgicznych można dopuścić świeckich oznacza, że chodzi tutaj zarówno o mężczyzn jak i kobiety (Int. z dnia 30 czerwca 1992 r. dotycząca kan. 230 § 2 KPK/83 – AAS 86 (1994) s. 541-542)* * INTERPRETACJA

Can. 404 – § 1. Praeter institutionem catechetica inde ab infantia habendam laici ius et obligationem habent acquirendi cognitionem uniuscuiusque ingenii dotibus et conditioni aptatam doctrinae a Christo revelatae et a magisterio authentico Ecclesiae traditae non solum, ut secundum eiusdem doctrinam vivere valeant, sed etiam, ut ipsi eam enuntiare atque, si opus est, defendere possint.¹

§ 2. Ius quoque habent acquirendi plenioram illam cognitionem in scientiis sacris, quae in ecclesiasticis studiorum universitatibus vel facultatibus aut in institutis scientiarum religiosarum traduntur, ibidem lectiones frequentando et gradus academicos consequendo.²

§ 3. Item servatis praescriptis circa idoneitatem requisitam statutis habiles sunt ad mandatum docendi disciplinas sacras ab auctoritate competenti ecclesiastica recipiendum.³

Can. 405 – Patrimonio liturgico, theologico, spirituali et disciplinari etiam laici sedulo studeant ita tamen, ut mutua benevolentia ac aestimatio atque unitas actionis inter laicos diversarum Ecclesiarum sui iuris foveantur nec varietas rituum noceat bono communi societatis, in qua vivunt, sed potius ad idem bonum in dies magis conducat.⁴

Can. 406 – Laici memores obligationis, de qua in can. 14, sciant illam eo magis urgere in eis adiunctis, in quibus nonnisi per ipsos Evangelium audire et Christum cognoscere homines possunt.⁵

Can. 407 – Laici, qui in statu coniugali vivunt, secundum propriam vocationem speciali obligatione tenentur per matrimonium et familiam ad aedificationem populi Dei allaborandi.⁶

Can. 408 – § 1. Habiles sunt laici debita scientia, experientia et honestate praestantes, ut tamquam periti aut consultores ab auctoritatibus eccle-

¹ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 35 „Proinde”; decl. *Dignitatis humanae*, 14; decr. *Apostolicam actuositatem*, 29; decr. *Ad gentes*, 26 „Quare”, 41.

² Ioannes Paulus II, const. ap. *Sapientia christiana*, 15 apr. 1979, art 31; Vat. II, const. *Gaudium et spes*, 62 „Qui”; decl. *Gravissimum educationis*, 10 „In universitatibus”.

³ Ioannes Paulus II, const. ap. *Sapientia christiana*, 15 apr. 1979, art. 27; Vat. II, decr. *Ad gentes*, 41.

Kan. 404 – § 1. Oprócz pobierania nauczania katechetycznego już od dzieciństwa świeccy, w zależności od indywidualnych talentów i zajmowanej pozycji, mają prawo i obowiązek poznawać naukę objawioną przez Chrystusa i przekazaną przez Magisterium Kościoła nie tylko w tym celu, aby żyli według tej nauki, lecz także, aby ją głosili oraz, jeśli zajdzie potrzeba, mogli jej bronić. KPK/83: 229 § 1

§ 2. Mają także prawo poszukiwania pełniejszego poznawania nauk świętych, albo wykładanych w uniwersytetach lub wydziałach kościelnych albo w innych instytutach wiedzy religijnej, uczęszczając tam na wykłady i zdobywając stopnie akademickie. KPK/83: 229 § 2

§ 3. Z zachowaniem przepisów dotyczących posiadania odpowiednich kwalifikacji, świeccy mogą także otrzymać od kompetentnej władzy kościelnej zlecenie nauczania dyscyplin świętych. KPK/83: 229 § 3

Kan. 405 – Świeccy powinni także starannie studiować dziedzictwo liturgiczne, teologiczne, duchowe i dyscyplinarne, w ten sposób, aby wzrastała wzajemna życzliwość i szacunek oraz jedność działania pomiędzy świeckimi różnych Kościołów *sui iuris*, a różnorodność obrządków nie szkodziła dobru wspólnemu społeczności, w której żyją, ale raczej z dnia na dzień lepiej prowadziła do tego dobra.

Kan. 406 – Świeccy pamiętając o obowiązku, o którym mowa w kan. 14, powinni wiedzieć, że obowiązek ten spoczywa na nich w sposób szczególny w tych okolicznościach, w których tylko dzięki nim ludzie mogą usłyszeć Ewangelię i poznać Chrystusa. KPK/83: 225 § 1

Kan. 407 – Świeccy, którzy żyją w stanie małżeńskim, zgodnie ze swoim własnym powołaniem, mają szczególny obowiązek współpracy w budowaniu ludu Bożego przez małżeństwo i rodzinę. KPK/83: 226 § 1

Kan. 408 – § 1. Świeccy odznaczający się odpowiednią wiedzą, doświadczeniem i uczciwością, mogą być wysłuchiwni przez władze ko-

⁴ Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 4, 6.

⁵ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 33 „Apostolatus”; decr. *Ad gentes*, 21 „Praecipuum”; decr. *Apostolicam actuositatem*, 10 „Utpote”, 17.

⁶ Vat. II, decr. *Apostolicam actuositatem*, 11; const. *Gaudium et spes*, 52 „Christi-fideles”.

siasticis audiantur sive singuli sive ut membra variorum consiliorum et conventuum, ut paroecialium, eparchialium, patriarchalium.¹

§ 2. Praeterquam ad munera ecclesiastica, ad quae laici iure communi admittuntur, ipsi ab auctoritate competenti ad alia quoque munera assumi possunt eis exceptis, quae ordinem sacrum requirunt vel quae iure particulari propriae Ecclesiae sui iuris laicis expresse vetantur.²

§ 3. Circa muneris ecclesiastici exercitium laici plene subduntur auctoritati ecclesiasticae.³

Can. 409 – § 1. Laici, qui permanenter aut ad tempus speciali Ecclesiae servitio addicuntur, obligatione tenentur, ut aptam acquirant formationem ad munus suum debite implendum requisitam utque hoc munus conscie, impense et diligenter impleant.

§ 2. Ipsi ius habent ad iustam remunerationem suae conditioni aptatam, qua decenter, servatis quoque iuris civilis praescriptis, necessitatibus propriis ac familiae providere possint; itemque ius habent, ut sui suaeque familiae congruenti praecaventiae et securitati sociali necnon assistentiae sanitariae provideatur.⁴

¹ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 33 „Praeter”, 37 „Sacri”; decr. *Christus Dominus*, 10 „Denique”, 27 „Valde”; decr. *Apostolicam actuositatem*, 20, b), 26; decr. *Ad gentes*, 30; decr. *Presbyterorum ordinis*, 17 „Bona”.

² Vat. II, const. *Lumen gentium*, 33 „Praeter”, 37 „Sacri”; decr. *Christus Dominus*, 27; decr. *Apostolicam actuositatem*, 24 „Potest”; decr. *Ad gentes*, 17.

ścielne jako biegli lub doradcy czy to pojedynczo, czy to jako członkowie różnych rad i konwentów, jak parafialne, eparchialne, patriarchalne.

§ 2. Oprócz tych zadań kościelnych, do których zgodnie z prawem wspólnym dopuszcza się świeckich, mogą oni od kompetentnej władzy przyjąć także inne zadania, z wyjątkiem tych, które wymagają święceń lub które wyraźnie zostały świeckim zabronione przez prawo partykularne własnego Kościoła *sui iuris*. KPK/83: 228 § 1

§ 3. Odnośnie do wykonywania zadań kościelnych świeccy w pełni podlegają władzy kościelnej.

Kan. 409 – § 1. Świeccy, którzy na stałe lub czasowo poświęcają się posłudze Kościoła, obowiązani są zdobyć odpowiednią formację potrzebną do właściwego wykonywania swego zadania, by spełniali je świadomie, umiejętnie i pilnie. KPK/83: 231 § 1

§ 2. Mają oni prawo do godziwego wynagrodzenia, odpowiedniego do ich pozycji, dzięki któremu, zachowując również przepisy prawa państwowego, mogliby zaradzić potrzebom własnym oraz rodziny. Przysługuje im też prawo, aby dla nich i ich rodzin zadbano o właściwe ubezpieczenie i zabezpieczenie społeczne, a także opiekę zdrowotną. KPK/83: 231 § 2

³ Vat. II, decr. *Apostolicam actuositatem*, 20, d).

⁴ Vat. II, decr. *Apostolicam actuositatem*, 22 „Pastores”; decr. *Ad gentes*, 17 „Multiplicentur”.

TITULUS XII
DE MONACHIS CETERISQUE RELIGIOSIS
ET DE SODALIBUS ALIORUM INSTITUTORUM
VITAE CONSECRATAE

CAPUT I

De monachis ceterisque religiosis

Art. I – *Canones generales*

Can. 410 – Status religiosus est stabilis in communi vivendi modus in aliquo instituto ab Ecclesia approbato, quo christifideles Christum, Magistrum et Exemplum Sanctitatis, sub actione Spiritus Sancti pressius sequentes novo ac speciali titulo consecrantur per vota publica oboedientiae, castitatis et paupertatis sub legitimo Superiore ad normam statutorum servanda, saeculo renuntiant ac totaliter se devovent caritatis perfectioni assequendae in servitium Regni Dei pro Ecclesiae aedificatione et mundi salute utpote signa coelestem gloriam praenuntiantia.¹

Can. 411 – Status religiosus ab omnibus fovendus et promovendus est.²

1° De dependentia religiosorum ab Episcopo eparchiali,
a Patriarcha, a Sede Apostolica

Can. 412 – § 1. Religiosi omnes subduntur Romano Pontifici ut suo supremo Superiori, cui obligatione parendi tenentur etiam vi voti oboedientiae.

§ 2. Quo melius institutorum bono atque apostolatus necessitatibus provideatur, Romanus Pontifex ratione sui primatus in universam Ecclesiam intuitu utilitatis communis instituta vitae consecratae ab Episcopi eparchialis regimine eximere potest sibi soli vel alii auctoritati ecclesiasticae subicere.³

¹ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 43-44; decr. *Perfectae caritatis*, 1, 2, a) et e), 5, 12, 25; Paulus VI, adh. ap. *Evangelica testificatio*, 29 iun. 1971, 7. – S. Basilius M., regulae fus., 7, 41; S. Theodorus Studita, ep. I, 10; ep. II, 104, 128, 159, 164-165; serm. 11-12, 19, 35, 60, 82, 87, 89, 95, 104, 110; orat. 11, cap. II; testam. „confiteor”; iambi, 25.

TYTUŁ XII
MNISI I INNI ZAKONNICY
ORAZ CZŁONKOWIE INNYCH INSTYTUTÓW
ŻYCIA KONSEKROWANEGO

ROZDZIAŁ I

Mnisi i inni zakonnicy

Art. I – *Kanony ogólne*

Kan. 410 – Stan zakonny to stały sposób życia wspólnego w jakimś instytucie zatwierdzonym przez Kościół, w którym chrześcijanie pod działaniem Ducha Świętego, ściślej naśladować Chrystusa, Mistrza i Wzór świętości, z nowego szczególnego tytułu zostają konsekrowani przez zachowywanie publicznych ślubów posłuszeństwa, czystości i ubóstwa według norm statutów, pod władzą prawowitego przełożonego, wyrzekają się świata i zupełnie poświęcają się osiągnięciu doskonałej miłości w służbie Królestwa Bożego, dla budowania Kościoła i zbawienia świata, jako znaki zwiastujące chwałę niebieską.

KPK/83: 573 § 1, 2,
574 § 2
KPK/17: 487
PA: 1

Kan. 411 – Stan zakonny wszyscy powinni szanować i promować.

KPK/83: 574 § 1
KPK/17: 487
PA: 2

1° Zależność zakonników od Biskupa eparchialnego,
od Patriarchy i Stolicy Apostolskiej

Kan. 412 – § 1. Wszyscy zakonnicy podlegają Biskupowi Rzymskiemu jako Najwyższemu Przełożonemu, któremu zobowiązani są być posłuszni także na mocy ślubu posłuszeństwa.

KPK/83: 590 § 2
KPK/17: 499 § 1
PA: 23

§ 2. Dla lepszego zaradzenia potrzebom apostołstwa i ku pożytkowi instytutów, Biskup Rzymski z racji swego prymatu w Kościele powszechnym, ze względu na pożytek wspólnoty może wyjąć instytuty życia konsekrowanego spod władzy biskupa eparchialnego i podporządkować sobie samemu lub innej władzy kościelnej.

KPK/83: 591
KPK/17: 488 n. 2
PA: 312 § 2 n. 4

² Vat. II, const. *Lumen gentium*, 44 „Cum”, 46 „Idcirco”. – Chalc. can. 4.

³ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 45 „Quo”; decr. *Christus Dominus*, 35, 3); – Callistus III, const. *Urget nos*, 20 apr. 1457, § 3; Leo XIII, litt. ap. *Singulare praesidium*, 12 maii 1882, „Cum susceptum”.

Can. 413 – Ad regimen internum et disciplinam religiosam quod attinet, instituta religiosa, nisi aliter iure cavetur, si sunt iuris pontificii, immediate et exclusive Sedi Apostolicae subiecta sunt; si vero sunt iuris patriarchalis vel eparchialis, immediate subiecta sunt Patriarchae vel Episcopo eparchiali firmo can. 418, § 2.¹

Can. 414 – § 1. Ad monasteria et congregationes iuris eparchialis quod attinet, Episcopo eparchiali competit:²

- 1° typica monasteriorum et statuta congregationum atque immutationes in ea ad normam iuris introductas approbare salvis eis, quae ab auctoritate superiore approbata sunt;
- 2° dispensationes ab eisdem typicis vel statutis, quae potestatem Superiorum religiosorum excedunt et ab ipso legitime petuntur, singulis in casibus et per modum actus dare;
- 3° visitare monasteria, etiam dependentia, necnon singulas domos congregationum in suo territorio, quoties visitationem canonicam ibi peragit aut quoties rationes vere speciales eius iudicio id suadent.³

§ 2. Haec iura Patriarchae competunt circa ordines et congregationes iuris patriarchalis, quae intra fines territorii Ecclesiae, cui praeest, domum principem habent; secus eadem iura circa ordines omnes necnon circa monasteria et congregationes, quae non sunt iuris eparchialis, competunt soli Sedi Apostolicae.⁴

§ 3. Si congregatio iuris eparchialis ad alias eparchias propagatur, nihil in ipsis statutis valide mutari potest nisi de consensu Episcopi eparchialis eparchiae, in qua sita est domus princeps, consultis tamen Episcopis eparchialibus, in quorum eparchiis ceterae domus sitae sunt.

Can. 415 – § 1. Religiosi omnes subsunt potestati Hierarchae loci in eis, quae spectant ad publicam celebrationem cultus divini, ad verbi Dei praedicationem populo tradendam, ad christifidelium praesertim puerorum

¹ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 45 „Quo”; decr. *Christus Dominus*, 35, 3).

² Chalc. cann. 4, 8; Benedictus XIV, ep. encycl. *Demandatam*, 24 dec. 1743, § 20; S.C. de Prop. Fide, decr. 15 mar. 1819, 3; decr. 22 feb. 1877, 1. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 2; cap. III, 3; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. VIII, cap. II; Syn. Armen., a. 1911, 758.

Kan. 413 – Co się tyczy wewnętrznych rządów i karności zakonnej, instytuty zakonne, chyba że inaczej prawem zastrzeżono, jeśli są na prawie papieskim, bezpośrednio i wyłącznie podlegają Stolicy Apostolskiej; jeśli zaś są na prawie patriarchalnym lub eparchialnym, bezpośrednio podlegają Patriarsze lub biskupowi eparchialnemu, z zachowaniem kanonu 418 § 2.

KPK/83: 593, 594
PA: 312 § 2 n. 1, 2, 3;
313 § 2 n. 2

Kan. 414 – § 1. Co się tyczy monasterów i zgromadzeń na prawie eparchialnym, do biskupa eparchialnego należy:

KPK/83: 595 § 1, 2,
628 § 2
KPK/17: 512 § 1
PA: 24 § 1

1° zatwierdzanie typików monasterów i statutów zgromadzeń oraz zmiany wprowadzone w nich zgodnie z prawem, z zachowaniem tych, które zatwierdzone zostały przez wyższych przełożonych;

KPK/83: 595 § 1
PA: 18 § 3

2° udzielenie w poszczególnych wypadkach i per modum actus dyspens od zachowania typików lub statutów, w odpowiedzi na skierowaną do niego zgodną z prawem prośbę, w sprawach, które przekraczają władzę przełożonych zakonnych;

KPK/83: 595 § 2
PA: 26 § 3

3° wizytowanie monasterów, także zależnych, oraz poszczególnych domów zgromadzeń na swym terenie, ilekroć przeprowadza tam wizytację kanoniczną lub ilekroć racje naprawę szczególne jego zdaniem to doradzają.

KPK/83: 628 § 2
KPK/17: 512 § 1
PA: 44 § 1
CS: 410 § 1

§ 2. Te same prawa przysługują Patriarsze odnośnie do zakonów i zgromadzeń założonych na prawie patriarchalnym, które mają na terenie jego Kościoła dom macierzysty; w pozostałych wypadkach, te same prawa wobec wszystkich zakonów i zgromadzeń, które nie są na prawie patriarchalnym, przysługują jedynie Stolicy Apostolskiej.

PA: 18 § 1, 2; 42

§ 3. Jeśli zgromadzenia na prawie eparchialnym przenosi się na teren innej eparchii, nie można niczego w ich statutach ważnie zmienić, chyba że za zgodą Biskupa eparchialnego, na którego terenie jest dom macierzysty, jednak po naradzie z Biskupami eparchialnymi, mającymi na swym terenie pozostałe domy tych zgromadzeń.

KPK/83: 595 § 1
KPK/17: 495 § 2
PA: 18 § 3

Kan. 415 – § 1. Wszyscy zakonnicy podlegają władzy Hierarchy miejsca w tym, co należy do publicznego sprawowania kultu Bożego, do głoszenia słowa Bożego ludowi, do religijnego i moralnego wychowania

KPK/83: 678 § 1
KPK/17: 512 § 2 n.
2, 3
PA: 44 § 2 n. 2, 3

³ * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. VI „Monasteria”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. III, 4, VI; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. IX, art. III, 4; Syn. Armen., a. 1911, 758, 776.

⁴ * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 9.

religiosam et moralem educationem, ad institutionem catechetica et liturgicam, ad status clericalis decorem necnon ad varia opera in eis, quae apostolatum respiciunt.¹

§ 2. Episcopo eparchiali ius et obligatio est singula monasteria atque domos ordinum et congregationum in eius territorio sita visitare his in rebus, quoties visitationem canonicam ibi peragit aut quoties graves causae eius iudicio id suadent.²

§ 3. Episcopus eparchialis nonnisi de consensu Superiorum competentium potest religiosis opera apostolatus vel munera eparchiae propria committere firmo iure communi ac servata institutorum disciplina religiosa, indole propria atque fine specifico.³

§ 4. Religiosi, qui extra domum delictum commiserunt nec a proprio Superiore ab Hierarcha loci praemonito puniuntur, ab hoc puniri possunt, etsi domo legitime exierunt et domum reversi sunt.⁴

Can. 416 – Patriarchae necnon Hierarchae loci conventus promoveant cum Superioribus religiosorum, statis temporibus et quoties id opportunum videtur, ut pro operibus apostolatus, quae a sodalibus exercentur, collatis consiliis concorditer procedant.

Can. 417 – Si in domus institutorum iuris patriarchalis vel pontificii eorumve ecclesias abusus irrepserunt et Superior ab Hierarcha loci monitus prospicere neglexit, idem Hierarcha loci obligatione tenetur rem statim deferendi ad auctoritatem, cui institutum ipsum immediate subiectum est.⁵

2° De Superioribus et de sodalibus institutorum religiosorum

Can. 418 – § 1. Superiores maiores sunt Praeses confoederationis monasticae, Superior monasterii sui iuris, Superior generalis ordinis vel con-

¹ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 35, 4); Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 25 § 1.

² Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 38 et 39 § 2. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. VI; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. III, 4, VI; pars IV, cap. II, 9; cap. III, 19; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. IX, art. III, 4; Syn. Armen., a. 1911, 758, 776.

chrześcijan, a zwłaszcza dzieci, do kształcenia katechetycznego i liturgicznego, do szacunku dla stanu duchownego i do wielu innych dzieł odnoszących się do apostołstwa.

§ 2. Prawem i obowiązkiem Biskupa eparchialnego jest wizytowanie na swoim terenie poszczególnych monasterów i domów zgromadzeń, ilekroć przeprowadza tam wizytację kanoniczną lub ilekroć, jego zdaniem, poważne racje to doradzają.

KPK/83: 683 § 1
KPK/17: 512 § 2
PA: 44 § 2 n. 2

§ 3. Biskup eparchialny, tylko za zgodą kompetentnych przełożonych może zakonnikom zlecić dzieła apostołskie lub własne funkcje eparchialne, z zachowaniem prawa wspólnego i karnośći zakonnej instytutów, własnego charakteru i specyficznego celu.

PA: 181 § 1

§ 4. Zakonnicy, którzy poza swoim domem popełnili przestępstwo, a ich własny przełożony, mimo upomnienia Hierarchy miejsca, nie wymierza kary, mogą być ukarani przez tegoż Hierarchę, chociażby zgodnie z prawem z domu wyszli i do niego powrócili.

KPK/17: 616 § 2
PA: 165 § 2

Kan. 416 – Patriarchowie i Hierarchowie miejsca powinni troszczyć się, aby w określonych terminach oraz ilekroć wydaje się to pożyteczne, odbywały się zebrania z przełożonymi zakonnymi w celu ustalenia zgodnego postępowania w odniesieniu do dzieł apostołskich, wykonywanych przez zakonników.

Kan. 417 – Jeśli do domów instytutów na prawie patriarchalnym lub papieskim lub ich kościołów wkradły się nadużycia, a przełożony upomniany przez Hierarchę miejsca zaniedbał ich usunięcia, tenże Hierarcha zobowiązany jest natychmiast donieść o sprawie do władzy, której ten instytut bezpośrednio podlega.

KPK/17: 617 § 1
PA: 166 § 1

2° Przełożeni i członkowie instytutów zakonnych

Kan. 418 – § 1. Przełożonymi wyższymi są: prezes konfederacji monastycznej, przełożony monasteru sui iuris, przełożony generalny zakonu

KPK/83: 613 § 2, 620
KPK/17: 488 n. 8
PA: 312 § 5 n. 1

³ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 35, 1-2; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 31. – Benedictus XIV, litt. ap. *Super familiam*, 30 mar. 1756, § 7. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 7; Syn. Gusten. Maronitarum, a. 1768, can. 1; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. VIII, cap. II „Episcopus”; Syn. Armen., a. 1911, 771-772.

⁴* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 9.

⁵* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 9.

gregationis, Superior provincialis, eorundem vicarii alique ad instar provincialium potestatem habentes itemque ii, qui, si praedicti desunt, interim legitime succedunt in officium.

§ 2. Nomine Superioris monachorum ceterorumque religiosorum non venit Hierarcha loci nec Patriarcha firmis canonibus, qui Patriarchae vel Hierarchae loci potestatem in ipsos tribuunt.

Can. 419 – § 1. Praeses confoederationis monasticae, Superior monasterii sui iuris non confoederati et Superior generalis ordinis vel congregationis relationem de statu institutorum, quibus praesunt, quinto saltem quoque anno ad auctoritatem, cui immediate subditi sunt, mittere debent secundum formulam ab eadem auctoritate statutam.

§ 2. Superiores institutorum iuris eparchialis vel patriarchalis exemplar relationis etiam Sedi Apostolicae mittant.

Can. 420 – § 1. Superiores maiores, quos ad munus visitoris typicum monasterii aut statuta ordinis vel congregationis designant, temporibus in eisdem determinatis omnes domos sibi subiectas visitent per se vel per alios, si sunt legitime impediti.

§ 2. Sodales cum visitatore fiducialiter agant, cui legitime interroganti respondere tenentur secundum veritatem in caritate; nemini vero licet quoquo modo sodales ab hac obligatione avertere aut visitationis finem aliter impedire.

§ 3. Hierarcha loci debet omnes domos religiosas visitare, si Superior maior, cui visitatio iure competit, intra quinque annos eas non visitavit et monitus ab Hierarcha loci eas visitare neglexit.

Can. 421 – Superiores gravi obligatione tenentur curandi, ut sodales sibi commissi vitam secundum typicum vel statuta propria componant; Superiores sodales exemplo et hortatione iuvent in fine status religiosi assequendo, eorum necessitatibus personalibus convenienter subveniant, infirmos sedulo curent ac visitent, corripiant inquietos, consolentur pusillanimes, patientes sint erga omnes.¹

¹ Vat. II, decr. *Perfectae caritatis*, 14 „Superiores”. – S. Basilus M., regulae fus., 25; S. Pachomius, reg. 159; S. Theodorus Studita, ep. II, 43, 97-98, 133; ep. 80; sermo 84; iambi, 6.

lub zgromadzeń przełożony prowincji, ich wikariusze i inni mający władzę na wzór przełożonych prowincjalnych oraz ci, którzy z braku powyższych, tymczasowo prawnie ich zastępują w pełnieniu urzędu.

§ 2. Tytuł przełożonego mnichów i innych osób zakonnych nie przysługuje Hierarsze miejsca ani Patriarsze, z zachowaniem kanonów, które Patriarsze lub Hierarsze miejsca nadają władzę nad nimi. PA: 312 § 5 n. 2

Kan. 419 – § 1. Prezes konfederacji monastycznej, przełożony monasteru sui iuris nie będącego w federacji i przełożony generalny zakonu lub zgromadzenia powinni posyłać przełożonym, którym bezpośrednio podlegają, relację ze stanu instytutu, na czele którego stoją, przynajmniej co 5 lat, według formularza ustalonego przez tę władzę. KPK/83: 592 § 1
KPK/17: 510
PA: 39 § 1, 40

§ 2. Przełożeni instytutów na prawie eparchialnym lub patriarszym winni posyłać egzemplarz tej relacji także Stolicy Apostolskiej. KPK/83: 592 § 1
KPK/17: 510
PA: 39 § 1

Kan. 420 – § 1. Przełożeni wyżsi, których typiki monasteru lub statuty zakonu czy zgromadzenia wyznaczają do funkcji wizytatora, powinni w czasie przez nie wyznaczonym wizytować wszystkie domy im podległe osobiście albo przez innych, jeśli mają zgodną z prawem przeszkodę. KPK/83: 628 § 1
KPK/17: 511
PA: 41 § 1

§ 2. Zakonnicy powinni wobec wizytatora postępować z ufnością; gdy zgodnie z prawem pyta, obowiązani są odpowiadać mu zgodnie z prawdą w miłości, nikomu zaś nie wolno w jakikolwiek sposób od tego obowiązku odwołać zakonników lub w inny sposób utrudniać celu wizytacji. KPK/83: 628 § 3
KPK/17: 513 § 1
PA: 45 § 1

§ 3. Hierarcha miejsca powinien wizytować wszystkie domy zakonne, jeżeli wyższy przełożony, który według prawa powinien odbyć wizytację w ciągu 5 lat nie odbył tej wizytacji, i nie uczynił tego po upomnieniu przez Hierarchę miejsca. PA: 44 § 3

Kan. 421 – Przełożeni mają poważny obowiązek troszczenia się, aby życie powierzonych sobie podwładnych utrzymać w zgodzie z wymogami typików lub własnych statutów. Przełożeni niech wspomagają podwładnych przykładem i zachętą w osiągnięciu celu stanu zakonnego. Niech odpowiednio zadośćuczynią ich potrzebom osobistym, niech troszczą się o chorych i odwiedzają ich, niespokojnych karcą, małodusznych pocieszają, a wobec wszystkich niech będą cierpliwi. KPK/83: 618, 619
PA: 37

Can. 422 – § 1. Superiores permanens habeant consilium ad normam typici vel statutorum constitutum, cuius opera in officio exercendo utantur; in casibus iure praescriptis eius consensum aut consilium ad normam can. 934 exquirere tenentur.¹

§ 2. Iure particulari statuatur, utrum in domibus, in quibus minus quam sex sodales degunt, consilium haberi debeat necne.

Can. 423 – Monasterium, confoederatio monastica, ordo et congregatio eorumque provinciae et domus legitime erecta ipso iure sunt personae iuridicae; capacitatem vero eorum acquirendi, possidendi, administrandi et alienandi bona temporalia typicum vel statuta excludere aut coartare possunt.²

Can. 424 – In typico vel statutis normae statuatur de usu et administratione bonorum ad propriam paupertatem fovendam, exprimendam et tuendam.³

Can. 425 – Bona temporalia institutorum religiosorum reguntur cann. 1007-1054, nisi aliter iure communi cavetur vel ex natura rei constat.⁴

Can. 426 – Omnes et singuli religiosi, Superiores aequae ac subditi, debent non solum, quae emisissent vota, fideliter integreque servare, sed etiam secundum typicum vel statuta mente et propositis fundatoris fideliter servatis vitam componere atque ita ad perfectionem sui status contendere.⁵

Can. 427 – Omnes et singuli religiosi tenentur obligationibus, quae clericis iure communi praescribuntur, nisi aliter iure cavetur vel ex natura rei constat.⁶

¹ S. Basilius M., regulae fus., 48; S. Theodorus Studita, sermo 117; Vat. II, decr. *Perfectae caritatis*, 14 „Superiores”.

² Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, II, 24. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 21, VIII.

³ Vat. II, decr. *Perfectae caritatis*, 13; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, II, 23.

⁴ S.C. pro Eccl. Orient., decr. 27 iun. 1972, 9. – S. Theodorus Studita, ep. I, 10, in fine. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 3.

⁵ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 45; decr. *Perfectae caritatis*, 2, b); Paulus VI, m.p.

Kan. 422 – § 1. Przełożeni powinni posiadać stałą radę, ustanowioną w myśl norm typików lub statutów, z której pracy powinni korzystać przy wypełnianiu swojego urzędu; w przypadkach przewidzianych prawem są zobowiązani do uzyskania zgody albo zasięgnięcia ich rady według kanonu 934.

KPK/83: 627 § 1, 2
KPK/17: 516 § 1
PA: 48 § 1

§ 2. Prawo partykularne powinno ustalić, czy w domach liczących mniej niż 6 osób jest potrzebna rada, czy też nie.

PA: 48 § 1, 312 § 3 n.

Kan. 423 – Monaster, konfederacja monasterów, zakon, zgromadzenie i ich prowincje oraz domy prawnie erygowane są osobami prawnymi z mocy samego prawa. Typiki lub statuty mogą wykluczać lub ograniczać zdolność tychże osób do nabywania, posiadania, zarządzania i alienacji dobrami doczesnymi.

KPK/83: 634 § 1
KPK/17: 531

Kan. 424 – W typikach lub statutach należy ustalić normy dotyczące użytkowania i administracji dóbr w celu właściwego zachowania, strzeżenia i pogłębiania ubóstwa.

KPK/83: 635 § 2

Kan. 425 – Dobra doczesne instytutów zakonnych rządzą się kanonami 1007-1054, chyba że inaczej zastrzeżone jest prawem wspólnym lub wynika to z natury rzeczy.

KPK/83: 635 § 1
KPK/17: 532 § 1,
533 § 1
PA: 64 § 1, 65 § 1

Kan. 426 – Wszyscy i poszczególni zakonnicy, zarówno przełożeni, jak i podwładni, nie tylko powinni wiernie i w całości zachowywać to, co ślubowali, lecz także prowadzić życie według przepisów typików i statutów oraz z wiernym zachowaniem zamysłów i wskazań założyciela, aby w ten sposób dążyć do doskonałości swojego stanu.

KPK/83: 578, 598 § 2
KPK/17: 593
PA: 136

Kan. 427 – Wszyscy i poszczególni zakonnicy są związani obowiązkami, które prawo wspólne stanowi dla duchownych, chyba że co innego zastrzega prawo albo wynika z natury rzeczy.

KPK/83: 672
KPK/17: 592
PA: 135

Ecclesiae sanctae, 6 aug. 1966, II, 16 § 3. – S. Basilius M., *regulae fus.*, 5, 8, 24, 35, 37-38, 41, 43, 48; S. Pachomius, *regg.* 3, 6, 8, 10, 30, 58, 62, 64, 84, 99, 123, 144, 157-158, 184; S. Theodorus Studita, *ep.* II, 43, 159, 164, 180; *serm.* 17, 104; S. Athanasius Athonita, *diatyposis*, „*Διαφν λαχθη̅ναι*”. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 21, VI.

⁶Laod. can. 24; Chalc. cann. 3-4, 7; Nic. II, can. 22; S. Theodorus Studita, *ep.* I, 27. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 13; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 13; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VI, art. III, 5, 8-9, 11, 14-15.

Can. 428 – Instituto religioso sodalis a votis perpetuis ut clericus ascribitur ordinatione diaconali vel in casu clerici alicui eparchiae iam ascripti professione perpetua.

Can. 429 – Litterae religiosorum ad Superiores eorum necnon ad Hierarcham loci, Patriarcham, Legatum Romani Pontificis et Sedem Apostolicam missae itemque litterae, quas ipsi ab eisdem recipiunt, nulli inspectioni obnoxiae sunt.

Can. 430 – Non licet titulos mere honorificos dignitatum vel officiorum religiosis conferre, nisi agitur typico vel statutis id permittentibus de titulis officiorum Superiorum maiorum, quae religiosi iam exercuerunt.¹

Can. 431 – § 1. Religiosus sine consensu scripto dato proprii Superioris maioris non potest inde a prima professione ad dignitatem vel officium extra proprium institutum promoveri eis exceptis, quae per electionem a Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis peractam conferuntur, et firmo can. 89, § 2; expleto munere ad monasterium, ordinem vel congregationem redire debet.²

§ 2. Religiosus, qui fit Patriarcha, Episcopus vel Exarchus:

1° manet votis ligatus ceterisque suae professionis obligationibus adhuc tenetur eis exceptis, quae cum sua dignitate ipse prudenter iudicat componi non posse; voce activa et passiva in proprio monasterio, ordine vel congregatione caret; a potestate Superiorum eximitur et vi voti oboedientiae soli Romano Pontifici manet obnoxius;³

2° expleto munere vero, qui ad monasterium, ordinem vel congregationem firmis de cetero cann. 62 et 211 redit, vocem activam et passivam habere potest, si typicum vel statuta id permittunt.⁴

§ 3. Religiosus, qui fit Patriarcha, Episcopus vel Exarchus:⁵

¹ * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. III, 4, V.

² Clemens VIII, instr. *Sanctissimus*, 31 aug. 1595, § 6 „Numquam”; Benedictus XIII, litt. ap. *Cum, sicut*, 16 dec. 1728, §§ 1-2. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 7; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. VIII, cap. II „Episcopus”; Syn. Armen., a. 1911, 771-772.

Kan. 428 – Członek instytutu zakonnego, od ślubów wieczystych, jako duchowny należy do niego od święceń diakonatu; duchowny już należący do jakiejś eparchii nabywa tę przynależność przez profesję wieczystą.

KPK/83: 266 § 2,
268 § 2
KPK/17: 115
CS: 46 § 1, 2

Kan. 429 – Listy zakonników wysyłane do ich przełożonych, do Hierarchy miejsca, Patriarchy, Legata papieskiego i do Stolicy Apostolskiej oraz otrzymywane od wyżej wymienionych nie podlegają żadnej kontroli.

KPK/17: 611
PA: 158

Kan. 430 – Nie wolno nadawać zakonnikom tytułów czysto honorowych, godności lub urzędów, chyba że typiki lub statuty zezwalają na tytuł związany z urzędem wyższego przełożonego, który to urząd zakonnicy już wykonywali.

KPK/17: 515
PA: 47 § 1

Kan. 431 – § 1. Bez pisemnej zgody własnego przełożonego wyższego zakonnikowi od pierwszej profesji, nie można powierzyć godności lub urzędu poza własnym instytutem, poza przypadkiem tych, które są nadane poprzez wybór dokonany przez Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego, z zachowaniem kan. 89 § 2; Po wypełnieniu urzędu powinien wrócić do monasteru, zakonu lub zgromadzenia.

KPK/83: 671
KPK/17: 626 § 1
PA: 175 § 1, 3

§ 2. Zakonnik zostając Patriarchą, Biskupem lub Egzarchą:

KPK/83: 705
KPK/17: 627 § 1
PA: 176 § 1

1° zostaje nadal związany ślubami i innymi obowiązkami wynikającymi z profesji za wyjątkiem tego, czego według jego roztropnego uznania nie można pogodzić z jego godnością; pozbawiony jest głosu czynnego i biernego we własnym monasterze, zakonie lub zgromadzenia, wyjęty jest spod władzy przełożonych i na mocy ślubu posłuszeństwa winny jest posłuszeństwo tylko papieżowi;

KPK/83: 705
KPK/17: 627 § 1, 2
PA: 176 § 1, 2

2° po wypełnieniu obowiązków wracając do monasteru, zakonu lub zgromadzenia, z zachowaniem kan. 62 i 211, może mieć głos czynny i bierny, jeśli typiki i statuty na to zezwalają.

KPK/83: 707 § 1, 2
KPK/17: 629 § 1, 2
PA: 178 § 1, 2, 3

§ 3. Zakonnik zostając Patriarchą, Biskupem lub Egzarchą:

KPK/83: 706
KPK/17: 628
PA: 177

³Constantinop. IV, can. 27.

⁴S.C. pro Eccl. Orient., decr. 27 iun. 1972, 22.

⁵S.C. de Prop. Fide, 5 iul. 1631, n.17. * Syn. Libanen. Maronitarum, a.1736, pars III, cap. IV, 27, III; Syn. Armen., a. 1911, 918, n. 4.

- 1° si per professionem capacitatem acquirendi domini bonorum amisit, bonorum, quae ipsi obveniunt, habet usum, usumfructum et administrationem; proprietatem vero Patriarcha, Episcopus eparchialis, Exarchus acquirit Ecclesiae patriarchali, eparchiae, exarchiae; ceteri monasterio vel ordini;
- 2° si per professionem dominium bonorum non amisit, bonorum, quae habebat, recuperat usum, usumfructum et administrationem; quae postea ipsi obveniunt, sibi plene acquirit;
- 3° in utroque casu de bonis, quae ipsi obveniunt non intuitu personae, debet disponere secundum offerentium voluntatem.

Can. 432 – Monasterium dependens, domus vel provincia instituti religiosi cuiusvis Ecclesiae sui iuris, etiam Ecclesiae latinae, quod de consensu Sedis Apostolicae alii Ecclesiae sui iuris ascribitur, ius huius Ecclesiae servare debet salvis praescriptis typici vel statutorum, quae internum regimen eiusdem instituti respiciunt, et privilegiis a Sede Apostolica concessis.

Art. II – De monasteriis

Can. 433 – § 1. Monasterium dicitur domus religiosa, in qua sodales ad evangelicam perfectionem tendunt servatis regulis et traditionibus vitae monasticae.¹

§ 2. Monasterium sui iuris est illud, quod ab alio monasterio non dependet et regitur proprio typico ab auctoritate competenti approbato.

Can. 434 – Monasterium est iuris pontificii, si a Sede Apostolica erectum aut per eiusdem decretum ut tale agnitum est; iuris patriarchalis, si est stauropegiacum; iuris eparchialis, si ab Episcopo erectum, decretum agnitionis Sedis Apostolicae consecutum non est.

1° De erectione et de suppressione monasteriorum

Can. 435 – § 1. Episcopi eparchialis est erigere monasterium sui iuris consulto intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis Patriarcha aut in ceteris casibus consulta Sede Apostolica.²

¹ Vat. II, decr. *Perfectae caritatis*, 9 „Fideliter”.

² Chalc. can. 4; Protodeut. can. 1. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. XI

- 1° jeśli poprzez profesję utracił zdolność nabywania prawa własności dóbr, może używać, pobierać pożytki i zarządzać dobrami, które sam uzyskał; prawo własności zaś Patriarcha, Biskup eparchialny i Egzarcha nabywa dla Kościoła patriarchalnego, eparchii, egzarchatu, pozostali dla monasteru lub zakonu; KPK/83: 706 n. 1
KPK/17: 628 n. 1
PA: 177 n. 1
- 2° jeśli poprzez profesję nie utracił prawa własności dóbr, odzyskuje zdolność ich używania, pobierania pożytków i zarządzania dobrami, które posiadał, a te, które przypadną mu podczas urzędu nabywa w pełni dla siebie; KPK/83: 706 n. 2
KPK/17: 628 n. 2
PA: 177 n. 2
- 3° w obu przypadkach dobrami, które uzyskał, nie ze względu na własną osobę, powinien rozdysponować według intencji ofiarodawców. KPK/83: 706 n. 3
KPK/17: 628 n. 3
PA: 177 n. 3

Kan. 432 – Monaster zależny, dom lub prowincja instytutu zakonnego każdego Kościoła sui iuris, również Kościoła łacińskiego, który za zgodą Stolicy Apostolskiej przypisany zostaje innemu Kościołowi sui iuris, powinien zachowywać prawa tego Kościoła, nie naruszając typików i statutów, które mają na względzie wewnętrzny zarząd tym instytutem oraz przywileje przyznane przez Stolicę Apostolską. PA: 5 § 1, 2

Art. II – *Monastery*

Kan. 433 – § 1. Monasterem nazywa się dom zakonny, w którym zakonnicy dążą do doskonałości ewangelicznej przez zachowanie reguły i tradycji życia monastycznego. PA: 8 § 1 n. 1, 313 § 2 n. 1

§ 2. Monasterem sui iuris jest ten, który od innych monasterów jest niezależny i kieruje się własnymi typikami zatwierdzonymi przez kompetentną władzę. KPK/83: 613 § 1
PA: 313 § 2 n. 2

Kan. 434 – Monaster jest na prawie papieskim, jeśli został erygowany przez Stolicę Apostolską lub uznany za taki jej dekretem; na prawie patriarchalnym, jeśli jest staupigialny; na prawie eparchialnym, o ile został erygowany przez biskupa i nie otrzymał uznania Stolicy Apostolskiej. KPK/83: 589
KPK/17: 488 n. 3
PA: 312 § 2, 313 § 2 n. 2

1° Erygowanie i znoszenie monasterów

Kan. 435 – § 1. Erygowanie monasteru sui iuris położonego w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego należy do Biskupa eparchialnego, po konsultacji z Patriarchą, w pozostałych wypadkach – po konsultacji ze Stolicą Apostolską. KPK/83: 579
PA: 8 § 1 n. 1

„Praeterea”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 1 et 7; cap. III, 1; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenuorum, a. 1872, tit. VIII, cap. II „Quoad”.

§ 2. Patriarchae reservatur erectio monasterii stauropegiaci.

Can. 436 – § 1. Quodvis monasterium sui iuris monasteria dependentia habere potest, quorum alia sunt filialia, si ex ipso actu erectionis vel ex decreto secundum typicum lato ad condicionem monasterii sui iuris tendere possunt, alia vero sunt subsidiaria.

§ 2. Ad valide erigendum monasterium dependens requiritur consensus scripto datus auctoritatis, cui monasterium sui iuris subiectum est, et Episcopi eparchialis loci, ubi hoc monasterium erigitur.

Can. 437 – § 1. Licentia erigendi monasterium, etiam dependens, secumfert ius habendi ecclesiam et ministeria sacra peragendi itemque pia opera, quae monasterii ad normam typici sunt propria, exercendi salvis clausulis legitime appositis.¹

§ 2. Ut aedificentur et aperiantur schola, hospitium vel similis aedes separata a monasterio, requiritur pro quovis monasterio consensus scripto datus Episcopi eparchialis.²

§ 3. Ut monasterium in alios usus convertatur, eadem sollemnia requiruntur ac ad erigendum illud, nisi agitur de conversione, quae ad internum regimen et disciplinam religiosam dumtaxat refertur.³

Can. 438 – § 1. Patriarchae est suppressere intra fines territorii Ecclesiae, cui praeest, monasterium sui iuris vel filiale iuris eparchialis vel stauropegiacum gravi de causa, de consensu Synodi permanentis et rogante vel consulto Episcopo eparchiali, si monasterium est iuris eparchialis, et consulto Superiore monasterii et Praeside confoederationis, si monasterium est confoederatum, salvo recursu in suspensivo ad Romanum Pontificem.

§ 2. Cetera monasteria sui iuris vel filialia sola Sedes Apostolica suppressere potest.

§ 3. Monasterium subsidiarium suppressi potest decreto dato a Superiore monasterii, a quo dependet, ad normam typici et de consensu Episcopi eparchialis.

¹ * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. I, 8.

² * Syn. Armen., a. 1911, 777.

§ 2. Erygowanie monasteru stauropigialnego jest zarezerwowane Patriarsze. PA: 8 § 2

Kan. 436 – § 1. Każdy monaster sui iuris może posiadać klasztory zależne, z których jedne są filialne, jeśli z samego aktu erekcyjnego lub dekretu wydanego według typików mogą dążyć do uznania za klasztor sui iuris; inne są pomocniczymi. PA: 313 § 2 n. 2

§ 2. Do ważnego erygowania monasteru zależnego wymaga się pisemnej zgody władzy, której monaster sui iuris jest podległy oraz Biskupa eparchialnego miejsca, w którym monaster ten ma być erygowany. KPK/83: 609 § 1
KPK/17: 497 § 1
PA: 8 § 1 n. 2, 22 § 2

Kan. 437 – § 1. Pozwolenie na erygowanie monasteru, także zależnego, zawiera w sobie prawo posiadania kościoła i odprawiania świętych posług oraz wypełniania dzieł pobożnych, jakie według norm typików są mu właściwe, z zachowaniem klauzul prawnie dodanych. KPK/83: 611
KPK/17: 497 § 2
PA: 9 § 1 n. 1, 2

§ 2. Aby zbudować i otworzyć szkołę, hospicjum lub podobny budynek oddzielony od monasteru, wymagana jest dla każdego monasteru pisemna zgoda Biskupa eparchialnego. KPK/17: 497 § 3
PA: 9 § 2 n. 1, 22 § 2

§ 3. Aby monaster został przeznaczony do innego użytku, wymagane są te same formalności, jak przy erygowaniu go, chyba że chodzi o zmianę dotyczącą tylko zarządu wewnętrznego i karności zakonnej. KPK/83: 612
KPK/17: 497 § 4
PA: 9 § 3, 22 § 2

Kan. 438 – § 1. Prawo zniesienia monasteru sui iuris lub filialnego na prawie eparchialnym lub z ważnej przyczyny monasteru stauropigialnego, należy do Patriarchy w granicach terytorium Kościoła, któremu przewodzi, za zgodą stałego Synodu i na prośbę lub po konsultacji z Biskupem eparchialnym, jeśli monaster jest na prawie eparchialnym, oraz po konsultacji z przełożonym monasteru i prezesem konfederacji, jeśli monaster jest skonfederowany, z możliwością rekursu ze skutkiem zawieszającym do Biskupa Rzymskiego. PA: 10 § 1

§ 2. Pozostałe monasterium sui iuris lub filialne znieść może tylko Stolica Apostolska. KPK/83: 584, 616 § 3
KPK/17: 493
PA: 10 § 2

§ 3. Monaster pomocniczy może być zniesiony dekretem przełożonego monasteru, od którego zależy, zgodnie z normami typików oraz za zgodą Biskupa eparchialnego. KPK/83: 585, 616 § 1
KPK/17: 498
PA: 10 § 3, 21

³ * Syn. Armen., a. 1911, 777.

§ 4. Bona monasterii sui iuris suppressi cedunt confoederationi, si fuit confoederatum; secus eparchiae vel, si fuit stauropegiacum, Ecclesiae patriarchali; bona autem monasterii dependentis suppressi cedunt monasterio sui iuris; de bonis vero suppressi monasterii iuris pontificii Sedi Apostolicae reservatur statuere salva omni in casu offerentium voluntate.

Can. 439 – § 1. Plura eiusdem eparchiae monasteria sui iuris Episcopo eparchiali subiecta confoederationem inire possunt de consensu scripto dato eiusdem Episcopi eparchialis, cuius est etiam confoederationis statuta approbare.¹

§ 2. Confoederatio inter plura monasteria sui iuris diversarum eparchiarum vel stauropegiaca intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis sita iniri potest consultis Episcopis eparchialibus, quorum interest, et de consensu Patriarchae, cui reservatur quoque confoederationis statuta approbare.

§ 3. In ceteris casibus de confoederatione ineunda Sedes Apostolica adataur.

Can. 440 – § 1. Monasterii sui iuris non confoederati aggregatio et confoederati a confoederatione separatio eidem auctoritati reservatur, de qua in can. 439.

§ 2. Confoederatio autem intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis suppressi non potest nisi a Patriarcha de consensu Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis, consultis Episcopis eparchialibus, quorum interest, ac Praeside confoederationis salvo recurso in suspensivo ad Romanum Pontificem; ceterarum confoederationum suppressio reservatur Sedi Apostolicae.

§ 3. De bonis, quae ad ipsam confoederationem suppressam pertinent, statuere reservatur auctoritati, quae confoederationem suppressit, salva offerentium voluntate; Patriarcha hoc in casu indiget consensu Synodi permanentis.

¹ S. Basilius M., regulae fus., 35. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. XI „Cum experientia”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. III, 2.

§ 4. Dobra zniesionego monasteru sui iuris przechodzą do konfederacji, o ile był to monaster skonfederowany; w przeciwnym wypadku do eparchii lub, jeśli był monasterem stauropigialnym, do Kościoła patriarchalnego; dobra zaś zniesionego monasteru zależnego przechodzą do monasteru sui iuris; Stolicy Apostolskiej zarezerwowane jest podjęcie decyzji o dobrach zniesionego monasteru na prawie papieskim, zachowując w każdym wypadku wolę ofiarodawców.

KPK/83: 584, 616 § 1
KPK/17: 493
PA: 10 § 4 n. 1, 2

Kan. 439 – § 1. Kilka monasterów sui iuris tej samej eparchii podlegających Biskupowi eparchialnemu może stworzyć konfederację, za pisemną zgodą tegoż Biskupa eparchialnego, do którego należy także zatwierdzenie statutów konfederacji.

KPK/83: 582
KPK/17: 494 § 1
PA: 11 § 1, 2, 22 §2

§ 2. Konfederacja kilku monasterów sui iuris z różnych eparchii lub stauropigialnych, leżących w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego, może powstać po zasięgnięciu rady zainteresowanych Biskupów eparchialnych oraz za zgodą Patriarchy, któremu zarezerwowane jest także zatwierdzenie statutów tej konfederacji.

PA: 11 § 1, 2

§ 3. W pozostałych przypadkach o utworzeniu konfederacji decyduje Stolica Apostolska.

KPK/83: 582
KPK/17: 494 § 1
PA: 11 § 1, 2

Kan. 440 – § 1. Włączenie do konfederacji monasteru sui iuris nie skonfederowanego i opuszczenie konfederacji zarezerwowane jest władzy, o której mowa w kanonie 439.

KPK/83: 582
KPK/17: 494 § 1
PA: 12 § 1

§ 2. Konfederacja zaś w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego może być zniesiona tylko przez Patriarchę za zgodą Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego, po konsultacji z zainteresowanymi Biskupami eparchialnymi i z Prezesem konfederacji, zachowując prawo do rekursu ze skutkiem zawieszającym do Biskupa Rzymskiego; zniesienie innych konfederacji jest zarezerwowane Stolicy Apostolskiej.

KPK/83: 582
PA: 12 § 2

§ 3. Podjęcie decyzji co do dóbr, które należały do zniesionej konfederacji, jest zarezerwowane władzy, która konfederację zniosła, z zachowaniem woli ofiarodawców; Patriarcha w takim przypadku potrzebuje zgody stałego Synodu.

KPK/83: 582
PA: 12 § 3

2° De monasteriorum Superioribus, Synaxibus et oeconomis

Can. 441 – § 1. In monasteriis Superiores et Synaxes eam potestatem habent, quae iure communi et typico determinatur.¹

§ 2. Superiores in monasteriis sui iuris habent potestatem regiminis, quatenus ipsis a iure vel ab auctoritate, cui subditi sunt, expresse conceditur, firmo can. 979.

§ 3. Potestas Praesidis confoederationis monasticae praeter ea, quae iure communi determinata sunt, in statutis eiusdem confoederationis determinanda est.

Can. 442 – Firmo monasterii sui iuris typico, quod potiora exigit, ut quis habilis sit ad officium Superioris monasterii sui iuris suscipiendum, requiritur, ut professionem perpetuam emisit, per decem saltem annos professus sit et annos quadraginta expleverit.²

Can. 443 – § 1. Superior monasterii sui iuris eligitur in Synaxi ad normas typici coadunata et servatis cann. 947-960, salvo iure Episcopi eparchialis ut Synaxi electionis per se vel per alium praesit.³

§ 2. In electione vero Superioris monasterii sui iuris confoederati Synaxi electionis praesit per se vel per alium Praeses eiusdem confoederationis.

Can. 444 – § 1. Officium Superioris monasterii sui iuris confertur ad tempus indeterminatum, nisi aliud fert typicum.⁴

§ 2. Nisi typicum aliud praescribit, Superiores monasteriorum dependentium constituuntur ad tempus in ipso typico determinatum a Superiore monasterii sui iuris de consensu sui consilii, si monasterium est filiale, consulto vero eodem consilio, si est subsidiarium.

§ 3. Superiores vero, qui septuagesimum quintum aetatis annum expleverunt vel qui ob infirmam valetudinem aliave gravi de causa officio suo

¹ S. Theodorus Studita, ep. I, 10; S. Athanasius Athonita, diatyposis, „Μετὰ”.

² S. Basilius M., regulae fus., 35, 43. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. III, 10.

³ S. Theodorus Studita, ep. II, 126 „Hortamur”, 146; S. Athanasius Athonita, typicum,

2° Przełożeni monasterów, synaksy i ekonomowie

- Kan. 441** – § 1. Przełożeni i Synaksy w monasterach posiadają władzę określoną prawem wspólnym oraz typikami. KPK/83: 596 § 1
KPK/17: 501 § 1
PA: 26 § 1, 2
- § 2. Przełożeni w monasterach *sui iuris* mają władzę rządu, o ile została wyraźnie udzielona przez prawo lub władzę, której podlegają, z zachowaniem kan. 979. KPK/83: 596 § 2
KPK/17: 501 § 1
PA: 26 § 2
- § 3. Władza prezesa konfederacji monastycznej oprócz tego, co zostało o niej określone prawem wspólnym, ma być określona w statutach tejże konfederacji. KPK/83: 620
KPK/17: 501 § 3
PA: 28
- Kan. 442** – Z zachowaniem typików monasteru *sui iuris* stawiających więcej wymogów odnośnie do zdatności do przyjęcia urzędu przełożonego monasteru *sui iuris*, wymaga się, by kandydat był profesem wieczystym przynajmniej po 10 latach życia w profesji zakonnej oraz by ukończył 40 rok życia. KPK/83: 623
KPK/17: 504
PA: 31
- Kan. 443** – § 1. Przełożony monasteru *sui iuris* wybierany jest przez Synaksę, według norm typików oraz z zachowaniem kan. 947-960 i prawa Biskupów eparchialnych, do przewodniczenia Synaksie wyborczej osobiście lub przez kogoś innego. KPK/83: 625 § 2
KPK/17: 506 § 2
PA: 34 § 3 n. 4
- § 2. W wyborach przełożonego monasteru *sui iuris* skonfederowanego przewodniczy Synaksie wyborczej prezes tejże konfederacji osobiście lub przez delegata. PA: 34 § 2
- Kan. 444** – § 1. Urząd przełożonego monasteru *sui iuris* jest powierzany na czas nieokreślony, chyba że inaczej podają typiki. KPK/83: 624 § 1
KPK/17: 505
PA: 32 § 1
- § 2. Jeśli typiki inaczej nie stanowią, przełożeni monasterów zależnych ustanawiani są na czas określony samymi typikami przez przełożonego monasteru *sui iuris* za zgodą swojej rady, jeżeli monaster jest filialny, a po konsultacji z tą radą, jeżeli jest monasterem pomocniczym. KPK/83: 624 § 1,
625 § 3
KPK/17: 505
PA: 32 § 3 n. 1
- § 3. Przełożeni zaś, którzy ukończyli 75 rok życia lub wskutek choroby lub innej poważnej przyczyny stali się niezdatni do pełnienia obowiązków

„*Ταῦτα*”; Clemens XIII, litt. ap. *Ex iniuncto*, 10 ian. 1759, § 1. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. XII „*Electiones*”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. III, 11; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. X, 5.

⁴* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. III, 12.

implendo minus apti evaserunt, renuntiationem ab officio Synaxi, cuius est eam acceptare, exhibeant.

Can. 445 – Sodales Synaxis electionis eos eligere satagant, quos in Domino vere dignos et idoneos ad officium Superioris agnoscunt, se abstinentes a quovis abusu et praesertim a suffragiorum procuratione tam pro se ipsis quam pro aliis.

Can. 446 – In proprio monasterio Superior resideat neque ab eodem discedat nisi ad normam typici.¹

Can. 447 – § 1. Pro administratione bonorum temporalium sit in monasterio oeconomus, qui officio suo fungatur sub moderamine Superioris.²

§ 2. Superior monasterii sui iuris officium oeconomi eiusdem monasterii simul ne gerat; officium vero oeconomi monasterii dependentis, etsi melius ab officio Superioris distinguitur, componi tamen cum eo potest, si necessitas id exigit.³

§ 3. Oeconomus nominatur a Superiore monasterii sui iuris de consensu sui consilii, nisi typicum aliud fert.⁴

3° De admissione in monasterium sui iuris et de novitiatu

Can. 448 – Ut quis in monasterium sui iuris admittatur, requiritur, ut recta intentione moveatur, ad vitam monasticam ducendam sit idoneus nec ullo detineatur impedimento iure statuto.⁵

Can. 449 – Candidatus, antequam ad novitiatum admittitur, per temporis spatium in typico determinatum in monasterio degere debet sub speciali cura probati sodalis.⁶

¹ S. Theodorus Studita, ep. I, 10; sermo 92.

² Nic. II, can. 11; S. Basilius M., regulae fus., 34; S. Theodorus Studita, sermo 48; ep. I, 10 in fine; ep. 96; iambi, 7; S. Athanasius Athonita, typicum, „Εἰσηγητέον” („Τὸ χρυσόιον”). * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 4 et 21, VII; cap. III, 3-4.

³ * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. III, 3-4.

⁴ S. Athanasius Athonita, typicum, „Εἰσηγητέον” („Τὸ χρυσόιον”). * Syn. Libanen.

swego urzędu, powinni przedłożyć Synaksie, do której należy przyjęcie rezygnacji, swoje zrzeczenie się urzędu.

Kan. 445 – Członkowie Synaksy wyborczej powinni wybrać tych, których przed Panem uznają za godnych i odpowiednich do urzędu przełożonego, powstrzymując się od jakichkolwiek nadużyć, a zwłaszcza od pozyskiwania głosów dla siebie lub dla innych.

KPK/83: 626
KPK/17: 506 § 1,
507 § 2
PA: 34 §1, 35 § 2

Kan. 446 – Przełożony powinien rezydować w swoim monasterze i nie opuszczać go poza wypadkami przewidzianymi normami typików.

KPK/83: 629
KPK/17: 508
PA: 36

Kan. 447 – § 1. Dla zarządzania dobrami doczesnymi powinien być w monasterze ekonom, który wypełnia swe obowiązki pod kierownictwem przełożonego.

KPK/83: 636 § 1
KPK/17: 516 § 2
PA: 48 § 2

§ 2. Przełożony monasteru sui iuris nie może być ekonomem w swoim monasterze; urząd zaś ekonoma monasteru zależnego, nawet jeśli lepiej oddzielić go od urzędu przełożonego, to jednak można go z nim połączyć, jeśli konieczność tego wymaga.

PA: 48 § 4

§ 3. Ekonoma mianuje przełożony monasteru sui iuris za zgodą swojej rady, chyba że typiki stanowią inaczej.

KPK/17: 516 § 4
PA: 48 § 5

3° Przyjmowanie do monasteru sui iuris i nowicjat

Kan. 448 – Aby ktoś mógł być przyjęty do monasteru sui iuris, wymaga się od niego, by kierował się dobrą intencją, był zdatny do życia monastycznego i nie był związany żadną przeszkodą stanowioną przez prawo.

KPK/83: 597 § 1
KPK/17: 538
PA: 70, 84 § 2 n. 1

Kan. 449 – Kandydat przed rozpoczęciem nowicjatu powinien przez czas określony w typikach przebywać w monasterze pod specjalną opieką doświadczonego zakonnika.

KPK/83: 597 § 2
KPK/17: 539 § 1,
540 § 1
PA: 71 § 1, 72 § 1

Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 4 et 21, VII.

⁵S. Basilius M., can. 18; Quinisext. cann. 40, 43; S.C. pro Eccl. Orient., decr. 27 ian. 1940, I, n. 3; decr. 27 iun. 1972, 15; Vat. II, decr. *Perfectae caritatis*, 12 in fine.

⁶S. Basilius M., can. 18; regulae fus., 10, 15; S. Pachomius, reg. 49; S. Theodorus Studita, ep. II, 165 „Secunda”; hypotyposis, 24; S. Athanasius Athonita, hypotyposis, „*Χρὴ γινώσκειν ὡς ὄτε*”; S.C. pro Eccl. Orient., decr. 27 iun. 1972, 5.

Can. 450 – Firmis praescriptis typici, quae potiora exigunt, ad novitiatum valide admitti non possunt:¹

- 1° acatholici;²
- 2° qui poena canonica puniti sunt exceptis poenis, de quibus in can. 1426, § 1;
- 3° ii, quibus imminet gravis poena ob delictum, de quo legitime accusati sunt;
- 4° qui duodevicesimum aetatis annum nondum expleverunt, nisi agitur de monasterio, in quo habetur professio temporaria, quo in casu sufficit aetas septemdecim annorum;³
- 5° qui monasterium ingrediuntur vi, metu gravi aut dolo inducti vel ii, quos Superior eodem modo inductus recipit;⁴
- 6° coniuges durante matrimonio;⁵
- 7° qui ligantur vinculo professionis religiosae vel alio sacro vinculo in instituto vitae consecratae, nisi de legitimo transitu agitur.

Can. 451 – Nemo licite ad novitiatum monasterii alterius Ecclesiae sui iuris admitti potest sine licentia Sedis Apostolicae, nisi de candidato agitur, qui destinatus est monasterio dependenti, de quo in can. 432, propriae Ecclesiae.⁶

Can. 452 – § 1. Clerici eparchiae ascripti ad novitiatum licite admitti non possunt nisi consulto proprio Episcopo eparchiali; nec licite admitti possunt, si Episcopus eparchialis contradicit ex eo, quod eorum discessus in grave animarum detrimentum cedit, quod aliter vitari minime potest, aut si de iis agitur, qui ad ordines sacros in monasterio destinati aliquo impedimento iure statuto detinentur.

§ 2. Item licite in monasterium admitti non possunt parentes, quorum opera est ad filios alendos et educandos necessaria, aut filii, qui patri vel

¹ Chalc. can. 4; S. Basilius M., regulae fus., 15; S.C. de Prop. Fide, litt. (ad Rectores ...), 29 dec. 1668.

² S.C. de Prop. Fide, 18 iun. 1844, dub. 11. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars I, cap. I, 3.

³ Carth. can. 126; Quinisext. can. 40; S. Basilius M., can. 18 in fine; regulae fus., 15; S. Theodorus Studita, ep. II, 165. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. XI „Novitii”;

- Kan. 450** – Nie naruszając przepisów typików, które mogą stanowić inne wymagania, do nowicjatu nie mogą być ważnie przyjęci:
- 1° akatolicy;
  - 2° ukarani karą kanoniczną, z wyjątkiem tych kar, o których w kan. 1426 § 1;
  - 3° ci, którym grozi ciężka kara za przestępstwo, o które są zgodnie z prawem oskarżeni;
  - 4° ci, którzy nie ukończyli 18 lat, chyba że chodzi o monaster, w których jest profesja czasowa, w tym wypadku wystarczy 17 lat;
  - 5° ci, którzy do monasteru wstępują pod wpływem przymusu, ciężkiej bojaźni, albo podstęp, lub ci, którzy zostali przyjęci przez przełożonego działającego pod takim samym wpływem;
  - 6° małżonkowie w czasie trwania małżeństwa;
  - 7° związani profesją zakonną lub innym świętym węzłem w instytucie życia konsekrowanego, chyba że chodzi o zgodne z prawem przejście.

KPK/83: 643 § 1, 2
 KPK/17: 542, 555 § 1
 PA: 74 § 1, 88 § 1
 KPK/17: 542 n. 1
 PA: 74 § 1 n. 1
 KPK/17: 542 n. 1
 PA: 74 § 1 n. 2
 KPK/83: 643 § 1 n. 1
 KPK/17: 542 n. 1, 555 § 1 n. 1
 PA: 74 § 1 n. 3, 88 § 1 n. 1, 107
 KPK/83: 643 § 1 n. 4
 KPK/17: 542 n. 1
 PA: 74 § 1 n. 4
 KPK/83: 643 § 1 n. 2
 KPK/17: 542 n. 1
 PA: 74 § 1 n. 5
 KPK/83: 643 § 1 n. 3
 KPK/17: 542 n. 1
 PA: 74 § 1 n. 6

Kan. 451 – Nikt nie może być legalnie przyjęty bez zgody Stolicy Apostolskiej do nowicjatu monasteru innego Kościoła sui iuris, chyba że chodzi o kandydata przeznaczanego do monasteru zależnego własnego Kościoła, o czym jest mowa w kan. 432.

PA: 74 § 2 n. 6

Kan. 452 – § 1. Duchowni należący do jakiejś eparchii nie mogą być legalnie przyjęci do nowicjatu, chyba że po konsultacji z własnym Biskupem eparchialnym; nie mogą też być godziwie przyjęci, jeśli Biskup eparchialny przeciwstawia się dlatego, że odejście ich może spowodować wielką szkodę dusz, czego nie można inaczej uniknąć, albo jeżeli chodzi o tych, którzy przeznaczeni do święceń w monasterze są związani przeszkodą ustanowioną prawem.

KPK/83: 644
 KPK/17: 542 n. 2
 PA: 74 § 2

§ 2. Również nie mogą być legalnie przyjęci do monasteru rodzice, których praca jest potrzebna do wychowania i wykształcenia dzieci, albo

KPK/17: 542 n. 2
 PA: 74 § 2 n. 4

tit. XII „Puella”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 21, XIV; cap. III, 6.

⁴* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 21, XVII.

⁵S. Basilius M., regulae fus., 12; Quinisext. can. 48; S. Theodorus Studita, ep. II, 51.

⁶Leo XIII, litt. ap. *Singulare praesidium*, 12 maii 1882, „Quo tutius”; S.C. de Prop. Fide, (C.G.), 1 iun. 1885, ad I; S.C. de Prop. Fide (pro Neg. Rit. Orient.), ep. 15 iun. 1912. * Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. I, art. V, XVI.

matri, avo vel aviae in gravi necessitate constitutis subvenire debent, nisi monasterium aliter de re providit.

Can. 453 – § 1. Superioris monasterii sui iuris est admittere ad novitiatum consulto suo consilio.¹

§ 2. Ipsi Superiori constare debet opportunis mediis adhibitis de idoneitate atque de plena libertate candidati in statu monastico eligendo.²

§ 3. Circa documenta a candidatis praestanda necnon circa diversa testimonia de eorum bonis moribus et idoneitate colligenda servantur praescripta typici.³

Can. 454 – In typico determinandae sunt normae circa dotem, si requiritur, a candidatis praestandam et sub speciali vigilantia Hierarchae loci administrandam necnon de integra dote sine fructibus iam maturis quavis de causa a monasterio discedenti restituenda.⁴

Can. 455 – Novitiatu incipit a susceptione habitus monastici vel alio modo in typico praescripto.

Can. 456 – § 1. Monasterium sui iuris habere potest proprios novitios, qui in eodem monasterio sub ductu idonei sodalis vitae monasticae initiantur.

§ 2. Novitiatu, ut validus sit, peragi debet in ipso monasterio sui iuris aut Superioris decisione consulto eius consilio in alio monasterio sui iuris eiusdem confoederationis.

§ 3. Si vero aliquod monasterium sui iuris sive confoederatum sive non confoederatum praescripta de institutione novitiorum implere non potest, Superior tenetur obligatione novitios mittendi in aliud monasterium, in quo eadem praescripta religiose servantur.

Can. 457 – § 1. Novitiatu, ut validus sit, per triennium integrum et continuum peragi debet; in monasteriis vero, in quibus professio temporaria praemittitur professioni perpetuae, sufficit unus annus novitiatu.⁵

¹* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. III, 6.

²S. Basilius M., can. 18 in fine.

³S. Basilius M., regulae fus., 10; Leo XIII, litt ap. Orientalium, 30 nov. 1894, X; S.C. de Prop. Fide (pro Neg. Rit. Orient.), ep. 15 iun. 1912.

dzieci, które rodzicom albo dziadkom będącym w poważnej potrzebie powinni pomagać, chyba że monaster inaczej w tym przypadku zapewni im pomoc.

- Kan. 453** – § 1. Do przełożonego monasteru *sui iuris* należy przyjmowanie do nowicjatu, po konsultacji ze swoją radą. KPK/83: 641
KPK/17: 543
PA: 75
- § 2. Sam przełożony odpowiednimi środkami musi zbadać zdatność i pełną wolność wyboru stanu monastycznego przez kandydata. KPK/83: 642
- § 3. W sprawie dokumentów kandydatów oraz zaświadczeń o ich dobrych obyczajach i zdatności należy kierować się przepisami typików. KPK/83: 645 § 1, 3
KPK/17: 544 § 1, 6
PA: 76 § 1, 6
- Kan. 454** – W typikach należy określić normy co do wnoszenia przez kandydatów posagu, jeśli jest wymagany, i zarządzania nim pod specjalną pieczę Hierarchy miejsca, a także zwrocie całego posagu – bez pożytków już uzyskanych – odchodzącemu z monasteru z jakiegokolwiek przyczyny. KPK/17: 547 § 1, 3,
550 § 1, 2, 551 § 1
PA: 79 § 1, 3, 82 § 1,
2, 83 § 1
- Kan. 455** – Nowicjat zaczyna się od przyjęcia habitu zakonnego lub w inny sposób przepisany w typikach. KPK/17: 553
PA: 85
- Kan. 456** – § 1. Monaster *sui iuris* może mieć własnych nowicjuszy, którzy w tym monasterze, pod przewodnictwem odpowiedniego zakonnika, wprowadzani są w życie monastyczne. PA: 86 § 1
- § 2. Do ważności nowicjatu potrzeba, aby odbywał się w monasterze *sui iuris* lub, według decyzji przełożonego po konsultacji z radą, w innym monasterze *sui iuris* tej samej konfederacji. KPK/83: 647 § 2
KPK/17: 555 § 1 n. 3
PA: 86 § 2, 88 § 1 n. 4
- § 3. Jeżeli jakiś monaster *sui iuris*, skonfederowany lub nie, nie może wypełnić przepisów dotyczących formacji nowicjuszy, przełożony ma obowiązek wysłać nowicjuszy do innego monasteru, w którym te przepisy są starannie zachowywane. KPK/83: 647 § 2
PA: 86 § 3, 5
- Kan. 457** – § 1. Do ważności nowicjatu wymaga się, aby trwał trzy lata bez przerwy; w monasterach zaś, w których profesja czasowa poprzedza profesję wieczystą, wystarczy jeden rok nowicjatu. KPK/83: 648 § 1
PA: 88 § 1 n. 2

⁴Nic. II, can. 19. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. XI „Praeterea”; tit. XII „Dos” et „Si qua”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. III, 7.

⁵Protodeut. can. 5.

§ 2. In unoquoque anno novitiatus absentia tribus mensibus sive continuis sive intermissis brevior validitatem non afficit, sed tempus deficiens, si quindecim dies superat, suppleri debet.

§ 3. Novitiatus ultra triennium ne extendatur firmo can. 461, § 2.

Can. 458 – § 1. Novitiorum institutioni praeficiendus est ut magister ad normam typici sodalis prudentia, caritate, pietate, scientia et vitae monasticae observantia praestans, decem saltem annos professus.¹

§ 2. Iura et obligationes huius magistri in eis praesertim, quae ad modum institutionis novitiorum necnon ad relationes ad Synaxim et Superiorem monasterii spectant, determinantur in typico.

Can. 459 – § 1. Tempore novitiatus iugiter incumbendum est, ut sub ductu magistri informetur novitii animus studio typici, piis meditationibus assiduaque prece, eis perdiscendis, quae ad vota et ad virtutes pertinent, exercitationibus opportunis ad vitia extirpanda, ad compescendos animi motus, ad virtutes acquirendas.²

§ 2. Tempore novitiatus ne destinentur novitii operibus exterioribus monasterii nec dedita opera studiis vacent litterarum, scientiarum aut artium.

Can. 460 – Novitius non potest valide suis bonis quovis modo renunciare aut eadem obligare firmo can. 467, § 1.³

Can. 461 – § 1. Novitius potest monasterium sui iuris libere deserere aut a Superiore vel a Synaxi secundum typicum iusta de causa dimitti.⁴

§ 2. Exacto novitiatu, si iudicatur idoneus, novitius ad professionem admittatur, secus dimittatur; si vero dubium superest de eius idoneitate, potest novitiatus tempus ad normam typici prorogari, non tamen ultra annum.⁵

¹ * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. XII „Puella”.

² S. Pachomius, regg. 139-140.

³ * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 21, XV.

- § 2. W którymkolwiek roku nowicjatu nieobecność trzymiesięczna bez przerwy czy z przerwami, nie czyni go nieważnym, ale czas brakujący, jeśli przekracza 15 dni, powinien być uzupełniony. KPK/83: 649 § 1
KPK/17: 556 § 2
PA: 89 § 2
- § 3. Nowicjat nie powinien trwać dłużej niż trzy lata, z zachowaniem kan. 461 § 2. KPK/83: 648 § 3
- Kan. 458** – § 1. Wychowaniem nowicjuszy kierować ma magister, który według norm typików ma być profesem przynajmniej od dziesięciu lat i odznaczać się roztropnością, miłością, pobożnością, wiedzą i karnością życia monastycznego. KPK/83: 651 § 1
KPK/17: 559 § 1
PA: 92 § 1
- § 2. Prawa i obowiązki tego magistra, przede wszystkim w sprawach odnoszących się do sposobu formacji nowicjuszy, składanie sprawozdań Synaksie i przełożonemu monasteru określają typiki. KPK/83: 650 § 2
KPK/17: 561 § 1
PA: 92 § 1; 93-97
- Kan. 459** – § 1. W czasie trwania nowicjatu należy ustawicznie starać się, aby pod przewodnictwem magistra umysł nowicjusza był zaprawiany w poznawaniu typików, w pobożnych rozmyślaniach i gorliwej modlitwie, poprzez przyswajanie wiedzy o ślubach i cnotach, odpowiednie ćwiczenia zmierzające do usuwania wad, powściągnięcia namiętności, a zaszczepiania cnót. KPK/83: 646, 650 § 1
KPK/17: 565 § 1
PA: 98 § 1
- § 2. Podczas trwania nowicjatu nowicjuszy nie należy przeznaczać do wykonywania prac poza monasterem oraz nie powinni oni podejmować studiów w dziedzinie literatury, nauki lub sztuki. KPK/83: 652 § 5
KPK/17: 565 § 3
PA: 98 § 3
- Kan. 460** – Nowicjusz nie może ważnie zrzec się w jakikolwiek sposób swoich dóbr lub ich obciążać z zachowaniem kan. 467 § 1. KPK/17: 568
PA: 102
- Kan. 461** – § 1. Nowicjusz może swobodnie opuścić monaster sui iuris, albo może być wydalony ze słusznego powodu przez przełożonego albo Synaksę, zgodnie z typikami. KPK/83: 653 § 1
KPK/17: 571 § 1
PA: 105 § 1
- § 2. Jeśli po upływie nowicjatu uznano nowicjusza za zdatnego, powinien być dopuszczony do profesji, w przeciwnym wypadku należy go wydać; jeśli zaś co do jego zdatności istnieje wątpliwość, czas nowicjatu można przedłużyć według norm typików, ale nie ponad rok. KPK/83: 653 § 2
KPK/17: 571 § 2
PA: 105 § 2

⁴S. Theodorus Studita, ep. II, 165 „Secunda”. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. XI „Novitii”.

⁵* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 21, XV.

4° De consecratione seu professione monastica

Can. 462 – § 1. Status monasticus definitive assumitur professione perpetua, in qua comprehenduntur tria vota perpetua oboedientiae, castitatis et paupertatis.¹

§ 2. In emittenda professione serventur praescripta typici et librorum liturgicorum.

Can. 463 – Quod attinet ad diversos professionis monasticae gradus, standum est typico monasterii salva vi iuridica professionis secundum ius commune.

Can. 464 – Ad validitatem professionis monasticae perpetuae requiritur, ut:²

1° novitiatus valide peractus sit;

2° novitius admittatur ad professionem a Superiore proprii monasterii sui iuris de consensu sui consilii necnon recipiatur professio ab eodem Superiore per se vel per alium;³

3° professio sit expressa nec vi, metu gravi aut dolo emissa vel recepta;⁴

4° cetera ad validitatem professionis in typico requisita impleantur.

Can. 465 – Ea, quae iure communi de professione temporaria praescribuntur, valent etiam de monasteriis, in quibus talis professio secundum typicum professioni perpetuae praemittitur.

Can. 466 – Professio monastica perpetua actus votis contrarios reddit invalidos, si actus irriti fieri possunt.

Can. 467 – § 1. Candidatus ad professionem monasticam perpetuam debet intra sexaginta dies ante professionem omnibus bonis, quae actu

¹ Protodeut. can. 6.

² Carth. can. 126; S. Theodorus Studita, ep. 293.

4° Konsekracja lub profesja monastyczna

- Kan. 462** – § 1. Stan monastyczny przyjmuje się ostatecznie przez profesję wieczystą, która zawiera w sobie trzy śluby wieczyste posłuszeństwa, czystości i ubóstwa. KPK/83: 654
- § 2. Podczas składania profesji należy zachować przepisy typików oraz ksiąg liturgicznych. KPK/17: 576 § 1
PA: 112 § 1
- Kan. 463** – Co do różnych stopni profesji monastycznej należy kierować się typikami monasteru, z zachowaniem mocy prawnej profesji składanej według prawa wspólnego. PA: 109
- Kan. 464** – Do ważności monastycznej profesji wieczystej wymaga się, aby: KPK/83: 658
KPK/17: 572 § 1
PA: 106 § 1
- 1° nowicjat był ważnie odbyty; KPK/17: 572 § 1 n. 3
PA: 106 § 1 n. 1
- 2° nowicjusz był dopuszczony do złożenia profesji przez przełożonego własnego monasteru *sui iuris* za zgodą swojej rady oraz by profesja była przyjęta przez tegoż przełożonego osobiście lub przez kogoś innego; KPK/83: 658
KPK/17: 572 § 1 n. 2, 6, 575 § 2
PA: 106 § 1 n. 1, 2, 111 § 2
- 3° profesja winna być wyraźna, złożona lub przyjęta bez przymusu, ciężkiej bojaźni lub podstępny; KPK/83: 658
KPK/17: 572 § 1 n. 4, 5
PA: 106 § 1 n. 2
- 4° wypełniono inne wymogi dodane do ważności profesji w typikach. KPK/83: 658
- Kan. 465** – Przepisy prawa wspólnego dla profesji czasowej są także ważne w monasterach, w których ta profesja, według norm typików, poprzedza profesję wieczystą. KPK/83: 655, 656 n. 2, 3, 4, 5, 668 § 2, 3
KPK/17: 572 § 1, n. 2, 3, 4, 5, 6, 574 § 1, 2, 575 § 2, 578, 579, 580 § 1, 2, 3, 583, 594 § 2
PA: 106 § 1 n. 1, 2, 110 § 1, 2, 111 § 2, 114, 115, 116 § 1, 2, 3, 119, 120, 137 § 2
- Kan. 466** – Wieczysta profesja monastyczna czyni nieważnymi akty przeciwne ślubom, jeśli akty te można unieważnić. KPK/17: 579
PA: 115
- Kan. 467** – § 1. Kandydat do wieczystej profesji monastycznej powinien w ciągu 60 dni przed profesją zrzec się na rzecz kogokolwiek dóbr, KPK/83: 668 § 4
KPK/17: 581 § 1
PA: 117 § 1 n. 1, 2

³ Carth. can. 6; Protodeut. can. 2.

⁴ S. Nicolaus I, litt. *Ad consulta vestra*, 13 nov. 866, LXXXVII.

habet, cui mavult, sub condicione secuturæ professionis renuntiare; renuntiatio ante hoc tempus facta ipso iure nulla est.¹

§ 2. Emissa professione ea omnia statim fiant, quae necessaria sunt, ut renuntiatio etiam iure civili effectum consequatur.

Can. 468 – § 1. Quaecumque bona temporalia quovis titulo sodali post professionem perpetuam obveniunt, a monasterio acquiruntur.²

§ 2. De debitis et obligationibus, quae sodalis post professionem perpetuam contraxit de licentia Superioris, respondere debet monasterium; si vero sine licentia Superioris debita contraxit, ipse sodalis respondere debet.

§ 3. Firmum tamen est contra eum, in cuius rem aliquid ex inito contractu versum est, semper posse actionem institui.

Can. 469 – Sodalis emissa professione perpetua amittit ipso iure quaelibet officia, si quae habet, et propriam eparchiam atque pleno iure monasterio aggregatur.³

Can. 470 – Documentum emissae professionis perpetuae ab ipso sodali et ab eo, qui professionem etiam ex delegatione recepit, subscriptum asservetur in archivo monasterii; Superior proprii monasterii sui iuris debet de eadem quam primum certiores facere parochum, apud quem baptismus sodalis adnotatus est.⁴

5° De institutione sodalium et de disciplina monastica

Can. 471 – § 1. Modus institutionis sodalium in typico ita determinetur, ut ad vitam sanctitatis plenius assequendam permanenter excitentur necnon ut ipsorum ingenii dotes evolvantur studio sacrae doctrinae et acquisitione humanae culturae pro temporum necessitatibus et sic aptiores evadant in exercitio artium atque operum, quae a monasterio legitime assumuntur.⁵

¹ Protodeut. can. 6; S. Basilius M., regulae fus., 9. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. XI „Novitii”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 21, XV.

² * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 21, VII.

³ S. Nicephorus CP., can. 157.

jakie aktualnie posiada, pod warunkiem złożenia następnie profesji wieczystej; zrzeczenie dokonane przed tym czasem z mocy samego prawa jest nieważne.

§ 2. Po złożeniu profesji należy natychmiast wypełnić wszystkie wymagania, by zrzeczenie miało skutki także w prawie cywilnym.

KPK/83: 668 § 4
KPK/17: 581 § 2
PA: 117 § 2

Kan. 468 – § 1. Wszelkie dobra doczesne nabyte przez zakonnika jakiegokolwiek tytułu po profesji wieczystej przypadają monasterowi.

KPK/83: 668 § 5
KPK/17: 582, 594 § 2
PA: 118, 137 § 2

§ 2. Za długi i zobowiązania, jakie zakonnik po profesji wieczystej zaciągnął za pozwoleniem przełożonego, odpowiada monaster; jeśli zaś zaciągnął długi bez pozwolenia przełożonego, winien odpowiadać sam zakonnik.

KPK/83: 639 § 2, 3
KPK/17: 536 § 2, 3
PA: 68 § 2, 3

§ 3. Zawsze jednak można wnieść skargę przeciw temu, który odniósł jakąś korzyść z zawartego kontraktu.

KPK/83: 639 § 4
KPK/17: 563 § 4
PA: 68 § 5

Kan. 469 – Po profesji wieczystej zakonnik mocą samego prawa traci wszelkie urzędy, jeśli takie miał oraz własną eparchię, a zostaje pełnoprawnie włączony do monasteru.

KPK/83: 654
KPK/17: 585
PA: 120, 121

Kan. 470 – Dokument złożenia profesji wieczystej, podpisany przez zakonnika i przez przyjmującego tę profesję, także na mocy delegacji, należy przechowywać w archiwum monasteru; przełożony właściwego monasteru sui iuris powinien jak najszybciej zawiadomić proboszcza parafii chrztu zakonnika dla dokonania adnotacji o profesji.

KPK/17: 576 § 2
PA: 112 § 3

5° Kształcenie zakonników i karność monastyczna

Kan. 471 – § 1. W typikach powinien być określony sposób kształcenia członków tak, aby nieustannie byli pobudzani w dążeniu do pełniejszej świętości życia, a ich zdolności umysłowe rozwijały się poprzez studiowanie świętej nauki, nabywanie kultury ludzkiej według potrzeb czasów, i aby tak stawali się doskonalsi w realizowaniu dzieł i prac, podejmowanych przez monaster zgodnie z prawem.

KPK/83: 659 § 1, 2

⁴ S. Basilius M., *regulae fus.*, 15. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. XII, „Puella”.

⁵ Vat. II, *decr. Perfectae caritatis*, 18; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, II, 16 § 1, 33, 38.

§ 2. Institutio monachorum, qui ad ordines sacros destinantur, praeterea fieri debet secundum rationem institutionis clericorum, de qua in can. 330, in ipso monasterio, si sedem studiorum ad normam can. 340, § 1 instructam habet, aut sub ductu probati moderatoris in alio seminario vel instituto studiorum superiorum ab auctoritate ecclesiastica approbato.

Can. 472 – Superior monasterii sui iuris ad normam typici dare potest suis sodalibus a votis perpetuis litteras dimissorias ad sacram ordinationem; hae litterae mittendae sunt Episcopo eparchiali loci, ubi monasterium, etiam dependens, situm est vel, si de monasterio stauropegiaco agitur, Episcopo a Patriarcha designato.¹

Can. 473 – § 1. In singulis monasteriis laudes divinae cottidie celebrentur ad normam typici et legitimarum consuetudinum; item omnibus diebus celebretur Divina Liturgia eis exceptis, qui praescriptis librorum liturgicorum excipiuntur.²

§ 2. Curent Superiores monasteriorum, ut omnes sodales ad normam typici:

- 1° legitime non impediti cottidie laudibus divinis atque Divinae Liturgiae, quoties celebratur, participant, contemplationi rerum divinarum vacent et in alia pietatis exercitia sedulo incumbant;³
- 2° libere ac frequenter ad patres spirituales et confessarios accedere possint;⁴
- 3° quotannis per aliquot dies recessui spirituali vacent.

Can. 474 – § 1. Sodales monasteriorum frequenter ad normam typici sacramentum paenitentiae suscipiant.⁵

§ 2. Firmo typico, quod confessionem suadet apud determinatos confessarios, omnes sodales monasterii sacramentum paenitentiae suscipere possunt a quocumque sacerdote facultate hoc sacramentum ministrandi praedito firma disciplina monastica.⁶

¹ Innocentius III, litt. *Regularem vitam*, a. 1198, „Sane novalium”. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 7 „In propria”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. 14, 10; pars IV, cap. 11, 8; Syn. Armen., a. 1911, 763.

² S. Basilius M., *regulae fus.*, 37; S. Pachomius, regg. 9, 11, 141; S. Theodorus Studita, sermo 99; poenae monast., 1-8; Rabbula, can. 15; Vat. II, decr. *Perfectae caritatis*, 6. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 7 et 21, XII; cap. III, 15; Syn. Leopoliensis Ruthenorum, a. 1891, tit. IV, cap. III, 3.

§ 2. Kształcenie mnichów przeznaczonych do święceń powinno odbywać się prócz tego według programu kształcenia duchownych, o którym jest w kan. 330, w samym monasterze, jeżeli posiada zorganizowane miejsce studiów według normy kan. 340 § 1 albo pod kierownictwem doświadczonego moderatora w innym seminarium lub instytucie wyższych studiów zatwierdzonym przez władzę kościelną.

KPK/83: 659 § 3
KPK/17: 587 § 3,
588 § 1
PA: 123 § 1, 126 § 1,
127 § 1

Kan. 472 – Przełożony monasteru sui iuris, w myśl norm typików może dać swoim zakonnikom po ślubach wieczystych dymisorie do święceń; pismo to należy przedstawić Biskupowi eparchialnemu miejsca, gdzie znajduje się klasztor, nawet gdy jest zależny lub – jeśli chodzi o monaster staupigialny – Biskupowi wyznaczonemu przez Patriarchę.

KPK/83: 1019 § 1
KPK/17: 964 n. 2,
965
PA: 131, 132 § 1, 2

Kan. 473 – § 1. W każdym monasterze codziennie należy odprawiać Liturgię Godzin według norm typików i zwyczajów prawnie uznanych; należy także codziennie odprawiać Boską Liturgię, z wyjątkami oznaczonymi w księgach liturgicznych.

KPK/17: 610 § 1, 2
PA: 157 § 1, 4

§ 2. Przełożeni monasteru niech zadbają, aby według norm typików wszyscy zakonnicy:

KPK/83: 630 § 2
KPK/17: 595 § 1, 2
PA: 138 § 1, 2

1° nie wstrzymani prawną przeszkodą codziennie uczestniczyli w Liturgii Godzin i w Boskiej Liturgii, ilekroć jest sprawowana, i w kontemplacji spraw Bożych i gorliwie uczestniczyli w innych pobożnych ćwiczeniach;

KPK/83: 663 § 1, 2, 3
KPK/17: 595 § 1 n. 2, § 2
PA: 138 § 1 n. 2, § 2

2° mogli w sposób wolny często korzystać z posługi ojców duchownych oraz spowiedników;

KPK/83: 630 § 2
KPK/17: 595 § 1 n. 2
PA: 138 § 1 n. 3

3° corocznie przez kilka dni praktykowali duchowe skupienie.

KPK/83: 663 § 5
KPK/17: 595 § 1 n. 1
PA: 138 § 1 n. 1

Kan. 474 – § 1. Członkowie monasteru według norm typików powinni często przystępować do sakramentu pokuty.

KPK/83: 664
KPK/17: 595 § 1 n. 3
PA: 138 § 1 n. 3

§ 2. Zachowując typiki, które zalecają spowiedź u wyznaczonych spowiedników, wszyscy członkowie monasteru mogą przystępować do sakramentu pokuty u każdego kapłana mającego upoważnienie do sprawowania tego sakramentu, z zachowaniem karnośći monastycznej.

KPK/83: 630 § 1
KPK/17: 519
PA: 51

³S. Basilius M., can. 94; S. Theodorus Studita, ep. I, 57; poenae monast., 1-10, 62; S.C.C., decr. 20 dec. 1905, 7; Vat. II, decr. *Perfectae caritatis*, 6. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XII, 16.

⁴Vat. II, decr. *Perfectae caritatis*, 14 „Superiores”.

⁵S.C. pro Eccl. Orient., decr. 27 iun. 1972, 6.

⁶Vat. II, decr. *Perfectae caritatis*, 14 „Superiores”.

Can. 475 – § 1. In singulis monasteriis plures pro sodalium numero patres spirituales et confessarii designentur ab ipso Superiore monasterii, si de presbyteris-monachis eiusdem monasterii agitur, qui facultate sacramentum paenitentiae ministrandi praediti sunt, secus vero ab Hierarcha loci audito Superiore monasterii sui iuris, qui praevie communitatem, cuius interest, consulere debet.¹

§ 2. Pro monasteriis, in quibus presbyteri-monachi non sunt, Hierarcha loci eodem modo designet sacerdotem, cuius est regulariter in monasterio Divinam Liturgiam celebrare et verbum Dei praedicare firmo can. 612, § 2.

Can. 476 – Sodales monasterii tam intra quam extra monasterium habitum monasticum a proprio typico praescriptum induant.²

Can. 477 – § 1. In monasterio servetur clausura modo in typico praescripto, salvo iure Superioris per modum actus et gravi de causa in partes clausurae obnoxias admittendi personas alterius sexus praeter illas, quae secundum typicum clausuram ingredi possunt.³

§ 2. Partes monasterii clausurae obnoxiae manifesto indicentur.

§ 3. Clausurae fines accurate praescribere aut iusta de causa mutare est Superioris monasterii sui iuris de consensu sui consilii atque certiore facto Episcopo eparchiali.

Can. 478 – Superior monasterii potest permittere, ut sodales extra monasterium degant ad tempus in typico determinatum; ad absentiam vero, quae unum annum excedit, nisi causa studiorum vel infirmitatis intercedit, requiritur licentia auctoritatis, cui monasterium subiectum est.⁴

¹ Benedictus XIV, ep. encycl. *Demandatam*, 24 dec. 1743, § 24; S.C. de Prop. Fide, (C.G.), decr. 15 mar. 1819, 3; (C.G.), 11 dec. 1838, ad 9; S.C.S. Off., 5 iul. 1899; S.C. pro Eccl. Orient., decr. 27 iun. 1972, 7. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. XII „Confessarii”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. III, 3, 14.

² Vat. II, decr. *Perfectae caritatis*, 17; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, 1, 25 § 2 d). – S. Basilius M., regulae fus., 22; S. Theodorus Studita, ep. II, 52, 137. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 21, I; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 17.

- Kan. 475** – § 1. W poszczególnych monasterach sam przełożony monasteru powinien wyznaczyć kilku – stosownie do liczby zakonników – ojców duchownych i spowiedników, jeżeli chodzi o mnichów-prezbiterów tegoż monasteru, którzy mają upoważnienie do sprawowania sakramentu pokuty; w innym wypadku powinni być wyznaczeni przez Hierarchę miejsca, po wysłuchaniu przełożonego monasteru *sui iuris* i po jego uprzedniej konsultacji z zainteresowaną wspólnotą.
- KPK/83: 630 § 2, 3
KPK/17: 518 § 1, 520 § 1, 525
PA: 50 § 1, 52 § 1, 57 § 1
- § 2. Dla monasterów, w których nie ma mnichów-prezbiterów, Hierarcha miejsca wyznaczy w ten sam sposób kapłana, którego zadaniem w monasterze jest regularne celebrowanie Boskiej Liturgii i głoszenie słowa Bożego, z zachowaniem kan. 612 § 2.
- KPK/83: 567 § 1, 2
KPK/17: 529
PA: 61 § 1
- Kan. 476** – Członkowie monasteru, tak wewnątrz, jak i na zewnątrz monasteru niech noszą habit monastyczny przepisany według własnych typików.
- KPK/83: 661 § 1
KPK/17: 596
PA: 139
- Kan. 477** – § 1. W monasterach należy zachowywać klauzurę zgodnie ze sposobem przepisany w typikach, zachowując prawo przełożonego do wprowadzenia *per modum actus* i z poważnej przyczyny do części objętych klauzurą osób płci przeciwnej, oprócz tych, które według typików mogą wejść do klauzury.
- KPK/83: 667 § 1
KPK/17: 597 § 1
PA: 140 § 1, 141 § 2
- § 2. Części monasteru objęte klauzurą muszą być wyraźnie określone.
- KPK/17: 597 § 3
PA: 140 § 3 n. 1
- § 3. Przełożony monasteru *sui iuris*, za zgodą swojej rady i po powiadomieniu Biskupa eparchialnego dokładnie określa granice klauzury, a ze słusznego powodu może je zmienić.
- KPK/17: 597 § 3
PA: 140 § 3 n. 2
- Kan. 478** – Przełożony monasteru może udzielić zezwolenia na przebywanie zakonników poza monasterem na czas określony w typikach; na nieobecność przekraczającą rok wymagane jest pozwolenie władzy, której monaster podlega, chyba że nieobecność wynika z powodu studiów albo choroby.
- KPK/83: 665 § 1
KPK/17: 606 § 2
PA: 152 § 2

³ Vat. II, decr. *Perfectae caritatis*, 7, 16; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, 11, 30- 32. – Quinisext. cann. 41, 46-47; Nic. II, cann. 18, 20, 22; S. Nicephorus CP., cann. 51, 104; S. Pachomius, regg. 52-57; S. Theodorus Studita, ep. I, 10; S. Sabba, typicum; Rabbula, cann. 1-2, 12-14. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. XI „Faeminis”; tit. XII „Quia”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 14-16, 21, X; cap. III, 18.

⁴ Quinisext. cann. 41, 46; S. Pachomius, regg. 53-56; S.C. de Prop. Fide, decr. 20 aug. 1853; Secret. Status, rescr. 6 nov. 1964, 15. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. III, 18; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 14.

Can. 479 – Si de iudicio Hierarchae loci auxilium monasteriorum ad institutionem catechetica[m] populi necessarium est, omnes Superiores ab eodem Hierarcha requisiti debent per se vel per alios illam populo tradere in propriis ecclesiis.¹

Can. 480 – In ecclesia monasterii paroecia erigi non potest nec monachi parochi nominari possunt sine consensu Patriarchae intra fines territorii Ecclesiae, cui praeest, aut in ceteris casibus Sedis Apostolicae.

6° De eremitis

Can. 481 – Eremita est sodalis monasterii sui iuris, qui in coelestium contemplatione se totum collocat et ab hominibus mundoque ex toto segregatur.²

Can. 482 – Ad vitam eremiticam legitime aggrediendam requiritur, ut sodalis licentiam Superioris monasterii sui iuris, ad quod pertinet, de consensu eius consilii obtinuerit et saltem sex annos a die perpetuae professionis computandos vitam in monasterio peregerit.³

Can. 483 – Locus, ubi eremita vivit, sit a Superiore monasterii designatus atque speciali modo a saeculo et a ceteris partibus monasterii segregatus; si vero locus extra saepa monasterii invenitur, requiritur insuper consensus scripto datus Episcopi eparchialis.⁴

Can. 484 – Eremita a Superiore monasterii dependet atque canonibus de monachis et typico monasterii obligatur, quatenus cum vita eremitica componi possunt.⁵

Can. 485 – Superior monasterii sui iuris potest de consensu sui consilii imponere finem vitae eremiticae iusta de causa, etiam invito eremita.

¹ Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, 1, 36 § 2. – S.C. de Prop. Fide, instr. 8 dec. 1845; decr. 25 apr. 1850, 3.

² Quinisext. can. 41; S. Theodorus Studita, orat. 12. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 21, XX, XXII.

³ Quinisext. can. 42; S. Sabba, typicum; S. Athanasius Athonita, typicum „ «Ἐκ δὴ

Kan. 479 – Jeżeli według rozeznania Hierarchy miejsca potrzebna jest pomoc monasterów w nauczaniu katechetycznym ludu, wszyscy przełożeni poproszeni przez tegoż Hierarchę powinni sami lub przez innych nieść tę pomoc we własnych kościołach. PA: 154 § 3

Kan. 480 – Przy kościele monasteru nie można erygować parafii ani nie można mianować proboszczem mnicha bez zgody Patriarchy w granicach terytorium Kościoła, którym rządzi, albo w pozostałych wypadkach – Stolicy Apostolskiej.

6° Eremita

Kan. 481 – Eremitą jest członek monasteru sui iuris, który całkowicie oddaje się kontemplacji spraw niebieskich oraz odłącza się całkowicie od ludzi i świata. KPK/83: 603 § 2
PA: 313 § 4

Kan. 482 – Do prawowitego rozpoczęcia życia eremickiego wymagane jest, aby członek uzyskał pozwolenie przełożonego monasteru sui iuris, do którego należy, za zgodą jego rady i przynajmniej 6 lat od dnia profesji wieczystej żył w monasterze.

Kan. 483 – Miejsce, w którym żyje eremita, ma być wyznaczone przez przełożonego monasteru i w specjalny sposób oddzielone od świata i innych części monasteru; jeżeli zaś znajduje się poza murami monasteru, wymagana jest ponadto pisemna zgoda Biskupa eparchialnego.

Kan. 484 – Eremita zależny jest od przełożonego monasteru i zobowiązany jest zachowywać kanony dotyczące mnichów oraz typików monasteru, ilekroć można je pogodzić z życiem eremickim. PA: 4

Kan. 485 – Przełożony monasteru sui iuris za zgodą swojej rady może nakazać zakończenie życia pustelniczego dla słusznej przyczyny, także wbrew woli eremity.

τουῶν” et „Εἰ δὲ καὶ”. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 21, XX.

⁴* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 21, XX.

⁵Quinisext. can. 42. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 1 et 21, XX.

7 ° De monasterio stauropegiaco

Can. 486 – § 1. Patriarcha gravi de causa, consulto Episcopo eparchiali atque de consensu Synodi permanentis potest in ipso actu erectionis monasterio sui iuris statum monasterii stauropegiaci concedere.¹

§ 2. Monasterium stauropegiacum Patriarchae immediate subiectum est ita, ut ipse solus eadem iura et obligationes habet ac Episcopus eparchialis circa monasterium, sodales eidem ascriptos necnon personas, quae diu noctuque in monasterio degunt; ceterae vero personae monasterio addictae immediate et exclusive Patriarchae subduntur in eis solummodo, quae ad eorum munus vel officium spectant.²

8 ° De transitu ad aliud monasterium

Can. 487 – § 1. Sodalis non potest transire a monasterio sui iuris ad aliud eiusdem confoederationis sine consensu scripto dato Praesidis confoederationis.³

§ 2. Ad transitum a monasterio non confoederato ad aliud monasterium eidem auctoritati subiectum requiritur consensus eiusdem auctoritatis; si vero monasterium, ad quod transitus fit, alii auctoritati subiectum est, requiritur etiam consensus huius auctoritatis.⁴

§ 3. Patriarcha, Episcopus eparchialis et Praeses confoederationis hunc consensum dare non possunt nisi consulto Superiore monasterii sui iuris, a quo transitus fit.

§ 4. Ad validitatem transitus ad monasterium alterius Ecclesiae sui iuris requiritur insuper consensus Sedis Apostolicae.

§ 5. Transitus fit admissione a Superiore novi monasterii sui iuris de consensu Synaxis concessa.

Can. 488 – 1. Transiens ad aliud monasterium sui iuris eiusdem confoederationis nec novitiatum peragit nec novam professionem emittit et a die transitus amittit iura et solvitur ab obligationibus prioris monasterii,

¹* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 2, 16; pars IV, cap. II, 2.

²* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 2, 16; pars IV, cap. II, 2; Syn. Armen., a. 1911, 197.

³Protodeut. can. 4.

7° Monastery stauropigialne

Kan. 486 – § 1. Patriarcha z ważnej przyczyny, po zasięgnięciu zdania Biskupa eparchialnego oraz za zgodą stałego Synodu, może w akcie erekcyjnym przyznać monasterowi sui iuris status monasteru stauropigialnego. PA: 164 § 2 n. 1

§ 2. Monaster stauropigialny podlega bezpośrednio Patriarsze tak, że ma on te same prawa i zobowiązania co Biskup eparchialny – wobec monasteru i członków do niego należących oraz osób, które we dnie i w nocy przebywają w monasterze; inne zaś osoby przypisane do monasteru podlegają bezpośrednio i wyłącznie Patriarsze tylko w sprawach dotyczących ich zadań lub urzędów. PA: 164 §1, § 2 n. 2, 3

8° Przejście do innego monasteru

Kan. 487 – § 1. Zakonnik nie może przejść z monasteru sui iuris do innego tej samej konfederacji bez pisemnej zgody prezesa konfederacji. KPK/83: 684 § 3
KPK/17: 632
PA: 182 § 1

§ 2. Do przejścia z monasteru nie skonfederowanego do innego monasteru podlegającego tej samej władzy, wymagana jest zgoda tej władzy; jeżeli zaś monaster, do którego następuje przejście, podlega innej władzy, wymagana jest zgoda także tej władzy. KPK/83: 684 § 3
KPK/17: 632
PA: 182 § 2, 3

§ 3. Patriarcha, Biskup eparchialny oraz prezes konfederacji mogą wydać tę zgodę dopiero po zasięgnięciu opinii przełożonego monasteru sui iuris, z którego następuje przejście. PA: 182 § 2, 3

§ 4. Do ważności przejścia do monasteru innego Kościoła sui iuris wymagana jest ponadto zgoda Stolicy Apostolskiej. PA: 182 § 1

§ 5. Przejście dokonuje się poprzez przyjęcie przez przełożonego nowego monasteru sui iuris za zgodą Synaksy.

Kan. 488 – § 1. Przechodzący do innego monasteru sui iuris tej samej konfederacji nie odbywa nowicjatu ani nie składa nowej profesji, a od dnia przejścia traci prawa i jest zwolniony z obowiązków wobec po- KPK/83: 684 § 3,
685 § 2
KPK/17: 633 § 3,
635
PA: 183 § 2 n. 1, 185

⁴Nic. II, can. 21; S. Theodorus Studita, ep. II, 196; Honorius III, ep. *Religiosam vitam eligentibus*, 25 oct. 1216; ep. *Religiosam vitam ... infringat*, 29 ian. 1218. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 10 et 12, V.

alterius iura et obligationes suscipit et, si clericus est, eidem etiam ut clericus ascribitur.¹

§ 2. Transiens a monasterio sui iuris ad aliud monasterium sui iuris ad nullam vel ad diversam confoederationem pertinens servet praescripta typici monasterii, ad quod fit transitus, circa obligationem peragendi novitiatum et emittendi professionem; si vero in typico de re non cavetur, nec novitiatum peragit nec novam professionem emittit, sed effectus transitus locum habent a die, quo transitus fit, nisi Superior monasterii ab eo exigit, ut aliquod tempus non ultra annum experimenti causa in monasterio transigat; transacto experimenti tempore aut a Superiore de consensu sui consilii vel Synaxis ad normam typici stabiliter novo monasterio ascribatur aut ad pristinum monasterium redeat.

§ 3. In transitu a monasterio sui iuris ad ordinem vel congregationem servantur congrua congruis referendo cann. 544 et 545.

§ 4. Monasterium sui iuris, a quo sodalis discedit, bona servat, quae ipsius sodalis ratione iam ei quaesita sunt; quod spectat ad dotem, ea debentur sine fructibus iam maturis a die transitus monasterio, ad quod transitus fit.

9° De exclaustatione et de discessu a monasterio

Can. 489 – § 1. Indultum exclaustationis a monasterio sui iuris nonnisi sodali a votis perpetuis concedere potest ad petitionem ipsius sodalis auctoritas, cui monasterium subiectum est, audito Superiore monasterii sui iuris una cum suo consilio.²

§ 2. Episcopus eparchialis hoc indultum nonnisi ad triennium concedere potest.

Can. 490 – Petente Superiore monasterii sui iuris de consensu sui consilii exclaustatio imponi potest ab auctoritate, cui monasterium subiectum est, gravi de causa servata aequitate et caritate.

Can. 491 – Sodalis exclaustratus manet votis ligatus atque ceteris obligationibus professionis monasticae, quae cum suo statu componi possunt,

¹ * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 21, XVI.

przedniego monasteru, zaciąga je wobec drugiego, a jeżeli jest duchownym, nabywa do niego przynależność także jako duchowny.

§ 2. Przechodzący z monasteru *sui iuris* do innego monasteru *sui iuris* nie należącego do żadnej lub należącego do innej konfederacji zachowuje konieczne przepisy typików monasteru, do którego nastąpiło przejście, co do obowiązku odbycia nowicjatu i złożenia profesji; jeżeli zaś typiki w tej sprawie nic nie postanawiają, nie odbywa nowicjatu i nie składa nowej profesji, ale skutek przejścia ma miejsce od dnia, w którym nastąpiło przejście, chyba że przełożony monasteru wymaga od niego, aby celem próby przebywał w monasterze przez jakiś czas, jednak nie ponad rok; po upływie czasu próby, albo winien zostać na stałe przyjęty do nowego monasteru przez przełożonego, za zgodą jego rady lub Synaksy według norm typików, albo wrócić do poprzedniego monasteru.

PA: 183 § 2 n. 2

§ 3. Podczas przejścia z monasteru *sui iuris* do zakonu lub zgromadzenia należy zachować odpowiednio kan. 544 i 545.

KPK/83: 684 § 1, 2, 685 § 1, 2

KPK/17: 632, 633 § 1, 2, 634, 635

PA: 182 § 1, 2, 3, 183 § 1 n. 1, 2, 184, 185

§ 4. Monaster *sui iuris*, z którego członek odchodzi, zachowuje dobra, które z racji jego osoby już nabył; co się tyczy posagu, należy się on bez dochodów już wykorzystanych od dnia przejścia monasterowi, do którego nastąpiło przejście.

KPK/17: 635 § 2

PA: 185 n. 2

9° Ekskluacja i wystąpienie z monasteru

Kan. 489 – § 1. Indultu ekskluacyjnego z monasteru *sui iuris* może zakonnikowi o ślubach wieczystych, na prośbę samego zakonnika, udzielić tylko władza, której monaster podlega, po wysłuchaniu opinii przełożonego monasteru *sui iuris* razem z jego radą.

KPK/83: 686 § 1

KPK/17: 638

PA: 188 § 1 n. 1, 2, § 2

§ 2. Biskup eparchialny może udzielić takiego indultu tylko na trzy lata.

KPK/83: 686 § 1

Kan. 490 – Na prośbę przełożonego monasteru *sui iuris*, za zgodą swojej rady, ekskluacja może być zastosowana przez władzę, której podlega monaster, z ważnego powodu, zachowując słusność i miłość.

KPK/83: 686 § 3

Kan. 491 – Członek ekskluowany pozostaje nadal związany ślubami i innymi obowiązkami profesji monastycznej, które dadzą się pogodzić z

KPK/83: 687

KPK/17: 639

PA: 189

²S.C.S. Off. (Novae Aureliae), 2 aug. 1876.

adhuc tenetur; habitum monasticum debet deponere; perdurante tempore exclaustationis caret voce activa et passiva; Episcopo eparchiali loci, ubi commoratur, loco Superioris proprii monasterii subditus est etiam vi voti oboedientiae.

Can. 492 – § 1. Sodalıs a votis perpetuis indultum discedendi a monasterio et redeundi ad vitam saecularem ne petat nisi gravissimis de causis coram Domino perpensis; petitionem suam deferat Superiori monasterii sui iuris, qui eam una cum voto suo sui que consilii ad Sedem Apostolicam mittat.

§ 2. Huiusmodi indultum Sedi Apostolicae reservatur.

Can. 493 – § 1. Indultum discedendi a monasterio et redeundi ad vitam saecularem legitime concessum et sodali intimatum, nisi in actu intimationis ab ipso sodali reiectum est, ipso iure secumfert dispensationem a votis necnon ab omnibus obligationibus ex professione ortis, non vero ab illis ordini sacro adnexis, si sodalis in ordine sacro constitutus est.

§ 2. Si sodalis, qui a monasterio discessit et ad vitam saecularem rediit, in monasterium rursus recipitur, novitiatum ac professionem instaurat, perinde ac si numquam vitae religiosae addictus esset.¹

Can. 494 – § 1. Monachus a votis perpetuis et in ordine sacro constitutus, si indultum discedendi a monasterio et redeundi ad saeculum obtinuit, non potest ordines sacros exercere, donec Episcopum eparchialem benevolum receptorem invenerit.

§ 2. Episcopus eparchialis eum recipere potest sive absolute sive experimenti causa ad quinquennium; in primo casu monachus est ipso iure eparchiae ascriptus, in altero vero exacto quinquennio, nisi antea expresse dimissus est.

Can. 495 – Sodalis, qui post emissam professionem monasterium illegitime deseruit, debet sine mora ad monasterium redire; Superiores debent eum sollicitate requirere et, si vera paenitentia motus redit, suscipere; secus vero ad normam iuris puniatur vel etiam dimittatur.²

¹ S.C. pro Eccl. Orient., decr. 27 iun. 1972, 13.

² Protodeut. cann. 3-4; S. Theodorus Studita, ep. I, 8-9, 14, 20; ep. II, 164 „De

jego stanem; powinien zdjąć monastyczny habit; podczas trwania eksklustracji jest pozbawiony głosu czynnego i biernego; podlega także na mocy ślubu posłuszeństwa Biskupowi eparchialnemu miejsca, gdzie przebywa, zamiast przełożonemu własnego monasteru.

Kan. 492 – § 1. Członek o ślubach wieczystych powinien prosić o indult odejścia z monasteru i powrotu do życia świeckiego tylko z bardzo poważnych przyczyn rozważonych wobec Pana; prośbę swą winien skierować do przełożonego monasteru sui iuris, który wraz z opinią swoją i swojej rady powinien przesłać ją do Stolicy Apostolskiej. KPK/83: 691 § 1

§ 2. Tego rodzaju indult jest zarezerwowany Stolicy Apostolskiej. KPK/83: 691 § 2
KPK/17: 638
PA: 190 § 2

Kan. 493 – § 1. Indult odejścia z monasteru i powrócenia do życia świeckiego udzielony zgodnie z prawem i podany do wiadomości zainteresowanemu, na mocy samego prawa zawiera w sobie dyspensę od ślubów oraz od wszystkich obowiązków wypływających z profesji, ale nie wypływających ze święceń, o ile członek został wyświęcony, chyba że w chwili powiadomienia sam go nie przyjął. KPK/83: 692
KPK/17: 640 § 1
PA: 191 § 1

§ 2. Jeżeli członek, który odszedł z monasteru i wrócił do życia świeckiego, zostaje ponownie przyjęty do monasteru, ponawia nowicjat oraz złożenie profesji tak, jak gdyby nigdy nie był włączony do życia zakonnego. KPK/83: 690 § 2
KPK/17: 640 § 2
PA: 191 § 2

Kan. 494 – § 1. Mnich o ślubach wieczystych i przyjęciu święceń, jeżeli otrzymał indult odejścia z monasteru i wrócenia do życia świeckiego, nie może wykonywać święceń, dopóki nie znajdzie życzliwego Biskupa eparchialnego, który go przyjmie. KPK/83: 693
KPK/17: 641 § 1
PA: 192 § 2

§ 2. Biskup eparchialny może przyjąć go bezwarunkowo albo na pięcioletnią próbę; w pierwszym przypadku mocą samego prawa nabywa przynależność do eparchii; w drugim – po upływie pięciolecia, chyba że wcześniej zostanie w sposób wyraźny odesłany. KPK/83: 693
KPK/17: 641 § 2
PA: 192 § 3

Kan. 495 – Członek, który po złożonej profesji monastycznej bezprawnie opuścił monaster, powinien bezzwłocznie do niego wrócić; przełożeni powinni gorliwie go szukać i jeśli powróci z prawdziwą skruchą, przyjmując; w innym wypadku według norm prawa powinien być ukarany lub nawet wydany. KPK/83: 665 § 2
KPK/17: 645 § 1, 2
PA: 196 § 1, 2

Can. 496 – § 1. Qui perdurante professione temporaria gravi de causa a monasterio discedere et ad vitam saecularem redire vult, petitionem suam Superiori monasterii sui iuris deferat.

§ 2. Superior hanc petitionem una cum voto suo sui que consilii ad Episcopum eparchialem mittat, cuius est, etsi de monasteriis iuris pontificii agitur, hoc in casu indultum discedendi a monasterio et ad vitam saecularem redeundi concedere, nisi ius particulare id pro monasteriis intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis sitis Patriarchae reservat.

10° De dimissione monachorum

Can. 497 – § 1. Ipso iure dimissus a monasterio habendus est sodalis qui:

1° fidem catholicam publice abiecit;

2° matrimonium celebravit vel etiam civiliter tantum attentavit.¹

§ 2. His in casibus Superior monasterii sui iuris consulto suo consilio sine mora collectis probationibus declarationem facti emittat, ut iuridice constet de dimissione, atque quam primum de re auctoritatem, cui monasterium immediate subiectum est, certiolem faciat.

Can. 498 – § 1. Sodalıs, qui causa est imminentis et gravissimi sive exterioris scandali sive erga monasterium damni, a Superiore monasterii sui iuris de consensu eius consilii statim ex monasterio eici potest habitu monastico statim deposito.²

§ 2. Superior monasterii sui iuris, si casus fert, curet, ut processus dimissionis ad normam iuris promoveatur, aut rem auctoritati, cui monasterium subiectum est, deferat.³

§ 3. Sodalıs ex monasterio eiectus, qui in ordine sacro constitutus est, ab exercitio ordinis sacri prohibetur, nisi auctoritas, cui monasterium subiectum est, aliter decernit.

¹* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 11.

²Nic. II, can. 19.

³* Syn. Armen., a. 1911, 768.

Kan. 496 – § 1. Kto podczas trwania profesji czasowej chce odejść z monasteru i wrócić do życia świeckiego z ważnej przyczyny, powinien swoją prośbę skierować do przełożonego monasteru *sui iuris*.

KPK/83: 688 § 2

§ 2. Przełożony prośbę tę wraz z opinią swoją i swojej rady przekazuje Biskupowi eparchialnemu, do którego, nawet jeśli chodzi o monaster na prawie papieskim, należy w tym wypadku wydanie indultu odejścia z monasteru i przywrócenia do życia świeckiego, chyba że prawo partykularne dla monasterów leżących w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego zastrzega to Patriarsze.

KPK/83: 688 § 2

KPK/17: 638

PA: 190 § 2

10° Odesłanie mnichów

Kan. 497 – § 1. Na mocy samego prawa należy uważać za wydalonego z monasteru członka, który :

KPK/83: 694 § 1

KPK/17: 646 § 1

PA: 197 § 1

1° porzucił publicznie wiarę katolicką;

KPK/83: 694 § 1 n. 1

KPK/17: 646 § 1 n. 1

PA: 197 § 1 n. 1

2° zawarł małżeństwo lub usiłował je zawrzeć, nawet tylko cywilne;

KPK/83: 694 § 1 n. 2

KPK/17: 646 § 1 n. 3

PA: 197 § 1 n. 3

§ 2. W tych przypadkach przełożony monasteru *sui iuris* po zasięgnięciu opinii swojej rady, powinien, po zebraniu dowodów, niezwłocznie wydać stwierdzenie faktu, ażeby wydalenie stało się prawnie potwierdzone i jak najprędzej zawiadomić o sprawie władzę, której monaster bezpośrednio podlega.

KPK/83: 594 § 2

KPK/17: 646 § 2

PA: 197 § 2

Kan. 498 – § 1. Członek, który jest powodem zagrożenia, bardzo poważnym zgorzeniem zewnętrznym lub szkodą dla monasteru, może być natychmiast wydalony przez przełożonego monasteru *sui iuris* za zgodą swojej rady, zdjawszy natychmiast habit monastyczny.

KPK/83: 703

KPK/17: 653, 668

PA: 198 § 1 n. 1

§ 2. Przełożony monasteru *sui iuris*, jeżeli zachodzi potrzeba, winien wszcząć proces o wydalenie zgodnie z przepisami prawa, albo przedstawić sprawę władzy, której monaster podlega.

KPK/83: 703

KPK/17: 653, 668

PA: 198 § 2 n. 2, § 3

§ 3. Członkowi wydalonemu z monasteru, który posiada święcenia, zakazuje się wykonywania święceń, chyba że władza, której podlega, postanowi inaczej.

Can. 499 – Perdurante professione temporaria sodalis dimitti potest a Superiore monasterii sui iuris de consensu eius consilii secundum can. 552, §§ 2 et 3, sed dimissio, ut valeat, confirmari debet ab Episcopo eparchiali vel, si ius particulare ita fert pro monasteriis intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis sitis, a Patriarcha.

Can. 500 – § 1. Ad dimittendum sodalem a votis perpetuis firmo can. 497 competens est Praeses confoederationis monasticae vel Superior monasterii sui iuris non confoederati, uterque de consensu sui consilii, quod in casu simul cum Superiore praeside ex quinque saltem membris ad validitatem constare debet ita, ut, si desunt vel absunt ordinarii consiliiarii, alii ad normam typici vel statutorum confoederationis advocentur; suffragatio autem secreto fieri debet.¹

§ 2. Ad dimissionem valide decernendam praeter alias condiciones in typico forte statutas requiritur, ut:²

- 1° causae dimissionis sint graves, culpabiles et iuridice comprobatae una cum defectu emendationis;³
- 2° dimissioni praecesserint, nisi natura causae dimissionis id excludit, duae monitiones cum formali comminatione dimissionis, quae in casum cesserunt;
- 3° causae dimissionis sodali scripto manifestatae sint data ei post singulas monitiones plena opportunitate se defendendi;
- 4° tempus utile in typico statutum ab ultima monitione elapsum sit.

§ 3. Responsiones sodalis scripto datae alligantur actis, quae eis, de quibus in § 1, submittenda sunt.

§ 4. Decretum dimissionis executioni mandari non potest, nisi est ab auctoritate, cui monasterium subiectum est, approbatum.⁴

¹ S. Theodorus Studita, ep. II, 196.

² * Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 18; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 12, I; Syn. Armen., a. 1911, 768.

Kan. 499 – Podczas trwania profesji czasowej zakonnik może zostać wydalony przez przełożonego monasteru sui iuris za zgodą swojej rady, według kan. 522 §§ 2 i 3, ale wydalenie, aby było ważne, musi potwierdzić Biskup eparchialny lub, jeśli prawo partykularne tak stanowi dla monasterów leżących w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego, przez Patriarchę.

KPK/83: 696 § 1, 2, 697, 699 § 1, 2, 700
KPK/17: 647 § 1, 2
PA: 199 § 1, 2, 3

Kan. 500 – § 1. Do wydalenia zakonnika po ślubach wieczystych, według kan. 497 kompetentny jest prezes konfederacji monastycznej lub przełożony monasteru sui iuris nie skonfederowanego, obaj za zgodą swojej rady, w którym to przypadku do ważności powinna się składać, razem z przełożonym jako prezesem, przynajmniej z 5 członków, tak aby jeśli w ogóle nie ma lub są nieobecni zwyczajni doradcy, powołać innych według norm typików lub statutów konfederacji; głosowanie zaś powinno odbyć się w sposób tajny.

KPK/83: 699 § 1, 2
KPK/17: 650 § 2 n. 1, 2, 652 § 1, 2, 3, 655 § 1
PA: 205 § 1 n. 1, 2, § 2, 3, 207 § 1

§ 2. Do ważnego wydalenia, oprócz innych warunków ustalonych w typikach, wymaga się, aby :

KPK/83: 696 § 1, 697
KPK/17: 649, 650 § 3, 651 § 1, 2, 656
PA: 204 § 1 n. 1, § 2, 208

1° powody wydalenia były poważne, zawinione i prawnie udowodnione wraz z brakiem poprawy;

KPK/83: 696 § 1, 697 n. 3
KPK/17: 649, 651 § 1, 656 n. 1, 3
PA: 204 § 1 n. 1, 208 n. 1, 3

2° wydalenie powinno być poprzedzone, chyba że natura przyczyny wydalenia to wyklucza, dwoma upomnieniami z formalnym zagrożeniem wydalenia, które pozostały nieskuteczne;

KPK/83: 697 n. 2
KPK/17: 649, 656 n. 2, 660, 661 § 3
PA: 208 n. 2, 212, 213 § 3

3° przyczyny wydalenia podane zostały zakonnikowi pisemnie po upomnieniach, dając mu pełną możliwość obrony;

KPK/83: 697 n. 2
KPK/17: 650 § 3, 651 § 2
PA: 204 § 2

4° upłynął czas użyteczny przepisany w typikach, dany po ostatnim upomnieniu.

KPK/83: 697 n. 2, 3
KPK/17: 649, 660
PA: 212

§ 3. Pisemne odpowiedzi członka należy wraz z aktami przesłać osobom, o których mówi § 1.

KPK/83: 697 n. 3
KPK/17: 650 § 3, 651 § 2
PA: 204 § 2

§ 4. Dekretu wydalenia nie można zlecić do wykonania bez zatwierdzenia władzy, której podlega monaster.

KPK/83: 700
KPK/17: 650 § 2 n. 1, 2, 652 § 1, 2, 3, 666
PA: 205 § 1 n. 1, 2, § 2, 3, 218 § 1, 2

³S. Basilius M., regulae fus., 28; S. Nicephorus CP., can. 137.

⁴* Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 18; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 12, I; Syn. Armen., a. 1911, 768.

Can. 501 – § 1. Decretum dimissionis quam primum sodali, cuius interest, intimetur.

§ 2. Sodalis vero potest adversus decretum dimissionis intra quindecim dies cum effectu suspensivo sive recursum interponere sive, nisi decretum dimissionis a Sede Apostolica confirmatum est, postulare, ut causa via iudiciali tractetur.

§ 3. De recursu adversus decretum dimissionis videt Sedes Apostolica vel, si de sodali agitur, qui domicilium intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis habet, Patriarcha.

§ 4. Si vero causa via iudiciali tractanda est, de ea videt tribunal auctoritatis immediate superioris ei, qui decretum dimissionis confirmavit; Superior vero, qui decretum dimissionis tulit, acta in re collecta tradat eidem tribunalii et procedatur secundum canones de iudicio poenali appellatione remota.

Can. 502 – Legitima dimissione, ea exclusa, de qua in can. 497, ipso iure cessant omnia vincula necnon obligationes ex professione monastica orta et, si sodalis in ordine sacro constitutus est, servari debet can. 494.

Can. 503 – § 1. Qui a monasterio legitime discedit vel ab eo legitime dimissus est, nihil ab eo repetere potest ob quamlibet operam in eo praestitam.

§ 2. Monasterium tamen aequitatem et caritatem servet erga sodalem, qui ab eo separatur.

Art. III – De ordinibus et congregationibus

Can. 504 – § 1. Ordo est societas ab auctoritate competenti ecclesiastica erecta, in qua sodales, etsi non sunt monachi, professionem emittunt, quae professioni monasticae aequiparatur.

§ 2. Congregatio est societas ab auctoritate competenti ecclesiastica erecta, in qua sodales professionem emittunt cum tribus votis publicis oboedientiae, castitatis et paupertatis, quae tamen professioni monasticae non aequiparatur, sed propriam vim habet ad normam iuris.

Can. 505 – § 1. Ordo est iuris pontificii, si a Sede Apostolica erectus aut per eiusdem decretum ut talis agnitus est; iuris patriarchalis vero, si a

Kan. 501 – § 1. Dekret wydalenia powinien być jak najprędzej przedstawiony zainteresowanemu członkowi.

KPK/83: 700
KPK/17: 650 § 2 n.
1, 2, 652 § 1, 2, 3
PA: 205 § 1 n. 1, 2, §
2, 3

§ 2. Członek zaś w ciągu piętnastu dni przeciwko dekretowi wydalenia może ze skutkiem zawieszającym albo wnieść rekurs, albo, jeśli dekret wydalenia nie został zatwierdzony przez Stolicę Apostolską, domagać się rozpatrzenia sprawy na drodze sądowej.

§ 3. Rekurs od dekretu wydalenia rozpatruje Stolica Apostolska lub, jeżeli chodzi o członka, który posiada stałe zamieszkanie w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego – Patriarcha.

§ 4. Jeżeli sprawa ma być przeprowadzona na drodze sądowej, rozpatruje ją trybunał władzy bezpośrednio wyższej od tej, która dekret wydalenia zatwierdziła; przełożony, który wydał dekret wydalenia, winien przekazać temu trybunałowi akta zebrane w tej sprawie i postępować według kanonów prawa karnego z wykluczeniem apelacji.

Kan. 502 – Wskutek prawnego wydalenia, z wykluczeniem tego, o czym w kan. 497, mocą samego prawa ustają wszelkie więzy oraz obowiązki wynikające z profesji monastycznej, a jeżeli członek posiadał święcenia, należy zachować kan. 494.

KPK/83: 701
KPK/17: 648, 669 §
1, 672 § 2
PA: 200, 220 § 1, 23
§ 2

Kan. 503 – § 1. Kto zgodnie z prawem opuszcza monaster lub został z niego prawnie wydalony, nie może się od niego niczego domagać za jakąkolwiek pracę w nim wykonaną.

KPK/83: 702 § 1
KPK/17: 643 § 1
PA: 194 § 1

§ 2. Jednakże monaster winien zachować słuszość i miłość wobec członka, który z niego występuje.

KPK/83: 702 § 2
KPK/17: 643 § 2,
671 n. 5
PA: 194 § 2, 222 n. 5

Art. III – Zakony i zgromadzenia

Kan. 504 – § 1. Zakonem jest wspólnota erygowana przez kompetentną władzę kościelną, której członkowie, nawet jeśli nie są mnichami, składają profesję zrównaną z profesją monastyczną.

KPK/17: 488 n. 2
PA: 314 § 1

§ 2. Zgromadzeniem jest wspólnota erygowana przez kompetentną władzę kościelną, której członkowie składają trzy śluby publiczne posłuszeństwa, czystości i ubóstwa, które jednak nie są zrównane z profesją monastyczną, ale mają własną moc według norm prawa.

KPK/17: 488 n. 2
PA: 314 § 2

Kan. 505 – § 1. Zakon jest na prawie papieskim, jeśli został erygowany przez Stolicę Apostolską lub jej dekretem za taki uznany; jest na prawie

KPK/83: 589
KPK/17: 488 n. 1
PA: 312 § 2

Patriarcha erectus decretum agnitionis Sedis Apostolicae consecutus non est.

§ 2. Congregatio est:

- 1° iuris pontificii, si a Sede Apostolica erecta aut per eiusdem decretum ut talis agnita est;
- 2° iuris patriarchalis, si a Patriarcha erecta aut per eiusdem decretum ut talis agnita est nec decretum agnitionis Sedis Apostolicae consecuta est;
- 3° iuris eparchialis, si ab Episcopo eparchiali erecta decretum agnitionis Sedis Apostolicae vel Patriarchae consecuta non est.

§ 3. Ordo vel congregatio est clericalis, si ratione finis seu propositi a fundatore intenti vel vi legitimae consuetudinis sub moderamine est presbyterorum, ministeria ordini sacro proprii assumit et ut talis ab auctoritate ecclesiastica agnoscitur.

1° De erectione et de suppressione
ordinis, congregationis, provinciae, domus

Can. 506 – § 1. Episcopus eparchialis erigere potest tantum congregationes; sed eas ne erigat nisi consulta Sede Apostolica et insuper intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis nisi consulto Patriarcha.

§ 2. Patriarcha erigere potest ordines et congregationes de consensu Synodi permanentis atque Sede Apostolica consulta.

§ 3. Intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis congregatio iuris eparchialis, quae in plures eparchias eiusdem territorii diffusa est, fieri potest iuris patriarchalis decreto Patriarchae consultis eis, quorum interest, et de consensu Synodi permanentis.

Can. 507 – § 1. Ordo, etiam iuris patriarchalis, legitime erectus, etsi ex una tantum domo constat, supprimi non potest nisi a Sede Apostolica, cui etiam reservatur de bonis suppressi ordinis statuere salva offerentium voluntate.

§ 2. Congregationem iuris patriarchalis vel eparchialis legitime erectam, etsi ex una tantum domo constat, suppressere potest praeter Sedem Aposto-

patriarszym, jeśli erygowany przez Patriarchę nie otrzymał od Stolicy Apostolskiej dekretu zatwierdzającego.

§ 2. Zgromadzenie jest :

- 1° na prawie papieskim, jeśli erygowane zostało przez Stolicę Apostolską lub za taką dekretom uznane; KPK/83: 589
PA: 312 §2
- 2° na prawie patriarszym, jeśli zostało erygowane przez Patriarchę lub za taką uznane jego dekretom, a nie uzyskało od Stolicy Apostolskiej dekretu uznania; KPK/83: 599
KPK/17: 488 n. 3
PA: 312 § 2 n. 3
PA: 312 § 2 n. 2
- 3° na prawie eparchialnym, jeśli zostało erygowane przez Biskupa eparchialnego, a nie otrzymało od Stolicy Apostolskiej lub Patriarchy dekretu uznania. KPK/83: 589
KPK/17: 488 n. 3
PA: 312 § 2 n. 1

§ 3. Zakon lub zgromadzenie są kleryckie, gdy z racji celu, czyli zamierzenia założyciela, ewentualnie na podstawie prawomocnego zwyczaju, pozostają pod zarządem prezbiterów, podejmują wykonywanie święceń i za takie są uznawane przez władzę kościelną. KPK/83: 588 § 2
KPK/17: 488 n. 4
PA: 314 § 3

1° Erygowanie i zniesienie zakonu,
zgromadzenia, prowincji i domu

Kan. 506 – § 1. Biskup eparchialny może erygować jedynie zgromadzenia, ale dopiero po konsultacji ze Stolicą Apostolską, a w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego może je erygować po konsultacji z Patriarchą. KPK/83: 579
KPK/17: 492 § 1
PA: 13 § 1 n. 1

§ 2. Patriarcha może erygować zakony i zgromadzenia za zgodą stałego Synodu i po konsultacji ze Stolicą Apostolską. PA: 13 § 1 n. 2

§ 3. W granicach terytorium Kościoła patriarchalnego zgromadzenie na prawie eparchialnym, które rozciąga się na liczne eparchie tego samego terenu, może zostać uznane jako zgromadzenie na prawie patriarszym dekretom Patriarchy i za zgodą stałego Synodu, po konsultacji z zainteresowanymi. PA: 13 § 2, 21

Kan. 507 – § 1. Zakon, nawet na prawie patriarszym, prawnie erygowany, chociażby posiadał tylko jeden dom, może być zniesiony tylko przez Stolicę Apostolską, której również zastrzeżona jest decyzja odnośnie do dóbr zniesionego zakonu z zachowaniem woli fundatorów. KPK/83: 584
KPK/17: 493
PA: 14 § 1 n. 1, 2

§ 2. Zgromadzenie na prawie patriarszym lub eparchialnym, prawnie erygowane, chociażby posiadało tylko jeden dom, może znieść, poza Sto- KPK/83: 584
KPK/17: 493
PA: 14 § 2

licam Patriarcha intra fines territorii Ecclesiae, cui praeest, consultis eis, quorum interest, et de consensu Synodi permanentis necnon Sedis Apostolicae.

Can. 508 – § 1. Provincia indicat partem eiusdem ordinis vel congregationis ex pluribus domibus constantem, quam Superior maior immediate regit.

§ 2. Ordinem vel congregationem in provincias dividere, provincias coniungere, aliter circumscribere vel suppressere novasque erigere, pertinet ad auctoritatem a statutis ordinis vel congregationis determinatam.¹

§ 3. De bonis suppressae provinciae statuere salva iustitia et offerentium voluntate spectat, nisi statuta aliter cavent, ad Synaxim generalem vel urgente necessitate ad Superiorem generalem de consensu sui consilii.

Can. 509 – § 1. Ordo vel congregatio domum valide erigere non potest nisi de consensu scripto dato Episcopi eparchialis; si agitur de erigenda prima domo ordinis vel congregationis iuris patriarchalis in aliqua eparchia, requiritur intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis consensus Patriarchae vel in ceteris casibus Sedis Apostolicae.²

§ 2. Quae dicuntur in can. 437, valent etiam de domibus ordinum et congregationum.

Can. 510 – Domus ordinis vel congregationis valide supprimi non potest nisi consulto Episcopo eparchiali; suppressio vero unicae domus ordinis vel congregationis eidem auctoritati reservatur, cuius est secundum can. 507 ipsum ordinem vel congregationem suppressere.

2° De Superioribus, de Synaxibus et de oeconomis
in ordinibus et congregationibus

Can. 511 – § 1. In ordinibus et congregationibus Superiores et Synaxes eam potestatem habent, quae iure communi et statutis determinatur.

§ 2. In ordinibus et congregationibus clericalibus iuris pontificii vel patriarchalis autem Superiores et Synaxes insuper habent potestatem regiminis pro foro externo et interno ad normam statutorum.

¹ S.C. pro Eccl. Orient., decr. 27 iun. 1972, 1.

licą Apostolską, Patriarcha w granicach terytorium swojego Kościoła, po konsultacji z zainteresowanymi oraz po uzyskaniu zgody stałego Synodu i Stolicy Apostolskiej.

Kan. 508 – § 1. Przez prowincję rozumie się część tego samego zakonu lub zgromadzenia składającą się z kilku domów i zarządzaną bezpośrednio przez wyższego przełożonego. KPK/83: 621
KPK/17: 488 n. 6
PA: 314 § 4

§ 2. Podział zakonu lub zgromadzenia na prowincje, łączenie prowincji, dokonywanie zmian w ich granicach, znoszenie i erygowanie nowych należy do władzy określonej zgodnie ze statutami zakonu lub zgromadzenia. KPK/83: 581, 585
KPK/17: 494 § 1
PA: 15 § 1

§ 3. Decyzja dotycząca dóbr zniesionej prowincji, zachowując sprawiedliwość i wolę fundatorów należy, o ile statuty inaczej nie zastrzegają, do Synaksy generalnej lub w przypadku naglącej konieczności do przełożonego generalnego za zgodą jego rady. KPK/17: 494 § 2
PA: 15 § 2

Kan. 509 – § 1. Do ważnego erygowania domu zakonu lub zgromadzenia potrzeba pisemnej zgody Biskupa eparchialnego, a jeżeli chodzi o erygowanie pierwszego domu zakonu lub zgromadzenia na prawie patriarchalnym w jakiejś eparchii, wymagana jest w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego zgoda Patriarchy; lub, w pozostałych przypadkach, Stolicy Apostolskiej. KPK/83: 609 § 1
KPK/17: 497 § 1
PA: 17 § 1, 2, 19 § 1
n.1, 2, 22 § 2

§ 2. Odnośnie do domów zakonów i zgromadzeń zachowuje ważność treść kan. 437. KPK/83: 611, 612
KPK/17: 497 § 2, 3, 4
PA: 19 § 2, 3, 22 § 2

Kan. 510 – Dom zakonu lub zgromadzenia może być ważnie zniesiony jedynie za zgodą Biskupa eparchialnego; zniesienie zaś jedynego domu zakonu lub zgromadzenia jest zarezerwowane tej władzy, której według kan. 507 przysługuje zniesienie zakonu lub zgromadzenia. KPK/83: 616 § 1, 2
KPK/17: 493, 498
PA: 14 § 1 n. 1, § 2,
20 § 1, 2, 3, 4

2° Przełożeni, Synaksy, ekonomowie w zakonach i zgromadzeniach

Kan. 511 – § 1. Przełożeni oraz Synaksy posiadają w zakonach i kongregacjach władzę określoną prawem wspólnym i statutami. KPK/83: 596 § 1
KPK/17: 501 § 1
PA: 26 § 1, § 2 n. 2

§ 2. Natomiast w zakonach i zgromadzeniach kleryckich na prawie papieskim lub patriarchalnym przełożeni i Synaksy posiadają ponadto władzę rządzenia, w zakresie zewnętrznym, jak i wewnętrznym, według norm statutowych. KPK/83: 596 § 2
KPK/17: 501 § 1
PA: 26 § 2 n. 1, 2

² S.C. pro Eccl. Orient., decr. 27 iun. 1972, 2.

Can. 512 – § 1. Synaxis generalis, quae superior auctoritas ad normam statutorum est, efformetur ita, ut totum ordinem vel congregationem repraesentans verum signum eiusdem unitatis in caritate fiat.¹

§ 2. Non solum provinciae et domus, sed etiam omnis sodalis optata suo modo in statutis determinato Synaxi generali libere mittere potest.

Can. 513 – § 1. Ut sodales ad officium Superioris valide nominentur aut eligantur, requiritur congruum tempus post professionem perpetuam a statutis determinandum, quod, si de Superioribus maioribus agitur, debet esse saltem decennium a prima professione computandum.²

§ 2. Si de Superiore generali agitur, praeterea ad validitatem requiritur, ut annos triginta quinque expleverit.³

Can. 514 – § 1. Superiores ad tempus determinatum et conveniens temporis spatium constituentur, nisi pro Superiore generali aliud ferunt statuta.⁴

§ 2. Possunt tamen antequam tempus determinatum elapsum est ab officio amoveri vel ad aliud transferri ob causas et secundum modum a statutis determinata.

§ 3. In statutis aptis normis provideatur, ne sodales diutius sine intermissione Superiores sint.

Can. 515 – § 1. Superior generalis electione designetur ad normam statutorum.⁵

§ 2. Ceteri Superiores ad normam statutorum designentur, ita tamen, ut, si eliguntur, confirmatione Superioris maioris competentis indigeant; si vero nominantur, apta consultatio praecedat.

§ 3. In electionibus sedulo serventur cann. 947-960 necnon can. 445.

¹ Vat. II, decr. *Perfectae caritatis*, 14 „Capitula”; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, II, 1, 18.

² S.C. pro Eccl. Orient., decr. 27 iun. 1972, 3; * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. III, 10.

³ S.C. pro Eccl. Orient., decr. 27 iun. 1972, 3.

- Kan. 512** – § 1. Synaksa generalna, która zgodnie ze statutami jest władzą najwyższą, powinna być powołana w ten sposób, ażeby reprezentując cały zakon lub zgromadzenie, stała się prawdziwym znakiem jego jedności w miłości. KPK/83: 631 § 1
- § 2. Nie tylko prowincje i domy, lecz także każdy członek może w sposób wolny, określony statutami, przesłać do Synaksy generalnej swoje życzenia. KPK/83: 631 § 32
- Kan. 513** – § 1. Do ważnego mianowania lub wyboru członków na urząd przełożonego wymaga się upływu odpowiedniego czasu od złożenia profesji wieczystej, określonego statutami, a jeśli chodzi o wyższych przełożonych, powinno upłynąć przynajmniej 10 lat od pierwszej profesji. KPK/83: 623
KPK/17: 504
PA: 31
- § 2. Jeżeli idzie o przełożonego generalnego, do ważności wyboru wymaga się nadto, aby ukończył przynajmniej 35 lat życia. KPK/17: 504
PA: 31
- Kan. 514** – § 1. Przełożeni winni być ustanawiani na określony i odpowiedni czas, chyba że w przypadku przełożonego generalnego statuty stanowią co innego. KPK/83: 624 § 1
KPK/17: 505
PA: 32 § 2, § 3 n. 1
- § 2. Mogą być jednak odwołani z urzędu przed upływem oznaczonego czasu lub przeniesieni na inny urząd z przyczyn i w sposób określony w statutach. KPK/83: 624 § 3
- § 3. Statuty powinny zadbać przez odpowiednie normy, aby członkowie nie byli przełożonymi bez przerwy przez nazbyt długi czas. KPK/83: 624 § 2
KPK/17: 505
PA: 32 § 3 n. 1
- Kan. 515** – § 1. Przełożonego generalnego wyznacza się przez wybór zgodny z normami statutów. KPK/83: 625 § 1
- § 2. Pozostali przełożeni winni być wyznaczeni zgodnie z przepisami statutów, tak jednak, że – gdy są wybierani – wymagają zatwierdzenia kompetentnego przełożonego wyższego; jeśli zaś są mianowani, wcześniej powinna mieć miejsce odpowiednia konsultacja. KPK/83: 625 § 3
- § 3. Podczas wyborów należy dokładnie zachować normy kanonów 947-960 oraz kanonu 445. KPK/83: 626
KPK/17: 506 § 1,
507 § 2
PA: 34 § 1, 35 § 1, 2

⁴* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. III, 12.

⁵S. Basilius M., *regulae fus.*, 43; S. Theodorus Studita, ep. II, 126, 130, 146; Clemens XIII, litt. ap. *Ex iniuncto*, 10 ian. 1759. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. XII „Electiones”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 4 et 21, XIII.

Can. 516 – § 1. Sint pro administratione bonorum temporalium in ordinibus et congregationibus oeconomus: oeconomus generalis, qui bona totius ordinis vel congregationis administret, oeconomus provincialis, qui provinciae, oeconomus localis, qui singularum domorum; qui omnes officio suo fungantur sub moderamine Superioris.¹

§ 2. Oeconomus generalis et oeconomus provincialis officium implere Superior maior ipse non potest; officium vero oeconomus localis, etsi melius ab officio Superioris distinguitur, componi tamen cum eo potest, si necessitas id exigit.²

§ 3. Si de modo oeconomus designandi statuta silent, ii a Superiore maiore de consensu sui consilii nominentur.³

3° De admissione in ordines et congregationes et de novitiatu

Can. 517 – § 1. Aetas ad validam admissionem in novitiatum ordinis vel congregationis requisita est decimus septimus annus expletus; circa cetera requisita ad admissionem in novitiatum serventur cann. 448, 450, 452 et 454.

§ 2. Ad novitiatum instituti religiosi alterius Ecclesiae sui iuris nemo licite admitti potest sine licentia Sedis Apostolicae, nisi de candidato agitur, qui destinatus est provinciae vel domui, de qua in can. 432, propriae Ecclesiae.

Can. 518 – Antequam candidatus ad novitiatum admittitur, sit congruenter praeparatus sub speciali cura probati sodalis per tempus et secundum modum a statutis determinatum.⁴

Can. 519 – Ius admittendi candidatos ad novitiatum pertinet ad Superiores maiores ad normam statutorum servato can. 453, §§ 2 et 3.

Can. 520 – Novitiatu incipit modo a statutis praescripto.

¹ S. Basilius M., regulae fus., 34; Nic. II, can. 11; S. Theodorus Studita, sermo 48; ep. I, 10 in fine; ep. 36, 96; iambi, 7; S. Athanasius Athonita, typicum, „Εισηγητικόν” („Τὸ χροσίου”). * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 4; cap. III, 4.

² * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. III, 4.

Kan. 516 – § 1. W zakonach i zgromadzeniach, dla zarządzania do-
czesnymi dobrami, powinni być ekonomowie: ekonom generalny, zarzą-
dzający dobrami całego zakonu lub zgromadzenia, ekonom prowincjalny
w prowincji i ekonom lokalny w poszczególnym domu wypełniają swoje
obowiązki pod kierownictwem przełożonego.

KPK/83: 636 § 1
KPK/17: 516 § 2
PA: 48 § 2

§ 2. Urzędu ekonoma generalnego i ekonoma prowincjalnego nie może
wypełniać osobiście przełożony wyższy; urząd zaś ekonoma lokalnego
lepiej jest oddzielić od urzędu przełożonego, ale jeżeli wymaga tego po-
trzeba, można go z nim połączyć.

KPK/83: 636 § 1
KPK/17: 516 § 3
PA: 48 § 3

§ 3. Jeżeli statuty nie mówią nic o sposobie wybierania ekonoma, mianu-
je go przełożony wyższy za zgodą swojej rady.

KPK/17: 516 § 4
PA: 48 § 5

3° Przyjmowanie do zakonu i zgromadzenia oraz nowicjat

Kan. 517 – § 1. Do ważnego przyjęcia do nowicjatu w zakonie lub
zgromadzeniu wymaga się ukończonych 17 lat życia; ponadto co do po-
zostałych wymogów przyjęcia do nowicjatu należy zachować kanony
448, 450, 452 i 454.

KPK/83: 597 § 1,
643 § 1, 2, 644
KPK/17: 538, 542,
547 § 3, 555 § 1
PA: 70, 74 § 1, 2, 79
§ 3, 88 § 1

§ 2. Do nowicjatu instytutu zakonnego innego Kościoła *sui iuris*, nikt nie
może legalnie być przyjętym bez pozwolenia Stolicy Apostolskiej, chyba
że chodzi o kandydata przeznaczonego dla prowincji lub domu, o którym
w kan. 432, własnego Kościoła.

PA: 74 § 2 n. 6

Kan. 518 – Przed przyjęciem do nowicjatu kandydat powinien być od-
powiednio przygotowany pod specjalną opieką doświadczonego zakon-
nika w czasie i w sposób określony statutami.

KPK/83: 597 § 2
KPK/17: 539 § 1,
540 § 1
PA: 71 § 1, 72 § 1

Kan. 519 – Zgodnie ze statutami, prawo przyjmowania kandydatów do
nowicjatu należy do wyższych przełożonych, z zachowaniem kan. 453
§§ 2 i 3.

KPK/83: 641, 645 §
1, 3
KPK/17: 543, 544 §
1, 6
PA: 75, 76 § 1, 6

Kan. 520 – Nowicjat rozpoczyna się w sposób przepisany statutami.

KPK/17: 553
PA: 85

³ S. Athanasius Athonita, typicum, „*Εισηγητέον*” („*Τὸ χρυσίον*”). * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. II, 4.

⁴ S.C. pro Eccl. Orient., decr. 27 iun. 1972, 5.

Can. 521 – Sedis novitiatus erectio, translatio et suppressio fit per decretum Superioris generalis de consensu eius consilii.¹

Can. 522 – § 1. Novitiatus ut validus sit, peragi debet in domo, in qua est sedes novitiatus; in casibus specialibus et ad modum exceptionis ex concessione Superioris generalis de consensu eius consilii novitiatus peragi potest in alia eiusdem ordinis vel congregationis domo sub moderamine alicuius probati sodalis, qui vices magistri novitiorum gerit.²

§ 2. Superior maior permittere potest, ut novitiorum coetus per certum temporis spatium in alia proprii ordinis vel congregationis domo a se designata commoretur.³

Can. 523 – § 1. Ad validitatem novitiatus requiritur, ut annum integrum et continuum complectatur; absentia vero tribus mensibus sive continuis sive intermissis brevior validitatem non afficit, sed tempus deficiens, si quindecim dies superat, suppleri debet, etsi exercitationibus apostolicis ad novitiorum institutionem perficiendam deditum erat.⁴

§ 2. Si longius tempus novitiatus in statutis praescribitur, illud non requiritur, ut valeat professio.

Can. 524 – § 1. Novitiorum institutioni praeficiendus est ut magister ad normam statutorum sodalis prudentia, caritate, pietate, scientia et status religiosi observantia praestans, decem saltem annos professus et, si de ordine vel congregatione clericali agitur, in ordine presbyteratus constitutus.⁵

§ 2. Magistro, si opus est, cooperatores dentur, qui in omnibus ei subsint circa moderamen novitiatus et institutionem novitiorum.

§ 3. Solius magistri est consulere novitiorum institutioni et ad ipsum solum novitiatus moderamen spectat ita, ut nemini liceat his se quovis praetextu immiscere exceptis illis Superioribus, quibus id a statutis permittitur,

¹ S.C. pro Eccl. Orient., decr. 27 iun. 1972, 10, a)-b).

² Secret. Status, rescr. 6 nov. 1964, 18; S.C. pro Eccl. Orient., decr. 27 iun. 1972, 10, c).

³ S.C. pro Eccl. Orient., decr. 27 iun. 1972, 10, c)-d).

- Kan. 521** – Erygowanie, przeniesienie i zniesienie miejsca nowicjatu ma być dokonane pisemnym dekretem przełożonego generalnego za zgodą jego rady. KPK/83: 647 § 1
KPK/17: 554 § 1
PA: 87 § 1 n. 1
- Kan. 522** – § 1. Do ważności nowicjatu wymaga się, by był odbyty w domu, w którym znajduje się siedziba nowicjatu; w specjalnych przypadkach i na zasadzie wyjątku, przełożony generalny za zgodą swojej rady może zezwolić, aby nowicjusz odbywał nowicjat w innym domu tego samego zakonu lub zgromadzenia pod kierownictwem jakiegoś doświadczonego zakonnika, który pełni rolę magistra nowicjuszy. KPK/83: 647 § 2
KPK/17: 555 § 1 n. 3
PA: 88 § 1 n. 4
- § 2. Wyższy przełożony może zezwolić, aby zespół nowicjuszy przebywał przez pewien okres czasu w innym domu własnego zakonu lub zgromadzenia, przez niego oznaczonym.
- Kan. 523** – § 1. Do ważności nowicjatu wymaga się, aby trwał bez przerwy pełny i ciągły rok; nieobecność zaś, mniejsza od trzech miesięcy, czy to ciągła, czy przerywana, nie narusza ważności, ale czas brakujący, wynoszący ponad 15 dni, powinien być uzupełniony, chociażby był poświęcony ćwiczeniom apostołskim dla zakończenia kształcenia nowicjuszy. KPK/83: 648 § 1, 2,
649 § 1
KPK/17: 555 § 1 n. 2, 556 § 2
PA: 88 § 1 n. 3, 89 § 2
- § 2. Jeśli statuty ustanawiają dłuższy okres nowicjatu, nie jest on konieczny do ważności profesji. KPK/17: 555 § 2
PA: 88 § 2
- Kan. 524** – § 1. Przełożonym wychowania nowicjuszy jako magister jest według statutów członek odznaczający się roztropnością, miłością, pobożnością, wiedzą, a także żyjący w karności zakonnej od przynajmniej 10 lat po profesji, a jeżeli zakon lub zgromadzenie są kłeryckie, posiadający święcenia prezbiteratu. KPK/83: 651 § 1
KPK/17: 559 § 1
PA: 92 § 1
- § 2. Magistrowi w razie potrzeby można przydzielić współpracowników podległych mu w zakresie kierowania nowicjatem i wychowania nowicjuszy. KPK/83: 651 § 2
KPK/17: 559 § 2
PA: 92 § 2
- § 3. Troska o wychowanie nowicjuszy należy wyłącznie do magistra i do niego należy także kierowanie nowicjatem, stąd nikomu nie wolno ingerować, z jakiegokolwiek przyczyny, z wyjątkiem tych przełożonych, któ-

⁴S.C. pro Eccl. Orient., decr. 27 iun. 1972, n. 11, a)-d).

⁵S.C. pro Eccl. Orient., decr. 27 iun. 1972, 3. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. XII „Puella”.

ac visitoribus; ad disciplinam religiosam vero totius domus quod attinet, magister, quemadmodum et novitii, Superiori subditus est.

§ 4. Novitius potestati magistri ac Superiorum subest eisque oboedire tenetur.

Can. 525 – § 1. Ea, quae praescribuntur in cann. 459-461, valent etiam de ordinibus et congregationibus.

§ 2. Antequam professionem temporariam emittit, novitius debet ad totum tempus, quo eadem professione ligatus est, bonorum suorum, quae actu habet et quae ipsi forte postea supervenient, administrationem cedere, cui mavult, et de eorundem usu et usufructu libere disponere.

4° De professione in ordinibus et congregationibus

Can. 526 – § 1. Professio temporaria cum tribus votis oboedientiae, castitatis et paupertatis emittatur ad tempus in statutis determinatum.¹

§ 2. Haec professio ad normam statutorum pluries renovari potest ita tamen, ut complexive numquam ad tempus, quod triennio brevius vel sexennio longius est, extendatur.²

Can. 527 – Ad validitatem professionis temporariae requiritur, ut:

- 1° novitiatus valide peractus sit;
- 2° novitius admittatur ad professionem a Superiore competenti secundum statuta de consensu sui consilii necnon recipiatur professio ab eodem Superiore per se vel per alium;
- 3° professio sit expressa nec vi, metu gravi aut dolo emissa vel recepta;
- 4° cetera ad validitatem professionis in statutis requisita impleantur.

¹ Leo XIII, litt. ap. *Singulare praesidium*, 12 maii 1882, „Post”; S.C. de Prop. Fide, decr. 3 maii 1902.

rym pozwalają na to statuty, oraz wizytatorów; w tym zaś, co dotyczy karności zakonnej całego domu, magister, jak i nowicjusze, podlegają przełożonemu.

§ 4. Nowicjusz podlega władzy magistra oraz przełożonych i zobowiązany jest wobec nich do posłuszeństwa. KPK/17: 561 § 2
PA: 94 § 2

Kan. 525 – § 1. Odnośnie do zakonów i zgromadzeń zachowują ważność przepisy kanonów 459-461. KPK/83: 646, 650 § 1, 652 § 5, 653 § 1, 2
KPK/17: 565 § 1, 3, 568, 571 § 1, 2
PA: 98 § 1, 3, 102, 105 § 1, 2

§ 2. Przed złożeniem profesji czasowej, nowicjusz na cały czas jej trwania, powinien w sposób wolny przekazać wybranej osobie zarządzanie swoimi dobrami posiadanymi aktualnie i uzyskanymi w przyszłości oraz zadysponować ich użytkowaniem i korzystaniem z dochodów. KPK/83: 668 § 1
KPK/17: 569 § 1
PA: 103 § 1

4° Profesja w zakonach i zgromadzeniach

Kan. 526 – § 1. Profesja czasowa trzech ślubów posłuszeństwa, czystości i ubóstwa winna być składana na czas określony statutami. KPK/83: 655
KPK/17: 574 § 2
PA: 110 § 1

§ 2. Profesja ta, według statutów, może być kilkakrotnie odnawiana, tak jednak, aby trwała nie krócej niż trzy lata i nie dłużej niż sześć lat. KPK/83: 655
KPK/17: 574 § 2
PA: 110 § 2

Kan. 527 – Do ważności profesji czasowej wymaga się, aby:

- 1° nowicjat został ważnie odbyty; KPK/83: 656
KPK/17: 572 § 1
PA: 106 § 1
- 2° nowicjusz został dopuszczony do złożenia profesji przez kompetentnego przełożonego, według statutów i za zgodą jego rady oraz by profesję przyjął tenże przełożony osobiście lub przez kogoś innego; KPK/83: 656 n. 2
KPK/17: 572 § 1 n. 3
PA: 106 § 1 n. 1
- 3° profesja była wyraźna oraz złożona lub przyjęta złożona bez przymusu, ciężkiej bojaźni lub podstępny; KPK/83: 656 n. 3, 5
KPK/17: 572 § 1 n. 2, 6, 575 § 2
PA: 106 § 1 n. 1, 2, 111 § 2
- 4° dopełniono pozostałych wymogów ważności profesji zawartych w statutach. KPK/83: 656 n. 4
KPK/17: 572 § 1 n. 4, 5
PA: 106 § 1 n. 2

² S.C. pro Eccl. Orient., decr. 27 iun. 1972, 12.

Can. 528 – Sodalis a votis temporariis eadem obligatione ac sodalis a votis perpetuis tenetur observandi statuta; voce activa et passiva caret, nisi aliter in statutis expresse cavetur.¹

Can. 529 – § 1. Professio temporaria actus votis contrarios reddit illicitos, sed non invalidos.

§ 2. Haec professio non aufert sodali proprietatem bonorum suorum neque capacitatem alia bona acquirendi; sodali tamen non licet per actum inter vivos dominium bonorum suorum titulo gratioso abdicare.

§ 3. Quidquid autem sodalis a votis temporariis industria sua aut intuitu ordinis vel congregationis acquirit, ipsi ordini vel congregationi acquirit; nisi contrarium legitime probatur, sodalis praesumitur acquirere intuitu ordinis vel congregationis.²

§ 4. Cessionem vel dispositionem, de quibus in can. 525, § 2, sodalis a votis temporariis mutare potest non quidem proprio arbitrio, sed de Superioris maioris consensu, dummodo mutatio saltem de notabili bonorum parte ne fiat in favorem ordinis vel congregationis; per discessum autem ab ordine vel congregatione eiusmodi cessio ac dispositio habere vim desinit.

§ 5. Si sodalis a votis temporariis debita et obligationes contraxit, ipse respondere debet, nisi de Superioris licentia negotium ordinis vel congregationis gessit.

§ 6. Emissa professione temporaria ipso iure vacant quaelibet professi officia.³

Can. 530 – In congregationibus sodalis saltem ante professionem perpetuam testamentum, quod etiam in iure civili validum sit, libere condit.⁴

Can. 531 – Per professionem perpetuam sodalis statum religiosum definitive assumit, propriam eparchiam amittit ac ordini vel congregationi pleno iure aggregatur.

¹ S.C. de Prop. Fide, 4 mar. 1895, dub. 4-5.

² S. Theodorus Studita, quotidianae monachorum poenae, 7; S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Monachos Maronit. Libanen.), 4 feb. 1895.

- Kan. 528** – Członek po ślubach czasowych posiada ten sam obowiązek przestrzegania statutów co członek o ślubach wieczystych; nie posiada głosu czynnego i biernego, chyba że statuty wyraźnie zastrzegają inaczej. KPK/17: 578
PA: 114
- Kan. 529** – § 1. Profesja czasowa czyni akty przeciwne ślubom niegodziwymi, ale nie czyni ich nieważnymi. KPK/17: 579
PA: 115
- § 2. Profesja ta nie czyni zakonnika niezdolnym do posiadania prawa własności dóbr ani nabywania innych; nie godzi się jednak członkowi zrzekać się przez akt między żyjącymi prawa do tych dóbr pod tytułem darmowym. KPK/17: 580 § 1, 583
PA: 116 § 1, 119
- § 3. Cokolwiek zaś członek o ślubach czasowych nabywa własnym staraniem albo ze względu na zakon czy zgromadzenie, nabywa sam zakon czy zgromadzenie; domniemywa się, że zakonnik nabywa ze względu na zakon czy zgromadzenie, chyba że prawnie udowodni się coś przeciwnego. KPK/83: 668 § 3
KPK/17: 580 § 2, 594 § 2
PA: 116 § 2, 137 § 2
- § 4. Zmianę dyspozycji lub odstąpienia, o czym jest w kan. 525 § 2, członek po ślubach czasowych może dokonać nie samodzielnie, ale za zgodą wyższego przełożonego, byleby zmiana nie dotyczyła znacznej części dóbr na korzyść zakonu lub zgromadzenia; przez odejście zaś z zakonu lub zgromadzenia takie odstąpienie i rozdysponowanie traci swoją moc. KPK/83: 668 § 2
KPK/17: 580 § 3
PA: 116 § 3
- § 5. Jeśli członek po ślubach czasowych zaciągnął długi i zobowiązania, sam powinien być odpowiedzialnym, chyba że sprawę zakonu lub zgromadzenia prowadził za zgodą przełożonego. KPK/83: 639 § 2, 3
KPK/17: 536 § 2, 3
PA: 68 § 2, 3
- § 6. Po złożeniu profesji czasowej, mocą samego prawa, wakują wszelkie urzędy profesa. PA: 120
- Kan. 530** – Członkowie w zgromadzeniach, przynajmniej przed złożeniem profesji wieczystej, mają sporządzić w sposób wolny testament, ważny również według prawa świeckiego. KPK/83: 668 § 1
KPK/17: 569 § 3
PA: 103 § 3
- Kan. 531** – Poprzez profesję wieczystą członek przyjmuje ostatecznie stan zakonny, traci własną eparchię i pełnoprawnie zostaje włączony do zakonu lub zgromadzenia. KPK/83: 654
KPK/17: 585
PA: 121

³ S. Nicephorus C.P., can. 157.

⁴ S.C. pro Eccl. Orient., decr. 27 iun. 1972, 16.

Can. 532 – Ad validitatem professionis perpetuae praeter requisita, de quibus in can. 464, requiritur, ut praecesserit professio temporaria ad normam can. 526.

Can. 533 – In ordinibus professio perpetua professioni perpetuae monasticae aequiparatur, proinde valent de ea cann. 466-468.

Can. 534 – In congregationibus:

- 1° effectus canonici professionis perpetuae iidem manent ac in can. 529 de professione temporaria determinantur, nisi aliter iure communi cavetur;
- 2° Superior maior de consensu sui consilii potest sodali a votis perpetuis id petenti licentiam bona sua cedendi salvis normis prudentiae concedere;¹
- 3° Synaxis generalis est in statuta introducere, si opportunum videtur, renuntiationem obligatoriam patrimonii a sodali acquisiti vel acquirendi, quae tamen ante professionem perpetuam fieri non potest.²

Can. 535 – § 1. In emittenda quavis professione serventur praescripta statutorum.

§ 2. Documentum emissae professionis ab ipso sodali et ab eo, qui professionem, etiam ex delegatione, recepit, subscriptum asservetur in archivo ordinis vel congregationis; si de professione perpetua agitur, Superior maior debet de eadem quam primum certiores facere parochum, apud quem sodalis baptismus adnotatus est.

5° De institutione sodalium et de disciplina
religiosa in ordinibus et congregationibus

Can. 536 – § 1. Modus institutionis sodalium servato can. 471, § 1 determinatur in statutis.

¹ Secret. Status, rescr. 6 nov. 1964, 16; S.C. pro Eccl. Orient., decr. 27 iun. 1972, 18.

² Vat. II, decr. *Perfectae caritatis*, 13 „Congregationes”; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, II, 24.

Kan. 532 – Do ważności profesji wieczystej, oprócz wymogów określonych w kan. 464, wymaga się uprzedniej profesji czasowej z zachowaniem przepisu kan. 526.

KPK/83: 568
KPK/17: 572 § 1 n. 2,
3, 4, 5, 6, § 2, 575 § 2
PA: 106 § 1, 2, 111 § 2

Kan. 533 – W zakonach profesja wieczysta jest zrównana z wieczystą profesją monastyczną, dlatego odnoszą się do niej kan. 466-468.

KPK/83: 639 § 2, 3,
4, 668 § 4, 5
KPK/17: 536 § 2, 3,
4, 579, 581 § 1, 2,
582, 594 § 2
PA: 68 § 2, 3, 5, 115,
117 § 1 n. 1, 2, § 2,
118, 137 § 2

Kan. 534 – W zgromadzeniach:

- 1° kanoniczne skutki profesji wieczystej pozostają takie same jak skutki określone w kan. 529 dla profesji czasowej, chyba że inaczej zastrzega prawo wspólne;
- 2° przełożony wyższy za zgodą swojej rady może na prośbę członka po ślubach wieczystych pozwolić na odstąpienie swoich dóbr, zachowując normy roztropności;
- 3° Synaksa generalna może wprowadzić do statutów, o ile jest to wskazane, obowiązek zrzeczenia się majątku przez członka w przeszłości lub w przyszłości nabytego, czego jednak nie można dokonać przed profesją wieczystą.

KPK/83: 668 § 2, 3
KPK/17: 579, 580 §
1, 2, 3, 583, 594 § 2
PA: 115, 116 § 1, 2,
3, 119, 137 § 2
KPK/83: 668 § 2, 3
KPK/17: 579, 580 § 1,
2, 3, 583 n. 1, 594 § 2
PA: 115, 116 § 1, 2,
3, 119 n. 1, 137 § 2

Kan. 535 – § 1. Przy składaniu każdej profesji należy zachować przepisy statutów.

KPK/17: 576 § 1
PA: 112 § 1

§ 2. W archiwum zakonu lub zgromadzenia należy przechowywać dokument złożenia profesji podpisany przez samego składającego i przez tego, kto przyjmował profesję, także przez delegację; jeśli chodzi o profesję wieczystą, przełożony wyższy powinien jak najprędzej powiadomić o niej proboszcza, u którego zapisany został chrzest członka.

KPK/17: 576 § 2
PA: 112 § 3

5° Kształcenie członków i karność zakonna w zakonach i zgromadzeniach

Kan. 536 – § 1. Sposób kształcenia członków określają statuty, z zachowaniem kan. 471 § 1.

KPK/83: 659 § 1, 2

§ 2. Institutio sodalium, qui ad ordines sacros destinantur, praeterea fieri debet secundum rationem institutionis clericorum, de qua in can. 330, in sede studiorum ordinis vel congregationis a Synaxi generali vel a Superioribus maioribus ad normam statutorum approbata; si vero sedes studiorum propria ad normam can. 340, § 1 haberi non potest, sodales institui debent sub ductu probati moderatoris in alio seminario vel instituto studiorum superiorum ab auctoritate ecclesiastica approbato.¹

Can. 537 – § 1. Superiores maiores ad normam statutorum dare possunt litteras dimissorias ad sacram ordinationem sodalibus a votis perpetuis.²

§ 2. Episcopus, ad quem Superior litteras dimissorias mittere debet, est Episcopus eparchialis loci, ubi ordinandus domicilium habet; ad alium Episcopum vero, si Episcopus eparchialis licentiam dedit aut est alterius Ecclesiae sui iuris ac ordinandus aut est absens aut denique, si sedes eparchialis vacat et eam regit, qui Episcopus ordinatus non est; de quibus necesse est Episcopo ordinanti in singulis casibus constet authentico curiae eparchialis documento.³

Can. 538 – § 1. In singulis domibus ordinum et congregationum laudes divinae celebrentur ad normam statutorum et legitimarum consuetudinum.⁴

§ 2. Curent Superiores, ut omnes sodales ad normam statutorum ea, quae in can. 473, § 2 praescribuntur, impleant.

§ 3. Sodales ordinum et congregationum sacramentum paenitentiae frequenter suscipiant et servetur can. 474, § 2.

Can. 539 – § 1. Superiores curent, ut sodalibus idonei confessarii praesto sint.

§ 2. Confessarii in ordinibus et congregationibus clericalibus iuris pontificii vel patriarchalis a Superiore maiore ad normam statutorum designen-

¹ S.C. pro Eccl. Orient., decr. 27 ian. 1940, n. 4.

² Secret. Status, rescr. 6 nov. 1964, 11. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 7 „In propria”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 10.

§ 2. Kształcenie członków przeznaczonych do święceń powinno ponadto odbywać się według programu kształcenia duchownych, o którym w kan. 330, w miejscu studiów zakonu czy zgromadzenia zatwierdzonym przez Synaksę generalną lub przez wyższych przełożonych według statutów; jeżeli zaś możliwe jest posiadanie własnej siedziby studiów według kan. 340 § 1, członkowie powinni kształcić się pod kierownictwem doświadczonego moderatora w innym seminarium lub w wyższym instytucie studiów zatwierdzonym przez władzę kościelną.

KPK/83: 659 § 3
KPK/17: 587 § 1, 3,
588 § 1
PA: 124, 126 § 1,
127 § 1

Kan. 537 – § 1. Wyżsi przełożeni według statutów mogą wystawić dymisorie do święceń członkom o ślubach wieczystych.

KPK/83: 1019 § 1
KPK/17: 964 n. 2
PA: 131

§ 2. Biskupem, do którego przełożony powinien przesłać dymisorie, jest Biskup eparchialny miejsca, gdzie kandydat do święceń ma stałe zamieszkanie; do innego Biskupa zaś, jeżeli udzielił pozwolenia Biskup eparchialny albo jeżeli jest Biskupem innego Kościoła sui iuris niż kandydat, albo jest nieobecny, albo wreszcie, jeżeli stolica eparchialna wakuje, a zarządza nią osoba nie wyświęcona na Biskupa, należy koniecznie powiadomić o tym w poszczególnych przypadkach Biskupa udzielającego święceń poprzez autentyczny dokument kurii eparchialnej.

KPK/17: 965, 966 §
1, 2
PA: 132 § 1, 133 § 1, 2

Kan. 538 – § 1. W poszczególnych domach zakonów czy zgromadzeń, Liturgię Godzin należy sprawować według przepisów statutów i prawnych zwyczajów.

KPK/17: 610 § 1
PA: 157 § 2

§ 2. Przełożeni niech zadbają, aby wszyscy członkowie zgodnie ze statutami wypełniali przepisy kan. 473 § 2.

KPK/83: 630 § 2,
663 § 1, 2, 3, 5
KPK/17: 595 § 1, 2
PA: 138 § 1, 2

§ 3. Członkowie zakonów i zgromadzeń powinni często przystępować do sakramentu pokuty z zachowaniem kan. 474 § 2.

KPK/83: 664
KPK/17: 595 § 1 n. 3
PA: 138 § 1 n. 3

Kan. 539 – § 1. Przełożeni niech zadbają, aby członkowie mieli odpowiednich spowiedników.

KPK/83: 630 § 2
KPK/17: 518 § 1
PA: 50 § 1

§ 2. Spowiednicy w zakonach i zgromadzeniach kleryckich na prawie papieskim lub patriarchalnym powinni być wyznaczeni przez wyższego prze-

KPK/83: 630 § 3
KPK/17: 518 § 1,
520 § 1, 525, 528
PA: 50 § 1, 52 § 1, 57
§ 1, 60

³ * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 7 „In propria”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 10; Syn. Bekorkien. Maronitarum, a. 1790, s. 9.

⁴ S. Basilius M.; regulae fus., 37.

tur; in ceteris casibus vero ab Hierarcha loci audito Superiore, qui prae-
vie communitatem, cuius interest, consulere debet.

Can. 540 – Ad habitum sodalium quod spectat, standum est praescriptis
statutorum et extra proprias domus etiam normis Episcopi eparchialis.¹

Can. 541 – Normae circa clausuram in statutis singulorum ordinum et
congregationum secundum propriam indolem determinentur firmo iure
Superiorum, etiam localium, per modum actus et iusta de causa aliud
permittendi.²

Can. 542 – Curent Superiores, ut sodales a se designati praesertim in
eparchia, in qua degunt, si ab Hierarcha loci vel parochi eorum auxilium
requiritur ad consulendum necessitatibus christifidelium, illud intra et extra
propriis ecclesiis salvis instituti indole et disciplina religiosa libenter prae-
stent.³

Can. 543 – Sodalis ordinis vel congregationis, qui parochus est, manet
votis ligatus atque ceteris suae professionis obligationibus necnon statu-
tis adhuc tenetur, quatenus horum observantia cum sui officii obligationi-
bus consistere potest; ad disciplinam religiosam quod attinet, subest Su-
periori, in eis vero, quae ad officium parochi spectant, eadem iura et
obligationes habet ac ceteri parochi eodemque modo Episcopo eparchiali
subest.⁴

6° De transitu ad alium ordinem vel congregationem aut ad monasterium sui iuris

Can. 544 – § 1. Intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis sodalis ad
aliud institutum religiosum valide transire potest de consensu scripto dato
Patriarchae et de consensu proprii Superioris generalis et Superioris ge-
neralis ordinis vel congregationis, ad quem transire vult, aut, si de transitu
ad monasterium agitur, Superioris monasterii sui iuris; ad hunc consen-

¹ Vat. II, decr. *Perfectae caritatis*, 17; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966,
1, 25, d).

² Vat. II, decr. *Perfectae caritatis*, 16; S.C. pro Eccl. Orient., decr. 27 iun. 1972, 19-20.

łożonego, według statutów; w innych przypadkach przez Hierarchę miejsca po wysłuchaniu przełożonego, który powinien uprzednio skonsultować się z zainteresowaną wspólnotą.

Kan. 540 – Co do stroju członków, należy przestrzegać postanowień zawartych w statutach, a poza własnym domem także norm Biskupa eparchialnego. KPK/83: 669 § 1
KPK/17: 596
PA: 139

Kan. 541 – Normy dotyczące klauzury określają, zgodnie z własnym charakterem, statuty poszczególnych zakonów i zgromadzeń, zachowując prawa przełożonych, także lokalnych do zezwolenia per modum actus i ze słusznej przyczyny na inne rozwiązanie. KPK/83: 667 § 1
KPK/17: 597 § 1,
604 § 1
PA: 148, 150 § 1

Kan. 542 – Przełożeni powinni się troszczyć, aby członkowie przez nich wyznaczeni, zwłaszcza w eparchii, w której przebywają w swych własnych kościołach i poza nimi, z zachowaniem charakteru instytutu i karności zakonnej, chętnie nieśli pomoc, jeśli Hierarcha miejsca lub proboszcz potrzebują jej dla zaradzenia potrzebom chrześcijan. KPK/17: 608 § 1
PA: 154 § 1

Kan. 543 – Członek zakonu lub zgromadzenia, który jest proboszczem, pozostaje związany ślubami i pozostałymi obowiązkami swojej profesji, a także statutami, o ile ich zachowanie da się pogodzić z obowiązkami jego urzędu; co do karności zakonnej podlega przełożonemu, w tym zaś, co należy do urzędu proboszcza, także w prawach i obowiązkach zrównany jest z innymi proboszczami i w ten sam sposób podlega Biskupowi eparchialnemu. KPK/83: 678 § 2,
681 § 1
KPK/17: 630 § 1, 2,
631 § 1
PA: 179 § 1, 2, 180 § 1

6° Przejście do innego zakonu, zgromadzenia lub do monasteru sui iuris

Kan. 544 – § 1. W granicach terytorium Kościoła patriarchalnego, członek może ważnie przejść do innego instytutu zakonnego za pisemną zgodą Patriarchy i za zgodą własnego przełożonego generalnego oraz przełożonego generalnego zakonu lub zgromadzenia, do którego chce się przenieść, albo, jeżeli chodzi o przejście do monasteru – przełożonego mona-

³Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 36 § 2. – Chalc. can. 4; S.C. de Prop. Fide, instr. 8 dec. 1845; decr. 25 apr. 1850, 3.

⁴Benedictus XIV, litt. ap. *Super familiam*, 30 mar. 1756, § 7. * Syn. Armen., a. 1911, 778, 918, n. 3.

sum praestandum Superiores indigent praevio consensu sui consilii vel, si de monasterio agitur, Synaxis.

§ 2. Sodalıs valide transire potest a congregatione iuris eparchialis ad aliud institutum religiosum iuris eparchialis de consensu scripto dato Episcopi eparchialis loci, ubi est domus princeps instituti religiosi, ad quod fit transitus, consulto Superiore generali congregationis, a qua fit transitus, et consentiente Superiore generali congregationis aut Superiore monasterii sui iuris, ad quod fit transitus; ad hunc consensum praestandum Superiores indigent praevio consensu sui consilii vel, si de monasterio agitur, Synaxis.

§ 3. Ceteris in casibus sodalis non potest ad aliud institutum religiosum valide transire nisi de consensu Sedis Apostolicae.

§ 4. Ad validitatem transitus ad institutum religiosum alterius Ecclesiae sui iuris requiritur consensus Sedis Apostolicae.

Can. 545 – § 1. Transiens novitiatum ex toto peragere debet, nisi Superior generalis vel Superior monasterii sui iuris, uterque de consensu sui consilii, tempus novitiatus ob specialia adiuncta reducit, sed non infra sex menses; novitiatu durante manentibus votis iura et obligationes particulares, quae sodalis in priore ordine vel congregatione habuit, suspensa sunt et ipse Superioribus et magistro novitiorum novi instituti religiosi subest etiam vi voti oboedientiae.

§ 2. Post peractum novitiatum transiens, qui iam professus a votis perpetuis est, publice professionem perpetuam emittat secundum praescripta statutorum novi instituti religiosi, qua professione novo instituto plene aggregatur et, si clericus est, ei etiam ut clericus ascribitur; qui vero adhuc professus a votis temporariis est, eodem modo professionem temporariam emittat saltem per triennium duraturam, nisi totum triennium novitiatus in monasterio sui iuris, ad quod transit, peregit.

§ 3. Si in novo instituto religioso sodalis professionem non emittit, ad pristinum redire debet, nisi interim tempus professionis elapsum est.

§ 4. Circa bona et dotem servetur can. 488, § 4.

steru sui iuris; dla wyrażenia takiej zgody, przełożeni potrzebują uprzednio uzyskać zgodę swojej rady, albo, jeżeli dotyczy to monasteru – Synaksy.

§ 2. Członek może ważnie przejść ze zgromadzenia na prawie eparchialnym do innego instytutu zakonnego na prawie eparchialnym za pisemną zgodą Biskupa eparchialnego miejsca, gdzie znajduje się główny dom instytutu zakonnego, do którego dokonuje przejścia, po konsultacji z przełożonym generalnym zgromadzenia, z którego dokonuje się przejście oraz za wiedzą przełożonego generalnego zgromadzenia lub przełożonego monasteru sui iuris, z którego dokonuje się przejście; dla wyrażenia takiej zgody przełożeni potrzebują uprzednio uzyskać zgodę swojej rady lub, jeżeli dotyczy to monasteru – Synaksy.

KPK/83: 684 § 1
KPK/17: 632
PA: 182 § 3

§ 3. W pozostałych przypadkach członek nie może ważnie przejść do innego instytutu zakonnego bez zgody Stolicy Apostolskiej.

KPK/83: 684 § 1
KPK/17: 632
PA: 182 § 1

§ 4. Do ważnego przejścia do instytutu zakonnego innego Kościoła sui iuris wymagana jest zgoda Stolicy Apostolskiej.

PA: 182 § 1

Kan. 545 – § 1. Przechodzący powinien odbyć w całości nowicjat, chyba że przełożony generalny lub przełożony monasteru sui iuris, obaj za zgodą swojej rady, skróci ze szczególnych przyczyn czas nowicjatu, lecz nie poniżej sześciu miesięcy; podczas trwania nowicjatu on sam podlega tylko przełożonym i magistrowi nowicjatu nowego instytutu zakonnego, także na mocy ślubu posłuszeństwa.

KPK/83: 684 § 2,
685 § 1
KPK/17: 633 § 1
PA: 183 § 1 n. 1

§ 2. Po ukończeniu nowicjatu przechodzący, który jest już profesem o ślubach wieczystych, składa publiczną profesję wieczystą według przepisów statutów nowego instytutu zakonnego, przez którą to profesję zostaje całkowicie włączony do nowego instytutu oraz, jeżeli jest duchownym, jako duchowny nabywa do niego przynależność; kto zaś był dotąd profesem o ślubach czasowych, w ten sam sposób składa profesję czasową, zachowując ją przynajmniej przez trzy lata, chyba że całe trzy lata spędził w nowicjacie monasteru sui iuris, do którego przeszedł.

KPK/83: 684 § 2,
685 § 2
KPK/17: 634, 635
PA: 184, 185

§ 3. Jeżeli zakonnik nie składa profesji w nowym instytucie zakonnym, powinien powrócić do poprzedniego, chyba że tymczasem upłynął okres trwania profesji.

KPK/83: 684 § 2
KPK/17: 633 § 2,
634
PA: 183 § 1 n. 2, 184

§ 4. Co do dóbr i posagu należy zachować kan. 488 § 4.

KPK/17: 635 n. 2
PA: 185 n. 2

7° De exclauratione et de discessu
ab ordine vel congregatione

Can. 546 – § 1. Professus a votis temporariis elapso professionis tempore libere potest institutum religiosum derelinquere.

§ 2. Qui perdurantibus votis temporariis gravi de causa petit, ut ordinem vel congregationem derelinquat, a Superiore generali de consensu eius consilii consequi potest indultum definitive ab ordine vel congregatione discedendi et ad vitam saecularem redeundi cum effectibus, de quibus in can. 493; in congregationibus iuris eparchialis indultum ut valeat confirmari debet ab Episcopo eparchiali loci, ubi est domus princeps eiusdem congregationis.¹

Can. 547 – § 1. Superior maior iusta de causa consulto suo consilio sodalem a votis temporariis a renovandis eisdem votis vel ab emittenda professione perpetua excludere potest.

§ 2. Infirmitas physica vel psychica, etiam post professionem temporariam contracta, quae de iudicio peritorum sodalem a votis temporariis reddit ineptum ad vitam in instituto religioso ducendam, causam constituit eum non admittendi ad professionem temporariam renovandam vel ad professionem perpetuam emittendam, nisi ob negligentiam instituti vel ob laborem in instituto peractum infirmitas contracta est.

§ 3. Si vero sodalis perdurantibus votis temporariis amens evasit, etsi novam professionem emittere non potest, ab instituto tamen dimitti non potest.

Can. 548 – § 1. Indultum exclaurationis concedi potest ab auctoritate, cui ordo vel congregatio subiectus est, audito Superiore generali una cum suo consilio; impositio vero exclaurationis ab eadem auctoritate fit petente Superiore generali de consensu sui consilii.²

§ 2. De cetero circa exclaurationem servantur cann. 489-491.

Can. 549 – § 1. Sodalis a votis perpetuis indultum discedendi ab ordine vel congregatione et ad vitam saecularem redeundi ne petat nisi gravissi-

¹ Secret. Status, resc. 6 nov. 1964, 14.

7° Ekskluacja i odejście z zakonu
lub zgromadzenia

- Kan. 546** – § 1. Profes o ślubach czasowych po upływie okresu profesji może swobodnie opuścić instytut zakonny. KPK/83: 688 § 1
KPK/17: 637
PA: 187
- § 2. Kto podczas trwania ślubów czasowych z ważnej przyczyny prosi o możliwość opuszczenia zakonu lub zgromadzenia, może otrzymać od przełożonego generalnego, za zgodą jego rady, indult definitywnego odejścia z zakonu lub zgromadzenia oraz powrócenia do życia świeckiego ze skutkami, o których mówi kan. 493; w kongregacjach na prawie eparchialnym do ważności indultu potrzeba zatwierdzenia go przez Biskupa eparchialnego miejsca, gdzie znajduje się główny dom tego zgromadzenia. KPK/83: 688 § 2,
690 § 1, 692
KPK/17: 638, 640 §
1, 2
PA: 190 § 2, 191 § 1, 2
- Kan. 547** – § 1. Przełożony wyższy, ze słusznej przyczyny, po konsultacji ze swoją radą, może nie dopuścić członka o ślubach czasowych do odnowienia ślubów lub do złożenia profesji wieczystej. KPK/83: 689 § 1
KPK/17: 637
PA: 187
- § 2. Choroba fizyczna lub psychiczna, nabyta nawet po złożeniu profesji czasowej, która – zdaniem biegłych – czyni członka o ślubach czasowych niezdolnym do podjęcia życia zakonnego, stanowi podstawę niedopuszczenia go do odnowienia profesji czasowej lub do złożenia profesji wieczystej, chyba że choroba zaistniała na skutek zaniedbań ze strony instytutu lub pracy podjętej w instytucie. KPK/83: 689 § 2
KPK/17: 637
PA: 187
- § 3. Jeżeli w czasie trwania ślubów czasowych członek stał się nieporozumiały, wówczas – nawet jeśli jest niezdolny do złożenia nowej profesji – nie może być wydalony z instytutu. KPK/83: 689 § 3
- Kan. 548** – § 1. Indult ekskluacyjny może wydać władza, której zakon lub zgromadzenie podlega, w porozumieniu z przełożonym generalnym wraz z jego radą; ekskluacja może być zastosowana przez tę samą władzę na prośbę przełożonego generalnego, za zgodą jego rady. KPK/83: 686 § 1
KPK/17: 638
PA: 188 § 1 n. 1, 2, § 2
- § 2. W pozostałych sprawach dotyczących ekskluacji należy zachować kanony 489-491. KPK/83: 686 § 1,
687
KPK/17: 639
PA: 189
- Kan. 549** – § 1. Członek o ślubach wieczystych nie powinien prosić o indult odejścia z zakonu lub zgromadzenia i powrotu do życia świeckiego, KPK/83: 691 § 1

² S.C.S. Off., (Novae Aureliae), 2 aug. 1876.

mis de causis; petitionem suam deferat Superiori generali, qui eam una cum voto suo sui que consilii ad auctoritatem competentem mittat.

§ 2. Huiusmodi indultum in ordinibus Sedi Apostolicae reservatur; in congregationibus vero praeter Sedem Apostolicam id concedere potest etiam:

- 1° Patriarcha omnibus sodalibus, qui domicilium intra fines territorii Ecclesiae, cui praeest, habent, consulto, si de congregationibus iuris eparchialis agitur, Episcopo eparchiali;
- 2° Episcopus eparchialis eparchiae, in qua sodalis domicilium habet, si agitur de congregatione iuris eparchialis.

§ 3. Indultum discedendi ab ordine vel congregatione eosdem effectus canonicos habet ac in can. 493 statuuntur; de sodali vero, qui in ordine sacro constitutus est, valet praeterea can. 494.

Can. 550 – Sodalis, qui ex domo proprii ordinis vel congregationis illegitime abest cum animo se subducendi a potestate Superiorum, sollicite ab eisdem Superioribus quaeratur; si vero intra tempus a statutis praescriptum non redit, ad normam iuris puniatur vel etiam dimittatur.

8° De dimissione ab ordine vel congregatione

Can. 551 – Quae de dimissione vel de eiectione in cann. 497 et 498 praescribuntur, valent etiam de sodalibus ordinum vel congregationum; auctoritas competens vero est Superior maior consulto suo consilio aut, si de eiectione agitur, de consensu eiusdem consilii; si periculum est in mora nec tempus suppetit adeundi Superiorem maiorem, etiam Superior localis de consensu sui consilii et statim certiore facto Superiore maiore sodalem eicere potest.

Can. 552 – § 1. Sodalis a votis temporariis dimitti potest a Superiore generali de consensu sui consilii, nisi in statutis dimissio reservatur Episcopo eparchiali vel alii auctoritati, cui ordo vel congregatio subiectus est.¹

¹ S.C. pro Eccl. Orient., decr. 27 iun. 1972, 21.

jak tylko z najpoważniejszych przyczyn; prośbę swoją winien skierować do przełożonego generalnego, który ma ją przesłać do kompetentnej władzy, dołączając opinię własną oraz swojej rady.

§ 2. Tego rodzaju indult w zakonach jest zarezerwowany Stolicy Apostolskiej; w zgromadzeniach zaś oprócz Stolicy Apostolskiej wydać go mogą:

1° Patriarcha dla wszystkich członków, którzy mają stałe miejsce zamieszkania w granicach terytorium Kościoła, którym kieruje, po konsultacji z Biskupem eparchialnym, jeżeli jest to zgromadzenie na prawie eparchialnym;

2° Biskup eparchialny eparchii, w której członek ma stałe miejsce zamieszkania, o ile chodzi o zgromadzenie na prawie eparchialnym.

§ 3. Indult odejścia z zakonu lub zgromadzenia ma takie same skutki kanoniczne, jakie ustanowiono w kan. 493; do członka zaś, posiadającego go święcenia, odnosi się ponadto kan. 494.

Kan. 550 – Członek, który bezprawnie przebywa poza domem własnego zakonu lub zgromadzenia z zamiarem uwolnienia się spod władzy przełożonych, winien być usilnie przez nich poszukiwany; jeśli zaś, w czasie przepisany przez statuty nie powróci, zgodnie z prawem powinien być ukarany lub nawet wydalony.

8° Odesłanie z zakonu lub zgromadzenia

Kan. 551 – Przepisy kan. 497 i 498, dotyczące odesłania lub usunięcia stosują się także do członków zakonów lub zgromadzeń; kompetentną władzą zaś jest wyższy przełożony po konsultacji ze swoją radą, a jeśli chodzi o usunięcie – za zgodą swojej rady; jeżeli zwłoka grozi niebezpieczeństwem, a czas nie pozwala udać się do wyższego przełożonego, może dokonać tego także przełożony miejsca, za zgodą swojej rady, z obowiązkiem natychmiastowego powiadomienia o tym fakcie przełożonego wyższego.

Kan. 552 – § 1. Członek o ślubach czasowych może być wydalony przez przełożonego generalnego za zgodą jego rady, chyba że w statutach wydalenie zastrzeżone jest Biskupowi eparchialnemu lub innej władzy, której zakon lub zgromadzenie podlega.

§ 2. Ad dimissionem decernendam praeter alias condiciones a statutis forte praescriptas servantur:

- 1° causae dimissionis debent esse graves et ex parte sodalis etiam externae et culpabiles;
- 2° defectus spiritus religiosi, qui aliis scandalo esse potest, est sufficiens dimissionis causa, si repetita monitio una cum salutari paenitentia in cassum cessit;
- 3° auctoritati dimittenti causae dimissionis certo innotescere debent, etsi necesse non est, ut eadem formaliter comprobentur; sed sodali semper manifestari debent data ei plena opportunitate se defendendi, eiusque responsiones auctoritati dimittenti fideliter subiciantur.

§ 3. Recursus contra decretum dimissionis effectum suspensivum habet.

Can. 553 – Ad dimittendum sodalem a votis perpetuis competens est Superior generalis; de cetero observandi sunt cann. 500-503.

CAPUT II

De societatibus vitae communis ad instar religiosorum

Can. 554 – § 1. Institutum, in quo sodales consilia evangelica aliquo sacro vinculo, non vero votis religiosis profitentur atque vivendi rationem status religiosi imitantur sub regimine Superiorum secundum statuta, est societas vitae communis ad instar religiosorum.

§ 2. Haec societas est iuris pontificii, iuris patriarchalis vel eparchialis ad normam can. 505, § 2; est vero clericalis ad normam can. 505, § 3; dependet ab auctoritate ecclesiastica ut congregationes ad normam cann. 413-415, 419, 420, § 3 et, salvo iure particulari a Sede Apostolica statuto, can. 418, § 2.

§ 3. Sodales harum societatum, ad effectus canonicos quod attinet, religiosi aequiparantur, nisi aliter iure cavetur vel ex natura rei constat.

- § 2. Przed wydaniem decyzji o wydaleniu należy, oprócz innych możliwych warunków przepisanych w statutach, przestrzegać:
- 1° powody wydalenia muszą być poważne, a po stronie członka także – zewnętrzne i zawinione;
- 2° dostateczną przyczyną wydalenia jest brak zakonnego ducha, który może być zgorzeniem dla innych, jeżeli ponowne napomnienie wraz ze zbawienną pokutą okazały się nieskuteczne;
- 3° władza wydalająca powinna dobrze zaznajomić się z przyczynami wydalenia, nawet jeśli nie jest to konieczne do ich formalnego przebadania; jednak członkowi zawsze należy je przedstawić, dając możliwość pełnej obrony, która wiernie powinna być przedłożona władzy wydalającej.

KPK/83: 696 § 1, 697
KPK/17: 647 § 2
PA: 199 § 3
KPK/83: 696 § 1
KPK/17: 647 § 2 n. 1
PA: 199 § 3 n. 1
KPK/83: 696 § 1, 2,
697 n. 2
KPK/17: 647 § 2 n. 2
PA: 199 § 3 n. 2
KPK/83: 697 n. 2, 3,
699 § 1, 2
KPK/17: 647 § 2 n. 3
PA: 199 § 3 n. 3

§ 3. Rekurs przeciwko dekretowi wydalenia ma skutek zawieszający.

KPK/83: 700
KPK/17: 647 § 2 n. 4
PA: 199 § 3 n. 4

Kan. 553 – Kompetentny do wydalenia członka o ślubach wieczystych jest przełożony generalny; poza tym należy zachować kanony 500-503.

KPK/83: 696 § 1,
697 n. 2, 3, 699 § 1,
700, 701, 702 § 1, 2
KPK/17: 643 § 1, 2,
649, 650 § 2 n. 1, 2, §
3, 651 § 1, 2, 652 § 1,
2, 3, 655 § 1, 656, 660,
661 § 3, 666, 669 § 1,
671 n. 5, 672 § 2
PA: 194 § 1, 2, 202,
203 § 1, 2, 3, 204 § 1 n.
1, § 2, 205 § 1 n. 1, 2, §
2, 3, 207 § 1, 208, 212,
213 § 3, 218 § 1, 2, 220
§ 1, 222 n. 5, 223 § 2

ROZDZIAŁ II

Stowarzyszenia życia wspólnego na wzór zakonników

Kan. 554 – § 1. Stowarzyszeniem życia wspólnego na wzór zakonników jest instytut, w którym członkowie przyrzekają rady ewangeliczne przez jakiś święty węzeł, ale nie poprzez śluby zakonne i naśladują sposób życia stanu zakonnego, pod kierownictwem przełożonych, według statutów.

KPK/17: 673 § 1
PA: 224 § 1

§ 2. Stowarzyszenie takie może być na prawie papieskim, na prawie patriarszym lub na prawie eparchialnym, według kanonu 505 § 2; może być kleryckie według kanonu 505 § 3; jest zależne od władzy kościelnej tak jak zgromadzenia w myśl kanonów 413-415, 419, 420 § 3 oraz, z zachowaniem prawa partykularnego ustanowionego przez Stolicę Apostolską – kan. 418 § 2.

KPK/17: 673 § 2
PA: 224 § 2

§ 3. Członkowie tych stowarzyszeń, co do skutków w prawie kanonicznym, zrównani są z zakonnikami, chyba że co innego zastrzeżone jest w prawie lub wynika z natury rzeczy.

KPK/17: 679 § 1
PA: 229 § 1

Can. 555 – Sodales omnes harum societatum subduntur Romano Pontifici ut suo supremo Superiori, cui parendi obligatione tenentur etiam vi sacri vinculi oboedientiae.

Can. 556 – Circa erectionem et suppressionem societatis eiusque provinciarum vel domorum eadem valent ac quae de congregationibus in cann. 506-510 statuta sunt.

Can. 557 – Regimen determinatur statutis societatis, sed in omnibus applicentur, nisi rei natura obstat, quae de congregationibus in cann. 422 et 511-515 statuta sunt.¹

Can. 558 – § 1. Societas eiusque provinciae et domus legitime erectae ipso iure sunt personae iuridicae ad normam can 423.

§ 2. Administratio bonorum regitur cann. 424, 425 et 516.

§ 3. Quidquid sodalibus obvenit intuitu societatis, societati acquiritur; cetera bona sodales secundum statuta retinent, acquirunt ac administrant.

Can. 559 – § 1. In admittendis candidatis in societatem servantur statuta salvis cann. 450 et 451.

§ 2. Circa institutionem sodalium item servantur statuta; in instituendis vero illis, qui ad ordines sacros destinantur, servantur praeterea canones de institutione clericorum.

Can. 560 – § 1. Superior maior societatis ad normam statutorum dare potest suis sodalibus perpetuo cooptatis litteras dimissorias ad sacram ordinationem; hae litterae mittendae sunt Episcopo, de quo in can. 537, § 2.

§ 2. Sodalis perpetuo cooptatus ut clericus societati ascribitur ordinatione diaconali vel in casu clerici alicui eparchiae iam ascripti perpetua cooptatione.

Can. 561 – Sodales societatis tenentur obligationibus, quae clericis iure communi praescribuntur, nisi aliter iure cavetur vel ex natura rei constat, firmis iuribus et obligationibus in statutis determinatis.

¹ S.C. de Religiosis, decr. 5 aug. 1913.

Kan. 555 – Wszyscy członkowie tych stowarzyszeń podlegają Biskupowi Rzymskiemu jako swojemu najwyższemu przełożonemu, któremu obowiązani są okazywać posłuch, również na mocy świętych więzów posłuszeństwa. KPK/83: 590 § 2

Kan. 556 – Do erygowania lub znoszenia stowarzyszenia i jego prowincji albo domów stosują się przepisy kanonów 506-510 dotyczące zgromadzeń. KPK/17: 674
PA: 225

Kan. 557 – Zarząd stowarzyszeniem określa jego statuty, ale we wszystkich sprawach należy stosować kanony 422 i 511-515, dotyczące zgromadzeń, chyba że natura rzeczy temu się sprzeciwia. KPK/17: 675
PA: 226

Kan. 558 – § 1. Stowarzyszenie, jego prowincje i domy prawnie erygowane, na mocy samego prawa są osobami prawnymi według kan. 423. KPK/83: 634 § 1
KPK/17: 676 § 1
PA: 227 § 1

§ 2. Zarząd dóbr regulują kan. 424, 425 i 516. KPK/83: 635 § 1
KPK/17: 676 § 2
PA: 227 § 2

§ 3. Cokolwiek członek nabywa ze względu na stowarzyszenie, przypada samemu stowarzyszeniu; inne dobra członkowie zatrzymują, nabywają i nimi zarządzają w myśl statutów. KPK/17: 676 § 3
PA: 227 § 3

Kan. 559 – § 1. Przy przyjmowaniu kandydatów do stowarzyszenia należy przestrzegać statutów z zachowaniem kan. 450 i 451. KPK/17: 677
PA: 228 § 1

§ 2. W sprawie kształcenia członków również należy przestrzegać statutów; kształcenie zaś członków przeznaczonych do święceń dokonuje się prócz tego przy zachowaniu kanonów o kształceniu duchownych. KPK/17: 678
PA: 228 § 2

Kan. 560 – § 1. Przełożony wyższy stowarzyszenia uprawniony jest, według norm statutów, do wystawienia członkom wieczyście przyjętym, dymisoriów do święceń; należy je przesłać Biskupowi, o którym mowa w kanonie 537 § 2. PA: 228 § 3

§ 2. Członka wieczyście przyjętego przyjmuje się do stowarzyszenia jako duchownego poprzez święcenia diakonatu lub w przypadku duchownego należącego już do jakiejś eparchii – poprzez wieczyste przyjęcie.

Kan. 561 – Członkowie stowarzyszenia są związani obowiązkami, które prawo wspólne nadaje duchownym, chyba że inaczej zastrzega prawo lub wynika z natury rzeczy, zachowując prawa i obowiązki określone w statutach. KPK/17: 679 § 1
PA: 229 § 1

Can. 562 – § 1. Circa transitum ad aliam societatem vitae communis ad instar religiosorum vel institutum religiosum requiritur consensus Superioris generalis societatis, a qua transitus fit, et, si de transitu ad societatem vel institutum alterius Ecclesiae sui iuris agitur, etiam consensus Sedis Apostolicae.

§ 2. Sodalıs, qui transit ad institutum religiosum, integrum novitiatum peragere debet et ceteris novitiis eiusdem instituti aequiparatur; circa professionem standum est statutis novi instituti.

§ 3. Firmis cann. 497 et 498 ad dimittendum sodalem perpetuo cooptatum competens est Superior generalis servatis de cetero cann. 500 - 503; sodalis temporarie cooptatus vero dimittitur ad normam can. 552.

§ 4. In statutis societatis determinetur auctoritas, cuius est sacrum vinculum solvere.

CAPUT III

De institutis saecularibus

Can. 563 – § 1. Institutum saeculare est societas, in qua sodales:¹

- 1° ad seipsos Deo totos dedicandum per professionem trium consiliorum evangelicorum secundum statuta aliquo sacro vinculo ab Ecclesia recognito firmatam tendunt;
- 2° actuositatem apostolicam ad instar fermenti in saeculo et ex saeculo exercent ita, ut omnia ad robur et incrementum Corporis Christi spiritu evangelico imbuantur;
- 3° vivendi rationem religiosorum non imitantur, sed vitam communionis inter se secundum propria statuta agunt;
- 4° clerici vel laici, ad omnes effectus canonicos quod attinet, in suo quisque statu manent.

§ 2. Instituta saecularia sunt iuris pontificii, iuris patriarchalis vel iuris eparchialis ad normam can. 505, § 2.

Can. 564 – Sodales institutorum saecularium subduntur Romano Pontifici ut suo supremo Superiori, cui parendi obligatione tenentur etiam vi sacri vinculi oboedientiae.

¹ Vat. II, decr. *Perfectae caritatis*, 11.

Kan. 562 – § 1. Przy przejściu do innego stowarzyszenia życia wspólnego na wzór zakonników lub do instytutu zakonnego, wymagana jest zgoda przełożonego generalnego stowarzyszenia, z którego następuje przejście, a gdy chodzi o przejście do stowarzyszenia lub instytutu innego Kościoła *sui iuris*, także zgoda Stolicy Apostolskiej. KPK/17: 681
PA: 231

§ 2. Członek, który przechodzi do instytutu zakonnego, powinien odbyć cały nowicjat i zrównany jest z innymi nowicjuszami tegoż instytutu; przy profesji należy zachować statuty nowego instytutu. KPK/17: 681
PA: 231

§ 3. Zachowując kan. 497 i 498, do wydalenia członka wieczysto przyjętego jest kompetentnym przełożony generalny, w myśl kan. 500-503; członek zaś przyjęty czasowo może być wydalony w myśl kan. 552. KPK/17: 681
PA: 231

§ 4. Statuty stowarzyszenia powinny określać władzę, która może rozwiązać święte więzy.

ROZDZIAŁ III *Instytuty świeckie*

Kan. 563 – § 1. Instytut świecki jest wspólnotą, w której członkowie: KPK/83: 710
1° zgodnie ze statutami dążą do całkowitego poświęcenia się Bogu poprzez profesję trzech rad ewangelicznych, poprzez jakieś święte więzy uznane przez Kościół; KPK/83: 712
2° realizują działalność apostołską na podobieństwo zaczynu w świecie i ze świata, starając się przepoić wszystko duchem ewangelicznym dla umocnienia i wzrostu Ciała Chrystusowego; KPK/83: 713 § 1
3° nie naśladują sposobu życia zakonnego, ale prowadzą wspólne życie między sobą w myśl własnych statutow; KPK/83: 714
4° duchowni lub świeccy, co do skutków w prawie kanonicznym, zostają w swoich stanach. KPK/83: 711

§ 2. Instytuty świeckie mogą być na prawie papieskim, na prawie patriarchalnym lub na prawie eparchialnym, zgodnie z kan. 505 § 2.

Kan. 564 – Członkowie instytutów świeckich podlegają Biskupowi Rzymskiemu jako swojemu najwyższemu przełożonemu, któremu obowiązani są okazywać posłuch, również na mocy świętego węzła posłuszeństwa. KPK/83: 590 § 2

Can. 565 – Sodalitatis instituti saecularis per ordinationem diaconalem ut clericus ascribitur eparchiae, pro cuius servitio ordinatus est, nisi vi concessionis Sedis Apostolicae vel, si de instituto saeculari iuris patriarchalis agitur, Patriarchae eidem instituto ascribitur.

Can. 566 – Circa erectionem et suppressionem institutorum saecularium, eorum statuta necnon dependentiam ab auctoritate ecclesiastica servantur, quae de congregationibus in cann. 414, 506, 507, § 2, 509 et 510 statuta sunt.

Can. 567 – § 1. Instituta saecularia eorumque provinciae et domus legitime erectae ipso iure sunt personae iuridicae ad normam can. 423.

§ 2. Administratio bonorum regitur cann. 424 et 425.

Can. 568 – § 1. In admittendis candidatis servantur statuta firmo can. 450.

§ 2. Sodalitatis instituto saeculari perpetuo cooptatus dimittitur decreto ad normam statutorum dato, quod executioni mandari non potest, nisi est ab Episcopo eparchiali vel ab auctoritate superiore competenti approbatum; eiusdem Episcopi eparchialis vel auctoritatis est etiam sacrum vinculum solvere.

Can. 569 – Iuris particularis uniuscuiusque Ecclesiae sui iuris est pressius de institutis saecularibus statuere.

CAPUT IV

De aliis formis vitae consecratae atque de societatibus vitae apostolicae

Can. 570 – Iure particulari aliae species constitui possunt ascetarum, qui vitam eremiticam imitantur, sive ad instituta vitae consecratae pertinent sive non; item virgines et viduae consecratae seorsum in saeculo castitatem professione publica profitentes constitui possunt.¹

¹ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 41 „In variis”. – S. Basilii M., can. 18.

Kan. 565 – Członek instytutu świeckiego przez święcenia diakonatu jako duchowny nabywa przynależność do eparchii, dla posługi której został wyświęcony, chyba że na mocy zezwolenia Stolicy Apostolskiej lub, gdy chodzi o instytut świecki na prawie patriarchalnym, zezwolenia Patriarchy, nabywa przynależność do tego samego instytutu. KPK/83: 266 § 3

Kan. 566 – Co do erygowania i znoszenia instytutów świeckich, ich statutów i zależności od władzy kościelnej, należy zachować postanowienia kan. 414, 506, 507 § 2, 509 i 510, dotyczące zgromadzeń. KPK/83: 579, 616 § 2, 717 § 1

Kan. 567 – § 1. Instytuty świeckie, ich prowincje i domy prawnie erygowane na mocy samego prawa są osobami prawnymi w myśl kanonu 423. KPK/83: 634 § 1

§ 2. Zarząd dóbr regulują kan. 424 i 425. KPK/83: 718

Kan. 568 – § 1. Przy przyjmowaniu kandydatów należy przestrzegać statutów, z zachowaniem kan. 450. KPK/83: 720

§ 2. Wydalenie członka instytutu świeckiego przyjętego wieczysto dokonuje się dekretem wydanym zgodnie ze statutami, który przed wykonaniem musi uzyskać zatwierdzenie Biskupa eparchialnego lub kompetentnej władzy wyższej; do tegoż Biskupa eparchialnego lub władzy należy także zwolnienie ze świętych więzów. KPK/83: 729

Kan. 569 – Prawo partykularne każdego Kościoła sui iuris określa bardziej szczegółowo sprawy dotyczące instytutów świeckich.

ROZDZIAŁ IV

Inne formy życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostolskiego

Kan. 570 – Prawo partykularne może przewidzieć inne kategorie ascetów, którzy prowadzą życie na sposób eremitów, związanych lub nie z instytutem życia konsekrowanego; można ustanowić także dziewice i wdowy konsekrowane, odosobnione od świata, składające publicznie ślub czystości. KPK/83: 603 § 1, 604 § 1

Can. 571 – Novas formas vitae consecratae approbare soli Sedi Apostolicae reservatur; Patriarchae autem atque Episcopi eparchiales nova vitae consecratae dona a Spiritu Sancto Ecclesiae concredita discernere satagant et promotores adiuvent, quo melius proposita exprimant et aptis statutis protegant.¹

Can. 572 – Societates vitae apostolicae, quarum sodales sine votis religiosi finem apostolicum societatis proprium prosequuntur et, vitam fraternam in communi ducentes secundum propriam vitae rationem, per observantiam constitutionum ad perfectionem caritatis tendunt, quaeque institutis vitae consecratae accedunt, reguntur tantum iure particulari propriae Ecclesiae sui iuris vel a Sede Apostolica statuto.

¹ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 45 „Cum”; decr. *Perfectae caritatis*, 1; decr. *Ad gentes*, 18.

Kan. 571 – Tylko Stolicy Apostolskiej zastrzeżone jest zatwierdzanie nowych form życia konsekrowanego; Patriarchowie zaś, jak i Biskupi eparchialni niech starają się rozpoznać nowe dary życia konsekrowanego, powierzane przez Ducha Świętego Kościołowi, i wspierać ich promotorów, ażeby lepiej wyrażali swoje założenia i zabezpieczali odpowiednimi statutami. KPK/83: 605

Kan. 572 – Stowarzyszenia życia apostolskiego, których członkowie – bez ślubów zakonnych – realizują własny cel apostolski stowarzyszenia i prowadząc życie braterskie we wspólnocie, zgodnie z własnym sposobem życia, dążą do doskonałej miłości przez zachowanie konstytucji; zbliżone są one do instytutów życia konsekrowanego, ale kierują się prawem partykularnym własnego Kościoła *sui iuris* lub nadanym przez Stolicę Apostolską. KPK/83: 731 § 1

TITULUS XIII DE CHRISTIFIDELIUM CONSOCIATIONIBUS

Can. 573 – § 1. Consociationes ab auctoritate competenti ecclesiastica erectae vel ab ipsa per decretum approbatae sunt personae iuridicae in Ecclesia et vocantur consociationes publicae.

§ 2. Ceterae consociationes, etsi ab auctoritate ecclesiastica laudantur vel commendantur, consociationes privatae vocantur; hae consociationes in Ecclesia non agnoscuntur, nisi earum statuta ab auctoritate competenti recognoscuntur, de cetero vero reguntur tantummodo iure particulari firmo can. 577.¹

Can. 574 – Salvo de cetero can. 18 solius auctoritatis ecclesiasticae competentis est erigere christifidelium consociationes, quae sibi proponunt doctrinam christianam nomine Ecclesiae tradere aut cultum publicum promovere vel quae alios intendunt fines, quorum prosecutio natura sua eidem auctoritati ecclesiasticae reservatur.²

Can. 575 – § 1. Auctoritas competens ad erigendas vel approbandas christifidelium consociationes est pro consociationibus et earundem confederationibus:

- 1° eparchialibus Episcopus eparchialis, non vero Administrator eparchiae, eis tamen consociationibus exceptis, quarum erectio ex privilegio apostolico vel patriarchali aliis reservata est;
- 2° quae omnibus christifidelibus alicuius Ecclesiae patriarchalis vel metropolitanae sui iuris patent quaeque sedem principem intra fines territorii eiusdem Ecclesiae habent, Patriarcha consulta Synodo permanenti vel Metropolita consultis duobus Episcopis eparchialibus ordinatione episcopali senioribus;
- 3° alterius speciei Sedes Apostolica.

§ 2. Ad erectionem sectionis cuiuscumque consociationis non eparchialis requiritur consensus scripto datus Episcopi eparchialis; consensus tamen ab Episcopo eparchiali praestitus pro erectione domus instituti religiosi

¹ Vat. II, decr. *Apostolicam actuositatem*, 24.

TYTUŁ XIII STOWARZYSZENIA CHRZEŚCIJAN

- Kan. 573** – § 1. Stowarzyszenia erygowane przez kompetentną władzę kościelną albo zaaprobowane przez nią w drodze dekretu, są osobami prawnymi w Kościele i noszą nazwę stowarzyszeń publicznych. KPK/83: 301 § 3
KPK/17: 686 § 1
CS: 532 § 1
- § 2. Pozostałe stowarzyszenia, nawet zalecane i popierane przez władzę kościelną, noszą nazwę stowarzyszeń prywatnych. W Kościele są one uznawane tylko wtedy, gdy ich statuty uzyskają potwierdzenie kompetentnej władzy, poza tym rządzą się jedynie prawem partykularnym, z zachowaniem kan. 577. KPK/83: 299 § 2, 3
KPK/17: 686 § 1
CS: 532 § 1
- Kan. 574** – Z zachowaniem ponadto kan. 18, jedynie kompetentna władza kościelna może erygować stowarzyszenia chrześcijan, które stawiają sobie za zadanie przekazywanie doktryny chrześcijańskiej w imieniu Kościoła albo też rozwijanie kultu publicznego, bądź też dążą do innych celów, których realizacja ze swej natury zastrzeżona jest tejże władzy kościelnej. KPK/83: 301 § 1
- Kan. 575** – § 1. Władzą kompetentną do erygowania lub aprobaty stowarzyszeń chrześcijan i ich konfederacji jest: KPK/83: 312 § 1
KPK/17: 686 § 2, 4
CS: 533 § 1, 3
- 1° dla stowarzyszeń eparchialnych Biskup eparchialny, nie zaś administrator eparchii, za wyjątkiem jednak stowarzyszeń, których erekcja na mocy przywileju apostołskiego lub patriarchalnego została zarezerwowana innym; KPK/83: 312 § 1 n. 3
KPK/17: 686 § 2, 4
CS: 533 § 1, 3
  - 2° dla stowarzyszeń dostępnych wszystkim chrześcijanom jakiegoś Kościoła patriarchalnego lub metropolitalnego *sui iuris*, mających główną siedzibę w granicach terytorium tegoż Kościoła, Patriarcha w porozumieniu ze stałym Synodem lub Metropolita w porozumieniu z dwoma biskupami eparchialnymi najstarszymi święceniami biskupimi; CS: 533 § 1
  - 3° dla innych rodzajów *Stolica Apostolska*. KPK/83: 312 § 1 n. 1
KPK/17: 686 § 2
CS: 533 § 1
- § 2. Dla erygowania sekcji jakiegokolwiek stowarzyszenia nie eparchialnego, wymaga się pisemnego zezwolenia Biskupa eparchialnego; jednak zezwolenie udzielone przez biskupa eparchialnego na erygowanie domu KPK/83: 312 § 2
KPK/17: 686 § 3
CS: 533 § 2

² Vat. II, decr. *Apostolicam actuositatem*, 24 „Quaedam”.

valet etiam ad erigendam in eadem domo vel ecclesia ei adnexa consociationem, quae illius instituti est propria.

Can. 576 – § 1. Omnis consociatio sua habeat statuta, quibus determinantur consociationis nomen, finis, sedes, regimen et condiciones requisitae ad ascriptionem; praeterea in statutis determinantur agendi rationes attentis ritu propriae Ecclesiae sui iuris, necessitatibus loci et temporis vel utilitate.

§ 2. Statuta eorumque immutatio approbatione indigent auctoritatis ecclesiasticae, quae consociationem erexit vel approbavit.

Can. 577 – § 1. Quaelibet consociatio subest vigilantiae auctoritatis ecclesiasticae, quae eam erexit vel approbavit; huius auctoritatis est curare, ut in eadem integritas fidei et morum servetur, et vigilare, ne in disciplinam ecclesiasticam abusus irrepant.

§ 2. Episcopi eparchialis est vigilare omnibus consociationibus in suo territorio activitatem exercentibus et, si casus fert, auctoritatem, quae consociationem erexit vel approbavit, certiore facere et insuper, si actio consociationis in grave damnum cedit doctrinae vel disciplinae ecclesiasticae aut scandalo est christifidelibus, remedia opportuna interim adhibere.¹

Can. 578 – § 1. Membrorum receptio fiat ad normam iuris communis ac statutorum consociationis.

§ 2. Eadem persona ascribi potest pluribus consociationibus.

§ 3. Sodales institutorum religiosorum possunt consociationibus ad normam typici vel statutorum de consensu sui Superioris nomen dare.

Can. 579 – Nulla consociatio christifidelium propria membra ut clericos sibi ascribere potest nisi ex speciali concessione a Sede Apostolica vel, si de consociatione, de qua in can. 575, § 1, n. 2, agitur, a Patriarcha de consensu Synodi permanentis data.

¹ Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 35.

instytutu zakonnego, stosuje się także do erygowania w tymże domu lub w złączonym z nim kościele stowarzyszenia, które właściwe jest temu instytutowi.

Kan. 576 – § 1. Każde stowarzyszenie powinno mieć własne statuty, które określają nazwę, cel, siedzibę, zarząd i warunki wymagane do zapisania się do nich; ponadto w statutach należy określić sposoby działania, mając na uwadze ryt własnego Kościoła *sui iuris*, potrzeby miejsca i czasu lub korzyści.

KPK/83: 304 § 1
KPK/17: 689 § 1
CS: 536 § 1

§ 2. Statuty i ich zmiana, wymagają aprobaty władzy kościelnej, która stowarzyszenie erygowała lub zaaprobowwała.

KPK/83: 314
KPK/17: 689 § 1
CS: 536 § 1

Kan. 577 – § 1. Każde stowarzyszenie podlega nadzorowi władzy kościelnej, która je erygowała albo zaaprobowwała; władza ta ma troszczyć się o to, by zachowało ono nienaruszoną wiarę i obyczaje, i czuwać, by do dyscypliny kościelnej nie wkradły się nadużycia.

KPK/83: 305 § 1
CS: 535 § 2

§ 2. Do biskupa eparchialnego należy czuwanie nad wszystkimi stowarzyszeniami prowadzącymi działalność na jego terytorium i jeśli trzeba, powiadomienie władzy, która stowarzyszenie erygowała lub zatwierdziła, a ponadto, gdyby działanie stowarzyszenia wyrządziło poważną szkodę doktrynie lub karności kościelnej albo stanowiło zgorszenie dla chrześcijan, zastosowania środków tymczasowych.

KPK/83: 305 § 2
KPK/17: 690 § 1
CS: 538 § 1

Kan. 578 – § 1. Przyjmowanie członków winno się dokonywać zgodnie z przepisami prawa wspólnego i statutami stowarzyszeń.

KPK/83: 307 § 1
KPK/17: 694 § 1
CS: 542 § 1

§ 2. Ta sama osoba może się zapisać do kilku stowarzyszeń.

KPK/83: 307 § 2
KPK/17: 693 § 2
CS: 541 § 2

§ 3. Członkowie instytutów zakonnych mogą należeć do stowarzyszeń, zgodnie z przepisami typików albo statutów, za zgodą swego przełożonego.

KPK/83: 307 § 3
KPK/17: 693 § 4
CS: 541 § 4

Kan. 579 – Żadne stowarzyszenie chrześcijan nie może przyjąć do grona własnych członków duchownych, chyba że za specjalnym zezwoleniem danym przez Stolicę Apostolską albo, jeżeli chodzi o stowarzyszenie, o którym w kan. 575 § 1 n. 2, przez Patriarchę za zgodą stałego Synodu.

Can. 580 – Qui fidem catholicam publice abiecit vel a communione cum Ecclesia catholica publice defecit vel excommunicatione maiore irretitus est, valide in consociationes recipi non potest; si vero iam legitime ascriptus est, ab Hierarcha loci ipso iure dimissus declaretur.

Can. 581 – Nemo legitime ascriptus a consociatione dimittatur nisi iusta de causa ad normam iuris communis et statutorum.

Can. 582 – Consociatio legitime erecta vel approbata bona temporalia ad normam cann. 1007-1054 et statutorum administrat sub vigilantia auctoritatis, quae eam erexit vel approbavit, cui quotannis administrationis rationem reddere debet.

Can. 583 – § 1. Consociationes a Sede Apostolica erectae vel approbatae non nisi ab eadem supprimi possunt.

§ 2. Ceterae consociationes, firmo can. 927, § 2 et salvo iure recursus in suspensivo ad normam iuris, praeterquam a Sede Apostolica supprimi possunt:

- 1° a Patriarcha de consensu Synodi permanentis vel a Metropolita, qui Ecclesiae metropolitanae sui iuris praest, de consensu duorum Episcoporum eparchialium ordinatione episcopali seniorum;
- 2° ab Episcopo eparchiali, si ab eo erectae vel approbatae sunt.

- Kan. 580** – Nie może być ważnie przyjęty do stowarzyszeń ten, kto publicznie odstąpił od wiary katolickiej, zerwał wspólnotę z Kościołem katolickim lub podlega ekskomunice większej; jeżeli zaś został już prawnie przyjęty, Hierarcha miejsca ogłasza go wydalonym mocą samego prawa. KPK/83: 316 § 1, 2
KPK/17: 693 § 1, 696 § 2
CS: 541 § 1, 544 § 2
- Kan. 581** – Kto został prawnie przyjęty do stowarzyszenia, nie może być z niego usunięty, chyba że na skutek słusznej przyczyny, zgodnie z przepisami prawa wspólnego i statutów. KPK/83: 308
KPK/17: 696 § 1
CS: 544 § 1
- Kan. 582** – Stowarzyszenie prawomocnie erygowane albo zaaprobowane, zarządza posiadanymi dobrami doczesnymi według norm kan. 1007-1054 i statutów, pod nadzorem władzy, która je erygowała albo zaaprobowwała, a której każdego roku należy składać sprawozdania z zarządu. KPK/83: 319 § 1
KPK/17: 691 § 1
CS: 539 § 1
- Kan. 583** – § 1. Stowarzyszenia erygowane przez Stolicę Apostolską mogą być tylko przez nią zniesione. KPK/83: 320 § 1
KPK/17: 699 § 2
CS: 547 § 2
- § 2. Pozostałe stowarzyszenia, z zachowaniem kan. 927 § 2 i prawa do rekursu ze skutkiem zawieszającym, zgodnie z prawem oprócz Stolicy Apostolskiej mogą zostać zawieszane przez: KPK/83: 320 § 2
KPK/17: 699 § 1
CS: 547 § 1 n. 1, § 2
- 1° Patriarchę za zgodą stałego Synodu albo przez Metropolitę, który przewodzi Kościołowi metropolitalnemu *sui iuris*, za zgodą dwóch Biskupów eparchialnych najstarszych święceniami biskupimi; CS: 547 § 2
- 2° Biskupa eparchialnego, jeśli przez niego zostały erygowane lub zaaprobowane. KPK/83: 320 § 2
KPK/17: 699 § 1
CS: 547 § 1 n. 1

TITULUS XIV DE EVANGELIZATIONE GENTIUM

Can. 584 – § 1. Christi mandato omnes gentes evangelizandi obsequens et Spiritus Sancti gratia caritateque mota Ecclesia se totam missionariam agnoscit.¹

§ 2. Evangelizatio gentium ita fiat, ut servata integritate fidei et morum Evangelium se in cultura singulorum populorum exprimere possit, in catechesi scilicet, in ritibus propriis liturgicis, in arte sacra, in iure particulari ac demum in tota vita ecclesiali.²

Can. 585 – § 1. Singularum Ecclesiarum sui iuris est iugiter curare, ut per praecones apte praeparatos et ab auctoritate competenti ad normam iuris communis missos Evangelium praedicetur in universum mundum sub moderamine Romani Pontificis.³

§ 2. Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis vel Consilio Hierarcharum assit commissio ad omnium eparchiarum efficaciorum collaborationem provehendam in activitate Ecclesiae missionali.⁴

§ 3. In singulis eparchiis sacerdos designetur ad incepta pro missionibus efficaciter promovenda.⁵

§ 4. Christifideles cognitionem et amorem missionum in se ipsis et in aliis foveant, pro illis orent atque vocationes excitent illasque suis subsidiis liberaliter sustineant.⁶

Can. 586 – Severe prohibetur, ne quis ad Ecclesiam amplectendam cogatur vel artibus importunis inducatur aut alliciatur; omnes vero christifi-

¹ Vat. II, decr. *Ad gentes*, 35, 2 „Ecclesia”, 6 „Hoc munus”; const. *Lumen gentium*, 17, 20 „Missio”, 23 „Cura”; decl. *Dignitatis humanae*, 13 „In societate”; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, III „Cum” et 1; adh. ap. *Evangelii nuntiandi*, 8 dec. 1975, 59.

² Vat. II, decr. *Ad gentes*, 9, 19 „Opus” et „In huiusmodi”; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, III, 18; adh. ap. *Evangelii nuntiandi*, 8 dec. 1975, 20 „Evangelium”, 63; Synodus Episcoporum, nuntius, 28 oct. 1977, pars I, 5.

TYTUŁ XIV EWANGELIZACJA NARODÓW

Kan. 584 – § 1. Będąc posłuszny nakazowi Chrystusa ewangelizowania wszystkich narodów i powodowany łaską i miłością Ducha Świętego, cały Kościół uznaje siebie za misyjny. KPK/83: 871

§ 2. Ewangelizacja narodów powinna dokonywać się tak, aby z zachowaniem nienaruszalności wiary i obyczajów Ewangelia mogła wyrażać się w kulturze poszczególnych narodów, mianowicie w katechezie, we własnych obrzędach liturgicznych, w sztuce sakralnej, w prawie partykularnym, wreszcie w całym życiu kościelnym.

Kan. 585 – § 1. Do poszczególnych Kościołów *sui iuris* należy stała troska, aby przez głosicieli odpowiednio przygotowanych i posłanych przez kompetentną władzę zgodnie z przepisami prawa wspólnego, była przepowiadana na całym świecie Ewangelia pod kierownictwem Biskupa Rzymskiego.

§ 2. Przy Synodzie Biskupów Kościoła patriarchalnego lub Radzie Hierarchów powinna istnieć komisja ustanowiona w celu skuteczniejszego wspierania współpracy wszystkich eparchii w działalności misyjnej Kościoła.

§ 3. W poszczególnych eparchiach należy wyznaczyć kapłana dla skutecznego popierania działalności misyjnej. KPK/83: 791 n. 2

§ 4. Chrześcijanie powinni rozwijać w sobie i w innych świadomość i miłość misyjną, powinni o nie się modlić, wzbudzać powołania i chętnie je wspierać swoimi subsydiami.

Kan. 586 – Surowo zabrania się zmuszania kogokolwiek do przystąpienia do Kościoła lub nakłaniania albo pozyskiwania do uciążliwych dzieł; KPK/83: 748 § 2
KPK/17: 1351

³ Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 3; const. *Lumen gentium*, 23 „Cura”; decr. *Ad gentes*, 6 „Hoc munus”, 29 „Cura”, 38 „Episcopi”; Paulus VI, adh. ap. *Evangeliis nuntiandi*, 8 dec. 1975, 68 „En verae”.

⁴ Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, III, 9; Vat. II, decr. *Ad gentes*, 38.

⁵ Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, III, 4; Vat. II, decr. *Ad gentes*, 38.

⁶ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 23 „Cura”; decr. *Ad gentes*, 36, 38-39, 41; decr. *Perfectae caritatis*, 20; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, III, 3.

deles curent, ut vindicetur ius ad libertatem religiosam, ne quis iniquis vexationibus ab Ecclesia deterreatur.¹

Can. 587 – § 1. Qui se Ecclesiae coniungere volunt, caerimoniis liturgicis admittantur ad catechumenatum, qui non sit mera dogmatum praeceptorumque expositio, sed totius vitae christianae institutio et tirocinium debite protractum.²

§ 2. Qui catechumenatui ascripti sunt, ius habent, ut admittantur ad liturgiam verbi aliasque celebrationes liturgicas christifidelibus non reservatas.³

§ 3. Iuris particularis est normas ferre, quibus catechumenatus ordinetur determinando, quaenam a catechumenis sint praestanda et quaenam eis agnoscantur praerogativae.

Can. 588 – Integrum est catechumenis ascribi cuivis Ecclesiae sui iuris ad normam can. 30; caveatur tamen, ne quid ipsis suadeatur, quod obstare possit eorundem ascriptioni Ecclesiae, quae eorum culturae magis consentanea est.

Can. 589 – Missionarii sive exteri sive autochthoni sint congruis dotibus et ingenio idonei; sint apte instituti in missiologia et in spiritualitate missionaria necnon instructi in historia et cultura populorum, qui evangelizandi sunt.⁴

Can. 590 – In activitate missionali curandum est, ut novellae Ecclesiae quam primum maturitatem consequantur atque plene constituentur ita, ut sub ductu propriae hierarchiae sibi providere et opus evangelizandi assumere atque continuare possint.⁵

Can. 591 – Missionarii sedulo curent, ut:

1° vocationes ad ministeria sacra inter neophytos prudenter promoveantur ita, ut novellae Ecclesiae quam primum autochthonis clericis florent;⁶

¹ Vat. II, decr. *Ad gentes*, 13 „Ecclesia”, 12; decl. *Dignitatis humanae*, 2 „Haec”, 4, 10 „Caput”; Paulus VI, adh. ap. *Evangelii nuntiandi*, 8 dec. 1975, 80 „Vitium”.

² Vat. II, decr. *Ad gentes*, 14 „Qui”. – Nic. I, can. 14; Constantinop. I, can. 7; Quinisext. can. 95.

wszyscy zaś chrześcijanie powinni troszczyć się o to, aby bronić prawa do wolności religijnej, by nikogo nie odwozić od Kościoła nakładaniem niesłusznych obciążeń.

Kan. 587 – § 1. Ci, którzy chcą złączyć się z Kościołem, winni być dopuszczeni, z zachowaniem obrzędów liturgicznych do katechumenatu, który nie jest jedynie ukazywaniem dogmatów i przepisów, lecz należyta nauką i zapoczątkowaniem całego życia chrześcijańskiego. KPK/83: 788 § 1, 2

§ 2. Ci, którzy zostali przyjęci do katechumenatu, mają prawo być dopuszczeni do liturgii słowa i innych obrzędów liturgicznych, nie zastrzeżonych jedynie dla chrześcijan.

§ 3. Prawo partykularne ma określić normy regulujące odbywanie katechumenatu i określające obowiązki oraz uprawnienia katechumenów. KPK/83: 788 § 3

Kan. 588 – Katechumeni mają prawo do przyjęcia ich do jakiegokolwiek Kościoła *sui iuris* według kan. 30; przestrzega się jednak, przed namawianiem ich do czegoś, co mogłoby przeszkodzić ich przyjęciu do Kościoła bliższego im kulturowo. KPK/83: 111 § 2

Kan. 589 – Misjonarze tak zewnątrzni, jak autochtoni mają posiadać odpowiednie dary i uzdolnienia; powinni być odpowiednio przygotowani z zakresu misjologii i duchowości misyjnej, jak również pouczeni o historii i kulturze ludów, które mają ewangelizować.

Kan. 590 – W działalności misyjnej należy troszczyć się o to, aby nowe Kościoły osiągały jak najszybciej dojrzałość i tak w pełni się ukonstytuowały, aby pod przewodnictwem własnej hierarchii mogły troszczyć się o siebie i podjąć oraz kontynuować dzieło ewangelizacji. KPK/83: 786

Kan. 591 – Misjonarze mają z pilnością troszczyć się:

1° aby wśród neofitów roztropnie rozbudzać powołania do świętej służby tak, aby nowe Kościoły jak najszybciej wzbogaciły się o kler autochtoniczny;

³ Vat. II, decr. *Ad gentes*, 14 „Qui”. – Nic. I, can. 14; Constantinop. I, can. 7; Quinisext. can. 95; Neoc. can. 5; Laod. can. 19; Theophilus Alexandrinus, can. 8.

⁴ Vat. II, decr. *Ad gentes*, 16, 23, 25-26.

⁵ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 17; decr. *Ad gentes*, 6, 15, 16 „Gaudio”, 18-20.

⁶ Vat. II, decr. *Ad gentes*, 15 „Iamvero”, 16 „Quae”.

2° catechistae ita instituantur, ut tamquam validi cooperatores ministrorum sacrorum munus suum in evangelizatione necnon in actione liturgica quam optime exsequi possint; iure particulari provideatur, ut catechistae iustam remunerationem habeant.¹

Can. 592 – § 1. Speciali cura in territoriis missionum aptae formae apostolatus laicorum foveantur; instituta vitae consecratae, ratione habitae singulorum populorum ingenii et indolis, promoveantur; scholae et alia huiusmodi educationis christianae et progressus culturalis instituta, ut opus est, constituentur.²

§ 2. Item dialogus et cooperatio cum non-christianis sedulo et prudenter foveantur.³

Can. 593 – § 1. Omnes presbyteri cuiuscumque condicionis in territoriis missionum operam praestantes utpote unum presbyterium efformantes ardentem in evangelizatione cooperentur.⁴

§ 2. Ipsi cum ceteris missionariis christianis, ut unum pro Christo Domino testimonium reddant, libenter collaborent ad normam can. 908.

Can. 594 – Territoria missionum sunt, quae Sedes Apostolica ut talia agnovit.

¹ Vat. II, decr. *Ad gentes*, 17, 26 „Fratres”.

² Vat. II, decr. *Ad gentes*, 15, 18-19.

2° aby katechistów ukształtować tak, by mogli jak najlepiej wykonywać swe zadanie, jako prawowici współpracownicy świętych szafarzy w dziele ewangelizacji, jak też w czynnościach liturgicznych; w prawie partykularnym należy zadbać o to, aby katechiści otrzymywali sprawiedliwe wynagrodzenie.

Kan. 592 – § 1. Na terytoriach misyjnych specjalną troską należy rozwijać właściwe formy apostołatu świeckich; należy popierać instytuty życia konsekrowanego z uwzględnieniem natury i charakteru poszczególnych ludów; jeśli potrzeba, należy tworzyć szkoły i inne tego rodzaju instytucje kształcenia chrześcijańskiego i postępu kulturalnego.

§ 2. Podobnie należy przyjaźnie i roztropnie rozwijać dialog i współpracę z niechrześcijanami.

Kan. 593 – § 1. Wszyscy prezbiterzy w jakichkolwiek warunkach pracujący na terenach misyjnych, powinni gorliwie współpracować w ewangelizacji ukształtowani jako jedno prezbiterium.

§ 2. Powinni oni chętnie współpracować z pozostałymi misjonarzami chrześcijańskimi, by dawać świadectwo jedności ze względu na Chrystusa Pana, według kan. 908.

Kan. 594 – Terytoriami misyjnymi są te, które Stolica Apostolska za takie uznała.

³ Vat. II, decr. *Ad gentes*, 11-12, 15.

⁴ Vat. II, decr. *Ad gentes*, 20 „Presbyteri”.

TITULUS XV DE MAGISTERIO ECCLESIASTICO

CAPUT I

De Ecclesiae munere docendi in genere

Can. 595 – § 1. Ecclesiae, cui Christus Dominus depositum fidei concredidit, ut Spiritu Sancto assistente veritatem revelatam sancte custodiret, penitus perscrutaretur, fideliter annuntiaret atque exponeret, ius nativum a qualibet humana potestate independens et obligatio est omnibus hominibus Evangelium praedicandi.¹

§ 2. Ecclesiae competit semper et ubique principia moralia, etiam ad ordinem sociale spectantia, annuntiare necnon iudicium ferre de quibuslibet rebus humanis, quatenus dignitas personae humanae eiusque iura fundamentalia aut salus animarum id exigunt.²

Can. 596 – In nomine Ecclesiae docendi munus solis Episcopis competit; in eodem tamen munere partem habent ad normam iuris sive ii, qui Episcoporum per ordinem sacrum effecti sunt cooperatores, sive ii, qui in ordine sacro non constituti mandatum docendi receperunt.³

Can. 597 – § 1. Infallibilitate in magisterio vi muneris sui gaudet Romanus Pontifex, si ut supremus omnium christifidelium Pastor et Doctor,

¹ Vat. II, const. *Dei Verbum*, 10 „Munus”; decr. *Inter mirifica*, 3; const. *Lumen gentium*, 24-25; decr. *Christus Dominus*, 19; decl. *Dignitatis humanae*, 13; Vat. I, sess. III, cap. II, *De revelatione*; cap. III, *De fide*; cap. IV, *De fide et ratione*; sess. IV, cap. IV, *De Romani pontificis infallibili magisterio*. – Innocentius III, ep. *Eius exemplo*, 18 dec. 1208, Professio fidei Waldensibus praescr.; Clemens VI, ep. *Super quibusdam*, 29 sep. 1351; Eugenius IV (in Flor.), const. *Cantate Domino*, 4 feb. 1441, § 15; Pius IV, const. *Iniunctum nobis*, 13 nov. 1564, Professio fidei Trident.; Gregorius XIII, const. *Sanctissimus*, a. 1575, Professio fidei Graecis praescr.; Benedictus XIV, ep. *Nuper ad Nos*, 16 mar. 1743, Professio fidei Maronitis praescr.; Pius VI, const. *Auctorem fidei*, 28 aug. 1794, prop. 1, 85, Synodi Pistorien., damn.; Pius VIII, litt. ap. *Litteris altero*, 25 mar. 1830; Gregorius XVI, ep. encycl. *Summo iugiter*, 27 maii 1832; ep. encycl. *Mirari vos*, 15 aug. 1832; ep. encycl. *Commissum divinitus*, 17 maii 1835; Pius IX, ep. encycl. *Qui pluribus*, 9 nov. 1846; all. *Ubi primum*, 17 dec. 1847; ep. encycl. *Nostis et Nobiscum*, 5 dec. 1849; litt. ap. *Multiplikes inter*, 10 iun. 1851; all. *Singulari quadam*, 9 dec. 1854; ep. encycl. *Singulari quidem*, 17 mar. 1856; all. *Iamdudum cernimus*, 18 mar. 1861; all. *Maxima quidem*, 9 iun. 1862; ep. encycl. *Quanto conficiamur moerore*, 10 aug. 1863; ep.

TYTUŁ XV MAGISTERIUM KOŚCIOŁA

ROZDZIAŁ I

Nauczycielskie zadanie Kościoła w ogólności

Kan. 595 – § 1. Kościół, któremu Chrystus Pan powierzył depozyt wiary, aby z asystencją Ducha Świętego strzegł święcie prawdy objawionej, wnikliwie ją badał, wiernie głosił i wykładał, ma wrodzone prawo niezależne od jakiegokolwiek ludzkiej władzy oraz obowiązek przepowiadania Ewangelii wszystkim narodom. KPK/83: 747 § 1
KPK/17: 1322 § 1, 2

§ 2. Kościołowi przysługuje prawo głoszenia zawsze i wszędzie zasad moralnych również w odniesieniu do porządku społecznego oraz wypowiadania oceny o wszystkich sprawach ludzkich, o ile wymagają tego godność osoby ludzkiej i jej fundamentalne prawa i zbawienie człowieka. KPK/83: 747 § 2

Kan. 596 – W imieniu Kościoła zadanie nauczania wykonują jedynie biskupi; w zadaniu tym uczestniczą także, stosownie do norm prawa, ci, którzy poprzez święcenia stali się współpracownikami biskupów oraz ci, którzy nie posiadając święceń, otrzymali pozwolenie na nauczanie.

Kan. 597 – § 1. Nieomylnością w nauczaniu, na mocy swego urzędu, cieszy się Biskup Rzymski, kiedy jako najwyższy Pasterz i Nauczyciel KPK/83: 749 § 1

Tuas libenter, 21 dec. 1863; ep. *Quum non sine*, 14 iul. 1864; Syllabus errorum, a. 1864, prop. 15-18, 21; S.C.S. Off., litt. 8 nov. 1865; Pius IX, ep. *Inter gravissimas*, 28 oct. 1870; ep. encycl. *Vix dum a Nobis*, 7 mar. 1874; Leo XIII, ep. encycl. *Immortale Dei*, 1 nov. 1885; ep. *Officio sanctissimo*, 22 dec. 1887; ep. *Sicut acceptum*, 29 apr. 1889; litt. encycl. *Sapientiae*, 10 ian. 1890; litt. encycl. *Providentissimus Deus*, 18 nov. 1893; ep. encycl. *Satis cognitum*, 29 iun. 1896; ep. *Testem*, 22 ian. 1899; S.C.S. Off., decr. 4 iul. 1907, prop. 2-6, 22, 31, 59-62, damn.; Pius XII, litt. encycl. *Mystici Corporis*, 29 iun. 1943; Ioannes XXIII, all. *Gaudet Mater Ecclesia*, 11 oct. 1962; Paulus VI, hom. 7 dec. 1965; adh. ap. *Quinque iam anni*, 8 dec. 1970; Synodus Episcoporum, decl. 25 oct. 1974, 4; Paulus VI, adh. ap. *Evangelii nuntiandi*, 8 dec. 1975, 6-15; Ioannes Paulus II, litt. encycl. *Redemptor hominis*, 4 mar. 1979, 19.

² Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 12; decl. *Dignitatis humanae*, 15; const. *Gaudium et spes*, 76 „Res”, 89 „Ecclesia”; Ioannes XXIII, litt. encycl. *Pacem in terris*, 11 apr. 1963, V „Has”; Paulus VI, litt. encycl. *Humanae vitae*, 25 iul. 1968, 4; Synodus Episcoporum, 30 nov. 1971, II *De iustitia in mundo*, III.

³ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 25 „Inter”; const. *Dei Verbum*, 10.

cuius est fratres suos in fide confirmare, doctrinam de fide vel de moribus tenendam definitivo actu proclamat.¹

§ 2. Infallibilitate in magisterio pollet quoque Collegium Episcoporum, si magisterium exercent Episcopi in Concilio Oecumenico coadunati, qui ut fidei et morum doctores et iudices pro universa Ecclesia doctrinam de fide vel de moribus ut definitive tenendam declarant, aut si per orbem dispersi communionis nexum inter se et cum sancti Petri successore servantes una cum eodem Romano Pontifice authentice res fidei vel morum docentes in unam sententiam tamquam definitive tenendam conveniunt.²

§ 3. Infallibiliter definita nulla intellegitur doctrina, nisi id manifesto constat.

Can. 598 – § 1. Fide divina et catholica ea omnia credenda sunt, quae verbo Dei scripto vel tradito, uno scilicet deposito fidei Ecclesiae commisso, continentur et simul ut divinitus revelata proponuntur sive ab Ecclesiae magisterio sollemni sive ab eius magisterio ordinario et universali, quod quidem communi adhaesione christifidelium sub ductu sacri magisterii manifestatur; tenentur igitur omnes christifideles quascumque devitare doctrinas eisdem contrarias.³

§ 2. Firmiter etiam amplectenda ac retinenda sunt omnia et singula quae circa doctrinam de fide vel moribus ab Ecclesiae magisterio definitive

¹ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 25 „Haec”; Vat. I, sess. IV, const. *Pastor aeternus*, cap. 4.

² Vat. II, const. *Lumen gentium*, 25 „Licet”.

³ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 25; const. *Dei Verbum*, 5, 10; Trid., sess. IV; Vat. I, sess. III, cap. II, *De revelatione*; cap. III, *De fide*; cap. IV, *De fide et ratione*; *De revelatione*, can. 4; *De fide*, can. 6; *De fide et ratione*, can. 3; sess. IV, cap. IV, *De Romani pontificis infallibili magisterio*. – S. Innocentius I, ep. *Consulenti tibi*, 20 feb. 405, c. 7; Nic. II, actio VIII, *De imaginibus, humanitate Christi, traditione*; Benedictus XII, const. *Benedictus Deus*, 29 ian. 1336; Clemens VI, ep. *Super quibusdam*, 29 sep. 1351; Martinus V (in Constantien.), const. *Inter cunctas*, 22 feb. 1418, art. 6 de quo errorum Wicleff et Husz suspecti interrogandi; Eugenius IV (in Flor.), const. *Cantate Domino*, 4 feb. 1441, § 6; Leo X, const. *Exsurge Domine*, 15 iun. 1520, errores 27, 29-30, Martini Luther, damn.; Pius IV, const. *Iniunctum nobis*, 13 nov. 1564, Professio fidei Trident.; Gregorius XIII, const. *Sanctissimus*, a. 1575, Professio fidei Graecis praescrip.; Innocentius XI, breve, 11

wszystkich chrześcijan, którego zadaniem jest utwierdzać braci w wierze, w sposób definitywny głosi obowiązującą naukę w sprawach wiary i obyczajów.

§ 2. Nieomylnością w nauczaniu cieszy się również Kolegium Biskupów, kiedy biskupi wypełniają urząd nauczycielski zebrani na soborze powszechnym, gdy jako nauczyciele i sędziowie wiary i moralności ogłaszają w sposób definitywny całemu Kościołowi naukę, którą należy wyznawać w sprawach wiary i obyczajów; albo kiedy rozproszeni po świecie, zachowując węzeł wspólnoty między sobą i z następcą Piotra, autentycznie nauczając razem z tymże Biskupem Rzymskim w sprawach wiary i moralności, wyrażają jednomyślność, że coś należy przyjąć jako definitywnie obowiązujące. KPK/83: 749 § 2

§ 3. Tylko wtedy należy uznać jakąś naukę za nieomylnie określoną, gdy to zostało wyraźnie stwierdzone. KPK/83: 749 § 3
KPK/17: 1323 § 3

Kan. 598 – § 1. Wiarą boską i katolicką należy wierzyć w to wszystko, co jest zawarte w słowie Bożym, pisanym lub przekazanym, a więc w jednym depozycie wiary powierzonym Kościołowi i co równocześnie jako przez Boga objawione podaje do wierzenia Nauczycielski Urząd Kościoła, czy to w uroczystym orzeczeniu, czy też w zwyczajnym i powszechnym nauczaniu; co mianowicie ujawnia się we wspólnym uznaniu chrześcijan pod kierownictwem świętego Urzędu Nauczycielskiego. Wszyscy więc chrześcijanie obowiązani są unikać wszelkich doktryn temu przeciwnych. KPK/83: 750 § 1
KPK/17: 1323 § 1
KPK/83: 750 § 2.
Treść kan. 598 zmieniła listem apostolskim Jana Pawła II *Ad tuendam fidem* z dnia 18 maja 1998 r. (AAS 90 (1998) s. 457-461). Dotychczasowy kan. 598 został oznaczony jako § 1, dodano § 2.
KPK/83: 752

§ 2. Ponadto należy bez zastrzeżeń przyjąć i zachowywać również wszystkie i poszczególne prawdy dotyczące wiary i obyczajów, które Magiste-

apr. 1682, art. 4, Cleri Gallicani, reiectus; Alexander VIII, const. *Inter multiplices*, 4 aug. 1690, § 2; S.C.S. Off., decr. 7 dec. 1690, prop. 29-30, damn.; Benedictus XIV, ep. *Nuper ad Nos*, 16 mar. 1743, Professio fidei Maronitis praescr.; Pius VI, const. *Auctorem fidei*, 28 aug. 1794, prop. 6, Synodi Pistorien., damn.; Pius IX, litt. ap. *Multiplices inter*, 10 iun. 1851; ep. *Tuas libenter*, 21 dec. 1863; Syllabus errorum, a. 1864, prop. 21; S.C.S. Off., litt. 8 nov. 1865; Pius IX, ep. *Inter gravissimas*, 28 oct. 1870; all. *Ordinem Vestrum*, 27 oct. 1871; Leo XIII, litt. encycl. *Libertas*, 20 iun. 1888; ep. *Sicut acceptum*, 29 apr. 1889; litt. encycl. *Sapientiae*, 10 ian. 1890; litt. encycl. *Providentissimus Deus*, 18 nov. 1893; ep. encycl. *Satis cognitum*, 29 iun. 1896; ep. encycl. *Caritatis studium*, 25 iul. 1898; ep. *Testem*, 22 ian. 1899; S.C. de Prop. Fide, instr. 31 iul. 1902, I, k); Leo XIII, litt. ap. *Vigilantiae*, 30 oct. 1902; S.C.S. Off., decr. 4 iul. 1907, prop. 2-7, 21-24, 26-27, 31, 61, damn.; Pius X, litt. encycl. *Pascendi*, 8 sep. 1907; Pius XII, const. ap. *Munificentissimus Deus*, 1 nov. 1950; S.C. pro Doctr. Fidei, ep. 24 iul. 1966; Synodus Episcoporum, decl. 28 oct. 1967; S.C. pro Doctr. Fidei, decl. 24 iun. 1973, 2-5.

proponuntur, scilicet quae ad idem fidei depositum sancte custodiendum et fideliter exponendum requiruntur; ideoque doctrinae Ecclesiae catholicae adversatur qui easdem propositiones definitive tenendas recusat.

Can. 599 – Non quidem fidei assensus, religiosum tamen intellectus et voluntatis obsequium praestandum est doctrinae de fide et de moribus, quam sive Romanus Pontifex sive Collegium Episcoporum enuntiant, cum magisterium authenticum exercent, etsi definitivo actu eandem proclamare non intendunt; christifideles ergo curent, ut devitent, quae cum eadem non congruunt.¹

Can. 600 – Episcopi, qui sunt in communione cum Collegii capite et membris, sive singuli sive in Synodis aut in Conciliis particularibus congregati, etsi infallibilitate in docendo non pollent, christifidelium suae curae commissorum authentici sunt fidei doctores et magistri; cui magisterio authentico suorum Episcoporum christifideles religioso animi obsequio adhaerere tenentur.²

Can. 601 – Singulis Ecclesiis onus incumbit imprimis a Patriarchis et Episcopis exercendum modo unicuique generationi et culturae accommodato ad perennes hominum interrogationes de sensu vitae respondendi necnon christianae solutioni problematum urgentiorum sub luce Evangelii signa temporum perscrutando consulendi ita, ut clarescat ubique magis lux Christi illuminans omnes homines.³

Can. 602 – In cura pastoralis non tantum principia scientiarum sacrarum, sed etiam inventa aliarum scientiarum agnoscantur et ita adhibeantur, ut christifideles ad magis consciam et reflexam vitam fidei ducantur.⁴

Can. 603 – Litterarum artiumque cultus pro earum vi ad sensum fidei singulari efficacia exprimendum et communicandum agnitis iusta libertate et diversitate culturali provehatur.⁵

¹ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 25; notificatio *Quaesitum est*, 15 nov. 1965. – Pius XII, litt. encycl. *Humani generis*, 12 aug. 1950, „Neque putandum”; S.C. pro Doctr. Fidei, ep. 24 iul. 1966; Synodus Episcoporum, decl. 28 oct. 1967, II; S.C. pro Doctr. Fidei, decl. 24 iun. 1973, 2-5.

² Vat. II, const. *Lumen gentium*, 25. – Pius VI, const. *Auctorem fidei*, 28 aug. 1794, prop. 6, Synodi Pistorien., damn.; Gregorius XVI, ep. encycl. *Mirari vos*, 15 aug. 1832;

rium Kościoła ogłasza w sposób ostateczny, to znaczy te, które są wymagane, aby gorliwie strzec i wiernie przekazywać sam depozyt wiary; kto zatem odrzuca te prawdy, które należy przyjąć w sposób definitywny, sprzeciwia się nauczaniu Kościoła katolickiego.

Kan. 599 – Wprawdzie nie akt wiary, niemniej jednak religijne posłuszeństwo rozumu i woli należy okazywać nauce, którą głosi Papież lub Kolegium Biskupów w sprawach wiary i obyczajów, gdy sprawują autentyczne nauczanie, nawet jeśli nie zamierzają przedstawić jej w sposób definitywny. Stąd chrześcijanie powinni starać się unikać wszystkiego, co się z tą nauką nie zgadza.

Kan. 600 – Chociaż biskupi, pozostający we wspólnocie z głową Kolegium i członkami, czy to pojedynczy, czy też zebrani na synodach lub na soborach partykularnych nie posiadają nieomyślności w nauczaniu, są jednak w odniesieniu do chrześcijan powierzonych ich trosce autentycznymi nauczycielami i mistrzami wiary. Temu autentycznemu nauczaniu swoich biskupów chrześcijanie obowiązani są okazać religijne posłuszeństwo.

KPK/83: 753
KPK/17: 1326

Kan. 601 – W poszczególnych Kościołach przede wszystkim na Patriarchach i biskupach, w sposób dostosowany do każdego pokolenia i kultury, spoczywa obowiązek odpowiadania ludziom na pytanie o sens życia, jak również przez chrześcijańskie wyjaśnianie znaków czasu rozwiązywanie naglących problemów w świetle Ewangelii tak, aby wszędzie bardziej błyszczało światło Chrystusa oświecające wszystkich ludzi.

Kan. 602 – W posłudze pasterskiej należy wykorzystywać nie tylko zasady nauk świętych, lecz także zdobycze innych nauk i tak je podawać, aby chrześcijanie prowadzili bardziej świadome i refleksyjne życie wiary.

Kan. 603 – W uznaniu słusznej wolności i różnorodności kulturowej należy zachować szacunek dla pism i sztuki, ze względu na ich moc skutecznego wyrażania i komunikowania zmysłu wiary.

Pius IX, ep. *Tuas libenter*, 21 dec. 1863; Leo XIII, ep. *Est sane molestum*, 17 dec. 1888; Pius X, litt. encycl. *Acerbo nimis*, 15 apr. 1905; Pius XII, all. 31 maii 1954; S.C. pro Doctr. Fidei, ep. 24 iul. 1966; Synodus Episcoporum, decl. 28 oct. 1967, II.

³ Vat. II, const. *Gaudium et Spes*, 4 „Ad tale”, 46.

⁴ Vat. II, const. *Gaudium et Spes*, 62.

⁵ Vat. II, const. *Gaudium et Spes*, 62 „Suo” et „Exinde”.

Can. 604 – Ecclesiae Pastorum imprimis est sedulo curare, ut inter varietates enuntiationum doctrinae in variis Ecclesiis idem sensus fidei seruetur atque promoveatur ita, ut integritas et unitas fidei damnum non patiatur, immo catholicitas Ecclesiae per legitimam diversitatem in meliorem lucem ponatur.¹

Can. 605 – Ad Episcopos praesertim in Synodis vel Consiliis coadunatos, singulariter vero ad Sedem Apostolicam pertinet integritatem et unitatem fidei bonosque mores auctoritative promovere, custodire et religiose defendere, etiam reprobando, quatenus opus est, sententias, quae eisdem contrariae sunt, vel monendo de eis, quae eadem in discrimen ponere possunt.²

Can. 606 – § 1. Theologorum est pro sua mysterii salutis profundiore intellegentia et scientiarum sacrarum affiniumque necnon novarum quaestionum peritia fideliter magisterio Ecclesiae authentico obsequentes simulque ea, qua par est, libertate utentes fidem Ecclesiae illustrare et defendere progressuique doctrinali consulere.³

§ 2. In veritatibus theologicis investigandis et exprimendis eorum est communitatis fidei aedificandae sollicitos esse atque cum Episcopis in eorum munere docendi solleter cooperari.⁴

§ 3. Qui in theologicas disciplinas praesertim in seminariis, studiorum universitatibus et facultatibus incumbunt, cum hominibus, qui in aliis scientiis excellunt, collatis consiliis atque viribus cooperari studeant.⁵

CAPUT II

De verbi Dei ministerio

Can. 607 – Verbi Dei ministerium, praedicatio nempe, catechesis omnisque instructio christiana, inter quae homilia liturgica eximum locum habeat oportet, Sacra Scriptura salubriter nutriatur atque sacra traditione innitatur; celebratio verbi Dei vero opportune foveatur.⁶

¹ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 18, 25 „Inter”; decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 2; decr. *Unitatis redintegratio*, 4 „Quae”, 17; Paulus VI, all. 29 sep. 1963, „Unitatis redintegratio...”; all. 14 sep. 1964, „Vos denique”; all. 1 oct. 1966, „Veritati autem”.

² Vat. II, const. *Lumen gentium*, 18, 23 „Collegialis”, 25 „Inter”; decr. *Christus Dominus*, 13; Paulus VI, adh. ap. *Quinque iam anni*, 8 dec. 1970.

Kan. 604 – Pierwszorzędnym obowiązkiem pasterzy Kościoła jest troska, aby pośród różnorodności wypowiedzi na temat doktryny, w różnych Kościołach był zachowany i wzmacniany ten sam zmysł wiary, aby nie ucierpiała nienaruszoność i jedność wiary, aby przede wszystkim katolickość Kościoła poprzez prawowitą różnorodność była pokazywana w lepszym świetle.

Kan. 605 – Do biskupów, zwłaszcza zebranych na synodach lub soborach, szczególnie zaś do Stolicy Apostolskiej należy autorytatywne popieranie, strzeżenie i sumienna obrona integralności i jedności wiary i dobrych obyczajów, odrzucając także kiedy trzeba poglądy sprzeczne z tymi wartościami oraz przestrzegając przed tym, co może im przeszkodzić.

Kan. 606 – § 1. Zadaniem teologów jest, wobec ich głębszego zrozumienia tajemnicy zbawienia oraz biegłości w świętych naukach, dyscyplinach im pokrewnych i w nowych zagadnieniach, wyjaśnianie i obrona oraz troska o rozwój doktrynalny z wiernym zachowaniem posłuszeństwa autentycznemu Magisterium Kościoła i zarazem z wolnością.

§ 2. W poszukiwaniu i wyrażaniu prawd teologicznych teologowie winni troszczyć się o budowanie wspólnoty wiary i biegle współpracować z biskupami w ich zadaniu nauczania.

§ 3. Ci, którzy uprawiają dyscypliny teologiczne, zwłaszcza w seminariach, na uniwersytetach i wydziałach, niech dążą do współpracy wspólnymi siłami z ludźmi wybitnymi w innych naukach.

ROZDZIAŁ II

Posługa słowa Bożego

Kan. 607 – Posługa słowa Bożego czyli przepowiadanie, katecheza i wszelkie nauczanie chrześcijańskie, wśród których szczególne miejsce winna zajmować homilia, zbawiennie winna karmić się Pismem św. i opierać się na świętej Tradycji. Celebrację słowa Bożego należy zaś należycie wspierać.

³ Vat. II, const. *Gaudium et Spes*, 44 „Praeteritorum”, 62; const *Dei Verbum*, 23; Paulus VI, all. 4 dec. 1963 „Huius generis”; all. 1 oct. 1966.

⁴ Paulus VI, all. 1 oct. 1966, „Animadversionum prima”.

⁵ Vat. II, const. *Gaudium et spes*, 62 „Qui”.

⁶ Vat. II, const. *Dei Verbum*, 24. – Quinisext. can. 19.

Can. 608 – Episcopi, presbyteri et diaconi pro suo cuiusque ordinis sacri gradu primi munus verbi Dei ministerii habent ad normam iuris exercendum; ceteri vero christifideles pro sua cuiusque idoneitate, statu vitae et mandato accepto libenter hoc ministerium participant.¹

Art. I – De verbi Dei praedicatione

Can. 609 – Verbi Dei praedicationem moderari in suo territorio competit Episcopo eparchiali firmo iure communi.²

Can. 610 – § 1. Episcopis ius est verbum Dei ubique terrarum praedicare, nisi Episcopus eparchialis in casu speciali expresse renuit.³

§ 2. Presbyteri facultate praediti sunt praedicandi ibi, quo legitime mittuntur vel invitantur.⁴

§ 3. Eadem facultate praedicandi praediti sunt etiam diaconi, nisi ius particulare aliud statuit.

§ 4. In extraordinariis adiunctis maxime ad supplendam penuriam clericorum ceteris quoque christifidelibus dari potest ab Episcopo eparchiali mandatum praedicandi etiam in ecclesia firmo can. 614, § 4.

Can. 611 – Vi officii facultate praedicandi praediti sunt omnes, quibus cura animarum commissa est, qui etiam invitare possunt ad praedicandum suae curae commissis quemlibet presbyterum vel firmo can. 610, § 3 diaconum, nisi legitime prohibiti sunt.

Can. 612 – § 1. In institutis religiosis vel societatibus vitae communis ad instar religiosorum clericalibus iuris pontificii vel patriarchalis praedicationem moderari pertinet ad Superiores maiores.

¹ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 28 „Christus”, 29, 33, 35; decr. *Christus Dominus*, 12, 13 „Doctrinam”; decr. *Presbyterorum ordinis*, 4; decr. *Apostolicam actuositatem*, 3 „Omnibus”, 10 „Utpote”, 20, d), 24, 31, a); decr. *Ad gentes*, 41; Paulus VI, adh. ap. *Quinque iam anni*, 8 dec. 1970, I „Concilium”; adh. ap. *Evangelii nuntiandi*, 8 dec. 1975, 66-70.

Kan. 608 – Biskupi, prezbiterzy i diakoni, ze względu na stopień święceń każdego z nich, jako pierwsi mają wypełniać posługę słowa Bożego, zgodnie z prawem; inni zaś chrześcijanie, każdy w zależności od zdolności, stanu życia i otrzymanej misji, niech chętnie uczestniczą w tej posłudze.

Art. I – Przepowiadanie słowa Bożego

Kan. 609 – Kierowanie przepowiadaniem słowa Bożego na swoim terytorium przysługuje biskupowi eparchialnemu z zachowaniem prawa wspólnego. KPK/83: 772 § 1

Kan. 610 – § 1. Biskupi mają prawo na całym świecie przepowiadać słowo Boże, chyba że biskup eparchialny w szczególnym przypadku wyraźnie tego odmówi. KPK/83: 763
KPK/17: 1343 § 1
CS: 185 § 1, 416

§ 2. Prezbiterzy mają prawo przepowiadania tam, gdzie są prawnie posłani lub zaproszeni. KPK/83: 764
KPK/17: 1342 § 1

§ 3. Takie same uprawnienia mają także diakoni, chyba że prawo partykularne inaczej stanowi. KPK/83: 764
KPK/17: 1342 § 1

§ 4. W nadzwyczajnych okolicznościach, zwłaszcza ze względu na uzupełnienie niedostatku duchownych, także pozostałym chrześcijanom można powierzyć zadanie przepowiadania, nawet w kościele, z zachowaniem kan. 614 § 4. KPK/83: 766
KPK/17: 1327 § 2

Kan. 611 – Na mocy urzędu upoważnienie do przepowiadania posiadają wszyscy, którym została powierzona pasterska troska; mogą oni także zaprosić do przepowiadania tym, którzy są powierzeni ich trosce, jakiegokolwiek prezbitera albo, z zachowaniem kan. 610 § 3, diakona, jeśli prawnie nie zostało to im zabronione.

Kan. 612 – § 1. W instytucjach zakonnych i w kleryckich stowarzyszeniach życia wspólnego na wzór zakonników na prawie papieskim lub patriarchalnym kierowanie przepowiadaniem należy do wyższych przełożonych. KPK/83: 765
KPK/17: 1338 § 1

² Vat. II, const. *Lumen gentium*, 27; decr. *Christus Dominus*, 13 „Varia”. – Quinisext. cann. 19-20.

³ Paulus VI, m.p. *Pastorale munus*, 30 nov. 1963, II, 1.

⁴ Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 4.

§ 2. Invitare vero ad praedicandum propriis sodalibus quemlibet presbyterum vel firmo can. 610, § 3 diaconum, nisi legitime prohibiti sunt, possunt omnes Superiores, etiam locales, cuiuslibet instituti vitae consecratae.

Can. 613 – Contra decretum Hierarchae, quo quis prohibetur praedicare, datur recursus in devolutivo tantum, qui sine mora definiendus est.

Can. 614 – § 1. Homilia, qua per anni liturgici cursum ex Sacra Scriptura mysteria fidei et normae vitae christianae exponuntur, ut pars ipsius liturgiae valde commendatur.¹

§ 2. Parochis et rectoribus ecclesiarum incumbit obligatio curandi, ut saltem diebus dominicis et festis de praecepto intra Divinam Liturgiam homilia habeatur, quae ne omittatur nisi gravi de causa.²

§ 3. Parocho non licet obligationem populo eius curae pastoralis commisso praedicandi per alium habitualiter persolvere nisi iusta de causa ab Hierarcha loci approbata.³

§ 4. Homilia sacerdoti aut, ad normam iuris particularis, etiam diacono reservatur.⁴

Can. 615 – Episcopi eparchiales normis datis curent, ut opportunis temporibus ad populi christiani renovationem spiritualem specialis series sacrae praedicationis habeatur.⁵

Can. 616 – § 1. Verbi Dei praedicatores sepositis humanae sapientiae verbis abstrusisque argumentis christifidelibus praedicent integrum my-

¹ Vat. II, const. *Sacrosanctum Concilium*, 35, 2), 52; const. *Dei Verbum*, 24; decr. *Presbyterorum ordinis*, 4.

² Vat. II, const. *Sacrosanctum Concilium*, 52. – Quinisext. can. 19; Trid., sess. V, *Decretum secundum*, 9-11; sess. XXII, *De missae sacrificio*, cap. 8; sess. XXIV, *De ref.*, can. 7; Innocentius XIII, const. *Apostolici ministerii*, 23 maii 1723, § 11; Benedictus XIII, const. *In Supremo*, 23 sep. 1724, §§ 9, 28; const. *Pastoralis officii*, 27 mar. 1726, § 3; Benedictus XIV, ep. encycl. *Ubi primum*, 3 dec. 1740, § 3; ep. encycl. *Etsi minime*, 7 feb. 1742, § 5; const. *Ad militantis*, 30 mar. 1742, § 8; const. *Firmandis*, 6 nov. 1744, § 9; litt. encycl. *Cum religiosis*, 26 iun. 1754, § 4; Pius X, litt. encycl. *Acerbo nimis*, 15 apr. 1905, 16, VI. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. XI, art. III, 5, III; Syn. Alexandrin.

§ 2. Wszyscy przełożeni, także lokalni, każdego instytutu życia konsekrowanego mogą zapraszać do przepowiadania własnym członkom jakiegokolwiek prezbitera lub, z zachowaniem kan. 610 § 3, diakona, chyba że byłoby to im prawnie zabronione. KPK/83: 765

Kan. 613 – Przeciwno dekretowi Hierarchy, w którym zabrania się komuś przepowiadania, można wnieść rekurs jedynie odwoławczy, który należy bezzwłocznie rozstrzygnąć.

Kan. 614 – § 1. Homilię, przez którą w ciągu roku liturgicznego wyjaśnia się tajemnice wiary i zasady życia chrześcijańskiego na podstawie Pisma św. należy traktować jako ważną część liturgii. KPK/83: 767 § 1

§ 2. Na proboszczach i rektorach kościołów spoczywa obowiązek troski, aby przynajmniej w niedzielę i święta nakazane podczas sprawowania Służby Bożej była wygłaszana homilia, której nie należy opuszczać bez poważnej przyczyny. KPK/83: 767 § 2, 4
KPK/17: 1344 § 1

§ 3. Proboszcz nie może powierzyć na stałe komuś innemu obowiązkowi przepowiadania ludowi powierzonymu jego pasterskiej trosce, chyba że dla słusznej przyczyny zaaprobowanej przez Hierarchę miejsca.

§ 4. Homilia jest zarezerwowana kapłanowi oraz, według norm prawa partykularnego, także diakonowi. KPK/83: 767 § 1

Kan. 615 – Biskupi eparchialni poprzez wydanie norm powinni się troszczyć, aby dla odnowienia duchowego ludu chrześcijańskiego w stosownym czasie były wygłaszane specjalne cykle świętego przepowiadania. KPK/83: 770
KPK/17: 1349

Kan. 616 – § 1. Głosiciele Słowa Bożego, unikając słów mądrości ludzkiej i niejasnych argumentów, niech głoszą chrześcijanom integralną ta- KPK/83: 768 § 1

Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. IV, art. IV, § 2, V; Syn. Leopoliensium Ruthenorum, a. 1891, tit. VII, cap. VI, 2; Syn. Armen., a. 1911, 813.

³ Trid., sess. XXIV, *De ref.*, can. 4; Innocentius XIV, const. *Apostolici ministerii*, 23 maii 1723, § 11; Benedictus XIII, const. *In supremo*, 23 sep. 1724, §§ 9, 28; const. *Pastoralis officii*, 27 mar. 1726, § 3.

⁴ Pont. Comm. Decr. Conc. Vat. II Interpr., resp. 11 ian. 1971, I. – Quinisext. can. 64.

⁵ Trid., sess. XXIV, *De ref.*, can. 4.

Kan. 614 § 4 – *Biskup eparchialny nie ma prawa dyspensować od normy, która rezerwuje prawo wygłoszenia homilii kapłanowi i diakonowi (Int. z dnia 29 kwietnia 1987 r. dotycząca kan. 767 § 1 KPK/83 – AAS 79 (1987) s. 1249).* * INTERPRETACJA

sterium Christi, qui est via et veritas et vita; ostendant res terrestres et instituta humana secundum Dei Creatoris consilium ad hominum salutem quoque ordinari et ideo ad aedificationem Corporis Christi non parum conferre posse.¹

§ 2. Edoceant ideo etiam doctrinam Ecclesiae de dignitate personae humanae eiusque iuribus fundamentalibus, de vita familiari, de consortio civili et sociali necnon de sensu iustitiae in vita oeconomica et laboris persequendo, qui confert ad pacem in terris construendam et ad progressum populorum consequendum.²

Art. II – De institutione catechetica

Can. 617 – Singularum Ecclesiarum sui iuris praesertim vero earum Episcoporum est gravis obligatio catecheseos tradendae, qua fides ad maturitatem adducatur et formetur Christi discipulus per cognitionem profundiorum et magis ordinatam doctrinae Christi et per adhaesionem in dies artiore ipsius Personae.³

Can. 618 – Parentes primi obligatione tenentur verbo et exemplo filios in fide et vitae christianae praxi efformandi; pari obligatione tenentur ii, qui parentum locum tenent, atque patrini.⁴

Can. 619 – Praeter familiam christianam ipsa paroecia atque quaevis communitas ecclesialis curare debent membrorum suorum institutionem catechetica atque eorum integrationem in ipsam communitatem illas praebendo condiciones, in quibus ea, quae didicerunt, quam plenissime vivere possunt.⁵

¹ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 12. – Trid., sess. XXIV, *De ref.*, can. 7; sess. XXV, *De purgatorio*; Leo X (in Lat. V), const. *Supernae Maiestatis*, 19 dec. 1516; Benedictus XIV, ep. encycl. *Etsi minime*, 7 feb. 1742, § 5; Pius IX, ep. encycl. *Qui pluribus*, 9 nov. 1846, 6; S.C.S. Off., instr. 10 maii 1884, 5; Pius X, litt. encycl. *Acerbo nimis*, 15 apr. 1905, 13; m.p. *Sacrorum antistitum*, 1 sep. 1910, nn. 2-3, 5; Benedictus XV, litt. encycl. *Humani generis*, 15 iun. 1917, 11-12.

² Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 12 „Ostendant”; const. *Gaudium et spes*, 41; Paulus VI, adh. ap. *Evangelii nuntiandi*, 8 dec. 1975, 29.

³ Ioannes Paulus II, litt. *Catechesi tradendae*, 16 oct. 1979, 19, 62-63; Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 14; decl. *Gravissimum educationis*, 4; Paulus VI, adh. ap. *Evangelii nuntiandi*, 8 dec. 1975, 44; Synodus Episcoporum, nuntius, 28 oct. 1977, 7; Ioannes Paulus II, litt. encycl. *Redemptor hominis*, 4 mar. 1979, 19 „Haec”. – Benedictus XIV, ep. encycl. *Etsi minime*, 7 feb. 1742, §§ 2, 5; S.C. de Prop. Fide, (C.G.), 28 nov. 1785; Pius X, litt. encycl. *Acerbo nimis*, 15 apr. 1905, 12-13; Pius XI, m.p. *Orbem catholicum*, 29 iun. 1923.

jemnicę Chrystusa, który jest drogą, prawdą i życiem, i niech ukazują rzeczy ziemskie i instytucje ludzkie, które według zamysłu Boga Stwórcy są podporządkowane zbawieniu człowieka i stąd powinny przyczyniać się do budowania Ciała Chrystusowego.

§ 2. Niech zatem nauczają doktryny Kościoła o godności osoby ludzkiej i jej fundamentalnych prawach, o życiu rodzinnym, o związkach cywilnych i społecznych, jak też o zmyśle sprawiedliwości w życiu ekonomicznym i pracowniczym, które prowadzi do tworzenia pokoju na ziemi i do postępu rozwoju ludzkości. KPK/83: 768 § 2

Art. II – Nauczanie katechetyczne

Kan. 617 – Poszczególne Kościoły sui iuris, a zwłaszcza ich biskupi, mają poważny obowiązek prowadzenia katechezy, która doprowadza wiarę do dojrzałości i formuje ucznia Chrystusowego poprzez głębsze i bardziej uporządkowane poznanie nauki Chrystusa i coraz mocniejsze z dnia na dzień trwanie przy Jego Osobie. KPK/83: 773
KPK/17: 1329

Kan. 618 – Rodzice jako pierwsi mają obowiązek formować dzieci słowem i przykładem w wierze i praktyce życia chrześcijańskiego. Podobny obowiązek spoczywa na tych, którzy zastępują rodziców oraz na chrzestnych. KPK/83: 774 § 2
KPK/17: 1335, 1372
§ 2

Kan. 619 – Oprócz rodziny chrześcijańskiej, sama parafia i każda wspólnota kościelna powinny troszczyć się o nauczanie katechetyczne swoich członków i o ich integrację z samą wspólnotą, zapewniając do tego warunki, w których nabytą przez nich wiedzę mogliby jak najpełniej żyć.

* Syn. Leopolien. Ruthenorum, a. 1891, tit. I, cap. VIII, 1; Syn. Armen., a. 1911, 804-805.

⁴ Vat. II, decl. *Gravissimum educationis*, 3, 6 „Parentes”, 7 „Parentibus”, 8 „Meminerint”; const. *Lumen gentium*, 11 „Qui vero”, 35 „Quo”; decr. *Apostolicam actuositatem*, 11 „Coniuges”, 30 „Formatio” et „Parentum”; const. *Gaudium et spes*, 48 „Unde”; Paulus VI, adh. ap. *Evangelii nuntiandi*, 8 dec. 1975, 71; Ioannes Paulus II, litt. encycl. *Redemptor hominis*, 4 mar. 1979, 19 „Praeterea”; adh. ap. *Catechesi tradendae*, 16 oct. 1979, 68.

⁵ Ioannes Paulus II, adh. ap. *Catechesi tradendae*, 16 oct. 1979, 24 „Communitatis”, 67; Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 30, 2) „In exsequendo”, 35, 4); Paulus VI, adh. ap. *Evangelii nuntiandi*, 8 dec. 1975, 68-71. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. II; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars I, cap. II; Syn. Gusten. Maronitarum, a. 1768, can. 19; Syn. Bekorkien. Maronitarum, a. 1790, s. 11; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. XI, art. II, 1; art. III, 2; Syn. Leopolien. Ruthenorum, a. 1891, tit. I, cap. VIII; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. IV, art. IV, § 2, V; Syn. Armen., a. 1911, 806-809.

Can. 620 – Consociationes et motus et circuli christifidelium, sive ad fines pietatis et apostolatum sive ad opera caritatis et adiumenti intendunt, formationem religiosam membrorum suorum curent sub ductu Hierarchae loci.¹

Can. 621 – § 1. Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis vel Consilio Hierarcharum competit intra fines territorii propriae Ecclesiae normas de institutione catechetica in directorium catecheticum apte componendas ferre servatis eis, quae a suprema Ecclesiae auctoritate praescripta sunt.²

§ 2. In directorio catechetico ratio habeatur indolis specialis Ecclesiarum orientalium ita, ut momentum biblicum et liturgicum necnon traditiones propriae Ecclesiae sui iuris in patrologia, hagiographia et ipsa iconographia in catechesi tradenda eluceant.³

§ 3. Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis vel Consilii Hierarcharum est curare, ut catechismi ad varios coetus christifidelium accommodati simul cum subsidiis ac instrumentis provideantur necnon varia incepta catechetica provehantur atque inter se componantur.

Can. 622 – § 1. In quavis Ecclesia sui iuris assit commissio de re catechetica, quae etiam cum aliis Ecclesiis sui iuris pro eodem territorio vel regione socio-culturali constitui potest.

§ 2. Commissioni de re catechetica praesto sit etiam centrum catecheticum, cuius est subsidio esse eisdem Ecclesiis ad incepta catechetica coordinate et efficacius persolvenda atque inservire catechistarum formationi etiam permanenti.

Can. 623 – § 1. Episcopi eparchialis est institutionem catechetica in sua eparchia summa cum sollicitudine provehere, dirigere atque moderari.⁴

§ 2. Ad quem finem assit curiae eparchiali centrum catecheticum eparchiale.

¹ Ioannes Paulus II, adh. ap. *Catechesi tradendae*, 16 oct. 1979, 24 „Communitatis”, 70.

² Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 44 „Conficiantur”, 13-14, 36, 38, 6); decr. *Ad gentes*, 31; Ioannes Paulus II, adh. ap. *Catechesi tradendae*, 16 oct. 1979, 50, 63.

Kan. 620 – Stowarzyszenia, ruchy i koła chrześcijan, powstałe bądź to dla celów pobożności i apostołatu, bądź do dzieł miłości i wspomagania, niech troszczą się o formację religijną swoich członków pod kierownictwem Hierarchy miejsca.

Kan. 621 – § 1. Synodowi Biskupów Kościoła patriarchalnego i Radzie Hierarchów przysługuje w granicach terytorium własnego Kościoła prawo ustanawiania norm dotyczących nauczania katechetycznego zebranych odpowiednio w formie dyrektorium katechetycznego, z zachowaniem postanowień najwyższej władzy Kościoła.

§ 2. W dyrektorium katechetycznym należy mieć wzgląd na specyficzny charakter Kościołów wschodnich tak, aby w przekazywaniu katechezy jaśniał moment biblijny i liturgiczny, jak również tradycje własnego Kościoła *sui iuris* w patrologii, hagiografii i ikonografii.

§ 3. Do Synodu Biskupów lub Rady Hierarchów należy troska o przygotowanie katechizmów dostosowanych dla różnych grup chrześcijan wraz z odpowiednimi pomocami i środkami, jak też podejmowanie różnych przedsięwzięć katechetycznych i ich koordynacja. KPK/83: 775 § 2

Kan. 622 – § 1. W każdym Kościele *sui iuris* powinna istnieć komisja katechetyczna, którą można także utworzyć z innymi Kościołami *sui iuris* dla tego samego terytorium lub regionu socjo-kulturowego.

§ 2. Komisji katechetycznej należy przydzielić centrum katechetyczne, którego zadaniem jest niesienie pomocy tym Kościołom w koordynacji przedsięwzięć katechetycznych i skutecznym ich wypełnianiu oraz służeńiu formacji katechetów, także ustawicznej. KPK/83: 775 § 3

Kan. 623 – § 1. Do biskupa eparchialnego należy z największą troską podejmowanie, kierowanie i rządzenie nauczaniem katechetycznym we własnej eparchii. KPK/83: 775 § 1
KPK/17: 1336

§ 2. W tym celu w kurii eparchialnej powinno istnieć eparchialne centrum katechetyczne.

³ Quinisext. can. 19.

⁴ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 25 „Inter”, 27; decr. *Christus Dominus*, 2 „Episcopi”, 13-14, 35, 4); Ioannes Paulus II, adh. ap. *Catechesi tradendae*, 16 oct. 1979, 63.

Can. 624 – § 1. Parochus summam operam dare debet attentis normis ab auctoritate competenti statutis ad catechesim tradendam omnibus suae curae pastoralis commissis, cuiuscumque sunt aetatis vel condicionis.¹

§ 2. Parochis adiutricem operam praestare tenentur presbyteri et diaconi paroeciae addicti; sodales autem institutorum religiosorum ad normam cann. 479 et 542.²

§ 3. Alii christifideles rite formati libenter suam adiutricem operam catechesi tradendae conferant.³

Can. 625 – Rationem oecumenicam habeat oportet catechesis rectam imaginem aliarum Ecclesiarum atque Communitatum ecclesialium praebendo; curandum tamen omnino est, ut in tuto ponatur recta ratio catecheseos catholicae.⁴

Can. 626 – Meminerint omnes, qui catechesi tradendae inserviunt, se Ecclesiae partes gerere et ad verbum Dei revelatum, non proprium communicandum missos esse; proinde doctrinam Ecclesiae integram modo catechizandis quidem accommodato eorumque culturae exigentiis respondentem proponant.⁵

CAPUT III

De educatione catholica

Can. 627 – § 1. Cura filios educandi imprimis spectat ad parentes vel ad eorum locum tenentes; quare eorundem est in familiae christianae ambitu fide illuminato atque amore mutuo animato filios educare praesertim ad pietatem erga Deum et dilectionem proximi.⁶

¹ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 30, 2); Ioannes Paulus II, adh. ap. *Catechesi tradendae*, 16 oct. 1979, 67 „Ut paucis”. – Trid., sess. XXIV, *De ref.*, cann. 4, 7; Innocentius XIII, const. *Apostolici ministerii*, 23 maii 1723, § 11; Benedictus XIII, const. *In Supremo*, 23 sep. 1724, §§ 9, 28; Benedictus XIV, ep. encycl. *Ubi primum*, 3 dec. 1740, § 3; ep. encycl. *Etsi minime*, 7 feb. 1742, § 5; const. *Firmandis*, 6 nov. 1744, § 9; S.C. de Prop. Fide, (C.G.), 21 sep. 1840, ad 2; Pius X, litt. encycl. *Acerbo nimis*, 15 apr. 1905, 11-12. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. II; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars I, cap. II; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. XI, art. III, 5, III, 2; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. VII, caput VI, 2; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. IV, art. IV, § 2, V; Syn. Armen., a. 1911, 804-807.

Kan. 624 – § 1. Proboszcz, zachowując przepisy wydane przez kompetentną władzę, powinien z najwyższą uwagą poświęcać się przekazywaniu katechezy wszystkim powierzonym jego pasterskiej trosce, jakiegokolwiek wieku i stanu. KPK/83: 776

§ 2. Proboszczom powinni udzielać pomocy prezbiterzy i diakoni przydzieleni do parafii; członkowie zaś instytutów zakonnych według norm kan. 479 i 542. KPK/83: 776
KPK/17: 1333 § 1

§ 3. Inni chrześcijanie należycie przygotowani powinni chętnie nieść pomoc w dziele przekazywania katechezy. KPK/83: 776
KPK/17: 1333 § 1

Kan. 625 – Z racji ekumenicznych należy w katechezie przekazywać prawdziwy obraz innych Kościołów i wspólnot kościelnych; należy się wszakże troszczyć, aby w całej rozciągłości była przedstawiana prawdziwość katechezy katolickiej.

Kan. 626 – Wszyscy, którzy posługują w prowadzeniu katechezy, powinni pamiętać, że reprezentują Kościół i zostali posłani do głoszenia Bożego, a nie własnego słowa. Niech też naukę Kościoła przekazują w sposób integralny, dostosowany do poziomu katechizowanych i odpowiadający wymaganiom ich kultury. KPK/83: 769
KPK/17: 1347 § 2

ROZDZIAŁ III

Wychowanie katolickie

Kan. 627 – § 1. Troska o wychowanie dzieci w pierwszym rzędzie dotyczy rodziców albo tych, którzy ich zastępują. Ich obowiązkiem jest w kręgu rodziny chrześcijańskiej, oświeconym wiarą i ożywionym wzajemną miłością, wychować dzieci do czci względem Boga i umiłowania bliźniego. KPK/83: 793 § 1
KPK/17: 1372 § 2

² Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 30, 2), 35; const. *Lumen gentium*, 28-29; Paulus VI, adh. ap. *Evangelii nuntiandi*, 8 dec. 1975, 68-69; Ioannes Paulus II, adh. ap. *Catechesi tradendae*, 16 oct. 1979, 64-65. – Pius XI, m.p. *Orbem Catholicum*, 29 iun. 1923, „Illud”. * Syn. Armen., a. 1911, 805-810.

³ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 30, 2); Paulus VI, adh. ap. *Evangelii nuntiandi*, 8 dec. 1975, 70; Ioannes Paulus II, adh. ap. *Catechesi tradendae*, 16 oct. 1979, 66.

⁴ Ioannes Paulus II, adh. ap. *Catechesi tradendae*, 16 oct. 1979, 32, 33 „Talis”.

⁵ Ioannes Paulus II, adh. ap. *Catechesi tradendae*, 16 oct. 1979, 22, 30-31, 52-53.

⁶ Vat. II, decl. *Gravissimum educationis*, 3, 6.

§ 2. Si propriae vires transcenduntur, ut consulatur integrae filiorum educationi, parentum quoque est aliis partem muneris educationis concedere necnon eligere instrumenta educationis necessaria vel utilia.¹

§ 3. Parentes in instrumentis educationis eligendis iustam libertatem habeant oportet firmo can. 633; quare operam dent christifideles, ut hoc ius a societate civili agnoscat et secundum exigentias iustitiae congruis etiam subsidiis foveatur.²

Can. 628 – § 1. Ecclesiae, cum novas creaturas per baptismum generaverit, est simul cum parentibus earundem educationem catholicam curare.³

§ 2. Omnes, quibus cura animarum commissa est, debent auxilio esse parentibus ad filios educandos, eosdem proprii iuris et obligationis conscios reddere et educationi religiosae praesertim iuventutis providere.⁴

Can. 629 – Curent omnes educatores, ut attendatur integrae personae humanae formationi ita, ut dotibus physicis, intellectualibus et moralibus harmonice excultis iuvenes virtutibus christianis instructi conformentur ad Deum perfectius cognoscendum et diligendum, ad valores humanos et morales recta conscientia aestimandos et vera libertate amplectendos et simul exculto sensu iustitiae et responsabilitatis socialis ad fraternum cum aliis consortium prosequendum.⁵

Can. 630 – § 1. Magno animo operam dent christifideles, ut congrua educationis et instructionis beneficia ad omnes homines ubique terrarum citius extendi possint speciali cura habita illorum, qui sunt tenuioris fortunae.⁶

§ 2. Faveant omnes christifideles inceptis Ecclesiae ad educationem provehendam aptis, praecipue ad scholas erigendas, dirigendas et sustinendas.⁷

Art. I – De scholis, praesertim catholicis

Can. 631 – § 1. Inter varia instrumenta educationis speciali cura fovenda est schola catholica, in quam convergat oportet sollicitudo parentum, magistrorum necnon communitatis ecclesialis.⁸

¹ Vat. II, decl. *Gravissimum educationis*, 6, 7 „Parentibus”.

² Vat. II, decl. *Gravissimum educationis*, 6-7.

³ Vat. II, decl. *Gravissimum educationis*, introd. in fine, 2, 3 „Singulari”, 4.

⁴ Vat. II, decl. *Gravissimum educationis*, 2.

§ 2. Jeśli troska o integralne wychowanie dzieci przekracza siły rodziców, powinni oni częściowo powierzyć innym obowiązek wychowania, jak też wybrać konieczne lub użyteczne narzędzia wychowania. KPK/83: 793 § 2

§ 3. Rodzice w wybieraniu narzędzi wychowania powinni mieć należytą wolność, z zachowaniem kan. 633. Dlatego chrześcijanie powinni dołożyć starań, aby ich prawo zostało uznane przez społeczność świecką i według wymogów sprawiedliwości zostało wsparte stosownymi pomocami. KPK/83: 797

Kan. 628 – § 1. Do Kościoła, ponieważ zrodził nowe stworzenia przez chrzest, należy wraz z rodzicami troska o ich katolickie wychowanie. KPK/83: 794 § 1

§ 2. Wszyscy, którym została powierzona troska o dusze, powinni okazać pomoc rodzicom w wychowaniu dzieci, uświadomić im ich prawa i obowiązki oraz zabezpieczyć zwłaszcza religijne wychowanie młodzieży. KPK/83: 794 § 2

Kan. 629 – Wszyscy wychowawcy powinni się troszczyć o integralną formację osoby ludzkiej, tak by młodzi rozwijając harmonijnie zdolności fizyczne, intelektualne i moralne, poprzez cnoty chrześcijańskie dojrzewali do doskonalszego poznawania i miłowania Boga, do prawidłowej oceny w sumieniu wartości ludzkich i moralnych oraz prawdziwie wolnego ich przyjęcia, a zarazem do osiągnięcia braterskiej wspólnoty z innymi dzięki rozwiniętemu poczuciu sprawiedliwości i odpowiedzialności społecznej. KPK/83: 795

Kan. 630 – § 1. Niech chrześcijanie wielkodusznie dołożą starań, aby dobrodziejstwo wychowania i nauczania mogło się rozciągnąć na wszystkich ludzi na całym świecie, z okazaniem szczególnej troski uboższym.

§ 2. Niech wszyscy chrześcijanie sprzyjają przedsięwzięciom Kościoła mającym na celu wychowanie, zwłaszcza zakładanie, kierowanie i utrzymywanie szkół.

Art. I – Szkoły, zwłaszcza katolickie

NORMY SPECJALNE*

Kan. 631 – § 1. Wśród różnych środków wychowania, specjalną troską należy otoczyć szkoły, w których powinny zbiegać się starania rodziców, nauczycieli, jak też wspólnoty kościelnej. KPK/83: 796 § 1

⁵ Vat. II, decl. *Gravissimum educationis*, 1-3.

⁶ Vat. II, decl. *Gravissimum educationis*, 1 „Similiter”.

⁷ Vat. II, decl. *Gravissimum educationis*, 9 „Sancta”.

⁸ Vat. II, decl. *Gravissimum educationis*, 5.

§ 2. Ecclesiae ius est scholas cuiusvis generis et gradus erigendi ac moderandi.¹

Can. 632 – Schola in iure non reputatur catholica, nisi ut talis erecta est ab Episcopo eparchiali vel ab auctoritate superiore ecclesiastica aut ab eisdem ut talis agnita.²

Can. 633 – § 1. Episcopo eparchiali competit de scholis quibuslibet iudicare et decernere, utrum exigentiis educationis christianae respondeant necne; item eidem competit gravi de causa frequentiam alicuius scholae christifidelibus prohibere.

§ 2. Parentes filios in scholas catholicas ceteris paribus mittendos curent.³

Can. 634 – § 1. Scholae catholicae est obligatio propria communitatis scholaris ambitum spiritu evangelico libertatis et caritatis animatum creare, adulescentes adiuvere, ut in propria persona evolvenda una simul crescant secundum novam creaturam, quae per baptismum effecti sunt, atque universam culturam humanam ad nuntium salutis ordinare ita, ut cognitio, quam alumni de mundo, vita et homine gradatim acquirunt, fide illuminetur.⁴

§ 2. Haec adiunctis propriis accommodare moderante auctoritate competenti ecclesiastica est ipsius scholae catholicae, si maiore ex parte ab alumnis acatholicis frequentatur.⁵

§ 3. Scholae catholicae est non minus quam aliarum scholarum fines culturales et humanam socialemque iuvenum formationem prosequi.⁶

Can. 635 – Episcopi eparchialis praecipue est curare, ut habeantur scholae catholicae, praesertim ubi aliae scholae desunt vel adaequatae non sunt, etiam scholae professionali et technicae, quatenus pro loci et temporis adiunctis speciali ratione requiruntur.⁷

Can. 636 – § 1. Institutio catechetica in scholis quibuslibet Episcopi eparchialis auctoritati et vigilantiae subiecta est.⁸

¹ Vat. II, decl. *Gravissimum educationis*, 8 „Schola”.

² Vat. II, decr. *Apostolicam actuositatem*, 24 „Plurima”.

³ Vat. II, decl. *Gravissimum educationis*, 8 in fine.

⁴ Vat. II, decl. *Gravissimum educationis*, 8 „Ecclesiae”.

§ 2. Kościół ma prawo do zakładania i kierowania szkołą każdego rodzaju i stopnia. KPK/83: 800 § 1
KPK/17: 1375

Kan. 632 – Szkołę według prawa uważa się za katolicką, tylko wtedy, gdy jako taka została założona przez biskupa eparchialnego lub wyższą władzę kościelną, albo przez tych samych została za taką uznana. KPK/83: 803 § 1

Kan. 633 – § 1. Biskupowi eparchialnemu przysługuje prawo, aby odnośnie do wszelkich szkół osądzać i rozstrzygać czy odpowiada, czy też nie wymaganiom wychowania katolickiego. Także jemu przysługuje prawo zabrania chrześcijanom uczęszczania do pewnych szkół z poważnej przyczyny.

§ 2. Rodzice powinni posyłać dzieci przede wszystkim do szkół katolickich. KPK/83: 798
KPK/83: 1374

Kan. 634 – § 1. Szkoła katolicka ma obowiązek tworzyć własne środowisko wspólnoty szkolnej ożywione duchem ewangelicznej wolności i miłości, wspomagać młodych, aby razem wzrastali w rozwoju własnej osoby według nowego stworzenia, którym stali się przez chrzest i tak przyporządkować powszechną kulturę ludzką do orędzia zbawczego, aby poznanie dotyczące świata, życia i człowieka, które wychowankowie stopniowo nabywają, było oświecone wiarą.

§ 2. Sama szkoła katolicka winna pod kierunkiem kompetentnej władzy kościelnej dostosować te starania do własnych warunków, jeżeli większa część uczęszczających jest akatolicka.

§ 3. Szkoła katolicka powinna przyczyniać się nie mniej niż inne szkoły do osiągnięcia celów kulturalnych oraz formacji ludzkiej i społecznej młodzieży. KPK/83: 806 § 2

Kan. 635 – Biskupi eparchialni powinni usilnie troszczyć się o to, aby istniały szkoły katolickie, zwłaszcza tam, gdzie brakuje innych szkół albo nie są odpowiednie, także szkoły zawodowe i techniczne, ilekroć ze względu na warunki miejsca i czasu wymaga ich szczególna potrzeba. KPK/83: 802 § 1, 2
KPK/17: 1379 § 1

Kan. 636 – § 1. Nauczanie katechetyczne w każdej szkole podlega władzy i nadzorowi biskupa eparchialnego. KPK/83: 804 § 1
KPK/17: 1381 § 1, 2

⁵ Vat. II, decl. *Gravissimum educationis*, 9.

⁶ Vat. II, decl. *Gravissimum educationis*, 8 „Ecclesiae”.

⁷ Vat. II, decl. *Gravissimum educationis*, 9 „Ceterum”.

⁸ Trid., sess. XXV, *De ref.*, cap. 2; Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 35, 4); Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 39.

§ 2. Episcopi eparchialis quoque est nominare aut approbare magistros religionis catholicae eosque, si ratio fidei vel morum id requirit, amovere vel exigere, ut amoveantur.

Can. 637 – In scholis, in quibus institutio catholica deest vel ad iudicium Episcopi eparchialis non sufficit, supplenda est vera formatio catholica omnium alumnorum catholicorum.

Can. 638 – § 1. Episcopo eparchiali competit ius canonicè visitandi omnes scholas catholicas in eius eparchia existentes exceptis scholis, quae exclusive patent propriis alumnis instituti vitae consecratae iuris pontificii vel patriarchalis, et salva omni in casu institutorum vitae consecratae autonomia circa proprias scholas moderandas.¹

§ 2. Ubi sunt plures Episcopi eparchiales, ius canonicè visitandi competit illi, qui scholam fundavit vel approbavit, nisi aliter in statutis foundationis aut conventionè speciali inter eosdem inita cavetur.

Can. 639 – Magistri, cum maxime sint auctores, ut schola catholica sua proposita et incepta ad rem deducere possit, debent esse doctrina praestantes atque vitae testimonio exemplares et sociam imprimis cum parentibus, sed et cum aliis scholis praestent operam.²

Art. II – De catholicis studiorum universitatibus

Can. 640 – § 1. Catholica studiorum universitas hunc finem prosequitur, ut publica, stabilis atque universalis praesentia efficiatur mentis christianaë in totius culturae altioris promovendae studio; ideo constituit investigationis, reflexionis et instructionis superioris ordinis institutionem, in qua Evangelii luce multifaria cognitio humana illustretur.³

§ 2. Alia instituta studiorum superiorum vel facultates catholicae autonomae, quae eundem finem prosequuntur, catholicae studiorum universitati

¹ Trid., sess. XXII, *De ref.*, can. 8; Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 35, 4); Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 39.

² Vat. II, decl. *Gravissimum educationis*, 8 „Meminerint”; decr. *Apostolicam actuositatem*, 30 „Scholarum”.

§ 2. Do biskupa eparchialnego należy także mianowanie albo zatwierdzenie nauczycieli religii katolickiej i, jeżeli wymaga tego racja wiary albo obyczajów, usuwanie tychże, albo żądanie, aby zostali usunięci.

KPK/83: 805
KPK/17: 1381 § 3

Kan. 637 – W szkołach, w których brakuje nauczania katolickiego albo według uznania biskupa jest ono niewystarczające, należy uzupełnić prawdziwą formację katolicką wszystkich wychowanków katolickich.

Kan. 638 – § 1. Biskupowi eparchialnemu przysługuje prawo kanonicznego wizytowania wszystkich szkół katolickich istniejących w jego eparchii, z wyjątkiem szkół dostępnych wyłącznie wychowankom instytutów życia konsekrowanego na prawie papieskim lub patriarchalnym, z zachowaniem, we wszystkich przypadkach instytutów życia konsekrowanego, autonomii do kierowania własnymi szkołami.

KPK/83: 806 § 1
KPK/17: 1382

§ 2. Tam, gdzie jest kilku biskupów eparchialnych, prawo wizytacji kanonicznej przysługuje temu, który ufundował lub zatwierdził szkołę, jeśli inaczej nie zastrzeżono w statutach fundacyjnych albo w specjalnej umowie zawartej między nimi.

Kan. 639 – Nauczyciele, którzy w najwyższej mierze są sprawcami, aby szkoła katolicka mogła doprowadzić do realizacji swoje zamiary i przedsięwzięcia, powinni wyróżniać się w nauce i być przykładni w świadectwie życia, a przede wszystkim dokonywać wspólnego dzieła nie tylko z rodzicami, lecz także z innymi szkołami.

KPK/83: 803 § 2

Art. II – *Uniwersytety katolickie*

NORMY SPECJALNE**

Kan. 640 – § 1. Katolicki uniwersytet służy temu celowi, aby umożliwić publiczną, stałą i powszechną obecność myśli chrześcijańskiej w pogłębianiu całej kultury. Tak więc prowadzi badania, refleksje i nauczanie na wyższym stopniu, podczas którego wielorakie światło oświeca ludzkie poznanie.

KPK/83: 807

§ 2. Z uniwersytetami katolickimi zrównane są inne instytuty studiów wyższych lub autonomiczne wydziały katolickie, służące temu samemu

KPK/83: 814

³ Vat. II, decl. *Gravissimum educationis*, 10 „Altioris”; Ioannes Paulus II, const. ap. *Sapientia christiana*, 15 apr. 1979, Prooemium, II.

aequiparantur, non autem ecclesiasticae studiorum universitates et facultates, de quibus in cann. 646-650.¹

Can. 641 – In catholicis studiorum universitatibus singulae disciplinae propriis principiis, propria methodo atque propria inquisitionis scientificae libertate ita excolantur, ut profundior in dies earum disciplinarum intelligentia obtineatur et, novis progredientis aetatis quaestionibus ac investigationibus accuratissime consideratis, altius perspiciatur, quomodo fides et ratio in unum verum conspirent, atque formentur homines doctrina vere praestantes ad graviora officia in societate obeunda parati atque fidei in mundo testes.²

Can. 642 – § 1. Catholica studiorum universitas est institutum studiorum superiorum, quod ut talis erectum aut approbatum est sive a superiore auctoritate administrativa Ecclesiae sui iuris praevis consultata Sede Apostolica sive ab ipsa Sede Apostolica; de quo constare debet publico documento.³

§ 2. Intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis haec superior auctoritas est Patriarcha de consensu Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis.

Can. 643 – In catholicis studiorum universitatibus, in quibus nulla facultas theologiae exstat, saltem cursus theologici studentibus variarum facultatum accommodati tradantur.⁴

Can. 644 – Qui disciplinas ad fidem et mores spectantes docent in catholicis studiorum universitatibus, muniti esse debent mandato auctoritatis ecclesiasticae designatae ab eis, de quibus in can. 642; eadem auctoritas hoc mandatum gravi de causa auferre potest praesertim si deficiunt idoneitas scientifica vel paedagogica, probitas vel doctrinae integritas.⁵

Can. 645 – Hierarcharum est collatis consiliis providere, ut etiam apud alias universitates convictus et centra universitaria catholica habeantur, in quibus christifideles accurate selecti et praeparati iuventuti universitariae spirituale et intellectuale adiutorium permanens praebeant.⁶

¹ Ioannes Paulus II, const. ap. *Sapientia christiana*, 15 apr. 1979, artt. 86-87.

² Vat. II, decl. *Gravissimum educationis*, 10 „Altioris”; Ioannes Paulus II, const. ap. *Sapientia christiana*, 15 apr. 1979, Prooemium, II „Quare”.

³ Vat. II, decr. *Apostolicam actuositatem*, 24 „Plurima”.

celowi, ale nie uniwersytety i wydziały kościelne, o których mowa w kan. 646-650.

Kan. 641 – W uniwersytetach katolickich poszczególne dyscypliny należy uprawiać według właściwych zasad, właściwą metodą i z właściwą swobodą badań naukowych w taki sposób, aby z każdym dniem osiągać głębsze poznanie tych dyscyplin i rozważywszy z wielką dokładnością nowe zagadnienia i dociekania postępu dziejowego, lepiej spostrzec, jak wiara i rozum dążą do jednej prawdy i kształtują ludzi prawdziwie wyróżniających się doktryną, gotowych do podjęcia poważniejszych zadań w społeczeństwie, świadków wiary w świecie.

Kan. 642 – § 1. Uniwersytet katolicki jest instytutem studiów wyższych, który został jako taki erygowany lub zatwierdzony, czy to przez wyższą władzę administracyjną Kościoła *sui iuris* po uprzednim porozumieniu ze Stolicą Apostolską, czy też przez samą Stolicę Apostolską. O tym fakcie należy sporządzić publiczny dokument. KPK/83: 808

§ 2. W granicach terytorium Kościoła patriarchalnego tą najwyższą władzą jest Patriarcha za zgodą Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego.

Kan. 643 – W uniwersytetach katolickich, w których nie ma wydziału teologii, należy prowadzić przynajmniej kursy teologiczne odpowiednie dla studentów różnych wydziałów. KPK/83: 811 § 2

Kan. 644 – Uczący w uniwersytetach katolickich dyscyplin dotyczących wiary i moralności, powinni posiadać zlecenie władzy kościelnej przyznane przez tych, o których mowa w kan. 642. Ta sama władza może to zlecenie odwołać z poważnej przyczyny, zwłaszcza jeśli braknie kwalifikacji naukowych albo pedagogicznych, prawości lub nieskazitelności doktryny. KPK/83: 812

Kan. 645 – Do Hierarchów, po zasięgnięciu opinii, należy troska, aby także w innych uniwersytetach mieć konwikty i centra katolickie, w których chrześcijanie odpowiednio wybrani i przygotowani, będą świadczyć młodzieży stałą pomoc duchową i intelektualną. KPK/83: 813

⁴ Vat. II, decl. *Gravissimum educationis*, 10 „In universitatibus”.

⁵ Ioannes Paulus II, const. ap. *Sapientia christiana*, 15 apr. 1979, art. 27.

⁶ Vat. II, decl. *Gravissimum educationis*, 10 „Quandoquidem”.

Art. III – De ecclesiasticis studiorum universitatibus
et facultatibus

Can. 646 – Assidue provehendae sunt imprimis ab Hierarchis ecclesiasticae studiorum universitates et facultates, eae nempe, quae de divina Revelatione et de scientiis cum ea conexis praesertim agunt ac propterea cum evangelizandi munere Ecclesiae artius coniunguntur.¹

Can. 647 – Ecclesiasticae studiorum universitatis vel *facultatis finis est:²

- 1° divinam Revelationem et ea, quae cum eadem coniuncta sunt, profundius et scientifice investigare, divinae Revelationis veritates systematice enucleare ac ordinare, novas progredientis aetatis quaestiones in eius luce considerare et coevis hominibus ratione propriae culturae accommodata exhibere;
- 2° studentes in variis disciplinis secundum doctrinam catholicam altius instituere eosque ad diversa opera apostolatus, ministerii vel magisterii in eisdem disciplinis congrue praeparare atque formationem continuam promovere.

Can. 648 – Ecclesiasticae studiorum universitates et facultates sunt, quae ab auctoritate competenti ecclesiastica canonice erectae vel approbatae scientias sacras et scientias cum eisdem conexas excolunt et tradunt et auctae sunt iure conferendi gradus academicos, qui effectus canonicos habent.³

Can. 649 – Erectio vel approbatio ecclesiasticarum studiorum universitatum vel facultatum fit a Sede Apostolica aut a superiore auctoritate administrativa, de qua in can. 642, una cum Sede Apostolica.⁴

Can. 650 – Circa statuta ecclesiasticae studiorum universitatis vel facultatis, praesertim quod attinet ad regimen, administrationem, docentium nominationem vel cessationem ab officio, rationem studiorum et graduum academicorum collationem, servandae sunt normae a Sede Apostolica latae.⁵

¹ Ioannes Paulus II, const. ap. *Sapientia christiana*, 15 apr. 1979, Prooemium, III; art. 4.

² Ioannes Paulus II, const. ap. *Sapientia christiana*, 15 apr. 1979, art. 3, §§ 1-2.

³ Ioannes Paulus II, const. ap. *Sapientia christiana*, 15 apr. 1979, artt. 2, 6, 9, § 1; S.C. pro Inst. Cath., *Ordinationes*, 29 apr. 1979, art. 1.

Art. III – Uniwersytety i wydziały kościelne

NORMY SPECJALNE***

Kan. 646 – Przede wszystkim Hierarchowie powinni usilnie rozwijać uniwersytety i wydziały kościelne, które mianowicie zajmują się Objawieniem Bożym i dyscyplinami z nim związanymi i z tego powodu są ściślej związane z zadaniem ewangelizacyjnym Kościoła. KPK/83: 815

Kan. 647 – Celem uniwersytetów lub wydziałów kościelnych jest:

- 1° głębsze i naukowe badanie Bożego objawienia i dyscyplin z nim związanych, systematyczne wyjaśnianie i porządkowanie prawdy Bożego objawienia, rozważanie w jej świetle nowych zagadnień postępu dziejowego i ukazywanie ich współczesnym ludziom w sposób dostosowany do ich własnej kultury;
- 2° głębsze kształcenie studentów w różnych dyscyplinach według doktryny katolickiej i odpowiednie przygotowanie ich do różnych dzieł apostołatu, posługi albo nauczania w tychże dyscyplinach i przyczynianie się do stałej formacji.

Kan. 648 – Uniwersytetami i wydziałami kościelnymi są te, które jako kanonicznie erygowane lub zatwierdzone przez kompetentną władzę kościelną, uprawiają i przekazują teologię i nauki z nią związane i obdarzone są prawem nadawania stopni akademickich, mających skutek kanoniczny. KPK/83: 817
KPK/17: 1377

Kan. 649 – Erygowanie lub zatwierdzenie uniwersytetów lub wydziałów kościelnych przynależy do Stolicy Apostolskiej albo do wyższej władzy administracyjnej, o której mowa w kan. 642, razem ze Stolicą Apostolską. KPK/83: 816 § 1
KPK/17: 1376 § 1

Kan. 650 – Odnośnie do statutów uniwersytetu lub wydziału kościelnego, zwłaszcza w kwestiach dotyczących władzy, zarządzania, nominacji nauczycieli lub ustąpienia z urzędu, programu nauczania i nadawania stopni akademickich, należy zachować normy wydane przez Stolicę Apostolską. KPK/83: 816 § 2
KPK/17: 1376 § 2

⁴Ioannes Paulus II, const. ap. *Sapientia christiana*, 15 apr. 1979, art. 5.

⁵Ioannes Paulus II, const. ap. *Sapientia christiana*, 15 apr. 1979, art. 7; S.C. pro Inst. Cath., *Ordinationes*, 29 apr. 1979.

CAPUT IV

De instrumentis communicationis socialis et in specie de libris

Can. 651 – § 1. Ad Evangelium ubique terrarum annuntiandi munus obeundum Ecclesia aptis mediis uti tenetur et ideo ius instrumenta communicationis socialis adhibendi et in specie scripta libere typis edendi ei ubique vindicetur oportet.¹

§ 2. Omnes christifideles pro sua parte in tanta missione Ecclesiae collaborent inceptaque huius apostolatus sustineant ac foveant; insuper ii praesertim, qui in communicationibus efficiendis et transmittendis periti sunt, actioni pastoralis Episcoporum adiutricem operam sollicite praestent atque omni studio satagant, ut eorundem instrumentorum usus spiritu Christi imbuatur.²

Can. 652 – § 1. Episcopi eparchiales curent, ut auxilio praesertim institutorum de instrumentis communicationis socialis christifideles edoceantur de critico et proficuo usu eorundem instrumentorum; inter varia haec instituta cooperationem foveant; peritorum formationi provideant; denique, quod magis quam mala castigando et condemnando effici potest, incepta bona promoveant laudando et benedicendo imprimis bonos libros.³

§ 2. Ad integritatem fidei et morum tuendam Episcopo eparchiali, Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis, Consilio Hierarcharum atque Sedi Apostolicae competit prohibere, ne christifideles instrumentis communicationis socialis, quatenus eidem integritati detrimento sunt, utantur vel ea cum aliis communicent.⁴

Can. 653 – Iuris particularis est normas pressius statuere de usu radiophonico, cinematographico, televisifico et eiusmodi in tractandis eis, quae ad doctrinam catholicam aut mores referunt.

Can. 654 – Normae iuris communis de libris valent etiam de quibuslibet aliis scriptis aut sermonibus per inventa technica quomodolibet reproductis et divulgationi publicae destinatis.⁵

¹ Vat. II, decr. *Inter mirifica*, 3.

² Vat. II, decr. *Inter mirifica*, 13, 16-17.

³ Vat. II, decr. *Inter mirifica*, 3, 15.

ROZDZIAŁ IV

Środki społecznego przekazu, w szczególności książki

Kan. 651 – § 1. W wypełnianiu zadania głoszenia Ewangelii na całym świecie Kościół winien stosować odpowiednie środki, a zatem wszędzie przysługuje mu prawo do posługiwania się środkami społecznego przekazu, a w szczególności do wydawania książek. KPK/83: 822 § 1

§ 2. Wszyscy chrześcijanie ze swej strony winni współpracować w tej misji Kościoła, a dzieła tego apostolatu wspierać i wspomagać. Przede wszystkim ci, którzy są biegli w zakresie tworzenia i przekazywania informacji, niech z troską świadczą pomoc w działaniu duszpasterskim biskupów i z zapalem troszczą się, aby korzystanie z tych narzędzi przepełnione było duchem chrystusowym. KPK/83: 822 § 3

Kan. 652 – § 1. Biskupi eparchialni powinni się troszczyć, aby z pomocą zwłaszcza instytutów do spraw środków społecznego przekazu, chrześcijanie byli pouczeni o krytycznym i pożytecznym korzystaniu z tych środków; niech wspierają współpracę między różnymi takimi instytutami, zatroszczą się o formację biegłych; w końcu niech wspierają dobre przedsięwzięcia, gdyż jest to skuteczniejsze niż karcenie i potępienie złych, przede wszystkim zalecając i chwalać dobre książki.

§ 2. Dla zachowania nieskazitelności wiary i obyczajów, biskup eparchialny, Synod Biskupów Kościoła Patriarchalnego, Rada Hierarchów i Stolica Apostolska mogą zabronić chrześcijanom używania środków społecznego przekazu, o ile te szkodzą tejże nieskazitelności, lub też nie dopuszczać, aby te z innymi się łączyły. KPK/83: 823 § 1, 2
KPK/17: 1384 § 1

Kan. 653 – Przez prawo partykularne należy ustalić dokładniejsze normy dotyczące korzystania z radiofonii, telewizji, kinematografii i tym podobnych w poruszaniu spraw odnoszących się do doktryny katolickiej albo obyczajów. KPK/83: 772 § 2

Kan. 654 – Normy prawa ogólnego o książkach dotyczą także wszelkich innych pism albo treści mówionych przeznaczonych za pomocą wynalazków technicznych do odtwarzania i rozpowszechniania. KPK/83: 824 § 2
KPK/17: 1384 § 2

⁴S.C. pro. Doctr. Fidei, decr. 19 mar. 1975, „Ut vero”; notificatio, 14 iun. 1966; decr. 15 nov. 1966; Vat. II, decr. *Inter mirifica*, 3.

⁵S.C. pro Doctr. Fidei, decr. 19 mar. 1975, art. 1, 2.

Can. 655 – § 1. Christifidelibus aditus ad sacram Scripturam late pateat oportet; proinde aptae et rectae versiones sufficientibus explicationibus instructae, ubi desunt, conficiantur cura Episcoporum eparchialium, immo, quatenus id convenienter et utiliter fieri potest, communi cum aliis christianis opera.¹

§ 2. Omnibus christifidelibus, praesertim pastoribus animarum curae sit diffundere exemplaria Sacrae Scripturae aptis instructa adnotationibus ad usum etiam non-christianorum accommodatis.²

§ 3. Ad usum liturgicum vel catecheticum eae tantum editiones Sacrae Scripturae adhibeantur, quae approbatione ecclesiastica praeditae sunt; ceterae editiones saltem licentia ecclesiastica munitae esse debent.³

Can. 656 – § 1. In celebrationibus liturgicis adhibeantur tantum libri approbatione ecclesiastica praediti.

§ 2. Libri precum vel devotionum ad usum publicum vel privatum christifidelium destinati indigent licentia ecclesiastica.⁴

Can. 657 – § 1. Textuum liturgicorum approbatio praevia Sedis Apostolicae recognitione reservatur in Ecclesiis patriarchalibus Patriarchae de consensu Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis; in Ecclesiis metropolitanis sui iuris Metropolitanae de consensu Consilii Hierarcharum; in ceteris Ecclesiis hoc ius est solius Sedis Apostolicae atque intra limites ab eadem statutos Episcoporum eorumque coetuum legitime constitutorum.⁵

§ 2. Eisdem auctoritatibus quoque competit ius approbandi versiones eorundem librorum ad usum liturgicum destinatas facta relatione, si de Ecclesiis patriarchalibus vel metropolitanis sui iuris agitur, ad Sedem Apostolicam.

§ 3. Ad iterum edendos libros liturgicos vel eorum in aliam linguam versiones ad usum liturgicum destinatas vel eorum partes requiritur et sufficit, ut constet de concordantia cum editione approbata ex attestazione Hierarchae loci, de quo in can. 662, § 1.

§ 4. In mutationibus textuum liturgicorum attendatur can. 40, § 1.

¹ Vat. II, const. *Dei Verbum*, 22; S.C. pro Doctr. Fidei, decr. 19 mar. 1975, art. 2, 2.

² Vat. II, const. *Dei Verbum*, 25 „Insuper”.

³ S.C. pro Doctr. Fidei, decr. *Ecclesiae Pastorum*, 19 mar. 1975, art. 2, 1.

Kan. 655 – § 1. Należy chrześcijanom zapewnić szeroki dostęp do Pisma św.: za staraniem biskupów eparchialnych należy dokonać właściwych i poprawnych przekładów opatrzonych dostatecznymi objaśnieniami, a nawet, o ile będzie to stosowne i pożyteczne, wspólnie z innymi chrześcijanami. KPK/83: 825 § 2

§ 2. Wszyscy chrześcijanie, zwłaszcza duszpasterze winni zatroszczyć się o rozpowszechnianie egzemplarzy Pisma św. opatrzonych właściwymi adnotacjami, przystosowanych także do użytku niechrześcijan.

§ 3. Do użytku liturgicznego lub katechetycznego dopuścić należy tylko te wydania Pisma św., które posiadają zatwierdzenie kościelne, inne wydania winny być opatrzone przynajmniej zezwoleniem kościelnym. KPK/83: 825 § 1
KPK/17: 1391, 1395 § 1

Kan. 656 – § 1. W celebracjach liturgicznych dopuścić należy tylko księgi posiadające zatwierdzenie kościelne. KPK/83: 826 § 1

§ 2. Modlitewniki i książeczki do nabożeństwa przeznaczone do użytku publicznego lub prywatnego chrześcijan, potrzebują zezwolenia kościelnego. KPK/83: 826 § 3
KPK/17: 1385 § 1 n. 2

Kan. 657 – § 1. Zatwierdzanie tekstów liturgicznych, po uprzednim zbadaniu przez Stolicę Apostolską, zarezerwowane jest: w Kościołach patriarchalnych Patriarsze za zgodą Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego, w Kościołach metropolitalnych *sui iuris* – Metropolicie za zgodą Rady Hierarchów, w pozostałych Kościołach prawo to przysługuje jedynie Stolicy Apostolskiej, a w granicach przez nią ustanowionych biskupom i ich zebraniom prawnie ustanowionym. KPK/83: 838 § 2
KPK/17: 1257
CS: 279 § 2

§ 2. Tym samym władzom przysługuje także prawo zatwierdzania wersji ksiąg przeznaczonych do użytku liturgicznego, po zdaniu relacji, jeśli chodzi o Kościoły patriarchalne lub metropolitalne *sui iuris*, Stolicy Apostolskiej. KPK/83: 838 § 2

§ 3. Do ponownego wydania ksiąg liturgicznych lub ich przekładów na inny język, przeznaczonych do użytku liturgicznego, lub ich części, wymaga się i wystarczy potwierdzenie zgodności z wydaniem zatwierdzonym przez Hierarchę miejsca, o którym w kan. 622 § 1. KPK/83: 826 § 2
KPK/17: 1390

§ 4. Przy zmianach tekstów liturgicznych, należy zważyć na kan. 40 § 1.

⁴S.C. pro Doctr. Fidei, decr. *Ecclesiae Pastorum*, 19 mar. 1975, art. 3, 3.

⁵S.C. pro Doctr. Fidei, decr. 19 mar. 1975, art. 3, 1; Vat. II, const. *Sacrosanctum Concilium*, 22, 40.

Can. 658 – § 1. Catechismi necnon alia scripta ad institutionem catecheticam in scholis cuiusque generis et gradus destinata eorumve versiones approbatione ecclesiastica egent.¹

§ 2. Eadem norma applicanda est ad alios quoque libros de fide aut moribus tractantes, si adhibentur ut textus, quo institutio catechetica nittitur.²

Can. 659 – Commendatur, ut scripta quaelibet, quae fidem catholicam aut mores illustrant, saltem licentia ecclesiastica munita sint, salvis praescriptis institutorum vitae consecratae, quae plus exigunt.³

Can. 660 – In diariis, foliis aut libellis periodicis, qui religionem catholicam aut bonos mores manifesto impetere solent, ne quid scribant christifideles nisi iusta et rationabili de causa; clerici autem et sodales institutorum religiosorum insuper nonnisi de licentia eorum, de quibus in can. 662.⁴

Can. 661 – § 1. Licentia ecclesiastica cum solo verbo imprimatur expressa significat opus ab erroribus circa fidem catholicam et mores esse immune.

§ 2. Approbatio vero ab auctoritate competenti concessa ostendit textum ab Ecclesia acceptum aut opus doctrinae authenticae Ecclesiae consonum esse.

§ 3. Si opus insuper ab Episcopo eparchiali vel ab auctoritate superiore laudatum vel benedictum est, hoc significat illud doctrinam authenticam Ecclesiae bene exprimere ideoque commendandum esse.

Can. 662 – § 1. Approbatio vel licentia ecclesiastica ad libros edendos, nisi aliud iure expresse statuitur, concedi potest sive ab Hierarcha loci proprio auctoris sive ab Hierarcha loci, ubi publici iuris fiunt, sive denique ab auctoritate superiore, quae in personas vel locos potestatem regiminis executivam exercet.⁵

¹ S.C. pro Doctr. Fidei, decr. 19 mar. 1975, art. 4, 1.

² S.C. pro Doctr. Fidei, decr. 19 mar. 1975, art. 4, 2.

³ S.C. pro Doctr. Fidei, decr. 19 mar. 1975, art. 4, 3 et art. 5, 1; resp. 25 iun. 1980, II.

Kan. 658 – § 1. Katechizmy, jak też inne pisma przeznaczone do nauczania katechezy w szkołach każdego rodzaju i stopnia oraz ich przekłady wymagają zatwierdzenia kościelnego. KPK/83: 827 § 1
KPK/17: 1385 § 1
n. 2

§ 2. Ta sama norma ma zastosowanie także do innych ksiąg traktujących o wierze albo moralności, jeśli się je przyjmuje jako teksty, na których opiera się nauczanie katechetyczne. KPK/83: 827 § 2

Kan. 659 – Poleca się, aby wszelkie pisma, które wyjaśniają wiarę katolicką albo obyczaje, były opatrzone przynajmniej pozwoleniem kościelnym, z zachowaniem przypisów instytutów życia konsekrowanego, stawiających większe wymagania. KPK/83: 827 § 3
KPK/17: 1385 § 1
n. 2

Kan. 660 – W dziennikach, czasopismach albo wydawnictwach periodycznych, które otwarcie atakują religię katolicką albo dobre obyczaje, chrześcijanie powinni zamieszczać publikacje tylko dla słusznej i uzasadnionej przyczyny; ponadto duchowni i członkowie instytutów zakonnych mogą to czynić jedynie za zgodą osób, o których w kan. 662. KPK/83: 831 § 1
KPK/17: 1386 § 2

Kan. 661 – § 1. Zezwolenie kościelne, wyrażone jedynie słowem „imprimatur” oznacza, że dzieło jest wolne od błędów co do wiary katolickiej i obyczajów.

§ 2. Zatwierdzenie zaś udzielone przez kompetentną władzę, wskazuje, że tekst został zaakceptowany przez Kościół albo, że dzieło jest zgodne z autentycznym nauczaniem Kościoła.

§ 3. Jeśli ponadto dzieło zostało pochwalone lub pobłogosławione przez biskupa eparchialnego lub przez władzę wyższą, to znaczy, że dobrze wyraża ono autentyczną naukę Kościoła i dlatego należy je zalecać.

Kan. 662 – § 1. Zatwierdzenia lub pozwolenia kościelnego na wydanie książek, jeśli prawo wyraźnie nie stanowi inaczej, może udzielić własny Hierarcha miejsca autora lub Hierarcha miejsca publikacji, lub wreszcie władza wyższa, która sprawuje wykonawczą władzę rządzenia nad osobami i miejscami. KPK/83: 824 § 1
KPK/17: 1395 § 2

⁴S.C. pro Doctr. Fidei, decr. 19 mar. 1975, art. 5, 2.

⁵S.C. pro Doctr. Fidei, decr. 19 mar. 1975, art. 1, 1.

§ 2. Sodales institutorum religiosorum, ut scripta quaestiones de fide catholica aut moribus tractantia edere possint, licentia quoque egent sui Superioris maioris ad normam typici vel statutorum.¹

Can. 663 – § 1. Licentia aliquod opus edendi aut alicuius operis approbatio, laudatio vel benedictio valet pro textu originali, non autem pro novis editionibus vel versionibus.²

§ 2. Si agitur de editionibus Sacrae Scripturae vel aliis libris, qui approbatione ecclesiastica ad normam iuris indigent, approbatio ab uno Hierarcha loci legitime concessa non sufficit, ut iidem in alia eparchia adhiberi possint, sed requiritur explicitus consensus Hierarchae loci eiusdem eparchiae.

Can. 664 – § 1. Iudicium de libris committi potest ab Hierarcha loci censoribus ex elencho a Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis vel Consilio Hierarcharum confecto aut pro eius prudentia aliis personis, quibus confidit; denique constitui potest commissio specialis censorum, quam Hierarcha loci, Synodus Episcoporum Ecclesiae patriarchalis vel Consilium Hierarcharum consulere possunt.³

§ 2. Censores eligantur scientia, recta doctrina et prudentia praestantes et in suo obeundo officio omni personarum acceptione seposita iudicium ferant secundum doctrinam catholicam, sicut a magisterio authentico Ecclesiae proponitur.⁴

§ 3. Censores opinionem scripto dare debent; quae si favet, Hierarcha pro suo prudenti iudicio licentiam aut approbationem concedat expresso suo nomine; secus rationes denegationis cum operis auctore communit.⁵

Can. 665 – § 1. Caveant parochi et rectores ecclesiarum, ne in suis ecclesiis icones vel imagines ab arte sacra germana alienae aut libri religioni christianae vel moribus minus consonantes exponantur, vendantur aut distribuantur.⁶

¹ Leo XIII, const. *Officiorum ac munerum*, 25 ian. 1897, 36; Pius X, m.p. *Sacrorum Antistitum*, 1 sep. 1910, IV in fine.

² Leo XIII, const. *Officiorum ac munerum*, 25 ian. 1897, 44.

³ S.C. pro Doctr. Fidei, decr. 19 mar. 1975, art. 6, 1. – Leo XIII, const. *Officiorum ac munerum*, 25 ian. 1897, 38; Pius X, m.p. *Sacrorum Antistitum*, 1 sep. 1910, IV.

⁴ S.C. pro Doctr. Fidei, decr. 19 mar. 1975, art. 6, 2. – Leo XIII, const. *Officiorum ac munerum*, 25 ian. 1897, 39; Pius X, m.p. *Sacrorum Antistitum*, 1 sep. 1910, IV.

§ 2. Członkowie instytutów zakonnych, aby mogli wydawać pisma traktujące o zagadnieniach wiary katolickiej albo obyczajach, potrzebują także pozwolenia swojego przełożonego wyższego, zgodnie z typikami i statutami.

KPK/83: 832
KPK/17: 1385 § 3

Kan. 663 – § 1. Pozwolenie na wydanie jakiegoś dzieła lub zatwierdzenie jakiegoś dzieła, jego pochwała lub błogosławieństwo jest ważne dla tekstu oryginalnego, nie zaś dla nowych wydań lub przekładów.

KPK/83: 829
KPK/17: 1392 § 1

§ 2. Jeśli chodzi o wydanie Pisma św. albo innych ksiązek, które wymagają zgodnie z prawem zatwierdzenia kościelnego, zatwierdzenie prawnie udzielone przez jednego Hierarchę miejsca nie wystarczy, aby można było z nich korzystać w innej eparchii, lecz wymaga się wyraźnej zgody Hierarchy miejsca tej eparchii.

Kan. 664 – § 1. Ocenę ksiązek może Hierarcha miejsca powierzyć cenzorom z listy sporządzonej przez Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego albo Radę Hierarchów, albo według własnego osądu także innym osobom, którym ufa. Można wreszcie ustanowić specjalną komisję cenzorów, z którą mogą się konsultować Hierarcha miejsca, Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego lub Rada Hierarchów.

KPK/83: 830 § 1
KPK/17: 1393 § 1

§ 2. Na cenzorów należy wybierać ludzi obdarzonych wiedzą, zdrową nauką i roztropnością, a przy wykonywaniu swego urzędu winni wydawać oceny zgodne z doktryną katolicką przedstawianą przez Nauczycielski Urząd Kościoła, odrzucając wszelki wzgląd na osobę.

KPK/83: 830 § 1, 2
KPK/17: 1393 § 2

§ 3. Cenzorzy winni wydawać opinie na piśmie; jeśli jest ona przychylna, Hierarcha zgodnie z własnym roztroprnym osądem, powinien udzielić wyraźnie w swoim imieniu pozwolenia lub zatwierdzenia; w przeciwnym wypadku powinien powiadomić autora dzieła o przyczynach odmowy.

KPK/83: 830 § 3
KPK/17: 1393 § 4,
1394 § 2

Kan. 665 – § 1. Proboszczowie i rektorzy kościołów powinni wystrzegać się, aby w ich kościołach nie wystawiano, nie sprzedawano i nie rozprawiano ikon lub obrazów, które są obce prawdziwej sztuce świętej, lub ksiązek niezgodnych z religią chrześcijańską lub obyczajami.

KPK/83: 827 § 4

KPK/83: 828
KPK/17: 1389

⁵S.C. pro Doctr. Fidei, decr. 19 mar. 1975, art. 6, 3. – Pius X, m.p. *Sacrorum Antistitum*, 1 sep. 1910, IV.

⁶S.C. pro Doctr. Fidei, decr. 19 mar. 1975, art. 4, 4.

Kan. 664 § 3 – Nazwisko udzielającego zezwolenia winno być umieszczone w dziele wydrukowanym (*Int. z dnia 20 czerwca 1987 r. dotycząca kan. 830 § 3 KPK/83 – AAS 79 (1987) s. 1249*). * INTERPRETACJA

§ 2. Item parochorum et rectorum ecclesiarum necnon moderatorum scholarum catholicarum est curare, ut spectacula cuiusvis speciei sub eorum patrocínio volvenda sensu discretionis christianae seligantur.

§ 3. Caveant christifideles omnes, ne ea, de quibus in § 1, emendo, vendendo, legendo vel cum aliis communicando sibi aliisve damnum spirituale inferant.

Can. 666 – § 1. Opus intellectuale auctoris sub tutela iuris est sive, quatenus manifestat personalitatem illius, sive, quatenus fons est iurium patrimonialium.

§ 2. Sub tutela iuris sunt textus legum et actorum officialium cuiuscumque auctoritatis ecclesiasticae atque eorum collectiones authenticae; ideoque ea iterum edere non licet nisi impetrata eiusdem vel auctoritatis superioris licentia et servatis condicionibus ab eadem praescriptis.

§ 3. Iure particulari uniuscuiusque Ecclesiae sui iuris normae magis determinatae de hac re ferantur servatis praescriptis iuris civilis circa iura auctoris.

§ 2. Również proboszczowie i rektorzy kościołów oraz kierownicy szkół katolickich, winni troszczyć się, aby jakiegokolwiek rodzaju przedstawienia przygotowywane pod ich kierunkiem wybierano w poczuciu rozeznania chrześcijańskiego.

§ 3. Wszyscy chrześcijanie powinni baczyć, aby nie wyrządzić sobie ani innym osobom szkody duchowej przez sprzedawanie, kupowanie, czytanie lub używanie materiałów, o których mowa w § 1.

Kan. 666 – § 1. Dzieło intelektualne autora jest pod ochroną prawną, zarówno gdy tworzy jego uprawnienia osobiste jak też jako źródło praw dziedzicznych.

§ 2. Pod ochroną prawną znajdują się teksty ustaw i oficjalnych dokumentów każdej władzy kościelnej i ich autentyczne zbiory; nie godzi się więc ponownie ich wydawać, chyba że za wyraźnym pozwoleniem tej samej lub wyższej władzy i z zachowaniem warunków przez nią przepisanych.

§ 3. Bardziej szczegółowe normy w tej kwestii powinno ustanowić prawo partykularne każdego Kościoła *sui iuris*, z zachowaniem przepisów prawa cywilnego odnośnie do praw autorskich.

* Kongregacja do Spraw Wychowania Katolickiego, *L'Ecole Catholique*, Roma 1977; NORMY SPECJALNE*
tekst polski: PPK XI/1 n. 20621-20712.

** Jan Paweł II, Konstytucja Apostolska *Ex corde Ecclesiae* z dnia 15 sierpnia 1990 r., AAS 82 (1990) s. 1475-2509; tekst polski: OsRomPol 11 (1990) n. 11-12, s. 5-9.

*** Jan Paweł II, Konstytucja Apostolska *Sapientia christiana* z dnia 15 kwietnia 1979 r., AAS 71 (1979) s. 469-499; tekst polski: PPK XII/1 n. 23053-23243; Kongregacja do Spraw Wychowania Katolickiego, Zarządzenia wprowadzające w życie Konstytucję Apostolską *Sapientia Christiana* z dnia 29 kwietnia 1979 r., AAS 71 (1979) s. 500-521; tekst polski: PPK XII/1 n. 23244-23418.

TITULUS XVI DE CULTU DIVINO ET PRAESERTIM DE SACRAMENTIS

Can. 667 – Per sacramenta, quae Ecclesia dispensare tenetur, ut sub signo visibili mysteria Christi communicet, Dominus noster Iesus Christus homines in virtute Spiritus Sancti sanctificat, ut singulari modo Dei Patris veri adoratores fiant, eosque sibi ipsi et Ecclesiae, suo Corpori, inserit; quare christifideles omnes, praesertim vero ministri sacri, eisdem sacramentis religiose celebrandis et suscipiendis praescripta Ecclesiae diligenter servent.¹

Can. 668 – § 1. Cultus divinus, si defertur nomine Ecclesiae a personis legitime ad hoc deputatis et per actus ab auctoritate ecclesiastica approbatos, dicitur publicus; secus privatus.

§ 2. Ad cultus divini publici ordinationem auctoritas competens ea est, de qua in can. 657, firmo can. 199, § 1; nemo alius quidquam ab hac auctoritate statutis addat, ab eis demat aut eadem mutet.²

Can. 669 – Cum sacramenta eadem sint pro universa Ecclesia et ad divinum depositum pertineant, solius supremae Ecclesiae auctoritatis est approbare vel definire, quae ad eorum validitatem sunt requisita.

Can. 670 – § 1. Christifideles catholici iusta de causa adesse possunt cultui divino aliorum christianorum et in eo partem habere servatis eis, quae habita ratione gradus communionis cum Ecclesia catholica ab Episcopo eparchiali aut ab auctoritate superiore statuta sunt.³

¹ Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 9; Trid., sess. VII, *Canones de sacramentis in genere*; Iohannes XXII, ep. *Salvator noster*, 29 apr. 1319, „Tenet”; Benedictus XII, a. 1341, prop. 42, Armenorum, damn.; Pius IV, const. *Iniunctum nobis*, 13 nov. 1564, Professio fidei Trident.; Gregorius XIII, const. *Sanctissimus*, a. 1575, Professio fidei Graecis praescr., § 9; Benedictus XIV, ep. *Nuper ad Nos*, 16 mar. 1743, Professio fidei Maronitis praescr., § 5; Pius XII, litt. encycl. *Mediator Dei*, 20 nov.

TYTUŁ XVI
KULT BOŻY,
ZWŁASZCZA SAKRAMENTY

NORMY SPECJALNE*

Kan. 667 – Przez sakramenty, którymi Kościół ma obowiązek szafować, aby pod znakiem widzialnym objawiać tajemnicę Chrystusa, nasz Pan Jezus Chrystus uświęca ludzi w mocy Ducha Świętego, aby na sobie właściwy sposób prawdziwie oddawali cześć Bogu Ojcu, i wszczepia ich w siebie samego i w Kościół, który jest Jego Ciałem; dlatego wszyscy chrześcijanie, przede wszystkim zaś święci szafarze, powinni pobożnie celebrując i przyjmując te sakramenty, wiernie zachowywać przepisy Kościoła.

KPK/83: 840
KPK/17: 737 § 1

Kan. 668 – § 1. Kult Boży, jeśli jest sprawowany w imieniu Kościoła przez osoby prawnie do tego wyznaczone i przez czynności zaaprobowane przez władzę kościelną, nazywa się kultem publicznym; w innym przypadku jest to kult prywatny.

KPK/83: 834 § 2
KPK/17: 1256

§ 2. Kompetentną władzą dla organizowania kultu publicznego jest władza, o której mowa w kan. 657, z zachowaniem kan. 199 § 1; nikt inny nie może względem postanowień tej władzy niczego dodać, ująć ani zmienić.

KPK/83: 838 § 1,
846 § 1
KPK/17: 1260

Kan. 669 – Ponieważ sakramenty są te same dla całego Kościoła i należą do depozytu wiary, tylko do najwyższej władzy kościelnej należy zatwierdzanie lub określanie wymogów do ich ważności.

KPK/83: 841

Kan. 670 – § 1. Katolicy dla słusznej przyczyny mogą być obecni podczas sprawowania kultu Bożego przez innych chrześcijan, a także uczestniczyć w nim, z zachowaniem tego wszystkiego, co, stosownie do stopnia wspólnoty z Kościołem katolickim, postanowił biskup eparchialny lub wyższa władza.

1947, I „Ecclesia” et „Utique”; Vat. II, const. *Sacrosanctum Concilium*, 6-7, 14, 26-28, 59; const. *Lumen gentium*, 7 „In corpore”; Synodus Episcoporum, *Ultimis temporibus*, 30 nov. 1971, Pars Altera, I, d).

² Vat. II, const. *Sacrosanctum Concilium*, 22 § 3.

³ Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 26, 28; decr. *Unitatis redintegratio*, 8; Secret. ad Christ. Unit. Fov., *Directorium* I, 14 maii 1967, 50-51, 59.

§ 2. Si christianis acatholicis desunt loca, in quibus cultum divinum digne celebrent, Episcopus eparchialis usum aedificii catholici vel coemeterii vel ecclesiae concedere potest ad normam iuris particularis propriae Ecclesiae sui iuris.¹

Can. 671 – § 1. Ministri catholici sacramenta licite solis christifidelibus catholicis ministrant, qui pariter eadem a solis ministris catholicis licite suscipiunt.²

§ 2. Si vero necessitas id postulat aut vera spiritualis utilitas id suadet et dummodo periculum vitetur erroris vel indifferentismi, licet christifidelibus catholicis, quibus physice aut moraliter impossibile est accedere ad ministrum catholicum, sacramenta paenitentiae, Eucharistiae et unctionis infirmorum suscipere a ministris acatholicis, in quorum Ecclesiis valida existunt praedicta sacramenta.³

§ 3. Item ministri catholici licite sacramenta paenitentiae, Eucharistiae et unctionis infirmorum ministrant christifidelibus Ecclesiarum orientalium, quae plenam communionem cum Ecclesia catholica non habent, si sua sponte id petunt et rite sunt dispositi; quod etiam valet circa christifideles aliarum Ecclesiarum, quae iudicio Sedis Apostolicae, ad sacramenta quod attinet, in pari condicione ac praedictae Ecclesiae orientales versantur.⁴

§ 4. Si vero adest periculum mortis aut de iudicio Episcopi eparchialis aut Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis vel Consilii Hierarcharum alia urget gravis necessitas, ministri catholici licite eadem sacramenta ministrant ceteris quoque christianis plenam communionem cum Ecclesia catholica non habentibus, qui ad ministrum propriae Communitatis ecclesialis accedere non possunt atque sua sponte id petunt, dummodo circa eadem sacramenta fidem manifestent fidei Ecclesiae catholicae consentaneam et rite sint dispositi.⁵

§ 5. Pro casibus, de quibus in §§ 2, 3 et 4, normae iuris particularis ne ferantur nisi post consultationem cum auctoritate competenti saltem

¹ Secret. ad Christ. Unit. Fov., *Directorium* I, 14 maii 1967, 52, 61.

² Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 26; decr. *Unitatis redintegratio*, 8.

³ Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 27; Secret. ad Christ. Unit. Fov., *Directorium* I, 14 maii 1967, 42-44; *Déclaration*, 7 ian. 1970, 3, 6 „Le catholique”.

§ 2. Jeżeli chrześcijanie akatolicy nie mają miejsca, w którym mogliby godnie sprawować kult Boży, biskup eparchialny może zezwolić na używanie budynku katolickiego, cmentarza lub kościoła, według prawa partykularnego własnego Kościoła *sui iuris*.

Kan. 671 – § 1. Katolicy szafarze godziwie udzielają sakramentów tylko chrześcijanom katolikom, którzy też godziwie przyjmują je tylko od katolickich szafarzy. KPK/83: 844 § 1
KPK/17: 731 § 2

§ 2. Jeśli domaga się tego konieczność lub zaleca prawdziwy pożytek duchowy i jeśli nie zachodzi niebezpieczeństwo błędu lub indyferentyzmu, wolno chrześcijanom katolikom, dla których fizycznie lub moralnie jest niemożliwe udanie się do katolickiego szafarza, przyjąć sakramenty pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych od szafarzy akatolickich tych Kościołów, w których są ważne wymienione sakramenty. KPK/83: 844 § 2

§ 3. Także szafarze katolicy godziwie udzielają sakramentów pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych chrześcijanom Kościołów wschodnich, nie mających pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim, gdy sami o nie proszą i są odpowiednio przygotowani. Odnosi się to także do chrześcijan innych Kościołów, które według oceny Stolicy Apostolskiej, dotyczącej sakramentów, są w takiej samej sytuacji, co i wspomniane Kościoły wschodnie. KPK/83: 844 § 3

§ 4. Jeśli zaś istnieje niebezpieczeństwo śmierci albo przynagła inna poważna konieczność, albo, zdaniem biskupa eparchialnego, Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego lub Rady Hierarchów, szafarze katolicy mogą godziwie udzielać wymienionych sakramentów także pozostałym chrześcijanom, nie mającym pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim, którzy nie mogą się udać do szafarza swojej wspólnoty kościelnej i sami o nie proszą, jeśli odnośnie do tych sakramentów wyrażają wiarę zgodną z Kościołem katolickim i są odpowiednio przygotowani. KPK/83: 844 § 4

§ 5. W przypadkach, o których mowa w § 2, 3 i 4, normy prawa partykularnego nie mogą być stosowane bez konsultacji z kompetentną władzą KPK/83: 844 § 5

⁴ Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 27; decr. *Unitatis redintegratio*, 15 „Cum”; Secret. ad Christ. Unit. Fov., *Directorium* I, 14 maii 1967, 39, 46; *Déclaration*, 7 ian. 1970, 3, 6; instr. 1 iun. 1972, 5; *Communicatio*, 17 oct. 1973, 8.

⁵ Secret. ad Christ. Unit. Fov., *Directorium* I, 14 maii 1967, 55; instr. 1 iun. 1972, 6; *Communicatio*, 17 oct. 1973, 6.

locali Ecclesiae vel Communitatis ecclesialis acatholicae, cuius interest.¹

Can. 672 – § 1. Sacramenta baptismi, chrismationis sancti myri et sacrae ordinationis iterari non possunt.²

§ 2. Si vero prudens dubium existit, num re vera aut num valide celebrata sint, dubio quidem post seriam investigationem permanente sub conditione ministrentur.³

Can. 673 – Celebratio sacramentorum, imprimis Divinae Liturgiae, utpote actio Ecclesiae, quatenus fieri potest, cum actuosa participatione christifidelium fiat.⁴

Can. 674 – § 1. In sacramentis celebrandis accurate servantur ea, quae in libris liturgicis continentur.⁵

§ 2. Minister sacramenta celebret secundum praescripta liturgica propriae Ecclesiae sui iuris, nisi aliud iure statuitur vel ipse specialem facultatem a Sede Apostolica obtinuit.⁶

¹ Secret. ad Christ. Unit. Fov., *Directorium* I, 14 maii 1967, 42; *Déclaration*, 7 ian. 1970, 5; *Communicatio*, 17 oct. 1973, 8, b).

² Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 9; Trid., sess. VII, *Canones de sacramentis in genere*, can. 9; *De baptismo*, cann. 11, 13; sess. XXIII, *De ordine*, cap. 4, can. 4; Apost. cann. 47, 68; Carth. can. 48; Quinisext. can. 95; S. Basilius M., cann. 1, 47; Timotheus Alexandrin., can. 19; S. Stephanus, litt. a. 258; S. Nicolaus I, litt. *Ad consulta vestra*, 13 nov. 866, XV; Professio fidei (in Lugd. II) a Michaele Palaeologo Gregorio X oblata, a. 1274; Iohannes XXII, ep. *Salvator noster*, 29 apr. 1319 „Sed”; Pius IV, const. *Iniunctum nobis*, 13 nov. 1564, Professio fidei Trident., § 1; Gregorius XIII, const. *Sanctissimus*, a. 1575, Professio fidei Graecis praescr., § 9; Benedictus XIV, ep. *Nuper ad Nos*, 16 mar. 1743, Professio fidei Maronitis praescr., § 5; ep. encycl. *Ex quo*, 1 mar. 1756, § 55. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, litt. III, § 2 „Sacramentum”.

³ Quinisext. can. 84; S. Basilius M., cann. 1, 47; Timotheus Alexandrin., can. 19; Clemens VIII, instr. *Sanctissimus*, 31 aug. 1595, §§ 1,4 „Si Episcopus”; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § III, II-III; ep. encycl. *Demandatam*, 24 dec. 1743, § 14; S.C.S. Off., (Jerosolym.), 14 ian. 1885; S.C. de Prop. Fide, instr. 31 iul. 1902, 3; Secret. ad Christ. Unit. Fov., *Directorium* I, 14 maii 1967, 15. * Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 2.

przynajmniej zainteresowanego Kościoła lokalnego lub Wspólnoty kościelnej akatolickiej.

Kan. 672 – § 1. Sakramenty chrztu, chryzmacji oraz święceń nie mogą być powtarzane. KPK/83: 845 § 1
KPK/17: 732 § 1

§ 2. Jeśli zaś istnieje roztropna wątpliwość, czy rzeczywiście lub czy ważne były udzielone, i wątpliwość ta pozostaje mimo przeprowadzenia dokładnego dochodzenia, należy udzielić ich warunkowo. KPK/83: 845 § 2
KPK/17: 732 § 2

Kan. 673 – Sakramenty, przede wszystkim Boska Liturgia, jako czynności Kościoła, o ile to możliwe, powinny być sprawowane z czynnym udziałem chrześcijan. KPK/83: 837 § 2

Kan. 674 – § 1. Przy sprawowaniu sakramentów należy dokładnie zachowywać to wszystko, co przepisują księgi liturgiczne. KPK/83: 846 § 1
KPK/17: 732 § 1

§ 2. Szafarz powinien sprawować sakramenty według przepisów liturgicznych własnego Kościoła *sui iuris*, jeśli prawo inaczej nie stanowi albo nie otrzymał specjalnych uprawnień od Stolicy Apostolskiej. KPK/83: 846 § 2
KPK/17: 733 § 2
CS: 2 § 1

⁴ Vat. II, const. *Sacrosanctum Concilium*; 14, 26-27, 48.

⁵ Trid., sess. VII, *Canones de sacramentis in genere*, can. 13; Pius IV, const. *Iniunctum Nobis*, 13 nov. 1564, *Professio fidei Trident.*, § 1; Pius V, const. *Providentia*, 20 aug. 1566, § 1; Gregorius XIII, const. *Sanctissimus*, a. 1575, *Professio fidei Graecis praescr.*, § 10; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § IX, I; ep. encycl. *Demandatam*, 24 dec. 1743, § 11; ep. encycl. *Allatae sunt*, 26 iul. 1755, § 34; S.C. de Prop. Fide, litt. 4 iul. 1833; (C.G.), 30 apr. 1866, ad 2; Pius X, const. *Tradita ab antiquis*, 14 sep. 1912, I. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, introd. „Laudabilis”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. I, 2; cap. XIII, 7; pars IV, cap. V, 1; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, cann. 2, 8; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. I „Quapropter”; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. III, art. IX, 1-2; cap. V, art. I, 7; art. III, 3, VI; Syn. Leopoli. Ruthenorum, a. 1891, tit. IV, cap. I, 10; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. I, 12, I; art. II, 7, VIII; art. IV, secunda pars, I, III; Syn. Armen., a. 1911, 441, 613, 619.

⁶ S.C.S. Off., 14 iun. 1843; decr. 6 sep. 1865; S.C. de Prop. Fide, reg. (pro Sacerd. Coptis), 15 mar. 1790, VIII; (C.G.), 11 dec. 1838, ad 17-19; decr. 6 oct. 1863, C), a); (C.G.), 30 apr. 1966, ad 3. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. III, art. IX, 6; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. I, art. V, XI et XIII; Syn. Armen., a. 1911, 620.

CAPUT I

De baptismo

Can. 675 – § 1. In baptismo homo per lavacrum aquae naturalis cum invocatione nominis Dei Patris et Filii et Spiritus Sancti a peccato liberatur, ad vitam novam regeneratur, Christum induit et Ecclesiae, quae eius Corpus est, incorporatur.¹

§ 2. Tantummodo baptismo in re suscepto homo fit capax ceterorum sacramentorum.

Can. 676 – In casu necessitatis urgentis ministrari licet baptismum ea tantum ponendo, quae sunt ad validitatem necessaria.²

Can. 677 – § 1. Baptismus ministratur ordinarie a sacerdote; sed eius ministratio competit salvo iure particulari parochi proprio baptizandi alii-ve sacerdoti de eiusdem parochi vel Hierarchae loci licentia, quae gravi de causa legitime praesumitur.³

§ 2. In casu autem necessitatis baptismum ministrare licet diacono aut eo absente vel impedito alii clerico, sodali instituti vitae consecratae vel cuilibet alii christifideli; patri vero vel matri, si alius, qui baptizandi modum novit, praesto non est.⁴

¹ Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 10; (in Flor.), const. *Cantate Domino*, 4 feb. 1441, § 13; Trid., sess. V, *De peccato originali*, 3-4; sess. VI, *De iustificatione*, capp. 4, 7; sess. VII, *Canones de sacramentis in genere*, can. 1; *De baptismo*, cann. 2, 5; sess. XIV, *De poenitentia*, cann. 1-2. – Apost. cann. 49-50; Carth. can. 110; Innocentius IV, ep. *Sub catholicae*, 6 mar. 1254, § 3, 3; Benedictus XII, a. 1341, prop. 58, Armenorum, damn.; S.C. de Prop. Fide, (C.P.), 12 maii 1630; (C.P.), 13 feb. 1631; (C.P.), 27 mar. 1631; (C.P.), 4 iul. 1633; S.C.S. Off., 8 sep. 1633; 14 iun. 1741, ab „Inoltre”; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § II, II, V; ep. *Nuper ad Nos*, 16 mar. 1743, Professio fidei Maronitis praescr., § 5; S.C.S. Off., instr. (ad Vic. Ap. Abissinae), 2 maii 1858; Vat. II, const. *Lumen gentium*, 11 „Indoles”, 40; decr. *Ad gentes*, 14 „Deinde”. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium a. 1599, LXXII-LXXIII; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 1 „Persuasum”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. II, 1-2, 4; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. II; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. II, 3, XI; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. II, cap. I, 1, c); Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. II, 7, IX; Syn. Armen. a. 1911, 376-377.

ROZDZIAŁ I

Chrzest

Kan. 675 – § 1. W sakramencie chrztu człowiek przez obmycie wodą naturalną połączone z wezwaniem Imienia Boga Ojca i Syna i Ducha Świętego zostaje uwolniony od grzechu, zrodzony powtórnie do nowego życia, obleka się w Chrystusa i zostaje włączony do Kościoła, który jest Jego Ciałem. KPK/83: 849
KPK/17: 737 § 1

§ 2. Jedynie człowiek, który przyjął rzeczywiście chrzest, jest zdolny do przyjęcia pozostałych sakramentów. KPK/83: 842 § 1
KPK/17: 737 § 1

Kan. 676 – W wypadku naglącej konieczności wolno udzielić chrztu, wykonując tylko to, co jest wymagane do ważności sakramentu. KPK/83: 850

Kan. 677 – § 1. Chrzest jest udzielany zwyczajnie przez kapłana; ale kompetentnym do jego udzielania, z zachowaniem prawa partykularnego, jest proboszcz własny przyjmującego chrzest lub inni kapłani za zezwoleniem tegoż proboszcza lub Hierarchy miejsca, które to zezwolenie z poważnej przyczyny domniemuje się zgodnie z prawem. KPK/83: 861 § 1
KPK/17: 738 § 1

§ 2. W przypadku konieczności chrztu może udzielić diakon, albo w przypadku jego nieobecności lub przeszkody, inny duchowny, członek instytutu życia konsekrowanego lub jakikolwiek inny chrześcijanin; nie zezwala się jednak na to ojcu lub matce, jeśli jest obecny ktoś inny umiejący udzielić chrztu. KPK/83: 861 § 2
KPK/17: 741, 742 §
1, 2, 3

² * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. II, 6; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 1, 5; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. II, 3, XIII; Syn. Leopolien. Ruthenorum, a. 1891, tit. II, cap. I, 2; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. II, 7, XX.

³ Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 10; Vat. II, const. *Lumen gentium*, 26 „Ita”, 28 „Fidelium”; decr. *Presbyterorum ordinis*, 5 „Deus”. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 1 „Parochi”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. II, 3; pars III, cap. III, 2, X; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. II, 3, V et XII; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. II, 7, XVIII.

⁴ S. Nicephorus CP., cann. 19, 200; S. Nicolaus I, litt. *Ad consulta vestra*, 13 nov. 866, XV-XVI, CIV; Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 10; (in Flor.), const. *Cantate Domino*, 4 feb. 1441, § 13; Benedictus XIV, ep. *Nuper ad Nos*, 16 mar. 1743, *Professio fidei Maronitis praescr.*, § 5; S.C. de Prop. Fide, instr. 31 iul. 1902, 3. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. II, 3 et 5; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. II, 3, XIII; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. II, 7, XIX.

Can. 678 – § 1. In alieno territorio nemini licet sine debita licentia baptismum ministrare; haec vero licentia a parochio diversae Ecclesiae sui iuris denegari non potest sacerdoti Ecclesiae sui iuris, cui baptizandus ascribendus est.

§ 2. In locis, ubi non pauci degunt christifideles parochum Ecclesiae sui iuris, cui ascripti sunt, non habentes, Episcopus eparchialis presbyterum eiusdem Ecclesiae designet, si fieri potest, qui baptismum ministret.

Can. 679 – Baptismi suscipiendi capax est omnis et solus homo nondum baptizatus.¹

Can. 680 – Foetus abortivus, si vivit et si id fieri potest, baptizetur.

Can. 681 – § 1. Ut infans licite baptizetur, oportet:

- 1° spes habeatur fundata eum in fide Ecclesiae catholicae educatum iri firma § 5;²
- 2° parentes, saltem eorum unus, aut is, qui legitime eorundem locum tenet, consentiant.³

§ 2. Infans expositus et inventus, nisi de eiusdem baptismo certe constat, baptizetur.⁴

§ 3. Rationis usu ab infantia destituti baptizandi sunt ut infantes.

§ 4. Infans sive parentum catholicorum sive etiam acatholicorum, qui in eo versatur vitae discrimine, ut prudenter praevideatur moriturus, antequam usum rationis attingit, licite baptizatur.⁵

§ 5. Infans christianorum acatholicorum licite baptizatur, si parentes aut unus saltem eorum aut is, qui legitime eorundem locum tenet, id petunt et si eis physice aut moraliter impossibile est accedere ad ministrum proprium.

¹ Trid., sess. V, *De peccato originali*, 3-4; sess. VII, *De baptismo*, cann. 12-13. – Carth. can. 110; Timotheus Alexandrin., can. 4; Innocentius III, ep. *Eius exemplo*, 18 dec. 1208; Benedictus XIV, ep. *Postremo mense*, 28 feb. 1747, 21; S.C. pro Doctr. Fidei, instr. 20 oct. 1980, 4-10.

² S.C. pro Doctr. Fidei, instr. 20 oct. 1980, 14-15, 22.

Kan. 678 – § 1. Na obcym terytorium nikt nie może udzielić chrztu bez koniecznego pozwolenia; tego pozwolenia nie może jednak odmówić proboszcz innego Kościoła sui iuris kapłanowi Kościoła sui iuris, do którego należy przyjmujący chrzest.

§ 2. W miejscach, w których są liczni chrześcijanie nie mający proboszcza Kościoła sui iuris, do którego należą, biskup eparchialny, o ile to możliwe, winien wyznaczyć prezbitera tego Kościoła, który będzie udzielał chrztu.

Kan. 679 – Do przyjęcia chrztu jest zdalny każdy człowiek jeszcze nie ochrzczony. KPK/83: 864
KPK/17: 745

Kan. 680 – Płód poroniony, jeśli żyje i o ile jest to możliwe, powinien być ochrzczony. KPK/83: 871
KPK/17: 747

Kan. 681 – § 1. Do godziwego ochrzczenia dziecka wymaga się:

1° aby istniała uzasadniona nadzieja, że dziecko będzie wychowane po katolicku, z zachowaniem § 5; KPK/83: 868 § 1
KPK/17: 750 § 2
KPK/83: 868 § 1, 2
KPK/17: 750 § 2

2° aby zgodzili się rodzice, a przynajmniej jedno z nich, albo ten, kto prawnie ich zastępuje. KPK/83: 868 § 1 n. 1
KPK/17: 750 § 2 n. 1

§ 2. Dziecko podrzucone lub znalezione, jeśli nic pewnego o jego chrzcie nie można ustalić, należy ochrzcić. KPK/83: 870
KPK/17: 781 § 2

§ 3. Pozbawieni od dzieciństwa używania rozumu powinni być ochrzczeni tak jak dzieci. KPK/83: 852 § 2
KPK/17: 745 § 2 n. 1, 754 § 1

§ 4. Godziwie jest chrzczone dziecko rodziców tak katolickich, jak i akatolickich, które znajduje się w tak krytycznym momencie życia, że realnie przewiduje się niebezpieczeństwo śmierci przed osiągnięciem używania rozumu. KPK/83: 868 § 2
KPK/17: 750 § 1

§ 5. Dziecko chrześcijan akatolików godziwie jest chrzczone, jeśli rodzice lub przynajmniej jedno z nich, albo ten, który ich prawnie zastępuje, o to proszą i jeśli istnieje fizyczna lub moralna niemożność udania się do własnego szafarza.

³ Benedictus XIV, ep. *Postremo mense*, 28 feb. 1747, 4-6, 14-17, 19-21.

⁴ Carth. can. 72; Quinisext. can. 84; Benedictus XIV, ep. *Postremo mense*, 28 feb. 1747, 8-11.

⁵ Benedictus XIV, ep. *Postremo mense*, 28 feb. 1747, 8, 23; S.C. pro Doctr. Fidei, instr. 20 oct. 1980, 15.

Can. 682 – § 1. Ut infantia egressus baptizari possit, requiritur, ut voluntatem suam baptismum suscipiendi manifestet, sufficienter in veritatibus fidei sit instructus et in vita christiana probatus; admoneatur etiam, ut de peccatis suis doleat.¹

§ 2. Infantia egressus, qui in periculo mortis versatur, baptizari potest, si quam de praecipuis veritatibus fidei habet cognitionem et quovis modo intentionem suam baptismum suscipiendi manifestavit.²

Can. 683 – Baptismus celebrari debet secundum praescripta liturgica Ecclesiae sui iuris, cui ad normam iuris baptizandus ascribendus est.³

Can. 684 – § 1. Ex vetustissimo Ecclesiarum more baptizandus unum saltem habeat patrinum.⁴

§ 2. Patrini ex suscepto munere est baptizando, qui infantia egressus est, in initiatione christiana astare vel baptizandum infantem praesentare atque operam dare, ut baptizatus vitam christianam baptismo congruam ducat et obligationes cum eo cohaerentes fideliter impleat.⁵

Can. 685 – § 1. Ut quis patrini munere valide fungatur, requiritur, ut:⁶

- 1° sit tribus sacramentis baptismi, chrismationis sancti myri et Eucharistiae initiatus;
- 2° ad Ecclesiam catholicam pertineat firma § 3;
- 3° intentionem id munus gerendi habeat;
- 4° sit ab ipso baptizando aut eius parentibus vel tutoribus aut, si desunt, a ministro designatus;
- 5° non sit pater aut mater aut coniux baptizandi;

¹ Laod. cann. 46-47; Quinisext. can. 78; S. Nicephorus CP., can. 190; Trid., sess. VI, *De iustificatione*, cap. 6; Benedictus XIV, ep. *Postremo mense*, 28 feb. 1747, 18, 32-51.

² Laod. can. 47; S. Cyrillus Alexandrin., can. 5; S. Nicephorus CP., can. 6.

³ Clemens VIII, instr. *Sanctissimus*, 31 aug. 1595, § 5 „Proles sequatur”; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § II, VIII-X; ep. encycl. *Demandatam*, 24 dec. 1743, §§ 17-18; S.C. de Prop. Fide, decr. 6 oct. 1863, D), c), d), e). * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. III, art. IX, 12; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. I, art. V, XXV; Syn. Armen., a. 1911, 623.

⁴ S. Nicolaus I, litt. *Ad consulta vestra*, 13 nov. 866, XVIII; S.C. de Prop. Fide, reg. (pro Sacerd. Coptis), 15 mar. 1790, XI. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, LXXXVII; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 1 „Unum”; Syn. Ain-Trazen.

Kan. 682 – § 1. Po wyjściu z wieku dziecięcego może być ochrzczony ten, kto wyrazi swoją wolę przyjęcia chrztu, został dostatecznie pouczony o prawdach wiary i wypróbowany w życiu chrześcijańskim. Ma być również pouczony o konieczności żalu za grzechy. KPK/83: 865 § 1
KPK/17: 752 § 1

§ 2. Po wyjściu z wieku dziecięcego, ten kto znajduje się w niebezpieczeństwie śmierci, może być ochrzczony, jeśli mając jakąś znajomość głównych prawd wiary, ujawni w jakikolwiek sposób swoją intencję przyjęcia chrztu. KPK/83: 865 § 2
KPK/17: 752 § 2

Kan. 683 – Chrztu należy udzielać według przepisów liturgicznych Kościoła *sui iuris*, do którego według prawa będzie należał przyjmujący chrzest.

Kan. 684 – § 1. Na podstawie starożytnego zwyczaju Kościołów, przyjmujący chrzest powinien mieć przynajmniej jednego chrzestnego. KPK/83: 872
KPK/17: 762 § 1

§ 2. Do obowiązków chrzestnego, wynikających z podjętego zadania, należy w odniesieniu do przyjmującego chrzest po wyjściu z wieku dziecięcego – towarzyszyć mu w chrześcijańskim wtajemniczeniu, a w odniesieniu do dziecka – przedstawić je do chrztu oraz dołożyć starań, aby ochrzczony prowadził życie chrześcijańskie odpowiadające przyjętemu sakramentowi i wiernie wypełniał złączone z nim obowiązki. KPK/83: 872
KPK/17: 769

Kan. 685 – § 1. Ważnie może podjąć obowiązki chrzestnego ten, kto:

- 1° przyjął sakramenty chrztu, chryzmacji i Eucharystii; KPK/83: 874 § 1
KPK/17: 765, 766
KPK/83: 874 § 1 n. 3
- 2° należy do Kościoła katolickiego, z zachowaniem § 3; KPK/83: 874 § 1 n. 3
- 3° posiada intencję pełnienia tego zadania; KPK/83: 874 § 1 n. 1
KPK/17: 765 n. 1
- 4° jest wyznaczony przez samego przyjmującego chrzest albo przez jego rodziców lub opiekunów, albo, jeśli ich nie ma, przez szafarza chrztu; KPK/83: 874 § 1 n. 1
KPK/17: 765 n. 4
- 5° nie jest ojcem, matką lub małżonkiem przyjmującego chrzest; KPK/83: 874 § 1 n. 5
KPK/17: 765 n. 3

Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 1, 4; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. II, 3, XV; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. II, 7, XXIII.

⁵ * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 1 „Unum”; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. II, cap. I, 3.

⁶ S. Theodorus Studita, ep. II, 219, interr. XIV; S.C.S. Off., 14 oct. 1676, ad 1; 5 nov. 1676; (Mission. Aegypti), 9 dec. 1745; (Smyrn.), 30 iun. et 7 iul. 1864, ad 4. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. II, 11; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. II, 4; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. II, 3, XV; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. II, 7, XXIV-XXVI; Syn. Armen., a. 1911, 389.

6° non sit poena excommunicationis, etiam minoris, suspensionis, depositionis vel privationis iuris patrini munus gerendi punitus.

§ 2. Ut quis patrini munere licite fungatur, insuper requiritur, ut aetatem iure particulari requisitam habeat atque vitam ducat fidei et muneri suscipiendo congruam.¹

§ 3. Iusta de causa licet admittere christifidelem alicuius Ecclesiae orientalis acatholicae ad munus patrini, sed semper simul cum patrino catholico.²

Can. 686 – § 1. Parentes obligatione tenentur, ut infans quam primum secundum legitimam consuetudinem baptizetur.³

§ 2. Curet parochus, ut infantis baptizandi parentes itemque, qui munus patrini sunt suscepturi, de significatione huius sacramenti deque obligationibus cum eo cohaerentibus congrue edoceantur et ad celebrationem sacramenti apte praeparentur.⁴

Can. 687 – § 1. Baptismus extra casum necessitatis in ecclesia paroeiali celebrandus est salvis legitimis consuetudinibus.⁵

§ 2. In domibus autem privatis baptismus ministrari potest ad normam iuris particularis vel de Hierarchae loci licentia.⁶

Can. 688 – Qui baptismum ministrat, curet, ut, nisi adest patrinus, habeatur saltem testis, a quo celebratio baptismi probari potest.⁷

¹ S.C. de Prop. Fide, reg. (pro Sacerd. Coptis), 15 mar. 1790, XI; S. Paenit. Ap., 10 dec. 1860, ad 19. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars I, cap. II, 5; pars II, cap. II, 11; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. II, 4); Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. II, 3, XV; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. II, 7, XXIV-XXVI; Syn. Armen., a. 1911, 389.

² Secret. ad Christ. Unit. Fov., *Directorium* I, 14 maii 1967, 48.

³ Eugenius IV (in Flor.), const. *Cantate Domino*, 4 feb. 1441, § 13; Trid., sess. VII, *De baptismo*, cann. 12-13; S.C. de Prop. Fide, instr. 31 iul. 1902, 3; S.C.S. Off., monitum, 18 feb. 1958; S.C. pro Doctr. Fidei, instr. 20 oct. 1980, 7. * Syn. Sergii Patriarchae Maronitarum, 18 sep. 1596, can. 1; Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, LXXVI; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. II, 7; Syn. Gusten. Maronitarum, a. 1768, can. 23; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 1, 1; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. II, 3, III; Syn. Leopoli. Ruthenorum, a. 1891, tit. II, cap. I,

- 6° jest wolny od ekskomuniki, także mniejszej, suspensy, depozycji i nie został ukarany pozbawieniem prawa podjęcia funkcji chrzestnego. KPK/83: 874 § 1 n. 4
KPK/17: 765 n. 2,
766 n. 2
- § 2. Do godziwego podjęcia funkcji chrzestnego należy ponadto ukończyć wiek przepisany prawem partykularnym i prowadzić życie zgodne z wiarą i odpowiadające funkcji, jaką ma się pełnić. KPK/83: 874 § 1 n.
2, 3
KPK/17: 766
- § 3. Dla słusznej przyczyny można dopuścić chrześcijanina jakiegokolwiek Kościoła wschodniego akatolickiego do pełnienia funkcji chrzestnego, ale zawsze razem z chrzestnym katolikiem. KPK/83: 874 § 2
- Kan. 686** – § 1. Do obowiązków rodziców należy, aby dziecko jak najszybciej zostało ochrzczone, z uwzględnieniem prawnego zwyczaju. KPK/83: 867 § 1
KPK/17: 770
- § 2. Proboszcz powinien się zatroszczyć, aby rodzice dzieci, które mają być ochrzczone, jak również ci, którzy mają podjąć funkcję chrzestnych, zostali odpowiednio pouczeni o znaczeniu tego sakramentu i o związanych z nim obowiązkach oraz zostali należycie przygotowani do celebracji chrztu. KPK/83: 851 n. 2
- Kan. 687** – § 1. Poza wypadkiem konieczności, chrztu należy udzielać w kościele parafialnym, z zachowaniem prawnych zwyczajów. KPK/83: 857 § 2
- § 2. W domach prywatnych chrzest może być udzielany według norm prawa partykularnego lub za pozwoleniem Hierarchy miejsca. KPK/83: 860 § 1
KPK/17: 776 § 1
- Kan. 688** – Szafarz sakramentu chrztu powinien zatroszczyć się, aby, jeśli nie ma chrzestnego, był przynajmniej świadek, który by mógł potwierdzić udzielenie chrztu. KPK/83: 875

1, a); Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. II, 7, III.

⁴S.C. pro Doctr. Fidei, instr. 20 oct. 1980, 28, 30.

⁵Quinisext. can. 59. * S. Macarius Hierosolymitan., can. 2; Nerses Astaraken., can. 14; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 1 „Quamquam”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. II, 9; Syn. Gusten. Maronitarum, a. 1768, can. 23; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 1, 2 et 6; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. II, 3, I; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. II, cap. I, 1, b); Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. II, 7, I; Syn. Armen., a. 1911, 385.

⁶* Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 1 „Quamquam”; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. II, cap. I, 1, b).

⁷Benedictus XIV, ep. *Postremo mense*, 28 feb. 1747, 31, 55; S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Vic. Ap. Indiar. Orient.), 8 sep. 1869, 43.

Can. 689 – § 1. Parochus loci, ubi baptismus celebratur, debet nomina baptizatorum mentione facta de ministro, parentibus ac patrinis necnon, si assunt, testibus, de loco ac die baptismi, in librum baptizatorum sedulo et sine mora referre, simul indicatis loco nativitatis necnon Ecclesia sui iuris, cui baptizati ascribuntur.¹

§ 2. Si de filio agitur ex matre non nupta nato, nomen matris inserendum est, si publice de eius maternitate constat aut mater sua sponte scripto vel coram duobus testibus id petit; item nomen patris inserendum est, si eius paternitas probatur aliquo documento publico aut ipsius declaratione coram parcho et duobus testibus facta; in ceteris casibus inscribatur nomen baptizati nulla indicatione de patris aut parentum nomine facta.

§ 3. Si de filio adoptivo agitur, inscribantur nomina adoptantium necnon, saltem si ita fit in actu civili regionis, parentum naturalium ad normam §§ 1 et 2 attento iure particulari.

Can. 690 – Si baptismus nec a parcho nec eo praesente ministratus est, minister de re certiore facere debet parochum loci.²

Can. 691 – Ad baptismum probandum, si nemini fit praeiudicium, sufficit declaratio unius testis omni exceptione maioris aut declaratio ipsius baptizati argumentis indubiis fundata, praesertim si ipse infantia egressus baptismum suscepit.³

¹ Trid., sess. XXIV, *De ref. matrim.*, cap. 2; Benedictus XIV, const. *Firmandis*, 6 nov. 1744, § 9; S.C.S. Off., (Mission. Aegypti), 9 dec. 1745, „Officium”; S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Vic. Ap. Indiar. Orient.), 8 sep. 1869, 21. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 1 „Denique”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. II, 13; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 1, 3; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. II, 3, XXI.

Kan. 689 – § 1. Proboszcz miejsca udzielenia chrztu powinien bezzwłocznie i dokładnie zapisać w księdze ochrzczonych nazwisko ochrzczonego, czyniąc wzmiankę o szafarzu, rodzicach, chrzestnych oraz o świadkach, jeśli są obecni, o miejscu i dacie udzielonego chrztu, podając również miejsce urodzenia oraz Kościół *sui iuris*, do którego ochrzczony nabył przynależność. KPK/83: 877 § 1
KPK/17: 777 § 1

§ 2. Jeśli chodzi o dziecko zrodzone z matki niezamężnej, należy wpisać nazwisko matki, gdy fakt jej macierzyństwa jest publicznie stwierdzony albo ona sama dobrowolnie o to prosi na piśmie lub wobec dwóch świadków. Należy także wpisać nazwisko ojca, gdy jego ojcostwo potwierdza jakiś dokument publiczny albo oświadczenie złożone przez niego wobec proboszcza i dwóch świadków. W pozostałych wypadkach wpisuje się nazwisko ochrzczonego bez żadnej wzmianki o ojcu lub rodzicach. KPK/83: 877 § 2
KPK/17: 777 § 2

§ 3. W wypadku dziecka adoptowanego należy wpisać nazwiska adoptujących oraz – przynajmniej jeśli czyni się tak w akcie cywilnym regionu – nazwiska rodziców naturalnych, zgodnie z § 1 i 2, przy uwzględnieniu przepisów prawa partykularnego. KPK/83: 877 § 3

Kan. 690 – Jeśli chrzest nie był udzielany przez proboszcza ani też w jego obecności, wtedy szafarz chrztu powinien powiadomić o tym fakcie proboszcza miejsca. KPK/83: 878
KPK/17: 778

Kan. 691 – Do udowodnienia chrztu, jeśli to nie przynosi nikomu szkody, wystarczy oświadczenie jednego wiarygodnego świadka albo oświadczenie samego ochrzczonego potwierdzone pewnymi argumentami, zwłaszcza jeśli przyjmował on chrzest po wyjściu z wieku dziecięcego. KPK/83: 878
KPK/17: 779

² S.C. de Prop. Fide, decr. 6 oct. 1863, C), a).

³ Carth. can. 75; Quinisext. can. 84; S.C.S. Off., 5 ian. 1724; Benedictus XIV, ep. *Postremo mense*, 28 feb. 1747, 31, 55; S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Vic. Ap. Indiar. Orient.), 8 sep. 1869, 43, 2.

CAPUT II

De chrismatione sancti myri

Can. 692 – Oportet eos, qui baptizati sunt, sancto myro chrismari, ut sigillo doni Spiritus Sancti signati aptiores testes atque coaedificatores Regni Christi efficiantur.¹

Can. 693 – Sanctum myrum, quod ex oleo olivarum aut aliarum plantarum et ex aromatibus constat, a solo Episcopo conficitur salvo iure particulari, secundum quod haec potestas Patriarchae reservatur.²

Can. 694 – Ex Ecclesiarum orientalium traditione chrismatio sancti myri sive coniunctim cum baptismo sive separatim ministratur a presbytero.³

Can. 695 – § 1. Chrismatio sancti myri ministrari debet coniunctim cum baptismo, salvo casu verae necessitatis, in quo tamen curandum est, ut quam primum ministretur.⁴

§ 2. Si celebratio chrismationis sancti myri non fit simul cum baptismo, minister tenetur de ea certiore facere parochum loci, ubi baptismus ministratus est.

¹ Laod. can. 48; Constantinop. I, can. 7; Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, §§ 9-10; Trid., sess. VII, *Canones de sacramentis in genere*, can. 1; *De confirmatione*, cann. 1-2; Vat. II, const. *Lumen gentium*, 11 „Indoles”; decr. *Ad gentes*, 36 „Ut membra”; decr. *Presbyterorum ordinis*, 5 „Deus”; Paulus VI, const. ap. *Divinae consortium naturae*, 15 aug. 1971. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 2; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. III, 2; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. III.

² Carth. can. 6; Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 13; const. *Lumen gentium*, 26 „Ita”; Pius XII, m.p. *Cleri sanctitati*, 2 iun. 1957, can. 285 § 2 – Gregorius VII, litt. *Summae Sedis*, 6 iun. 1080, „Quorundam”; Innocentius III, const. ap. *Quia divinae*, 4 ian. 1215, „Nam cum olim”; Innocentius IV, ep. *Sub catholicae*, 6 mar. 1254, § 3, 5; Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 11; Leo X, const. ap. *Cunctarum*, 1 aug. 1515; Trid., sess. VII, *De confirmatione*, can. 3; sess. XXIII, *De ordine*, cann. 4, 7; Clemens VIII, instr. *Sanctissimus*, 31 aug. 1595, § 3 „Non sunt cogendi”; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 mar. 1742, § III, I et § IV; instr. *Eo quamvis tempore*, 4 maii 1745, § 8; ep. encycl. *Ex quo*, 1 mar. 1756, §§ 49-58. * Syn. Sisen. Armenorum, a. 1342, „Item ... quod verum chrisma”; Syn. Sergii Patriarchae Maronitarum, 18 sep. 1596, 9; Syn. Diamper. Syro- Malabarensium, a. 1599, CCVII; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 2 „Sacrum”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. II, 12; cap. III, 3, 6; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. III; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. III, IV-VI, X; Syn.

ROZDZIAŁ II
Chryzmacja

- Kan. 692** – Ci, którzy zostali ochrzczeni, powinni także przyjąć sakrament chryzmacji, aby naznaczeni pieczęcią daru Ducha Świętego stali się świadkami i współbudowniczymi Królestwa Chrystusa. KPK/83: 879
- Kan. 693** – Święty myron, który składa się z oleju z oliwek lub innych roślin oraz z substancji aromatycznych, może być sporządzany jedynie przez biskupa z zachowaniem prawa partykularnego, zgodnie z którym władza ta zastrzeżona jest Patriarsze. KPK/83: 847 § 1, 880 § 2
KPK/17: 734 § 1, 781 § 1
- Kan. 694** – Zgodnie z tradycją Kościołów wschodnich chryzmacji udziela prezbiter albo łącznie z chrztem, albo oddzielnie. KPK/83: 882
KPK/17: 782 § 1, 2
- Kan. 695** – § 1. Chryzmacja powinna być udzielana razem z chrztem, z wyjątkiem przypadku prawdziwej konieczności. Należy jednak jak najszybciej jej udzielić. KPK/83: 890, 891
KPK/17: 787, 788
- § 2. Jeśli chryzmacji nie udziela się razem z chrztem, szafarz powinien zawiadomić o tym proboszcza miejsca, w którym chrzest został udzielony.

Leopoliensium. Ruthenorum, a. 1891, tit. II, cap. II; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. I, art. V, XII; cap. III, art. III, XI-XX; Syn. Armen., a. 1911, 395, 404.

³ Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 13-14. – Innocentius IV, ep. *Sub catholicae*, 6 mar. 1254, § 3, 4; Professio fidei (in Lugd. II) a Michaelae Palaeologo Gregorio X oblata, a. 1274; Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 11; Clemens VIII, instr. *Sanctissimus*, 31 aug. 1595, initio; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § II, I-II et § III, I, IV; ep. encycl. *Demandatam*, 24 dec. 1743, § 14; instr. *Eo quamvis tempore*, 4 maii 1745, §§ 6-9; ep. encycl. *Anno vertente*, 19 iun. 1750, § 5; ep. encycl. *Allatae sunt*, 26 iul. 1755, ab § 22; S.C. de Prop. Fide, reg. (pro Sacerd. Coptis), 15 mar. 1790, XIV. * Syn. Sisen. Armenorum, a. 1342 „Item ... utriusque Armeniae”; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 2; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. II, 15; cap. III, 2, 8; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 2; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. III; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. III, 4, I; art. XIII, § 8, 5; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. III, 4; Syn. Armen., a. 1911, 392.

⁴ Laod. can. 48; Benedictus XII, a. 1341, prop. 58 et 64, Armenorum, damn.; S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Scepusien.), a. 1782; litt. 16 mar. 1872; 2 apr. 1879; (Ierosolym.), 14 ian. 1885; 22 apr. 1896; S.C. de Prop. Fide, instr. 31 iul. 1902, 4. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, XCIV; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. III, 7; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 2; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. III, 4, I; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. III, 5, I.

Can. 696 – § 1. Omnes presbyteri Ecclesiarum orientalium chrismationem sancti myri sive coniunctim cum baptismo sive separatim valide ministrare possunt omnibus christifidelibus cuiusque Ecclesiae sui iuris, etiam Ecclesiae latinae.¹

§ 2. Christifideles Ecclesiarum orientalium chrismationem sancti myri valide suscipere possunt etiam a presbyteris Ecclesiae latinae secundum facultates, quibus praediti sunt.

§ 3. Quivis presbyter solis christifidelibus propriae Ecclesiae sui iuris chrismationem sancti myri licite ministrat; quod vero ad christifideles aliarum Ecclesiarum sui iuris attinet, hoc licite fit, si agitur de propriis subditis, de eis, quos ex alio titulo legitime baptizat, vel de eis, qui in periculo mortis versantur, et salvis semper conventionibus hac in re inter Ecclesias sui iuris initis.²

Can. 697 – Initiatio sacramentalis in mysterium salutis susceptione Divinae Eucharistiae perficitur, ideoque Divina Eucharistia post baptismum et chrismationem sancti myri christifideli ministretur quam primum secundum normam iuris particularis propriae Ecclesiae sui iuris.³

CAPUT III

De Divina Eucharistia

Can. 698 – In Divina Liturgia per ministerium sacerdotis in persona Christi super oblationem Ecclesiae agentis perpetuatur virtute Spiritus Sancti, quod ipse fecit in novissima Cena Dominus Jesus, qui discipulis dedit Corpus Suum in Cruce pro nobis offerendum Sanguinemque Suum pro nobis effundendum, verum mysticumque instaurans sacrificium, quo cruentum illud Crucis sacrificium cum gratiarum actione commemoratur, actuatur et ab Ecclesia participatur tum oblatione tum communionem ad significandam et perficiendam unitatem populi Dei in aedificationem Corporis Sui, quod est Ecclesia.⁴

¹ Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 14; S.C.S. Off., 22 apr. 1896; S.C. pro Eccl. Orient., decr. 1 maii 1948.

² S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Scepusion.), a. 1782; S.C. de Prop. Fide, reg. (pro Sacerd. Coptis), 15 mar. 1790, XIII; decr. 6 oct. 1863, C), a); (C.G.), 5 iul. 1886; S.C. pro Eccl. Orient., decr. 1 maii 1948. * Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. I, art. V, XIII; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 1 „Si acciderit”; Syn. Armen., a. 1911, 398.

³ Trid., sess. XXI, *De communione*, cap. 4, can. 4; S.C. de Prop. Fide, 5 apr. 1729, ad 3; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § II, VII; encycl. *Allatae sunt*, 26 iul. 1755, § 24. * Syn. Sisen. Armenorum, a. 1342, „Item ... fit baptizatus verus”; Syn. Sergii

Kan. 696 – § 1. Wszyscy prezbiterzy Kościołów wschodnich ważnie udzielają chryzmacji zarówno łącznie z chrztem, jak też oddzielnie wszystkim chrześcijanom każdego Kościoła *sui iuris*, także łacińskiego.

§ 2. Chrześcijanie Kościołów wschodnich mogą ważnie przyjąć chryzmację także od prezbiterów Kościoła łacińskiego, według uprawnień, jakie oni posiadają.

§ 3. Każdy prezbiter godziwie udziela chryzmacji jedynie chrześcijanom własnego Kościoła *sui iuris*. Co się zaś tyczy chrześcijan innych Kościołów *sui iuris*, czyni to godziwie, jeśli czyni to w odniesieniu: do własnych podwładnych, do tych, którym udziela chrztu z innego prawnego tytułu, albo do tych, którzy znajdują się w niebezpieczeństwie śmierci, zawsze z zachowaniem umów zawartych w tym przedmiocie między Kościołami *sui iuris*.

KPK/83: 886 § 1,
887
KPK/17: 783 § 1,
784

Kan. 697 – Wtajemniczenie sakramentalne w misterium zbawienia dokonali się w przyjęciu Eucharystii i dlatego Eucharystia powinna być udzielana chrześcijanom jak najszybciej po chrzcie i chryzmacji, według norm prawa partykularnego własnego Kościoła *sui iuris*.

KPK/83: 842 § 2

ROZDZIAŁ III

Boska Eucharystia

Kan. 698 – W Boskiej Liturgii przez posługę kapłana w osobie Chrystusa sprawowaną nad darami Kościoła, mocą Ducha Świętego nieprzerwanie dokonuje się to, co sam Pan Jezus uczynił podczas Ostatniej Wieczerzy, kiedy dał uczniom swoje Ciało na Krzyżu za nas ofiarowane i swoją Krew za nas przelaną, ustanawiając prawdziwą i mistyczną ofiarę, w której owa Ofiara Krzyża jest wspominana z dziękczynieniem, jest uobecniata i w której uczestniczy Kościół poprzez ofiarę i komunię dla wyrażenia i udoskonalenia jedności Ludu Bożego w budowaniu swojego Ciała, to jest Kościoła.

KPK/83: 897
KPK/17: 801

Patriarchae Maronitarum, a. 1596, can. 7; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 3 „Etsi”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. II, 12; cap. XII, 13; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. IV „Subiectum”; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. IV, § 5, 2, III; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. IV, prima pars, VI, II-III; Syn. Armen., a. 1911, 391, 422-423, 637, d).

⁴S. Ioannes Chrysostomus, *De proditioe Judae*, hom. I, 6 et hom. II, 6; *De sacerdotio*, lib. 3, 4 et lib. 6, 4; *Professio fidei* (in Lugd. II) a Michaele Palaeologo Gregorio X oblata, a. 1274; Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 12; Trid., sess. XIII, *De Eucharistia*, capp. 1-5, cann. 1-3, 8; sess. XXI, *De communione*, cap. 3, can. 3; sess.

Can. 699 – § 1. Potestatem celebrandi Divinam Liturgiam habent soli Episcopi et presbyteri.¹

§ 2. Diaconi cum Episcopis et presbyteris proprio ministerio secundum praescripta librorum liturgicorum in celebratione Divinae Liturgiae artio-rem partem habent.²

§ 3. Ceteri christifideles virtute baptismi atque chrismationis sancti myri in celebrationem Divinae Liturgiae concurrentes modo in libris liturgicis vel iure particulari determinato in Sacrificio Christi actuose participant et quidem plenius, si ex eodem Sacrificio Corpus et Sanguinem Domini sumunt.³

Can. 700 – § 1. Quod ad modum Divinam Liturgiam celebrandi spectat, utrum singillatim an in concelebratione facienda sit, prae oculis habeantur imprimis pastorales christifidelium necessitates.

§ 2. Si tamen fieri potest, Divinam Liturgiam presbyteri una cum Episcopo praeside aut cum alio presbytero celebrent, cum ita opportune unitas sacerdotii ac sacrificii manifestetur; integrum tamen manet ius uniuscuiusque sacerdotis Divinam Liturgiam singillatim celebrandi, non autem eodem tempore, quo in eadem ecclesia concelebratio habetur.⁴

Can. 701 – Concelebratio inter Episcopos et presbyteros diversarum Ecclesiarum sui iuris iusta de causa praesertim caritatem fovendi atque unionem inter Ecclesias manifestandi gratia de Episcopi eparchialis licentia fieri potest omnibus praescripta librorum liturgicorum primi celebrantis sequentibus, remoto quolibet syncretismo liturgico et retentis optabiliter vestibus liturgicis et insignibus propriae Ecclesiae sui iuris.

XXII, *De sacrificio missae*, capp. 1-2, cann. 1-4; Pius IV, const. *Iniunctum nobis*, 13 nov. 1564, Professio fidei Trident.; Gregorius XIII, const. *Sanctissimus*, a. 1575, Professio fidei Graecis praescr., §§ 12-13; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § VI, XV; ep. *Nuper ad Nos*, 16 mar. 1743, Professio fidei Maronitis praescr., § 5; Vat. II, const. *Sacrosanctum Concilium*, 10, 47; const. *Lumen gentium*, 3, 11 „Indoles”, 17, 28 „Christus”, 50 „Nobilissime”; decr. *Presbyterorum ordinis*, 5, 13 „Ut Sacrorum”; decr. *Ad gentes*, 39 „Presbyteri”; Paulus VI, ep. ap. *Investigabiles divitias Christi*, 6 feb. 1965, „Quoniam”; Ioannes Paulus II, lit. encycl. *Redemptor hominis*, 4 mar. 1979, 20; ep. ap. 2 ian. 1980, III ab „Eucharistiam”. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XII, 1-6; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasiens. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. IV; Syn. Armen., a. 1911, 433.

¹Nic. I, can. 18; S. Basilius M., can. 93; Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 12; (in Flor.), const. *Cantate Domino*, 4 feb. 1441, § 25; Trid., sess. XXII, *De sacrificio missae*, cap. 1, can. 2; sess. XXIII, *De ordine*, can. 1; Benedictus XIV, ep.

Kan. 699 – § 1. Władzę sprawowania Boskiej Liturgii mają wyłącznie biskupi i prezbiterzy. KPK/83: 900 § 1
KPK/17: 802

§ 2. Diakoni swoją posługę podczas Boskiej Liturgii wypełniają według przepisów ksiąg liturgicznych razem z biskupami i prezbiterami.

§ 3. Pozostali chrześcijanie mocą chrztu i chryzmacji czynnie uczestniczą w Ofierze Chrystusa zebrani na obrzędach Boskiej Liturgii według sposobu określonego w księgach liturgicznych lub w prawie partykularnym. Najpełniej czynią to wtedy, gdy spożywają z owej Ofiary Ciała i Krew Pańską. KPK/83: 898
KPK/17: 863, 1273

Kan. 700 – § 1. Co zaś odnosi się do sposobu celebrowania Boskiej Liturgii, czy to indywidualnie, czy to w koncelebrze, w pierwszym rzędzie należy mieć na uwadze potrzeby pastoralne chrześcijan. KPK/83: 902
KPK/17: 803

§ 2. Jeśli jednak jest to możliwe, dla ukazania jedności kapłaństwa i ofiary, prezbiterzy powinni sprawować Boską Liturgię pod przewodnictwem biskupa lub razem z innymi prezbiterami, z zachowaniem prawa każdego kapłana do indywidualnego odprawiania, jednak nie w tym samym czasie, gdy w tym samym kościele ma miejsce koncelebra. KPK/83: 902

Kan. 701 – Koncelebra biskupów i prezbiterów różnych Kościołów sui iuris dla słusznej przyczyny, przede wszystkim dla pielęgnowania miłości i okazania jedności między Kościołami, może być sprawowana za zgodą biskupa eparchialnego, z przestrzeganiem wszystkich przepisów ksiąg liturgicznych głównego celebransa, w sposób wolny od jakiegokolwiek synkretyzmu liturgicznego, przy czym pożądanym jest zachowanie szat liturgicznych i insygniów własnego Kościoła sui iuris.

encycl. *Ex quo*, 1 mar. 1756, §§ 41-42; Vat. II, const. *Lumen gentium*, 10 „Sacerdotium”, 26 „Episcopus”, 28 „Christus”.

² Vat. II, const. *Lumen gentium*, 29. – Nic. I, can. 18; Anc. can. 2; Quinisext. can. 7; Timotheus Alexandrin., cann. 22, 24.

³ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 10; const. *Sacrosanctum Concilium*, 14, 26, 33, 48; decr. *Presbyterorum ordinis*, 5 „Est ergo”; decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 15.

⁴ Benedictus XIV, ep. encycl. *Demandatam*, 24 dec. 1743, § 9; const. *Praeclaris*, 18 mar. 1746, „Non credette”; ep. encycl. *Allatae sunt*, 26 iul. 1755, § 38; S.C.S. Off., dubium, 23 maii 1957. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIII, 18; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 8, 5; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. V, § 7, 3, III; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. IV, cap. I, 11; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. IV, secunda pars, I, 2, VIII; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenuorum, a. 1900, tit. III, cap. I, 8.

Can. 702 – Sacerdotes catholici vetiti sunt una cum sacerdotibus vel ministris acatholicis Divinam Liturgiam concelebrare.¹

Can. 703 – § 1. Sacerdos extraneus ad celebrandam Divinam Liturgiam non admittatur, nisi rectori ecclesiae litteras commendatitias sui Hierarchae exhibet aut alio modo ipsi rectori de eius probitate satis constat.²

§ 2. Integrum est Episcopo eparchiali hac de re normas magis determinatas ferre ab omnibus sacerdotibus, etiam quomodocumque exemptis, servandas.

Can. 704 – Divina Liturgia omnibus diebus laudabiliter celebrari potest exceptis eis, qui secundum praescripta librorum liturgicorum Ecclesiae sui iuris, cui sacerdos ascriptus est, excluduntur.³

Can. 705 – § 1. Sacerdos catholicus Divinam Liturgiam celebrare potest super altare cuiusvis Ecclesiae catholicae.⁴

§ 2. Ut sacerdos Divinam Liturgiam in ecclesia acatholicorum celebrare possit, licentia eget Hierarchae loci.⁵

Can. 706 – In Divina Liturgia sacra dona, quae offeruntur, sunt panis mere triticeus recenter confectus ita, ut nullum sit periculum corruptionis, et vinum naturale de genimine vitis non corruptum.⁶

¹ Secret. ad Christ. Unit. Fov., *Déclaration*, 7 ian. 1970, 10.

² Apost. can. 33; Laod. can. 41; Chalc. can. 13; S.C. de Prop. Fide, 5 iul. 1631; S.C. pro Eccl. Orient., monitum, 20 iul. 1937. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 4 „Perniciosissimum”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIII, 12, II et 14; pars III, cap. IV, 24; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 14; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. II, cap. IX, 1); Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. V, § 2, VII; cap. XI, art. III, 5, V „Inter”; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. IV, secunda pars, IV, XIII; Syn. Armen., a. 1911, 342, 444, 764.

³ Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 13 „Ut”. – Laod. cann. 49, 51; Quinisext. can. 52; Trid., sess. XXIII, *De rej.*, can. 14; S.C. de Prop. Fide, (C.P.), 31 mar. 1729; Benedictus XIV, ep. encycl. *Demandatam*, 24 dec. 1743, § 8; S.C. de Prop. Fide, instr. 31 iul. 1902, 6. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. I, 13; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 3; Syn. Leopoli. Ruthenorum, a. 1891, tit. IV, cap. 1, 1-4; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. IV, secunda pars, IV, IX; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1900, tit. III, cap. I, 5; Syn. Armen., a. 1911, 449-450, 739.

⁴ Laod. can. 58; S. Cyrillus Alexandrin., can. 8; S. Nicephorus CP., cann. 95, 97-98; Eugenius IV (in Flor.), bulla, *Benedictus sit Deus*, 7 aug. 1445, „Item ... presules”; Clemens VIII, instr. *Sanctissimus*, 31 aug. 1595, § 2 „Si Graeci velint”; S.C. de Prop. Fide, (C.P.), 31 dec. 1745, art. IV, n. 3; Benedictus XIV, ep. encycl. *Allatae sunt*, 26 iul. 1755, §§ 35-

- Kan. 702** – Zabrania się kapłanom katolickim koncelebrowania Boskiej Liturgii z kapłanami lub innymi szafarzami akatolickimi. KPK/83: 908
- Kan. 703** – § 1. Kapłan obcy nie może być dopuszczony do sprawowania Boskiej Liturgii, jeśli nie przedstawi rektorowi kościoła pisma polecającego własnego Hierarchy lub w inny sposób nie udowodni temuż rektorowi swojej uczciwości. KPK/83: 903
KPK/17: 804 § 1, 2
- § 2. Biskup eparchialny ma prawo wydać dokładniejsze normy w tym przedmiocie, których przestrzegać muszą wszyscy kapłani, także w jakikolwiek sposób wyjęci. KPK/17: 804 § 3
- Kan. 704** – Boska Liturgia może być sprawowana we wszystkie dni, z wyjątkiem tych, w których zabraniają tego przepisy ksiąg liturgicznych Kościoła *sui iuris*, do którego należy kapłan.
- Kan. 705** – § 1. Kapłan katolicki może sprawować Boską Liturgię na ołtarzu każdego Kościoła katolickiego. KPK/83: 932 § 2
KPK/17: 822 § 1
- § 2. Aby kapłan mógł sprawować Boską Liturgię w kościele akatolickim, potrzebne jest zezwolenie Hierarchy miejsca. KPK/83: 933
KPK/17: 823 § 1
- Kan. 706** – W Boskiej Liturgii święte dary, które są ofiarowywane, to: czysty chleb pszenny świeżo przyrządzony tak, aby nie było niebezpieczeństwa zepsucia i wino naturalne z winnego krzewu nie zepsute. KPK/83: 924 § 2, 3
KPK/17: 815 § 1, 2

36; S.C. de Prop. Fide, reg. (pro Sacerd. Coptis), 15 mar. 1790, X; 16 aug. 1831; Gregorius XVI, ep. encycl. *Inter gravissimas*, 3 feb. 1832, §§ 6-7; S.C. de Prop. Fide, decr. 6 oct. 1863, B). * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III „Cum”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIII, 12, III et 15; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. V, § 2, I-II; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. IV, secunda pars, IV, I; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. IV „Locus”; Syn. Armen., a. 1911, 440, 652.

⁵ Secret. pro Christ. Unit. Fov., *Directorium* I, 14 maii 1967, 36, b), 52. – S. Nicephorus CP., cann. 36-37; S.C. de Prop. Fide, (C.P.), 7 maii 1631, ad 2; decr. 24 sep. 1632; instr. 12 mar. 1809; S.C.S. Off., (Archiep. Antibaren.), 1 dec. 1757.

⁶ Apost. can. 3; Carth. can. 37; Quinisext. cann. 28, 32; Gregorius VII, litt. *Summae sedis specula*, 6 iun. 1080, „Quorumdam”; Iohannes XXII, ep. *Exsultavit cor nostrum*, 28 mar. 1318; ep. *Salvator noster*; 29 apr. 1319; Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 12; (in Flor.), const. *Cantate Domino*, 4 feb. 1441, § 25; Gregorius XIII, const. *Sanctissimus*, a. 1575, Professio fidei Graecis praescr., § 3; S.C. de Prop. Fide, (C.G.), 30 ian. 1635; Trid., sess. XXII, *De sacrificio missae*, capp. 1, 7, can. 9; Benedictus XIV, ep. *Nuper ad Nos*, 16 mar. 1743, Professio fidei Maronitis praescr., § 5; ep. encycl. *Allatae sunt*, 26 iul. 1755, §§ 6, 22; S.C.S. Off., 7 aug. 1704, ad 2; S.C. de Prop. Fide, litt. 4 iul. 1833, III. * Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. IV, prima pars, IV, I.

Can. 707 – § 1. Circa panis eucharistici confectionem, preces a sacerdotibus ante celebrationem Divinae Liturgiae persolvendas, ieiunium eucharisticum servandum, vestes liturgicas, tempus et locum celebrationis et huiusmodi iure particulari uniuscuiusque Ecclesiae sui iuris normae accurate statui debent.¹

§ 2. Remota christifidelium admiratione licet uti vestibus liturgicis et pane alterius Ecclesiae sui iuris, si vestes liturgicae et panis propriae Ecclesiae sui iuris praesto non sunt.

Can. 708 – Curent Hierarchae loci ac parochi, ut omni diligentia christifideles instruantur de obligatione Divinam Eucharistiam suscipiendi in periculo mortis necnon temporibus a laudabilissima traditione vel iure particulari propriae Ecclesiae sui iuris statutis, praesertim vero tempore Paschali, in quo Christus Dominus eucharistica mysteria tradidit.²

¹ *De confectione panis eucharistici*: Gregorius VII, litt. *Summae sedis specula*, 6 iun. 1080, „De reliquo”; Gregorius IX, ep. *Cum iuxta testimonium veritatis*, 18 maii 1233, „Verumtamen”; Professio fidei (in Lugd. II) a Michaelae Palaeologo Gregorio X oblata, a. 1274; Eugenius IV (in Flor.), const. *Laetentur coeli*, 6 iul. 1439, § 4; Leo X, litt. ap. *Accepimus nuper*, 18 maii 1521; Paulus III, litt. ap. *Dudum*, 23 dec. 1534; Gregorius XIII, const. *Sanctissimus*, a. 1575, Professio fidei Graecis praescr., § 3; Paulus V, litt. ap. *Plane repleta*, 1 ian. 1606; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § I, II, § VI, X; ep. *Nuper ad Nos*, 16 mar. 1743, Professio fidei Maronitis praescr., § 5; ep. encycl. *Allatae sunt*, 26 iul. 1755, §§ 22-23, 34; Pius X, const. *Tradita ab antiquis*, 14 sep. 1912, 2; S.C. de Prop. Fide, 23 iun. 1633, n. 2; decr. 20 nov. 1838; instr. 31 iul. 1902, 1, e). * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, §§ 3, 4 „Tametsi”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XII, 7; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. IV, § 4, 1, IV, VII-VIII; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. IV, prima pars, IV, 4; Syn. Armen., a. 1911, 436.

De praecibus praeparatoriis: * Syn. Leopoli. Ruthenorum, a. 1891, tit. IV, cap. I, 9; tit. IX, cap. II, 16; Syn. Armen., a. 1911, 442.

De ieiunio eucharistico: Pius XII, const. *Christus Dominus*, 6 ian. 1953; m.p. *Sacram Communionem*, 19 mar. 1957, 2-4; S.C.S. Off., litt. 22 mar. 1923; decl. 16 nov. 1923; instr. 6 ian. 1953. – Carth. can. 41; Quinisext. can. 29; Timotheus Alexandrin., can. 16; S. Nicephorus CP., can. 34; S. Nicolaus I, litt. *Ad consulta vestra*, 13 nov. 866, LXV. * S. Isaac M., can. 28; Nerses Astaraken., can. 22; Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CI; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 4 „In honorem”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XII, 17; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. V, § 2, VIII; Syn. Leopoli. Ruthenorum, a. 1891, tit. IV, cap. I, 7; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. IV, prima pars, VI, IX, V; Syn. Armen., a. 1911, 419.

Kan. 707 – § 1. Odnośnie do przygotowania chleba eucharystycznego, modlitw zanoszonych przez kapłanów przed sprawowaniem Boskiej Liturgii, zachowania postu eucharystycznego, szat liturgicznych, czasu i miejsca sprawowania i tym podobnych, prawo partykularne każdego Kościoła *sui iuris* winno ustanowić dokładne normy.

KPK/83: 909, 926, 929, 931, 932 § 1
KPK/17: 810, 811 § 1, 816, 820

§ 2. Jeśli nie budzi to zdziwienia chrześcijan, wolno użyć szat liturgicznych i chleba innego Kościoła *sui iuris*, jeśli nie ma szat liturgicznych i chleba własnego Kościoła *sui iuris*.

Kan. 708 – Hierarchowie miejsca i proboszczowie powinni się troszczyć, aby wszyscy chrześcijanie zostali pilnie pouczeni o konieczności przyjęcia Boskiej Eucharystii w niebezpieczeństwie śmierci oraz w okresach ustanowionych przez najczcigodniejszą tradycję lub prawo partykularne własnego Kościoła *sui iuris*, a zwłaszcza w okresie paschalnym, w którym Chrystus Pan powierzył misteria eucharystyczne.

KPK/83: 898, 920 § 2, 921 § 1
KPK/17: 859 § 1, 4, 864 § 1

De vestibus liturgicis: * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIII, 8 „Sacra”; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. V, § 3; Syn. Leopoli. Ruthenorum, a. 1891, tit. IV, cap. I, 7; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. IV, secunda pars, II.

De tempore celebrationis: Innocentius IV, ep. *Sub catholicae*, 6 mar. 1254, § 3, 9; S.C. de Prop. Fide, instr. 31 iul. 1902, 6; Pius XII, const. *Christus Dominus*, 6 ian. 1953, VI; S.C.S. Off., decr. 31 maii 1953; Pius XII, m.p. *Sacram Communionem*, 19 mar. 1957, 1. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 4 „Illud”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIII, 16; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. V, § 2, VIII; Syn. Leopoli. Ruthenorum, a. 1891, tit. IV, cap. I, 13-15; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. IV, secunda pars, IV, VIII; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1900, tit. III, cap. I, 7; Syn. Armen., a. 1911, 439.

² Nic. I, can. 13; S. Gregorius Nyssen., cann. 2, 5, (b); S. Cyrillus Alexandrin., can. 5; S. Nicephorus CP., cann. 34, 183; Innocentius III, litt. *Quia divinae*, 4 ian. 1215, „Nam cum olim” et „Statuimus”; Leo X, const. ap. *Cunctarum*, 1 aug. 1515; Trid., sess. XIII, *De Eucharistia*, can. 9; S.C.S. Off., 12 dec. 1821; S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Del. Ap. Aegypti), 30 apr. 1862, ad 2; (C.G.), 11 dec. 1838, ad 23; litt. encycl. 26 feb. 1896; instr. 31 iul. 1902, 6; Pius X, const. *Tradita ab antiquis*, 14 sep. 1912, IV-V; S.C. pro Eccl. Orient., decl. 14 apr. 1924; resol. 26 ian. 1925. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, XCIX, CII; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 5 „Quia”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. IV, 8; cap. XII, 14, 18-19; pars III, cap. III, 2, X-XI; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. IV „Synodus”; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. III, art. IX, 14; cap. V, art. IV, § 5, 2, IV; Syn. Leopoli. Ruthenorum, a. 1891, tit. II, cap. III, 7-8; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. IV, prima pars, VI, IX; Syn. Armen., a. 1911, 341, 415-416, 423.

Can. 709 – § 1. Divinam Eucharistiam distribuit sacerdos vel iure particulari propriae Ecclesiae sui iuris ita ferente etiam diaconus.¹

§ 2. Integrum est Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis vel Consilio Hierarcharum opportunas normas statuere, secundum quas etiam alii christifideles Divinam Eucharistiam distribuere possunt.

Can. 710 – Circa infantium in Divina Eucharistia participationem post baptismum et chrismationem sancti myri servantur opportunis adhibitis cautelis praescripta librorum liturgicorum propriae Ecclesiae sui iuris.²

Can. 711 – Qui peccati gravis sibi conscius est, Divinam Liturgiam ne celebret neque Divinam Eucharistiam suscipiat, nisi adest gravis ratio et deest opportunitas sacramentum paenitentiae suscipiendi; quo in casu elicere debet actum perfectae contritionis, qui includit propositum quam primum ad hoc sacramentum accedendi.³

Can. 712 – Arcendi sunt a susceptione Divinae Eucharistiae publice indigni.⁴

Can. 713 – § 1. Divina Eucharistia distribuenda est in celebratione Divinae Liturgiae, nisi iusta causa aliud suadet.

¹ Nic. I, can. 18; Quinisext. can. 58; Trid., sess. XIII, *De Eucharistia*, cap. 8; sess. XXIII, *De ordine*, cap. 1; S.C. de Prop. Fide, instr. 31 iul. 1902, 6. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XII, 11; pars III, cap. II, 4; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. IV, § 4, 4; cap. V, art. XIII, § 5, 4, 2); Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. IV, prima pars, VII, 2 et 3, VI; Syn. Armen., a. 1911, 410.

² Leo X, litt. ap. *Accepimus nuper*, 18 maii 1521; Paulus III, litt. ap. *Dudum*, 23 dec. 1534; Trid., sess. XXI, *De communione*, cap. 4, can. 4; Gregorius XIII, const. ap. *Benedictus Deus*, 14 feb. 1577; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § II, VII; ep. encycl. *Allatae sunt*, 26 iul. 1755, § 24; S.C. de Prop. Fide, 5 apr. 1729; S.C.S. Off., 14 iun. 1741. * Syn. Sisen. Armenorum, a. 1342, „Item ... fit baptizatus verus”; Syn. Sergii Patriarchae Maronitarum, a. 1596, can. 7; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 3 „Etsi”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XII, 13; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. 4 „Subiectum”; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. II, 3, XIX; art. IV, § 5, 2, III; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. IV, prima pars, VI, II-III; Syn. Armen., a. 1911, 391, 422-423, 637, d).

³ Trid., sess. XIII, *De Eucharistia*, cap. 7, can. 11; S. Nicephorus CP., can. 10; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § VI, I; S.C.S. Off., decr. 18 mar. 1666, prop. 38-39 damn.; S.C.C., decr. 20 dec. 1905, 3. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599,

- Kan. 709** – § 1. Eucharystię rozdziela kapłan, lub gdy prawo partykularne własnego Kościoła sui iuris tak stanowi, także diakon. KPK/83: 910 § 1
KPK/17: 845 § 1, 2
- § 2. Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego lub Rada Hierarchów mają prawo ustanowić stosowne normy, według których także inni chrześcijanie mogą rozdzielać Boską Eucharystię. KPK/83: 910 § 2
- Kan. 710** – Co do udziału dzieci w Boskiej Eucharystii po przyjęciu chrztu i chryzmacji, należy przestrzegać przepisów ksiąg liturgicznych własnego Kościoła sui iuris, z zachowaniem właściwej ostrożności. KPK/83: 913 § 1
KPK/17: 854 § 1, 2,
3, 4, 5
- Kan. 711** – Ten, kto ma świadomość grzechu ciężkiego, nie powinien sprawować Boskiej Liturgii ani przyjmować Boskiej Eucharystii, chyba że istnieje poważna racja i nie ma możliwości skorzystania z sakramentu pokuty. W takim jednak wypadku powinien wzbudzić akt żalu doskonałego, który zawiera w sobie postanowienie wyspowiadania się jak najszybciej. KPK/83: 916
KPK/17: 807, 856
- Kan. 712** – Przyjęcie Boskiej Eucharystii jest zabronione tym, którzy są publicznie znani jako niegodni. KPK/83: 915
KPK/17: 855 § 1
- Kan. 713** – § 1. Boska Eucharystia powinna być rozdzielana podczas sprawowania Boskiej Liturgii, jeśli słuszna przyczyna czego innego nie doradza. KPK/83: 918
KPK/17: 863

C, CV; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XII, 16; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. IV „Subiectum”; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. IV, § 5, 2, V; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. IV, prima pars, IV, IX, I.

⁴S. Basilius M., cann. 23-24; Timotheus Alexandrin., can. 25; S. Paenit. Ap., 10 dec. 1860, ad 20; S.C.S. Off., decr. 1 iul. 1949, ad 3. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, C; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 3 „Ne alicuius”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XII, 12; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. IV, § 5, 2, I-II; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. III, art. IV, prima pars, VI, IX, II; Syn. Armen., a. 1911, 418, 426.

Kan. 709 § 2 – *Nadzwyczajny szafarz Komunii św. nie może wykonywać swojego pomocniczego zadania, jeśli są obecni w kościele, chociażby nie uczestniczyli w liturgii, niczym nie przeszkodzeni szafarze zwyczajni (Int. z dnia 20 lutego 1987 r. dotycząca kan. 910 § 2 KPK/83 – AAS 80 (1988) s. 1373).* * INTERPRETACJE

Kan. 712 – *Deklaracja Papieskiej Rady do Spraw Interpretacji Tekstów Prawnych z dnia 24 czerwca 2000 r. (AAS 92 (2000) s. 428; tekst polski: OsRomPol 21 (2000) nr 10, s. 55-56).*

§ 2. Circa praeparationem participationis Divinae Eucharistiae per ieiunium, preces aliaque opera christifideles fideliter normas Ecclesiae sui iuris, cui ascripti sunt, servant non solum intra fines territorii eiusdem Ecclesiae, sed, quatenus fieri potest, ubique terrarum.¹

Can. 714 – § 1. In ecclesiis, ubi cultus divinus publicus et saltem aliquoties in mense Divina Liturgia celebratur, Divina Eucharistia custodiatur praesertim pro infirmis, praescriptis librorum liturgicorum propriae Ecclesiae sui iuris fideliter servatis, atque summa reverentia a christifidelibus adoretur.²

§ 2. Custodia Divinae Eucharistiae subest vigilantiae ac moderamini Hierarchy loci.

Can. 715 – § 1. Sacerdotibus licet oblationes recipere, quas christifideles secundum probatum Ecclesiae morem pro celebratione Divinae Liturgiae ad proprias intentiones ipsis offerunt.³

§ 2. Licet etiam, si ita fert legitima consuetudo, oblationes recipere pro Liturgia Praesanctificatorum et pro commemorationibus in Divina Liturgia.⁴

Can. 716 – Firmo can. 1013 enixe commendatur, ut Episcopi eparchiales, quatenus fieri potest, praxim introducant, secundum quam solum eae oblationes occasione Divinae Liturgiae recipiantur, quas christifideles sua sponte offerunt; singuli vero sacerdotes libenter etiam sine ulla oblatione Divinam Liturgiam ad intentionem christifidelium praecipue egentium celebrent.

¹ Timotheus Alexandrin., can. 16; S. Nicolaus I, litt. *Ad consulta vestra*, 13 nov. 866, LXV; S. Nicephorus CP., can. 34; S. Isaac M., can. 29; Nerses Astaraken., can. 22. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CI; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. IV „Synodus”; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. IV, § 5, 2, VI; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. IV, prima pars, VI, IX, V-VI; Syn. Armen., a. 1911, 419.

² S. Basilius M., cann. 93-94; Timotheus Alexandrin., can. 24; Trid., sess. XIII, *De Eucharistia*, capp. 5-6, cann. 6-7; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § VI, IV-V, VII; const. *Praeclaris*, 18 mar. 1746, „Perché poi”; S.C. de Prop. Fide, litt. (ad Patr. Cyrillum Melkit.), 7 maii 1746. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, XCVII-XCVIII; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 3 „Statuit”, § 4 „Quoniam”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XII, 4, 23-24; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. IV „In asservanda”; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. IV, § 7; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, prima pars, VIII; Syn. Armen., a. 1911, 412-413.

§ 2. Odnosnie do przygotowania do uczestniczenia w Boskiej Liturgii poprzez post, modlitwy i inne uczynki chrześcijan, należy wiernie zachowywać normy Kościoła *sui iuris*, do którego należą, nie tylko w granicach terytorium tego Kościoła, ale, o ile to możliwe, na całym świecie.

KPK/83: 919 § 1
KPK/17: 858 § 1

Kan. 714 – § 1. W kościołach, gdzie sprawowany jest publiczny kult Boży i przynajmniej kilka razy w miesiącu Boska Liturgia, Boska Eucharystia powinna być przechowywana przede wszystkim dla chorych, z wiernym zachowaniem przepisów ksiąg liturgicznych własnego Kościoła *sui iuris*, i z najwyższym szacunkiem adorowana przez chrześcijan.

KPK/83: 934 § 1, 2
KPK/17: 1265 § 1

§ 2. Strzeżenie Boskiej Eucharystii podlega szczególnej trosce i kierownictwu Hierarchy miejsca.

Kan. 715 – § 1. Kapłani godziwie mogą przyjmować ofiary, które chrześcijanie według uznanego zwyczaju Kościoła ofiarują im z racji sprawowania Boskiej Liturgii w ich własnych intencjach.

KPK/83: 945 § 1
KPK/17: 824 § 1

§ 2. Wolno także, jeśli jest taki prawny zwyczaj, przyjąć także ofiary z racji sprawowania Liturgii wcześniej poświęconych darów i z racji czynienia wspomnień podczas Boskiej Liturgii.

Kan. 716 – Z zachowaniem kan. 1013 usilnie zaleca się, aby biskupi eparchialni, o ile to możliwe, wprowadzali praktykę, według której przyjmuje się jedynie te ofiary z okazji sprawowania Boskiej Liturgii, które chrześcijanie dobrowolnie składają. Wszystkim zaś kapłanom zaleca się, aby także nie otrzymawszy ofiary sprawowali Boską Liturgię w intencjach chrześcijan, zwłaszcza ubogich.

KPK/83: 945 § 2

³Benedictus XIV, ep. encycl. *Demandatam*, 24 dec. 1743, § 10; const. *Praeclaris*, 18 mar. 1746, „Non credette”; S.C. de Prop. Fide, decr. 13 apr. 1807, XVI; litt. encycl. (ad Epp. Orient.), 20 ian. 1893; S.C.C., decr. 11 maii 1904; litt. 22 maii 1907; S.C. de Prop. Fide, 15 iul. 1908; S.C. pro Eccl. Orient., 1 feb. 1933, 8; Paulus VI, m.p. *Firma in traditione*, 13 iun. 1974. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CXXXIV; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 4 „Denique”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIII, 13; Syn. Bekorkien. Maronitarum, a. 1790, s. 11; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. IV „Quodpian”; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. V, § 10; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. IV, cap. II; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. IV, secunda pars, V; Syn. Armen., a. 1911, 445-446.

⁴Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 3; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. IV, cap. II, 3; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1900, tit. III, cap. I, 5.

Can. 717 – Sacerdotes, si oblationes ad Divinam Liturgiam celebrandam a christifidelibus alterius Ecclesiae sui iuris accipiunt, gravi obligatione tenentur de his oblationibus servandi normas illius Ecclesiae, nisi aliud constat ex parte offerentis.

CAPUT IV

De sacramento paenitentiae

Can. 718 – In sacramento paenitentiae christifideles, qui, peccatis post baptismum commissis, ad Deum a Spiritu Sancto ducti corde convertuntur et dolore de peccatis moti propositum novae vitae ineunt, per ministerium sacerdotis, facta ipsi confessione et dignae satisfactionis acceptatione, veniam a Deo obtinent simulque cum Ecclesia, quam peccando vulneraverunt, reconciliantur; quo modo hoc sacramentum quam maxime ad vitam christianam fovendam confert et ad Divinam Eucharistiam suscipiendam disponit.¹

Can. 719 – Qui gravis peccati sibi conscius est, quam primum fieri potest, sacramentum paenitentiae suscipiat; omnibus vero christifidelibus enixe commendatur, ut frequenter et praesertim temporibus ieiunii et paenitentiae in propria Ecclesia sui iuris servandis hoc sacramentum suscipiant.²

Can. 720 – § 1. Individualis et integra confessio atque absolutio solum constituunt modum ordinarium, quo christifidelis peccati gravis sibi conscius cum Deo et Ecclesia reconciliatur; sola impossibilitas physica vel moralis ab huiusmodi confessione excusat, quo in casu aliis quoque modis reconciliatio haberi potest.³

§ 2. Absolutio pluribus simul paenitentibus sine praevia individuali confessione generali modo impertiri non potest, nisi:

¹ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 11 „Qui vero”, 28 „Christus”; decr. *Christus Dominus*, 30, 2) „In perficiendo”; decr. *Presbyterorum ordinis*, 5 „Deus”. – Quinisext. can. 102; Professio fidei (in Lugd. II) a Michaelae Palaeologo Gregorio X oblata, a. 1274; Benedictus XII, a. 1341, prop. 48, 51-52, Armenorum, damn.; Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 13; Trid., sess. VI, *De iustificatione*, cap. 14, can. 29; sess. VII, *Canones de sacramentis in genere*, can. 1; sess. XIV, *De poenitentia*; S.C. pro Doctr. Fidei, *Normae pastorales*, 16 iun. 1972, initio. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CXXXV; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 5; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. IV, 1-2; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. V; Syn. Armen., a. 1911, 454-457.

Kan. 717 – Kapłani, jeśli przyjmują ofiary z racji sprawowania Boskiej Liturgii od chrześcijan innego Kościoła *sui iuris*, mają poważny obowiązek zachowania w odniesieniu do tych ofiar norm tego Kościoła, jeśli co innego nie wynika ze strony ofiarodawcy.

ROZDZIAŁ IV *Sakrament pokuty*

NORMY SPECJALNE
DOTYCZĄCE ODPU-
STÓW**

Kan. 718 – W sakramencie pokuty chrześcijanie, którzy, popełniwszy po chrzcie grzechy, prowadzeni przez Ducha Świętego zwracają do Boga serca i poruszeni żalem za grzechy zaczynają nowe życie, przez posługę kapłana, wyznając przed nim grzechy i przyjąwszy odpowiednią pokutę, otrzymują przebaczenie od Boga i jednocześnie dostępują pojednania z Kościołem, któremu grzesząc zadali ranę. W ten sposób sakrament pokuty ukierunkowuje jak najbardziej ku pogłębieniu życia chrześcijańskiego i przygotowuje do przyjęcia Boskiej Eucharystii.

KPK/83: 959
KPK/17: 870

Kan. 719 – Ten, kto ma świadomość grzechu ciężkiego, powinien jak najszybciej skorzystać z sakramentu pokuty. Wszystkich zaś chrześcijan usilnie zachęca się, aby często przyjmowali ten sakrament, zwłaszcza w okresach postu i pokuty zachowywanych we własnym Kościele *sui iuris*.

KPK/83: 989
KPK/17: 906

Kan. 720 – § 1. Indywidualna i integralna spowiedź oraz rozgrzeszenie stanowią jedyny zwyczajny sposób, przez który chrześcijanin, świadomy grzechu ciężkiego, dostępuje pojednania z Bogiem i Kościołem. Jedyne niemożliwość fizyczna lub moralna zwalnia z takiej spowiedzi. W takim wypadku pojednanie może się dokonać także innymi sposobami.

KPK/83: 960

§ 2. Absolucja wielu penitentów równocześnie bez uprzedniej indywidualnej spowiedzi, na sposób ogólny, nie może być udzielona, chyba że:

KPK/83: 961 § 1

² Timotheus Alexandrin., can. 18; Innocentius III, litt. *Quia divinae*, 4 ian. 1215, „Nam cum olim”; Leo X, const. ap. *Cunctarum*, 1 aug. 1515; S.C. pro Doctr. Fidei, *Normae pastorales*, 16 iun. 1972, VII. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CXXXVII; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 5 „Quia”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. IV, 8; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 4, 5; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. VI, 5, VII; Syn. Leopoli. Ruthenorum, a. 1891, tit. II, cap. IV, 2; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. IV, prima pars, VI, VI; art. V, 13, VII; Syn. Armen., a. 1911, 472.

³ S.C. pro Doctr. Fidei, *Normae Pastorales*, 16 iun. 1972, I.

- 1° imminet periculum mortis et tempus non suppetit sacerdoti vel sacerdotibus ad ministrandum sacramentum paenitentiae singulis paenitentibus;¹
- 2° est gravis necessitas, videlicet si attento paenitentium numero sacerdotum copia praesto non est ad ministrandum singulis paenitentibus sacramentum paenitentiae intra congruum tempus ita, ut sine propria culpa gratia sacramentali aut susceptione Divinae Eucharistiae diu carere cogantur; necessitas vero non censetur sufficiens, cum confessarii praesto esse non possunt ratione solius magni concursus paenitentium, qualis haberi potest in magna aliqua sollemnitate aut peregrinatione.²

§ 3. Decernere, num detur talis gravis necessitas, competit Episcopo eparchiali, qui collatis consiliis cum Patriarchis et Episcopis eparchialibus aliarum Ecclesiarum sui iuris in eodem territorio potestatem suam exercentibus casus talis necessitatis etiam generalibus praescriptis determinare potest.³

Can. 721 – § 1. Ut christifidelis sacramentali absolute una simul pluribus data frui possit, requiritur non solum, ut sit rite dispositus, sed etiam ut simul sibi proponat singillatim debito tempore confiteri peccata gravia, quae in praesens ita confiteri non potest.⁴

§ 2. Christifideles, quatenus fieri potest, de his requisitis edoceantur et praeterea, etiam in casu periculi mortis, exhortentur, ut actum contritionis unusquisque eliciat.⁵

Can. 722 – § 1. Sacramentum paenitentiae a solo sacerdote ministratur.⁶

§ 2. Episcopi omnes ubique terrarum sacramentum paenitentiae ipso iure ministrare possunt, nisi, ad liceitatem quod spectat, Episcopus eparchialis in casu speciali expresse renuit.⁷

¹ S. Paenit. Ap., *Facultates*, 30 aug. 1939, 2-3; S.C. Consist., *Index facultatum*, 8 dec. 1939, 14, b; S. Paenit. Ap., instr. 25 mar. 1944, I; S.C. pro Doctr. Fidei, *Normae Pastorales*, 16 iun. 1972, II.

² S.C. pro Doctr. Fidei, *Normae pastorales*, 16 iun. 1972, III; resp. 20 ian. 1978; S. Paenit. Ap., resp. 10 dec. 1940; instr., 25 mar. 1944, II; Ioannes Paulus II, all. 30 ian. 1981, „Nel rinnovare”.

³ S.C. pro Doctr. Fidei, *Normae Pastorales*, 16 iun. 1972, V.

- 1° zagraża niebezpieczeństwo śmierci i brak czasu na to, by kapłan lub kapłani wyspowiadali poszczególnych penitentów; KPK/83: 961 § 1 n. 1
- 2° istnieje poważna konieczność, a mianowicie kiedy z uwagi na liczbę penitentów nie ma dostatecznie dużo spowiedników do należytego wyspowiadania każdego z osobna w odpowiednim czasie, na skutek czego penitenci bez własnej winy musieliby pozostawać przez długi czas bez łaski sakramentalnej albo Komunii św. Nie jest uważana za dostateczną konieczność sytuacja, gdy nie ma wystarczającej liczby spowiedników jedynie z powodu wielkiego napływu penitentów, jaki może się zdarzyć podczas jakiejś wielkiej uroczystości lub pielgrzymki. KPK/83: 961 § 1 n. 2

§ 3. Określenie, czy zachodzi taka poważna konieczność, należy do biskupa eparchialnego, który po zasięgnięciu rady Patriarchy i biskupów eparchialnych innych Kościołów sui iuris wykonujących swą władzę na tym samym terytorium, może określić także ogólnymi przepisami przypadki takiej konieczności. KPK/83: 961 § 2

Kan. 721 – § 1. By chrześcijanin ważnie skorzystał z sakramentalnej absolucji udzielonej wielu penitentom równocześnie, wymaga się od niego nie tylko odpowiedniej dyspozycji, lecz również postanowienia, że w odpowiednim czasie wyzna grzechy ciężkie, których teraz wyznać nie może. KPK/83: 962 § 1

§ 2. Chrześcijan, o ile to możliwe, należy pouczyć o tych wymogach i zachęcić ponadto, aby zwłaszcza w niebezpieczeństwie śmierci, każdy wzbudził akt żalu. KPK/83: 962 § 2

Kan. 722 – § 1. Sakrament pokuty może być sprawowany jedynie przez kapłana. KPK/83: 965
KPK/17: 871

§ 2. Wszyscy biskupi z mocy samego prawa mogą sprawować sakrament pokuty na całym świecie, chyba że, co odnosi się do godziwości, biskup eparchialny w poszczególnym przypadku wyraźnie się temu sprzeciwi. KPK/83: 967 § 1

⁴S.C. pro Doctr. Fidei, *Normae pastorales*, 16 iun. 1972, VII; S. Paenit. Ap., *Facultates*, 30 aug. 1939, 2; resp. 10 dec. 1940; instr. 25 mar. 1944, IV.

⁵S. Paenit. Ap., instr. 25 mar. 1944, V; S.C. pro Doctr. Fidei, *Normae Pastorales*, 16 iun. 1972, VIII.

⁶Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 13; Trid., sess. VI, *De iustificatione*, cap. 14; sess. XIV, *De poenitentia*, capp. 1-2, 5-7, 9, can. 10; sess. XXIII, *De ordine*, cap. 1; Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 5 „Deus”.

⁷Paulus VI, m.p. *Pastorale munus*, 30 nov. 1963, II, 2.

§ 3. Presbyteri vero ut valide agant, debent praeterea esse praediti facultate sacramentum paenitentiae ministrandi, quae facultas confertur sive ipso iure sive speciali collatione ab auctoritate competenti facta.¹

§ 4. Presbyteri, qui facultate sacramentum paenitentiae ministrandi praediti sunt vi officii vel vi collationis Hierarchae loci eparchiae, cui ascripti sunt aut in qua domicilium habent, sacramentum paenitentiae valide ministrare possunt ubique terrarum quibuslibet christifidelibus, nisi quis Hierarcha loci in casu speciali expresse renuit; eadem facultate licite utuntur servatis normis ab Episcopo eparchiali latis necnon de licentia saltem praesumpta rectoris ecclesiae vel, si de domo instituti vitae consecratae agitur, Superioris.²

Can. 723 – § 1. Vi officii pro sua quisque ditione facultate sacramentum paenitentiae ministrandi praeditus est praeter Hierarcham loci etiam parochus aliusque, qui loco parochi est.³

§ 2. Vi officii facultate sacramentum paenitentiae ministrandi praeditus est etiam omnis Superior instituti religiosi vel societatis vitae communis ad instar religiosorum iuris pontificii vel patriarchalis, si sacerdos est, erga sodales proprii instituti necnon erga illos, qui diu noctuque in eius domo degunt.

Can. 724 – § 1. Soli Hierarchae loci competit facultatem sacramentum paenitentiae quibuslibet christifidelibus ministrandi speciali collatione conferre presbyteris quibuscumque.⁴

¹ Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 13; Trid., sess. XXIII, *De ref.*, can. 15. – Gregorius XV, const. *Inscrutabili*, 5 feb. 1622, § 1; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § V, V-VII; Pius VI, const. *Auctorem Fidei*, 28 aug. 1794, prop. 37, Synodi Pistorien., damn. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CXLV; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 5 „Qui”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. IV, 4-7; pars III, cap. III, 1; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 4, 2; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. V „Minister”; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. VI, 4; Syn. Leopoli. Ruthenorum, a. 1891, tit. II, cap. IV, 4; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. V, 12; Syn. Armen., a. 1911, 463-464.

² Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 16. – Clemens VIII, instr. *Sanctissimus*, 31 aug. 1595, § 3; S.C. de Prop. Fide, 1 iun. 1626, n. 6; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § V, V-VI; S.C.S. Off., 15 maii 1766; S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Patr. et Epp. Ritus Graeco-Melchit.), 29 maii 1789, n. 2; instr. (ad Archiep. Aleppen.), 2 iun.

§ 3. Prezbiterzy zaś, aby czynili to ważnie, powinni najpierw otrzymać upoważnienie do sprawowania sakramentu pokuty, które można posiadać z mocy samego prawa lub na podstawie specjalnego udzielenia kompetentnej władzy. KPK/83: 966 § 1, 2
KPK/17: 872, 874 § 1

§ 4. Prezbiterzy, którzy upoważnienie do sprawowania sakramentu pokuty otrzymali z urzędu albo na podstawie udzielenia przez Hierarchę miejsca tej eparchii, do której należą lub w której mają stałe zamieszkanie, mogą ważnie sprawować ten sakrament na całym świecie wobec wszystkich chrześcijan, chyba że Hierarcha miejsca w poszczególnym przypadku się temu sprzeciwi. Z tego upoważnienia korzystają godziwie, gdy zachowują normy wydane przez Biskupa eparchialnego za domniemaną przynajmniej zgodą rektora kościoła lub, w przypadku domu instytutu życia konsekrowanego, za zgodą przynajmniej domniemaną, przełożonego domu. KPK/83: 967 § 2

Kan. 723 – § 1. Na mocy urzędu, stosownie do zakresu władzy, upoważnienie do spowiadania posiada, oprócz Hierarchy miejsca, także proboszcz i ten, kto prawnie zastępuje proboszcza. KPK/83: 968 § 1
KPK/17: 873 § 1

§ 2. Na mocy urzędu upoważnienie do spowiadania ma także każdy przełożony instytutu zakonnego lub stowarzyszenia życia wspólnego na wzór zakonników na prawie papieskim lub patriarchalnym, jeśli jest kapłanem, w odniesieniu do członków własnego instytutu, a także w odniesieniu do tych, którzy dniem i nocą przebywają w jego domu. KPK/83: 967 § 3,
968 § 2
KPK/17: 873 § 2

Kan. 724 – § 1. Tylko Hierarcha miejsca jest kompetentny do udzielenia upoważnienia wszystkim prezbiterom do spowiadania jakichkolwiek chrześcijan. KPK/83: 969 § 1
KPK/17: 875 § 1

1835; (C.G.), 11 dec. 1838, a); 31 mar. 1843; instr. (ad Del. Ap. Aegypti), 30 apr. 1862, n. 2; decr. 6 oct. 1863, C), b), E), b); S.C. de Prop. Fide (pro Neg. Ritus Orient.), decr. 18 aug. 1913, art. 28; decr. 17 aug. 1914, art. 22; decr. 27 mar. 1916, 9; S.C. pro Eccl. Orient., decr. 1 mar. 1929, art. 31; decr. 24 maii 1930, art. 36. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. III, art. IX, 14; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. I, art. V, 13, VII; Syn. Armen., a. 1911, 625.

³ Trid., sess. XXIII, *De ref.*, can. 15; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § V, VII. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. VI, 5, VIII.

⁴ Trid., sess. XXII, *De ref.*, can. 15. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CXLV; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 5 „Qui”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. III, 1; pars IV, cap. II, 8; Syn. Bekorkien. Maronitarum, a. 1790, s. 9; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 4, 2; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. VI, 5, VIII; Syn. Armen., a. 1911, 760.

§ 2. Superior instituti vitae consecratae, dummodo potestate regiminis executiva praeditus sit, facultatem, de qua in can. 723, § 2, conferre potest ad normam typici vel statutorum cuilibet presbytero.

Can. 725 – Omnis sacerdos quoslibet paenitentes in periculo mortis versantes valide et licite absolvere potest a quibusvis peccatis, etsi praesens est alius sacerdos facultate sacramentum paenitentiae ministrandi praeditus.¹

Can. 726 – § 1. Facultas sacramentum paenitentiae ministrandi ne revocetur nisi gravi de causa.

§ 2. Revocata facultate sacramentum paenitentiae ministrandi collata ab Hierarcha, de quo in can. 722, § 4, presbyter eandem amittit ubique terrarum; revocata autem ab alia auctoritate competenti eandem amittit in ditione revocantis tantum.

§ 3. Praeterquam revocatione facultas sacramentum paenitentiae ministrandi, de qua in can. 722, § 4, cessat amissione officii, ascriptionis eparchiae vel domicilii.

Can. 727 – In nonnullis casibus ad salutem animarum providendam opportunum esse potest facultatem a peccatis absolvendi limitare atque determinatae auctoritati reservare; hoc tamen fieri non potest nisi de consensu Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis vel Consilii Hierarcharum vel Sedis Apostolicae.²

Can. 728 – § 1. Sedi Apostolicae reservatur absolvere a sequentibus peccatis:

- 1° directae violationis sigilli sacramentalis;
- 2° absolutionis complicitis in peccato contra castitatem.

§ 2. Episcopo eparchiali vero reservatur absolvere a peccato procuratoris abortus effectu secuto.

¹ Neoc. can. 2; Carth. can. 7; Trid., sess. XIV, *De poenitentia*, cap. 7; S.C.S. Off., (C.G.), 28 aug. 1669, ad 4; (Smyrnen.), 30 iun. et 7 iul. 1864, ad 6.

² Trid., sess. XIV, *De poenitentia*, cap. 7, can. 11; Leo XIII, litt. ap. *Orientalium*, 30 nov. 1894, VI; S.C.S. Off., instr. 13 iul. 1916. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a.

§ 2. Przełożony instytutu życia konsekrowanego, o ile posiada wykonawczą władzę rządzenia, może udzielać każdemu prezbiterowi upoważnienia, o którym mowa w kan. 723 § 2, stosownie do norm typików lub statutów.

KPK/83: 967 § 3,
969 § 2
KPK/17: 875 § 1

Kan. 725 – Każdy kapłan może ważnie i godziwie rozgrzeszyć jakichkolwiek penitentów znajdujących się w niebezpieczeństwie śmierci z jakichkolwiek grzechów, nawet jeśli jest obecny inny kapłan posiadający upoważnienie do sprawowania sakramentu pokuty.

KPK/83: 976
KPK/17: 882

Kan. 726 – § 1. Upoważnienie do sprawowania sakramentu pokuty może być odwołane tylko z poważnej przyczyny.

KPK/83: 974 § 1
KPK/17: 880 § 1

§ 2. Po odwołaniu upoważnienia do spowiadania udzielonego przez Hierarchę, o którym mowa w kan. 722 § 4, prezbiter traci je na całym świecie. Po odwołaniu zaś przez inną kompetentną władzę, traci je jedynie na terytorium odwołującego.

KPK/83: 974 § 2, 4

§ 3. Poza odwołaniem, upoważnienie do sprawowania sakramentu pokuty, o którym mowa w kan. 722 § 4, traci się poprzez utratę urzędu, przynależności do eparchii lub stałego zamieszkania.

KPK/83: 975
KPK/17: 873 § 3

Kan. 727 – W niektórych przypadkach pożytecznym dla zbawienia dusz może okazać się ograniczenie upoważnienia do rozgrzeszania i zarezerwowanie określonej władzy. Nie można tego jednak uczynić bez zgody Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego, Rady Hierarchów lub Stolicy Apostolskiej.

Kan. 728 – § 1. Stolicy Apostolskiej jest zarezerwowane rozgrzeszenie z następujących grzechów:

- 1° bezpośrednio naruszenie tajemnicy spowiedzi;
- 2° rozgrzeszenie współnika w grzechu przeciwko czystości.

§ 2. Biskupowi eparchialnemu jest zastrzeżone rozgrzeszenie z grzechu dokonania aborcji, gdy skutek nastąpił.

1599, CXLVI-CXLVII; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 5 „Denique”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. V; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. VII; cap. VII, art. III, 6, 15); Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. V, *De peccatis reservatis*; Syn. Armen., a. 1911, 477-481.

Can. 729 – Quaevis reservatio absolutionis a peccato omni vi caret:

- 1° si confessionem peragit aegrotus, qui domo egredi non potest, vel sponsus matrimonii celebrandi causa;
- 2° si de prudenti iudicio confessarii absolvendi facultas ab auctoritate competenti peti non potest sine gravi paenitentis incommodo vel sine periculo violationis sigilli sacramentalis;
- 3° extra fines territorii, in quo auctoritas reservans potestatem exercet.

Can. 730 – Absolutio complicitis in peccato contra castitatem invalida est praeterquam in periculo mortis.¹

Can. 731 – Qui confitetur se falso confessarium innocentem apud auctoritatem ecclesiasticam denunciavisse de delicto sollicitationis ad peccatum contra castitatem, ne absolvatur, nisi antea falsam denuntiationem formaliter retractavit et paratus est damna, si quae habentur, reparare.²

Can. 732 – § 1. Pro qualitate, gravitate et numero peccatorum, habita ratione paenitentis condicionis necnon eiusdem ad conversionem dispositionis, confessarius convenientem morbo afferat medicinam opportuna opera paenitentiae imponens.³

§ 2. Meminerit sacerdos se divinae iustitiae et misericordiae ministrum a Deo constitutum esse; tamquam pater spiritualis etiam opportuna consilia praebet, ut quis progredi possit in sua vocatione ad sanctitatem.⁴

Can. 733 – § 1. Sacramentale sigillum inviolabile est; quare caveat diligenter confessarius, ne verbo aut signo aut alio quovis modo et quavis de causa prodat aliquatenus paenitentem.⁵

¹ Benedictus XIV, const. *Apostolici muneris*, 8 feb. 1745; Pius IX, const. *Apostolicae Sedis*, 12 oct. 1869, § I, 10. * Syn. Armen., a. 1911, 475.

² Benedictus XIV, const. *Sacramentum Poenitentiae*, 1 iun. 1741, § 3; const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § IX, V; const. *Apostolici muneris*, 8 feb. 1745, § 2; S.C. de Prop. Fide, litt. encycl. 6 aug. 1885, 2. * Syn. Armen., a. 1911, 476.

³ Quinisext. can. 102; S. Nicephorus CP., cap. 9; Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 13; Trid., sess. XIV, *De poenitentia*, capp. 3, 5, 8-9, cann. 4, 12-15; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § V, I; ep. encycl. *Ex quo*, 1 mar. 1756, § 48. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 5 „Quia”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. IV, 10; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien.

Kan. 729 – Jakikolwiek zastrzeżenia rozgrzeszenia nie mają mocy:

- 1° jeśli spowiada się osoba chora, która nie może opuścić domu, lub nupturient z okazji sakramentu małżeństwa;
- 2° jeśli na podstawie roztropnego osądu spowiednika nie może on zwrócić się o upoważnienie do kompetentnej władzy bez poważnej niedogodności dla penitenta lub bez narażenia na niebezpieczeństwo naruszenia tajemnicy sakramentalnej;
- 3° poza granicami terytorium, na którym zastrzegający wykonuje swoją władzę.

Kan. 730 – Rozgrzeszenie współnika w grzechu przeciwko czystości poza niebezpieczeństwem śmierci jest nieważne. KPK/83: 977
KPK/17: 884

Kan. 731 – Kto wyznaje w spowiedzi, że niewinnego spowiednika oskarżył przed władzą kościelną o przestępstwo nakłaniania do grzechu przeciwko czystości, nie powinien być rozgrzeszony, jeśli najpierw formalnie nie odwoła fałszywego doniesienia i nie wyrazi gotowości naprawienia szkód, jeśli takie wynikły. KPK/83: 982
KPK/17: 894

Kan. 732 – § 1. Spowiednik powinien zastosować odpowiednie do choroby lekarstwo, nakładając należne czyny pokutne, stosownie do rodzaju, ciężkości i liczby grzechów, z uwzględnieniem sytuacji penitenta i jego dyspozycji do nawrócenia. KPK/83: 981
KPK/17: 887

§ 2. Kapłan powinien pamiętać, że Bóg ustanowił go szafarzem Bożej sprawiedliwości i miłosierdzia, dlatego jako ojciec duchowny powinien także odpowiednio udzielić rady, w jaki sposób penitent może wzrosnąć w swoim powołaniu do świętości. KPK/83: 978 § 1
KPK/17: 888 § 1

Kan. 733 – § 1. Tajemnica spowiedzi jest nienaruszalna. Spowiednik powinien pilnie troszczyć się o to, by ani słowem, ani znakiem, ani w jakikolwiek inny sposób i dla jakiegokolwiek przyczyny w niczym nie zdradzić penitenta. KPK/83: 983 § 1
KPK/17: 889 § 1

Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. V, 3; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. V, 13, XI; Syn. Armen., a. 1911, 459-461.

⁴Apost. can. 52; Quinisext. can. 102; S. Nicephorus CP., cap. 9; Trid., sess. XIV, *De poenitentia*, cap. 8.

⁵S. Nicephorus CP., can. 222; S.C. de Prop. Fide, decr. 13 apr. 1807, XVII. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 5 „Si quis”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. IV, 15; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. V, 3 „Quum”; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. V, 13, XII; Syn. Armen., a. 1911, 470.

§ 2. Obligatione secretum servandi tenentur quoque interpretes, si datur, necnon omnes alii, ad quos ex confessione notitia peccatorum quoquo modo pervenit.¹

Can. 734 – § 1. Omnino confessario prohibetur scientiae ex confessione acquisitae usus cum paenitentis gravamine, etiam quovis revelationis periculo excluso.²

§ 2. Qui in auctoritate est constitutus, notitia, quam de peccatis in confessione quovis tempore excepta habet, ad externum regimen nullo modo uti debet.³

§ 3. Moderatores instituti educationis sacramentum paenitentiae suis alumnis ordinarie ne ministrent.

Can. 735 – § 1. Omnis, cui cura animarum vi muneris est demandata, gravi tenetur obligatione providendi, ut sacramentum paenitentiae ministretur christifidelibus sibi commissis, qui opportune id petunt, eisdemque occasio praebeatur accedendi ad confessionem individualement diebus ac horis in eorum commodum statutis.⁴

§ 2. Urgente necessitate omnis sacerdos, qui facultate sacramentum paenitentiae ministrandi praeditus est, in periculo mortis vero etiam quilibet alius sacerdos, hoc sacramentum ministrare debet.

Can. 736 – § 1. Locus proprius sacramentum paenitentiae celebrandi est ecclesia salvo iure particulari.⁵

§ 2. Ob infirmitatem vel alia iusta de causa hoc sacramentum celebrari potest etiam extra locum proprium.⁶

¹ S.C. de Prop. Fide, (C.G.), 6 sep. 1630.

² S.C.S. Off., decr. 18 nov. 1682; instr. 15 iun. 1915.

³ Clemens VIII, decr. *Sanctissimus*, 26 maii 1593, § 4.

⁴ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 30, 2) „In perficiendo”; decr. *Presbyterorum ordinis*, 13 „Ut sacrorum”; S.C. pro Doctr. Fidei, *Normae Pastorales*, 16 iun. 1972, IV, IX, XII. – S. Nicephorus CP., can. 9; S.C. de Prop. Fide, reg. (pro Sacerd. Coptis), 15 mar. 1790, V.

§ 2. Obowiązek zachowania tajemnicy ma także tłumacz, jeśli występuje, jak również wszyscy inni, którzy w jakikolwiek sposób zdobyli ze spowiedzi wiadomości o grzechach. KPK/83: 983 § 2
KPK/17: 889 § 2

Kan. 734 – § 1. Bezwzględnie zabrania się spowiednikowi korzystania z wiadomości uzyskanych w spowiedzi, powodujących uciążliwości dla penitenta, nawet przy wykluczeniu wszelkiego niebezpieczeństwa wyjawienia. KPK/83: 984 § 1
KPK/17: 890 § 1

§ 2. Kto posiada władzę, nie może w żaden sposób korzystać w zewnętrznym zarządzaniu z wiadomości, jakie uzyskał o grzechach wyznaczonych w jakimkolwiek czasie w spowiedzi. KPK/83: 984 § 2
KPK/17: 890 § 2

§ 3. Przełożeni instytutów naukowych nie powinni sprawować sakramentu pokuty w odniesieniu do swoich wychowanków. KPK/83: 985
KPK/17: 891

Kan. 735 – § 1. Każdy, komu na mocy urzędu została zlecona troska duszpasterska, jest obowiązany dbać o to, by chrześcijanie jemu powierzeni mogli skorzystać z sakramentu pokuty, jeśli w sposób uzasadniony o to proszą, a także by dać im sposobność przystępowania do indywidualnej spowiedzi w ustalonych i dogodnych dla nich dniach i godzinach. KPK/83: 986 § 1
KPK/17: 892 § 1

§ 2. W razie konieczności każdy kapłan, który posiada upoważnienie do sprawowania sakramentu pokuty, a w niebezpieczeństwie śmierci także każdy inny kapłan, powinien ten sakrament sprawować. KPK/83: 986 § 2
KPK/17: 892 § 2

Kan. 736 – § 1. Miejscem właściwym dla sprawowania sakramentu pokuty jest kościół, z zachowaniem prawa partykularnego. KPK/83: 964 § 1
KPK/17: 908

§ 2. W przypadku choroby lub w razie zaistnienia innej słusznej przyczyny sakrament ten może być sprawowany także poza właściwym miejscem.

⁵ Gregorius XVI, ep. encycl. *Inter gravissimas*, 3 feb. 1832, § 7. * Syn. Libanen. Maronitarum, a.1736, pars II, cap. IV, 10; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 4, 1; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. II, cap. IV, 5; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. VI, 5, IV; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. V, 13, IV; Syn. Armen., a. 1911, 465.

⁶ S.C. de Prop. Fide, decr. 13 apr. 1807, XIII; decr. 22 sep. 1838, „Denique”; decr. 18 feb. 1851. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. VI, 5, V-VI; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. V, 13, VI; Syn. Armen., a. 1911, 466.

CAPUT V

De unctione infirmorum

Can. 737 – § 1. Sacramentali unctione infirmorum a sacerdote cum oratione peracta christifideles morbo gravi affecti cordeque contriti gratiam percipiunt, qua spe aeterni praemii roborati et a peccatis soluti ad emendationem vitae disponuntur et ad infirmitatem superandam patienter sufferendam adiuvantur.¹

§ 2. In Ecclesiis, in quibus mos est, ut sacramentum unctionis infirmorum a pluribus sacerdotibus simul ministretur, curandum est, ut, quatenus fieri potest, hic mos servetur.²

Can. 738 – Christifideles unctionem infirmorum libenter suscipiant, quandocumque graviter aegrotant; curent autem pastores animarum et infirmorum propinqui, ut tempore opportuno hoc sacramento infirmi subleventur.³

Can. 739 – § 1. Uctionem infirmorum valide ministrant omnes et soli sacerdotes.⁴

§ 2. Uctionem infirmorum ministrare pertinet ad parochum, vicarium paroecialem atque omnes alios sacerdotes circa illos, quorum cura eis ex officio commissa est; de licentia saltem praesumpta praedictorum quilibet sacerdos hoc sacramentum licite ministrare potest, in casu necessitatis vero etiam debet.⁵

¹ Professio fidei (in Lugd. II) a Michaele Palaeologo Gregorio X oblata, a. 1274; Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 14; Trid., sess. XIV, *De extrema unctione*, cap. 1, cann. 1-3; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § V, II-III; ep. encycl. *Ex quo*, 1 mar. 1756, §§ 44-48; Vat. II, const. *Sacrosanctum Concilium*, 73; const. *Lumen gentium*, 11 „Qui vero”; decr. *Presbyterorum ordinis*, 5 „Deus”; Paulus VI, const. ap. *Sacram unctionem infirmorum*, 30 nov. 1972. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CLIII-CLIV; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 6 „Sacra”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. VIII, 1; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 5; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenum, a. 1872, tit. V, cap. VI „Extrema”; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. VIII, 1-2; Syn. Leopoli. Ruthenorum, a. 1891, tit. II, cap. V; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VI, 1-2; Syn. Armen., a. 1911, 493-494.

² * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 6 „Quamquam”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. VIII, 8; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 5, 2; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenum, a. 1872, tit. V, cap. VI

ROZDZIAŁ V

Namaszczenie chorych

Kan. 737 – § 1. Przez sakramentalne namaszczenie chorych sprawowane przez kapłana wraz z modlitwą, chrześcijanie będący w stanie ciężkiej choroby i skruszeni w sercu otrzymują łaskę, dzięki której umocnieni w nadziei wiecznej i uwolnieni od grzechów są wspomagani do prowadzenia poprawnego życia i do przezwyciężenia choroby oraz do znośnięcia cierpienia.

KPK/83: 998
KPK/17: 937

§ 2. W Kościołach, w których jest zwyczaj, aby sakrament namaszczenia był sprawowany równocześnie przez wielu kapłanów, należy, o ile to możliwe, ten zwyczaj zachować.

Kan. 738 – Chrześcijanie niech przyjmują chętnie namaszczenie chorych ilekroć ciężko chorują. Duszpasterze i osoby bliskie chorym powinni troszczyć się, aby w odpowiednim czasie chorzy zostali wzmocnieni tym sakramentem.

KPK/83: 1001
KPK/17: 944

Kan. 739 – § 1. Sakrament namaszczenia chorych ważnie sprawuje każdy kapłan i tylko kapłan.

KPK/83: 1003 § 1
KPK/17: 938 § 1

§ 2. Sprawowanie sakramentu namaszczenia chorych należy do proboszcza, wikariusza parafialnego i do wszystkich innych kapłanów wobec osób, o które troska została im powierzona z urzędu. Każdy zaś kapłan może, przynajmniej za domniemaną zgodą wyżej wymienionych, ten sakrament sprawować, a w przypadku konieczności powinien to uczynić.

KPK/83: 1003 § 2
KPK/17: 938 § 2

„Quod”; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. VIII, 3; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VI, 7, I; Syn. Armen., a. 1911, 500.

³ Innocentius IV, ep. *Sub catholicae*, 6 mar. 1254, § 3, 6; Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 14; Trid., sess. XIV, *De extrema unctione*, capp. 1-3; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § V, II; ep. encycl. *Ex quo*, 1 mar. 1756, §§ 46-47; S.C. de Prop. Fide, instr. 31 iul. 1902, 7.

⁴ Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 14; Trid., sess. XIV, *De extrema unctione*, capp. 1-3, can. 4; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § V, III; ep. encycl. *Ex quo*, 1 mar. 1756, §§ 45-46. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 6 „Porro”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. VIII, 7; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VI, 7; Syn. Armen., a. 1911, 495, 499.

⁵ S.C. de Prop. Fide, litt. 11 oct. 1780; decr. 6 oct. 1863, C), d). * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. VIII, 7; pars III, cap. III, 2, X; Syn. Armen., a. 1911, 502-503.

Can. 740 – Christifideles graviter aegrotantes, qui sensus vel usum rationis amiserunt, praesumuntur velle sibi hoc sacramentum ministrari in periculo mortis vel etiam ad iudicium sacerdotis alio tempore.

Can. 741 – Oleum in sacramento unctionis infirmorum adhibendum debet esse benedictum et quidem, nisi aliud fert ius particulare propriae Ecclesiae sui iuris, ab ipso sacerdote, qui sacramentum ministrat.¹

Can. 742 – Unctiones verbis, ordine et modo praescriptis in libris liturgicis accurate peragantur; in casu tamen necessitatis sufficit una unctio cum propria formula.²

CAPUT VI

De sacra ordinatione

Can. 743 – Per sacramentalem ordinationem ab Episcopo peractam Spiritus Sancti operante virtute ministri sacri constituuntur, qui munere et potestate a Christo Domino Apostolis suis concreditus adaugentur et in variis gradibus fruuntur Evangelium annuntiandi, populum Dei pascendi et sanctificandi.³

Art. I – De sacrae ordinationis ministro

Can. 744 – Solus Episcopus sacram ordinationem valide ministrat manuum impositione et oratione ab Ecclesia praescripta.⁴

¹ Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 14; Clemens VIII, instr. *Sanctissimus*, 31 aug. 1595, § 3; Benedictus XIV, ep. encycl. *Ex quo*, 1 mar. 1756, §§ 46-47. * Syn. Duinen. Armenorum, a. 719, can. 11; Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a.1599, CLIV-CLVI; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a.1720, tit. III, § 6 „Eius”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. VIII, 2-4; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 5, 2 et 4; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. VI „Materia”; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. VIII, 5, I; Syn. Leopoli. Ruthenorum, a. 1891, tit. II, cap. V, 4; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VI, 4; Syn. Armen., a. 1911, 496.

² Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 14; Trid., sess. XIV, *De extrema unctione*, cap. 1. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a.1599, CLIV; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 6 „Porro”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. VIII, 5-6; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872,

Kan. 740 – Chrześcijanom ciężko chorym, którzy są nieprzytomni lub pozbawieni używania rozumu, należy udzielić tego sakramentu w niebezpieczeństwie śmierci lub także, według osądu kapłana, w innym czasie.

KPK/83: 1006
KPK/17: 943

Kan. 741 – Olej potrzebny przy sprawowaniu sakramentu namaszczenia chorych powinien być pobłogosławiony i, jeśli inaczej nie stanowi prawo partykularne własnego Kościoła *sui iuris*, przez tego samego kapłana, który sprawuje sakrament.

KPK/83: 999
KPK/17: 945

Kan. 742 – Należy dokładnie zachować słowa, porządek i sposób namaszczenia przepisane w księgach liturgicznych. Jedynie w przypadku konieczności wystarczy jedno namaszczenie z właściwą formułą.

KPK/83: 1000 § 1
KPK/17: 947 § 1

ROZDZIAŁ VI

Święcenia

Kan. 743 – Przez sakrament święceń udzielany przez biskupa, poprzez działającego Ducha Świętego są ustanawiani święci szafarze, którzy ubogacani są zadaniem i władzą udzieloną przez Chrystusa Pana Jego Apostołom i na różnych stopniach owocują głoszeniem Ewangelii oraz pasterzowaniem i uświęcaniem Ludu Bożego.

KPK/83: 1008
KPK/17: 948

Art. I – Szafarz święceń

Kan. 744 – Jedynie biskup ważnie udziela święceń poprzez włożenie rąk i modlitwę przepisaną przez Kościół.

KPK/83: 1009 § 2,
1012
KPK/17: 951

tit. V, cap. VII „Forma”; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. VIII, 3; Syn. Leopoliensis. Ruthenorum, a. 1891, tit. II, cap. V, 3; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VI, 7, II-III; Syn. Armen., a. 1911, 497-498.

³ Trid., sess. XXIII, *De ordine*; Vat. II, const. *Lumen gentium*, 10 „Sacerdotium”, 11 „Qui vero”, 20 „Missio”; decr. *Presbyterorum ordinis*, 2 „Idem”, 5 „Deus”, 12.

⁴ Apost. can. 2; Anc. can. 13; Ant. cann. 9-10; Chalc. cann. 25, 28; S. Basilius M., can. 1 „Οἱ δε καθαροί”; Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 15; Trid., sess. XXIII, *De ordine*, cap. 4, can. 7; Vat. II, const. *Lumen gentium*, 21 „Ad tanta”, 28 „Christus”; decr. *Presbyterorum ordinis*, 5 „Deus”. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CLVII; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 7 „Porro”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 6; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. VII „Minister”; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XIII, § 1, II; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, cap. III, art. VII, § 1, 8 „In collatione”.

Can. 745 – Ordinatio episcopalis reservatur ad normam iuris Romano Pontifici, Patriarchae vel Metropolitanae ita, ut nulli Episcopo liceat quemquam ordinare Episcopum, nisi antea constat de legitimo mandato.¹

Can. 746 – § 1. Episcopus ordinetur ab Episcopis tribus excepto casu extremae necessitatis.²

§ 2. Episcopus secundus et tertius, si adesse non possunt Episcopi eiusdem Ecclesiae sui iuris ac primus Episcopus ordinans, possunt esse alterius Ecclesiae sui iuris.³

Can. 747 – Candidatus ad diaconatum vel presbyteratum a proprio Episcopo eparchiali ordinetur aut ab alio Episcopo cum legitimis litteris dimissoriis.⁴

Can. 748 – § 1. Episcopus eparchialis proprius, quod attinet ad sacram ordinationem eius, qui alicui eparchiae ascribatur, est Episcopus eparchiae, in qua candidatus habet domicilium, aut eparchiae, pro cuius servitio candidatus se devovere velle scripto declaravit; quod attinet ad sacram ordinationem eius, qui alicui eparchiae iam est ascriptus, est Episcopus illius eparchiae.⁵

§ 2. Candidatum sibi subditum alii Ecclesiae sui iuris ascriptum Episcopus eparchialis ordinare non potest nisi de licentia Sedis Apostolicae; si vero de candidato agitur, qui Ecclesiae patriarchali ascriptus est et intra fines territorii eiusdem Ecclesiae domicilium vel quasi-domicilium habet, hanc licentiam etiam Patriarcha concedere potest.⁶

¹ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 20; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae Sanctae*, 6 aug. 1966, I, 10.

² Apost. can. 1; Carth. cann. 13, 49; Constantinop., a. 394, can. 1 „Nectarius”; S.C.S. Off., 13 mar. 1669, 2; S.C. de Prop. Fide, 18 aug. 1845, dub. 7. * Syn. Mar Isaaci Chaldaeorum, a. 410, cann. 1, 11.

³ Paulus V, litt. ap. *In supremo*, 10 dec. 1615.

⁴ Nic. I, can. 16; Anc. can. 13; Ant. cann. 9-10; Sard. cann. 14*, 15; Carth. can. 54; S. Basilius M., can. 89; Innocentius III, litt. *Ad translationem*, a. 1200; Clemens VIII, instr. *Sanctissimus*, 31 aug. 1595, § 4; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § VII, VIII-IX. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 7 „In propria”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 8; pars III, cap. IV, 24; Syn. Sciarfen.

Kan. 745 – Święcenia biskupie są zarezerwowane według norm prawa Biskupowi Rzymskiemu, Patriarsze lub Metropolicie w ten sposób, że żadnemu biskupowi nie godzi się wyświęcać kogokolwiek na biskupa, jeśli wcześniej nie upewni się o prawnym zleceniu.

KPK/83: 1013
KPK/17: 953
CS: 242, 256 § 1 n. 1,
319 n. 1, 320 § 1 n. 4,
326 § 1 n. 2

Kan. 746 – § 1. Biskup jest wyświęcany przez trzech biskupów, z wyjątkiem przypadku ostatecznej konieczności.

KPK/83: 1014
KPK/17: 954

§ 2. Biskupi drugi i trzeci, jeśli nie mogą być obecni biskupi tego samego Kościoła sui iuris co pierwszy biskup udzielający święceń, mogą być z innego Kościoła sui iuris.

Kan. 747 – Kandydat do diakonatu lub prezbiteratu powinien być święcony przez własnego Biskupa eparchialnego lub przez innego biskupa na podstawie dymisoriów wystawionych zgodnie z prawem.

KPK/83: 1015 § 1
KPK/17: 955 § 1

Kan. 748 – § 1. Jeśli chodzi o święcenia, własnym Biskupem eparchialnym tego, który ma nabyć przynależność do jakiejś eparchii, jest biskup tej eparchii, w której kandydat ma stałe zamieszkanie albo eparchii, której służbie postanowił się poświęcić, deklarując to na piśmie. Jeśli natomiast chodzi o święcenia tego, który do jakiejś eparchii już należy, biskupem własnym jest biskup tej eparchii.

KPK/83: 1016
KPK/17: 956

§ 2. Kandydata będącego podwładnym, a należącego do innego Kościoła sui iuris, biskup eparchialny nie może wyświęcić bez zgody Stolicy Apostolskiej. Jeśli dotyczy to kandydata, który należy do Kościoła patriarchalnego i w granicach tego Kościoła ma stałe lub tymczasowe zamieszkanie, tej zgody może udzielić także Patriarcha.

KPK/83: 1015 § 2
KPK/17: 955 § 2

Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XIII, § 3, 3; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VII, § 4, XIII; Syn. Armen., a. 1911, 530-531, 541-542.

⁵ * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 7 „In propria”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 9; pars III, cap. IV, 24; pars IV, cap. II, 8; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XIII, § 3, 3; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VII, § 4, XV; Syn. Armen., a. 1911, 541.

⁶ Ant. can. 9; Coelestinus III, litt. *Cum secundum*, a. 1191/8; Leo X, litt. ap. *Accepimus nuper*, 18 maii 1521; Paulus III, litt. ap. *Dudum*, 23 dec. 1534; Clemens VIII, instr. *Sanctissimus*, 31 aug. 1595, § 7; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 mali 1742, § VII, I, XVI, XX, XXIV et § IX, XIII. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 33, 50; Syn. Armen., a. 1911, 531.

Can. 749 – In aliena eparchia Episcopus prohibetur sacram ordinationem celebrare sine licentia Episcopi eparchialis, nisi ius particulare Ecclesiae patriarchalis, ad Patriarcham quod attinet, aliud statuit.¹

Can. 750 – § 1. Litteras dimissorias firmis cann. 472, 537 et 560, § 1 dare possunt:

1° Episcopus eparchialis proprius;

2° Administrator Ecclesiae patriarchalis atque de consensu collegii consultorum eparchialium Administrator eparchiae.²

§ 2. Administrator Ecclesiae patriarchalis litteras dimissorias ne concedat eis, qui a Patriarcha reiecti sunt, nec Administrator eparchiae eis, qui ab Episcopo eparchiali reiecti sunt.

Can. 751 – Litterae dimissoriae ne concedantur nisi habitis antea omnibus testimoniis, quae iure exiguntur.

Can. 752 – Litterae dimissoriae mitti possunt ab Episcopo eparchiali proprio ad quemlibet eiusdem Ecclesiae sui iuris Episcopum, non autem ad Episcopum alterius Ecclesiae ac ordinandus, nisi de licentia eorum, de quibus in can. 748, § 2.³

Can. 753 – Litterae dimissoriae ab ipso concedente aut ab eius successore limitibus circumscribi aut revocari possunt, sed semel concessae non extinguuntur resoluto iure concedentis.

Art. II – De sacrae ordinationis subiecto

Can. 754 – Sacram ordinationem valide suscipere potest solus vir baptizatus.⁴

Can. 755 – Episcopus eparchialis et Superior maior non nisi gravissima de causa, etsi occulta, diacono sibi subdito ad presbyteratum destinato

¹ Apost. can. 35; Ant. cann. 13, 22; Constantinop. I, can. 2; S.C.C., 17 aug. 1641, ad 1. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 7 „Porro”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 7; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XIII, § 3, 3; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VII, § 4, XI, XIII.

² * Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. II, art. III, 2.

³ Clemens VIII, instr. *Sanctissimus*, 31 aug. 1595, § 7; Benedictus XIV, const. *Etsi*

- Kan. 749** – Biskup nie może udzielać święceń w obcej eparchii bez zezwolenia miejscowego Biskupa eparchialnego, chyba że prawo partykularne Kościoła patriarchalnego w tym, co dotyczy Patriarchy, inaczej stanowi. KPK/83: 1017
KPK/17: 1008
- Kan. 750** – § 1. Dymisorie, z zachowaniem kan. 472, 537 i 560 § 1, mogą wystawić: KPK/83: 1018 § 1
KPK/17: 958 § 1
- 1° własny Biskup eparchialny; KPK/83: 1018 § 1 n. 1
KPK/17: 958 § 1 n. 1, 4
- 2° administrator Kościoła patriarchalnego, a za zgodą konsultorów eparchialnych, administrator eparchii; KPK/83: 1018 § 1 n. 2
KPK/17: 958 § 1 n. 3
- § 2. Administrator Kościoła patriarchalnego nie może wystawić dymisoriów tym, którym odmówił tego Patriarcha, a administrator eparchii tym, którym odmówił Biskup eparchialny. KPK/83: 1018 § 2
KPK/17: 958 § 2
- Kan. 751** – Nie należy wystawiać dymisoriów, dopóki nie ma wszystkich świadectw wymaganych przez prawo. KPK/83: 1020
KPK/17: 960 § 1
- Kan. 752** – Dymisorie może przesłać własny Biskup eparchialny do jakiegokolwiek biskupa tego samego Kościoła sui iuris, co mający przyjąć święcenia, nie zaś do innego biskupa, chyba że za zgodą tych, o których mowa w kan. 748 § 2. KPK/83: 1021
KPK/17: 961
- Kan. 753** – Dymisorie mogą być przez udzielającego lub jego następcę czymś uwarunkowane lub odwołane. Raz jednak udzielone nie tracą ważności w wypadku wygaśnięcia władzy tego, kto je wystawił. KPK/83: 1023
KPK/17: 963

Art. II – Podmiot święceń

- Kan. 754** – Święcenia może ważnie przyjąć tylko mężczyzna ochrzczony. KPK/83: 1024
KPK/17: 968 § 1
- Kan. 755** – Biskup eparchialny i wyższy przełożony jedynie dla najpoważniejszej przyczyny, także tajnej, może zabronić przystąpienia do świę- KPK/83: 1030
KPK/17: 970

pastoralis, 26 maii 1742, § VII, I, XVII, XXII-XXV et § IX, XIII. * Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VII, § 4, XII-XIII; Syn. Armen., a. 1911, 531.

⁴Nic. I, can. 19; S. Leo M., litt. *Omnis admonitio*, 12 ian. 444; Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 2 „Officium”; S.C. pro Doctr. Fidei, decl. 15 oct. 1976; Ioannes Paulus II, ep. ap. *Mulieris dignitatem*, 15 aug. 1988, 26. * Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 6.

ascensum ad ipsum presbyteratum prohibere possunt salvo iure recursus ad normam iuris.

Can. 756 – Non licet aliquem quovis modo qualibet de causa ad ordines sacros suscipiendos cogere vel ad normam iuris idoneum ab eisdem suscipiendis avertere.¹

Can. 757 – Is, qui superiorem ordinem sacrum suscipere recusat, non potest prohiberi a suscepti ordinis sacri exercitio, nisi impedimento canonico detinetur aliave gravis de iudicio Episcopi eparchialis vel Superioris maioris obest causa.

1° De requisitis in candidatis ad sacram ordinationem

Can. 758 – § 1. Ut quis licite ordinari possit, requiruntur:²

- 1° chrismationis sancti myri susceptio;
- 2° mores atque qualitates physicae et psychicae ordini sacro suscipiendo congruentes;³
- 3° aetas iure praescripta;
- 4° debita scientia;⁴
- 5° ordinum inferiorum susceptio ad normam iuris particularis propriae Ecclesiae sui iuris;⁵
- 6° interstitiorum iure particulari praescriptorum observatio.

§ 2. Requiritur praeterea, ne candidatus impeditus sit ad normam can. 762.

§ 3. Circa coniugatos ad ordines sacros admittendos servetur ius particulare propriae Ecclesiae sui iuris vel normae speciales a Sede Apostolica statutae.⁶

¹ Benedictus XIV, instr. *Eo quamvis tempore*, 4 maii 1745, § 21; ep. encycl. *Anno vertente*, 19 iun. 1750, § 7; S.C. de Prop. Fide, (C.P.), 29 art. 1754, „Frater”; Vat. II, decr. *Optatam totius*, 6.

² Clemens VIII, instr. *Sanctissimus*, 31 aug. 1595, § 4; S.C.S. Off., (Ierosolym.), 14 ian. 1885. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CLIX; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 7 „Si vero”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 27-29; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 6; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. VII, I; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XIII, § 2; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VII, § 2; Syn. Armen., a. 1911, 525-529.

³ Apost. can. 78; Nic. I, cann. 2, 9, 19; Carth. can. 57; S. Basilius M., can. 69; S. Tarasius CP., ep. ad Epp. Siciliae; S. Nicephorus CP., cann. 21, 92.

ceń prezbiteratu własnemu diakonowi, z zachowaniem możliwości wniesienia rekursu, zgodnie z prawem.

Kan. 756 – Nie godzi się, aby kogokolwiek w jakikolwiek sposób i z jakiegokolwiek przyczyny do przyjęcia święceń przymuszać lub zdatnego według prawa odwozić od ich przyjęcia. KPK/83: 1026
KPK/17: 971
CS: 158

Kan. 757 – Temu, kto odmawia przyjęcia święceń wyższych nie można zabronić wykonywania już przyjętych święceń, chyba że jest związany kanoniczną przeszkodą albo, według osądu Biskupa eparchialnego lub wyższego przełożonego, istnieje inna poważna przyczyna. KPK/83: 1038
KPK/17: 973 § 2

1° Wymogi stawiane kandydatom do święceń

Kan. 758 – § 1. Aby ktoś mógł być godziwie wyświęcony wymaga się:

- 1° przyjęcia sakramentu chrystacji; KPK/17: 974 § 1
KPK/83: 1033
KPK/17: 974 § 1 n. 1
- 2° obyczajów oraz cech fizycznych i psychicznych odpowiednich do przyjęcia święceń; KPK/83: 1029
KPK/17: 973 § 3,
974 § 1 n. 2
- 3° ukończenia wieku przepisane prawem; KPK/17: 974 § 1 n. 3
- 4° odpowiedniej wiedzy; KPK/83: 1027
KPK/17: 974 § 1 n. 4
- 5° przyjęcia święceń niższych według prawa partykularnego własnego Kościoła *sui iuris*; KPK/17: 974 § 1 n. 5
- 6° zachowania interstycji przewidzianych prawem partykularnym. KPK/83: 1031 § 1
KPK/17: 974 § 1 n. 6

§ 2. Wymaga się ponadto, aby kandydat nie był związany przeszkodami, według kan. 762. KPK/83: 1025 § 1
KPK/17: 968 § 1,
973 § 3

§ 3. Odnośnie do żonatych kandydatów przystępujących do święceń, należy zachować prawo partykularne własnego Kościoła *sui iuris* lub normy specjalne ustanowione przez Stolicę Apostolską. CS: 71

⁴* S. Nerses Glaien., Armenorum, ep. past., a. 1166, cap. V „Nemo e vobis propter”; Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CLXXXII; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 7 „Post”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 30; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. VII, I, a); Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XIII, § 2, 4; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VII, § 2, III; Syn. Armen., a. 1911, 525.

⁵Protodeut. can. 17; Constantinop. IV, can. 5.

⁶Apost. can. 5; Carth. can. 4; Quinisext. cann. 3, 6, 13, 30; S. Cyrillus Alexandrin., can. 4, (a); S. Nicephorus CP., can. 156; Innocentius III, litt. *Cum olim*, 5 sep. 1203; Benedictus XIV, ep. encycl. *Allatae sunt*, 26 iul. 1755, § 22; S.C. de Prop. Fide, litt. 4 iul. 1833, IX; litt. encycl. 1 oct. 1890; litt. 12 apr. 1894; decr. 1 maii 1897; Pius X, litt. ap. *Ea semper*, 14 iun. 1907, artt. X-XII; S.C. de Prop. Fide, decr. 18 aug. 1913, artt. 10-11; S.C. pro

Can. 759 – § 1. Aetas praescripta ad diaconatum est vicesimus tertius annus expletus, ad presbyteratum vicesimus quartus expletus firmo iure particulari propriae Ecclesiae sui iuris pro vectiorem aetatem exigente.¹

§ 2. Dispensatio ultra annum ab aetate iure communi praescripta reservatur Patriarchae, si de candidato agitur, qui domicilium vel quasi-domicilium intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis habet; secus Sedi Apostolicae.

Can. 760 – § 1. Diaconum ordinare licet tantum post feliciter expletum quartum curriculum studiorum philosophico-theologicorum annum, nisi Synodus Episcoporum Ecclesiae patriarchalis vel Consilium Hierarcharum aliud statuit.²

§ 2. Si vero de candidato ad sacerdotium non destinato agitur, eum diaconum ordinare licet tantum post feliciter expletum tertium annum studiorum, de quibus in can. 354; si vero forte in posterum ad sacerdotium admittitur, antea studia theologica opportune complere debet.³

Can. 761 – Candidatus ad ordinem diaconatus vel presbyteratus, ut licite ordinetur, Episcopo eparchiali proprio aut Superiori maiori declarationem tradere debet manu propria subscriptam, qua testificatur se sua sponte ac libere ordinem sacrum et obligationes eidem ordini adnexas suscepturum atque se ministerio ecclesiastico perpetuo mancipaturum esse, simul petens, ut ad ordinem sacrum suscipiendum admittatur.

2° De impedimentis suscipiendi vel exercendi ordines sacros

Can. 762 – § 1. A suscipiendis ordinibus sacris est impeditus:⁴

Eccl. Orient., decr. 1 mar. 1929, art. 12; decr. 23 dec. 1929, 6; decr. 24 maii 1930, art. 15; Pius XI, litt. encycl. *Ad Catholici Sacerdotii*, 20 dec. 1935, II „Praelarissimum”; Paulus VI, litt. ap. *Episcopalis potestatis*, 2 maii 1967, VIII, 1-2. * Syn. Iosephi Patriarchae Maronitarum, 3 nov. 1596, can. II; Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CLXXIV-CLXVI; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 35; Syn. Monast. SS. Salvatoris, Melchitarum, a. 1811, pars II, cap. I, reg. VI; pars III, cap. I, regg. III-IV, VI; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. VII, cap. IV; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XIII, § 5, 3; cap. VI, art. VII; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VII, § 5, I, III-IV; Syn. Armen., a. 1911, 737.

¹ Neoc. can. 11; Carth. can. 16; Quinisext. can. 14; S. Nicephorus CP., can. 21; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § VII, XIX; instr. *Eo quamvis tempore*, 4 maii 1745, §§ 18-23. * Syn. Mar Isaaci Chaldaeorum, a. 410, can. 16; Syn.

Kan. 759 – § 1. Do przyjęcia diakonatu należy ukończyć 23 lata, do prezbiteratu należy ukończyć 24 lata, z zachowaniem prawa partykularnego własnego Kościoła *sui iuris*, które może ustanowić wyższy wiek do przyjęcia święceń. KPK/83: 1031 § 1
KPK/17: 975

§ 2. Dyspensa ponad rok od wieku wymaganego przez prawo powszechne jest zarezerwowana Patriarsze w odniesieniu do kandydata, który posiada stałe lub tymczasowe zamieszkanie w granicach Kościoła patriarchalnego; w pozostałych przypadkach Stolicy Apostolskiej. KPK/83: 1031 § 4

Kan. 760 – § 1. Wyświęcić na diakona można jedynie po ukończeniu przez kandydata czwartego roku studiów filozoficzno-teologicznych, chyba że Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego lub Rada Hierarchów postanowiła inaczej. KPK/83: 1032 § 1
KPK/17: 976 § 2

§ 2. Jeśli chodzi o kandydata nie przystępującego do kapłaństwa, można go wyświęcić na diakona po ukończeniu przez niego trzech lat studiów, o których mowa w kan. 354. Jeśli zaś później zechce przystąpić do święceń kapłańskich, powinien wcześniej odpowiednio uzupełnić studia teologiczne. KPK/83: 1032 § 3

Kan. 761 – Kandydat do święceń diakonatu lub prezbiteratu, aby godziwie był wyświęcony, powinien przedłożyć własnemu biskupowi eparchialnemu lub wyższemu przełożonemu własnoręcznie podpisaną deklarację, w której stwierdza, że z własnej woli i w sposób wolny przyjmuje święcenia i związane z nimi obowiązki oraz że zawsze będzie wykonywał posługę kościelną, jednocześnie prosząc o dopuszczenie do święceń. KPK/83: 1036
KPK/17: 992

2° Przeszkody do przyjęcia i wykonywania święceń

Kan. 762 – Przeszkodą do przyjęcia święceń związany jest: KPK/83: 1041, 1042
KPK/17: 984, 985,
987

Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CLIX; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 7 „Cum”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 26; Syn. Armen., a. 1911, 526-527.

² Vat. II, decr. *Optatam totius*, 12. * Syn. Armen., a. 1911, 525.

³ S. Leo M., litt. *Omnium quidem*, 13 ian. 444; * Syn. Mar Isaaci Chaldaeorum, a. 410, can. 16; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 7 „Cum”; Syn. Armen., a. 1911, 263.

⁴ * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 7 „Noverint”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. VI, 6-7; cap. XIV, 6, 19; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenuorum, a. 1872, tit. V, cap. VII, I-II; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XIV; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VII, § 3; Syn. Armen., a. 1911, 533-537.

- 1° qui aliqua forma laborat amentiae aliusve infirmitatis psychicae, qua consultis peritis inhabilis iudicatur ad ministerium rite implendum;
- 2° qui delictum apostasiae, haereseos aut schismatis commisit;¹
- 3° qui matrimonium, etiam civile tantum, attentavit, sive ipse vinculo matrimoniali aut ordine sacro aut voto publico perpetuo castitatis a matrimonio celebrando impeditus, sive cum muliere matrimonio valido coniuncta aut eodem voto ligata;²
- 4° qui voluntarium homicidium perpetravit aut abortum procuravit effectu secuto omnesque positive cooperantes;³
- 5° qui se ipsum vel alium graviter et dolose mutilavit vel sibi vitam adimere tentavit;⁴
- 6° qui actum ordinis posuit in ordine episcopatus vel presbyteratus constitutis reservatum vel eodem carens vel ab eiusdem exercitio aliqua poena canonica prohibitus;⁵
- 7° qui officium vel administrationem gerit clericis vetitam, cuius rationem reddere debet, donec deposito officio et administratione atque rationibus redditus liber factus erit;
- 8° neophytus, nisi iudicio Hierarchae sufficienter probatus est.⁶

§ 2. Actus, ex quibus impedimenta, de quibus in § 1, nn. 2-6 oriri possunt, illa non pariunt, nisi fuerint peccata gravia et externa post baptismum perpetrata.

Can. 763 – Ab exercendis ordinibus sacris est impeditus:

- 1° qui impedimento ordines sacros suscipiendi, dum afficiebatur, illegitime ordines sacros suscepit;
- 2° qui delicta vel actus commisit, de quibus in can. 762, § 1, nn. 2-6;
- 3° qui amentia aliave infirmitate psychica, de qua in can. 762, § 1, n. 1, afficitur, donec Hierarcha consulto perito eiusdem ordinis sacri exercitium permiserit.

¹ Apost. can. 62; Nic. I, can. 10; S. Petrus Alexandrin., can. 10; Theophilus Alexandrin., can. 7; Innocentius I, litt. *Magna me gratulatio*, 13 dec. 414, „Si quis vero”.

² Apost. can. 61; Neoc. can. 1; Theophilus Alexandrin., can. 3.

³ S. Gregorius Nyss., can. 5, (a),

⁴ Apost. cann. 22-23; Nic. I, can. 1.

- 1° kto cierpi na amencję w jakiegokolwiek formie lub innej chorobie psychicznej, na skutek której, po zasięgnięciu opinii biegłych, jest uważany za niezdatnego do właściwego wykonywania posługi; KPK/83: 1041 n. 1
KPK/17: 984 n. 3
- 2° kto popełnił przestępstwo apostazji, herezji lub schizmy; KPK/83: 1041 n. 2
KPK/17: 985 n. 1
- 3° kto usiłował zawrzeć małżeństwo, nawet tylko cywilne, bądź sam związany węzłem małżeńskim albo święceniami lub wieczystym publicznym ślubem czystości, bądź też z kobietą związaną ważnym małżeństwem lub takim samym ślubem; KPK/83: 1041 n. 3
KPK/17: 985 n. 3
- 4° kto popełnił dobrowolne zabójstwo albo spowodował aborcję, gdy skutek nastąpił, oraz wszyscy pozytywnie współdziałający; KPK/83: 1041 n. 4
KPK/17: 985 n. 4
- 5° kto poważnie i z rozmysłem zranił siebie lub innego lub usiłował odebrać sobie życie; KPK/83: 1041 n. 5
KPK/17: 985 n. 5
- 6° kto wykonał akt święceń zarezerwowany mającym święcenia biskupie lub prezbiteratu albo nie mając tych święceń, albo nie mogąc go wykonać na skutek zakazu wynikającego z jakiejś kary kanonicznej; KPK/83: 1041 n. 6
KPK/17: 985 n. 7
- 7° kto sprawuje urząd lub zarząd zakazany duchownym, związany z obowiązkiem rozliczenia się, dopóki nie uwolnił się przez złożenie urzędu lub zarządu i związanych z nim rozliczeń; KPK/83: 1042 n. 2
KPK/17: 987 n. 3
- 8° neofita, dopóki według osądu Hierarchy nie został dostatecznie utwierdzony. KPK/83: 1042 n. 3
KPK/17: 987 n. 6

§ 2. Przeszkody, o których mowa w § 1, nn. 2-6, mogą pochodzić tylko z aktów popełnionych po przyjęciu chrztu jako grzechy ciężkie i zewnętrzne.

Kan. 763 – Przeszkodą do wykonywania święceń jest związany:

- KPK/83: 1044 § 1, 2
KPK/17: 968 § 2,
985
- 1° kto przyjął święcenia bezprawnie, będąc związany przeszkodą do przyjęcia święceń; KPK/83: 1044 § 1 n. 1 § 2 n. 1
KPK/17: 968 § 2
- 2° kto popełnił przestępstwa lub dokonał jednego z czynów, o których mowa w kan. 762 § 1, nn. 2-6; KPK/83: 1044 § 1 n. 2, 3
KPK/17: 985 n. 1, 3, 4, 5, 7
- 3° kto popadł w amencję lub inną chorobę psychiczną, o której mowa w kan. 762 § 1, n. 1, dopóki Hierarcha, po zasięgnięciu opinii biegłego, nie zezwoli na wykonywanie święceń. KPK/83: 1044 § 2 n. 2
KPK/17: 984 n. 3

⁵ Apost. cann. 12, 28; Nic. I, can. 16; Ant. can. 4; Carth. can. 29; Clemens VIII, instr. *Sanctissimus*, 31 aug. 1595, § 4 „Graeci sine litteris”; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § VII, IX; S.C. de Prop. Fide, decr. 13 apr. 1807, VIII.

⁶ Apost. can. 80; Nic. I, can. 2; Laod. can. 3; Constantinop. IV, can. 5; S. Nicephorus CP., can. 21.

Can. 764 – Impedimenta suscipiendi vel exercendi ordines sacros iure particulari statui non possunt; consuetudo vero novum impedimentum inducens aut impedimento iure communi statuto contraria reprobatur.

Can. 765 – Ignorantia impedimentorum ab eisdem non eximit.

Can. 766 – Impedimenta multiplicantur ex diversis suis causis, non autem ex repetita eadem causa, nisi agitur de impedimento ex homicidio voluntario aut ex procurato abortu effectu secuto.

Can. 767 – § 1. Episcopus eparchialis vel Hierarcha instituti vitae consecratae potest sibi subditos dispensare ab impedimentis suscipiendi vel exercendi ordines sacros sequentibus exceptis:

- 1° si factum, quo impedimentum innititur, ad forum iudiciale deductum est;
- 2° ab impedimentis, de quibus in can. 762, § 1, nn. 2-4.

§ 2. Dispensatio ab his impedimentis reservatur Patriarchae circa candidatos vel clericos, qui domicilium vel quasi-domicilium intra fines territorii Ecclesiae, cui praeest, habent; secus Sedi Apostolicae.¹

§ 3. Eadem potestas dispensandi competit cuilibet confessario in casibus occultis urgentioribus, in quibus auctoritas competens adiri non potest et periculum imminet gravis damni vel infamiae, sed ad hoc dumtaxat, ut paenitentes ordines sacros iam susceptos exercere licite possint firmo onere adeundi quam primum eandem auctoritatem.

Can. 768 – § 1. In precibus ad obtinendam dispensationem omnia impedimenta indicanda sunt; dispensatio generalis vero valet etiam pro impedimentis bona fide reticitis eis exceptis, de quibus in can. 762, § 1, n. 4, aliisve ad forum iudiciale deductis, non autem pro reticitis mala fide.

¹ * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. VI, 11; pars III, cap. IV, 30; Syn. Sclarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XIV, § 1, 3; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. III, art. I, III, 3; Syn. Armen., a. 1911, 537.

Kan. 764 – Przeszkody do przyjęcia lub wykonywania święceń nie mogą być ustanawiane prawem partykularnym. Odrzuca się zwyczaj wprowadzający nową przeszkodę lub przeciwny przeszkodzie ustanowionej prawem powszechnym. KPK/83: 1040

Kan. 765 – Nieznajomość przeszkód nie uwalnia od nich. KPK/83: 1045
KPK/17: 988

Kan. 766 – Przeszkody zwielokrotniają się z różnych ich przyczyn, nie zaś na skutek powtarzania tej samej przyczyny, chyba że chodzi o przeszkodę pochodzącą z dobrowolnego zabójstwa lub ze skutecznie dokonanej aborcji. KPK/83: 1046
KPK/17: 989

Kan. 767 – § 1. Biskup eparchialny lub Hierarcha instytutu życia konsekrowanego może dyspensować swoich podwładnych od przeszkód do przyjęcia i wykonywania święceń z następującymi wyjątkami: KPK/83: 1047 § 1, 4
KPK/17: 990 § 1

1° jeśli fakt, na którym opiera się przeszkoda został wprowadzony na drogę sądową; KPK/83: 1047 § 1
KPK/17: 990 § 1

2° od przeszkód, o których mowa w kan. 762 § 1, nn. 2-4. KPK/83: 1047 § 2 n.
1, 2 § 3
KPK/17: 990 § 1

§ 2. Dyspensowanie od tych przeszkód jest zarezerwowane Patriarsze w odniesieniu do kandydatów lub duchownych, którzy mają stałe lub tymczasowe zamieszkanie w granicach terytorium Kościoła, któremu on przewodzi; w innych przypadkach Stolicy Apostolskiej. KPK/83: 1047 § 1, 2
KPK/17: 990 § 1
CS: 265 n. 1

§ 3. Tę samą władzę dyspensowania ma każdy spowiednik w przypadkach tajnych nagłych, w których jest niemożliwe zwrócenie się do kompetentnej władzy, a zagraża niebezpieczeństwo poważnej szkody lub zniesławienia, a przynajmniej, jeśli penitent przyjętych już święceń nie może godziwie wykonywać, z obowiązkiem zwrócenia się jak najszybciej do kompetentnej władzy. KPK/83: 1048
KPK/17: 990 § 2

Kan. 768 – § 1. W prośbie o dyspensę należy wymienić wszystkie przeszkody. Jednak dyspensacja ogólna jest ważna również w odniesieniu do przeszkód pominiętych w dobrej wierze, z wyjątkiem przeszkód, o których mowa w kan. 762 § 1, n. 4 oraz innych wprowadzonych już na drogę sądową. Nie obejmuje natomiast przeszkód pominiętych w złej wierze. KPK/83: 1049 § 1
KPK/17: 991 § 1

§ 2. Si agitur de impedimento ex voluntario homicidio aut ex procurato abortu, etiam numerus delictorum ad validitatem dispensationis exprimendus est.

§ 3. Dispensatio generalis ab impedimentis suscipiendi ordines sacros valet pro omnibus ordinibus.

Art. III – De eis, quae sacrae ordinationi praemitti debent

Can. 769 – § 1. Auctoritas, quae candidatum ad sacram ordinationem admittit, obtineat:¹

- 1° declarationem, de qua in can. 761, necnon testimonium ultimae sacrae ordinationis aut, si de prima sacra ordinatione agitur, etiam testimonium baptismi et chrismationis sancti myri;
- 2° si candidatus est matrimonio iunctus, testimonium matrimonii et consensum uxoris scripto datum;
- 3° testimonium de peractis studiis;
- 4° testimoniales litteras rectoris seminarii vel Superioris instituti vitae consecratae aut presbyteri, cui candidatus extra seminarium commendatus est, de bonis moribus eiusdem candidati;
- 5° testimoniales litteras, de quibus in can. 771, § 3;
- 6° testimoniales litteras, si id expedire iudicat, aliorum Episcoporum eparchialium vel Superiorum institutorum vitae consecratae, ubi candidatus per aliquod tempus commoratus est, de candidati qualitatibus deque eius libertate ab omni impedimento canonico.

§ 2. Haec documenta asserventur in archivo eiusdem auctoritatis.

Can. 770 – Episcopus ordinans cum legitimis litteris dimissoriis, quibus asseritur candidatum ad ordinem sacrum suscipiendum idoneum esse, potest huic attestationi acquiescere, sed non tenetur; si vero pro sua conscientia censet candidatum non esse idoneum, eum ne ordinet.

Can. 771 – § 1. Nomina candidatorum ad ordines sacros promovendorum publice nota fiant in ecclesia paroeciali uniuscuiusque candidati ad normam iuris particularis.²

¹ Nic. II, can. 2; S. Basilius M., can. 89; Theophilus Alexandrin., can. 7; S. Cyrillus Alexandrin., can. 4, (a); S. Cornelius, litt. *Ut autem scias*, a. 251, „Agendum”; S.C. pro Eccl. Orient., decr. 27 ian. 1940, nn. 7-12; S.C.S. Off., monitum, 15 iul. 1961, 4); Vat. II, decr. *Optatam totius*, 6, 12; Paulus VI, litt. encycl. *Sacerdotalis coelibatus*, 24 iun. 1967, 63, 71; S.C. pro Inst. Cath., *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 6 ian. 1970, 39-42. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 7 „Cum” – „Ut autem”; Syn.

§ 2. W przypadku przeszkód z dobrowolnego zabójstwa lub aborcji, należy do ważności dyspensy podać także liczbę przestępstw. KPK/83: 1049 § 2
KPK/17: 991 § 2

§ 3. Dyspensa ogólna od przeszkód do przyjęcia święceń jest ważna w odniesieniu do wszystkich święceń. KPK/83: 1049 § 3
KPK/17: 991 § 3

Art. III – *O tym, co powinno poprzedzać święcenia*

Kan. 769 – § 1. Władza, która dopuszcza do święceń, powinna otrzymać: KPK/83: 1050
KPK/17: 993

1° deklarację, o której mowa w kan. 761, a także świadectwo ostatnich święceń albo, jeśli dotyczy to pierwszych święceń, także świadectwo chrztu i chryzmacji; KPK/83: 1050 n. 2, 3
KPK/17: 993 n. 1

2° jeśli kandydat jest związany małżeństwem, świadectwo ślubu i pisemną zgodę żony; KPK/83: 1050 n. 3
KPK/17: 993 n. 1

3° świadectwo odbytych studiów; KPK/83: 1050 n. 1
KPK/17: 993 n. 2

4° świadectwo rektora seminarium lub przełożonego instytutu życia konsekrowanego lub prezbitera, którego opiece powierzony był kandydat poza seminarium – o dobrych obyczajach tego kandydata; KPK/83: 1051 n. 1
KPK/17: 993 n. 3

5° świadectwa, o których mowa w kan. 771 § 3; KPK/83: 1051 n. 2

6° świadectwa, jeśli wydaje się to pożyteczne, innych Biskupów eparchialnych lub przełożonych instytutów życia konsekrowanego, gdzie kandydat przebywał przez jakiś czas – o kwalifikacjach kandydata i jego wolności od wszystkich przeszkód kanonicznych. KPK/83: 1051 n. 2

§ 2. Powyższe dokumenty należy zachować w archiwum tej władzy.

Kan. 770 – Biskup udzielając święceń na podstawie prawnych dymisoriów, które uznają kandydata za zdatnego do przyjęcia święceń, może, lecz nie musi zadowolić się tym zaświadczeniem. Jeśli jednak na podstawie swojego rozeznania uważa, że kandydat nie jest zdatny, nie powinien go wyświęcać. KPK/83: 1052 § 2, 3
KPK/17: 995 § 1,
997 § 2

Kan. 771 – § 1. Nazwiska kandydatów promowanych do przyjęcia święceń powinny być podane do publicznej wiadomości w kościele parafialnym każdego kandydata, stosownie do norm prawa partykularnego.

Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 10-11, 20; Syn. Bekorkien. Maronitarum, a. 1790, s. 6; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 6; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XIII, § 2, 3.

²Theophilus Alexandrin., can. 7. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 7 „Illi”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 27; Syn. Armen., a. 1911, 538-539.

§ 2. Omnes christifideles obligatione tenentur impedimenta, si qua noverrunt, Episcopo eparchiali vel parochi ante sacram ordinationem revelandi.¹

§ 3. Parochi, qui publicationem peragunt, et etiam alii presbyteri, si id expedire videtur, Episcopus eparchialis committat, ut de candidatorum vita et moribus a personis fide dignis diligenter exquirat et testimoniales litteras illam investigationem et publicationem referentes ad curiam eparchialem mittat.²

§ 4. Episcopus eparchialis alias investigationes, etiam privatas, si opportunum ducit, facere ne omittat.

Can. 772 – Omnis candidatus ad sacram ordinationem promovendus recessui spirituali vacet modo iure particulari determinato.³

*Art. IV – De sacrae ordinationis tempore, loco,
adnotatione et testimonio*

Can. 773 – Sacrae ordinationes cum christifidelium quam maxima frequentia celebrentur in ecclesia die dominico vel festo, nisi iusta causa aliud suadet.⁴

Can. 774 – § 1. Celebrata sacra ordinatione nomina singulorum ordinatorum ac Episcopi ordinantis, locus et dies sacrae ordinationis adnotentur in speciali libro in archivo curiae eparchialis asservando.⁵

§ 2. Singulis ordinatis det Episcopus ordinans authenticum sacrae ordinationis susceptae testimonium; qui, si ab Episcopo cum litteris dimissoriis ordinati sunt, illud proprio Episcopo eparchiali vel Superiori maiori exhibeant pro sacrae ordinationis adnotatione in speciali libro in archivo asservando.

¹ Theophilus Alexandrin., can. 7.

² * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 7 „Illi”.

³ * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 7 „Ut autem”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 30; Syn. Gusten. Maronitarum, a. 1768, can. 11; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XIII, § 2, 6; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. II, cap. VI, 3; Syn. Armen., a. 1911, 526.

- § 2. Wszyscy chrześcijanie, przed święceniami kandydata, mają obowiązek poinformować Biskupa eparchialnego lub proboszcza o znanych im przeszkodach. KPK/83: 1043
KPK/17: 999
- § 3. Jeśli się to wydaje pożyteczne, Biskup eparchialny może postanowić, aby proboszcz, który podaje do wiadomości zapowiedzi, albo inny prezbiter, zasięgnęli opinii osób godnych zaufania o życiu i obyczajach kandydatów i aby przesłali do kurii eparchialnej wyniki owego dochodzenia i wygłoszonych zapowiedzi. KPK/83: 1051 n. 2
- § 4. Biskup eparchialny nie powinien pominąć, jeśli to pożyteczne, innych dochodzeń, także prywatnych. KPK/83: 1051 n. 2
- Kan. 772** – Każdy kandydat promowany do przyjęcia święceń powinien odprawić rekolekcje, według sposobu określonego prawem partykularnym. KPK/83: 1039
KPK/17: 1001 § 1

*Art. IV – Czas, miejsce, zapisanie
i świadectwo święceń*

- Kan. 773** – Święceń należy udzielać przy jak największym udziale chrześcijan w kościele w niedzielę lub święto, jeśli słuszna przyczyna czego innego nie doradza. KPK/83: 1010, 1011
§ 1, 2
KPK/17: 1006 § 1,
2, 3, 1009 § 1, 2
- Kan. 774** – § 1. Po udzieleniu święceń, nazwiska poszczególnych wyświęconych i biskupa, który udzielił święceń oraz miejsce i datę święceń należy zapisać w specjalnej księdze przechowywanej w archiwum kurii eparchialnej. KPK/83: 1053 § 1
KPK/17: 1010 § 1
- § 2. Biskup, który udzielił święceń, powinien wydać każdemu wyświęconemu autentyczne świadectwo otrzymanych święceń. Ci, którzy zostali wyświęceni przez biskupa na podstawie dymisoriów, powinni to świadectwo przedstawić własnemu Biskupowi eparchialnemu lub wyższemu przełożonemu w celu zapisania w specjalnej księdze przechowywanej w archiwum. KPK/83: 1053 § 2
KPK/17: 1010 § 2

⁴* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 18; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XIII, § 3, 2; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VII, § 4, VIII, X, XII; Syn. Armen., a. 1911, 543.

⁵* Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 7 „Illud”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 36; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XIII, § 3, 4; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VII, § 4, XVII.

Can. 775 – Episcopus eparchialis aut Superior maior notitiam sacrae ordinationis uniuscuiusque diaconi mittat ad parochum apud quem ordinati baptismus adnotatus est.

CAPUT VII

De matrimonio

Can. 776 – § 1. Matrimoniale foedus a Creatore conditum eiusque legibus instructum, quo vir et mulier irrevocabili consensu personali totius vitae consortium inter se constituunt, indole sua naturali ad bonum coniugum ac ad filiorum generationem et educationem ordinatur.¹

§ 2. Ex Christi institutione matrimonium validum inter baptizatos eo ipso est sacramentum, quo coniuges ad imaginem indefectibilis unionis Christi cum Ecclesia a Deo uniuntur gratiaque sacramentali veluti consecrantur et roborantur.²

§ 3. Essentiales matrimonii proprietates sunt unitas et indissolubilitas, quae in matrimonio inter baptizatos specialem obtinent firmitatem ratione sacramenti.³

Can. 777 – Ex matrimonio oriuntur inter coniuges aequa iura et obligationes circa ea, quae ad consortium vitae coniugalis pertinent.⁴

Can. 778 – Omnes possunt matrimonium inire, qui iure non prohibentur.⁵

¹ Vat. II, const. *Gaudium et spes*, 48; decr. *Apostolicam actuositatem*, 11; Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 16; S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Ep. Graeco-Rumen.), a. 1858; Leo XIII, ep. encycl. *Arcanum*, 10 feb. 1880; Pius XI, litt. encycl. *Casti connubii*, 31 dec. 1930; S.C.S. Off., decr. 1 apr. 1944; Pius XII, all. 29 oct. 1951, IV; Paulus VI, litt. encycl. *Humanae vitae*, 25 iul. 1968, 8; all. 9 feb. 1976.

² Vat. II, const. *Lumen gentium*, 11 „Tandem coniuges”, 41 „Coniuges autem”; const. *Gaudium et spes*, 48 „Christus Dominus”; Professio fidei (in Lugd. II) a Michaele Palaeologo Gregorio X oblata, a. 1274; Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 16; Trid., sess. VII, *Canones de sacramentis in genere*, can. 1; sess. XXIV, *De matrimonio*, prooem. et can. 1; S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Ep. Graeco-Rumen.), a. 1858; Leo XIII, ep. encycl. *Arcanum*, 10 feb. 1880; Pius XI, litt. encycl. *Casti connubii*, 31 dec. 1930, I „Et quoniam”.

³ Vat. II, const. *Gaudium et spes*, 48 „Quae intima”. – S. Gregorius M., litt. *Magnas omnipotenti*, a. 601; Professio fidei (in Lugd. II) a Michaele Palaeologo Gregorio X oblata,

Kan. 775 – Biskup eparchialny lub wyższy przełożony powinni przesłać zawiadomienie o udzieleniu święceń diakonatu proboszczowi, w którego parafii zapisany jest chrzest wyświęconego.

KPK/83: 1054
KPK/17: 1011

ROZDZIAŁ VII

Małżeństwo

Kan. 776 – § 1. Małżeńskie przymierze, przez które mężczyzna i kobieta nieodwołalną zgodą osobową ustanawiają między sobą wspólnotę całego życia, skierowaną ze swojej natury do dobra małżonków i do zrodzenia i wychowania dzieci zostało ustanowione przez Stwórcę i rządzi się Jego prawami.

KPK/83: 1055 § 1
KPK/17: 1013 § 1
CA: 2 § 1

§ 2. Z ustanowienia Chrystusa ważne małżeństwo pomiędzy ochrzczonymi tym samym jest sakramentem, przez który małżonkowie jednoczą się na obraz doskonałej jedności Chrystusa i Kościoła i łaską sakramentalną są jakby konsekrowani i umacniani przez Boga.

KPK/83: 1055 § 1,
2, 1134
KPK/17: 1012 § 1,
2, 1110
CA: 1 § 1, 2, 99

§ 3. Istotnymi przymiotami małżeństwa są jedność i nierozzerwalność, które w małżeństwie między ochrzczonymi nabierają szczególnej mocy z racji sakramentu.

KPK/83: 1056
KPK/17: 1013 § 2
CA: 2 § 2

Kan. 777 – Z małżeństwa wynikają dla małżonków równe prawa i obowiązki w tym, co należy do wspólnoty życia małżeńskiego.

KPK/83: 1135
KPK/17: 1111
CA: 100

Kan. 778 – Małżeństwo mogą zawrzeć wszyscy, którym prawo tego nie zabrania.

KPK/83: 1058
KPK/17: 1035
CA: 25

a. 1274; Benedictus XII, a. 1341, prop. 102, Armenorum, damn.; Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 16; Trid., sess. XXIV, *De matrimonio*, can. 2; *De ref. matrimonii*, capp. 1, 7; Clemens VIII, instr. *Sanctissimus*, 31 aug. 1595, § 5; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § VIII, II; Benedictus XIV, ep. *Nuper ad Nos*, 16 mar. 1743, *Professio fidei Maronitis praescr.*, § 5; S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Ep. Graeco-Rumen.), a. 1858; Leo XIII, ep. encycl. *Arcanum*, 10 feb. 1880; S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883; Pius XI, litt. encycl. *Casti connubii*, 31 dec. 1930, I; Paulus VI, litt. encycl. *Humanae vitae*, 25 iul. 1968, 25.

⁴Paulus VI, litt. encycl. *Humanae vitae*, 25 iul. 1968, 2, 10; Ioannes Paulus II, litt. ap. *Familiaris consortio*, 22 nov. 1981, 22 „Ad mulierem”.

⁵S.C.S. Off., resp. 27 ian. 1949; resp. 22 dec. 1949; Ioannes XXIII, litt. encycl. *Pacem in terris*, 11 apr. 1963, I „Insuper hominibus”. – *Professio fidei* (in Lugd. II) a Michaele Palaeologo Gregorio X oblata, a. 1274.

Can. 779 – Matrimonium gaudet favore iuris; quare in dubio standum est pro validitate matrimonii, donec contrarium probetur.¹

Can. 780 – § 1. Matrimonium catholicorum, etsi una tantum pars est catholica, regitur iure non solum divino, sed etiam canonico salva competentia auctoritatis civilis circa effectus mere civiles matrimonii.²

§ 2. Matrimonium inter partem catholicam et partem baptizatam acatholicam salvo iure divino regitur etiam:

- 1° iure proprio Ecclesiae vel Communitatis ecclesialis, ad quam pars acatholica pertinet, si haec Communitas ius matrimoniale proprium habet;³
- 2° iure, quo pars acatholica tenetur, si Communitas ecclesialis, ad quam pertinet, iure matrimoniali proprio caret.

Can. 781 – Si quando Ecclesia iudicare debet de validitate matrimonii acatholicorum baptizatorum:

- 1° quod attinet ad ius, quo partes tempore celebrationis matrimonii tenebantur, servetur can. 780, § 2;
- 2° quod attinet ad formam celebrationis matrimonii, Ecclesia agnoscit quamlibet formam iure praescriptam vel admissam, cui partes tempore celebrationis matrimonii subiectae erant, dummodo consensus expressus sit forma publica et, si una saltem pars est christifidelis alicuius Ecclesiae orientalis acatholicae, matrimonium ritu sacro celebratum sit.

Can. 782 – § 1. Sponsalia, quae laudabiliter matrimonio praemittuntur ex antiquissima Ecclesiarum orientalium traditione, reguntur iure particulari propriae Ecclesiae sui iuris.⁴

§ 2. Ex matrimonii promissione non datur actio ad petendam matrimonii celebrationem; datur tamen ad reparationem damnorum, si qua debetur.⁵

¹ S.C.S. Off., 18 mar. 1903, ad 2; Pius XII, all. 3 oct. 1941.

² Pius VI, const. *Auctorem fidei*, 28 aug. 1794, prop. 58, Synodi Pistorien., damn.; Leo XIII, ep. encycl. *Arcanum*, 10 feb. 1880; Pius XI, litt. encycl. *Casti connubii*, 31 dec. 1930, III „Quid” – „Itaque”.

³ Vat. II, decr. *Unitatis redintegratio*, 16; decl. *Dignitatis humanae*, 4 „His igitur”.

⁴ * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 3; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 7, 1-2; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum,

Kan. 779 – Małżeństwo cieszy się przychylnością prawa, dlatego w wątpliwości należy uważać małżeństwo za ważne, dopóki nie udowodni się czegoś przeciwnego.

KPK/83: 1060
KPK/17: 1014
CA: 3

Kan. 780 – § 1. Małżeństwo katolików, chociażby tylko jedna strona była katolicka, podlega nie tylko prawu Bożemu, lecz także kanonicznemu, z zachowaniem kompetencji władzy państwowej odnośnie do czysto cywilnych skutków małżeństwa.

KPK/83: 1059
KPK/17: 1016
CA: 5

§ 2. Małżeństwo między stroną katolicką i stroną ochrzczonej akatolicką, z zachowaniem prawa Bożego, jest regulowane także:

- 1° prawem własnym Kościoła lub Wspólnoty kościelnej, do której należy strona akatolicka, jeśli ta Wspólnota posiada własne prawo małżeńskie;
- 2° prawem, które obowiązuje stronę akatolicką, jeśli Wspólnota kościelna, do której należy, nie ma własnego prawa małżeńskiego.

Kan. 781 – Jeśli Kościół osądza ważność małżeństwa akatolików ochrzczonej, powinien:

- 1° w tym, co dotyczy prawa, którym strony były związane w czasie zawierania małżeństwa, należy zachować kan. 780 § 2;
- 2° w tym, co dotyczy formy zawarcia małżeństwa, Kościół uznaje każdą formę przepisaną lub dopuszczoną przez prawo, którego strony były podmiotem w czasie zawierania małżeństwa, o ile zgoda była wyrażona w formie publicznej i, jeśli przynajmniej jedna strona należała do jakiegoś Kościoła wschodniego akatolickiego, był zachowany święty obrzęd zawarcia małżeństwa.

Kan. 782 – § 1. Zaręczyny, które ze starożytnej tradycji Kościołów wschodnich uroczyście poprzedzają zawarcie małżeństwa, rządzą się prawem partykularnym własnego Kościoła *sui iuris*.

KPK/83: 1062 § 1
KPK/17: 1017 § 1
CA: 6 § 1

§ 2. Z przyrzeczenia małżeństwa nie wynika prawo do wniesienia skargi żądającej jego zawarcia. Przysługuje jednak skarga o wynagrodzenie szkód, jeśli takie powstały.

KPK/83: 1062 § 2
KPK/17: 1017 § 3
CA: 6 § 3

a. 1872, tit. V, cap. VIII, II, 1); a. 1882, tit. IV, sect. I, § 20; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV §§ 1-2; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, § 1; Syn. Armen., a. 1911, 547, 553, 577.

^{5*} Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 9, III; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 7, 3; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, § 5, 3, III.

Art. I – De cura pastorali et de eis, quae matrimonii celebrationi praemitti debent

Can. 783 – § 1. Pastores animarum obligatione tenentur curandi, ut christifideles ad statum matrimonialem praeparentur:

1° praedicatione et catechesi iuvenibus et adultis aptata, quibus christifideles instituantur de significatione matrimonii christiani, de obligationibus coniugum inter se necnon de iure primario et obligatione, quae parentes habent, filiorum educationem physicam, religiosam, moralem, sociale et culturale pro viribus curandi;¹

2° instructione sponsorum personali ad matrimonium, qua sponsi ad novum statum disponantur.²

§ 2. Enixe commendatur sponsis catholicis, ut in matrimonio celebrando Divinam Eucharistiam suscipiant.³

§ 3. Celebrato vero matrimonio pastores animarum auxilium coniugibus praebeant, ut matrimoniale foedus fideliter servantes atque tuentes ad sanctiorem in dies pleniorumque in familia vitam ducendam perveniant.⁴

Can. 784 – Iure particulari uniuscuiusque Ecclesiae sui iuris, collatis consiliis cum Episcopis eparchialibus aliarum Ecclesiarum sui iuris in eodem territorio potestatem suam exercentibus, statuatur normae de examine sponsorum et de aliis mediis ad investigationes, praecipue quod ad baptismum et ad statum liberum spectat, quae ante matrimonium peragenda sunt, quibus diligenter observatis procedi potest ad matrimonii celebrationem.⁵

Can. 785 – § 1. Pastores animarum obligatione tenentur pro necessitatibus locorum et temporum omnia pericula a matrimonio invalide ac illiciti-

¹ Vat. II, const. *Gaudium et spes*, 47, 52; Ioannes Paulus II, litt. ap. *Familiaris consortio*, 22 nov. 1981, 66.

² Vat. II, const. *Gaudium et spes*, 52; Pius XI, litt. encycl. *Casti connubii*, 31 dec. 1930, III; Ioannes Paulus II, litt. ap. *Familiaris consortio*, 22 nov. 1981, 66 „Praeparatio proxima”. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 8 „Si nullum”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 2; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 12, V; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, § 2, 7, V.

³ * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CLXXXVIII; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 8 „Accessuri”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 2; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 12, I et V; Syn. Leopoli. Ruthenorum, a. 1891, tit. II, cap. VII, 5; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, § 2, 7, II.

Art. I – *Pasterska troska i czynności poprzedzające
zawarcie małżeństwa*

- Kan. 783** – § 1. Duszpasterze mają obowiązek troszczyć się o to, aby chrześcijanie byli przygotowani do stanu małżeńskiego:
- 1° poprzez przepowiadanie, odpowiednio przygotowaną katechezę młodzieży i dorosłych, przez którą chrześcijanie są pouczani o znaczeniu małżeństwa chrześcijańskiego, o wzajemnych obowiązkach małżeńskich, a także o pierwszorzędnym prawie i obowiązku, które mają rodzice w sprawach troski o wychowanie fizyczne, religijne, moralne, społeczne i kulturalne dzieci, stosownie do możliwości;
- 2° poprzez przygotowanie osobiste narzeczonych do małżeństwa, które to przygotowanie ma ich przysposobić do nowego stanu.
- § 2. Usilnie zachęca się narzeczonych katolików, aby w czasie zawierania małżeństwa przyjmowali Boską Eucharystię.
- § 3. Po zawarciu małżeństwa duszpasterze powinni nieść pomoc małżonkom, aby wiernie zachowując małżeńskie przymierze, osiągnęli w rodzinie życie coraz bardziej święte i doskonałe.
- Kan. 784** – W prawie partykularnym każdego Kościoła sui iuris, po zasięgnięciu rady Biskupów eparchialnych innych Kościołów sui iuris, wykonujących swoją władzę na tym samym terytorium, należy ustanowić normy dotyczące egzaminu narzeczonych oraz dotyczące innych środków w celu ustalenia przed ślubem przede wszystkim tego, co dotyczy się chrztu i stanu wolnego, aby pilnie ich przestrzegając, można było przystąpić do celebracji sakramentu małżeństwa.
- Kan. 785** – § 1. Duszpasterze mają obowiązek, biorąc pod uwagę okoliczności miejsca i czasu, chronić odpowiednimi środkami małżeństwo

KPK/83: 1063
KPK/17: 1018, 1033
CA: 8, 23

KPK/83: 1063 n. 1
KPK/17: 1018
CA: 8

KPK/83: 1063 n. 2
KPK/17: 1033
CA: 23

KPK/83: 1065 § 2

KPK/83: 1063 n. 4
KPK/17: 1018
CA: 8

KPK/83: 1067
KPK/17: 1020 § 1, 2, 3
CA: 10 § 1, 2, 3

KPK/83: 1066
KPK/17: 1019 § 1
CA: 9 § 1

⁴ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 41 „Coniuges”; const. *Gaudium et spes*, 52 „Sacerdotum”.

⁵ S.C. de Prop. Fide, reg. (pro Sacerd. Coptis), 15 mar. 1790, XV; decr. 6 oct. 1863, D), a); S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Orient.), 22 aug. 1890. * Syn. Sergii Patriarchae Maronitarum, 18 sep. 1596, can. XIV; Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CLXXXVI; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 8; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. III, 12; cap. XI, 27; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 7, 3 et 8; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 12, VI-VII; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, § 2, 7, V; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. VIII, II, 3; cap. IX; a. 1882, tit. IV, sect. I, §§ 27-30, 42.

te celebrando remediis opportunis arcendi; ideo, antequam matrimonium celebratur, constare debet nihil eius validae ac licitae celebrationi obstare.¹

§ 2. In periculo mortis, si aliae probationes haberi non possunt, sufficit, nisi contraria assunt indicia, affirmatio sponsorum, si casus fert, etiam iurata, se baptizatos esse et nullo detineri impedimento.²

Can. 786 – Omnes christifideles obligatione tenentur impedimenta, si qua noverunt, parochi aut Hierarchae loci ante matrimonii celebrationem revelandi.

Can. 787 – Parochus, qui investigationes peregit, de harum exitu statim per authenticum documentum certiore faciat parochum, cuius est matrimonium benedicere.

Can. 788 – Si quod dubium post accuratas investigationes adhuc superest de existentia impedimenti, parochus rem ad Hierarcham loci deferat.³

Can. 789 – Etsi matrimonium de cetero valide celebrari potest, sacerdos praeter alios casus iure determinatos sine licentia Hierarchae loci ne benedicat:

1° matrimonium vagorum;⁴

2° matrimonium, quod ad normam iuris civilis agnosci vel iniri non potest;

3° matrimonium eius, qui obligationibus naturalibus tenetur erga tertiam partem filiosve ex praecedenti unione cum illa parte ortos;

4° matrimonium filii familias minoris insciis aut invitis parentibus;⁵

¹ * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 8; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. VIII „Curent”; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 12, VI.

² S.C. de Prop. Fide, ep. (ad Ep. Nicopolitan.), 25 ian. 1817.

³ S.C. de Prop. Fide, reg. (pro Sacerd. Coptis), 15 mar. 1790, XV; S.C.S. Off., instr. (ad Deleg. Ap. Aegypti), 13 ian. 1869; (Constantinop.), 2 apr. 1873.

przed niebezpieczeństwem nieważnego i niegodziwego sprawowania. Stąd, przed sprawowaniem małżeństwa należy się upewnić, że nic nie przeszkadza ważności i godziwości jego zawarcia.

§ 2. Jeśli w niebezpieczeństwie śmierci nie można zdobyć innych dowodów, wystarcza, jeśli nie ma przeciwnych podejrzeń, oświadczenie narzeczonych, jeśli jest taki przypadek, zaprzysiężone, że zostali ochrzczeni i nie są związani żadną przeszkodą.

KPK/83: 1068
KPK/17: 1019 § 2
CA: 9 § 2

Kan. 786 – Wszyscy chrześcijanie mają obowiązek znane im przeszkody małżeńskie wyjawić proboszczowi lub Hierarsze miejsca przed zawarciem małżeństwa.

KPK/83: 1069
KPK/17: 1027
CA: 17

Kan. 787 – Proboszcz, który przeprowadził dochodzenie przedślubne, o jego wyniku powinien powiadomić autentycznym dokumentem proboszcza, który będzie błogosławił małżeństwo.

KPK/83: 1070
KPK/17: 1029
CA: 19

Kan. 788 – Jeśli po dokładnym dochodzeniu pozostaje jakakolwiek wątpliwość co do istnienia przeszkody, proboszcz powinien przedstawić sprawę Hierarsze miejsca.

KPK/17: 1031 § 1
CA: 21 § 1

Kan. 789 – Chociaż małżeństwo może być celebrowane ważnie, oprócz innych przypadków przewidzianych prawem, kapłan nie powinien błogosławić bez zezwolenia Hierarchy miejsca:

KPK/83: 1071 § 1
KPK/17: 1032, 1034, 1065 § 2
CA: 22, 24, 55 § 2

1° małżeństwa tułaczy;

KPK/83: 1071 § 1 n. 1
KPK/17: 1032
CA: 22

2° małżeństwa, które nie może być uznane lub zawarte według prawa cywilnego;

KPK/83: 1071 § 1 n. 2
Na terytorium Polski obowiązuje ponadto *Instrukcja dotycząca małżeństw konkordatowych* z dnia 12 listopada 1998 r. n. 3 i 7.

3° małżeństwa osoby, którą wiążą naturalne obowiązki wobec osoby trzeciej lub wobec dzieci zrodzonych z poprzedniego związku z tą osobą;

4° małżeństwa małoletnich bez wiedzy ich rodziców albo wobec ich sprzeciwu;

KPK/83: 1071 § 1 n. 6
KPK/17: 1034
CA: 24

⁴* Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 8 „Eo vero”; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 12, VIII.

⁵S. Basilius M., cann. 38, 40, 42. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 19; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, cann. 7, 9; Syn. prov. Albalulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1882, tit. IV, sect. I, § 33; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 3, 8; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, § 2, 7, I.

- 5° matrimonium eius, qui sententia ecclesiastica vetatur transire ad novum matrimonium, nisi quasdam condiciones implet;
- 6° matrimonium eius, qui publice fidem catholicam abiecit, etsi ad Ecclesiam vel Communitatem ecclesiam acatholicam non transiit; Hierarcha loci vero hoc in casu licentiam ne concedat nisi servato can. 814 congrua congruis referendo.

Art. II – De impedimentis dirimentibus in genere

Can. 790 – § 1. Impedimentum dirimens personam inhabilem reddit ad matrimonium valide celebrandum.

§ 2. Impedimentum, etsi ex alterutra tantum parte se habet, matrimonium tamen reddit invalidum.¹

Can. 791 – Publicum censetur impedimentum, quod probari in foro externo potest; secus est occultum.

Can. 792 – Iure particulari Ecclesiae sui iuris impedimenta dirimentia ne statuatur nisi gravissima de causa, collatis consiliis cum Episcopis eparchialibus aliarum Ecclesiarum sui iuris, quorum interest, et consultata Sede Apostolica; nulla auctoritas inferior autem nova impedimenta dirimentia statuere potest.

Can. 793 – Consuetudo novum impedimentum inducens aut impedimentis existentibus contraria reprobatur.

Can. 794 – § 1. Hierarcha loci christifidelibus sibi subditis ubicumque commorantibus necnon ceteris christifidelibus propriae Ecclesiae sui iuris intra fines territorii eparchiae actu degentibus vetare potest matrimonium in casu speciali, sed ad tempus tantum, gravi de causa eaque perdurante.²

§ 2. Si de Hierarcha loci agitur, qui intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis potestatem suam exercet, Patriarcha tali vetito clausulam dirimentem addere potest; ceteris in casibus vero sola Sedes Apostolica.³

¹ Benedictus XIV, ep. *Singulari*, 9 feb. 1749, § 8.

² * Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1882, tit. IV, sect. I, § 32; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 7, 6; Syn. Armen., a. 1911, 577, n. 2.

- 5° małżeństwa osoby, której wyrok kościelny zabrania wstępowania w nowe małżeństwo bez wypełnienia pewnych warunków;
- 6° małżeństwa osoby, która publicznie odeszła od wiary katolickiej, nawet jeśli nie przeszła do Kościoła lub Wspólnoty kościelnej akatolickiej; w tym przypadku Hierarcha miejsca nie powinien dać zgody bez odpowiedniego zachowania kan. 814.

KPK/83: 1071 § 1 n. 4, § 2
 KPK/17: 1065 § 2
 CA: 55 § 2

Art. II – Przeszkody zrywające w ogólności

Kan. 790 – § 1. Przeszkoda zrywająca czyni osobę niezdolną do ważnego zawarcia małżeństwa.

KPK/83: 1073
 KPK/17: 1036 § 2
 CA: 26 § 2

§ 2. Przeszkoda, chociaż dotyczy tylko jednej strony, czyni jednak małżeństwo nieważnym.

KPK/17: 1036 § 3
 CA: 26 § 3

Kan. 791 – Przeszkodę uważa się za publiczną, jeśli może być udowodniona w zakresie zewnętrznym; w pozostałych wypadkach jest tajna.

KPK/83: 1074
 KPK/17: 1037
 CA: 27

Kan. 792 – Kościoły sui iuris nie powinny ustanawiać przeszkód zrywających prawem partykularnym, chyba że dla najpoważniejszej przyczyny, po zasięgnięciu rady zainteresowanych Biskupów eparchialnych innych Kościołów sui iuris i po konsultacji ze Stolicą Apostolską. Żadna niższa władza nie może ustanawiać nowych przeszkód zrywających.

KPK/83: 1075 § 2
 KPK/17: 1038 § 2
 CA: 28 § 2

Kan. 793 – Odrzuca się zwyczaj wprowadzający nową przeszkodę albo przeciwny przeszkodzie istniejącej.

KPK/83: 1076
 KPK/17: 1041
 CA: 30

Kan. 794 – § 1. Hierarcha miejsca może zabronić zawarcia małżeństwa swoim podwładnym gdziekolwiek przebywającym, a także pozostałym chrześcijanom własnego Kościoła sui iuris aktualnie przebywającym w granicach terytorium jego eparchii w szczególnym przypadku, ale tylko czasowo, na czas trwania poważnej przyczyny.

KPK/83: 1077 § 1
 KPK/17: 1039 § 1
 CA: 29 § 1

§ 2. Jeśli chodzi o Hierarchę miejsca, który wykonuje swoją władzę w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego, Patriarcha może do tego zakazu dodać klauzulę nieważności; w pozostałych zaś przypadkach może to uczynić jedynie Stolica Apostolska.

KPK/83: 107762 § 2
 KPK/17: 1039 § 2
 CA: 29 § 2

³ S.C. de Prop. Fide, (C.P.), 22 ian. 1629.

Can. 795 – § 1. Hierarcha loci christifideles sibi subditos ubicumque commorantes necnon ceteros christifideles propriae Ecclesiae sui iuris ascriptos et intra fines territorii eparchiae actu degentes dispensare potest ab impedimentis iuris ecclesiastici sequentibus exceptis:¹

1° ordinis sacri;

2° voti publici perpetui castitatis in instituto religioso emissi, nisi agitur de congregationibus iuris eparchialis;

3° coniugicidii.

§ 2. Dispensatio ab his impedimentis reservatur Sedi Apostolicae; Patriarcha vero dispensare potest ab impedimentis coniugicidii et voti publici perpetui castitatis in congregationibus cuiusvis condicionis iuridicae emissi.

§ 3. Numquam datur dispensatio ab impedimento consanguinitatis in linea recta aut in secundo gradu lineae collateralis.

Can. 796 – § 1. Urgente periculo mortis Hierarcha loci christifideles sibi subditos ubicumque commorantes necnon ceteros christifideles intra fines territorii eparchiae actu degentes dispensare potest a forma celebrationis matrimonii iure praescripta et ab omnibus et singulis impedimentis iuris ecclesiastici sive publicis sive occultis excepto impedimento ordinis sacri sacerdotii.²

§ 2. In eisdem rerum adiunctis et solum in casibus, in quibus ne Hierarcha loci quidem adiri potest, eandem potestatem dispensandi habent parochus, alius sacerdos facultate matrimonium benedicendi praeditus et sacerdos catholicus, de quo in can. 832, § 2; confessarius vero eandem potestatem habet, si agitur de impedimento occulto, pro foro interno sive intra sive extra actum sacramentalis confessionis.³

¹ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 8, b); Paulus VI, m.p. *Pastorale munus*, 30 nov. 1963, I, 19; litt. ap. *Episcopalis potestatis*, 2 maii 1967, VIII, 6-10; Pont. Comm. ad Red. Cod. Iur. Can. Orient., interpr. auth. 3 maii 1953, ad can. 32 § 5. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CLXXXIX-CXCI; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 12-16; pars III, cap. IV, 30; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 7, 2; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenuorum, a. 1872, tit. V, cap. VIII, 11, 5), e); a. 1882, tit. IV, sect. I, cap. IV; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, §§ 9, 11; Syn. Leopoli. Ruthenorum, a. 1891, tit. II, cap. VII, 1; Syn. Alexandrin. Coptorum,

Kan. 795 – § 1. Hierarcha miejsca może dyspensować od przeszkód z prawa kościelnego swoich podwładnych gdziekolwiek przebywających oraz innych chrześcijan należących do jego Kościoła *sui iuris* i aktualnie przebywających w granicach terytorium jego eparchii, z wyjątkiem:

- 1° przeszkody święceń; KPK/83: 1078 § 2 n. 1
CA: 32 § 1
- 2° przeszkody publicznego wieczystego ślubu czystości złożonego w instytucie zakonnym, chyba że jest to zgromadzenie na prawie eparchialnym; KPK/83: 1078 § 2 n. 1
CA: 32 § 1
- 3° przeszkody małżonkobójstwa. KPK/83: 1078 § 1 n. 2
CA: 32 § 1

§ 2. Dyspensowanie od tych przeszkód jest zarezerwowane Stolicy Apostolskiej. Patriarcha zaś może dyspensować od przeszkód małżonkobójstwa i publicznego wieczystego ślubu czystości złożonego w zgromadzeniu założonym na każdym prawie. KPK/83: 1078 § 2

§ 3. Nigdy nie udziela się dyspensy od przeszkody pokrewieństwa w linii prostej i w drugim stopniu linii bocznej. KPK/83: 1078 § 3

Kan. 796 – § 1. W grożącym niebezpieczeństwie śmierci, Hierarcha miejsca może dyspensować swoich podwładnych gdziekolwiek przebywających oraz pozostałych chrześcijan przebywających aktualnie w granicach terytorium jego eparchii, od formy zawarcia małżeństwa przepisanej prawem oraz od wszystkich i poszczególnych przeszkód z prawa kościelnego, zarówno publicznych jak i tajnych, z wyjątkiem przeszkody święceń kapłańskich. KPK/83: 1079 § 1
KPK/17: 1043
CA: 33

§ 2. W tych samych okolicznościach, ale tylko w wypadkach, w których nie można zwrócić się do Hierarchy miejsca, tę samą władzę dyspensowania posiada proboszcz, inny kapłan posiadający upoważnienie do błogosławienia małżeństw i kapłan katolicki, o którym mowa w kan. 832 § 2; spowiednik zaś posiada tę samą władzę, jeśli chodzi o przeszkodę tajną, w zakresie wewnętrznym, zarówno podczas spowiedzi, jak i poza nią. KPK/83: 1079 § 2, 3
KPK/17: 1044
CA: 34 § 1

a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, § 5, 4; sect. III, cap. III, art. IV, 1, II; Syn. Armen., a. 1911, 578.

² Paulus VI, m.p. *Pastorale munus*, 30 nov. 1963, I, 20. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 9, 1; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, § 6, 5; Syn. Armen., a. 1911, 579.

³* Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 9, 1; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, § 6, 5; Syn. Armen., a. 1911, 578.

§ 3. Hierarcha loci censetur adiri non posse, si tantum alio modo quam per epistolam vel personalem accessum id fieri potest.

Can. 797 – § 1. Si impedimentum detegitur, dum iam omnia parata sunt ad matrimonium celebrandum nec matrimonium sine probabili gravis mali periculo deferri potest, donec ab auctoritate competenti dispensatio obtenta erit, potestatem dispensandi ab omnibus impedimentis, eis exceptis, de quibus in can. 795, § 1, nn. 1 et 2, habent Hierarcha loci et, dummodo casus sit occultus, omnes, de quibus in can. 796, § 2, servatis condicionibus ibidem praescriptis.¹

§ 2. Haec potestas valet etiam ad matrimonium convalidandum, si idem periculum est in mora nec tempus suppetit adeundi auctoritatem competentem.²

Can. 798 – Sacerdotes, de quibus in cann. 796, § 2 et 797, § 1, de concessa dispensatione vel convalidatione pro foro externo Hierarcham loci statim certiore faciant eaque adnotetur in libro matrimoniorum.

Can. 799 – Nisi aliud fert rescriptum Sedis Apostolicae aut intra limites eorum competentiae Patriarchae vel Hierarchae loci, dispensatio in foro interno non sacramentali concessa ab impedimento occulto adnotetur in archivo secreto curiae eparchialis nec alia dispensatio pro foro externo est necessaria, etsi postea occultum impedimentum publicum evasit.³

Art. III – *De impedimentis in specie*

Can. 800 – § 1. Vir ante decimum sextum aetatis annum expletum, mulier ante decimum quartum aetatis annum expletum matrimonium valide celebrare non possunt.⁴

¹* Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 9, 1; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, § 6, 6; Syn. Armen., a. 1911, 578.

²S.C.S. Off., litt. encycl. 20 feb. 1888; 6 iul. 1898, ad 3.

³* Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1882, tit. IV, sect. I, § 44.

⁴S.C. de Prop. Fide, instr. 31 iul. 1902, 9. * S. Nerses Glaien. Armenorum, ep. past., a. 1166, cap. V „Nemo e sacerdotibus coronam”; Syn. Sergii Patriarchae Maronitarum, 18 sep. 1596, can. XIII; Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CXCI; Syn. Zamosten.

§ 3. Przez niemożność zwrócenia się do Hierarchy miejsca rozumie się sytuację, w której można tego dokonać tylko innym sposobem niż listownie lub osobiście.

KPK/83: 1079 § 4
CA: 34§ 2

Kan. 797 – § 1. Jeśli przeszkoda zostaje wykryta, gdy już wszystko zostało przygotowane do zawarcia małżeństwa i małżeństwa nie da się odłożyć bez prawdopodobieństwa wielkiego zła do czasu uzyskania dyspensy od kompetentnej władzy, władzę dyspensowania od wszystkich przeszkód, z wyłączeniem tych, o których jest mowa w kan. 795 § 1, nn. 1 i 2, mają Hierarcha miejsca, i gdy przypadek jest tajny, wszyscy, o których mowa w kan. 796 § 2, z zachowaniem przepisanych tam warunków.

KPK/83: 1080 § 1
KPK/17: 1045 § 1, 3
CA: 35 § 1, 3

§ 2. Ta władza rozciąga się także na uważnienie małżeństwa, jeśli zwłoka grozi takim samym niebezpieczeństwem i nie ma czasu na odniesienie się do kompetentnej władzy.

KPK/83: 1080 § 2
KPK/17: 1045 § 2
CA: 35 § 2

Kan. 798 – Kapłani, o których mowa w kan. 796 § 2 i 797 § 1, powinni o udzielonej dyspensie lub uważnieniu w zakresie zewnętrznym natychmiast powiadomić Hierarchę miejsca. Należy ją również odnotować w księdze małżeństw.

KPK/83: 1081
KPK/17: 1046
CA: 36

Kan. 799 – Jeśli czego innego nie postanawia reskrypt Stolicy Apostolskiej albo, w granicach ich kompetencji, reskrypt Patriarchy lub Hierarchy miejsca, dyspensa udzielona w zakresie wewnętrznym pozasakramentalnym od przeszkody tajnej powinna być zapisana w tajnym archiwum kurii eparchialnej i nie jest konieczna inna dyspensa, jeśli później przeszkoda tajna stanie się publiczną.

KPK/83: 1082
KPK/17: 1047
CA: 37

Art. III – *Poszczególne przeszkody*

Kan. 800 – § 1. Nie może zawrzeć ważnego małżeństwa mężczyzna przed ukończeniem szesnastego roku życia i kobieta przed ukończeniem czternastego roku.

KPK/83: 1083 § 1
KPK/17: 1067 § 1
CA: 57 § 1

Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 8 „Caeterum”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 9, VI; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 7, 4; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. VIII, I, a); a. 1882, tit. IV, sect. I, § 4, c); Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 8, 5; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, § 5, 4, V; Syn. Armen., a. 1911, 571, n. 1; Instit. 1, 10, pr.; D. 23, 2, 4; C 5, 60, 3; Basilic. 28, 4, 3.

§ 2. Integrum est iuri particulari Ecclesiae sui iuris aetatis annum superiorem ad licitam matrimonii celebrationem statuere.

Can. 801 – § 1. Impotentia coeundi antecedens et perpetua sive ex parte viri sive ex parte mulieris sive absoluta sive relativa matrimonium ex ipsa eius natura dirimit.¹

§ 2. Si impedimentum impotentiae dubium est sive dubio iuris sive dubio facti, matrimonium non est impediendum nec stante dubio nullum declarandum.²

§ 3. Sterilitas matrimonium nec prohibet nec dirimit firmo can. 821.

Can. 802 – § 1. Invalide matrimonium attentat, qui vinculo tenetur prioris matrimonii.³

§ 2. Etsi prius matrimonium invalidum aut solutum est qualibet ex causa, non licet aliud matrimonium celebrare, antequam de prioris invaliditate aut solutione legitime et certo constat.⁴

Can. 803 – § 1. Matrimonium cum non baptizatis valide celebrari non potest.⁵

§ 2. Si pars tempore celebrati matrimonii tamquam baptizata communiter habebatur aut eius baptismus erat dubius, praesumenda est ad normam can. 779 validitas matrimonii, donec certo probetur alteram partem baptizatam esse, alteram vero non baptizatam.

§ 3. Circa condiciones dispensandi applicetur can. 814.

¹ Sixtus V, ep. *Cum frequenter*, 27 iun. 1587; S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Rituum Orient.), 1883, tit. VI, art. 5; S.C. pro Doctr. Fidei, decr. 13 maii 1977.

² S.C.S. Off., resp. 16 feb. 1935; resp. 28 sep. 1957; resp. 28 ian. 1964; resp. 25 mar. 1964.

³ Apost. can. 48; Carth. can. 102; Quinisext. can. 87; S. Basilius M., cann. 9, 46, 48, 77; Timotheus Alexandrin., can. 15; Syn. Trid., sess. XXIV, *De matrimonio*, can. 7; Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 16; Benedictus XIV, ep. *Nuper ad Nos*, 16 mar. 1743, Professio fidei Maronitis praescr., § 5; S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Vic. Ap. Constantinop.), 1 oct. 1785; instr. (ad Ep. Graeco-Rumen.), a. 1858; Leo XIII, ep. encycl. *Arcanum*, 10 feb. 1880; S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Rituum Orient.),

§ 2. Prawo partykularne Kościoła *sui iuris* może ustalić wyższy wiek do godziwego zawarcia małżeństwa.

Kan. 801 – § 1. Niezdolność dokonania stosunku małżeńskiego uprzednia i trwała, czy to ze strony mężczyzny czy kobiety, czy to absolutna czy względna, czyni małżeństwo nieważnym z samej jego natury. KPK/83: 1084 § 1
KPK/17: 1068 § 1
CA: 58 § 1

§ 2. Jeśli przeszkoda niezdolności jest wątpliwa, zarówno gdy jest to wątpliwość prawna, jak i gdy jest to wątpliwość faktyczna, nie należy zabraniać zawarcia małżeństwa ani też, dopóki trwa wątpliwość, orzekać jego nieważności. KPK/83: 1084 § 2
KPK/17: 1068 § 2
CA: 58 § 2

§ 3. Niepłodność ani nie zabrania zawarcia małżeństwa, ani nie powoduje jego nieważności, z zachowaniem kan. 821. KPK/83: 1084 § 3
KPK/17: 1068 § 3
CA: 58 § 3

Kan. 802 – § 1. Nieważnie usiłuje zawrzeć małżeństwo, kto jest związany węzłem poprzedniego małżeństwa. KPK/83: 1085 § 1
KPK/17: 1069 § 1
CA: 59 § 1

§ 2. Chociaż pierwsze małżeństwo jest nieważne lub zostało rozwiązane z jakiegokolwiek przyczyny, nie wolno zawrzeć innego małżeństwa, dopóki nie stwierdzi się zgodnie z prawem i w sposób pewny nieważności lub rozwiązania poprzedniego. KPK/83: 1085 § 2
KPK/17: 1069 § 2
CA: 59 § 2

Kan. 803 – § 1. Nie może być ważnie zawarte małżeństwo z osobą nieochrzczoneą. KPK/83: 1086 § 1
KPK/17: 1070 § 1
CA: 60 § 1

§ 2. Jeśli w czasie zawierania małżeństwa strona była powszechnie uważana za ochrzczoneą albo jej chrzest był wątpliwy, należy domniemywać, zgodnie z kan. 779, ważność małżeństwa, dopóki w sposób pewny nie udowodni się, że jedna strona była ochrzczoneą, a druga nieochrzczoneą. KPK/83: 1086 § 3
KPK/17: 1070 § 2
CA: 60 § 2

§ 3. Odnośnie do warunków dyspensowania stosuje się kan. 814. KPK/83: 1086 § 2

a. 1883, tit. VI, art. 4; S.C. de Prop. Fide, instr. 31 iul. 1902, 9. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 8 „Parochus”.

⁴S. Basilius M., cann. 31, 36; Lucius III, litt. *Dominus ac Redemptor*, a. 1181/5; S.C.S. Off., instr. (ad Del. Ap. Aegypti), 13 ian. 1861; instr. (ad Ep. Orient.), 22 aug. 1890, 11.

⁵Chalc. can.14; Quinisext. can. 72; S.C.S. Off., instr. (ad omnes Ep. Ritus Orient.), 12 dec. 1888, 1; * Syn. Partaven. Armenorum, a. 771, can. 11; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 8, VII et 17; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 7, 1; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. VIII, I, i); a. 1882, tit. IV, sect. I, § 10; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 8, 14; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, § 5, 4, XIII; Syn. Armen., a. 1911, 571, n. 10.

Can. 804 – Invalide matrimonium attentat, qui in ordine sacro est constitutus.¹

Can. 805 – Invalide matrimonium attentat, qui votum publicum perpetuum castitatis in instituto religioso emisit.²

Can. 806 – Cum persona abducta vel saltem retenta intuitu matrimonii cum ea celebrandi matrimonium valide celebrari non potest, nisi postea illa ab abducente vel retinente separata et in loco tuto ac libero constituta matrimonium sua sponte eligit.³

Can. 807 – § 1. Qui intuitu matrimonii cum certa persona celebrandi eius coniugi vel proprio coniugi mortem intulit, invalide hoc matrimonium attentat.⁴

§ 2. Invalide quoque matrimonium inter se attentant, qui mutua opera physica vel morali mortem coniugi intulerunt.⁵

Can. 808 – § 1. In linea recta consanguinitatis matrimonium invalidum est inter omnes ascendentes et descendentes.⁶

§ 2. In linea collateralis invalidum est usque ad quartum gradum inclusive.⁷

§ 3. Numquam matrimonium permittatur, si quod subest dubium, num partes sint consanguineae in aliquo gradu lineae rectae aut in secundo gradu lineae collateralis.

¹ Quinisext. cann. 3, 6, 26; S. Basilius M., can. 27; Timotheus Alexandrin., cann. 27-28; S.C. de Prop. Fide, (C.P.), 18 sep. 1629; S.C.S. Off., decr. 3 iun. 1635, ad 1-2; 5 aug. 1650, ad 1; 29 ian. 1660; mandatum, 5 maii 1660; (C.G.), 28 aug. 1669, 1; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § VII, XXVII; instr. *Eo quamvis tempore*, 4 maii 1745, §§ 39-40; S.C. de Prop. Fide, litt. (ad Vic. gen. Fagarasien.), 5 feb. 1746; litt. (ad Metrop. Alba-Iulien. et Fagarasien.), 31 maii 1892. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 8, IX; cap. XIV, 35; pars III, cap. II, 3; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. VII, cap. V; a. 1882, tit. IV, sect. I, § 11; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 8, 8; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, § 5, 4, XI; Syn. Armen., a. 1911, 571, n. 4.

² Chalc. can. 16; Quinisext. can. 44; S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. VI, art. 5 „*Adnotatio specialis*”.

³ S. Basilius M., cann. 22, 30.

⁴ * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 8 „*Caeterum*”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 8, VI; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien.

- Kan. 804** – Nieważnie usiłuje zawrzeć małżeństwo ten, kto otrzymał święcenia. KPK/83: 1087
KPK/17: 1072
CA: 62 § 1, 2
- Kan. 805** – Nieważnie usiłuje zawrzeć małżeństwo ten, kto jest związany wieczystym publicznym ślubem czystości złożonym w instytucie zakonnym. KPK/83: 1088
KPK/17: 1073
CA: 63
- Kan. 806** – Z osobą uprowadzoną lub choćby przetrzymywaną z zamiarem zawarcia z nią małżeństwa, nie można ważnie zawrzeć małżeństwa, chyba że później osoba ta uwolniona od porywacza lub przetrzymującego i znajdująca się w bezpiecznym i wolnym miejscu, sama dobrowolnie wybierze małżeństwo. KPK/83: 1089
KPK/17: 1074 § 1, 2
CA: 64 § 1, 2
- Kan. 807** – § 1. Kto, chcąc zawrzeć małżeństwo z określoną osobą zadaje śmierć współmałżonkowi jej lub własnemu, usiłuje nieważnie zawrzeć małżeństwo. KPK/83: 1090 § 1
KPK/17: 1075
CA: 65
- § 2. Nieważnie również usiłują zawrzeć małżeństwo ci, którzy poprzez fizyczny lub moralny współdziałal spowodowali śmierć współmałżonka. KPK/83: 1090 § 2
KPK/17: 1075
CA: 65
- Kan. 808** – § 1. W linii prostej pokrewieństwa nieważne jest małżeństwo między wszystkimi wstępnymi i zstępными. KPK/83: 1091 § 1
KPK/17: 1076 § 1
CA: 66 § 1
- § 2. W linii bocznej nieważne jest aż do czwartego stopnia włącznie. KPK/83: 1091 § 2
KPK/17: 1076 § 2
CA: 66 § 2
- § 3. Nigdy nie zezwala się na małżeństwo, jeśli istnieje wątpliwość, czy strony są spokrewnione w jakimś stopniu linii prostej lub w drugim stopniu linii bocznej. KPK/83: 1091 § 4
KPK/17: 1076 § 3
CA: 66 § 3

Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. VIII, I, k); a. 1882, tit. IV, sect. I, § 13; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 8, 16; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, § 5, 4, XV; Syn. Armen., a. 1911, 571, n. 11.

⁵ * Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1882, tit. IV, sect. I, § 13.

⁶ S. Nicolaus I, litt. *Ad consulta vestra*, a. 866, XXXIX; Clemens VIII, breve, *Christi fidelium*, 17 aug. 1599; S.C.S. Off., instr. (Ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. VI, art. I. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CLXXXIX; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 8 „Caeterum”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 8, IV; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 7, 2; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. VIII, I, 1), a); a. 1882, tit. IV, sect. I, § 14; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 8, 10; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, § 5, 4, VIII; Syn. Armen., a. 1911, 571, n. 5.

⁷ Quinisext. can. 54; Timotheus Alexandrin., can. 11. * Syn. Sahapivan. Armenorum, aa. 446-447, can. 13; Syn. Sisen. Armenorum, a. 1342, „Responsio: Secundum antiquam consuetudinem”.

§ 4. Impedimentum consanguinitatis non multiplicatur.

Can. 809 – § 1. Affinitas matrimonium dirimit in quolibet gradu lineae rectae et in secundo gradu lineae collateralis.¹

§ 2. Impedimentum affinitatis non multiplicatur.

Can. 810 – § 1. Impedimentum publicae honestatis oritur:²

1° ex matrimonio invalido post instauratam vitam communem;

2° ex notorio vel publico concubinato;

3° ex instauratione vitae communis eorum, qui ad formam celebrationis matrimonii iure praescriptam astricti matrimonium attentaverunt coram officiali civili aut ministro acatholico.

§ 2. Hoc impedimentum matrimonium dirimit in primo gradu lineae rectae inter virum et consanguineas mulieris itemque inter mulierem et viri consanguineos.

Can. 811 – § 1. Ex baptismo oritur inter patrinum et baptizatum eiusque parentes cognatio spiritualis, quae matrimonium dirimit.³

§ 2. Si iteratur baptismus sub condicione, cognatio spiritualis non oritur, nisi iterum idem patrinus adhibitus est.

¹ Neoc. can. 2; Quinisext. can. 54; S. Basilius M., cann. 23, 76, 78, 87; Timotheus Alexandrin., can. 11; Theophilus Alexandrin., can. 5; S. Nicephorus CP., can. 81; Clemens VIII, breve, *Christi fidelium*, 17 aug. 1599; S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. VI, art. I. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CLXXXIX; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 8 „Caeterum”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 8, V; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 7, 2; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. VIII, I, m); a. 1882, tit. IV, sect. I, § 17; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 8, 12; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, § 5, 4, IX; Syn. Armen., a. 1911, 571, n. 6.

² Clemens VIII, breve, *Christi fidelium*, 17 aug. 1599; S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. VI, art. 2. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 8 „Caeterum”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 8, XI; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. VIII, I, n); a. 1882, tit. IV, sect. I, § 18; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 8, 13; Syn. Alexandrin.

- § 4. Przeszkoda pokrewieństwa nie zwielokrotnia się. KPK/83: 1091 § 3
KPK/17: 1076 § 2
CA: 66 § 2
- Kan. 809** – § 1. Powinowactwo w jakimkolwiek stopniu w linii prostej i w drugim stopniu linii bocznej powoduje nieważność małżeństwa. KPK/83: 1092
KPK/17: 1077 § 1
CA: 67 § 1 n. 1
- § 2. Przeszkoda powinowactwa nie zwielokrotnia się. KPK/17: 1077 § 2
CA: 67 § 2
- Kan. 810** – § 1. Przeszkoda przyzwoitości publicznej powstaje:
- 1° z nieważnego małżeństwa po rozpoczęciu życia wspólnego; KPK/83: 1093
KPK/17: 1078
CA: 69
- 2° z notorycznego lub publicznego konkubinatu; KPK/83: 1093
KPK/17: 1078
CA: 69
- 3° z rozpoczętego życia wspólnego tych, którzy zobowiązani do zachowania przepisanej prawem formy zawarcia małżeństwa, usiłowali zawrzeć małżeństwo przed urzędnikiem cywilnym lub szafarzem akatolickim. KPK/83: 1093
KPK/17: 1078
CA: 69
- § 2. Ta przeszkoda czyni małżeństwo nieważnym w pierwszym stopniu linii prostej pomiędzy mężczyzną i krewnymi kobiety lub między kobietą i krewnymi mężczyzny. KPK/83: 1093
KPK/17: 1078
CA: 69
- Kan. 811** – § 1. Małżeństwo czyni nieważnym przeszkoda pokrewieństwa duchowego, która pochodzi z chrztu i zachodzi pomiędzy chrześnym i osobą ochrzczoneą oraz jej rodzicami. KPK/17: 768, 1079
CA: 70 § 1, § 2 n. 1
- § 2. Jeśli chrzest został udzielony warunkowo, pokrewieństwo duchowe z niego nie wynika, chyba że powtórnie ten sam chrzestny przy nim asystował. CA: 70 § 2 n. 2

Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. III, art. VIII, § 5, 4, XII; Syn. Armen., a. 1911, 571, n. 7.

³Quinisext. can. 53; S. Nicephorus CP., cann. 124, 185; S. Nicolaus I, litt. *Ad consulta vestra*, 13 nov. 866, II; Clemens VIII, breve, *Christi fidelium*, 17 aug. 1599; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § VIII, VI; S.C. de Prop. Fide, reg. (pro Sacerd. Coptis), 15 mar. 1790, XI; S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. VI, art. I; litt. (Leopol. Ruthen.), 29 apr. 1894; S.C. de Prop. Fide, (C.G.), litt. (ad Archiep. Fagarasien.), 25 iun. 1897. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CXCI; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, litt. III, § 1 „Unum”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. II, 10; pars III, cap. XI, 8, IV „Cognatio Spiritualis”; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 1, 4; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. VIII, I, 1), β); a. 1882, tit. IV, sect. I, § 15; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. II, 3, XXII; art. XV, § 8, 11; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. II, XXVII; sect. II, cap. III, art. VIII, § 5, 4, VIII; Syn. Armen., a. 1911, 571, n. 9.

Can. 812 – Matrimonium inter se valide celebrare non possunt, qui cognatione legali ex adoptione orta in linea recta aut in secundo gradu lineae collateralis coniuncti sunt.¹

Art. IV – De matrimoniis mixtis

Can. 813 – Matrimonium inter duas personas baptizadas, quarum altera est catholica, altera vero acatholica, sine praevia auctoritatis competentis licentia prohibitum est.²

Can. 814 – Licentiam iusta de causa concedere potest Hierarcha loci; eam vero ne concedat nisi impletis condicionibus, quae sequuntur:³

- 1° pars catholica declaret se paratam esse pericula a fide deficiendi remove atque sinceram promissionem praestet se omnia pro viribus facturam esse, ut omnes filii in Ecclesia catholica baptizentur et educantur;
- 2° de his promissionibus a parte catholica faciendis altera pars tempestive certior fiat ita, ut constet ipsam vere consciam esse promissionis et obligationis partis catholicae;
- 3° ambae partes edoceantur de finibus et proprietatibus essentialibus matrimonii a neutro sponso excludendis.

Can. 815 – Iure particulari uniuscuiusque Ecclesiae sui iuris statuatur modus, quo hae declarationes et promissiones, quae semper requiruntur, faciendae sint, et modus determinetur, quo de eisdem et in foro externo constet et pars acatholica certior fiat.

Can. 816 – Hierarchae loci aliique pastores animarum curent, ne coniugi catholico et filiis ex matrimonio mixto natis auxilium spirituale desit ad

¹ * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 8, IV „Cognatio Legalis”; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 7, 2; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. VIII, I, 1), γ); a. 1882, tit. IV, sect. I, § 16; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 8, 11; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, § 5, 4, VIII; Syn. Armen., a. 1911, 571, n. 8; Instit. 1, 10, 1-3.

² Laod. cann. 10, 31; Chalc. can. 14; Carth. can. 21; Quinisext can. 72; S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Ep. Graeco-Rumen.), a. 1858; S.C.S. Off., instr. (ad Archiep. Corcyren.), 3 ian. 1871, 3; Leo XIII, ep. encycl. *Arcanum*, 10 feb. 1880; S.C.S. Off., instr. (ad omnes Ep. Ritus Orientalis), 12 dec. 1888, 1-4. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 8, VII; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 7, 1; Syn. Prov.

Kan. 812 – Nie mogą ze sobą ważnie zawrzeć małżeństwa ci, którzy są związani pokrewieństwem prawnym powstałym z adopcji w linii prostej lub w drugim stopniu linii bocznej.

KPK/83: 1094
KPK/17: 1080
CA: 71

Art. IV – *Małżeństwa mieszane*

Kan. 813 – Małżeństwo między dwiema osobami ochrzczoneymi, z których jedna jest katolicka, druga zaś akatolicka, jest zabronione bez uprzedniego zezwolenia kompetentnej władzy.

KPK/83: 1124
KPK/17: 1060
CA: 50

Kan. 814 – Tego pozwolenia może udzielić Hierarcha miejsca, jeśli istnieje słuszna przyczyna. Nie może jednak pozwolenia udzielić, jeśli nie zostały spełnione następujące warunki:

KPK/83: 1125
KPK/17: 1061 § 1
CA: 51 § 1

- 1° strona katolicka winna oświadczyć, że jest gotowa odsunąć od siebie niebezpieczeństwo utraty wiary, jak również złożyć szczerze przyrzeczenie, że uczyni wszystko, co w jej mocy, aby wszystkie dzieci były ochrzczone i wychowane w Kościele katolickim;
- 2° druga strona winna być powiadomiona w odpowiednim czasie o składanych przyrzeczeniach strony katolickiej, aby było wiadomo, że rzeczywiście jest świadoma przyrzeczeń i zobowiązań strony katolickiej;
- 3° obydwie strony winne być pouczone o celach oraz istotnych przymiotach małżeństwa, których nie może wykluczyć żadna ze stron.

KPK/83: 1125 n. 1
KPK/17: 1061 § 1 n. 2
CA: 51 § 1 n. 2

KPK/83: 1125 n. 2
KPK/17: 1061 § 1 n. 3
CA: 51 § 1 n. 3

KPK/83: 1025 n. 3

Kan. 815 – Prawo partykularne każdego Kościoła sui iuris powinno określić, w jaki sposób należy złożyć te deklaracje i przyrzeczenia, które są zawsze wymagane, oraz określić w jaki sposób ma to zostać stwierdzone w zakresie zewnętrznym i jak ma być o tym powiadomiona strona akatolicka.

Kan. 816 – Hierarcha miejsca i inni duszpasterze powinni się troszczyć, aby małżonek katolicki i dzieci zrodzone w małżeństwie mieszanym nie

KPK/83: 1128

Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. IX; a. 1882, tit. IV, sect. I, § 31; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 7, 5; Syn. Leopoli. Ruthenorum, a. 1891, tit. II, cap. VII, 4; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, § 5, 3, IV; Syn. Armen., a. 1911, 577, n. 5.

³ S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Ep. Graeco-Rumen.), a. 1858; S.C.S. Off., instr. (ad Archiep. Corcyren.), 3 ian. 1871, 3; instr. (ad omnes Ep. Ritus Orient.), 12 dec. 1888, 4-5; 10 feb. 1892; decr. 14 iun. 1932; decr. 16 ian. 1942. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 17; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. IX; a. 1882, tit. IV, sect. I, § 31; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 7, 5; Syn. Leopoli. Ruthenorum, a. 1891, tit. II, cap. VII, 4; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, § 5, 3, IV „Si propter”.

eorum obligationes conscientiae implendas, atque coniuges adiuvent ad consortii vitae coniugalis et familiaris unitatem fovendam.

Art. V – De consensu matrimoniali

Can. 817 – § 1. Consensus matrimonialis est actus voluntatis, quo vir et mulier foedere irrevocabili se mutuo tradunt et accipiunt ad constituendum matrimonium.¹

§ 2. Consensus matrimonialis nulla humana potestate suppleri potest.²

Can. 818 – Sunt incapaces matrimonii celebrandi:

- 1° qui sufficienti usu rationis carent;
- 2° qui laborant gravi defectu discretionis iudicii circa iura et obligationes matrimoniales essentielles mutuo tradenda et acceptanda;
- 3° qui ob causas naturae psychicae obligationes matrimonii essentielles assumere non possunt.³

Can. 819 – Ut consensus matrimonialis haberi possit, necesse est, ut matrimonium celebrantes saltem non ignorent matrimonium esse consortium permanens inter virum et mulierem ordinatum ad filios cooperatione aliqua sexuali procreandos.

Can. 820 – § 1. Error in persona invalidum reddit matrimonium.

§ 2. Error in qualitate personae, etsi dat causam matrimonio, matrimonium non dirimit, nisi haec qualitas directe et principaliter intenditur.⁴

Can. 821 – Qui matrimonium celebrat deceptus dolo ad obtinendum consensum patrato circa aliquam alterius partis qualitatem, quae sua natura consortium vitae coniugalis graviter perturbare potest, invalide celebrat.

¹ Vat. II, const. *Gaudium et spes*, 48; Paulus VI, litt. encycl. *Humanae vitae*, 25 iul. 1968, 8. – Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 16; S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Vic. Ap. Constantinop.), 1 oct. 1785.

² Benedictus XIII, a. 1341, prop. 100, Armenorum, damn.; Pius XI, litt. encycl. *Casti connubii*, 31 dec. 1930, „At, quamquam”; Paulus VI, all. 9 feb. 1976. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 8 „Cum autem liber”. D. 23, 2, 2.

byli pozbawieni pomocy duchowej w wypełnianiu przez nich obowiązków sumienia, a także powinni pomagać małżonkom w pogłębianiu wspólnoty życia małżeńskiego i jedności rodzinnej.

Art. V – Zgoda małżeńska

Kan. 817 – § 1. Zgoda małżeńska jest aktem woli, którym mężczyzna i kobieta w nieodwołalnym przymierzu wzajemnie się sobie oddają i przyjmują w celu stworzenia małżeństwa. KPK/83: 1057 § 1
KPK/17: 1081 § 1
CA: 72 § 2

§ 2. Zgody małżeńskiej nie może uzupełnić żadna ludzka władza. KPK/83: 1057 § 2
KPK/17: 1081 § 2
CA: 72 § 1

Kan. 818 – Niezdolni do zawarcia małżeństwa są ci, którzy: KPK/83: 1095

1° są pozbawieni wystarczającego używania rozumu; KPK/83: 1095 n. 1

2° mają poważny brak rozeznania oceniającego co do istotnych praw i obowiązków małżeńskich wzajemnie przekazywanych i przyjmowanych; KPK/83: 1095 n. 2

3° z przyczyn natury psychicznej nie są zdolni podjąć istotnych obowiązków małżeńskich. KPK/83: 1095 n. 3

Kan. 819 – Do zaistnienia zgody małżeńskiej konieczne jest, aby strony wiedziały przynajmniej, że małżeństwo jest trwałym związkiem między mężczyzną i kobietą, skierowanym do zrodzenia potomstwa przez jakieś seksualne współdziałanie. KPK/83: 1096 § 1
KPK/17: 1082 § 1
CA: 73 § 1

Kan. 820 – § 1. Błąd co do osoby powoduje nieważność małżeństwa. KPK/83: 1097 § 1
KPK/17: 1083 § 1
CA: 74 § 1

§ 2. Błąd co do przymiotu osoby, chociażby był przyczyną zawarcia małżeństwa, nie powoduje nieważności małżeństwa, chyba że przymiot ten był bezpośrednio i zasadniczo zamierzony. KPK/83: 1097 § 2
KPK/17: 1083 § 2
CA: 74 § 2

Kan. 821 – Kto zawiera małżeństwo zwiedziony podstępem, dokonanym dla uzyskania zgody małżeńskiej, a dotyczącym jakiegoś przymiotu drugiej strony, który ze swej natury może poważnie zakłócić wspólnotę życia małżeńskiego, zawiera je nieważnie. KPK/83: 1098

³ Ioannes Paulus II, all. 5 feb. 1987; all. 25 ian. 1988.

⁴ S. Basilius M., cann. 40, 42. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 8, II; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 8, 2 et 4; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, § 5, 4, II; Syn. Armen., a. 1911, 568.

Can. 822 – Error circa matrimonii unitatem vel indissolubilitatem aut sacramentalem dignitatem, dummodo non determinet voluntatem, non vitiat consensum matrimonialem.¹

Can. 823 – Scientia aut opinio nullitatis matrimonii consensum matrimonialem non necessario excludit.²

Can. 824 – § 1. Internus animi consensus praesumitur conformis verbis vel signis in celebrando matrimonio adhibitis.³

§ 2. Sed si alterutra vel utraque pars positivo voluntatis actu excludit matrimonium ipsum vel matrimonii essentielle aliquod elementum vel essentialem aliquam proprietatem, invalide matrimonium celebrat.⁴

Can. 825 – Invalidum est matrimonium celebratum ob vim vel metum gravem ab extrinseco etiam inconsulto incussum, a quo ut quis se liberet, eligere cogatur matrimonium.⁵

Can. 826 – Matrimonium sub condicione valide celebrari non potest.⁶

Can. 827 – Etsi matrimonium invalide ratione impedimenti vel defectus formae celebrationis matrimonii iure praescriptae celebratum est, consensus praestitus praesumitur perseverare, donec de eius revocatione constiterit.

Art. VI – De forma celebrationis matrimonii

Can. 828 – § 1. Ea tantum matrimonia valida sunt, quae celebrantur ritu sacro coram Hierarcha loci vel parcho loci vel sacerdote, cui ab alterutro collata est facultas matrimonium benedicendi, et duobus saltem testi-

¹ S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Vic. Ap. Constantinop.), 1 oct. 1785.

² S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Vic. Ap. Constantinop.), 1 oct. 1785.

³ S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Vic. Ap. Constantinop.), 1 oct. 1785.

⁴ S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Vic. Ap. Constantinop.), 1 oct. 1785.

⁵ S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. VI, art. 3. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 8 „Cum autem liber”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 8, VIII; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. VIII, I, d); a. 1882, tit. IV, sect. I, § 5, b); Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888,

- Kan. 822** – Błąd co do jedności lub nierozzerwalności albo sakramentalnej godności małżeństwa nie narusza zgody małżeńskiej, chyba że determinuje wolę. KPK/83: 1099
KPK/17: 1084
CA: 75
- Kan. 823** – Wiedza lub opinia o nieważności małżeństwa niekoniecznie wyklucza zgodę małżeńską. KPK/83: 1110
KPK/17: 1085
CA: 76
- Kan. 824** – § 1. Domniemywa się, że wewnętrzna zgoda odpowiada słowom lub znakom użytym przy zawieraniu małżeństwa. KPK/83: 1101 § 1
KPK/17: 1086 § 1
CA: 77 § 1
- § 2. Jeśli jednak jedna ze stron albo obydwie pozytywnym aktem woli wykluczały samo małżeństwo lub jakiś istotny element małżeństwa czy jakiś istotny przymiot, zawierają je nieważnie. KPK/83: 1101 § 2
KPK/17: 1086 § 2
CA: 77 § 2
- Kan. 825** – Nieważne jest małżeństwo zawarte pod przymusem lub pod wpływem ciężkiej bojaźni z zewnątrz, choćby nieumyślnie wywołanej, od której, aby się uwolnić, zmuszony jest ktoś wybrać małżeństwo. KPK/83: 1103
KPK/17: 1087 § 1
CA: 78 § 1
- Kan. 826** – Małżeństwo nie może być ważne zawarte pod warunkiem. KPK/83: 1102 § 1
KPK/17: 1092 n., 1,
2, 3
CA: 83
- Kan. 827** – Chociaż małżeństwo zostało zawarte nieważnie z racji przeszkody lub braku formy zawarcia małżeństwa przepisanej prawem, to jednak domniemywa się, że wyrażona zgoda trwa, dopóki nie uzyska się pewności o jej odwołaniu. KPK/83: 1107
KPK/17: 1093
CA: 84

Art. VI – *Forma zawarcia małżeństwa*

- Kan. 828** – § 1. Tylko te małżeństwa są ważne, które są zawierane z zachowaniem świętego obrzędu wobec Hierarchy miejsca lub proboszcza miejsca lub kapłana, który od jednego z nich otrzymał upoważnienie KPK/83: 1108 § 1
KPK/17: 1094
CA: 85 § 1

cap. V, art. XV, § 8, 3; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, § 5, 4, IV; Syn. Armen., a. 1911, 569.

⁶* Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1882, tit. IV, sect. I, § 5, d); Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 3, 6; Syn. Armen., a. 1911, 564-567.

Kan. 825 – *Defekt konsensu małżeńskiego, jakim jest przymus i bojaźń może być aplikowany także do małżeństw niekatolików (Int. z dnia 25 listopada 1986 r. dotycząca kan. 1103 KPK/83 – AAS 79 (1987) s. 1132).* * INTERPRETACJA

bus secundum tamen praescripta canonum, qui sequuntur, et salvis exceptionibus, de quibus in cann. 832 et 834, § 2.¹

§ 2. Sacer hic censeatur ritus ipso interventu sacerdotis assistentis et benedicens.

Can. 829 – § 1. Hierarcha loci et parochus loci capta possessione canonica officii, dum legitime officio funguntur, intra fines sui territorii ubique valide benedicunt matrimonium, sive sponsi sunt subditi sive, dummodo alterutra saltem pars sit ascripta propriae Ecclesiae sui iuris, non subditi.²

§ 2. Hierarcha et parochus personalis vi officii matrimonium solummodo eorum, quorum saltem alteruter sibi subditus est, intra fines suae dicionis valide benedicunt.³

§ 3. Patriarcha ipso iure facultate praeditus est servatis aliis de iure servandis matrimonia per se ipsum benedicendi ubique terrarum, dummodo alterutra saltem pars ascripta sit Ecclesiae, cui praeest.

Can. 830 – § 1. Hierarcha loci et parochus loci, dum legitime officio funguntur, possunt sacerdotibus cuiusvis Ecclesiae sui iuris, etiam Ecclesiae latinae, facultatem conferre, intra fines sui territorii determinatum matrimonium benedicendi.

§ 2. Facultatem generalem vero matrimonia benedicendi conferre potest solus Hierarcha loci firmo can. 302, § 2.

§ 3. Collatio facultatis matrimonia benedicendi, ut valida sit, determinatis sacerdotibus expresse immo, si de facultate generali agitur, scripto conferri debet.

¹ S. Nicephorus CP., cann. 90, 199; S. Nicolaus I, litt. *Ad consulta vestra*, 13 nov. 866, III; S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Vic. Ap. Constantinop.), 1 oct. 1785; litt. (ad Ep. Nicopolitan.), 11 ian. 1817; S.C. de Prop. Fide (pro Neg. Rit. Orient.), decr. 18 aug. 1913, art. 36; decr. 17 aug. 1914, art. 30; decr. 27 mar. 1916, 17; S.C. pro Eccl. Orient., decr. 1 mar. 1929, art. 39; decr. 24 maii 1930, art. 45; Pont. Comm. ad Red. Cod. Iur. Can. Orient., interpr. auth. 8 ian. 1953, I; interpr. auth. 3 maii 1953, ad can. 85 § 2. * Syn. Sergii Patriarchae Maronitarum, 18 sep. 1596, can. XIV; Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CLXXXV; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 8; Syn. Libanen.

do błogosławienia małżeństw i wobec przynajmniej dwóch świadków, jednak według kanonów, które następują, z uwzględnieniem wyjątków, o których mowa w kan. 832 i 834 § 2.

§ 2. Za święty uważany jest obrzęd z udziałem kapłana asystującego i błogosławiącego. CA: 85 § 2

Kan. 829 – § 1. Hierarcha miejsca i proboszcz miejsca po kanonicznym objęciu urzędu, podczas prawnego sprawowania urzędu w granicach swojego terytorium wszędzie ważnie błogosławi małżeństwo, zarówno w odniesieniu do narzeczonych swoich podwładnych, jak i w sytuacji, gdy narzeczeni nie są podwładnymi, ale przynajmniej jedna strona należy do jego własnego *sui iuris*. KPK/83: 1109
KPK/17: 1095 § 1
CA: 86 § 1

§ 2. Hierarcha i proboszcz personalny na mocy urzędu ważnie błogosławi jedynie małżeństwa tych, z których przynajmniej jedna strona jest jego podwładnym, w granicach swojego okręgu. KPK/83: 1110

§ 3. Patriarcha z mocy prawa posiada upoważnienie, z zachowaniem innych prawnych wymogów, błogosławienia na całym świecie małżeństw, w których przynajmniej jedna strona należy do Kościoła, któremu on przewodzi.

Kan. 830 – § 1. Hierarcha miejsca i proboszcz miejsca w czasie prawnego sprawowania urzędu mogą upoważnić kapłanów każdego Kościoła *sui iuris*, także Kościoła łacińskiego, do błogosławienia określonego małżeństwa w granicach swojego terytorium. KPK/83: 1111 § 1
KPK/17: 1095 § 2
CA: 87 § 1 n. 1

§ 2. Upoważnienia ogólnego do błogosławienia małżeństw może udzielić jedynie Hierarcha miejsca, z zachowaniem kan. 302 § 2. KPK/83: 1111 § 1
KPK/17: 1096 § 1
CA: 87 § 1 n. 2

§ 3. Udzielenie upoważnienia do błogosławienia małżeństw, aby było ważne, powinno zostać dane w sposób wyraźny określonym kapłanom, a ponadto jeśli chodzi o upoważnienie ogólne, powinno być ono dane na piśmie. KPK/83: 1111 § 2
KPK/17: 1096 § 1
CA: 87 § 1 n. 1

Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 8, XII et 28; pars III, cap. III, 2, X; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1882, tit. IV, sect. I, §§ 23-25; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 12; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, § 5, 4, XVI; Syn. Armen., a. 1911, 575.

² Pont. Comm. ad Red. Cod. Iur. Can. Orient., interpr. auth. 8 iul. 1952; interpr. auth. 3 maii 1953, ad can. 86 § 1 n. 2. * Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. II, cap. VII, 3.

³ Pius XII, const. ap. *Exsul Familia*, 1 aug. 1952, 35-36 et 39.

Can. 831 – § 1. Hierarcha loci vel parochus loci matrimonium licite benedicunt:

- 1° postquam sibi constitit de domicilio vel quasi-domicilio vel menstrua commoratione aut, si de vago agitur, actuali commoratione alterutrius sponsi in loco matrimonii;¹
- 2° habita, si hae condiciones desunt, licentia Hierarchae vel parochi domicilii vel quasi-domicilii alterutrius partis, nisi iusta causa excusat;
- 3° in loco quoque exclusivo alterius Ecclesiae sui iuris, nisi Hierarcha, qui in hoc loco potestatem suam exercet, expresse renuit.²

§ 2. Matrimonium coram sponsi parochi celebretur, nisi vel ius particulare aliud fert vel iusta causa excusat.³

Can. 832 – § 1. Si haberi vel adiri non potest sine gravi incommodo sacerdos ad normam iuris competens, celebrare intendentes verum matrimonium illud valide ac licite coram solis testibus celebrare possunt:

- 1° in periculo mortis;
- 2° extra periculum mortis, dummodo prudenter praevideatur earum rerum condicionem esse per mensem duraturam.

§ 2. In utroque casu, si praesto est alius sacerdos, ille, si fieri potest, vocetur, ut matrimonium benedicat salva matrimonii validitate coram solis testibus; eisdem in casibus etiam sacerdos acatholicus vocari potest.

§ 3. Si matrimonium celebratum est coram solis testibus, coniuges a sacerdote quam primum benedictionem matrimonii suscipere ne neglegant.

Can. 833 – § 1. Hierarcha loci cuilibet sacerdoti catholico facultatem conferre potest matrimonium christifidelium alicuius Ecclesiae orientalis

¹ * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 28.

² Pont. Comm. ad Red. Cod. Iur. Can. Orient., interpr. auth. 8 iul. 1952.

³ Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § VIII, XI-XII; S.C. de Prop. Fide, decr. 6 oct. 1863, C), c), D), b); S.C. de Prop. Fide (pro Neg. Rit. Orient.), decr. 18 aug. 1913, art 37; decr. 17 aug. 1914, art. 30; decr. 27 mar. 1916, 17; S.C. pro Eccl. Orient.,

- Kan. 831** – § 1. Hierarcha miejsca lub proboszcz miejsca godziwie błogosławią małżeństwa:
- 1° jeśli upewni się, że przynajmniej jedna ze stron posiada w miejscu zawarcia małżeństwa stałe lub tymczasowe zamieszkanie albo miesięczny pobyt albo, jeśli chodzi o tułacza, pobyt aktualny;
- 2° jeśli posiada, o ile nie spełnia powyższych warunków, zgodę Hierarchy lub proboszcza stałego lub tymczasowego zamieszkania jednej ze stron, chyba że słuszna przyczyna usprawiedliwia brak zgody;
- 3° w miejscu wyłącznym innego Kościoła *sui iuris*, chyba że Hierarcha, który wykonuje w tym miejscu swoją władzę, wyrazi się temu sprzeciw.
- § 2. Małżeństwo powinno być zawierane przed proboszczem narzeczonego, chyba że prawo partykularne co innego postanawia lub wymaga od tego słuszna przyczyna.
- Kan. 832** – § 1. Jeśli kapłan, według prawa kompetentny, jest nieosiągalny lub nie można się do niego udać bez poważnej niedogodności, ci, którzy pragną zawrzeć małżeństwo mogą to uczynić ważnie i godziwie wobec samych świadków:
- 1° w niebezpieczeństwie śmierci;
- 2° poza niebezpieczeństwem śmierci jedynie wtedy, gdy roztropnie przewiduje się, że te okoliczności będą trwały przez miesiąc.
- § 2. W obydwu przypadkach, gdyby był osiągalny inny kapłan, o ile to możliwe należy go poprosić o pobłogosławienie małżeństwa, z zachowaniem zasady ważności małżeństwa wobec samych świadków; w takiej sytuacji może być poproszony także kapłan akatolicki.
- § 3. Jeśli małżeństwo zostało zawarte wobec samych świadków, małżonkowie nie powinni zaniedbać przyjęcia jak najszybciej od kapłana błogosławieństwa małżeństwa.

Kan. 833 – § 1. Hierarcha miejsca może udzielić każdemu kapłanowi katolickiemu upoważnienia do błogosławienia małżeństwa chrześcijan

decr. 1 mar. 1929, art. 39; decr. 24 maii 1930, art. 45; decr. 23 nov. 1940, art. 39; Pont. Comm. ad Red. Cod. Iur. Can. Orient., interpr. auth. 3 maii 1953, ad can. 88 § 3. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 28; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. III, art. IX, 11; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. I, art. V, XXIV; Syn. Armen., a. 1911, 622.

acatholicae, qui sacerdotem propriae Ecclesiae sine gravi incommodo adire non possunt, benedicendi, si sua sponte id petunt et dummodo nihil valida vel licitae celebrationi matrimonii obstet.

§ 2. Sacerdos catholicus, si fieri potest, antequam matrimonium benedicit, auctoritatem competentem illorum christifidelium de hac re certiorum faciat.

Can. 834 – § 1. Forma celebrationis matrimonii iure praescripta servanda est, si saltem alterutra pars matrimonium celebrantium in Ecclesia catholica baptizata vel in eandem recepta est.

§ 2. Si vero pars catholica alicui Ecclesiae orientali sui iuris ascripta matrimonium celebrat cum parte, quae ad Ecclesiam orientalem acatholicam pertinet, forma celebrationis matrimonii iure praescripta servanda est tantum ad licitatem; ad validitatem autem requiritur benedictio sacerdotis servatis aliis de iure servandis.¹

Can. 835 – Dispensatio a forma celebrationis matrimonii iure praescripta reservatur Sedi Apostolicae vel Patriarchae, qui eam ne concedat nisi gravissima de causa.

Can. 836 – Extra casum necessitatis in matrimonii celebratione serventur praescripta librorum liturgicorum et legitimae consuetudines.²

Can. 837 – § 1. Ad matrimonium valide celebrandum necesse est, ut partes sint praesentes una simul et consensum matrimonialem mutuo exprimant.³

§ 2. Matrimonium per procuratorem valide celebrari non potest, nisi iure particulari propriae Ecclesiae sui iuris aliud statuitur, quo in casu etiam de condicionibus, sub quibus tale matrimonium celebrari potest, providendum est.⁴

¹ Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 18; S.C. pro Eccl. Orient., decr. 22 feb. 1967.

² S. Nicephorus CP., can. 90. * Syn. Duinen. Armenorum, a. 719, can. 15; Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CLXXXV; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 8 „Quoniam”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. III, 2, X; Syn. Leopoli. Ruthenorum, a. 1891, tit. II, cap. VII, 6; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 12, IV; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, § 2, III; Syn. Armen., a. 1911, 576.

każdego Kościoła wschodniego akatolickiego nie mogących udać się do kapłana własnego Kościoła bez poważnej niedogodności, jeśli chrześcijanie ci dobrowolnie o to proszą i jeżeli nic nie będzie przeszkadzać ważnemu lub godziwemu zawarciu małżeństwa.

§ 2. Kapłan katolicki, o ile to możliwe, zanim pobłogosławi małżeństwo, powinien powiadomić o tym kompetentną władzę tych chrześcijan.

Kan. 834 – § 1. Forma zawarcia małżeństwa przepisana prawem powinna być zachowana, jeśli przynajmniej jedna strona zawierająca małżeństwo została ochrzczona w Kościele katolickim lub do niego została przyjęta. KPK/83: 1117
KPK/17: 1099 § 1
CA: 90 § 1

§ 2. Jeśli zaś strona katolicka należąca do jakiegoś Kościoła wschodniego *sui iuris* zawiera małżeństwo ze stroną, która należy do Kościoła wschodniego akatolickiego, forma zawarcia małżeństwa przepisana prawem powinna być zachowana jedynie do godziwości, do ważności zaś należy błogosławieństwo kapłana, z zachowaniem innych przepisów prawa. KPK/83: 1127 § 1

Kan. 835 – Dyspensowanie od formy zawarcia małżeństwa przepisanej prawem jest zarezerwowane Stolicy Apostolskiej lub Patriarsze, który nie może jej udzielić, chyba że dla najpoważniejszej przyczyny. CA: 32 § 2 n. 5

Kan. 836 – Poza wypadkiem konieczności przy zawarciu małżeństwa należy zachować przepisy ksiąg liturgicznych i prawnych zwyczajów. KPK/83: 1119
KPK/17: 1100
CA: 91

Kan. 837 – § 1. Do ważnego i godziwego zawarcia małżeństwa konieczne jest, aby strony były obecne równocześnie i wyraziły wzajemnie zgodę małżeńską. KPK/83: 1104 § 1, 2
KPK/17: 1088 § 1, 2
CA: 79 § 1, 2

§ 2. Małżeństwo przez pełnomocnika nie może być ważne zawarte, chyba że prawo partykularne własnego Kościoła *sui iuris* inaczej postanawia, w takim przypadku należy przewidzieć warunki, pod którymi takie małżeństwo może być zawarte. CA: 80 § 1

³ Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 16. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 8 „Si nullum”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 27; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 7, 3; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. VIII „Causa”; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 3, 4; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, § 2, IV; Syn. Armen., a. 1911, 563.

⁴* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 29; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 3, 7; Syn. Armen., a. 1911, 563.

Can. 838 – § 1. Matrimonium celebretur in ecclesia paroeciali aut de licentia Hierarchae loci vel parochi loci in alio loco sacro; in aliis autem locis celebrari non potest nisi de licentia Hierarchae loci.¹

§ 2. Circa tempus celebrationis matrimonii servandae sunt normae iure particulari propriae Ecclesiae sui iuris statutae.²

Can. 839 – Vetita est ante vel post canonicam celebrationem alia eiusdem matrimonii celebratio religiosa ad matrimonialem consensum praestandum vel renovandum; item vetita est celebratio religiosa, in qua et sacerdos catholicus et minister acatholicus partium consensum exquirunt.³

Can. 840 – § 1. Permissio matrimonii secreti ab Hierarcha loci gravi et urgenti de causa concedi potest et secumfert gravem obligationem secretum servandi ex parte Hierarchae loci, parochi, sacerdotis facultate matrimonium benedicendi praediti, testium et alterius coniugis, altero non consentiente divulgationi.

§ 2. Obligatio secretum servandi ex parte Hierarchae loci cessat, si grave scandalum aut gravis erga matrimonii sanctitatem iniuria ex secreti observantia imminet.

§ 3. Matrimonium secreto celebratum in speciali tantummodo libro in archivo secreto curiae eparchialis asservando adnotetur, nisi gravissima causa obstat.⁴

Can. 841 – § 1. Celebrato matrimonio parochus loci celebrationis vel is, qui eius vices gerit, etsi neuter matrimonium benedixit, quam primum adnotet in libro matrimoniorum nomina coniugum, sacerdotis benedicentis ac testium, locum et diem celebrati matrimonii, dispensationem, si casus fert, a forma celebrationis matrimonii vel ab impedimentis eiusque

¹ * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 8 „Si nullum”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 26; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 12, V.

² Laod. can. 52; S. Nicolaus I, litt. *Ad consulta vestra*, 13 nov. 866, XLVIII; S.C. de Prop. Fide, decr. 6 oct. 1863, C), c). * Syn. Duinen. Armenorum, a. 719, can. 5; Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CXCII; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736,

Kan. 838 – § 1. Małżeństwo powinno być zawierane w Kościele parafialnym albo, za zgodą Hierarchy miejsca lub proboszcza miejsca, w innym miejscu świętym. W innych zaś miejscach nie może być zawierane, chyba że za zgodą Hierarchy miejsca.

KPK/83: 1118 § 1, 2
KPK/17: 1109 § 1, 2
CA: 98 § 1, 2

§ 2. Odnośnie do czasu zawarcia małżeństwa powinny być zachowane normy ustanowione przez prawo partykularne własnego Kościoła *sui iuris*.

CA: 97 § 1

Kan. 839 – Przed lub po kanonicznym zawarciu małżeństwa jest zabroniona inna religijna celebrowanie tego samego małżeństwa w celu wyrażenia lub odnowienia zgody małżeńskiej. Zabroniony jest również taki obrzęd religijny, w którym i kapłan katolicki i szafarz akatolicki pytają strony o zgodę małżeńską.

KPK/83: 1127 § 3
KPK/17: 1063 § 1
CA: 53 § 1

Kan. 840 – § 1. Zezwolenie na tajne zawarcie małżeństwa może być udzielone przez Hierarchę miejsca dla poważnej i naglącej przyczyny i pociąga za sobą obowiązek zachowania tajemnicy przez Hierarchę miejsca, proboszcza, kapłana upoważnionego do błogosławienia małżeństwa, świadków i drugiego małżonka, jeśli nie są jednomyślni co do ogłoszenia małżeństwa.

KPK/83: 1130, 1131
KPK/17: 1104, 1105
CA: 93, 94

§ 2. Obowiązek zachowania tajemnicy ze strony Hierarchy miejsca ustaje, jeśli z powodu jej zachowania zagraża poważne zgorzenie lub wielka szkoda dla świętości małżeństwa.

KPK/83: 1132
KPK/17: 1106
CA: 95

§ 3. Małżeństwo zawarte tajnie powinno być zapisane w specjalnej księdze przechowywanej w tajnym archiwum kurii eparchialnej, chyba że na przeszkodzie stoi bardzo poważna przyczyna.

KPK/83: 1133
KPK/17: 1107
CA: 96

Kan. 841 – § 1. Po zawarciu małżeństwa proboszcz miejsca zawarcia lub jego zastępca, chociażby żaden z nich nie błogosławił małżeństwa, powinien jak najszybciej zapisać w księdze zaślubionych nazwiska małżonków, kapłana błogosławiącego, świadków, miejsce i datę zawarcia małżeństwa, dyspensę, jeśli została udzielona, od formy zawarcia mał-

KPK/83: 1121 § 1, 3
KPK/17: 1103 § 1
CA: 92 § 1

pars II, cap. XI, 9, II; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. VIII, II, 4; a. 1882, tit. IV, sect. I, § 22; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 7, 2; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, § 5, 3, V; Syn. Armen., a. 1911, 577, n. 1.

³ S.C.S. Off., instr. (ad omnes Ep. Ritus Orient.), 12 dec. 1888, 7-8; resp. 9 feb. 1965.

⁴* Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 12, IX.

auctorem una cum impedimento eiusque gradu, facultatem matrimonium benedicendi collatam atque alia secundum modum a proprio Episcopo eparchiali praescriptum.¹

§ 2. Praeterea parochus loci in libro baptizatorum adnotet coniugem tali die in sua paroecia matrimonium celebravisse; si vero coniux alibi baptizatus est, parochus loci testimonium matrimonii mittat per se vel per curiam eparchialem ad parochum, apud quem coniugis baptismus adnotatus est, nec acquiescat, donec notitiam de adnotatione matrimonii in libro baptizatorum receperit.

§ 3. Si matrimonium ad normam can. 832 celebratum est, sacerdos, si illud benedixit, secus testes et coniuges curare debent, ut celebratio matrimonii in praescriptis libris quam primum adnotetur.

Can. 842 – Si matrimonium vel convalidatur pro foro externo vel nullum declaratur vel legitime praeterquam morte solvitur, parochus loci celebrationis matrimonii certior fieri debet, ut adnotatio in libris matrimoniorum et baptizatorum fiat.

Art. VII – De matrimonii convalidatione

1° De convalidatione simplicis

Can. 843 – § 1. Ad convalidandum matrimonium invalidum ob impedimentum dirimens requiritur, ut cesset impedimentum vel ab eodem dispensetur et consensum renovet saltem pars impedimenti conscia.²

§ 2. Haec renovatio requiritur ad validitatem convalidationis, etsi initio utraque pars consensum praestitit nec postea revocavit.

¹ * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 8 „Tandem”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 30; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1882, tit. IV, sect. I, § 37; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 12, IX; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, § 2, 7, VI.

żeństwa lub od przeszkód i tego, który jej udzielił, razem z przeszkodą i jej rodzajem, upoważnienie udzielone do błogosławienia małżeństwa i inne okoliczności, zgodnie ze sposobem przepisany przez Biskupa eparchialnego.

§ 2. Oprócz tego proboszcz miejsca powinien zapisać w księdze ochrzczonych, że małżonek zawarł małżeństwo w określonym dniu w swojej parafii; jeśli zaś małżonek został ochrzczony w innej parafii, proboszcz miejsca ślubu powinien świadectwo ślubu przesłać osobiście lub za pośrednictwem kurii eparchialnej do proboszcza, u którego jest zapisany chrzest małżonka, nie będąc spokojnym, dopóki nie otrzyma od niego zawiadomienia o dokonaniu adnotacji w księdze ochrzczonych.

KPK/83: 1122 § 1, 2
KPK/17: 1103 § 2
CA: 92 § 2

§ 3. Jeśli małżeństwo zostało zawarte według przepisu kan. 832, kapłan, jeśli je błogosławił, wraz ze świadkami i małżonkami powinien się zatroszczyć, aby fakt zawarcia małżeństwa został zapisany w księgach zaślubionych i ochrzczonych.

KPK/83: 1121 § 2
KPK/17: 1103 § 3
CA: 92 § 3

Kan. 842 – Ilekroć małżeństwo zostaje uważnione w zakresie zewnętrznym albo orzeczona jego nieważność, albo zgodnie z prawem zostało rozwiązane, poza przypadkiem śmierci, należy powiadomić o tym proboszcza miejsca zawarcia małżeństwa w celu dokonania odpowiedniej adnotacji w księgach zaślubionych i ochrzczonych.

KPK/83: 1123

Art. VII – *Uważnienie małżeństwa*

1° Uważnienie zwykłe

Kan. 843 – § 1. Do uważnienia małżeństwa nieważnego z racji przeszkody zrywającej, wymagane jest ustanie przeszkody lub dyspensa od niej oraz ponowienie zgody przynajmniej przez stronę świadomą przeszkody.

KPK/83: 1156 § 1
KPK/17: 1133 § 1
CA: 122 § 1

§ 2. To ponowienie wymagane jest do ważności uważnienia, chociażby na początku obydwie strony wyraziły zgodę i potem jej nie odwołały.

KPK/83: 1156 § 2
KPK/17: 1133 § 2
CA: 122 § 2

²* Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenuorum, a. 1882, tit. IV, sect. I, § 46; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 10; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, pars II, art. VIII, § 7.

Can. 844 – Renovatio consensus debet esse novus voluntatis actus in matrimonium, quod pars renovans scit aut opinatur ab initio invalidum fuisse.

Can. 845 – § 1. Si impedimentum est publicum, consensus ab utraque parte renovandus est forma celebrationis matrimonii iure praescripta.

§ 2. Si impedimentum est occultum, satis est, ut consensus renovetur privatim et secreto; a parte quidem impediendi conscia, dummodo altera in consensu praestito perseveret, aut ab utraque parte, si impedimentum est utrique parti notum.

Can. 846 – § 1. Matrimonium invalidum ob defectum consensus convalidatur, si pars, quae non consentit, iam consentit, dummodo consensus ab altera parte praestitus perseveret.

§ 2. Si defectus consensus probari non potest, satis est, ut pars, quae non consentit, privatim et secreto consensum praestet.

§ 3. Si defectus consensus probari potest, necesse est, ut consensus renovetur forma celebrationis matrimonii iure praescripta.

Can. 847 – Matrimonium invalidum ob defectum formae celebrationis matrimonii iure praescriptae, ut validum fiat, denuo hac forma celebrari debet.

2° De sanatione in radice

Can. 848 – § 1. Matrimonii invalidi sanatio in radice est eiusdem sine renovatione consensus convalidatio ab auctoritate competenti concessa secumferens dispensationem ab impedimento, si adest, atque a forma celebrationis matrimonii iure praescripta, si servata non est, necnon retractionem effectuum canonicorum ad praeteritum.¹

§ 2. Convalidatio fit a momento concessionis gratiae; retractio vero intellegitur facta ad momentum celebrationis matrimonii, nisi aliter in concessionem expresse cavetur.

¹ * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 10, 5; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, § 7, 5.

- Kan. 844** – Odnowienie zgody powinno być nowym aktem woli na małżeństwo, o którym strona ponawiająca wie lub przypuszcza, że było od początku nieważne. KPK/83: 1157
KPK/17: 1134
CA: 123
- Kan. 845** – § 1. Gdy przeszkoda jest publiczna, obydwie strony powinny powtórzyć zgodę małżeńską w formie zawarcia małżeństwa przepisanej prawem. KPK/83: 1158 § 1
KPK/17: 1135 § 1
CA: 124 § 1
- § 2. Jeśli przeszkoda jest tajna, wystarczy ponowienie zgody prywatnie i tajnie i to przez stronę świadomą przeszkody, jeśli trwa zgoda wyrażona przez drugą stronę, albo przez obydwie, gdy obydwie strony wiedziały o przeszkodzie. KPK/83: 1158 § 2
KPK/17: 1135 § 2, 3
CA: 124 § 2, 3
- Kan. 846** – § 1. Małżeństwo nieważne z powodu braku zgody zostaje uważnione z chwilą wyrażenia zgody przez stronę, która jej nie wyraziła, jeśli trwa zgoda wyrażona przez drugą stronę. KPK/83: 1159 § 1
KPK/17: 1136 § 1
CA: 125 § 1
- § 2. Jeśli braku zgody nie można udowodnić, wystarczy, aby strona, która zgody nie wyraziła, uczyniła to w sposób prywatny i tajny. KPK/83: 1159 § 2
KPK/17: 1136 § 2
CA: 125 § 2
- § 3. Jeśli można udowodnić brak zgody, konieczne jest jej ponowienie w formie zawarcia małżeństwa przepisanej prawem. KPK/83: 1159 § 3
KPK/17: 1136 § 3
CA: 125 § 3
- Kan. 847** – Uważnienie małżeństwa nieważnego z powodu braku przepisanej prawem formy zawarcia małżeństwa dokonuje się przez zawarcie małżeństwa według tej formy. KPK/83: 1160
KPK/17: 1137
CA: 126

2° Uważnienie w zawiązku

- Kan. 848** – § 1. Uważnienie w zawiązku małżeństwa nieważnego jest uważnieniem go bez ponawiania zgody, dokonane przez kompetentną władzę. Zawiera ono w sobie dyspensę od przeszkody, gdyby istniała oraz od przepisanej prawem formy zawarcia małżeństwa, jeśli nie została zachowana, jak również cofnięcie skutków kanonicznych. KPK/83: 1161 § 1
KPK/17: 1138 § 1
CA: 127 § 1
- § 2. Uważnienie następuje z chwilą udzielenia łaski; natomiast cofnięcie skutków odnosi się do momentu zawarcia małżeństwa, chyba że przy udzieleniu zastrzeżono wyraźnie co innego. KPK/83: 1161 § 2
KPK/17: 1138 § 2
CA: 127 § 2

Can. 849 – § 1. Sanatio matrimonii in radice valide concedi potest etiam alterutra vel utraque parte inscia.

§ 2. Sanatio in radice ne concedatur nisi gravi de causa et nisi probabile est partes in consortio vitae coniugalis perseverare velle.

Can. 850 – § 1. Matrimonium invalidum sanari potest, dummodo consensus utriusque partis perseveret.

§ 2. Matrimonium invalidum ob impedimentum iuris divini valide sanari non potest, nisi postquam impedimentum cessavit.¹

Can. 851 – § 1. Si in utraque vel alterutra parte deest consensus, matrimonium non potest valide sanari in radice, sive consensus ab initio defuit, sive ab initio praestitus postea revocatus est.

§ 2. Si vero consensus ab initio quidem defuit, sed postea praestitus est, sanatio concedi potest a momento praestiti consensus.

Can. 852 – Patriarcha et Episcopus eparchialis concedere possunt sanationem in radice in singulis casibus, si validitati matrimonii obstat defectus formae celebrationis matrimonii iure praescriptae vel aliquod impedimentum, a quo ipsi dispensare possunt, et in casibus iure praescriptis, si impletae sunt condiciones, de quibus in can. 814; in ceteris casibus et si de impedimento iuris divini agitur, quod iam cessavit, sanatio in radice concedi potest a sola Sede Apostolica.²

Art. VIII – *De separatione coniugum*

1° De dissolutione vinculi

Can. 853 – Matrimonii vinculum sacramentale matrimonio consummato nulla humana potestate nullaque causa praeterquam morte dissolvi potest.³

¹ Paulus VI, m.p. *Episcopalis potestatis*, 2 maii 1967, VIII, 13, b).

² Paulus VI, m.p. *Pastorale munus*, 30 nov. 1963, I, 21-22; m.p. *Episcopalis potestatis*, 2 maii 1967, VIII, 13, a), c).

³ Vat. II, const. *Gaudium et spes*, 48 „Intima”. – Benedictus XII, a. 1341, prop. 102,

- Kan. 849** – § 1. Uważnienie małżeństwa w związku może być ważne dokonane także wtedy, jeśli jedna lub obie strony są tego nieświadome. KPK/83: 1164
KPK/17: 1138 § 3
CA: 127 § 3
- § 2. Uważnienie w związku może być dokonane jedynie dla słusznej przyczyny i jeśli jest prawdopodobne, że strony chcą utrzymać wspólnotę życia małżeńskiego. KPK/83: 1161 § 3,
1164
- Kan. 850** – § 1. Małżeństwo nieważne może być uważnione, jeżeli trwa zgoda obydwu stron. KPK/83: 1163 § 1
KPK/17: 1139 § 1
CA: 128 § 1
- § 2. Małżeństwo nieważne z powodu przeszkody z prawa Bożego ważne nie może być uważnione, chyba że ustanie przeszkoda. KPK/83: 1163 § 2
KPK/17: 1139 § 2
CA: 128 § 2
- Kan. 851** – § 1. Jeśli u obydwu stron albo u jednej brakuje zgody małżeńskiej, małżeństwo nie może zostać ważne uważnione w związku, bez względu na to czy zgody nie było od początku, czy też była początkowo wyrażona, a później została odwołana. KPK/83: 1162 § 1
KPK/17: 1140 § 1
CA: 129 § 1
- § 2. Jeśli na początku nie było wprawdzie zgody, ale potem została ona wyrażona, uważnienia można dokonać od momentu wyrażenia zgody. KPK/83: 1162 § 2
KPK/17: 1140 § 2
CA: 129 § 2
- Kan. 852** – Patriarcha i biskup eparchialny mogą dokonać uważnienia w związku w poszczególnych przypadkach, jeżeli nieważność małżeństwa spowodowana została brakiem formy zawarcia małżeństwa przepisanej prawem lub jakakolwiek przeszkoda, od której mogą oni dyspensować, i w przypadkach określonych prawem, jeśli zostały spełnione warunki, o których mowa w kan. 814. W pozostałych zaś przypadkach oraz jeśli istniała przeszkoda pochodząca z prawa Bożego, która już ustała, uważnienia w związku może dokonać jedynie Stolica Apostolska. KPK/83: 1165 § 1, 2
KPK/17: 1141
CA: 130 § 1, 2

Art. VIII – *Separacja małżonków*

1° Rozwiązanie węzła

- Kan. 853** – Sakramentalny węzeł małżeński żadną ludzką władzą i z jakiegokolwiek przyczyny oprócz śmierci, nie może być rozwiązany po dopełnieniu małżeństwa. KPK/83: 1141
KPK/17: 1118
CA: 107

Armenorum, damn.; Clemens VIII, instr. *Sanctissimus*, 31 aug. 1595, § 5 „Matrimonia”; S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Ep. Graeco-Rumen.), a. 1858; Leo XIII, ep. Encycl. *Arcanum*, 10 feb. 1880; S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. V, art. 4; Pius XI, litt. encycl. *Casti connubii*, 31 dec. 1930; Pius XII, all. 6 oct. 1946, II.

Can. 854 – § 1. Matrimonium initum a duobus non baptizatis solvitur ex privilegio paulino in favorem fidei partis, quae baptismum suscepit, ipso iure, si novum matrimonium ab eadem parte celebratur, dummodo pars non baptizata discedat.¹

§ 2. Discedere censetur pars non baptizata, si non vult pacifice cohabitare cum parte baptizata sine contumelia Creatoris, nisi haec post baptismum susceptum iustam illi dedit discedendi causam.²

Can. 855 – § 1. Ut pars baptizata novum matrimonium valide celebret, pars non baptizata interpellari debet, num:³

1° velit et ipsa baptismum suscipere;

2° saltem velit cum parte baptizata pacifice cohabitare sine contumelia Creatoris.

§ 2. Haec interpellatio post baptismum fieri debet; sed Hierarcha loci gravi de causa potest permittere, ut interpellatio ante baptismum fiat, immo potest ab interpellatione dispensare sive ante sive post baptismum, si modo procedendi saltem summario et extraiudiciali constat eam fieri non posse aut fore inutilem.⁴

Can. 856 – § 1. Interpellatio fit regulariter de auctoritate Hierarchae loci partis conversae, a quo concedendum est alteri coniugi spatium temporis ad respondendum, si id petivit, eo tamen monito, ut hoc spatio temporis inutiliter elapso eius silentium pro responsione negativa habeatur.

§ 2. Interpellatio etiam privatim facta ab ipsa parte conversa valet, immo est licita, si forma superius praescripta servari non potest.

§ 3. In utroque casu de interpellatione facta deque eiusdem exitu in foro externo legitime constare debet.

Can. 857 – Pars baptizata ius habet novum matrimonium celebrandi cum parte catholica, si:

¹ Benedictus XIV, ep. *Postremo mense*, 28 feb. 1747, § 58.

² Quinisext. can. 72.

- Kan. 854** – § 1. Małżeństwo zawarte przez dwie osoby nieochrzczone zostaje rozwiązane na mocy przywileju pawłowego dla dobra wiary strony, która przyjęła chrzest, przez sam fakt zawarcia nowego małżeństwa przez stronę ochrzczoneą, jeśli strona nieochrzczonea odeszła. KPK/83: 1143 § 1
KPK/17: 1120 § 1
CA: 109 § 1
- § 2. Uważa się, że strona nieochrzczonea odchodzi, jeśli nie chce zamieszkiwać ze stroną ochrzczoneą w pokoju i bez obrazy Stwórcy, chyba że strona ochrzczonea po przyjęciu chrztu dała słuszny powód odejścia. KPK/83: 1143 § 2
KPK/17: 1123
CA: 112
- Kan. 855** – § 1. Aby strona ochrzczonea ważnie zawarła nowe małżeństwo, należy stronę nieochrzczoneą interpelować:
- 1° czy i ona chciałaby przyjąć chrzest; KPK/83: 1144 § 1
KPK/17: 1121 § 1
CA: 110 § 1
- 2° czy przynajmniej chciałaby zgodnie mieszkać ze stroną ochrzczoneą bez obrazy Stwórcy. KPK/83: 1144 § 1 n. 1
KPK/17: 1121 § 1 n. 1
CA: 110 § 1 n. 1
KPK/83: 1144 § 1 n. 2
KPK/17: 1121 § 1 n. 2
CA: 110 § 1 n. 2
- § 2. Ta interpelacja powinna nastąpić po chrzcie. Jednakże Hierarcha miejsca może na skutek poważnej przyczyny zezwolić na zastosowanie interpelacji przed chrztem, a nawet od niej dyspensować, zarówno przed chrztem, jak i po chrzcie, jeśli z dochodzenia przynajmniej sumarycznego i pozasądowego stwierdzi się, że nie można jej dokonać lub że będzie bezowocna. KPK/83: 1144 § 2
KPK/17: 1121 § 2
CA: 110 § 2
- Kan. 856** – § 1. Interpelacja powinna być dokonywana z zasady powagą Hierarchy miejsca strony nawróconej, który obowiązany jest zostawić drugiej stronie, jeśli o to prosiła, czas na odpowiedź, zaznaczając jednak, że gdy czas ten bezużytecznie upłynie, jej milczenie zostanie uznane za odpowiedź negatywną. KPK/83: 1145 § 1
KPK/17: 1122 § 1
CA: 111 § 1
- § 2. Interpelacja dokonana nawet prywatnie przez stronę nawróconą jest ważna; jest też godziwa, jeśli nie da się zachować przepisanej wyżej formy. KPK/83: 1145 § 2
KPK/17: 1122 § 2
CA: 111 § 2
- § 3. W obydwu przypadkach dokonanie interpelacji oraz jej wyniki powinny być stwierdzone zgodnie z prawem w zakresie zewnętrznym. KPK/83: 1145 § 3
KPK/17: 1122 § 2
CA: 111 § 2
- Kan. 857** – Strona ochrzczonea ma prawo zawrzeć nowe małżeństwo ze stroną katolicką; KPK/83: 1146
KPK/17: 1123, 1124
CA: 112, 113

³ Quinisext. can. 72.

⁴ Paulus VI, m.p. *Pastorale munus*, 30 nov. 1963, I, 23.

- 1° altera pars negative interpellationi respondit;¹
- 2° interpellatio legitime omissa est;
- 3° pars non baptizata, sive iam interpellata sive non, antea perseverans in pacifica cohabitatione postea sine iusta causa discessit; quo in casu vero interpellatio ad normam cann. 855 et 856 praemittenda est.

Can. 858 – Hierarcha loci tamen gravi di causa concedere potest, ut pars baptizata, utens privilegio paulino, celebret matrimonium cum parte acatholica sive baptizata sive non baptizata servatis etiam praescriptis canonum de matrimoniis mixtis.²

Can. 859 – § 1. Non baptizatus, qui plures uxores non baptizatas simul habet, suscepto in Ecclesia catholica baptismo, si ei durum est cum earum prima permanere, unam ex illis ceteris dimissis retinere potest; idem valet de muliere baptizata, quae plures maritos non baptizatos simul habet.³

§ 2. In hoc casu matrimonium forma celebrationis matrimonii iure praescripta celebrandum est servatis etiam aliis de iure servandis.⁴

§ 3. Hierarcha loci condicione morali, sociali, oeconomica locorum et personarum prae oculis habita curet, ut eorum, qui dimissi sunt, necessitatibus satis provisum sit secundum normas iustitiae, caritatis et aequitatis.

Can. 860 – Non baptizato, qui suscepto in Ecclesia catholica baptismo cum coniuge non baptizato ratione captivitatis vel persecutionis cohabitationem restaurare non potest, aliud matrimonium celebrare licet, etsi altera pars baptismum interea suscepit, firmo can. 853.⁵

Can. 861 – In re dubia privilegium fidei gaudet favore iuris.⁶

¹ Quinisext. can. 72.

² Paulus VI, m.p. *Pastorale munus*, 30 nov. 1963, I, 20.

³ Paulus III, const. *Altitudo*, 1 iun. 1537; Pius V, const. *Romani Pontificis*, 2 aug. 1571; S.C.S. Off., resp. 30 iun. 1937.

- 1° jeśli druga strona odpowiedziała negatywnie na interpelację; KPK/83: 1146 n. 1
KPK/17: 1123
CA: 112
- 2° jeśli interpelacja została zgodnie z prawem pominięta; KPK/83: 1146 n. 1
KPK/17: 1123
CA: 112
- 3° jeśli strona nieochrzczona – czy to już interpelowana, czy też nie – zamieszkując najpierw w zgodzie, następnie odeszła bez uzasadnionej przyczyny; w tym przypadku także powinna mieć miejsce interpelacja według kan. 855 i 856. KPK/83: 1146 n. 2
KPK/17: 1124
CA: 113

Kan. 858 – Hierarcha miejsca może jednak dla poważnej przyczyny zezwolić, aby strona ochrzczona, korzystając z przywileju pawłowego, zawarła małżeństwo ze stroną akatolicką, ochrzczone lub nieochrzczone, z zachowaniem przepisów kanonów o małżeństwach mieszanych. KPK/83: 1147

Kan. 859 – § 1. Nieochrzczony, który miał równocześnie przed chrztem kilka żon, po przyjęciu chrztu w Kościele katolickim, jeśli trudno mu pozostać z pierwszą żoną, może zatrzymać jedną z nich, oddalając pozostałe. To samo odnosi się do kobiety nieochrzczonej, która miała równocześnie kilku mężów nieochrzczonych. KPK/83: 1148 § 1
KPK/17: 1125
CA: 114

§ 2. W przypadku takiego małżeństwa powinna być zachowana forma zawarcia małżeństwa przepisana prawem, z zachowaniem innych wymogów prawnych. KPK/83: 1148 § 2

§ 3. Hierarcha miejsca, mając na uwadze warunki moralne, społeczne, ekonomiczne miejsca i osób, powinien zatroszczyć się, aby ci, którzy zostali oddaleni, mieli wystarczająco zabezpieczone potrzeby zgodnie z zasadami sprawiedliwości, miłości i słuszości. KPK/83: 1148 § 3

Kan. 860 – Jeśli nieochrzczony, po przyjęciu chrztu w Kościele katolickim, nie może ze współmałżonkiem nieochrzczonym nawiązać współzamieszkania z racji uwięzienia lub prześladowania, może zawrzeć nowe małżeństwo, chociażby tymczasem druga strona przyjęła chrzest, z zachowaniem przepisu kan. 853. NORMY SPECJALNE***
KPK/83: 1149
KPK/17: 1125
CA: 114

Kan. 861 – W razie wątpliwości przywilej wiary cieszy się przychylnością prawa. KPK/83: 1150
KPK/17: 1127
CA: 116

⁴ S.C.S. Off., resp. 30 iun. 1937.

⁵ Gregorius XIII, const. *Populis*, 25 ian. 1585.

⁶ S.C.S. Off., decr. 10 iun. 1937.

Can. 862 – Matrimonium non consummatum solvi potest iusta de causa a Romano Pontifice utraque parte rogante vel alterutra, etsi altera est invita.¹

2° De separatione manente vinculo

Can. 863 – § 1. Enixe commendatur, ut coniux caritate motus et boni familiae sollicitus veniam non abnuat comparti adulterae atque consortium vitae coniugalis non disrumpat; si vero eiusdem culpam expresse aut tacite non condonavit, ius ei est solvendi consortium vitae coniugalis, nisi in adulterium consensit aut eidem causam dedit vel ipse quoque adulterium commisit.²

§ 2. Tacita condonatio habetur, si coniux innocens, postquam de adulterio certior factus est, sua sponte cum altero coniuge maritali affectu conversatus est; praesumitur vero, si per sex menses consortium vitae coniugalis servavit neque auctoritatem ecclesiasticam vel civilem de re adiit.

§ 3. Si coniux innocens sua sponte consortium vitae coniugalis solvit, debet intra sex menses causam separationis deferre ad auctoritatem competentem, quae omnibus inspectis adiunctis perpendat, num coniux innocens adduci possit, ut culpam condonet et separationem non protrahat.

Can. 864 – § 1. Si alteruter coniugum vitam communem coniugi vel filiis periculosam aut nimis duram reddit, alteri legitimam praebet causam discedendi decreto Hierarchae loci et etiam propria auctoritate, si periculum est in mora.³

§ 2. Iure particulari Ecclesiae sui iuris aliae causae pro moribus populorum et locorum circumstantiis statui possunt.

§ 3. In omnibus casibus causa separationis cessante consortium vitae coniugalis restaurandum est, nisi ab auctoritate competente aliud statuitur.

¹ Trid., sess. XXIV, *De matrimonio*, can. 6; S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Ep. Graecorum.), a. 1858.

² S. Basilius M., can. 9; S. Nicolaus I, litt. *Ad consulta vestra*, 13 nov. 866, XCVI; Eugenius IV (in Flor.), const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 16; Trid., sess. XXIV, *De*

Kan. 862 – Małżeństwo niedopełnione może być dla słusznej przyczyny rozwiązane przez Biskupa Rzymskiego na prośbę obydwu stron lub tylko jednej, choćby druga się nie zgadzała.

KPK/83: 1142
KPK/17: 1119
CA: 108

2° Separacja podczas trwania węzła

Kan. 863 – § 1. Usilnie się zachęca, aby małżonek pobudzony chrześcijańską miłością i zatroskany o dobro rodziny nie odmawiał stronie cudzołóżnej przebaczenia i nie zrywał z nią życia małżeńskiego. Jednak, gdy wyraźnie lub milcząco nie darował winy, ma prawo przerwać wspólnotę życia małżeńskiego, chyba że zgodził się na cudzołóstwo, stał się jego przyczyną lub sam także popełnił cudzołóstwo.

KPK/83: 1152 § 1
KPK/17: 1129 § 1
CA: 118 § 1

§ 2. Zachodzi milczące darowanie, gdy strona niewinna upewniona już o zdradzie małżeńskiej, dobrowolnie z miłością małżeńską pozostaje z tą, która zawiniła. Domniemywa się zaś je, jeśli przez okres sześciu miesięcy zachowała wspólnotę życia małżeńskiego i nie odniosła się do władzy kościelnej lub świeckiej.

KPK/83: 1152 § 2
KPK/17: 1129 § 2
CA: 118 § 2

§ 3. Jeśli współmałżonek niewinny sam zerwał dobrowolnie wspólnotę życia małżeńskiego, powinien w ciągu sześciu miesięcy wnieść sprawę o separację do kompetentnej władzy, która, biorąc pod uwagę wszystkie okoliczności, rozważy, czy niewinny małżonek mógłby być nakłoniony do darowania winy i nie przedłużania separacji.

KPK/83: 1152 § 3
KPK/17: 1130
CA: 119

Kan. 864 – § 1. Jeśli jedno z małżonków czyni niebezpiecznym lub nadzbyt trudnym życie wspólne dla drugiej strony albo dla potomstwa, tym samym daje drugiej stronie zgodną z prawem przyczynę odejścia bądź na mocy dekretu Hierarchy miejsca bądź także własną powagą, gdy niebezpieczeństwo jest bezpośrednie.

KPK/83: 1153 § 1
KPK/17: 1131 § 1
CA: 120 § 1 n. 1

§ 2. Prawo partykularne Kościoła *sui iuris* może ustanowić inne przyczyny ze względu na obyczaje ludzi i okoliczności miejsca.

§ 3. Po ustaniu przyczyny separacji, we wszystkich przypadkach należy przywrócić życie wspólne, chyba że władza kościelna inaczej postanowi.

KPK/83: 1153 § 2
KPK/17: 1131 § 2
CA: 120 § 1 n. 2

matrimonio, can. 7; Benedictus XIV, ep. *Nuper ad Nos*, 16 mar. 1743, *Professio fidei Maronitis praescr.*, § 5; S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Ep. Graeco-Rumen.), a. 1858; Pius IX, ep. *Verbis exprimere*, 15 aug. 1859; S.C. de Prop. Fide, instr. 31 iul. 1902, 1, f).

³Benedictus XIV, ep. *Nuper ad Nos*, 16 mar. 1743, *Professio fidei Maronitis praescr.*, § 5.

Can. 865 – Facta separatione coniugum opportune semper cavendum est de debita filiorum sustentatione et educatione.

Can. 866 – Coniux innocens laudabiliter alterum coniugem ad consortium vitae coniugalis rursus admittere potest, quo in casu iuri separationis renuntiat.

CAPUT VIII

De sacramentalibus, de locis et de temporibus sacris, de cultu Sanctorum, de voto et de iureiurando

Art. I – De sacramentalibus

Can. 867 – § 1. Per sacramentalia, quae sacra sunt signa, quibus ad aliquam sacramentorum imitationem effectus praesertim spirituales significantur et ex Ecclesiae impetratione obtinentur, homines ad praecipuum sacramentorum effectum suscipiendum disponuntur et varia vitae adiuncta sanctificantur.¹

§ 2. Circa sacramentalia servantur normae iuris particularis propriae Ecclesiae sui iuris.²

Art. II – De locis sacris

Can. 868 – Loca sacra, quae ad cultum divinum destinantur, nonnisi de licentia Episcopi eparchialis erigi possunt, nisi aliud iure communi expresse statuitur.

1° De ecclesiis

Can. 869 – Ecclesia est aedes exclusive cultui divino dedicata consecratione vel benedictione.³

¹ Vat. II, const. *Sacrosanctum Concilium*, 60. – Nic. II, actio VII, *Definitio de sacris imaginibus*.

² * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CCXVII, CCXXIII; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. VIII, 9; pars III, cap. II, 6, I; cap. III, 2, X; pars IV, cap. II, 5 et 11; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1900, tit. III, cap. II, 13; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. III, art. VIII; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. III; Syn. Armen., a. 1911, 586-593.

Kan. 865 – Po separacji małżonków należy zawsze zatroszczyć się o odpowiednie utrzymanie i wychowanie dzieci. KPK/83: 1154
KPK/17: 1132
CA: 121

Kan. 866 – Współmałżonek niewinny może, w sposób godny pochwały, dopuścić na nowo drugą stronę do wspólnoty życia małżeńskiego; w takim przypadku zrzeka się prawa do separacji. KPK/83: 1155
KPK/17: 1130
CA: 119

ROZDZIAŁ VIII

Sakramentalia, miejsca i czasy święte, kult świętych, ślub i przysięga

Art. I – *Sakramentalia*

Kan. 867 – § 1. Sakramentalia, które są świętymi znakami oznaczającymi na wzór sakramentów skutki zwłaszcza duchowe, za wstawiennictwem Kościoła, przygotowują chrześcijan do właściwego przyjęcia skutków sakramentów i uświęcają różne okoliczności życia. KPK/83: 1166
KPK/17: 1144

§ 2. Odnośnie do sakramentaliów powinny być zachowane przepisy prawa partykularnego własnego Kościoła sui iuris. KPK/83: 1167 § 1, 2
KPK/17: 1145, 1148
§ 1

Art. II – *Miejsca święte*

Kan. 868 – Miejsca święte, które są przeznaczone dla kultu Bożego, nie mogą być erygowane bez zgody Biskupa eparchialnego, chyba że co innego prawo powszechne wyraźnie stanowi.

1° Kościoły

Kan. 869 – Kościół jest to budynek przeznaczony wyłącznie dla kultu Bożego poprzez konsekrację lub błogosławieństwo. KPK/83: 1214
KPK/17: 1161

³ Quinisext. cann. 31, 59, 74, 76; S. Cyrillus Alexandrin., can. 8; Protodeut. can. 12; Leo X (in Lat. V), const. *Dum intra*, 19 dec. 1516, § 12; Trid., sess. XXII, *De observandis et evitandis in celebratione missae*, „Deinde”. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. III, art. V, 1; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. I, art. IV, 1 et 13; Syn. Armen., a. 1911, 652, 661-662.

Can. 870 – Nulla aedes ad ecclesiam destinata aedificetur sine expresso Episcopi eparchialis consensu scripto dato, nisi aliter iure communi cavetur.¹

Can. 871 – § 1. Consecratione dedicentur ecclesiae cathedrales et, si fieri potest, ecclesiae paroeciales, ecclesiae monasteriorum et ecclesiae domui religiosae adnexae.

§ 2. Consecratio reservatur Episcopo eparchiali, qui potest alii Episcopo facultatem ecclesiam consecrandi conferre; de peracta consecratione vel benedictione ecclesiae redigatur documentum in archivo curiae eparchialis asservandum.

Can. 872 – § 1. Arcendum est ab ecclesiis, quidquid a loci sanctitate absonum est.²

§ 2. Curent omnes, ad quos pertinet, ut in ecclesiis illa munditia servetur, quae domum Dei decet, mediaque securitatis adhibeantur ad res sacras et pretiosas tuendas.³

Can. 873 – § 1. Si qua ecclesia nullo modo amplius ad cultum divinum adhiberi potest et possibilitas non datur eam reficiendi, ab Episcopo eparchiali in usum profanum non sordidum redigi potest.⁴

§ 2. Si aliae graves causae suadent, ut aliqua ecclesia ad cultum divinum amplius non adhibeatur, Episcopus eparchialis eam in usum profanum non sordidum redigere potest consulto consilio presbyterali, de consensu eorum, qui iura in eandem sibi legitime vindicant, et dummodo salus animarum nihil inde detrimenti capiat.

¹ Chalc. can. 4; Nic. II, cann. 10, 17. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. I, 1; Syn. Armen., a. 1911, 651-652, 660.

² Quinisext. cann. 74, 76; Trid., sess. XXII, *De observandis et evitandis in celebratione missae*, „Deinde”; Pius V, const. *Cum primus*, 1 apr. 1566, § 4; Urbanus VIII, const. *Cum Ecclesiae*, 30 ian. 1642; Benedictus XIV, const. *Ad militantis*, 30 mar. 1742, § 6; ep. encycl. *Annus qui*, 19 feb. 1749, § 1; Pius VI, encycl. *Inscrutabile*, 25 dec. 1775, § 5;

- Kan. 870** – Żaden budynek przeznaczony na kościół nie może być wybudowany bez wyraźnej zgody biskupa eparchialnego wydanej na piśmie, chyba że prawo powszechnie zastrzega inaczej. KPK/83: 1215 § 1
KPK/17: 1162 § 1
- Kan. 871** – § 1. Kościoły katedralne oraz, jeśli to możliwe, kościoły parafialne, kościoły monasterów i kościoły związane z domami zakonnymi powinny być konsekrowane. KPK/83: 1217 § 2
KPK/17: 1165 § 3
- § 2. Konsekracja jest zarezerwowana biskupowi eparchialnemu, który może udzielić upoważnienia do konsekracji kościoła innemu biskupowi. Z odbytej konsekracji lub błogosławieństwa kościoła powinien być sporządzony dokument, który należy przechowywać w archiwum kurii eparchialnej. KPK/83: 1207, 1208
KPK/17: 1156, 1157, 1158
- Kan. 872** – § 1. Zabrania się czynić w kościołach czegokolwiek, co sprzeciwia się świętości miejsca. KPK/83: 1210, 1220 § 1
KPK/17: 1178
- § 2. Wszyscy, do których to należy mają się troszczyć o utrzymanie w kościołach czystości, jaka przystoi domowi Bożemu i powinni zastosować środki bezpieczeństwa dla ochrony rzeczy cennych i świętych. KPK/83: 1220 § 1, 2
KPK/17: 1178
- Kan. 873** – § 1. Jeśli jakiś kościół nie nadaje się już w żaden sposób do sprawowania w nim kultu Bożego i nie ma możliwości odrestaurowania go, może być przeznaczony przez biskupa eparchialnego do użytku świeckiego, ale nie niewłaściwego. KPK/83: 1222 § 1
KPK/17: 1187
- § 2. Gdy inne poważne racje doradzają wyłączenie jakiegoś kościoła ze sprawowania w nim kultu Bożego, biskup eparchialny, wysłuchawszy zdania Rady kapłańskiej, może go przeznaczyć na cele świeckie, ale nie niewłaściwe, za zgodą tych, którzy w stosunku do tego kościoła nabyli słuszne uprawnienia, jeśli dobro dusz nie doznaje z tego powodu żadnej szkody. KPK/83: 1222 § 2

S.C. de Prop. Fide, decr. 13 apr. 1807, III-IV; S.C. Consist., decr. *Maxima cura*, 20 aug. 1910, can. 1, 9; decr. 10 dec. 1912; Pius XII, litt encycl. *Mediator Dei*, 20 nov. 1947, IV „Cupimus”; Vat. II, const. *Sacrosanctum Concilium*, 122, 124. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CCXXVIII-CCXXXI; Syn. Armen., a. 1911, 655, 658.

³ Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 5 „Domus”.

⁴ Quinisext. can. 49; Trid., sess. XXI, *De ref.*, can. 7.

2° De coemeteriis et de exsequiis ecclesiasticis

Can. 874 – § 1. Ius est Ecclesiae catholicae possidendi propria coemeteria.

§ 2. Coemeteria Ecclesiae propria, ubi fieri potest, habeantur vel saltem spatia in coemeteriis civilibus christifidelibus defunctis destinata alterutra benedicenda; si vero haec obtineri non possunt, occasione exsequiarum tumulus benedicetur.¹

§ 3. In ecclesiis defuncti ne sepeliantur reprobata contraria consuetudine, nisi de eis agitur, qui Patriarchae, Episcopi vel Exarchi fuerunt.²

§ 4. Paroeciae, monasteria ceteraque instituta religiosa propria coemeteria habere possunt.

Can. 875 – Exsequiis ecclesiasticis, quibus Ecclesia defunctis spiritualem opem impetrat, eorum corpora honorat simulque vivis spei solacium affert, omnes christifideles et catechumeni defuncti donari debent, nisi eisdem iure privati sunt.³

Can. 876 – § 1. Concedi possunt exsequiae ecclesiasticae acatholicis baptizatis de prudenti Hierarchae loci iudicio, nisi constat de contraria eorum voluntate et dummodo minister proprius haberi non possit.⁴

§ 2. Parvuli, quos parentes baptizare intendebant, aliique, qui aliquo modo Ecclesiae propinqui videbantur, sed antequam baptismum susceperunt, decesserunt, exsequiis ecclesiasticis item de prudenti Hierarchae loci iudicio donari possunt.

§ 3. Illis, qui proprii cadaveris cremationem elegerunt, nisi constat eos id fecisse rationibus ductos vitae christianae adversis, concedendae sunt exse-

¹ Laod. can. 9; Leo X (in Lat. V), const. *Dum intra*, 19 dec. 1516, § 12; Benedictus XIV, ep. encycl. *Inter omnigenas*, 2 feb. 1744, § 5; S.C.S. Off., 13 apr. 1853; 3 aug. 1897. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. X, 7-11; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasiensium. Rumenorum, a. 1872, tit. VI, cap. XI; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XI; Syn. Leopoliensium. Ruthenorum, a. 1891, tit. XII, cap. II; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VI, *De Coemeterio*; Syn. Armen., a. 1911, 663-668, 673.

² * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. X, 7-11; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. X, 5, 11; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VI, *De Coemeterio*, V.

2° Cmentarze i pogrzeb kościelny

Kan. 874 – § 1. Kościół katolicki ma prawo posiadania własnych cmentarzy.

§ 2. Tam, gdzie jest to możliwe, Kościół powinien mieć własne cmentarze albo przynajmniej kwatery na cmentarzach świeckich, przeznaczone na grzebanie chrześcijan zmarłych, jedne i drugie pobłogosławione. Jeśli jest to niemożliwe, należy podczas pogrzebu błogosławić poszczególne groby.

KPK/83: 1240 § 1, 2
KPK/17: 1206 § 1, 2, 3

§ 3. W kościołach nie wolno grzebać zmarłych, z odrzuceniem przeciwnych zwyczajów, chyba że chodzi o Patriarchę, biskupa lub egzarchę.

KPK/83: 1242
KPK/17: 1205 § 2

§ 4. Parafie, monastery i pozostałe instytuty zakonne mogą posiadać własne cmentarze.

KPK/83: 1241 § 1
KPK/17: 1108 § 1, 2

Kan. 875 – Pogrzeb kościelny, w którym Kościół wyprasza zmarłym duchową pomoc, okazuje szacunek ich ciałom i równocześnie żywym niesie pociechę nadziei, przysługuje wszystkim zmarłym chrześcijanom i katechumenom, chyba że zostali go przez prawo pozbawieni.

KPK/83: 1176 § 1, 2,
1183 § 1
KPK/17: 1215, 1239
§ 2, 3

Kan. 876 – § 1. Akatolikom ochrzczonej można odprawić pogrzeb kościelny za roztropnym osądem Hierarchy miejsca, chyba że wiadomo o przeciwnej woli zmarłego i jedynie wtedy, gdy własny szafarz jest nieosiągalny.

KPK/83: 1183 § 3

§ 2. Dzieci, które rodzice zamierzali ochrzcić oraz inni, którzy w jakikolwiek sposób wydawali się bliscy Kościoła, ale zmarli przed przyjęciem chrztu, mogą mieć odprawiony pogrzeb kościelny, według roztropnego osądu Hierarchy miejsca.

KPK/83: 1183 § 2

§ 3. Tym, którzy sami wybrali kremację swojego ciała, ale nie z motywów przeciwnych wierze chrześcijańskiej, przysługuje pogrzeb kościelny.

KPK/83: 1176 § 3
KPK/17: 1203 § 1

³ * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. X, 1-2; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. VI, cap. XI; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. X; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. XII, cap. I, § I; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VI, *De Exequiis et Sepultura*; Syn. Armen., a. 1911, 665, 670-672, 674.

⁴ Secret. ad Christ. Unit. Fov., *Directorium* I, 14 maii 1967, 52, 59-60; S.C. pro Doctr. Fidei, decr. 11 iun. 1976.

quiae ecclesiasticae eo tamen modo celebratae, ut non lateat Ecclesiam corporum sepulturam cremationi antepone utque scandalum vitetur.¹

Can. 877 – Exsequiis ecclesiasticis privandi sunt, nisi ante mortem aliqua dederunt paenitentiae signa, peccatores, quibus eadem non sine publico christifidelium scandalo concedi possunt.²

Can. 878 – § 1. In exsequiarum ecclesiasticarum celebratione omnis personarum acceptio vitetur.

§ 2. Firmo can. 1013 enixe commendatur, ut Episcopi eparchiales, quatenus fieri potest, praxim introducant, secundum quam occasione exsequiarum ecclesiasticarum solum eae oblationes recipiantur, quas christifideles sua sponte offerunt.

Can. 879 – Expleta tumulatione adnotatio in libro defunctorum fiat ad normam iuris particularis.

Art. III – De diebus festis et paenitentiae

Can. 880 – § 1. Dies festos et paenitentiae omnibus Ecclesiis orientalibus communes constituere, transferre aut suppressere solius est supremae Ecclesiae auctoritatis firma § 3.³

§ 2. Dies festos et paenitentiae singulis Ecclesiis sui iuris proprios constituere, transferre aut suppressere competit etiam auctoritati, cuius est ius particulare earundem Ecclesiarum statuere, debita tamen habita ratione aliarum Ecclesiarum sui iuris et firmo can. 40, § 1.⁴

¹ S.C.S. Off., instr. 5 iul. 1963.

² S.C. pro Doctr. Fidei, decr. 20 sep. 1973. – Lat. II, can. 13; Trid., sess. XXV, *De ref.*, cap. 19. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. X, 12; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. VI, cap. XI „Cum sepulturae denegatio”; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XI, 7; Syn. Leopoli. Ruthenorum, a. 1891, tit. XII, cap. II, 1-2; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VI, *De Coemeterio*, VII; Syn. Armen., a. 1911, 672.

³ Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 19; S.C. pro Eccl. Orient., decr. 28 ian. 1949. – Leo M., litt. *Quod saepissime*, 15 apr. 454, „Petitionem autem”; Innocentius III, const. *Quia divinae*, 4 ian. 1215; S.C. de Prop. Fide, (C.P.), 7 maii 1631; Pius VI, litt. ap. *Assueto paterne*, 8 apr. 1775.

⁴ Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 19; – S.C. de Prop. Fide, (C.G.), 7 feb. 1624;

ny, w ten jednak sposób odprawiony, aby uniknąć zgorszenia sugerując, iż Kościół wyżej ceni kremację od pogrzebu.

Kan. 877 – Pogrzebu kościelnego powinni być pozbawieni grzesznicy, którym nie można go przyznać bez publicznego zgorszenia chrześcijan, chyba że przed śmiercią dali jakieś oznaki pokuty. KPK/83: 1184 § 1
KPK/17: 1240 § 1

Kan. 878 – § 1. W odprawianiu pogrzebów kościelnych należy unikać jakiegokolwiek wyróżniania osób. KPK/83: 1181
KPK/17: 1234 § 1

§ 2. Z zachowaniem kan. 1013, usilnie zachęca się, aby Biskupi eparchialni, o ile to możliwe, wprowadzali praktykę, według której z racji pogrzebów kościelnych byłyby przyjmowane tylko te ofiary, które chrześcijanie dobrowolnie składają. KPK/83: 1181
KPK/17: 1234 § 1,
1235 § 2

Kan. 879 – Po pogrzebie należy sporządzić akt w księdze zmarłych, zgodnie z postanowieniami prawa partykularnego. KPK/83: 1182
KPK/17: 1238

Art. III – Dni świąteczne i dni pokuty

Kan. 880 – § 1. Ustanawianie dni świątecznych i dni pokuty wspólnych dla wszystkich Kościołów wschodnich, ich przenoszenie albo znoszenie, należy wyłącznie do najwyższej władzy Kościoła, z zachowaniem § 3. KPK/83: 1244 § 1
KPK/17: 1244 § 1

§ 2. Ustanawianie dni świątecznych i dni pokuty dla poszczególnych Kościołów *sui iuris*, ich przenoszenie albo znoszenie, należy także do kompetencji władzy, która ustanawia prawo partykularne każdego Kościoła; powinna ona jednak uwzględnić racje innych Kościołów *sui iuris*, z zachowaniem kan. 40 § 1. CS: 264

1 iun. 1626, n. 7; 30 ian. 1635, „Proposta ultima”; 28 iun. 1635; S.C.S. Off., 4 apr. 1658, n. 5; S.C. de Prop. Fide, 4 feb. 1665, n. 28, § 5; 4 feb. 1676, n. 31, ad 3; Benedictus XIV, litt ap. *Demandatam*, 24 dec. 1743, §§ 5-6; const. *Praeclaris*, 18 mar. 1746 „La Santità” – „Tali cose”; S.C. de Prop. Fide, 8 aug. 1774; Pius VI, litt. *Assueto paterne*, 8 apr. 1775, § 3; S.C. de Prop. Fide, (C.P.), 29 sep. 1781; 25 ian. 1830; 13 maii 1844, dub. 2, b); 18 iun. 1844, dub. 7. * Syn. Sergii Patriarchae Maronitarum, 18 sep. 1596, can. XVII; Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CCVIII-CCXVI; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. XVI; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars I, cap. IV; pars III, cap. VI, 2, 21; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 10; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenuorum, a. 1872, tit. VI, cap. VIII; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. IV; Syn. Leopoli. Ruthenorum, a. 1891, tit. IV, cap. IV, I-II; tit. XI; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. II, artt. II-III; Syn. Armen., a. 1911, 676-700.

§ 3. Dies festi de praecepto omnibus Ecclesiis orientalibus communes, praeter dies dominicos, sunt dies Nativitatis Domini Nostri Iesu Christi, Epiphaniae, Ascensionis, Dormitionis Sanctae Dei Genitricis Mariae ac dies Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, salvo iure particulari Ecclesiae sui iuris a Sede Apostolica approbato, quo quidam dies festi de praecepto supprimuntur vel ad diem dominicum transferuntur.

Can. 881 – § 1. Christifideles obligatione tenentur diebus dominicis et festis de praecepto Divinam Liturgiam participandi aut secundum praescripta vel legitimam consuetudinem propriae Ecclesiae sui iuris celebrationem laudum divinarum.¹

§ 2. Quo facilius christifideles hanc obligationem implere possint, statuitur tempus utile decurrere inde a vesperis vigiliae usque ad finem diei dominici vel festi de praecepto.²

§ 3. Enixe commendatur christifidelibus, ut his diebus immo frequentius vel etiam cottidie Divinam Eucharistiam suscipiant.³

§ 4. Abstineant christifideles his diebus ab illis operibus et negotiis, quae cultum Deo reddendum, laetitiam diei Domini propriam aut debitam mentis ac corporis relaxationem impediunt.⁴

Can. 882 – Diebus paenitentiae christifideles obligatione tenentur ieiunium vel abstinenciam servandi modo iure particulari propriae Ecclesiae sui iuris statuto.⁵

¹ Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 19; const. *Sacrosanctum Concilium*, 106. – Laod. can. 29; Quinisext. can. 80; S. Nicolaus I, litt. *Ad consulta vestra*, 13 nov. 866, IX; S.C. de Prop. Fide, (C.G.), 11 dec. 1838, ad 14; instr. (ad Del. Ap. Aegypti), 30 apr. 1862 „Circa”; instr. 31 iul. 1902, 10; S.C. de Prop. Fide (pro Neg. Rit. Orient.), decr. 18 aug. 1913, art. 33; decr. 17 aug. 1914, art. 27; decr. 27 mar. 1916, 14; S.C. pro Eccl. Orient., decr. 1 mar. 1929, art. 36; decr. 24 maii 1930, art. 42. * Syn. Duinen. Armenorum., a. 719, can. 31; Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CXXXI-CXXXII; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIII, 12, VI; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. VI, cap. II „Quamobrem”; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. IV, art. II, 1; Syn. Leopoliens. Ruthenorum, a. 1891, tit. IV, cap. I, 13; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. II, art. III, 4; Syn. Armen., a. 1911, 683.

² Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 15.

³ Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 15; Ioannes Paulus II, ep. ap. 2 ian. 1980, III „Inde”. – Apost. can. 9; Ant. can. 2; S. Basilius M., can. 94; Timotheus Alexandrin., can. 3; Trid., sess. XIII, *De Eucharistia*, cap. 8; sess. XXII, *De sacrificio missae*, cap. 6; S.C.C., decr. 20 dec. 1905, 6. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XII, 15; cap. XIII, 9; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. IV, § 5, 2, IV.

§ 3. Dniami świątecznymi nakazanymi wspólnymi dla wszystkich Kościołów wschodnich, oprócz niedziel, są dni: Narodzenia Pana naszego Jezusa Chrystusa, Epifanii, Wniebowstąpienia, Zaśnięcia Świętej Bożej Rodzicielki Maryi, Świętych Apostołów Piotra i Pawła, z zachowaniem prawa partykularnego Kościoła sui iuris zatwierdzonego przez Stolicę Apostolską, która może dzień świąteczny nakazany znieść albo przenieść na niedzielę.

KPK/83: 1246 § 1, 2
KPK/17: 1147 § 1, 3

Kan. 881 – § 1. Chrześcijanie są zobowiązani w niedziele i święta nakazane uczestniczyć w Boskiej Liturgii oraz, według przepisów lub prawnych zwyczajów własnego Kościoła sui iuris, w celebracji Liturgii Godzin.

KPK/83: 1247
KPK/17: 1248

§ 2. Aby chrześcijanie mogli łatwiej wypełnić ten obowiązek, ustanawia się czas użyteczny biegnący od nieszporów wigilii aż do zakończenia niedzieli lub święta nakazanego.

KPK/83: 1248 § 1
KPK/17: 1249

§ 3. Usilnie zachęca się chrześcijan, aby zwłaszcza w tych dniach częściej lub nawet codziennie przyjmowali Boską Eucharystię.

KPK/83: 898
KPK/17: 863

§ 4. Chrześcijanie powinni w tych dniach powstrzymać się od tych zajęć i prac, które utrudniają oddawanie czci Bogu, przeżywanie radości dnia Pańskiego oraz korzystanie z należnego odpoczynku duchowego i fizycznego.

KPK/83: 1247
KPK/17: 1248

Kan. 882 – W dniach pokuty chrześcijanie mają obowiązek zachowania postu lub wstrzemięźliwości na sposób ustanowiony przez prawo partykularne własnego Kościoła sui iuris.

KPK/83: 1251
KPK/17: 1152 § 1, 2, 4

⁴ Vat. II, const. *Sacrosanctum Concilium*, 106. – S. Nicolaus I, litt. *Ad Consulta vestra*, 13 nov. 866, X-XII, XXIV, XXVI. * Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 10; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. VI, cap. II „Porro”.

⁵ Apost. can. 69; Gang. cann. 18-19; Laod. can. 50; Quinisext. cann. 29, 56, 89; S. Dionysius Alexandrin., can. 1; S. Petrus Alexandrin., can. 15; Timotheus Alexandrin., cann. 8, 10, 18, 23; Theophilus Alexandrin., can. 1; S. Nicephorus CP., cann. 1-3, 43-44, 68, 71, 75; S. Nicolaus I, litt. *Ad consulta vestra*, 13 nov. 866, LX; Innocentius IV, ep. *Sub catholicae*, 6 mar. 1254, „De ieiunio”; Clemens VIII, instr. *Sanctissimus*, 31 aug. 1595, § 6; S.C. de Prop. Fide, (C.P.), 31 mar. 1729; Benedictus XIV, ep. encycl. *Demandatam*, 24 dec. 1743, §§ 5-6; S.C. de Prop. Fide, litt. (ad Patr. Melkit. Cyrillum), 7 maii 1746; litt. 4 iul. 1833, XI. * Nerses Astaraken., can. 28; Syn. Sisen. Armenorum, aa. 1204, 1246, 1307, 1342; Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CCX-CCXII; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. XVI „Sicut”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars I, cap. IV; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 23; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. VI, cap. VIII; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. IV, art. I; Syn. Leopoli. Ruthenorum, a. 1891, tit. XI; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. II, art. II; Syn. Armen., a. 1911, 689-700.

Can. 883 – § 1. Christifideles extra fines territorii propriae Ecclesiae sui iuris versantes circa dies festos et paenitentiae ad normas in loco, ubi degunt, vigentes se plene conformare possunt.¹

§ 2. In familiis, in quibus coniuges diversis Ecclesiis sui iuris ascripti sunt, circa dies festos et paenitentiae praescripta unius vel alterius Ecclesiae sui iuris observare licet.²

Art. IV – *De cultu Sanctorum,
sacrarum iconum vel imaginum et reliquiarum*

Can. 884 – Ad sanctificationem populi Dei fovendam Ecclesia speciali et filiali christifidelium venerationi commendat Sanctam Mariam semper Virginem, Dei Matrem, quam Christus hominum omnium Matrem constituit, atque verum et authenticum promovet cultum aliorum Sanctorum, quorum quidem exemplo christifideles aedificantur et intercessione sustentantur.³

Can. 885 – Cultu publico eos tantum servos Dei venerari licet, qui auctoritate Ecclesiae inter Sanctos vel Beatos relati sunt.⁴

Can. 886 – Firma maneat praxis in ecclesiis sacras icones vel imagines venerationi christifidelium proponendi modo et ordine iure particulari propriae Ecclesiae sui iuris statuendis.⁵

¹ Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 21. – Clemens VIII, instr. *Sanctissimus*, 31 aug. 1595, § 6 „Graeci existentes”; S.C.S. Off., 7 iun. 1673, ad 1 et 3; 13 mar. 1727, ad 1; S.C. de Prop. Fide (pro Neg. Rit. Orient.), decr. 18 aug. 1913, art. 33; decr. 14 aug. 1914, art. 27; decr. 27 mar. 1916, 14; S.C. pro Eccl. Orient., decr. 1 mar. 1929, art. 36; decr. 24 maii 1930, art. 41.

² Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 21. – S.C. de Prop. Fide, (C.P.), 12 mar. 1635; S.C.S. Off., 13 mar. 1727, ad 2-3; S.C. de Prop. Fide, 25 ian. 1830; (C.P.), 28 dec. 1842; Pius IX, litt. ap. *Plura sapienter*, 11 iun. 1847, § 5; S.C. de Prop. Fide, decr. 6 oct. 1863, D), c); (C.G.), 25 iul. 1887, ad 1. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. III, art. IX, 9; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. I, art. V, XXIII; Syn. Armen., a. 1911, 622.

³ Vat. II, const. *Lumen gentium*, 50-69; const. *Sacrosanctum Concilium*, 103-104, 111. – Symbolum Nicaeno-Constantinopolitanum; Eph. antecedentia, cap. XXVI, XI; actio I „Multi sane”; Chalc. actio V, Symbolum; Constantinop. II, collatio octava, VI; Trid., sess. XXV, *De invocatione, veneratione et reliquiis Sanctorum, et sacris imaginibus*; Pius IV, const. *Iniunctum nobis*, 13 nov. 1564, Professio fidei Trident: Benedictus XIV, ep. *Nuper ad Nos*, 16 mar. 1743, Professio fidei Maronitis praescr., § 5; Pius IX, bulla, *Ineffabilis Deus*, 8 dec. 1854; Pius XII, litt. encycl. *Mediator Dei*, 20 nov. 1947, III „Etenim” – „Sanctos”; const. ap. *Munificentissimus Deus*, 1 nov. 1950; litt. encycl. *Fulgens corona*, 8 sep. 1953; litt. encycl. *Ad Caeli Reginam*, 11 oct. 1954; Paulus VI, litt. encycl. *Mense maii*, 29 apr. 1965; litt. encycl. *Christi Matri*, 15 sep. 1965; adh. ap.

Kan. 883 – § 1. Chrześcijanie przebywający poza granicami terytorium własnego Kościoła sui iuris odnośnie do dni świątecznych i dni pokuty mogą zachowywać normy obowiązujące na terenie, gdzie przebywają, troszcząc się, aby te praktyki należycie wypełniać.

§ 2. W rodzinach, w których małżonkowie należą do różnych Kościołów sui iuris, odnośnie do dni świątecznych i dni pokuty wolno zachować przepisy jednego lub drugiego Kościoła sui iuris.

*Art. IV – Kult świętych,
świętych ikon lub obrazów i relikwii*

Kan. 884 – Dla umocnienia świętości Ludu Bożego, Kościół poleca szczególnej i synowskiej czci chrześcijan Najświętszą Maryję, zawsze Dziewicę, Matkę Bożą, którą Chrystus ustanowił Matką wszystkich ludzi oraz popiera prawdziwy i autentyczny kult innych Świętych, których przykładem chrześcijanie budują się i ich wstawiennictwem są wspomagani.

KPK/83: 1186, 1276
KPK/17: 1255 § 1

Kan. 885 – Kult publiczny można oddawać tylko tym Sługom Bożym, którzy autorytetem Kościoła zostali zaliczeni w poczet Świętych lub Błogosławionych.

KPK/83: 1187
KPK/17: 1277 § 1

Kan. 886 – Należy zachować praktykę umieszczania w kościołach świętych ikon lub obrazów, by doznawały czci ze strony chrześcijan, według sposobu i porządku ustanowionego prawem partykularnym własnego Kościoła sui iuris.

KPK/83: 1188
KPK/17: 1279 § 1,
2, 3

Signum magnum, 13 maii 1967; adh. ap. *Marialis cultus*, 2 feb. 1974, I-II. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, XXIII; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars I, cap. V, 1-2; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. I, art. VI; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. I, cap. II, art. IV; Syn. Armen., a. 1911, 87-90.

⁴S.C.S. Off., decr. 13 mar. 1625; S.C. de Prop. Fide, (C.P.), 7 mar. 1631 „Ad quintum”; (C.P.), 30 ian. 1635, „Proposita quaestione 4”; Urbanus VIII, const. *Coelestis Hierusalem*, 5 iul. 1634, §§ 1-2; Benedictus XIV, ep. *Iampridem*, 28 feb. 1747, 6-7; const. *Quamvis iusto*, 30 apr. 1749, § 12; ep. *Beatus Andreas*, 22 feb. 1755, § 21. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, litt. XVII; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars I, cap. V, 8.

⁵Vat. II, const. *Sacrosanctum Concilium*, 125, 111. – Nic. II, actio VII, *Definitio de sacris imaginibus*; Trid., sess. XXV, *De invocatione, veneratione et reliquiis Sanctorum et sacris imaginibus*; Pius IV, const. *Iniunctum Nobis*, 13 nov. 1564, Professio fidei Trident.; Gregorius XIII, const. *Sanctissimus*, a. 1575, Professio fidei Graecis praescr., § 15; Innocentius XI, const. *Coelestis Pastor*, 20 nov. 1687, prop. 18, Michaelis de Molina, damn.; Benedictus XIV, ep. *Nuper ad Nos*, 16 mar. 1743, Professio fidei Maronitis praescr., § 5; Pius VI, const. *Auctorem fidei*, 28 aug. 1794, prop. 70-71, Synodi Pistorien., damn.; S.C.S. Off., instr. 30 iun. 1952. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, XXXI; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars I, cap. V, 3-7 et 9; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. I, art. V.

Can. 887 – § 1. Sacrae icones vel imagines pretiosae, id est vetustate aut arte praestantes in ecclesiis venerationi christifidelium expositae, in aliam ecclesiam transferri vel alienari non possunt nisi de consensu scripto dato Hierarchae, qui in eandem ecclesiam potestatem suam exercet, firmis cann. 1034-1041.

§ 2. Sacrae icones vel imagines pretiosae etiam ne restaurentur nisi de consensu scripto dato eiusdem Hierarchae, qui, antequam eum concedit, peritos consulat.

Can. 888 – § 1. Sacras reliquias vendere non licet.

§ 2. Insignes reliquiae, icones vel imagines, quae in aliqua ecclesia magna populi veneratione honorantur, non possunt valide quoquo modo alienari neque in aliam ecclesiam perpetuo transferri nisi de consensu Sedis Apostolicae vel Patriarchae, qui eum dare non potest nisi de consensu Synodi permanentis firmo can. 1037.¹

§ 3. Circa restaurationem harum iconum vel imaginum servetur can. 887, § 2.

Art. V – De voto et de iureiurando

Can. 889 – § 1. Votum, promissio scilicet deliberata ac libera Deo facta de bono possibili et meliore, ex virtute religionis impleri debet.

§ 2. Voti sunt capaces omnes congruentem usum rationis habentes, nisi iure prohibentur.²

§ 3. Votum ex metu gravi et iniuste incusso vel ex dolo emissum ipso iure nullum est.

§ 4. Votum est publicum, si nomine Ecclesiae a legitimo Superiore ecclesiastico acceptatur; secus est privatum.³

Can. 890 – Votum neminem obligat ratione sui nisi emittentem.

¹ Nic. II, can. 7; Trid., sess. XXV, *De invocatione, veneratione et reliquiis Sanctorum et sacris imaginibus*; Pius IV, const. *Iniunctum nobis*, 13 nov. 1564, *Professio fidei Trident.*; S.C. Indulg., 17 nov. 1676. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, XXX; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. XVII; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars I, cap. V, 1, 9-11.

Kan. 887 – § 1. Święte ikony lub obrazy drogocenne, a więc wyróżniające się starożytnością lub artyzmem, umieszczone w kościołach dla odbierania czci ze strony chrześcijan, nie mogą być przenoszone do innego kościoła lub alienowane bez danej na piśmie zgody Hierarchy, który w tym kościele wykonuje swą władzę, z zachowaniem kan. 1034-1041.

KPK/83: 1190 § 3
KPK/17: 1281 § 1

§ 2. Święte ikony lub obrazy drogocenne nie mogą być także odnawiane bez pisemnej zgody danej na piśmie tego samego Hierarchy, który zanim wyda zgodę, winien zasięgnąć opinii biegłych.

KPK/83: 1189
KPK/17: 1280

Kan. 888 – § 1. Nie godzi się sprzedawać relikwii.

KPK/83: 1190 § 1
KPK/17: 1289 § 1

§ 2. Relikwie znaczne, ikony lub obrazy, które w jakimś kościele cieszą się wielką czcią ze strony ludu, nie mogą być w żaden sposób alienowane ani przenoszone na stałe do innego kościoła bez zgody Stolicy Apostolskiej lub Patriarchy, który nie może jej wydać bez zgody stałego Synodu, z zachowaniem kan. 1037.

KPK/83: 1190 § 2, 3
KPK/17: 1281 § 1

§ 3. Odnośnie do odnawiania tych ikon lub obrazów, należy zachować kan. 887 § 2.

Art. V – *Ślub i przysięga*

Kan. 889 – § 1. Ślub, to jest świadomą i dobrowolną obietnicę złożoną Bogu, mającą za przedmiot dobro możliwe i lepsze, należy wypełnić z cnoty religijności.

KPK/83: 1191 § 1
KPK/17: 1307 § 1

§ 2. Do złożenia ślubu są zdolni wszyscy posiadający używanie rozumu, chyba że prawo im tego zabrania.

KPK/83: 1191 § 2
KPK/17: 1307 § 2

§ 3. Ślub złożony pod wpływem ciężkiej i niesprawiedliwej bojaźni albo podstępny jest nieważny z mocy samego prawa.

KPK/83: 1191 § 3
KPK/17: 1307 § 3

§ 4. Ślub jest publiczny, jeśli jest przyjmowany przez uprawnionego do tego przełożonego kościelnego w imieniu Kościoła; w innych wypadkach jest prywatny.

KPK/83: 1192 § 1
KPK/17: 1308 § 1
PA: 311

Kan. 890 – Ślub ze swojej natury nie wiąże nikogo poza ślubującym.

KPK/83: 1193
KPK/17: 1310 § 1

²Trid., sess. VII, *De baptismo*, can. 9.

³S.C. de Prop. Fide, (C.P.), 4 iul. 1634, „Proposita”; Vat. II, const. *Lumen gentium*, 44 „Per vota”.

Can. 891 – Cessat votum elapso tempore ad finiendam obligationem apposito, mutatione substantiali materiae promissae, deficiente condicione, de qua votum pendet, aut eiusdem causa finali, dispensatione, commutatione.¹

Can. 892 – Qui potestatem in voti materiam habet, potest voti obligationem tamdiu suspendere, quamdiu voti impletio sibi praeiudicium affert.

Can. 893 – § 1. A votis privatis iusta de causa dispensare potest, dummodo dispensatio ne laedat iura aliis quaesita:

- 1° sibi subditos omnis Hierarcha, parochus et Superior localis instituti vitae consecratae, qui potestatem regiminis habet;
- 2° ceteros christifideles propriae Ecclesiae sui iuris Hierarcha loci, dummodo intra fines territorii eparchiae actu degant; itemque parochus loci intra fines territorii propriae paroeciae;
- 3° eos, qui diu noctuque in domo instituti vitae consecratae degunt, Superior localis, qui potestatem regiminis habet, eiusque Superior maior.

§ 2. Haec dispensatio sub eadem condicione, sed pro foro interno tantum concedi potest a quolibet confessario.

Can. 894 – Vota ante professionem religiosam emissa suspenduntur, dum vovens in monasterio, ordine vel congregatione permanet.

Can. 895 – Iusiurandum, id est invocatio Nominis divini in testem veritatis, coram Ecclesia praestari potest tantummodo in casibus iure statutis; secus nullum parit effectum canonicum.²

¹ Benedictus XIV, ep. encycl. *Inter praeteritos*, 3 dec. 1749, §§ 45-47.

² S. Basilius M., cann. 10, 17, 29; Innocentius III, litt. ap. *Rex Regum* (ad Primate[m] Bulgarorum), 25 feb. 1204; ep. *Eius exemplo*, 18 dec. 1208, Professio fidei Waldensibus praescr.; Ioannes XXI, litt. encycl. *Gloriosam Ecclesiam*, 23 ian. 1318, §§ 18-19; Martinus V (in Constantien.), const. *Inter cunctas*, 22 feb. 1418, art. 43, Ioannis Wicleff, damn.; artt. 12-14 de quibus errorum Wicleff et Hus suspecti interrogandi; Gregorius XII, const. *Inter Apostolicas*, 5 sep. 1584; S.C.S. Off., decr. 4 mar. 1679, prop. 24-28 damn.; Innocentius XII, const. *Ecclesiae catholicae*, 22 sep. 1695, §§ 1-2; Clemens XI, const. *Unigenitus*, 8 sep. 1713, prop. 101, Paschasii Quesnel, damn.; const. *Pastoralis officii*, 28 aug. 1718, § 4; Clemens XIII, litt. *Delatis ad nos*, 1 aug. 1760, § 5; litt. *Romani Pontificis* (ad Patr. Graeco-Melchitarum), 9 iul. 1764, § 4; S.C. de Prop. Fide, (C.G.), 26 aug. 1793, ad 4; Pius VI, const. *Auctorem fidei*, 28 aug. 1794, prop. 75, Synodi Pistorien., damn.; Pius VII, litt. *Ubi primum* (ad Archiep. Alep. electum), 3 iun. 1816, § 2; Leo XII, const. *Quo graviora*, 13 mar. 1825, § 14; litt. *Apostolatus officium* (ad Patr. Graeco-Melchitarum), 4 iul. 1828; Pius IX, litt. *Supremi Apostolatus*, 22 mar. 1869, § 4; * Syn. Zamosten.

- Kan. 891** – Ślub wygasa z upływem czasu oznaczonego na wypełnienie obowiązku, wskutek istotnej zmiany przyrzeczonego przedmiotu, w razie niespełnienia się warunku, od którego ślub jest uzależniony albo ustania przyczyny celowej ślubu, jak również przez dyspensę i zamianę. KPK/83: 1194
KPK/17: 1311
- Kan. 892** – Kto posiada władzę w odniesieniu do przedmiotu ślubu, może obowiązek wynikający z niego zawiesić tak długo, dopóki spełnienie ślubu przynosi mu szkodę. KPK/83: 1195
KPK/17: 1312 § 2
- Kan. 893** – § 1. Od ślubów prywatnych dla słusznej przyczyny, jeśli dyspensa nie narusza praw nabytych przez innych, może dyspensować:
- 1° każdy Hierarcha, proboszcz i przełożony lokalny instytutu życia konsekrowanego, który posiada władzę rządzenia – w stosunku do swoich podwładnych; KPK/83: 1196
KPK/17: 1313
  - 2° pozostałych chrześcijan własnego Kościoła sui iuris Hierarcha miejsca, o ile przebywają oni aktualnie w granicach terytorium jego eparchii, a także proboszcz w granicach własnej parafii; KPK/83: 1196 n. 1
KPK/17: 1313 n. 1
  - 3 tych, którzy dniem i nocą przebywają w domu instytutu życia konsekrowanego, przełożony lokalny, który posiada władzę rządzenia i jego przełożony wyższy. KPK/83: 1196 n. 2
KPK/17: 1313 n. 2
- § 2. Dyspensa ta, pod tymi samymi warunkami, ale w zakresie wewnętrznym może być udzielona przez każdego spowiednika.
- Kan. 894** – Śluby złożone przed profesją zakonną, ulegają zawieszeniu, dopóki ślubujący pozostaje w monasterze, zakonie lub zgromadzeniu. KPK/83: 1198
KPK/17: 1315
- Kan. 895** – Przysięga, to jest wezwanie Imienia Bożego na świadka prawdy, wobec Kościoła może być skuteczna jedynie w przypadkach ustanowionych prawem; poza tym nie pociąga za sobą skutków kanonicznych. KPK/83: 1199 § 1
KPK/17: 1316 § 1
- Ruthenorum, a. 1720, tit. VI „Ut etiam”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. I, 12; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 20; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1882, tit. V, §§ 48, 90; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XIII, § 10, 4 „His”; cap. VIII, art. II „Decet”; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. II, art. II, 11 et 13; cap. V, 3, VI; cap. VI, tit. II, 6-7; tit. V, art. IV, 1, 26-27, 31-33, 35; tit. VI, art. III, 1-2; Syn. Armen., a. 1911, 201, 245, 317, 332.
- * Kongregacja Kościołów Wschodnich, *Istruzione per l'applicazione delle prescrizioni liturgiche del Codice dei Canoni delle Chiese Orientali*, Città del Vaticano, Libreria Editrice Vaticana 1996. * NORMY SPECJALNE
- ** *Enchiridion Indulgentiarum. Normae et concessiones* z dnia 16 lipca 1999 r. Città del Vaticano, Libreria Editrice Vaticana 1999.
- *** Kongregacja Nauki Wiary, *Normae de conficiendo processu pro solutione vinculi matrimonialis in favorem fidei*, E Civitate Vaticana 2001.

TITULUS XVII
DE BAPTIZATIS ACATHOLICIS AD PLENAM
COMMUNIONEM CUM ECCLESIA CATHOLICA
CONVENIENTIBUS

Can. 896 – Eis, qui in Ecclesiis vel Communitatibus ecclesialibus acatholicis baptizati sunt et ad plenam communionem cum Ecclesia catholica convenire sua sponte petunt, sive agitur de singulis sive de coetibus, nihil ultra imponatur oneris quam ea, quae necessaria sunt.¹

Can. 897 – Christifidelis alicuius Ecclesiae orientalis acatholicae in Ecclesiam catholicam recipiendus est cum sola professione fidei catholicae, praemissa praeparatione doctrinali et spirituali pro sua cuiusque conditione.²

Can. 898 – § 1. Episcopum alicuius Ecclesiae orientalis acatholicae in Ecclesiam catholicam recipere potest praeter Romanum Pontificem etiam Patriarcha de consensu Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis vel Metropolita Ecclesiae metropolitanae sui iuris de consensu Consilii Hierarcharum.

§ 2. Ius recipiendi in Ecclesiam catholicam quemlibet alium spectat ad Hierarcham loci vel, si ita fert ius particulare, etiam ad Patriarcham.³

§ 3. Ius recipiendi in Ecclesiam catholicam singulos laicos spectat quoque ad parochum, nisi iure particulari prohibetur.

Can. 899 – Clericus alicuius Ecclesiae orientalis acatholicae ad plenam communionem cum Ecclesia catholica conveniens potest proprium ordinem sacrum exercere secundum normas ab auctoritate competenti statutas; Episcopus autem potestatem regiminis valide exercere non potest nisi de assensu Romani Pontificis, Collegii Episcoporum capitulis.⁴

¹ Act. 15, 18; Vat. II, decr. *Unitatis redintegratio*, 18.

² Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 25.

³ Pont. Comm. pro Russia, instr. 26 aug. 1929.

TYTUŁ XVII
OCHRZCZENI AKATOLICY PRZYSTĘPUJĄCY
DO PEŁNEJ WSPÓLNOTY
Z KOŚCIOŁEM KATOLICKIM

Kan. 896 – Na tych, którzy zostali ochrzczeni w Kościołach lub Wspólnotach kościelnych akatolickich i dobrowolnie proszą o dopuszczenie do pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim, zarówno gdy czynią to pojedynczo, jak i wspólnotowo, nie należy nakładać ciężarów ponad te, które są konieczne.

Kan. 897 – Chrześcijanin każdego Kościoła wschodniego akatolickiego powinien zostać przyjęty do Kościoła katolickiego jedynie po złożeniu wyznania wiary katolickiej, po uprzednim przygotowaniu doktrynalnym i duchowym, każdy stosownie do swojej pozycji.

Kan. 898 – § 1. Biskupa każdego Kościoła wschodniego akatolickiego może przyjąć do Kościoła katolickiego oprócz Biskupa Rzymskiego także Patriarcha – za zgodą Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego, lub Metropolita Kościoła metropolitalnego *sui iuris* – za zgodą Rady Hierarchów.

§ 2. Prawo przyjmowania do Kościoła katolickiego kogokolwiek innego należy do Hierarchy miejsca lub, jeśli tak stanowi prawo partykularne, również do Patriarchy.

§ 3. Prawo przyjmowania do Kościoła katolickiego pojedynczych świeckich należy także do proboszcza, chyba że prawo partykularne tego mu zabrania.

Kan. 899 – Duchowny każdego Kościoła wschodniego akatolickiego przystępujący do pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim może wykonywać swoje święcenia według norm ustanowionych przez kompetentną władzę. Natomiast biskup nie może ważnie wykonywać władzy rządzenia bez zgody Biskupa Rzymskiego, który jest głową Kolegium Biskupów.

⁴ Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 25; *Nota explicativa praevia ad const. Lumen gentium*, n. 2.

Can. 900 – § 1. Qui decimum quartum aetatis annum nondum explevit, ne recipiatur renitentibus parentibus.

§ 2. Si ex eiusdem receptione gravia praevidentur incommoda vel Ecclesiae vel ipso, receptio differatur, nisi periculum mortis imminet.

Can. 901 – Si acatholici, qui non ad aliquam Ecclesiam orientalem pertinent, in Ecclesiam catholicam recipiuntur, servandae sunt normae supra datae congrua congruis referendo, dummodo sint valide baptizati.

Kan. 900– § 1. Ten, kto nie ukończył 14 roku życia, nie może zostać przyjęty, jeśli opierają się temu jego rodzice.

§ 2. Jeśli z powodu jego przyjęcia przewiduje się wielkie przykrości albo dla Kościoła albo dla niego samego, przyjęcie powinno zostać odłożone, chyba że zagraża niebezpieczeństwo śmierci.

Kan. 901 – Jeżeli do Kościoła katolickiego mają być przyjęci akatolicy, którzy nie należą do żadnego Kościoła wschodniego, o ile są ważnie ochrzczeni, należy zachować odpowiednio powyższe normy.

TITULUS XVIII
DE OECUMENISMO SEU DE CHRISTIANORUM
UNITATE FOVENDA

Can. 902 – Cum sollicitudo cunctorum christianorum unitatis instaurandae ad totam Ecclesiam spectet, omnes christifideles, praesertim vero Ecclesiae Pastores, debent pro ea a Domino optata Ecclesiae unitatis plenitudine orare et allaborare sollerter participando operi oecumenico Spiritus Sancti gratia suscitato.¹

Can. 903 – Ad Ecclesias orientales catholicas speciale pertinet munus unitatem inter omnes Ecclesias orientales fovendi precibus imprimis, vitae exemplo, religiosa erga antiquas traditiones Ecclesiarum orientalium fidelitate, mutua et meliore cognitione, collaboratione ac fraterna rerum animorumque aestimatione.²

Can. 904 – § 1. Incepta motus oecumenici in unaquaque Ecclesia sui iuris sedulo provehantur normis specialibus iuris particularis moderante eundem motum Sede Apostolica Romana pro universa Ecclesia.³

§ 2. Ad hunc finem habeatur in unaquaque Ecclesia sui iuris commissio peritorum de re oecumenica constituenda, si rerum adiuncta id suadent, collatis consiliis cum Patriarchis et Episcopis eparchialibus aliarum Ecclesiarum sui iuris, qui in eodem territorio potestatem suam exercent.⁴

§ 3. Item Episcopis eparchialibus assit vel pro unaquaque eparchia vel, si visum est, pro pluribus eparchiis consilium de motu oecumenico provehendo; in eis autem eparchiis, quae proprium consilium habere non possunt, unus saltem assit christifidelis ab Episcopo eparchiali nominatus cum speciali munere hunc motum provehendi.⁵

¹ Vat. II, decr. *Unitatis redintegratio*, 5, 1, 4 „Cum”, 8 „Sollemne”, 24; const. *Lumen gentium*, 13 „Ad hanc”, 15; decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 30 „Interim”; Secret. ad Christ. Unit. Fov., *Directorium* I, 14 maii 1967, 1-2; *Directorium* II, 16 apr. 1970, Prooem. – Leo XIII, m.p. *Optatissime*, 19 mar. 1895.

² Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 24; decr. *Unitatis redintegratio*, 17 „Haec”. – Leo XIII, litt. ap. *Orientalium*, 30 nov. 1894, „Iam”.

TYTUŁ XVIII EKUMENIZM CZYLI WSPIERANIE JEDNOŚCI CHRZEŚCIJAN

Kan. 902 – Ponieważ troska o odnowienie jedności wszystkich chrześcijan należy do całego Kościoła, wszyscy chrześcijanie, przede wszystkim Pasterze Kościoła, powinni modlić się o pełną jedność Kościoła, upragnioną przez Pana i gorliwie uczestniczyć w dziele ekumenicznym, wspomagany przez Ducha Świętego. KPK/83: 755 § 1

Kan. 903 – Do katolickich Kościołów wschodnich należy w sposób szczególny troska o wspieranie jedności pomiędzy wszystkimi Kościołami wschodnimi przede wszystkim poprzez modlitwy, przykładowe życie, wierność religijną wobec starożytnych tradycji Kościołów wschodnich, lepsze wzajemne poznanie, współpracę, bratni szacunek wobec spraw materialnych i duchowych.

Kan. 904 – § 1. Podjęte działania ekumeniczne powinno być starannie prowadzone w każdym Kościele sui iuris według norm specjalnych prawa partykularnego, pod kierownictwem w tym zakresie Rzymskiej Stolicy Apostolskiej wobec Kościoła powszechnego. KPK/83: 755 § 2

§ 2. W tym celu w każdym Kościele sui iuris powinna istnieć komisja biegłych, ukonstytuowana dla spraw ekumenicznych, jeśli okoliczności tego wymagają, po porozumieniu z Patriarchą i Biskupami eparchialnymi innych Kościołów sui iuris, na których terytorium wykonują swoją władzę.

§ 3. Również do biskupów eparchialnych należy ustanowienie albo dla poszczególnej eparchii albo, jeśli wyda się to słuszne, dla wielu eparchii rady do spraw prowadzenia działalności ekumenicznej; w tych zaś eparchiach, które nie mogą posiadać własnej rady, powinien być mianowany przez Biskupa eparchialnego chociaż jeden chrześcijanin ze specjalnym obowiązkiem prowadzenia tej działalności.

³ Secret. ad Christ. Unit. Fov., *Directorium* I, 14 maii 1967, 2; *Directorium* II, 16 apr. 1970, Prooem. „Ecclesiae Pastoribus”.

⁴ Secret. ad Christ. Unit. Fov., *Directorium* I, 14 maii 1967, 7.

⁵ Secret. ad Christ. Unit. Fov., *Directorium* I, 14 maii 1967, 3.

Can. 905 – In opere oecumenico persolvendo praesertim aperto ac fidenti dialogo et inceptis cum aliis christianis communibus servanda est debita prudentia evitatis periculis falsi irenismi, indifferentismi necnon zeli immoderati.¹

Can. 906 – Quo clarius innotescat christifidelibus, quid reapse doceatur et tradatur ab Ecclesia catholica et ab aliis Ecclesiis vel Communitatibus ecclesialibus, diligenter operam dent praesertim praedicatores verbi Dei, ii, qui instrumenta communicationis socialis moderantur, atque omnes, qui vires impendunt sive ut magistri sive ut moderatores in scholis catholicis, praesertim autem in institutis studiorum superiorum.²

Can. 907 – Curent moderatores scholarum, nosocomiorum ceterorumque similium institutorum catholicorum, ut alii christiani ea frequentantes vel ibi degentes a propriis ministris adiumentum spirituale consequi et sacramenta suscipere possint.³

Can. 908 – Optandum est, ut christifideles catholici servatis normis de communicatione in sacris quodvis negotium, in quo cum aliis christianis cooperari possunt, non seorsum, sed coniunctim persolvant, cuiusmodi sunt opera caritatis ac socialis iustitiae, defensio dignitatis personae humanae eiusque iurium fundamentalium, promotio pacis, dies commemorationis pro patria, festa nationalia.⁴

¹ Secret. ad Christ. Unit. Fov., *Directorium* I, 14 maii 1967, 2; Vat. II, decr. *Orientalium Ecclesiarum*, 26; decr. *Unitatis redintegratio*, 4 „Quae omnia”, 8 „Attamen”.

² Vat. II, decr. *Unitatis redintegratio*, 9-10; Secret. ad Christ. Unit. Fov., *Directorium* II, 16 apr. 1970, 2; Ioannes Paulus II, adh. ap. *Cathechesi tradendae*, 16 oct. 1979, 32.

Kan. 905 – Przy wypełnianiu dzieła ekumenicznego przede wszystkim poprzez otwarty i śmiały dialog oraz wspólne przedsięwzięcia z innymi chrześcijanami należy zachować należyta roztropność, a unikać niebezpieczeństwa fałszu, irenizmu, indyferentyzmu i przesadnej gorliwości.

Kan. 906 – Aby lepiej wyjaśnić chrześcijanom rzeczywistą treść nauki i przekazu Kościoła katolickiego i innych Kościołów i wspólnot kościelnych, mają pilnie dołożyć starań przede wszystkim głosiciele Słowa Bożego, osoby kierujące środkami społecznego przekazu oraz wszyscy, którzy pracują jako nauczyciele bądź kierownicy w szkołach katolickich, a zwłaszcza w instytutach studiów wyższych.

Kan. 907 – Kierownicy szkół, szpitali i innych podobnych instytucji katolickich powinni troszczyć się o to, aby inni chrześcijanie, którzy do nich uczęszczają albo tam żyją, mogli otrzymać pomoc duchową do własnych szafarzy i przyjąć sakramenty.

Kan. 908 – Jest życzeniem, aby katolicy, zachowując normy dotyczące współuczestnictwa w rzeczach świętych, każdą czynność, w której z innymi chrześcijanami mogą współpracować, dokonywali nie oddzielnie lecz wspólnie, a mianowicie: dzieła miłości i sprawiedliwości społecznej, obronę godności osoby ludzkiej i jej fundamentalnych praw, popieranie pokoju, obchodzenie dni wspomnień za ojczyznę i świąt narodowych.

³ Secret. ad Christ. Unit. Fov., *Directorium* I, 14 maii 1967, 53-54, 62-63.

⁴ Secret. ad Christ. Unit. Fov., *Directorium* I, 14 maii 1967, 33; decr. *Unitatis redintegratio*, 12.

TITULUS XIX DE PERSONIS ET DE ACTIBUS IURIDICIS

CAPUT I *De personis*

Art. I – *De personis physicis*

Can. 909 – § 1. Persona, quae duodevicesimum aetatis annum explevit, maior est; infra hanc aetatem minor.¹

§ 2. Minor ante plenum septennium dicitur infans et censetur non sui compos; expleto autem septennio usum rationis habere praesumitur.²

§ 3. Quicumque usu rationis habitu caret, censetur non sui compos et infantibus assimilatur.³

Can. 910 – § 1. Persona maior plenum habet suorum iurium exercitium.

§ 2. Persona minor in exercitio suorum iurium potestati parentum vel tutorum subest eis exceptis, in quibus minores iure divino vel canonico ab eorum potestate exempti sunt; ad constitutionem tutorum quod attinet, servantur praescripta iuris civilis, nisi aliter iure communi vel iure particulari propriae Ecclesiae sui iuris cavetur et firmo iure Episcopi eparchialis tutores, si opus est, per se ipsum constituendi.⁴

Can. 911 – Persona dicitur peregrinus in eparchia diversa ab illa, in qua domicilium vel quasi-domicilium habet; dicitur vero vagus, si nullibi domicilium vel quasi-domicilium habet.⁵

Can. 912 – § 1. Domicilium acquiritur ea in territorio alicuius paroeciae aut saltem eparchiae commoratione, quae aut coniuncta est cum animo

¹ D. 4, 4, 1; 23, 1, 14; C. 6, 30, 18, pr.

² Instit. 3, 19, 10.

³ Instit. 3, 19, 10; D. 44, 7, 1, (12-13).

TYTUŁ XIX OSOBY I AKTY PRAWNE

ROZDZIAŁ I *Osoby*

Art. I – *Osoby fizyczne*

Kan. 909 – § 1. Osoba, która ukończyła osiemnasty rok życia jest pełnoletnia; poniżej tego wieku małoletnia.

KPK/83: 97 § 1
KPK/17: 88 § 1
CS: 17 § 1

§ 2. Małoletni przed ukończeniem siódmego roku życia nazywa się dzieckiem i uważany jest za nie posiadającego używania rozumu. Po skończonym siódmym roku życia domniemywa się, że posiada używanie rozumu.

KPK/83: 97 § 2
KPK/17: 88 § 3
CS: 17 § 3 n. 1

§ 3. Ktokolwiek na stałe nie posiada używania rozumu, uznany jest za nieodpowiedzialnego i przyrównany dzieciom.

KPK/83: 99
KPK/17: 88 § 3
CS: 17 § 3 n. 2

Kan. 910 – § 1. Osobie pełnoletniej przysługuje pełne wykonywanie jej uprawnień.

KPK/83: 98 § 1
KPK/17: 89
CS: 18

§ 2. W wykonywaniu swoich uprawnień osoba małoletnia podlega władzy rodziców lub opiekunów, z wyjątkiem tych spraw, w których małoletni na podstawie prawa Bożego lub kanonicznego są wyjęci spod ich władzy; co do ustanowienia opiekunów, należy zachować przepisy prawa cywilnego, chyba że w prawie wspólnym albo partykularnym własnego Kościoła *sui iuris* co innego zastrzeżono i opiekunowie, mocą prawa Biskupa eparchialnego, jeżeli jest konieczne, przez niego samego są ustanowieni.

KPK/83: 98 § 2
KPK/17: 89
CS: 18

Kan. 911 – Osobę nazywa się podróżnym, w eparchii innej niż ta, w której ma miejsce stałego lub tymczasowego zamieszkania; tułaczem, jeżeli nigdzie nie posiada stałego lub tymczasowego miejsca zamieszkania.

KPK/83: 100
KPK/17: 91
PA: 304

Kan. 912 – § 1. Stałe miejsce zamieszkania nabywa się poprzez przebywanie na terytorium jakiejś parafii lub przynajmniej eparchii, które albo

KPK/83: 102 § 1
KPK/17: 92 § 1
CS: 20 § 1

⁴ Instit. 3, 19, 8-10; D. 44, 7, 43; C. 6, 30, 18.

⁵ D. 50, 16, 239, (2-3); C. 10, 40 (39), 1 et 3-5 et 7.

ibi perpetuo manendi, si nihil inde avocat, aut ad quinquennium completum reapse est protracta.¹

§ 2 Quasi-domicilium acquiritur ea in territorio alicuius paroeciae aut saltem eparchiae commoratione, quae aut coniuncta est cum animo ibi manendi saltem per tres menses, si nihil inde avocat, aut ad tres menses completos reapse est protracta.

Can. 913 – Sodales institutorum religiosorum necnon societatum vitae communis ad instar religiosorum domicilium acquirunt in loco, ubi sita est domus, cui ascribuntur; quasi- domicilium in loco, ubi eorum commoratio ad tres saltem menses est protracta.

Can. 914 – Coniuges commune habeant domicilium vel quasi- domicilium; iusta de causa vero uterque habere potest proprium domicilium vel quasi-domicilium.²

Can. 915 – § 1. Minor necessario retinet domicilium et quasi-domicilium illius, cuius potestati subditus est; infantia egressus potest etiam quasi-domicilium proprium acquirere atque legitime ad normam iuris civilis emancipatus etiam proprium domicilium.³

§ 2. Quicumque alia ratione quam minoritate in tutelam vel curatelam legitime traditus est, domicilium et quasi-domicilium habet tutoris vel curatoris.

Can. 916 – § 1. Et per domicilium et per quasi-domicilium suum quisque proprium Hierarcham loci et parochum Ecclesiae sui iuris, cui ascriptus est, sortitur, nisi aliter iure communi cavetur.⁴

§ 2. Parochus proprius illius, qui non habet nisi eparchiale domicilium vel quasi-domicilium, est parochus loci, ubi actu commoratur.

§ 3. Proprius vagi Hierarcha loci et parochus est eius Ecclesiae parochus et Hierarcha loci, ubi vagus actu commoratur.

¹ * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 9; D. 47, 10, 5, (2); 50, 1, 17, (13); 50, 16, 203; C. 10, 40 (39), 2 et 7, (1).

² D. 5, 1, 65; 50, 1, 32; C. 12, 1, 13; Basilic. 7, 5, 64.

jest połączone z zamiarem pozostania tam na stałe, jeśli nic stamtąd nie odwoła, albo trwało faktycznie przez pełnych pięć lat.

§ 2. Tymczasowe zamieszkanie nabywa się przez takie przebywanie na terenie jakiejś parafii lub przynajmniej eparchii, które albo jest połączone z zamiarem pozostania tam przynajmniej przez trzy miesiące, jeśli nic stamtąd nie odwoła, albo trwało przez pełne trzy miesiące.

KPK/83: 102 § 2
KPK/17: 92 § 2
CS: 20 § 2

Kan. 913 – Członkowie instytutów zakonnych jak również stowarzyszeń życia wspólnego na wzór zakonników nabywają stałe zamieszkanie w miejscu, gdzie jest położony dom, do którego należą; tymczasowe zamieszkanie w miejscu, gdzie ich przebywanie trwało przynajmniej trzy miesiące.

KPK/83: 103

Kan. 914 – Małżonkowie winni mieć wspólne stałe lub tymczasowe zamieszkanie. Dla słusznej zaś przyczyny, każdy z nich może mieć własne stałe lub tymczasowe zamieszkanie.

KPK/83: 104
KPK/17: 93 § 1
CS: 21 § 1

Kan. 915 – § 1. Małoletni z konieczności posiada zamieszkanie stałe lub tymczasowe tego, którego władzy podlega; po wyjściu z dzieciństwa, może nabyć również własne tymczasowe zamieszkanie, a uzyskawszy usamodzielnienie zgodnie z przepisami prawa cywilnego, także własne stałe zamieszkanie.

KPK/83: 105 § 1
KPK/17: 93 § 1, 2
CS: 21 § 2

§ 2. Ktokolwiek z innego powodu niż małoletniość oddany jest zgodnie z prawem pod czyjąś opiekę lub kuratelę, posiada stałe lub tymczasowe zamieszkanie opiekuna lub kuratora.

KPK/83: 105 § 2
KPK/17: 93 § 1
CS: 21 § 3

Kan. 916 – § 1. Zarówno przez zamieszkanie stałe, jak i tymczasowe, każdy uzyskuje własnego Hierarchę miejsca i proboszcza Kościoła *sui iuris*, do którego należy, chyba że w prawie wspólnym inaczej zastrzeżono.

KPK/83: 107 § 1
KPK/17: 94 § 1
CS: 22 § 1

§ 2. Proboszczem własnym tego, kto posiada tylko stałe lub tymczasowe zamieszkanie eparchialne, jest proboszcz miejsca aktualnego pobytu.

KPK/83: 107 § 3
KPK/17: 94 § 3
CS: 22 § 5

§ 3. Własnym Hierarchą miejsca lub proboszczem tułacza jest proboszcz tego Kościoła i Hierarcha miejsca, w którym tułacz aktualnie przebywa.

KPK/83: 107 § 2
KPK/17: 94 § 2
CS: 22 § 4

³ D. 50, 1, 3-4.

⁴ Lat. IV, can. 9.

§ 4. Si deest parochus pro christifidelibus alicuius Ecclesiae sui iuris, eorundem Episcopus eparchialis designet parochum alterius Ecclesiae sui iuris, qui eorum curam tamquam parochus proprius suscipiat, de consensu vero Episcopi eparchialis parochi designandi.¹

§ 5. In locis, ubi ne exarchia quidem pro christifidelibus alicuius Ecclesiae sui iuris erecta est, tamquam proprius eorundem christifidelium Hierarcha habendus est Hierarcha loci alterius Ecclesiae sui iuris, etiam Ecclesiae latinae, firmo can. 101; si vero plures sunt, ille habendus est tamquam proprius, quem designavit Sedes Apostolica vel, si de christifidelibus alicuius Ecclesiae patriarchalis agitur, Patriarcha de assensu Sedis Apostolicae.²

Can. 917 – Domicilium et quasi-domicilium amittitur discessu a loco cum animo non revertendi salvis cann. 913 et 915.³

Can. 918 – Consanguinitas computatur per lineas et gradus:⁴

1° in linea recta tot sunt gradus, quot personae stipite dempto;

2° in linea collateralis tot sunt gradus, quot personae in utroque tractu stipite dempto.

Can. 919 – § 1. Affinitas oritur ex matrimonio valido ac viget inter alterutrum coniugem et consanguineos alterius.⁵

§ 2. Qua linea et quo gradu aliquis alterutrius coniugis est consanguineus, alterius est affinis.

¹ S.C. de Prop. Fide, litt. 11 oct. 1780; instr. (ad. Ep. Latin. Babylonen.), 23 sep. 1783, „Prorsus” et „Si vero”; (C.G.), 29 mar. 1824; (C.G.), 11 dec. 1838, 15-16; Pius IX, all. *Probe noscitis*, 3 iul. 1848; S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Del. Ap. Aegypti), 30 apr. 1862, „Il 4 dubbio”; (C.G.), 1 iun. 1885, ad 4; (C.G.), 25 iul. 1887, ad 4 „A quonam”; Leo XIII, litt. ap. *Orientalium*, 30 nov. 1894, II; S.C. de Prop. Fide, litt. encycl. 26 feb. 1896; decr. 1 maii 1897; S.C. de Prop. Fide (pro Neg. Rit. Orient.), decr. 18 aug. 1913, artt. 22-23; decr. 17 aug. 1914, art. 18; S.C. pro Eccl. Orient., decr. 1 mar. 1929, art. 19; decr. 24 maii 1930, artt. 21-22. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. I, 5; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. III, art. IX, 17; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. I, art. V, IX; Syn. Armen., a. 1911, 621, 627.

² Pius IV, const. *Romanus Pontifex*, 16 feb. 1564, § 2; Pius IX, litt. *Ubi inscrutabili*, 3 iul. 1848, § 3; Leo XIII, litt. ap. *Orientalium*, 30 nov. 1894, IX; S.C. de Prop. Fide, litt.

§ 4. Jeśli nie ma proboszcza dla chrześcijan jakiegoś Kościoła sui iuris, ich Biskup eparchialny wyznacza proboszcza innego Kościoła sui iuris, który podejmie troskę o nich jak ich własny proboszcz, za zgodą jednak Biskupa eparchialnego wyznaczonego proboszcza. CS: 22 § 2

§ 5. W miejscach, w których nie został utworzony nawet egzarchat dla chrześcijan jakiegoś Kościoła sui iuris, za ich własnego Hierarchę należy uważać Hierarchę miejsca drugiego Kościoła sui iuris, także Kościoła łacińskiego, mocą kan. 101; jeśli jest ich wielu, za własnego należy uważać Hierarchę wyznaczonego przez Stolicę Apostolską lub, jeżeli chodzi o chrześcijan jakiegoś Kościoła patriarchalnego, Patriarchę za zgodą Stolicy Apostolskiej. CS: 21 § 3

Kan. 917 – Stałe lub tymczasowe miejsce zamieszkania traci się przez odejście z miejsca połączone z zamiarem niepowracania, z zachowaniem kann. 913 i 915. KPK/83: 106
KPK/17: 95
CS: 23

Kan. 918 – Pokrewieństwo oblicza się poprzez linie i stopnie:

1° w linii prostej tyle jest stopni, ile osób, nie licząc przodka;

2° w linii bocznej jest tyle stopni, ile jest osób w obydwu razem liniach, nie licząc przodka.

KPK/83: 108 § 1
KPK/17: 96 § 1
CS: 24 § 1
KPK/83: 108 § 2
KPK/17: 96 § 2
CS: 24 § 2
KPK/83: 108 § 3
KPK/17: 96 § 3
CS: 24 § 3

Kan. 919 – § 1. Powinowactwo powstaje z ważnego małżeństwa, i istnieje między każdym z małżonków a krewnymi drugiego. KPK/83: 109 § 1
KPK/17: 97 § 1, 2
CS: 25 § 1 n. 1, 2

§ 2. W jakiej linii i w jakim stopniu ktoś jest krewnym jednego z małżonków, w takim samym jest powinowatym drugiego. KPK/83: 109 § 2
KPK/17: 97 § 3
CS: 25 § 1 n. 3

(ad Ep. Strigonien.), 1 oct. 1907. * Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. I, art. V, X; Syn. Armen., a. 1911, 621.

³D. 50, 1, 29.

⁴* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 8, IV; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenum, a. 1872, tit. V, cap. VIII, I, 1); Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 8, 10; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, art. VIII, § 5, VIII; Syn. Armen., a. 1911, 571, n. 5; Instit. 3, 6, pr. – 7; D. 38, 10, 1 et 10, (9-11).

⁵* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XI, 8, V; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenum, a. 1872, tit. V, cap. VIII, I, m); a. 1882, tit. IV, sect. I, § 17; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XV, § 8, 12; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, art. VIII, § 5, IX; Syn. Armen., a. 1911, 571, n. 6; D. 38, 10, 4, (3 et 8) et 6-8 et 10, pr.

Art. II – De personis iuridicis

Can. 920 – In Ecclesia praeter personas físicas sunt etiam personae iuridicae, sive sunt universitates personarum sive universitates rerum, subiecta scilicet in iure canonico iurium et obligationum, quae earum indoli congruunt.¹

Can. 921 – § 1. Personae iuridicae constituuntur in finem missioni Ecclesiae congruentem aut ex ipso iuris praescripto aut ex speciali concessione auctoritatis competentis ecclesiasticae per decretum data.

§ 2. Ipso iure personae iuridicae sunt Ecclesiae sui iuris, provinciae, eparchiae, exarchiae, necnon alia instituta, de quibus hoc in iure communi expresse statuitur.

§ 3. Auctoritas competens personalitatem iuridicam ne conferat nisi eis universitatibus personarum aut rerum, quae finem specificum reapse utilem persequuntur et omnibus perpensis media habent, quae sufficere praevidentur ad finem praestitutum assequendum.

Can. 922 – § 1. Quaelibet persona iuridica ex speciali concessione auctoritatis competentis ecclesiasticae erecta habere debet propria statuta ab auctoritate, quae ad eandem personam iuridicam erigendam competens est, approbata.

§ 2. Firmo iure communi in statutis, ut approbari possint, de sequentibus pressius providendum est:

- 1° de fine specifico personae iuridicae;
- 2° de natura personae iuridicae;
- 3° cui competat moderatio personae iuridicae et quomodo exercenda sit;
- 4° quis in foro ecclesiastico et civili personam iuridicam representet;
- 5° cui competat de bonis personae iuridicae disponere et quisnam sit executor in casu extinctionis personae iuridicae, divisionis in plures personas iuridicas vel coniunctionis cum aliis personis iuridicis, servatis semper offerentium voluntatibus necnon iuribus quaesitis.

§ 3. Antequam statuta approbata sunt, persona iuridica valide agere non potest.

¹D. 3, 4, 1, pr.; 47, 22, 3.

Art. II – Osoby prawne

Kan. 920 – Oprócz osób fizycznych są w Kościele także osoby prawne, czy to zespoły osób, czy to zespoły rzeczy, będące w prawie kanonicznym podmiotem praw i obowiązków, które odpowiadają ich charakterowi.

KPK/83: 113 § 2,
115 § 1
KPK/17: 99
CS: 27

Kan. 921 – § 1. Osoby prawne są ustanowione dla celu odpowiadającego misji Kościoła, albo na mocy samego przepisu prawa, albo przez specjalne zezwolenie kompetentnej władzy, wydane w formie dekretu.

KPK/83: 114 § 1
KPK/17: 100 § 1
CS: 28 § 1

§ 2. Mocą samego prawa osobami prawnymi są Kościoły sui iuris, prowincje, eparchie, egzarchaty, jak też i inne instytucje, o których wyraźnie tak stanowi prawo wspólne.

§ 3. Kompetentna władza powinna nadawać osobowość prawną tylko tym zespołom osób lub rzeczy, które realizują specyficzny cel rzeczywiście pożyteczny oraz – po rozważeniu wszystkiego – posiadają środki, które według przewidywań wystarczają do osiągnięcia ustalonego celu.

KPK/83: 114 § 3

Kan. 922 – § 1. Jakakolwiek osoba prawna erygowana za specjalnym zezwoleniem kompetentnej władzy kościelnej powinna posiadać własne statuty zaaprobowane przez tę władzę, która jest kompetentna do erygowania tej osoby prawnej.

KPK/83: 117

§ 2. Z zachowaniem prawa wspólnego, aby statuty mogły być zaaprobowane, należy ściślej określić w nich następujące kwestie:

- 1° specyficzny cel osoby prawnej;
- 2° natura osoby prawnej;
- 3° komu przysługuje kierowanie osobą prawną i w jaki sposób należy je prowadzić;
- 4° kto ma reprezentować osobę prawną na forum kościelnym i cywilnym;
- 5° komu przysługuje dysponowanie dobrami osoby prawnej i kto jest egzekutorem w przypadku wygaśnięcia osoby prawnej, podziału na kilka osób prawnych albo połączenia z innymi osobami prawnymi, zachowując zawsze wolę fundatorów, jak również prawa nabyte.

§ 3. Osoba prawna nie może ważnie działać, zanim statuty nie zostaną zaaprobowane.

Can. 923 – Universitas personarum in personam iuridicam erigi non potest nisi saltem ex tribus personis physicis constat.¹

Can. 924 – Ad actus collegiales quod attinet, nisi aliud iure expresse statutum est:²

1° id vim habet iuris, quod praesente quidem maiore parte eorum, qui convocari debent, placuit parti absolute maiori eorum, qui sunt praesentes; si vero suffragia aequalia fuerunt, praeses suo suffragio paritatem dirimat;

2° si vero iura quaesita singulorum tanguntur, consensus uniuscuiusque eorum requiritur;

3° circa electiones servetur can. 956.

Can. 925 – Si vel unum membrum personae iuridicae superest et tamen ea secundum statuta esse non desiit, exercitium omnium iurium eiusdem personae iuridicae illi membro competit.³

Can. 926 – § 1. Nisi aliter iure cautum est, bona et iura personae iuridicae, quae membris caret, illius auctoritatis cura conservari, administrari vel exerceri debent, cui in casu extinctionis de eisdem statuere competit; haec auctoritas debet ad normam iuris fideli implezioni providere onerum, quae illa bona gravant, necnon curare, ut fundatorum vel oblatorum voluntas adamussim servetur.

§ 2. Ascriptio membrorum huius personae iuridicae salvis normis iuris ab illa auctoritate fieri potest et secundum casus debet, cui eiusdem personae immediata cura competit; idem servetur, si membra, quae remanent, ascriptionis peragenda iure incapacia sunt.

§ 3. Nominatio administratorum universitatis rerum, si ad normam iuris fieri non potest, ad auctoritatem immediate superiorem devolvitur; eidem auctoritati onus incumbit administrationis ad normam § 1, donec idoneum administratorem nominaverit.

Can. 927 – § 1. Persona iuridica natura sua perpetua est; tamen extinguitur, si ab auctoritate competenti supprimitur vel si facto per centum annorum spatium esse desiit.⁴

¹ D. 50, 16, 85.

² S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Patr. et Epp. Graeco-Melkitas), 29 maii 1789, n. 19. * Syn. Armen., a. 1911, 233; D. 3, 4, 3-4; 50, 1, 19; 50, 17, 160.

- Kan. 923** – Zespół osób nie może być erygowany jako osoba prawna, jeżeli nie składa się z przynajmniej trzech osób fizycznych. KPK/83: 115 § 2
KPK/17: 100 § 2
CS: 28 § 2
- Kan. 924** – W odniesieniu do aktów kolegialnych, jeśli w prawie lub w statutach inaczej wyraźnie nie zastrzeżono: KPK/83: 119
KPK/17: 101 § 1
CS: 29 § 1
- 1° ma moc prawa to, za czym – przy obecności większości tych, których należy wezwać – opowiada się bezwzględna większość obecnych; jeżeli zaś liczba głosów jest równa, wtedy przewodniczący może przeważać swoim głosem; KPK/83: 119 n. 2
KPK/17: 101 § 1 n. 1
CS: 29 § 1 n. 1
- 2° jeśli zaś prawa nabyte dotyczą jednostek, wymagana jest zgoda ich wszystkich; KPK/83: 119 n. 3
KPK/17: 101 § 1 n. 2
CS: 29 § 1 n. 2
- 3° co do wyborów należy zachować kan. 956.
- Kan. 925** – Jeśli pozostaje choćby jeden członek osoby prawnej, a jednak osoba prawna nie przestała istnieć według statutów, wykonywanie wszystkich praw osoby prawnej przysługuje temu członkowi. KPK/83: 120 § 2
KPK/17: 102 § 2
CS: 30 § 2
- Kan. 926** – § 1. Jeżeli prawo inaczej nie zastrzega, troska o utrzymanie, zarządzanie lub wykonywanie dóbr i uprawnień osoby prawnej odczuwającej brak członków powinna należeć do tej władzy, której przysługuje stanowienie o nich w przypadku ustania; władza ta powinna zgodnie z prawem zatroszczyć się o rzetelne wykonanie obciążeń, nałożonych na te dobra, oraz zadbać o dokładne zachowanie woli fundatorów lub ofiarodawców. CS: 31 § 1 n. 1
- § 2. Wpisu na listę członków tej osoby prawnej może dokonać, z zachowaniem norm prawa, ta władza, a powinna w przypadku, kiedy należy do niej bezpośrednia piecza nad tą osobą. To samo należy zachować, gdy członkowie, którzy pozostali, zgodnie z prawem są niezdolni do sporządzenia wpisu. CS: 31 § 1 n. 2
- § 3. Jeśli mianowanie administratora fundacji nie może nastąpić zgodnie z prawem, przechodzi na władzę bezpośrednio wyższą; na tej władzy spoczywa obowiązek administrowania zgodnie z normą § 1, dopóki nie zamianuje odpowiedniego administratora. CS: 31 § 1 n. 1, 2
- Kan. 927** – § 1. Osoba prawna ze swej natury trwa nieprzerwanie. Wygasa jednak, jeśli zostanie zniesiona przez kompetentną władzę albo jeśli faktycznie nie działa przez okres stu lat. KPK/83: 120 § 1
KPK/17: 102 § 1
CS: 30 § 1

³Basilic. 8, 2, 107.

⁴C. 1, 3, 55 (57), (3).

§ 2. Persona iuridica supprimi potest nonnisi gravi de causa consultis eiusdem moderatoribus et servatis, quae in statutis de casu suppressionis praescribuntur.

Can. 928 – Salvis casibus iure communi expressis:

- 1° Patriarchae est consulta Synodo permanenti suppressere personas iuridicas ab ipso erectas vel approbatas; de consensu vero Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis Patriarcha quamvis personam iuridicam suppressere potest illis exceptis, quae a Sede Apostolica erectae vel approbatae sunt;
- 2° Episcopi eparchialis est consulto collegio consultorum eparchialium illas personas iuridicas suppressere, quas ipse erexit, nisi ab auctoritate superiore approbatae sunt;
- 3° in ceteris casibus, qui personas iuridicas erigit, eas suppressere valide non potest, nisi consensus auctoritatis superioris accedit.

Can. 929 – Diviso territorio personae iuridicae ita, ut vel illius pars alii personae iuridicae uniatur vel distincta persona iuridica pro parte dismembrata erigatur, etiam bona communia, quae in commodum totius territorii erant destinata, et debita, quae pro toto territorio contracta erant, ab auctoritate, cui divisio competit, ex bono et aequo dividi debent salvis omnibus et singulis obligationibus itemque salvis piorum fundatorum vel oblato-
rum voluntatibus, iuribus quaesitis ac statutis, quibus persona iuridica regitur.¹

Can. 930 – Exstincta persona iuridica eius bona fiunt personae iuridicae immediate superioris salvis semper fundatorum vel oblato-
rum voluntatibus, iuribus quaesitis ac statutis, quibus exstincta persona iuridica regebatur.

CAPUT II

De actibus iuridicis

Can. 931 – § 1. Ad validitatem actus iuridici requiritur, ut a persona habili et competenti sit positus atque in eodem assint, quae actum ipsum

¹ * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. XII, 9.

§ 2. Osoba prawna może być zniesiona tylko z powodu ważnej przyczyny za radą jej kierownictwa i z zachowaniem przepisów statutów co do przypadku zniesienia.

Kan. 928 – Zachowując przypadki wyraźnie określone w prawie wspólnym:

- 1° Patriarchowie za radą stałego Synodu mogą znieść osoby prawne przez niego erygowane albo zaaprobowane; za zgodą zaś Synodu Biskupów Kościoła eparchialnego Patriarcha może znieść jakąkolwiek osobę prawną z wyjątkiem erygowanych albo zaaprobowanych przez Stolicę Apostolską;
- 2° Biskupi eparchialni za radą kolegium konsultorów eparchialnych mogą znieść te osoby prawne, które sami erygowali, chyba że zostały zaaprobowane przez władzę wyższą;
- 3° w pozostałych przypadkach, ten kto osoby prawne erygował, nie może ich ważnie znieść, chyba że po otrzymaniu zgody władzy wyższej.

Kan. 929 – Podział terytorialny osoby prawnej ma być tak przeprowadzony, że albo jej część zostaje połączona z inną osobą prawną, albo z oddzielonej części eryguje się odrębną osobę prawną. Także dobra wspólne przeznaczone dla pożytku całego terytorium i należności, które były zawarte dla całego terytorium, przez władzę kościelną, do której należy podział, powinny być podzielone zgodnie z zasadą dobra i słuszności z zachowaniem wszystkich i poszczególnych obowiązków jak również woli pobożnych fundatorów lub ofiarodawców, praw nabytych i statutów, którymi osoba prawna się rządzi.

KPK/83: 122
KPK/17: 1500
PA: 237

Kan. 930 – Po wygaśnięciu osoby prawnej jej dobra należą do osoby prawnej bezpośrednio wyższej, jednak zawsze z zachowaniem woli fundatorów i ofiarodawców, praw nabytych i statutów, którymi kierowała się wygasła osoba prawna.

KPK/83: 123
KPK/17: 1501
PA: 238

ROZDZIAŁ II

Akty prawne

Kan. 931 – § 1. Do ważności aktu prawnego wymaga się, by był on dokonany przez osobę do tego zdolną i kompetentną oraz by były w nim

KPK/83: 124 § 1
KPK/17: 1680 § 1
SN: 200 § 1

essentialiter constituunt, necnon sollemnia et requisita iure ad validitatem actus imposita.¹

§ 2. Actus iuridicus circa sua elementa externa ad normam iuris positus praesumitur validus.

Can. 932 – § 1. Actus iuridicus positus ex vi ab extrinseco personae illata, cui ipsa nequaquam resistere potuit, pro nullo habetur.²

§ 2. Actus iuridicus positus ex alia vi vel metu gravi et iniuste incusso aut ex dolo valet, nisi aliter iure cavetur; sed potest a iudice per sententiam rescindi sive ad petitionem partis laesae eiusve in iure successorum sive ex officio.³

Can. 933 – Actus iuridicus positus ex ignorantia aut ex errore, qui versatur circa id, quod eius substantiam constituit, aut qui recidit in conditionem sine qua non, nullus est; secus valet, nisi aliter iure cavetur, sed actus iuridicus ex ignorantia aut ex errore positus locum dare potest actioni rescissoriae ad normam iuris.⁴

Can. 934 – § 1. Si iure statuitur ad actum iuridicum ponendum auctoritatem indigere consensu aut consilio alicuius personarum coetus, convocari debet coetus ad normam can. 948, nisi aliter iure particulari cavetur pro casibus ab eodem iure statutis, in quibus de consilio tantum exquirendo agitur; ut autem actus iuridicus valeat requiritur, ut obtineatur consensus partis absolute maioris eorum, qui sunt praesentes, aut omnium exquiratur consilium, firma § 2, n. 3.

§ 2. Si iure statuitur ad actum iuridicum ponendum auctoritatem indigere consensu aut consilio aliquarum personarum, ut singularum:

1° si consensus exigitur, invalidus est actus iuridicus auctoritatis consensum earum personarum non exquirentis aut contra earum vel alicuius votum agentis;

¹ C. 1, 14, 5.

² D. 4, 2, 1; C. 2, 4, 13; Basilic. 10, 2, 1 et 3-4.

³ D. 4, 2, 5-7 et 9, (pr. et 1) et 21, (1); Basilic. 10, 2, 3-4 et 9.

⁴ D. 50, 17, 116, (2); C. 3, 32, 18.

zawarte wszystkie jego istotne elementy konstytutywne i aby zostały wypełnione formalności oraz warunki wymagane przez prawo do ważności aktu.

§ 2. Domniemywa się ważność aktu prawnego dokonanego według przepisu prawa w jego elementach zewnętrznych. KPK/83: 124 § 2

Kan. 932 – § 1. Akt prawny dokonany na skutek zewnętrznego przymusu wywartego na osobę, któremu nie mogła się ona w żaden sposób oprzeć, należy uważać za niedokonany. KPK/83: 125 § 1
KPK/17: 103 § 1
CS: 32 § 1

§ 2. Akt prawny dokonany pod wpływem siły albo ciężkiej i niesprawiedliwej bojaźni albo na skutek podstępstwa jest ważny, chyba że prawo inaczej zastrzega; może być jednak rozwiązany wyrokiem sędziego bądź na wniosek strony poszkodowanej, bądź jej prawnych spadkobierców, bądź też z urzędu. KPK/83: 125 § 2
KPK/17: 103 § 2
CS: 32 § 2

Kan. 933 – Akt prawny dokonany pod wpływem ignorancji lub błędu dotyczącego samej istoty aktu lub warunku wymaganego w sposób bezwzględny – jest nieważny, w innym wypadku jest ważny, chyba że prawo zastrzega co innego, lecz akt prawny dokonany pod wpływem ignorancji lub błędu może być podstawą skargi o unieważnienie według przepisu prawa. KPK/83: 126
KPK/17: 104
CS: 33

Kan. 934 – § 1. Gdy ustawa postanawia, że do podjęcia aktu prawnego przełożony potrzebuje zgody lub rady jakiegoś zespołu osób, wtedy należy zwołać zespół zgodnie z przepisem kan. 948, chyba że prawo partykularne zastrzega inaczej dla przypadków ustalonych w tymże prawie, gdy chodzi tylko o zwrócenie się o radę; do ważności zaś aktu prawnego wymaga się uzyskania zgody bezwzględnej większości tych, którzy są obecni albo zwrócenia się o radę do wszystkich, mocą § 2, n. 3. KPK/83: 127 § 1
KPK/17: 105
CS: 35 § 1

§ 2. Gdy prawo postanawia, że władza do podjęcia aktu prawnego potrzebuje zgody lub rady niektórych pojedynczych osób, wtedy: KPK/83: 127 § 2
KPK/17: 105
CS: 35 § 1

1° jeśli jest wymagana zgoda, akt prawny władzy jest nieważny bez zwrócenia się o wyrażenie zgody przez te osoby albo podjęty wbrew ich zdaniu lub któregoś z nich; KPK/83: 127 § 2 n. 1
KPK/17: 105 n. 1
CS: 35 § 1 n. 1

Kan. 934 § 1 – *Przełożony, który winien uzyskać zgodę jakiegoś kolegium dla dokonania aktu prawnego, nie ma prawa oddać głosu w tej sprawie wraz z tym kolegium, nawet w przypadku równowagi głosów. (Int. z dnia 14 maja 1985 r. dotycząca kan. 127 § 1 KPK/83 – AAS 77 (1985) s. 771).*

* INTERPRETACJA

- 2° si consilium exigitur, invalidus est actus iuridicus auctoritatis easdem personas non consulentis;
- 3° auctoritas, quamvis nulla obligatione teneatur accedendi ad earundem consilium, etsi concurs, tamen sine praevalenti ratione, suo iudicio aestimanda, ab earundem consilio praesertim concordi ne discedat.

§ 3. Illis, quorum consensus aut consilium requiritur, auctoritas, quae consensu vel consilio indiget, informationes necessarias praebere et eorum liberam mentis manifestationem omni modo tueri debet.

§ 4. Omnes, quorum consensus aut consilium requiritur, obligatione tenentur sententiam suam sincere proferendi atque secretum servandi, quae quidem obligatio ab auctoritate urgeri potest.

Can. 935 – Quicumque illegitime actu iuridico immo quovis alio actu dolo vel culpa posito alii damnum infert, obligatione tenetur damnum illatum reparandi.

- 2° jeżeli jest wymagana rada, nieważny jest akt prawny władzy bez wysłuchania zdania tych osób; KPK/83: 127 § 2 n. 2
KPK/17: 105 n. 1
CS: 35 § 1 n. 2
- 3° władza, chociaż nie ma żadnego obowiązku pójść za ich radą, chociażby była zgodna, jednakże bez przeważającego powodu – przez siebie ocenianego – nie powinna odstępować od wyrażonej przez nich rady, zwłaszcza gdy jest zgoda. KPK/83: 127 § 2 n. 2
KPK/17: 105 n. 1
CS: 35 § 1 n. 2

§ 3. Tym, od których wymaga się zgody lub rady, władza, która potrzebuje zgody lub rady, powinna udzielić niezbędnych informacji i pod każdym względem rozważyć ich opinię wyrażoną w sposób wolny.

§ 4. Wszyscy, których zgoda lub rada jest wymagana, obowiązani są szczerze wyrazić swoje stanowisko, a także zachować tajemnicę; władza może zmusić do tego obowiązku. KPK/83: 127 § 3
KPK/17: 105 n. 2, 3
CS: 35 § 1 n. 3, 4

Kan. 935 – Ktokolwiek aktem prawnym nielegalnie albo jakimkolwiek innym aktem dokonany z winy umyślnej lub nieumyślnej wyrządził komuś krzywdę, obowiązany jest do naprawienia wyrządzonej szkody. KPK/83: 128
CS: 34

**TITULUS XX
DE OFFICIIS**

Can. 936 – § 1. In Ecclesia officium est quodlibet munus ab ipso Domino vel ab auctoritate competenti stabiliter constitutum in finem spirituales exercendum.

§ 2. Iura et obligationes singulis officiis propria determinantur eo iure, quo officium constituitur, vel decreto auctoritatis competentis.

§ 3. Auctoritatis, cuius est officium constituere, est etiam illud immutare, suppressere et de eius provisione canonica providere, nisi aliter iure expresse cavetur vel ex natura rei constat.¹

Can. 937 – § 1. Qui officium erigit, curare debet, ut praesto sint media ad eiusdem implementum necessaria utque prospiciatur iustae remunerationi eorum, qui officio funguntur.

§ 2. Iure particulari uniuscuiusque Ecclesiae sui iuris pressius determinetur modus, quo haec praescripta ad effectum deducantur, nisi de quibusdam iure communi iam provisum est.

CAPUT I*De provisione canonica officiorum*

Can. 938 – Officium sine provisione canonica valide obtineri non potest.²

Can. 939 – Provisio canonica officii fit:

- 1° per liberam collationem ab auctoritate competenti factam;
- 2° si praecessit electio, per eius confirmationem vel, si electio non eget confirmatione, per electi acceptionem;
- 3° si praecessit postulatio, per eius admissionem.

¹ Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 20 „Officio”;

TYTUŁ XX

URZĘDY

Kan. 936 – § 1. W Kościele urzędem jest jakiegokolwiek zadanie ustanowione na stałe, czy to przez samego Pana, czy przez kompetentną władzę dla realizacji celu duchowego. KPK/83: 145 § 1
KPK/17: 145 n. 1
PA: 305 § 1

§ 2. Prawa i obowiązki właściwe poszczególnym urządům są określane przez to samo prawo, którym urząd ustanowiono albo dekretem kompetentnej władzy. KPK/83: 145 § 2

§ 3. Do władzy, która jest kompetentna ustanawiać urząd, należy także dokonywanie w nich zmian, znoszenie oraz troska o ich kanoniczne powierzenie, chyba że co innego prawo wyraźnie zastrzega albo wynika z natury rzeczy. KPK/83: 148

Kan. 937 – § 1. Ten, kto eryguje urząd, winien zadbać, aby były do dyspozycji środki niezbędne do jego wypełniania oraz zatroszczyć się o słuszne wynagrodzenie dla osób pełniących ten urząd.

§ 2. Sposób wykonania tych przepisów powinien być ściślej określony przez prawo partykularne poszczególnych Kościołów *sui iuris*, chyba że o niektórych przepisach stanowi już prawo wspólne.

ROZDZIAŁ I

Kanoniczne powierzenie urzędów

Kan. 938 – Nie można ważnie otrzymać urzędu bez kanonicznego powierzenia. KPK/83: 146
KPK/17: 147 § 1
CS: 88 § 1

Kan. 939 – Kanoniczne powierzenie urzędu dokonuje się: KPK/83: 147
KPK/17: 148 § 1
CS: 89

1° poprzez swobodne nadanie przez kompetentną władzę; KPK/83: 147
KPK/17: 148 § 1
CS: 89

2° poprzez potwierdzenie wyboru, o ile wybór je poprzedza lub przez przyjęcie ze strony elekta, jeżeli wybór nie wymaga potwierdzenia; KPK/83: 147
KPK/17: 148 § 1
CS: 89

3° poprzez dopuszczenie postulacji, jeżeli poprzedza ona wybór. KPK/83: 147
KPK/17: 148 § 1
CS: 89

² Constantinop. IV, can. 12.

Can. 940 – § 1. Ut quis ad officium promoveatur, debet esse idoneus, scilicet eis qualitatibus praeditus, quae iure requiruntur.

§ 2. Quoties provisos caret qualitatibus requisitis, provisio est nulla solummodo, si ita iure cautum est; secus est valida, sed rescindi potest per decretum auctoritatis competentis aequitate servata.

Can. 941 – Provisio canonica, cui nullus terminus est iure praescriptus, numquam differatur ultra sex menses utiles ab accepta notitia de officii vacatione computandos.

Can. 942 – Nemini conferantur duo vel plura officia, quae una simul ab eodem congrue impleri non possunt, nisi adest vera necessitas.¹

Can. 943 – § 1. Provisio officii, quod de iure non vacat, ipso iure nulla est nec subsequenti officii vacatione convalidatur.

§ 2. Si vero agitur de officio, quod de iure ad tempus determinatum confertur, provisio canonica intra sex menses, antequam hoc tempus elapsus est, fieri potest et effectum habet a die officii vacationis.

§ 3. Promissio alicuius officii, a quocumque est facta, nullum effectum canonicum habet.

Can. 944 – Officium de iure vacans, quod forte ab aliquo illegitime possidetur, conferri potest, dummodo ad normam iuris declaratum sit eam possessionem non esse canonicam et de hac declaratione mentio fiat in litteris collationis.

Can. 945 – Qui, alium negligentem vel impeditum supplens, officium confert, nullam inde potestatem acquirit in personam, cui collatum est, sed huius condicio iuridica eadem est, ac si provisio canonica ad ordinariam normam iuris facta esset.

Can. 946 – Officii provisio facta ex metu gravi iniuste incusso, dolo, errore substantiali vel simoniace ipso iure nulla est.

¹ Chalc. can. 10; Nic. II, can. 15.

- Kan. 940** – § 1. Aby ktoś mógł otrzymać urząd, powinien być zdatnym, czyli posiadać przymioty wymagane prawem. KPK/83: 149 § 1
KPK/17: 153 § 1
CS: 95 § 1
- § 2. Jeżeli ktoś, komu powierzono urząd, nie posiada wymaganych przymiotów, to powierzenie jest nieważne jedynie wtedy, gdy tak zastrzega się prawem; poza tym jest ważne, ale może być cofnięte dekretem kompetentnej władzy z zachowaniem słuszności. KPK/83: 149 § 2
KPK/17: 153 § 3
CS: 95 § 3
- Kan. 941** – Powierzenia kanonicznego, dla którego prawo nie wyznacza żadnego terminu, nie należy nigdy odkładać ponad sześć miesięcy użytecznych, liczonych od otrzymania wiadomości o wakansie urzędu. KPK/17: 155
CS: 97
- Kan. 942** – Nie należy powierzać nikomu dwóch lub więcej urzędów, które nie mogą być odpowiednio wykonywane równocześnie przez tę samą osobę, chyba że istnieje prawdziwa konieczność. KPK/83: 152
KPK/17: 156 § 1, 2
CS: 98 § 1, 2
- Kan. 943** – § 1. Powierzenie urzędu, który zgodnie z prawem nie wakuje, jest z mocy samego prawa nieważne i nie zyskuje ważności przez późniejszy wakans. KPK/83: 153 § 1
KPK/17: 150 § 1
CS: 91 § 1
- § 2. Jeżeli jednak chodzi o urząd nadawany z przepisu prawa na określony czas, powierzenie może być dokonane w ciągu sześciu miesięcy przed upływem tego czasu i osiąga swój skutek od dnia wakansu urzędu. KPK/83: 153 § 2
- § 3. Obietnica jakiegoś urzędu – przez kogokolwiek dana – nie ma żadnego skutku prawnego. KPK/83: 153 § 3
KPK/17: 150 § 2
CS: 91 § 2
- Kan. 944** – Urząd prawnie wakujący, a przez kogoś bezprawnie jeszcze zatrzymywany, może być nadany, jeżeli zostanie zgodnie z prawem stwierdzone, że jest on zatrzymywany niekanonicznie, i o tym stwierdzeniu mówi pismo powierzające urząd. KPK/83: 154
KPK/17: 151
CS: 92
- Kan. 945** – Kto, działając za kogoś zaniedbującego się lub mającego przeszkodę, nadaje urząd, nie otrzymuje żadnej władzy nad osobą, której go nadał, lecz jej pozycja prawna pozostaje taka sama, jak gdyby powierzenie kanoniczne zostało dokonane według zwyczajnego przepisu prawa. KPK/83: 155
KPK/17: 158
CS: 100
- Kan. 946** – Powierzenie urzędu dokonane pod wpływem ciężkiej, niesprawiedliwej bojaźni, podstępu, istotnego błędu lub symoniacko jest nieważne z mocy samego prawa. KPK/83: 149 § 3
KPK/17: 729
CS: 93

Art. I – De electione

Can. 947 – § 1. Si cui coetui est ius eligendi ad officium, electio, nisi aliter iure cautum est, numquam differatur ultra trimestre utile ab accepta notitia de officii vacatione computandum; quo termino inutiliter elapso auctoritas competens, cui ius confirmandi electionem vel ius providendi successive competit, officio vacanti libere provideat.

§ 2. Auctoritas competens officio vacanti libere providere potest etiam si coetus ius eligendi alio modo amisit.

Can. 948 – § 1. Salvo iure particulari coetus praeses electores convocet loco ac tempore ipsis convenienti; convocatio, si personalis esse debet, valet, si fit vel in loco domicilii aut quasi-domicilii vel in loco commorationis.

§ 2. Si quis ex vocandis neglectus et ideo absens est, electio valet, sed ad eius petitionem debet probata praeteritione et absentia ab auctoritate competenti rescindi etiam post confirmationem, dummodo ad normam iuris constet recursum saltem intra triduum ab accepta notitia de electione computandum interpositum esse.

§ 3. Si vero plures quam tertia pars electorum neglecti sunt, electio est ipso iure nulla, nisi omnes neglecti reapse interfuerunt.

Can. 949 – § 1. Convocatione canonice facta ius suffragium ferendi pertinet ad eos, qui praesentes sunt loco et die in convocatione statutis excluso iure valide ferendi suffragia per epistulam vel procuratorem, nisi aliter iure cavetur.

§ 2. Si quis ex electoribus praesens in domo est, in qua fit electio, sed electioni ob infirmam valetudinem interesse non potest, suffragium eius scriptum a scrutatoribus exquiratur.

Can. 950 – Etsi quis plures ob titulos ius suffragium nomine proprio ferendi habet, non potest nisi unum ferre.

Art. I – Wybór

Kan. 947 – § 1. Jeżeli jakiemuś zespołowi przysługuje prawo wyboru na urząd, wyboru nie należy nigdy odkładać, o ile w prawie nie zastrzega się inaczej, ponad trzy miesiące użyteczne, licząc od otrzymania wiadomości o wakansie urzędu. Po bezużytecznym upływie tego terminu, kompetentna władza, której przysługuje prawo potwierdzania wyboru lub zastępczego powierzenia urzędu, powinna swobodnie powierzyć wakujący urząd.

KPK/83: 165
KPK/17: 161
CS: 103

§ 2. Kompetentna władza może swobodnie powierzyć urząd wakujący również wtedy, gdy zespół w inny sposób utraci prawo wyboru.

KPK/17: 178
CS: 120

Kan. 948 – § 1. Z zachowaniem przepisów prawa partykularnego, przewodniczący zespołu powinien zwołać elektorów w miejscu i czasie dla nich dogodnym. Wezwanie, jeżeli powinno być osobiste, jest ważne, gdy dokonuje się w miejscu stałego lub tymczasowego zamieszkania lub w miejscu pobytu.

KPK/83: 166 § 1
KPK/17: 162 § 1
CS: 104 § 1

§ 2. Jeżeli ktoś z tych, których należy wezwać, został pominięty i dlatego był nieobecny, wybór jest ważny, jednakże na jego wniosek, po udowodnieniu pominięcia i nieobecności powinien być unieważniony przez kompetentną władzę, nawet po jego zatwierdzeniu, jeśli zgodnie z przepisem prawa stwierdzono, że rekurs został złożony przynajmniej w ciągu trzech dni liczonych od otrzymania wiadomości o wyborze.

KPK/83: 166 § 2
KPK/17: 162 § 2
CS: 104 § 2

§ 3. Jeśli jednak więcej niż jedna trzecia elektorów została pominięta, wybór z mocy samego prawa jest nieważny, chyba że wszyscy pominięci faktycznie brali udział w głosowaniu.

KPK/83: 166 § 3
KPK/17: 162 § 3, 4
CS: 104 § 3, 4

Kan. 949 – § 1. Po kanonicznie dokonanym zwołaniu, uprawnienie do głosowania przysługuje osobom obecnym w miejscu i dniu wyznaczonym w wezwaniu, z wykluczeniem, o ile czego innego nie zastrzega się w prawie, uprawnienia do ważnego głosowania listownie, bądź przez pełnomocnika.

KPK/83: 167 § 1
KPK/17: 163
CS: 105

§ 2. Jeśli któryś z elektorów jest obecny w domu, w którym odbywa się głosowanie, lecz nie może wziąć w nim udziału z powodu choroby, skrutatorzy powinni przyjąć od niego głos na piśmie.

KPK/83: 167 § 2
KPK/17: 168
CS: 110

Kan. 950 – Chociaż ktoś posiada uprawnienie do głosowania we własnym imieniu z licznych tytułów, może oddać tylko jeden głos.

KPK/83: 168
KPK/17: 164
CS: 106

Can. 951 – Nemo coetui extraneus admitti potest ad suffragium ferendum; secus electio ipso iure nulla est.

Can. 952 – Si libertas in electione quoquo modo impedita est, electio ipso iure nulla est.¹

Can. 953 – § 1. Inhabilis est suffragium ferendi:

1° incapax actus humani;

2° carens voce activa;

3° qui fidem catholicam publice abiecit vel a communione cum Ecclesia catholica publice defecit.

§ 2. Si quis ex praedictis admittitur, eius suffragium est nullum, sed electio valet, nisi constat eo dempto electum non rettulisse requisitum numerum suffragiorum.

Can. 954 – § 1. Suffragium est nullum, nisi est:

1° liberum, et ideo nullum est suffragium, si elector metu gravi aut dolo directe vel indirecte adactus est ad eligendam certam personam aut plures disiunctim;

2° secretum, certum, absolutum, determinatum reprobata contraria consuetudine.

§ 2. Condiciones ante electionem suffragio appositae tamquam non adiectae habentur.

Can. 955 – § 1. Antequam incipit electio, designentur ex gremio coetus duo saltem scrutatores.

§ 2. Scrutatores suffragia colligant et coram praeside electionis inspiciant, an schedularum numerus respondeat numero electorum, suffragia ipsa scrutentur palamque faciant, quot quisque rettulerit.

§ 3. Si numerus suffragiorum non aequatur numero eligentium, nihil est actum.

¹ Apost. can. 30; Laod. can. 13; Nic. II, can. 3; Constantinop. IV, cann. 12, 22.

- Kan. 951** – Nikt nie należący do zespołu nie może być dopuszczony do głosowania. W przeciwnym razie wybór jest nieważny z mocy samego prawa. KPK/83: 169
KPK/17: 165
CS: 107
- Kan. 952** – Jeżeli wolność wyboru została w jakikolwiek sposób naruszona, jest on nieważny z mocy samego prawa. KPK/83: 170
KPK/17: 166
CS: 108
- Kan. 953** – § 1. Niezdolnym do głosowania jest:
- 1° niezdolny do aktu ludzkiego; KPK/83: 171 § 1
KPK/17: 167 § 1
CS: 109 § 1
  - 2° nie posiadający głosu czynnego; KPK/83: 171 § 1 n. 1
KPK/17: 167 § 1 n. 1
CS: 109 § 1 n. 1
  - 3° ten, kto publicznie porzucił wiarę katolicką lub publicznie odstąpił od jedności z Kościołem katolickim. KPK/83: 171 § 1 n. 2
KPK/17: 167 § 1 n. 5
CS: 109 § 1 n. 5
- § 2. Jeżeli ktoś z wymienionych został dopuszczony, jego głos jest bez znaczenia, ale sam wybór jest ważny, chyba że stwierdzono, iż po odliczeniu go wybrany nie uzyskałby wymaganej liczby głosów. KPK/83: 171 § 2
KPK/17: 167 § 2
CS: 109 § 2
- Kan. 954** – § 1. Aby głos był ważny, musi być:
- 1° wolny; stąd też nieważny jest głos, jeżeli elektor został skłoniony ciężką bojaźnią lub podstępem, bezpośrednio lub pośrednio, do wybrania pewnej osoby lub wielu osób rozłącznie; KPK/83: 172 § 1
KPK/17: 169 § 1
CS: 111 § 1
  - 2° tajny, pewny, bezwarunkowy, określony, z odrzuceniem zwyczaju przeciwnego. KPK/83: 172 § 1 n. 2
KPK/17: 169 § 1 n. 2
CS: 111 § 1 n. 2
- § 2. Warunki dołączone do głosu przed wyborem uważa się za nie dołączone. KPK/83: 172 § 2
KPK/17: 169 § 2
CS: 111 § 2
- Kan. 955** – § 1. Przed rozpoczęciem wyborów należy wyznaczyć spośród grona zespołu przynajmniej dwóch skrutatorów. KPK/83: 173 § 1
KPK/17: 171 § 1
CS: 113 § 1
- § 2. Skrutatorzy powinni zebrać głosy i wobec przewodniczącego sprawdzić, czy liczba oddanych kartek odpowiada liczbie elektorów, zbadać oddane głosy i ogłosić, ile każdy otrzymał. KPK/83: 173 § 2
KPK/17: 171 § 2
CS: 113 § 2
- § 3. Jeżeli liczba głosów nie jest równa liczbie wybierających, nic nie zostało dokonane. KPK/83: 173 § 3
KPK/17: 171 § 3
CS: 113 § 3

§ 4. Schedulae statim peracto unoquoque scrutinio vel post sessionem, si in eadem sessione habentur plura scrutinia, destruantur.

§ 5. Omnia electionis acta ab eo, qui actuarii munere fungitur, accurate describantur et, postquam coram electoribus perlecta sunt, saltem ab eodem actuario, praeside ac scrutatoribus subscribantur atque in archivo coetus asserventur.

Can. 956 – § 1. In electionibus, nisi aliter iure communi cavetur, id vim iuris habet, quod praesente quidem maiore parte eorum, qui convocari debent, placuit parti absolute maiori eorum, qui sunt praesentes, aut post duo inefficacia scrutinia parti relative maiori in tertio scrutinio; si vero suffragia aequalia fuerunt post tertium scrutinium, electus habeatur aetate senior, nisi agitur de electionibus inter solos clericos vel religiosos, quibus in casibus electus habeatur sacra ordinatione senior vel inter religiosos prima professione senior.¹

§ 2. Praesidis electionis est electum proclamare.

Can. 957 – § 1. Electio scripto vel alio legitimo modo statim intimanda est electo.²

§ 2. Electus debet intra octiduum utile a recepta intimatione computandum manifestare praesidi coetus, utrum electionem acceptet necne; secus electio effectum non habet.

§ 3. Si electus non acceptat, omne ius ex electione ortum amittit nec electio subsequenti acceptatione convalidatur; rursus autem eligi potest; coetus intra mensem a cognita notitia de electione non acceptata computandum ad novam electionem procedere debet.

Can. 958 – Electus acceptatione electionis, si confirmatione non eget, officium pleno iure statim obtinet, nisi aliter iure cavetur; secus non acquirit nisi ius ad exigendam confirmationem electionis.

¹ S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Patr. et Epp. Graeco-Melkitas), 29 maii 1789, n. 19; D. 3, 4, 3-4; 50, 1, 19; 50, 17, 160.

§ 4. Kartki od głosowania powinny być zniszczone natychmiast po każdym dokonaniem głosowaniu lub też po zakończeniu sesji, jeżeli na tej samej sesji odbywa się więcej głosowań.

KPK/17: 171 § 4
CS: 113 § 4

§ 5. Wszystkie czynności związane z wyborem powinny być pilnie zaprotokołowane przez pełniącego funkcję protokolanta, a następnie protokół powinien zostać odczytany wobec elektorów, podpisany przynajmniej przez tegoż protokolanta, przewodniczącego i skrutatorów oraz złożony w archiwum zespołu.

KPK/83: 173 § 4
KPK/17: 171 § 5
CS: 113 § 5

Kan. 956 – § 1. O ile nie zastrzega się czego innego w prawie powszechnym, przy wyborach moc prawa ma to, co odpowiada bezwzględnej większości obecnych, przy obecności większości tych, którzy powinni być wezwani, albo też to, co odpowiada względnej większości przy trzecim głosowaniu, po dwóch głosowaniach bezskutecznych. Jeżeli po trzecim głosowaniu głosy byłyby równe, powinien zostać wybrany starszy wiekiem. Jeżeli zaś chodzi o wybory spośród samych duchownych lub zakonników, to w tych wypadkach powinien zostać wybrany starszy święceniami lub, odnośnie do zakonników, starszy pierwszą profesją.

KPK/83: 119 n. 1
KPK/17: 101 § 1 n. 1
CS: 29 § 1 n. 1

§ 2. Do przewodniczącego należy ogłoszenie, kto został wybrany.

KPK/83: 176
KPK/17: 174
CS: 116

Kan. 957 – § 1. O wyborze należy natychmiast powiadomić elekta na piśmie lub w inny prawem przewidziany sposób.

KPK/83: 177 § 1
KPK/17: 175
CS: 117 § 1

§ 2. Elekt powinien w ciągu ośmiu użytecznych dni, licząc od przyjęcia powiadomienia, oznajmić przewodniczącemu zespołu, czy wybór przyjmuje, czy też nie. W przeciwnym razie wybór nie osiąga skutku.

KPK/83: 177 § 1
KPK/17: 175
CS: 117 § 2

§ 3. Jeśli elekt nie przyjmuje wyboru, traci wszelkie prawa zeń wynikające i nie odzyskuje go przez późniejsze wyrażenie zgody, może być jednak ponownie wybrany. W ciągu miesiąca od momentu otrzymania wiadomości o nie przyjęciu wyboru zespół powinien przystąpić do nowych wyborów.

KPK/83: 177 § 2
KPK/17: 176 § 1
CS: 118 § 1

Kan. 958 – Poprzez przyjęcie wyboru, o ile nie wymaga on zatwierdzenia, elekt natychmiast pełnoprawnie obejmuje urząd, chyba że prawem zastrzega się inaczej. W przeciwnym razie nabywa jedynie prawo do wystąpienia o zatwierdzenie wyboru.

KPK/83: 178
KPK/17: 176 § 2
CS: 118 § 2

² * Syn. Armen., a. 1911, 242.

Can. 959 – § 1. Electus, si electio confirmatione indiget, debet non ultra octo dies a die acceptatae electionis computandos confirmationem ab auctoritate competenti petere per se vel per alium; secus omni iure ex electione orto privatur, nisi probat se a petenda confirmatione iusto impedimento fuisse detentum.¹

§ 2. Ante acceptam confirmationem electo non licet se immiscere administrationi officii et actus ab eo forte positi nulli sunt.

Can. 960 – § 1. Auctoritati competenti, si electum repperit idoneum et electio ad normam iuris peracta est, confirmationem denegare non licet.

§ 2. Recepta confirmatione electus pleno iure officium obtinet, nisi aliter iure cavetur.

Art. II – De *postulatione*

Can. 961 – Electores, si electioni illius, quem aptiorem putant ac praeferunt, impedimentum canonicum obest, a quo dispensari potest, suis suffragiis eum possunt, nisi aliter iure cavetur, ab auctoritate competenti postulare.

Can. 962 – Ut postulatio vim habeat, saltem duae ex tribus partibus suffragiorum requiruntur; secus ad electionem procedatur, ac si nihil actum sit.

Can. 963 – § 1. Coetus postulationem quam primum nec ultra octo dies mittere debet ad auctoritatem competentem, ad quam pertinet electionem confirmare; quae auctoritas, si potestatem ab impedimento dispensandi non habet et postulationem admittere vult, dispensationem ab auctoritate competenti obtinere debet; si non requiritur confirmatio, postulatio mitti debet ad auctoritatem competentem ad dispensationem concedendam.

§ 2. Si intra praescriptum tempus postulatio missa non est, ipso iure nulla est et coetus pro ea vice ius eligendi amittit, nisi probat se a mittenda postulatione iusto impedimento detentum fuisse.

¹* Syn. Armen., a. 1911, 243.

Kan. 959 – § 1. Jeśli wybór wymaga zatwierdzenia, elekt powinien w czasie nie dłuższym niż osiem dni użytecznych, licząc od dnia przyjęcia wyboru, prosić osobiście lub przez kogoś innego kompetentną władzę o zatwierdzenie. Inaczej traci wszelkie uprawnienia wynikające z wyboru, chyba że udowodni, iż od złożenia prośby o zatwierdzenie powstrzymała go słuszna przeszkoda.

KPK/83: 179 § 1
KPK/17: 177 § 1
CS: 119 § 1

§ 2. Przed otrzymaniem zatwierdzenia elekt nie może ingerować w wykonywanie urzędu, a czynności przezeń ewentualnie podjęte są nieważne.

KPK/83: 179 § 4
KPK/17: 176 § 3
CS: 118 § 3

Kan. 960 – § 1. Kompetentna władza nie może odmówić zatwierdzenia, jeżeli uznała elekta za zdatnego, a wybór został dokonany zgodnie z przepisem prawa.

KPK/83: 179 § 2
KPK/17: 177 § 2
CS: 119 § 2

§ 2. Po otrzymaniu zatwierdzenia, elekt obejmuje pełnoprawnie urząd, chyba że prawo zastrzega co innego.

KPK/83: 179 § 5
KPK/17: 177 § 4
CS: 119 § 4

Art. II – Postulacja

Kan. 961 – Jeśli wyborowi tego, którego wyborcy wolą i uważają za odpowiedniego, stoi na drodze kanoniczna przeszkoda, od której można dyspensować, to mogą go swoimi głosami postulować u kompetentnej władzy, chyba że prawo zastrzega inaczej.

KPK/83: 180 § 1
KPK/17: 179 § 1
CS: 121 § 1

Kan. 962 – Do ważności postulacji wymaga się przynajmniej dwóch trzecich głosów. W przeciwnym razie, jeżeli przystępuje się do wyboru, nic nie zostało dokonane.

KPK/83: 181 § 1
KPK/17: 180 § 1
CS: 122 § 2

Kan. 963 – § 1. Zespół powinien jak najszybciej, w czasie nie przekraczającym ośmiu dni, przesłać postulację do kompetentnej władzy, do której należy zatwierdzenie wyboru. Władza ta, jeżeli nie jest zdolna udzielić dyspensy od przeszkody, a chce przyjąć postulację, powinna uzyskać dyspensę od kompetentnej władzy. Jeżeli nie jest wymagane potwierdzenie, postulacja powinna zostać przesłana do kompetentnej władzy dla udzielenia dyspensy.

KPK/83: 182 § 1
KPK/17: 181 § 1
CS: 123 § 1

§ 2. Jeżeli w przepisany czas nie przesłano postulacji, jest ona nieważna na mocy samego prawa, zaś zespół traci na ten raz prawo wyboru, o ile nie udowodni, że od wysłania postulacji był powstrzymany słuszną przeszkodą.

KPK/83: 182 § 2
KPK/17: 181 § 2
CS: 123 § 2

§ 3. Postulato nullum ius acquiritur ex postulatione; quam admittendi auctoritas competens obligatione non tenetur.

§ 4. Postulationem ad auctoritatem competentem missam electores revocare non possunt.

Can. 964 – § 1. Non admissa ab auctoritate competenti postulatione ius eligendi ad coetum redit.

§ 2. Admissio vero postulationis statim intimetur postulato et servetur can. 957, §§ 2 et 3.

§ 3. Qui admissam postulationem acceptat, pleno iure statim officium obtinet.

CAPUT II

De amissione officii

Can. 965 – § 1. Amittitur officium praeter alios casus iure praescriptos elapso tempore determinato, expleta aetate iure definita, renuntiatione, translatione, amotione necnon privatione.

§ 2. Resoluto quovis modo iure auctoritatis, a qua est collatum, officium non amittitur, nisi aliter iure cavetur.

§ 3. Elapso tempore determinato vel expleta aetate iure definita amissio officii effectum habet tantum a momento, quo ab auctoritate competenti scripto intimata est.

§ 4. Ei, qui ob expletam aetatem iure definitam aut renuntiationem officium amittit, titulus emeriti conferri potest.

Can. 966 – Amissio officii, quae effectum sortita est, quam primum omnibus nota fiat, quibus aliquod ius in provisione canonica officii competit.

Art. I – De renuntiatione

Can. 967 – Qui sui compos est, potest officio iusta de causa renuntiare.

- § 3. Postulowany nie nabywa żadnego prawa z postulacji, zaś kompetentna władza nie jest zobowiązana do jej przyjęcia. KPK/83: 182 § 3
KPK/17: 181 § 3
CS: 123 § 3
- § 4. Po wysłaniu postulacji do kompetentnej władzy, wyborcy nie mogą jej odwołać. KPK/83: 182 § 4
KPK/17: 181 § 4
CS: 123 § 4
- Kan. 964** – § 1. Gdy postulacja nie została dopuszczona przez kompetentną władzę, prawo wyboru powraca do zespołu. KPK/83: 183 § 1
KPK/17: 182 § 1
CS: 124 § 1
- § 2. O dopuszczeniu postulacji należy zaraz powiadomić postulowanego oraz zachować kan. 957 §§ 2 i 3. KPK/83: 183 § 2
KPK/17: 182 § 2
CS: 124 § 2
- § 3. Kto przyjmie dopuszczoną postulację, natychmiast pełnoprawnie uzyskuje urząd. KPK/83: 183 § 3
KPK/17: 182 § 3
CS: 124 § 2

ROZDZIAŁ II

Utrata urzędu

- Kan. 965** – § 1. Oprócz innych przypadków przepisanych prawem, utrata urzędu następuje przez upływ wyznaczonego czasu, osiągnięcie określonego prawem wieku, rezygnacja, przeniesienie, odwołanie oraz pozbawienie. KPK/83: 184 § 1
KPK/17: 183 § 1
CS: 125 § 1
- § 2. Nie traci się urzędu po ustaniu w jakikolwiek sposób władzy, która go nadała, chyba że prawo zastrzega inaczej. KPK/83: 184 § 2
KPK/17: 183 § 2
CS: 125 § 2
- § 3. Utrata urzędu wskutek upływu wyznaczonego czasu lub osiągnięcia określonego prawem wieku następuje dopiero od momentu pisemnego powiadomienia ze strony kompetentnej władzy. KPK/83: 186
- § 4. Temu, kto utracił urząd przez osiągnięcie określonego prawem wieku lub przez rezygnację, można przyznać tytuł emeryta. KPK/83: 185
- Kan. 966** – Utrata urzędu, która stała się faktem, powinna być podana do wiadomości wszystkim, którym przysługuje jakieś prawo do powierzenia urzędu. KPK/83: 184 § 3
KPK/17: 191 § 2
CS: 133 § 2

Art. I – Rezygnacja

- Kan. 967** – Każdy, kto jest poczytalny, może dla słusznej przyczyny złożyć rezygnację z urzędu. KPK/83: 187
KPK/17: 184
CS: 126

Can. 968 – Renuntiatio facta ex metu gravi et iniuste incusso, dolo, errore substantiali aut simoniace ipso iure nulla est.

Can. 969 – Renuntiatio, ut valeat, scripto vel coram duobus testibus auctoritati fieri debet, cui provisio canonica officii, de quo agitur, competit; nisi acceptatione eget, statim effectum sortitur.

Can. 970 – § 1. Renuntiatio, quae acceptatione eget, effectum sortitur, postquam renuntianti acceptatio renuntiationis intimata est; si vero intra tres menses renuntianti acceptatio renuntiationis intimata non est, renuntiatio omni vi caret.

§ 2. Renuntiatio non nisi antequam eius acceptatio intimata est, a renuntiante revocari potest.

§ 3. Auctoritas renuntiationem iusta et proportionata causa non innixam ne acceptet.

Can. 971 – Ille, qui officio renuntiavit, idem officium alio ex titulo consequi potest.

Art. II – De translatione

Can. 972 – § 1. Translatio ab eo tantum fieri potest, qui ius habet providendi officio, quod amittitur, et simul officio, quod confertur.¹

§ 2. Si translatio fit invito eo, qui officium detinet, requiritur gravis causa et servetur modus procedendi iure praescriptus salvis normis circa sodales instituti religiosi vel societatis vitae communis ad instar religiosorum et firmo semper iure rationes contrarias exponendi.

§ 3. Translatio ut effectum sortiatur, scripto intimanda est.

Can. 973 – § 1. In casu translationis prius officium vacat capta possessione canonica alterius officii, nisi aliter iure cautum aut ab auctoritate competenti praescriptum est.

¹ Nic. II, can. 10.

- Kan. 968** – Z mocy samego prawa nieważna jest rezygnacja dokonana pod wpływem ciężkiej i niesprawiedliwej bojaźni, podstępny, istotnego błędu lub symonii. KPK/83: 188
KPK/17: 185
CS: 127
- Kan. 969** – Aby rezygnacja była ważna, należy na piśmie lub wobec dwóch świadków przedłożyć ją tej władzy, do której należy powierzanie rzeczonych urzędów. Jeśli nie wymaga akceptacji, natychmiast osiąga skutek. KPK/83: 189 § 1
KPK/17: 186, 197 § 1, 2
CS: 128, 129 § 1, 2
- Kan. 970** – § 1. Rezygnacja, która wymaga akceptacji, osiąga skutek po zawiadomieniu o jej przyjęciu tego, kto ją złożył. Jeżeli jednak rezygnujący nie zostanie w ciągu trzech miesięcy zawiadomiony o przyjęciu rezygnacji, traci ona wszelką moc. KPK/83: 189 § 3
KPK/17: 190 § 2
CS: 132 § 2
- § 2. Rezygnacja może być odwołana przez tego, kto ją składa, dopóki nie zostanie zawiadomiony o jej przyjęciu. KPK/83: 189 § 4
CS: 131 § 2
- § 3. Władza nie powinna przyjmować rezygnacji nie uzasadnionej słuszną i proporcjonalną przyczyną. KPK/83: 189 § 2
KPK/17: 189 § 1
CS: 131 § 1
- Kan. 971** – Ten, kto zrezygnował z urzędu, może otrzymać ten sam urząd z innego tytułu. KPK/83: 189 § 4
KPK/17: 191 § 1
CS: 133 § 1

Art. II – Przeniesienie

- Kan. 972** – § 1. Przeniesienia może dokonać jedynie ten, komu przysługuje prawo powierzenia zarówno urzędu, który się zwalnia, jak i urzędu, który jest powierzany. KPK/83: 190 § 1
KPK/17: 193 § 1
CS: 135 § 1
- § 2. Jeżeli przeniesienie dokonuje się wbrew woli piastującego urząd, wymagana jest poważna przyczyna oraz należy zachować sposób postępowania przepisany prawem, bez naruszania norm dotyczących członków instytutu zakonnego oraz stowarzyszeń życia wspólnego na wzór zakonników; zawsze też należy zachować prawo wysunięcia racji przeciwnych. KPK/83: 190 § 2
KPK/17: 193 § 2
CS: 135 § 2
- § 3. Aby przeniesienie osiągnęło skutek, powinno być zakomunikowane na piśmie. KPK/83: 190 § 3
- Kan. 973** – § 1. W przypadku przeniesienia poprzedni urząd wakuje od momentu kanonicznego objęcia drugiego urzędu, chyba że prawo zastrzega inaczej albo co innego zarządzi kompetentna władza. KPK/83: 191 § 1
KPK/17: 194 § 1
CS: 136 § 1

§ 2. Remunerationem cum priore officio conexam translatus percipit, donec alterius possessionem canonicam ceperit.

Art. III – De amotione

Can. 974 – § 1. Ab officio aliquis amovetur sive decreto ab auctoritate competenti legitime lato servatis quidem iuribus forte ex contractu quaesitis sive ipso iure ad normam can. 976.

§ 2. Decretum amotionis ut effectum sortiatur, scripto intimandum est.

Can. 975 – § 1. Nisi aliter iure cavetur, ab officio quod confertur ad tempus indeterminatum non potest aliquis amoveri nisi gravi de causa et servato modo iure praescripto; idem valet, ut quis ab officio, quod ad tempus determinatum confertur, amoveri possit, antequam hoc tempus elapsum est.

§ 2. Ab officio, quod secundum iuris praescripta alicui confertur ad prudentem discretionem auctoritatis competentis, potest aliquis iusta de causa de iudicio eiusdem auctoritatis aestimanda amoveri aequitate servata.

Can. 976 – § 1. Ipso iure ab officio amovetur:

- 1° qui statum clericalem amisit;
- 2° qui fidem catholicam publice abiecit vel a communione cum Ecclesia catholica publice defecit;
- 3° clericus, qui matrimonium, etsi civile tantum, attentavit.

§ 2. Amotio, de qua in § 1, nn. 2 et 3, urgeri tantum potest, si de eadem auctoritatis competentis declaratione constat.

Can. 977 – Si quis non quidem ipso iure, sed per decretum auctoritatis competentis amovetur ab officio, quo eiusdem subsistentiae providetur, eadem auctoritas curet, ut ipsius subsistentiae per congruum tempus prospiciatur, nisi aliter provisum est.

Art. IV – De privatione

Can. 978 – Privatio officii non nisi in poenam delicti infligi potest.

§ 2. Przeniesiony pobiera wynagrodzenie związane z poprzednim urzędem do czasu kanonicznego objęcia drugiego.

KPK/83: 191 § 2
KPK/17: 194 § 2
CS: 136 § 2

Art. III – Odwołanie

Kan. 974 – § 1. Z urzędu zostaje ktoś odwołany albo dekretem wydanym zgodnie z prawem przez kompetentną władzę, z zachowaniem jednak uprawnień nabytych ewentualnie w drodze umowy, albo też na mocy samego prawa zgodnie z przepisem kan. 976.

KPK/83: 192
KPK/17: 192 § 1
CS: 134 § 1

§ 2. Aby dekret odwołania osiągnął skutek, musi być zakomunikowany na piśmie.

KPK/83: 193 § 1
KPK/17: 192 § 3
CS: 134 § 3

Kan. 975 – § 1. Z urzędu nadawanego na czas nieokreślony nie może być ktoś odwołany inaczej, jak z poważnej przyczyny i z zachowaniem sposobu postępowania określonego prawem. To samo ma zastosowanie, aby można było odwołać kogoś z urzędu nadawanego na czas określony przed upływem tego czasu.

KPK/83: 193 § 1, 2
KPK/17: 192 § 2
CS: 134

§ 2. Z urzędu, powierzonego komuś według przepisów prawa zgodnie z roztropnym rozeznaniem kompetentnej władzy, można go odwołać z powodu słusznej przyczyny, ocenianej przez tę władzę, z zachowaniem sprawiedliwości.

KPK/83: 193 § 3
KPK/17: 192 § 3
CS: 134 § 3

Kan. 976 – § 1. Mocą samego prawa z urzędu zostaje odwołany:

KPK/83: 194 § 1
KPK/17: 188
CS: 130

1° kto utracił stan duchowny;

KPK/83: 194 § 1 n. 1

2° kto publicznie porzucił wiarę katolicką albo publicznie odstąpił od jedności z Kościołem katolickim;

KPK/83: 194 § 1 n. 2
KPK/17: 188 n. 4
CS: 130 n. 4

3° duchowny, który usiłował zawrzeć małżeństwo, choćby tylko cywilne.

KPK/83: 194 § 1 n. 3
KPK/17: 188 n. 5
CS: 130 n. 5

§ 2. Odwołanie, o którym mowa w § 1, n. 2 i 3, tylko wtedy może być egzekwowane, jeżeli fakt ten stwierdziła kompetentna władza.

KPK/83: 194 § 2

Kan. 977 – Jeżeli ktoś, jednak nie na mocy samego prawa, lecz dekretem kompetentnej władzy zostaje odwołany z urzędu, który był podstawą jego utrzymania, wtedy ta sama władza powinna zatroszczyć się o zabezpieczenie odwołanemu utrzymania przez odpowiedni czas, chyba że zaradzono temu w inny sposób.

KPK/83: 195

Art. IV – Pozbawienie

Kan. 978 – Pozbawienie urzędu może być wymierzone jedynie jako kara za przestępstwo.

KPK/83: 196 § 1

TITULUS XXI DE POTESTATE REGIMINIS

Can. 979 – § 1. Potestatis regiminis, quae ex divina institutione est in Ecclesia, ad normam iuris habiles sunt, qui in ordine sacro sunt constituti.¹

§ 2. In exercitio potestatis regiminis ceteri christifideles ad normam iuris cooperari possunt.²

Can. 980 – § 1. Potestas regiminis alia est fori externi, alia fori interni sive sacramentalis sive non sacramentalis.

§ 2. Si potestas regiminis exercetur pro solo foro interno, effectus, quos eius exercitium natum est habere pro foro externo, in hoc foro non recognoscuntur, nisi quatenus id determinatis pro casibus iure statuitur.

Can. 981 – § 1. Potestas regiminis ordinaria ea est, quae ipso iure alicui officio adnectitur; delegata, quae ipsi personae non mediante officio conceditur.³

§ 2. Potestas regiminis ordinaria potest esse sive propria sive vicaria.

Can. 982 – § 1. Facultates habituales reguntur praescriptis de potestate delegata.

§ 2. Facultas habitualis vero Hierarchae concessa, nisi in eius concessione aliter cautum est aut electa est industria personae, non perimitur resolutio iure Hierarchae, cui concessa est, sed transit ad quemvis Hierarcham, qui ei in regimine succedit.

Can. 983 – § 1. Ei, qui delegatum se asserit, incumbit onus probandae delegationis.

¹ Pius VI, const. *Auctorem fidei*, 28 aug. 1794, prop. 2, Synodi Pistorien., damn.

² Vat. II, const. *Lumen gentium*, 33 „Praeter”; decr. *Apostolicam actuositatem*, 24 „Quaedam”; Paulus VI, litt. ap. *Cum matrimonialium*, 8 sep. 1973, artt. V-VI; Secret. Status, facultas data Sign. Apost., 1 oct. 1974.

TYTUŁ XXI WŁADZA RZĄDZENIA

- Kan. 979** – § 1. Do sprawowania władzy rządzenia, która z ustanowienia Bożego jest w Kościele, zdadni są, zgodnie z przepisami prawa ci, którzy otrzymali święcenia. KPK/83: 129 § 1
KPK/17: 196
CS: 138
- § 2. W wykonywaniu władzy rządzenia mogą współpracować stosownie do przepisów prawa pozostali chrześcijanie. KPK/83: 129 § 2
- Kan. 980** – § 1. Władza rządzenia inna jest w zakresie zewnętrznym, inna w zakresie wewnętrznym czy to sakramentalnym, czy nie sakramentalnym. KPK/17: 196
CS: 138
- § 2. Jeżeli władza rządzenia wykonywana jest jedynie w zakresie wewnętrznym, skutki, jakie jej wykonywanie zdolne jest wywołać w zakresie zewnętrznym, nie są w tym zakresie uznawane, chyba, że jest to postanowione w określonych przez prawo przypadkach. KPK/83: 130
KPK/17: 202 § 1
CS: 143 § 1
- Kan. 981** – § 1. Władza rządzenia jest zwyczajna, jeśli na mocy samego prawa łączy się z jakimś urzędem; jest delegowana, gdy zostaje udzielona samej osobie, nie z racji urzędu. KPK/83: 131 § 1
KPK/17: 197 § 1
CS: 139 § 1
- § 2. Zwyczajna władza rządzenia może być własna lub zastępcza. KPK/83: 131 § 2
KPK/17: 197 § 2
CS: 139 § 2
- Kan. 982** – § 1. Do uprawnień habitualnych stosuje się przepisy o władzy delegowanej. KPK/83: 132 § 1
- § 2. Jeśli w akcie udzielenia czego innego nie zastrzeżono albo nie udzielono czegoś ze względu na osobę, upoważnienie habitualne udzielone Hierarsze nie wygasa z ustaniem władzy Hierarchy, który je otrzymał, ale przechodzi na Hierarchę, który jest jego następcą w rządzeniu. KPK/83: 132 § 2
KPK/17: 66 § 2
- Kan. 983** – § 1. Kto twierdzi, że jest delegowany, ma obowiązek udowodnienia delegacji. KPK/83: 131 § 3
KPK/17: 200 § 2
CS: 141 § 2; SN: 6 § 2

³ S.C. de Prop. Fide, litt. encycl. (ad Deleg. Ap. pro Orient.), 8 nov. 1882.

§ 2. Delegatus, qui sive circa res sive circa personas fines sui mandati excedit, nihil agit.¹

§ 3. Fines sui mandati excedere non intellegitur delegatus, qui alio modo ac in mandato determinatur, ea peragit, ad quae delegatus est, nisi modus ab ipso delegante ad validitatem est praescriptus.

Can. 984 – § 1. Hierarchae sunt praeter Romanum Pontificem imprimis Patriarcha, Archiepiscopus maior, Metropolita, qui Ecclesiae metropolitanae sui iuris praeest, atque Episcopus eparchialis necnon illi, qui eis interim in regimine ad normam iuris succedunt.²

§ 2. Hierarchae loci, praeter Romanum Pontificem, sunt Episcopus eparchialis, Exarchus, Administrator apostolicus, ii, qui, si praedicti desunt, interim legitime succedunt in regimine, itemque Protosyncellus et Syncellus; Patriarcha vero, Archiepiscopus maior, Metropolita, qui Ecclesiae metropolitanae sui iuris praeest, necnon illi, qui eis interim in regimine ad normam iuris succedunt, sunt Hierarchae loci tantum circa eparchiam, quam regunt, firmo can. 101.

§ 3. Superiores maiores in institutis vitae consecratae, qui potestate regiminis ordinaria praediti sunt, etiam sunt Hierarchae, sed non loci.

Can. 985 – § 1. Potestas regiminis distinguitur in legislativam, executivam et iudicalem.

§ 2. Potestas legislativa exercenda est modo iure praescripto et ea, quam in Ecclesia habet legislator infra supremam Ecclesiae auctoritatem, delegari valide non potest, nisi aliter iure communi cavetur; a legislatore inferiore lex iuri superiori contraria valide ferri non potest.

§ 3. Potestas iudicialis, quam habent iudices aut collegia iudicialia, exercenda est modo iure praescripto et delegari valide non potest nisi ad actus cuivis decreto aut sententiae praeparatorios perficiendos.

Can. 986 – Potestatem executivam aliquis, etsi extra fines territorii existens, exercere potest in subditos, etiam a territorio absentes, nisi

¹ S. Leo M., litt. *Quanta fraternitati*, a. 446, „Multum stupeo”; C. 2, 12 (13), 10; 7, 48.

- § 2. Delegowany działa nieważnie, jeśli przekracza granice swego zlecenia, dotyczące czy to rzeczy, czy osób. KPK/83: 131 § 1
KPK/17: 203 § 1
CS: 144 § 1; SN: 8 § 1
- § 3. Nie uważa się, że delegowany przekroczył granice swojego zlecenia, gdy w inny sposób, niż to określało zlecenie, wykonał swoją delegację, chyba że sposób został przepisany do ważności przez samego delegującego. KPK/83: 133 § 2
KPK/17: 203 § 2
CS: 144 § 2; SN: 8 § 2
- Kan. 984** – § 1. Hierarchami są: oprócz Biskupa Rzymskiego, przede wszystkim Patriarcha, Arcybiskup większy, Metropolita stojący na czele Kościoła metropolitalnego sui iuris, Biskup eparchialny i ci, którzy czasowo go zastępują w rządzeniu, stosownie do przepisów prawa. KPK/83: 134 § 1
KPK/17: 198 § 1
PA: 306 § 2 n. 1
- § 2. Hierarchami miejsca, oprócz Biskupa Rzymskiego są: Biskup eparchialny, Egzarcha, Administrator apostolski, ci, którzy, podczas nieobecności wymienionych, czasowo zastępują ich w rządzeniu oraz Protosyncel i Syncel. Natomiast Patriarcha, Arcybiskup większy, Metropolita stojący na czele Kościoła metropolitalnego sui iuris i ci, którzy ich czasowo w rządzeniu stosownie do przepisów prawa zastępują, są Hierarchami miejsca tylko w eparchii, którą rządzą, z zachowaniem kan. 101. KPK/83: 134 § 2
KPK/17: 198 § 2
PA: 306 § 2 n. 2
- § 3. Wyżsi przełożeni w instytutach życia konsekrowanego, posiadający zwyczajną władzę rządzenia, także są Hierarchami, ale nie miejsca. KPK/83: 134 § 1, 2
KPK/17: 198 § 1, 2
PA: 306 § 2 n. 1, 2
- Kan. 985** – § 1. Władza rządzenia dzieli się na ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. KPK/83: 135 § 1
- § 2. Władza ustawodawcza winna być wykonywana w sposób przepisany prawem, a ta, którą posiada ustawodawca kościelny, niższy od władzy najwyższej, nie może być ważnie delegowana, chyba że coś innego zastrzega prawo wspólne. Niższy ustawodawca nie może ważnie wydać ustawy przeciwnej wyższemu prawu. KPK/83: 135 § 2
- § 3. Władza sądownicza, którą posiadają sędziowie lub kolegia sędziowskie, winna być wykonywana w sposób przewidziany prawem i ważnie nie może być delegowana, chyba że chodzi o dokonanie aktów przygotowawczych jakiegoś dekretu lub wyroku. KPK/83: 135 § 3
- Kan. 986** – Władzę wykonawczą może ktoś wykonywać – jeśli coś innego nie wynika z natury rzeczy lub z przepisu prawa – nawet przeby- KPK/83: 136
KPK/17: 201 § 1, 3

² Benedictus XII, a. 1341, prop. 85, Armenorum, damn.

aliter iure communi cavetur vel ex natura rei constat; in peregrinos in territorio actu degentes, si agitur de favoribus concedendis aut de executioni mandando sive iure communi sive iure particulari, quo ipsi ad normam can. 1491, § 3 tenentur.¹

Can. 987 – Quae iure communi et iure particulari Ecclesiae sui iuris nominatim Episcopo eparchiali in ambitu potestatis regiminis executivae tribuuntur, intelleguntur competere soli Episcopo eparchiali et Exarcho exclusis Protosyncello et Syncellis nisi de mandato speciali.

Can. 988 – § 1. Potestas executiva ordinaria delegari potest sive ad actum sive ad universitatem casuum, nisi aliter iure expresse cavetur.

§ 2. Potestas executiva a Sede Apostolica vel a Patriarcha delegata subdelegari potest sive ad actum sive ad universitatem casuum, nisi electa est industria personae aut subdelegatio est expresse prohibita.

§ 3. Potestas executiva delegata ab alia auctoritate potestatem ordinariam habente, si ad universitatem casuum delegata est, in singulis tantum casibus subdelegari potest; si vero ad actum aut ad actus determinatos delegata est, subdelegari valide non potest nisi de expressa concessione delegantis.²

§ 4. Nulla potestas subdelegata iterum valide subdelegari potest, nisi id expresse a delegante concessum est.

Can. 989 – Potestas executiva ordinaria necnon potestas ad universitatem casuum delegata late interpretanda est, alia vero quaelibet stricte; cui tamen potestas delegata est, ea quoque intelleguntur concessa, sine quibus eadem potestas exerceri non potest.³

Can. 990 – § 1. Potestas executiva pluribus delegata praesumitur eisdem delegata singillatim.

§ 2. Pluribus singillatim ad idem negotium agendum delegatis, qui prius negotium tractare incohavit, alios ab eodem agendo excludit,

¹ Nic. I, can. 6; Constantinop. I, can. 2; Ant. can. 22; Sard. can. 3; Constantinop. IV, can. 23.

* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. 1, 5; pars III, cap. IV, 24; D. 1, 18, 3.

wając poza terytorium, w stosunku do swoich podwładnych, także nieobecnych na terytorium. W stosunku do podróżnych, aktualnie przebywających na terytorium, jeśli chodzi o udzielenie tego, co korzystne, albo wykonanie tego, co jest nakazane prawem wspólnym lub partykularnym, którym są związani na mocy kan. 1491 § 3.

CS: 142 § 1, 3; SN: 7 § 1

Kan. 987 – To, co przez prawo wspólne i prawo partykularne Kościoła sui iuris zostało imiennie Biskupowi eparchialnemu przyznane w zakresie władzy rządzenia, należy rozumieć jako przysługujące wyłącznie Biskupowi eparchialnemu i Egzarchowi z wyłączeniem Protosyncela i Syn-cela, chyba że otrzymają specjalne zlecenie.

KPK/83: 134 § 3

Kan. 988 – § 1. Zwyczajna władza wykonawcza może być delegowana tak do poszczególnego aktu, jak do ogółu spraw, chyba że prawo wyraźnie zastrzega inaczej.

KPK/83: 137 § 1
KPK/17: 199 § 1
CS: 140 § 1; SN: 5 § 1

§ 2. Władza wykonawcza delegowana przez Stolicę Apostolską lub przez Patriarchę może być subdelegowana do poszczególnego aktu lub do ogółu spraw, chyba że została przekazana ze względu na osobiste przymioty albo subdelegacja została wyraźnie zakazana.

KPK/83: 137 § 2
KPK/17: 199 § 2
CS: 140 § 2; SN: 5 § 2

§ 3. Władza wykonawcza delegowana przez inny autorytet posiadający władzę zwyczajną, jeżeli jest delegowana do ogółu spraw, może być subdelegowana tylko do poszczególnych przypadków. Jeżeli jednak została delegowana do jednego lub określonych aktów, nie może być ważnie subdelegowana, chyba że delegujący wyraźnie na to zezwolił.

KPK/83: 137 § 3
KPK/17: 199 § 3, 4
CS: 140 § 3; SN: 5 § 3

§ 4. Żadna władza subdelegowana nie może być ponownie ważnie subdelegowana, chyba że subdelegujący wyraźnie na to zezwolił.

KPK/83: 137 § 4
KPK/17: 199 § 5
CS: 140 § 4; SN: 5 § 4

Kan. 989 – Zwyczajna władza wykonawcza oraz władza delegowana do ogółu spraw winna być szeroko interpretowana; każda zaś inna ściśle. Komu jednak została delegowana władza, uważa się, że otrzymał upoważnienie do wykonania wszystkiego, co warunkuje użycie tej władzy.

KPK/83: 138
KPK/17: 200 § 1
CS: 141 § 1; SN: 6 § 1

Kan. 990 – § 1. Władzę wykonawczą delegowaną kilku osobom traktuje się tak, jak delegowaną pojedynczo każdemu.

KPK/83: 140 § 3
KPK/17: 205 § 1
CS: 147 § 1; SN: 9 § 1

§ 2. Gdy do załatwienia tej samej sprawy zostało kilku delegowanych pojedynczo, ten kto pierwszy zaczął załatwiać sprawę, wyklucza od tego

KPK/83: 140 § 1
KPK/17: 205 § 2
CS: 147 § 2; SN: 9 § 2

²D. 1, 21, 1, pr. et 5.

³D. 2, 1, 2.

nisi postea impeditus est aut in negotio peragendo ulterius procedere noluit.

§ 3. Pluribus collegialiter ad negotium agendum delegatis omnes procedere debent secundum praescripta de actibus collegialibus statuta, nisi in mandato aliter cautum est.

Can. 991 – § 1. Potestas ordinaria amittitur amisso officio, cui adnexa est.

§ 2. Nisi aliter iure cavetur, suspenditur potestas ordinaria, si contra privationem vel amotionem ab officio legitime appellatur vel recursus interponitur.

Can. 992 – § 1. Potestas delegata amittitur expleto mandato; elapso tempore collationis vel exhausto numero casuum, pro quibus collata est; cessante causa finali delegationis; revocatione delegantis delegato directe intimata necnon renuntiatione delegati deleganti facta et ab eo acceptata; non autem resoluta iure delegantis, nisi ex appositis clausulis apparet.¹

§ 2. Actus vero ex potestate delegata, quae exercetur pro solo foro interno, positus per inadvertentiam elapso tempore vel exhausto numero casuum validus est.

Can. 993 – Potestas regiminis executiva non suspenditur interposito recursu, nisi aliter iure communi expresse cavetur.

Can. 994 – In errore communi de facto aut de iure itemque in dubio positivo et probabili sive iuris sive facti supplet Ecclesia pro foro et externo et interno potestatem regiminis executivam.

Can. 995 – Praescripta iuris de potestate regiminis executiva valent, nisi aliter iure communi cavetur vel ex natura rei constat, etiam de potestate, de qua in cann. 441, § 1 et 511, § 1 et de facultatibus, quae ad validam sacramentorum celebrationem aut ministrationem iure requiruntur.

¹ D. 2, 1, 6; 5, 1, 58.

samego działania innych, chyba że później nie może on lub nie chce prowadzić dalej rozpoczętej sprawy.

§ 3. Wszyscy delegowani kolegialnie do załatwienia sprawy, winni działać według przepisów stanowiących o aktach kolegialnych, chyba że w zleceniu inaczej zastrzeżono.

KPK/83: 140 § 2
KPK/17: 205 § 3
CS: 147 § 3; SN: 9 § 3

Kan. 991 – § 1. Władza zwyczajna wygasa wraz z utratą urzędu, z którym jest złączona.

KPK/83: 143 § 1
KPK/17: 208
CS: 150

§ 2. Władza zwyczajna ulega zawieszeniu, jeśli zgodnie z prawem złożono apelację lub rekurs o pozbawienie urzędu lub usunięcie z niego, chyba że prawo zastrzega coś innego.

KPK/83: 143 § 2
KPK/17: 208
CS: 151 § 1; SN: 12 § 1

Kan. 992 – § 1. Władza delegowana wygasa: po wykonaniu zlecenia; po upływie czasu lub po wyczerpaniu liczby przypadków, dla których była udzielona; na skutek ustania przyczyny celowej delegacji; przez odwołanie dokonane przez delegującego i podane bezpośrednio do wiadomości delegowanego, a także w wypadku rezygnacji ze strony delegowanego, po powiadomieniu delegującego i jej przyjęciu. Nie ustaje natomiast w wypadku wygaśnięcia władzy delegującego, chyba że coś innego wynika z dołączonych klauzul.

KPK/83: 142 § 1
KPK/17: 207 § 1
CS: 149 § 1 n. 1; SN: 11 § 1

§ 2. Ważny jest jednak akt władzy delegowanej zakresu wewnętrznego dokonany przez nieuwagę po upływie czasu lub po wyczerpaniu liczby przypadków, dla których jej udzielono.

KPK/83: 142 § 2
KPK/17: 207 § 2
CS: 149 § 1 n. 2

Kan. 993 – Wykonawcza władza rządzenia nie ulega zawieszeniu po złożeniu rekursu, chyba że prawo wspólne wyraźnie inaczej stanowi.

CS: 151 § 2; SN: 12 § 2

Kan. 994 – W przypadku błędu powszechnego, faktycznego czy prawnego, a także w przypadku wątpliwości pozytywnej i prawdopodobnej, prawnej lub faktycznej, Kościół uzupełnia wykonawczą władzę rządzenia, zarówno w zakresie zewnętrznym, jak i wewnętrznym.

KPK/83: 144 § 1
KPK/17: 209
CS: 152; SN: 13

Kan. 995 – Przepisy prawa o wykonawczej władzy rządzenia, jeśli inaczej prawo wspólne nie stanowi lub co innego nie wynika z natury rzeczy, odnoszą się także do władzy, o której mowa w kan. 441 § 1 i 511 § 1 oraz do uprawnień, które są wymagane przez prawo do ważnego celebrowania lub sprawowania sakramentów.

KPK/83: 144 § 2,
596 § 3
CS: 153

TITULUS XXII
DE RECURSIBUS ADVERSUS DECRETA
ADMINISTRATIVA

Can. 996 – Quae in canonibus huius tituli de decretis statuuntur, applicanda sunt ad omnes actus administrativos singulares, qui in foro externo ex quavis legitima potestate in Ecclesia extra iudicium ponuntur, eis exceptis, qui a Romano Pontifice vel a Concilio Oecumenico feruntur.

Can. 997 – § 1. Qui se decreto gravatum esse censet, potest ad auctoritatem superiorem ei, qui hoc decretum tulit, ad normam iuris recurrere.

§ 2. Primus recursus adversus decreta Protosyncelli vel Syncellorum ad Episcopum eparchialem interponitur, adversus vero decreta eorum, qui ex potestate delegata agunt, ad delegantem.

Can. 998 – § 1. Valde optandum est, ut, si quis gravatum se decreto putat, non fiat inter ipsum et decreti auctorem contentio, sed inter eos de aequa solutione quaerenda tractetur, gravibus quoque hominibus ad mediationem vel studium forte adhibitis ita, ut per voluntariam decreti emendationem vel per iustam compensationem vel per aliam idoneam viam controversia dirimatur.

§ 2. De his auctoritas superior partes hortetur, antequam recursum recipit.

Can. 999 – § 1. Antequam aliquis recursum interponit, debet revocationem vel emendationem decreti scripto ab eiusdem auctore petere intra peremptorium terminum decem dierum a die intimationis decreti computandum; qua petitione facta etiam suspensio executionis ipso iure petita intellegitur.

§ 2. Obligatio petendi revocationem vel emendationem decreti non urget, si agitur de primo recursu adversus decreta, de quibus in can. 997, § 2,

Kan. 997 § 1 – *Prawo do wniesienia rekursu hierarchicznego mają jedynie osoby fizyczne działające pojedynczo lub zespołowo, nie zaś stowarzyszenia chrześci-*

TYTUŁ XXII REKURSY PRZECIWKO DEKRETOM ADMINISTRACYJNYM

Kan. 996 – To, co w kanonach tego tytułu stanowi się o dekreтах, winno być stosowane także do wszystkich poszczególnych aktów administracyjnych, wydanych w zakresie zewnętrznym pozasądowym przez jakąkolwiek władzę w Kościele, z wyjątkiem tych, które są wydane przez Biskupa Rzymskiego lub przez sobór powszechny. KPK/83: 1732

Kan. 997 – § 1. Kto twierdzi, że jest pokrzywdzony dekretem, może wnieść rekurs do wyższego przełożonego tego, kto ten dekret wydał, według norm prawa. KPK/83: 1737 § 1
CS: 145

§ 2. Pierwszy rekurs przeciwko dekretoowi Protosyncela lub Syncelów powinien zostać wniesiony do Biskupa eparchialnego, zaś przeciwko dekretoom tych, którzy działają na podstawie władzy delegowanej, do delegującego.

Kan. 998 – § 1. Jest usilnym życzeniem, by – ilekroć czuje się ktoś pokrzywdzony dekretem – unikać sporu między nim a autorem dekretu i szukać słusznego między nimi rozwiązania, posługując się w razie potrzeby poważnymi osobami dla podjęcia mediacji i rozważania sprawy, tak by przez dobrowolne poprawienie dekretu lub przez sprawiedliwe wyrównanie albo na innej odpowiedniej drodze rozwiązać spór. KPK/83: 1733 § 1

§ 2. Wyższa władza powinna do tego zachęcać strony, zanim przyjmie rekurs. KPK/83: 1733 § 3

Kan. 999 – § 1. Zanim ktoś wnieśnie rekurs, powinien na piśmie prosić samego autora o odwołanie lub poprawienie dekretu w terminie zawitym 10 dni liczonym od dnia otrzymania dekretu; rozumie się, że prośba ta także zawiesza z mocy samego prawa wykonanie dekretu. KPK/83: 1734 § 1,
2, 3

§ 2. Obowiązek proszenia o odwołanie lub poprawienie dekretu nie ma miejsca, jeśli chodzi o pierwszy rekurs przeciwko dekretoom, o których w KPK/83: 1734 § 3
n. 1, 2

vel si agitur de ulterioribus recursibus exceptis recursibus adversus decreta Episcopi eparchialis, quibus quivis primus recursus decisis est.

Can. 1000 – § 1. In casibus, in quibus recursus suspendit decreti executionem, idem efficit etiam petitio, de qua in can. 999, § 1.

§ 2. In ceteris casibus, nisi intra decem dies a recepta petitione computandos auctor decreti executionem eius suspendit, potest suspensio interim peti ab auctoritate superiore, quae eam decernere potest tantum gravi de causa et cauto, ne quid salus animarum detrimenti capiat; si postea recursus interponitur, auctoritas, quae de recursu videt, decernat, utrum suspensio executionis decreti sit confirmanda an revocanda.

§ 3. Si nullus recursus intra statutum terminum adversus decretum interpositus est vel si recursus tantum ad petendam reparationem damnorum interpositus est, suspensio executionis decreti ipso iure cessat.

Can. 1001 – § 1. Recursus interponi debet intra peremptorium terminum quindecim dierum.

§ 2. Terminus quindecim dierum decurrit:

- 1° in casu, in quo petitio revocationis vel emendationis decreti praemitenda est, ex die intimationis decreti, quo auctor prius decretum emendavit vel petitionem reiecit, aut, si nihil decrevit, ex tricesimo die a recepta petitione computando;
- 2° in ceteris casibus ex die, quo decretum intimatum est.

Can. 1002 – Auctoritas superior decretum, quo recursus deciditur, intra sexaginta dies a recepto recursu computandos ferre debet, nisi ius particulare propriae Ecclesiae sui iuris alios terminos statuit; si vero hoc factum non est et recurrens scripto petit, ut hoc decretum feratur, tricesimo die ab hac petitione recepta computando, si etiam tunc nihil factum est, recursus pro reiecto habetur ac si eo die per decretum reiectus sit ita, ut novus recursus adversus eum interponi possit.

Can. 1003 – In recursibus adversus decreta administrativa servetur congrua congruis referendo can. 1517; recurrens semper ius habet procuratorem vel advocatum adhibendi vitatis inutilibus moris; immo patronus ex officio constituatur, si recurrens patrono caret et auctoritas superior eum

kan. 997 § 2, lub jeśli chodzi o ostateczne rekursy z wyjątkiem rekursów przeciwko dekretem Biskupa eparchialnego, który rozpatrzył pierwszy rekurs.

Kan. 1000 – § 1. W przypadkach, w których rekurs zawiesza wykonanie dekretu, ten sam skutek ma też prośba, o której w kan. 999 § 1. KPK/83: 1736 § 1

§ 2. W pozostałych przypadkach, jeżeli w ciągu dziesięciu dni od otrzymania prośby autor dekretu nie zarządzi zawieszenia jego wykonania, można tymczasem prosić o zawieszenie u jego przełożonego wyższego, który może je zarządzić tylko na skutek poważnych przyczyn i uważając, by nie ucierpiało na tym zbawienie dusz; jeśli rekurs zostanie wniesiony później, władza, które wie o dekrete, powinna zdecydować, czy zawieszenie wykonania dekretu należy potwierdzić czy odwołać. KPK/83: 1736 § 2, 3

§ 3. Jeśli w ciągu ustalonego terminu nie został wniesiony żaden rekurs przeciwko dekretem lub rekurs dotyczy jedynie zadania naprawienia szkód, zawieszenie wykonania ustaje z mocy samego prawa. KPK/83: 1736 § 4

Kan. 1001 – § 1. Rekurs należy wnieść w zawitym terminie piętnastu użytecznych dni. KPK/83: 1737 § 2

§ 2. Termin piętnastu dni biegnie: KPK/83: 1737 § 2

1° w przypadku, w którym prośba o odwołanie lub poprawienie dekretu została przesłana, od dnia otrzymania dekretu, w którym autor pierwszy dekret poprawił lub prośbę odrzucił albo, jeśli nic nie postanowił, od trzydziestego dnia licząc od otrzymania prośby; KPK/83: 1737 § 2

2° w pozostałych przypadkach od dnia zawiadomienia o dekrete. KPK/83: 1737 § 2

Kan. 1002 – Wyższa władza, która ma zdecydować o rekursie, powinna wydać dekret w ciągu sześćdziesięciu dni liczonych od otrzymania rekursu, chyba że prawo własne Kościoła *sui iuris* ustanowiło inne terminy; jeśli zaś to się nie stało i wnoszący rekurs poprosił na piśmie, o wydanie dekretu po trzydziestu dniach liczonych od przyjęcia tej prośby, jeśli zaś nadal nic się nie dzieje, rekurs uważa się za odrzucony i uważa się, że tego dnia przez dekret został odrzucony tak, aby można było złożyć przeciwko niemu nowy rekurs.

Kan. 1003 – W rekursach przeciwko dekretem administracyjnym należy zachowywać odpowiednio kan. 1517; wnoszący rekurs ma zawsze prawo posłużyć się pełnomocnikiem lub adwokatem, unikając bezużytecznej zwłoki; co więcej, obrońca winien być ustanowiony z urzędu, KPK/83: 1738

necessarium censet; semper tamen potest auctoritas superior iubere recurrentem ipsum comparere, ut interrogetur.

Can. 1004 – Auctoritas superior, quae de recursu videt, potest decretum non solum confirmare vel nullum declarare, sed etiam rescindere et revocare, non vero emendare, nisi iure particulari propriae Ecclesiae sui iuris etiam haec potestas auctoritati superiori tribuitur.

Can. 1005 – Etsi decretum ab auctoritate superiore confirmatum, nullum declaratum, rescissum, revocatum vel emendatum est, de reparatione damnorum, si forte debetur, respondit ille, qui primum decretum tulit; auctoritas superior vero eatenus tantum respondet, quatenus ex suo decreto damna obvenerunt.

Can. 1006 – Recursus adversus decretum administrativum Patriarchae, etsi agitur de decreto, quod eparchiam Patriarchae respicit, vel de decreto, quo Patriarcha recursum decedit, fit ad specialem coetum Episcoporum ad normam iuris particularis constituendum, nisi quaestio ad Sedem Apostolicam defertur; adversus decisionem huius coetus non datur ulterior recursus salva provocatione ad ipsum Romanum Pontificem.

jeżeli wnoszący rekurs nie ma obrońcy, a władza wyższa uzna to za konieczne; władza wyższa jednak zawsze może nakazać, by wnoszący rekurs sam się stawił, by zostać przesłuchanym.

Kan. 1004 – Władza wyższa, która rozpatruje rekurs, może nie tylko dekret potwierdzić albo uznać za nieważny, lecz także unieważnić lub odwołać, nie zaś poprawić, chyba że prawo partykularne własnego Kościoła *sui iuris* także to umożliwi władzy wyższej. KPK/83: 1739

Kan. 1005 – Jeśli dekret przez władzę wyższą został potwierdzony, uznany za nieważny, unieważniony, odwołany lub zmieniony, za naprawienie szkód, jeśli jest to konieczne, odpowiada ten, który wydał pierwszy dekret; zaś władza wyższa odpowiada jedynie o tyle, o ile z jej własnego dekretu wyniknęła szkoda.

Kan. 1006 – Rekurs przeciwko dekretem administracyjnemu Patriarchy, choćby chodziło o dekret, który odnosi się do eparchii Patriarchy lub dekret, w którym Patriarcha decyduje o rekursie, powinien zostać przekazany do specjalnego zespołu Biskupów, ustanowionego według norm prawa partykularnego, jeśli kwestia nie powinna być przekazana do Stolicy Apostolskiej; przeciwko decyzji tego zespołu nie przysługuje dalszy rekurs, z zachowaniem prawa odniesienia się do samego Biskupa Rzymskiego. CS: 145

TITULUS XXIII DE BONIS ECCLESIAE TEMPORALIBUS

Can. 1007 – Ecclesia in procurando bono hominum spirituali bonis temporalibus eget et utitur, quatenus propria eius missio id postulat; quare ipsi ius nativum competit acquirendi, possidendi, administrandi atque alienandi ea bona temporalia, quae ad fines ei proprios praesertim ad cultum divinum, ad opera apostolatus et caritatis atque ad congruam ministrorum sustentationem necessaria sunt.¹

Can. 1008 – § 1. Romanus Pontifex est omnium bonorum Ecclesiae temporalium supremus administrator et dispensator.

§ 2. Dominium bonorum Ecclesiae temporalium sub suprema auctoritate Romani Pontificis ad eam pertinet personam iuridicam, quae bona legitime acquisivit.

Can. 1009 – § 1. Subiectum capax bona temporalia acquirendi, possidendi, administrandi et alienandi ad normam iuris canonici est quaevis persona iuridica.

§ 2. Bona temporalia omnia, quae ad personas iuridicas pertinent, sunt bona ecclesiastica.

CAPUT I

De bonis temporalibus acquirendis

Can. 1010 – Personae iuridicae bona temporalia acquirere possunt omnibus iustis modis, quibus aliis licet.²

Can. 1011 – Auctoritati competenti ius est exigendi a christifidelibus, quae ad fines Ecclesiae proprios sunt necessaria.³

¹ Ant. can. 25; Vat. II, const. *Lumen gentium*, 8 „Sicut”; const. *Gaudium et spes*, 42 „Missio”, 76 „Res quidem”; decr. *Apostolicam actuositatem*, 8 „At sancta”; decr. *Presbyterorum ordinis*, 17 „Bona ecclesiastica”.

² * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. XIII, art. VI, 1; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. VIII, art. III, 1.

TYTUŁ XXIII DOBRA DOCZESNE KOŚCIOŁA

Kan. 1007 – Kościół w trosce o dobro duchowe ludzi używa i posługuje się dobrami doczesnymi, o ile własna jego misja to postuluje; dlatego Kościołowi przysługuje wrodzone prawo nabywania, posiadania, zarządzania i alienowania tych dóbr doczesnych, które są konieczne do celów mu właściwych, przede wszystkim dla kultu Bożego, dzieł apostołatu i miłości oraz do odpowiedniego utrzymania szafarzy.

KPK/83: 1254 § 1, 2
KPK/17: 1495 § 1
PA: 232 § 1

Kan. 1008 – § 1. Biskup Rzymski jest najwyższym zarządcą i szafarzem wszystkich doczesnych dóbr kościelnych.

KPK/83: 1273
KPK/17: 1518
PA: 257

§ 2. Prawo własności dóbr, pod najwyższą władzą Biskupa Rzymskiego, należy do tej osoby prawnej, która nabyła je zgodnie z prawem.

KPK/83: 1256
KPK/17: 1499 § 2
PA: 236 § 2

Kan. 1009 – § 1. Podmiotem zdatnym do nabywania, posiadania, zarządzania oraz alienowania dóbr doczesnych według norm prawa kanonicznego jest każda osoba prawna.

KPK/83: 1255
KPK/17: 1495 § 2
PA: 232 § 2

§ 2. Wszystkie dobra doczesne, które należą do osób prawnych, są dobrami kościelnymi.

KPK/83: 1257 § 1
KPK/17: 1497 § 1
PA: 234 § 1

ROZDZIAŁ I *Nabywanie dóbr*

Kan. 1010 – Osoby prawne mogą nabywać dobra doczesne wszystkimi sprawiedliwymi sposobami, którymi innym wolno nabywać.

KPK/83: 1259
KPK/17: 1499 § 1
PA: 236 § 1

Kan. 1011 – Kompetentna władza ma prawo domagania się od chrześcijan tego, co jest konieczne dla celów własnych Kościoła.

KPK/83: 1260
KPK/17: 1496
PA: 233

³ Apost. can. 4; S.C. de Prop. Fide, (C.G.), 2 iun. 1760. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. III, 2, XI; cap. IV, 34; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 21, 7; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. IX, art. V, 2 „Denique”; cap. XII, 4; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. III, art. I, III, 7; cap. VIII, art. I; Syn. Armen., a. 1911, 878-883.

Can. 1012 – § 1. Ius est Episcopo eparchiali, quatenus hoc necessarium est ad bonum eparchiae, de consensu consilii a rebus oeconomicis imponendi personis iuridicis sibi subditis tributa uniuscuiusque personae retributionibus proportionata; nullum vero tributum imponi potest super oblationibus receptis occasione celebrationis Divinae Liturgiae.

§ 2. Personis physicis tributa imponi possunt solummodo ad normam iuris particularis propriae Ecclesiae sui iuris.

Can. 1013 – § 1. Episcopi eparchialis est intra limites iure particulari propriae Ecclesiae sui iuris statutos determinare taxas pro variis actibus potestatis regiminis et oblationes occasione celebrationis Divinae Liturgiae, sacramentorum, sacramentalium vel quarumvis aliarum celebrationum liturgicarum, nisi aliter iure communi cavetur.¹

§ 2. Curent Patriarchae et Episcopi eparchiales diversarum Ecclesiarum sui iuris in eodem territorio potestatem suam exercentes, ut collatis consiliis eadem norma de taxis et oblationibus statuatur.

Can. 1014 – In omnibus ecclesiis, quae habitualiter christifidelibus patent, Episcopus eparchialis praecipere potest, ut colligantur oblationes pro determinatis inceptis Ecclesiae.

Can. 1015 – Eleemosynas colligere personis physicis vel iuridicis non licet nisi de licentia auctoritatis, cui subiectae sunt, et de consensu scripto dato Hierarchae loci, ubi eleemosynae colliguntur.²

Can. 1016 – § 1. Oblationes ad certum finem factae non nisi ad eundem finem destinari possunt.

§ 2. Nisi contrarium constat, oblationes moderatoribus vel administratoribus cuiusvis personae iuridicae factae praesumuntur ipsi personae iuridicae datae.³

¹ * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. VIII; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. V, 3; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. V, art. XI, 12; art. XV, § 9, 4; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VI, *De Coemeterio*, X; Syn. Armen., a. 1911, 221, 345, 892-896.

² Alexander VIII, const. *Alias emanavit*, 21 oct. 1690; Clemens XII, litt. ap. *Dudum*, 26 mar. 1736, § 3; S.C. de Prop. Fide, litt. encycl. 24 sep. 1882; ep. circul. 1 ian. 1912; S.C. pro Eccl. Orient. monitum, a. 1928; decr. 7 ian. 1930; instr. 26 sep. 1932, 7; monitum, 20 iul. 1937. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars I, cap. II, 10; pars II, cap. VII,

Kan. 1012 – Biskup eparchialny ma prawo, o ile jest to konieczne dla dobra eparchii, za zgodą rady do spraw ekonomicznych nałożyć na osoby prawne sobie podległe podatek proporcjonalny do dochodów każdej osoby; nie może zaś nałożyć żadnego podatku na ofiary przyjmowane z okazji sprawowania Boskiej Liturgii.

KPK/83: 1263
KPK/17: 1506
PA: 244

§ 2. Na osoby fizyczne podatki mogą być nałożone jedynie według prawa partykularnego Kościoła sui iuris.

KPK/83: 1263
KPK/17: 1505
PA: 243

Kan. 1013 – § 1. Biskup eparchialny ma prawo w ramach prawa partykularnego własnego Kościoła sui iuris określić taksy za różne akty władzy rządzenia i ofiary składane z okazji sprawowania Boskiej Liturgii, sakramentów, sakramentaliów oraz jakichkolwiek innych celebracji liturgicznych, chyba że prawo wspólne inaczej zastrzega.

KPK/83: 1264
KPK/17: 1507 § 1
PA: 245 § 1

§ 2. Patriarchowie i Biskupi eparchialni różnych Kościołów sui iuris wykonujący swoją władzę na tym samym terytorium powinni się troszczyć o ustanowienie po wzajemnym porozumieniu takich samych norm o taksach i ofiarach.

PA: 245 § 2

Kan. 1014 – We wszystkich kościołach, które są stale dostępne dla chrześcijan, Biskup eparchialny może nakazać, aby zbierano ofiary na określone cele Kościoła.

KPK/83: 1266

Kan. 1015 – Nie godzi się zbierać jałmużny osobom fizycznym lub prawnym, chyba że za zgodą władzy, której podlegają i za pisemną zgodą Hierarchy miejsca, gdzie jałmużna jest zbierana.

KPK/83: 1265 § 1
KPK/17: 1691 § 3,
1503
CS: 539 § 3; PA: 240
§ 1

Kan. 1016 – § 1. Ofiary złożone na określony cel mogą być przeznaczone jedynie na ten cel.

KPK/83: 1267 § 3

§ 2. Jeśli nie stwierdzi się czegoś przeciwnego, domniemuje się, że ofiary składane na ręce przełożonych lub zarządców jakiegokolwiek kościelnej osoby prawnej zostały złożone na rzecz tej osoby prawnej.

KPK/83: 1267 § 1
KPK/17: 1536 § 1
PA: 286 § 1

7; pars III, cap. IV, 26; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 22.

³S.C. de Prop. Fide, decr. 25 dec. 1779. * Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. VIII, art. VI; Syn. Armen., a. 1911, 918, n. 3.

Kan. 1012 § 1 – Przez wyrażenie „podległe sobie osoby prawne” należy także rozumieć szkoły zewnętrzne prowadzone przez instytuty zakonne na prawie papieskim i patriarchalnym (Int. z dnia 24 stycznia 1989 r. dotycząca kan. 1263 KPK/83 – AAS 81 (1989) s. 991).

* INTERPRETACJA

§ 3. Hae oblationes repudiari non possunt nisi iusta de causa et in rebus maioris momenti de licentia Hierarchae; eiusdem Hierarchae licentia requiritur, ut acceptentur, quae onere modali vel condicione gravantur firmo can. 1042.¹

Can. 1017 – Praescriptionem ad normam cann. 1540-1542 Ecclesia recipit etiam pro bonis temporalibus.²

Can. 1018 – Res sacrae, quae scilicet dedicatione vel benedictione ad cultum divinum destinatae sunt, si in dominio privatorum sunt, praescriptione acquiri a privatis personis possunt, sed eas adhibere ad usus profanos non licet, nisi dedicationem vel benedictionem amiserunt; si vero ad personam iuridicam ecclesiasticam pertinent, tantum ab alia persona iuridica ecclesiastica acquiri possunt.

Can. 1019 – Res immobiles, res mobiles pretiosae, quae scilicet magni sunt momenti artis vel historiae vel materiae causa, iura et actiones sive personales sive reales, quae pertinent ad Sedem Apostolicam, spatio centum annorum praescribuntur; quae ad aliquam Ecclesiam sui iuris vel eparchiam pertinent, spatio quinquaginta annorum, quae vero ad aliam personam iuridicam, spatio triginta annorum.³

Can. 1020 – § 1. Omnis auctoritas gravi obligatione tenetur curandi, ut bona temporalia Ecclesiae acquisita inscribantur nomine personae iuridicae, ad quam pertinent, servatis omnibus praescriptis iuris civilis, quae iura Ecclesiae in tuto ponunt.

§ 2. Si vero iure civili non conceditur, ut bona temporalia nomine personae iuridicae inscribantur, omnis auctoritas curet, ut auditis peritis in iure civili et consilio competentis iura Ecclesiae adhibitis modis iure civili validis illaesa maneant.

§ 3. Haec praescripta servantur etiam circa bona temporalia a persona iuridica legitime possessa, quorum acquisitio documentis nondum est firmata.

¹ S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Patriarch. Armen.), 30 iul. 1867, 4.

² Constantinop. IV, can. 18; Instit. 2, 6, pr. et 1; D. 39, 3, 2; C. 2, 19 (20), 3; 7, 33, 7; 38, 2.

- § 3. Przyjęcia tych ofiar nie można odmówić, chyba że ze słusznej przyczyny i w sprawach większej wagi za zezwoleniem Hierarchy; zezwolenie tegoż Hierarchy jest wymagane na przyjęcie ofiar z obciążeniem określającym sposób korzystania lub stawiającym warunek, z zachowaniem przepisu kan. 1042. KPK/83: 1267 § 2
KPK/17: 1536 § 2
PA: 286 § 2
- Kan. 1017** – Przedawnienie według kan. 1540-1542 Kościoł przyjmuje także dla dóbr doczesnych. KPK/83: 1268
KPK/17: 1508
PA: 246
- Kan. 1018** – Rzeczy święte, czyli przeznaczone dla kultu Bożego przez poświęcenie lub błogosławieństwo są we władaniu osób prywatnych, mogą zostać nabyte od osób prywatnych w drodze przedawnienia, lecz nie godzi się używać ich do celów świeckich, chyba że utraciły poświęcenie lub błogosławieństwo; jeśli zaś należą do kościelnej osoby prawnej, jedynie przez inną kościelną osobę prawną mogą być nabyte. KPK/83: 1269
KPK/17: 1510 § 1, 2
PA: 248 § 1, 2
- Kan. 1019** – Rzeczy nieruchome, rzeczy ruchome kosztowne, które mają wielką wartość artystyczną, historyczną lub materialną, prawa i skargi czy to osobowe czy rzeczowe, należące do Stolicy Apostolskiej, ulegają przedawnieniu po upływie stu lat; należące do jakiegoś Kościoła sui iuris lub eparchii ulegają przedawnieniu po upływie pięćdziesięciu lat; rzeczy należące do innej osoby prawnej po upływie trzydziestu lat. KPK/83: 1270
KPK/17: 1511 § 1, 2
PA: 249
- Kan. 1020** – § 1. Każda władza ma poważny obowiązek troszczenia się, aby dobra doczesne nabyte na rzecz Kościoła zostały zapisane na osoby prawne, do których należą, z zachowaniem wszystkich przepisów prawa cywilnego, które zabezpieczają uprawnienia Kościoła. KPK/83: 1284 § 2 n. 2
PA: 256 § 1
- § 2. Jeśli zaś prawo cywilne nie zezwala, aby dobra doczesne były zapisane na osobę prawną, każda władza powinna się zatroszczyć, aby, po wysłuchaniu biegłych w prawie cywilnym oraz rady osób kompetentnych, prawa Kościoła zostały zabezpieczone środkami skutecznymi w prawie cywilnym. KPK/83: 1284 § 2 n. 2
PA: 256 § 2
- § 3. Przepisy te należy zachowywać także odnośnie do dóbr doczesnych będących w legalnym posiadaniu osób prawnych, których nabycie nie zostało potwierdzone dokumentami. PA: 256 § 3

³ Chal. can. 17; Constantinop. IV, can. 18.

§ 4. Auctoritas immediate superior tenetur urgere observantiam horum praescriptorum.

Can. 1021 – § 1. In singulis eparchiis habeatur ad normam iuris particularis propriae Ecclesiae sui iuris speciale institutum, quod bona vel oblationes colligat eum in finem, ut congruae necnon fundamentaliter aequali sustentationi omnium clericorum, qui in favorem eparchiae servitium praesentant, apte provideatur, nisi aliter eisdem provisum est.¹

§ 2. Ubi praecaventia et securitas socialis necnon assistentia sanitaria in favorem clericorum nondum apte ordinatae sunt, iure particulari uniuscuiusque Ecclesiae sui iuris provideatur, ut erigantur instituta, quae haec sub vigilantia Hierarchae loci in tuto ponunt.²

§ 3. In singulis eparchiis, quatenus opus est, constituatur modo iure particulari propriae Ecclesiae sui iuris determinato massa communis, qua possunt Episcopi eparchiales obligationibus erga alias personas Ecclesiae deservientes satisfacere variisque necessitatibus eparchiae occurrere quaque etiam eparchiae divitiores adiuvare pauperiores possunt.³

CAPUT II

De bonis ecclesiasticis administrandis

Can. 1022 – § 1. Episcopi eparchialis est vigilare administrationi omnium bonorum ecclesiasticorum, quae intra fines eparchiae sunt nec ab eius potestate regiminis sunt subducta, salvo legitimis titulis, qui eidem potiora iura tribuunt.⁴

§ 2. Habita ratione iurium, legitimarum consuetudinum et circumstantiarum, Hierarchae, editis opportunis instructionibus intra limites iuris communis et iuris particularis propriae Ecclesiae sui iuris curent, ut tota administratio bonorum ecclesiasticorum apte ordinetur.

¹ Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 20 „Servitio”; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 8.

² Vat. II, decr. *Presbyterorum ordinis*, 21 „In nationibus”; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 8 „Curent”.

³ Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 6 „Prae oculis”; decr. *Presbyterorum ordinis*, 21

§ 4. Władza bezpośrednio wyższa powinna zachęcać do zachowywania tych przepisów. PA: 256 § 4

Kan. 1021 – § 1. W poszczególnych eparchiach powinna istnieć według prawa partykularnego własnego Kościoła sui iuris specjalna instytucja, gromadząca dobra i ofiary przeznaczone na odpowiednie i z zachowaniem fundamentalnej równości utrzymanie wszystkich duchownych, którzy pełnią służbę dla dobra eparchii, chyba że inaczej temu zaradzono. KPK/83: 1274 § 1
CS: 59 § 2

§ 2. Tam, gdzie jeszcze nie zorganizowano właściwego zabezpieczenia społecznego i opieki lekarskiej dla duchowieństwa, prawo partykularne każdego Kościoła sui iuris powinno przewidzieć, aby była powołana instytucja, która by pod kontrolą Hierarchy miejsca to zapewniła. KPK/83: 1274 § 2

§ 3. W poszczególnych eparchiach, o ile zachodzi potrzeba, powinien zostać ustanowiony, w sposób określony prawem partykularnym własnego Kościoła sui iuris, fundusz wspólny, z którego Biskupi eparchialni mogliby wynagradzać inne osoby służące Kościołowi i w różnych potrzebach wspierać eparchię i z którego także eparchie bogatsze mogłyby pomagać eparchiom biedniejszym. KPK/83: 1274 § 3

ROZDZIAŁ II

Zarząd dóbr kościelnych

Kan. 1022 – § 1. Do Biskupa eparchialnego należy nadzór nad zarządaniem wszystkich dóbr kościelnych, znajdujących się w granicach eparchii i podległych jego władzy rządzenia, z zachowaniem prawnych tytułów przysługujących mu większe uprawnienia. KPK/83: 1276 § 1
KPK/17: 1519 § 1
PA: 261 § 1

§ 2. Uwzględniając prawa, prawne zwyczaje oraz okoliczności, Hierarchie powinni przez wydanie odpowiednich instrukcji, w granicach prawa wspólnego i partykularnego własnego Kościoła sui iuris, starać się o uregulowanie zarządu dóbr kościelnych. KPK/83: 1276 § 2
KPK/17: 1519 § 2
PA: 261 § 2

„Prae oculis”; Paulus VI, m.p. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 8 „Spectabit”; III, 8 et 19.

⁴Apost. cann. 38, 41; Gang. cann. 7-8; Ant. cann. 24-25; Carth. can. 33; Nic. II, cann. 12, 17; Theophilus Alexandrin., can. 11; S. Cyrillus Alexandrin., can. 2; Constantinop. IV, cann. 15, 18; S. Isaac M., can. 57. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. IX, art. V, 2 „Ius etiam”; cap. XIII, art. V, 9.

Can. 1023 – Administratio bonorum ecclesiasticorum personae iuridicae ei competit, qui immediate eam regit, nisi aliter iure cavetur.

Can. 1024 – § 1. Actus, qui fines et modum ordinariae administrationis excedunt, administrator bonorum ecclesiasticorum valide ponere non potest nisi de consensu auctoritatis competentis scripto dato.

§ 2. In statutis determinantur actus, qui fines et modum ordinariae administrationis excedunt; si vero de hac re silent statuta, competit auctoritati, cui persona iuridica immediate subiecta est, consulto consilio competenti huiusmodi actus determinare.

§ 3. Nisi quando et quatenus in rem eius versum est, persona iuridica non tenetur respondere de actibus ab administratoribus invalide positis.

Can. 1025 – Antequam administrator bonorum ecclesiasticorum suum officium init, debet:

- 1° coram Hierarcha vel eius delegato promissionem facere se proprium officium fideliter impleturum;
- 2° accurato inventario ab Hierarcha recognito bonorum ecclesiasticorum suae administrationi commissorum subscribere.¹

Can. 1026 – Inventarii bonorum ecclesiasticorum alterum exemplar aservetur in archivo personae iuridicae, ad quam pertinent, alterum in archivo curiae eparchialis; in utroque exemplari quaelibet mutatio adnotetur, quam patrimonium stabile eiusdem personae iuridicae subire contingit.

Can. 1027 – Auctoritates debent curare, ut administratores bonorum ecclesiasticorum opportunas praestent cautiones iure civili validas, ne quid Ecclesia detrimenti capiat eisdem administratoribus morientibus vel ab officio cessantibus.

Can. 1028 – § 1. Omnis administrator bonorum ecclesiasticorum diligentia boni patris familias suum officium implere tenetur.

§ 2. Exinde praecipue debet:

¹ Ant. can. 24; Carth. can. 33. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. IV, 27, II; pars IV, cap. I, 12; cap. III, 4; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. XIII, art. VII, 5;

Kan. 1023 – Zarząd dóbr kościelnych osoby prawnej należy do tego, kto bezpośrednio kieruje osobą, chyba że co innego zastrzega prawo. KPK/83: 1279 § 1
KPK/17: 1182 § 2

Kan. 1024 – § 1. Akt, który przekracza granice i sposób zwyczajnego zarządzania, zarządca dóbr kościelnych może podjąć ważnie jedynie za pisemną zgodą kompetentnej władzy kościelnej. KPK/83: 1281 § 1
KPK/17: 1527 § 1
PA: 276 § 1

§ 2. Statuty powinny określić akty, które przekraczają granice i sposób zwyczajnego zarządzania; jeśli zaś statuty o tym milczą, tego rodzaju akty powinny zostać określone przez władzę, której osoba prawna bezpośrednio podlega, po zasięgnięciu opinii kompetentnej rady. KPK/83: 1281 § 2

§ 3. Osoba prawna nie jest zobowiązana odpowiadać za czynności nieważnie podjęte przez zarządców, jak tylko wtedy i o tyle, o ile odniosła z nich korzyść. KPK/83: 1281 § 3
KPK/17: 1527 § 2
PA: 276 § 2

Kan. 1025 – Zanim zarządca dóbr kościelnych obejmie swoje zadanie: KPK/83: 1283
KPK/17: 1522
PA: 267 § 1

1° powinien wobec Hierarchy lub jego delegata złożyć przyrzeczenie, że będzie wiernie wypełniać swój urząd; KPK/83: 1283 n. 1
KPK/17: 1522 n. 1
PA: 267 § 1 n. 1

2° powinien podpisać dokładny inwentarz powierzonych sobie dóbr kościelnych, zweryfikowany przez Hierarchę. KPK/83: 1283 n. 2
KPK/17: 1522 n. 2
PA: 267 § 1 n. 2

Kan. 1026 – Jeden egzemplarz inwentarza dóbr kościelnych powinien być przechowywany w archiwum osoby prawnej, do której należy, drugi w archiwum kurii eparchialnej; w obydwu egzemplarzach należy odnotowywać każdą zmianę, która dotyczy majątku stałego tej osoby prawnej. KPK/83: 1283 n. 3
KPK/17: 1522 n. 3
PA: 267 § 1 n. 3

Kan. 1027 – Władza powinna się troszczyć, aby zarządcy dóbr kościelnych zachowywali należyte zabezpieczenia ważne według prawa cywilnego, aby Kościół nie został narażony na straty w momencie śmierci zarządców lub pozbawienia ich urzędu. PA: 268 § 1

Kan. 1028 – § 1. Każdy zarządca dóbr kościelnych powinien wypełniać swoje zadanie ze starannością dobrego ojca rodziny. KPK/83: 1284 § 1
KPK/17: 1523
PA: 269

§ 2. Zatem powinni przede wszystkim: KPK/83: 1284 § 2
KPK/17: 1523
PA: 269

- 1° vigilare, ne bona ecclesiastica suae curae concredita quoquo modo pereant neve quid detrimenti capiant in hunc finem, quatenus opus est, contractibus assecurationis;
- 2° normas servare iuris canonici et civilis necnon ea, quae a fundatore vel donatore aut ab auctoritate competenti imposita sunt, et praesertim cavere, ne ex iuris civilis inobservantia damnum Ecclesiae obveniat;
- 3° redditus bonorum ac proventus accurate et iusto tempore exigere exactosque tuto servare et secundum fundatoris mentem aut legitimas normas impendere;
- 4° curare, ut foenus vel mutui vel hypothecae causa solvendum statuto tempore solvatur et debiti summa capitalis opportune reddatur;
- 5° pecuniam, quae de expensis forte superest et utiliter collocari potest, de consensu Hierarchae in fines Ecclesiae vel personae iuridicae collocare;¹
- 6° accepti et expensi libros bene ordinatos habere;²
- 7° rationem administrationis exeunte unoquoque anno componere;
- 8° documenta, quibus iura personae iuridicae in bona ecclesiastica nuntur, ordinare et in archivo asservare, authentica vero eorum exemplaria, ubi commode fieri potest, in archivo curiae eparchialis deponere.³

§ 3. Praevisio accepti et expensi, ut ab administratoribus bonorum ecclesiasticorum quotannis componatur, enixe commendatur; ius particulare autem potest eam praecipere et pressius determinare modum, quo exhibenda est.

Can. 1029 – Administrator bonorum ecclesiasticorum de bonis mobilibus, quae ad patrimonium stabile non pertinent, donationes praeterquam moderatas secundum legitimam consuetudinem ne faciat nisi iusta de causa pietatis aut caritatis.⁴

Can. 1030 – Administrator bonorum ecclesiasticorum:⁵

¹ S.C. de Prop. Fide; instr. (ad Patriarch. Armen.), 30 iul. 1867.

² * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. XIII, art. V, 6.

³ * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. XIII, art. V, 6; Syn. Armen., a. 1911, 320.

⁴ Apost. cann. 38, 41; Ant. can. 25; Constantinop. IV, can. 15. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. IV, 2.

- 1° czuwać, ażeby powierzone ich pieczy dobra nie przepadły lub nie doznały jakiejś szkody, zawierając w tym celu w razie potrzeby odpowiednio umowy ubezpieczające; KPK/83: 1284 § 2 n. 1
KPK/17: 1523 n. 1
PA: 269 n. 1
- 2° zachowywać normy prawa kanonicznego i cywilnego, jak również te, które zostały nałożone przez fundatora, darczyńcę lub kompetentną władzę i starać się, by Kościół nie poniósł szkody wskutek nieprzestrzegania prawa cywilnego; KPK/83: 1284 § 2 n. 3
KPK/17: 1523 n. 2
PA: 269 n. 2
- 3° pobierać skrupulatnie i we właściwym czasie dochody z dóbr i należności, pobrane zaś przechowywać bezpiecznie i używać ich zgodnie z wolą fundatora albo z normami prawnymi; KPK/83: 1284 § 2 n. 4
KPK/17: 1523 n. 3
PA: 269 n. 3
- 4° wypłacać w ustalonych terminach procenty, należne z tytułu pożyczki lub zastawu, czuwając nad odpowiednim zwrotem głównej sumy długu; KPK/83: 1284 § 2 n. 5
- 5° pieniądze pozostałe po pokryciu wydatków, które mogą być korzystnie ulokowane, ulokować za zgodą Hierarchy na korzyść Kościoła lub osoby prawnej; KPK/83: 1284 § 2 n. 6
KPK/17: 1523 n. 4
PA: 269 n. 4
- 6° mieć należycie prowadzone księgi przychodów oraz rozchodów; KPK/83: 1284 § 2 n. 7
KPK/17: 1523 n. 5
PA: 269 n. 5
- 7° pod koniec każdego roku sporządzić sprawozdanie z zarządu; KPK/83: 1284 § 2 n. 8
- 8° dokumenty, na których opierają się prawa osoby prawnej do dóbr kościelnych, porządkować i przechowywać w archiwum; autentyczne zaś ich odpisy, gdy się to da łatwo uczynić, złożyć w archiwum kurii eparchialnej. KPK/83: 1284 § 2 n. 9
KPK/17: 1523 n. 6
PA: 269 n. 6

§ 3. Usilnie zaleca się, ażeby zarządcy dóbr kościelnych co roku sporządzali zestawienia przewidywanych przychodów i wydatków. Natomiast prawo partykularne może je nakazać i określić dokładniej sposób, jak mają być sporządzane. KPK/83: 1284 § 3

Kan. 1029 – Jedynie z dóbr ruchomych, które nie należą do majątku stałego, zarządca dóbr kościelnych może dokonywać darowizn określonych prawnym zwyczajem na cele pobożności i miłości dla słusznej przyczyny. KPK/83: 1285
KPK/17: 1535
PA: 285

Kan. 1030 – Zarządcy dóbr kościelnych: KPK/83: 1286
KPK/17: 1524
PA: 272 § 1

⁵ Leo XIII, ep. *Noi rendiamo*, 14 mar. 1890, „La religione”; litt. encycl. *Rerum novarum*, 15 maii 1891, 32-33; Pius XI, litt. encycl. *Quadragesimo anno*, 15 maii 1931, II „Ac primum” – „Officinae”; litt. encycl. *Divini Redemptoris*, 19 mar. 1937, IV „Neque”; Pius XII, nuntius radiophonicus, 24 dec. 1942, II, *Il mondo operaio*; all. 13 iun. 1943, „Certo voi”; Ioannes XXIII, litt. encycl. *Mater et Magistra*, 15 maii 1961, II „Qua de re”; Vat. II, const. *Gaudium et spes*, 67; Ioannes Paulus II, litt. encycl. *Laborem exercens*, 14 sep. 1981, 10.

- 1° in operarum locatione etiam ius civile circa laborem et vitam socialem adamussim servet secundum principia ab Ecclesia tradita;
- 2° eis, qui operam ex conducto praestant, iustam remunerationem tribuat ita, ut suis et suorum necessitatibus convenienter providere possint.

Can. 1031 – § 1. Reprobata contraria consuetudine administrator bonorum ecclesiasticorum singulis annis rationem administrationis proprio Hierarchae reddere debet.¹

§ 2. De bonis temporalibus, quae Ecclesiae offeruntur, administrator bonorum ecclesiasticorum rationem publice reddat secundum modum iure particulari statutum, nisi Hierarcha loci gravi de causa aliud statuit.

Can. 1032 – Administrator bonorum ecclesiasticorum litem nomine personae iuridicae ne incohet neve contestetur in foro civili nisi de licentia Hierarchae proprii.²

Can. 1033 – Administrator bonorum ecclesiasticorum, qui officium vel munus arbitrato suo dimisit, ad restitutionem tenetur, si ex arbitraria dimissione damnum Ecclesiae obvenit.

CAPUT III

De contractibus, praesertim de alienationibus

Can. 1034 – Quae ius civile territorii, ubi contractus initur, statuit de contractibus tam in genere quam in specie, et de solutionibus, eadem iure canonico in re, quae potestati Ecclesiae subest, eisdem cum effectibus servantur.

Can. 1035 – § 1. Ad alienanda bona ecclesiastica, quae ex legitima assignatione patrimonium stabile personae iuridicae constituunt, requiritur:³

¹ S.C. de Prop. Fide, decr. 13 apr. 1807, XV. * Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1882, tit. II, sect. IV, cap. II; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. XIII, art. V, 7.

² Carth. can. 97.

- 1° w umowach o pracę powinni dokładnie przestrzegać również przepisów państwowych, dotyczących pracy i życia społecznego, zgodnie z zasadami podawanymi przez Kościół; KPK/83: 1286 n. 1
KPK/17: 1524
PA: 272 § 1
- 2° tym, którzy na podstawie umowy o najem podejmują pracę, mają wypłacać sprawiedliwe wynagrodzenie, tak ażeby mogli oni zaspokoić potrzeby własne i swojej rodziny. KPK/83: 1286 n. 2

Kan. 1031 – § 1. Zarządcy dóbr kościelnych obowiązani są przedkładać każdego roku sprawozdanie własnemu Hierarsze. Zwyczaj przeciwny jest odrzucony. KPK/83: 1287 § 1
KPK/17: 1525 § 1
PA: 273 § 1

§ 2. Z dóbr ofiarowanych na rzecz Kościoła zarządcy dóbr kościelnych powinni przedstawiać chrześcijanom odpowiednie sprawozdania, według norm, określonych prawem partykularnym, chyba że Hierarcha miejsca dla poważnej przyczyny inaczej postanowił. KPK/83: 1287 § 2

Kan. 1032 – Zarządcy dóbr kościelnych nie powinni w imieniu osoby prawnej ani wszczynać sprawy, ani zawiązywać sporu w sądzie cywilnym, chyba że za zgodą własnego Hierarchy. KPK/83: 1288
KPK/17: 1526
PA: 275

Kan. 1033 – Zarządca dóbr kościelnych, który samowolnie porzucił swój urząd lub zadanie, jest zobowiązany do restytucji, jeśli z takiego samowolnego porzucenia wynikła szkoda dla Kościoła. KPK/83: 1289
KPK/17: 1528
PA: 277

ROZDZIAŁ III

Umowy, zwłaszcza alienacja

Kan. 1034 – To, co prawo cywilne na danym terytorium postanawia odnośnie do umów, zarówno w ogólności, jak i w szczególności, oraz do ich wykonania ma być zachowywane również mocą prawa kanonicznego w odniesieniu do rzeczy podlegających władzy rządzenia Kościoła, z tymi samymi skutkami. KPK/83: 1290
KPK/17: 1529
PA: 278 § 1

Kan. 1035 – § 1. Do dokonania alienacji dóbr kościelnych, stanowiących stały prawnie nabyty majątek osoby prawnej wymaga się: KPK/83: 1291, 1293
§ 1
KPK/17: 1530 § 1
PA: 278 § 1

³ Anc. can. 15; Carth. cann. 26, 33; Nic. II, can. 12; S. Cyrillus Alexandrin., can. 2; Constantinop. IV, can. 15; S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Patriarch. Armen.), 30 iul. 1867, 1. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. XIII; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. XIII, art. V, 9; art. VI, 5-6; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. VIII, art. V; Syn. Armen., a. 1911, 200, n. 3, 908-910.

- 1° iusta causa veluti urgens necessitas, evidens utilitas, pietas, caritas vel ratio pastoralis;
- 2° aestimatio rei alienandae a peritis scripto facta;
- 3° in casibus iure praescriptis consensus auctoritatis competentis scripto datus, sine quo alienatio invalida est.

§ 2. Aliae quoque cautelae ab auctoritate competenti praescriptae servantur, ut Ecclesiae damnum vitetur.

Can. 1036 – § 1. Si valor bonorum ecclesiasticorum, quorum alienatio proponitur, continetur intra summam minimam et summam maximam a Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis vel a Sede Apostolica statutam, requiritur consensus:¹

- 1° consilii a rebus oeconomicis et collegii consultorum eparchialium, si agitur de bonis eparchiae;
- 2° Episcopi eparchialis, qui in casu eget consensu consilii a rebus oeconomicis et collegii consultorum eparchialium, si agitur de bonis personae iuridicae eodem Episcopo eparchiali subiectae;
- 3° auctoritatis in typico vel statutis determinatae, si agitur de bonis personae iuridicae Episcopo eparchiali non subiectae.

§ 2. In Ecclesiis patriarchalibus, si valor bonorum summam maximam a Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis statutam excedit, sed non duplo, requiritur consensus:²

- 1° Patriarchae datus de consensu Synodi permanentis, si agitur de bonis eparchiae intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis sitae, nisi ius particulare eiusdem Ecclesiae aliud fert;
- 2° Episcopi eparchialis necnon Patriarchae datus de consensu Synodi permanentis, si agitur de bonis personae iuridicae Episcopo eparchiali intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis potestatem suam exercenti subiectae;
- 3° Patriarchae datus de consensu Synodi permanentis, si agitur de bonis personae iuridicae Episcopo eparchiali non subiectae, etsi iuris pontificii, quae intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis sita sunt.

¹ * Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. VIII, art. V.

² S.C. de Prop. Fide, 24 mar. 1851, dub. 5; Pius IX, litt. ap. *Cum ecclesiastica*, 31 aug. 1869, VII. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. I, 12, 14; Syn. Sciarfen.

- 1° słusznej przyczyny, jak nagląca potrzeba, wyraźna korzyść, pobożność, miłość lub racja pasterska; KPK/83: 1293 § 1 n. 1
KPK/17: 1530 § 1 n. 2
PA: 279 § 1 n. 2
- 2° oceny rzeczy alienowanej, dokonanej na piśmie przez rzeczoznawców; KPK/83: 1293 § 1 n. 2
KPK/17: 1530 § 1 n. 1
PA: 279 § 1 n. 1
- 3° w przypadkach przewidzianych prawem pisemnej zgody władzy kompetentnej, bez której alienacja jest nieważna. KPK/83: 1291
KPK/17: 1530 § 1 n. 3
PA: 279 § 1 n. 3

§ 2. Należy ponadto zachować inne środki ostrożności przepisane przez kompetentną władzę, aby uniknąć szkody Kościoła. KPK/83: 1293 § 2
KPK/17: 1530 § 2
PA: 279 § 2

Kan. 1036 – § 1. Gdy wartość dóbr, których alienacja jest zamierzona, mieści się w ramach między najniższą i największą sumą, określoną przez Synod Biskupów Kościoła Patriarchalnego lub Stolicę Apostolską, wymaga się zgody: KPK/83: 1292 § 1
KPK/17: 1532 § 3
PA: 281 § 1 n. 3a

- 1° rady do spraw ekonomicznych i kolegium konsultorów eparchialnych, jeśli w danym przypadku dotyczy to dóbr eparchii; KPK/83: 1292 § 1
KPK/17: 1532 § 3
PA: 281 § 1 n. 3a
- 2° Biskupa eparchialnego, który w danym przypadku powinien uzyskać zgodę rady do spraw ekonomicznych i kolegium konsultorów eparchialnych, jeśli dotyczy to dóbr osoby prawnej podlegającej temu Biskupowi eparchialnemu; KPK/83: 1292 § 1
KPK/17: 1532 § 3
PA: 281 § 1 n. 3a
- 3° władzy określonej w typikach lub statutach, jeśli dotyczy to dóbr osoby prawnej nie podlegającej Biskupowi eparchialnemu. KPK/83: 1292 § 1

§ 2. W Kościołach patriarchalnych, jeśli wartość dóbr przekracza maksymalną sumę określoną przez Synod Biskupów Kościoła Patriarchalnego, wymaga się zgody: PA: 281 § 1 n. 2

- 1° Patriarchy, danej za zgodą stałego Synodu, jeśli dotyczy to dóbr eparchii położonej w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego, chyba że prawo partykularne tego Kościoła inaczej stanowi; PA: 281 § 1 n. 2
- 2° Biskupa eparchialnego i Patriarchy, danej za zgodą stałego Synodu, jeśli dotyczy to dóbr osoby prawnej podległej Biskupowi eparchialnemu wykonującemu swą władzę w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego; PA: 281 § 1 n. 2
- 3° Patriarchy, danej za zgodą stałego Synodu, jeśli dotyczy to dóbr osoby prawnej, nawet na prawie papieskim, nie podlegającej Biskupowi eparchialnemu, która jest położona w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego. PA: 281 § 1 n. 2

§ 3. In Ecclesiis patriarchalibus, si valor bonorum summam maximam a Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis statutam duplo excedit et, si de rebus pretiosis vel ex voto Ecclesiae donatis agitur, servetur § 2, sed Patriarcha indiget consensu eiusdem Synodi.

§ 4. In ceteris casibus requiritur consensus Sedis Apostolicae, si valor bonorum excedit summam ab ipsa Sede Apostolica statutam vel approbatam et, si de rebus pretiosis vel ex voto Ecclesiae donatis agitur.

Can. 1037 – Ad alienanda bona temporalia Ecclesiae patriarchalis vel eparchiae Patriarchae, Patriarcha indiget:

- 1° consilio Synodi permanentis, si valor bonorum continetur intra summam minimam et summam maximam a Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis statutam et si de bonis Ecclesiae patriarchalis agitur; si vero nonnisi de bonis eparchiae Patriarchae agitur, servandus est can. 1036, § 1, n. 1;
- 2° consensu Synodi permanentis, si valor bonorum summam maximam a Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis statutam excedit, sed non duplo;
- 3° consensu Synodi Episcoporum Ecclesiae patriarchalis, si valor bonorum eandem summam duplo excedit et si de rebus pretiosis vel ex voto Ecclesiae donatis agitur.

Can. 1038 – § 1. Ii, quorum consilium, consensus vel confirmatio ad alienanda bona ecclesiastica iure requiritur, ne dent consilium, consensum vel confirmationem, antequam exacte edocti sunt de statu oeconomico personae iuridicae, cuius bona temporalia alienanda proponuntur, et de alienationibus iam peractis.

§ 2. Consilium, consensus aut confirmatio pro non datis habentur, nisi in eis petendis exprimuntur alienationes iam peractae.

Can. 1039 – Pro quacumque alienatione requiritur consensus eorum, quorum interest.

Can. 1040 – Si bona ecclesiastica contra praescripta iuris canonici alienata sunt, sed alienatio iure civili valida est, auctoritas superior illius, qui talem alienationem peregit, decernat omnibus mature perpensis, an et qualis actio, a quonam et contra quemnam proponenda sit ad Ecclesiae iura vindicanda.

§ 3. W Kościołach patriarchalnych, jeśli wartość dóbr przekracza dwukrotnie sumę maksymalną określoną przez Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego, i jeśli dotyczy to rzeczy drogocennych lub ofiarowanych Kościołowi na podstawie ślubu, należy zachowywać § 2, ale Patriarcha musi uzyskać zgodę tegoż Synodu.

§ 4. W pozostałych przypadkach wymaga się zgody Stolicy Apostolskiej, jeśli wartość dóbr przekracza sumę ustaloną lub zatwierdzoną przez samą Stolicę Apostolską oraz jeśli dotyczy to rzeczy drogocennych lub ofiarowanych Kościołowi na podstawie ślubu.

KPK/83: 1292 § 2
KPK/17: 1532 § 1
PA: 281 § 1 n. 1

Kan. 1037 – Dla dokonania alienacji dóbr doczesnych Kościoła patriarchalnego lub eparchii Patriarchy, Patriarcha powinien:

PA: 282 § 1

- 1° zasięgnąć rady stałego Synodu, jeśli wartość dóbr mieści się pomiędzy sumą minimalną i sumą maksymalną ustaloną przez Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego oraz jeśli dotyczy to dóbr Kościoła patriarchalnego; jeśli zaś dotyczy to dóbr eparchii Patriarchy, należy zachować kan. 1036 § 1, n. 1;
- 2° uzyskać zgodę stałego Synodu, jeśli wartość dóbr przekracza sumę maksymalną określoną przez Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego, jednak nie dwukrotnie;
- 3° uzyskać zgodę Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego, jeśli wartość dóbr przekracza dwukrotnie tę sumę oraz jeśli dotyczy to rzeczy drogocennych lub ofiarowanych Kościołowi na podstawie ślubu.

PA: 282 § 1

Kan. 1038 – § 1. Ci, których opinia, zgoda lub potwierdzenie jest wymagane dla dokonania alienacji dóbr kościelnych, nie powinni wydać opinii, zgody lub potwierdzenia, zanim nie upewnią się o stanie ekonomicznym osoby prawnej, która proponuje alienację dóbr kościelnych oraz o alienacjach już dokonanych.

KPK/83: 1292 § 4
PA: 281 § 4

§ 2. Domniemuje się, że opinia, zgoda i potwierdzenie nie zostały wydane, jeśli w prośbie nie wyszczególniono alienacji już dokonanych.

KPK/83: 1292 § 3
KPK/17: 1532 § 4
PA: 281 § 3

Kan. 1039 – W przypadku każdej alienacji wymagana jest zgoda zainteresowanych.

Kan. 1040 – Jeśli dobra kościelne zostały alienowane wbrew przepisom prawa kanonicznego, ale alienacja jest ważna według prawa cywilnego, do władzy wyższej nad tym, który dokonał alienacji, należy decyzja, po dokładnym rozważeniu wszystkiego, czy i jaką skargę, przez kogo i przeciw komu należy wnieść dla odzyskania praw Kościoła.

KPK/83: 1296
KPK/17: 1534 § 1
PA: 284 § 1

Can. 1041 – Nisi res est minimi momenti, bona ecclesiastica propriis administratoribus eorumque coniunctis usque ad quartum gradum consanguinitatis aut affinitatis non sunt vendenda aut locanda sine speciali auctoritatis, de qua in cann. 1036 et 1037, licentia.¹

Can. 1042 – Cann. 1035-1041 servari debent non solum in alienatione, sed etiam in quolibet negotio, quo condicio patrimonialis personae iuridicae peior fieri potest.²

CAPUT IV

De piis voluntatibus et de piis foundationibus

Can. 1043 – § 1. Qui ex iure naturae vel canonico libere potest de suis bonis statuere, potest etiam ad pias causas sive per actum inter vivos sive per actum mortis causa bona relinquere.³

§ 2. In ultimis voluntatibus in bonum Ecclesiae servantur, si fieri potest, praescripta iuris civilis; si servata non sunt, heredes moneantur de obligatione, qua tenentur, implendi testatoris voluntatem.

Can. 1044 – Voluntates christifidelium bona sua in pias causas donantium vel relinquentium sive per actum inter vivos sive per actum mortis causa legitime acceptatae diligentissime impleantur etiam circa modum administrationis et erogationis bonorum firmo can. 1045.

Can. 1045 – § 1. Hierarcha omnium piarum voluntatum tam mortis causa quam inter vivos exsecutor est.

§ 2. Hoc ex iure Hierarcha vigilare potest ac debet etiam per visitationem, ut piae voluntates impleantur, eique ceteri exsecutores perfuncto munere rationem reddere debent.

¹ * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. I, 13.

² S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Patriarch. Armen.), 30 iul. 1867.

³ Constantinop. IV, can. 18; S. Nicephorus CP. can. 53. * Syn. Libanen. Maronitarum,

Kan. 1041 – Jeśli nie chodzi o rzecz o bardzo małej wartości, nie wolno bez specjalnego pisemnego zezwolenia władzy, o której mowa w kan. 1036 i 1037, sprzedawać lub wydzierżawiać dóbr kościelnych ich zarządcom albo krewnym lub powinowatym zarządców, aż do czwartego stopnia.

KPK/83: 1298
KPK/17: 1540
PA: 290

Kan. 1042 – Kanony 1035-1041 powinny być zachowane nie tylko w przypadku alienacji, lecz także przy podejmowaniu jakichkolwiek transakcji, na skutek których majątek osoby prawnej może się znaleźć w gorszej sytuacji.

KPK/83: 1295
KPK/17: 1533
PA: 283

ROZDZIAŁ IV

Pobożne zapisy i pobożne fundacje

Kan. 1043 – § 1. Kto z prawa naturalnego i kanonicznego może swobodnie rozporządzać swoimi dobrami, może również przeznaczyć swój majątek na cele pobożne, czy to aktem między żyjącymi, czy też testamentem.

KPK/83: 1299 § 1
KPK/17: 1513 § 1
PA: 251 § 1

§ 2. W rozporządzeniach ostatniej woli na rzecz Kościoła, należy wedle możliwości zachować wymogi prawa cywilnego. Jeśli je pominięto, trzeba przypomnieć spadkobiercom, że ciąży na nich obowiązek wypełnienia woli testatora.

KPK/83: 1299 § 2
KPK/17: 1513 § 2
PA: 251 § 2

Kan. 1044 – Rozporządzenia chrześcijan, którzy przekazują lub pozostawiają swoje dobra na cele pobożne, czy to aktem między żyjącymi czy testamentem, zgodnie z prawem przyjęte, winny być jak najstaranniej wykonane, także co do sposobu zarządzania i użytkowania dóbr, z zachowaniem przepisu kan. 1045.

KPK/83: 1300
KPK/17: 1514
PA: 252

Kan. 1045 – § 1. Hierarcha jest wykonawcą wszystkich pobożnych rozporządzeń, dokonanych zarówno testamentem, jak i aktem między żyjącymi.

KPK/83: 1301 § 1
KPK/17: 1515 § 1
PA: 253 § 1

§ 2. Na mocy tego prawa Hierarcha może i powinien czuwać, także przez wizytację, ażeby pobożne zapisy zostały wypełnione. Inni wykonawcy obowiązani są, po wypełnieniu swojej funkcji, złożyć mu sprawozdanie.

KPK/83: 1301 § 2
KPK/17: 1515 § 2
PA: 253 § 2

a. 1736, pars II, cap. XIII, 13; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. XIII, art. VI; Syn. Armen., a. 1911, 884-891.

§ 3. Clausulae huic Hierarchae iuri contrariae ultimis voluntatibus adiectae pro non appositis habentur.

Can. 1046 – § 1. Qui bona ad pias causas sive per actum inter vivos sive per actum mortis causa fiduciarie accepit, debet de sua fiducia Hierarcham proprium certiore facere eique omnia talia bona cum oneribus adiunctis indicare; si vero donator id expresse et omnino prohibuit, fiduciam ne acceptet.

§ 2. Hierarcha debet exigere, ut bona fiduciarie in tuto collocentur, et ad normam can. 1045, § 2 vigilare, ut pia voluntas ad effectum ducatur.

§ 3. Si agitur de bonis fiduciariis alicui sodali instituti religiosi vel societatis vitae communis ad instar religiosorum commissis, quae destinata sunt loci vel eparchiae ecclesiis, christifidelibus, qui ibidem domicilium habent, aut piis causis iuvandis, Hierarcha, de quo in §§ 1 et 2, est Hierarcha loci.

Can. 1047 – § 1. Piae foundationes in iure sunt:

- 1° piae foundationes autonomae, scilicet universitates rerum ad opera pietatis, apostolatus aut caritatis spiritualis vel temporalis destinatae et ab auctoritate competenti in personam iuridicam erectae;
- 2° piae foundationes non autonomae, scilicet bona temporalia alicui personae iuridicae quoquo modo data cum onere in diuturnum tempus, iure particulari determinandum, ex redditibus annuis fines, de quibus in n. 1, persequendi.

§ 2. Bona temporalia foundationis non autonomae, si concredata sunt personae iuridicae Episcopo eparchiali subiectae, elapso tempore determinato ad institutum, de quo in can. 1021, § 1, destinari debent, nisi alia fuit voluntas fundatoris expresse manifestata; secus eidem personae iuridicae cedunt.

Can. 1048 – § 1. Piae foundationes autonomae non nisi ab Episcopo eparchiali aliave auctoritate superiore erigi possunt.

§ 2. Ut pia fundatio non autonoma a persona iuridica valide acceptari possit, requiritur consensus Hierarchae proprii scripto datus; Hierarcha vero consensum ne det, antequam legitime comperuit personam iuridi-

§ 3. Klauzule przeciwne temu uprawnieniu Hierarchy, dołączone do rozporządzeń ostatniej woli, należy uważać za niedodane.

KPK/83: 1301 § 3
KPK/17: 1515 § 3
PA: 253 § 3

Kan. 1046 – § 1. Kto przyjął powierniczo dobra na cele pobożne, czy to aktem między żyjącymi, czy też aktem na wypadek śmierci, powinien o swoim powiernictwie powiadomić Hierarchę i dać mu wykaz wszystkich tego rodzaju dóbr oraz związanych z nimi zobowiązań. Gdyby ofiarodawca wyraźnie i bezwzględnie tego zabraniał, nie powinien przyjąć powiernictwa.

KPK/83: 1302 § 1
KPK/17: 1516 § 1
PA: 254 § 1

§ 2. Hierarcha powinien się domagać, ażeby dobra przyjęte powierniczo zostały bezpiecznie ulokowane i czuwać nad wykonaniem pobożnych zapisów, zgodnie z kan. 1045 § 2.

KPK/83: 1302 § 2
KPK/17: 1516 § 2
PA: 254 § 2

§ 3. Jeśli chodzi o dobra powiernicze powierzone członkowi instytutu zakonnego albo stowarzyszenia życia wspólnego na wzór zakonników, a przeznaczone dla miejsca lub eparchii kościoła, chrześcijan, którzy mają tam stałe zamieszkanie, albo na wsparcie dzieł pobożnych, Hierarchą, o którym w §§ 1 i 2, jest Hierarcha miejsca.

KPK/83: 1302 § 3
KPK/17: 1516 § 3
PA: 254 § 3

Kan. 1047 – § 1. Pobożnymi fundacjami w prawie są:

KPK/83: 1303 § 1
KPK/17: 1544 § 1
PA: 294

- 1° pobożne fundacje autonomiczne, czyli zespoły rzeczy przeznaczone na dzieła pobożności, apostołatu lub miłości duchowej, lub doczesnej i erygowane przez kompetentną władzę kościelną jako osoba prawna;
- 2° pobożne fundacje nieautonomiczne, czyli dobra doczesne przekazane w jakikolwiek sposób jakiejś publicznej osobie prawnej z obowiązkiem długotrwałym, określonym przez prawo partykularne, realizowania z rocznych dochodów celów, o których mowa w n. 1.

KPK/83: 1303 § 1 n. 1

KPK/83: 1303 § 1 n. 2
KPK/17: 1544 § 1
PA: 294

§ 2. Jeśli dobra doczesne pobożnej fundacji nieautonomicznej zostały powierzone osobie prawnej podlegającej Biskupowi eparchialnemu, po upływie określonego czasu winny być przekazane instytucji, o której w kan. 1021 § 1, chyba że wyraźnie została ujawniona inna wola fundatora. W innym razie przypadają samej osobie prawnej.

KPK/83: 1303 § 2

Kan. 1048 – § 1. Pobożne fundacje autonomiczne mogą być erygowane jedynie przez Biskupa eparchialnego lub inną władzę wyższą.

§ 2. Aby osoba prawna mogła ważnie przyjąć pobożną fundację nieautonomiczną, wymagane jest pisemne zezwolenie własnego Hierarchy. Nie powinien on go dawać, dopóki zgodnie z prawem nie stwierdzi, że osoba

KPK/83: 1304 § 1
KPK/17: 1546 § 1
PA: 296 § 1

cam novo oneri suscipiendo et oneribus iam susceptis satisfacere posse; caveat quoque idem Hierarcha, ut redditus omnino respondeant oneribus adiunctis secundum morem propriae Ecclesiae sui iuris.¹

§ 3. Iuris particularis est determinare ceteras condiciones, sine quibus piaae foundationes erigi vel acceptari non possunt.²

Can. 1049 – Hierarcha, qui piam foundationem erexit vel consensum ad piam foundationem acceptandam dedit, statim tutum locum designet, in quo pecunia et bona mobilia dotationis nomine assignata deponantur eum in finem, ut eadem pecunia vel bonorum mobilium pretium custodiantur et quam primum caute et utiliter de prudenti eiusdem Hierarchae iudicio consultis et eis, quorum interest, et consilio competenti collocentur in favorem eiusdem foundationis cum expresse determinata mentione oneris.

Can. 1050 – Documenti foundationis exemplar alterum in archivo curiae eparchialis, alterum in archivo personae iuridicae asservetur.³

Can. 1051 – § 1. Servatis cann. 1044-1046 et 1031 onerum ex piis foundationibus incumbentium tabella conficiatur, quae in loco patenti exponatur, ne obligationes implendae in oblivionem cadant.⁴

§ 2. Liber habeatur et apud parochum vel rectorem ecclesiae asservetur, in quo singula onera eorumque impletio et eleemosynae adnotentur.

Can. 1052 – § 1. Reductio onerum Divinam Liturgiam celebrandi reservatur Sedi Apostolicae.⁵

§ 2. Si in documento foundationis de re expresse cavetur, Hierarcha ob imminutos redditus onera Divinam Liturgiam celebrandi reducere potest.

¹ * Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1900, tit. III, cap. I, 13, c); Syn. Armen., a. 1911, 447.

² * Syn. Armen., a. 1911, 447.

³ * Syn. Armen., a. 1911, 448.

⁴ * Syn. Armen., a. 1911, 448.

prawna jest w stanie zarówno wypełnić nowe zobowiązania, jak i zadośćuczynić wcześniej już podjętym. W sposób szczególny ma czuwać, by dochody w pełni odpowiadały dołączonym zobowiązaniom, zgodnie ze zwyczajem własnego Kościoła *sui iuris*.

§ 3. Pozostałe warunki, bez wypełnienia których nie można erygować lub przyjąć pobożnej fundacji, powinny zostać określone prawem partykularnym.

KPK/83: 1304 § 2
KPK/17: 1545
PA: 295

Kan. 1049 – Hierarcha, który erygował pobożną fundację lub udzielił zgody na przyjęcie fundacji, powinien natychmiast wyznaczyć bezpieczne miejsce, w którym pieniądze i dobra ruchome przydzielone tytułem dotacji powinny zostać złożone, a to w tym celu, aby te pieniądze lub wartość dóbr ruchomych zabezpieczyć i możliwie najszybciej ostrożnie oraz korzystnie, według roztropnego uznania tegoż Hierarchy, po wysłuchaniu przez niego także zdania zainteresowanych i kompetentnej rady, ulokować na stałe na korzyść tej fundacji, z wyraźną i dokładną wzmianką o zobowiązaniu.

KPK/83: 1305
KPK/17: 1547
PA: 297

Kan. 1050 – Jeden egzemplarz dokumentu fundacyjnego powinien być przechowywany w archiwum kurii eparchialnej, drugi w archiwum osoby prawnej.

KPK/83: 1306 § 2
KPK/17: 1548 § 2
PA: 298 § 2

Kan. 1051 – § 1. Z zachowaniem kanonów 1044-1046 i 1031 należy sporządzić wykaz zobowiązań wynikających z pobożnych fundacji, umieszczając go w miejscu widocznym, aby przewidziane do wypełnienia zobowiązania nie poszły w zapomnienie.

KPK/83: 1307 § 1
KPK/17: 1549 § 1
PA: 299 § 1

§ 2. Proboszcza lub rektor kościoła powinien prowadzić i przechowywać księgę, w której należy odnotowywać poszczególne zobowiązania oraz ich wypełnienie i ofiary.

KPK/83: 1307 § 2
KPK/17: 1549 § 2
PA: 299 § 2

Kan. 1052 – § 1. Redukcja zobowiązań związanych ze sprawowaniem Boskiej Liturgii jest zarezerwowana Stolicy Apostolskiej.

KPK/83: 1308 § 1
KPK/17: 1517 § 2,
1551 § 1

§ 2. Jeśli w akcie fundacyjnym zostało to wyraźnie zastrzeżone, Hierarcha może zredukować zobowiązania związane ze sprawowaniem Boskiej Liturgii na skutek zmniejszenia się dochodów.

PA: 255 § 2, 301 § 1
KPK/83: 1308 § 2
KPK/17: 1517 § 2,
1551 § 1
PA: 255 § 2, 301 § 1

⁵ Secret. Status, notificatio, 29 nov. 1971; normae, 17 iun. 1974; Paulus VI, litt. ap. *Firma in traditione*, 13 iun. 1974. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIII, 13; Syn. Armen., a. 1911, 447.

§ 3. Episcopo eparchiali competit potestas reducendi ob deminutionem reddituum, dum causa perdurat, ad rationem oblationum in eparchia legitime vigentium numerum celebrationum Divinae Liturgiae, dummodo nemo sit, qui obligatione tenetur et utiliter cogi potest ad oblationum augmentum faciendum.¹

§ 4. Episcopo eparchiali etiam competit potestas reducendi onera Divinam Liturgiam celebrandi, quae instituta ecclesiastica gravant, si redditus ad ea, quae ex eisdem tempore acceptationis onerum obtineri potuerunt, consequenda insufficientes evaserunt.²

§ 5. Potestates, de quibus in §§ 3 et 4, habent etiam Superiores generales institutorum religiosorum vel societatum vitae communis ad instar religiosorum clericalium iuris pontificii vel patriarchalis.

§ 6. Potestates, de quibus in §§ 3 et 4, Episcopus eparchialis delegare potest tantummodo Episcopo coadiutori, Episcopo auxiliari, Protosyncello vel Syncellis omni subdelegatione exclusa.³

Can. 1053 – Eisdem auctoritatibus, de quibus in can. 1052, potestas insuper competit transferendi iusta de causa onera Divinam Liturgiam celebrandi in dies vel instituta diversa ab illis, quae in fundatione sunt statuta.⁴

Can. 1054 – § 1. Voluntatum christifidelium bona sua in pias causas donantium vel relinquentium reductio, moderatio, commutatio, si fundator potestatem hanc Hierarchae expresse concessit, ab eodem Hierarcha iusta tantum et necessaria de causa fieri potest.

§ 2. Si exsecutio onerum impositorum ob imminutos redditus aliave de causa nulla administratorum culpa impossibilis evasit, Hierarcha consultis eis, quorum interest, et consilio competenti atque servata quam optime fundatoris voluntate potest eadem onera aequae imminuere firmo can. 1052.⁵

§ 3. In ceteris casibus de re adiri debet Sedes Apostolica vel Patriarcha, qui de consensu Synodi permanentis agat.

¹ Paulus VI, m.p. *Pastorale munus*, 30 nov. 1963, I, 11; Pont. Comm. Decr. Vat. II Interpr., resp. 1 iul. 1971; Paulus VI, litt. ap. *Firma in traditione*, 13 iun. 1974, II, b).

² Paulus VI, m.p. *Pastorale munus*, 30 nov. 1969, I, 12; Pont. Comm. Decr. Vat. II Interpr., resp. 1 iul. 1971; Paulus VI, litt. ap. *Firma in traditione*, 13 iun. 1974, II, b).

§ 3. Biskup eparchialny posiada władzę redukowania z powodu zmniejszenia się dochodów, dopóki trwa przyczyna, liczby celebracji Boskiej Liturgii do wysokości stypendium prawnie obowiązującego w eparchii, pod warunkiem jednak, że nie ma nikogo, kto jest zobowiązany i kogo można by było skutecznie nakłonić do podwyższenia dochodów. KPK/83: 1308 § 3

§ 4. Biskupowi eparchialnemu przysługuje także władza redukowania zobowiązań związanych ze sprawowaniem Boskiej Liturgii spoczywających na instytucji kościelnej, jeśli dochody stały się niewystarczające do osiągnięcia z nich zysków możliwych w czasie przyjęcia zobowiązań. KPK/83: 1308 § 4

§ 5. Władzę, o której mowa w §§ 3 i 4 posiadają także przełożeni generalni kleryckich instytutów zakonnych i stowarzyszeń życia wspólnego na wzór zakonników na prawie papieskim lub patriarszym. KPK/83: 1308 § 5

§ 6. Władzę, o której mowa w §§ 3 i 4, Biskup eparchialny może delegować jedynie Biskupowi koadiutorowi, Biskupowi pomocniczemu, Protosyncelowi i Syncelowi, z wykluczeniem jednak subdelegacji.

Kan. 1053 – Władzom, o których w kan. 1052, przysługuje ponadto uprawnienie przenoszenia, dla słusznej przyczyny, zobowiązań sprawowania Boskiej Liturgii na dni lub instytuty różne od tych, które zostały określone w akcie fundacji. KPK/83: 1309

Kan. 1054 – § 1. Redukcja, ograniczenie, zamiana rozporządzeń chrześcijan dotyczących dóbr darowanych lub pozostawionych na cele pobożne mogą być przez Hierarchę dokonywane tylko dla słusznej i koniecznej przyczyny, jeśli fundator tę władzę mu wyraźnie przekazał. KPK/83: 1310 § 1
KPK/17: 1517 § 1
PA: 255 § 1

§ 2. Jeśli z racji zmniejszonych dochodów albo z innej przyczyny, ale bez żadnej winy zarządców, nie jest możliwe wypełnienie nałożonych obowiązków, wtedy Hierarcha, wysłuchawszy zdania osób zainteresowanych i kompetentnej rady, jak również zachowując w możliwie najlepszy sposób wolę fundatora, może te zobowiązania sprawiedliwie zmniejszyć z zachowaniem kan. 1052. KPK/83: 1310 § 2
KPK/17: 1517 § 2
PA: 255 § 2

§ 3. W innych przypadkach należy się odnieść do Stolicy Apostolskiej lub Patriarchy, który winien działać za zgodą stałego Synodu. KPK/83: 1310 § 3
KPK/17: 1517 § 1
PA: 255 § 1

³ Paulus VI, m.p. *Pastorale munus*, 30 nov. 1963, I, inscriptio.

⁴ Paulus VI, litt. ap. *Firma in traditione*, 13 iun. 1974, III, c); Secret Status, normae, 17 iun. 1974.

⁵ Innocentius XII, const. *Nuper*, 23 dec. 1697, § 15 „Ad primum”.

TITULUS XXIV DE IUDICIIS IN GENERE

Can. 1055 – § 1. Obiectum iudicii sunt:¹

- 1° personarum physicarum vel iuridicarum iura perseguenda aut vindicanda vel facta iuridica declaranda;
- 2° delicta, quod spectat ad poenam irrogandam.

§ 2. In controversiis vero ortis ex actu potestatis regiminis executivae competens est solummodo auctoritas superior ad normam cann. 996-1006.²

Can. 1056 – In causis, quae alicui Dicasterio Sedis Apostolicae reservantur, tribunalia normas ab eodem Dicasterio editas sequantur oportet.³

Can. 1057 – In causis servorum Dei, ut inter Sanctos referantur, servantur normae speciales a Romano Pontifice statutae.⁴

CAPUT I

De foro competenti

Can. 1058 – Romanus Pontifex a nemine iudicatur.⁵

Can. 1059 – § 1. Ob primatum Romani Pontificis integrum est cuilibet christifideli causam suam in quovis statu et gradu iudicii cognoscendam ad ipsum Romanum Pontificem deferre, qui pro toto orbe catholico iudex est supremus et qui vel ipse per se ius dicit vel per tribunalia Sedis Apostolicae vel per iudices a se delegatos.⁶

¹ D. 50, 16, 178, (2).

² Paulus VI, const. ap. *Regimini Ecclesiae Universae*, 15 aug. 1967, 106; Ioannes Paulus II, const. ap. *Pastor Bonus*, 28 iun. 1988, art. 123.

³ Ordo servandus in S. Congregationibus, Tribunalibus, Officiis Romanae Curiae, 29 sep. 1908, pars altera, *Normae peculiares*, cap. VII, art. I, n. 6.

⁴ Paulus VI, m.p. *Sanctitatis clarior*, 19 mar. 1969; const. ap. *Sacra Rituum Congregatio*, 8 maii 1969, 5-13; S.C. pro Causis Sanctorum, decr. 3 apr. 1970; notificatio, 16 dec. 1972; normae, 7 feb. 1983; decr. 7 feb. 1983.

⁵ Constantinop. IV, can. 21; Vat. I, sess. IV, cap. III, *De vi et ratione primatus Romani*

TYTUŁ XXIV SĄDOWNICTWO W OGÓLNOŚCI

- Kan. 1055** – § 1. Przedmiotem postępowania sądowego są:
- KPK/83: 1400 § 1
KPK/17: 1552 § 2
SN: 1 § 2
- 1° dochodzenie albo obrona uprawnień osób fizycznych lub prawnych albo stwierdzenie faktów prawnych; KPK/83: 1400 § 1 n. 1
KPK/17: 1552 § 2 n. 1
SN: 1 § 2 n. 1
- 2° przestępstwa w tym, co dotyczy wymierzenia kary. KPK/83: 1400 § 1 n. 2
KPK/17: 1552 § 2 n. 2
SN: 1 § 2 n. 2
- § 2. W sporach zaś powstałych na skutek wydania aktu władzy rządzenia wykonawczej kompetentna jest tylko władza wyższa według norm kan. 996-1006. KPK/83: 1400 § 2
KPK/17: 1601
SN: 36 § 1, 2;
CS: 145
- Kan. 1056** – W sprawach zarezerwowanych dla poszczególnych dykasterii Stolicy Apostolskiej, trybunały powinny postępować według norm wydanych dla tych dykasterii. KPK/83: 1402
KPK/17: 1555 § 1
SN: 4
- Kan. 1057** – W sprawach zaliczania Sług Bożych do grona Świętych, należy zachować normy specjalne wydane przez Biskupa Rzymskiego. KPK/83: 1403 § 1

ROZDZIAŁ I *Właściwość sądu*

- Kan. 1058** – Biskup Rzymski nie może być przez nikogo sądzony. KPK/83: 1404
KPK/17: 1556
SN: 14
- Kan. 1059** – § 1. Z racji prymatu Biskupa Rzymskiego wolno każdemu chrześcijaninowi swoją sprawę w każdym stadium i z trybunału każdego stopnia przenieść do rozpoznania samego Biskupa Rzymskiego, który jest najwyższym sędzią dla całego świata katolickiego i który sędzi osobiście lub przez trybunały Stolicy Apostolskiej lub też przez sędziów przez siebie delegowanych. KPK/83: 1417 § 1,
1442
KPK/17: 1569 § 1,
1597
SN: 32 § 1, 77; CS:
145

pontificis, „Et quoniam”; S. Zosimus, litt. *Quamvis Patrum*, 21 mar. 418; S. Bonifacius I, litt. *Retro maioribus*, 11 mar. 422; S. Gelasius, litt. *Ego quoque*, a. 493, „Nobis opponunt”; S. Nicolaus I, litt. *Omnium Nos*, a. 867, „Videte ergo”; S. Leo IX, litt. *In terra pax*, a. 1053, XI; Bonifacius VIII, bulla, *Unam sanctam*, 18 nov. 1302; Leo XIII, ep. encycl. *Satis cognitum*, 29 iun. 1896, 30.

⁶Sard. cann. 3, 5; Carth. prolog.; S. Bonifacius I, litt. *Institutio universalis*, 11 mar. 422; S. Gelasius, litt. *Ego quoque*, a. 493, „Nobis opponunt”; litt. *Valde mirati*, 5 feb. 496, „Non reticemus”; S. Nicolaus I, litt. *Proposueramus quidem*, a. 865, „Sed his”;

§ 2. Haec provocatio tamen ad Romanum Pontificem interposita non suspendit excepto casu appellationis exercitium potestatis in iudice, qui causam iam cognoscere coepit quique idcirco potest iudicium prosecui usque ad sententiam definitivam, nisi constat Romanum Pontificem causam ad se advocavisse.¹

Can. 1060 – § 1. Soli Romano Pontifici ius est iudicandi:

1° Patriarchas;²

2° Episcopos in causis poenalibus;³

3° eos, qui supremum tenent civitatis magistratum;⁴

4° alias causas, quas ipse ad suum advocavit iudicium.

§ 2. Exceptis Episcopis intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis potestatem suam exercentibus ceteri Episcopi in causis contentiosis iudicantur a tribunali a Romano Pontifice designato salvo can. 1066, § 2.⁵

§ 3. Iudex de actu vel documento a Romano Pontifice in forma specifica confirmato videre non potest, nisi illius praecessit mandatum.

Can. 1061 – Coram tribunalibus Sedis Apostolicae conveniri debent personae, quae auctoritatem superiorem infra Romanum pontificem non habent, sive sunt personae physicae in ordine episcopatus non constitutae sive sunt personae iuridicae salvo can. 1063, § 4, nn. 3 et 4.

Can. 1062 – § 1. Synodus Episcoporum Ecclesiae patriarchalis, salva competentia Sedis Apostolicae, est superius tribunal intra fines territorii eiusdem Ecclesiae.⁶

Professio fidei (in Lugd. II) a Michaele Palaeologo Gregorio X oblata, a. 1274; Iohannes XXII, ep. *Salvator noster*, 29 apr. 1319, „Nec omittimus”.

¹ S. Zosimus, litt. *Quamvis Patrum*, a. 418; Sign. Apost., litt. circ. 13 dec. 1977.

² Benedictus XIV, litt. *Non possumus*, 20 iul. 1746. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 10.

³ Apost. can. 74; Ant. cann. 12-15, 17, 22, 25; Constantinop. I, can. 6; Chalc. cann. 9, 17; Sard. cann. 3-5; Carth. prolog. et cann. 12, 19, 121-123; Constantinop. a. 394; Constantinop. IV, cann. 17, 24, 26; S. Cyrillus Alexandrin., can. 1; S. Iulius, litt. *Legi litteras*, a. 341; S. Leo M., litt. *Quanta fraternitati*, a. 446, „De conciliis”; S. Nicolaus I, litt. *Quanto maiora*, a. 886, „Non autem” et „Porro si dicitis”; Iohannes VIII, litt. *Dic*

§ 2. To odwołanie się do Biskupa Rzymskiego nie zawiesza jednak poza wypadkiem apelacji wykonywania władzy przez sąd, który zaczął już sprawę rozpatrywać; może on zatem kontynuować proces aż do ostatecznego wyroku, chyba że wiadomo o przejściu sprawy przez Biskupa Rzymskiego.

KPK/83: 1417 § 2
KPK/17: 1569 § 2
SN: 32 § 2

Kan. 1060 – § 1. Tylko Biskup Rzymski ma prawo sądzić:

KPK/83: 1405 § 1
KPK/17: 1557 § 1
SN: 15
SN: 15 n. 2

1° Patriarchów;

2° biskupów w sprawach karnych;

KPK/83: 1405 § 1 n. 3
KPK/17: 1557 § 1 n. 3
SN: 15 n. 3, 17 § 1 n. 2

3° sprawujących najwyższą władzę państwową;

KPK/83: 1405 § 1 n. 1
KPK/17: 1557 § 1 n. 1
SN: 15 n. 1

4° inne sprawy, które sam wezwał przed swój sąd.

KPK/83: 1405 § 1 n. 4
KPK/17: 1557 § 3
SN: 16 § 2

§ 2. Wylęczając Biskupów sprawujących swoją władzę w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego inni Biskupi w sprawach spornych sądeni są przez trybunał wyznaczony przez Biskupa Rzymskiego z zachowaniem kan. 1066 § 2.

KPK/83: 1405 § 3
KPK/17: 1557 § 2
SN: 16 § 1

§ 3. Sędzia nie może rozpatrywać sprawy dotyczącej aktu lub dokumentu potwierdzonego w specjalny sposób przez Biskupa Rzymskiego, chyba że ów udzieli uprzednio polecenia.

KPK/83: 1405 § 2
KPK/17: 1683
SN: 203

Kan. 1061 – Przed trybunały Stolicy Apostolskiej należy wzywać osoby, które nie mają przełożonego niższego od Biskupa Rzymskiego, jak też osoby fizyczne nie będące Biskupami, jak też osoby prawne z zachowaniem kan. 1063 § 4 nn. 3 i 4.

KPK/83: 1405 § 3
KPK/17: 1557 § 2
SN: 16 § 1

Kan. 1062 – § 1. Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego, z zachowaniem kompetencji Stolicy Apostolskiej, jest najwyższym trybunałem w granicach terytorium tego Kościoła.

ergo eis, a. 873, „Porro Alvinus”; Pius VI, litt. *Maximum Nobis*, 18 sep. 1784, n. 3, ad 5; S.C. de Prop. Fide, decr. 20 iul. 1760, ad VIII; instr. 9 aug. 1760; (C.G.), 17 feb. 1772, ad 4; (C.G.), 8 iul. 1774, 3; 8 iul. 1774, dub. 15; 22 mar. 1777; (C.G.), 15 sep. 1777, ad 1. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. IV, 33, I; cap. VI, 2, 14; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VII, art. III, 6, 12; Syn. Armen., a. 1911, 194.

⁴Constantinop. IV, can. 16.

⁵Sard. can. 3; Chalc. cann. 9, 17.

⁶Constantinop. I, can. 6; Chalc. cann. 9, 17; Apost. can. 74; Ant. 3, 12-15, 17, 20, 22, 25; Sard. 3, 13-14; Carth. 12, 121, 125; Constantinop. a. 394; Protodeut. can. 13; S. Cyrillus Alexandrin., can. 1 in fine.

§ 2. Synodus Episcoporum Ecclesiae patriarchalis per secreta suffragia eligere debet ad quinquennium ex suo gremio Moderatorem generalem administrationis iustitiae necnon duos Episcopos, qui cum eo praeside constituunt tribunal; si vero unus ex his tribus Episcopis est in causa vel adesse non potest, Patriarcha de consensu Synodi permanentis ei alium Episcopum substituat; item in casu recusationis videat Patriarcha de consensu Synodi permanentis.

§ 3. Huius tribunalis est iudicare causas contentiosas sive eparchiarum sive Episcoporum, etiam Episcoporum titularium.¹

§ 4. Appellatio in his causis fit ad Synodum Episcoporum Ecclesiae patriarchalis ulteriore appellatione remota salvo can. 1059.

§ 5. Moderatori generali administrationis iustitiae est ius vigilandi omnibus tribunalibus intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis sitis necnon ius decisionem ferendi in recusatione contra aliquem iudicem tribunalis ordinarii Ecclesiae patriarchalis.

Can. 1063 – § 1. Patriarcha erigere debet tribunal ordinarium Ecclesiae patriarchalis a tribunali eparchiae Patriarchae distinctum.

§ 2. Hoc tribunal proprium praesidem, iudices, promotorem iustitiae, defensores vinculi aliosque necessarios administratores habeat a Patriarcha de consensu Synodi permanentis nominatos; praeses, iudices, promotor iustitiae necnon defensores vinculi amoveri non possunt nisi a Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis, renuntiationem vero ab officio Patriarcha solus acceptare potest.

§ 3. Hoc tribunal est tribunal appellationis in secundo et in ulterioribus gradibus iudicii ope iudicum, qui sibi invicem succedunt, pro causis in tribunalibus inferioribus iam definitis; huic tribunalis competunt etiam iura tribunalis metropolitani eis in locis territorii Ecclesiae patriarchalis, ubi provinciae erectae non sunt.²

§ 4. Huic tribunalis competit iudicare ope iudicum, qui sibi invicem succedunt, in primo et in ulterioribus gradibus iudicii causas:³

¹ Quinisext. can 25.

² * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. VI, 2, 5 et 10; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VII, art. III, 6, 13); Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. I, art. III, IV, 8).

§ 2. Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego winien wybrać w głosowaniu tajnym na pięć lat ze swojego gremium moderatora generalnego wykonywania sprawiedliwości i ponadto dwóch biskupów, którzy z moderatorem jako przewodniczącym stanowią trybunał; jeśli zaś sprawa dotyczy jednego z tych trzech Biskupów lub nie może któryś z nich być obecny, Patriarcha za zgodą stałego Synodu ustanowi w jego miejsce innego biskupa; podobnie w przypadku sprzeciwu Patriarcha powinien zarządzić za zgodą stałego Synodu.

§ 3. Do tego trybunału należy rozstrzyganie spraw spornych tak eparchii, jak Biskupów, także Biskupów tytularnych. SN: 18 § 2

§ 4. Apeluje się w tych sprawach do Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego, bez dalszej apelacji z zachowaniem kan. 1059.

§ 5. Do moderatora generalnego wykonywania sprawiedliwości należy prawo wizytacji wszystkich trybunałów położonych w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego, a także prawo wydawania decyzji przy sprzeciwie wobec jakiegoś sędziego zwyczajnego trybunału Kościoła patriarchalnego.

Kan. 1063 – § 1. Patriarcha powinien erygować trybunał zwyczajny Kościoła patriarchalnego różny od trybunału eparchii Patriarchy. SN: 85 § 1; CS: 298 § 1

§ 2. Trybunał ten winien mieć własnego prezesa, sędziów, rzecznika sprawiedliwości, obrońcę węzła i innych urzędników mianowanych przez Patriarchę za zgodą stałego Synodu; prezes, sędziowie, rzecznik sprawiedliwości oraz obrońca węzła nie mogą być odwołani, chyba że przez synod Biskupów Kościoła patriarchalnego, zaś zrzeczenie się urzędu może przyjąć tylko Patriarcha. SN: 85 § 2; CS: 298 § 2

§ 3. Trybunał ten jest trybunałem apelacyjnym w drugim i dalszych stopniach sądu przez działanie sędziów, którzy następują nawzajem po sobie, dla rozstrzygniętych już spraw w niższych trybunałach; temu trybunałowi przynależą także uprawnienia trybunału metropolitalnego w tych miejscach terytorium Kościoła patriarchalnego, gdzie nie są erygowane prowincje. SN: 72 § 1 n. 2, 3, 5, § 4, 73 § 1

§ 4. Trybunałowi temu przysługuje osądzanie przez działanie sędziów, którzy następują nawzajem po sobie, w pierwszym i w wyższych stopniach sądu spraw: SN: 19

³ Quinisext. can. 25.

- 1° Exarchorum et delegatorum Patriarchae, qui Episcopi non sunt;
- 2° personarum physicarum vel iuridicarum Patriarchae immediate subiectarum;
- 3° institutorum vitae consecratae iuris pontificii;
- 4° Superioris instituti vitae consecratae iuris pontificii, qui in eodem instituto Superiorem potestate iudiciali praeditum non habet;
- 5° ex iuris particularis praescripto eidem tribunali reservatas.

Can. 1064 – § 1. Tribunal metropolitanum, quod non est distinctum a tribunali eparchiae Metropolitanae, est tribunal appellationis a sententiis tribunalium eparchialium.¹

§ 2. A causis in primo gradu iudicii pertractatis coram Metropolita aliove Episcopo eparchiali, qui auctoritatem superiorem infra Romanum Pontificem non habet, fieri debet appellatio ad tribunal ab ipso stabili modo cum approbatione Sedis Apostolicae designatum firmis cann. 139 et 175.

Can. 1065 – Tribunal tertii gradus est Sedes Apostolica, nisi aliter iure communi expresse cavetur.

Can. 1066 – § 1. In unaquaque eparchia et pro omnibus causis iure expresse non exceptis iudex in primo gradu iudicii est Episcopus eparchialis.²

§ 2. Si vero agitur de iuribus aut bonis temporalibus personae iuridicae ab Episcopo eparchiali repraesentatae, iudicat in primo gradu iudicii tribunal appellationis firmo can. 1062, § 3.

Can. 1067 – § 1. Tribunal primi gradus pro pluribus eparchiis eiusdem Ecclesiae sui iuris erigi potest a Patriarcha de consensu Episcoporum eparchialium, quorum interest, si de eparchiis intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis sitis agitur; in ceteris casibus ab ipsis Episcopis eparchialibus, qui ad hoc consenserunt approbante Sede Apostolica.

¹ Nic. I, can. 5; Ant. can. 12; Sard. can. 14; Constantinop. IV, can. 26. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. IV, 32 „De iis” et III; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1882, tit. V, § 59; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. VI, tit. II, 3.

- 1° Egzarchów i delegatów Patriarchy, którzy nie są biskupami; SN: 19 n. 1
- 2° osób fizycznych lub prawnych podlegających bezpośrednio Patriarsze; SN: 19 n. 2, 72 § 2 n. 1
- 3° instytutów życia konsekrowanego na prawie papieskim; SN: 19 n. 3, 72 § 2 n. 1
- 4° przełożonych instytutów życia konsekrowanego na prawie papieskim, którzy nie mają w tym instytucie przełożonego sprawującego władzę sądenia; SN: 19 n. 4
- 5° zarezerwowane temu trybunałowi przepisem prawa partykularnego. SN: 19 n. 5

Kan. 1064 – § 1. Trybunał metropolitalny, który nie jest różny od trybunału eparchii metropolity, jest trybunałem apelacyjnym od wyroków trybunałów eparchialnych. KPK/83: 1438 n. 1
KPK/17: 1594 § 1, 4
SN: 72 § 1 n. 1, § 4

§ 2. Od spraw rozpatrywanych na pierwszym stopniu sądu przed metropolitą lub innym biskupem eparchialnym, który nie ma niższego przełożonego od Biskupa Rzymskiego, należy apelować do trybunału wyznaczonego na sposób stały przez niego samego za aprobatą Stolicy Apostolskiej z zachowaniem kan. 139 i 175. KPK/83: 1438 n. 2
KPK/17: 1594 § 2, 3, 4
SN: 72 § 1 n. 4, § 4

Kan. 1065 – Trybunałem trzeciego stopnia jest Stolica Apostolska, chyba że inaczej zastrzeżę w sposób wyraźny prawo wspólne. SN: 73 § 1

Kan. 1066 – § 1. W każdej eparchii i dla wszystkich spraw wyraźnie przez prawo nie wyjętych sędzią na pierwszym stopniu trybunału jest biskup eparchialny. KPK/83: 1419 § 1
KPK/17: 1572 § 1
SN: 37 § 1

§ 2. Jeśli zaś chodzi o prawa lub dobra doczesne osoby prawnej reprezentowanej przez biskupa eparchialnego, w pierwszym stopniu sędzi trybunał apelacyjny z zachowaniem kan. 1062 § 3. KPK/83: 1419 § 2
KPK/17: 1572 § 2
SN: 37 § 2

Kan. 1067 – § 1. Trybunał pierwszego stopnia dla kilku eparchii tego samego Kościoła sui iuris może być erygowany przez Patriarchę za zgodą zainteresowanych biskupów eparchialnych, jeśli chodzi o eparchie położone w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego; w pozostałych wypadkach przez samych biskupów eparchialnych, którzy za aprobatą Stolicy Apostolskiej osiągnę porozumienie w tej sprawie. KPK/83: 1423 § 1
SN: 38 § 1 n. 1

² Vat. II, const. *Lumen gentium*, 27. * Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. X, cap. I, a. 1882, tit. V, § 1; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. VI, tit. II, 1-2; Syn. Armen., a. 1911, 962-963.

§ 2. Hoc tribunal erigi debet, si singuli Episcopi eparchiales tribunal proprium quacumque de causa erigere non possunt; intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis, si casus fert, a Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis hoc tribunal erigatur.

§ 3. In eparchiis, pro quibus tale tribunal erectum est, tribunal eparchiale collegiale valide erigi non potest.

§ 4. Coetui Episcoporum eparchialium, qui ad tale tribunal consenserunt, vel Episcopo eparchiali ab eodem electo competunt potestates, quas Episcopus eparchialis habet circa suum tribunal; si vero hoc tribunal a Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis vel a Sede Apostolica erectum est, servandae sunt normae ab ipsa Synodo vel Sede Apostolica statutae.

§ 5. Appellatio ab hoc tribunali fit intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis ad tribunal ordinarium Ecclesiae patriarchalis; in ceteris casibus vero ad tribunal stabili modo a coetu Episcoporum, de quo in § 4, cum approbatione Sedis Apostolicae vel ab ipsa Sede Apostolica designatum.¹

Can. 1068 – § 1. Episcopi eparchiales diversarum Ecclesiarum sui iuris in eodem territorio potestatem suam exercentes convenire inter se possunt de constituendo tribunali communi, quod causas sive contentiosas sive poenales christifidelium alicui ex eisdem Episcopis eparchialibus subditorum cognoscat.

§ 2. Si idonei iudices aliique administri tribunalium desunt, Episcopi eparchiales curent, ut tribunal commune constituatur.

§ 3. Episcopi eparchiales, qui ad tribunal commune consenserunt, unum ex se ipsis designare debent, cui circa hoc tribunal competunt potestates, quas Episcopus eparchialis habet circa suum tribunal.

§ 4. A sententiis tribunalis communis primi gradus appellatio fit ad tribunal stabili modo a Sede Apostolica designatum.

Can. 1069 – § 1. Controversiae inter personas físicas vel iuridicas eiusdem instituti vitae consecratae institutis saecularibus exceptis, in quo

¹ * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. VII, art. III, 6, 13).

§ 2. Trybunały te należy erygować, jeśli poszczególni biskupi eparchialni nie mogą z jakiegokolwiek przyczyny erygować własnego trybunału; w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego, w razie potrzeby trybunał ten jest erygowany przez Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego.

§ 3. W eparchiach, dla których został erygowany taki trybunał, nie można ważnie erygować trybunału eparchialnego kolegialnego. SN: 38 § 1 n. 2

§ 4. Zebraniu biskupów eparchialnych, którzy porozumieci się co do takiego trybunału lub biskupowi eparchialnemu przez nich wybranemu przysługują uprawnienia, jakie biskup eparchialny posiada w stosunku do swojego trybunału; jeśli zaś trybunał ten został erygowany przez Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego lub przez Stolicę Apostolską, należy zachować normy ustanowione przez sam Synod lub Stolicę Apostolską. KPK/83: 1423 § 1

§ 5. W granicach terytorium Kościoła patriarchalnego apeluje się od tych trybunałów do trybunału zwyczajnego Kościoła patriarchalnego; w innych przypadkach zaś do trybunału wskazanego na sposób stały przez zebranie biskupów, o którym w § 4, za aprobatą Stolicy Apostolskiej lub wyznaczonego przez samą Stolicę Apostolską. KPK/83: 1439 § 1
SN: 72 § 1 n. 5

Kan. 1068 – § 1. Biskupi eparchialni różnych Kościołów *sui iuris* wykonujący swoją władzę na tym samym terytorium mogą porozumieć się co do ustanowienia wspólnego trybunału, który będzie rozpoznawał sprawy tak sporne, jak i karne chrześcijan podległych któremuś z tych biskupów eparchialnych. SN: 39 § 1

§ 2. Jeśli brakuje właściwych sędziów i innych urzędników trybunału, biskupi eparchialni powinni zatroszczyć się o ustanowienie wspólnego trybunału.

§ 3. Biskupi eparchialni, którzy uzgodnili powołanie wspólnego trybunału, powinni wyznaczyć jednego spośród siebie, który posiadałby uprawnienia wobec tego trybunału, jakie ma biskup eparchialny wobec swojego trybunału. SN: 39 § 2

§ 4. Od wyroku trybunału wspólnego pierwszego stopnia apeluje się do trybunału wyznaczonego na stałe przez Stolicę Apostolską. SN: 72 § 1 n. 6

Kan. 1069 – § 1. Spory między osobami fizycznymi lub prawnymi tego samego instytutu życia konsekrowanego, z wyjątkiem instytutów świec- KPK/83: 1427 § 1, 2
KPK/17: 1579 § 1, 2
SN: 51 § 1, 2 n. 1, 2

Superiores potestate regiminis praediti sunt, definiendae sunt apud iudicem vel tribunal in typico vel statutis instituti determinatum.

§ 2. Si controversia, institutis saecularibus exceptis, enascitur inter personas physicas vel iuridicas diversorum institutorum vitae consecratae aut etiam eiusdem instituti iuris eparchialis alteriusve, in quo Superiores potestate regiminis praediti non sunt, aut inter sodalem vel personam iuridicam instituti vitae consecratae et quamcumque aliam personam physicam vel iuridicam, iudicat in primo gradu iudicii tribunal eparchiale.

Can. 1070 – Auctoritas quodcumque tribunal erigens curet, ut tribunal propria statuta ab eadem auctoritate approbata habeat, in quibus iudicium aliorumque administratorum modus nominationis, muneris tempus, remuneratio necnon alia iure requisita determinari debent.

Can. 1071 – Quodlibet tribunal ius habet in auxilium vocandi aliud tribunal cuiuscumque Ecclesiae, ut quosdam actus processuales peragat exceptis tamen illis actibus, qui decisiones iudicum implicant.¹

Can. 1072 – In causis, de quibus in cann. 1060, 1061, 1062, § 3 et 1063, § 4 inferiorum iudicium incompetencia est absoluta; item absoluta est incompetencia iudicis, si competencia ratione gradus iudicii statuta non servatur.²

Can. 1073 – § 1. Nemo in primo gradu iudicii conveniri potest nisi coram iudice, qui competens est ob unum ex titulis, qui iure communi determinantur.³

§ 2. Incompetencia iudicis, cui nullus ex his titulis suffragatur, dicitur relativa.⁴

§ 3. Nisi aliter iure expresse cavetur, actor sequitur forum partis conventae; si vero pars conventa multiplex forum habet, optio fori actori conceditur.⁵

¹ S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. III, 15.

² Sign. Apost., decl. 3 iun. 1989, 5.

³ C. 7, 48, 4.

kich, w którym przełożeni mają władzę rządzenia, są rozstrzygane przez sędziego lub trybunał określony w typikach lub statutach instytutu.

§ 2. Jeśli spór, z wyjątkiem instytutów świeckich, powstaje między osobami fizycznymi lub prawnymi różnych instytutów życia konsekrowanego albo także tego samego instytutu na prawie eparchialnym lub takiego, w którym nie ma ustanowionej wyższej władzy rządzenia, albo między członkiem lub osobą prawną instytutu życia konsekrowanego i jakkolwiek inną osobą fizyczną lub prawną, w pierwszym stopniu sędzi trybunał eparchialny.

KPK/83: 1427 § 3
KPK/17: 1579 § 3
SN: 51 § 3

Kan. 1070 – Władza erygująca jakikolwiek trybunał powinna zatroszczyć się, aby trybunał miał własne statuty przez tę władzę zaaprobowane, w których powinno się określić sposób mianowania sędziów i innych urzędników, czas wypełniania obowiązków, wynagrodzenie i inne prawne wymogi.

Kan. 1071 – Każdy trybunał ma prawo prosić o pomoc inny trybunał jakiegokolwiek Kościoła, aby wykonał jakąś czynność procesową, za wyjątkiem jednak tych czynności wymagających decyzji sędziów.

KPK/83: 1418
KPK/17: 1520 § 2
SN: 34

Kan. 1072 – W sprawach, o których w kan. 1060, 1061, 1062 § 3 i 1063 § 4 niewłaściwość niższych trybunałów jest bezwzględna; tak samo bezwzględna jest niewłaściwość sędziego, jeśli nie zostanie zachowana właściwość z racji stopnia trybunału.

KPK/83: 1406 § 2,
1440
KPK/17: 1558
SN: 21

Kan. 1073 – § 1. W pierwszym stopniu nie wolno pozwać nikogo, chyba że wobec sędziego, który jest właściwy na podstawie jednego z tytułów określonych w prawie wspólnym.

KPK/83: 1407 § 1
KPK/17: 1559 § 1
SN: 22 § 1

§ 2. Niewłaściwość sędziego, któremu nie przysługuje żaden z tych tytułów, nazywa się względną.

KPK/83: 1407 § 2
KPK/17: 1559 § 2
SN: 22 § 2

§ 3. Powód ma korzystać z trybunału strony pozwanej, chyba że inaczej prawo zastrzega w sposób wyraźny; jeżeli zaś strona pozwana ma różne właściwe trybunały, wybór trybunału przysługuje powodowi.

KPK/83: 1407 § 3
KPK/17: 1559 § 3
SN: 22 § 3

⁴D. 2, 1, 15; 5, 1, 1-2; C. 3, 13, 3; 7, 48, 1.

⁵C. 3, 13, 2 et 5; 3, 12, 22; 3, 19, 3; Basilic. 7, 5, 82.

Can. 1074 – Quilibet conveniri potest coram tribunali domicilii vel quasi-domicilii.¹

Can. 1075 – § 1. Vagus forum habet in loco, ubi actu commoratur.

§ 2. Is, cuius neque domicilium aut quasi-domicilium neque locus commorationis nota sunt, conveniri potest in foro actoris, dummodo aliud forum legitimum non suppetat.

Can. 1076 – Ratione rei sitae pars conveniri potest coram tribunali loci, ubi res litigiosa sita est, quoties actio in rem directa est aut de spolio agitur.²

Can. 1077 – § 1. Ratione contractus pars conveniri potest coram tribunali loci, ubi contractus initus est vel impleri debet, nisi partes concorditer aliud tribunal elegerunt.³

§ 2. Si causa versatur circa obligationes, quae ex alio titulo proveniunt, pars conveniri potest coram tribunali loci, ubi obligatio orta est vel est implenda.

Can. 1078 – In causis poenalibus accusatus, etsi absens, conveniri potest coram tribunali loci, ubi delictum patratum est.⁴

Can. 1079 – Pars conveniri potest:

- 1° in causis, quae circa administrationem versantur, coram tribunali loci, ubi administratio gesta est;⁵
- 2° in causis, quae respiciunt hereditates vel legata pia, coram tribunali ultimi domicilii vel quasi-domicilii vel commorationis firmo can. 1075, § 2 illius, de cuius hereditate vel legato pio agitur, nisi agitur de mera executione legati, quae videnda est secundum ordinarias competentiae normas.⁶

¹ * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. V, 12; D. 5, 1, 65; 42, 5, 1-2; C. 3, 13, 2; 12, 1, 13.

² Carth. can. 120. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. I, 12; C. 3, 19, 2, (pr. et 3); 3, 20.

³ C. 3, 13, 2; 3, 18; D. 5, 1, 19; 5, 1, 45 et 49; 42, 5, 1 et 3; Basilic. 7, 3, 38; 9, 7, 1 et 3.

- Kan. 1074** – Każdy może być pozwany przed trybunał stałego lub tymczasowego miejsca zamieszkania. KPK/83: 1408
KPK/17: 1561 § 1
SN: 24
- Kan. 1075** – § 1. Tułacz posiada trybunał w miejscu, w którym aktualnie przebywa. KPK/83: 1409 § 1
KPK/17: 1563
SN: 26 § 1
- § 2. Ten, którego miejsce stałego lub tymczasowego zamieszkania czy pobytu jest nieznane, może być pozwany przed trybunał powoda, jeżeli nie przysługuje mu inny trybunał, zgodny z przepisami prawa. KPK/83: 1409 § 2
SN: 26 § 2
- Kan. 1076** Z racji położenia rzeczy stroną można pozwać przed trybunał miejsca, w którym znajduje się rzecz sporna, ilekroć sprawa dotyczy tej rzeczy albo chodzi o bezprawne pozbawienie. KPK/83: 1410
KPK/17: 1564
SN: 27
- Kan. 1077** – § 1. Z tytułu umowy wolno stroną pozwać przed trybunał miejsca, w którym umowa została zawarta lub powinna być wypełniona, chyba że strony zgodnie wybrały inny trybunał. KPK/83: 1411 § 1
KPK/17: 1565 § 1, 2
SN: 28 § 1, 2
- § 2. Jeżeli sprawa dotyczy zobowiązań wypływających z innego tytułu, strona może być pozwana przed trybunał miejsca, w którym zobowiązanie powstało lub ma być wypełnione. KPK/83: 1411 § 2
- Kan. 1078** – W sprawach karnych oskarżony, choćby nieobecny, może być pozwany przed trybunał miejsca, w którym dokonano przestępstwa. KPK/83: 1412
KPK/17: 1566 § 1, 2
SN: 29
- Kan. 1079** – Strona może być pozwana: KPK/83: 1413
KPK/17: 1560
SN: 23
- 1° w sprawach dotyczących zarządu przed trybunał miejsca, w którym był on wykonywany; KPK/83: 1413 n. 1
KPK/17: 1560 n. 3
SN: 23 n. 3
- 2° w sprawach dotyczących spadku lub pobożnych legatów przed trybunał ostatniego stałego lub tymczasowego miejsca zamieszkania lub pobytu z zachowaniem kan. 1075 § 2 tego, którego dotyczy spadek lub pobożny legat, chyba że chodzi o zwykłe wykonanie legatu, które rozpatruje się według zwyczajnych norm własności. KPK/83: 1413 n. 2
KPK/17: 1560 n. 4
SN: 23 n. 4

⁴* Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. V, 12; D. 1, 18, 3; 9, 4, 43; 48, 3, 7; C. 3, 15, 1; 9, 9, 15.

⁵C. 3, 21, 1; D. 5, 1, 19, (1).

⁶D. 5, 1, 38; C. 3, 17 et 20.

Can. 1080 – Si nullus ex superioribus titulis iudici suffragatur et tamen causa apud ipsum introducitur, ipse competentiam obtinet, si partes et auctoritas, cui tribunal immediate subiectum est, consentiunt.

Can. 1081 – Ratione connexion ab uno eodemque tribunali et in eodem processu cognoscendae sunt causae inter se conexas, nisi iuris praescriptum obstat.¹

Can. 1082 – Ratione praeventionis, si duo vel plura tribunalia aequae competentia sunt, ei ius est causam cognoscendi, quod prius partem conventam legitime citavit.²

Can. 1083 – § 1. Conflictus inter iudices, quisnam eorum ad aliquod negotium competens sit, definiendi sunt a tribunali appellationis illius iudicis, coram quo actio primo per libellum litis introductorium promota est.

§ 2. Si vero alterutrum tribunal est alterius tribunal appellationis, conflictus definiendus est a tribunali tertii gradus pro tribunali, in quo actio primo promota est.

§ 3. A decisionibus in his conflictibus non datur locus appellationi.

Can. 1084 – § 1. Tribunali collegiali trium iudicum reservantur:

1° causae de vinculo sacrae ordinationis;

2° causae de vinculo matrimonii firmis cann. 1372-1374;

3° causae poenales de delictis, quae poenam excommunicationis maioris, privationis officii, reductionis ad gradum inferiorem vel depositionis secumferunt;

4° causae determinatae iure particulari propriae Ecclesiae sui iuris.³

§ 2. Ceterae causae tractantur a iudice unico, nisi Episcopus eparchialis certam causam collegio trium iudicum reservat.

¹ C. 3, 1, 10; 3, 1, 12, (2); 3, 8, 3-4.

² D. 5, 1, 7; C 2, 2, 4.

Kan. 1080 – Jeśli sędziemu nie przysługuje żaden z powyższych tytułów, a mimo to sprawa zostanie u niego wniesiona, staje się właściwym, jeśli na to zgodzą się strony i władza, której trybunał bezpośrednio podlega.

Kan. 1081 – Z racji łączności, przez jeden i ten sam trybunał i w tym samym procesie należy rozpatrzyć sprawy ze sobą związane, chyba że sprzeciwia się temu przepis prawa. KPK/83: 1414
KPK/17: 1567
SN: 30

Kan. 1082 – Z racji wyprzedzenia, jeżeli dwa lub więcej trybunałów jest równie właściwych, ten ma prawo rozpatrzenia sprawy, który pierwszy wezwał stronę pozwaną zgodnie z przepisami prawa. KPK/83: 1415
KPK/17: 1568
SN: 31

Kan. 1083 – § 1. Konflikty między sędziami dotyczące ich właściwości są rozstrzygane przez trybunał apelacyjny tego sędziego, wobec którego rozpoczęto proces poprzez wniesienie skargi powodowej. KPK/83: 1416
KPK/17: 1612 § 1
SN: 127 § 1

§ 2. Jeśli zaś dla obydwu trybunałów są inne trybunały apelacyjne, konflikt rozstrzyga trybunał trzeciego stopnia dla trybunału, w którym dokonano pierwszej czynności. KPK/83: 1416
KPK/17: 1612 § 2
SN: 127 § 2

§ 3. Od decyzji w tych konfliktach nie ma apelacji.

Kan. 1084 – § 1. Trybunałowi kolegialnemu trzech sędziów są zarezerwowane: KPK/83: 1425 § 1
KPK/17: 1576 § 1
SN: 46 § 1

1° sprawy węzła święceń; KPK/83: 1425 § 1 n. 1
KPK/17: 1576 § 1 n. 1
SN: 46 § 1 n. 1

2° sprawy węzła małżeńskiego zgodnie z kan. 1372-1374; KPK/83: 1425 § 1
n. 1b
KPK/17: 1576 § 1 n. 1
SN: 46 § 1 n. 1b

3° sprawy karne o przestępstwa, które pociągają za sobą karę ekskomuniki większej, pozbawienia urzędu, zredukowania do niższego stopnia lub depozycji; KPK/83: 1425 § 1 n. 2
KPK/17: 1576 § 1
n. 1, 2
SN: 46 § 1 n. 2

4° sprawy określone w prawie partykularnym własnego Kościoła *sui iuris*.

§ 2. Pozostałe sprawy rozpatruje jeden sędzia, chyba że Biskup eparchialny zarezerwuje jakąś sprawę kolegium trzech sędziów. KPK/83: 1425 § 2
KPK/17: 1576 § 2
SN: 46 § 2

³ Carth. cann. 12, 14, 20, 107. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. IV, 32, VII.

§ 3. In primo gradu iudicii, si collegium constitui non potest, dum huiusmodi impossibilitas perdurat, Patriarcha consulta Synodo permanenti permittere potest, ut Episcopus eparchialis causas iudici unico clerico committat, qui, si fieri potest, assessorem et auditorem sibi asciscat; idem permittere potest Metropolita, qui Ecclesiae metropolitanae sui iuris praest, vel etiam Metropolita Ecclesiae patriarchalis extra fines territorii eiusdem Ecclesiae constitutus, uterque consultis duobus Episcopis eparchialibus ordinatione episcopali senioribus; in ceteris casibus adeatur Sedes Apostolica.¹

Can. 1085 – § 1. Tribunal collegiale collegialiter procedere debet et ad maiorem numerum suffragiorum decisiones ferre, ad validitatem quidem, si agitur:²

- 1° de reiectione petitionis actionis reconventionalis vel causae incidentis;
- 2° de definitione recursus adversus decretum praesidis;
- 3° de sententia, etsi interlocutoria, necnon de decretis, quae vim sententiae definitivae habent.

§ 2. Ceteros actus processuales ponens peragat, nisi collegium aliquos, non quidem ad validitatem, sibi reservavit.

§ 3. Si causa in primo gradu iudicii collegialiter cognita est, etiam in gradu appellationis collegialiter nec a minore iudicum numero definiri debet; si vero a iudice unico, etiam in gradu appellationis a iudice unico definienda est excepto casu, de quo in can. 1084, § 3.

CAPUT II

De administris tribunalium

Art. I – De Vicario iudicali, de iudicibus et de auditoribus

Can. 1086 – § 1. Episcopus eparchialis tenetur Vicarium iudiciale constitutum cum potestate iudicali ordinaria a Protosyncello distinctum, nisi parvitas eparchiae aut paucitas causarum aliud suadet.³

¹ Paulus VI, litt. ap. *Cum matrimonialium*, 8 sep. 1973, V, § 2.

² D. 42, 1, 36-37 et 39.

³ * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. VII; Syn. Libanen. Maronitarum,

§ 3. W pierwszym stopniu sądu, jeśli nie można ustanowić kolegium, dopóki trwa ta niemożność, Patriarcha po konsultacji ze stałym Synodem może zezwolić, aby Biskup eparchialny zlecił sprawę jednemu sędziemu duchownemu, który, jeśli to możliwe, winien sobie dobrać asesora i audytora; tak samo zezwolić może Metropolita, który przewodniczy Kościołowi metropolitalnemu *sui iuris* lub także Metropolita Kościoła patriarchalnego ustanowiony poza granicami terytorium tegoż Kościoła, obydwaj po konsultacji z dwoma Biskupami eparchialnymi najstarszymi święceniami biskupimi; w innych wypadkach decyduje Stolica Apostolska.

KPK/83: 1425 § 4

Kan. 1085 – § 1. Trybunał kolegiálny powinien działać kolegialnie i podejmować decyzje większością głosów, konieczną także do ważności, gdy chodzi:

KPK/83: 1426 § 1
KPK/17: 1577 § 1
SN: 48 § 1

- 1° o nieprzyjęcie prośby skargi wzajemnej lub sprawy wpadkowej;
- 2° o rozstrzygnięcie rekursu przeciwko dekretowi przewodniczącego;
- 3° o wyrok, nawet pośredni, a także o dekry, które mają moc ostatecznego wyroku.

§ 2. Inne czynności procesowe podejmuje ponens, chyba że kolegium zastrzegło dla siebie niektóre, jednak nie do ważności.

§ 3. Jeśli sprawa w pierwszym stopniu postępowania została rozpoznana kolegialnie, także w stopniu apelacyjnym powinna być rozstrzygana kolegialnie i przez nie mniejszą liczbę sędziów; jeśli zaś przez jednego sędziego, także w stopniu apelacyjnym rozstrzygana jest przez jednego sędziego z wyjątkiem przypadku, o którym w kan. 1084 § 3.

KPK/83: 1441
KPK/17: 1596
SN: 76

ROZDZIAŁ II

Pracownicy trybunału

Art. I – Wikariusz sądowy, sędziowie i audytorzy

Kan. 1086 – § 1. Biskup eparchialny ma obowiązek ustanowić wikariusza sądowego ze zwyczajną władzą sądenia, odrębnego od Protosyncela, chyba że mała liczebność eparchii lub niewielka ilość spraw zalecają inaczej.

KPK/83: 1420 § 1
KPK/17: 1573 § 1
SN: 40 § 1

a. 1736, pars III, cap. V, 1; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. II, cap. VI.

§ 2. Vicarius iudicialis unum constituit tribunal cum Episcopo eparchiali, sed non potest iudicare causas, quas Episcopus eparchialis sibi reservavit.

§ 3. Vicario iudiciali dari possunt adiutores, quibus nomen est Vicariorum iudicialium adiunctorum.

§ 4. Tum Vicarius iudicialis tum Vicarii iudiciales adiuncti esse debent sacerdotes integrae fama, in iure canonico doctores vel saltem licentia-ti, prudentia et iustitiae zelo probati, annos nati non minus triginta.

Can. 1087 – § 1. In eparchia nominentur ab Episcopo eparchiali iudices eparchiales, qui sint clerici.

§ 2. Patriarcha consulta Synodo permanenti vel Metropolita, qui Ecclesiae metropolitanae sui iuris praeest, consultis duobus Episcopis eparchialibus ordinatione episcopali senioribus permittere potest, ut etiam alii christifideles iudices nominentur, ex quibus suadente necessitate unus assumi potest ad collegium efformandum; in ceteris casibus hac in re adeatur Sedes Apostolica.¹

§ 3. Iudices sint integrae fama, in iure canonico doctores vel saltem licentia-ti, prudentia et iustitiae zelo probati.²

Can. 1088 – § 1. Vicarius iudicialis, Vicarius iudicialis adiunctus et ceteri iudices nominantur ad tempus determinatum.

§ 2. Si tempus determinatum sede eparchiali vacante elapsum est, ii amoveri non possunt, sed in officio perdurant, donec novus Episcopus eparchialis in re providerit.

§ 3. Si Vicarius iudicialis ab Administratore eparchiae nominatur, adveniente novo Episcopo eparchiali indiget confirmatione.

Can. 1089 – Iudex unicus in quolibet iudicio duos assessores ex christifidelibus probatae vitae sibi consulentes asciscere potest.³

¹ Paulus VI, litt. ap. *Cum matrimonialium*, 8 sep. 1973, V, § 1.

² Paulus VI, litt. ap. *Cum matrimonialium*, 8 sep. 1973, VII.

§ 2. Wikariusz sądowy stanowi jeden trybunał z Biskupem eparchialnym, ale nie może sędzić spraw, które Biskup eparchialny sobie zarezerwował.

KPK/83: 1420 § 2
KPK/17: 1573 § 2
SN: 40 § 2

§ 3. Wikariuszowi sądowemu można dać pomocników, których nazywa się pomocniczymi wikariuszami sądowymi.

KPK/83: 1420 § 3
KPK/17: 1573 § 3
SN: 40 § 3

§ 4. Zarówno wikariusz sądowy, jak i pomocniczy wikariusze sądowi winni być kapłanami nienaruszonej sławy, doktorami lub przynajmniej licencjatami prawa kanonicznego, wypróbowanymi w roztropności i gorliwości o sprawiedliwość, mającymi nie mniej niż trzydzieści lat.

KPK/83: 1420 § 4
KPK/17: 1573 § 4
SN: 40 § 4

Kan. 1087 – § 1. W eparchii Biskup eparchialny powinien mianować sędziów eparchialnych, którzy powinni być duchownymi.

KPK/83: 1421 § 1
KPK/17: 1574 § 1
SN: 41 § 1

§ 2. Patriarcha po konsultacji ze stałym Synodem lub Metropolita, który przewodniczy Kościołowi metropolitalnemu *sui iuris*, po konsultacji z dwoma Biskupami eparchialnymi najstarszymi święceniemi biskupimi może zezwolić, by sędziami mogli być mianowani także inni chrześcijanie, spośród których w razie konieczności jeden mógłby być powołany celem stworzenia kolegium; w pozostałych przypadkach decyduje o tym Stolica Apostolska.

KPK/83: 1421 § 2

§ 3. Sędziowie powinni być nienaruszonej sławy, doktorami lub przynajmniej licencjatami prawa kanonicznego, wypróbowani w roztropności i gorliwości o sprawiedliwość.

KPK/83: 1421 § 3
KPK/17: 1574 § 1
SN: 41 § 1

Kan. 1088 – § 1. Wikariusz sądowy, pomocniczy wikariusz sądowy i pozostali sędziowie są mianowani na czas określony.

KPK/83: 1422

§ 2. Jeśli określony czas upłynął podczas wakansu stolicy eparchialnej, nie mogą być oni odwołani, lecz pozostają na urzędzie, dopóki nowy Biskup eparchialny nie zdecyduje w tej sprawie.

KPK/83: 1420 § 5
KPK/17: 1573 § 5
SN: 40 § 5

§ 3. Jeśli wikariusz sądowy jest mianowany przez administratora eparchii, wymaga zatwierdzenia po przyjsciu nowego Biskupa eparchialnego.

KPK/83: 1420 § 5
KPK/17: 1573 § 5
SN: 40 § 7

Kan. 1089 – Pojedynczy sędzia w każdym procesie może sobie dobrać do pomocy dwóch asesorów spośród chrześcijan o sprawdzonym życiu.

KPK/83: 1424
KPK/17: 1575
SN: 45

³ Paulus VI, litt. ap. *Cum matrimonialium*, 8 sep. 1973, V, § 2, VI-VII; Secret. Status, resc. 1 oct. 1974. * Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1882, tit. II, sect. III, cap. II; tit. V, cap. I, § 5; D. 1, 22; Nov. 60, 2, pr. et 1.

Can. 1090 – § 1. Duos iudices, qui una cum praeside tribunal collegiale constituunt, inter iudices eparchiales Vicarius iudicialis designet ex ordine per turnum, nisi pro sua prudentia Episcopus eparchialis aliud opportunum existimavit.

§ 2. Iudices semel designatos ne subroget Vicarius iudicialis nisi gravissima de causa in decreto ad validitatem exprimenda.

Can. 1091 – § 1. Tribunali collegiali praeest, si fieri potest, Vicarius iudicialis vel Vicarius iudicialis adiunctus.

§ 2. Tribunalis collegialis praeses debet unum de iudicibus eiusdem tribunalis ponentem designare, nisi ipse vult hoc munus implere.

§ 3. Idem praeses potest ponenti alium iusta de causa substituere.

§ 4. Ponens in conventu iudicum de causa refert et sententiam scripto redigit.

Can. 1092 – Ad iudicem unicum iura tribunalis et praesidis spectant.

Can. 1093 – § 1. Iudex vel tribunalis collegialis praeses possunt auditorem designare ad causae instructionem peragendam eum seligentes aut ex tribunalis iudicibus aut ex christifidelibus ab Episcopo eparchiali ad hoc officium admissis.¹

§ 2. Episcopus eparchialis potest ad officium auditoris admittere christifideles, qui bonis moribus, prudentia et doctrina praestant.²

§ 3. Auditoris est secundum iudicis mandatum probationes tantum colligere easque collectas iudici tradere; potest autem, nisi iudicis mandatum obstat, interim decidere, quae et quomodo probationes colligendae sint, si forte de hac re quaestio oritur, dum ipse officium suum exercet.

¹ Paulus VI, litt. ap. *Cum matrimonialium*, 8 sep. 1973, VI. * Syn. Armen., a. 1911, 326. Nov. 60, 2, pr.; 82, 2.

- Kan. 1090** – § 1. Dwóch sędziów, którzy razem z przewodniczącym tworzą trybunał kolegiálny, wyznacza wikariusz sądowy spośród sędziów eparchialnych turnusami, chyba że Biskup eparchialny według własnej roztropności wskaże inny dogodny sposób. KPK/83: 1425 § 3
KPK/17: 1576 § 3
SN: 46 § 3
- § 2. Wikariusz sądowy nie powinien zmieniać raz wyznaczonych sędziów, chyba że z bardzo ważnej przyczyny, którą należy wskazać do ważności w dekrete. KPK/83: 1425 § 5
- Kan. 1091** – § 1. Trybunałowi kolegialnemu przewodniczy, jeśli to możliwe, wikariusz sądowy lub pomocniczy wikariusz sądowy. KPK/83: 1426 § 2
KPK/17: 1577 § 2
SN: 48 § 2
- § 2. Przewodniczący trybunału kolegiálnego powinien wyznaczyć jednego z sędziów tego trybunału ponensem, chyba że sam chce pełnić to zadanie. KPK/83: 1429
KPK/17: 1584
SN: 49 § 1
- § 3. Ten sam przewodniczący może wyznaczyć innego na miejsce ponensa dla słusznej przyczyny. KPK/83: 1429
KPK/17: 1584
SN: 49 § 2
- § 4. Ponens referuje sprawę na zebraniu sędziów i redaguje wyrok na piśmie. KPK/83: 1429
KPK/17: 1584
SN: 50 § 2
- Kan. 1092** – Prawa trybunału i przewodniczącego odnoszą się do pojedynczego sędziego. SN: 453
- Kan. 1093** – § 1. Sędzia lub przewodniczący trybunału kolegiálnego może dla prowadzenia instrukcji sprawy wyznaczyć audytora, dobierając go albo spośród sędziów trybunału, albo z chrześcijan dopuszczonych do tego urzędu przez Biskupa eparchialnego. KPK/83: 1428 § 1
KPK/17: 1580 § 1, 2, 1581
SN: 52 § 1, 2, 53
- § 2. Biskup eparchialny może dopuścić do urzędu audytora chrześcijan, którzy wyróżniają się dobrymi obyczajami, roztropnością i wiedzą. KPK/83: 1428 § 2
- § 3. Do audytora należy, zgodnie z poleceniem sędziego, tylko zebranie dowodów i przekazanie ich sędziemu; może zaś tymczasem zdecydować, jeżeli nie zabrania tego zlecenie sędziego, które dowody i w jaki sposób należy zebrać, gdy co do tej sprawy wyłoni się kwestia podczas wykonywanego przezeń zadania. KPK/83: 1428 § 3
KPK/17: 1582
SN: 54

² Paulus VI, litt. ap. *Cum matrimonialium*, 8 sep. 1973, VII; Secret. Status, rescr. 1 oct. 1974.

Art. II – *De promotore iustitiae, de defensore vinculi et de notario*

Can. 1094 – Ad causas contentiosas, in quibus bonum publicum in discrimen vocari potest, et ad causas poenales constituatur in eparchia promotor iustitiae, qui obligatione tenetur providendi bono publico.

Can. 1095 – § 1. In causis contentiosis Episcopi eparchialis est iudicare, utrum bonum publicum in discrimen vocari possit necne, nisi interventus promotoris iustitiae iure praecipitur vel ex natura rei evidenter necessarius est.

§ 2. Si in praecedenti gradu iudicii intervenit promotor iustitiae, in ulteriore gradu huius interventus praesumitur necessarius.¹

Can. 1096 – Ad causas, in quibus agitur de nullitate sacrae ordinationis aut de nullitate vel solutione matrimonii, constituatur in eparchia defensor vinculi, qui obligatione tenetur proponendi et exponendi omnia, quae rationabiliter adduci possunt adversus nullitatem vel solutionem.²

Can. 1097 – In causis, in quibus promotoris iustitiae aut defensoris vinculi praesentia requiritur, eis non citatis acta nulla sunt, nisi ipsi, etsi non citati, revera interfuerunt aut saltem ante sententiam actis inspectis officio suo fungi potuerunt.

Can. 1098 – Nisi aliter iure communi expresse cavetur:

- 1° quoties lex praecipit, ut iudex partes earumve alteram audiat, etiam promotor iustitiae et defensor vinculi, si iudicio intersunt, audiendi sunt;
- 2° quoties instantia partis requiritur, ut iudex aliquid decernere possit, instantia promotoris iustitiae vel defensoris vinculi, qui iudicio intersunt, eandem vim habet.

Can. 1099 – § 1. Episcopi eparchialis est promotorem iustitiae et defensorem vinculi nominare; in tribunalibus non eparchialibus iidem nominantur ad normam statutorum tribunalis, nisi aliter iure cavetur.³

¹ S.C. de Discip. Sacr., instr. 15 aug. 1936, art. 15, § 2.

² S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. II, 7, 10-11; tit. III, 21 et 23; tit. V, 28.

Art. II – Rzecznik sprawiedliwości, obrońca węzła i notariusz

- Kan. 1094** – Dla spraw spornych, w których może być zagrożone dobro publiczne, i dla spraw karnych, należy ustanowić w eparchii rzecznika sprawiedliwości, którego obowiązkiem jest zabezpieczenie dobra publicznego. KPK/83: 1430
KPK/17: 1586
SN: 57
- Kan. 1095** – § 1. W sprawach spornych Biskup eparchialny osądza, czy dobro publiczne może być zagrożone czy nie, chyba że prawo nakazuje udział rzecznika sprawiedliwości, albo jest on oczywiście konieczny z natury rzeczy. KPK/83: 1431 § 1
SN: 59 § 1
- § 2. Jeśli w poprzednim stopniu trybunału brał udział rzecznik sprawiedliwości, w następnym stopniu domniemywa się jego udział za konieczny. KPK/83: 1431 § 2
SN: 59 § 2
- Kan. 1096** – Dla spraw, w których chodzi o nieważność święceń albo o nieważność lub rozwiązanie małżeństwa, należy ustanowić w eparchii obrońcę węzła, który ma obowiązek proponować i przedstawiać wszystko, co w sposób rozumny może być przytoczone przeciw nieważności lub rozwiązaniu. KPK/83: 14321
KPK/17: 1586
SN: 62
- Kan. 1097** – W sprawach, w których wymagany jest udział rzecznika sprawiedliwości lub obrońcy węzła, pominięcie ich wezwania powoduje nieważność akt, chyba że sami, chociaż nie wezwani, faktycznie byli obecni, albo przynajmniej przed wyrokiem, przejrzawszy akta, mieli możliwość wypełnić swój urząd. KPK/83: 1433
KPK/17: 1587 § 1, 2
SN: 63 § 1, 2
- Kan. 1098** – Jeśli prawo wyraźnie nie zastrzega inaczej: KPK/83: 1434
SN: 64
- 1° ilekroć ustawa nakazuje, aby sędzia wysłuchał stron albo jednej z nich, należy również wysłuchać rzecznika sprawiedliwości i obrońcy węzła, jeżeli występują w procesie; KPK/83: 1434 n. 1
SN: 64 n. 1
- 2° ilekroć wymagane jest żądanie strony, aby sędzia mógł coś zadecydować, żądanie rzecznika sprawiedliwości lub obrońcy węzła ma tę samą moc. KPK/83: 1434 n. 2
SN: 64 n. 2
- Kan. 1099** – § 1. Do Biskupa eparchialnego należy nominacja rzecznika sprawiedliwości i obrońcy węzła; w trybunałach nieeparchialnych mianuje się ich według przepisów statutów trybunałów, chyba że prawo inaczej zastrzega. KPK/83: 1435
KPK/17: 1589 § 1
SN: 66 § 1

³ Paulus VI, rescr. 26 mar. 1976; Sign. Apost., decl. 12 nov. 1977.

§ 2. Promotor iustitiae et defensor vinculi sint christifideles integrae fama, in iure canonico doctores vel saltem licentiati ac prudentia et iustitiae zelo probati.

Can. 1100 – § 1. Eadem persona, non autem in eadem causa, officium promotoris iustitiae et defensoris vinculi gerere potest.

§ 2. Promotor iustitiae et defensor vinculi constitui possunt ad universitatem causarum vel ad singulas causas; possunt vero ab Episcopo eparchiali iusta de causa amoveri.

Can. 1101 – § 1. Cuilibet processui intersit notarius ita, ut nulla habeantur acta, si non sunt ab eo subscripta.

§ 2. Acta, quae notarii conficiunt, publicam fidem faciunt.¹

*Art. III – De administris tribunalium ex diversis eparchiis
vel Ecclesiis sui iuris assumendis*

Can. 1102 – § 1. Iudices aliique administris tribunalium assumi possunt ex qualibet eparchia vel instituto religioso vel societate vitae communis ad instar religiosorum propriae vel etiam alterius Ecclesiae sui iuris de consensu vero scripto dato proprii Episcopi eparchialis vel Superioris maioris.

§ 2. Iudex delegatus, nisi aliud fert delegationis mandatum, uti potest auxilio administratorum intra territorium mandantis degentium.

CAPUT III

De obligationibus iudicum et aliorum administratorum tribunalium

Can. 1103 – § 1. Christifideles omnes, in primis autem Episcopi, sedulo annitantur, ut salva iustitia lites in populo Dei, quatenus fieri potest, vitentur vel pacifice quam primum componantur.²

¹ * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. V, 2-3; Syn. Armen., a. 1911, 323.

§ 2. Rzecznik sprawiedliwości i obrońca węzła mają być chrześcijanami nienaruszonej sławy, doktorami lub przynajmniej licencjatami prawa kanonicznego, wypróbowani w roztropności i gorliwości o sprawiedliwość.

KPK/83: 1435
KPK/17: 1589 § 1
SN: 66 § 1

Kan. 1100 – § 1. Ta sama osoba, ale nie w tej samej sprawie, może wypełniać urząd rzecznika sprawiedliwości i obrońcy węzła.

KPK/83: 1436 § 1
KPK/17: 1588 § 1
SN: 65 § 1

§ 2. Rzecznik sprawiedliwości i obrońca węzła mogą być mianowani do wszystkich spraw lub do poszczególnych; mogą zaś ze słusznej przyczyny być odwołani przez Biskupa eparchialnego.

KPK/83: 1436 § 2
KPK/17: 1588 § 2,
1590 § 2
SN: 65 § 2, 67 § 2

Kan. 1101 – § 1. W każdym procesie powinien brać udział notariusz w taki sposób, że akta należy uznać za nieważne, jeśli nie są przez niego podpisane.

KPK/83: 1437 § 1
KPK/17: 1585 § 1
SN: 56 § 1

§ 2. Akta sporządzone przez notariuszy są publicznie wiarygodne.

KPK/83: 1437 § 2
KPK/17: 373 § 1
CS: 440 § 1

*Art. III – Pracownicy trybunału pochodzący z różnych eparchii
lub Kościołów sui iuris*

Kan. 1102 – § 1. Sędziowie i inni pracownicy trybunału mogą pochodzić z jakiegokolwiek eparchii lub instytutu zakonnego lub stowarzyszenia życia wspólnego na wzór zakonników własnego lub także innego Kościoła sui iuris za zgodą wydaną na piśmie własnego Biskupa eparchialnego lub wyższego przełożonego.

SN: 71

§ 2. Sędzia delegowany, chyba że co innego stwierdza zlecenie, może skorzystać z pomocy pracowników znajdujących się na terytorium wydającego zlecenia.

KPK/17: 1607 § 1, 2
SN: 93 § 1, 2, 3

ROZDZIAŁ III

Obowiązki sędziów i innych pracowników trybunału

Kan. 1103 – § 1. Wszyscy chrześcijanie, przede wszystkim zaś biskupi, winni pilnie pracować, by zachowując sprawiedliwość, na ile to możliwe, wykluczyć spory w Ludzie Bożym lub jak najszybciej pokojowo je rozwiązywać.

KPK/83: 1446 § 1
KPK/17: 1925 § 1
SN: 94 § 1

² Instit. 4, 16, pr.

§ 2. Iudex in limine litis et etiam quolibet alio momento, quoties spem boni exitus perspicit, partes hortari et adiuvare ne omittat, ut de aequa controversiae solutione quaerenda communi consilio curent, viasque ad hoc propositum assequendum idoneas ipsis indicet gravibus quoque hominibus ad mediationem adhibitis.

§ 3. Si vero circa bonum privatum partium causa versatur, dispiciat iudex, num transactione vel per compromissum in arbitros controversia finem habere utiliter possit.

Can. 1104 – § 1. Iudex competens parti legitime requirenti suum ministerium praestare debet.

§ 2. Iudex nullam causam cognoscere potest, nisi petitio ad normam canonum facta est ab eo, cuius interest, vel a promotore iustitiae.¹

Can. 1105 – Qui causae interfuit tamquam iudex, promotor iustitiae, defensor vinculi, procurator, advocatus, testis aut peritus non potest postea valide eandem causam in alio gradu iudicii tamquam iudex definire aut in eodem munus assessoris agere.

Can. 1106 – § 1. Iudex cognoscendam ne suscipiat causam, in qua ratione consanguinitatis vel affinitatis in quolibet gradu lineae rectae et usque ad quartum gradum inclusive lineae collateralis vel ratione tutelae et curatellae, intimae vitae consuetudinis, magnae simultatis vel lucri faciendi aut damni vitandi aliquid ipsius interest.²

§ 2. In eisdem adiunctis ab officio suo abstinere debent promotor iustitiae, defensor vinculi, assessor et auditor.

Can. 1107 – § 1. Si iudex sive in tribunali ordinario sive delegato, etsi competens, recusatur, auctoritas, cui tribunal immediate subiectum est, hanc exceptionem definiat salvo can. 1062, §§ 2 et 5.³

§ 2. Si Episcopus eparchialis est iudex et contra eum recusatio opponitur, abstineat a iudicando.

¹ * Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. V, cap. II, § 16.

² D. 2, 1, 10; 47, 10, 5, pr.

§ 2. Sędzia, na początku sprawy, a także w każdym innym czasie, dostrzegając jakąś nadzieję dobrego wyniku, powinien zachęcać strony i dopomóc im, aby szukały słusznego rozwiązania sporu przez wspólne porozumienie, i wskazać odpowiednie do tego drogi, korzystając także z pośrednictwa poważnych osób.

KPK/83: 1446 § 2
KPK/17: 1925 § 2
SN: 94 § 2

§ 3. Jeśli zaś sprawa dotyczy prywatnego dobra stron, sędzia powinien się zorientować, czy nie byłoby użyteczne zakończenie sporu przez ugodę lub sąd polubowny.

KPK/83: 1446 § 3

Kan. 1104 – § 1. Kompetentny sędzia powinien wypełniać swoje zadanie, gdy jest zgodnie z prawem proszony przez stronę.

KPK/17: 1608
SN: 123

§ 2. Sędzia nie może rozpoznawać żadnej sprawy, chyba że na zgodną z przepisami kanonów prośbę zainteresowanego lub rzecznika sprawiedliwości.

KPK/83: 1501
SN: 226

Kan. 1105 – Kto występował w sprawie jako sędzia, rzecznik sprawiedliwości, obrońca wężła, pełnomocnik, adwokat, świadek lub biegły, nie może później ważnie w tej samej sprawie w innym stopniu trybunału jako sędzia wyrokować lub wypełniać w nim zadań asesora.

KPK/83: 1447
KPK/17: 1571
SN: 35

Kan. 1106 – § 1. Sędzia nie powinien przyjmować sprawy, w której w jakiś sposób jest zainteresowany z racji pokrewieństwa lub powinowactwa, w jakimkolwiek stopniu linii prostej i aż do czwartego stopnia linii bocznej, albo z racji sprawowania opieki i kurateli, wielkiej zażyłości czy niechęci, spodziewanej korzyści lub uniknięcia szkody.

KPK/83: 1448 § 1
KPK/17: 1613 § 1
SN: 128 § 1

§ 2. W tych samych okolicznościach winni się powstrzymać od urzędu rzecznik sprawiedliwości, obrońca wężła, asesor i audytor.

KPK/83: 1448 § 2
KPK/17: 1613 § 2
SN: 128 § 2

Kan. 1107 – § 1. Jeśli sędziego tak trybunału zwyczajnego, jak i delegowanego, jeśli jest właściwy, wyłącza się, władza, której trybunał bezpośrednio podlega, rozstrzyga ten zarzut z zachowaniem kan. 1062 § 2 i 5.

KPK/83: 1449 § 2
KPK/17: 1614 § 1
SN: 129 § 1

§ 2. Jeśli Biskup eparchialny jest sędzią i przeciw niemu zgłoszono wyłączenie, powinien wstrzymać się od sądenia.

KPK/83: 1449 § 3
KPK/17: 1614 § 2
SN: 129 § 2

³ Constantinop. IV, can. 26; S. Cyrillus Alexandrin., can. 1; S. Nicolaus I, litt. *Proposueramus quidem*, a. 865, „Igitur quia”. * Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. VI, tit. V, art. X, 5; C 3, 1, 16; 7, 62, 30.

§ 3. Si recusatio opponitur contra ceteros tribunalis administratos, de hac exceptione videat praeses in tribunali collegiali vel iudex, si unicus est.

Can. 1108 – Recusatione admissa personae mutari debent, non vero gradus iudicii.

Can. 1109 – § 1. Quaestio de recusatione expeditissime definienda est auditis partibus.¹

§ 2. Actus positi a iudice, antequam recusatur, validi sunt; qui autem positi sunt post propositam recusationem, rescindi debent, si pars petit, intra decem dies ab admissa recusatione computandos; post admissam recusationem invalidi sunt.

Can. 1110 – § 1. In negotio, quod privatorum solummodo interest, iudex procedere potest dumtaxat ad instantiam partis; causa autem legitime introducta iudex procedere potest et debet, etiam ex officio, in causis poenalibus et aliis causis, quae ad bonum publicum Ecclesiae aut ad salutem animarum spectant.

§ 2. Potest autem praeterea iudex partium negligentiam in probationibus afferendis vel in exceptionibus opponendis supplere, quoties id necessarium censet ad vitandam graviter iniustam sententiam firmo can. 1283.²

Can. 1111 – Iudices et tribunalia curent, ut quam primum salva iustitia causae omnes terminentur ita, ut in primo gradu iudicii ultra annum ne protrahantur, in gradu appellationis vero non ultra sex menses.³

Can. 1112 – Omnes, qui tribunal constituunt aut eidem opem ferunt, promissionem de munere fideliter implendo facere debent.⁴

Can. 1113 – § 1. In iudicio poenali semper, in iudicio contentioso autem, si ex revelatione alicuius actus processualis praeiudicium partibus obvenire potest, iudices et tribunalis adiutores tenentur secretum servare.

¹ * Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. VI, tit. V, art. X, 6.

² C 2, 10 (11); Basilic. 8, 1, 43.

³ * Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. VI, tit. V, art. X, 1; C. 3, 1, 12, pr.; 3, 1, 13, pr., (1 et 8a); 9, 44, 3.

- § 3. Jeśli wyłączenie jest skierowane przeciwko pozostałym urzędnikom trybunału, zarzut ten rozpatruje przewodniczący trybunału kolegiального lub sędzia, jeśli jest jednostkowy. KPK/83: 1449 § 4
KPK/17: 16142 § 3
SN: 129 § 3
- Kan. 1108** – Po dopuszczeniu wyłączenia, należy zmienić osoby, nie zaś stopień trybunału. KPK/83: 1450
KPK/17: 1615 § 1
SN: 130 § 1
- Kan. 1109** – § 1. Sprawę wyłączenia należy rozstrzygnąć jak najszybciej po wysłuchaniu stron. KPK/83: 1451 § 1
KPK/17: 1616
SN: 131
- § 2. Czynności dokonane przez sędziego przed zgłoszeniem wyłączenia są ważne; dokonane natomiast po zgłoszeniu wyłączenia należy unieważnić, jeśli strona poprosi o to w ciągu dziesięciu dni od dopuszczenia wyłączenia; po dopuszczeniu wyłączenia są nieważne. KPK/83: 1451 § 2
- Kan. 1110** – § 1. W sprawie dotyczącej tylko dobra prywatnego, sędzia może postępować jedynie na prośbę strony; jednak po wniesieniu sprawy zgodnie z przepisami prawa, sędzia może i powinien postępować także z urzędu w sprawach karnych i innych sprawach, które dotyczą dobra publicznego Kościoła lub zbawienia dusz. KPK/83: 1452 § 1
KPK/17: 1618, 1619 § 2
SN: 133, 134 § 2
- § 2. Ponadto sędzia może uzupełnić zaniedbanie stron w przytaczaniu dowodów lub zgłaszaniu zarzutów, ilekroć uzna to za konieczne dla uniknięcia bardzo niesprawiedliwego wyroku, z zachowaniem kan. 1283. KPK/83: 1452 § 2
KPK/17: 1619 § 1
SN: 134 § 1
- Kan. 1111** – Sędziowie i trybunały winni troszczyć się, by jak najszybciej, z zachowaniem sprawiedliwości, zakończyć wszystkie sprawy w taki sposób, aby w pierwszym stopniu trybunału nie przeciągały się powyżej roku, zaś w stopniu apelacyjnym powyżej sześciu miesięcy. KPK/83: 1453
KPK/17: 1620
SN: 135
- Kan. 1112** – Wszyscy, którzy tworzą trybunał albo świadczą mu pomoc, powinni złożyć obietnicę, że należycie i wiernie wypełnią swoje zadanie. KPK/83: 1454
KPK/17: 1621 § 1, 2
SN: 136 § 1, 2
- Kan. 1113** – § 1. W procesie karnym zawsze, w procesie spornym zaś, jeżeli z wyjawienia jakiegoś aktu procesowego może wyniknąć szkoda dla stron, sędziowie i pomocnicy trybunału zobowiązani są do zachowania tajemnicy. KPK/83: 1455 § 1
KPK/17: 1623 § 1
SN: 138 § 1

⁴S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. II, 10; tit. III, 12; D. 4, 3, 21; c. 4, 1, 12, (4b).

§ 2. Tenentur etiam semper et erga omnes ad secretum servandum de discussione, quae inter iudices in tribunali collegiali ante ferendam sententiam habetur, tum etiam de variis suffragiis et opinionibus ibidem prolati; ad hoc secretum tenentur etiam alii omnes, ad quos notitia de re quoquo modo pervenit.

§ 3. Immo, quoties natura causae vel probationum talis est, ut ex actorum vel probationum evulgatione aliorum fama periclitetur vel praebeatur ansa dissidiis aut scandalum aliudve huius generis incommodum oriat, iudex potest testes, peritos, partes earumque advocatos vel procuratores iureiurando obligare ad secretum servandum.¹

Can. 1114 – Iudex et omnes alii administri tribunalis occasione agendi iudicii dona quaevis acceptare prohibentur.²

Can. 1115 – § 1. Iudices, qui, etsi certe et evidenter competentes sunt, ius reddere recusant vel nullo suffragante iuris praescripto se competentes declarant atque causas cognoscunt ac definiunt vel secretum lege praescriptum violant vel ex dolo aut gravi negligentia aliud partibus damnum inferunt, congruis poenis ab auctoritate competenti puniri possunt non exclusa officii privatione.³

§ 2. Eisdem poenis puniri possunt etiam ceteri administri tribunalis et adiutores, si officio suo, ut supra, defuerunt; quos omnes etiam iudex punire potest.⁴

Can. 1116 – Si iudex praevidet actorem probabiliter spreterum esse sententiam ecclesiasticam, cum forte haec eidem est contraria, et idcirco iuribus partis conventae non satis consultum iri, potest ad instantiam partis conventae vel etiam ex officio actori congruam cautionem imponere pro observantia sententiae ecclesiasticae.

¹ S.C.S. Off., instr. 20 feb. 1866, 14; instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. III, 12.

² S.C.S. Off., decr. 24 sep. 1665, prop. 26 damn. * Syn. Armen., a. 1911, 282.

§ 2. Obowiązani są również zawsze i wobec wszystkich do zachowania tajemnicy co do dyskusji, która ma miejsce wśród sędziów w trybunale kolegiálním przed wydaniem wyroku, a także co do różnicy zdań i wypowiedzanych tam opinii; tę tajemnicę zachować mają także wszyscy inni, którzy dowiedzieli się o sprawie w jakikolwiek sposób.

KPK/83: 1455 § 2
KPK/17: 1623 § 2
SN: 138 § 2

§ 3. Co więcej, ilekroć charakter sprawy lub dowodów jest taki, że z rozpowszechnienia akt lub dowodów zagrożona byłaby sława innych lub mogłaby powstać przyczyna nieporozumień lub zgorzenie, względnie inna niedogodność tego rodzaju, sędzia może zobowiązać przysięgą świadków, biegłych, strony, ich adwokatów lub pełnomocników do zachowania tajemnicy.

KPK/83: 1455 § 3
KPK/17: 1623 § 3
SN: 138 § 3

Kan. 1114 – Sędziemu i wszystkim pracownikom trybunału zabrania się przyjmować jakichkolwiek podarunków z okazji prowadzenia sprawy.

KPK/83: 1456
KPK/17: 1624
SN: 139

Kan. 1115 – § 1. Sędziowie, którzy, choćby na pewno i ewidentnie właściwi, odmawiają sądenia lub nie mając oparcia w żadnym przepisie prawnym, uznają swoją właściwość oraz sprawy rozpatrują i rozstrzygają, lub naruszają przepis prawa o tajemnicy, lub na skutek podstępu czy poważnego zaniedbania wyrządzają stronom inną szkodę, mogą być ukarani przez kompetentną władzę należnymi karami, nie wykluczając pozbawienia urzędu.

KPK/83: 1457 § 1
KPK/17: 1625 § 1, 2
SN: 140 § 1, 2

§ 2. Takimi samymi karami mogą być ukarani także inni urzędnicy trybunału i pomocnicy, jeśli nie dopełnili, jak wyżej, swojego urzędu; tych wszystkich może karać także sędzia.

KPK/83: 1457 § 2
KPK/17: 1625 § 3
SN: 140 § 3

Kan. 1116 – Jeśli sędzia przewiduje, że powód prawdopodobnie zlekceważy wyrok kościelny, kiedy być może będzie mu przeciwny, i z tego powodu nie będą zaspokojone prawa strony pozwanej, może na wniosek strony pozwanej a także z urzędu nałożyć na powoda odpowiednią kaucję dla poszanowania wyroku kościelnego.

KPK/17: 1626
SN: 141

³ * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. VII; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. IV, 32, X; C. 3, 1, 13, (8).

⁴ * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. IV, 32, X.

CAPUT IV

De ordine cognitionum

Can. 1117 – Causae cognoscendae sunt eo ordine, quo fuerunt propositae et in albo inscriptae, nisi ex eis aliqua celerem prae ceteris expeditionem exigit, quod quidem speciali decreto rationibus suffulto statuendum est.

Can. 1118 – § 1. Vitia, quibus sententiae nullitas haberi potest, in quolibet statu vel gradu iudicii excipi possunt itemque a iudice ex officio declarari.

§ 2. Exceptiones dilatoriae vero eae praesertim, quae respiciunt personas et modum iudicii, proponendae sunt ante litis contestationem, nisi lite iam contestata emergerunt, et quam primum definiendae.¹

Can. 1119 – § 1. Si exceptio proponitur contra iudicis competentiam, hac de re ipse iudex videre debet.

§ 2. In casu exceptionis de incompetencia relativa, si iudex se competentem pronuntiat, eius decisio non admittit appellationem, sed impugnari potest per querelam nullitatis, restitutionem in integrum vel oppositionem tertii.

§ 3. Si vero iudex se incompetentem declarat, pars, quae se gravatam censet, potest intra quindecim dies utiles provocare ad tribunal appellationis.

Can. 1120 – Iudex in quovis statu iudicii se absolute incompetentem agnoscens suam incompetentiam declarare debet.

Can. 1121 – § 1. Exceptiones rei iudicatae, transactionis et aliae peremptoriae, quae dicuntur litis finitae, proponi et cognosci debent ante litis contestationem; qui serius eas opposuit, non est reiciendus, sed expensas iudiciales solvere debet, nisi probat se oppositionem malitiose non distulisse.²

¹ Instit. 4, 13, 8 (7)-11 (10); D. 44, 1,2, (4) et 3; C. 3, 1, 12, (1); 4, 19, 19; 8, 35 (36), 13.

ROZDZIAŁ IV

Kolejność rozpoznawania spraw

- Kan. 1117** – Sprawy należy rozpatrywać w tej kolejności, w jakiej zostały wniesione i wpisane do rejestru, chyba że jakaś z nich wymaga przed innymi szybszego załatwienia, co jednak należy ustalić specjalnym dekretem, zawierającym uzasadnienie. KPK/83: 1458
KPK/17: 1627
SN: 142
- Kan. 1118** – § 1. Wady, które mogą spowodować nieważność wyroku, wolno zgłaszać w każdym stadium lub stopniu trybunału, mogą być również deklarowane przez sędziego z urzędu. KPK/83: 1459 § 1
KPK/17: 1628 § 2
SN: 143 § 2
- § 2. Zarzuty zawieszające, zwłaszcza zaś te, które dotyczą osób i sposobu postępowania, powinny być zgłaszane przed zawiązaniem sporu, chyba że zostały ujawnione już po zawiązaniu sporu, i winny być jak najszybciej rozstrzygnięte. KPK/83: 1459 § 2
KPK/17: 1628 § 1
SN: 143 § 1
- Kan. 1119** – § 1. Jeżeli zgłaszany jest zarzut przeciwko właściwości sędziego, sprawę tę winien rozpatrzyć sam sędzia. KPK/83: 1460 § 1
KPK/17: 1610 § 1
SN: 125 § 1
- § 2. W wypadku zarzutu o względnym braku właściwości, jeżeli sędzia uzna się za właściwego, jego decyzja nie dopuszcza apelacji, lecz przeciwko niej można wnieść skargę o nieważność, przywrócenie do stanu poprzedniego lub sprzeciw osób trzecich. KPK/83: 1460 § 2
KPK/17: 1610 § 2
SN: 125 § 2
- § 3. Jeżeli zaś sędzia stwierdza, że jest niewłaściwy, strona uważająca się za poszkodowaną może w ciągu piętnastu użytecznych dni odwołać się do trybunału apelacyjnego. KPK/83: 1460 § 3
KPK/17: 1610 § 3
SN: 125 § 3
- Kan. 1120** – Sędzia poznając w jakimkolwiek stadium postępowania swoją bezwzględną niewłaściwość, musi stwierdzić swój brak właściwości. KPK/83: 1461
KPK/17: 1611
SN: 126
- Kan. 1121** – § 1. Zarzuty rzeczy osądzonej, ugody i inne niweczące, zwane kończącymi spór, należy zgłaszać i rozpoznawać przed zawiązaniem sporu; kto je zgłosił później, nie może być odrzucony, lecz winien ponieść koszty sądowe, chyba że udowodni, iż zgłoszenia nie odłożył złośliwie. KPK/83: 1462 § 1
KPK/17: 1629 § 1
SN: 144

² Instit. 4, 13, 8 (7)-11 (10); D. 44, 1, 2, (4) et 3; c. 7, 50, 2; 8, 35 (36), 8.

§ 2. Aliae exceptiones peremptoriae proponantur in litis contestatione et suo tempore tractandae sunt secundum normas circa quaestiones incidentes.

Can. 1122 – § 1. Actiones reconventionales proponi valide non possunt nisi intra triginta dies a lite contestata computandos.

§ 2. Actiones reconventionales autem cognoscantur simul cum actione principali, hoc est pari gradu iudicii cum ea, nisi eas separatim cognoscere necessarium est aut iudex id opportunius existimat.

Can. 1123 – Quaestiones de cautione pro expensis iudicialibus praestanda aut de concessione gratuiti patrocinii, quod statim ab initio postulatum est, et aliae huiusmodi regulariter videndae sunt ante litis contestationem.

CAPUT V

De iudicii terminis, dilationibus et loco

Can. 1124 – § 1. Termini perimendis iuribus a lege constituti prorogari non possunt neque valide nisi petentibus partibus coartari.¹

§ 2. Ceteri autem termini, antequam elapsi sunt, possunt iusta de causa a iudice auditis vel petentibus partibus prorogari, numquam autem nisi partibus consentientibus valide coartari.²

§ 3. Caveat tamen iudex, ne iudicium nimis diuturnum fiat ex prorogatione.

Can. 1125 – Si lex terminos non statuit ad actus processuales peragendos, iudex illos determinare debet habita ratione naturae uniuscuiusque actus.

Can. 1126 – Si die ad actum iudiciale indicto vacavit tribunal, terminus intellegitur prorogatus ad primum sequentem diem non feriatum.³

¹ Carth. can. 20; C. 7, 63, 2; Nov. 115, 2; Basilic. 9, 1, 130.

² D. 2, 12, 7 et 10; c. 3, 11, 1 et 4.

³ C. 3, 11, 3.

§ 2. Inne zarzuty niweczące należy zgłaszać przy zawiązaniu sporu i rozpatrywać we właściwym czasie, zgodnie z normami co do spraw wadkowych.

KPK/83: 1462 § 2
KPK/17: 1629 § 2
SN: 144 § 2

Kan. 1122 – § 1. Skarg wzajemnych nie można ważnie zgłaszać, chyba że w ciągu trzydziestu dni od zawiązania sporu.

KPK/83: 1463 § 1
KPK/17: 1630 § 1
SN: 145 § 1

§ 2. Skargi wzajemne mają być rozpatrywane razem ze skargą główną, a więc na równym z nią stopniu trybunału, chyba że konieczne jest rozpatrzenie ich oddzielnie lub sędzia uznaje to za bardziej wskazane.

KPK/83: 1463 § 2
KPK/17: 1630 § 2
SN: 145 § 2

Kan. 1123 – Sprawy o zabezpieczenie pokrycia kosztów sądowych lub o przyznanie bezpłatnej pomocy prawnej, które zostały wniesione zaraz na początku, i inne tego rodzaju, winny być rozpatrywane z reguły przed zawiązaniem sporu.

KPK/83: 1464
KPK/17: 1631
SN: 146

ROZDZIAŁ V

Terminy sądowe, odroczenia i miejsce

Kan. 1124 – § 1. Terminy wyznaczone ustawą na wygaśnięcie uprawnień nie mogą być przedłużone ani nie mogą być ważnie skrócone, chyba że strony o to proszą.

KPK/83: 1465 § 1
KPK/17: 1634 § 1
SN: 149 § 1

§ 2. Pozostałe zaś terminy, przed ich upływem, ze słusznej przyczyny mogą być przez sędziego, po wysłuchaniu lub na prośbę stron przedłużone, nigdy zaś, chyba że za zgodą stron, ważnie skrócone.

KPK/83: 1465 § 2
KPK/17: 1634 § 2
SN: 149 § 2

§ 3. Sędzia jednak powinien czuwać, aby postępowanie nie trwało zbyt długo z powodu odroczenia.

KPK/83: 1465 § 3
KPK/17: 1634 § 3
SN: 149 § 3

Kan. 1125 – Jeśli ustawa nie ustala terminów dla dokonania aktów procesowych, sędzia powinien je określić, biorąc pod uwagę naturę każdego aktu.

KPK/83: 1466

Kan. 1126 – Jeśli w dniu wyznaczonym dla aktu procesowego trybunał nie urzęduje, termin należy uznać za odroczony do pierwszego kolejnego dnia roboczego.

KPK/83: 1467
KPK/17: 1638
SN: 150

Can. 1127 – Sedes tribunalis sit, si fieri potest, stabilis quae statutis horis pateat servatis normis iure particulari de hac re statutis.

Can. 1128 – § 1. Iudex ex territorio suo vi expulsus vel a potestate iudiciali ibi exercenda impeditus potest extra territorium potestatem suam exercere et sententiam ferre certiore tamen hac de re facto loci Episcopo eparchiali.¹

§ 2. Praeterea iudex iusta de causa et auditis partibus potest ad probationes acquirendas etiam extra proprium territorium se conferre de licentia tamen Episcopi eparchialis loci adeundi et in sede ab ipso designata.

CAPUT VI

De personis in aulam admittendis et de modo conficiendi et asservandi acta

Can. 1129 – § 1. Nisi aliter iure particulari Ecclesiae sui iuris expresse cavetur, dum causae coram tribunali aguntur, ii tantummodo assint in aula, quos lex aut iudex ad processum expediendum necessarios esse statuit.

§ 2. Omnes iudicio assistentes, qui reverentiae et oboedientiae tribunali debitae graviter defuerunt, iudex potest monitione in cassum facta congruis poenis punire, advocatos praeterea et procuratores etiam a munere apud tribunalia ecclesiastica exercendo suspendere.

Can. 1130 – Si qua persona interroganda utitur lingua iudici vel partibus ignota, adhibeatur interpres iuratus a iudice designatus; declarationes tamen scripto redigantur lingua originaria et translatio addatur; interpres etiam adhibeatur, si surdus vel mutus interrogari debet, nisi forte mavult iudex quaestionibus a se datis scripto respondeatur.

Can. 1131 – § 1. Omnia acta iudicialia sive ea, quae meritum quaestionis respiciunt, seu acta causae, sive ea, quae ad formam procedendi pertinent, seu acta processus, scripto redacta esse debent.

¹ Quinisext. can. 37.

Kan. 1127 – Siedziba trybunału powinna być, jeśli to możliwe, stała i dostępna w ustalonych godzinach z zachowaniem norm prawa partykularnego ustanowionego w tej sprawie. KPK/83: 1468
KPK/17: 1636, 1638 § 1
SN: 151 § 1, 2, 153 § 1

Kan. 1128 – § 1. Sędzia usunięty siłą ze swego terytorium lub mający przeszkodę w wykonywaniu tam władzy sądenia, może poza terytorium wykonywać swoją władzę i wydawać wyrok, po zawiadomieniu jednak o tym biskupa eparchialnego. KPK/83: 1469 § 1
KPK/17: 1637
SN: 152

§ 2. Poza tym sędzia ze słusznej przyczyny i po wysłuchaniu stron może dla zebrania dowodów udać się nawet poza własne terytorium, jednak za zgodą biskupa eparchialnego miejsca, do którego się udaje i w siedzibie przez niego wyznaczonej. KPK/83: 1469 § 2

ROZDZIAŁ VI

Osoby, które dopuszcza się do auli oraz sposób sporządzania i przechowywania akt

Kan. 1129 – § 1. Jeśli prawo partykularne Kościoła *sui iuris* wyraźnie nie zastrzega inaczej, podczas sprawy toczącej się wobec trybunału, w auli mogą znajdować się tylko ci, których ustawa lub sędzia uznają za koniecznych do prowadzenia procesu. KPK/83: 1470 § 1
KPK/17: 1640 § 1
SN: 155 § 1

§ 2. Każdego obecnego na rozprawie, kto poważnie uchybił szacunkowi i posłuszeństwu, które się należą trybunałowi, sędzia może po bezskutecznym upomnieniu ukarać odpowiednimi karami, natomiast adwokatów i pełnomocników może nawet zawiesić w wykonywaniu urzędu w trybunałach kościelnych. KPK/83: 1470 § 2
KPK/17: 1640 § 2
SN: 155 § 2

Kan. 1130 – Jeśli osoba, którą należy przesłuchać, używa języka nieznanego sędziemu lub stronom, trzeba się posłużyć zaprzysiężonym tłumaczem, wyznaczonym przez sędziego; zeznania jednak mają być spisane w języku oryginalnym, z dołączeniem tłumaczenia; tłumaczem należy się także posłużyć, jeżeli ma być przesłuchany głuchy lub niemy, chyba że sędzia woli, by na pytania przez niego dane odpowiedziano na piśmie. KPK/83: 1471
KPK/17: 1641
SN: 156 § 1, 2, 301

Kan. 1131 – § 1. Wszystkie akta sądowe, zarówno dotyczące meritum kwestii, czyli akta sprawy, jak i dotyczące procedury, czyli akta procesu, mają być sporządzone na piśmie. KPK/83: 1472 § 1
KPK/17: 1642 § 1
SN: 157 § 1

§ 2. Singula folia actorum numerentur et authenticitatis signo muniantur.

Can. 1132 – Quoties in actis iudicialibus partium aut testium subscriptio requiritur, si pars aut testis eis subscribere non potest vel non vult, id in ipsis actis adnotetur simulque iudex et notarius fidem faciant actum ipsum de verbo ad verbum parti aut testi perlectum esse et partem aut testem ei vel non potuisse vel noluisse subscribere.

Can. 1133 – § 1. Iudicio expleto documenta, quae in privatorum dominio sunt, restitui debent retento tamen eorum exemplari.

§ 2. Cancellarius et notarii sine iudicis mandato tradere prohibentur exemplar actorum iudicialium et documentorum, quae sunt processui acquisita.

§ 3. Anonymae epistolae destrui debent neque de eis mentio fiat in actis; eodem modo destrui debent quaelibet alia scripta et epistolae subscriptae, quae nihil ad causae meritum conferunt vel sunt certo calumniosae.

CAPUT VII

De actore et de parte conventa

Can. 1134 – Quilibet sive baptizatus sive non baptizatus potest in iudicio agere; pars autem legitime conventa respondere debet.¹

Can. 1135 – Etsi actor vel pars conventa procuratorem vel advocatum constituit, semper tamen tenetur in iudicio ipse adesse ad praescriptum iuris vel iudicis.

Can. 1136 – § 1. Minores et ii, qui usu rationis destituti sunt, stare in iudicio tantummodo possunt per eorum parentes aut tutores vel curatores.²

§ 2. Si iudex existimat eorum iura esse in conflictu cum iuribus parentum vel tutorum vel curatorum aut hos non satis tueri posse ipsorum iura, tunc stent in iudicio per tutorem vel curatorem a iudice constitutum.³

¹ Pont. Comm. Decr. Conc. Vat. II Interpr., resp. 8 ian. 1973; Sign. Apost., decl. 31 oct. 1977; D. 3, 1, 1; 5, 1, 13.

- § 2. Poszczególne karty akt należy numerować i uwierzytelnić. KPK/83: 1472 § 2
KPK/17: 1643 § 1
SN: 158 § 1
- Kan. 1132** – Ilekroć w aktach sądowych wymagany jest podpis stron lub świadków, jeżeli strona lub świadek nie może lub nie chce podpisać, należy to odnotować w samych aktach, a jednocześnie sędzia i notariusz powinni poświadczyć, że akt ten został stronie lub świadkowi co do słowa odczytany, a strona lub świadek nie mogli albo nie chcieli podpisać. KPK/83: 1473
KPK/17: 1643 § 3
SN: 158 § 3
- Kan. 1133** – § 1. Po zakończeniu postępowania należy zwrócić dokumenty stanowiące własność prywatną, z zachowaniem jednak ich odpisów. KPK/83: 1475 § 1
KPK/17: 1645 § 1
SN: 160 § 1
- § 2. Nie wolno kanclerzowi i notariuszowi wydawać odpisów akt sądowych i dokumentów zgromadzonych podczas procesu bez zezwolenia sędziego. KPK/83: 1475 § 2
KPK/17: 1645 § 3
SN: 160 § 4
- § 3. Anonimy powinny być zniszczone i nie zachowuje się o nich wzmianki w aktach; w ten sam sposób należy zniszczyć wszystkie inne pisma i listy podpisane, które nie wnoszą nic do meritum sprawy lub są wprost oszczercze. KPK/17: 1645 § 4
SN: 160 § 2

ROZDZIAŁ VII

Powód i strona pozwana

- Kan. 1134** – Każdy, zarówno ochrzczony, jak i nieochrzczony, może występować przed sądem; strona zaś zgodnie z prawem pozwana ma obowiązek odpowiadać. KPK/83: 1476
KPK/17: 1647
SN: 161
- Kan. 1135** – Chociażby powód lub strona pozwana ustanowiła pełnomocnika lub adwokata, obowiązana jest jednak zawsze stawić się w sądzie osobiście z nakazu prawa lub sędziego. KPK/83: 1477
KPK/17: 1647
SN: 162
- Kan. 1136** – § 1. Małoletni i ci, którzy pozbawieni są używania rozumu, mogą występować w sądzie tylko przez swoich rodziców, opiekunów lub kuratorów. KPK/83: 1478 § 1
KPK/17: 1648 § 1
SN: 163 § 1
- § 2. Jeśli sędzia uzna, że ich prawa pozostają w konflikcie z prawami rodziców, opiekunów lub kuratorów, albo że nie mogą oni wystarczająco bronić ich praw, wtedy powinni występować w sądzie przez opiekuna lub kuratora wyznaczonego przez sędziego. KPK/83: 1478 § 2
KPK/17: 1648 § 2
SN: 163 § 2

² D. 3, 1, 1-5; 22, 6, 10; 42, 1, 45, (2); c. 3, 6, 1.

³ Instit. 1, 21, 3; D. 26, 1, 3, (2-4).

§ 3. Sed in causis spiritualibus et cum spiritualibus conexas, si minores usum rationis assecuti sunt, agere et respondere possunt sine parentum vel tutoris consensu et quidem per se ipsi, si aetatem quattuordecim annorum expleverunt; secus per tutorem a iudice constitutum.

§ 4. Bonis interdicti et ii, qui minus firmae mentis sunt, stare in iudicio per se ipsi possunt tantummodo, ut de propriis delictis respondeant aut ad praescriptum iudicis; in ceteris agere et respondere debent per suum curatorem.¹

Can. 1137 – Quoties adest tutor aut curator ab auctoritate civili constitutus, idem potest a iudice ecclesiastico admitti audito, si fieri potest, Episcopo eparchiali eius, cui datus est; si vero non adest aut non videtur admittendus, ipse iudex tutorem aut curatorem pro causa designet.

Can. 1138 – § 1. Personae iuridicae in iudicio stant per suos legitimos repraesentantes.²

§ 2. Quoties in periculo versantur bona, ad quae alienanda alicuius consensus vel consilium vel licentia requiritur, idem consensus vel consilium vel licentia requiritur etiam ad litem incohendam vel contestandam.

§ 3. In casu vero defectus vel negligentiae repraesentantis potest ipse Hierarcha per se vel per alium stare in iudicio nomine personarum iuridicarum, quae sub eius potestate sunt.

CAPUT VIII

De procuratoribus ad lites et de advocatis

Can. 1139 – § 1. Pars libere potest procuratorem et advocatum sibi constituere, sed potest etiam per se ipsa agere et respondere, nisi iudex procuratoris vel advocati ministerium necessarium existimavit.³

§ 2. In iudicio poenali vero accusatus aut a se constitutum aut a iudice datum semper habere debet advocatum.⁴

¹ D. 3, 1, 1, (2-4); 27, 10, 1.

² Carth. can. 97; D. 3, 4, 1-3; Nov. 131, 15; Basilic. 8, 2, 102.

§ 3. Jednak w sprawach duchowych lub związanych z duchowymi małoletni, jeżeli osiągnęli używanie rozumu, mogą występować i opowiadać bez zezwolenia rodziców lub opiekuna i to osobiście, jeżeli ukończyli czterynasty rok życia; w przeciwnym razie przez opiekuna wyznaczonego przez sędziego.

KPK/83: 1478 § 3
KPK/17: 1648 § 3
SN: 163 § 3

§ 4. Pozbawieni zarządu majątkiem i ci, którzy nie używają w pełni rozumu, mogą osobiście występować w sądzie, tylko by odpowiadać za własne przestępstwa lub z nakazu sędziego; w pozostałych sprawach powinni działać i odpowiadać przez swojego kuratora.

KPK/83: 1478 § 4
KPK/17: 1650
SN: 165

Kan. 1137 – Ilekroć istnieje opiekun lub kurator ustanowiony przez władzę świecką, sędzia kościelny może go dopuścić, po wysłuchaniu, jeżeli to możliwe, biskupa eparchialnego tego, komu został dany; gdy zaś go brak lub wydaje się, że nie powinien być dopuszczony, sam sędzia wyznaczy do tej sprawy opiekuna lub kuratora.

KPK/83: 1479
KPK/17: 1651 § 1, 2
SN: 166 § 1, 2

Kan. 1138 – § 1. Osoby prawne występują w sądzie przez swoich ustawowo uznanych przedstawicieli.

KPK/83: 1480 § 1
KPK/17: 1649, 1653 § 1, 2
SN: 164, 168 § 1, 2, 3

§ 2. Ilekroć w niebezpieczeństwie znajdują się dobra, dla których alienacji wymaga się czyjejś rady, zgody lub zezwolenia tejże rady, zgody lub zezwolenia wymaga się także dla rozpoczęcia lub zawiązania sporu.

§ 3. W przypadku braku lub niedbalstwa przedstawiciela, w imieniu osób prawnych, które pozostają pod jego władzą, może w sądzie występować sam Hierarcha osobiście lub przez kogoś innego.

KPK/83: 1480 § 2
KPK/17: 1653 § 5
SN: 165 § 5

ROZDZIAŁ VIII

Pełnomocnicy procesowi i adwokaci

Kan. 1139 – § 1. Strona może swobodnie ustanowić sobie pełnomocnika i adwokata, lecz może także występować i odpowiadać osobiście, chyba że sędzia uzna posługę pełnomocnika lub adwokata za konieczną.

KPK/83: 1481 § 1
KPK/17: 1655 § 3
SN: 170 § 3

§ 2. W postępowaniu karnym zaś oskarżony musi mieć zawsze adwokata albo ustanowionego przez siebie, albo danego przez sędziego.

KPK/83: 1481 § 2
KPK/17: 1655 § 1
SN: 170 § 1

³D. 49, 9, 1; C. 2, 12 (13), 26; 7, 62, 9.

⁴D. 3, 1, 1, (4); Basilic. 8, 1, 1.

§ 3. In iudicio contentioso, si agitur de minoribus aut de causa, in qua bonum publicum in discrimen vocatur, exceptis autem causis matrimonialibus, iudex parti carenti advocatum ex officio constituat.

Can. 1140 – § 1. Unum sibi pars potest constituere procuratorem, qui non potest alium sibi substituere, nisi id eidem scripto permissum est.¹

§ 2. Si vero iusta de causa plures procuratores ab eadem parte constituuntur, hi ita designentur, ut detur inter ipsos locus praeventioni.²

§ 3. Advocati autem plures simul constitui possunt.

Can. 1141 – Procurator et advocatus debent esse aetate maiores et bonae famae; advocatus debet praeterea esse catholicus, nisi auctoritas, cui tribunal immediate subiectum est, aliud permittit, et doctor in iure canonico vel alioquin vere peritus et ab eadem auctoritate approbatus.³

Can. 1142 – § 1. Procurator et advocatus, antequam munus suscipiunt, mandatum authenticum apud tribunal deponere debent.⁴

§ 2. Ad iuris tamen extinctionem impediendam iudex potest procuratorem admittere etiam non exhibito mandato, praestita, si res fert, idonea cautione; actus iudicis autem qualibet vi caret, si intra terminum peremptorium a iudice statuendum procurator mandatum non exhibet.

Can. 1143 – Nisi mandatum speciale habet, procurator non potest valide renunciare actioni, litis instantiae vel actis iudicialibus nec transigere, pacisci, compromittere in arbitros et generatim ea agere, pro quibus ius requirit mandatum speciale.⁵

Can. 1144 – § 1. Ut procuratoris vel advocati amotio effectum sortiatur, necesse est ipsis intimetur et, si lis iam contestata est, iudex et adversa pars certiores facti sint de amotione.⁶

¹ D. 49, 1, 4 (5); Nov. 71.

² D. 3, 3, 31, (1-2) et 32; Basilic. 8, 2, 31-32.

³ C. 2, 12 (13), 6.

- § 3. W postępowaniu spornym, jeśli chodzi o małoletnich albo o sprawę, w której dobro publiczne narażone jest na niebezpieczeństwo, z wyjątkiem spraw małżeńskich, stronie, która nie posiada obrońcy, sędzia ma go mianować z urzędu. KPK/83: 1481 § 3
KPK/17: 1655 § 2
SN: 170 § 2
- Kan. 1140** – § 1. Strona może ustanowić sobie jednego pełnomocnika, który nie może się zastąpić innym, chyba że otrzymał na to pisemne zezwolenie. KPK/83: 1482 § 1
KPK/17: 1656 § 1
SN: 171 § 1
- § 2. Jeśli zaś ze słusznej przyczyny ta sama strona postanowi kilku pełnomocników, powinni oni być tak wyznaczeni, by między nimi było ustalone pierwszeństwo. KPK/83: 1482 § 2
KPK/17: 1656 § 2
SN: 171 § 2
- § 3. Można natomiast ustanowić równocześnie kilku adwokatów. KPK/83: 1482 § 3
KPK/17: 1656 § 3
SN: 171 § 3
- Kan. 1141** – Pełnomocnik i adwokat winni być pełnoletni i nienaruszonej sławy; adwokat ma być ponadto katolikiem, chyba że władza, której bezpośrednio podlega trybunał, zezwoli inaczej, i doktorem prawa kanonicznego lub skądinąd biegłym i zatwierdzonym przez tę władzę. KPK/83: 1483
KPK/17: 1657 § 1, 2
SN: 172 § 1, 2, 173 § 1, 2
- Kan. 1142** – § 1. Pełnomocnik i adwokat przed podjęciem zadania muszą złożyć w trybunale autentyczne zlecenie. KPK/83: 1484 § 1
KPK/17: 1659 § 1, 1661
SN: 174 § 1, 176
- § 2. By jednak zapobiec wygaśnięciu uprawnienia, sędzia może dopuścić pełnomocnika nawet bez okazania zlecenia, po złożeniu, w razie potrzeby, odpowiedniej gwarancji; akt sędziego jednak będzie pozbawiony wszelkiej mocy, jeśli w terminie zawitym, wyznaczonym przez sędziego, pełnomocnik nie przedstawi zlecenia. KPK/83: 1484 § 2
SN: 177
- Kan. 1143** – Bez specjalnego zlecenia pełnomocnik nie może ważnie rzec się skargi, instancji sporu albo aktów sądowych ani też zawierać ugody, umowy, uciec się do sądu polubownego i w ogóle podejmować czynności, dla których prawo domaga się specjalnego zlecenia. KPK/83: 1485
KPK/17: 1662
SN: 179
- Kan. 1144** – § 1. Odwołanie pełnomocnika lub adwokata, by osiągnęło skutek, musi im być podane do wiadomości, a jeśli nastąpiło już zawiązanie sporu, należy o odwołaniu zawiadomić sędziego i stronę przeciwną. KPK/83: 1486 § 1
KPK/17: 1664 § 1
SN: 181 § 1

⁴ D. 3, 3, 1 et 65; C. 2, 12 (13), 24.

⁵ D. 3, 3, 60; 12, 2, 17-19; C. 4, 1, 7; Basilic. 8, 2, 59.

⁶ D. 3, 3, 16 et 17, pr.; 49, 1, 4 (5); C. 2, 12 (13), 22.

§ 2. Lata sententia definitiva ius et obligatio appellandi, si mandans non renuit, procuratori manet.¹

Can. 1145 – Procurator et advocatus possunt a iudice dato decreto repelli sive ex officio sive ad instantiam partis, gravi de causa tamen et semper salvo recurso ad tribunal appellationis.

Can. 1146 – § 1. Procurator et advocatus vetantur emere litem aut sibi de immodico emolumento vel rei litigiosae parte vindicata pacisci; quae si fecerunt, nulla est pactio et a iudice possunt poena pecuniaria puniri; advocatus praeterea ab officio suspendi, vel etiam, si recidivus est, ab auctoritate, cui tribunal immediate subiectum est, destitui et ex albo advocatorum expungi potest.²

§ 2. Eodem modo puniri possunt procuratores et advocati, qui a competentibus tribunalibus causas in fraudem legis subtrahunt, ut ab aliis favorabilius definiantur.

Can. 1147 – Procuratores et advocati, qui ob dona aut pollicitationes aut quamlibet aliam rationem suum munus prodiderunt, a patrocinio exercendo suspendantur et poena pecuniaria aliisve congruis poenis puniantur.³

Can. 1148 – In unoquoque tribunali, quatenus fieri potest, stabiles patroni constituentur ab ipso tribunali remunerationem recipientes, qui munus procuratoris vel advocati praesertim in causis matrimonialibus pro partibus, quae eos seligere malint, exercent.

CAPUT IX

De actionibus et de exceptionibus

Can. 1149 – Quodlibet ius non solum actione munitur, nisi aliter expresse cautum est, sed etiam exceptione, quae semper competit et est sua natura perpetua.⁴

¹D. 49, 1, 4 (5); 49, 9, 2; C. 7, 62, 3.

²D. 50, 13, 1, (10-12); C. 2, 6, 5 et 6, (2); 2, 12 (13), 15; Basilic. 8, 1, 14.

§ 2. Po wydaniu wyroku ostatecznego prawo i obowiązek apelacji, jeśli zlecniodawca nie sprzeciwia się, należy do pełnomocnika.

KPK/83: 1486 § 2
KPK/17: 1664 § 2
SN: 181 § 2

Kan. 1145 – Pełnomocnik i adwokat mogą zostać wykluczeni przez sędziego dekretem wydanym z urzędu lub na żądanie strony, ale na skutek poważnej przyczyny i zawsze z zachowaniem prawa rekursu do trybunału apelacyjnego.

KPK/83: 1487
KPK/17: 1663
SN: 180

Kan. 1146 – § 1. Zabrania się pełnomocnikowi i adwokatowi wykupywać spór albo układać się o wygórowane wynagrodzenie lub o przyznanie części rzeczy spornej; jeśli dokonają czegoś takiego, układ jest nieważny i mogą być ukarani przez sędziego grzywną pieniężną; adwokat może zostać ponadto zawieszony w pełnieniu urzędu lub także, jeśli jest recydywistą, skreślony z listy adwokatów przez władzę, której bezpośrednio podlega trybunał.

KPK/83: 1488 § 1
KPK/17: 1665 § 1, 2
SN: 182 § 1, 2

§ 2. W ten sam sposób mogą zostać ukarani adwokaci i pełnomocnicy, którzy omijając ustawę, wydobywają sprawy z właściwych trybunałów, by korzystniej rozstrzygnąć je przed innymi.

KPK/83: 1488 § 2

Kan. 1147 – Pełnomocnicy i adwokaci, którzy z powodu podarunków lub obietnic albo z jakiegokolwiek innego motywu sprzeniewierzyli się swojemu zadaniu, powinni zostać zawieszani od wykonywania obrony, a także ukarani karą pieniężną lub innymi stosownymi karami.

KPK/83: 1489
KPK/17: 1666
SN: 183

Kan. 1148 – W każdym trybunale, jeśli to możliwe, należy ustanowić stałych obrońców, otrzymujących wynagrodzenie od samego trybunału, którzy pełniliby zadanie pełnomocnika lub adwokata, przede wszystkim w sprawach małżeńskich, dla stron, które chciałyby ich wybrać.

KPK/83: 1490

ROZDZIAŁ IX

Skargi i zarzuty

Kan. 1149 – Każde prawo jest chronione nie tylko skargą, chyba że inaczej wyraźnie zastrzeżono, ale także zarzutem, który przysługuje zawsze i ze swej natury jest wieczysty.

KPK/83: 1491, 1492
§ 2
KPK/17: 1667
SN: 184

³D. 48, 19, 38, (8).

⁴Instit. 4, 14, pr. et 1-2; D. 44, 1, 20; 44, 4, 5 (6); 50, 16, 178, (2); 50, 17, 156, (1).

Can. 1150 – Quaevis actio exstinguitur praescriptione ad normam iuris aliove legitimo modo exceptis actionibus de statu personarum, quae numquam exstinguuntur.¹

Can. 1151 – Actiones contentiosae, nisi aliter iure expresse cavetur, praescriptione exstinguuntur quinquennio a die, a quo actio primum potuit proponi, computando firmis, ubi vigent, hac in re Statutis personalibus.

Can. 1152 – § 1. Omnis actio poenalis exstinguitur morte rei, condonatione auctoritatis competentis et praescriptione.²

§ 2. Actio poenalis praescriptione exstinguitur triennio, nisi agitur:³

1° de delictis Sedi Apostolicae reservatis;

2° de actione ob delicta, de quibus in cann. 1450 et 1453, quae praescriptione exstinguitur quinquennio;

3° de delictis, quae non sunt iure communi punita, si iure particulari alius terminus praescriptionis statutus est.

§ 3. Praescriptio decurrit ex die, quo delictum patratum est, vel, si delictum est permanens vel habituale, ex die, quo cessavit.

Can. 1153 – § 1. Si intra terminos, de quibus in can. 1152, ex die, quo sententia condemnatoria in rem iudicatam transiit, computandos non est reo intimatum exsecutorium iudicis decretum, actio ad poenam exsequendam praescriptione exstinguitur.

§ 2. Idem valet servatis servandis, si poena per decretum extra iudicium irrogata est.

Can. 1154 – Actione poenali praescriptione exstincta:⁴

1° non est hoc ipso exstincta actio contentiosa forte ex delicto orta ad damna reparanda;

2° si bonum publicum requirit, Hierarcha remediis opportunis administrativis non exclusa suspensione ab exercitio ministerii sacri vel amotione ab officio uti potest.⁵

¹ Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. VI, tit. V, art. XI, 1; C. 7, 35, 5; 7, 39, 3; 7, 40, 1; Basilic. 50, 15, 1.

² D. 47, 1, 1; 48, 4, 11; 48, 16, 8-10; 48, 19, 20.

³ D. 48, 5, 12 (11), (4); C. 9, 22, 12; 9, 35, 5; Basilic. 60, 41, 47.

- Kan. 1150** – Każda skarga wygasa przez przedawnienie zgodnie z przepisami prawa albo w inny przewidziany prawem sposób, z wyjątkiem skarg dotyczących stanu osób, które nigdy nie wygasają. KPK/83: 1492 § 1
KPK/17: 1701
SN: 221
- Kan. 1151** – Skargi sporne, chyba że inaczej w prawie wyraźnie zastrzeżono, wygasają przez przedawnienie po pięciu latach, licząc od dnia, w którym można było po raz pierwszy przedstawić skargę, z zachowaniem, gdzie obowiązują, w tej sprawie statutów personalnych.
- Kan. 1152** – § 1. Każda skarga karna wygasa wraz ze śmiercią oskarżonego, darowaniem właściwej władzy i przez przedawnienie. KPK/17: 1702
SN: 222
- § 2. Skarga karna wygasa przez przedawnienie po upływie trzech lat, chyba że chodzi:
- 1° o przestępstwa zarezerwowane Stolicy Apostolskiej; KPK/83: 1362 § 1
KPK/17: 1703
SN: 223
- 2° o skargę z tytułu przestępstw, o których w kan. 1450 i 1453, które wygasają przez przedawnienie po pięciu latach; KPK/83: 1362 § 1 n. 2
KPK/17: 1703 n. 2, 3
SN: 223 n. 2, 3
- 3° o przestępstwa, które nie są karane prawem powszechnym, jeśli prawo partykularne stanowi inny termin przedawnienia. KPK/83: 1362 § 1 n. 3
- § 3. Przedawnienie liczy się od dnia popełnienia przestępstwa, lub jeśli przestępstwo jest permanentne lub habitualne, od dnia jego ustania. KPK/83: 1362 § 2
KPK/17: 1705 § 1, 2, 3
SN: 225 § 1, 2, 3
- Kan. 1153** – § 1. Jeśli w terminach podanych w kan. 1152, od dnia, w którym wyrok skazujący przeszedł w stan rzeczy osądzonej, oskarżonemu nie ogłoszono dekretu wykonawczego sędziego, przedawnieniu ulega skarga o wykonanie kary. KPK/83: 1363 § 1
- § 2. To samo obowiązuje odpowiednio, jeśli kara została wymierzona przez dekret pozasądowy. KPK/83: 1363 § 2
- Kan. 1154** – Gdy skarga karna wygasa przez przedawnienie: KPK/17: 1704
SN: 224
- 1° nie wygasa tym samym skarga sporna powstała z przestępstwa dla naprawienia szkody; KPK/17: 1704 n. 1
SN: 224 n. 1
- 2° jeśli domaga się tego dobro publiczne, Hierarcha może zastosować konieczne środki administracyjne, nie wykluczając suspensy od wykonywania świętej posługi lub odwołania z urzędu. KPK/17: 1704 n. 2
SN: 224 n. 2

⁴D. 47, 1, 1; 49, 13, 1; C 4, 17; 7, 66, 3.

⁵Carth. can. 87; S. Basilius M., can. 17. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. VI, 9.

Can. 1155 – Actor pluribus simul actionibus, quae tamen inter se non confligant, sive de eadem re sive de diversis, aliquem convenire potest, si aditi tribunalis competentiam non excedunt.¹

Can. 1156 – § 1. Pars conventa potest coram eodem iudice in eodem iudicio contra actorem actionem reconventionalem proponere vel propter causae nexum cum actione principali vel ad submovendam vel ad minuendam actoris petitionem.

§ 2. Reconventio reconventionis non admittitur.²

Can. 1157 – Actio reconventionalis proponenda est iudici, coram quo actio principalis instituta est, etsi ad unam causam dumtaxat delegato vel alioquin relative incompetenti.³

Can. 1158 – § 1. Qui probabilibus saltem argumentis ostendit se ius habere super aliqua re ab alio detenta sibi que damnum imminere, nisi res ipsa custodienda traditur, ius habet obtinendi a iudice eiusdem rei sequestrationem.⁴

§ 2. In similibus rerum adiunctis obtineri potest, ut exercitium iuris alicui inhibeat.

Can. 1159 – § 1. Ad crediti quoque securitatem sequestratio rei admittitur, dummodo de creditoris iure satis constet.

§ 2. Sequestratio extendi potest etiam ad res debitoris, quae quolibet titulo apud alias personas reperiuntur, et ad debitoris credita.

Can. 1160 – Sequestratio rei et inhibitio exercitii iuris decerni nullatenus possunt, si damnum, quod timetur, potest aliter reparari et idonea cautio de eo reparando offertur.

Can. 1161 – Iudex potest ei, cui sequestrationem rei vel inhibitionem exercitii iuris concedit, praevidiam imponere cautionem de damnis reparandis, si ius suum non probavit.

¹D. 50, 17, 130; C 9, 31, 1.

²D. 44, 1, 22.

- Kan. 1155** – Powód może kogoś pozwać równocześnie kilkoma skargami, które jednak nie są sobie przeciwne, w tej samej lub różnych sprawach, jeśli nie przekraczają właściwości trybunału, do którego się zwraca. KPK/83: 1493
KPK/17: 1669 § 1
SN: 186 § 1
- Kan. 1156** – § 1. Strona pozwana może złożyć przeciw powodowi, wobec tego samego sędziego i w tym samym trybunale skargę wzajemną w sprawie związanej ze skargą główną lub o oddalenie lub o zmniejszenie roszczenia powoda. KPK/83: 1494 § 1
KPK/17: 1690 § 1
SN: 210 § 1
- § 2. Nie dopuszcza się skargi wzajemnej przeciwko skardze wzajemnej. KPK/83: 1492 § 2
KPK/17: 1690 § 2
SN: 210 § 2
- Kan. 1157** – Skargę wzajemną należy przedstawić sędziemu, wobec którego wniesiono skargę główną, jeśli nawet jest delegowany tylko do jednej sprawy albo z innego tytułu jest względnie niewłaściwy. KPK/83: 1495
KPK/17: 1692
SN: 212
- Kan. 1158** – § 1. Kto wykaże przynajmniej prawdopodobnymi argumentami, że posiada prawo w stosunku do rzeczy przetrzymywanej przez kogoś innego i że zagraża mu szkoda, jeśli sama rzecz nie zostanie przekazana na przechowanie, ma prawo uzyskania od sędziego sekwestru tej rzeczy. KPK/83: 1496 § 1
KPK/17: 1672 § 1
SN: 189 § 1
- § 2. W podobnych okolicznościach może uzyskać, by komuś zakazano wykonywania uprawnienia. KPK/83: 1496 § 2
KPK/17: 1672 § 2
SN: 189 § 2
- Kan. 1159** – § 1. Dopuszcza się także sekwestr rzeczy dla zabezpieczenia pożyczki, byleby uprawnienie wierzyciela było wystarczająco pewne. KPK/83: 1497 § 1
KPK/17: 1673 § 1
SN: 190 § 1
- § 2. Sekwestr można rozciągnąć także na rzeczy dłużnika znajdujące się z jakiegokolwiek tytułu u innych osób, i na pożyczki dłużnika. KPK/83: 1497 § 2
KPK/17: 1673 § 2
SN: 190 § 2
- Kan. 1160** – Nie wolno w żadnym wypadku zarządzać sekwestru lub zakazu wykonywania uprawnień, jeśli zagrażająca szkoda może być inaczej naprawiona i proponuje się odpowiednią kaucją zabezpieczającą. KPK/83: 1498
KPK/17: 1674
SN: 191
- Kan. 1161** – Sędzia może temu, komu przyznał sekwestr rzeczy lub zakaz wykonywania uprawnienia, nałożyć uprzednią kaucję dla naprawienia szkód, jeśli by nie udowodnił swojego uprawnienia. KPK/83: 1499
SN: 192

³Nov. 96, 2, 1.⁴D. 2, 8, 7, (2); C. 4, 4; 7, 65, 5.

Can. 1162 – Ad naturam et vim actionis possessoriae quod attinet, servetur ius civile loci, ubi sita est res, de cuius possessione agitur.

Can. 1163 – § 1. Quoties introducta est petitio ad obtinendam provisionem ad hominis sustentationem, iudex auditis partibus decreto statim exsequendo statuere potest idoneis, si res fert, praescriptis cautionibus, ut interim necessaria alimenta praestentur, sine praeiudicio iuris per sententiam definiendi.

§ 2. Facta a parte vel a promotore iustitiae petitione ad obtinendum hoc decretum iudex audita altera parte rem expeditissime definiat, numquam autem ultra decem dies; quibus inutiliter transactis aut petitione reiecta patet recursus ad auctoritatem, cui tribunal immediate subiectum est, dummodo ipsa ne sit iudex, vel, si quis mavult, ad iudicem appellationis, qui item rem expeditissime definiat.

CAPUT X

De modis evitandi iudicia

Art. I – De transactione

Can. 1164 – In transactione servetur ius civile loci, ubi transactio initur.¹

Can. 1165 – § 1. Transactio valide fieri non potest in causis circa eas res vel ea iura, quae ad bonum publicum spectant, aliaque, de quibus partes libere disponere non possunt.²

§ 2. Sed si quaestio fit de bonis temporalibus ecclesiasticis, transactio fieri potest, servatis tamen, si materia id postulat, sollemnibus iure statutis de alienatione bonorum ecclesiasticorum.

Can. 1166 – Expensarum, quas transactio postulavit, nisi aliter expresse cautum est, utraque pars dimidium solvat.

¹ D. 38, 17, 1, (12).

Kan. 1162 – W tym, co dotyczy natury i mocy skargi posesoryjnej, należy zachować prawo świeckie miejsca, gdzie rzecz jest położona, o której posiadanie chodzi. KPK/83: 1500

Kan. 1163 – § 1. Ilekroć wniesiona została prośba o objęcie zarządu dla zapewnienia środków utrzymania, sędzia po wysłuchaniu stron może postanowić dekretem z rygorem natychmiastowej wykonalności, jeśli rzecz tego wymaga, według odpowiednich przepisów kaucję, aby tymczasem dostarczone zostały konieczne środki, bez rozstrzygnięcia wyrokiem sprawy przedwstępnej. SN: 194

§ 2. Gdy przez stronę albo przez rzecznika sprawiedliwości została wniesiona prośba o taki dekret, sędzia po wysłuchaniu drugiej strony powinien rozstrzygnąć jak najszybciej, nie dłużej jednak niż w ciągu dziesięciu dni; po bezużytecznym upływie tych dni albo gdy prośba została oddalona, przysługuje rekurs do władzy, której trybunał bezpośrednio podlega, chyba że jest nią sędzia, albo, jeśli ktoś woli, do sędziego apelacyjnego, który rozstrzyga w tej sprawie jak najszybciej. SN: 195

ROZDZIAŁ X

Sposoby uniknięcia procesu

Art. I – Ugoda

Kan. 1164 – W ugodzie zachowuje się prawo świeckie miejsca, gdzie dokonuje się ugoda. KPK/83: 1714
KPK/17: 1926
SN: 95

Kan. 1165 – § 1. Nie można dokonać ważnie ugody w sprawach dotyczących tych rzeczy i tych praw, które odnoszą się do dobra publicznego, i w innych sprawach, którymi strony nie mogą swobodnie dysponować. KPK/83: 1715 § 1
KPK/17: 1927 § 1
SN: 96 § 1

§ 2. Natomiast jeśli w sprawie chodzi o doczesne dobra kościelne, ugoda może być dokonana z zachowaniem jednak, jeśli wymaga tego przedmiot sprawy, formalności przepisanych prawem dla alienacji dóbr kościelnych. KPK/83: 1715 § 2
KPK/17: 1927 § 2
SN: 96 § 2

Kan. 1166 – Wydatki, których wymaga ugoda, ponoszą po połowie obie strony, chyba że inaczej wyraźnie zostało zastrzeżone. KPK/17: 1928 § 2
SN: 97 § 2

² D. 47, 2, 55 (54), (5); C. 2, 4, 18.

Can. 1167 – Iudex negotium transactionis non ipse per se, regulariter saltem, suscipiat tractandum, sed illud alii in iure perito committat.

Art. II – *De compromisso in arbitros*

Can. 1168 – § 1. Qui controversiam inter se habent, possunt scripto convenire, ut ea ab arbitris dirimatur.¹

§ 2. Idem scripto convenire possunt, qui contractum inter se ineunt vel inierunt, quod attinet ad controversias ex eo contractu forte orituras.

Can. 1169 – Non possunt valide in arbitros compromitti controversiae, de quibus transactio fieri vetatur.

Can. 1170 – § 1. Unus vel plures arbitri constitui possunt, dispari tamen numero.

§ 2. In ipso compromisso, nisi nominatim designantur, debet saltem eorum numerus determinari et simul ratio statui, qua nominandi et substituendi sunt.

Can. 1171 – Compromissum est nullum, si:

- 1° servatae non sunt normae statutae ad validitatem contractuum, qui ordinariam administrationem excedunt;
- 2° scripto non est factum;
- 3° procurator sine mandato speciali in arbitros compromisit aut violata sunt praescripta cann. 1169 vel 1170;
- 4° controversia non est vel orta vel ex certo contractu oritura ad normam can. 1168, § 2.

Can. 1172 – Munus arbitri valide gerere non possunt:

- 1° minores;
- 2° poena excommunicationis, etiam minoris, suspensionis vel depositionis puniti;
- 3° sodales instituti religiosi vel societatis vitae communis ad instar religiosorum sine licentia Superioris.

Can. 1173 – Arbitri nominatio vim non habet, nisi ipse scripto munus acceptat.

¹ Carth. cann. 120-122; D. 4, 8, 1; C. 2, 55 (56).

Kan. 1167 – Sędzia, przynajmniej z zasady, nie prowadzi sprawy ugody osobiście, lecz powierza ją innej osobie biegłej w prawie. KPK/17: 1925 § 3
SN: 94 § 3

Art. II – Sąd polubowny

Kan. 1168 – § 1. Ci, którzy prowadzą ze sobą spór, mogą wspólnie ustalić na piśmie, że ten spór zostanie rozstrzygnięty przez sędziów polubownych. KPK/83: 1713
KPK/17: 1929
SN: 98 § 1

§ 2. Tak samo mogą wspólnie ustalić na piśmie osoby, które zawierają lub zawarły między sobą umowę, co do sporów powstałych z tej umowy. SN: 98 § 2

Kan. 1169 – Nie można ważnie rozstrzygnąć w sądzie polubownym sporów, w których zabronione jest zawarcie ugody. KPK/83: 1715 § 1
KPK/17: 1930
SN: 99

Kan. 1170 – § 1. Można ustanowić jednego lub wielu sędziów polubownych, jednak w nieparzystej liczbie. SN: 100 § 1

§ 2. W samym sądzie polubownym, jeśli imiennie nie zostali oni wskazani, powinno się przynajmniej określić ich liczbę i jednocześnie sposób ich ustanowienia, w który mają być mianowani lub zastępowani. SN: 100 § 2

Kan. 1171 – Sąd polubowny jest nieważny, jeśli: SN: 101

- 1° nie zostały zachowane normy co do ważności umów, które przekraczają zwyczajny zarząd; SN: 101 n. 1
- 2° nie został dokonany na piśmie; SN: 101 n. 2
- 3° pełnomocnik bez specjalnego zlecenia zgodził się na sąd polubowny albo zostały naruszone przepisy kan. 1169 i 1170; SN: 101 n. 3
- 4° spór nie powstał ani nie powstanie z pewnej umowy według norm kan. 1168 § 2. SN: 101 n. 4

Kan. 1172 – Zadania sędziego polubownego nie mogą ważnie pełnić: KPK/17: 1931
SN: 103
SN: 103 n. 1

- 1° małoletni;
- 2° ukarani karą ekskomuniki, także mniejszej, suspensy lub złożenia z urzędu; KPK/17: 1931
SN: 103 n. 2
- 3° członkowie instytutu zakonnego lub stowarzyszenia życia wspólnego na wzór zakonników bez zezwolenia przełożonego. KPK/17: 1931
SN: 103 § 2

Kan. 1173 – Mianowanie sędziego polubownego nie ma mocy, jeśli nie przyjął on zadania na piśmie. SN: 104

Can. 1174 – § 1. Si arbitri non sunt in compromisso designati vel si suffiendi sunt et partes aliive, quibus designatio demandata est, dissentiunt de omnibus vel nonnullis arbitris seligendis, quaelibet pars potest id tribunal, quod competens est ad causam in primo gradu iudicii definiendam, committere, nisi partes aliter convenerunt; tribunal auditis ceteris partibus decreto provideat.

§ 2. Eadem norma servanda est, si qua pars aliusve neglegit arbitrum designare, dummodo tamen pars, quae tribunal adiit, viginti saltem ante dies suos arbitros, si forte debuit, designaverit.

Can. 1175 – De recusatione autem arbitrorum videt tribunal, de quo in can. 1174, § 1, quod auditis arbitris recusatis et partibus decreto quaestionem dirimat; si recusationem acceptat, alios arbitros sufficiat, nisi in compromisso aliter cautum est.

Can. 1176 – § 1. Obligationes arbitrorum in ipso compromisso statuendae sunt, eae quoque, quae ad secretum servandum spectant.

§ 2. Nisi partes aliud statuerunt, arbitri rationem procedendi libere seligunt; haec autem simplex sit et termini sint breves aequitate servata et ratione habita legis processualis.

§ 3. Arbitri quavis potestate coercitiva carent; necessitate exigente adire debent tribunal competens ad causam cognoscendam.

Can. 1177 – § 1. Quaestiones incidentes, quae forte exoriuntur, ipsi arbitri decreto dirimant.

§ 2. Si vero quaestio praeiudicialis oritur, de qua compromitti in arbitros non potest, arbitri debent suspendere processum, donec de illa quaestione partes a iudice obtinuerint et arbitris notificaverint sententiam, quae transiit in rem iudicatam, vel, si quaestio est de statu personarum, sententiam, quae executioni mandari potest.

Kan. 1174 – § 1. Jeśli sędziowie polubowni nie zostali wyznaczeni w kompromisie lub jeśli są zastępowani, a strony, którym zostało zlecone wyznaczenie, spierają się o wszystkich lub niektórych sędziów polubownych przez siebie wybranych, którakolwiek ze stron może to powierzyć trybunałowi właściwemu dla sprawy w pierwszym stopniu trybunału, chyba że strony inaczej postanowią; trybunał po wysłuchaniu pozostałych stron rozstrzyga sprawę dekretem. SN: 102 § 1

§ 2. Tę samą normę zachowuje się, jeśli któraś ze stron zaniedba wyznaczenie sędziego polubownego, byleby jednak strona, która udała się do trybunału, wyznaczyła przynajmniej przed dwudziestoma dniami swoich sędziów polubownych, jeśli miała to uczynić. SN: 102 § 2

Kan. 1175 – O odrzuceniu sędziów polubownych osądza trybunał, o którym w kan. 1174 § 1, który rozstrzyga sprawę dekretem po wysłuchaniu sędziów polubownych odrzuconych i stron; jeśli uznaje odrzucenie, wyznacza w zastępstwie innych sędziów polubownych, chyba że w kompromisie postanowiono inaczej. SN: 106 § 2

Kan. 1176 – § 1. Obowiązki sędziów polubownych są określone w samym kompromisie, również te, które dotyczą zachowania tajemnicy. SN: 105 § 1

§ 2. Jeśli strony inaczej nie postanowiły, sędziowie polubowni wybierają dowolnie sposób postępowania; powinien zaś on być prosty, a terminy powinny być krótkie z zachowaniem słuszności i zasad prawa procesowego. SN: 107 § 1

§ 3. Sędziowie polubowni pozbawieni są jakiegokolwiek władzy karania; jeśli będzie to konieczne, powinni zwrócić się do trybunału właściwego dla rozpoznania sprawy. SN: 107 § 2

Kan. 1177 – § 1. Sprawy wpadkowe, które przypadkiem pojawią się, rozstrzygają dekretem sami sędziowie polubowni. SN: 108 § 1

§ 2. Jeśli zaś zrodzi się sprawa przedwstępna, do której nie można stosować sądu polubownego, sędziowie polubowni powinni zawiesić proces, dopóki tej sprawy strony nie rozstrzygną wobec sędziego i nie powiadomią sędziów polubownych o wyroku, który doprowadza do stanu rzeczy osądzonej lub, jeśli jest to sprawa dotycząca stanu osób, wyroku, który może być przekazany do wykonania. SN: 108 § 2

Can. 1178 – Nisi partes aliter statuerunt, sententia arbitralis ferri debet intra sex menses a die, quo omnes arbitri suum munus acceptaverunt, computandos; terminus prorogari potest a partibus.

Can. 1179 – § 1. Sententia arbitralis ad maiorem numerum suffragiorum fertur.

§ 2. Si res patitur, sententia arbitralis ab ipsis arbitris redigatur ad modum sententiae iudicialis et a singulis arbitris subscribatur; ad eiusdem autem validitatem requiritur et sufficit, ut maior eorum numerus eidem subscribat.

Can. 1180 – § 1. Nisi sententia arbitralis est nulla propter gravem arbitrorum culpam, arbitri ius habent ad suarum expensarum solutionem; qua de re possunt opportunas cautiones exigere.

§ 2. Suadetur, ut arbitri gratuitam operam praestent, secus de remuneratione in ipso compromisso provideatur.

Can. 1181 – § 1. Integer textus sententiae arbitralis intra quindecim dies ad cancellariam tribunalis eparchiae, ubi sententia lata est, deponi debet; intra quinque dies a depositione computandos, nisi certo constat sententiam arbitralem nullitate affectam esse, Vicarius iudicialis per se vel per alium decretum confirmationis ferat partibus statim intimandum.

§ 2. Si Vicarius iudicialis hoc decretum ferre recusat, pars, cuius interest, recurrere potest ad tribunal appellationis, a quo quaestio expeditissime definienda est; si vero Vicarius iudicialis continuum mensem silet, eadem pars instare potest, ut ipse munere suo fungatur; si vero nihilominus silet, elapsis quinque diebus pars potest recursum ad tribunal appellationis interponere, quod item quaestionem expeditissime definiat.

§ 3. Si certo constat sententiam arbitralem nullitate affectam esse ob neglecta praescripta ad validitatem compromissi statuta, Vicarius iudicialis nullitatem declaret ac partibus quam primum notificet omni recursu adversus hanc declarationem remoto.

Kan. 1178 – Jeśli strony inaczej nie postanowiły, wyrok polubowny powinien być wydany w ciągu sześciu miesięcy liczonych od dnia, w którym wszyscy sędziowie polubowni przyjęli swoje zadanie; termin ten może być przez strony przedłużony. SN: 109 § 1, 2

Kan. 1179 – § 1. Wyrok polubowny jest podejmowany większością głosów. SN: 111 § 1

§ 2. Jeśli sprawa pozwała, wyrok polubowny powinien być zredagowany na wzór wyroku sądowego przez samych sędziów polubownych i podpisany przez poszczególnych sędziów polubownych; do jego zaś ważności wymaga się i wystarcza, aby był on podpisany przez większą ich część. SN: 111 § 2, 3

Kan. 1180 – § 1. Jeśli wyrok sądu polubownego nie jest nieważny z powodu ciężkiej winy sędziów polubownych, mają oni prawo do zwrotu swoich kosztów; w tej sprawie mogą domagać się odpowiedniej kaucji. SN: 105 § 2

§ 2. Doradza się, aby sędziowie polubowni wypełniali swoje zadanie bezinteresownie, inaczej sprawę wynagrodzenia przewiduje się w samym kompromisie.

Kan. 1181 – § 1. Cały tekst wyroku polubownego powinien być w ciągu piętnastu dni złożony w kancelarii trybunału eparchii, gdzie wyrok został wydany; w ciągu pięciu dni liczonych od złożenia, chyba że w sposób pewny stwierdzi się, że wyrok polubowny jest nieważny, wikariusz sądowy osobiście lub przez kogoś innego wydaje dekret zatwierdzający, który powinien być natychmiast ogłoszony stronom. KPK/83: 1716 § 1
SN: 112 § 1

§ 2. Jeśli wikariusz sądowy odmawia wydania tego dekretu, zainteresowana strona może odwołać się do trybunału apelacyjnego, który sprawę tę ma rozstrzygnąć jak najszybciej; jeśli zaś wikariusz sądowy milczy nieprzerwanie przez miesiąc, ta strona może nalegać, aby wypełnił swoje zadanie; jeśli zaś pomimo to milczy, po upływie dalszych pięciu dni strona może wnieść rekurs do trybunału apelacyjnego, który rozstrzyga w tej sprawie jak najszybciej. SN: 112 § 2

§ 3. Jeśli z pewnością wiadomo, że wyrok polubowny jest nieważny z powodu zaniedbania przepisów ustanowionych w kompromisie dla ważności, wikariusz sądowy stwierdza nieważność i powiadamia jak najszybciej o tym strony, zakazując wszelkiego rekursu przeciw temu stwierdzeniu.

§ 4. Sententia arbitralis transit in rem iudicatam statim ac decretum confirmationis latum est firmo can. 1182.

Can. 1182 – § 1. Appellatio a sententia arbitrali tunc tantum admittitur, si partes scripto inter se convenerunt eam huic remedio subiectum iri; quo in casu appellatio interponenda est intra decem dies ab intimatione decreti confirmationis computandos coram ipso iudice, qui decretum tulit; si vero alius est iudex competens ad appellationem recipiendam, prosecutio coram eo intra mensem est facienda.¹

§ 2. Sententia arbitralis, a qua appellatio admittitur, transit in rem iudicatam ad normam can. 1322.

Can. 1183 – De querela nullitatis contra sententiam arbitralem, quae in rem iudicatam transiit, de restitutione in integrum, si de eiusdem sententiae iniustitia manifesto constat, de oppositione tertii necnon de correctione erroris materialis sententiae videt iudex, qui decretum confirmationis tulit, ad ordinariam normam iuris.

Can. 1184 – § 1. Exsecutio sententiae arbitralis fieri potest in eisdem casibus, in quibus admittitur exsecutio sententiae iudicialis.

§ 2. Sententiam arbitralem executioni mandare debet per se vel per alium Episcopus eparchialis eparchiae, ubi lata est, nisi partes alium executorem designaverunt.

¹ Carth. cann. 96, 122.

§ 4. Wyrok polubowny przechodzi w stan rzeczy osądzonej natychmiast po wydaniu dekretu zatwierdzającego z zachowaniem kan. 1182. SN: 121 § 1

Kan. 1182 – § 1. Apelacja od wyroku polubownego tylko wtedy jest dopuszczalna, jeśli strony pisemnie umówiły się, że będzie on podlegał takiemu zabezpieczeniu; w tym przypadku apelację wnosi się w ciągu dziesięciu dni liczonych od powiadomienia o dekrete zatwierdzającym wobec tego samego sędziego, który wydał dekret; jeśli zaś inny sędzia jest właściwy dla przyjęcia apelacji, rozpatrzenie jej powinno być dokonane w ciągu miesiąca. SN: 120

§ 2. Wyrok polubowny, od którego apelacja została dopuszczona, przechodzi w stan rzeczy osądzonej według normy kan. 1322. SN: 121 § 2

Kan. 1183 – Skargę o nieważność przeciw wyrokowi polubownemu, który przeszedł w stan rzeczy osądzonej, o przywrócenie do stanu poprzedniego, jeśli w sposób oczywisty wiadomo o niesprawiedliwości tego wyroku, o prawnym zastrzeżeniu osoby trzeciej oraz o poprawieniu błędu materialnego w wyroku rozpatruje sędzia, który wydał dekret zatwierdzający, według zwyczajnych norm prawa. SN: 114 § 1, 2, 115

Kan. 1184 – § 1. Wykonanie wyroku polubownego może nastąpić w tych samych przypadkach, w których dopuszcza się wykonanie wyroku sądowego. SN: 122 § 1

§ 2. Biskup eparchialny tej eparchii, gdzie wyrok został wydany, osobiście lub przez kogoś innego powinien przekazać wyrok polubowny do wykonania, chyba że strony wyznaczyły innego wykonawcę. SN: 122 § 2

TITULUS XXV DE IUDICIO CONTENTIOSO

CAPUT I

De iudicio contentioso ordinario

Art. I – De libello litis introductorio

Can. 1185 – Qui aliquem convenire vult, debet libellum litis introductorium competenti iudici exhibere, in quo controversiae obiectum proponitur et ministerium iudicis expostulatur.¹

Can. 1186 – § 1. Petitionem oralem iudex admittere potest, quoties vel actor impeditur, ne libellum litis introductorium exhibeat, vel causa est facilis investigationis et minoris momenti.

§ 2. In utroque tamen casu iudex notarium iubeat scripto actum redigere, qui coram actore legendus et ab eo approbandus est quique locum tenet libelli litis introductorii ab actore scripti ad omnes iuris effectus.

Can. 1187 – Libellus litis introductorius debet: ²

- 1° exprimere, coram quo iudice causa introducatur, quid petatur et a quo petatur;
- 2° indicare, quo iure innitatur actor et generatim saltem quibus factis et probationibus ad evicenda ea, quae asseruntur;
- 3° subscribi ab actore vel eius procuratore apposis die, mense et anno necnon loco, ubi actor vel eius procurator habitant aut residere se dixerunt actorum recipiendorum gratia;
- 4° indicare domicilium vel quasi-domicilium partis conventae.

Can. 1188 – § 1. Iudex unicus vel tribunalis collegialis praeses, postquam vidit et rem esse suae competentiae et actori legitimam personam standi in iudicio non deesse, debet suo decreto quam primum libellum litis introductorium aut admittere aut reicere.

¹ C. 7, 40, 3; Nov. 53, 3.

TYTUŁ XXV PROCES SPORNY

ROZDZIAŁ I

Zwyczajny proces sporny

Art. I – Skarga powodowa

Kan. 1185 – Kto chce kogoś pozwać, musi przedłożyć właściwemu sędziemu skargę powodową, w której przedstawi przedmiot sporu i wyrazi prośbę o posługę sędziego.

KPK/83: 1502
KPK/17: 1706
SN: 228

Kan. 1186 – § 1. Sędzia może przyjąć ustną prośbę, jeśli powód albo ma przeszkodę w przedstawieniu skargi powodowej, albo sprawa jest łatwa w dochodzeniu i mniejszej wagi.

KPK/83: 1503 § 1
KPK/17: 1707 § 1, 2
SN: 229 § 1, 2

§ 2. W obydwu jednak wypadkach sędzia powinien nakazać notariuszowi, by zredagował akt na piśmie; ma on być odczytany powodowi i przez niego potwierdzony; zastępuje on, co do wszystkich skutków prawnych, skargę pisaną przez powoda.

KPK/83: 1503 § 2
KPK/17: 1707 § 3
SN: 229 § 3

Kan. 1187 – Skarga powodowa winna:

KPK/83: 1504
KPK/17: 1708
SN: 230

- 1° wyrażać wobec jakiego sędziego sprawa jest wnoszona, czego się żąda i od kogo;
- 2° wskazywać, na jakim uprawnieniu opiera się powód i przynajmniej ogólnie fakty i dowody na poparcie roszczeń;
- 3° być podpisana przez powoda lub jego pełnomocnika, ze wskazaniem dnia, miesiąca i roku jak również miejsca zamieszkania powoda lub jego pełnomocnika albo miejsca pobytu oznaczonego przez nich dla odbierania akt;
- 4° wskazywać stałe lub tymczasowe zamieszkanie strony pozwanej.

KPK/83: 1504 n. 4

Kan. 1188 – § 1. Sędzia jednoosobowy lub przewodniczący trybunału kolegiального – po ustaleniu, że zarówno sprawa należy do jego właściwości, jak i tego, że powód nie jest pozbawiony zdolności występowania w sądzie – powinien swoim dekretem jak najszybciej skargę albo przyjąć, albo odrzucić.

KPK/83: 1505 § 1
KPK/17: 1709 § 1
SN: 231 § 1

² D. 6, 1, 6; C. 2, 1, 3.

§ 2. Libellus litis introductorius reici potest tantum, si:

- 1° iudex vel tribunal incompetens est;
- 2° sine dubio constat actori deesse legitimam personam standi in iudicio;
- 3° non servatus est can. 1187, nn. 1-3;
- 4° certo patet ex ipso libello litis introductorio petitionem quolibet carere fundamento neque fieri posse, ut aliquod ex processu fundamentum appareat.

§ 3. Si libellus litis introductorius reiectus est ob vitia, quae emendari possunt, actor libellum emendatum potest eidem iudici denuo exhibere.

§ 4. Adversus libelli litis introductorii reiectionem integrum semper est parti intra tempus utile decem dierum recursum rationibus suffultum interponere ad tribunal appellationis vel, si libellus reiectus est a praeside, ad collegium; quaestio autem reiectionis expeditissime definienda est.¹

Can. 1189 – Si iudex intra mensem ab exhibito libello litis introductorio computandum decretum non edidit, quo libellum admittit vel reicit, pars, cuius interest, instare potest, ut iudex suo munere fungatur; si vero nihilominus iudex silet, inutiliter elapsis decem diebus a facta instantia computandis libellus pro admissio habeatur.

*Art. II – De citatione et de intimatione vel notificatione
actorum iudicialium*

Can. 1190 – § 1. In decreto, quo actoris libellus litis introductorius admittitur, debet iudex vel praeses tribunalis ceteras partes in iudicium vocare seu citare ad litem contestandam statuens, utrum eae scripto respondere debeant an coram ipso se sistere ad dubia concordanda; si vero ex responsionibus scripto datis perspicit necessitatem partes convocandi, id potest novo decreto statuere.²

§ 2. Si libellus litis introductorius pro admissio habeatur ad normam can. 1189, decretum citationis in iudicium fieri debet intra viginti dies a facta instantia, de qua in eo canone, computandos.

¹ D. 49, 5, 6; Basilic. 9, 1, 40.

- § 2. Skargę powodową można odrzucić wyłącznie:
- 1° jeżeli sędzia lub trybunał są niewłaściwi; KPK/83: 1505 § 2
  - 2° jeżeli na pewno wiadomo, że powód nie ma zdolności występowania w sądzie; KPK/83: 1505 § 1 n. 1
  - 3° jeżeli nie zachowano przepisów kan. 1187 nn. 1-3; KPK/83: 1505 § 1 n. 3
  - 4° jeżeli z samej skargi powodowej jasno wynika, że roszczenie jest pozbawione jakiegokolwiek podstawy i nie może się zdarzyć, by w trakcie procesu jakaś podstawa się ujawniła. KPK/83: 1505 § 1 n. 4

§ 3. Jeśli skarga powodowa została odrzucona z powodu wad, które mogą być poprawione, powód może przedstawić ponownie temu samemu sędziemu poprawioną skargę. KPK/83: 1505 § 3
KPK/17: 1709 § 2
SN: 231 § 2

§ 4. Przeciwko odrzuceniu skargi powodowej strona ma zawsze prawo wnieść w ciągu dziesięciu użytecznych dni uzasadniony rekurs albo do trybunału apelacyjnego, albo do kolegium, jeżeli skarga została odrzucona przez przewodniczącego; sprawa zaś odrzucona powinna być rozstrzygnięta jak najszybciej. KPK/83: 1505 § 4
KPK/17: 1709 § 3
SN: 231 § 3

Kan. 1189 – Jeśli w ciągu miesiąca od złożenia skargi powodowej sędzia nie wyda dekretu, mocą którego dopuszcza lub odrzuca skargę, strona zainteresowana może domagać się, by sędzia wypełnił swoje zadanie; jeśli mimo to sędzia milczy, to po upływie bezużytecznie dziesięciu dni od złożenia próby, uważa się skargę za przyjętą. KPK/83: 1506
KPK/17: 1710
SN: 232

*Art. II – Wezwanie sądowe i przyjęcie wezwania
czyli zawiadomienie o czynnościach sądowych*

Kan. 1190 – § 1. W dekrete przyjmującym skargę powodową, sędzia lub przewodniczący trybunału powinien wezwać przed sąd pozostałe strony dla zawiązania sporu, ustalając, czy mają one odpowiedzieć na piśmie, czy stawić się wobec niego celem uzgodnienia wątpliwości. Jeśli z pisemnych odpowiedzi wynika konieczność wezwania stron, może to zarządzić nowym dekretem. KPK/83: 1507 § 1
KPK/17: 1711 § 1,
1712 § 1
SN: 233 § 1, 234 § 1

§ 2. Jeżeli skargę powodową uważa się za przyjętą według przepisu kan. 1189, dekret pozwania przed sąd winien być wydany w ciągu dwudziestu dni od złożenia próby, o której mowa w tym kanonie. KPK/83: 1507 § 2

²D. 2, 5-7.

§ 3. Si vero partes de facto coram iudice se sistunt ad causam agendam, non requiritur citatio, sed notarius indicet in actis partes iudicio affuisse.

Can. 1191 – § 1. Decretum citationis in iudicium debet statim parti conventae intimari et simul ceteris, qui comparere debent, notum fieri.

§ 2. Citationi libellus litis introductorius adiungatur, nisi iudex gravi de causa censet libellum notificandum non esse parti, antequam haec deposuit in iudicio.

§ 3. Si actio instituitur adversus eum, qui non habet liberum exercitium suorum iurium vel liberam administrationem rerum, de quibus disceptatur, citatio intimanda est ei, per quem ille in iudicio stare debet ad normam iuris.

Can. 1192 – § 1. Citationum, decretorum, sententiarum aliorumque actorum iudicialium intimatio vel notificatio facienda est per publicos tabellarios cum syngrapha receptionis vel alio modo, qui tutissimus est, servatis legibus iuris particularis.

§ 2. De facto intimationis vel notificationis et de eius modo constare debet in actis.

§ 3. Pars conventa, quae citationem recipere recusat vel quae impedit, ne citatio ad se perveniat, legitime citata habeatur.

Can. 1193 – Si citatio non est legitime intimata, nulla sunt acta processus, nisi pars nihilominus comparuit ad causam agendam.

Can. 1194 – Si citatio legitime intimata est aut partes coram iudice steterunt ad causam agendam:

1° res desinit esse integra;

2° causa fit propria illius iudicis aut tribunalis ceteroquin competentis, coram quo actio instituta est;¹

3° in iudice delegato firma redditur potestas delegata ita, ut non amittatur resoluta iure delegantis;

¹ D. 2, 1, 19, pr.; C. 3, 1, 16; Nov. 53, 3, pr. et 2; Nov. 123, 24.

- § 3. Jeżeli strony procesowe faktycznie same stawiają się wobec sędziego dla prowadzenia sprawy, nie potrzeba ich wzywać, lecz notariusz niech zaznaczy w aktach, że strony były w sądzie. KPK/83: 1507 § 3
KPK/17: 1711 § 2
SN: 232 § 2
- Kan. 1191** – § 1. Dekret wezwania przed sąd powinien być zaraz podany do wiadomości stronie pozwanej i wszystkim pozostałym, którzy powinni się stawić. KPK/83: 1508 § 1
KPK/17: 1712 § 1, 2, 3
SN: 234 § 1, 2, 3
- § 2. Do pozwu należy dołączyć skargę powodową, chyba że sędzia na skutek poważnej przyczyny dojdzie do wniosku, iż stronie nie należy podawać do wiadomości skargi, dopóki nie złoży ona zeznań w sądzie. KPK/83: 1508 § 2
KPK/17: 1712 § 2
SN: 234 § 1
- § 3. Jeżeli spór toczy się przeciwko temu, kto nie może swobodnie wykonywać swoich uprawnień, albo swobodnie administrować rzeczami, o które toczy się spór, pozew należy skierować do tego, kto w jego imieniu powinien stanąć przed sędzią, według przepisu prawa. KPK/83: 1509 § 3
KPK/17: 1713
SN: 235
- Kan. 1192** – § 1. Zawiadomienie o pozwie, dekretach, wyrokach i innych aktach sądowych powinno być dokonane przez pocztę, za pokwitowaniem lub w inny sposób, który jest najpewniejszy, z zachowaniem przepisów ustanowionych prawem partykularnym. KPK/83: 1509 § 1
KPK/17: 1717 § 1, 2, 3, 1719, 1720 § 1, 2, 1724
SN: 239 § 1, 2, 3, 241, 242 § 1, 2, 246
- § 2. Fakt wezwania sądowego lub zawiadomienia i jego sposób należy odnotować w aktach. KPK/83: 1509 § 2
KPK/17: 1722 § 1, 2
SN: 244 § 1, 2
- § 3. Strona pozwana, która odmawia przyjęcia pozwu albo przeszkadza w dotarciu do niego wezwania, uznana jest za wezwaną zgodnie z przepisami prawa. KPK/83: 1509 § 3
KPK/17: 1718
SN: 240
- Kan. 1193** – Jeśli pozwu nie przekazano zgodnie z przepisami prawa, akta procesu są nieważne, chyba że przynajmniej część nie została przygotowana w celu prowadzenia sprawy. KPK/83: 1511
KPK/17: 1723
SN: 245
- Kan. 1194** – Jeśli pozew został przekazany zgodnie z przepisami prawa, albo gdy strony stawiły się przed sędzią w celu prowadzenia sprawy:
- 1° rzecz przestaje być bezsporna; KPK/83: 1512 n. 1
KPK/17: 1725 n. 1
SN: 247 n. 1
  - 2° sprawa zaczyna należeć do tego sędziego lub trybunału, skądinąd właściwego, wobec którego skarga została złożona; KPK/83: 1512 n. 2
KPK/17: 1725 n. 2
SN: 247 n. 2
  - 3° jurysdykcja sędziego delegowanego umacnia się tak, że nie wygasa z utratą władzy delegującego; KPK/83: 1512 n. 3
KPK/17: 1725 n. 3
SN: 247 n. 3

4° interrumpitur praescriptio, nisi aliter cautum est;¹

5° litis instantiae initium fit et ideo statim locum habet principium secundum quod lite pendente nihil innovetur.²

Art. III – *De litis contestatione*

Can. 1195 – § 1. Litis contestatio habetur, cum per iudicis decretum controversiae obiectum ex partium petitionibus et responsionibus desumptum definitur.³

§ 2. Partium petitiones responsionesque praeterquam in libello litis introductorio possunt vel in responsione ad citationem exprimi vel in declarationibus ore coram iudice factis; in causis autem difficilioribus partes convocandae sunt a iudice ad dubium vel dubia concordanda, quibus in sententia respondendum sit.

§ 3. Decretum iudicis partibus intimandum est; quae nisi iam consenserunt, possunt intra decem dies ad eundem iudicem recurrere, ut decretum mutetur; res autem expeditissime decreto eiusdem iudicis definienda est.

Can. 1196 – Obiectum controversiae semel definitum mutari valide non potest nisi novo decreto, gravi de causa, ad instantiam partis et auditis ceteris partibus earumque rationibus perpensis.

Can. 1197 – Lite contestata possessor rei alienae desinit esse bonae fidei ideoque, si damnatur, ut rem restituat, fructus quoque a die litis contestationis reddere debet et damna reparare.⁴

Can. 1198 – Lite contestata iudex congruum tempus partibus praestitutat probationibus proponendis et explendis.

Art. IV – *De litis instantiae suspensione, peremptione et renuntiatione*

Can. 1199 – Si pars moritur aut statum mutat aut cessat ab officio, cuius ratione agit:

¹D. 5, 3, 25, (7); C. 3, 19, 2, (1); Basilic. 42, 1, 25.

²D. 44, 6, 1.

- 4° przedawnienie ulega przerwaniu, chyba że co innego zostało zastrzeżone;
 5° spór zaczyna się toczyć i dlatego natychmiast zaczyna obowiązywać zasada, według której podczas sporu nie należy dokonywać żadnych zmian.

KPK/83: 1512 n. 4
 KPK/17: 1725 n. 4
 SN: 247 n. 4
 KPK/83: 1512 n. 5
 KPK/17: 1725 n. 5
 SN: 247 n. 5

Art. III – Zawiazanie sporu

Kan. 1195 – § 1. Zawiazanie sporu ma miejsce wtedy, gdy dekretem sędziego, w oparciu o żądania i odpowiedzi stron, zostaje określony przedmiot sporu.

KPK/83: 1513 § 1
 KPK/17: 1726, 1727
 SN: 248, 249

§ 2. Żądania oraz odpowiedzi stron mogą być wyrażone nie tylko w skardze powodowej wprowadzającej spór, lecz także albo w odpowiedzi na pozew, albo w ustnych oświadczeniach złożonych wobec sędziego; w sprawach zaś trudniejszych sędzia powinien wezwać strony w celu uzgodnienia jednej lub kilku wątpliwości, na które wyrok ma dać odpowiedź.

KPK/83: 1513 § 2
 KPK/17: 1727, 1728,
 1729 § 2
 SN: 249, 250, 251 § 2

§ 3. Dekret sędziego powinien być podany do wiadomości stron, które, jeżeli nie wyraziły wcześniej zgody, mogą w ciągu dziesięciu dni odwołać się do samego sędziego, by dekret został zmieniony; sprawa zaś powinna być rozstrzygnięta dekretem tegoż sędziego jak najszybciej.

KPK/83: 1513 § 3

Kan. 1196 – Raz ustalony przedmiot sporu nie może być ważnie zmieniony, chyba że nowym dekretem, z ważnej przyczyny na żądanie strony, i po wysłuchaniu pozostałych stron, po rozważeniu ich racji.

KPK/83: 1514
 KPK/17: 1729 § 4
 SN: 251 § 4

Kan. 1197 – Po zawiązaniu sporu, posiadacz cudzej rzeczy przestaje być w dobrej wierze; dlatego też jeżeli zostanie zasądzony by rzecz zwrócić, musi oddać również jej pożytki od dnia zawiązania sporu, oraz wynagrodzić szkody.

KPK/83: 1515
 KPK/17: 1731 n. 3
 SN: 253 n. 3

Kan. 1198 – Po zawiązaniu sporu, sędzia powinien wyznaczyć stronom odpowiedni termin do przedłożenia i przeprowadzenia dowodów.

KPK/83: 1516
 KPK/17: 1731 n. 2
 SN: 253 n. 2

Art. IV – Zawieszenie, zrzeczenie się i umorzenie instancji sporu

Kan. 1199 – Jeżeli strona umiera albo zmienia stan, albo traci urząd, z racji którego działa, to:

KPK/83: 1518
 KPK/17: 1733
 SN: 255

³C. 3, 9, 1.

⁴D. 5, 3, 25, (7); 10, 1, 4, (2); 22, 2, 1 et 3, (1) et 10 et 15; 44, 1, 13; C. 3, 32, 26.

- 1° causa nondum conclusa litis instantia suspenditur, donec heres defuncti aut successor aut is, cuius interest, litis instantiam resumpserit;
- 2° causa conclusa iudex procedere debet ad ulteriora citato procuratore, si adest, secus defuncti herede vel successore.

Can. 1200 – § 1. Si a munere cessat aut tutor vel curator aut procurator vel advocatus, qui sunt ad normam can. 1139 necessarii, litis instantia interim suspenditur.

§ 2. Alium autem tutorem vel curatorem iudex quam primum constituat; procuratorem vero ad litem vel advocatum constituere potest, si pars neglexit intra brevem terminum ab ipso iudice statutum.

Can. 1201 – Si nullus actus processualis nullo obstante impedimento ponitur a partibus per sex menses, litis instantia perimitur.¹

Can. 1202 – Peremptio effectum habet ipso iure et adversus omnes, etiam minores, atque etiam ex officio declarari debet salvo iure petendi indemnitate adversus tutores, curatores, administratores, procuratores, qui culpa se caruisse non probaverunt.²

Can. 1203 – Peremptio extinguit acta processus, non vero acta causae; immo haec vim habere possunt etiam in alio iudicio, dummodo causa inter easdem personas et super eadem re intercedat; sed ad extraneos quod attinet, non aliam vim obtinent nisi documentorum.

Can. 1204 – Perempti iudicii expensas, quas unaquaeque ex partibus fecit, ipsa solvere debet.

Can. 1205 – § 1. In quolibet statu et gradu iudicii potest actor litis instantiae renunciare; item tum actor tum pars conventa possunt actis processus renunciare sive omnibus sive nonnullis tantum.

¹Nov. 93.

²C. 3, 1, 13, (11).

- 1° przed zamknięciem postępowania dowodowego instancja sporu ulega zawieszeniu, dopóki spadkobierca zmarłego, następca albo ten, kto jest zainteresowany, nie podejmie sporu; KPK/83: 1518 n. 1
KPK/17: 1733 n. 1
SN: 255 n. 1
- 2° po zamknięciu postępowania dowodowego, sędzia powinien prowadzić sprawę do końca, pozywając pełnomocnika, jeżeli jest, a jeśli nie, to spadkobiercę zmarłego lub następcę. KPK/83: 1518 n. 2
KPK/17: 1733 n. 2
SN: 255 n. 2

Kan. 1200 – § 1. Jeżeli przestaje pełnić zadania opiekun lub kurator albo pełnomocnik lub obrońca, który jest konieczny zgodnie z przepisem kan. 1139, następuje tymczasowe zawieszenie instancji sporu. KPK/83: 1519 § 1
KPK/17: 1735
SN: 257

§ 2. Sędzia powinien zaś jak najszybciej ustanowić innego opiekuna lub kuratora; natomiast pełnomocnika procesowego lub obrońcę może ustanowić, jeśli zaniedbała tego strona, w krótkim czasie ustalonym przez tegoż sędziego. KPK/83: 1519 § 2

Kan. 1201 – Jeśli strony, nie mając żadnej przeszkody, nie podejmą w ciągu sześciu miesięcy żadnego aktu procesowego, następuje umorzenie instancji sporu. KPK/83: 1520
KPK/17: 1736
SN: 258

Kan. 1202 – Umorzenie osiąga skutek z mocy samego prawa i przeciwko wszystkim, także małoletnim, a także winno być ogłoszone z urzędu, z zachowaniem uprawnienia do żądania odszkodowania od opiekunów, kuratorów, zarządców, pełnomocników, jeśli nie udowodnią, że byli bez winy. KPK/83: 1521
KPK/17: 1736
SN: 259

Kan. 1203 – Umorzenie powoduje wygaśnięcie akt procesu, lecz nie akt sprawy; co więcej, mogą one mieć moc także w innym sądzie, byleby sprawa toczyła się między tymi samymi osobami i co do tej samej rzeczy; co zaś dotyczy obcych, to mają one tylko siłę dokumentów. KPK/83: 1522
KPK/17: 1738
SN: 260

Kan. 1204 – Wydatki umorzonego procesu, które każda ze stron poczyniła, winna sama ponieść. KPK/83: 1523
KPK/17: 1739
SN: 261

Kan. 1205 – § 1. W każdym stadium i na każdym stopniu sądu powód może się zrzec instancji; podobnie tak powód, jak i strona pozwana mogą się zrzec czy to wszystkich, czy niektórych tylko aktów procesowych. KPK/83: 1524 § 1
KPK/17: 1740 § 1
SN: 262 § 1

Kan. 1203 i 1206 – *W wygaśnięciu instancji z powodu przedawnienia lub wycofania skargi, jeśli następnie ta sprawa ma być na nowo podjęta, winna być wniesiona do trybunału właściwego w chwili ponownego wniesienia (Int. z dnia 29 kwietnia 1986 r. dotycząca kan. 1522 i 1525 KPK/83 – AAS 78 (1986) s. 1324).* * INTERPRETACJA

§ 2. Tutores et administratores personarum iuridicarum, ut renuntiare possint litis instantiae, egent consilio vel consensu eorum, quorum concursus requiritur ad ponendos actus, qui ordinariae administrationis fines excedunt.

§ 3. Renuntiatio ut valeat, peragenda est scripto eademque a parte vel ab eius procuratore speciali tamen mandato munito debet subscribi, cum altera parte communicari, ab eaque acceptari vel non impugnari et ab iudice admitti.

Can. 1206 – Renuntiatio a iudice admissa pro actis, quibus renuntiatum est, eosdem parit effectus ac peremptio litis instantiae itemque obligat renuntiantem ad solvendas expensas actorum, quibus renuntiatum est.

Art. V – De probationibus

Can. 1207 – § 1. Onus probandi incumbit ei, qui asserit.¹

§ 2. Non indigent probatione:

1° quae ab ipso iure praesumuntur;

2° facta ab uno ex contendentibus asserta et ab altero admissa, nisi iure vel a iudice probatio nihilominus exigitur.

Can. 1208 – § 1. Probationes cuiuslibet generis, quae ad causam cognoscendam utiles videntur et sunt licitae, adduci possunt.

§ 2. Si pars instat, ut probatio a iudice reiecta admittatur, ipse iudex rem expeditissime definiat.

Can. 1209 – Si pars vel testis se sistere ad respondendum coram iudice renuunt, licet eos audire per personam a iudice designatam aut requirere eorum declarationem coram publico notario vel quovis alio legitimo modo.

Can. 1210 – Iudex ad probationes colligendas ne procedat ante litis contestationem nisi gravi de causa.

¹D. 22, 3, 2; C. 4, 20, 7; Basilic. 21, 1, 31.

§ 2. Opiekunowie i zarządcy osób prawnych, by mogli się zrzec instancji sporu, potrzebują rady lub zgody tych, których udział jest wymagany do dokonania aktów przekraczających granice zwyczajnego zarządu. KPK/83: 1524 § 2

§ 3. Zrzeczenie się, by było ważne, musi być dokonane na piśmie i powinno być podpisane przez stronę lub przez jej pełnomocnika, posiadającego jednak specjalne zlecenie, zakomunikowane drugiej stronie i przez nią zaakceptowane lub przynajmniej nie zwalczane i przyjęte przez sędziego. KPK/83: 1524 § 3
KPK/17: 1740 § 2
SN: 262 § 2

Kan. 1206 – Zrzeczenie przyjęte przez sędziego, w odniesieniu do aktów, których się zrzeczono, rodzi te same skutki, co umorzenie instancji sporu, a także zobowiązuje zrekającego się do poniesienia wydatków za akty, których się zrzekł. KPK/83: 1525
KPK/17: 1741
SN: 263

Art. V – Dowody

Kan. 1207 – § 1. Obowiązek dowodzenia spoczywa na tym, który coś twierdzi. KPK/83: 1526 § 1
KPK/17: 1748 § 1
SN: 270 § 1

§ 2. Nie wymagają dowodu: KPK/83: 1526 § 2
KPK/17: 1747
SN: 269

1° te sprawy, które domniemywa sama ustawa; KPK/83: 1526 § 2 n. 1
KPK/17: 1747 n. 2
SN: 269 n. 2

2° fakty stwierdzone przez jednego z procesujących się i przyjęte przez drugiego, chyba że mimo to dowód jest wymagany przez prawo lub sędziego. KPK/83: 1526 § 2 n. 2
KPK/17: 1747 n. 3
SN: 269 n. 3

Kan. 1208 – § 1. Mogą być przytoczone dowody jakiegokolwiek rodzaju, które wydają się pożyteczne do poznania sprawy i są godziwe. KPK/83: 1527 § 1

§ 2. Jeżeli strona nalega, by dopuścić dowód odrzucony przez sędziego, sam sędzia powinien sprawę jak najszybciej rozstrzygnąć. KPK/83: 1527 § 2

Kan. 1209 – Jeśli strona lub świadek odmawiają stawienia się przed sędzią, by złożyć zeznania, można ich przesłuchać przez osobę, którą wyznaczy sędzia, albo żądać ich oświadczenia wobec notariusza publicznego, lub w jakikolwiek inny sposób zgodny z przepisami prawa. KPK/83: 1528

Kan. 1210 – Sędzia nie powinien przystępować do zbierania dowodów przed zawiązaniem sporu, chyba że z ważnej przyczyny. KPK/83: 1529
KPK/17: 1730
SN: 252

1° De partium declarationibus

Can. 1211 – Iudex ad veritatem aptius eruendam partes interrogare semper potest, immo debet ad instantiam partis vel ad probandum factum, quod publice interest extra dubium poni.¹

Can. 1212 – § 1. Pars legitime interrogata respondere debet et veritatem integre fateri, nisi responsione revelatur delictum ab ipsa commissum.²

§ 2. Si vero respondere recusavit, iudicis est aestimare, quid ad factorum probationem exinde erui possit.

Can. 1213 – In casibus, in quibus bonum publicum in causa est, iudex partibus interrogandis iusiurandum de veritate dicenda aut saltem de veritate dictorum deferat, nisi gravis causa aliud suadet; in aliis casibus potest pro sua prudentia.

Can. 1214 – Partes, promotor iustitiae et defensor vinculi possunt iudici exhibere articulos, super quibus pars interrogetur.

Can. 1215 – Circa partium interrogationes serventur congrua congruis referendo canones de interrogatione testium.

Can. 1216 – Assertio de aliquo facto scripto vel ore coram iudice competenti ab aliqua parte contra se peracta circa ipsam materiam iudicii sive sua sponte sive iudice interrogante est confessio iudicialis.

Can. 1217 – § 1. Confessio iudicialis unius partis, si agitur de negotio aliquo privato et in causa non est bonum publicum, ceteras relevat ab onere probandi.³

§ 2. In causis autem, quae ad bonum publicum spectant, confessio iudicialis et ceterae declarationes partium vim probandi habere possunt a iudice aestimandam una cum ceteris causae adiunctis, sed vis plenae

¹D. 11, 1, 1 et 21; C. 3, 1, 9.

²D. 11, 1, 20, (1).

1° Oświadczenia stron

- Kan. 1211** – Sędzia, dla lepszego wydobycia prawdy, zawsze może przesłuchać strony; co więcej, powinien przesłuchać na żądanie strony lub dla udowodnienia faktu, który ze względu na interes publiczny wymaga usunięcia wątpliwości. KPK/83: 1530
KPK/17: 1742 § 1, 2
SN: 264 § 1, 2
- Kan. 1212** – § 1. Strona, pytana zgodnie z przepisami prawa, powinna odpowiadać i ujawnić w całości prawdę, chyba że sama odpowiedź ujawnia popełnione przez nią przestępstwo. KPK/83: 1531 § 1
KPK/17: 1743 § 1
SN: 265 § 1
- § 2. Jeśli zaś odmówiła odpowiedzi, do sędziego należy ocena, jaki z tego można wyciągnąć wniosek, jeśli chodzi o udowodnienie faktów. KPK/83: 1531 § 2
KPK/17: 1743 § 2
SN: 265 § 2
- Kan. 1213** – W wypadkach, w których sprawa dotyczy dobra publicznego, sędzia powinien nakazać przesłuchiwanym stronom złożyć przysięgę, że będą mówiły prawdę lub przynajmniej, że mówiły prawdę, chyba że poważna przyczyna sugeruje coś innego; w innych wypadkach może postąpić według swojej roztropności. KPK/83: 1532
KPK/17: 1744
SN: 266 § 1, 2
- Kan. 1214** – Strony, rzecznik sprawiedliwości i obrońca wężła mogą przedstawić sędziemu zagadnienia, co do których strona ma być przesłuchana. KPK/83: 1533
KPK/17: 1745 § 1
SN: 267 § 1
- Kan. 1215** – Co do przesłuchania stron, należy odpowiednio zachować kanony o przesłuchaniu świadków. KPK/83: 1534
KPK/17: 1745 § 2
SN: 267 § 2
- Kan. 1216** – Stwierdzenie jakiegoś faktu, na piśmie lub ustnie, dokonane przeciwko sobie przez którąś ze stron wobec właściwego sędziego, co do samego przedmiotu sprawy, bądź spontanicznie, bądź na pytanie sędziego, stanowi przyznanie się sądowe. KPK/83: 1535
KPK/17: 1750
SN: 272
- Kan. 1217** – § 1. Przyznanie się sądowe jednej strony, jeżeli chodziłoby o jakąś sprawę prywatną i nie dotyczy ona dobra publicznego, zwalnia pozostałe strony od obowiązku dowodzenia. KPK/83: 1536 § 1
KPK/17: 1751
SN: 273
- § 2. W sprawach zaś dotyczących dobra publicznego, przyznanie się sądowe i inne oświadczenia stron mogą mieć moc dowodową, którą winien ocenić sędzia, uwzględniając pozostałe okoliczności sprawy, ale nie

³D. 42, 2, 1 et 3-6; C. 7, 59.

probationis eis tribui non potest, nisi alia accedunt elementa, quae eas omnino corroborant.¹

Can. 1218 – Circa confessionem extraiudicialem in iudicium deductam iudicis est perpensis omnibus adiunctis aestimare, quanti facienda sit.²

Can. 1219 – Confessio vel alia quaevis partis declaratio qualibet vi caret, si constat eam ex errore facti esse prolatam aut vi vel metu gravi extortam.³

2° De probatione per documenta

Can. 1220 – In quolibet iudicii genere admittitur probatio per documenta tum publica tum privata.⁴

Can. 1221 – § 1. Documenta publica ecclesiastica ea sunt, quae persona ratione sui muneris publici in Ecclesia confecit servatis sollemnibus iure praescriptis.

§ 2. Documenta publica civilia ea sunt, quae secundum ius civile talia censentur.

§ 3. Cetera documenta sunt privata.

Can. 1222 – Documenta publica fidem faciunt de eis, quae directe et principaliter in eis affirmantur, nisi contrariis et evidentibus argumentis aliud evincitur, firmo iure civili loci, ad documenta civilia quod spectat, aliud statuente.⁵

Can. 1223 – Documentum privatum sive agnitum a parte sive recognitum a iudice eandem probandi vim habet adversus auctorem documenti vel eum, qui documento subscripsit, et causam ab eis habentes ac confessio extraiudicialis; adversus autem extraneos vim probandi habere potest a iudice aestimandam una cum ceteris causae adiunctis, sed vis plenae probationis ei tribui non potest, nisi alia accedunt elementa, quae id omnino corroborant.⁶

¹ Sign. Apost., rescr. 10 nov. 1970, 1); rescr. 2 ian. 1971, 1) „Ad”.

² D. 48, 18, 1, (27).

³ D. 9, 2, 23, (11) et 24-26; 42, 2, 2; Basilic. 60, 3, 23, (11) et 24-26.

może im przyznać mocy pełnego dowodu, chyba że dochodzą inne elementy, które je ostatecznie wzmacniają.

Kan. 1218 – Co do pozasądowego przyznania się, przytoczonego w sądzie, do sędziego należy ocena, po rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy, jakie jest jego znaczenie. KPK/83: 1537
KPK/17: 1753
SN: 275

Kan. 1219 – Przyznanie się lub jakiegokolwiek inne oświadczenie strony nie posiada żadnej mocy, gdy się ustali, że zostało złożone na skutek faktycznego błędu lub wymuszone siłą, lub ciężką bojaźnią. KPK/83: 1538
KPK/17: 1752
SN: 274

2° Dowód z dokumentów

Kan. 1220 – W każdego rodzaju procesie dopuszcza się dowód z dokumentów, zarówno publicznych, jak i prywatnych. KPK/83: 1539
KPK/17: 1812
SN: 335

Kan. 1221 – § 1. Publicznymi dokumentami kościelnymi są te, które sporządziła osoba z racji na swoje publiczne zadania w Kościele, z zachowaniem formalności przepisanych prawem. KPK/83: 1540 § 1
KPK/17: 1813 § 1
SN: 336 § 1

§ 2. Publicznymi dokumentami świeckimi są te, które według prawa cywilnego jako takie są uznawane. KPK/83: 1540 § 2
KPK/17: 1813 § 2
SN: 336 § 2

§ 3. Pozostałe dokumenty są prywatne. KPK/83: 1540 § 3
KPK/17: 1813 § 3
SN: 336 § 3

Kan. 1222 – Dokumenty publiczne mają moc dowodową w odniesieniu do tego, co zostało w nich stwierdzone zasadniczo i bezpośrednio, jeśli nie wykaże się czegoś innego przeciwnymi i oczywistymi argumentami, chyba że prawo cywilne miejsca inaczej stanowi w odniesieniu do dokumentów cywilnych. KPK/83: 1541
KPK/17: 1814, 1816
SN: 337, 339

Kan. 1223 – Dokument prywatny, czy to uznany przez stronę, czy dopuszczony przez sędziego, ma taką samą moc dowodową przeciwko autorowi dokumentu lub temu, kto go podpisał, i posiadającym interes prawny, jak przyznanie pozasądowe; przeciwko obcym może mieć taką moc dowodową jak oświadczenia stron, uznaną jedynie przez sędziego łącznie z pozostałymi okolicznościami sprawy, lecz nie może mu być przyznana pełna moc dowodowa, chyba że pojawią się jakieś inne elementy, które to ostatecznie wzmocnią. KPK/83: 1542
KPK/17: 1817
SN: 340

⁴D. 22, 4, 1; C. 4, 19, 4 et 25; Nov. 73, 4-5.

⁵D. 22, 3, 10; C. 4, 20, 15, (6); 7, 52, 6.

⁶C. 4, 19, 5-7.

Can. 1224 – Si documenta abrasa, correcta, interpolata aliove vitio infecta demonstrantur, iudicis est aestimare, num et quanti huiusmodi documenta sint facienda.¹

Can. 1225 – Documenta vim probandi in iudicio non habent, nisi originalia sunt aut in exemplari authentico exhibita et penes cancellariam tribunalis deposita, ut a iudice et a partibus examinari possint.²

Can. 1226 – Iudex praecipere potest, ut documentum utrique parti commune exhibeatur in iudicio.³

Can. 1227 – § 1. Nemo exhibere tenetur documenta, etsi communia, quae communicari non possunt sine periculo damni, de quo in can. 1229, § 2, n. 2, aut sine periculo violationis secreti servandi.⁴

§ 2. Si vero aliqua saltem documenti pars describi potest et in exemplari exhiberi sine memoratis incommodis, iudex decernere potest, ut eadem producat.

3° De testibus et de testimoniis

Can. 1228 – Probatio per testes in quibuslibet causis admittitur sub iudicis moderatione.⁵

Can. 1229 – § 1. Testes iudici legitime interroganti veritatem fateri debent.⁶

§ 2. Firmo can. 1231 ab obligatione respondendi eximuntur:⁷

- 1° clerici, quod attinet ad ea, quae ipsis manifestata sunt ratione sacri ministerii; civitatum magistratus, medici, obstetrices, advocati, notarii alique, qui secretum servare etiam ratione praestiti consilii tenentur, quod attinet ad negotia secreto obnoxia;
- 2° qui ex testificatione sua sibi aut coniugi aut proximis consanguineis vel affinibus infamiam, periculosas vexationes aliave mala gravia obventura timent.

¹D. 22, 3, 24; C. 4, 19, 24.

²D. 2, 13, 11; 22, 4, 2; C. 2, 1, 7; Basilic. 7, 18, 20.

³D. 49, 14, 2, (1-2); C. 2, 1, 2 et 7; 4, 21, 22; Basilic. 7, 18, 20.

⁴D. 2, 13, 10, (2); C. 4, 21, 22.

- Kan. 1224** – Jeżeli dokumenty okażą się wytarte, poprawione, zawierające dopiski lub dotknięte inną wadą, do sędziego należy ocena, czy i jakie znaczenie mają te dokumenty. KPK/83: 1543
KPK/17: 1818
SN: 341
- Kan. 1225** – Dokumenty nie posiadają w sądzie mocy dowodowej, jeżeli nie są oryginalne lub przedłożone w uwierzytelnionym odpisie i złożone w kancelarii trybunału, by mogły być zbadane przez sędziego i strony. KPK/83: 1544
KPK/17: 1819, 1820
SN: 342, 343
- Kan. 1226** – Sędzia może nakazać, by w procesie przedłożyć dokument wspólny obydwu stronom. KPK/83: 1545
KPK/17: 1822, 1824
SN: 345, 347 § 1
- Kan. 1227** – § 1. Nikt nie ma obowiązku przedkładać dokumentów, nawet wspólnych, które nie mogą być ujawnione bez niebezpieczeństwa szkody, według przepisu kan. 1229 § 2 n. 2, albo bez niebezpieczeństwa naruszenia tajemnicy, jaką należy zachować. KPK/83: 1546 § 1
KPK/17: 1823 § 1
SN: 346 § 1
- § 2. Jeżeli jednak możliwe jest przepisanie przynajmniej niewielkiej części dokumentu i przedstawienie go w odpisie, bez wspomnianych niedogodności, sędzia może nakazać, aby został przedłożony. KPK/83: 1546 § 2
KPK/17: 1823 § 2
SN: 346 § 2

3° Świadkowie i zeznania

- Kan. 1228** – Dowód ze świadków dopuszcza się we wszystkich sprawach, pod kierownictwem sędziego. KPK/83: 1547
KPK/17: 1754
SN: 276
- Kan. 1229** – § 1. Świadkowie, pytani przez sędziego zgodnie z przepisami prawa, obowiązani są wyjawić prawdę. KPK/83: 1548 § 1
KPK/17: 1755 § 1
SN: 277 § 1
- § 2. Zachowując przepis kan. 1231, od obowiązku udzielania odpowiedzi są wyjęci:
- 1° duchowni, w odniesieniu do tego, co im przekazano z racji sprawowania świętej posługi; urzędnicy państwowi, lekarze, położne, adwokaci, notariusze i inni zobowiązani do zachowania tajemnicy urzędowej także z racji udzielania porady, w zakresie spraw objętych tą tajemnicą;
- 2° ci, którzy ze swojego zeznania obawiają się dla siebie lub współmałżonka albo dla bliskich krewnych lub powinowatych zniesławienia, niebezpiecznych przykrości lub innego poważnego zła. KPK/83: 1548 § 2 n. 1
KPK/17: 1755 § 2 n. 1
SN: 277 § 2 n. 1
- KPK/83: 1548 § 2 n. 2
KPK/17: 1755 § 2 n. 2
SN: 277 § 2 n. 2

⁵D. 22, 5, 1-4 et 19 et 25; C. 4, 21, 15; Basilic. 22, 1, 73 (74).

⁶C. 4, 21, 22, (3).

⁷Carth. can. 59.

a) Qui testes esse possunt

Can. 1230 – Omnes possunt esse testes, nisi iure expresse repelluntur vel in totum vel ex parte.¹

Can. 1231 – § 1. Ne admittantur ad testimonium ferendum minores infra decimum quartum aetatis annum et mente debiles; audiri tamen possunt ex decreto iudicis, quo id expedire declaratur.²

§ 2. Incapaces ad testimonium ferendum habentur:

- 1° qui partes sunt in causa aut partium nomine in iudicio consistunt, iudex eiusve assistentes, advocatus aliique, qui partibus in eadem causa assistunt vel astiterunt;³
- 2° sacerdotes, quod attinet ad ea omnia, quae ipsis ex confessione sacramentali innotuerunt, etsi paenitens eorum manifestationem petiit; immo audita a quovis et quoquo modo occasione confessionis sacramentalis ne ut indicium quidem veritatis recipi possunt.

b) De inducendis et excludendis testibus

Can. 1232 – Pars, quae testem induxit, potest eius interrogationi renuntiare; sed pars adversa postulare potest, ut nihilominus testis interrogetur.

Can. 1233 – § 1. Si probatio per testes postulatur, eorum nomina et domicilium tribunali indicentur.

§ 2. Exhibeantur intra terminum a iudice praestitutum articuli argumentorum, super quibus petitur testium interrogatio; alioquin petitio censeatur deserta.

Can. 1234 – Iudicis est nimiam multitudinem testium refrenare.⁴

Can. 1235 – Antequam testes interrogantur, eorum nomina cum partibus communicentur; si vero id prudenti iudicis existimatione fieri sine gravi difficultate non potest, saltem ante publicationem testimoniorum fiat.

¹ S.C.S. Off., (Constantinop.), 2 apr. 1873, ad 1; D. 22, 5, 18 et 21, (1); Basilic. 21, 1, 17 et 20.

² Carth. can. 131; D. 22, 5, 3, (5) et 6 et 20.

a) Kto może być świadkiem

Kan. 1230 – Wszyscy mogą być świadkami, chyba że prawo wyraźnie ich wyklucza, bądź zupełnie, bądź częściowo.

KPK/83: 1549
KPK/17: 1756
SN: 278

Kan. 1231 – § 1. Nie należy dopuszczać do składania zeznań małoletnich poniżej czternastego roku życia i upośledzonych umysłowo; mogą być jednak przesłuchani na mocy dekretu sędziego, w którym uzasadni się taką potrzebę.

KPK/83: 1550 § 1
KPK/17: 1757 § 1
SN: 279 § 1

§ 2. Za niezdolnych do złożenia zeznań należy uznać:

KPK/83: 1550 § 2
KPK/17: 1757 § 3
SN: 279 § 3

- 1° tych, którzy są stronami w sprawie albo występują w sądzie w imieniu stron, sędziego i jego asystentów, adwokata oraz innych, którzy pomagają lub pomagali stronom w tej sprawie;
- 2° kapłanów w odniesieniu do wszystkiego, co poznali z sakramentalnej spowiedzi, chociażby penitent prosił o ujawnienie tego; co więcej, tego, co przez kogokolwiek i w jakikolwiek sposób zostało usłyszane z okazji spowiedzi, nie można w sądzie przyjąć nawet jako śladu prawdy.

KPK/83: 1550 § 2 n. 1
KPK/17: 1757 § 3 n. 1
SN: 279 § 3 n. 1

KPK/83: 1550 § 2 n. 2
KPK/17: 1757 § 3 n. 2
SN: 279 § 3 n. 2

b) Powoływanie i wykluczanie świadków

Kan. 1232 – Strona, która powołała świadka, może się zrzec jego przesłuchania; lecz strona przeciwna może się domagać, aby mimo to świadek został przesłuchany.

KPK/83: 1551
KPK/17: 1759 § 4
SN: 281 § 4

Kan. 1233 – § 1. Gdy ktoś domaga się dowodu ze świadków, winien podać trybunałowi ich nazwiska i stałe zamieszkanie.

KPK/83: 1552 § 1
KPK/17: 1761 § 1, 2
SN: 283 § 1, 2

§ 2. W terminie wyznaczonym przez sędziego należy przedstawić punkty zagadnień, co do których żąda się przesłuchania świadków; inaczej uważa się, że prośba została porzucona.

KPK/83: 1552 § 2
KPK/17: 1761 § 2
SN: 283 § 2

Kan. 1234 – Sędzia ma prawo ograniczyć zbyt wielką liczbę świadków.

KPK/83: 1553
KPK/17: 1762
SN: 284

Kan. 1235 – Zanim nastąpi przesłuchanie świadków, ich nazwiska należy podać do wiadomości stron; a jeśli, według roztropnego uznania sędziego, nie da się tego zrobić bez poważnej trudności, trzeba to uczynić przynajmniej przed publikacją zeznań.

KPK/83: 1554
KPK/17: 1763
SN: 285

³D. 22, 5, 10 et 25; C. 4, 20, 11, pr.

⁴D. 22, 5, 1, (2); Nov. 90, 4.

Can. 1236 – Firmo can. 1231 pars petere potest, ut testis excludatur, si iusta causa demonstratur, antequam testis interrogatur.¹

Can. 1237 – Citatio testis fit decreto iudicis testi legitime intimato.²

Can. 1238 – Testis ad normam iuris a iudice citatus pareat aut causam suae absentiae iudici notam faciat.³

c) De interrogatione testium

Can. 1239 – § 1. Testes interrogandi sunt in sede tribunalis, nisi aliud iudici videtur.

§ 2. Episcopi et ii, qui suae civitatis iure simili favore gaudent, audiantur in loco ab ipsis selecto.⁴

§ 3. Iudex decernat, ubi audiendi sint ii, quibus propter distantiam, morbum aliudve impedimentum impossibile vel difficile est sedem tribunalis adire, firmis cann. 1071 et 1128.⁵

Can. 1240 – Interrogationi testium partes assistere non possunt, nisi iudex, praesertim cum res est de bono privato, eas admittendas censuit; assistere tamen possunt earum procuratores vel advocati, nisi iudex propter rerum et personarum adiuncta censuit secreto esse procedendum.

Can. 1241 – § 1. Testes seorsum singuli interrogandi sunt.⁶

§ 2. Si testes inter se aut cum parte in re gravi dissentiunt, iudex discrepantes inter se conferre potest remotis, quatenus fieri potest, dissidiis et scandalo.

¹C. 4, 20, 17; Nov. 90, 7.

²S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. II, 9.

³D. 22, 5, 8; C 4, 20, 15, (7).

- Kan. 1236** – Zachowując przepis kan. 1231, strona może prosić, by świadek został wykluczony, jeśli słuszna przyczyna wykluczenia została wykazana przed jego przesłuchaniem. KPK/83: 1555
KPK/17: 1764 § 2, 3
SN: 286 § 2, 3
- Kan. 1237** – Wezwanie świadka dokonuje się dekretem sędziego, podanym do wiadomości świadka zgodnie z przepisami prawa. KPK/83: 1556
KPK/17: 1765
SN: 287
- Kan. 1238** – Świadek wezwany przez sędziego zgodnie z przepisami prawa powinien się stawić albo zawiadomić sędziego o przyczynie swojej nieobecności. KPK/83: 1557
KPK/17: 1766 § 1
SN: 288 § 1

c) Przesłuchanie świadków

- Kan. 1239** – § 1. Świadkowie powinni być przesłuchiwani w siedzibie trybunału, chyba że sędzia uzna inaczej. KPK/83: 1558 § 1
KPK/17: 1770 § 1
SN: 292 § 1
- § 2. Biskupi i ci, którzy na podstawie prawa własnego kraju cieszą się podobnym ułatwieniem, są przesłuchiwani w miejscu przez nich wybranym. KPK/83: 1558 § 2
KPK/17: 1770 § 2 n. 1
SN: 292 § 2 n. 1
- § 3. Sędzia zarządza, gdzie mają być przesłuchani ci, dla których z powodu odległości, choroby czy innej przeszkody jest niemożliwe lub trudne przybyć do siedziby trybunału z zachowaniem kan. 1071 i 1128. KPK/83: 1558 § 3
KPK/17: 1770 § 2 n. 2, 3, 4
SN: 292 § 2 n. 2, 3, 4
- Kan. 1240** – Strony nie mogą być obecne przy zeznaniach świadków, chyba że sędzia, zwłaszcza gdy sprawa dotyczy dobra prywatnego, uzna że trzeba je dopuścić. Mogą natomiast być obecni ich adwokaci lub pełnomocnicy, chyba że sędzia, z powodu okoliczności rzeczy i osób uzna, że należy postępować z zachowaniem tajemnicy. KPK/83: 1559
KPK/17: 1771
SN: 293
- Kan. 1241** – § 1. Świadkowie powinni być przesłuchiwani osobno i pojedynczo. KPK/83: 1560 § 1
KPK/17: 1772 § 1
SN: 294 § 1
- § 2. Jeśli świadkowie nie zgadzają się, między sobą lub ze stroną, w rzeczy poważnej, sędzia może skonfrontować różniących się między sobą, tak by uniknąć, o ile to możliwe, kłótni i zgorzienia. KPK/83: 1560 § 2
KPK/17: 1772 § 2, 3
SN: 294 § 2, 3

⁴ C 1, 3, 7; 4, 20, 16, (1); Nov. 123, 7.

⁵ S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. III, 15; D. 12, 2, 15; 22, 5, 3, (6); Nov. 90, 5.

⁶ S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. III, 13.

Can. 1242 – Interrogatio testis fit a iudice vel ab eius delegato aut auditore, cui assistat oportet notarius; quare partes vel promotor iustitiae vel defensor vinculi vel advocati, qui interrogationi intersunt, si alias interrogationes testi faciendas habent, has non testi, sed iudici vel eius locum tenenti proponant, ut eas ipse deferat, nisi aliter iure particulari cavetur.¹

Can. 1243 – § 1. Iudex testi in mentem revocet gravem obligationem dicendi totam et solam veritatem.

§ 2. Iudex testi deferat iusiurandum secundum can. 1213; si vero testis renuit illud emittere, iniuratus audiatur.²

Can. 1244 – Iudex imprimis testis identitatem comprobet; exquirat, quae nam sit ei cum partibus necessitudo et, cum testi interrogationes specificas circa causam defert, sciscitetur quoque fontes eius scientiae et, quo determinato tempore ea, quae asserit, cognoverit.³

Can. 1245 – Interrogationes breves sint, interrogandi captui accommodatae, non plura simul complectentes, non captiosae, non subdolae, non suggerentes responsionem, remotae a cuiusvis offensione et pertinentes ad causam, quae agitur.

Can. 1246 – § 1. Interrogationes non sunt cum testibus antea communicandae.

§ 2. Si vero ea, quae testificanda sunt, ita a memoria sunt remota, ut, nisi antea recoluntur, certo affirmari non possint, potest iudex nonnulla testem praemonere, si id sine periculo fieri posse censet.

Can. 1247 – Testes ore testimonium dicant et scriptum ne legant, nisi de calculo et rationibus agitur; hoc enim in casu adnotationes, quas secum attulerunt, consulere possunt.

¹ S.C.S. Off., instr., a. 1858; instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. III, 13; instr. 20 iul. 1890.

- Kan. 1242** – Przesłuchanie świadka dokonywane jest przez sędziego, jego delegata lub audytora, którym winien towarzyszyć notariusz. Dlatego też strony lub rzecznik sprawiedliwości albo obrońca wężła albo adwokaci, którzy są obecni podczas przesłuchania, jeżeli mają inne pytania do zadania świadkowi, powinni je przedstawić nie świadkowi, lecz sędziemu lub jego zastępcy, aby sam je postawił, chyba że prawo partykularne zastrzega inaczej. KPK/83: 1561
KPK/17: 1773 § 1, 2
SN: 295 § 1, 2
- Kan. 1243** – § 1. Sędzia powinien przypomnieć świadkowi, że ma poważny obowiązek mówić całą i samą prawdę. KPK/83: 1562 § 1
KPK/17: 1767 § 4
SN: 289 § 4
- § 2. Sędzia ma nakazać świadkowi złożenie przysięgi według kan. 1213. Jeżeli świadek odmawia jej złożenia, ma być przesłuchany niezaprzysiężony. KPK/83: 1562 § 2
KPK/17: 1767 § 1
SN: 289 § 1
- Kan. 1244** – Sędzia winien najpierw stwierdzić tożsamość świadka, spytać, jaki jest jego stosunek do stron, i gdy stawia pytania dotyczące sprawy, ma się dowiedzieć także o źródła jego wiadomości i w jakim dokładnie czasie dowiedział się o tym, co zeznaje. KPK/83: 1563
KPK/17: 1774
SN: 296
- Kan. 1245** – Pytania mają być krótkie, przystosowane do inteligencji przesłuchiwanego, nie obejmujące jednocześnie kilku spraw; nie podchwytliwe, nie podstępne, nie sugerujące odpowiedzi, dalekie od jakiegokolwiek obrazy i należące do sprawy, o którą chodzi. KPK/83: 1564
KPK/17: 1775
SN: 297
- Kan. 1246** – § 1. Pytań nie wolno podawać wcześniej świadkom do wiadomości. KPK/83: 1565 § 1
KPK/17: 1776 § 1
SN: 298 § 1
- § 2. Jeśli zaś to, co ma stanowić przedmiot zeznań tak poszło w zapomnienie, że nie może być w sposób pewny przedstawione bez wcześniejszego przypomnienia, sędziemu wolno przypomnieć coś świadkowi, jeśli uzna, że jest to możliwe bez niebezpieczeństwa. KPK/83: 1565 § 2
KPK/17: 1776 § 2
SN: 298 § 2
- Kan. 1247** – Świadkowie powinni zeznawać ustnie i bez czytania, chyba że chodzi o rachunki i sprawozdania; w takim bowiem wypadku mogą się posługiwać zapiskami, które przynieśli ze sobą. KPK/83: 1566
KPK/17: 1777
SN: 299

² C 4, 20, 9 et 16, pr.

³ D. 22, 5, 3, pr.

Can. 1248 – § 1. Responsio statim redigenda est scripto a notario, qui referre debet ipsa verba testimonii saltem, quod attinet ad ea, quae obiectum iudicii directe attingunt.

§ 2. Admitti potest usus inventorum technicorum, quibus voces reproducentur, dummodo deinde responsiones scripto consignentur et subscribantur, si fieri potest, ab iis, qui responsiones dederunt.

Can. 1249 – Notarius in actis mentionem faciat de praestito, remisso aut recusato iureiurando, de partium aliorumque praesentia, de interrogationibus ex officio additis et generatim de omnibus memoria dignis, quae forte acciderunt, dum testes interrogati sunt.

Can. 1250 – § 1. In fine interrogationis coram teste legi debent, quae notarius de eius responsionibus scripto redegit, vel testi audita facere, quae ope inventi technici de eius responsionibus incisa sunt, dato eidem testi iure addendi, supprimendi, corrigendi, variandi.¹

§ 2. Denique actui subscribere debent testis, iudex et notarius.²

Can. 1251 – Testes, etsi iam interrogati, possunt parte postulante aut ex officio, antequam testimonia publicantur, denuo ad interrogationem vocari, si iudex id necessarium vel utile ducit, dummodo tamen omnis collusionis vel corruptelae quodvis absit periculum.

Can. 1252 – Testibus secundum aequam iudicis taxationem solvi debent expensae, quas fecerunt, et lucrum, quod amiserunt, testimonii ferendi causa.³

d) De testimoniorum fide

Can. 1253 – In aestimandis testimoniis iudex requisitis, si opus est, testimonialibus litteris consideret:⁴

1° quae condicio sit personae quaeve honestas;

2° utrum de scientia propria, praesertim de visu et auditu proprio testificetur, an de sua opinione, de fama aut de auditu ab aliis;

¹ S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. III, 14.

² S.C.S. Off., instr. a. 1858; instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. III, 14.

Kan. 1248 – § 1. Odpowiedź winna być zaraz spisana przez notariusza i powinna zawierać dosłowne zeznanie, przynajmniej w odniesieniu do tego, co bezpośrednio dotyczy przedmiotu sprawy.

KPK/83: 1567 § 1
KPK/17: 1778
SN: 300

§ 2. Dopuszczalne jest posłużenie się wynalazkami technicznymi, które odtwarzają głos ludzki, jeśli tylko później odpowiedzi zostaną spisane i podpisane, o ile to możliwe, przez tych, którzy je zeznali.

KPK/83: 1567 § 2

Kan. 1249 – Notariusz powinien odnotować o złożeniu, pominięciu lub odmowie przysięgi, o obecności stron i innych osób, o pytaniach dodanych z urzędu i w ogóle o wszystkim, co godne pamięci lub wydarzyło się przypadkowo, gdy świadkowie byli przesłuchiwani.

KPK/83: 1130
KPK/17: 1779
SN: 302

Kan. 1250 – § 1. Na końcu przesłuchania należy świadkowi odczytać to, co notariusz o jego odpowiedziach na piśmie sporządził albo dać mu wysłuchać, co przy pomocy środków technicznych z jego zeznania zostało utrwalone, dając temuż świadkowi możliwość uzupełnienia, skreślenia, poprawienia, zmiany.

KPK/83: 1569 § 1
KPK/17: 1780 § 1
SN: 303 § 1

§ 2. Akt powinni podpisać: świadek, sędzia i notariusz.

KPK/83: 1569 § 2
KPK/17: 1780 § 2
SN: 303 § 2

Kan. 1251 – Świadkowie, chociaż już przesłuchani, mogą być bądź to na żądanie strony, bądź też z urzędu, ponownie wezwani na przesłuchanie, przed publikacją zeznań, jeśli sędzia uzna to za konieczne lub pożyteczne, o ile jednak nie ma żadnego niebezpieczeństwa zmywy lub przekupstwa.

KPK/83: 1570
KPK/17: 1781
SN: 304

Kan. 1252 – Świadkom, według słusznej miary wyznaczonej przez sędziego, należy zwrócić wydatki, które poczynili i stratę zysku, spowodowaną składaniem zeznań.

KPK/83: 1571
KPK/17: 1787 § 1, 2
SN: 310 § 1, 2

d) Wiarygodność świadków

Kan. 1253 – Przy ocenie zeznań, sędzia, żądając w razie potrzeby świadectw kwalifikacyjnych, winien wziąć pod uwagę:

KPK/83: 1572
KPK/17: 1789
SN: 312

1° jaki jest stan osoby i jaka jej uczciwość;

KPK/83: 1572 n. 1
KPK/17: 1789 n. 1
SN: 312 n. 1

2° czy zeznanie jest na podstawie własnej wiedzy, zwłaszcza z osobistego widzenia i słyszenia, czy jest opinią świadka, opiera się na pogłoskach lub na zasłyszaniu od innych;

KPK/83: 1572 n. 2
KPK/17: 1789 n. 2
SN: 312 n. 2

³ C. 4, 20, 11 et 16; 7, 62, 6, (2).

⁴ D. 22, 5, 2 et 3, (pr.-3) et 13; Nov. 90, 1, pr.

- 3° utrum testis constans sit et firmiter sibi cohaereat an varius, incertus vel vacillans;
- 4° utrum testimonii contestes habeat aliisve probationis elementis confirmetur necne.

Can. 1254 – Unius testis testimonium plenam fidem facere non potest, nisi agitur de teste qualificato, qui testimonium fert de rebus ex officio gestis, aut rerum et personarum adiuncta aliud suadent.¹

4° De peritis

Can. 1255 – Peritorum opera utendum est, quoties ex iuris vel iudicis praescripto eorum examen et votum praeceptis artis vel scientiae innixum requiruntur ad factum aliquod comprobandum vel ad veram alicuius rei naturam dignoscendam.

Can. 1256 – Iudicis est peritos nominare auditis vel proponentibus partibus aut, si casus fert, relationes ab aliis peritis iam factas assumere.

Can. 1257 – Eisdem de causis ac testis etiam periti excluduntur aut recusari possunt.

Can. 1258 – § 1. Iudex attentis eis, quae a partibus forte deducuntur, singula capita decreto suo definiat, circa quae periti opera versari debeat.²

§ 2. Perito remittenda sunt acta causae aliaque documenta et subsidia, quibus egere potest ad suum munus exsequendum.

§ 3. Iudex ipso perito audito tempus determinet, intra quod examen perficiendum est et relatio danda.

Can. 1259 – § 1. Periti suam quisque relationem a ceteris distinctam conficiant, nisi iudex iubet unam fieri a singulis subscribendam; quae si fit, opinionum diversitates, si quae fuerunt, diligenter adnotentur.

¹ Apost. can. 75; Nic. I, cann. 2, 6; Carth. can. 132; Quinisext. can. 85; Sign. Apost., resc. 10 nov. 1970, 1); resc. 2 ian. 1971, 1) „Ad”; D. 48, 18, 20; C. 4, 20, 9.

- 3° czy świadek jest stały i trwale ze sobą zgodny, czy też zmienny, niepewny lub chwiejny; KPK/83: 1572 n. 3
KPK/17: 1789 n. 3
SN: 312 n. 3
- 4° czy nie ma współświadków zeznania i czy jest potwierdzony lub nie przez inne elementy dowodowe. KPK/83: 1572 n. 4
KPK/17: 1789 n. 4
SN: 312 n. 4

Kan. 1254 – Zeznanie jednego świadka nie może być pełnym dowodem, chyba że chodzi o świadka kwalifikowanego, który zeznaje o sprawach dokonanych z urzędu, albo okoliczności rzeczy lub osób sugerują inaczej. KPK/83: 1573
KPK/17: 1791 § 1
SN: 314 § 1

4° Biegli

Kan. 1255 – Z pomocy biegłych należy skorzystać, ilekroć na podstawie nakazu prawa lub sędziego jest konieczne ich przesłuchanie i opinia, oparte na doświadczeniu lub wiedzy, dla potwierdzenia jakiegoś faktu lub poznania prawdziwej natury jakiejś rzeczy. KPK/83: 1574
KPK/17: 1792
SN: 315

Kan. 1256 – Do sędziego należy nominacja biegłych, po wysłuchaniu lub na wniosek stron, albo, jeżeli się zdarzy, dopuszczenie relacji zrobionych już przez innych biegłych. KPK/83: 1575
KPK/17: 1793 § 1, 2, 3
SN: 316 § 1, 2, 3

Kan. 1257 – Biegłych można również wykluczyć lub się ich zrzec z tych samych powodów, co świadka. KPK/83: 1576
KPK/17: 1795 § 2,
1796 § 1
SN: 318 § 2, 319 § 1

Kan. 1258 – § 1. Sędzia uwzględniając propozycje wskazane ewentualnie przez strony, winien określić swoim dekretem poszczególne punkty, których ma dotyczyć opinia biegłego. KPK/83: 1577 § 1
KPK/17: 1799 § 1
SN: 322 § 1

§ 2. Biegłemu należy przesłać akta sprawy i inne dokumenty i pomoce, których może potrzebować do właściwego i wiernego wypełnienia zadania. KPK/83: 1577 § 2

§ 3. Sędzia, po wysłuchaniu zdania samego biegłego, winien wyznaczyć czas, w którym należy dokonać przesłuchania i przedstawić opinię. KPK/83: 1577 § 3
KPK/17: 1799 § 2
SN: 322 § 2

Kan. 1259 – § 1. Każdy z biegłych sporządza własną relację, niezależną od innych, chyba że sędzia poleci sporządzić jedną relację, podpisaną przez wszystkich; jeżeli to dojdzie do skutku, różnice zdań, jakie zachodzą, należy starannie odnotować. KPK/83: 1578 § 1
KPK/17: 1802
SN: 325 § 1

²S.C. de Discip. Sacr., instr. 15 aug. 1936, art. 147, § 2.

§ 2. Periti debent indicare perspicue, quibus documentis vel aliis idoneis modis certiores facti sint de personarum vel rerum vel locorum identitate, qua via et ratione processerint in explendo munere sibi demandato et quibus prae aliis argumentis suae conclusiones nitantur.

§ 3. Peritus vocari potest a iudice, ut explicationes, quae ulterius necessariae videntur, suppeditet.

Can. 1260 – § 1. Iudex non peritorum tantum conclusiones, etsi concordet, sed cetera quoque causae adiuncta attente perpendat.

§ 2. Cum reddit rationes decidendi, exprimere debet, quibus argumentis motus peritorum conclusiones aut admiserit aut reiecerit.

Can. 1261 – Peritis solvendae sunt expensae et remuneratio a iudice ex bono et aequo determinandae servato iure particulari.

Can. 1262 – § 1. Partes possunt peritos privatos a iudice approbandos designare.

§ 2. Periti privati, si iudex admittit, possunt acta causae, quatenus opus est, inspicere, executioni peritiae interesse, semper autem possunt suam relationem exhibere.

5° De accessu et de recognitione iudiciali

Can. 1263 – Si ad definitionem causae iudex opportunum duxit ad aliquem locum accedere vel aliquam rem inspicere, decreto id praestituat, quo ea, quae in accessu vel in recognitione iudiciali praestanda sunt, auditis partibus summatim describat.

Can. 1264 – Peracti accessus vel recognitionis iudicialis documentum conficiatur.

6° De praesumptionibus

Can. 1265 – Praesumptiones, quae ab ipso iure non statuuntur, iudex, ut ad iustam sententiam deveniat, conicere potest, dummodo hoc fiat ex facto certo et determinato, quod cum obiecto controversiae cohaeret.

§ 2. Biegli powinni jasno wskazać, na podstawie jakich dokumentów lub innych odpowiednich sposobów upewnili się o tożsamości osób, rzeczy lub miejsc, jaką metodą i w jaki sposób postępowali w wykonywaniu zleconego im zadania i na jakich argumentach opierają przede wszystkim swoje wnioski.

KPK/83: 1578 § 2
KPK/17: 1801 § 1
SN: 324 § 3

§ 3. Biegły może zostać wezwany przez sędziego, by udzielił dalszych wyjaśnień, które wydają się konieczne.

KPK/83: 1578 § 3
KPK/17: 1801 § 2
SN: 324 § 2

Kan. 1260 – § 1. Sędzia powinien uważnie rozważyć nie tylko wnioski biegłych, chociażby zgodne, lecz także pozostałe okoliczności sprawy.

KPK/83: 1579 § 1
KPK/17: 1804 § 1
SN: 327 § 1

§ 2. Kiedy podaje uzasadnienie decyzji, powinien zaznaczyć, jakie argumenty skłoniły go do przyjęcia lub odrzucenia wniosków biegłych.

KPK/83: 1579 § 2
KPK/17: 1804 § 2
SN: 327 § 2

Kan. 1261 – Biegłym należy zapłacić wydatki i honoraria, które winny być określone przez sędziego, według dobra i słuszności, z zachowaniem prawa partykularnego.

KPK/83: 1580
KPK/17: 1805
SN: 328

Kan. 1262 – § 1. Strony mogą wyznaczyć prywatnych biegłych, którzy muszą być zatwierdzeni przez sędziego.

KPK/83: 1581 § 1

§ 2. Biegli prywatni, jeśli sędzia zezwoli, przejrzeć akta sprawy w razie potrzeby, być obecni przy wykonywaniu ekspertyzy; zawsze zaś mogą przedstawić własną relację.

KPK/83: 1581 § 2

5° Wizja lokalna i oględziny sądowe

Kan. 1263 – Jeśli sędzia uzna, że dla wyjaśnienia sprawy jest pożyteczne udać się do jakiegoś miejsca lub obejrzeć jakąś rzecz, ustala to dekretem, w którym, po wysłuchaniu stron, ogólnie opisuje to, co ma mu być dane do dyspozycji w czasie wizji albo w czasie oględzin sądowych.

KPK/83: 1582
KPK/17: 1806
SN: 329 § 1

Kan. 1264 – Należy sporządzić dokument dokonanej wizji albo oględzin sądowych.

KPK/83: 1583
KPK/17: 1811 § 1, 2
SN: 334 § 1, 2

6° Domniemania

Kan. 1265 – Domniemania, które nie są ustanowione przez samo prawo, sędzia dla dojścia do słusznego wyroku może wysuwać jedynie na podstawie faktu pewnego i określonego, pozostającego w związku z przedmiotem sporu.

KPK/83: 1586
KPK/17: 1828
SN: 351

Can. 1266 – Qui pro se habet ea, quae ab ipso iure praesumuntur, liberatur ab onere probandi, quod recidit in partem adversam.¹

Art. VI – *De causis incidentibus*

Can. 1267 – Causa incidens habetur, quoties incepta litis instantia quaestio proponitur, quae, etsi libello litis introductorio non continetur expresse, nihilominus ita ad causam pertinet, ut solvi plerumque debeat ante quaestionem principalem.

Can. 1268 – Causa incidens proponitur scripto vel ore indicato nexu, qui intercedit inter ipsam et causam principalem, coram iudice competenti ad causam principalem definiendam.

Can. 1269 – § 1. Iudex recepta petitione et auditis partibus expeditissime definiat, utrum proposita quaestio incidens fundamentum habere videatur et nexum cum causa principali an vero sit in limine reicienda, et, si eam admittit, num talis sit gravitatis, ut debeat solvi per sententiam interlocutoriam vel per decretum.

§ 2. Cum vero iudicat quaestionem incidentem non esse solvendam ante sententiam definitivam, decernat, ut eiusdem ratio habeatur, cum causa principalis definiatur.²

Can. 1270 – § 1. Si quaestio incidens solvi debet per sententiam, serventur canones de iudicio contentioso summario, nisi attenda rei gravitate aliud iudici videtur.

§ 2. Si vero solvi debet per decretum, tribunal potest rem committere auditori vel praesidi.

Can. 1271 – Antequam finitur causa principalis, iudex vel tribunal potest decretum vel sententiam interlocutoriam iusta de causa revocare aut reformare sive ad instantiam partis sive ex officio auditis partibus.

¹ D. 22, 3, 3 et 12; Basilic. 22, 1, 3 et 12.

Kan. 1266 – Kto ma za sobą domniemanie prawne, jest zwolniony z obowiązku dowodzenia, który przechodzi na stronę przeciwną.

KPK/83: 1585
KPK/17: 1827
SN: 350

Art. VI – *Sprawy wpadkowe*

Kan. 1267 – Sprawa wpadkowa ma miejsce, ilekroć po zawiązaniu instancji zostaje przedstawiona kwestia, która chociaż nie jest wyraźnie zawarta w piśmie wprowadzającym sprawę, niemniej tak należy do sprawy, że najczęściej musi być rozstrzygnięta przed sprawą główną.

KPK/83: 1587
KPK/17: 1837
SN: 361

Kan. 1268 – Sprawę wpadkową przedstawia się wobec sędziego właściwego do rozstrzygnięcia sprawy głównej, na piśmie lub ustnie, ze wskazaniem związku, jaki zachodzi między nią a sprawą główną.

KPK/83: 1588
KPK/17: 1838
SN: 362

Kan. 1269 – § 1. Sędzia, po przyjęciu prośby i po wysłuchaniu stron, powinien jak najszybciej rozstrzygnąć, czy przedstawiona sprawa wpadkowa wydaje się mieć podstawę i związek ze sprawą główną, czy też powinna być na wstępie odrzucona; a jeśli ją dopuszcza, czy jest tak ważna, że powinna być rozstrzygnięta wyrokiem przedstanowczym lub dekretem.

KPK/83: 1589 § 1
KPK/17: 1839, 1840
§ 1
SN: 363, 364 § 1

§ 2. Jeśli uzna, że sprawa wpadkowa nie musi być rozstrzygnięta przed wyrokiem ostatecznym, winien zadecydować, czy należy ją uwzględnić, gdy będzie rozstrzygana sprawa główna.

KPK/83: 1589 § 2

Kan. 1270 – § 1. Jeśli sprawa wpadkowa winna być rozstrzygnięta wyrokiem, należy zachować przepisy ogólnego procesu spornego, chyba że sędzia, biorąc pod uwagę ważność sprawy, uzna inaczej.

KPK/83: 1590 § 1
KPK/17: 1840 § 2
SN: 364 § 2

§ 2. Jeżeli natomiast powinna być rozstrzygnięta dekretem, trybunał może sprawę zlecić audytorowi lub przewodniczącemu.

KPK/83: 1590 § 2

Kan. 1271 – Zanim zostanie zakończona sprawa główna, sędzia lub trybunał może uchylić albo poprawić dekret lub wyrok przedstanowczy, dla słusznej przyczyny, czy to na prośbę strony czy z urzędu, po wysłuchaniu stron.

KPK/83: 1591
KPK/17: 1841
SN: 365

²S. Rom. Rotae Trib., *Normae*, 29 iun. 1934, art. 109, § 1.

1° De partibus non comparentibus

Can. 1272 – § 1. Si pars conventa citata non comparuit nec idoneam absentiae excusationem attulit aut non respondit ad normam can. 1190, § 1, iudex eam decreto a iudicio absentem declaret et decernat, ut causa servatis servandis usque ad sententiam definitivam eiusque executionem procedat.¹

§ 2. Antequam hoc decretum fertur, debet etiam per novam citationem, si opus est, constare citationem legitime factam ad partem conventam tempore utili pervenisse.

Can. 1273 – § 1. Si pars conventa deinde in iudicio se sistit aut responsum dedit ante causae definitionem, conclusiones et probationes afferre potest firmo can. 1283; caveat autem iudex, ne de industria in longiores et non necessarias moras iudicium protrahatur.²

§ 2. Etsi pars conventa non comparuit aut responsum non dedit ante causae definitionem, impugnationibus uti potest adversus sententiam; si vero probat se legitimo impedimento fuisse detentam, quod sine sua culpa antea demonstrare non potuit, querela nullitatis uti potest.³

Can. 1274 – Si die et hora ad litis contestationem praestitutis actor neque comparuit neque idoneam excusationem attulit:

1° iudex eum citet iterum;⁴

2° si actor novae citationi non paruit, praesumitur litis instantiae renuntiavisse;⁵

3° si vero postea in processu intervenire vult, servetur can. 1273.

Can. 1275 – § 1. Pars absens a iudicio, quae iustum impedimentum non probavit, tenetur obligatione solvendi expensas iudiciales, quae ob ipsius

¹ Apost. can. 74; Carth. cann. 19, 79, 100; D. 5, 1, 73; 22, 3, 19, (1); 42, 1, 53; C. 3, 1, 13, (4); 7, 43, 2; 7, 49, 5 et 7 et 10; Nov. 69, 2 et 3, pr.; 126, 2.

² Carth. can. 19.

1° Niestawiennictwo stron

Kan. 1272 – § 1. Jeśli strona pozwana nie stawi się na wezwanie ani nie przedstawi wystarczającego usprawiedliwienia nieobecności albo nie odpowie zgodnie z przepisem kan. 1190 § 1, sędzia winien orzec jej nieobecność w sądzie oraz zarządzić, by sprawa, przy zachowaniu tego, co należy zachować, była prowadzona aż do wydania ostatecznego wyroku i do jego wykonania.

KPK/83: 1592 § 1
KPK/17: 1842, 1843 § 1, 1844 § 1
SN: 366, 367 § 1, 368 § 1

§ 2. Zanim zostanie wydany dekret, o którym w § 1, należy stwierdzić, w razie potrzeby nawet przez nowe wezwanie, jeśli to konieczne, że wezwanie dokonane zgodnie z przepisami prawa dotarło w użytecznym czasie do strony pozwanej.

KPK/83: 1592 § 2
KPK/17: 1843 § 1, 2
SN: 367 § 1, 2

Kan. 1273 – § 1. Jeśli strona pozwana stawi się później w sądzie albo nadeśle odpowiedź przed rozstrzygnięciem sprawy, może przedstawić wnioski i dowody, z zachowaniem przepisu kan. 1283; sędzia powinien się strzec, by to celowo nie przeciągało sprawy w długą i niekonieczną zwłokę.

KPK/83: 1593 § 1
KPK/17: 1846
SN: 370

§ 2. Jeśliby nawet strona pozwana nie stawiła się albo nie dała odpowiedzi przed rozstrzygnięciem sprawy, może korzystać z środków prawnych przeciw wyrokowi; jeśli udowodni, że zatrzymała ją zgodna z prawem przeszkoda, której bez własnej winy nie mogła przedtem wykazać, może wnieść skargę o nieważność wyroku.

KPK/83: 1593 § 2
KPK/17: 1847
SN: 371

Kan. 1274 – Jeśli powód, w dniu i godzinie wyznaczonych na zawiązanie sporu, ani się nie stawi, ani nie przedstawi właściwego usprawiedliwienia:

KPK/83: 1594
KPK/17: 1849
SN: 373

- 1° sędzia powinien go ponownie wezwać;
- 2° jeśli powód nie stawi się na nowe wezwanie, domniemywa się, że zrzekł się instancji sporu;
- 3° jeżeliby potem chciał wziąć udział w procesie, należy zachować kan. 1273.

KPK/83: 1594 n. 1
KPK/17: 1849
SN: 373
KPK/83: 1594 n. 2
KPK/17: 1850 § 1
SN: 374 § 1
KPK/83: 1594 n. 3

Kan. 1275 – § 1. Strona nieobecna w sądzie, która nie udowodniła słusznej przeszkody, obowiązana jest pokryć zarówno wydatki sądowe,

KPK/83: 1595 § 1
KPK/17: 1851 § 1
SN: 375 § 1

³ C. 7, 43, 3.

⁴ Apost. can. 74; Carth. can. 19; C. 3, 1, 13, (2-9); 7, 43, 8-9.

⁵ C. 3, 1, 13, (2-9); Nov. 112, 3, 1.

absentiam factae sunt, necnon, si opus est, indemnitate alteri parti praestandi.¹

§ 2. Si et actor et pars conventa fuerunt absentes a iudicio, uterque per se ipse respondet, ut integrae expensae iudiciales solvantur.

2° De interventu tertii in causa

Can. 1276 – § 1. Is, cuius interest, admitti potest ad interveniendum in causa in quolibet gradu iudicii sive ut pars, quae proprium ius defendit, sive accessorie ad aliquam partem adiuvandam.

§ 2. Sed ut admittatur, debet ante conclusionem in causa libellum iudici exhibere, in quo breviter suum ius interveniendi demonstret.

§ 3. Qui intervenit in causa, admittendus est in eo statu iudicii, in quo causa reperitur, assignato eidem brevi ac peremptorio termino ad probationes suas exhibendas, si causa ad periodum probatoriam pervenit.

Can. 1277 – Tertium, cuius interventus videtur necessarius, iudex auditis partibus debet in iudicium vocare.

3° De attentatis lite pendente

Can. 1278 – Attentatum est actus, quo, lite pendente, ab una parte adversus alteram vel a iudice adversus alterutram vel utramque aliquid innovatur in praeiudicium partis et ea dissentiente sive circa materiam iudicii sive circa iura processualia, nisi ipso iure innovatio admittitur.²

Can. 1279 – Attentatum est ipso iure nullum, quare iudex decernere debet eius revocationem; sanatur tamen ipso iure, si intra mensem a die habitae notitiae de attentato computandum quaestio de eo iudici non proponitur.

¹ C. 3, 1, 13, (2-9); Nov. 112, 3, 1.

dokonane z powodu jej nieobecności, jak i w razie potrzeby wypłacić odszkodowanie drugiej stronie.

§ 2. Jeżeli i powód, i strona pozwana były nieobecne w sądzie, zobowiązane są wspólnie pokryć koszty procesowe. KPK/83: 1595 § 2
KPK/17: 1851 § 2
SN: 375 § 2

2° Udział osoby trzeciej w sprawie

Kan. 1276 – § 1. Ten kto jest zainteresowany w sprawie, może być dopuszczony do udziału w sprawie, w każdej instancji sporu, czy to jako strona, która broni własnego prawa, czy też dodatkowo, aby wspierać którąś ze stron. KPK/83: 1596 § 1
KPK/17: 1852 § 1
SN: 376 § 1

§ 2. By jednak mógł być dopuszczony, powinien przed zamknięciem postępowania dowodowego przedłożyć sędziemu skargę powodową, w której krótko uzasadnia swoje prawo do interwencji. KPK/83: 1596 § 2
KPK/17: 1852 § 2
SN: 376 § 2

§ 3. Kto interweniuje w sporze, winien być dopuszczony do udziału w tym stadium sprawy, w jakim się ona znajduje, z wyznaczonym krótkim terminem zawitym dla przedłożenia swoich dowodów, jeżeli sprawa doszła do stadium dowodowego. KPK/83: 1596 § 3
KPK/17: 1852 § 3
SN: 376 § 3

Kan. 1277 – Sędzia, po wysłuchaniu stron, winien wezwać przed sąd osobę trzecią, której interwencja wydaje się konieczna. KPK/83: 1597
KPK/17: 1853
SN: 377

3° Usiłowanie podczas trwania sporu

Kan. 1278 – Usiłowanie jest czynnością, w której podczas trwania sporu, przez jedną ze stron przeciwko drugiej albo przez sędziego przeciwko jednej ze stron albo przeciwko obu stronom coś zostaje zmienione na szkodę strony i bez jej zgody, czy to odnośnie do przedmiotu sprawy czy też odnośnie do uprawnień procesowych, jeżeli zmiana nie jest dopuszczona przez prawo. KPK/17: 1854
SN: 378

Kan. 1279 – Usiłowanie jest z mocy prawa nieważne, dlatego sędzia powinien zarządzić jego odwołanie; uważnia się jednak z samego prawa, jeśli w ciągu miesiąca od dnia otrzymania wiadomości o usiłowaniu ta sprawa nie zostanie przedłożona sędziemu. KPK/17: 1855 § 1,
2, 1857 § 1
SN: 379 § 1, 2, 381

²D. 4, 7,1; 44, 6, 3; C. 8, 36 (37), 2 et 5.

Can. 1280 – Quaestiones de attentatis expeditissime definiendae sunt a iudice causae principalis, si pars attentatum patravit; si vero ipse iudex attentatum patravit, a tribunali appellationis.

Art. VII – *De actorum publicatione, de conclusione in causa
et de causae discussione*

Can. 1281 – § 1. Acquisitis probationibus iudex decreto partibus et earum advocatis permittere debet sub poena nullitatis, ut acta nondum eis nota apud tribunalis cancellariam inspiciant; quin etiam advocatis id petentibus dari potest actorum exemplar; in causis vero, quae ad bonum publicum spectant, iudex ad gravissima pericula evitanda aliquod actum nemini manifestandum esse decernere potest, cauto tamen, ut ius defensionis semper integrum maneat.¹

§ 2. Ad probationes complendas partes possunt alias iudici proponere; quibus, si iudex necessarium duxit, acquisitis iterum est locus decreto, de quo in § 1.²

Can. 1282 – § 1. Expletis omnibus, quae ad probationes producendas pertinent, ad conclusionem in causa devenitur.³

§ 2. Haec conclusio habetur, quoties aut partes declaraverunt se nihil aliud adducendum habere aut utile proponendis probationibus tempus a iudice praestitutum elapsum est aut iudex declaravit se causam satis instructam habere.⁴

§ 3. De peracta conclusione in causa, quocumque modo ea accidit, iudex decretum ferat.

Can. 1283 – § 1. Post conclusionem in causa iudex potest adhuc eosdem testes vel alios vocare aut alias probationes, quae antea non sunt petitae, disponere tantummodo:⁵

1° in causis, in quibus agitur de solo bono privato partium, si omnes partes consentiunt;

¹ Cons. pro Publ. Eccl. Neg., resc. 28 apr. 1970, 18.

² S.C. de Discip. Sacr., instr. 15 aug. 1936, art. 175, §§ 3-4.

³ S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. III, 22.

Kan. 1280 – Sprawy dotyczące usiłowania muszą zostać jak najszybciej rozstrzygnięte przez sędziego sprawy głównej, jeśli zarzut o usiłowanie wniosła strona; jeśli zaś usiłowania dokonał sam sędzia – przez trybunał apelacyjny.

KPK/17: 1855 § 3,
1856 § 2
SN: 379 § 2 n. 2, 380 § 2

Art. VII – *Ogłoszenie akt, zamknięcie postępowania dowodowego, dyskusja sprawy*

Kan. 1281 – § 1. Po zebraniu dowodów, sędzia, pod sankcją nieważności, winien dekretem zezwolić stronom i ich adwokatom, aby w kancelarii trybunału przejrzieli akta, które nie są im jeszcze znane; co więcej, również adwokatom, którzy o to proszą, można dać odpis akt; w sprawach jednak dotyczących dobra publicznego sędzia, dla uniknięcia bardzo poważnych niebezpieczeństw może zdecydować, że jakiegoś aktu nie należy nikomu ujawniać, z tym zastrzeżeniem, że prawo obrony zostanie zawsze nienaruszone.

KPK/83: 1598 § 1
KPK/17: 1858, 1859
SN: 382, 383

§ 2. Celem uzupełnienia, strony mogą zgłosić sędziemu inne dowody; po ich zebraniu, jeżeli sędzia uzna to za konieczne, ponownie może mieć miejsce dekret, o którym w § 1.

KPK/83: 1598 § 2

Kan. 1282 – § 1. Po wypełnieniu wszystkiego, co należy do zebrania dowodów, następuje zamknięcie postępowania dowodowego.

KPK/83: 1599 § 1
KPK/17: 1860 § 1
SN: 384 § 1

§ 2. To zamknięcie następuje, ilekroć albo strony oświadczają, że nie miałyby nic więcej do zgłoszenia, albo upłynął czas użyteczny, wyznaczony przez sędziego dla przedłożenia dowodów, albo gdy sędzia orzekł, że uważa sprawę za wystarczająco wyjaśnioną.

KPK/83: 1599 § 2
KPK/17: 1860 § 2
SN: 384 § 2

§ 3. O zamknięciu postępowania dowodowego w sprawie, jakimkolwiek sposobem ono nastąpiło, sędzia wydaje dekret.

KPK/83: 1599 § 3
KPK/17: 1860 § 3
SN: 384 § 3

Kan. 1283 – § 1. Po zamknięciu postępowania dowodowego, sędzia może jeszcze raz wezwać tych samych bądź innych świadków albo dopuścić inne dowody, o które przedtem nie proszono, tylko:

KPK/83: 1600 § 1
KPK/17: 1861 § 1
SN: 385 § 1

1° w sprawach, w których chodzi tylko o prywatne dobro stron, jeżeli wszystkie strony wyrażają zgodę;

KPK/83: 1600 § 1 n. 1

⁴S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. IV, 24.

⁵C. 8, 35 (36), 4.

2° in ceteris causis, auditis partibus et dummodo gravis exstet ratio itemque quodlibet fraudis vel subornationis periculum removeatur;

3° in omnibus causis, quoties veri simile est, nisi probatio nova admittitur, sententiam iniustam futuram esse propter rationes, de quibus in can. 1326, § 2, nn. 1-3.

§ 2. Potest autem iudex iubere vel admittere, ut exhibeatur documentum, quod forte antea sine culpa eius, cuius interest, exhiberi non potuit.

§ 3. Novae probationes publicentur servato can. 1281, § 1.

Can. 1284 – Facta conclusionem in causa iudex congruum spatium temporis praestituat ad defensiones vel animadversiones exhibendas.¹

Can. 1285 – § 1. Defensiones et animadversiones scripto dandae sunt, nisi disputationem pro tribunali sedente iudex partibus consentientibus satis esse censet.

§ 2. Si defensiones cum praecipuis documentis typis imprimuntur, praevia iudicis licentia requiritur salva secreti obligatione, si qua est.

§ 3. Circa extensionem defensionum, numerum exemplarium aliaque huiusmodi adiuncta servantur statuta tribunalis.

Can. 1286 – § 1. Communicatis vicissim defensionibus atque animadversionibus utrique parti responsiones exhibere licet intra breve tempus a iudice praestitutum.

§ 2. Hoc ius partibus semel tantum est, nisi iudici gravi de causa iterum videtur esse concedendum; tunc autem concessio uni parti facta alteri quoque data censeatur.

§ 3. Promotor iustitiae et defensor vinculi ius habent iterum replicandi partium responsionibus.

Can. 1287 – § 1. Omnino prohibentur partium vel advocatorum vel etiam aliorum informationes iudici datae, quae maneant extra acta causae.

¹ Nov. 115, 2.

- 2° w pozostałych sprawach, po wysłuchaniu stron, jeżeli istnieje poważna przyczyna, a wszelkie niebezpieczeństwo podstępny i potajemnego podjudzania zostanie usunięte; KPK/83: 1600 § 1 n. 2
KPK/17: 1861 § 1
SN: 385 § 1
- 3° we wszystkich sprawach, ilekroć jest prawdopodobne, że bez dopuszczenia nowego dowodu zostanie wydany niesprawiedliwy wyrok, z powodu racji, o których w kan. 1326 § 2, nn. 1-3. KPK/83: 1600 § 1 n. 3
KPK/17: 1861 § 1
SN: 385 § 1
- § 2. Może natomiast sędzia nakazać lub dopuścić przedstawienie dokumentu, który ewentualnie przedtem bez winy osoby zainteresowanej nie mógł być przedstawiony. KPK/83: 1600 § 2
KPK/17: 1861 § 1
SN: 385 § 1
- § 3. Nowe dowody należy opublikować, z zachowaniem kan. 1281 § 1. KPK/83: 1600 § 3
KPK/17: 1861 § 2
SN: 385 § 2
- Kan. 1284** – Po zamknięciu postępowania dowodowego sędzia powinien wyznaczyć odpowiedni okres czasu na przedstawienie obron lub uwag. KPK/83: 1601
KPK/17: 1862 § 1
SN: 386 § 1
- Kan. 1285** – § 1. Obrony i uwagi winny być na piśmie, chyba że sędzia, za zgodą stron, uzna za wystarczającą ustną dyskusję wobec zasiadającego trybunału. KPK/83: 1602 § 1
KPK/17: 1863 § 1
SN: 387 § 1
- § 2. Jeżeli obrony wraz z ważniejszymi dokumentami mają być wydane drukiem, wymagana jest uprzednia zgoda sędziego, z zachowaniem obowiązku tajemnicy, jeżeli jakaś istnieje. KPK/83: 1602 § 2
KPK/17: 1863 § 3, 4
SN: 387 § 3, 4
- § 3. Co do obszerności pism obrończych, liczby egzemplarzy, i tym podobnych szczegółów, należy zachować zarządzenie trybunału. KPK/83: 1602 § 3
KPK/17: 1864
SN: 388
- Kan. 1286** – § 1. Po wzajemnym przekazaniu sobie pism obrończych i uwag, każdej ze stron wolno przedłożyć odpowiedzi, w ciągu krótkiego czasu wyznaczonego przez sędziego. KPK/83: 1603 § 1
KPK/17: 1865 § 1
SN: 389 § 1
- § 2. Prawo to przysługuje tylko jeden raz, chyba że sędzia z poważnej przyczyny uzna, iż należy je przyznać ponownie; wtedy zaś zezwolenie udzielone jednej stronie, należy uznać za dane i drugiej. KPK/83: 1603 § 2
KPK/17: 1865 § 2
SN: 389 § 2
- § 3. Rzecznik sprawiedliwości i obrońca węgła mają prawo ponownej repliki na odpowiedzi stron. KPK/83: 1603 § 3
- Kan. 1287** – § 1. Całkowicie zabrania się przekazywać sędziemu informacje stron, adwokatów lub innych osób, pozostające poza aktami sprawy. KPK/83: 1604 § 1
KPK/17: 1866 § 1
SN: 390 § 1

§ 2. Si causae discussio scripto facta est, iudex potest statuere, ut moderata disputatio fiat ore pro tribunali sedente ad quaestiones nonnullas illustrandas.

Can. 1288 – Disputationi orali, de qua in cann. 1285, § 1 et 1287, § 2, assistat notarius, ut, si iudex praecipit aut pars postulat et iudex consentit, de disceptatis et conclusis scripto statim referre possit.

Can. 1289 – Si partes parare sibi tempore utili praestituto defensionem neglexerunt aut se remittunt iudicis scientiae et conscientiae, iudex, si ex actis et probatis rem habet plane perspectam, potest statim sententiam pronuntiare requisitis tamen animadversionibus promotoris iustitiae et defensoris vinculi, si iudicio intersunt.¹

Art. VIII – De iudicis pronuntiationibus

Can. 1290 – Causa iudiciali modo pertractata, si est principalis, definitur a iudice per sententiam definitivam; si est incidens, per sententiam interlocutoriam firmo can. 1269, § 1.

Can. 1291 – § 1. Ad pronuntiationem cuiuslibet sententiae requiritur in iudicis animo moralis certitudo circa rem sententia definiendam.²

§ 2. Hanc certitudinem iudex haurire debet ex actis et probatis.³

§ 3. Probationes autem aestimare iudex debet ex sua conscientia firmis praescriptis legis de quarundam probationum efficacia.⁴

§ 4. Iudex, qui eam certitudinem adipisci non potuit, pronuntiet non constare de iure actoris et partem conventam absolutam dimittat, nisi agitur de causa favore iuris fruente, quo in casu pro eadem pronuntiandum est.⁵

¹ Nov. 125, 1.

² S. Nicephorus CP., can. 223; Pius XII, all. 3 oct. 1941; all. 1 oct. 1942; nuntius, 5 dec. 1954, „La certezza morale...”; Ioannes Paulus II, all. 4 feb. 1980, 4-6; C 1, 22, 2; 3, 1, 11; 7, 62, 39, (2a).

³ S. Basilius M., can. 10; Pius XII, nuntius, 5 dec. 1954, „La certezza morale...”; Ioannes Paulus II, all. 4 feb. 1980, 5; D. 48, 16, 1, (4); Basilic, 60, 1, 10, (4).

§ 2. Jeżeli dyskusja sprawy została dokonana na piśmie, sędzia może zarządzić, by odbyła się umiarkowana dyskusja ustna wobec zasiadającego trybunału, dla wyjaśnienia niektórych kwestii.

KPK/83: 1604 § 2
KPK/17: 1866 § 2, 3
SN: 390 § 2, 3

Kan. 1288 – Przy ustnej dyskusji, o której w kan.1285 § 1 i 1287 § 2, powinien być obecny notariusz, by, jeżeli sędzia nakaże lub strona zażąda, a sędzia się zgodzi, mógł spisać od razu to, o czym dyskutowano i wnioski.

KPK/83: 1605
KPK/17: 1866 § 4
SN: 390 § 4

Kan. 1289 – Jeśli strony zaniedbały przygotowanie obrony w wyznaczonym użytecznym czasie albo zdają się na wiedzę i sumienie sędziego, sędzia, jeśli z akt i dowodów uzna sprawę za całkowicie wyjaśnioną, może natychmiast ogłosić wyrok, po zarządzaniu jednak uwag rzecznika sprawiedliwości i obrońcy węzła, jeżeli występują w sprawie.

KPK/83: 1606
KPK/17: 1867
SN: 391

Art. VIII – Orzeczenia sędziego

Kan. 1290 – Sprawa rozpatrzona na drodze sądowej, jeżeli jest sprawą główną, rozstrzygana jest przez sędziego wyrokiem ostatecznym, jeżeli jest wypadkową, wyrokiem przedstanowczym, z zachowaniem przepisu kan. 1269 § 1.

KPK/83: 1607
KPK/17: 1868 § 1
SN: 392 § 1

Kan. 1291 – § 1. Do wydania jakiegokolwiek wyroku wymaga się u sędziego moralnej pewności co do sprawy, która ma być rozstrzygnięta wyrokiem.

KPK/83: 1608 § 1
KPK/17: 1869 § 1
SN: 393 § 1

§ 2. Tę pewność sędzia powinien czerpać z faktów i dowodów.

KPK/83: 1608 § 2
KPK/17: 1869 § 2
SN: 393 § 2

§ 3. Dowody zaś sędzia powinien oceniać w swoim sumieniu, z zachowaniem przepisu o skuteczności niektórych dowodów.

KPK/83: 1608 § 3
KPK/17: 1869 § 3
SN: 393 § 3

§ 4. Sędzia, który nie może osiągnąć takiej pewności, powinien orzec, że nie udowodniono uprawnienia powoda, a pozwanego uwolnionego odeśłać, chyba że chodzi o sprawę cieszącą się przychylnością prawa, w którym to przypadku należy wydać wyrok na jej korzyść.

KPK/83: 1608 § 4
KPK/17: 1869 § 4
SN: 393 § 4

⁴ S. Basilius M., can. 10; S. Nicephorus CP., can. 223; Pius XII, nuntius, 5 dec. 1954, „La certezza morale...”; Ioannes Paulus II, all. 4 feb. 1980, 5; D. 22, 5, 3, (2); Nov. 73, 3.

⁵ Neoc. can. 9; Pius XII, nuntius, 5 dec. 1954, „La certezza morale...”; Ioannes Paulus II, all. 4 feb. 1980, 6; D. 34, 5, 12, (13).

Can. 1292 – § 1. In tribunali collegiali, quo die et hora iudices ad deliberandum conveniant, collegii praeses statuatur et, nisi specialis causa aliud suadet, in ipsa sede tribunalis conventus habeatur, cui nemo praeter collegii iudices adesse potest.

§ 2. Assignato conventui die singuli iudices scripto, sed reticito nomine afferant conclusiones suas in merito causae et rationes tam in iure quam in facto, quibus ad conclusionem suam venerunt; quae conclusiones cum notula de earum authenticitate ab omnibus iudicibus subscripta actis causae adiungantur secreto servandae firma § 4.

§ 3. Prolatis ex ordine singulorum iudicum conclusionibus secundum praecedentiam, ita tamen, ut semper a causae ponente initium fiat, habeatur discussio sub tribunalis praesidis ductu, praesertim ut constabiliatur, quid statuendum sit in parte dispositiva sententiae.

§ 4. In discussione autem unicuique licet a pristina sua conclusione recedere; iudex vero, qui ad decisionem aliorum accedere noluit, exigere potest, ut, si fit appellatio, conclusiones omnium iudicum reticitis nominibus ad tribunal superius mittantur.

§ 5. Si vero iudices in prima discussione ad sententiam devenire aut nolunt aut non possunt, differri potest decisio ad novum conventum non tamen ultra hebdomadam, nisi ad normam can. 1283 complenda est causae instructio.

Can. 1293 – § 1. Si iudex est unicus, ipse sententiam redigit.

§ 2. In tribunali collegiali sententia redigenda est desumendo motiva ex eis, quae singuli iudices in discussione attulerunt, nisi a maiore numero iudicum definita sunt motiva praeferenda; sententia deinde singulorum iudicum approbationi subicienda est.

§ 3. Sententia edenda est non ultra mensem computandum a die, quo causa definita est, nisi in tribunali collegiali iudices gravi ex ratione longius tempus praestituerunt.¹

Can. 1294 – Sententia debet:²

¹ S.C. de Discip. Sacr., instr. 15 aug. 1936, art. 200, § 1.

Kan. 1292 – § 1. W trybunale kolegialnym, przewodniczący określa dzień i godzinę, w których sędziowie mają się zebrać na naradę, i jeśli jakaś szczególna racja nie doradza inaczej, zebranie powinno się odbyć w samej siedzibie trybunału, z udziałem jedynie kolegium sędziowskiego.

KPK/83: 1609 § 1
KPK/17: 1871 § 1
SN: 395 § 1

§ 2. W wyznaczonym na zebranie dniu, poszczególni sędziowie przekazują swoje pisemne wnioski, z zatajeniem jednak imienia, co do meritum sprawy i uzasadnienia zarówno prawne, jak i faktyczne, dzięki którym doszli do swoich wniosków; wnioski te uwierzytelnione, po podpisaniu przez wszystkich sędziów, dołączane są do akt sprawy, z zachowaniem tajemnicy co do § 4.

KPK/83: 1609 § 2
KPK/17: 1871 § 2
SN: 395 § 2

§ 3. Po przedstawieniu w kolejności wniosków pojedynczych sędziów według precedencji, tak jednak, aby zawsze zaczynał ponens sprawy, odbywa się dyskusja pod kierunkiem przewodniczącego trybunału, zwłaszcza aby ustalić, co należy postanowić w rozstrzygającej części wyroku.

KPK/83: 1609 § 3
KPK/17: 1871 § 3
SN: 395 § 3

§ 4. W dyskusji zaś każdemu wolno odstąpić od wcześniejszego wniosku; sędzia zaś, który nie chciał się dołączyć do decyzji pozostałych, może domagać się, aby w razie apelacji, wnioski wszystkich sędziów z zatajeniem imion zostały przesłane do trybunału wyższej instancji.

KPK/83: 1609 § 4
KPK/17: 1871 § 4
SN: 395 § 4

§ 5. Jeśli zaś sędziowie na pierwszej naradzie nie chcą albo nie mogą ustalić wyroku, decyzję można odłożyć do nowego zebrania, jednak nie dłużej jak tydzień, chyba że należy uzupełnić instrukcję sprawy według kan. 1283.

KPK/83: 1609 § 5
KPK/17: 1871 § 5
SN: 395 § 5

Kan. 1293 – § 1. Jeżeli sędzia jest jednoosobowy, sam sporządza wyrok.

KPK/83: 1610 § 1
KPK/17: 1872
SN: 396

§ 2. W trybunale kolegialnym wyrok winien być sporządzony na podstawie tego, co poszczególni sędziowie przedstawili w dyskusji, chyba że większość sędziów wskazała podstawy, którym należy dać pierwszeństwo; następnie wyrok musi być przedstawiony każdemu z sędziów do zatwierdzenia.

KPK/83: 1610 § 2
KPK/17: 1873 § 3
SN: 397 § 3

§ 3. Wyrok powinien być wydany nie później niż w ciągu miesiąca od dnia, gdy sprawa została rozstrzygnięta, chyba że w trybunale kolegialnym sędziowie dla ważnej przyczyny wyznaczili dłuższy okres czasu.

KPK/83: 1610 § 3

Kan. 1294 – Wyrok powinien:

KPK/83: 1611
KPK/17: 1873 § 1
SN: 397 § 1

² Instit. 4, 6, 32; C. 7, 45, 3; 7, 46, 4; Basilic. 9, 1, 80.

- 1° definire controversiam coram tribunali agitatam data singulis dubiis congrua responsione;
- 2° definire, quae sint partium obligationes ex iudicio ortae et quomodo implendae sint;
- 3° exponere rationes seu motiva tam in iure quam in facto, quibus pars dispositiva sententiae innititur;
- 4° statuere de expensis iudicialibus.

Can. 1295 – § 1. Sententia post divini Nominis invocationem exprimat oportet ex ordine, quis sit iudex aut quid tribunal, quis sit actor, pars conventa, procurator, nominibus et domiciliis accurate designatis, promotor iustitiae, defensor vinculi, si partem in iudicio habuerunt.

§ 2. Referre postea debet breviter facti speciem cum partium conclusionibus et formula dubiorum.

§ 3. Haec subsequatur pars dispositiva sententiae praemissis rationibus, quibus innititur.¹

§ 4. Claudatur cum indicatione loci et diei, in quibus lata est, et cum subscriptione iudicis vel, si de tribunali collegiali agitur, omnium iudicum et notarii.

Can. 1296 – Normae de sententia definitiva statutae valent congrua congruis referendo etiam de sententia interlocutoria.

Can. 1297 – Sententia quam primum intimetur indicatis terminis, intra quos appellatio a sententia interponi potest, neque ante intimationem vim ullam habet, etsi pars dispositiva sententiae iudice permittente partibus notificata est.²

Can. 1298 – Intimatio sententiae fieri potest vel tradendo exemplar sententiae partibus vel earum procuratoribus aut eisdem mittendo idem exemplar ad normam can. 1192.³

Can. 1299 – § 1. Si in textu sententiae aut error irrepsit in calculos aut error materialis accidit in transcribenda parte dispositiva sententiae vel in

¹ S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. IV, 24.

² Paulus VI, all. 11 ian. 1965, „Ancora”; all. 25 ian. 1966, „E mentre”.

- 1° rozstrzygać spór toczący się przed trybunałem, dając właściwą odpowiedź na poszczególne wątpliwości; KPK/83: 1611 n. 1
KPK/17: 1873 § 1 n. 1
SN: 397 § 1 n. 1
- 2° określać, jakie są obowiązki stron wynikające z procesu i w jaki sposób należy je wypełnić; KPK/83: 1611 n. 2
KPK/17: 1873 § 1 n. 2
SN: 397 § 1 n. 2
- 3° przedstawić racje, czyli uzasadnienia, zarówno prawne, jak i faktyczne, na których opiera się rozstrzygająca część wyroku; KPK/83: 1611 n. 3
KPK/17: 1873 § 1 n. 3
SN: 397 § 1 n. 3
- 4 ustalić koszt procesu. KPK/83: 1611 n. 4
KPK/17: 1873 § 1 n. 4
SN: 397 § 1 n. 4

Kan. 1295 – § 1. Wyrok, po wezwaniu Imienia Bożego, musi wyszczególnić kolejno, jaki był sędzia lub trybunał; kto był powodem, stroną pozwaną, pełnomocnikiem, z dokładnym wskazaniem nazwisk i stałego zamieszkania, kto był rzecznikiem sprawiedliwości i obrońcą wężła, jeśli występowali w sprawie. KPK/83: 1611 § 1
KPK/17: 1874 § 1, 2
SN: 398 § 1, 2

§ 2. Następnie powinien krótko przedstawić opis faktów z wnioskami stron i sformułowanymi wątpliwościami. KPK/83: 1612 § 2
KPK/17: 1874 § 3
SN: 398 § 3

§ 3. Następuje potem rozstrzygająca część wyroku, poprzedzona motywami, na których się opiera. KPK/83: 1612 § 3
KPK/17: 1874 § 4
SN: 398 § 4

§ 4. Kończy się wskazaniem dnia i miejsca, w którym został wydany, z podpisem sędziego lub, jeżeli chodzi o trybunał kolegiálny, wszystkich sędziów i notariusza. KPK/83: 1612 § 4
KPK/17: 1874 § 5
SN: 398 § 5

Kan. 1296 – Podane wyżej zasady, dotyczące ostatecznego wyroku, należy dostosować także do wyroku przedstanowczego. KPK/83: 1613
KPK/17: 1875
SN: 399

Kan. 1297 – Wyrok powinien być jak najszybciej ogłoszony, ze wskazaniem terminów, w których można wnieść apelację. Przed ogłoszeniem nie posiada on żadnej mocy prawnej, chociażby część rozstrzygająca została, za zezwoleniem sędziego, podana do wiadomości stron. KPK/83: 1614
KPK/17: 1876
SN: 400

Kan. 1298 – Ogłoszenie wyroku może być dokonane albo przez wręczenie stronom lub ich pełnomocnikom egzemplarza wyroku, albo przez przesłanie im tegoż egzemplarza, według przepisów kan. 1192. KPK/83: 1615
KPK/17: 1877
SN: 401

Kan. 1299 – § 1. Jeżeli w tekst wyroku albo wkradł się błąd w rozliczeniach, albo popełniono błąd materialny przy przepisywaniu części roz- KPK/83: 1616 § 1
KPK/17: 1878 § 1, 2
SN: 402 § 1, 2

³C. 7, 45, 6.

factis vel partium petitionibus referendis aut ommissa sunt ea, quae can. 1295, § 4 requirit, sententia ab ipso tribunali, quod eam tulit, corrigi vel compleri debet sive ad instantiam partis sive ex officio, semper tamen auditis partibus et decreto ad calcem sententiae apposito.¹

§ 2. Si qua pars refragatur, quaestio incidens decreto definiatur.

Can. 1300 – Ceterae iudicis pronuntiationes praeter sententiam sunt decreta, quae, si mere ordinatoria non sunt, vim non habent, nisi saltem summarie motiva exprimunt vel ad motiva in alio actu expressa remittunt.

Can. 1301 – Sententia interlocutoria vel decretum vim sententiae definitivae habent, si iudicium impediunt vel ipsi iudicio aut alicui ipsius gradui finem ponunt, quod attinet ad aliquam saltem partem in causa.²

Art. IX – De impugnatione sententiae

1° De querela nullitatis contra sententiam

Can. 1302 – Si agitur de causa, quae privatorum solummodo interest, nullitas actuum iudicialium iure statuta, quae, cum esset nota parti querelam nullitatis proponenti, non est ante sententiam iudici denunciata, per ipsam sententiam sanatur firmis cann. 1303 et 1304.³

Can. 1303 – § 1. Sententia vitio insanabilis nullitatis laborat, si:

- 1° lata est a iudice absolute incompetenti;
- 2° lata est ab eo, qui caret potestate iudicandi in tribunali, in quo causa definita est;
- 3° iudex vi vel metu gravi coactus sententiam tulit;⁴
- 4° iudicium factum est sine petitione iudiciali, de qua in can. 1104, § 2, vel non institutum est adversus aliquam partem conventam;

¹D. 42, 1, 42 et 46; 49, 8, 1.

²S.C. de Discip. Sacr., instr. 15 aug. 1936, 214, § 2.

³Secret. Status, *Normae speciales in Supremo Tribunali Signaturae Apostolicae ad*

strzygającej lub w przytaczaniu faktów lub żądań stron, albo pominięto to, czego wymaga kan. 1295 § 4, wyrok powinien być poprawiony lub uzupełniony przez sam trybunał, który go wydał, bądź na żądanie strony, bądź z urzędu, zawsze jednak po wysłuchaniu stron i dekretem umieszczonym na końcu wyroku.

§ 2. Jeśli któraś ze stron wyraża sprzeciw, sprawa wпадkowa winna być rozstrzygnięta dekretem.

KPK/83: 1616 § 2
KPK/17: 1878 § 3
SN: 402 § 3

Kan. 1300 – Pozostałe orzeczenia sędziego, poza wyrokiem, to dekry, które jeśli nie mają charakteru zwykłego zarządzenia, nie mają mocy, jeżeli przynajmniej sumarycznie nie przytaczają motywów lub nie odsyłają do motywów podanych w innym akcie.

KPK/83: 1617
KPK/17: 1868 § 2
SN: 392 § 2

Kan. 1301 – Wyrok przedstanowczy lub dekret posiadają moc ostatecznego wyroku, jeśli uniemożliwiają proces albo samemu procesowi lub jakiemuś jego stopniowi kładą kres, przynajmniej w stosunku do jednej ze stron w sprawie.

KPK/83: 1618

Art. IX – Zaskarżenie wyroku

1° Skarga o nieważność wyroku

Kan. 1302 – Jeśli chodzi o sprawę, która dotyczy dobra prywatnego, to nieważność aktów sądowych ustanowiona prawem, która, chociaż była znana stronie wnoszącej skargę o nieważność wyroku, nie została zgłoszona sędziemu przed wyrokiem, jest przez sam wyrok uważniana, z zachowaniem kan. 1303 i 1304.

KPK/83: 1619

Kan. 1303 – § 1. Wyrok jest dotknięty wadą nieważności nieusuwalnej, jeżeli:

KPK/83: 1620
KPK/17: 1892
SN: 418

- 1° został wydany przez sędziego bezwzględnie niewłaściwego;

KPK/83: 1620 n. 1
KPK/17: 1892 n. 1
SN: 418 n. 1
- 2° został wydany przez tego, kto nie posiada władzy sądenia w trybunale, w którym sprawa została rozstrzygnięta;

KPK/83: 1620 n. 2
- 3° sędzia wydał wyrok pod wpływem przemocy lub ciężkiej bojaźni;

KPK/83: 1620 n. 3
- 4° proces był przeprowadzony bez skargi sądowej o której w kan. 1104 § 2, albo nie był wszczęty przeciwko jakiejś stronie pozwanej;

KPK/83: 1620 n. 4

experimentum servandae, 23 mar. 1968, art. 103; Cons. pro Publ. Eccl. Neg., resc. 28 apr. 1970, 22.

⁴Cons. pro Publ. Eccl. Neg., resc. 28 apr. 1970, 22, 3.

- 5° lata est inter partes, quarum altera saltem non habet personam standi in iudicio;
- 6° quis nomine alterius egit sine legitimo mandato;
- 7° ius defensionis alterutri parti denegatum est;¹
- 8° controversia ne ex parte quidem definita est.²

§ 2. His in casibus querela nullitatis proponi potest per modum exceptionis in perpetuum, per modum vero actionis coram iudice, qui sententiam tulit, intra decem annos ab intimatione sententiae computandos.

Can. 1304 – § 1. Sententia vitio sanabilis nullitatis dumtaxat laborat, si:

- 1° lata est a non legitimo numero iudicum contra praescriptum can. 1084;
- 2° motiva seu rationes decidendi non continet;
- 3° subscriptionibus caret iure praescriptis;
- 4° non refert indicationem loci, anni, mensis et diei, in quibus lata est;
- 5° actu iudiciali nullo innitur, cuius nullitas non est ad normam can. 1302 sanata;
- 6° lata est contra partem legitime absentem secundum can. 1273, § 2.

§ 2. His in casibus querela nullitatis proponi potest intra tres menses ab intimatione sententiae computandos.

Can. 1305 – De querela nullitatis videt iudex, qui sententiam tulit; si vero pars veretur, ne hic iudex praeoccupatum animum habeat, ideoque eum suspectum existimat, exigere potest, ut alius iudex in eius locum subrogetur ad normam can. 1108.

Can. 1306 – Querela nullitatis proponi potest una cum appellatione intra terminum ad appellationem statutum.

Can. 1307 – § 1. Querelam nullitatis proponere possunt non solum partes, quae se gravatas putant, sed etiam promotor iustitiae aut defensor vinculi, quoties ipsis ius est interveniendi.

¹ Cons. pro Publ. Eccl. Neg., resc. 28 apr. 1970, 22, 2.

- 5° był wydany dla stron, z których przynajmniej jedna nie miała prawa występowania w sądzie; KPK/83: 1620 n. 5
KPK/17: 1892 n. 2
SN: 418 n. 2
- 6° ktoś działał w imieniu innej osoby, bez zlecenia zgodnego z przepisami prawa; KPK/83: 1620 n. 6
KPK/17: 1892 n. 3
SN: 418 n. 3
- 7° jednej albo drugiej stronie odmówiono prawa do obrony; KPK/83: 1620 n. 7
- 8° spór nawet częściowo nie został rozstrzygnięty. KPK/83: 1620 n. 8

§ 2. W tych wypadkach skarga o nieważność może być zgłoszona w formie zarzutu zawsze, natomiast w formie skargi – wobec sędziego, który wydał wyrok – w ciągu dziesięciu lat od dnia ogłoszenia wyroku. KPK/83: 1621
KPK/17: 1893
SN: 419

Kan. 1304 – § 1. Wyrok jest dotknięty wadą nieważności usuwalnej tylko wtedy, jeżeli: KPK/83: 1621
KPK/17: 1894
SN: 420

- 1° został wydany przez liczbę sędziów niezgodną z przepisem kan. 1084; KPK/83: 1622 n. 1
KPK/17: 1892 n. 1
SN: 418 n. 1
- 2° nie zawiera motywów, czyli racji decyzji; KPK/83: 1622 n. 2
KPK/17: 1894 n. 2
SN: 420 n. 2
- 3° brak przepisanych prawem podpisów; KPK/83: 1622 n. 3
KPK/17: 1894 n. 3
SN: 420 n. 3
- 4° nie podaje wskazania roku, miesiąca, dnia i miejsca, w którym został wydany; KPK/83: 1622 n. 4
KPK/17: 1894 n. 4
SN: 420 n. 4
- 5° opiera się na nieważnym akcie sądowym, którego nieważność nie została usunięta według przepisów kan. 1302; KPK/83: 1622 n. 5
- 6° został wydany przeciwko stronie nieobecnej zgodnie z prawem, według kan. 1273 § 2. KPK/83: 1622 n. 6

§ 2. W tych wypadkach skarga o nieważność może być przedłożona w ciągu trzech miesięcy od ogłoszenia wyroku. KPK/83: 1623
KPK/17: 1895
SN: 421

Kan. 1305 – Skargę o nieważność wyroku rozpatruje sędzia, który wydał wyrok; jeśli jednak strona obawia się, że sędzia ten będzie uprzedzony i dlatego uważa go za podejrzanego, może wymagać, by w jego miejsce dano innego sędziego, według przepisu kan. 1108. KPK/83: 1624
KPK/17: 1896
SN: 423

Kan. 1306 – Skarga o nieważność może być wniesiona razem z apelacją, w terminie ustalonym na apelację. KPK/83: 1625
KPK/17: 1895
SN: 422

Kan. 1307 – § 1. Skargę o nieważność mogą wnieść nie tylko strony, które się czują pokrzywdzone, lecz także rzecznik sprawiedliwości lub obrońca wężła, ilekroć mają prawo do interwencji. KPK/83: 1626 § 1
KPK/17: 1897 § 1
SN: 424 § 1

² Cons. pro Publ. Eccl. Neg., rescr. 28 apr. 1970, 22, 4.

§ 2. Ipse iudex potest ex officio sententiam nullam a se latam retractare vel emendare intra terminos ad agendum in cann. 1303, § 2 et 1304, § 2 statutos, nisi interea appellatio una cum querela nullitatis interposita est.

Can. 1308 – Causae de querela nullitatis secundum canones de iudicio contentioso summario tractari possunt.

2° De appellatione

Can. 1309 – Pars, quae aliqua sententia se gravatam putat, itemque promotor iustitiae et defensor vinculi in causis, in quibus eorum praesentia requiritur, ius habent a sententia appellandi ad iudicem superiorem salvo can. 1310.¹

Can. 1310 – Non est locus appellationi:

- 1° a sententia ipsius Romani Pontificis vel Signaturae Apostolicae;²
- 2° a sententia vitio nullitatis infecta, nisi cumulatur cum querela nullitatis ad normam can. 1306;³
- 3° a sententia, quae in rem iudicatam transiit;⁴
- 4° a iudicis decreto vel a sententia interlocutoria, quae non habent vim sententiae definitivae, nisi cumulatur cum appellatione a sententia definitiva;⁵
- 5° a sententia vel a decreto in causa, de qua ius cavet rem expeditissime esse definiendam.⁶

Can. 1311 – § 1. Appellatio interponi debet coram iudice, a quo sententia lata est, intra peremptorium terminum quindecim dierum utilium ab intimatione sententiae computandum.⁷

¹ Theophilus Alexandrin., can. 4; Carth. can. 96; D. 49, 1, 1, pr.; C. 7, 62, 19-20; Nov. 125, 1.

² S. Zosimus, litt. *Quamvis Patrum*, a. 418; S. Bonifacius I, litt. *Retro maioribus*, a. 422; litt. *Manet beatum*, a. 422, „Congregatur”; S. Nicolaus I, litt. *Proposueramus quidem*, a. 865, „... Siquidem”; Hadrianus II, litt. *Nec scriptura pandere*, a. 869, „Quam ob rem”; S. Leo IX, litt. *In terra pax*, a. 1053, XXXII; Pius II, const. *Exsecrabilis*, 18 ian. 1459; Iulius II, const. *Suscepti regiminis*, 1 iul. 1509; Trid., sess. XXIV, *De ref.*, can. 20; Vat. I,

§ 2. Sam sędzia może z urzędu odwołać lub poprawić wydany przez siebie nieważny wyrok w terminie ustalonym do działania w kan. 1303 § 2 i 1304 § 2, chyba że tymczasem zgłoszono apelację razem ze skargą o nieważność.

KPK/83: 1626 § 2
KPK/17: 1897 § 2
SN: 424 § 2

Kan. 1308 – Sprawy o nieważność mogą być załatwione według przepisów odnoszących się do ustnego procesu spornego.

KPK/83: 1627

2° Apelacja

Kan. 1309 – Strona, która się czuje pokrzywdzona jakimś wyrokiem, a także rzecznik sprawiedliwości i obrońca węzła w sprawach, w których wymagana jest ich obecność, mają prawo apelować od wyroku do wyższego sędziego, z zachowaniem przepisu kan. 1310.

KPK/83: 1628
KPK/17: 1879
SN: 403

Kan. 1310 – Nie ma miejsca na apelację:

KPK/83: 1629
KPK/17: 1880
SN: 404

1° od wyroku samego Papieża lub Sygnatury Apostolskiej;

KPK/83: 1629 n. 1
KPK/17: 1880 n. 1
SN: 404 n. 1

2° od wyroku dotkniętego wadą nieważności, chyba że jest złączona ze skargą o nieważność według przepisu kan. 1306;

KPK/83: 1629 n. 2
KPK/17: 1880 n. 3
SN: 404 n. 3

3° od wyroku, który przeszedł w stan rzeczy osądzonej;

KPK/83: 1629 n. 3
KPK/17: 1880 n. 4
SN: 404 n. 4

4° od dekretu sędziego lub wyroku przedstanowczego, które nie mają mocy ostatecznego wyroku, chyba że jest złączona z apelacją od ostatecznego wyroku;

KPK/83: 1629 n. 4
KPK/17: 1880 n. 6
SN: 404 n. 6

5° od wyroku lub dekretu w sprawie, w stosunku do której prawo zastrzega, że rzecz powinna być jak najszybciej rozstrzygnięta.

KPK/83: 1629 n. 5
KPK/17: 1880 n. 7
SN: 404 n. 7

Kan. 1311 – § 1. Apelację należy zgłosić sędziemu, który wydał wyrok w zawitym terminie piętnastu dni użytecznych od ogłoszenia wyroku.

KPK/83: 1630 § 1
KPK/17: 1881
SN: 405

sess. IV, cap. III, *De vi et ratione primatus Romani pontificis*, „Et quoniam”; D. 49, 2, 1; Basilic. 9, 1, 28.

³ D. 49, 1, 19; C. 7, 64, 4-5.

⁴ C. 7, 70.

⁵ D. 49, 5, 2; C. 7, 62, 36; 7, 65, 7; Basilic. 9, 1, 36.

⁶ D. 49, 5, 7; Basilic. 9, 1, 41.

⁷ D. 49, 4, 1 et 5, (3); Nov. 23, 1 et 4; Basilic. 9, 1, 33 et 37.

§ 2. Si ore fit, notarius eam scripto coram ipso appellante redigat.¹

Can. 1312 – A delegato non datur appellatio ad delegantem, sed ad eius immediatum superiorem, nisi delegans est ipsa Sedes Apostolica.

Can. 1313 – Si quaestio oritur de iure appellandi, tribunal appellationis rem expeditissime definiat secundum canones de iudicio contentioso summario.²

Can. 1314 – Appellatio proseguenda est coram iudice, ad quem dirigitur, intra mensem ab eius interpositione computandum, nisi iudex, a quo sententia lata est, longius tempus ad eam proseguendam parti praestituit.

Can. 1315 – § 1. Ad proseguendam appellationem requiritur et sufficit, ut pars ministerium iudicis superioris invocet ad impugnatae sententiae emendationem adiuncto exemplari huius sententiae et indicatis appellationis rationibus.³

§ 2. Interea iudex, a quo sententia lata est, debet actorum exemplar fide facta a notario de eius authenticitate ad tribunal superius mittere; si acta scripta sunt lingua tribunali appellationis ignota, vertantur in aliam eidem tribunali cognitam cautelis adhibitis, ut de fideli versione constet.⁴

Can. 1316 – Inutiliter elapsis terminis appellatoriis sive coram iudice, a quo sententia lata est, sive coram iudice, ad quem appellatio dirigitur, haec deserta censetur.⁵

Can. 1317 – § 1. Appellans potest appellationi renuntiare cum effectibus, de quibus in can. 1206.⁶

§ 2. Si appellatio interposita est a defensore vinculi vel a promotore iustitiae, renuntiatio fieri potest, nisi aliter iure communi cavetur, a defensore vinculi vel a promotore iustitiae tribunalis appellationis.⁷

¹D. 49, 1, 2 et 7; Basilic. 9, 1, 2 et 7.

²S.C. de Discip. Sacr., instr. 15 aug. 1936, art. 215, § 2.

³D. 49, 1, 1, (4); 49, 6, 1; C. 7, 62, 31; Nov. 126, 3; Basilic. 9, 1, 42.

⁴C. 7, 62, 6, (3) et 15 et 24; Nov. 126, 3.

- § 2. Jeśli jest ustna, notariusz powinien zredagować ją pisemnie w obecności samego apelującego. KPK/83: 1630 § 2
KPK/17: 1882 § 1
SN: 407 § 1
- Kan. 1312** – Apelacja od wyroku sędziego delegowanego powinna być kierowana nie do delegującego, lecz do jego bezpośredniego przełożonego, chyba że delegującym jest sama Stolica Apostolska. SN: 406
- Kan. 1313** – Jeśli powstaje kwestia odnośnie do prawa apelacji, trybunał apelacyjny winien jak najszybciej rozstrzygnąć według kanonów o postępowaniu spornym sumarycznym. KPK/83: 1631
- Kan. 1314** – Apelacja powinna być przeprowadzana przed sędzią, do którego jest kierowana, w ciągu miesiąca od jej przedłożenia, jeśli sędzia, który wyrok wydał, nie udzielił stronie dłuższego terminu do jej przeprowadzenia. KPK/83: 1633
KPK/17: 1883
SN: 409
- Kan. 1315** – § 1. Do przeprowadzenia apelacji wymaga się i wystarczy, aby strona poprosiła wyższego sędziego o zmianę zaskarżonego wyroku, dołączając odpis tego wyroku i podając powody apelacji. KPK/83: 1634 § 1
KPK/17: 1884 § 1
SN: 410 § 1
- § 2. Tymczasem sędzia, który wydał wyrok, powinien wysłać do wyższego trybunału uwierzytelniony przez notariusza odpis akt; jeśli akta zostały spisane w języku nieznanym trybunałowi apelacyjnemu, powinny zostać przetłumaczone na język znany temu trybunałowi, przy zachowaniu środków ostrożności, aby była pewność co do wiarygodności tłumaczenia. KPK/83: 1474 § 1,
2, 1634 § 3
KPK/17: 1644 § 1,
2, 1890
SN: 159 § 1, 2, 416
- Kan. 1316** – Po bezużytecznym upływie terminów apelacyjnych, albo przed sędzią, który wydał wyrok, albo przed sędzią, do którego apelacja jest kierowana, apelację uważa się za zaniechaną. KPK/83: 1635
KPK/17: 1886
SN: 412
- Kan. 1317** – § 1. Apelujący może zaniechać apelacji ze skutkami, o których w kanonie 1206. KPK/83: 1636 § 1
- § 2. Jeśli apelacja została wniesiona przez obrońcę wężła albo przez rzecznika sprawiedliwości, zrzeczenie się apelacji nie może nastąpić ze strony obrońcy wężła lub rzecznika sprawiedliwości trybunału apelacyjnego, chyba że prawo wspólne zastrzega inaczej. KPK/83: 1636 § 2

⁵C. 7, 62, 18; 7, 67, 1-2; Nov. 126, 2.

⁶D. 49, 2, 1, (3); Basilic. 9, 1, 28.

⁷Paulus VI, litt. *Cum matrimonialium*, 8 sept. 1973, IX, § 2.

Can. 1318 – § 1. Appellatio facta ab actore prodest etiam parti conventae et vicissim.¹

§ 2. Si plures sunt partes conventae vel actores et ab uno vel contra unum tantum ex ipsis sententia impugnatur, impugnatio censetur ab omnibus et contra omnes facta, quoties res petita est individua aut obligatio omnes singillatim tenet.²

§ 3. Si interponitur ab una parte super aliquo sententiae capite, pars adversa, etsi terminus appellationis est transactus, potest super aliis capitibus incidenter appellare intra terminum peremptorium quindecim dierum computandum a die, quo ipsi appellatio principalis notificata est.

§ 4. Nisi aliud constat, appellatio praesumitur facta contra omnia sententiae capita.³

Can. 1319 – Appellatio executionem sententiae suspendit.

Can. 1320 – § 1. Salvo can. 1369 in gradu appellationis non potest admitti nova petendi causa, ne per modum quidem utilitatis cumulationis; ideoque litis contestatio in eo tantum versari potest, ut prior sententia vel confirmetur vel reformetur sive ex toto sive ex parte.⁴

§ 2. Novae autem probationes admittuntur tantum ad normam can. 1283.⁵

Can. 1321 – In gradu appellationis eodem modo ac in primo gradu iudicii congrua congruis referendo procedendum est; sed, nisi forte complendae sunt probationes, statim post litis contestationem ad causae discussionem deveniatur et ad sententiam.

*Art. X – De re iudicata, de restitutione in integrum
et de oppositione tertii*

1° De re iudicata

Can. 1322 – Firmo can. 1324 res iudicata habetur, si.⁶

¹ C. 7, 62, 39, (pr. et 1); 7, 68, 2.

² D. 49, 1, 3 et 10 et 17; Basilic., 9, 1, 3 et 10 et 17.

³ D. 49, 1, 13 et 17; Basilic. 9, 1, 13 et 17.

Kan. 1318 – § 1. Apelacja dokonana przez powoda służy również stronie pozwanej i na odwrót. KPK/83: 1637 § 1
KPK/17: 1887 § 1
SN: 413 § 1

§ 2. Jeżeli jest kilku pozwanych lub powodów, a wyrok jest zaskarżony tylko przez jednego albo przeciw jednemu z nich, uważa się, że zaskarżenie wyroku jest dokonywane przez wszystkich i przeciwko wszystkim, ilekroć rzecz, której się żąda, jest niepodzielna albo zobowiązanie wiąże wszystkich osobno. KPK/83: 1637 § 2
KPK/17: 1888
SN: 414

§ 3. Jeżeli apelacja została wniesiona przez jedną ze stron tylko co do pewnej części wyroku, strona przeciwna, chociażby minął termin apelacji, może apelować wpadkowo w odniesieniu do innych części wyroku w terminie zawitym piętnastu dni od dnia, w którym została powiadomiona o głównej apelacji. KPK/83: 1637 § 3
KPK/17: 1887 § 2
SN: 413 § 2

§ 4. Jeżeli nie stwierdza się czego innego, należy domniemywać, że apelacja została wniesiona przeciwko wszystkim częściom wyroku. KPK/83: 1637 § 4
KPK/17: 1887 § 3
SN: 413 § 3

Kan. 1319 – Apelacja zawiesza wykonanie wyroku. KPK/83: 1638
KPK/17: 1889 § 2
SN: 415 § 2

Kan. 1320 – § 1. Zachowując przepis kanonu 1369, na stopniu apelacyjnym nie można dopuścić nowego tytułu roszczenia, nawet w formie użytecznej kumulacji; dlatego też zawiązanie sporu może odnosić się tylko do tego, czy poprzedni wyrok, w całości lub częściowo, zatwierdzić lub odrzucić. KPK/83: 1639 § 1
KPK/17: 1891 § 1
SN: 417 § 1 n. 1

§ 2. Nowe zaś dowody dopuszczalne są tylko zgodnie z kan. 1283. KPK/83: 1639 § 2
KPK/17: 1891 § 2
SN: 417 § 2

Kan. 1321 – Na stopniu apelacyjnym należy postępować odpowiednio w ten sam sposób jak w pierwszej instancji, lecz należy natychmiast po zawiązaniu sporu przystąpić do dyskusji sprawy i do wyroku, chyba że trzeba ewentualnie uzupełnić dowody. KPK/83: 1640
KPK/17: 1595
SN: 75

Art. X – Stan rzeczy osądzonej, przywrócenie do stanu poprzedniego i sprzeciw osoby trzeciej

1° Stan rzeczy osądzonej

Kan. 1322 – Na mocy kan. 1324 rzecz uważa się za osądzoną, jeśli: KPK/83: 1641
KPK/17: 1902
SN: 429

⁴C. 7, 62, 39, (1); Basilic. 9, 1, 132.

⁵C. 7, 62, 6, (1); 7, 62, 39 (1a); 7, 63, 4; Basilic. 9, 1, 132.

⁶D. 42, 1, 1.

- 1° duplex intercessit inter easdem partes sententia conformis de eodem petito et ex eadem causa petendi;¹
- 2° appellatio a sententia non est intra tempus utile interposita;²
- 3° in gradu appellationis litis instantia perempta est vel eidem renuntiatum est;
- 4° lata est sententia definitiva, a qua non datur appellatio.

Can. 1323 – § 1. Res iudicata iure firma est ita, ut impugnari possit tantum per querelam nullitatis, restitutionem in integrum vel oppositionem tertii.³

§ 2. Res iudicata facit ius inter partes et dat actionem iudicati atque exceptionem rei iudicatae, quam iudex ex officio quoque declarare potest ad impediendam novam eiusdem causae introductionem.⁴

Can. 1324 – Numquam transeunt in rem iudicatam causae de statu personarum non exceptis causis de coniugum separatione.⁵

Can. 1325 – § 1. Si duplex sententia conformis in causa de statu personarum lata est, potest quovis tempore ad tribunal appellationis provocari allatis novis eisque gravibus probationibus vel argumentis intra peremptorium terminum triginta dierum a proposita impugnatione computandum; tribunal appellationis autem intra mensem ab exhibitis novis probationibus et argumentis computandum debet decreto statuere, utrum nova causae propositio admitti debeat necne.⁶

§ 2. Provocatio ad superius tribunal, ut nova causae propositio obtineatur, executionem sententiae non suspendit, nisi aliter iure communi cavetur aut tribunal appellationis ad normam can. 1337, § 3 suspensionem iubet.

2° De restitutione in integrum

Can. 1326 – § 1. Adversus sententiam, quae transiit in rem iudicatam, dummodo de eius iniustitia manifesto constet, datur restitutio in integrum.⁷

¹ C. 7, 70.

² C. 7, 43, 11; 7, 62, 8; 7, 67, 1; Nov. 49, 1.

³ D. 1, 5, 25; 44, 2, 27; 50, 17, 207; C. 7, 52, 1-2 et 5.

⁴ Instit. 4, 13, 5; D. 44, 1, 3; 44, 2, 3-5 et 7; C. 7, 64, 1.

- 1° między tymi samymi stronami zapadły dwa zgodne wyroki w odniesieniu do tego samego żądania i z tego samego tytułu roszczenia; KPK/83: 1641 n. 1
KPK/17: 1902 n. 1
SN: 429 n. 1
- 2° apelacja od wyroku nie została wniesiona w użytecznym czasie; KPK/83: 1641 n. 2
KPK/17: 1902 n. 2
SN: 429 n. 2
- 3° na stopniu apelacyjnym nastąpiło umorzenie lub zrzeczenie się instancji sporu; KPK/83: 1641 n. 3
SN: 429 n. 4
- 4° został wydany wyrok ostateczny, od którego nie przysługuje apelacja. KPK/83: 1641 n. 4
KPK/17: 1902 n. 3
SN: 429 n. 5

Kan. 1323 – § 1. Rzecz osądzona jest tak prawomocna, że może być podważona tylko przez skargę o nieważność, przywrócenie do stanu poprzedniego lub przez sprzeciw osoby trzeciej. KPK/83: 1642 § 1
KPK/17: 1904 § 1
SN: 431 § 1

§ 2. Rzecz osądzona tworzy prawo między stronami i uprawnia do skargi rzeczy osądzonej oraz do zarzutu rzeczy osądzonej, którą sędzia może orzec także z urzędu, aby przeszkodzić nowemu wprowadzeniu tej samej sprawy. KPK/83: 1642 § 2
KPK/17: 1904 § 2
SN: 431 § 2

Kan. 1324 – Nigdy nie przechodzą w stan rzeczy osądzonej sprawy dotyczące stanu osób, nie wykluczając spraw o separację małżonków. KPK/83: 1643
KPK/17: 1903, 1989
SN: 430, 497 § 1

Kan. 1325 – § 1. Jeżeli w sprawie dotyczącej stanu osób zostały wydane dwa zgodne wyroki, w dowolnym czasie można odwołać się do trybunału apelacyjnego, po podaniu do wiadomości nowych poważnych dowodów lub argumentów w ciągu zawitego terminu trzydziestu dni od wniesienia zaskarżenia; trybunał apelacyjny zaś w ciągu miesiąca od przedstawienia nowych dowodów i argumentów powinien ustalić dekretem, czy nowe wniesienie sprawy należy dopuścić, czy nie. KPK/83: 1644 § 1
KPK/17: 1903, 1989
SN: 430, 497 § 1

§ 2. Odwołanie się do wyższego trybunału, aby uzyskać nowe wniesienie sprawy, nie zawiesza wykonania wyroku, chyba że prawo wspólne zastrzega inaczej albo trybunał apelacyjny zgodnie z kan. 1337 § 3 nakazuje zawieszenie. KPK/83: 1644 § 2

2° Przywrócenie do stanu poprzedniego

Kan. 1326 – § 1. Przeciwno wyrokowi, który przeszedł w stan rzeczy osądzonej, jeśli tylko o jego niesprawiedliwości w sposób oczywisty wiadomo, dopuszcza się przywrócenie do stanu poprzedniego. KPK/83: 1645 § 1
KPK/17: 1905 § 1
SN: 432 § 1

⁵ S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. V, 30.

⁶ Paulus VI, litt. *Cum matrimonialium*, 8 sep. 1973, IX, § 1.

⁷ D. 4, 4, 17; 48, 19, 27; C. 2, 43 (44); 2, 48 (50), 1; 7, 50, 2.

§ 2. De iniustitia autem manifesto constare non censetur, nisi:

- 1° sententia ita probationibus innitur, quae postea falsae deprehensae sunt, ut sine illis probationibus pars dispositiva sententiae non sustineatur;¹
- 2° postea detecta sunt documenta, quae facta nova et contrariam decisionem exigentia indubitanter probant;²
- 3° sententia ex dolo partis lata est in damnum alterius;³
- 4° legis non mere processualis praescriptum evidenter neglectum est;⁴
- 5° sententia adversatur praecedenti decisioni, quae in rem iudicatam transiit.

Can. 1327 – § 1. Restitutio in integrum propter motiva, de quibus in can. 1326, § 2, nn. 1-3, petenda est a iudice, qui sententiam tulit, intra tres menses a die cognitionis eorundem motivorum computandos.

§ 2. Restitutio in integrum propter motiva, de quibus in can. 1326, § 2, nn. 4 et 5, petenda est a tribunali appellationis intra tres menses ab intimatione sententiae computandos; si vero in casu, de quo in can. 1326, § 2, n. 5, notitia praecedentis decisionis serius habetur, terminus ab hac notitia decurrit.

§ 3. Termini, de quibus supra, non decurrunt, dum pars laesa minoris est aetatis.⁵

Can. 1328 – § 1. Petitio restitutionis in integrum sententiae executionem nondum inceptam suspendit.

§ 2. Si tamen ex probabilibus indiciis suspicio est petitionem factam esse ad moras executioni nectendas, iudex decernere potest, ut sententia executioni demandetur, assignata tamen restitutionem in integrum petenti idonea cautione ut, si restituitur in integrum, indemnis fiat.

Can. 1329 – Concessa restitutione in integrum iudex pronuntiare debet de merito causae.

¹D. 44, 1, 11; C. 7, 58, 1-3.

²D. 12, 2, 31.

³D. 5, 1, 75; 42, 1, 33.

- § 2. Nie należy sądzić, że wiadomo o wyraźnej niesprawiedliwości wyroku, chyba że:
- 1° wyrok opiera się na dowodach, które później okazały się fałszywe, że bez tych dowodów część rozstrzygająca wyroku jest nie do utrzymania;
  - 2° zostały później odkryte dokumenty, które stwierdzają bez wątpliwości nowe fakty, domagające się przeciwnej decyzji;
  - 3° wyrok został wydany na skutek podstępu jednej strony, na szkodę drugiej;
  - 4° w sposób oczywisty został zaniedbany przepis ustawy, odnoszący się nie tylko do samej procedury;
  - 5° wyrok przeciwny jest poprzedniej decyzji, która przeszła w stan rzeczy osądzonej.

KPK/83: 1645 § 2
KPK/17: 1905 § 2
SN: 432 § 2
KPK/83: 1645 § 2 n. 1
KPK/17: 1905 § 2 n. 1
SN: 432 § 2 n. 1

KPK/83: 1645 § 2 n. 2
KPK/17: 1905 § 2 n. 2
SN: 432 § 2 n. 2

KPK/83: 1645 § 2 n. 3
KPK/17: 1905 § 2 n. 3
SN: 432 § 2 n. 3

KPK/83: 1645 § 2 n. 4
KPK/17: 1905 § 2 n. 4
SN: 432 § 2 n. 4

KPK/83: 1645 § 2 n. 5

Kan. 1327 – § 1. O przywrócenie do stanu poprzedniego z powodu motywów, o których w kan. 1326 § 2 nn. 1-3, należy zwrócić się do sędziego, który wydał wyrok, w ciągu trzech miesięcy od dnia poznania tychże motywów.

KPK/83: 1646 § 1
KPK/17: 1906
SN: 433 § 1

§ 2. O przywrócenie do stanu poprzedniego z powodu motywów, o których w kan. 1326 § 2, nn. 4-5, należy zwrócić się do trybunału apelacyjnego w ciągu trzech miesięcy od zawiadomienia o wyroku; jeśli zaś w przypadku, o którym mowa w kan. 1326 § 2, n. 5, wiadomość o poprzedniej decyzji dotarła później, czas biegnie od tej wiadomości.

KPK/83: 1646 § 2
KPK/17: 1906
SN: 433 § 1

§ 3. Terminy, o których wyżej, nie biegną, jak długo pokrzywdzony jest małoletni.

KPK/83: 1646 § 3
KPK/17: 1905 § 1
SN: 432 § 1

Kan. 1328 – § 1. Prośba o przywrócenie do stanu poprzedniego zawieszona nie rozpoczęte jeszcze wykonanie wyroku.

KPK/83: 1647 § 1
KPK/17: 1907 § 1
SN: 434 § 1

§ 2. Jeżeli jednak na podstawie prawdopodobnych przesłanek istnieje podejrzenie, że prośbę złożono celem spowodowania zwłoki w wykonaniu wyroku, sędzia może zarządzić, aby wyrok został wykonany, po przyznaniu jednak proszącemu o przywrócenie odpowiedniej kaucji, aby, jeśli otrzyma przywrócenie do stanu poprzedniego, nie był poszkodowany.

KPK/83: 1647 § 2
KPK/17: 1907 § 2
SN: 434 § 2

Kan. 1329 – Po przyznaniu przywrócenia do stanu poprzedniego, sędzia powinien orzec o meritum sprawy.

KPK/83: 1648

⁴D. 49, 1, 19; Basilic. 9, 1, 19.

⁵D. 4, 1, 6; 4, 6; C. 2, 24 (25), 2; Basilic. 10, 1, 6.

3° De oppositione tertii

Can. 1330 – Qui ex sententia definitiva inter alios lata, quae executioni mandari potest, suorum iurium laesionem veretur, sententiam ipsam ante eius executionem impugnare potest.¹

Can. 1331 – § 1. Oppositio tertii fieri potest vel postulando revisionem sententiae a tribunali, quod eam tulit, vel provocando ad tribunal appellationis.²

§ 2. Si petitio admissa est et oppositor agit in gradu appellationis, tenetur legibus pro appellatione statutis; si coram tribunali, quod sententiam tulit, servandae sunt normae datae pro causis incidentibus iudicialiter definiendis.

Can. 1332 – § 1. Oppositor in quolibet casu probare debet ius suum revera esse laesum aut laesum iri.

§ 2. Laesio autem oriri debet ex ipsa sententia, quatenus aut ipsa est causa laesionis aut, si executioni mandatur, oppositorem gravi praeiudicio est affectura.

Can. 1333 – Si oppositor ius suum probavit, sententia antea lata reformanda est a tribunali secundum oppositoris petitionem.

Art. XI – De gratuito patrocinio et de expensis iudicialibus

Can. 1334 – Pauperes, qui omnino impares sunt expensis iudicialibus sustinendis, ius habent ad gratuitum patrocinium, si ex parte tantum, ad expensarum deminutionem.³

Can. 1335 – Statuta tribunalis debent normas dare:

1° de expensis iudicialibus a partibus solvendis vel compensandis;

¹D. 49, 1, 4, (2-3).

²D. 49, 1, 5; Basilic. 9, 1, 5.

3° Sprzeciw osoby trzeciej

Kan. 1330 – Ten, kto obawia się naruszenia swoich praw z powodu ostatecznego wyroku zapadłego między innymi osobami, który może zostać wykonany, może wnieść sprzeciw przeciwko samemu wyrokowi przed jego wykonaniem. KPK/17: 1898
SN: 425

Kan. 1331 – § 1. Sprzeciw osoby trzeciej może powstać albo przez żądanie rewizji wyroku przez trybunał, który go wydał, albo przez wniesienie odwołania do trybunału apelacyjnego. KPK/17: 1899 § 1
SN: 426 § 1

§ 2. Jeśli prośba została przyjęta i wnoszący sprzeciw prowadzi sprawę na stopniu apelacyjnym, ma przestrzegać przepisów ustanowionych dla apelacji; jeśli przed trybunałem, który wydał wyrok, winny być zachowane normy wydane dla spraw wпадkowych rozstrzyganych na drodze sądowej. KPK/17: 1900
SN: 427

Kan. 1332 – § 1. Wnoszący sprzeciw w jakimkolwiek przypadku może dowodzić, że jego prawo rzeczywiście zostało naruszone, bądź że będzie naruszone. KPK/17: 1899 § 2
SN: 426 § 2

§ 2. Naruszenie zaś powinno pochodzić z samego wyroku, o ile albo on sam jest przyczyną naruszenia, albo, jeśli zostanie wykonany, wyrządzi wnoszącemu sprzeciw poważną szkodę. KPK/17: 1899 § 3
SN: 426 § 3

Kan. 1333 – Jeśli wnoszący sprzeciw dowiódł swego prawa, wyrok wydany wcześniej powinien zostać poprawiony przez trybunał zgodnie z żądaniem wnoszącego sprzeciw. KPK/17: 1901
SN: 428

Art. XI – Koszta sądowe i bezpłatna pomoc

Kan. 1334 – Ubodzy, którzy w całości nie mogą ponieść kosztów sądowych, mają prawo do bezpłatnej obrony, jeśli nie mogą ponieść tylko częściowo kosztów, do ich zmniejszenia. KPK/17: 1914
SN: 441

Kan. 1335 – Statuty trybunału powinny podać normy dotyczące:

1° zasądzenia stron na zapłacenie lub zwrot kosztów sądowych; KPK/83: 1649 § 1
KPK/17: 1909 § 1
SN: 436 § 1
KPK/83: 1649 § 1 n. 1
KPK/17: 1909 § 1
SN: 436 § 1

³ Carth. can. 75.

- 2° de procuratorum, advocatorum et interpretum remuneratione deque testium indemnitate;
- 3° de gratuito patrocinio vel expensarum deminutione concedendis;
- 4° de reparatione damnorum, quae debetur ab eo, qui non solum in iudicio succubuit, sed temere litigavit;
- 5° de pecuniae deposito vel cautione praestanda circa expensas solvendas et damna reparanda.

Can. 1336 – A pronuntiatione circa expensas, remunerationes et damna reparanda non datur distincta appellatio, sed pars recurrere potest intra quindecim dies ad eundem iudicem, qui potest taxationem emendare.¹

Art. XII – De executione sententiae

Can. 1337 – § 1. Sententia, quae transiit in rem iudicatam, executioni mandari potest salvo can. 1328.²

§ 2. Iudex, qui sententiam tulit, et, si appellatio interposita est, etiam iudex appellationis, sententiae, quae nondum transiit in rem iudicatam, provisionariam executionem iubere possunt ex officio vel ad instantiam partis idoneis, si casus fert, praestitis cautionibus, si agitur de provisionibus ad necessariam sustentationem ordinatis vel alia iusta causa urget.³

§ 3. Si vero sententia, quae nondum transiit in rem iudicatam, impugnetur, iudex, qui de impugnatione cognoscere debet, si videt hanc probabiliter fundatam esse et irreparabile damnum ex executione oriri posse, potest vel executionem ipsam suspendere vel eam cautioni subicere.

Can. 1338 – Non antea executioni locus esse potest, quam executarium iudicis decretum habetur, quo edicitur sententiam ipsam executioni mandari debere; quod decretum pro diversa causarum natura vel ipso sententiae tenore includatur vel separatim edatur.⁴

Can. 1339 – Si sententiae executio praeviam rationum redditionem exigit, quaestio incidens habetur ab illo iudice decidenda, qui tulit sententiam executioni mandandam.

¹ C. 7, 51, 3; 7, 64, 10; Basilic. 9, 1, 141; 9, 3, 67.

² D. 42, 1, 2; C. 7, 53, 1; Nov. 125, 1.

- 2° wynagrodzenia pełnomocników, adwokatów i tłumaczy, a także zwrotu kosztów świadkom;
 3° przyznawania bezpłatnej pomocy lub obniżki kosztów;
 4° odszkodowania, jakie winien wypłacić ten, kto nie tylko przegrał w sądzie, lecz lekkomyślnie wszczął spór;
 5° depozytu pieniężnego lub kaucji, którą należy złożyć w związku z pokryciem wydatków i wynagrodzeniem szkód.

KPK/83: 1649 § 1 n. 2
 KPK/17: 1909 § 1
 SN: 436 § 1
 KPK/83: 1649 § 1 n. 3
 KPK/83: 1649 § 1 n. 4
 KPK/17: 1910 § 2
 SN: 437 § 2
 KPK/83: 1649 § 1 n. 5
 KPK/17: 1909 § 2
 SN: 436 § 2

Kan. 1336 – Od orzeczenia w sprawie kosztów, wypłacenia honorariów i szkód nie przysługuje oddzielna apelacja, ale strona może się odwołać w ciągu piętnastu dni do tego samego sędziego, który może zmienić ustaloną kwotę.

KPK/83: 1649 § 2
 KPK/17: 1913 § 1
 SN: 440 § 1

Art. XII – Wykonanie wyroku

Kan. 1337 – § 1. Wyrok, który przeszedł w stan rzeczy osądzonej, może być wykonany, z zachowaniem kan. 1328.

KPK/83: 1650 § 1
 KPK/17: 1917 § 1
 SN: 445 § 1

§ 2. Sędzia, który wydał wyrok, w wypadku złożenia apelacji, także sędzia apelacyjny, mogą z urzędu lub na prośbę stron nakazać tymczasowe wykonanie wyroku, który jeszcze nie przeszedł w stan rzeczy osądzonej, po złożeniu, w razie potrzeby, odpowiednich kaucji, jeżeli chodzi o wypłaty, czyli świadczenia, przeznaczone na konieczne utrzymanie lub gdy nagli inna słuszna przyczyna.

KPK/83: 1650 § 2
 KPK/17: 1917 § 2
 SN: 445 § 2

§ 3. Jeśli jednak wyrok, który jeszcze nie przeszedł w stan rzeczy osądzonej, jest zaskarżony, sędzia zobowiązany do rozpoznania zaskarżenia widząc, że prawdopodobnie jest ono uzasadnione i że z wykonania wyroku może powstać szkoda nie do naprawienia, może albo zawiesić samo wykonanie wyroku, albo zabezpieczyć je kaucją.

KPK/83: 1650 § 3
 KPK/17: 1917 § 2
 SN: 445 § 2

Kan. 1338 – Nie może mieć miejsca wykonanie wyroku, zanim nie będzie sędziowskiego dekretu wykonawczego, który zarządza, że wyrok powinien być wykonany; dekret ten, w zależności od natury spraw, albo włącza się do treści samego wyroku, albo wydaje osobno.

KPK/83: 1651
 KPK/17: 1918
 SN: 446

Kan. 1339 – Jeżeli wykonanie wyroku wymaga uprzedniego rozliczenia rachunkowego, ma miejsce sprawa wpadkowa, którą powinien rozstrzygnąć ten sędzia, który wydał wyrok mający zostać wykonany.

KPK/83: 1652
 KPK/17: 1919
 SN: 447

³ C. 7, 69.

⁴ C. 7, 53, 1; Basilic. 9, 3, 77.

Can. 1340 – § 1. Nisi iure particulari propriae Ecclesiae sui iuris aliud statuitur, sententiam executioni mandare debet per se vel per alium Episcopus eparchialis eparchiae, ubi sententia in primo gradu iudicii lata est.

§ 2. Si vero hic renuit vel negligit, parte, cuius interest, instante vel etiam ex officio executio spectat ad auctoritatem, cui tribunal appellationis subiectum est.

§ 3. In controversiis, de quibus in can. 1069, § 1, executio sententiae spectat ad Superiorem in typico vel statutis determinatum.

Can. 1341 – § 1. Exsecutor, nisi quid eius arbitrio in ipso tenore sententiae est permissum, debet sententiam secundum obviam verborum significationem executioni mandare.¹

§ 2. Licet ei videre de exceptionibus circa modum et vim executionis, non autem de merito causae; si vero habet aliunde compertum sententiam esse nullam vel manifesto iniustam ad normam cann. 1303, 1304 et 1326, § 2, abstinere ab executione et rem ad tribunal, a quo lata est sententia, remittat partibus certioribus factis.²

Can. 1342 – § 1. Quoties adiudicata actori res aliqua est, haec actori tradenda est statim ac res iudicata habetur.³

§ 2. Si pars damnata est ad rem mobilem praestandam vel ad solvendam pecuniam vel ad aliud dandum aut faciendum, iudex in ipso tenore sententiae vel exsecutor pro suo arbitrio et prudentia terminum statuatur ad implendam obligationem, qui tamen neque infra quindecim dies coartetur neque sex menses excedat.

CAPUT II

De iudicio contentioso summario

Can. 1343 – § 1. Iudicio contentioso summario tractari possunt omnes causae iure non exclusae, nisi pars iudicium contentiosum ordinarium petit.

¹ D. 49, 1, 4; C. 7, 65, 5.

² C. 7, 58, 4; Basilic. 9, 3, 105.

Kan. 1340 – § 1. Jeśli prawo partykularne własnego Kościoła *sui iuris* inaczej nie stanowi, wykonanie wyroku powinien nakazać osobiście albo przez kogoś innego biskup eparchialny tej eparchii, w której zapadł wyrok pierwszego stopnia. KPK/83: 1653 § 1
KPK/17: 1920 § 1
SN: 448 § 1

§ 2. Jeśliby on nie chciał lub zaniedbał, na żądanie zainteresowanej strony lub także z urzędu wykonanie należy do władzy, której podlega trybunał apelacyjny. KPK/83: 1653 § 2
KPK/17: 1920 § 2
SN: 448 § 2

§ 3. W sporze, o którym mowa w kan. 1069 § 1, wykonanie wyroku należy do przełożonego wyznaczonego w typikach lub w statutach. KPK/83: 1653 § 3
KPK/17: 1920 § 3
SN: 448 § 3

Kan. 1341 – § 1. Wykonawca, chyba że w samej treści wyroku zostało coś pozostawione jego uznaniu, sam powinien wykonać wyrok, zgodnie z oczywistym znaczeniem jego słów. KPK/83: 1654 § 1
KPK/17: 1921 § 1
SN: 449 § 1

§ 2. Wolno mu rozpatrywać zarzuty dotyczące sposobu i mocy wykonania, nie zaś *meritum* sprawy; jeżeliby jednak skądinąd miał pewność, że wyrok jest nieważny lub wyraźnie niesprawiedliwy według przepisu kanonów 1303, 1304, 1326 § 2, powinien wstrzymać się od wykonania i sprawę przesłać do trybunału, który wydał wyrok, powiadamiając o tym fakcie strony. KPK/83: 1654 § 2
KPK/17: 1921 § 2
SN: 449 § 2

Kan. 1342 – § 1. Ilekroć jakaś rzecz została przysądzona powodowi, gdy tylko ma miejsce stan rzeczy osądzonej, należy ją powodowi oddać. KPK/83: 1655 § 1
KPK/17: 1922 § 1
SN: 450 § 1

§ 2. Jeśli zaś pozwany został zasądzony na oddanie rzeczy ruchomej lub na zapłacenie pieniędzy, lub żeby coś oddał albo uczynił, sędzia w samej treści wyroku albo wykonawca według swego uznania i roztropności, powinien określić termin wykonania zobowiązania, który jednak nie powinien być skrócony poniżej piętnastu dni ani nie powinien przekraczać sześciu miesięcy. KPK/83: 1655 § 2
KPK/17: 1922 § 2, 3
SN: 450 § 2

ROZDZIAŁ II

Sumaryczny proces sporny

Kan. 1343 – § 1. Sumarycznym procesem spornym mogą być załatwione wszystkie sprawy nie wykluczone przez prawo, chyba że strona prosi o zastosowanie zwyczajnego procesu spornego. KPK/83: 1656 § 1

³ D. 46, 3, 105.

§ 2. Si iudicium contentiosum summarium adhibetur in causis iure exclusis, actus iudiciales sunt nulli.

Can. 1344 – § 1. Libellus litis introductorius praeter ea, quae in can. 1187 recensentur, debet:

- 1° facta, quibus actoris petitiones innituntur, breviter, integre et perspicue exponere;
- 2° probationes, quibus actor facta demonstrare intendit quasque simul afferre non potest, ita indicare, ut statim colligia iudice possint.

§ 2. Libello litis introductorio adnecti debent saltem in exemplari authentico documenta, quibus petitio innititur.

Can. 1345 – § 1. Si conamen conciliationis ad normam can. 1103, § 2 inutile cessit, iudex, si aestimat libellum litis introductorium aliquo fundamento niti, intra tres dies decreto ad calcem libelli apposito praecipiat, ut exemplar petitionis statim notificetur parti conventae, dato huic iure mittendi intra quindecim dies ad cancellariam tribunalis responsionem scripto datam.

§ 2. Haec notificatio effectus habet citationis iudicialis, de quibus in can. 1194.

Can. 1346 – Si exceptiones partis conventae id exigunt, iudex actori determinet terminum ad respondendum ita, ut ex allatis utriusque partis elementis ipse controversiae obiectum perspectum habeat.

Can. 1347 – § 1. Elapsis terminis ad respondendum, de quibus in cann. 1345, § 1 et 1346, iudex perspectis actis formulam dubii determinet; deinde ad audientiam non ultra triginta dies celebrandam omnes citet, qui in ea interesse debent, addita pro partibus dubii formula.

§ 2. In citatione partes certiores fiant se posse tres saltem ante audientiam dies aliquod breve scriptum tribunali exhibere ad sua asserta comprobanda.

Can. 1348 – In audientia primum tractantur quaestiones, de quibus in cann. 1118, 1119, 1121 et 1122.

§ 2. Jeżeli sumaryczny proces sporny zastosowano w sprawach wykluczonych przez prawo, akta sądowe są nieważne. KPK/83: 1656 § 2

Kan. 1344 – § 1. Skarga powodowa, którą rozpoczyna się spór, oprócz tego, co wyliczono w kan. 1187, powinna: KPK/83: 1658 § 1
SN: 456 § 1

1° przedstawić krótko, całościowo i jasno fakty, na których opierają się żądania powoda; KPK/83: 1658 § 1 n. 1
SN: 456 § 1 n. 1

2° tak wskazać dowody, przy pomocy których powód zamierza potwierdzić fakty, a których nie może równocześnie dostarczyć, aby zaraz mogły być zebrane przez sędziego. KPK/83: 1658 § 1 n. 2
SN: 456 § 1 n. 2

§ 2. Do skargi powodowej należy dołączyć, przynajmniej w autentycznym odpisie, dokumenty, na których opiera się prośba. KPK/83: 1658 § 2

Kan. 1345 – § 1. Jeśli próba pogodzenia, według przepisu kan. 1103 § 2, okaże się bezskuteczna, sędzia – jeżeli uważa, że skarga posiada jakąś podstawę – powinien w ciągu trzech dni nakazać dekretem dołączonym do skargi powodowej, aby odpis prośby był podany do wiadomości stronie pozwanej, po daniu jej możliwości nadesłania, w ciągu piętnastu dni, pisemnej odpowiedzi do kancelarii trybunału. KPK/83: 1659 § 1
SN: 457

§ 2. To zawiadomienie ma skutki wezwania sądowego, o którym w kan. 1194. KPK/83: 1659 § 2
SN: 459

Kan. 1346 – Jeśli wymagają tego zarzuty strony pozwanej, sędzia powinien wyznaczyć stronie powodowej czas na odpowiedź, tak aby na podstawie przytoczonych przez obydwie strony elementów, on sam miał wyjaśniony przedmiot sporu. KPK/83: 1660
SN: 458

Kan. 1347 – § 1. Po upływie terminów na odpowiedź, o których w kan. 1345 i 1346, sędzia, po zapoznaniu się z aktami, winien sformułować wątpliwości; następnie, załączając dla stron formułę sporu, wezwać wszystkich, którzy powinni być tym zainteresowani, na posiedzenie, które powinno się odbyć nie później niż w ciągu trzydziestu dni. KPK/83: 1661 § 1
SN: 459

§ 2. W wezwaniu należy zawiadomić strony, że mogą przynajmniej trzy dni przed posiedzeniem przedłożyć trybunałowi jakieś krótkie pismo, dla poparcia swoich twierdzeń. KPK/83: 1661 § 2
SN: 460 § 1

Kan. 1348 – Podczas posiedzenia rozpatruje się najpierw kwestie, o których w kan. 1118, 1119, 1121 i 1122. KPK/83: 1662

Can. 1349 – § 1. Probationes colliguntur in audientia salvo can. 1071.

§ 2. Pars eiusque advocatus assistere possunt interrogationi ceterarum partium, testium et peritorum.

Can. 1350 – Responsiones partium, testium, peritorum, petitiones et exceptiones advocatorum redigendae sunt scripto a notario, sed summarim et in eis tantummodo, quae pertinent ad substantiam rei controversae, et ab eisdem subscribendae.

Can. 1351 – Probationes, quae non sunt in petitione vel responsione allatae aut petitaе, potest iudex admittere tantum ad normam can. 1110; postquam autem vel unus testis auditus est, iudex potest tantummodo ad normam can. 1283 novas probationes decernere.

Can. 1352 – Si in audientia omnes probationes colligi non potuerunt, altera statuatur audientia.

Can. 1353 – Probationibus collectis fit in eadem audientia discussio oralis.

Can. 1354 – § 1. Nisi quid ex discussione supplendum in instructione causae comperitur, vel aliud existit, quod impedit, ne sententia ad normam iuris feratur, iudex expleta audientia statim causam decimat; pars dispositiva sententiae statim coram partibus praesentibus legatur.

§ 2. Potest autem tribunal propter rei difficultatem vel alia iusta de causa usque ad quintum diem utilem decisionem differre.

§ 3. Integer sententiae textus motivis expressis quam primum et ordinarie non ultra quindecim dies partibus intimetur.

Can. 1355 – Si tribunal appellationis perspicit in inferiore gradu iudicii in causa iure exclusa iudicium contentiosum summarium adhibitum esse, nullitatem sententiae declarare et causam tribunali, quod sententiam tulit, remittere debet.

Kan. 1349 – § 1. Dowody zbiera się podczas posiedzenia, z zachowaniem przepisu kan. 1071. KPK/83: 1663 § 1
SN: 461

§ 2. Strona i adwokat mogą być obecni podczas przesłuchania pozostałych stron, świadków i biegłych. KPK/83: 1663 § 2

Kan. 1350 – Odpowiedzi stron, świadków, biegłych, żądania i zarzuty adwokatów powinny być sformułowane na piśmie przez notariusza, lecz sumarycznie i w tym tylko, co należy do istoty sprawy spornej oraz powinny być przez tych samych podpisane. KPK/83: 1664

Kan. 1351 – Dowody, których nie zgłoszono lub o które nie proszono w prośbie lub w odpowiedzi, sędzia może dopuścić tylko zgodnie z przepisem kan. 1110; po przesłuchaniu jednak chociażby jednego świadka sędzia może zdecydować o nowych dowodach tylko według przepisu kan. 1283. KPK/83: 1665
SN: 464

Kan. 1352 – Jeśli podczas posiedzenia nie można było zebrać wszystkich dowodów, należy wyznaczyć następane posiedzenie. KPK/83: 1666
SN: 464

Kan. 1353 – Po zebraniu dowodów, na tym samym posiedzeniu odbywa się ustna dyskusja. KPK/83: 1667
SN: 462

Kan. 1354 – § 1. Jeśli z dyskusji nie wyłoni się potrzeba uzupełnienia czegoś w instrukcji sprawy lub istnieje coś innego, co przeszkadza w wydaniu wyroku zgodnie z przepisami prawa, sędzia zaraz po zakończeniu posiedzenia rozstrzyga sprawę; rozstrzygająca część wyroku powinna być zaraz odczytana w obecności stron. KPK/83: 1668 § 1
SN: 463, 466

§ 2. Trybunał natomiast może – z powodu trudności sprawy lub innej słusznej przyczyny – odłożyć wydanie decyzji aż do pięciu użytecznych dni. KPK/83: 1668 § 2
SN: 463

§ 3. Pełny tekst wyroku, zawierający uzasadnienie, powinien być jak najszybciej podany stronom do wiadomości, zazwyczaj nie później niż w ciągu piętnastu dni. KPK/83: 1668 § 3
SN: 467

Kan. 1355 – Jeśli trybunał apelacyjny zorientuje się, że na niższym stopniu sądu został zastosowany sumaryczny proces w sprawie wykluczonej przez prawo, winien orzec nieważność wyroku i odesłać sprawę trybunałowi, który wydał wyrok. KPK/83: 1669

Can. 1356 – In ceteris, quae ad rationem procedendi attinent, serventur canones de iudicio contentioso ordinario; tribunal autem potest suo decreto motivis praedito normas processuales, quae non sunt ad validitatem statuta, non observare, ut celeritati salva iustitia consulat.

Kan. 1356 – W pozostałych sprawach, które dotyczą sposobu postępowania, należy zachować przepisy kanonów o zwyczajnym procesie spornym. Trybunał jednak może na mocy swojego dekretu zawierającego uzasadnienie nie zachowywać przepisów procesowych, które nie są ustanowione do ważności, po to, by – z zachowaniem sprawiedliwości – pomóc w przyspieszeniu procesu. KPK/83: 1670

TITULUS XXVI DE QUIBUSDAM PROCESSIBUS SPECIALIBUS

CAPUT I

De processibus matrimonialibus

Art. I – *De causis ad matrimonii nullitatem declarandam*

1° De foro competenti

Can. 1357 – Quaelibet causa matrimonialis baptizati iure proprio ad Ecclesiam spectat.¹

Can. 1358 – Firmis, ubi vigent, Statutis personalibus causae de effectibus mere civilibus matrimonii, si principaliter aguntur, pertinent ad iudicem civilem, sed, si incidenter et accessorie, possunt etiam a iudice ecclesiastico ex propria auctoritate cognosci ac definiri.²

Can. 1359 – In causis de matrimonii nullitate, quae non sunt Sedi Apostolicae reservatae, competentia sunt:³

- 1° tribunal loci, ubi matrimonium celebratum est;
- 2° tribunal loci, ubi pars conventa domicilium vel quasi- domicilium habet;
- 3° tribunal loci, ubi actor domicilium habet, dummodo utraque pars in territorio eiusdem nationis degat et Vicarius iudicialis domicilii partis conventae ea audita consentiat;
- 4° tribunal loci, ubi de facto colligendae sunt pleraeque probationes, dummodo Vicarius iudicialis domicilii partis conventae ea audita consentiat.

¹ Trid., sess. XXIV, *De matrimonio*, can. 12; Leo XIII, ep. encycl. *Immortale Dei*, 1 nov. 1885, 11-12; S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, „Quaemadmodum”; Paulus VI, litt. *Cum matrimonialium*, 8 sep. 1973, I.

² Paulus VI, litt. *Cum matrimonialium*, 8 sep. 1973, II.

³ Paulus VI, litt. *Cum matrimonialium*, 8 sep. 1973, III, IV, §§ 1-2; Pont. Comm. Decr. Conc. Vat. II Interpr., resp. 14 feb. 1977; Sign. Apost., resp. 12 apr. 1978. – S. C.S. Off., 11 aug. 1859; instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. VI, art. 4, 45.

TYTUŁ XXVI NIEKTÓRE PROCESY SPECJALNE

ROZDZIAŁ I *Procesy małżeńskie*

Art. I – *Sprawy o orzeczenie nieważności małżeństwa*

1° Właściwość sądu

Kan. 1357 – Jakakolwiek sprawa małżeńska ochrzczonego, na podstawie prawa własnego, należy do Kościoła.

KPK/83: 1671
KPK/17: 1960
SN: 468

Kan. 1358 – Mocą statutów personalnych, tam gdzie istnieją, sprawy dotyczące czysto cywilnych skutków małżeństwa, jeżeli traktowane są zasadniczo, należą do sądu cywilnego, lecz jeżeli wypadkowo i dodatkowo, mogą być rozpatrywane i rozstrzygane także przez sąd kościelny mocą jego władzy własnej.

KPK/83: 1672
KPK/17: 1961
SN: 469

Kan. 1359 – W sprawach o nieważność małżeństwa, które nie są zarezerwowane Stolicy Apostolskiej, właściwe są:

KPK/83: 1673
KPK/17: 1964
SN: 472

- 1° trybunał miejsca, gdzie małżeństwo zostało zawarte;
KPK/83: 1673 n. 1
KPK/17: 1964
SN: 472
- 2° trybunał miejsca, gdzie strona pozwana ma stałe lub tymczasowe zamieszkanie;
KPK/83: 1673 n. 2
KPK/17: 1964
SN: 472
- 3° trybunał miejsca, gdzie strona powodowa ma stałe zamieszkanie, jeżeli obydwie strony przebywają na terytorium tego samego kraju, a wikariusz sądowy stałego zamieszkania strony pozwanej, po jej wysłuchaniu, wyraża na to zgodę;
KPK/83: 1673 n. 3
- 4° trybunał miejsca, w którym faktycznie trzeba będzie zbierać większość dowodów, jeżeli wyrazi na to zgodę wikariusz sądowy stałego zamieszkania strony pozwanej po jej wysłuchaniu.
KPK/83: 1673 n. 4

Kan. 1359 n. 3° – *W przypadku, gdy w eparchii nie ma wikariusza sądowego, zgody udziela biskup eparchialny (Int. z dnia 28 lutego 1986 r. dotycząca kan. 1673 n. 3° KPK/83 – AAS 78 (1986) s. 1323-1324).* * INTERPRETACJA

2° De iure impugnandi matrimonium

Can. 1360 – Habiles sunt ad matrimonium impugnandum:¹

1° coniuges;

2° promotor iustitiae, si nullitas iam divulgata est et matrimonium convalidari non potest aut non expedit.

Can. 1361 – § 1. Matrimonium, quod utroque coniuge vivente non est accusatum, post mortem alterutrius vel utriusque coniugis accusari non potest, nisi quaestio de validitate est praeiudicialis ad aliam controversiam sive in foro ecclesiastico sive in foro civili solvendam.

§ 2. Si vero coniux moritur pendente causa, servetur can. 1199.

3° De obligationibus iudicum et tribunalis

Can. 1362 – Iudex, antequam causam acceptat et quoties spem boni exitus perspicit, pastoralia media adhibeat, ut coniuges, si fieri potest, ad matrimonium convalidandum et ad consortium vitae coniugalis restaurandum inducantur.

Can. 1363 – § 1. Libello litis introductorio admissio praeses vel ponens procedat ad intimationem decreti citationis ad normam can. 1191.

§ 2. Transacto termino quindecim dierum ab intimatione computando praeses vel ponens, nisi alterutra pars sessionem ad litem contestandam petiit, intra decem dies formulam dubii vel dubiorum ex officio definiat decreto, quod partibus intimet.

§ 3. Formula dubii non tantum quaerat, num constet de nullitate matrimonii in casu, sed definire debet, quo capite vel quibus capitibus validitas matrimonii impugnetur.

¹ S.C.S. Off., 27 ian. 1928, ad I; decr. 22 mart. 1939, ad I-II; 15 ian. 1940; Cons. pro Publ. Eccl. Neg., rescr. 28 apr. 1970, 8-9; Pont. Comm. Decr. Conc. Vat. II Interpr., resp. 8 ian. 1973.

2° Prawo zaskarżania małżeństwa

Kan. 1360 – Do zaskarżenia małżeństwa są zdolni:

1° małżonkowie;

2° promotor sprawiedliwości, jeśli nieważność małżeństwa została już ogłoszona, a małżeństwo nie może być uważnione lub nie jest to pożyteczne.

KPK/83: 1674
KPK/17: 1971 § 1
SN: 478 § 1
KPK/83: 1674 n. 1
KPK/17: 1971 § 1 n. 1
SN: 478 § 1 n. 1
KPK/83: 1674 n. 2
KPK/17: 1971 § 1 n. 2
SN: 478 § 1 n. 2

Kan. 1361 – § 1. Małżeństwo, które za życia obojgu małżonków nie zostało zaskarżone, po śmierci jednego lub obojga małżonków nie może być zaskarżone, chyba że kwestia dotycząca ważności ma charakter przedprocesowy dla rozwiązania innego sporu, bądź na forum kościelnym, bądź na forum świeckim.

KPK/83: 1675 § 1
KPK/17: 1972
SN: 479

§ 2. Jeśli zaś współmałżonek umiera podczas trwania sprawy, należy zachować kan. 1199.

KPK/83: 1675 § 2

3° Obowiązki sędziów i trybunałów

Kan. 1362 – Sędzia, zanim przyjmie sprawę i ilekroć dostrzeże nadzieję dobrego wyniku, powinien zastosować środki pastoralne, by małżonkowie, jeżeli to możliwe, zostali doprowadzeni do uważnienia małżeństwa i do wznowienia wspólnego życia małżeńskiego.

KPK/83: 1676
KPK/17: 1965
SN: 473

Kan. 1363 – § 1. Po przyjęciu skargi powodowej przewodniczący lub ponens winien przystąpić do zawiadomienia o dekrete zawierającym wezwanie, według przepisu kan. 1191.

KPK/83: 1677 § 1

§ 2. Po upływie terminu piętnastu dni licząc od zawiadomienia, przewodniczący lub ponens, chyba że któraś ze stron prosi o sesję celem zawiazania sporu, powinien w ciągu dziesięciu dni swoim dekretem z urzędu sformułować wątpliwość lub wątpliwości i zawiadomić o tym strony.

KPK/83: 1677 § 2

§ 3. Formuła wątpliwości nie może tylko pytać, czy w danym wypadku stwierdzono nieważność małżeństwa, lecz musi także określić, z jakiego tytułu lub z jakich tytułów zaskarża się ważność małżeństwa.

KPK/83: 1677 § 3

§ 4. Post decem dies ab intimatione decreti computandos, si partes nihil opposuerunt, praeses vel ponens novo decreto causae instructionem decernat.

4° De probationibus

Can. 1364 – § 1. Defensori vinculi, partium patronis et, si in iudicio est, etiam promotori iustitiae ius est:

1° interrogationi partium, testium et peritorum adesse salvo can. 1240;

2° acta iudicialia, etsi nondum publicata, invisere et documenta a partibus producta recognoscere.¹

§ 2. Interrogationi, de qua in § 1, n. 1, partes assistere non possunt.²

Can. 1365 – Nisi probationes aliunde plenae habentur, iudex ad partium declarationes, de quibus in can. 1217, § 2, aestimandas testes de ipsarum partium credibilitate, si fieri potest, adhibeat praeter alia indicia et adnucula.³

Can. 1366 – In causis de impotentia vel de defectu consensus propter mentis morbum iudex unius periti vel plurium opera utatur, nisi ex adiunctis inutilis evidenter apparet; in ceteris causis servetur can. 1255.⁴

Can. 1367 – Si in instructione causae dubium valde probabile emerit de non secuta matrimonii consummatione, tribunal potest partibus consentientibus causam de nullitate matrimonii suspendere et instructionem complere ad obtinendam solutionem matrimonii sacramentalis non consummati; deinde acta ad Sedem Apostolicam mittat una cum petitione huius solutionis ab alterutro vel utroque coniuge facta et cum voto tribunalis et Episcopi eparchialis.⁵

¹ S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. II, 10-11; tit. III, 21-23; tit. V, 28.

² S.C. de Discip. Sacr., instr. 15 aug. 1936, art. 128.

³ S.C.S. Off., instr. a. 1858; instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. VI, art. 5; S.C. pro Eccl. Orient., instr. 10 iun. 1935, II.

§ 4. Po dziesięciu dniach od zawiadomienia o dekrete, jeżeli strony nie mają żadnych zastrzeżeń, przewodniczący lub ponens nowym dekretem zarządza instrukcję sprawy. KPK/83: 1677 § 4

4° Dowody

Kan. 1364 – § 1. obrońca węzła, obrońcy stron, a także rzecznik sprawiedliwości, jeżeli występuje w procesie, mają prawo: KPK/83: 1678 § 1
KPK/17: 1968, 1969
SN: 476, 477

1° być obecni podczas przesłuchania stron, świadków i biegłych, z zachowaniem kan. 1240; KPK/83: 1678 § 1 n. 1
KPK/17: 1968 n. 1,
1969 n. 1

2° przejrzeć akta sądowe, chociażby jeszcze nie były ogłoszone, i zapoznać się z dowodami przedłożonymi przez strony. SN: 476 n. 1, 477 n. 1
KPK/83: 1678 § 1 n. 2
KPK/17: 1968 n. 2
SN: 476 n. 2

§ 2. Strony nie mogą być obecne podczas przesłuchania, o którym w § 1 n. 1. KPK/83: 1678 § 2

Kan. 1365 – Jeśli nie ma skądinąd pełnych dowodów, sędzia, dla oceny zeznań stron według przepisu kan. 1217 § 2, powinien się posłużyć, jeżeli to możliwe, świadkami co do prawdomówności samych stron, oprócz innych poszlak i wskazówek. KPK/83: 1679
KPK/17: 1975 § 1
SN: 482 § 2

Kan. 1366 – W sprawach dotyczących impotencji lub braku zgody spowodowanej chorobą umysłową, sędzia powinien skorzystać z pomocy jednego lub kilku biegłych, chyba że z okoliczności wyraźnie wynika, że jest to bezużyteczne; w pozostałych sprawach należy zachować przepis kan. 1255. KPK/83: 1680
KPK/17: 1976, 1982
SN: 483, 489

Kan. 1367 – Jeśli podczas instrukcji sprawy wyłoni się bardzo prawdopodobna wątpliwość, dotycząca niedopełnienia małżeństwa, trybunał może zawiesić za zgodą stron sprawę nieważności, uzupełnić instrukcję do otrzymania dyspensy od małżeństwa sakramentalnego niedopełnionego, następnie przesłać akta do Stolicy Apostolskiej, wraz z prośbą o dyspensę od jednego lub obydwu małżonków i z wnioskiem trybunału oraz biskupa. KPK/83: 1681
KPK/17: 1963 § 2
SN: 471 § 2 n. 1, § 3

⁴S.C.S. Off., instr. a. 1858; instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. VI, art. 5; S.C. pro Eccl. Orient., instr. 10 iun. 1935, IV; S.C.S. Off., decr. 12 iun. 1942.

⁵S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. VI, art. 5; S.C. pro Eccl. Orient., instr. 10 iun. 1935, I, 4; instr. 13 iul. 1953, 5; S.C. de Discip. Sacr., instr. 7 mar. 1972, I, e); S. Rom. Rotae Trib., *Normae*, 16 ian. 1982, Allegato I, 2).

5° De sententia et de appellatione

Can. 1368 – § 1. Sententia, quae matrimonii nullitatem primum declaravit, una cum appellationibus, si quae sunt, et ceteris actis iudicialibus intra viginti dies ab intimatione sententiae computandos ad tribunal appellationis ex officio mittatur.¹

§ 2. Si sententia pro matrimonii nullitate lata est in primo gradu iudicii, tribunal appellationis perpensis animadversionibus defensoris vinculi et, si quae sunt, etiam partium suo decreto vel decisionem continenter confirmet vel causam ad ordinarium examen secundi gradus iudicii admitat.²

Can. 1369 – Si in gradu appellationis novum nullitatis matrimonii caput affertur, tribunal potest illud tamquam in primo gradu iudicii admittere et de illo iudicare.³

Can. 1370 – § 1. Postquam sententia, quae matrimonii nullitatem primum declaravit, in gradu appellationis confirmata est vel decreto vel altera sententia, ii, quorum matrimonium declaratum est nullum, possunt novum matrimonium celebrare statim ac decretum vel altera sententia ipsis intimata est, nisi id prohibetur vetito ipsi sententiae vel decreto apposito aut ab Hierarcha loci statuto.⁴

§ 2. Can. 1325 servandus est, etsi sententia, quae matrimonii nullitatem declaravit, non altera sententia, sed decreto confirmata est.

Can. 1371 – Statim ac sententia facta est executiva, Vicarius iudicialis debet eandem notificare Hierarchae loci, ubi matrimonium celebratum est; hic Hierarcha vero curare debet, ut quam primum de declarata nullitate matrimonii et de vetitis forte statutis in libris matrimoniorum et baptizatorum mentio fiat.

¹ S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. IV, 25; Paulus VI, litt. *Cum matrimonialium*, 8 sep. 1973, VIII, § 1.

² Paulus VI, litt. *Cum matrimonialium*, 8 sep. 1973, VIII, §§ 2-3. – Pont. Comm. Decr. Conc. Vat. II interpr., resp. 31 oct. 1973; resp. 14 feb. 1974; resp. 1 iul. 1976.

5° Wyrok i apelacja

Kan. 1368 – § 1. Wyrok orzekający za pierwszym razem nieważność małżeństwa, wraz z apelacjami, jeśli takie są, i pozostałymi aktami sądowymi, należy przesłać z urzędu do trybunału apelacyjnego, w ciągu dwudziestu dni od ogłoszenia wyroku. KPK/83: 1682 § 1
KPK/17: 1986
SN: 493

§ 2. Jeżeli wyrok za nieważnością małżeństwa został wydany na pierwszym stopniu sądu, trybunał apelacyjny, po zapoznaniu się z uwagami obrońcy węzła i, jeżeli takie są, także stron, swoim dekretem albo bez zwłoki potwierdza rozstrzygnięcie, albo dopuszcza sprawę do zwyczajnego rozpatrzenia na drugim stopniu sądu. KPK/83: 1682 § 2

Kan. 1369 – Jeżeli na stopniu apelacyjnym zgłoszono nowy tytuł nieważności małżeństwa, trybunał może go dopuścić i rozstrzygnąć jako pierwsza instancja. KPK/83: 1683
SN: 494

Kan. 1370 – § 1. Po tym, gdy wyrok stwierdzający za pierwszym razem nieważność małżeństwa zostanie potwierdzony w trybunale apelacyjnym czy to dekretem, czy drugim wyrokiem, ci, których małżeństwo zostało orzeczone za nieważne, mogą zawrzeć nowe małżeństwo zaraz, gdy dekret lub drugi wyrok zostanie im podany do wiadomości, chyba że zostało to zabronione zakazem zamieszczonym w wyroku lub dekreście albo przez Hierarchę miejsca. KPK/83: 1684 § 1
KPK/17: 1987
SN: 495

§ 2. Przepisy kan. 1325 należy zachować również, jeżeli wyrok, który orzekł nieważność małżeństwa, został potwierdzony nie drugim wyrokiem, lecz dekretem. KPK/83: 1684 § 2

Kan. 1371 – Zaraz gdy wyrok stał się wykonalny, wikariusz sądowy winien zawiadomić o nim Hierarchę miejsca, w którym małżeństwo zostało zawarte. On zaś ma się zatroszczyć, by w księgach małżeństw i ochrzczonych jak najszybciej dokonano adnotacji o orzeczonej nieważności małżeństwa i o ustalonych ewentualnie zakazach. KPK/83: 1685
KPK/17: 1988
SN: 496

³S.C. de Discip. Sacr., instr. 15 aug. 1936, art. 219, § 2; S. Rom. Rotae Trib., *Normae*, 16 ian. 1982, Allegato I, 1).

⁴Paulus VI, litt. *Cum matrimonialium*, 8 sep. 1973, VIII, § 3. – S.C.S. Off., instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. V, 30.

6° De processu documentali

Can. 1372 – § 1. Admissa petitione Vicarius iudicialis vel iudex ab ipso designatus potest praetermissis sollemnibus ordinarii processus, sed citatis partibus et cum interventu defensoris vinculi matrimonii nullitatem sententia declarare, si ex documento, quod nulli contradictioni vel exceptioni est obnoxium, certo constat de exsistentia impedimenti dirimentis vel de defectu formae celebrationis matrimonii iure praescriptae, dummodo pari certitudine pateat dispensationem datam non esse, aut de defectu validi mandati procuratoris.¹

§ 2. Si vero agitur de eo, qui formam celebrationis matrimonii iure praescriptam servare debuit, sed matrimonium attentavit coram officiali civili vel ministro acatholico, sufficit investigatio praematrimonialis, de qua in can. 784, ad comprobandum eius statum liberum.²

Can. 1373 – § 1. A sententia, de qua in can. 1372, § 1, defensor vinculi, si prudenter existimat vel vitia vel dispensationis defectum non esse certa, appellare debet ad iudicem tribunalis secundi gradus, ad quem acta sunt mittenda quique scripto certior faciendus est agi de processu documentali.³

§ 2. Integrum manet parti, quae se gravatam putet, ius appellandi.

Can. 1374 – Iudex tribunalis secundi gradus cum interventu defensoris vinculi et auditis partibus decernat, utrum sententia sit confirmanda an potius procedendum in causa sit ad ordinariam normam iuris; quo in casu eam remittit ad tribunal primi gradus.⁴

7° Normae generales

Can. 1375 – Causae ad matrimonii nullitatem declarandam non possunt iudicio contentioso summario tractari.

¹ S.C.S. Off., decr. 21 iun. 1912, ad 2; 10 maii 1941, ad III; Paulus VI, litt. *Cum matrimonialium*, 8 sep. 1973, X-XI.

² Pont. Comm. Cod. Iur. Can. Auth. Interpr., resp. 11 iul. 1984, II.

6° Proces oparty na dokumentach

Kan. 1372 – § 1. Po przyjęciu skargi wikariusz sądowy lub sędzia przez niego wyznaczony, pomijając formalności zwyczajnego procesu, ale wzywając strony z udziałem obrońcy węzła, może orzec nieważność małżeństwa, jeśli z dokumentu, który nie podlega żadnemu sprzeciwowi lub zarzutowi, wynika w sposób pewny istnienie przeszkody zrywającej lub brak przepisanej prawem formy zawarcia małżeństwa, jeżeli z taką samą pewnością wiadomo, że dyspensa nie została udzielona albo że pełnomocnik nie posiadał ważnego zlecenia.

KPK/83: 1686
KPK/17: 1990
SN: 498

§ 2. Jeżeli zaś chodzi o osobę, która prawnie przepisaną formę zawarcia małżeństwa powinna była zachować, lecz usiłowała zawrzeć małżeństwo wobec urzędnika świeckiego lub szafarza niekatolickiego, wystarczy badanie przedmałżeńskie, o którym w kan. 784, w celu stwierdzenia stanu wolnego tej osoby.

Kan. 1373 – § 1. Przeciwno wyrokowi, o którym w kan. 1372 § 1, obrońca węzła, jeżeli roztropnie uważa, że albo wadliwości, albo brak dyspensy nie są pewne, powinien apelować do sędziego drugiej instancji, do którego należy przesłać akta i zaznaczyć na piśmie, że chodzi o proces oparty na dokumentach.

KPK/83: 1687 § 1
KPK/17: 1991
SN: 499

§ 2. Nienaruszone pozostaje prawo do apelacji strony, która czuje się pokrzywdzona.

KPK/83: 1687 § 2

Kan. 1374 – Sędzia drugiej instancji, z udziałem obrońcy węzła i po wysłuchaniu stron, winien rozstrzygnąć, czy należy zatwierdzić wyrok, czy raczej załatwić sprawę według zwykłych przepisów prawa; w którym to wypadku odsyła ją do trybunału pierwszej instancji.

KPK/83: 1688
KPK/17: 1992
SN: 500

7° Normy ogólne

Kan. 1375 – Sumarycznym procesem spornym nie mogą być rozpatrywane sprawy dotyczące orzeczenia nieważności małżeństwa.

KPK/83: 1690

³ Paulus VI, litt. *Cum matrimonialium*, 8 sep. 1973, XII.

⁴ Paulus VI, litt. *Cum matrimonialium*, 8 sep. 1973, XIII.

Can. 1376 – In ceteris, quae ad rationem procedendi attinent, applicandi sunt, nisi rei natura obstat, canones de iudiciis in genere et de iudicio contentioso ordinario servatis normis specialibus de causis, quae ad bonum publicum spectant.

Can. 1377 – In sententia partes moneantur de obligationibus moralibus vel etiam civilibus, quibus forte tenentur, altera erga alteram et erga filios ad debitam sustentationem et educationem praestandas.

Art. II – De causis separationis coniugum

Can. 1378 – § 1. Separatio personalis coniugum, nisi aliter pro locis particularibus legitime provisum est, decerni potest decreto Episcopi eparchialis vel sententia iudicis.

§ 2. Ubi vero decisio ecclesiastica effectus civiles non sortitur vel si sententia civilis praevidetur non contraria iuri divino, Episcopus eparchialis eparchiae commorationis coniugum potest perpensis specialibus adiunctis licentiam concedere adeundi forum civile.

§ 3. Si causa versatur etiam circa effectus mere civiles matrimonii, sategat iudex, ut de licentia Episcopi eparchialis causa inde ab initio ad forum civile deferatur.

Can. 1379 – § 1. Nisi qua pars iudicium contentiosum ordinarium petit, iudicium contentiosum summarium adhibeatur.

§ 2. Si iudicium contentiosum ordinarium adhibitum est et appellatio interponitur, tribunal secundi gradus auditis partibus suo decreto vel decisionem continenter confirmet vel causam ad ordinarium examen secundi gradus iudicii admittat.

Can. 1380 – Quod attinet ad tribunalis competentiam, servetur can. 1359, nn. 2 et 3.

Can. 1381 – Iudex, antequam causam acceptat et quoties spem boni exitus perspicit, pastoralia media adhibeat, ut coniuges concilientur et ad consortium vitae coniugalis restaurandum inducantur.

Kan. 1376 – W pozostałych kwestiach dotyczących sposobu postępowania, należy stosować, jeśli nie sprzeciwia się temu natura rzeczy, kanony o procesie w ogólności i o zwyczajnym procesie spornym, z zachowaniem norm specjalnych co do spraw odnoszących się do dobra publicznego. KPK/83: 1691

Kan. 1377 – W wyroku należy upomnieć strony o zobowiązaniach moralnych lub także cywilnych, którymi ewentualnie są związane jedna strona względem drugiej i wobec dzieci, co do obowiązku utrzymania i wychowania. KPK/83: 1689

Art. II – Sprawy o separację małżonków

Kan. 1378 – § 1. Separacja osobowa małżonków, jeżeli zgodnie z przepisami prawa nie zarządzono inaczej w odniesieniu do szczególnych miejsc, może być zarządzona dekretem biskupa eparchialnego lub wyrokiem sędziego. KPK/83: 1692 § 1
CA: 119-120

§ 2. Gdzie zaś decyzja kościelna nie powoduje skutków cywilnych lub jeżeli przewiduje się, że wyrok cywilny nie będzie przeciwny prawu Bożemu, Biskup eparchialny pobytu małżonków, po rozważeniu szczególnych okoliczności, może udzielić zezwolenia na zwrócenie się do sądu świeckiego. KPK/83: 1692 § 2

§ 3. Jeśli sprawa dotyczy także czysto cywilnych skutków małżeństwa, niech sędzia stara się, by za zezwoleniem Biskupa eparchialnego, sprawa już od początku została wniesiona do sądu świeckiego. KPK/83: 1692 § 3

Kan. 1379 – § 1. Jeżeli któraś strona nie poprosi o zwyczajny proces sporny, należy zastosować sumaryczny proces sporny. KPK/83: 1693 § 1

§ 2. Jeżeli zastosowano zwyczajny proces sporny i zgłoszono apelację, trybunał drugiego stopnia po wysłuchaniu stron powinien swoim dekretem albo potwierdzić powziętą decyzję albo sprawę przekazać sądowi drugiej instancji do zwyczajnego postępowania. KPK/83: 1693 § 2

Kan. 1380 – W tym, co dotyczy właściwości trybunału, należy zachować przepisy kan. 1359 nn. 2 i 3. KPK/83: 1694

Kan. 1381 – Sędzia, zanim przyjmie sprawę i ilekroć dostrzega nadzieję dobrego wyniku, powinien zastosować środki pastoralne, by małżonkowie pogodzili się i zostali skłonieni do wznowienia małżeńskiego życia wspólnego. KPK/83: 1695

Can. 1382 – Causis de coniugum separatione interesse debet promotor iustitiae ad normam can. 1097.

Art. III – *De processu praesumptae mortis coniugis*

Can. 1383 – § 1. Quoties coniugis mors authentico documento ecclesiastico vel civili comprobari non potest, alter coniux a vinculo matrimonii solutus non habeatur nisi post declarationem de morte praesumpta ab Episcopo eparchiali factam.¹

§ 2. Hanc declarationem Episcopus eparchialis tantummodo facere potest, si peractis opportunis investigationibus ex testium depositionibus, ex fama aut ex indiciis moralem certitudinem de coniugis morte obtinuit; sola coniugis absentia, etsi diuturna, non sufficit.

§ 3. In casibus incertis et implexis Episcopus eparchialis intra fines territorii Ecclesiae patriarchalis potestatem suam exercens consulat Patriarcham; ceteri Episcopi eparchiales vero Sedem Apostolicam consulant.

§ 4. In processu praesumptae mortis coniugis requiritur interventus promotoris iustitiae, non vero defensoris vinculi.

Art. IV – *De modo procedendi ad obtinendam solutionem matrimonii non consummati aut solutionem matrimonii in favorem fidei*

Can. 1384 – Ad obtinendam solutionem matrimonii non consummati aut solutionem matrimonii in favorem fidei adamussim servantur normae speciales a Sede Apostolica latae.²

¹ Pont. Comm. Cod. Iur. Can. Auth. Interpr., resp. 26 mar. 1952, I. – Quinisext. can. 93; S. Basilius M., cann. 31, 36.

² *Quoad matrimonium non consummatum*: Trid., sess. XXIV, *De matrimonio*, can. 6; S.C. de Prop. Fide, instr. (ad Ep. Graeco-Rumen.), a. 1858; S.C.S. Off., instr. a. 1858; instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. VI, artt. 4-5; S.C. pro Eccl. Orient., instr. 10 iun. 1935; instr. 13 iul. 1953; Paulus VI, const. ap. *Regimini Ecclesiae universae*, 15 aug.

Kan. 1382 – W sprawach o separację małżonków powinien brać udział rzecznik sprawiedliwości, według przepisu kan. 1097. KPK/83: 1696

Art. III – *Proces dotyczący domniemanej śmierci współmałżonka*

Kan. 1383 – § 1. Ilekroć śmierć współmałżonka nie może być potwierdzona autentycznym dokumentem kościelnym lub świeckim, drugi małżonek nie jest uważany za wolnego od węzła małżeńskiego, chyba że Biskup eparchialny wydał deklarację o domniemanej śmierci. KPK/83: 1707 § 1
CA: 43, 59 § 2

§ 2. Biskup eparchialny może wydać taką deklarację tylko wtedy, jeżeli po przeprowadzeniu odpowiednich dochodzeń, z zeznań świadków, z rozgłosu albo z poszlak osiągnie moralną pewność o śmierci współmałżonka; sama nieobecność współmałżonka, chociażby długotrwała, nie wystarczy.

§ 3. W wypadkach niepewnych i skomplikowanych, Biskup eparchialny wykonując swoją władzę w granicach terytorium Kościoła patriarchalnego, winien zasięgnąć rady Patriarchy; pozostali zaś Biskupi eparchialni powinni zasięgnąć rady Stolicy Apostolskiej. KPK/83: 1707 § 3

§ 4. W procesie dotyczącym domniemanej śmierci współmałżonka wymaga się udziału rzecznika sprawiedliwości, nie zaś obrońcy węzła.

Art. IV – *Sposób postępowania w celu otrzymania dyspensy od małżeństwa niedopełnionego albo dyspensy ze względu na dobro wiary*

* NORMY SPECJALNE

Kan. 1384 – W celu otrzymania dyspensy od małżeństwa niedopełnionego albo dyspensy od małżeństwa dla dobra wiary, należy ściśle zachować normy specjalne wydane przez Stolicę Apostolską. KPK/83: 1698 § 1
KPK/17: 1962
SN: 470, 471
CA: 108

S. Congregatio pro Sacramentis, Litterae circulares „De processu super matrimonio rato et non consummato” 20 dec. 1986, Monitor Ecclesiasticus 112 (1987) 423-429. Congregatio pro Doctrina Fidei, Normae de conficiendo processu pro solutione vinculi matrimonialis in favorem fidei, E Civitate Vaticana 2001. * NORMY SPECJALNE

1967, 56; S.C. de Discip. Sacr., instr. 7 mar. 1972; Secret. Status, rescr. ex audientia, 15 iul. 1973; Ioannes Paulus II, const. ap. *Pastor Bonus*, 28 iun. 1988, art. 58 § 2, 67.

Quoad solutionem matrimonii in favorem fidei: S.C.S. Off., instr. 1 maii 1934; notificatio, 28 maii 1956; resp. 2 ian. 1959; resp. 12 iul. 1960; S.C. pro Doctr. Fidei, resp. 14 iul. 1967; *Instructio pro solutione matrimonii in favorem fidei et normae procedurales* ..., 6 dec. 1973.

CAPUT II

De causis ad sacrae ordinationis nullitatem declarandam

Can. 1385 – Validitatem sacrae ordinationis ius habent accusandi sive ipse clericus sive Hierarcha, cui clericus subest vel in cuius eparchia ordinatus est.

Can. 1386 – § 1. Libellus de validitate sacrae ordinationis accusanda mitti debet ad competens Curiae Romanae Dicasterium, quod decernet, utrum causa ab ipso an a tribunali ab eo designato sit agenda.¹

§ 2. Si Dicasterium causam ad tribunal remisit, servantur, nisi rei natura obstat, canones de iudiciis in genere et de iudicio contentioso ordinario, non vero canones de iudicio contentioso summario.

§ 3. Misso libello clericus ordines sacros exercere ipso iure vetatur.

Can. 1387 – Post secundam sententiam, quae nullitatem sacrae ordinationis confirmavit, clericus omnia iura statui clericali propria amittit et ab omnibus obligationibus eiusdem status liberatur.

CAPUT III

De procedura in parochis amovendis vel transferendis

Can. 1388 – In amotione vel translatione parochorum servandi sunt cann. 1389-1400, nisi iure particulari a Sede Apostolica approbato aliud statuitur.

Art. I – De modo procedendi in amotione parochorum

Can. 1389 – Si alicuius parochi ministerium aliqua de causa, etiam citra gravem ipsius culpam, noxium aut saltem inefficax evasit, parochus ab Episcopo eparchiali a paroecia amoveri potest.²

¹ Paulus VI, const. ap. *Regimini Ecclesiae universae*, 15 aug. 1968, artt. 45, 57; Ioannes Paulus II, const. ap. *Pastor Bonus*, 28 iun. 1988, artt. 58 § 2, 68.

ROZDZIAŁ II

Sprawy o orzeczenie nieważności święceń

- Kan. 1385** – Prawo zaskarżania ważności święceń posiada albo sam duchowny, albo Hierarcha, któremu duchowny podlega, albo w którego eparchii otrzymał święcenia. KPK/83: 1708
KPK/17: 1994 § 1
SN: 502 § 1
- Kan. 1386** – § 1. Skarga powodowa winna być przesłana do właściwej Dykasterii Kurii Rzymskiej, która decyduje, czy sprawa ma być prowadzona przez nią samą, czy też przez wyznaczony przez nią trybunał. KPK/83: 1709 § 1
KPK/17: 1993 § 1
SN: 501 § 1
- § 2. Jeżeli dykasteria przekazała sprawę trybunałowi, należy zachować kanony o procesach w ogólności oraz o zwyczajnym procesie spornym, nie zaś kanony o sumarycznym procesie spornym, chyba że sprzeciwia się temu natura rzeczy. KPK/83: 1710
KPK/17: 1993 § 2,
1995
SN: 501 § 2, 503-504,
506 § 2
- § 3. Po przesłaniu skargi powodowej zabrania się duchownemu wykonywania święceń, na mocy samego prawa. KPK/83: 1709 § 2
KPK/17: 1997
SN: 505
- Kan. 1387** – Po drugim wyroku, który potwierdził nieważność święceń, duchowny traci wszystkie uprawnienia właściwe stanowi duchownemu i zostaje zwolniony ze wszystkich obowiązków tego stanu. KPK/83: 1712
KPK/17: 1998 § 1
SN: 506 § 1

ROZDZIAŁ III

Procedura przy odwoływaniu lub przenoszeniu proboszczów

Kan. 1388 – Przy odwoływaniu lub przenoszeniu proboszczów należy zachować kanony 1389-1400, chyba że prawo partykularne zatwierdzone przez Stolicę Apostolską co innego stanowi.

Art. I – Sposób postępowania przy odwoływaniu proboszczów

Kan. 1389 – Gdy posługiwanie jakiegoś proboszcza, na skutek jakiejś przyczyny, nawet bez jego poważnej winy, staje się szkodliwe lub przynajmniej nieskuteczne, może on zostać odwołany z parafii przez Biskupa eparchialnego. KPK/83: 1740
KPK/17: 2147 § 1,
2157 § 1

² Trid., sess. XXI, *De ref.*, can. 6; Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 31 „Praeterea”; Paulus VI, litt. ap. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, 1, 20, § 1; Pont. Comm. Decr. Conc. Vat. II Interpr., resp. 7 iul. 1978.

Can. 1390 – Causae, ob quas parochus a sua paroecia legitime amoveri potest, hae praesertim sunt:

- 1° modus agendi, qui communioni ecclesisticae grave detrimentum vel perturbationem affert;
- 2° imperitia aut permanens mentis vel corporis infirmitas, quae parochum suis muneribus utiliter obeundis imparem reddunt;
- 3° bonae existimationis amissio penes probos et graves paroecianos vel aversio in parochum, quae praevidentur non brevi cessaturae;
- 4° gravis neglectus vel violatio obligationum parochi, quae post monitionem persistit;
- 5° mala rerum temporalium administratio cum gravi Ecclesiae damno, quoties huic malo aliud remedium afferri non potest.

Can. 1391 – § 1. Si ex instructione peracta constat adesse causam amotionis, Episcopus eparchialis rem discutiat cum duobus parochis ex coetu parochorum, quos consilium presbyterale Episcopo eparchiali proponente ad hoc stabiliter elegit, selectis; si vero exinde censet ad amotionem esse deveniendum, causa et argumentis ad validitatem indicatis parochi paterne suadeat, ut intra tempus quindecim dierum renuntiet.

§ 2. Parochus, qui est sodalis instituti religiosi vel societatis vitae communis ad instar religiosorum amoveri potest ad nutum sive Episcopi eparchialis certiore facto Superiore maiore sive Superioris maioris certiore facto Episcopo eparchiali non requisito alterius consensu.

Can. 1392 – Renuntiatio a parochi fieri potest etiam sub conditione, dummodo haec ab Episcopo eparchiali legitime acceptari possit et reapse acceptetur.

Can. 1393 – § 1. Si parochus intra praestitos dies non respondit, Episcopus eparchialis iteret invitationem prorogando tempus utile ad respondendum.

§ 2. Si Episcopo eparchiali constat parochum alteram invitationem recepisse, non autem respondisse, etsi nullo impedimento detentum, aut si parochus renuntiationem sine motivis recusat, Episcopus eparchialis decretum amotionis ferat.

- Kan. 1390** – Przyczyny, dla których proboszcz może być odwołany z parafii zgodnie z przepisami prawa, są zwłaszcza następujące: KPK/83: 1741
KPK/17: 2147 § 2
- 1° sposób postępowania, który przynosi kościelnej wspólnotie poważną szkodę lub zamieszanie; KPK/83: 1741 n. 1
  - 2° nieudolność albo trwała choroba umysłowa lub fizyczna, która czyni proboszcza nieużytecznym w wypełnianiu jego zadań; KPK/83: 1741 n. 2
KPK/17: 2147 § 2 n. 1
  - 3° utrata dobrego imienia u uczciwych i poważnych parafian lub niechęć w stosunku do proboszcza, które według przewidywania szybko nie ustaną; KPK/83: 1741 n. 3
KPK/17: 2147 § 2 n. 2, 3
  - 4° poważne zaniedbanie lub naruszanie obowiązków proboszcza, które trwa mimo upomnienia; KPK/83: 1741 n. 4
  - 5° złe zarządzanie dobrami doczesnymi, z wielką szkodą Kościoła, ilekroć temu złu nie można zaradzić innym środkiem. KPK/83: 1741 n. 5
KPK/17: 2147 § 2 n. 5

Kan. 1391 – § 1. Jeżeli na podstawie przeprowadzonego badania ustali się, że istnieje przyczyna do odwołania, Biskup eparchialny omawia sprawę z dwoma proboszczami, wybranymi z zespołu proboszczów, których rada kapłańska na propozycję Biskupa eparchialnego na stałe w tym celu wybrała; jeśli Biskup dojdzie następnie do wniosku, że należy przystąpić do odwołania, podając – do ważności – przyczynę i argumenty, radzi proboszczowi po ojcowsku, by zrezygnował w ciągu piętnastu dni. KPK/83: 1742 § 1
KPK/17: 2148 § 1, 2, 2158

§ 2. Proboszcz, który jest członkiem instytutu zakonnego lub stowarzyszenia życia wspólnego na wzór zakonników, może być odwołany tak według uznania Biskupa eparchialnego po zawiadomieniu przełożonego wyższego, jak i przez przełożonego wyższego po zawiadomieniu Biskupa eparchialnego, bez wymagania zgody drugiego. KPK/83: 1742 § 2
KPK/17: 2157 § 2

Kan. 1392 – Zrzeczenie się proboszcza może się dokonać także pod warunkiem, byleby to było możliwe do przyjęcia przez Biskupa eparchialnego i rzeczywiście zostało przyjęte, zgodnie z przepisami prawa. KPK/83: 1743
KPK/17: 2150 § 3

Kan. 1393 – § 1. Jeśli proboszcz w wyznaczonych dniach nie odpowie, Biskup eparchialny ponawia wezwanie, przedłużając czas użyteczny na odpowiedź. KPK/83: 1744 § 1
KPK/17: 2149 § 2, 2161 § 1

§ 2. Jeśli Biskup eparchialny ustali, że proboszcz otrzymał drugie wezwanie i nie odpowiedział, chociaż nie miał żadnej przeszkody, albo jeśli proboszcz nie chce zrezygnować, nie przytaczając żadnych motywów, Biskup eparchialny powinien wydać dekret odwołania. KPK/83: 1744 § 2
KPK/17: 2149 § 1

Can. 1394 – Si vero parochus causam adductam eiusque rationes oppugnat motiva allegans, quae insufficientia Episcopo eparchiali videntur, hic, ut valide agat:

- 1° invitet illum, ut inspectis actis suas impugnationes in relatione scripto danda colligat, immo probationes in contrarium, si quas habet, afferat;
- 2° deinde completa, si opus est, instructione una cum eisdem duobus parochis, de quibus in can. 1391, § 1, nisi alii propter illorum impossibilitatem sunt designandi, rem perpendat;
- 3° tandem statuatur, utrum parochus sit amovendus necne, et mox decretum de re ferat.

Can. 1395 – Amoto parochus Episcopus eparchialis consulat collatione alterius officii, si ille ad hoc idoneus est, vel pensione, prout casus fert et adiuncta permittunt.

Can. 1396 – § 1. Parochus amotus debet a parochi officio exercendo abstinere, quam primum liberam relinquere domum paroecialem et omnia, quae ad paroeciam pertinent, illi tradere, cui Episcopus eparchialis paroeciam commisit.

§ 2. Si vero de infirmo agitur, qui ex domo paroeciali sine incommodo non potest alio transferri, Episcopus eparchialis eidem relinquat domus paroecialis usum, etiam exclusivum, eadem necessitate durante.

§ 3. Pendente recursu adversus amotionis decretum Episcopus eparchialis non potest novum parochum nominare, sed per administratorem paroeciae interim provideat.¹

Art. II – De modo procedendi in translatione parochorum

Can. 1397 – Si salus animarum vel Ecclesiae necessitas aut utilitas postulat, ut parochus a sua, quam utiliter regit, ad aliam paroeciam aut ad aliud officium transferatur, Episcopus eparchialis eidem translationem scripto proponat ac suadeat, ut pro Dei atque animarum amore consentiat.²

¹ Sign. Apost., decisio, 1 nov. 1970; Pont. Comm. Decr. Conc. Vat. II Interpr., resp. 1 iul. 1971.

Kan. 1394 – Jeżeli zaś proboszcz podważa podaną przyczynę i jej podstawy, przytaczając motywy, które wydają się Biskupowi eparchialnemu niewystarczające, ten, aby mógł ważnie działać:

KPK/83: 1745
KPK/17: 2153, 2159

1° powinien go wezwać, by przejrzawszy akta, zebrał w pisemnej relacji swoje argumenty, a nawet przedstawił przeciwne dowody, jeśli takie posiada;

KPK/83: 1745 n. 1
KPK/17: 2153 § 1, 2159

2° następnie, po uzupełnieniu instrukcji, winien sprawę rozważyć, wraz z dwoma proboszczami, o których w kan. 1391 § 1, chyba że do rozważenia tej sprawy trzeba wyznaczyć innych, ponieważ ci nie mogą tego uczynić;

KPK/83: 1745 n. 2
KPK/17: 2153 § 1, 2159

3° wreszcie ma zdecydować, czy proboszcza należy odwołać czy też nie, i zaraz powinien wydać w tej sprawie dekret.

KPK/83: 1745 n. 3
KPK/17: 2153 § 3, 2161 § 1

Kan. 1395 – Biskup eparchialny powinien zadbać, by odwołanemu proboszczowi albo przydzielić inny urząd, jeżeli jest do tego zdolny, albo wyznaczyć pensję, w zależności od tego, czy przypadek i okoliczności na to pozwalają.

KPK/83: 1746
KPK/17: 2154 § 1, 2161 § 2

Kan. 1396 – § 1. Odwołany proboszcz powinien się powstrzymać od wykonywania urzędu proboszcza, jak najszybciej pozostawić wolny dom parafialny i wszystko, co należy do parafii, przekazać temu, komu Biskup eparchialny parafię powierzył.

KPK/83: 1747 § 1
KPK/17: 2156 § 1

§ 2. Jeżeli zaś chodzi o chorego, który nie może być bez trudności przeniesiony z domu parafialnego na inne miejsce, Biskup eparchialny powinien mu pozostawić używanie domu parafialnego, nawet wyłączone, na czas trwania tej konieczności.

KPK/83: 1747 § 2
KPK/17: 2156 § 2

§ 3. Podczas rekursu przeciw dekretowi odwołania Biskup eparchialny nie może mianować nowego proboszcza, ale na ten czas powinien ustanowić administratora parafialnego.

KPK/83: 1747 § 3
KPK/17: 2146 § 3

Art. II – Sposób postępowania przy przenoszeniu proboszczów

Kan. 1397 – Jeśli zbawienie dusz albo potrzeba lub pożytek Kościoła wymaga tego, by proboszcz ze swojej parafii, którą owocnie kierował, został przeniesiony do innej parafii albo na inny urząd, Biskup eparchialny powinien mu na piśmie zaproponować przeniesienie i zachęcić, aby się na nie zgodził, ze względu na miłość Boga i dusz.

KPK/83: 1748
KPK/17: 2162

² Paulus VI, litt. ap. *Ecclesiae sanctae*, 6 aug. 1966, I, 20, § 2.

Can. 1398 – Si parochus consilio ac suasionibus Episcopi eparchialis obsequi non intendit, rationes scripto exponat.

Can. 1399 – § 1. Episcopus eparchialis, si non obstantibus allatis rationibus iudicat a suo proposito non esse recedendum, cum duobus parochis ex coetu, de quo in can. 1391, § 1, selectis rationes perpendat, quae translationi favent vel obstant; si vero exinde translationem peragendam censet, paternas exhortationes parochi iteret.

§ 2. His peractis, si adhuc et parochus renuit et Episcopus eparchialis putat translationem esse faciendam, hic decretum translationis ferat statuens paroeciam elapso determinato die esse vacaturam.

§ 3. Hoc die inutiliter elapso Episcopus eparchialis paroeciam vacantem declaret.

Can. 1400 – In casu translationis serventur can. 1396, iura quaesita et aequitas.

Kan. 1398 – Jeśli proboszcz nie zamierza przyjąć rady i namowy Biskupa eparchialnego, powinien przedstawić na piśmie swoje racje. KPK/83: 1749
KPK/17: 2164

Kan. 1399 – § 1. Biskup eparchialny, jeżeli mimo przytoczonych racji uważa, że nie powinien odstępować od swojego zamierzenia, musi z dwoma proboszczami z zespołu, o którym w kan. 1391 § 1, rozważyć racje, które są za lub przeciw przeniesieniu; jeśli nadal uważa, że należy dokonać przeniesienia, powinien ponowić wobec proboszcza ojcowskie wezwanie. KPK/83: 1750
KPK/17: 2165, 2166

§ 2. Po dokonaniu tego, jeżeli i proboszcz w dalszym ciągu się wymawia i Biskup eparchialny uważa, że trzeba dokonać przeniesienia, wydaje dekret przenoszący proboszcza, postanawiając, że parafia po upływie wyznaczonego dnia będzie wakować. KPK/83: 1751 § 1
KPK/17: 2167 § 1

§ 3. Po użytecznym upływie tego dnia, Biskup eparchialny powinien ogłosić, że parafia wakuje. KPK/83: 1751 § 2
KPK/17: 2167 § 2

Kan. 1400 – W sprawach przeniesienia należy stosować przepisy kan. 1396 z zachowaniem praw nabytych i słuszności. KPK/83: 1752
KPK/17: 2146 § 3

TITULUS XXVII DE SANCTIONIBUS POENALIBUS IN ECCLESIA

CAPUT I

De delictis et poenis in genere

Can. 1401 – Cum omnem rationem in Deo, ut errantem ovem reducat, illi, qui ab Eo solvendi et ligandi potestatem acceperunt, morbo eorum, qui deliquerunt, convenientem medicinam afferant, eos arguant, obsecrent, increpent in omni patientia et doctrina, immo poenas imponant, ut vulneribus a delicto illatis medeatur ita, ut neque delinquentes ad desperationis praecipitia impellantur neque frena ad vitae dissolutionem et legis contemptum relaxentur.¹

Can. 1402 – § 1. Poena canonica per iudicium poenale in cann. 1468 - 1482 praescriptum irrogari debet firma potestate coercitiva iudicis in casibus iure expressis et reprobata contraria consuetudine.²

§ 2. Si vero iudicio auctoritatis, de qua in § 3, graves obstant causae, ne iudicium poenale fiat, et probationes de delicto certae sunt, delictum puniri potest per decretum extra iudicium ad normam cann. 1486 et 1487, dummodo non agatur de privatione officii, tituli, insignium aut de suspensione ultra annum, de reductione ad inferiorem gradum, de depositione vel de excommunicatione maiore.

§ 3. Hoc decretum praeter Sedem Apostolicam ferre possunt intra fines suae competentiae Patriarcha, Archiepiscopus maior, Episcopus eparchialis atque Superior maior instituti vitae consecratae, qui potestatem regiminis ordinariam habet, ceteris omnibus exclusis.

Can. 1403 – § 1. Etsi de delictis agitur, quae poenam secumferunt iure obligatoriam, Hierarcha audito promotore iustitiae a procedura poenali, immo a poenis irrogandis prorsus abstinere potest, dummodo ipsius Hierarchae iudicio haec omnia simul concurrant: delinquens in iudicium non-

¹ 2 Tim. 4, 2; Quinisext. can. 102; Nic. I, can. 12; Chalc. can. 16; S. Basilius M., cann. 3, 54, 74, 84; S. Gregorius Nyssen., cann. 1, 8; Protodeut. can. 3; Trid., sess. XIII, *De ref.*, „Eadem”; Vat. II, const. *Lumen gentium*, 8 „Sicut”; Paulus VI, all. 4 oct. 1969, I, „Certes”.

TYTUŁ XXVII SANKCJE KARNE W KOŚCIELE

ROZDZIAŁ I

Przestępstwa i kary w ogólności

Kan. 1401 – Skoro Bóg stara się wszelkimi sposobami przyprowadzić zbłąkaną owcę, ci, którzy otrzymali od Niego władzę związywania i rozwiązywania, mają odpowiednim lekarstwem zaradzić chorobie sprawców przestępstw, ujawniać ich, błagać i ganić z wszelką cierpliwością i umiejętnością, a co więcej, mają nakładać kary w celu takiego wyleczenia ran wyrządzonych przez przestępstwo, by ani nie zepchnąć przestępców w przepaść rozpacz, ani popuszczaniem cugli nie powodować rozluźnienia obyczajów i pogardy dla prawa.

Kan. 1402 – § 1. Kara kanoniczna powinna być nałożona przez sąd karny przepisany w kan. 1468-1482, z zachowaniem władzy karania należącej do sędziego w wypadkach określonych prawem i z odwołaniem przeciwnego zwyczaju.

§ 2. Jeśli zaś według osądu władzy, o której mowa w § 3, poważne okoliczności sprzeciwiają się ustanowieniu sądu karnego, oraz jeśli dowody przestępstwa są pewne, przestępstwo może być ukarane przez dekret pozasądowy według kan. 1486 i 1487, jednak nie poprzez pozbawienie urzędu, tytułu, insygniów ani poprzez suspensę ponad jeden rok, ani poprzez zredukowanie do niższego stopnia, ani poprzez ekskomunikę większą.

KPK/83: 1342 § 1, 2
KPK/17: 1933 § 4

§ 3. Taki dekret oprócz Stolicy Apostolskiej mogą wydać w granicach swoich kompetencji: Patriarcha, Arcybiskup większy, Biskup eparchialny oraz wyższy przełożony instytutu życia konsekrowanego, który posiada zwyczajną władzę rządzenia, z wykluczeniem wszystkich pozostałych.

Kan. 1403 – § 1. Choćby chodziło o przestępstwo, które pociąga za sobą karę prawnie obligatoryjną, Hierarcha, po wysłuchaniu rzecznika sprawiedliwości od procedury karnej, może zupełnie odstąpić od wymierzenia kary, jeśli, według osądu samego Hierarchy, zachodzą jednocze-

² Apost. can. 74; Constantinop. I, can. 6; Chalch. cann. 17, 21; Carth. cann. 12, 19-20, 28, 125; Constantinop., a. 394, „Nectarius”; Theophilus Alexandrin., cann. 6, 9; S. Cyrillus Alexandrin., can. 1.

dum delatus suum delictum Hierarchae in foro externo sincera paenitentia motus confessus est necnon de reparatione scandali et damni congrue provisum est.

§ 2. Hoc vero Hierarcha facere non potest, si de delicto agitur, quod poenam secumfert, cuius remissio auctoritati superiori reservata est, donec licentiam ab eadem auctoritate obtinuerit.

Can. 1404 – § 1. In poenis benignior est interpretatio facienda.

§ 2. Non licet poenam de persona ad personam vel de casu ad casum producere, etsi par adest ratio, immo gravior.

Can. 1405 – § 1. Qui habet potestatem legislativam, potest, quatenus vere necessarium est ad aptius providendum disciplinae ecclesiasticae, etiam leges poenales ferre necnon suis legibus etiam legem divinam aut ecclesiasticam ab auctoritate superiore latam congrua poena munire servatis suae competentiae limitibus ratione territorii vel personarum.

§ 2. Poenis iure communi in aliquod delictum statutis aliae poenae iure particulari addi possunt; id autem ne fiat nisi gravissima de causa; si vero iure communi indeterminata vel facultativa poena statuitur, iure particulari in eius locum poena determinata vel obligatoria statui potest.

§ 3. Curent Patriarchae et Episcopi eparchiales, ut leges poenales iuris particularis in eodem territorio, quatenus fieri potest, uniformes sint.

Can. 1406 – § 1. Quatenus aliquis potest praecepta imponere, eatenus potest re mature perpensa et maxima moderatione poenas determinatas per praeceptum comminari eis exceptis, quae in can. 1402, § 2 enumerantur; Patriarcha vero de consensu Synodi permanentis etiam has poenas per praeceptum comminari potest.

§ 2. Monitio cum comminatione poenarum, qua Hierarcha legem non poenalem in casibus singularibus urget, praecepto poenali aequiparatur.¹

¹ Ioannes VIII, litt. *Secundo iam*, 16 apr. 878; litt. *Miramur vos*, 16 apr. 878.

śnie wszystkie wymienione okoliczności: przestępca nie wezwany jeszcze przed sąd swoje przestępstwo wyjawi Hierarsze na forum zewnętrznym poruszony szczerą pokutą, a także zadbano o odpowiednie naprawienie zgorszenia i szkody.

§ 2. Hierarcha nie może tego uczynić, jeśli chodzi o przestępstwo, które pociąga za sobą karę, od której uwolnienie zostało zarezerwowane wyższej władzy, aż do czasu otrzymania pozwolenia od tej władzy.

Kan. 1404 – § 1. W odniesieniu do kar należy stosować interpretację łagodniejszą.

§ 2. Nie wolno rozciągać kary z osoby na osobę lub z przypadku na przypadek, nawet jeśli istnieje odpowiednia racja, a tym bardziej poważniejsza.

Kan. 1405 – § 1. Kto posiada władzę ustawodawczą, może również, o ile zachodzi rzeczywista konieczność podniesienia dyscypliny kościelnej, stanowić ustawy karne, oraz swoimi ustawami zabezpieczać, dzięki stosowanej karze, prawo Boże lub ustawę kościelną wydaną przez wyższą władzę, przy zachowaniu granic swojej kompetencji z racji terytorium lub osób.

KPK/83: 1315 § 1,
1317
KPK/17: 2214 § 2,
2221

§ 2. Do kar ustanowionych prawem wspólnym za jakiegokolwiek przestępstwo prawo partykularne może dodać inne kary; można jednak uczynić to, tylko z najpoważniejszej przyczyny; jeśli zaś prawo wspólne stanowi karę nieokreśloną lub fakultatywną, prawo partykularne może w jej miejsce ustanowić karę określoną lub obligatoryjną.

KPK/83: 1315 § 3

§ 3. Patriarchowie i Biskupi eparchialni powinni się troszczyć o to, aby – o ile to możliwe – na tym samym terytorium ustawy karne prawa partykularnego były jednakowe.

KPK/83: 1316

Kan. 1406 – § 1. O ile ktoś może ustanawiać nakazy, o tyle po dojrzałym rozważeniu sprawy i z największym umiarem może grozić karami określonymi przez nakaz, z wyjątkami wyliczonymi w kan. 1402, § 2; Patriarcha zaś może także za zgodą Stałego Synodu grozić tymi karami przez nakaz.

KPK/83: 1319 § 1, 2
KPK/17: 2220 § 1

§ 2. Upomnienie z zagrożeniem karami, za pomocą którego Hierarcha przynagla w poszczególnych przypadkach do zachowania ustaw nie-karnych, jest zrównane z nakazem karnym.

Can. 1407 – § 1. Si iudicio Hierarchae, qui poenam irrogare potest, natura delicti id patitur, poena irrogari non potest, nisi delinquens antea semel saltem monitus est, ut a delicto desisteret, dato congruo ad resipiscentiam tempore.¹

§ 2. A delicto destitisse dicendus est is, quem delicti sincere paenituit quique praeterea congruam reparationem scandali et damni dedit vel saltem serio promisit.²

§ 3. Monitio poenalis vero, de qua in can. 1406, § 2, sufficiens est, ut poena irrogari possit.

Can. 1408 – Poena reum non tenet, nisi postquam sententia vel decreto irrogata est, salvo iure Romani Pontificis vel Concilii Oecumenici aliter statuendi.³

Can. 1409 – § 1. In lege poenali applicanda, etsi lex utitur verbis praeceptivis, iudex pro sua conscientia et prudentia potest:

- 1° poenae irrogationem in tempus magis opportunum differre, si ex praepropera rei punitione maiora mala eventura praevidentur;
- 2° a poena irroganda abstinere vel poenam mitiorem irrogare, si reus emendatus est necnon de reparatione scandali et damni congrue provisum est aut si ipse reus satis ab auctoritate civili punitus est aut punitum iri praevidetur;
- 3° poenas intra aequos limites moderari, si reus plura delicta commisit et nimius videtur poenarum cumulus;
- 4° obligationem servandi poenam suspendere in favorem eius, qui omni probitate vitae hucusque commendatus primum deliquit, dummodo scandalum reparandum non urgeat; poena suspensa prorsus cessat, si intra tempus a iudice determinatum reus iterum non deliquit, secus tamquam utriusque delicti debitor gravius puniatur, nisi interim actio poenalis pro priore delicto exstincta est.

§ 2. Si poena est indeterminata neque aliter lex cavet, iudex poenas in can. 1402, § 2 recensitas irrogare non potest.

¹ Apost. cann. 15, 31; Ant. can. 5; Nic. II, can. 18; Ioannes VIII, litt. *Secundo iam*, 16 apr. 878. * Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. VII, art. II, 8-9.

² Nic. I, cann. 11-12; Chalc. can. 7; S. Petrus Alexandrin., can. 5; S. Basilius M., cann. 1 „Εδοξε”, 5, 7; Pius XII, nuntius, 5 feb. 1955, „Psicologicamente” et „Nell’applicazione”;

- Kan. 1407** – § 1. Jeśli według osądu Hierarchy, który może nałożyć karę, natura przestępstwa na to pozwala, kara nie może być nałożona, jeśli przestępca wcześniej przynajmniej jeden raz nie został upomniany, aby odstąpił od przestępstwa, i dano odpowiedni czas do zastanowienia. KPK/83: 1347 § 1
KPK/17: 2233 § 2
- § 2. Za tego, który odstąpił od przestępstwa, uważany jest ten, kto żałował szczerze przestępstwa, a ponadto odpowiednio naprawił zgorszenie i szkody lub przynajmniej poważnie to przyrzekł. KPK/83: 1347 § 2
KPK/17: 2242 § 3
- § 3. Upomnienie karne zaś, o którym mowa w kan. 1406, § 2, jest wystarczające, aby można było wymierzyć karę.
- Kan. 1408** – Kara nie wiąże winnego, chyba że została wymierzona wyrokiem lub dekretem, z zachowaniem prawa Biskupa Rzymskiego lub Soboru Ekumenicznego do postanowienia inaczej. KPK/83: 1314
KPK/17: 2217 § 1 n. 2
- Kan. 1409** – § 1. W stosowaniu ustawy karnej, chociażby ustawa używała słów nakazujących, sędzia zgodnie z własnym sumieniem i roztropnością może:
- 1° odłożyć wymierzenie kary na czas bardziej odpowiedni, jeśli przewiduje się, że z pospiesznego ukarania winnego wyniknie większe zło; KPK/83: 1344 n. 1
KPK/17: 2223 § 3 n. 1
  - 2° powstrzymać się od wymierzenia kary lub wymierzyć karę mniejszą, jeśli winny się poprawił oraz zadbano o naprawienie zgorszenia i należyte wynagrodzenie szkody, albo jeśli został już przez władzę świecką wystarczająco ukarany lub przewiduje się, że będzie ukarany; KPK/83: 1344 n. 2
KPK/17: 2223 § 3 n. 2
  - 3° kary w słusznych granicach złagodzić, jeśli winny dopuścił się wielu przestępstw i suma kar wydaje się nadmierna; KPK/83: 1346
KPK/17: 2224 § 2
  - 4° zawiesić obowiązek przestrzegania kary na korzyść tego, kto żyjąc wcześniej uczciwie dopuścił się przestępstwa po raz pierwszy, jeżeli nie sprzeciwia się temu naprawienie zgorszenia. Zawieszona kara ustaje zupełnie, jeśli w czasie określonym przez sędziego winny powtórnie nie popełni przestępstwa, inaczej jako winny obu przestępstw winien zostać surowiej ukarany, chyba że tymczasem wygasła skarga karna dotycząca pierwszego przestępstwa. KPK/83: 1349
KPK/17: 2288
- § 2. Jeśli kara jest nieokreślona, a ustawa inaczej nie stanowi, sędzia nie może wymierzyć kar określonych w kan. 1402, § 2. KPK/83: 1349
KPK/17: 2223 § 1

Paulus VI, all. 4 oct. 1969, I „Certes”. * Syn. Armen., a. 1911, 959.

³ Sard. can. 14; Carth. cann. 11-12; Quinisext. can. 2 in fine; S. Cyrillus Alexandrin., can. 1; Protodeut. cann. 13-15; Constantinop. IV, can. 10.

Can. 1410 – In poenis clerico irrogandis ei salva esse debent, quae ad congruam sustentationem sunt necessaria, nisi agitur de depositione, quo in casu Hierarcha curet, ut deposito, qui propter poenam vere indiget, quo meliore fieri potest modo, provideatur salvis semper iuribus ortis circa praecaventionem et securitatem socialem necnon assistentiam sanitariam in favorem eius eiusque familiae, si coniugatus est.¹

Can. 1411 – Nulla poena irrogari potest, postquam actio poenalis exstincta est.

Can. 1412 – § 1. Qui lege aut praecepto tenetur, adnexae eidem quoque poenae obnoxius est.

§ 2. Si, postquam delictum commissum est, lex mutatur, applicanda est lex reo favorabilior.

§ 3. Si vero lex posterior tollit legem vel saltem poenam, haec, quomodo-cumque irrogata erat, statim cessat.

§ 4. Poena reum ubique tenet etiam resoluta iure eius, qui poenam irrogavit, nisi aliter iure communi expresse cavetur.²

Can. 1413 – § 1. Nulli poenae est obnoxius, qui decimum quartum aetatis annum non explevit.

§ 2. Qui vero intra decimum quartum et duodevicesimum aetatis annum delictum commisit, puniri potest tantummodo poenis, quae privationem alicuius boni non includunt, nisi Episcopus eparchialis vel iudex in casibus specialibus aliter melius consuli posse censet eiusdem emendationi.

Can. 1414 – § 1. Poenis is tantum subicitur, qui legem poenalem vel praeceptum poenale violavit aut deliberate aut ex graviter culpabili omissione debita diligentiae aut ex graviter culpabili ignorantia legis vel praecepti.³

§ 2. Posita externa legis poenalis vel praecepti poenalis violatione praesumitur eam deliberate factam esse, donec contrarium probetur; in ce-

¹ D. 42, 1, 19; 50, 17, 173.

² Apost. cann. 12, 32; Ant. can. 6; Carth. can. 9; S. Soph. can. 1.

Kan. 1410 – Przy wymierzaniu kar duchownemu należy pozostawić mu to, co niezbędne do należytego utrzymania, chyba że chodzi o depozycję. W tym przypadku Hierarcha powinien się zatroszczyć, aby ukaranemu depozycją, który z powodu kary rzeczywiście znajduje się w niedostatku, w możliwie najlepszy sposób przyjść z pomocą, zawsze zachowując pozostałe prawa do ubezpieczenia, zabezpieczenia socjalnego oraz opieki medycznej na korzyść jego, oraz jego rodziny, o ile jest żonaty.

KPK/83: 1350 § 1, 2
KPK/17: 2299 § 3,
2303 § 2
SN: 451
CS: 57

Kan. 1411 – Żadna kara nie może zostać wymierzona po wygaśnięciu skargi karnej.

KPK/83: 1313 § 1

Kan. 1412 – § 1. Kto podlega ustawie lub nakazowi karnemu, podlega również karze z nimi związanej.

§ 2. Jeśli po popełnieniu przestępstwa zmienia się ustawa, należy stosować ustawę korzystniejszą dla winnego.

KPK/17: 2226 § 2

§ 3. Jeśli zaś ustawa późniejsza znosi ustawę lub przynajmniej karę, to kara, chociażby została wymierzona, natychmiast ustaje.

KPK/83: 1313 § 2
KPK/17: 2226 § 3

§ 4. Kara wiąże winnego wszędzie, także po ustaniu władzy tego, który karę wymierzył, chyba że prawo wspólne wyraźnie co innego zastrzeża.

KPK/83: 1351
KPK/17: 2226 § 4

Kan. 1413 – § 1. Nie podlega żadnej karze ten, kto nie ukończył czternastego roku życia.

KPK/83: 1323 n. 1
KPK/17: 2204, 2230

§ 2. Kto zaś popełnił przestępstwo pomiędzy czternastym a osiemnastym rokiem życia może zostać ukarany tylko karami nie powodującymi pozbawienia jakiegokolwiek dobra, chyba że Biskup eparchialny lub sędzia w szczególnych przypadkach co innego uzna za lepsze dla jego poprawy.

KPK/83: 1324 § 1 n. 4
KPK/17: 2204, 2230

Kan. 1414 – § 1. Karom podlega tylko ten, kto naruszył ustawę karną lub nakaz karny albo umyślnie, albo z ciężkiego zawinonego zaniedbania należytej staranności, albo z ciężkiej zawinionej ignorancji co do ustawy lub nakazu.

KPK/83: 1321 § 1, 2
KPK/17: 2195 § 1,
2, 2199, 2200 § 1

§ 2. Domniemywa się, że zewnętrzne naruszenie ustawy karnej lub nakazu karnego było umyślne, dopóki nie udowodni się czegoś przeciwnego; co

KPK/83: 1321 § 3
KPK/17: 2200 § 2

³ Quinisext. cann. 1 „Si quis., 2 „Et nulli”, 26, 93; S. Basilius M., cann. 8, 11, 27, 33, 46, 52, 54, 56-57; S. Gregorius Nyssen., can. 5; Pius XII, all. 3 oct. 1953, IV „Parmi les garanties”; all. 26 maii 1957, I, 1.

teris legibus vel praeceptis id praesumitur tantummodo, si lex vel praeceptum iterum post monitionem poenalem violatur.

Can. 1415 – Si qua adest secundum communem praxim et doctrinam canonicam circumstantia attenuans, dummodo tamen delictum adhuc habeatur, iudex poenam lege vel praecepto statutam temperare debet; immo pro sua prudentia, si censet aliter posse melius consuli rei emendationi atque reparationi scandali et damni, potest etiam a poena irroganda abstinere.¹

Can. 1416 – Si delictum a recidivo commissum est vel si alia adest secundum communem praxim et doctrinam canonicam circumstantia aggravans, iudex potest reum gravius punire, quam lex vel praeceptum statuit, non exclusis poenis in can. 1402, § 2 recensitis.²

Can. 1417 – Qui communi delinquendi consilio in delictum concurrunt neque in lege vel praecepto expresse nominantur, eisdem poenis ac auctor principalis puniri possunt vel ad prudentiam iudicis aliis poenis eiusdem vel minoris gravitatis.³

Can. 1418 – § 1. Qui aliquid ad delictum patrandum egit vel omisit nec tamen praeter suam voluntatem delictum consummavit, non tenetur poena in delictum consummatum statuta, nisi lex vel praeceptum aliter cavet.

§ 2. Si vero actus vel omissiones natura sua ad delicti executionem conducunt, auctor congrua poena puniatur, praesertim si scandalum aliudve grave damnum evenit, levioere tamen quam ea, quae in delictum consummatum constituta est.

§ 3. Ab omni poena liberatur, qui sua sponte ab incepta delicti executione destitit, si nullum ex conatu damnum aut scandalum ortum est.

¹ Apost. cann. 62, 66; Nic. I, cann. 1, 11; Anc. cann. 3, 4, 6; Quinisext. can. 93; S. Gregorius Neocaesariensis, can. 1; S. Petrus Alexandrinus, cann. 1-11; S. Athanasius Alexandrinus, can. 1 „Ἐπειδὴ”; S. Basilius M., cann. 7, 13, 52, 81-82; S. Gregorius Nyssenus, cann. 2, 5; Protodeut. can. 8; Pius XII, all. 3 oct. 1953, IV „Parmi les garanties”; all. 5 dec. 1954, „In ciñ”; all. 26 maii 1957, I, 1.

do pozostałych ustaw lub nakazów domniemywa się to jedynie wtedy, gdy ustawa lub nakaz powtórnie zostały naruszone po upomnieniu karnym.

Kan. 1415 – Jeśli istnieje według praktyki wspólnej i doktryny kanonicznej okoliczność łagodząca, byleby jednak przestępstwo nadal miało miejsce, sędzia karę ustanowioną ustawą lub nakazem może złagodzić; co więcej, zgodnie z własną roztropnością, jeśli co innego uzna za lepsze dla poprawy winnego oraz naprawienia zgorzenia i szkody, może także odstąpić od wymierzenia kary. KPK/83: 1324 § 2, 1345
KPK/17: 2218 § 1, 2223 § 3 n. 3

Kan. 1416 – Jeśli przestępstwo zostało popełnione przez recydywistę lub jeśli istnieje okoliczność obciążająca według wspólnej praktyki i doktryny kanonicznej, sędzia może ukarać winnego ciężiej niż ustawa lub nakaz stanowi, nie wykluczając kar wyliczonych w kan. 1402 § 2. KPK/83: 1326 § 1 n. 4
KPK/17: 2208 § 1

Kan. 1417 – Ci, którzy po wspólnym powzięciu przestępczego zamiaru współdziałają w przestępstwie, a nie są wyraźnie wymienieni w ustawie lub nakazie karnym, mogą być ukarani tymi samymi karami co główny sprawca albo, według roztropności sędziego, innymi karami takiej samej lub mniejszej ciężkości. KPK/83: 1329 § 1
KPK/17: 2209 § 1, 2231

Kan. 1418 – § 1. Kto uczynił coś dla dokonania przestępstwa lub czegoś zaniechał, jednak wbrew własnej woli nie zdołał go dokonać, nie podlega karze ustanowionej za popełnienie przestępstwa, chyba że ustawa lub nakaz inaczej zastrzega. KPK/83: 1328 § 1
KPK/17: 2212 § 1, 2213 § 1

§ 2. Jeśli działanie lub zaniechanie z natury swej prowadzą do dokonania przestępstwa, sprawca powinien być ukarany odpowiednią karą, przede wszystkim jeśli wyrządził zgorzenie lub inną poważną szkodę; lżejszą jednak niż ta, która została ustanowiona za popełnienie przestępstwa. KPK/83: 1328 § 2
KPK/17: 2212 § 2, 2235

§ 3. Od wszelkiej kary zostaje uwolniony ten, kto dobrowolnie odstąpił od powziętego zamiaru popełnienia przestępstwa, jeśli z usiłowania nie wynikła żadna szkoda lub zgorzenie. KPK/83: 1328 § 2
KPK/17: 2213 § 3, 2235

² Anc. cann. 16-17; Quinisext. can. 4; S. Basilius M., cann. 7, 36, 44, 46; S. Gregorius Nyssen., can. 4 „Πλην”; Constantinop. IV, can. 17 „Quisquis”; Trid., sess. XXV, *De ref.*, cap. 14; Pius V, const. *Cum primum*, 1 apr. 1566, § 8.

³ Chalc. can. 27; Quinisext. can. 34; S. Basilius M., cann. 30, 71; Trid., sess. XXIV, *De ref. circa matrimonium*, cap. 6; sess. XXV, *De regularibus*, cap. 18; Sixtus V, const. *Effraenatam*, 29 oct. 1588, § 7.

Can. 1419 – § 1. Qui a lege poenali dispensare potest vel a praecepto poenali eximere, potest etiam poenam vi eiusdem legis vel praecepti irrogatam remittere.¹

§ 2. Potest praeterea lege vel praecepto poenali aliis quoque potestas conferri poenas remittendi.

Can. 1420 – § 1. Poenam vi iuris communis irrogatam remittere potest:²

1° Hierarcha, qui iudicium poenale promovit vel decreto poenam irrogavit;

2° Hierarcha loci, ubi reus actu commoratur, consulto vero Hierarcha, de quo in n. 1.

§ 2. Hae normae valent etiam circa poenas vi iuris particularis vel praecepti poenalis irrogatis, nisi aliter iure particulari Ecclesiae sui iuris caveatur.

§ 3. Poenam vero a Sede Apostolica irrogatam sola Sedes Apostolica remittere potest, nisi Patriarchae vel aliis remissio poenae delegatur.

Can. 1421 – Remissio poenae vi aut metu gravi aut dolo extorta ipso iure nulla est.

Can. 1422 – § 1. Remissio poenae dari potest etiam inscio reo vel sub condicione.³

§ 2. Remissio poenae dari debet scripto, nisi gravis causa aliud suadet.

§ 3. Caveatur, ne petitio remissionis poenae vel ipsa remissio divulgetur, nisi quatenus id vel utile est ad rei famam tuendam vel necessarium ad scandalum reparandum.

Can. 1423 – § 1. Salvo iure Romani Pontificis remissionem cuiusvis poenae sibi vel aliis reservandi, Synodus Episcoporum Ecclesiae patriarchalis vel archiepiscopalis maioris lege propter graves circumstantias lata

¹ Trid., sess. XIV, *De ref.*, can. 1; Benedictus XIV, ep. encycl. *Demandatam*, 24 dec. 1743, § 12; S.C. Ep. et Reg., decr. 16 oct. 1600, 12-13.

² Apost. cann. 12, 32; Ant. can. 6; Carth. can. 9; S. Soph. can. 1; Trid., sess. XIV, *De ref.*, can. 1; Benedictus XIV, ep. encycl. *Demandatam*, 24 dec. 1743, § 12; S.C. de Prop.

- Kan. 1419** – § 1. Ten, kto może dyspensować od ustawy karnej lub uwolnić od nakazu karnego, może także darować wymierzoną karę mocą tej ustawy lub nakazu. KPK/83: 1354 § 1
KPK/17: 2236 § 2
- § 2. Ponadto może również ustawą lub nakazem karnym udzielić innym osobom władzy darowania kar. KPK/83: 1354 § 2
KPK/17: 2236 § 1
- Kan. 1420** – § 1. Karę wymierzoną mocą prawa wspólnego może darować:
- 1° Hierarcha, który ustanowił trybunał karny lub karę wymierzył dekretem; KPK/83: 1355 § 1
KPK/17: 2236 § 1,
2237 § 1, 2, 2253 n. 3
- 2° Hierarcha miejsca, gdzie sprawca aktualnie przebywa, po zasięgnięciu rady Hierarchy, o którym mowa w n. 1. KPK/83: 1355 § 1 n. 1
KPK/17: 2236 § 1,
2237 § 1, 2, 2253 n. 3
- § 2. Te normy stosuje się również odnośnie do kar wymierzonych mocą prawa partykularnego lub nakazu karnego, chyba że inaczej zastrzega prawo partykularne Kościoła *sui iuris*. KPK/83: 1356 § 1, 2
KPK/17: 2236 § 1,
2237 § 1, 2, 2253 n. 2
- § 3. Karę wymierzoną przez Stolicę Apostolską może darować jedynie Stolica Apostolska, chyba że darowanie kary zostało delegowane Patriarsze lub komuś innemu. KPK/83: 1355 § 1,
1356 § 1
KPK/17: 2236 § 1,
2237 § 1 n. 2, 2253 n. 3
- Kan. 1421** – Darowanie kary wymuszone albo siłą, albo ciężką bojaźnią albo przymusem jest nieważne z mocy samego prawa. KPK/83: 1360
KPK/17: 2238
- Kan. 1422** – § 1. Darowanie kary może być dokonane także wtedy, gdy nie wie o tym sprawca, lub pod warunkiem. KPK/83: 1361 § 1
KPK/17: 2239 § 1
- § 2. Darowanie kary powinno być udzielone na piśmie, chyba że poważna przyczyna co innego doradza. KPK/83: 1361 § 2
KPK/17: 2239 § 2
- § 3. Należy się wystrzegać rozgłaszania prośby o darowanie kary lub samego darowania, chyba że i o ile jest potrzebne dla ochrony dobrego imienia sprawcy lub konieczne dla naprawienia zgorzenia. KPK/83: 1361 § 3
- Kan. 1423** – § 1. Z zachowaniem prawa Biskupa Rzymskiego do darowania każdej kary sobie lub innym zarezerwowanej, Synod Biskupów Kościoła Patriarchalnego lub Arcybiskupiego większego poprzez usta-

Fide, (C.G.), 17 feb. 1772. * Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. VII, art. VI, III; Syn. Armen., a. 1911, 957.

³* Syn. Armen., a. 1911, 959.

reservare potest remissionem poenarum Patriarchae vel Archiepiscopo maiori pro subditis, qui intra fines territorii Ecclesiae, cui praeest, domicilium vel quasi-domicilium habent; nemo alius potest valide sibi vel aliis reservare remissionem poenarum iure communi statutarum nisi de consensu Sedis Apostolicae.¹

§ 2. Omnis reservatio stricte est interpretanda.

Can. 1424 – § 1. Remissio poenae dari non potest, nisi reum delicti patrati sincere paenituit necnon de reparatione scandali et damni congrue provisum est.²

§ 2. Si vero iudicio illius, cui remissio poenae competit, impletae sunt hae condiciones, remissio, quatenus natura poenae spectata fieri potest, ne denegetur.³

Can. 1425 – Si quis pluribus poenis detinetur, remissio valet tantummodo pro poenis in ipsa expressis; remissio generalis autem omnes aufert poenas eis exceptis, quas in petitione reus mala fide reticuit.

Can. 1426 – § 1. Nisi alia poena iure determinata est, irrogari possunt secundum antiquas Ecclesiarum orientalium traditiones poenae, quibus imponitur aliquod grave opus religionis vel pietatis vel caritatis peragendum veluti preces determinatae, pia peregrinatio, speciale ieiunium, elemosynae, recessus spirituales.⁴

§ 2. Illi, qui has poenas non est dispositus acceptare, aliae poenae irrogentur.

Can. 1427 – § 1. Salvo iure particulari correptio publica fit coram notario vel duobus testibus aut per epistolam ita tamen, ut de receptione et tenore epistolae ex aliquo documento constet.

§ 2. Cavendum est, ne ipsa correptione publica locus detur maiori, quam par est, infamiae rei.

¹ * Syn. Armen., a. 1911, 186.

² Nic. I, cann. 11-12; Chalc. can. 7; S. Petrus Alexandrin., can. 5; S. Basilius M., can. 1 „Eδοξε”, 5, 7; Pius XII, nuntius, 5 feb. 1955, „Psicologicamente” et „Nell’applicazione”; Paulus VI, all. 4 oct. 1969, I, „Certes”. * Syn. Armen., a. 1911, 959.

wę wydaną ze względu na poważne okoliczności może zarezerwować Patriarsze lub Arcybiskupowi większemu darowanie kar w stosunku do swych podwładnych, którzy mają stałe lub tymczasowe zamieszkanie w granicach terytorium Kościoła, którym przewodzą; nikt inny nie może ważnie sobie lub innym rezerwować darowania kar ustanowionych prawem wspólnym, chyba że za zgodą Stolicy Apostolskiej.

§ 2. Każda rezerwacja powinna być interpretowana ściśle.

KPK/83: 1354 § 3
KPK/17: 2246 § 2

Kan. 1424 – § 1. Karę można darować tylko wtedy, gdy sprawca szczerze żałuje popełnionego przestępstwa oraz zadbano o odpowiednie naprawienie zgorzenia i szkody.

KPK/83: 1358 § 1
KPK/17: 2248 § 2

§ 2. Jeśli zaś według osądu osoby kompetentnej do darowania kary wypełnione zostały te warunki, darowania nie można odmówić, o ile ze względu na naturę kary jest to możliwe.

KPK/83: 1358 § 1
KPK/17: 2248 § 2

Kan. 1425 – Jeśli ktoś jest związany wieloma karami, darowanie obejmuje tylko te, które są w nim wyraźnie wymienione; natomiast darowanie ogólne obejmuje wszystkie kary, z wyjątkiem pominiętych w złej wierze w prośbie przez sprawcę.

KPK/83: 1359
KPK/17: 2249 § 2

Kan. 1426 – § 1. Jeśli inna kara nie została prawem określona, mogą być wymierzone według starożytnej tradycji Kościołów Wschodnich kary nakazujące wykonanie jakiegoś poważnego dzieła religijności, pobożności lub miłości, na przykład określone modlitwy, pobożna pielgrzymka, specjalny post, jałmużna, duchowe odosobnienie.

§ 2. Temu, kto nie jest dysponowany do przyjęcia tych kar, należy wymierzyć inne kary.

Kan. 1427 – § 1. Z zachowaniem prawa partykularnego, publiczna nagana udzielana jest w obecności notariusza lub wobec dwóch świadków lub w formie pisemnej, tak jednak, aby przyjęcie i treść pisma były możliwe do stwierdzenia na podstawie jakiegoś dokumentu.

KPK/83: 1339 § 3
KPK/17: 2309 § 2, 5

§ 2. Należy się wystrzegać, aby owa nagana publiczna nie spowodowała większej niesławy sprawcy niż jest to proporcjonalne do czynu.

³ Apost. can. 52.

⁴ Nic. I, can. 12; Anc. can. 20; Neoc. can. 1; Carth. can. 102; Quinisext. cann. 3, 41, 87; S. Petrus Alexandrin., cann. 1-3, 5-7; S. Basilius M., can. 1 „Eδοξε”; Nic. II, cann. 1, 5, 16.

Can. 1428 – Si gravitas casus fert et praecipue si agitur de recidivis, Hierarcha etiam praeter poenas per sententiam ad normam iuris irrogatas reum submittere potest vigilantiae modo per decretum administrativum determinato.

Can. 1429 – § 1. Prohibitio commorandi in certo loco vel territorio tantum clericos vel religiosos vel sodales societatis vitae communis ad instar religiosorum afficere potest, praescriptio vero commorandi in certo loco vel territorio non nisi clericos eparchiae ascriptos salvo iure institutorum vitae consecratae.¹

§ 2. Ut praescriptio commorandi in certo loco vel territorio irrogetur, requiritur consensus Hierarchae loci, nisi agitur vel de domo instituti vitae consecratae iuris pontificii vel patriarchalis, quo in casu requiritur consensus Superioris competentis, vel de domo clericis plurium eparchiarum paenitentibus vel emendandis destinata.

Can. 1430 – § 1. Privationes poenales afficere possunt tantum illas potestates, officia, ministeria, munera, iura, privilegia, facultates, gratias, titulos, insignia, quae sunt sub potestate auctoritatis poenam constituentis vel Hierarchae, qui iudicium poenale promovit vel decreto eam irrogat; idem valet pro translatione poenali ad aliud officium.²

§ 2. Potestatis ordinis sacri privatio dari non potest, sed tantum prohibitio omnes vel aliquos eius actus exercendi ad normam iuris communis; item dari non potest privatio graduum academicorum.

Can. 1431 – § 1. Excommunicatione minore puniti privantur susceptione Divinae Eucharistiae; excludi insuper possunt a participatione in Divina Liturgia, immo etiam ab ingressu in ecclesiam, si in ea cultus divinus publice celebratur.³

¹ Chalc. can. 23; Quinisext. can. 41; Nic. II, can. 19; Protodeut. cann. 2, 5.

² Apost. cann. 27, 29; Anc. can. 14; Sard. can. 20; Carth. cann. 25, 70, 104; Quinisext. can. 26; Protodeut. can. 5; Constantinop. IV, can. 8. * Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. XV, art. VI, 2; Syn. Armen., a. 1911, 949-950.

³ S. Gregorius Neocesariensis, can. 11; Apost. cann. 5, 8-10, 12, 16, 24, 29-31, 36, 43, 45, 48, 54, 56-59, 63-67, 69-73, 76, 84; Nic. I, cann. 11-12, 16; Anc. cann. 16, 21; Neoc. can. 1; Ant. cann. 11, 17; Laod. can. 9; Gang. cann. 1-20; Eph. cann. 6-7; Chalc. cann. 2, 4, 8, 15-16, 20, 27; Carth. cann. 29, 79, 106; Quinisext. cann. 4-5, 11, 13, 27, 47, 50-51,

Kan. 1428 – Jeśli powaga przypadku tak doradza, a zwłaszcza jeśli chodzi o recydywę, Hierarcha może oprócz kar wymierzonych wyrokiem stosownie do norm prawa dodać dekretem administracyjnym określony sposób nadzoru.

Kan. 1429 – § 1. Zakaz przebywania na określonym miejscu lub terytorium może dotyczyć tylko duchownych, zakonników lub członków stowarzyszeń życia wspólnego na wzór zakonników; natomiast nakaz przebywania na określonym miejscu lub terytorium tylko duchownych należących do eparchii, z zachowaniem prawa instytutów życia konsekrowanego. KPK/83: 1337 § 1

§ 2. Do wydania nakazu przebywania na określonym miejscu lub terytorium wymagana jest zgoda Hierarchy miejsca, chyba że odnosi się to albo do domu instytutu życia konsekrowanego na prawie papieskim lub patriarszym, w którym to przypadku wymagana jest zgoda kompetentnego przełożonego, albo do domu wyznaczonego dla wielu duchownych eparchialnych dla pokuty lub poprawy. KPK/83: 1337 § 2
KPK/17: 2301

Kan. 1430 – § 1. Pozbawienia karne mogą dotyczyć tylko tej władzy, urzędów, posług, zadań, praw, przywilejów, uprawnień, łask, tytułów, odznaczeń, które znajdują się pod władzą przełożonego ustanawiającego karę lub Hierarchy, który ustanowił sąd karny lub je wymierzył dekretem; to samo dotyczy karnego przeniesienia na inny urząd. KPK/83: 1338 § 1

§ 2. Nie można pozbawić władzy święceń, lecz tylko zabronić wykonywania wszystkich lub niektórych jej aktów według norm prawa wspólnego; również nie można pozbawić kogoś stopni akademickich. KPK/83: 1338 § 2
KPK/17: 2303 § 1

Kan. 1431 – § 1. Ukarani ekskomuniką mniejszą są pozbawieni prawa przyjęcia Boskiej Eucharystii; mogą być ponadto wykluczeni z uczestnictwa w Boskiej Liturgii, a także wstępu do kościoła, jeśli w nim jest sprawowany publiczny kult Boży. KPK/83: 1332
KPK/17: 2275 n. 1,
2, 2277

53-56, 58-59, 61-62, 64, 67-68, 71, 73-74, 76-77, 79-81, 86-88, 94, 96-97, 99, 101; S. Gregorius Neocesariensis, cann. 5, 7-9; S. Basilius M., cann. 2, 4, 7, 19, 22, 25, 34, 38, 44, 53, 56-68, 72-73, 75-83; S. Gregorius Nyssensis, cann. 3, 4, „Εστυ”, 5 „Επι”, 7; S. Gennadius CP., can. 1; Nic. II, cann. 1, 5-6; Protodeut. cann. 3-4, 8, 10, 12-13; Constantinop. IV, cann. 2, 7, 9, 14-16, 23. * *De interdicto*: Syn. Libanensis Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. VI, 6; Syn. Sciarfen Syrorum, a. 1888, cap. XV, art. V, 4-6; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. VII, art. IV; Syn. Armen., a. 1911, 940-944.

§ 2. Ipsa sententia vel decreto, quo haec poena irrogatur, definiri debet eiusdem poenae extensio et, si casus fert, duratio.

Can. 1432 – § 1. Suspendio potest esse vel ab omnibus vel aliquibus actibus potestatis ordinis aut regiminis, ab omnibus vel aliquibus actibus vel iuribus cum officio, ministerio vel munere conexis; eiusdem vero extensio ipsa sententia vel decreto, quo poena irrogatur, definiatur, nisi iure iam determinata est.¹

§ 2. Nemo suspendi potest nisi ab actibus, qui sunt sub potestate auctoritatis poenam constituentis vel Hierarchae, qui iudicium poenale promovet vel decreto suspensionem irrogat.

§ 3. Suspendio numquam afficit validitatem actuum nec ius habitandi, si quod reus ratione officii, ministerii vel muneris habet; suspendio vero vetans fructus, remunerationes, pensiones aliudve percipere secumfert obligationem restituendi, quidquid illegitime, etsi bona fide, perceptum est.

Can. 1433 – § 1. Clericus ad inferiorem gradum reductus vetatur illos actus potestatis ordinis et regiminis exercere, qui huic gradui consentanei non sunt.²

§ 2. Clericus vero a statu clericali depositus privatur omnibus officiis, ministeriis aliisque muneribus, pensionibus ecclesiasticis et qualibet potestate delegata; fit ad ea inhabilis; potestatem ordinis exercere prohibetur; promoveri non potest ad superiores ordines sacros et laicis, ad effectus canonicos quod attinet, aequiparatur firmis can. 396 et 725.³

Can. 1434 – § 1. Excommunicatio maior vetat praeter omnia illa, de quibus in can. 1431, § 1, et alia sacramenta suscipere, sacramenta et

¹Nic. I, cann. 2, 18; Anc. cann. 1-2, 10; Ant. can. 3; Quinisext. cann. 3, 26; S. Basilius M., cann. 3, 12, 51, 70, 88; Nic. II, can. 4; Constantinop. IV, can. 14; Trid., sess. XIV, *De ref.*, can. 1; S.C. de Prop. Fide, instr. 20 oct. 1884. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. VI, 4; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. XV, art. V, 1-3; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. VII, art. V; Syn. Armen., a. 1911, 934-938.

²Apost. cann. 53, 55, 58-60, 62-66, 68-70, 83-84; Anc. can. 18; Neoc. can. 10; Ant. can. 11; Eph. cann. 2-6; Chalc. cann. 2, 10, 12, 18, 22, 27, 29; Quinisext. cann. 7, 20, 34, 92; S. Basilius M., cann. 3, 32; S. Gennadius CP., can. 1; Protodeut. cann. 10, 16; Constantinop. IV, cann. 2, 4-5, 7-8.

§ 2. W wyroku lub dekreście wymierzającym tę karę powinien być określony zakres tej kary i, jeśli przypadek tego wymaga, czas jej trwania.

Kan. 1432 – § 1. Suspensa może dotyczyć albo wszystkich, albo niektórych aktów władzy święceń lub rządzenia, wszystkich lub niektórych aktów lub praw związanych z urzędem, posługą lub zadaniem; jej zakres określa sam wyrok lub dekret, który karę wymierza, chyba że został już określony przez prawo.

KPK/83: 1333 § 1,
1334 § 1
KPK/17: 2279 § 2

§ 2. Nikt nie może zostać ukarany suspensą dotyczącą aktów innych niż te, które znajdują się pod władzą przełożonego ustanawiającego karę lub Hierarchy, który ustanowił sąd karny lub wydał dekret suspensy.

KPK/83: 1333 § 3 n. 1
KPK/17: 2282

§ 3. Suspensa nigdy nie dotyczy ważności aktów ani prawa do mieszkania, jeśli takie sprawca z racji urzędu, posługi lub zadania posiada; suspensa zaś zabraniająca pobierania dochodów, wynagrodzeń, pensji i innych podobnych, zawiera w sobie obowiązek zwrotu tego, co zostało bezprawnie przyjęte, nawet w dobrej wierze.

KPK/83: 1333 § 1,
3, 4, 1336 § 1 n. 3
KPK/17: 2280 § 1, 2

Kan. 1433 – § 1. Duchownemu zredukowanemu do niższego stopnia zabrania się wykonywania tych aktów władzy święceń i rządzenia, które nie odpowiadają temu stopniowi.

§ 2. Duchownemu zaś wykluczonemu ze stanu duchownego zabrania się pełnienia wszystkich urzędów, posług i innych zadań, wynagrodzeń kościelnych i jakiegokolwiek władzy delegowanej; staje się do ich pełnienia niezdolnym; zabrania mu się wykonywania władzy święceń; nie może być promowany do wyższych święceń i zostaje zrównany ze świeckim, co do skutków kanonicznych, z zachowaniem kan. 396 i 725.

KPK/83: 1336 § 1 n. 5
KPK/17: 2298 n. 12

Kan. 1434 – § 1. Ekskomunika większa, oprócz tego wszystkiego, o czym mowa w kan. 1431 § 1, zabrania przyjmowania pozostałych sakra-

KPK/83: 1331 § 1, 2
KPK/17: 2259 § 1,
2260 § 1, 2261 §
2263, 2264, 2265 § 1

³ Apost. cann. 3, 5-7, 20, 25, 27, 29-31, 35, 47, 49-50, 50*, 51-53, 60, 63-66, 70, 81; Nic. I, cann. 2, 17-18; Neoc. can. 1; Ant. cann. 1, 3, 5, 10, 16; Chalc. can. 29; Carth. cann. 15, 80, 105; Constantinop., a. 394; Quinisext. cann. 4-6, 9-13, 15, 17, 22-24, 28, 31-33, 50-51, 55-56, 62, 67, 77, 79-81, 86, 88, 97; S. Basilius M., can. 55, 70; Timotheus Alexandrin., can. 26; Theophilus Alexandrin., can. 3; S. Gennadius CP., can. 1 „*Ισθι*”; Protodeut. cann. 2, 8, 10-14; Constantinop. IV, cann 10, 13-14, 17 „*Quisquis*”, 19 „*Quisquis*”, 20, 23-24, 26-27; S. Soph. can. 1. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. VI, 5; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. IV, art. VI, 3-6; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. VII, art. VII, 4-5; Syn. Armen., a. 1911, 951-952.

sacramentalia ministrare, officiis, ministeriis vel muneribus quibuslibet fungi, actus regiminis ponere, qui, si tamen ponuntur, ipso iure nulli sunt.¹

§ 2. Excommunicatione maiore punitus a participatione in Divina Liturgia et in aliis quibuslibet publicis celebrationibus cultus divini arcendus est.

§ 3. Excommunicatione maiore punitus vetatur frui privilegiis antea sibi concessis; non potest valide consequi dignitatem, officium, ministerium aliudve munus in Ecclesia vel pensionem nec fructus his adnexos facit suos; caret etiam voce activa et passiva.

Can. 1435 – § 1. Si poena vetat suscipere sacramenta vel sacramentalia, vetitum suspenditur, dum reus in periculo mortis versatur.²

§ 2. Si poena vetat ministrare sacramenta vel sacramentalia vel ponere actum regiminis, vetitum suspenditur, quoties id necessarium est ad consulendum christifidelibus in periculo mortis constitutis.

CAPUT II

De poenis in singula delicta

Can. 1436 – § 1. Qui aliquam veritatem fide divina et catholica credendam denegat vel eam in dubium ponit aut fidem christianam ex toto repudiat et legitime monitus non respiscit, ut haereticus aut apostata excommunicatione maiore puniatur, clericus praeterea aliis poenis puniri potest non exclusa depositione.³

¹ Apost. cann. 13, 28, 51, 62; Neoc. can. 2; Gang. cann. 1-20 (sensu *Epistolae Synodicae* praeviae, in fine); Ant. cann. 1-2, 4; Laod., cann. 29, 34-36; Sard. can. 2; Carth. cann. 11, 81, 109-116; S. Basilius M., can. 88 in fine; S. Gregorius Nyssen., can. 2; Constantinop. IV, cann. 2-3, 6, 11, 16, 17 „Quisquis”, 19 „Quisquis”, 21-22, 26; S. Soph. cann. 1, 3; Martinus V (in Constantien.), const. *Ad evitanda*, a. 1418; Leo X, const. *Exsurge Domine*, 15 iun. 1520, error 23, Martini Luther, damn.; Benedictus XIV, litt. encycl. *Inter praeteritos*, 3 dec. 1749, § 48; Pius VI, const. *Auctorem fidei*, 28 aug. 1794, prop. 46, Synodi Pistorien., damn. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CXLVIII; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. VII, art. III; Syn. Armen., a. 1911, 929-933.

mentów, sprawowania sakramentów i sakramentaliów, urzędów, posług lub jakichkolwiek zadań, wykonywania aktów władzy rządzenia, które to akty, jeśli są jednak wykonywane, są nieważne z mocy samego prawa.

§ 2. Zabrania się ukaranemu ekskomuniką większą uczestniczenia w Boskiej Liturgii i w jakichkolwiek innych publicznych celebracjach kultu Bożego. KPK/83: 1331 § 2
KPK/17: 2259 § 2

§ 3. Ukaranemu ekskomuniką większą zabrania się korzystania z przywilejów wcześniej mu udzielonych; nie może ważne otrzymać w Kościele godności, urzędu, posługi i innego zadania, a wynagrodzenie i dochody z nimi związane nie stanowią jego własności; jest także pozbawiony czynnego i biernego prawa głosu. KPK/83: 171 § 1,
1331 § 2
KPK/17: 2263, 2265
§ 1, 2266

Kan. 1435 – § 1. Jeśli kara zabrania przyjmowania sakramentów lub sakramentaliów, zakaz ten zostaje zawieszony, gdyby sprawca znalazł się w niebezpieczeństwie śmierci. KPK/83: 1352 § 1

§ 2. Jeśli kara zabrania sprawowania sakramentów lub sakramentaliów lub wykonywania aktów władzy rządzenia, zakaz zostaje zawieszony, ilekroć jest to konieczne dla udzielenia posługi chrześcijanom znajdującym się w niebezpieczeństwie śmierci. KPK/83: 1335
KPK/17: 2261 § 3,
2275 n. 2, 2284

ROZDZIAŁ II

Kary za poszczególne przestępstwa

Kan. 1436 – § 1. Kto zaprzecza jakiejś prawdzie, w którą należy wierzyć wiarą boską i katolicką lub ją poddaje w wątpliwość, albo porzuca całkowicie wiarę chrześcijańską i zgodnie z prawem upomniany nie poprawia się, jako heretyk albo apostata powinien zostać ukarany ekskomuniką większą; duchowny może zostać ukarany oprócz tego innymi karami, nie wyłączając depozycji. KPK/83: 1364 § 1, 2
KPK/17: 2314 § 1

² Nic. I, can. 13; Anc. can. 6; Neoc. can. 2; S. Dionysius Alexandrin., can. 5; S. Basilius M., can. 5; S. Gregorius Nyssen., cann. 2, 5, (b); Pius IX, litt. ap. *Cum catholica Ecclesia*, 26 mar. 1860, 7.

³ Apost. can. 62; Constantinop. I, can. 6; Carth. can. 93; S. Petrus Alexandrin., cann. 1-12; S. Basilius M., cann. 73, 81; S. Gregorius Nyssen., cann. 2-3; Timotheus Alexandrin., can. 9. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. I, „Quia verro”; Syn. Armen., a. 1911, 952, a).

§ 2. Praeter hos casus, qui pertinaciter respuit doctrinam, quae a Romano Pontifice vel Collegio Episcoporum magisterium authenticum exercentibus ut definitive tenenda proponitur, vel sustinet doctrinam quae ut erronea damnata est, nec legitime (monitus) respiscit, congrua poena puniatur.

Can. 1437 – Qui subiectionem supremae Ecclesiae auctoritati aut communionem cum christifidelibus eidem subiectis detrectat et legitime monitus oboedientiam non praestat, ut schismaticus excommunicatione maiore puniatur.¹

Can. 1438 – Qui consulto omittit commemorationem Hierarchae in Divina Liturgia et in laudibus divinis iure praescriptam, si legitime monitus non respiscit, congrua poena puniatur non exclusa excommunicatione maiore.²

Can. 1439 – Parentes vel parentum locum tenentes, qui filios in religione acatholica baptizandos vel educandos tradunt, congrua poena puniuntur.

Can. 1440 – Qui normas iuris de communicatione in sacris violat, congrua poena puniri potest.

Can. 1441 – Qui res sacras in usum profanum vel in malum finem adhibet, suspendatur vel a Divina Eucharistia suscipienda prohibeatur.³

Can. 1442 – Qui Divinam Eucharistiam abiecit aut in sacrilegum finem abduxit vel retinuit, excommunicatione maiore puniatur et, si clericus est, etiam aliis poenis non exclusa depositione.⁴

¹ Apost. can. 31; Gang. can. 6; Ant. can. 5; Constantinop. I, can. 6; Carth. cann. 10-11, 53, 93; S. Basilius M., can. 1; Constantinop. IV, can. 10; Protodeut. cann. 13-15.

² Protodeut. cann. 13-15. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. I „Eadem”.

³ Apost. can. 73; Protodeut. can. 10; Nic. II, actio VII; Clemens XIII, const. *Gravissimum*, 6 mar. 1759, § 1. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars I, cap. I, 16; Syn. Armen., a. 1911, 952, h).

⁴ Innocentius XI, const. *Ad nostri apostolatus*, 12 mar. 1677, § 2; Alexander VIII, const. *Cum alias*, 22 dec. 1690, § 3; Benedictus XIV, const. *Ab augustissimo*, 5 mar.

§ 2. Poza tymi wypadkami, ten kto z uporem odrzuca prawdę, która została uznana za definitywnie obowiązującą przez Biskupa Rzymskiego lub Kolegium Biskupów mocą autentycznego Urzędu Nauczycielskiego, albo kto głosi doktrynę potępioną przez nich jako błędną i nie odwołuje tego, gdy zostanie prawnie upomniany, powinien zostać ukarany odpowiednią karą.

KPK/83: 1371 n. 1
KPK/17: 2317
Treść kan. 1436 § 2
zmieniona listem
apostolskim Jana
Pawła II *Ad tuendam
fidem* z dnia 18 maja
1998 r. (AAS 90
(1998) s. 457-461).

Kan. 1437 – Kto odmawia uznania zwierzchnictwa najwyższej władzy Kościoła lub utrzymywania wspólnoty z chrześcijanami jej podlegającymi, i prawnie upomniany nie okaże posłuszeństwa, jako schizmatyk powinien zostać ukarany ekskomuniką większą.

KPK/83: 1364 § 1
KPK/17: 2314 § 1 n. 1

Kan. 1438 – Kto świadomie opuścił w Boskiej Liturgii i w Liturgii Godzin prawem nakazane wspomnienie Hierarchy, jeśli zgodnie z prawem upomniany nie poprawił się, powinien zostać ukarany odpowiednią karą, nie wyłączając ekskomuniki większej.

Kan. 1439 – Rodzice lub ich zastępcy, którzy oddają dzieci do chrztu lub na wychowanie w religii akatolickiej, powinni zostać ukarani odpowiednią karą.

KPK/83: 1366
KPK/17: 2319 § 1 n.
2, 3, 4

Kan. 1440 – Kto narusza normy prawa o współuczestnictwie w rzeczach świętych, może zostać ukarany odpowiednią karą.

KPK/83: 1365
KPK/17: 2316

Kan. 1441 – Kto przeznaczona rzecz świętą do użytku świeckiego lub używa w złym celu, powinien zostać ukarany suspensą albo zakazem przyjmowania Boskiej Eucharystii.

KPK/83: 1376
KPK/17: 2325, 2329

Kan. 1442 – Kto Boską Eucharystię porzucił albo w celu świętokradczym zabrał lub zatrzymał, powinien zostać ukarany ekskomuniką większą oraz, jeśli jest duchownym, także innymi karami, nie wyłączając depozycji.

KPK/83: 1367
KPK/17: 2320

1744; S.C. Ep. et Reg., ep. encycl. 9 feb. 1751; Clemens XIII, const. *Gravissimum*, 6 mar. 1759, §§ 2-4; S.C.S. Off., decr. 21 iul. 1934, X. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars I, cap. I, 16; Syn. Armen., a. 1911, 952, h).

Kan. 1442 – Wyrażenie „porzucić” oznacza każdą czynność dokonaną przeciwko Świętym Postaciom dobrowolnie i w sposób ciężko zawiniony (Int. z dnia 4 czerwca 1999 r. – AAS 91 (1999) s. 918).

* INTERPRETACJA

Can. 1443 – Qui Divinae Liturgiae vel aliorum sacramentorum celebrationem simulavit, congrua poena puniatur non exclusa excommunicatione maiore.¹

Can. 1444 – Qui periurium commisit coram auctoritate ecclesiastica aut qui, etsi iniuratus, iudici legitime interroganti scienter falsum affirmavit aut verum occultavit aut qui ad haec delicta induxit, congrua poena puniatur.²

Can. 1445 – § 1. Qui vim physicam in Episcopum adhibuit vel aliam gravem iniuriam in ipsum iniecit, congrua poena puniatur non exclusa, si clericus est, depositione; si vero idem delictum in Metropolitanam, Patriarcham vel immo Romanum Pontificem commissum est, reus puniatur excommunicatione maiore, cuius remissio in ultimo casu ipsi Romano Pontifici est reservata.³

§ 2. Qui id egit in alium clericum, religiosum, sodalem societatis vitae communis ad instar religiosorum vel in laicum, qui actu munus ecclesiasticum exercet, congrua poena puniatur.⁴

Can. 1446 – Qui proprio Hierarchae legitime praecipienti vel prohibenti non obtemperat et post monitionem in inoboedientia persistit, ut delinquens congrua poena puniatur.⁵

Can. 1447 – § 1. Qui seditiones vel odia adversus quemcumque Hierarcham suscitavit aut subditos ad inoboedientiam in eum provocat, congrua poena puniatur non exclusa excommunicatione maiore, praesertim si hoc delictum adversus Patriarcham vel immo adversus Romanum Pontificem commissum est.⁶

¹ Gregorius XIII, const. *Officii Nostri*, 6 aug. 1574, §§ 1-2; Clemens VIII, const. *Etsi alias*, 1 dec. 1601; Urbanus VIII, const. *Apostolatus officium*, 23 mar. 1628; Benedictus XIV, const. *Sacerdos in aeternum*, 20 apr. 1744; ep. encycl. *Quam grave*, 2 aug. 1757, §§ 1-2; const. *Divinarum*, 2 aug. 1757; Clemens XIII, const. *Gravissimum*, 6 mar. 1759, § 6. * Syn. Armen., a. 1911, 952, g).

² Apost. can. 25; S. Basilius M., cann. 10, 64, 82; * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. V, 9.

Kan. 1443 – Kto symulował sprawowanie Boskiej Liturgii lub innych sakramentów, powinien zostać ukarany odpowiednią karą, nie wyłączając ekskomuniki większej.

KPK/83: 1378 § 2 n. 1, 2, § 3; 1379
KPK/17: 2322 n. 1, 2366

Kan. 1444 – Kto dopuścił się krzywoprzysięstwa przed władzą kościelną albo, nawet nie zaprzysiężony, pytany zgodnie z prawem przez sędziego świadomie potwierdził fałsz albo zataił prawdę, albo do tych przestępstw nakłaniał, powinien zostać ukarany sprawiedliwą karą.

KPK/83: 1368
KPK/17: 1743 § 3, 1755 § 3, 1794, 2323
SN: 265 § 3, 277 § 3, 317

Kan. 1445 – § 1. Kto dopuścił się przymusu fizycznego wobec Biskupa lub wyrządził mu inną poważną krzywdę, powinien zostać ukarany odpowiednią karą, nie wyłączając, jeśli jest duchownym, depozycji; jeśli zaś popełnił to przestępstwo wobec Metropolity, Patriarchy lub samego Biskupa Rzymskiego, powinien zostać ukarany ekskomuniką większą, której darowanie w ostatnim przypadku jest zarezerwowane samemu Biskupowi Rzymskiemu.

KPK/83: 1370 § 1, 2
KPK/17: 2343 § 1 n. 1, § 3

§ 2. Kto uczynił to wobec innego duchownego, zakonnika, członka stowarzyszenia życia wspólnego na wzór zakonników lub wobec świeckiego aktualnie wykonującego kościelne zadanie, powinien zostać ukarany odpowiednią karą.

KPK/83: 1370 § 3
KPK/17: 2343 § 4

Kan. 1446 – Kto własnemu Hierarsze, który zgodnie z prawem coś nakazuje lub czegoś zabrania, okazuje nieposłuszeństwo i po upomnieniu trwa w nieposłuszeństwie, jako przestępca powinien zostać ukarany odpowiednią karą.

KPK/83: 1371 n. 2
KPK/17: 2331 § 1

Kan. 1447 – § 1. Kto wzbudza bunt lub nienawiść przeciwko jakiemukolwiek Hierarsze lub jego podwładnych zachęca do nieposłuszeństwa względem niego, powinien zostać ukarany odpowiednią karą, nie wyłączając ekskomuniki większej, przede wszystkim, jeśli przestępstwo zostało popełnione przeciwko Patriarsze lub przeciwko Biskupowi Rzymskiemu.

KPK/83: 1373
KPK/17: 2331 § 2, 2337 § 1, 2344

³ Apost. can. 55; S. Soph. can. 3; Leo X (in Lat. V), const. *Supernae dispositionis*, 5 maii 1514, § 40; S.C.S. Off., decr. 21 iul. 1934. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. I, 18.

⁴ Apost. cann. 27, 56. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. I, 18.

⁵ S.C. Consist., decr. 20 aug. 1910, can. 1, n. 9.

⁶ Apost. cann. 31, 36; Anc. can. 18; Ant. cann. 1, 5; Chalc. cann. 18, 23; Quinisext. can. 34; S.C. Consist., decr. 20 aug. 1910, can. 18, § 1.

§ 2. Qui impedivit libertatem ministerii vel electionis vel potestatis ecclesiasticae aut legitimum bonorum Ecclesiae temporalium usum aut perterrefecit electorem vel eum, qui potestatem vel ministerium exercet, congrua poena puniatur.¹

Can. 1448 – § 1. Qui vel publico spectaculo vel contione vel in scripto publice evulgato vel aliter instrumentis communicationis socialis utens blasphemiam profert aut bonos mores graviter laedit aut in religionem vel Ecclesiam iniurias exprimit vel odium contemptumve excitat, congrua poena puniatur.²

§ 2. Qui nomen dat consociationi, quae contra Ecclesiam machinatur, congrua poena puniatur.³

Can. 1449 – Qui sine praescripto consensu vel licentia bona ecclesiastica alienavit, congrua poena puniatur.⁴

Can. 1450 – § 1. Qui homicidium patravit, puniatur excommunicatione maiore; clericus praeterea aliis poenis puniatur non exclusa depositione.⁵

§ 2. Eodem modo puniatur, qui abortum procuravit effectu secuto, firmo can. 728, § 2.⁶

¹ Apost. can. 36; Anc. can. 15; Quinisext. can. 35; Theophilus Alexandrin., can. 11; S. Cyrillus Alexandrin., can. 1; Constantinop. IV, cann. 18-19; Leo IX, ep. *Quia Auctore Deo*, a. 1051; Martinus V (in Constantien.), const. *Inter cunctas*, 22 feb. 1418, art. 35 de quo errorum Wicleff et Huss suspecti interrogandi; Innocentius VIII, const. *Officii Nostrum*, 25 ian. 1491, §§ 2-3; Leo X (in Lat. V), const. *Supernae dispositionis*, 5 maii 1514, § 3; (in Lat. V), const. *Regimini universalis*, 4 maii 1515, § 11; Trid., sess. XXII, *De ref.*, can. 11; sess. XXV, *De ref.*, cann. 9, 12; Iulius III, const. *Licet a diversis*, 18 mar. 1551; Clemens XIII, const. *Alias ad Apostolatus*, 30 ian. 1768, §§ 1, 5, 7-13. * Syn. Armen., a. 1911, 952, c).

² Apost. can. 60; Leo X (in Lat. V), const. *Supernae dispositionis*, 5 maii 1514, § 33; Pius V, const. *Cum primum*, 1 apr. 1566, § 10. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars I, cap. I, 13-14; Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. VI, cap. IX.

³ Clemens XII, litt. ap. *In eminenti*, 28 apr. 1738; Benedictus XIV, const. *Providas*, 18 mar. 1751; Pius VII, const. *Ecclesiam*, 13 sep. 1821; Leo XII, const. *Quo graviora*, 13 mar. 1825, § 11; S.C.S. Off., 27 iun. 1838; 5 aug. 1846; Pius IX, ep. encycl. *Qui pluribus*, 9 nov. 1846; ep. encycl. *Quanta cura*, 8 dec. 1864; all. *Multiplikes inter*, 25 sep. 1865; S.C. de Prop. Fide, litt. encycl. (ad Deleg. Ap. et Ep. Orient.), 24 sep. 1867; Pius IX, const. *Apostolicae Sedis*, 12 oct. 1869, § II, 4; S.C.S. Off., decr. 12 ian. 1870; instr. 10 maii 1884, 3; S.C. de Prop. Fide, litt. encycl. 6 aug. 1885, 2; S.C.S. Off., instr. 19 maii 1886, ad I; 3 aug. 1898; S.C. pro Doctr. Fidei, 18 iul. 1974; 17 feb. 1981, 26 nov. 1983. * Syn.

§ 2. Kto przeszkadza w swobodnym wykonywaniu posługi, wyboru lub władzy kościelnej albo w zgodnym z prawem używaniu doczesnych dóbr kościelnych, albo wywiera nacisk na wyborcę lub na tego, kto wykonuje władzę lub posługę, powinien zostać ukarany odpowiednią karą.

KPK/83: 1375
KPK/17: 2333, 2334
n.1, 2, 2345, 2346,
2490 § 1

Kan. 1448 – § 1. Kto w publicznym widowisku, w wypowiedzi, w rozpowszechnionym piśmie albo w inny sposób przy pomocy środków społecznego przekazu, wypowiada bluźnierstwo, poważnie narusza dobre obyczaje albo znieważa religię lub Kościół bądź wywołuje nienawiść lub pogardę, powinien zostać ukarany odpowiednią karą.

KPK/83: 1369
KPK/17: 2323

§ 2. Kto zapisuje się do stowarzyszenia działającego w jakikolwiek sposób przeciwko Kościołowi, powinien zostać ukarany odpowiednią karą.

KPK/83: 1374
KPK/17: 2335

Kan. 1449 – Kto bez przepisanej prawem zgody lub pozwolenia alienował dobra kościelne, powinien zostać ukarany odpowiednią karą.

KPK/83: 1377
KPK/17: 2347 n. 1,
2, 3

Kan. 1450 – § 1. Kto popełnił zabójstwo, powinien zostać ukarany ekskomuniką większą; duchowny oprócz tego powinien zostać ukarany innymi karami, nie wyłączając depozycji.

KPK/83: 1397
KPK/17: 2354 § 1, 2

§ 2. W ten sam sposób powinien zostać ukarany ten, kto spowodował aborcję, po zaistnieniu skutku, z zachowaniem kan. 728, § 2.

KPK/83: 1398
KPK/17: 2350 § 1

Leopoliensium. Ruthenorum, a. 1891, tit. I, cap. VI; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. V, *De peccatis reservatis*, 6, III.

⁴ Anc. can. 15; Ant can. 25; Carth. cann. 26, 33; Constantinop. IV, can. 15. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. XIII „Bona”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars IV, cap. I, 14; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. VIII, art. V, 1.

⁵ Apost. can. 66; Anc. cann. 21-22; S. Basilius M., cann. 7-8, 33, 43, 52, 54-56; S. Gregorius Nyssen., can. 5 „ἐπι”; Trid., sess. XXV, *De ref.*, cap. 19; Vat. II, const. *Gaudium et spes*, 27 „Quaecumque”. * Syn. Armen., a. 1911, 959, d).

⁶ Anc. can. 21; Quinisext. can. 91; S. Basilius M., cann. 2, 8; Vat. II, const. *Gaudium et spes*, 27 „Quaecumque”, 51 „Deus”; Paulus VI, all. 9 dec. 1972; S.C. pro. Doctr. Fidei, decl. 18 nov. 1974; Paulus VI, all. 23 apr. 1977; Ioannes Paulus II, adh. ap. *Familiaris consortio*, 22 nov. 1981, art. 30 „Idcirco”; Sancta Sedes, *Carta dei diritti della famiglia*, 24 nov. 1983, art. 4, a); C. pro Doctr. Fidei, instr. *Donum vitae*, 22 feb. 1987, I, 1-2; Pont. Comm. Cod. Iur. Can. Auth. Interpr., interpr. 23 maii 1988, II, 1; Ioannes Paulus II, adh. ap. *Christifideles laici*, 30 dec. 1988, 38. * Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. V, *De peccatis reservatis*, 6, V, 1).

Kan. 1450 § 2 – *Przestępstwo aborcji jest popełniane, jeśli zostaje zabity płód w jakikolwiek sposób w jakimkolwiek czasie od chwili poczęcia (Int. z dnia 19 stycznia 1988 r. dotycząca kan. 1398 KPK/83 – AAS 80 (1988) s. 1818-1819).*

* INTERPRETACJA

Can. 1451 – Qui hominem rapuit aut iniuste detinet, graviter vulneravit vel mutilavit, ei torturam physicam vel psychicam intulit, congrua poena puniatur non exclusa excommunicatione maiore.¹

Can. 1452 – Qui gravem iniuriam cuiquam intulit vel eius bonam famam per calumniam graviter laesit, ad congruam satisfactionem praestandam cogatur; si vero recusavit, excommunicatione minore vel suspensione puniatur.

Can. 1453 – § 1. Clericus concubinarius vel aliter in peccato externo contra castitatem cum scandalo permanens suspensione puniatur, cui persistente delicto aliae poenae gradatim addi possunt usque ad depositionem.²

§ 2. Clericus, qui prohibitum matrimonium attentavit, deponatur.³

§ 3. Religiosus, qui votum publicum perpetuum castitatis emisit et non est in ordine sacro constitutus, haec delicta committens congrua poena puniatur.⁴

Can. 1454 – Qui falso de quovis delicto aliquem denunciavit, congrua poena puniatur, non exclusa excommunicatione maiore, praesertim si denunciatur confessarius, Hierarcha, clericus, religiosus, sodalis societatis vitae communis ad instar religiosorum aut laicus in munere ecclesiastico constitutus firmo can. 731.⁵

Can. 1455 – Qui documentum ecclesiasticum falsum confecit aut in eo falsum asseruit aut qui quolibet falso vel mutato documento scienter usus

¹ Apost. cann. 21, 67; Anc. can. 11; Chalc. can. 27; Quinisext. can. 92; S. Basilius M., cann. 22, 30; Protodeut. can. 8. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1596, LXXXII, CCLIV.

² Apost. can. 25; Nic. I, can. 3; Neoc. can. 1; Quinisext. cann. 3-4; S. Basilius M., cann. 3, 69-70, 88; Leo X (in Lat. V), const. *Supernae dispositionis*, 5 maii 1514, §§ 34-36; Trid., sess. XXI, *De ref.*, can. 6; sess. XXV, *De ref.*, cap. 14; Innocentius XIII, const. *Apostolici ministerii*, 23 mar. 1723, § 8; Benedictus XIII, const. *In supremo*, 23 sep. 1724, § 6; Benedictus XIV, const. *Ad militantis*, 30 mar. 1742, VI, §§ 12, 25. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CLXXIV-CLXXVI; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. X „A suspecta”; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 12;

- Kan. 1451** – Kto uprowadził człowieka lub go niesprawiedliwie uwięził, ciężko zranił lub okaleczył, dręczył go torturami fizycznymi lub psychicznymi, powinien zostać ukarany odpowiednią karą, nie wyłączając ekskomuniki większej. KPK/83: 1397
KPK/17: 2353
- Kan. 1452** – Kto wyrządził komukolwiek poważną krzywdę lub jego dobre imię poważnie naruszył przez oszczerstwo, jest zobowiązany do odpowiedniego zadośćuczynienia, jeśli zaś odmówił, powinien zostać ukarany ekskomuniką mniejszą lub suspensą. KPK/83: 1390 § 3
KPK/17: 2355
- Kan. 1453** – § 1. Duchowny konkubinariusz lub trwający w innym grzechu zewnętrznym przeciwko czystości wywołującym zgorzenie, powinien zostać ukarany suspensą, do której, gdy trwa w przestępstwie, można stopniowo dodawać inne kary aż do depozycji. KPK/83: 1395 § 1
KPK/17: 2359 § 1, 2
- § 2. Duchowny, który usiłuje zawrzeć zabronione małżeństwo, powinien zostać deponowany. KPK/83: 1394 § 1
KPK/17: 2388 § 1
- § 3. Popołniający te przestępstwa zakonnik, który złożył publiczny wieczysty ślub czystości, a nie przyjął święceń, powinien zostać ukarany odpowiednią karą. KPK/83: 1394 § 2
KPK/17: 2388 § 2
- Kan. 1454** – Kto kogokolwiek fałszywie oskarżył o jakieś przestępstwo, powinien zostać ukarany odpowiednią karą, nie wyłączając ekskomuniki większej; zwłaszcza jeśli został oskarżony spowiednik, Hierarcha, duchowny, zakonnik, członek stowarzyszenia życia wspólnego na wzór zakonników lub świecki wykonujący kościelne zadanie, z zachowaniem kan. 731. KPK/83: 1390 § 1, 2
KPK/17: 2355, 2363
- Kan. 1455** – Kto sporządził fałszywy dokument kościelny albo potwierdził w nim fałsz, albo w jakikolwiek sposób fałszywym lub zmienionym KPK/83: 1391 n. 1, 2, 3
KPK/17: 2360 § 1, 2361, 2362, 2406 § 1

Syn. prov. Alba-Iulien. et Fagarasien. Rumenorum, a. 1872, tit. VII, cap. 5; Syn. Armen., a. 1911, 952, e).

³ Anc. can. 10; Neoc. can. 1; Quinisext. cann. 3, 6; Timotheus Alexandrin., can. 27; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § VII, XXVII; instr. *Eo quamvis tempore*, 4 maii 1745, §§ 36-37.

⁴ Chalc. can. 16; Quinisext. can. 44; S. Basilius M., cann. 6, 18-19, 60; Timotheus Alexandrin., can. 28.

⁵ Benedictus XIV, const. *Sacramentum Poenitentiae*, 1 iun. 1741, § 3; const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § IX, V; S.C. de Prop. Fide, litt. encycl. 6 aug. 1885.

est in re ecclesiastica aut verum documentum mutavit, destruxit vel occultavit, congrua poena puniatur.¹

Can. 1456 – § 1. Confessarius, qui sacramentale sigillum directe violavit, excommunicatione maiore puniatur firmo can. 728, § 1, n. 1; si vero alio modo hoc sigillum fregit, congrua poena puniatur.²

§ 2. Qui notitias ex confessione habere quoquo modo conatus est vel illas iam habitas aliis transmisit, excommunicatione minore aut suspensione puniatur.³

Can. 1457 – Sacerdos, qui complicem in peccato contra castitatem absolvit, excommunicatione maiore puniatur firmo can. 728, § 1, n. 2.⁴

Can. 1458 – Sacerdos, qui in actu vel occasione vel praetextu confessionis paenitentem ad peccatum contra castitatem sollicitavit, congrua poena puniatur non exclusa depositione.⁵

Can. 1459 – § 1. Episcopi, qui alicui sine auctoritatis competentis mandato ordinationem episcopalem ministraverunt, et is, qui ab ipsis ordinationem hoc modo suscepit, excommunicatione maiore puniantur.⁶

§ 2. Episcopus, qui alicui ordinationem diaconalem vel presbyteralem contra praescripta canonum ministravit, congrua poena puniatur.⁷

¹ Innocentius X, const. *In supremo*, 8 apr. 1653. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. V, 9; Syn. Armen., a. 1911, 952, b).

² S.C. de Prop. Fide, decr. 13 apr. 1807, XVII; S.C.S. Off., decr. 21 iul. 1934. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. III, § 5 „Si quis”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. IV, 15; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. V, XII; Syn. Armen., a. 1911, 470.

³ S.C. pro Doctr. Fidei, decl. 23 mar. 1973. * Syn. Armen., a. 1911, 470.

⁴ Benedictus XIV, const. *Sacramentum Poenitentiae*, 1 iun. 1741, § 4; const. *Apostolici Muneris*, 8 feb. 1745, §§ 2-4; ep. encycl. *Inter praeteritos*, 3 dec. 1749, §§ 58-59; S.C.S. Off., 13 ian. 1892, ad 3; S.C. de Prop. Fide, litt. encycl. 6 aug. 1885; S. Paenit. Ap., 19 feb. 1896; S.C.S. Off., decr. 21 iul. 1934; decr. 16 nov. 1934. * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. IV, 16; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. V, *De peccatis reservatis*, 6, III.

dokumentem świadomie posłużył się w sprawie kościelnej, albo prawdziwy dokument zmienił, zniszczył lub ukrył, powinien zostać ukarany odpowiednią karą.

Kan. 1456 – § 1. Spowiednik, który naruszył bezpośrednio pieczęć sakramentalną, powinien zostać ukarany ekskomuniką większą, z zachowaniem kan. 728 § 1 n. 1; jeśli w inny sposób tę tajemnicę złamał, powinien zostać ukarany odpowiednią karą. KPK/83: 1388 § 1
KPK/17: 2369 § 1

§ 2. Kto usiłował w jakikolwiek sposób zdobyć wiadomości ze spowiedzi lub po ich zdobyciu przekazał innym, powinien zostać ukarany ekskomuniką mniejszą lub suspensą. KPK/83: 1388 § 2
KPK/17: 2369 § 2

Kan. 1457 – Kapłan, który rozgrzeszył współnika w grzechu przeciwko czystości, powinien zostać ukarany ekskomuniką większą, z zachowaniem kan. 728 § 1 n. 2. KPK/83: 1378 § 1
KPK/17: 2367 § 1

Kan. 1458 – Kapłan, który w czasie lub z okazji lub pod pretekstem spowiedzi nakłaniał penitenta do grzechu przeciwko czystości, powinien zostać ukarany odpowiednią karą, nie wyłączając depozycji. KPK/83: 1387
KPK/17: 2368 § 1

Kan. 1459 – § 1. Biskupi, którzy bez zlecenia kompetentnej władzy udzielili komuś święceń biskupich i ten, kto od nich w ten sposób te święcenia przyjął, powinni zostać ukarani ekskomuniką większą. KPK/83: 1382
KPK/17: 2370

§ 2. Biskup, który udzielił komuś święceń diakonatu lub prezbiteratu wbrew przepisom kanonów, powinien zostać ukarany odpowiednią karą. KPK/83: 1383
KPK/17: 2373

⁵ Gregorius XV, const. *Universi*, 30 aug. 1622, § 4; Benedictus XIV, const. *Sacramentum poenitentiae*, 1 iun. 1741, § 1; const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § IX, V; S.C.S. Off., 28 apr. 1700; 13 iun. 1710; decr. 5 aug. 1745; 18 mar. 1863; instr. 20 feb. 1866, 12; decr. 27 iun. 1866; S.C. de Prop. Fide, litt. encycl. 6 aug. 1885, 1. * Syn Armen., a. 1911, 475-476, 952, f).

⁶ Apost. can. 76; Nic. II, can. 3; Constantinop. IV, can. 12; Leo XII, litt. *Apostolatus officium* (ad Patriarch. Graeco-Melkitarum), 4 iul. 1828, „Volumus”.

⁷ Apost. can. 35; Ant. cann. 13, 22; Sard. can. 14*; Carth. cann. 54, 80; Pius II, const. *Cum ex sacrorum*, 17 nov. 1461, § 2; Trid., sess. XIV, *De ref.*, can. 2; sess. XXIII, *De ref.*, can. 8; Sixtus V, const. *Sanctum et salutare*, 5 ian. 1589, § 3; Clemens VIII, const. *Romanum Pontificem*, 28 feb. 1596, § 2; Urbanus VIII, const. *Secretis*, 11 dec. 1624, §§ 2-3; Benedictus XIII, const. *In supremo*, 23 sep. 1724, § 4; const. *Pastoralis officii*, 27 mar. 1726, § 5; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 mar. 1742, § VII, IX; const. *Impositi Nobis*, 27 feb. 1747.

Can. 1460 – Qui auctoritatem civilem directe vel indirecte adiit, ut ea instante sacram ordinationem, officium, ministerium vel aliud munus in Ecclesia obtineret, congrua poena puniatur non exclusa excommunicatione maiore et, si de clerico agitur, etiam depositione.¹

Can. 1461 – Qui sacram ordinationem simoniace ministravit vel suscepit, deponatur; qui vero alia sacramenta simoniace ministravit vel suscepit, congrua poena puniatur non exclusa excommunicatione maiore.²

Can. 1462 – Qui officium, ministerium vel aliud munus in Ecclesia simoniace obtinuit, contulit aut quomodocumque usurpavit aut illegitime retinet vel aliis transmisit vel exsequitur, congrua poena puniatur non exclusa excommunicatione maiore.³

Can. 1463 – Qui quidvis donavit vel pollicitus est, ut aliquis officium, ministerium vel aliud munus in Ecclesia exercens illegitime aliquid ageret vel omitteret, congrua poena puniatur; item, qui ea dona vel pollicitationes acceptavit.

Can. 1464 – § 1. Qui praeter casus iure iam praevisos potestate, officio, ministerio vel alio munere in Ecclesia per actum vel omissionem abusus est, congrua poena puniatur non exclusa eorundem privatione, nisi in hunc abusum alia poena est lege vel praecepto statuta.⁴

§ 2. Qui vero ex culpabili negligentia actum potestatis, officii, ministerii vel alterius muneris in Ecclesia illegitime cum damno alieno posuit vel omisit, congrua poena puniatur.⁵

¹ Apost. can. 30; Nic. II, can. 3.

² Apost. can. 29; Chalc. can. 2; Quinisext. can. 22; S. Basilius M., can. 90; S. Gennadius CP., can. 1; S. Tarassius CP., can. 1; Nic. II, cann. 5, 19; Eugenius IV, const. *Cum detestabile*, 18 maii 1434, § 1; Trid., sess. XXI, *de ref.*, can. 1; Pius V, const. *Cum primum*, 1 apr. 1566, §§ 8-9; Sixtus V, const. *Sanctum et salutare*, 5 ian. 1589, § 6; Clemens VIII, const. *Romanum Pontificem*, 28 feb. 1596, § 2; S.C. de Prop. Fide, decr. 13 apr. 1807, VIII. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CLXXIX; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. XIV; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. I, 7; cap. XIV, 51; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. XVI, art. II, 7-8; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. VII, art. VII, 7.

Kan. 1460 – Kto odwołał się bezpośrednio lub pośrednio do władzy cywilnej, aby przy jej pomocy otrzymać święcenia, urząd, posługę lub inne zadanie w Kościele, powinien zostać ukarany odpowiednią karą, nie wyłączając ekskomuniki większej oraz, jeśli jest to duchowny, także deprecyzji.

Kan. 1461 – Kto udzielił lub przyjął święcenia w sposób symoniacki, powinien zostać deponowany; kto zaś inne sakramenty symoniacko sprawował lub przyjął, powinien zostać ukarany odpowiednią karą, nie wyłączając ekskomuniki większej. KPK/83: 1380
KPK/17: 2371

Kan. 1462 – Kto urząd, posługę lub inne zadanie w Kościele symoniacko otrzymał, udzielił lub w jakikolwiek sposób uzurpował albo bezprawnie je zatrzymuje, przekazuje innym lub wykonuje, powinien zostać ukarany odpowiednią karą, nie wyłączając ekskomuniki większej. KPK/83: 1381 § 1, 2, 1384
KPK/17: 2322 n. 2, 2394 n. 1, 2401

Kan. 1463 – Kto pełniąc urząd, posługę lub inne zadanie w Kościele cokolwiek darował lub obiecał, aby ktoś bezprawnie coś uczynił lub zaniechał, powinien zostać ukarany odpowiednią karą; również ten, kto te dary lub obietnice przyjął. KPK/83: 1386
KPK/17: 2407

Kan. 1464 – § 1. Kto, oprócz przypadków już wcześniej prawem przewidzianych, nadużył władzy, urzędu, posługi lub innego zadania w Kościele przez działanie lub zaniechanie, powinien zostać ukarany odpowiednią karą, nie wyłączając ich pozbawienia, chyba że w przypadku tego nadużycia została ustanowiona inna kara ustawą lub nakazem. KPK/83: 1389 § 1
KPK/17: 2404

§ 2. Kto zaś wskutek zawinionego zaniedbania bezprawnie z czyjąś szkodą wykonał lub zaniechał akt władzy, urzędu, posługi lub innego zadania w Kościele, powinien zostać ukarany odpowiednią karą. KPK/83: 1389 § 2

³ Apost. can. 29; Chalc. can. 2; S. Gennadius CP., can. 1; Nic. II, can. 19; Leo X (in Lat. V), const. *Supernae dispositionis*, 5 maii 1514, § 15; (in Lat. V) const. *Regimini universalis*, 4 maii 1515, § 11; S.C. Consist., decr. 20 aug. 1910, cann. 18, § 1 et 29, § 1. * Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. XIV; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars II, cap. XIV, 51; Syn. Sciarfen. Syrorum, a. 1888, cap. XVI, art. II; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. III, cap. VII, art. VII, 7; Syn. Armen., a. 1911, 178.

⁴ * Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars I, cap. II, 2.

⁵ Apost. cann. 36, 58; Ant. can. 17; Carth. cann. 121, 123; Protodeut. cann. 3, 16.

Can. 1465 – Qui officium, ministerium vel aliud munus in Ecclesia exercens, cuicumque Ecclesiae sui iuris, etiam Ecclesiae latinae, ascriptus est, quemvis christifidelem contra can. 31 ad transitum ad aliam Ecclesiam sui iuris quomodocumque inducere praesumpsit, congrua poena puniatur.¹

Can. 1466 – Clericus, religiosus vel sodalis societatis vitae communis ad instar religiosorum negotiationem aut mercaturam contra canonum praescripta exercens congrua poena puniatur.²

Can. 1467 – Qui obligationes sibi ex poena impositas violat, graviore poena puniri potest.³

¹ Benedictus XIV, ep. encycl. *Demandatam*, 24 dec. 1743, § 15; ep. encycl. *Allatae sunt*, 26 iul. 1755, § 21; S.C. de Prop. Fide, 6 oct. 1863. A), c); Leo XIII, litt. ap. *Orientalium*, 30 nov. 1894, I.

² Apost. can. 44; Nic. I, can. 17; Laod. can. 4; Chalc. can. 3; Carth. cann. 5, 16; Quinisext. cann. 9-10; Trid., sess. XXII, *De ref.*, can. 1; Urbanus VIII, litt. ap. *Ex debito*, 22 feb. 1633, § 8; Clemens IX, const. *Sollicitudo*, 17 iun. 1669, § 3; Benedictus XIV,

Kan. 1465 – Kto wykonując urząd, posługę lub inne zadanie w Kościele, należący do jakiegokolwiek Kościoła sui iuris, także Kościoła łacińskiego, jakiegoś chrześcijanina wbrew kan. 31 nakłaniał w jakikolwiek sposób do przejścia do innego Kościoła sui iuris, powinien zostać ukarany odpowiednią karą.

Kan. 1466 – Duchowny, zakonnik lub członek stowarzyszenia życia wspólnego na wzór zakonników uprawiający handel lub transakcje wbrew przepisom kanonów, powinien zostać ukarany odpowiednią karą. KPK/83: 1392
KPK/17: 2380

Kan. 1467 – Kto narusza obowiązki nałożone na niego karą, może zostać ukarany karą cięższą. KPK/83: 1393

const. *Apostolicae servitutis*, 25 feb. 1741; Clemens XIII, ep. encycl. *Cum primum*, 17 sep. 1759, § 4. * Syn. Diamper. Syro-Malabarensium, a. 1599, CLXXI-CLXXII; Syn. Zamosten. Ruthenorum, a. 1720, tit. X „Mercaturae”; Syn. Libanen. Maronitarum, a. 1736, pars III, cap. I, 9; Syn. Ain-Trazen. Graeco-Melchitarum, a. 1835, can. 13; Syn. Alexandrin. Coptorum, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VII, § 6, 2, IX.

³ Ant. can. 5; Carth. can. 105.

TITULUS XXVIII
DE PROCEDURA IN POENIS IRROGANDIS

CAPUT I
De iudicio poenali

Art. I – De praevia investigatione

Can. 1468 – § 1. Quoties Hierarcha notitiam saltem veri similem habet de delicto, caute inquirat per se vel per aliam idoneam personam circa facta et circumstantias, nisi haec investigatio omnino superflua videtur.¹

§ 2. Cavendum est, ne ex hac investigatione bonum cuiusquam in discrimen vocetur.

§ 3. Qui investigationem agit, easdem ac auditor in processu habet potestates et obligationes; idemque non potest, si postea iudicium poenale promovetur, in eo iudicem agere.

Can. 1469 – § 1. Firmis cann. 1403 et 1411, si investigatio satis instructa esse videtur, decidat Hierarcha, num procedura in poenis irrogandis promovenda sit, et, si affirmative decidit, utrum per iudicium poenale an per decretum extra iudicium agendum sit.

§ 2. Hierarcha decisionem suam revocet vel mutet, quoties ex novis factis et circumstantiis aliud sibi decernendum videtur.

§ 3. Antequam quicquam in re decernit, Hierarcha audiat de delicto accusatum et promotorem iustitiae atque, si ipse prudenter censet, duos iudices aliosve iuris peritos; consideret etiam Hierarcha, num ad vitanda inutilia iudicia expediat, ut partibus consentientibus ipse vel investigator quaestionem de damnis ex bono et aequo dirimat.

¹ Constantinop. I, can. 6; Carth. cann. 8, 20, 128; Chalc. can. 21; Theophilus Alexandrin., can. 9; S.C.S. Off., instr. 20 feb. 1866; instr. 6 aug. 1897.

TYTUŁ XXVIII PROCEDURA PRZY WYMIERZANIU KAR

ROZDZIAŁ I *Proces karny*

Art. I – *Dochodzenie wstępne*

Kan. 1468 – § 1. Ilekroć Hierarcha otrzyma przynajmniej prawdopodobną wiadomość o przestępstwie, powinien sam lub przez inną odpowiedzialną osobę ostrożnie zbadać fakty i okoliczności, chyba że takie dochodzenie wydaje się zupełnie zbędne.

KPK/83: 1717 § 1
KPK/17: 1939 § 1,
1940
SN: 513 § 1, 514

§ 2. Należy się wystrzegać, by wskutek takiego dochodzenia nie ucierpiało czyjeś dobre imię.

KPK/83: 1717 § 2
KPK/17: 1943
SN: 517

§ 3. Kto prowadzi dochodzenie, ma takie same uprawnienia i obowiązki jak audytor w procesie; nie może on, jeżeli potem zostaje wszczęty proces sądowy, być w nim sędzią.

KPK/83: 1717 § 3
KPK/17: 1941 § 1, 2
SN: 515 § 2, 3

Kan. 1469 – § 1. Z zachowaniem kan. 1403 i 1411, jeśli wydaje się, że dochodzenie zostało przeprowadzone wystarczająco, Hierarcha powinien zdecydować, czy należy wszcząć procedurę w celu wymierzenia kary, i, jeśli decyzja ta jest pozytywna, czy postępować należy w drodze procesu karnego czy dekretu pozasądowego.

KPK/83: 1718 § 1
KPK/17: 1942 § 1,
1946 § 2 n. 3
SN: 516 § 1, 520 § 2
n. 3

§ 2. Hierarcha powinien odwołać lub zmienić swoją decyzję, ilekroć na podstawie nowych faktów i okoliczności uzna, że należy postanowić inaczej.

KPK/83: 1718 § 2

§ 3. Zanim Hierarcha zdecyduje w sprawie, powinien na temat przestępstwa wysłuchać oskarżonego i rzecznika sprawiedliwości oraz, jeśli to uzna za rozsądne, dwóch sędziów lub innych biegłych w prawie; Hierarcha powinien także rozważyć, czy w celu uniknięcia niepotrzebnych procesów jest korzystne, aby za zgodą stron albo on sam, albo prowadzący dochodzenie rozstrzygnął kwestię o odszkodowanie, według zasad dobra i słuszności.

KPK/83: 1718 § 3, 4

Can. 1470 – Investigationis acta et Hierarchae decreta, quibus investigatio inicitur vel clauditur, eaque omnia, quae investigationem praecedunt, si necessaria non sunt ad proceduram in poenis irrogandis, in archivo secreto curiae asserventur.

Art. II – De iudicii poenalis evolutione

Can. 1471 – § 1. Salvis canonibus huius tituli in iudicio poenali applicandi sunt, nisi rei natura obstat, canones de iudiciis in genere et de iudicio contentioso ordinario necnon normae speciales de causis, quae ad bonum publicum spectant, non vero canones de iudicio contentioso summario.

§ 2. Accusatus ad confitendum delictum non tenetur nec ipsi iusiurandum deferri potest.¹

Can. 1472 – § 1. Si Hierarcha decrevit iudicium poenale esse ineundum, acta investigationis promotori iustitiae tradat, qui libellum accusationis iudici ad normam cann. 1185 et 1187 exhibeat.

§ 2. Coram tribunali superiore partes actoris gerit promotor iustitiae apud illud tribunal constitutus.

Can. 1473 – Ad scandala praevenienda, ad testium libertatem protegendam et ad iustitiae cursum tuendum potest Hierarcha audito promotore iustitiae et citato ipso accusato in quolibet statu et gradu iudicii poenalis accusatum ab exercitio ordinis sacri, officii, ministerii vel alterius muneris arcere, ei imponere vel prohibere commorationem in aliquo loco vel territorio, vel etiam publicam Divinae Eucharistiae susceptionem prohibere; quae omnia causa cessante sunt revocanda et ipso iure finem habent cessante iudicio poenali.

Can. 1474 – Iudex accusatum citans debet eum invitare ad eligendum advocatum intra tempus determinatum; quo inutiliter elapso idem iudex ex officio advocatum accusato constituat tamdiu in munere mansurum, dum accusatus sibi advocatum non constituerit.

¹ Neoc. can. 9; S. Basilius M., can. 70.

Kan. 1470 – Akta dochodzenia i dekrety Hierarchy, którymi rozpoczyna się lub zamyka dochodzenie i to wszystko, co poprzedza dochodzenie, jeśli nie jest konieczne do procedury przy wymierzeniu kary, należy przechowywać w tajnym archiwum kurii.

KPK/83: 1719
KPK/17: 1946 § 2 n. 1, 2
SN: 520 § 2 n. 1, 2

Art. II – Przebieg procesu karnego

Kan. 1471 – § 1. Z zachowaniem kanonów niniejszego tytułu, do procesu karnego należy zastosować kanony o procesach w ogólności, a także o zwyczajnym procesie spornym oraz normy specjalne o sprawach dotyczących dobra publicznego, chyba że sprzeciwia się temu natura rzeczy, nie zaś kanony o procesie spornym sumarycznym.

KPK/83: 1728 § 1
KPK/17: 1959
SN: 529

§ 2. Oskarżony nie ma obowiązku przyznania się do przestępstwa, nie można także żądać od niego przysięgi.

KPK/83: 1728 § 2
SN: 559 § 1

Kan. 1472 – § 1. Jeśli Hierarcha zdecydował, że należy wszcząć proces karny, przekazuje akta dochodzenia rzecznikowi sprawiedliwości, który powinien przedstawić sądowi akt oskarżenia, według norm kan. 1185 i 1187.

KPK/83: 1721 § 1
KPK/17: 1954, 1955
SN: 528, 530

§ 2. Przed wyższym trybunałem, rolę powoda pełni rzecznik sprawiedliwości ustanowiony przy tym trybunale.

KPK/83: 1721 § 2
SN: 574

Kan. 1473 – Celem uniknięcia zgorszenia, ochrony wolności świadków i gwarancji wymiaru sprawiedliwości, Hierarcha, po wysłuchaniu rzecznika sprawiedliwości i wezwaniu samego oskarżonego, może, w jakimkolwiek stadium i stopniu procesu karnego zabronić oskarżonemu wykonywania święceń, urzędu, posługi lub innego zadania, nakazać lub zakazać pobytu w jakimś miejscu lub terytorium, a nawet zabronić publicznego przyjmowania Najświętszej Eucharystii; wszystko to, po ustaniu przyczyny, należy odwołać, ma to też swój kres na mocy samego prawa wraz z ustaniem procesu karnego.

KPK/83: 1722
KPK/17: 1956, 1957, 1958
SN: 537, 538, 539

Kan. 1474 – Sędzia wzywając oskarżonego, powinien go zachęcić, aby w określonym czasie ustanowił sobie adwokata; gdy ten czas bezowocnie upłynie, sam sędzia z urzędu powinien ustanowić oskarżonemu adwokata, który tak długo będzie wykonywał swoje zadanie, jak długo oskarżony nie ustanowi adwokata.

KPK/83: 1723 § 1, 2
SN: 536

Can. 1475 – § 1. In quolibet gradu iudicii renuntiatio litis instantiae fieri potest a promotore iustitiae mandante vel consentiente Hierarcha, ex cuius deliberatione iudicium promotum est.

§ 2. Renuntiatio, ut valeat, debet ab accusato acceptari, nisi hic a iudicio absens declaratus est.

Can. 1476 – Praeter defensiones et animadversiones scripto datas, si quae fuerunt, discussio causae ore fieri debet.

Can. 1477 – § 1. Discussioni assistunt promotor iustitiae, accusatus eiusque advocatus, pars laesa, de qua in can. 1483, § 1 eiusque advocatus.

§ 2. Tribunalis est peritos, qui operam in causa praestiterunt, ad discussionem vocare, ut peritias suas explicare possint.

Can. 1478 – In causae discussione accusatus semper ius habet, ut vel ipse vel suus advocatus postremus loquatur.

Can. 1479 – § 1. Discussionem peracta tribunal sententiam ferat.

§ 2. Si ex discussione emerit necessitas novarum probationum colligendarum, tribunal dilata definitione causae novas probationes colligat.

Can. 1480 – Pars dispositiva sententiae statim publicanda est, nisi tribunal gravi de causa decernit decisionem secreto servandam esse usque ad formalem sententiae intimationem, quae numquam ultra mensem a die, quo causa poenalis definita est, computandum differri potest.

Can. 1481 – § 1. Appellationem interponere potest reus, etsi iudex eum absolutum dimisit ideo tantum, quia poena erat facultativa vel quia iudex potestate usus est, de qua in cann. 1409, § 1 et 1415.

§ 2. Promotor iustitiae appellare potest, si censet reparationi scandali vel restitutioni iustitiae satis provisum non esse.

Can. 1482 – In quolibet statu et gradu iudicii poenalis, si evidenter constat delictum non esse ab accusato patratum, iudex debet id sententia

Kan. 1475 – § 1. Na każdym stopniu sądu rzecznik sprawiedliwości może zrzec się instancji, z polecenia lub za zgodą Hierarchy, z którego polecenia został wszczęty proces. KPK/83: 1724 § 1
SN: 535 § 3

§ 2. Zrzeczenie, aby było ważne, musi być przyjęte przez oskarżonego, chyba że on sam został ogłoszony jako nieobecny w sądzie. KPK/83: 1724 § 2

Kan. 1476 – Oprócz obrony i uwag na piśmie, jeśli takie były, dyskusja sprawy powinna się odbyć ustnie. SN: 567

Kan. 1477 – § 1. Przy dyskusji sprawy asystują: rzecznik sprawiedliwości, oskarżony i jego adwokat, strona pokrzywdzona, o której mowa w kan. 1483 § 1 i jej adwokat. SN: 569 § 1

§ 2. Na dyskusję sprawy powinni zostać wezwani także biegli, którzy brali udział w sprawie, aby przedstawili swoje opinie. SN: 569 § 2

Kan. 1478 – Podczas dyskusji sprawy oskarżony zawsze ma prawo, aby osobiście albo przez swojego adwokata mówił jako ostatni. KPK/83: 1725
SN: 570 § 1, 2

Kan. 1479 – § 1. Po zakończeniu dyskusji trybunał powinien wydać wyrok. SN: 571 § 1

§ 2. Jeśli z dyskusji sprawy wynikła konieczność zebrania nowych dowodów, trybunał po odroczeniu rozstrzygnięcia sprawy zbiera nowe dowody. SN: 571 § 2

Kan. 1480 – Część rozstrzygająca wyroku powinna zostać natychmiast opublikowana, chyba że trybunał dla poważnej przyczyny zdecydował zachować decyzję w sekrecie aż do formalnego ogłoszenia wyroku, które nigdy nie może przekroczyć miesiąca od dnia, w którym sprawa karna została zakończona. SN: 572

Kan. 1481 – § 1. Oskarżony może także zgłosić apelację, nawet jeśli sędzia tylko dlatego go uwolnił, że kara była fakultatywna, albo że sędzia posłużył się władzą, o której mowa w kan. 1409 § 1 i 1415. KPK/83: 1727 § 1
SN: 573

§ 2. Rzecznik sprawiedliwości może apelować, jeśli sądzi, że nie naprawiono zgorzenia lub nie przywrócono wystarczająco sprawiedliwości. KPK/83: 1727 § 2

Kan. 1482 – Na każdym stopniu i w każdym stadium procesu karnego, jeśli w sposób ewidentny stwierdzono, że oskarżony nie popełnił prze- KPK/83: 1726

declarare et accusatum absolvere, etsi simul constat actionem poenalem esse extinctam.

Art. III – *De actione ad damna reparanda*

Can. 1483 – § 1. Pars laesa potest actionem contentiosam ad damna reparanda ex delicto sibi illata in ipso iudicio poenali exercere ad normam can. 1276.

§ 2. Interventus partis laesae non amplius admittitur, si factus non est in primo gradu iudicii poenalis.

§ 3. Appellatio in causa de damnis fit ad normam cann. 1309-1321, etsi appellatio in iudicio poenali fieri non potest; si vero utraque appellatio, etsi a diversis partibus, interponitur, unicum fiat iudicium appellationis salvo can. 1484.

Can. 1484 – § 1. Ad nimias iudicii poenalis moras vitandas potest iudex iudicium de damnis differre, donec sententiam definitivam in iudicio poenali tulerit.

§ 2. Iudex, qui ita egit, debet, postquam sententiam tulit in iudicio poenali, de damnis cognoscere, etsi iudicium poenale propter interpositam impugnationem adhuc pendet vel accusatus absolutus est propter causam, quae non aufert obligationem damna reparandi.

Can. 1485 – Sententia lata in iudicio poenali, etsi in rem iudicatam transit, nullo modo ius facit erga partem laesam, nisi haec intervenit ad normam can. 1483.

CAPUT II

De irrogatione poenarum per decretum extra iudicium

Can. 1486 – § 1. Ad validitatem decreti, quo poena irrogatur, requiritur, ut:

- 1° accusatus de accusatione atque probationibus certior fiat data sibi opportunitate ius ad sui defensionem plene exercendi, nisi ad normam iuris citatus comparere neglexit;
- 2° discussio oralis inter Hierarcham vel eius delegatum et accusatum habeatur praesentibus promotore iustitiae et notario;

stępstwa, sędzia powinien orzec to wyrokiem i uwolnić oskarżonego, chociażby jednocześnie stwierdzono, że wygasła skarga karna.

Art. III – Skarga o naprawienie szkód

Kan. 1483 – § 1. Strona poszkodowana w tym samym procesie karnym może wnieść, według przepisu kan. 1276 skargę sporną o naprawienie szkód, które poniosła w wyniku przestępstwa. KPK/83: 1729 § 1
SN: 547 § 2, 554 § 1

§ 2. Interwencji strony poszkodowanej nie dopuszcza się później, jeśli nie została dokonana na pierwszym stopniu procesu karnego. KPK/83: 1729 § 2

§ 3. Apelacja w sprawie odszkodowania dokonuje się według kan. 1309-1321, nawet jeśliby apelacja w procesie karnym była niemożliwa; jeśli zostały zgłoszone obydwie apelacje, mimo że przez różne strony, należy przeprowadzić jeden proces apelacyjny, z zachowaniem przepisu kan. 1484. KPK/83: 1729 § 3
SN: 553 § 2

Kan. 1484 – § 1. Dla uniknięcia zbytej zwłoki w procesie karnym, sędzia może odłożyć proces o odszkodowanie aż do czasu, gdy wyda ostateczny wyrok w procesie karnym. KPK/83: 1730 § 1
SN: 548

§ 2. Sędzia, który tak postąpił, powinien przystąpić po wydaniu wyroku w procesie karnym do rozpatrzenia skargi o odszkodowanie, chociażby proces karny z powodu zgłoszonego zaskarżenia był jeszcze w toku, lub oskarżony został uwolniony wskutek przyczyny, która nie znosi obowiązku naprawienia szkód. KPK/83: 1730 § 2

Kan. 1485 – Wyrok wydany w procesie karnym, chociażby przeszedł w stan rzeczy osądzonej, w żaden sposób nie stwarza prawa dla strony poszkodowanej, chyba że interweniowała ona zgodnie z kan. 1483. KPK/83: 1731

ROZDZIAŁ II

Wymierzanie kar dekretem pozasądowym

Kan. 1486 – § 1. Do ważności dekretu, którym zostaje wymierzona kara wymaga się, aby: KPK/83: 1720

- 1° oskarżony został zaznajomiony z oskarżeniem i dowodami po daniu mu możliwości pełnego wykorzystania prawa do obrony, chyba że wezwany zgodnie z prawem to zlekceważył; KPK/83: 1720 n. 1
- 2° odbyła się ustna dyskusja pomiędzy Hierarchą lub jego delegatem a oskarżonym w obecności rzecznika sprawiedliwości i notariusza; KPK/83: 1720 n. 2

3° in ipso decreto exponatur, quibus rationibus in facto et in iure punitio innitatur.

§ 2. Poenae autem, de quibus in can. 1426, § 1, sine hac procedura imponi possunt, dummodo de earum acceptatione ex parte rei scripto constet.

Can. 1487 – § 1. Recursus adversus decretum, quo poena irrogatur, intra decem dies utiles, postquam intimatum est, ad auctoritatem superiorem competentem interponi potest.

§ 2. Hic recursus vim decreti suspendit.

§ 3. Contra decisionem auctoritatis superioris non datur ulterior recursus.

3° w samym dekreście podano uzasadnienie faktyczne i prawne wymiaru kary. KPK/83: 1720 n. 3

§ 2. Kary zaś, o których mowa w kan. 1426 § 1, bez tej procedury mogą być wymierzone jedynie wtedy, gdy ich akceptacja ze strony sprawcy została dana na piśmie.

Kan. 1487 – § 1. Rekurs przeciwko dekretowi wymierzającemu karę może być przedłożony kompetentnej władzy zwierzchniej w terminie dziesięciu dni użytecznych od ogłoszenia. KPK/83: 1353
KPK/17: 2243 § 2,
2287

§ 2. Taki rekurs zawiesza moc dekretu.

KPK/83: 1353
KPK/17: 2243 § 2,
2287

§ 3. Przeciwko decyzji władzy zwierzchniej nie przysługuje rekurs wyższy.

TITULUS XXIX
DE LEGE, DE CONSUECUDINE ET DE ACTIBUS
ADMINISTRATIVIS

CAPUT I

De legibus ecclesiasticis

Can. 1488 – Leges instituuntur promulgatione.¹

Can. 1489 – § 1. Leges a Sede Apostolica latae promulgantur per editionem in Actorum Sedis Apostolicae commentario officiali, nisi in casibus specialibus alius promulgandi modus est praescriptus; obligare incipiunt elapsis tribus mensibus a die, qui Actorum numero appositus est, computandis, nisi ex natura rei statim obligant aut brevior vel longior vacatio expresse est statuta.

§ 2. Leges ab aliis legislatoribus latae promulgantur modo ab his legislatoribus determinato et obligare incipiunt a die ab eisdem statuto.

Can. 1490 – Legibus mere ecclesiasticis tenentur baptizati in Ecclesia catholica vel in eandem recepti, quique sufficientem usum rationis habent et, nisi aliter iure expresse cavetur, septimum aetatis annum expleverunt.²

Can. 1491 – § 1. Legibus a suprema Ecclesiae auctoritate latis tenentur omnes, pro quibus datae sunt ubique terrarum, nisi pro determinato territorio conditae sunt; ceterae leges vim habent tantummodo in territorio, in quo auctoritas, quae leges promulgavit, potestatem regiminis exercet, nisi aliter iure cavetur vel ex natura rei constat.

§ 2. Legibus latis pro determinato territorio ii subiciuntur, pro quibus datae sunt quique ibidem domicilium vel quasi-domicilium habent et simul actu commorantur firma § 3, n. 1.

¹ Chalc. can. 1; Quinisext. can. 2; Nic. II, can. 1; C. 1, 14.

² S. Basilius M., cann. 20, 87; Trid., sess. XIV, *De poenitentia*, cap. 2; Benedictus XIV, ep. encycl. *Inter omnigenas*, 2 feb. 1744, § 16; ep. *Singulari*, 9 feb. 1749, § 2.

TYTUŁ XXIX
USTAWA, ZWYCZAJ,
AKTY ADMINISTRACYJNE

ROZDZIAŁ I
Ustawy kościelne

- Kan. 1488** – Ustawy powstają z chwilą ich promulgowania. KPK/83: 7
KPK/17: 8 § 1
- Kan. 1489** – § 1. Ustawy wydane przez Stolicę Apostolską są promulgowane przez zamieszczenie w organie urzędowym *Acta Apostolicae Sedis*, chyba że w poszczególnych przypadkach został przepisany inny sposób promulgowania. Uzyskują moc prawną wyłącznie po upływie trzech miesięcy od dnia, którym numer Akt jest oznaczony, chyba że z natury rzeczy wiążą od razu albo w samej ustawie został wyraźnie określony krótszy lub dłuższy okres nieobowiązywalności. KPK/83: 8 § 1
KPK/17: 9
- § 2. Ustawy wydane przez innych prawodawców są promulgowane w sposób określony przez tych prawodawców i zaczynają obowiązywać od dnia przez nich określonego. KPK/83: 8 § 2
KPK/17: 335 § 2
CS: 399 § 2
- Kan. 1490** – Ustawom czysto kościelnym podlegają ochrzczeni w Kościele katolickim lub do niego przyjęci, którzy jednak posiadają wystarczające używanie rozumu oraz – jeśli ustawa czego innego wyraźnie nie zastrzega – ukończyły siódmy rok życia. KPK/83: 11
KPK/17: 12
- Kan. 1491** – § 1. Ustawom wydanym przez najwyższą władzę w Kościele podlegają na całym świecie wszyscy, dla których zostały wydane, chyba że zostały wydane dla określonego terytorium; pozostałe ustawy obowiązują jedynie na terytorium, na którym władza, która promulgowała ustawy, wykonuje swoją władzę rządzenia, chyba że inaczej zastrzega prawo lub co innego wynika z natury rzeczy. KPK/83: 12 § 1
KPK/17: 13 § 1
- § 2. Ustawy wydane dla określonego terytorium obowiązują tych, dla których zostały wydane i którzy posiadają na nim stałe lub tymczasowe zamieszkanie, a równocześnie aktualnie na nim przebywają, z zachowaniem przepisu § 3 n. 1. KPK/83: 12 § 3
KPK/17: 13 § 2

§ 3. Peregrini:

- 1° non obligantur legibus iuris particularis sui territorii, dum ab eo absunt, nisi aut earum transgressio in proprio territorio nocet aut leges sunt personales;
- 2° neque obligantur legibus iuris particularis territorii, in quo versantur, eis exceptis, quae ordini publico consulunt aut actuum sollemnia determinant aut res immobiles in territorio sitas respiciunt;
- 3° sed obligantur legibus iuris communis et legibus iuris particularis propriae Ecclesiae sui iuris, etsi, ad leges eiusdem iuris particularis quod attinet, in suo territorio non vigent, non vero, si in loco, ubi versantur, non obligant.

§ 4. Vagi obligantur omnibus legibus, quae vigent in loco, ubi versantur.

Can. 1492 – Leges a suprema Ecclesiae auctoritate latae, in quibus subiectum passivum expresse non indicatur, christifideles Ecclesiarum orientalium respiciunt tantummodo, quatenus de rebus fidei vel morum aut de declaratione legis divinae agitur vel explicite de eisdem christifidelibus in his legibus disponitur aut de favorabilibus agitur, quae nihil ritibus orientalibus contrarium continent.¹

Can. 1493 – § 1. Nomine iuris communis in hoc Codice veniunt praeter leges et legitimas consuetudines universae Ecclesiae etiam leges et legitimae consuetudines omnibus Ecclesiis orientalibus communes.

§ 2. Nomine vero iuris particularis veniunt omnes leges, legitimae consuetudines, statuta aliaeque iuris normae, quae nec universae Ecclesiae nec omnibus Ecclesiis orientalibus communes sunt.

Can. 1494 – Leges respiciunt futura, non praeterita, nisi expresse in eis de praeteritis cavetur.²

¹ Lat. IV, 4; S.C. de Prop. Fide, 4 iun. 1631; 7 iun. 1639, 1; S.C.S. Off., 13 iun. 1710; Benedictus XIV, const. *Etsi pastoralis*, 26 mai 1742, § IX, V; ep. encycl. *Allatae sunt*, 26 iul. 1755, § 44; all. *Quadraginta*, 27 mar. 1757, „Audistis”; litt. encycl. (ad Del. Ap. pro

§ 3. Podróźni:

KPK/83: 13 § 2
KPK/17: 14 § 1

- 1° nie są związani ustawami prawa partykularnego swojego terytorium, dopóki przebywają poza nim, chyba że ich przekroczenie powoduje szkodę na własnym terytorium albo ustawy mają charakter personalny;
- 2° nie są związani ustawami prawa partykularnego terytorium, na którym przebywają, z wyjątkiem tych, które zaradzają porządkowi publicznemu albo określają formalności aktów, albo dotyczą rzeczy nieruchomości, położonych na tym terytorium;
- 3° są związani jednak ustawami prawa wspólnego i ustawami prawa partykularnego własnego Kościoła *sui iuris*, nawet jeśli odnośnie do ustaw tegoż prawa partykularnego nie obowiązują na ich terytorium, nie są zaś związani tymi ustawami, jeśli nie obowiązują one w miejscu przebywania.

KPK/83: 13 § 2 n. 1
KPK/17: 14 § 1 n. 1KPK/83: 13 § 2 n. 2
KPK/17: 14 § 1 n. 2KPK/83: 12 § 2
KPK/17: 14 § 1 n. 3

§ 4. Tułacze podlegają wszystkim ustawom, które obowiązują w miejscu przebywania.

KPK/83: 13 § 3
KPK/17: 14 § 2

Kan. 1492 – Ustawy wydane przez najwyższą władzę Kościoła, w których podmiot bierny wyraźnie nie został wskazany, odnoszą się do chrześcijan Kościołów wschodnich jedynie wtedy, gdy dotyczą zasad wiary lub obyczajów, albo są zdeklarowaniem prawa Bożego lub wyraźnie jest mowa w tych ustawach o tychże chrześcijanach, albo są na ich korzyść i nie zawierają niczego przeciwnego obrządkom wschodnim.

Kan. 1493 – § 1. Termin prawo wspólne w tym Kodeksie obejmuje oprócz ustaw i prawnych zwyczajów Kościoła powszechnego, także ustawy i prawne zwyczaje wspólne dla wszystkich Kościołów wschodnich.

§ 2. Termin prawo partykularne dotyczy zaś wszystkich ustaw, prawnych zwyczajów, statutów i innych norm prawa, które nie są wspólne dla całego Kościoła powszechnego ani dla wszystkich Kościołów wschodnich.

PA: 317

Kan. 1494 – Ustawy odnoszą się do przyszłości, nie do przeszłości, chyba że zastrzega się w nich wyraźnie o rzeczach przeszłych.

KPK/83: 9
KPK/17: 10

Oriente), 8 nov. 1882; litt. encycl. 6 aug. 1885; decr. 18 aug. 1893, „Licet”. * Syn. Armen., a. 1911, 146.

²C. 1, 14, 7; 10, 32, 66 (65) in fine; Nov. 19, 1 in fine; 76, 1, 1; 115, 1; 143, 1 in fine.

Can. 1495 – Irritantes aut inhabilitantes eae tantum leges habendae sunt, quibus actum esse nullum aut inhabilem esse personam expresse statuitur.¹

Can. 1496 – Leges, etiam irritantes aut inhabilitantes, in dubio iuris non urgent; in dubio facti autem ab eis dispensare possunt Hierarchae, dummodo dispensatio, si est reservata, concedi soleat ab auctoritate, cui reservatur.

Can. 1497 – § 1. Ignorantia vel error circa leges irritantes aut inhabilitantes earundem effectum non impediunt, nisi aliud iure expresse statuitur.²

§ 2. Ignorantia vel error circa legem aut poenam aut circa factum proprium aut circa factum alienum notorium non praesumitur; circa factum alienum non notorium praesumitur, donec contrarium probetur.

Can. 1498 – § 1. Leges authentice interpretatur legislator et is, cui potestas authentice interpretandi ab eodem collata est.³

§ 2. Interpretatio authentica per modum legis data eandem vim habet ac ipsa lex et promulgari debet; si verba in se certa declarat tantum, valet retrorsum; si legem coartat vel extendit aut dubiam explicat, non retrahitur.⁴

§ 3. Interpretatio autem per modum sententiae iudicialis aut actus administrativi in re speciali data vim legis non habet et obligat tantum personas atque afficit res, pro quibus data est.⁵

Can. 1499 – Leges intellegendae sunt secundum propriam verborum significationem in textu et contextu consideratam, quae si dubia et obscura mansit, secundum locos parallelus, si qui sunt, legis finem ac circumstantias et mentem legislatoris.⁶

Can. 1500 – Leges, quae poenam statuunt aut liberum iurium exercitium coartant aut exceptionem a lege continent, strictae interpretationi subsunt.⁷

¹ C. 1, 2, 14 (4-5); 1, 14, 5; Basilic., 2, 6, 10.

² Quinisext. cann. 3, 26; S. Basilius M., can. 27; Theophilus Alexandrin., can. 13; S. Tarasius CP, ep. ad Epp. Siciliae, „Dicite, eum”; C. 1, 18, 12.

³ C. 1, 14, 9 et 11-12.

- Kan. 1495** – Jedynie te ustawy należy uznać za unieważniające lub uniezdalniające, które wyraźnie postanawiają, że akt jest nieważny, albo osoba niezdolna. KPK/83: 10
KPK/17: 11
- Kan. 1496** – W wątpliwości prawnej, ustawy nie obowiązują, nawet unieważniające i uniezdalniające. Natomiast w wątpliwości faktycznej, Hierarchowie mogą od nich dyspensować, byleby – gdy idzie o dyspensę zastrzeżoną – zwykła jej udzielać władza, której jest zarezerwowana. KPK/83: 14
KPK/17: 15
- Kan. 1497** – § 1. Ignorancja lub błąd dotyczące ustaw unieważniających lub uniezdalniających, nie przeszkadzają ich skutkom, chyba że co innego jest wyraźnie postanowione. KPK/83: 15 § 1
KPK/17: 16 § 1
- § 2. Nie domniemywa się ignorancji lub błędu odnośnie do ustawy, kary, albo odnośnie do faktu własnego czy cudzego notorycznego; natomiast domniemywa się to odnośnie do faktu cudzego nie notorycznego, dopóki coś przeciwnego nie zostanie udowodnione. KPK/83: 15 § 2
KPK/17: 16 § 2
- Kan. 1498** – § 1. W sposób autentyczny ustawy interpretuje prawodawca oraz ten, komu on zlecił władzę autentycznego interpretowania. KPK/83: 16 § 1
KPK/17: 17 § 1
- § 2. Interpretacja autentyczna, dokonana w formie ustawy posiada taką samą moc co ustawa i wymaga promulgacji; jeśli tylko wyjaśnia słowa ustawy same w sobie pewne, wtedy działa wstecz. Gdy ustawę zawęża lub poszerza albo tłumaczy wątpliwą, nie działa wstecz. KPK/83: 16 § 2
KPK/17: 17 § 2
- § 3. Interpretacja zaś dokonana w formie wyroku sądowego lub aktu administracyjnego w poszczególnej sprawie, nie ma mocy ustawy i wiąże jedynie osoby oraz dotyczy spraw, dla których została wydana. KPK/83: 16 § 3
KPK/17: 17 § 3
- Kan. 1499** – Ustawy kościelne należy rozumieć według własnego znaczenia słów, rozważanego w tekście i kontekście. Jeśli pozostaje ono wątpliwe i niejasne, należy uwzględnić miejsca paralelne, gdy takie są, cel i okoliczności ustawy oraz myśl prawodawcy. KPK/83: 17
KPK/17: 18
- Kan. 1500** – Ustawy, które ustanawiają kary, ograniczają swobodne wykonywanie uprawnień albo zawierają wyjątek od ustawy, podlegają ścisłej interpretacji. KPK/83: 18
KPK/17: 19

⁴Nov. 76, 1, 1; 143, 1 in fine.

⁵C. 1, 14, 3 in fine.

⁶S. Basilius M., can. 87; D. 1, 3, 18-19 et 25; 50, 17, 192.

⁷D. 48, 19, 42; Basilic. 2, 3, 9.

Can. 1501 – Si certa de re deest expressum praescriptum legis, causa, nisi est poenalis, dirimenda est secundum canones Synodorum et sanctorum Patrum, legitimam consuetudinem, generalia principia iuris canonici cum aequitate servata, iurisprudentiam ecclesiasticam, communem et constantem doctrinam canonicam.¹

Can. 1502 – § 1. Lex posterior abrogat priorem aut eidem derogat, si id expresse edicit aut si illi est directe contraria aut totam de integro ordinat legis prioris materiam.²

§ 2. Lex iuris communis vero, nisi aliter in ipsa lege expresse cavetur, non derogat legi iuris particularis nec lex iuris particularis pro aliqua Ecclesia sui iuris lata derogat iuri magis particulari in eadem Ecclesia vigenti.

Can. 1503 – In dubio revocatio legis praeexistentis non praesumitur, sed leges posteriores ad priores trahendae sunt et his, quatenus fieri potest, conciliandae.³

Can. 1504 – Ius civile, ad quod ius Ecclesiae remittit, in iure canonico eisdem cum effectibus servetur, quatenus iuri divino non est contrarium et nisi aliter iure canonico cavetur.

Can. 1505 – Enuntiatio sermonis genere masculino etiam genus femininum respicit, nisi aliter iure cavetur vel ex natura rei constat.⁴

CAPUT II

De consuetudine

Can. 1506 – § 1. Consuetudo communitatis christianae, quatenus actuositati Spiritus Sancti in corpore ecclesiali respondet, vim iuris obtinere potest.⁵

§ 2. Iuri divino nulla consuetudo potest ullo modo derogare.⁶

¹ * Syn. Armen., a. 1911, 276; D. 1, 3, 4-6 et 12-13 et 32.

² Instit. 1, 2, 11; D. 1, 4, 4; 42, 1, 14.

³ D. 1, 3, 26-28; Basilic. 2, 1, 38.

⁴ D. 50, 16, 195, pr.

⁵ Nic. I, cann. 6-7; Constantinop. I, can. 2; Eph. can. 8; Carth. can. 70; Quinisext. can.

Kan. 1501 – Jeśli w określonej sprawie brak wyraźnej ustawy, sprawa, z wyjątkiem karnej, winna być rozstrzygnięta według kanonów Synodów i świętych Ojców, prawnych zwyczajów, ogólnych zasad prawa kanonicznego z zachowaniem słuszności, jurysprudencji kościelnej oraz powszechnej i stałej doktryny kanonicznej. KPK/83: 19
KPK/17: 20

Kan. 1502 – § 1. Późniejsza ustawa uchyla wcześniejszą lub ją zmienia, jeśli wyraźnie to postanawia albo jest jej wprost przeciwna, albo porządkuje w całości przedmiot dawnej ustawy. KPK/83: 20
KPK/17: 22

§ 2. Jednakże ustawa prawa wspólnego nie zmienia prawa partykularnego, chyba że inaczej sama ustawa wyraźnie zastrzega, ani ustawa prawa partykularnego wydana dla jakiegoś Kościoła *sui iuris* nie zmienia prawa bardziej partykularnego obowiązującego w tym samym Kościele. KPK/83: 20
KPK/17: 22

Kan. 1503 – W wątpliwości nie domniemywa się, że ustawa poprzednia została odwołana, lecz ustawy późniejsze należy odnieść do poprzednich i wedle możliwości z nimi uzgodnić. KPK/83: 21
KPK/17: 23

Kan. 1504 – Prawo świeckie, do którego odsyła prawo kościelne, należy zachować w prawie kanonicznym, na ile nie jest przeciwne prawu Bożemu i o ile prawo kanoniczne czego innego nie zastrzega. KPK/83: 22
PA: 278 § 1

Kan. 1505 – Rodzaj męski użyty w przepisach odnosi się także do rodzaju żeńskiego, chyba że co innego zastrzega prawo lub wynika z natury rzeczy. PA: 318

ROZDZIAŁ II

Zwyczaj

Kan. 1506 – § 1. Zwyczaj wspólnoty chrześcijan, o ile odpowiada działaniu Ducha Świętego we wspólnocie Kościoła, może uzyskać moc prawa. KPK/83: 23
KPK/17: 25

§ 2. Żaden zwyczaj nie może w żaden sposób znieść prawa Bożego. KPK/83: 24 § 1
KPK/17: 27 § 1

39; Nic. II, cann. 14-15; S. Petrus Alexandrin., can. 15; S. Basilius M., cann. 1, 3-4, 87, 89, 91-92; S. Gregorius Nyssen., can. 8; Timotheus Alexandrin., can. 23; Theophilus Alexandrin., cann. 1, 3; S. Cyrillus Alexandrin., can. 3; S. Iulius, litt. *Legi litteras*, a. 341, „Quid enim”.

⁶Nic. II, can. 5; S. Gennadius CP., can. 1 „Ὁμῶς ἐπειδὴ”.

Can. 1507 – § 1. Ea tantum consuetudo vim iuris habere potest, quae est rationabilis et a communitate legis saltem recipiendae capaci praxi continua et pacifica inducta necnon per tempus iure statutum praescripta.¹

§ 2. Consuetudo, quae a iure expresse reprobatur, non est rationabilis.²

§ 3. Consuetudo vigenti iuri canonico contraria aut, quae est praeter legem canonicam, vim iuris obtinet tantum, si legitime per annos triginta continuos et completos servata est; contra legem canonicam vero, quae clausulam continet futuras consuetudines prohibentem, sola praevalere potest consuetudo centenaria vel immemorabilis.³

§ 4. Legislatur competens potest consuetudinem consensu suo saltem tacito etiam ante hoc tempus ut legitimam approbare.⁴

Can. 1508 – Consuetudo est optima legum interpretis.⁵

Can. 1509 – Consuetudo sive contra sive praeter legem per contrariam consuetudinem aut legem revocatur; sed nisi expressam de eis mentionem facit, lex non revocat consuetudines centenarias vel immemorabiles; ad ceteras consuetudines quod attinet, valet can. 1502, § 2.

CAPUT III

De actibus administrativis

Can. 1510 – § 1. Actus administrativi poni possunt ab eis, qui potestatem regiminis executivam habent, intra limites eorum competentiae necnon ab illis, quibus haec potestas explicite vel implicite competit sive ipso iure sive vi legitimae delegationis.

§ 2. Actus administrativi sunt praesertim:

1° decreta, quibus pro casu speciali datur decisio aut fit provisio canonica;

¹ S. Nicolaus I, litt. *Postquam beato*, 18 mar. 862, „De consuetudinibus...”; D. 1, 3, 32-33; C. 1, 3, 38 (39), (2) in fine; 8, 52 (53), 2; Basilic. 2, 1, 42.

² Nic. I, can. 15; Sard. can. 1; Nic. II, can. 5. * Syn. Libanen. Maronitarum., a. 1736, pars II, cap. XIV, 51.

Kan. 1507 – § 1. Tylko ten zwyczaj może mieć moc prawa, który jest rozumny i został wprowadzony przez wspólnotę zdolną przynajmniej do przyjęcia ustawy poprzez praktykę ciągłą i spokojną oraz przez czas ustanowiony przepisami prawa. KPK/83: 24 § 2, 25
KPK/17: 26

§ 2. Zwyczaj, który został wyraźnie odrzucony przez ustawę, nie jest rozumny. KPK/83: 24 § 2
KPK/17: 27 § 2

§ 3. Zwyczaj przeciwny obowiązującemu prawu kanonicznemu oraz zwyczaj obok prawa kanonicznego jedynie wtedy otrzymuje moc prawa, gdy jest zachowywany zgodnie z prawem w sposób ciągły przez pełnych lat trzydzieści. Natomiast przeciwny ustawie kanonicznej, która zawiera klauzulę zabraniającą przyszłych zwyczajów, tylko wtedy może przeważać, gdy jest stuletni albo niepamiętny. KPK/83: 26
KPK/17: 27 § 1, 28

§ 4. Kompetentny prawodawca może zwyczaj zatwierdzić jako prawny swoją zgodą, przynajmniej milcząca, także przed upływem tego terminu.

Kan. 1508 – Zwyczaj jest najlepszą interpretacją ustaw. KPK/83: 27
KPK/17: 29

Kan. 1509 – Zwyczaj czy to przeciwny prawu, czy obok niego, zostaje odwołany przez zwyczaj przeciwny lub ustawę. Jeśli jednak ustawa o nich wyraźnie nie wspomina, nie odwołuje zwyczajów stuletnich lub niepamiętnych; co zaś dotyczy pozostałych zwyczajów, ma zastosowanie kan. 1502 § 2. KPK/83: 28
KPK/17: 30

ROZDZIAŁ III *Akty administracyjne*

Kan. 1510 – § 1. Akt administracyjny może zostać wydany przez tego, kto posiada wykonawczą władzę rządzenia, w granicach swoich kompetencji, oraz przez tego, komu ta władza przysługuje wyraźnie lub domyślnie zarówno z mocy samego prawa, jak i mocą prawnej delegacji. KPK/83: 35

§ 2. Aktami administracyjnymi są przede wszystkim:

1° dekrety, które w poszczególnym wypadku zawierają decyzje lub udzielają prowizji kanonicznej; KPK/83: 48

³D. 1, 3, 32-33; C. 8, 52 (53), 1; Basilic. 2, 1, 42.

⁴Gregorius XVI, ep. encycl. *Inter gravissimas*, 3 feb. 1832, § 5.

⁵D. 1, 3, 27; Basilic. 2, 1, 46.

- 2° praecepta singularia, quibus personae aut personis determinatis aliquid faciendum aut omittendum directe et legitime imponitur praesertim ad legis observantiam urgendam;
- 3° rescripta, quibus conceditur privilegium, dispensatio, licentia aliave gratia.

Can. 1511 – Effectum habet actus administrativus a momento, quo intimatur, vel in rescriptis a momento, quo datae sunt litterae; si vero actus administrativi applicatio committitur exsecutori, effectum habet a momento executionis.

Can. 1512 – § 1. Actus administrativus intellegendus est secundum propriam verborum significationem et communem loquendi usum nec debet ad alios casus praeter expressos extendi.

§ 2. In dubio actus administrativus, qui ad lites refertur, ad poenas comminandas vel irrogandas attinet, iura personae coartat, iura aliis quaesita laedit aut adversatur legi in commodum privatorum, strictam recipit interpretationem; secus vero latam.

§ 3. In privilegiis ea semper adhibenda est interpretatio, ut ille, cui privilegium concessum est, aliquam revera gratiam consequatur.¹

§ 4. Non solum dispensatio, sed ipsa potestas dispensandi ad certum casum concessa strictae interpretationi subest.²

Can. 1513 – § 1. Per legem contrariam nullus actus administrativus revocatur, nisi aliter in ipsa lege cavetur aut lex lata est ab auctoritate superiore ei, qui actum administrativum emisit.

§ 2. Actus administrativus non cessat resolutio iure eius, qui eum posuit, nisi aliter expresse cavetur.

§ 3. Revocatio actus administrativi per alium actum administrativum auctoritatis competentis effectum tantummodo obtinet a momento, quo intimatur personae, pro qua datus est.

¹ Trid., sess. XXIV, *De ref.*, can. 11.

² Trid., sess. VI, *Decretum de residentia*, cap. 2; sess. XXIV, *De ref. circa matrimonium*, cap. 5; sess. XXV, *De ref.*, cap. 18; Benedictus XIV, ep. encycl. *Inter omnigenas*,

- 2° pojedyncze nakazy, które określonej osobie lub osobom wprost i zgodnie z prawem coś nakazują lub zakazują, przede wszystkim celem przynaglenia do zachowania ustawy; KPK/83: 49
- 3° reskrypty, w których udziela się przywileju, dyspensy, zezwolenia czy innej łaski. KPK/83: 59 § 1

Kan. 1511 – Akt administracyjny osiąga skutek od chwili, w którym został doręczony, lub, gdy chodzi o reskrypty, od chwili, w której wydano pismo; jeżeli zaś zastosowanie aktu administracyjnego powierzone zostało wykonawcy, osiąga on skutek od chwili wykonania. KPK/83: 54 § 1, 62
KPK/17: 38

Kan. 1512 – § 1. Akt administracyjny winien być rozumiany zgodnie z właściwym znaczeniem słów i powszechnie przyjętym sposobem mówienia oraz nie powinien być rozciągany na inne przypadki poza wyraźnie określonymi. KPK/83: 36 § 1
KPK/17: 49, 50

§ 2. W przypadku wątpliwości akty dotyczące sporów, zagrożenia karami lub ich wymierzenia, ograniczające prawa osoby lub naruszające czyjeś prawa nabyte albo przeciwne ustawie z korzyścią dla osób prywatnych – podlegają ścisłej interpretacji; wszystkie inne – szerokiej. KPK/83: 36 § 1
KPK/17: 49, 50

§ 3. Odnośnie do przywilejów powinna być zawsze stosowana taka interpretacja, dzięki której ci, którzy otrzymali przywilej, rzeczywiście uzyskaliby jakąś łaskę. KPK/83: 77
KPK/17: 67, 68

§ 4. Nie tylko dyspensa, lecz także władza dyspensowania udzielona do określonej sprawy podlega ścisłej interpretacji. KPK/83: 92
KPK/17: 85

Kan. 1513 – § 1. Żaden akt administracyjny nie może zostać odwołany przez ustawę przeciwną, chyba że inaczej zastrzega sama ustawa lub ustawa została wydana przez władzę wyższą od tej, która wydała akt administracyjny.

§ 2. Akt administracyjny nie traci mocy z chwilą ustania władzy tego, kto go wydał, chyba że co innego wyraźnie w prawie zastrzeżono. KPK/83: 46
KPK/17: 61

§ 3. Odwołanie aktu administracyjnego przez inny akt administracyjny kompetentnej władzy osiąga swój skutek dopiero od momentu zgodnego z prawem powiadomienia osoby, dla której był wydany. KPK/83: 47
KPK/17: 60 § 1

§ 4. Dispensatio, quae tractum habet successivum, cessat quoque certa ac totali cessatione causae motivae.

§ 5. Decretum praeceptumve singulare vim habere desinit etiam cessante lege, ad cuius executionem datum est; praeceptum singulare cessat etiam resolutio iure praecipientis, nisi legitimo documento impositum est.

Can. 1514 – Actus administrativus, qui forum externum respicit, firmis cann. 1520, § 2 et 1527 scripto est consignandus; item, si fit in forma commissoria, illius actus executionis.

Can. 1515 – Actus administrativus, etiam si agitur de rescripto motu proprio dato, effectu caret, quatenus iura aliis quaesita laedit aut legi vel legitimae consuetudini contrarius est, nisi auctoritas competens expresse clausulam derogatoriam addidit.

Can. 1516 – Condiciones in actibus administrativis tunc tantum ad validitatem censentur adiectae, quoties per particulas si, nisi, dummodo, vel in lingua vernacula per aliam eiusdem significationis exprimuntur.

Art. I – De procedura in decretis extra iudicium ferendis

Can. 1517 – § 1. Antequam decretum extra iudicium fert, auctoritas necessarias notitias et probationes exquirat; iure audiendos vel consulendos audiat vel consulat; eos, quos directe decretum attingit ac praesertim eos, quorum iura laedi possunt, audiat.

§ 2. Petitori et etiam legitime contradicenti auctoritas notitias et probationes patefaciat, quae sine periculo publici vel privati damni cognosci possunt, et rationes forte contrarias ostendat data eis opportunitate respondendi, etiam per patronum, intra terminum ab ipsa auctoritate determinatum.

Can. 1518 – Auctoritas decretum intra sexaginta dies a recepta petitione ad decretum obtinendum computandos ferat, nisi ius particulare propriae Ecclesiae sui iuris alios terminos statuit; si vero hoc factum non est et petitor decretum iterum scripto petit, tricesimo die ab hac petitione recepta computando, si etiam tunc nihil factum est, petitio pro reiecta

- § 4. Dyspensa mająca ciągle zastosowanie ustaje poprzez pewne i całkowite wygaśnięcie przyczyny skłaniającej. KPK/83: 93
KPK/17: 86
- § 5. Poszczególne dekret lub nakaz traci swoją moc także przez wygaśnięcie ustawy, dla wykonania której został wydany; poszczególne nakazy wygasa z ustaniem władzy nakazującego, chyba że został nałożony dokumentem zgodnie z przepisami prawa. KPK/83: 58 § 1, 2
KPK/17: 24
- Kan. 1514** – Akt administracyjny dotyczący zakresu zewnętrznego, z zachowaniem kan. 1520 § 2 i 1527, powinien być wydany na piśmie. Dotyczy to także wykonania tego aktu, jeśli jest przewidziany wykonawca. KPK/83: 37, 51
KPK/17: 56
- Kan. 1515** – Akt administracyjny, nawet wtedy gdy chodzi o reskrypt wydany z własnej inicjatywy, jest pozbawiony mocy w tym, co narusza nabyte przez kogoś prawo albo jest przeciwny ustawie lub prawemu zwyczajowi, chyba że kompetentna władza wyraźnie dołączyła klauzulę uchylającą. KPK/83: 38
KPK/17: 46
- Kan. 1516** – Warunki dodane do aktu administracyjnego tylko wtedy wymagane są do ważności, gdy są wyrażone partykułą: jeśli, chyba że, o ile lub inną równoznaczną w językach narodowych. KPK/83: 39
KPK/17: 39

Art. I – Procedura wydawania dekretów pozasądowych

- Kan. 1517** – § 1. Przed wydaniem dekretu pozasądowego, władza powinna zebrać konieczne wiadomości i dowody; wysłuchać lub konsultować tych, których należy wysłuchać lub konsultować według prawa; wysłuchać tych, których wprost dekret dotyczy, a przede wszystkim tych, których prawa mogą być naruszone. KPK/83: 50
- § 2. Władza na żądanie, a także zgodny z prawem sprzeciw, powinna przedstawić wiadomości i dowody, które bez niebezpieczeństwa szkody publicznej lub prywatnej można poznać, oraz powinna okazać racje przeciwnie w celu koniecznego ustosunkowania się, także przez pełnomocnika, w terminie określonym przez samą władzę.
- Kan. 1518** – Władza powinna wydać dekret w terminie sześćdziesięciu dni od przyjęcia prośby o wydanie dekretu, chyba że prawo partykularne własnego Kościoła sui iuris ustanowiło inny termin; jeśli zaś to nastąpiło i petent ponownie na piśmie prosi o wydanie dekretu, po bezskutecznym upływie trzydziestu dni od przyjęcia tej prośby, prośba jest uważana KPK/83: 57 § 1, 2

habetur ac si eo die reiectio per decretum facta sit ita, ut recursus adversus eam interponi possit.

Can. 1519 – § 1. Qui decretum fert, id prae oculis habeat et intendat, quod saluti animarum et bono publico maxime conducere videtur, servatis quidem legibus et legitimis consuetudinibus, iustitia et aequitate.

§ 2. In decreto exprimantur saltem summarie motiva; si vero periculum publici vel privati damni obstat, ne motiva patefiant, haec in libro secreto exprimantur atque ei, qui de recursu forte adversus decretum interposito videt, ostendantur, si ipse petit.

Can. 1520 – § 1. Decretum vim iuris habet, postquam ei, ad quem destinatur, intimatum est modo, qui secundum locorum leges et condiciones tutissimus est.

§ 2. Si periculum publici vel privati damni obstat, ne textus decreti scripto tradi possit, potest auctoritas ecclesiastica iubere decretum ei, ad quem destinatur, coram duobus testibus vel coram notario legi, processu verbali redacto ab omnibus praesentibus subscribendo; his peractis decretum pro intimato habetur.

§ 3. Si vero is, ad quem decretum destinatur, intimationem recusavit vel ad normam iuris vocatus ad decretum accipiendum vel audiendum sine iusta causa a decreti auctore perpendenda non comparuit vel processui verbali subscribere recusavit, decretum pro intimato habetur.

Art. II – De executione actuum administrativorum

Can. 1521 – Exsecutor actus administrativi invalide suo munere fungitur, antequam mandatum scripto datum recepit eiusque authenticitatem et integritatem recognovit, nisi auctoritas, quae eundem actum posuit, praeviam notitiam circa mandatum cum eo communicavit.¹

¹ S.C.S. Off., decr. 24 aug. 1892; S. Paenit. Ap., 15 ian. 1894, ad II.

za odrzuconą, a także gdyby tego dnia odrzucenie nastąpiło w formie dekretu w ten sposób, że nie może zostać wniesiony przeciwko niemu rekurs.

Kan. 1519 – § 1. Ten, kto wydaje dekret, powinien mieć przed oczyma i kierować się tym, co wydaje się najbardziej służyć zbawieniu dusz i dobru publicznemu, z zachowaniem ustaw i prawnych zwyczajów, sprawiedliwości i słuszności.

§ 2. W dekrete powinno zostać podane przynajmniej streszczenie motywów; jeśli zaś niebezpieczeństwo szkody publicznej lub prywatnej sprzeciwia się podaniu motywów, należy je zamieścić w tajnej księdze, jak również okazać temu, kto rozpatruje ewentualny rekurs przeciw dekretowi, jeśli sam o to prosi. KPK/83: 51

Kan. 1520 – § 1. Dekret posiada moc prawną po zakomunikowaniu temu, dla kogo jest przeznaczony, w sposób, który według ustaw i warunków miejscowych jest najpewniejszy. KPK/83: 54 § 1, 2

§ 2. Jeśli niebezpieczeństwo naruszenia dobra publicznego lub prywatnego sprzeciwia się podaniu tekstu dekretu na piśmie, władza kościelna może polecić, aby dekret odczytano temu, dla kogo jest przeznaczony, w obecności dwóch świadków lub notariusza, a następnie należy sporządzić relację z czynności ustnej, którą podpisują wszyscy obecni; po dokonaniu tych czynności dekret uważa się za doręczony. KPK/83: 55

§ 3. Jeśli zaś ten, dla którego dekret jest przeznaczony, odmawia jego przyjęcia lub wezwany według norm prawa do odebrania lub wysłuchania dekretu nie stawił się bez słusznej przyczyny uznanej za taką przez autora dekretu lub odmawia podpisania relacji z przekazania ustnego, dekret uważa się za doręczony. KPK/83: 56

Art. II – Wykonanie aktów administracyjnych

Kan. 1521 – Wykonawca aktu administracyjnego nieważnie wypełnia swoje zadanie przed otrzymaniem zlecenia sprawdzeniem jego autentyczności oraz integralności, chyba że władza wydając akt, przesłała mu wcześniej o tym wiadomość. KPK/83: 40
KPK/17: 53

Can. 1522 – § 1. Exsecutor actus administrativi, cui committitur mera eiusdem actus exsecutio, hanc executionem denegare non potest, nisi manifesto constat eundem actum esse nullum aut alia gravi de causa sustineri non posse aut condiciones actui administrativo appositas non esse impletas; si vero exsecutio actus administrativi ratione adiunctorum personae aut loci videtur inopportuna, exsecutor executionem intermitat et statim certiores faciat auctoritates, quae actum posuit.¹

§ 2. Si in rescripto concessio gratiae exsecutori committitur, eius est de suo prudenti iudicio et conscientia gratiam concedere vel denegare.²

Can. 1523 – Exsecutor actus administrativi procedere debet ad mandati normam; si condiciones ad validitatem actus mandato appositas non implevit vel substantialem procedendi formam non servavit, exsecutio nulla est.³

Can. 1524 – Exsecutor actus administrativi potest alium de suo prudenti iudicio sibi substituere, nisi substitutio prohibita est aut electa est industria personae aut substituti persona determinata est; his in casibus vero exsecutori licet alii committere actus praeparatorios.⁴

Can. 1525 – Actus administrativus executioni mandari potest etiam ab exsecutoris successore in officio, nisi electa est industria personae.

Can. 1526 – Exsecutori licet actum administrativum iterum executioni mandare, si quoquo modo in eiusdem actus executione erravit.

Art. III – *De rescriptis*

Can. 1527 – § 1. Quae in canonibus de rescriptis statuuntur, de concessionibus gratiarum vivae vocis oraculo quoque valent, nisi aliud manifesto constat.

¹Benedictus XIV, const. *Ad Apostolicam*, 25 feb. 1742, § 5; ep. encycl. *Magnae Nobis*, 29 iun. 1748, §§ 1, 6-8, 10, 12; Ordo servandus in S. Congregationibus, Tribunalibus, Officiis Romanae Curiae, 29 sep. 1908, pars II, *Normae peculiares*, cap. III, n. 4.

Kan. 1522 – § 1. Wykonawca aktu administracyjnego, któremu powierzono samo wykonanie, nie może odmówić wykonania tego aktu, chyba że oczywistym jest, że ten akt byłby nieważny albo że na skutek innej ważnej przyczyny nie może on trwać lub nie zostały wypełnione warunki dołączone do tego aktu administracyjnego. Gdy natomiast wykonanie aktu administracyjnego wydaje się niewskazane ze względu na okoliczności osoby lub miejsca, wykonawca powinien przerwać jego wykonanie i natychmiast powiadomić władzę, która akt wydała.

KPK/83: 41
KPK/17: 54 § 1

§ 2. Jeśli w reskrypcie zlecono wykonawcy samo udzielenie łaski, do niego należy zgodnie z roztropnym uznaniem i sumieniem udzielenie lub odmowa łaski.

KPK/83: 70
KPK/17: 54 § 2

Kan. 1523 – Wykonawca aktu administracyjnego winien postępować zgodnie z treścią zlecenia. Nieważne jest wykonanie aktu, jeżeli nie wypełnił warunków podanych do ważności aktu wymienionych w piśmie i nie zachował istotnej formy postępowania.

KPK/83: 42
KPK/17: 55

Kan. 1524 – Zgodnie ze swoim roztropnym uznaniem, wykonawca może wyznaczyć swego zastępcę, chyba że zastępstwo zostało zabronione albo został on wybrany ze względu na osobiste przymioty lub oznaczono zastępcę. W takich jednak wypadkach wolno wykonawcy komuś innemu powierzyć podjęcie aktów przygotowawczych.

KPK/83: 43
KPK/17: 57 § 1, 2

Kan. 1525 – Akt administracyjny może być wykonany także przez następcę wykonawcy na urządzie, chyba że wykonanie powierzono z racji osobistych przymiotów.

KPK/83: 44
KPK/17: 58

Kan. 1526 – Wykonawcy wypada ponownie wykonać akt, jeśli w jego wykonaniu w jakiś sposób popełnił błąd.

KPK/83: 45
KPK/17: 59 § 1

Art. III – Reskrypty

Kan. 1527 – § 1. Postanowienia kanonów odnośnie do reskryptów, dotyczą także łask udzielanych ustnie, chyba że co innego wyraźnie wynika z treści.

KPK/83: 59 § 2

²Ordo servandus in S. Congregationibus, Tribunalibus, Officiis Romanae Curiae, 29 sep. 1908, pars II, *Normae peculiares*, cap. III, n. 3.

³S.C. de Prop. Fide, (C.G.), 18 apr. 1757.

⁴S.C.S. Off., litt. encycl. 20 feb. 1888, 5; decr. 14 dec. 1898.

§ 2. Gratiam oretenus concessam aliquis probare tenetur, quoties id legitime ab eo petitur.¹

Can. 1528 – Rescriptum impetrari potest pro alio, etiam praeter eius assensum, et valet ante eiusdem acceptationem, nisi aliud ex appositis clausulis apparet.

Can. 1529 – § 1. Reticentia veri in precibus non obstat, quin rescriptum vim habeat, dummodo expressa sint, quae ad validitatem sunt exprimenda secundum stilum curiae Hierarchae, qui rescriptum concedit.²

§ 2. Nec obstat expositio falsi, dummodo una saltem causa motiva proposita vera sit.³

Can. 1530 – § 1. Gratia ab auctoritate superiore denegata non potest ab auctoritate inferiore valide concedi, nisi auctoritas superior expresse consensit.

§ 2. Gratia ab aliqua auctoritate denegata non potest valide ab alia auctoritate aequae competenti aut auctoritate superiore concedi nulla facta in petitione denegationis mentione.

1° De privilegiis

Can. 1531 – § 1. Privilegium, scilicet gratia in favorem certarum personarum physicarum vel iuridicarum per specialem actum facta, concedi potest a legislatore et ab eo, cui legislator hanc potestatem concessit.

§ 2. Possessio centenaria vel immemorabilis praesumptionem inducit concessi privilegii.

Can. 1532 – § 1. Privilegium praesumitur perpetuum.

§ 2. Privilegium cessat:

1° si est personale, per extinctionem personae, cui concessum est;

2° si est reale vel locale, per absolutum rei vel loci interitum;

3° elapso tempore vel expleto numero casuum, pro quibus concessum est;

¹Innocentius X, const. *Cum sicut*, 14 maii 1648, § 4, I., „Decimoquarto”; Ordo servandus in S. Congregationibus Tribunalibus, Officiis Romanae Curiae, 29 sep. 1908, pars II, *Normae peculiares*, cap. III, n. 2.

- § 2. Łaska udzielona ustnie powinna zostać udowodniona ilekroć to jest prawnie wymagane. KPK/83: 74
KPK/17: 79
- Kan. 1528** – Reskrypt może być uzyskany dla innej osoby, nawet niezależnie od jej zgody, i jest ważny przed jego akceptacją, chyba że co innego wynika z dodanych klauzul. KPK/83: 61
KPK/17: 37
- Kan. 1529** – § 1. Zatajenie prawdy w prośbie nie przeszkadza, aby reskrypt miał moc obowiązującą, byleby wymieniono to, co wymienić należy do ważności według stylu kurii Hierarchy, który udziela reskryptu. KPK/83: 63 § 1
KPK/17: 42 § 1, 45
- § 2. Nie stoi też na przeszkodzie wyjawienie fałszu, byleby jedna przynajmniej przedstawiona przyczyna sprawcza była prawdziwa. KPK/83: 63 § 2
KPK/17: 40, 42 § 2
- Kan. 1530** – § 1. Łaska odmówiona przez władzę wyższą nie może zostać ważnie udzielona przez władzę niższą, chyba że władza wyższa wyraźnie się na to zgodziła. KPK/83: 65 § 3
KPK/17: 44 § 2
CS: 435 § 3
- § 2. Łaska odmówiona przez jakąkolwiek władzę nie może zostać ważnie udzielona przez równorzędną władzę lub władzę wyższą bez podania w prośbie informacji o odmowie. KPK/83: 65 § 1, 2, 3
KPK/17: 44 § 1, 2
CS: 435 § 3

1° Przywileje

- Kan. 1531** – § 1. Przywilej, czyli łaska udzielona dla pożytku pewnych osób, fizycznych lub prawnych, szczególnym aktem, może być przyznany przez ustawodawcę oraz przez tego, komu prawodawca dał taką władzę. KPK/83: 76 § 1
- § 2. Stuletnie lub niepamiętne posiadanie wprowadza domniemanie udzielenia przywileju. KPK/83: 76 § 2
KPK/17: 63 § 2
- Kan. 1532** – § 1. Przywilej domniemywa się jako stały. KPK/83: 78 § 1
KPK/17: 70
- § 2. Przywilej ustaje:
- 1° jeśli jest osobisty, przez wygaśnięcie osoby, której został udzielony; KPK/83: 78 § 2
KPK/17: 74
  - 2° jeśli jest rzeczowy lub miejscowy, przez absolutne zniszczenie rzeczy lub miejsca; KPK/83: 78 § 3
KPK/17: 75
  - 3° po upływie czasu lub po wyczerpaniu przypadków, dla których został udzielony; KPK/83: 83 § 1
KPK/17: 77

² Trid., sess. XIII, *De ref.*, can. 5.

³ Trid., sess. XIII, *De ref.*, can. 5.

4° si temporis progressu rerum adiuncta iudicio auctoritatis competentis mutantur ita, ut noxium evaserit aut eius usus illicitus fiat.

§ 3. Privilegium locale, si locus intra quinquaginta annos restituitur, reviviscit.

Can. 1533 – § 1. Nullum privilegium per renuntiationem cessat, nisi haec ab auctoritate competenti acceptata est.

§ 2. Privilegio in sui dumtaxat favorem concesso quaevis persona physica renuntiare potest.

§ 3. Privilegio concesso alicui personae iuridicae aut ratione dignitatis loci vel rei persona physica valide renuntiare non potest; nec ipsi personae iuridicae integrum est privilegio sibi concesso renuntiare, si renuntiatio cedit in Ecclesiae aliorumve praeiudicium.

Can. 1534 – Per non usum vel per usum contrarium privilegium aliis non onerosum non cessat; si vero privilegium in aliorum gravamen cedit, amittitur, si accedit legitima praescriptio aut tacita renuntiatio.

Can. 1535 – Qui abutitur potestate sibi ex privilegio data, ab Hierarcha moneatur; graviter abutentem ac frustra monitum Hierarcha privet privilegio, quod ipse concessit; si vero privilegium concessum est ab auctoritate superiore, eandem Hierarcha certiore facere tenetur.

2° De dispensationibus

Can. 1536 – § 1. Dispensatio, scilicet legis mere ecclesiasticae in casu speciali relaxatio, concedi potest tantum iusta ac rationabili de causa habita ratione adiunctorum casus et gravitatis legis, a qua dispensatur; secus dispensatio illicita est, nisi ab ipso legislatore aut ab auctoritate superiore data est, etiam invalida est.¹

§ 2. Bonum spirituale christifidelium est iusta et rationabilis causa.²

¹ Paulus VI, litt. ap. *Episcopalis potestatis*, 2 maii 1967, III.

- 4° jeżeli z upływem czasu – zdaniem kompetentnej władzy – tak się zmieniły okoliczności, że stał się szkodliwy albo jego używanie niegodziwe. KPK/83: 83 § 2
KPK/17: 77
- § 3. Przywilej miejscowy odżywa, jeśli miejsce zostanie przywrócone swemu przeznaczeniu w ciągu pięćdziesięciu lat. KPK/83: 78 § 3
KPK/17: 75
- Kan. 1533** – § 1. Żaden przywilej nie ustaje przez zrzeczenie się, chyba że zostało ono przyjęte przez kompetentną władzę. KPK/83: 80 § 1
KPK/17: 72 § 1
- § 2. Każda jednak osoba fizyczna może się zrzec przywileju udzielonego wyłącznie na jej korzyść. KPK/83: 80 § 2
KPK/17: 72 § 2
- § 3. Przywileju udzielonego jakiejś osobie prawnej albo z racji godności miejsca lub rzeczy, nie mogą się ważnie zrzec osoby fizyczne. Również samej osobie prawnej nie wolno się zrzec udzielonego jej przywileju, jeżeli zrzeczenie przynosi szkodę Kościołowi lub innym. KPK/83: 80 § 3
KPK/17: 72 § 3, 4
- Kan. 1534** – Przywileje nie będące dla drugich ciężarem, nie ustają przez niekorzystanie z nich lub używanie przeciwne. Natomiast przywilej uciążliwy dla drugich traci moc, jeżeli nastąpiło zgodnie z prawem przedawnienie lub milczące odwołanie. KPK/83: 82
KPK/17: 76
- Kan. 1535** – Kto nadużywa władzy udzielonej mu przywilejem, powinien zostać upomniany przez Hierarchę; tego kto poważnie jej nadużywa, po bezskutecznym upomnieniu, Hierarcha powinien pozbawić przywileju, którego sam udzielił; jeśli zaś przywilej został przyznany przez władzę wyższą, tenże Hierarcha ma obowiązek powiadomić ją o tym. KPK/83: 84
KPK/17: 78

2° Dyspensy

- Kan. 1536** – § 1. Dyspensa, czyli rozluźnienie prawa czysto kościelnego w poszczególnym wypadku, może zostać udzielona jedynie dla słusznej i racjonalnej przyczyny z uwzględnieniem okoliczności przypadku i ważności ustawy, od której się dyspensuje; w przeciwnym razie dyspensa jest niegodziwa, a także jest nieważna, chyba że została udzielona przez samego prawodawcę lub wyższą władzę. KPK/83: 85, 90 § 1
KPK/17: 80, 84 § 1
- § 2. Dobro duchowe chrześcijan jest słuszną i racjonalną przyczyną.

² Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 8, b); Paulus VI, litt. ap. *Episcopalis potestatis*, 2 maa 1967, VII.

§ 3. In dubio de sufficientia causae dispensatio licite et valide conceditur.

Can. 1537 – Dispensationi obnoxiae non sunt leges, quatenus determinant ea, quae institutorum aut actuum iuridicorum essentialiter sunt constitutiva, nec leges processuales et poenales.¹

Can. 1538 – § 1. Episcopus eparchialis dispensare potest tam a legibus iuris communis quam a legibus iuris particularis propriae Ecclesiae sui iuris in casu speciali christifideles, in quos ad normam iuris potestatem suam exercet, quoties id ad eorum bonum spirituale conferre iudicat, nisi ab auctoritate, quae leges tulit, reservatio facta est.²

§ 2. Si difficile est adire auctoritatem, cui dispensatio reservata est, et simul in mora est periculum gravis damni, omnis Hierarcha in casu speciali dispensare potest christifideles, in quos ad normam iuris potestatem suam exercet, dummodo agatur de dispensatione, quam eadem auctoritas in eisdem adiunctis concedit, firmo can. 396.³

Can. 1539 – Qui habet potestatem dispensandi, eam exercere potest, etiam extra territorium existens, in subditos, etsi a territorio absentes, atque, nisi contrarium expresse statuitur, in peregrinos quoque in territorio actu degentes necnon erga seipsum.⁴

¹ Paulus VI, litt. ap. *Episcopalis potestatis*, 2 maii 1967, III.

² Vat. II, decr. *Christus Dominus*, 8, b); Paulus VI, litt. ap. *Episcopalis potestatis*, 2 maii 1967, III.

§ 3. W wątpliwości co do wystarczalności przyczyny, dyspensa jest udzielona ważnie i godziwie. KPK/83: 90 § 2
KPK/17: 84 § 2

Kan. 1537 – Nie podlegają dyspensie ustawy, o ile określają to, co jest istotnie konstytutywne dla instytucji albo aktów prawnych, oraz ustawy procesowe i karne. KPK/83: 86, 87 § 1
KPK/17: 81

Kan. 1538 – § 1. Biskup eparchialny może dyspensować w poszczególnym przypadku zarówno od ustaw prawa wspólnego jak i od ustaw prawa partykularnego własnego Kościoła *sui iuris* chrześcijan, w stosunku do których zgodnie z przepisem prawa wykonuje swoją władzę, ilekroć to nakazuje ich dobro duchowe, chyba że dyspensowanie zostało zastrzeżone przez władzę, która wydała ustawę. KPK/83: 87 § 1
KPK/17: 81

§ 2. Jeżeli trudno jest zwrócić się do władzy, której zostało zastrzeżone dyspensowanie, i równocześnie zwłoka grozi niebezpieczeństwem poważnej szkody, każdy Hierarcha może w przypadku specjalnym dyspensować chrześcijan, w odniesieniu do których wykonuje swoją władzę, jeśli tylko chodzi o dyspensę, której ta władza w tych samych okolicznościach udziela, z zachowaniem kan. 396. KPK/83: 87 § 2

Kan. 1539 – Kto posiada władzę dyspensowania, ma prawo wykonywać ją, będąc także poza terytorium w stosunku do podwładnych, chociażby nieobecnych na terytorium, a także jeśli czegoś innego wyraźnie nie postanowiono, w stosunku do podróżnych, przebywających aktualnie na terytorium, a również względem samego siebie. KPK/83: 91
CS: 142 § 3

³ S.C. de Prop. Fidei, decr. 13 apr. 1807, VIII; S.C. pro Doctr. Fidei, decl. 26 iun. 1972, III.

⁴ S.C. pro Eccl. Orient., resp. 24 iul. 1948.

TITULUS XXX
DE PRAESCRIPTIONE ET DE TEMPORIS
SUPPUTATIONE

CAPUT I

De praescriptione

Can. 1540 – Praescriptionem tamquam iuris subiectivi acquirendi vel amittendi necnon ab obligationibus se liberandi modum, prout est in iure civili, Ecclesia recipit, nisi aliud iure communi statuitur.¹

Can. 1541 – Nulla valet praescriptio, nisi bona fide nititur non solum initio, sed toto decursu temporis ad praescriptionem requisiti salvo can. 1152.²

Can. 1542 – Praescriptioni obnoxia non sunt:³

- 1° iura et obligationes, quae sunt legis divinae;
- 2° iura, quae obtineri possunt ex solo privilegio apostolico;
- 3° iura et obligationes, quae vitam spiritualem christifidelium directe respiciunt;
- 4° fines certi et indubii circumscriptionum ecclesiasticarum;
- 5° obligationes et onera celebrationem Divinae Liturgiae respicientia;
- 6° provisio canonica officii, quod ad normam iuris exercitium ordinis sacri requirit;
- 7° ius visitationis et obligatio oboedientiae ita, ut personae in Ecclesia a nulla auctoritate ecclesiastica visitari possint et nulli auctoritati iam subsint.

¹ Constantinop. IV, can. 18. Instit. 2, 6, pr. et 1; D. 39, 3, 2; C. 2, 19 (20), 3; 7, 33, 7; 38, 2.

TYTUŁ XXX PRZEDAWNIE NIE I OBLICZANIE CZASU

ROZDZIAŁ I *Przedawnienie*

- Kan. 1540** – Przedawnienie jako sposób nabycia lub utraty prawa subiektywnego, jak również uwolnienia się od obowiązków, Kościół przyjmuje takie, jakie jest w ustawodawstwie cywilnym, chyba że prawo wspólne inaczej stanowi. KPK/83: 197
KPK/17: 1508
PA: 246
- Kan. 1541** – Przedawnienie jest ważne, jeśli opiera się na dobrej wierze, nie tylko na początku, lecz przez cały przeciąg czasu wymagany do zaistnienia przedawnienia, z zachowaniem przepisu kan. 1152. KPK/83: 198
KPK/17: 1512
PA: 250
- Kan. 1542** – Nie podlegają przedawnieniu: KPK/83: 199
KPK/17: 1509
PA: 247
- 1° prawa i obowiązki wynikające z prawa Bożego; KPK/83: 199 n. 1
KPK/17: 1509 n. 1
PA: 247 n. 1
  - 2° uprawnienia, które można uzyskać jedynie na mocy apostołskiego przywileju; KPK/83: 199 n. 2
KPK/17: 1509 n. 2
PA: 247 n. 2
  - 3° prawa i obowiązki dotyczące bezpośrednio duchowego życia chrześcijan; KPK/83: 199 n. 3
KPK/17: 1509 n. 3
PA: 247 n. 3
  - 4° ustalone i niewątpliwe granice okręgów kościelnych; KPK/83: 199 n. 4
KPK/17: 1509 n. 4
PA: 247 n. 4
  - 5° zobowiązania i ciężary dotyczące sprawowania Boskiej Liturgii; KPK/83: 199 n. 5
KPK/17: 1509 n. 5
PA: 247 n. 5
  - 6° kanoniczne powierzenie urzędu, którego wykonywanie zgodnie z przepisami prawa wymaga święceń; KPK/83: 199 n. 6
  - 7° prawo wizytacji i obowiązek posłuszeństwa, tak by osoby w Kościele nie mogły być wizytowane przez żadną władzę kościelną i nie podlegały już żadnej władzy. KPK/83: 199 n. 7
KPK/17: 1509 n. 7
PA: 247 n. 7

² Chalc. can. 17; Quinisext. can. 25; C. 3, 32, 4; 7, 33, 1 et 6.

³ Chalc. can. 17; Carth. cann. 5, 119; Quinisext. can. 25; C. 1, 3, 45 (46), (11-12).

CAPUT II

De temporis supputatione

Can. 1543 – Nisi aliter iure expresse cavetur, tempus supputetur ad normam canonum, qui sequuntur.

Can. 1544 – § 1. Tempus continuum intellegitur, quod nullam patitur interruptionem.¹

§ 2. Tempus utile intellegitur, quod ita ius suum exercenti aut persequenti competit, ut ignorantibus aut illi, qui agere non potest, non currat.

Can. 1545 – § 1. In iure dies intellegitur spatium constans ex 24 horis continuo supputandis et incipit a media nocte; hebdomada spatium 7 dierum, mensis spatium 30, annus spatium 365 dierum, nisi mensis et annus dicuntur sumendi, prout sunt in calendario.²

§ 2. Si tempus est continuum, mensis et annus semper sumendi sunt, prout sunt in calendario.³

Can. 1546 – § 1. Dies, a quo calculus incipit, non computatur in termino, nisi huius initium coincidit cum initio diei aut aliter expresse iure cavetur.⁴

§ 2. Dies, ad quem calculus dirigitur, computatur in termino, qui, si tempus constat ex uno vel pluribus mensibus aut annis, ex una vel pluribus hebdomadibus, finitur elapso ultimo die eiusdem numeri aut, si mensis die eiusdem numeri caret, elapso ultimo die mensis.

¹ D. 48, 5, 12 (11), (5); C. 7, 40, 2, (11); Basilic. 50, 15, 2.

² D. 2, 12, 8; Basilic. 7, 17, 8.

ROZDZIAŁ II
Obliczanie czasu

- Kan. 1543** – Jeśli prawo czegoś innego wyraźnie nie zastrzega, czas należy liczyć zgodnie z postanowieniami kanonów, które następują. KPK/83: 200
KPK/17: 31
PA: 321
- Kan. 1544** – § 1. Czas ciągły należy rozumieć jako nie dopuszczający żadnej przerwy. KPK/83: 201 § 1
KPK/17: 35
PA: 325
- § 2. Czas użyteczny należy rozumieć, że wykonującemu lub dochodzącemu swego prawa tak przysługuje, iż dla nie wiedzącego albo nie mogącego działać nie płynie. KPK/83: 201 § 2
KPK/17: 35
PA: 325
- Kan. 1545** – § 1. Dzień w prawie oznacza stały czasokres obejmujący 24 kolejno liczone godziny i zaczyna się od północy. Tydzień to okres 7 dni, miesiąc okres 30 dni, a rok 365 dni, chyba że miesiąc i rok poleca się brać zgodnie z kalendarzem. KPK/83: 202 § 1
KPK/17: 32 § 1, 2
PA: 322 § 1, 2
- § 2. Jeżeli czas jest ciągły, miesiąc i rok należy zawsze liczyć zgodnie z kalendarzem. KPK/83: 202 § 2
KPK/17: 34 § 2
PA: 324 § 2
- Kan. 1546** – § 1. Dnia, od którego rozpoczyna się liczenie, nie wlicza się do terminu, chyba że jego początek zbiega się z początkiem dnia, albo prawo wyraźnie coś innego zastrzega. KPK/83: 203 § 1
KPK/17: 34 § 3 n. 2, 3
PA: 324 § 3 n. 2, 3
- § 2. Dzień, do którego się liczy, wlicza się do terminu, który – jeśli czas obejmuje jeden lub więcej miesięcy albo lat, jeden lub kilka tygodni – kończy się po upływie ostatniego dnia tej samej daty, albo jeżeli miesiąc nie ma dnia o tej dacie, po upływie ostatniego dnia miesiąca. KPK/83: 203 § 2
KPK/17: 34 § 3 n. 4, 5
PA: 324 § 3 n. 4, 5

³ D. 40, 7, 4, (5); 50, 16, 98 et 132 et 134.

⁴ D. 4, 4, 3, (3); 28, 1, 5; 40, 1, 1; 44, 7, 6.

INDEKS ALFABETYCZNY*

- aborcja* 728, 762, 766, 768, 1453
- absolucja* 720, 721
- administracja* 110, 122, 131, 146, 167, 176, 232, 262, 394, 424, 642, 649, 926, 997, 1004, 1007, 1157, 1431, 1501, 1513, 1514, 1515, 1516, 1517, 1518, 1519, 1524, 1525, 1526, 1528
- administrator* 65, 70, 122, 127, 128, 129, 130, 159, 173, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 230, 231, 232, 234, 255, 260, 262, 282, 286, 298, 299, 300, 363, 575, 750, 926, 1091, 1399
- adnotacja* 37, 296, 470, 655, 798, 841, 842, 1027, 1054, 1135, 1195, 1252, 1262, 1374
- adopcja* 29, 296, 689, 812
- adwokat* 1004, 1108, 1116, 1132, 1138, 1142, 1143, 1144, 1145, 1147, 1148, 1149, 1150, 1151, 1232, 1234, 1243, 1245, 1284, 1290, 1338, 1352, 1353, 1477, 1480, 1481
- akademicki* 340, 404, 648, 650
- akademicki stopień* 1433
- akatolik* 35, 143, 293, 450, 634, 670, 671, 681, 685, 702, 705, 780, 781, 789, 810, 813, 815, 832, 833, 834, 839, 858, 876, 896, 897, 898, 899, 901, 1442
- akceptacja* 184, 211, 231, 661, 970, 971, 1208, 1489, 1531
- akt* 50, 81, 90, 111, 159, 167, 187, 227, 253, 254, 261, 263, 436, 486, 500, 529, 599, 689, 711, 721, 762, 817, 824, 844, 879, 924, 931, 933, 934, 936, 954, 983, 986, 989, 991, 993, 997, 1046, 1047, 1048, 1049, 1055, 1056, 1058, 1063, 1100, 1104, 1116, 1128, 1129, 1134, 1135, 1136, 1145, 1146, 1189, 1190, 1193, 1195, 1204, 1206, 1208, 1209, 1284, 1290, 1292, 1295, 1303, 1305, 1307, 1318, 1350, 1371, 1433, 1435, 1436, 1437, 1438, 1467, 1473, 1475, 1494, 1498, 1501, 1514, 1516, 1517, 1519, 1524, 1525, 1526, 1527, 1529, 1534, 1540
- aktuariusz* 66, 71
- alienacja* 423, 887, 888, 1008, 1010, 1037, 1038, 1040, 1041, 1042, 1043, 1045, 1141, 1168, 1452
- alumn* 330, 332, 333, 337, 339, 342, 344, 345, 346, 347, 349, 350, 352, 356
- anonim* 1136
- apelacja* 45, 501, 992, 1062, 1065, 1066, 1067, 1069, 1086, 1088, 1114, 1122, 1147, 1148, 1166, 1184, 1185, 1191, 1283, 1295, 1300, 1309, 1310, 1313, 1314, 1316, 1318, 1319, 1320, 1321, 1323, 1324, 1325, 1328, 1330, 1334, 1339, 1340, 1343, 1358, 1371, 1372, 1373, 1376, 1382, 1484, 1486
- apostata* 1439
- apostazja* 762
- apostolat* 204, 352, 592, 620, 647, 651, 1008, 1050
- apostolski* 49, 177, 189, 190, 204, 234, 289, 331, 346, 415, 416, 572, 575, 985, 1545
- apostolstwo* 25, 140, 204, 275, 385, 412, 415
- apostoł* 39, 42, 43, 92, 209, 317, 743, 880
- aprobata* 98, 109, 138, 139, 145, 150, 182, 193, 339, 372, 573, 575, 576, 577, 582, 583, 614, 668, 922, 928, 1067, 1070, 1073
- archiwum* 37, 123, 190, 252, 256, 258, 259, 260, 261, 296, 470, 535, 769, 774, 799, 840, 871, 956, 1027, 1029, 1053, 1473

* Autorzy indeksu: ks. Leszek Adamowicz, Maciej Lewandowski. Indeks do tekstu łacińskiego KKKW autorstwa o. prof. I. Žužka został wydany jako oddzielna pozycja przez Wydawnictwo Papieskiego Instytutu Nauk Wschodnich w Rzymie: I. Žužek, Index analiticus Codicis Canonum Ecclesiarum Orientalium, Kanonika 2, Roma 1992, z uzupełnieniem tegoż Autora zamieszczonym w czasopiśmie *Orientalia Christiana Periodica*: I. Žužek, Aggiunte all'indice analitico del Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, OCP 60 (1994) s. 635-639.

- arcybiskup większy* 151, 152, 153, 154, 984, 1402, 1423
- argument* 691, 1161, 1225, 1262, 1263, 1328, 1394, 1397
- asceta* 570
- asesor* 1087, 1092, 1108, 1109
- asystent* 1234
- asystujący (kapłan)* 828
- audytor* 1087, 1096, 1109, 1245, 1273, 1471
- aula* 1132
- autentyczność, autentyczny* 10, 112, 146, 257, 537, 597, 599, 600, 606, 661, 666, 774, 787, 884, 1029, 1145, 1295, 1347, 1386, 1439, 1501, 1524
- autonomia* 638, 640, 1050, 1051
- autor* 662, 664, 666, 999, 1000, 1001, 1002, 1226, 1523
- autorytet* 885, 989
- badania* 146, 262, 285, 349, 453, 640, 641, 647, 657, 1375, 1394
- bezkuteczność* 957, 1132, 1348, 1521, 1538
- bezwzględność* 72, 166, 221, 734, 924, 933, 934, 957, 1075, 1123
- bezwłocznie* 386, 495, 613
- Biblia* 350, 621
- biegły* 102, 122, 180, 247, 262, 263, 340, 408, 547, 606, 651, 652, 762, 763, 887, 904, 1021, 1108, 1116, 1144, 1170, 1258, 1259, 1261, 1262, 1263, 1265, 1352, 1353, 1367, 1369, 1472, 1480
- bierny* 267, 431, 491, 528
- biskup* 7, 32, 42, 43, 44, 45, 46, 49, 50, 51, 52, 53, 56, 58, 68, 69, 72, 73, 75, 77, 78, 81, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 95, 100, 101, 102, 104, 111, 114, 115, 116, 121, 127, 128, 130, 132, 133, 135, 139, 143, 146, 148, 149, 150, 153, 156, 157, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 168, 173, 177, 178, 180, 182, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 202, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 228, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 247, 248, 249, 250, 251, 255, 256, 257, 258, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 280, 281, 282, 283, 284, 287, 292, 296, 297, 300, 302, 303, 305, 310, 313, 314, 319, 321, 322, 325, 327, 329, 330, 334, 356, 359, 360, 362, 366, 371, 384, 385, 393, 412, 414, 415, 431, 434, 435, 439, 452, 472, 486, 487, 489, 491, 494, 496, 499, 506, 537, 543, 549, 552, 555, 560, 564, 575, 577, 583, 596, 597, 600, 601, 605, 606, 617, 623, 632, 633, 636, 637, 638, 651, 655, 661, 671, 693, 699, 700, 701, 703, 716, 720, 722, 728, 743, 745, 746, 747, 748, 749, 752, 755, 757, 762, 767, 769, 770, 771, 774, 775, 784, 792, 841, 868, 870, 873, 874, 878, 904, 910, 916, 985, 988, 1007, 1009, 1013, 1014, 1015, 1038, 1039, 1050, 1055, 1061, 1063, 1064, 1065, 1066, 1067, 1069, 1070, 1071, 1087, 1089, 1090, 1091, 1093, 1096, 1098, 1106, 1131, 1140, 1187, 1370, 1381, 1386, 1392, 1394, 1395, 1398, 1401, 1402, 1405, 1416, 1448, 1450, 1462, 1541
- Biskup Rzymski* 42, 43, 44, 45, 46, 48, 50, 51, 53, 54, 57, 58, 61, 72, 76, 77, 78, 81, 85, 86, 88, 91, 92, 95, 98, 111, 126, 128, 132, 146, 149, 153, 155, 156, 159, 161, 162, 163, 174, 181, 182, 184, 185, 186, 188, 210, 211, 220, 234, 316, 318, 322, 396, 412, 438, 440, 555, 564, 585, 597, 745, 862, 898, 899, 985, 997, 1007, 1009, 1060, 1061, 1062, 1063, 1064, 1067, 1411, 1426, 1439, 1448, 1450
- bluźnierstwo* 1451
- błąd* 661, 671, 820, 822, 933, 947, 969, 995, 1186, 1222, 1439, 1500
- blogosławieństwo* 290, 302, 663, 741, 787, 789, 796, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 840, 841, 869, 871, 874, 1019
- blogosławiony* 885
- Bóg* 7, 10, 14, 16, 17, 39, 91, 92, 94, 135, 161, 162, 177, 198, 202, 210, 278, 289, 308, 309, 311, 323, 324, 327, 346, 349, 350, 367, 368, 369, 381, 401, 407, 410, 415, 473, 475, 563, 598, 607, 608, 609, 610, 614, 616, 626, 627,

- 629, 646, 647, 667, 668, 670, 673, 675, 698, 699, 700, 702, 703, 704, 706, 707, 708, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 720, 732, 743, 776, 780, 850, 852, 868, 869, 872, 873, 880, 881, 884, 885, 889, 895, 906, 910, 980, 1008, 1013, 1014, 1019, 1055, 1056, 1060, 1106, 1298, 1381, 1400, 1404, 1408, 1434, 1437, 1439, 1441, 1444, 1446, 1495, 1507, 1509, 1545
- bojaźń* 450, 464, 527, 825, 889, 932, 947, 955, 969, 1222, 1306, 1424
- brak* 720, 818, 827, 831, 846, 847, 851, 852, 926, 1071, 1122, 1123, 1140, 1141, 1307, 1369, 1375, 1376, 1504
- brat* 88, 302, 346, 572, 597, 629
- budynek* 283, 309, 437, 670, 869, 870
- bunt* 1450
- cel* 18, 25, 82, 113, 125, 171, 182, 185, 204, 289, 331, 337, 340, 344, 374, 379, 391, 404, 415, 416, 420, 421, 424, 488, 505, 572, 574, 576, 585, 620, 623, 630, 634, 640, 774, 784, 814, 817, 839, 842, 873, 904, 921, 922, 937, 1008, 1012, 1015, 1017, 1019, 1029, 1031, 1046, 1047, 1049, 1050, 1052, 1057, 1090, 1193, 1196, 1197, 1198, 1331, 1366, 1375, 1387, 1394, 1404, 1444, 1445, 1472, 1502, 1513, 1520
- celebracja* 60, 62, 199, 200, 201, 289, 369, 403, 475, 607, 656, 667, 686, 700, 701, 784, 789, 839, 881, 996, 1014, 1055, 1437
- celibat* 352, 373, 374, 376, 396, 397
- centrum* 289, 622, 623, 645
- cenzor* 664
- charakter* 191, 204, 205, 213, 262, 281, 330, 344, 415, 541, 542, 592, 621, 920, 1116, 1303, 1364, 1494
- charyzmat* 381
- chleb* 706, 707
- choroba* 211, 278, 289, 381, 421, 444, 478, 547, 671, 714, 729, 732, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 762, 763, 950, 1242, 1369, 1399, 1404
- Chrystus* 7, 8, 11, 15, 39, 43, 177, 178, 193, 198, 289, 323, 345, 346, 347, 348, 350, 367, 368, 369, 379, 384, 385, 401, 404, 406, 410, 563, 584, 593, 595, 601, 616, 617, 651, 667, 675, 692, 698, 699, 708, 743, 776, 880, 884
- chryzmacja* 296, 342, 672, 685, 692, 694, 695, 696, 697, 699, 710, 758, 769
- chrzest* 7, 20, 29, 30, 37, 296, 342, 470, 535, 628, 634, 672, 675, 676, 677, 678, 679, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 694, 695, 696, 697, 699, 710, 718, 762, 769, 775, 784, 803, 811, 841, 854, 855, 859, 860, 876, 1442
- chrzestny* 618, 684, 685, 686, 688, 689, 811
- chrześcijanin* 7, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 18, 19, 20, 22, 26, 27, 31, 32, 40, 56, 60, 78, 82, 84, 122, 144, 147, 148, 168, 169, 178, 182, 193, 194, 197, 198, 204, 208, 240, 246, 262, 273, 279, 280, 285, 289, 290, 294, 296, 307, 315, 323, 329, 346, 350, 375, 381, 399, 400, 410, 415, 542, 574, 575, 577, 579, 586, 587, 592, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 607, 608, 610, 614, 615, 616, 618, 619, 620, 621, 624, 627, 629, 630, 633, 640, 645, 651, 652, 655, 656, 660, 665, 667, 670, 671, 673, 677, 678, 681, 682, 684, 685, 696, 697, 699, 700, 707, 708, 709, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 724, 735, 737, 771, 773, 783, 786, 794, 795, 796, 833, 863, 867, 874, 875, 876, 877, 878, 881, 882, 884, 886, 887, 893, 902, 904, 906, 907, 916, 980, 1012, 1015, 1033, 1047, 1049, 1057, 1062, 1071, 1090, 1092, 1096, 1106, 1438, 1439, 1468, 1495, 1509, 1539, 1541, 1545
- chwila* 846, 848, 1491, 1514, 1516
- ciało* 698, 875
- cierpienie* 737, 762
- cierpliwość* 1404
- ciężkość* 278, 450, 464, 527
- cmentarz* 670, 874
- cnota* 285, 344, 346, 459, 629, 889
- cofnięcie* 848, 941
- cudzołóstwo* 863
- cywilny* 100, 263, 383, 467, 497, 616, 666, 689,

- 762, 780, 789, 810, 910, 915, 922, 977, 1021, 1028, 1029, 1034, 1036, 1043, 1046, 1224, 1225, 1361, 1380, 1381, 1463, 1543
- czas* 14, 51, 53, 59, 65, 66, 70, 83, 88, 89, 100, 111, 115, 120, 121, 122, 127, 133, 137, 140, 142, 144, 153, 159, 173, 182, 185, 204, 218, 222, 224, 225, 226, 230, 232, 233, 234, 237, 240, 251, 258, 262, 270, 271, 274, 277, 284, 292, 296, 297, 302, 315, 320, 337, 347, 348, 349, 352, 360, 369, 386, 392, 420, 444, 449, 450, 457, 459, 461, 467, 471, 478, 488, 500, 513, 514, 518, 522, 523, 525, 526, 545, 547, 550, 551, 576, 601, 615, 635, 700, 707, 720, 721, 734, 738, 740, 769, 781, 783, 785, 794, 797, 803, 814, 830, 838, 856, 881, 891, 944, 949, 960, 964, 966, 974, 976, 978, 985, 993, 1029, 1050, 1055, 1073, 1091, 1106, 1124, 1203, 1247, 1261, 1266, 1275, 1285, 1287, 1289, 1292, 1296, 1325, 1328, 1330, 1349, 1396, 1399, 1406, 1410, 1412, 1434, 1461, 1477, 1487, 1510, 1535, 1544, 1546, 1548, 1549
- czasopismo* 660
- część* 55, 88, 92, 346, 369, 627, 667, 881, 884, 886, 887, 888
- część* 106, 107, 108, 177, 200, 206, 226, 238, 246, 268, 270, 283, 301, 477, 483, 508, 529, 614, 634, 657, 881, 929, 1149, 1182, 1196, 1230, 1233, 1295, 1297, 1298, 1300, 1302, 1306, 1321, 1323, 1329, 1337, 1357
- członek* 40, 49, 52, 66, 82, 89, 100, 105, 106, 108, 114, 115, 116, 117, 118, 127, 143, 144, 164, 165, 168, 182, 187, 206, 221, 238, 263, 266, 267, 268, 269, 271, 273, 282, 284, 289, 301, 303, 310, 319, 322, 408, 428, 471, 474, 486, 491, 492, 495, 497, 498, 500, 501, 503, 504, 513, 514, 528, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 542, 543, 544, 547, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 558, 559, 560, 562, 563, 565, 568, 572, 578, 579, 600, 612, 619, 620, 660, 723, 926, 973, 1072, 1175, 1394, 1432, 1448
- człowiek* 14, 20, 28, 30, 344, 346, 347, 349, 367, 372, 384, 406, 471, 481, 595, 601, 606, 616, 629, 634, 640, 641, 647, 664, 667, 675, 679, 1454
- czuwanie* 89, 97, 133, 159, 202, 204, 252, 262, 296, 356, 577, 1029, 1048, 1049, 1051, 1127
- czyn* 732, 763, 1281, 1430
- czynność* 79, 83, 89, 99, 100, 102, 110, 133, 201, 216, 217, 253, 290, 306, 335, 591, 668, 673, 908, 956, 960, 1025, 1074, 1086, 1088, 1146, 1523
- czystość* 346, 374, 410, 462, 504, 526, 570, 728, 730, 731, 762, 795, 805, 872, 1456, 1460, 1461
- ćwiczenia* 96, 346, 353, 369, 459, 473, 523
- dar* 323, 346, 571, 589, 692, 715, 1029, 1031, 1466
- darowanie* 863, 1057, 1155, 1422, 1423, 1425, 1426, 1427, 1428, 1448, 1466
- data* 689, 774, 841, 1549
- decyzja* 52, 59, 68, 85, 102, 104, 107, 111, 112, 119, 150, 164, 165, 166, 167, 241, 278, 344, 438, 439, 440, 456, 507, 552, 1001, 1003, 1007, 1043, 1065, 1074, 1086, 1087, 1088, 1090, 1091, 1096, 1101, 1122, 1263, 1272, 1284, 1295, 1307, 1329, 1330, 1354, 1357, 1381, 1382, 1389, 1397, 1472, 1475, 1483, 1490, 1513
- deklaracja* 242, 748, 761, 769, 815, 1121, 1386, 1495
- dekret* 45, 51, 54, 82, 146, 242, 254, 259, 314, 316, 394, 434, 436, 438, 501, 505, 506, 521, 552, 568, 573, 613, 864, 921, 937, 941, 975, 978, 986, 997, 998, 999, 1000, 1001, 1002, 1003, 1004, 1005, 1006, 1007, 1088, 1093, 1120, 1148, 1156, 1166, 1177, 1178, 1180, 1184, 1185, 1186, 1191, 1192, 1193, 1195, 1198, 1199, 1234, 1240, 1261, 1266, 1272, 1273, 1274, 1275, 1284, 1285, 1302, 1303, 1304, 1313, 1328, 1341, 1348, 1359, 1366, 1371, 1373, 1381, 1382, 1396, 1397, 1399, 1402, 1405, 1411, 1423, 1431, 1433, 1434, 1435, 1472, 1473, 1489, 1490, 1513, 1516, 1520, 1521, 1522, 1523
- delegacja, delegat* 36, 78, 157, 175, 238, 296, 306, 320, 336, 395, 443, 470, 535, 982, 983, 984, 986, 989, 990, 991, 993, 998, 1026, 1055, 1062, 1066, 1105, 1110, 1160, 1197, 1245, 1315, 1423, 1436, 1489, 1513
- depozycja* 685, 1087, 1413, 1439, 1445, 1448, 1453, 1456, 1461, 1463, 1464

- depozyt* 595, 598, 669, 1338
- diakon* 71, 123, 196, 238, 252, 325, 327, 353, 354, 358, 394, 428, 560, 565, 608, 610, 611, 612, 614, 624, 677, 709, 747, 755, 759, 760, 761, 775, 1462
- dialog* 352, 592, 905
- dobro, dobra* 15, 16, 23, 26, 40, 46, 62, 82, 84, 90, 97, 122, 125, 140, 148, 180, 203, 230, 232, 246, 253, 259, 262, 264, 267, 270, 273, 278, 285, 293, 299, 309, 322, 332, 365, 381, 384, 385, 405, 423, 424, 431, 438, 440, 447, 448, 453, 460, 467, 468, 488, 507, 508, 516, 525, 529, 534, 545, 552, 558, 567, 582, 605, 652, 660, 661, 768, 769, 776, 854, 863, 873, 889, 922, 926, 929, 930, 1008, 1009, 1010, 1011, 1013, 1018, 1021, 1022, 1023, 1024, 1025, 1026, 1027, 1028, 1029, 1030, 1031, 1032, 1033, 1034, 1035, 1037, 1038, 1039, 1040, 1041, 1043, 1044, 1046, 1047, 1049, 1050, 1052, 1057, 1069, 1096, 1097, 1098, 1106, 1113, 1141, 1142, 1157, 1168, 1200, 1216, 1220, 1243, 1264, 1284, 1286, 1305, 1365, 1379, 1384, 1387, 1393, 1416, 1425, 1435, 1450, 1452, 1472, 1474, 1522, 1523, 1541, 1544
- dobrowolność* 29, 50, 54, 291, 383, 689, 716, 762, 766, 768, 806, 833, 863, 878, 889, 896, 999, 1421
- dochód* 25, 122, 223, 230, 488, 525, 1013, 1029, 1050, 1051, 1055, 1057, 1435, 1437
- dochodzenie* 771, 787, 788, 855, 1058, 1189, 1386, 1471, 1472, 1473, 1475
- doczesność* 90, 262, 385, 401, 402, 423, 425, 447, 468, 516, 582, 1008, 1009, 1010, 1011, 1018, 1021, 1040, 1050, 1069, 1168, 1393, 1450
- dojrzałość* 20, 329, 346, 590, 617, 629, 1409
- dokładność* 40, 41, 128, 137, 159, 262, 282, 287, 330, 337, 382, 477, 515, 641, 653, 672, 674, 689, 703, 707, 742, 788, 926, 1026, 1030, 1032, 1043, 1052, 1247, 1298
- dokonanie* 698, 720, 728, 763, 766, 796, 801, 821, 841, 842, 847, 848, 849, 851, 852, 855, 856, 908, 926, 931, 932, 933, 936, 937, 940, 944, 946, 947, 949, 950, 956, 961, 963, 969, 973, 986, 993, 1031, 1037, 1040, 1041, 1043, 1048, 1057, 1081, 1086, 1112, 1128, 1149, 1167, 1168, 1174, 1185, 1195, 1197, 1208, 1219, 1240, 1245, 1257, 1261, 1267, 1275, 1278, 1283, 1290, 1301, 1321, 1374, 1395, 1402, 1421, 1425, 1486, 1501, 1523
- doktor* 180, 247, 340, 1089, 1090, 1102, 1144
- doktryna* 17, 20, 82, 285, 330, 340, 347, 348, 350, 351, 574, 577, 598, 604, 606, 616, 641, 644, 647, 653, 664, 897, 1418, 1419, 1439, 1504
- dokument* 37, 182, 190, 228, 254, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 263, 278, 296, 330, 342, 359, 366, 453, 535, 537, 642, 666, 689, 769, 787, 871, 1021, 1029, 1053, 1063, 1136, 1206, 1223, 1224, 1225, 1226, 1227, 1229, 1230, 1261, 1262, 1267, 1286, 1288, 1329, 1347, 1375, 1376, 1386, 1430, 1458, 1516
- dom* 82, 206, 238, 278, 289, 292, 304, 309, 341, 414, 415, 417, 420, 422, 423, 432, 433, 507, 508, 509, 510, 512, 516, 517, 522, 524, 538, 540, 544, 546, 550, 556, 558, 567, 575, 687, 722, 723, 729, 871, 872, 893, 913, 950, 1399, 1432
- domniemanie* 32, 201, 290, 308, 386, 529, 677, 722, 739, 803, 827, 909, 1017, 1098, 1210, 1268, 1269, 1277, 1321, 1386, 1417, 1500, 1506, 1513, 1534, 1535
- doniesienie* 731
- dopuszczenie* 327, 333, 408, 461, 464, 527, 547, 587, 652, 655, 656, 685, 703, 761, 769, 781, 866, 896, 940, 952, 954, 965, 1096, 1111, 1112, 1122, 1140, 1145, 1159, 1185, 1187, 1192, 1211, 1223, 1226, 1231, 1234, 1243, 1251, 1259, 1272, 1279, 1281, 1286, 1323, 1328, 1329, 1354, 1371, 1372, 1412, 1447, 1448, 1486, 1547
- doradca, doradczy* 140, 193, 241, 263, 273, 337, 403, 408, 414, 415, 500, 713, 773, 873, 1295, 1425, 1431
- doręczenie* 1514, 1523
- dorośli* 783
- dotacja* 1052
- dowód* 182, 497, 691, 703, 779, 785, 791, 803, 846, 949, 960, 964, 984, 1096, 1113, 1116, 1124, 1131, 1164, 1190, 1201, 1202, 1205,

- 1210, 1211, 1213, 1214, 1215, 1220, 1223, 1225, 1226, 1228, 1236, 1256, 1257, 1269, 1276, 1278, 1279, 1284, 1285, 1286, 1287, 1292, 1294, 1323, 1324, 1328, 1329, 1335, 1336, 1347, 1354, 1355, 1356, 1362, 1367, 1368, 1397, 1405, 1417, 1482, 1489, 1500, 1520, 1530
- droga* 17, 282, 501, 573, 616, 767, 768, 962, 975, 999, 1019, 1293, 1334, 1472
- drogocенność* 887, 1039, 1040
- druk* 1288
- Duch Świąty, duch, duchowy* 9, 15, 16, 17, 28, 82, 148, 177, 193, 194, 204, 278, 289, 318, 323, 329, 330, 339, 344, 345, 346, 350, 369, 376, 381, 385, 402, 405, 410, 473, 563, 571, 584, 589, 595, 615, 634, 645, 651, 665, 667, 671, 675, 692, 698, 718, 743, 811, 816, 867, 875, 881, 897, 902, 903, 907, 937, 1008, 1050, 1139, 1429, 1509, 1539, 1541, 1545
- duchowny* 40, 66, 82, 89, 91, 92, 114, 135, 161, 162, 193, 195, 210, 247, 253, 273, 278, 285, 291, 323, 325, 328, 329, 330, 331, 337, 339, 355, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 372, 373, 376, 377, 380, 381, 383, 385, 386, 387, 388, 390, 391, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 415, 427, 428, 471, 473, 475, 488, 536, 545, 559, 560, 561, 563, 565, 579, 610, 660, 677, 732, 762, 767, 957, 977, 1022, 1087, 1232, 1388, 1389, 1390, 1413, 1432, 1436, 1439, 1445, 1448, 1453, 1457, 1463
- dusza, duszpasterstwo* 84, 180, 216, 238, 246, 272, 273, 274, 275, 276, 278, 292, 295, 319, 350, 352, 452, 628, 651, 655, 727, 735, 783, 816, 873, 1001, 1113, 1400, 1522
- dykasterium* 1059, 1389
- dymisorie* 472, 537, 560, 747, 750, 751, 770, 774
- dyrektorium* 337, 338, 621
- dyscyplina* 28, 84, 133, 140, 150, 159, 169, 180, 202, 322, 337, 339, 340, 344, 346, 348, 350, 352, 404, 405, 577, 606, 641, 644, 646, 647, 1408
- dyskusja* 1116, 1288, 1290, 1291, 1295, 1296, 1324, 1356, 1357, 1479, 1480, 1481, 1482, 1489
- dyspensa* 396, 397, 414, 493, 759, 767, 768, 795, 796, 797, 798, 803, 835, 841, 848, 852, 855, 891, 893, 962, 964, 1370, 1376, 1387, 1422, 1499, 1513, 1515, 1516, 1539, 1540, 1541, 1542
- dyspozycja* 193, 254, 381, 529, 721, 732, 922, 938, 1168, 1266, 1429
- dziadek* 452
- działalność* 11, 12, 19, 47, 50, 54, 84, 132, 167, 169, 173, 203, 233, 271, 276, 278, 286, 287, 319, 320, 322, 338, 346, 402, 405, 410, 563, 576, 577, 585, 590, 651, 904
- dziecko* 29, 34, 285, 329, 375, 404, 415, 452, 618, 627, 628, 633, 681, 682, 684, 686, 689, 691, 710, 776, 783, 789, 814, 816, 865, 909, 915, 1380, 1442
- dziedzictwo* 28, 39, 349, 405
- dzieło* 10, 25, 84, 179, 202, 203, 204, 272, 289, 322, 329, 331, 385, 415, 416, 437, 471, 586, 590, 620, 639, 647, 651, 661, 663, 664, 902, 905, 908, 1008, 1049, 1050, 1429
- dziennik* 660
- dzień* 65, 72, 74, 86, 94, 184, 189, 199, 200, 205, 221, 254, 294, 340, 346, 405, 457, 467, 473, 482, 486, 488, 501, 523, 617, 641, 704, 723, 735, 841, 880, 881, 882, 883, 893, 908, 944, 949, 950, 958, 960, 964, 1000, 1001, 1002, 1003, 1056, 1112, 1122, 1125, 1129, 1154, 1155, 1156, 1166, 1181, 1184, 1185, 1190, 1191, 1192, 1193, 1198, 1200, 1277, 1282, 1295, 1296, 1298, 1306, 1307, 1314, 1321, 1328, 1330, 1339, 1345, 1348, 1350, 1357, 1366, 1371, 1394, 1396, 1402, 1483, 1490, 1492, 1521, 1548, 1549
- dziewica* 346, 369, 570, 884
- dziękczynienie* 698
- egzamin* 330, 784
- egzarcha* 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 431, 874, 985
- egzarchat* 85, 101, 129, 146, 148, 311, 312, 313, 314, 315, 318, 319, 320, 357, 431, 916, 921
- egzegeza* 350

- egzekutor* 922
- egzemplarz* 207, 261, 318, 419, 655, 1027, 1053, 1288, 1301
- ekonom, ekonomiczny* 80, 114, 122, 133, 159, 225, 232, 243, 262, 263, 282, 295, 348, 350, 447, 516, 616, 859, 1013, 1038, 1041
- eksklustracja* 489, 490, 491, 548
- ekskomunika* 580, 685, 1087, 1175, 1405, 1434, 1437, 1439, 1440, 1441, 1445, 1446, 1448, 1450, 1453, 1454, 1455, 1457, 1459, 1460, 1462, 1463, 1464, 1465
- ekspertyza* 1265
- ekumenizm* 350, 352, 625, 902, 904, 905
- elekt* 44, 73, 75, 153, 184, 185, 186, 189, 940, 958, 959, 960, 961
- elektor* 949, 950, 955, 956
- emeryt* 212, 218, 966
- encyklika* 82
- eparchia, eparchialny* 32, 45, 81, 83, 84, 85, 89, 90, 95, 97, 100, 101, 102, 114, 115, 116, 121, 122, 125, 129, 130, 132, 133, 134, 139, 143, 146, 148, 149, 150, 158, 159, 160, 164, 173, 177, 178, 179, 181, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 251, 252, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 291, 292, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 305, 310, 311, 313, 319, 322, 329, 330, 332, 334, 336, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 370, 371, 384, 385, 386, 391, 393, 408, 412, 413, 414, 415, 419, 428, 431, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 443, 452, 469, 472, 477, 483, 486, 487, 489, 491, 494, 496, 499, 505, 506, 507, 509, 510, 531, 537, 540, 542, 543, 544, 546, 549, 552, 554, 560, 563, 565, 568, 571, 575, 577, 583, 585, 609, 610, 615, 623, 632, 633, 635, 636, 638, 652, 655, 661, 663, 670, 671, 678, 701, 703, 716, 720, 722, 726, 728, 747, 748, 749, 750, 752, 755, 757, 761, 767, 769, 771, 774, 775, 784, 792, 794, 795, 796, 799, 840, 841, 852, 868, 870, 871, 873, 878, 893, 904, 910, 911, 912, 916, 921, 928, 985, 988, 998, 1000, 1007, 1013, 1014, 1015, 1020, 1022, 1023, 1027, 1029, 1038, 1039, 1040, 1049, 1050, 1051, 1053, 1055, 1065, 1066, 1067, 1069, 1070, 1071, 1072, 1087, 1089, 1090, 1091, 1093, 1096, 1097, 1098, 1099, 1102, 1103, 1105, 1110, 1131, 1140, 1184, 1187, 1343, 1381, 1386, 1388, 1392, 1394, 1395, 1396, 1397, 1398, 1399, 1400, 1401, 1402, 1405, 1408, 1416, 1432, 1541
- Epifania* 880
- eremita* 481, 482, 483, 484, 485, 570
- erygowanie* 57, 80, 85, 90, 101, 129, 133, 146, 154, 155, 159, 177, 204, 263, 280, 282, 311, 312, 319, 332, 334, 335, 336, 337, 341, 356, 423, 434, 435, 436, 437, 480, 486, 504, 505, 506, 507, 509, 521, 556, 558, 566, 567, 573, 574, 575, 576, 577, 582, 583, 642, 648, 649, 868, 922, 923, 928, 929, 938, 1050, 1051, 1052, 1066, 1070, 1073
- Eucharystia* 177, 198, 278, 369, 671, 685, 697, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 718, 783, 881, 1434, 1444, 1445, 1476
- Ewangelia* 9, 20, 177, 329, 344, 346, 402, 406, 433, 554, 563, 584, 585, 595, 601, 634, 651, 743
- ewangelizacja* 352, 361, 584, 589, 590, 591, 593, 646
- fakt* 36, 259, 350, 497, 551, 642, 689, 690, 767, 801, 841, 854, 912, 927, 949, 967, 977, 995, 1058, 1100, 1190, 1193, 1210, 1214, 1215, 1219, 1222, 1258, 1268, 1294, 1295, 1297, 1298, 1302, 1329, 1344, 1347, 1362, 1471, 1472, 1489, 1499, 1500
- fakultatywność* 1408, 1484
- falsz* 731, 905, 1329, 1457, 1458, 1532
- federacja* 419
- filia* 436, 438, 444
- filozofia* 348, 349

- fizyczność, fizyczny* 681, 720, 758, 783, 807, 881, 920, 923, 1013, 1016, 1058, 1064, 1066, 1072, 1393, 1448, 1454, 1534, 1536
- forma* 762, 781, 796, 810, 827, 834, 835, 841, 845, 846, 847, 848, 852, 856, 921, 1306, 1323, 1375, 1430, 1501, 1521, 1526
- formacja* 330, 331, 340, 344, 345, 346, 349, 352, 353, 356, 372, 409, 456, 458, 617, 618, 620, 622, 629, 634, 637, 647, 652
- formalność* 731, 931, 1168, 1224, 1375, 1483, 1494
- formuła* 742, 1350, 1366
- forum* 922, 1364, 1406
- fundacja* 263, 306, 638, 926, 1050, 1051, 1052, 1053, 1054, 1055, 1056
- fundator* 507, 508, 922, 926, 929, 930, 1029, 1050, 1057
- fundusz* 1022
- funkcja* 66, 217, 307, 308, 327, 379, 403, 415, 420, 685, 686, 956, 1048
- generálny* 143, 418, 419, 508, 512, 513, 514, 515, 516, 521, 522, 534, 536, 544, 545, 546, 548, 549, 552, 553, 562, 1055, 1065
- głos* 52, 66, 72, 102, 105, 107, 164, 165, 166, 183, 187, 221, 238, 241, 263, 267, 322, 431, 445, 491, 528, 924, 950, 951, 954, 955, 956, 957, 962, 963, 1088, 1182, 1251, 1437, 1439
- głośność* 367, 404, 415, 475, 585, 595, 597, 599, 616, 626, 651, 743
- głosowanie* 71, 72, 105, 107, 118, 166, 183, 187, 500, 949, 950, 956, 957, 1065
- głowa* 43, 55
- godność* 11, 15, 52, 59, 60, 62, 64, 89, 183, 195, 212, 220, 250, 278, 321, 381, 388, 430, 431, 445, 595, 616, 670, 771, 822, 866, 908, 1437, 1536
- godzina* 735, 881, 1130, 1277, 1295, 1441, 1548
- godziwość* 25, 290, 365, 409, 452, 671, 681, 685, 696, 715, 722, 725, 758, 761, 767, 785, 800, 831, 832, 833, 834, 837, 856, 1211, 1539
- gorliwość* 95, 180, 277, 285, 289, 346, 352, 369, 378, 459, 473, 495, 593, 598, 902, 905, 1089, 1090, 1102
- granica* 57, 78, 85, 86, 102, 132, 133, 138, 139, 146, 147, 149, 150, 155, 157, 177, 181, 201, 205, 206, 207, 209, 211, 212, 220, 224, 231, 232, 233, 244, 302, 311, 314, 315, 330, 357, 397, 435, 438, 439, 440, 477, 480, 496, 499, 501, 506, 507, 508, 509, 544, 549, 575, 621, 642, 657, 713, 729, 748, 759, 767, 794, 795, 796, 799, 829, 830, 883, 893, 984, 1023, 1025, 1038, 1039, 1063, 1065, 1070, 1087, 1208, 1386, 1405, 1408, 1412, 1426, 1513, 1545
- gremium* 1065
- grób* 874
- groźba* 796, 797, 1409, 1541
- grzech* 675, 682, 711, 718, 719, 720, 721, 725, 728, 730, 731, 732, 733, 734, 737, 762, 877, 1456, 1460, 1461
- grzywna* 1149
- gwarancja* 1145, 1476
- habit* 455, 476, 491, 498
- habitualność* 983, 1155
- hagiografia* 621
- handel* 385, 1469
- herezja* 762, 1439
- hierarcha* 36, 38, 40, 46, 84, 89, 96, 102, 143, 144, 147, 155, 156, 157, 159, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 173, 174, 175, 176, 212, 278, 292, 302, 306, 307, 309, 322, 329, 330, 334, 336, 372, 383, 386, 388, 415, 416, 417, 418, 420, 429, 454, 475, 479, 539, 542, 580, 585, 613, 614, 620, 621, 645, 646, 652, 657, 662, 663, 664, 671, 677, 687, 703, 705, 708, 709, 714, 722, 723, 724, 726, 727, 760, 762, 763, 767, 786, 788, 789, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 814, 816, 828, 829, 830, 831, 833, 838, 840, 855, 856, 858, 859, 864, 876, 887, 893, 898, 916, 983, 985, 1016, 1017, 1022, 1023, 1026, 1029, 1033, 1034, 1048, 1049, 1051, 1052, 1055, 1057, 1141, 1157, 1373, 1374, 1406, 1409, 1410, 1413, 1423, 1431, 1432, 1433, 1435, 1441, 1449, 1450, 1457,

- 1471, 1472, 1473, 1475, 1476, 1478, 1499, 1532, 1538, 1541
- hierarchia, hierarchiczność* 27, 49, 85, 92, 324, 348, 590
- historia* 28, 349, 589
- homilia* 197, 352, 607, 614
- honorarium* 1264, 1339
- hospicjum* 437
- ignorancja* 933, 1417, 1500
- interpelacja* 855, 856, 857
- ikona* 621, 665, 886, 887, 888
- imię* 23, 46, 73, 79, 157, 178, 179, 191, 276, 290, 312, 316, 317, 335, 574, 596, 664, 668, 889, 951, 988, 1034, 1141, 1173, 1194, 1234, 1295, 1306, 1393, 1425, 1455, 1471
- impotencja* 1369
- indult* 489, 492, 494, 546, 549
- indyferentyzm* 671, 905
- informacja* 934, 1290, 1533
- ingerencja* 960
- inicjatywa* 1518
- instancja* 1146, 1202, 1203, 1204, 1208, 1209, 1270, 1277, 1279, 1295, 1324, 1325, 1372, 1376, 1377, 1382, 1478
- instrukcja* 128, 1023, 1096, 1295, 1357, 1366, 1370, 1397
- instytucja* 907, 921, 1022, 1050, 1055, 1540
- instytut* 40, 46, 48, 82, 89, 90, 114, 143, 193, 196, 206, 238, 282, 284, 289, 296, 301, 303, 304, 305, 310, 331, 342, 344, 357, 380, 404, 410, 412, 413, 415, 417, 419, 425, 428, 431, 432, 450, 471, 517, 536, 542, 544, 545, 546, 547, 554, 562, 564, 565, 566, 568, 569, 570, 572, 575, 578, 592, 612, 616, 624, 638, 640, 642, 652, 659, 660, 662, 677, 722, 723, 724, 734, 767, 769, 795, 805, 874, 893, 906, 913, 973, 985, 1049, 1055, 1056, 1066, 1072, 1105, 1175, 1394, 1405, 1432
- insygnia* 201, 250, 321, 701, 1405
- integralność* 720, 1524
- intelekt, intelektualny* 193, 345, 347, 349, 376, 629, 645, 666
- intencja* 431, 448, 682, 685, 715, 716
- interpretacja* 112, 990, 1407, 1426, 1501, 1503, 1511, 1515
- interstycje* 758
- interwencja* 1279, 1280, 1310, 1488
- intronizacja* 75, 76, 77, 86, 133, 153, 156, 159, 190, 209, 222
- intymność* 23
- inwentarz* 256, 261, 1026, 1027
- irenizm* 905
- jałmużna* 341, 1016, 1429
- jednomyślność* 322, 334, 597, 840
- jednoosobowość* 1191, 1296
- jednostka* 924, 1110
- jedność* 39, 40, 84, 92, 156, 193, 197, 202, 203, 322, 338, 340, 350, 384, 405, 512, 593, 604, 605, 698, 700, 701, 776, 816, 822, 902, 903, 954, 977
- Jezus* 667, 698, 880
- język* 280, 289, 657, 1133, 1318, 1519
- jurysdykcja* 1197
- jurysprudencja* 1504
- kalendarz* 1548
- kancelaria* 123, 1184, 1228, 1284, 1348
- kanclerz* 114, 123, 190, 215, 243, 252, 253, 257, 258, 1136
- kandydat* 64, 102, 110, 149, 168, 182, 183, 184, 185, 187, 284, 342, 346, 355, 442, 451, 453, 454, 517, 518, 519, 537, 559, 568, 748, 758, 759, 760, 767, 769, 770, 771, 772
- kanon, kanoniczność, kanoniczny* 1, 2, 3, 4, 6, 24, 63, 69, 72, 73, 76, 77, 78, 83, 86, 93, 102, 110, 133, 143, 149, 153, 159, 164, 166, 167, 181, 183, 188, 189, 190, 214, 215, 220, 221, 222, 223, 224, 231, 288, 296, 314, 400, 413, 414,

- 415, 418, 422, 425, 440, 450, 501, 515, 525, 534, 549, 554, 556, 559, 560, 563, 567, 638, 648, 757, 762, 769, 780, 828, 829, 839, 848, 858, 895, 910, 920, 937, 939, 942, 946, 950, 962, 974, 997, 1010, 1029, 1036, 1043, 1045, 1046, 1054, 1089, 1090, 1102, 1107, 1144, 1193, 1316, 1320, 1323, 1344, 1359, 1405, 1418, 1419, 1436, 1462, 1469, 1474, 1504, 1507, 1510, 1513, 1530, 1545, 1546
- kapłan, kapłaństwo, kapłański* 7, 36, 182, 194, 196, 206, 233, 236, 238, 247, 252, 253, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 276, 277, 280, 282, 287, 289, 291, 292, 293, 298, 302, 319, 348, 354, 373, 474, 475, 585, 614, 677, 678, 698, 700, 702, 703, 704, 705, 707, 709, 716, 718, 720, 722, 723, 725, 735, 737, 739, 740, 741, 760, 789, 796, 828, 830, 832, 833, 834, 839, 840, 841, 873, 1089, 1234, 1394
- kara* 24, 89, 102, 164, 259, 394, 415, 421, 450, 495, 501, 550, 685, 762, 979, 1058, 1063, 1071, 1081, 1087, 1097, 1113, 1116, 1118, 1132, 1142, 1149, 1150, 1155, 1156, 1157, 1175, 1179, 1404, 1405, 1406, 1407, 1408, 1409, 1410, 1412, 1413, 1414, 1415, 1416, 1417, 1418, 1419, 1420, 1421, 1422, 1423, 1424, 1425, 1426, 1427, 1428, 1429, 1431, 1433, 1434, 1435, 1437, 1438, 1439, 1440, 1441, 1442, 1443, 1444, 1445, 1446, 1447, 1448, 1449, 1450, 1451, 1452, 1453, 1454, 1455, 1456, 1457, 1458, 1459, 1460, 1461, 1462, 1463, 1464, 1465, 1466, 1467, 1468, 1469, 1470, 1472, 1473, 1474, 1475, 1476, 1483, 1484, 1485, 1486, 1487, 1488, 1489, 1490, 1500, 1503, 1504, 1515, 1540
- kardynał* 46
- karność* 202, 203, 413, 415, 437, 458, 474, 524, 542, 543, 577
- katecheza, katecheta* 197, 289, 352, 353, 380, 404, 415, 479, 584, 607, 617, 619, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 636, 655, 658, 783
- katechista* 591
- katechumen* 9, 587, 875
- katedra* 200, 261, 871
- katolik, katolickość, katolicki* 1, 7, 8, 19, 29, 34, 35, 39, 143, 177, 206, 293, 322, 348, 350, 497, 580, 598, 604, 625, 628, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 647, 653, 659, 660, 661, 662, 664, 665, 670, 671, 681, 685, 702, 705, 780, 783, 789, 796, 813, 814, 816, 833, 834, 839, 857, 859, 860, 874, 896, 897, 898, 899, 901, 903, 906, 907, 954, 977, 1062, 1144, 1439, 1493
- kaucja* 1119, 1163, 1164, 1166, 1183, 1331, 1338, 1340
- kierowanie, kierownictwo* 7, 15, 18, 82, 123, 148, 178, 200, 204, 271, 287, 300, 305, 339, 344, 346, 369, 384, 433, 447, 448, 453, 458, 463, 471, 516, 522, 524, 536, 549, 554, 572, 585, 598, 612, 620, 623, 630, 631, 638, 665, 714, 904, 906, 922, 927, 930, 1024, 1231, 1315, 1317, 1319, 1400, 1522
- kinematografia* 653
- klasztór* 129, 238, 436, 472
- klauzula* 437, 794, 993, 1048, 1510, 1518, 1531
- klauzura* 477, 541
- kler, klerycki* 305, 505, 511, 524, 539, 554, 591, 612
- klucz* 257
- koadiutor* 85, 149, 164, 205, 206, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 222, 233, 238, 1055
- kobieta* 33, 762, 801, 810, 819, 859
- kodeks* 1, 2, 3, 4, 5, 6, 27, 28, 48, 399, 1496
- kolegialność* 45, 50, 54
- kolegium* 42, 215, 220, 221, 226, 231, 232, 233, 255, 262, 263, 270, 271, 284, 305, 319, 363, 924, 928, 986, 991, 1038, 1070, 1087, 1088, 1090, 1093, 1094, 1096, 1110, 1116, 1191, 1295, 1296, 1298
- komisja* 113, 114, 124, 144, 171, 240, 585, 622, 664, 904
- kompetencja* 15, 19, 24, 82, 85, 106, 110, 112, 119, 126, 143, 150, 159, 176, 244, 248, 322, 323, 337, 371, 381, 404, 408, 415, 433, 500, 504, 515, 527, 549, 551, 562, 568, 573, 574, 575, 585, 624, 634, 648, 661, 671, 677, 722, 724, 726, 729, 767, 780, 797, 799, 813, 832, 833, 848, 863, 880, 899, 921, 922, 927, 931,

- 937, 940, 941, 948, 949, 960, 962, 964, 965, 966, 974, 975, 976, 977, 978, 1021, 1025, 1029, 1037, 1050, 1052, 1057, 1058, 1065, 1118, 1405, 1408, 1427, 1432, 1462, 1490, 1513, 1516, 1518, 1535, 1536
- kompromis* 1173, 1174, 1177, 1178, 1179, 1183, 1184
- komunia* 698, 720
- koncelebra* 700, 702
- konfederacja* 143, 418, 419, 423, 438, 439, 440, 441, 443, 456, 487, 488, 500, 575
- konflikt* 1086, 1139
- kongregacja* 511, 546
- konieczność* 25, 128, 132, 145, 188, 254, 260, 296, 301, 302, 328, 350, 366, 371, 393, 403, 447, 488, 508, 523, 537, 552, 627, 671, 676, 677, 678, 682, 687, 695, 708, 720, 735, 739, 742, 746, 799, 819, 836, 837, 846, 896, 910, 915, 943, 1004, 1006, 1008, 1012, 1013, 1057, 1088, 1090, 1098, 1113, 1125, 1132, 1142, 1157, 1166, 1179, 1193, 1203, 1254, 1258, 1262, 1275, 1280, 1284, 1340, 1399, 1408, 1425, 1438, 1473, 1482, 1520
- konkubinat* 810, 1456
- konsekracja* 40, 82, 143, 196, 238, 251, 304, 305, 380, 410, 412, 450, 570, 571, 572, 592, 612, 638, 659, 677, 722, 724, 767, 769, 776, 869, 871, 893, 985, 1066, 1072, 1405, 1432
- konsultacja* 85, 90, 99, 114, 126, 139, 144, 187, 214, 216, 232, 236, 262, 263, 270, 276, 280, 282, 385, 435, 438, 440, 444, 452, 453, 456, 475, 506, 507, 515, 539, 544, 547, 549, 551, 664, 671, 792, 1087, 1090, 1520
- konsultor* 215, 220, 221, 226, 231, 232, 233, 238, 255, 262, 263, 270, 271, 284, 319, 363, 750, 928, 1038
- kontemplacja* 473, 481
- kontrakt* 468
- koordynacja* 204, 278, 329, 338, 621, 622
- korzystanie* 21, 193, 261, 293, 383, 402, 422, 473, 525, 651, 652, 653, 663
- korzyść* 169, 183, 383, 385, 468, 529, 576, 1025, 1029, 1037, 1052, 1109, 1294, 1412, 1413, 1515, 1536
- koszty* 1020, 1124, 1126, 1183, 1278, 1297, 1337, 1338, 1339
- Kościół, kościelny* 1, 2, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 15, 16, 17, 19, 21, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 65, 66, 68, 69, 70, 72, 73, 75, 76, 77, 78, 79, 81, 82, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 92, 94, 96, 97, 98, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 119, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 137, 138, 139, 140, 141, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 162, 163, 164, 167, 168, 169, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 181, 182, 183, 187, 188, 193, 194, 195, 199, 200, 202, 203, 205, 207, 208, 209, 211, 212, 214, 220, 221, 224, 231, 232, 233, 238, 242, 246, 247, 262, 263, 265, 266, 273, 277, 278, 280, 284, 287, 290, 293, 294, 295, 296, 297, 309, 310, 311, 314, 315, 318, 322, 323, 324, 327, 328, 329, 330, 332, 333, 334, 340, 343, 345, 346, 350, 351, 352, 354, 357, 358, 361, 363, 365, 366, 367, 369, 371, 373, 377, 379, 381, 384, 385, 389, 393, 397, 399, 402, 403, 404, 405, 408, 409, 410, 412, 414, 431, 432, 435, 438, 439, 440, 451, 471, 479, 480, 487, 496, 499, 501, 504, 505, 506, 507, 509, 517, 536, 537, 542, 544, 549, 554, 562, 563, 566, 569, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 580, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 590, 591, 595, 596, 597, 598, 604, 606, 616, 617, 619, 621, 622, 625, 626, 628, 630, 631, 632, 634, 640, 642, 644, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 655, 656, 657, 658, 659, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 673, 674, 675, 678, 683, 684, 685, 689, 694, 696, 697, 698, 701, 704, 705, 707, 708, 709, 710, 713, 714, 715, 717, 718, 719, 720, 727, 731, 741, 744, 746, 748, 749, 750, 752, 758, 759, 760, 761, 767, 776, 780, 781, 782, 784, 789, 792, 794, 795, 796, 800, 814, 815, 829, 830, 831, 833, 834, 837, 838, 859, 860, 863, 864, 867, 869, 871, 872, 874, 875, 876, 877, 878, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 889, 893, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 906, 910, 916, 920, 921, 922, 928,

- 929, 937, 938, 954, 977, 980, 985, 986, 988, 995, 997, 1003, 1005, 1008, 1009, 1010, 1012, 1013, 1014, 1015, 1017, 1018, 1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1024, 1025, 1026, 1027, 1028, 1029, 1030, 1031, 1032, 1033, 1034, 1035, 1036, 1037, 1038, 1039, 1040, 1041, 1043, 1044, 1046, 1050, 1051, 1055, 1063, 1065, 1066, 1070, 1071, 1074, 1087, 1090, 1105, 1113, 1119, 1132, 1140, 1168, 1224, 1343, 1360, 1361, 1364, 1381, 1386, 1393, 1400, 1408, 1423, 1426, 1429, 1436, 1437, 1440, 1447, 1448, 1450, 1451, 1452, 1457, 1458, 1463, 1465, 1466, 1467, 1468, 1493, 1494, 1495, 1496, 1502, 1504, 1505, 1507, 1509, 1521, 1523, 1536, 1539, 1541, 1543, 1545
- kremacja* 876
- krew* 698, 699
- krewny* 247, 810, 919, 1044, 1232
- królestwo* 7, 346, 367, 373, 401, 410, 692
- krzywda* 936, 1448, 1455
- krzywoprzysięstwo* 1447
- krzyż* 698
- książka* 278, 651, 652, 654, 662, 663, 664, 665
- księga* 3, 37, 75, 91, 92, 135, 161, 162, 201, 210, 278, 296, 309, 403, 462, 473, 656, 657, 658, 674, 689, 699, 701, 704, 710, 714, 742, 774, 798, 836, 840, 841, 842, 879, 1029, 1054, 1374, 1522
- kształcenie* 328, 330, 331, 337, 343, 344, 347, 349, 352, 353, 354, 372, 415, 471, 523, 536, 559, 592
- kult* 17, 25, 202, 415, 574, 668, 670, 868, 869, 873, 885, 1008, 1019, 1437
- kultura* 28, 347, 349, 350, 471, 584, 588, 589, 592, 601, 603, 626, 634, 640, 647
- kumulacja* 1323
- kurator* 915, 1109, 1139, 1140, 1203, 1205
- kuria* 46, 48, 87, 114, 243, 1389
- kurs* 348, 349, 372, 643
- legat* 46, 178, 429, 1082
- lekarz, lekarstwo* 732, 1022, 1232, 1404
- licencjat* 180, 247, 1089, 1090, 1102
- liczba, liczenie* 72, 107, 116, 143, 149, 166, 200, 238, 271, 332, 340, 475, 720, 732, 768, 918, 924, 942, 948, 949, 951, 954, 956, 958, 960, 993, 1000, 1002, 1003, 1055, 1088, 1089, 1154, 1155, 1173, 1181, 1184, 1185, 1237, 1288, 1307, 1366, 1546, 1548, 1549
- linia* 795, 808, 809, 810, 812, 918, 919, 1109
- list* 76, 86, 132, 153, 168, 182, 184, 185, 190, 233, 296, 664
- literatura* 459
- liturgia* 3, 9, 28, 60, 62, 75, 91, 92, 114, 124, 135, 150, 161, 162, 199, 200, 201, 210, 278, 294, 306, 308, 309, 327, 350, 352, 354, 369, 377, 378, 403, 405, 415, 462, 473, 538, 584, 587, 591, 614, 621, 655, 656, 657, 673, 674, 683, 699, 700, 701, 704, 705, 707, 710, 714, 716, 742, 836, 1014
- lokalny* 262, 516, 541, 612, 671
- lud* 7, 177, 199, 200, 327, 368, 407, 415, 479, 589, 592, 614, 615, 817, 853, 864, 884, 888, 908, 954, 1008, 1251
- łaciński* 1, 37, 41, 208, 322, 432, 696, 830, 916, 1468
- łaska* 198, 369, 584, 720, 737, 776, 848, 1433, 1495, 1513, 1515, 1525, 1530, 1533
- macierzyństwo* 689
- magister* 458, 459, 522, 524
- magisterium* 10, 351, 404, 598, 606
- majątek* 385, 534, 1027, 1031, 1037, 1045, 1046, 1139
- małoletni* 789, 909, 910, 915, 1139, 1142, 1175, 1205, 1234
- małżeństwo* 33, 34, 180, 227, 285, 290, 296, 302, 336, 373, 374, 407, 450, 497, 729, 762, 769, 776, 777, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 789, 790, 794, 796, 797, 798, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 812, 814, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840,

- 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 851, 852, 853, 854, 855, 857, 858, 859, 860, 863, 866, 919, 977, 1087, 1099, 1142, 1151, 1360, 1361, 1362, 1363, 1365, 1366, 1370, 1371, 1372, 1373, 1374, 1375, 1378, 1381, 1384, 1386, 1387, 1456
- małżonek* 33, 685, 776, 777, 783, 816, 832, 840, 841, 863, 864, 865, 883, 919, 1327, 1363, 1364, 1365, 1370, 1381, 1384, 1385, 1386
- małżonkobójstwo* 795
- Maryja* 346, 369, 880, 884
- matka* 29, 346, 369, 689, 884
- mądrość* 168, 349, 616
- mediacja* 999
- medytacja* 346, 369
- metropolita, metropolitalny* 56, 80, 85, 86, 133, 136, 137, 138, 139, 151, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 162, 163, 164, 167, 172, 173, 174, 207, 221, 270, 322, 334, 575, 583, 657, 745, 898, 985, 1066, 1067, 1087, 1090, 1448
- mężczyzna* 33, 754, 776, 800, 801, 810, 817, 819, 859, 1508
- miasto* 83, 158
- miejsce* 36, 57, 59, 62, 65, 68, 69, 73, 80, 90, 93, 96, 99, 101, 104, 105, 129, 137, 143, 147, 165, 183, 204, 206, 216, 254, 256, 259, 261, 267, 278, 283, 292, 297, 302, 306, 307, 309, 319, 322, 341, 344, 347, 352, 386, 388, 415, 416, 417, 418, 420, 429, 436, 454, 471, 472, 475, 479, 488, 491, 515, 521, 536, 537, 539, 542, 544, 546, 549, 551, 576, 580, 607, 614, 620, 635, 657, 662, 663, 664, 670, 677, 678, 687, 689, 690, 695, 700, 705, 707, 708, 714, 722, 723, 724, 736, 749, 774, 785, 786, 788, 789, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 806, 814, 816, 828, 829, 830, 831, 833, 838, 840, 841, 842, 855, 856, 857, 858, 859, 864, 872, 876, 893, 898, 911, 912, 913, 916, 917, 949, 950, 985, 1000, 1016, 1022, 1033, 1049, 1052, 1054, 1065, 1066, 1077, 1078, 1079, 1080, 1081, 1082, 1094, 1116, 1131, 1165, 1167, 1190, 1198, 1225, 1242, 1262, 1266, 1270, 1284, 1298, 1307, 1308, 1313, 1341, 1342, 1345, 1362, 1373, 1374, 1381, 1399, 1408, 1418, 1423, 1432, 1476, 1494, 1502, 1523, 1525, 1535, 1536
- miesiąc* 65, 156, 189, 205, 218, 220, 223, 254, 292, 360, 523, 545, 714, 831, 832, 863, 912, 913, 942, 944, 948, 958, 971, 1114, 1181, 1184, 1185, 1190, 1192, 1204, 1282, 1296, 1307, 1317, 1328, 1330, 1345, 1483, 1492, 1548, 1549
- mieszkanie* 212, 297, 855, 1435
- milczenie* 856, 863, 1025, 1184, 1192, 1510, 1537
- miłosierdzie* 732
- miłość* 9, 10, 18, 88, 193, 198, 289, 302, 346, 354, 367, 379, 384, 385, 401, 410, 420, 458, 490, 503, 512, 524, 572, 584, 585, 620, 627, 629, 634, 701, 859, 863, 908, 1008, 1031, 1037, 1050, 1400, 1429
- misje* 7, 19, 196, 329, 381, 393, 399, 584, 585, 589, 590, 592, 593, 594, 608, 651
- misjologia* 589
- misjonarz* 589, 591, 593
- młodzież* 289, 329, 344, 628, 629, 634, 645, 783
- mnich* 196, 418, 471, 480, 484, 494, 504
- moc* 4, 34, 45, 49, 53, 54, 86, 99, 107, 110, 142, 150, 216, 221, 222, 224, 227, 233, 237, 242, 246, 247, 248, 252, 263, 280, 322, 326, 335, 346, 360, 366, 395, 412, 423, 431, 463, 467, 469, 470, 491, 493, 494, 497, 502, 504, 529, 545, 555, 558, 564, 565, 567, 575, 580, 597, 603, 611, 617, 667, 698, 699, 722, 723, 729, 735, 776, 814, 829, 854, 864, 889, 910, 916, 921, 924, 934, 944, 947, 949, 952, 953, 957, 964, 969, 971, 975, 978, 982, 987, 1000, 1001, 1036, 1048, 1088, 1101, 1145, 1165, 1176, 1192, 1205, 1206, 1220, 1222, 1225, 1226, 1228, 1234, 1282, 1300, 1303, 1304, 1313, 1325, 1344, 1359, 1361, 1389, 1422, 1423, 1424, 1437, 1439, 1476, 1490, 1492, 1501, 1509, 1510, 1513, 1516, 1518, 1523, 1532, 1537, 1545
- moderator* 200, 287, 332, 337, 338, 340, 471, 536, 1065
- modlitwa* 96, 346, 369, 459, 585, 656, 707, 713, 737, 744, 902, 903, 1429

- moment* 681, 848, 851, 958, 966, 974, 1028, 1516
- monaster* 101, 143, 414, 415, 418, 419, 420, 423, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 456, 457, 458, 463, 464, 465, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 496, 497, 498, 499, 500, 544, 545, 871, 874, 894
- monastycyzm* 143, 418, 419, 433, 441, 448, 453, 456, 458, 462, 463, 464, 466, 467, 474, 476, 491, 495, 498, 500, 502, 504, 533
- moralność* 415, 595, 597, 629, 644, 658, 671, 681, 720, 783, 807, 859, 1294, 1380, 1386
- motyw* 876, 1150, 1298, 1303, 1307, 1330, 1396, 1397, 1522
- mowa* 724, 726, 752, 760, 762, 763, 767, 768, 769, 796, 797, 798, 828, 852, 977, 996, 1044, 1050, 1055, 1193, 1330, 1343, 1405, 1410, 1423, 1437, 1480, 1484, 1489, 1495
- możliwość* 711, 755, 783, 873, 1046, 1100, 1253, 1348, 1489, 1506
- myron* 693
- myśl* 249, 346, 422, 472, 554, 558, 562, 563, 567, 640
- nabożeństwo* 9, 91, 92, 135, 161, 162, 289, 656
- nabycie* 5, 29, 30, 34, 35, 37, 146, 309, 357, 358, 360, 364, 423, 428, 431, 468, 471, 488, 494, 529, 534, 545, 547, 558, 565, 619, 634, 689, 748, 873, 893, 912, 913, 915, 922, 924, 929, 930, 959, 964, 975, 1008, 1009, 1010, 1011, 1019, 1021, 1037, 1403, 1515, 1518, 1543
- nadanie* 873, 921, 940, 944, 945, 946, 966, 976
- nadużycie* 82, 202, 270, 417, 445, 577, 1467, 1538
- nadzieja* 9, 289, 346, 401, 681, 737, 875, 1106, 1365, 1384
- nadzór* 577, 582, 636, 1023, 1431
- nadzwyczajny* 160, 610
- nagłący* 100, 393, 397, 508, 601, 676
- najem* 1032
- najstarszy* 73, 116, 127, 132, 173, 205, 221, 270, 271, 300, 320, 575, 583
- najwyższy* 27, 43, 45, 49, 52, 56, 57, 92, 132, 151, 167, 176, 385, 512, 555, 564, 597, 621, 624, 639, 642, 669
- nakaz* 53, 82, 200, 307, 368, 373, 378, 485, 584, 614, 880, 881, 987, 1004, 1015, 1030, 1098, 1101, 1138, 1139, 1189, 1216, 1229, 1230, 1246, 1258, 1286, 1291, 1328, 1340, 1343, 1348, 1409, 1412, 1415, 1417, 1418, 1419, 1420, 1421, 1422, 1423, 1429, 1432, 1441, 1449, 1467, 1476, 1513, 1516, 1541
- nakłanianie* 731, 863, 1055
- namaszczenie* 737, 738, 739, 741, 742
- naprawienie* 731, 936, 1001, 1006, 1157, 1163, 1164, 1340, 1406, 1410, 1412, 1418, 1425, 1427, 1484, 1486, 1487
- naruszenie* 728, 729, 822, 893, 953, 973, 1118, 1174, 1230, 1333, 1335, 1393, 1417, 1443, 1451, 1455, 1459, 1470, 1515, 1518, 1520, 1523
- narzeczony* 783, 784, 785, 829, 831
- następca* 753, 983, 1202, 1528
- natura* 689, 706, 776, 789, 801, 818, 821, 890, 922, 927, 937, 987, 996, 1046, 1098, 1128, 1152, 1165, 1258, 1341, 1379, 1389, 1410, 1421, 1427, 1474, 1492, 1494, 1508
- nauczyciel* 906, 1439
- nauka* 227, 247, 277, 278, 372, 402, 404, 459, 471, 587, 597, 599, 617, 626, 641, 644, 647, 648, 661, 664, 652, 662, 663, 665, 666, 668, 670, 671, 672, 674, 677, 678, 679, 681
- nawrócenie* 732, 856
- nazwisko* 689, 774, 841, 1236, 1238, 1298
- neofita* 762
- niebezpieczeństwo* 95, 122, 253, 397, 551, 671, 681, 682, 696, 706, 708, 720, 721, 725, 729, 730, 734, 735, 740, 767, 785, 796, 797, 814, 832, 864, 900, 905, 1141, 1142, 1230, 1232, 1249, 1254, 1284, 1286, 1438, 1520, 1522, 1523, 1541
- niechęć* 1109, 1393

- niechrześcijanin* 352, 592, 655
niedbalstwo 1141
niedogodność 729, 832, 833, 1116, 1230
niedopełnienie 862, 1370, 1387
niedziela 200, 378, 614, 773, 880, 881
niegodność 712
niegodziwość 785, 1535, 1539
niemożność 681, 720, 767, 796, 874, 1087, 1242, 1486
nienaruszalność 5, 10, 15, 197, 577, 584, 604, 733, 1089, 1090, 1102, 1144, 1284
nienawiść 1450, 1451
nieobecność 116, 142, 205, 216, 292, 457, 478, 500, 523, 537, 677, 949, 985, 987, 1081, 1241, 1275, 1278, 1307, 1386, 1478, 1542
nieochrzczony 29, 293, 803, 854, 855, 857, 858, 859, 860
nieomyślność 597, 600
niepamiętny 6
niepłodność 801
nieposłuszeństwo 1449, 1450
nierozzerwalność 776, 822
niesprawiedliwość 889, 932, 947, 969, 1113, 1186, 1286, 1329, 1344, 1454
nieumyślność 825, 936
nieusuwalność 1306
niewaga 993
nieważność 227, 248, 394, 396, 457, 466, 467, 529, 730, 785, 790, 794, 801, 802, 804, 805, 807, 808, 809, 810, 811, 820, 823, 842, 843, 844, 846, 847, 848, 850, 852, 889, 933, 934, 941, 944, 947, 949, 952, 953, 955, 960, 964, 969, 1005, 1006, 1037, 1099, 1100, 1104, 1112, 1121, 1122, 1149, 1183, 1184, 1186, 1196, 1276, 1282, 1284, 1305, 1306, 1307, 1308, 1309, 1310, 1311, 1313, 1326, 1344, 1346, 1358, 1362, 1363, 1366, 1370, 1371, 1372, 1373, 1374, 1375, 1378, 1390, 1424, 1437, 1498, 1499, 1500, 1525, 1539
niewinność 731, 863, 866
niewłaściwość 873, 1075, 1122, 1123, 1160, 1191, 1306
niezdatność 762, 790, 801, 818, 954, 1234, 1436, 1498, 1499, 1500
nominacja 61, 80, 115, 122, 123, 124, 133, 142, 148, 149, 155, 159, 168, 181, 189, 216, 220, 221, 225, 227, 232, 234, 247, 262, 263, 266, 271, 277, 284, 285, 286, 298, 301, 305, 312, 314, 318, 320, 337, 447, 480, 513, 515, 516, 636, 650, 904, 926, 1066, 1073, 1090, 1091, 1102, 1103, 1142, 1173, 1259, 1399
norma 46, 56, 58, 66, 71, 72, 124, 128, 138, 143, 145, 155, 159, 167, 174, 187, 188, 195, 204, 245, 261, 264, 265, 296, 316, 319, 326, 330, 331, 337, 338, 342, 354, 358, 366, 378, 403, 410, 422, 424, 437, 438, 443, 446, 454, 458, 461, 465, 471, 472, 473, 474, 488, 495, 500, 504, 511, 514, 515, 534, 540, 560, 582, 587, 596, 614, 615, 621, 624, 650, 653, 658, 666, 671, 687, 697, 703, 707, 709, 713, 717, 722, 724, 745, 758, 771, 784, 838, 883, 899, 901, 904, 908, 926, 973, 998, 1007, 1010, 1014, 1029, 1033, 1058, 1059, 1060, 1070, 1082, 1124, 1130, 1174, 1177, 1185, 1186, 1334, 1338, 1379, 1387, 1423, 1431, 1433, 1443, 1474, 1475, 1496, 1523
notariusz 123, 243, 252, 253, 254, 255, 1104, 1135, 1136, 1189, 1193, 1212, 1232, 1245, 1251, 1253, 1291, 1298, 1314, 1318, 1353, 1430, 1489, 1523
notoryczność 810, 1500
nowicjat 449, 450, 451, 452, 453, 455, 456, 457, 459, 461, 488, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 545
nowicjusz 456, 458, 459, 460, 461, 522, 523, 524, 562
nupturient 729
obcy 703, 1206, 1226
obdarzać 245, 289, 648, 664
obecność 66, 68, 69, 70, 71, 104, 107, 165, 166, 177, 183, 205, 215, 349, 640, 670, 677, 689, 690, 725, 746, 837, 924, 934, 950, 957, 1065, 1100, 1132, 1243, 1245, 1252, 1265, 1291,

- 1312, 1314, 1352, 1357, 1367, 1430, 1489, 1523
- obietnica* 889, 944, 1115, 1150, 1466
- objęcie* 189, 215, 220, 222, 223, 231, 288, 348, 477, 829, 974, 1166, 1232
- obowiązek* 12, 14, 15, 25, 26, 29, 51, 52, 54, 68, 69, 71, 80, 83, 89, 95, 97, 101, 104, 108, 110, 111, 129, 133, 134, 137, 138, 139, 143, 148, 150, 158, 165, 166, 167, 175, 193, 194, 197, 198, 202, 204, 205, 206, 212, 214, 217, 218, 220, 221, 223, 229, 232, 233, 234, 241, 243, 244, 252, 254, 262, 263, 270, 271, 276, 278, 282, 287, 289, 292, 294, 299, 302, 309, 328, 329, 336, 337, 355, 360, 361, 367, 368, 370, 371, 381, 385, 386, 395, 396, 400, 403, 404, 406, 407, 409, 415, 420, 421, 427, 431, 444, 447, 456, 458, 488, 491, 493, 502, 516, 528, 534, 543, 551, 555, 561, 564, 587, 595, 597, 598, 600, 601, 604, 614, 617, 618, 627, 628, 634, 667, 684, 685, 686, 717, 735, 761, 762, 767, 771, 777, 780, 783, 785, 786, 789, 816, 818, 840, 856, 881, 882, 883, 891, 892, 904, 920, 926, 929, 934, 935, 936, 937, 984, 1021, 1033, 1046, 1048, 1050, 1055, 1057, 1073, 1089, 1097, 1099, 1137, 1138, 1147, 1154, 1156, 1197, 1220, 1230, 1232, 1246, 1269, 1278, 1288, 1297, 1380, 1390, 1393, 1412, 1435, 1439, 1470, 1471, 1474, 1487, 1492, 1494, 1499, 1505, 1510, 1532, 1538, 1543, 1545
- obrady* 51, 66, 103, 108, 113, 278
- obraz* 625, 665, 776, 854, 855, 886, 887, 888, 1248
- obrona* 24, 384, 500, 552, 605, 606, 908, 1058, 1139, 1150, 1279, 1284, 1287, 1288, 1292, 1306, 1337, 1479, 1489
- obronca* 243, 1004, 1066, 1099, 1100, 1101, 1102, 1103, 1108, 1109, 1142, 1151, 1203, 1217, 1245, 1288, 1289, 1292, 1298, 1310, 1312, 1320, 1367, 1371, 1375, 1377, 1386
- obrzędek* 28, 35, 39, 40, 82, 96, 169, 322, 330, 343, 403, 405, 1495
- obrzęd* 584, 587, 699, 781, 828, 839
- obyczaj* 15, 169, 180, 197, 259, 273, 285, 366, 453, 577, 584, 597, 598, 599, 605, 636, 652, 653, 659, 660, 661, 662, 665, 758, 769, 771, 864, 1096, 1404, 1451, 1495
- obywatel* 383, 402
- ocena* 122, 595, 629, 664, 671, 818, 934, 976, 1037, 1215, 1220, 1221, 1227, 1256, 1294, 1368
- ochrona* 23, 148, 666, 785, 872, 1152, 1425, 1476
- ochrzczony* 8, 37, 193, 293, 296, 679, 680, 681, 682, 684, 686, 689, 691, 692, 754, 776, 780, 781, 785, 803, 811, 813, 814, 834, 841, 842, 854, 855, 857, 858, 876, 896, 901, 1137, 1360, 1374, 1493
- odejście* 232, 293, 342, 357, 359, 362, 452, 492, 493, 494, 496, 529, 546, 549, 789, 854, 857, 864, 917
- odeślanie* 167, 176, 365
- odłożenie* 797, 900, 1124, 1295, 1357, 1412, 1487
- odmowa* 153, 308, 610, 664, 678, 750, 757, 863, 961, 1017, 1118, 1184, 1195, 1212, 1215, 1246, 1252, 1306, 1427, 1440, 1455, 1523, 1525, 1533
- odnawianie* 57, 547, 615, 839, 887, 888, 902, 1007
- odniesienie* 684, 696, 700, 717, 722, 723, 734, 759, 767, 768, 780, 797, 829, 848, 859, 863, 883, 892, 924, 957, 996, 1007, 1021, 1025, 1036, 1057, 1095, 1168, 1209, 1225, 1232, 1234, 1251, 1281, 1311, 1316, 1321, 1323, 1325, 1329, 1379, 1381, 1407, 1423, 1432, 1494, 1495, 1497, 1500, 1506, 1508, 1530, 1541
- odosobnienie* 1429
- odpis* 254, 257, 1029, 1136, 1228, 1230, 1284, 1318, 1347, 1348
- odpoczynek* 881
- odpowiedniość* 20, 44, 87, 133, 144, 148, 168, 193, 212, 220, 233, 240, 263, 266, 284, 285, 295, 297, 315, 319, 332, 340, 357, 390, 391, 404, 408, 409, 421, 445, 453, 456, 459, 488, 513, 514, 515, 518, 539, 571, 585, 589, 621, 635, 643, 645, 647, 651, 671, 686, 718, 720, 721, 732, 738, 758, 760, 783, 785, 789, 814, 842, 865, 901, 926, 943, 962, 978, 999, 1004, 1008, 1022, 1023, 1029, 1033, 1106, 1119,

- 1132, 1145, 1156, 1163, 1166, 1183, 1201, 1218, 1262, 1287, 1324, 1331, 1340, 1386, 1404, 1406, 1407, 1410, 1412, 1421, 1427, 1439, 1441, 1442, 1443, 1446, 1448, 1449, 1450, 1451, 1452, 1454, 1455, 1456, 1457, 1458, 1459, 1461, 1462, 1463, 1464, 1465, 1466, 1467, 1468, 1469, 1471
- odpowiedź, odpowiadać* 287, 383, 420, 468, 601, 626, 633, 684, 685, 824, 856, 857, 920, 921, 956, 957, 1006, 1025, 1051, 1133, 1137, 1139, 1142, 1193, 1198, 1215, 1232, 1248, 1251, 1253, 1275, 1276, 1289, 1297, 1348, 1349, 1350, 1354, 1396, 1436, 1509
- odroczenie* 1127, 1129, 1482
- odrzućcie* 6, 67, 225, 343, 598, 605, 664, 874, 955, 1002, 1003, 1033, 1124, 1178, 1191, 1192, 1211, 1263, 1272, 1323, 1439, 1510, 1521
- odstąpienie* 529, 534, 580, 934, 954, 977, 1295, 1402, 1406, 1410, 1418, 1421
- odszkodowanie* 1205, 1278, 1338, 1472, 1486, 1487
- odwołanie* 3, 4, 5, 6, 122, 123, 130, 182, 231, 232, 247, 255, 262, 277, 303, 310, 314, 362, 514, 613, 644, 726, 731, 753, 827, 843, 851, 912, 964, 971, 975, 976, 977, 978, 1001, 1005, 1006, 1066, 1091, 1103, 1122, 1147, 1157, 1184, 1198, 1282, 1310, 1328, 1334, 1339, 1391, 1392, 1393, 1394, 1396, 1397, 1398, 1399, 1405, 1439, 1463, 1472, 1476, 1506, 1512, 1516
- odznaczyć się* 182, 227, 247, 262, 273, 277, 285, 408, 458, 524
- odznaczenie* 1433
- ofiara* 291, 341, 698, 699, 700, 706, 715, 716, 717, 878, 1013, 1014, 1015, 1017, 1022, 1033, 1039, 1040, 1054
- ofiarodawca* 291, 431, 438, 440, 717, 926, 929, 930, 1049
- ogłędziny* 1266, 1267
- ogłoszenie* 54, 69, 73, 75, 86, 87, 111, 112, 153, 159, 183, 184, 189, 241, 242, 580, 597, 598, 956, 957, 1156, 1184, 1205, 1292, 1300, 1306, 1307, 1314, 1367, 1371, 1402, 1478, 1483, 1490
- ograniczenie* 26, 102, 178, 226, 423, 727, 1057, 1237, 1503, 1515
- ojciec* 29, 39, 51, 54, 55, 289, 339, 340, 346, 667, 675, 685, 689, 732, 1394, 1402, 1504
- ojczyzna* 908
- okaleczenie* 1454
- okoliczności* 47, 123, 128, 137, 140, 170, 212, 213, 221, 236, 272, 285, 287, 297, 311, 333, 337, 406, 610, 785, 796, 832, 841, 863, 864, 867, 904, 1023, 1109, 1161, 1220, 1221, 1226, 1243, 1257, 1263, 1369, 1381, 1398, 1405, 1406, 1418, 1419, 1426, 1471, 1472, 1502, 1525, 1535, 1539, 1541
- okres* 112, 271, 286, 322, 354, 522, 523, 545, 546
- określanie* 45, 51, 52, 64, 82, 83, 85, 86, 92, 94, 111, 115, 119, 122, 125, 133, 134, 137, 143, 144, 151, 153, 155, 159, 165, 188, 214, 226, 230, 238, 242, 244, 246, 262, 268, 269, 270, 271, 273, 274, 276, 277, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 287, 294, 295, 297, 300, 301, 302, 307, 311, 315, 337, 360, 365, 369, 385, 386, 392, 416, 441, 444, 449, 454, 458, 471, 477, 478, 508, 511, 512, 513, 514, 518, 526, 532, 534, 536, 541, 557, 561, 562, 569, 576, 587, 597, 669
- okrąg* 204, 238, 276, 277, 278, 829, 1545
- olej* 693, 741
- ołtarz* 705
- opieka* 29, 38, 193, 262, 289, 390, 409, 449, 518, 769, 915, 1022, 1109, 1413
- opiekun* 685, 910, 915, 1139, 1140, 1203, 1205
- opinia* 102, 112, 168, 253, 263, 269, 277, 285, 319, 339, 487, 489, 492, 496, 497, 549, 645, 664, 762, 763, 771, 823, 887, 934, 1025, 1041, 1116, 1256, 1258, 1261, 1480
- opuszczenie* 93, 109, 205, 218, 292, 386, 440, 446, 461, 495, 503, 546, 614
- orędzie* 14, 634
- orzeczenie* 801, 842, 1285, 1303, 1339, 1371, 1373, 1374, 1378
- osąd, osądzenie* 106, 120, 306, 322, 339, 371, 384, 391, 633, 664, 729, 740, 757, 762, 781, 876,

- 1066, 1098, 1124, 1156, 1178, 1180, 1184, 1185, 1186, 1313, 1325, 1326, 1327, 1329, 1340, 1345, 1405, 1406, 1410, 1427, 1488
- oskarżenie* 1475, 1489
- oskarżony* 450, 731, 1081, 1142, 1155, 1156, 1457, 1472, 1476, 1477, 1478, 1480, 1481, 1485, 1487, 1489
- osoba* 5, 15, 20, 23, 35, 37, 46, 90, 102, 106, 114, 116, 118, 124, 132, 133, 159, 206, 228, 238, 243, 244, 248, 254, 257, 259, 263, 273, 282, 283, 297, 319, 320, 330, 335, 339, 357, 418, 422, 423, 431, 477, 486, 488, 500, 525, 537, 558, 567, 573, 578, 595, 616, 629, 634, 660, 662, 664, 665, 668, 698, 729, 738, 739, 771, 789, 790, 803, 806, 807, 811, 813, 820, 854, 859, 878, 906, 908, 910, 918, 920, 921, 922, 923, 925, 926, 928, 929, 930, 931, 932, 934, 938, 943, 946, 950, 955, 982, 983, 984, 991, 999, 1009, 1010, 1013, 1016, 1017, 1019, 1020, 1021, 1022, 1024, 1025, 1027, 1029, 1034, 1037, 1038, 1039, 1041, 1045, 1050, 1051, 1053, 1057, 1058, 1064, 1066, 1069, 1072, 1103, 1106, 1111, 1121, 1122, 1133, 1141, 1153, 1162, 1170, 1171, 1180, 1186, 1206, 1208, 1212, 1224, 1243, 1252, 1256, 1257, 1262, 1280, 1286, 1290, 1305, 1306, 1326, 1327, 1328, 1333, 1334, 1375, 1407, 1408, 1422, 1427, 1471, 1498, 1501, 1513, 1515, 1516, 1525, 1531, 1534, 1535, 1536, 1545
- osobisty* 51, 78, 83, 86, 157, 178, 190, 192, 197, 205, 206, 209, 228, 237, 257, 262, 285, 344, 359, 385, 420, 421, 443, 464, 516, 527, 666
- osobowość* 280
- ostateczność* 746, 1000, 1062, 1088, 1147, 1220, 1226, 1272, 1275, 1293, 1299, 1304, 1313, 1325, 1333, 1487
- ostrożność* 710, 1037, 1052, 1318, 1471
- oszczerstwo* 1136, 1455
- oświadczenie* 689, 691, 785, 814, 1198, 1212, 1220, 1222, 1226, 1285
- otrzymanie* 16, 19, 44, 45, 62, 72, 77, 86, 132, 153, 167, 182, 183, 185, 186, 187, 189, 212, 220, 221, 223, 224, 257, 359, 366, 371, 388, 404, 429, 434, 494, 505, 546, 591, 596, 608, 674
- owca* 1404
- owczarnia* 289
- paliusz* 156
- państwo* 4, 383, 409, 780, 1032, 1063, 1232
- papież, papieski* 44, 46, 49, 51, 206, 305, 370, 413, 417, 429, 431, 434, 438, 496, 505, 511, 539, 554, 563, 599, 612, 638, 723, 1039, 1055, 1066, 1313, 1432
- parafia, parafialny* 37, 148, 200, 261, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 294, 295, 296, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 306, 307, 336, 352, 408, 470, 480, 624, 687, 739, 771, 775, 838, 841, 871, 893, 912, 1392, 1393, 1399, 1400
- partia* 384
- partykularny* 6, 29, 30, 64, 65, 70, 71, 72, 78, 83, 86, 89, 94, 102, 106, 107, 122, 127, 128, 159, 164, 166, 167, 174, 176, 177, 182, 187, 195, 199, 205, 220, 224, 230, 238, 247, 252, 262, 263, 265, 266, 277, 278, 284, 287, 288, 295, 296, 297, 302, 321, 327, 329, 331, 335, 353, 357, 358, 365, 369, 374, 377, 378, 382, 384, 385, 386, 387, 390, 392, 408, 422, 496, 499, 554, 569, 570, 572, 573, 584, 587, 591, 600, 610, 614, 653, 666, 670, 671, 677
- pasterz, pasterski* 15, 16, 43, 45, 83, 92, 95, 169, 177, 178, 193, 213, 238, 264, 272, 279, 281, 285, 287, 288, 289, 291, 293, 300, 301, 302, 311, 315, 323, 330, 345, 346, 352, 353, 372, 602, 604, 611, 614, 624, 700, 743, 1037, 1365, 1384
- patriarcha, patriarszy, patriarchalny* 46, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 72, 73, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 154, 172, 173, 174, 177, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 190, 194, 205, 206, 207, 209, 211, 212, 214, 220, 221, 224, 226, 231, 232, 233, 271, 305, 311, 314, 315, 316, 318, 322, 330, 334,

- 357, 363, 370, 394, 397, 408, 413, 414, 416, 417, 418, 419, 431, 434, 435, 438, 439, 440, 486, 487, 496, 499, 501, 505, 506, 507, 509, 511, 539, 544, 549, 554, 563, 565, 571, 575, 585, 612, 621, 638, 642, 657, 664, 671, 693, 709, 723, 727, 745, 748, 749, 750, 759, 760, 767, 794, 795, 829, 835, 852, 898, 904, 916, 928, 985, 1007, 1014, 1038, 1039, 1040, 1055, 1063, 1065, 1066, 1070, 1087, 1090, 1386, 1405, 1408, 1409, 1423, 1426, 1432, 1450
- pawłowy przywilej* 854, 858
- pedagogika* 344, 644
- pełnoletni* 909, 910, 1144
- pełnomocnik* 61, 105, 143, 165, 239, 257, 837, 950, 1004, 1108, 1116, 1132, 1138, 1142, 1143, 1145, 1146, 1147, 1149, 1151, 1174, 1190, 1202, 1203, 1205, 1208, 1243, 1298, 1301, 1338, 1375, 1520
- penitent* 720, 721, 725, 729, 732, 733, 734, 767, 1234, 1461
- pensja* 1398, 1435
- personalność* 829, 1361, 1494
- petent* 1521
- pewność* 789, 802, 803, 827, 955, 1184, 1249, 1294, 1318, 1344, 1375, 1386, 1534
- piecza* 926, 1029
- pieczęć* 692, 1459
- pielgrzymka* 720, 1429
- pieniądze* 1029, 1052, 1149, 1150, 1338, 1345
- pierwszeństwo* 58, 59, 130, 136, 1143, 1296
- Piotr* 7, 42, 43, 92, 209, 317, 597
- pismo, pisemny* 32, 68, 89, 104, 122, 148, 165, 167, 187, 214, 215, 234, 254, 282, 284, 302, 318, 360, 366, 388, 431, 436, 437, 439, 472, 483, 487, 500, 509, 521, 544, 575, 598, 603, 607, 614, 654, 655, 663, 664, 689, 748, 769, 830, 870, 887, 945, 950, 958, 966, 970, 973, 975, 1000, 1003, 1016, 1025, 1037, 1044, 1051, 1094, 1105, 1133, 1134, 1143, 1171, 1174, 1176, 1185, 1189, 1193, 1208, 1219, 1253, 1270, 1271, 1288, 1289, 1290, 1295, 1314, 1348, 1350, 1353, 1376, 1397, 1400, 1401, 1425, 1430, 1451, 1479, 1489, 1514, 1517, 1521, 1523, 1526
- plęć* 477
- plód* 680
- pobożność* 18, 82, 96, 180, 202, 227, 289, 346, 369, 437, 458, 459, 473, 524, 620, 667, 929, 1031, 1037, 1046, 1047, 1048, 1049, 1050, 1051, 1052, 1054, 1057, 1082, 1429
- pobyt* 831, 916, 949, 1078, 1082, 1190, 1381, 1476
- pochozenie* 762, 766, 811, 852, 1105, 1335
- pociecha* 875
- początek* 843, 844, 851, 1106, 1126, 1381, 1544, 1549
- poczta* 1195
- poczytalność* 547, 968
- podarunek* 1117, 1150
- podatek* 341, 1013
- podejmowanie* 916, 1032, 1045, 1088, 1146, 1182, 1202, 1204
- podejrzenie* 785, 1308, 1331
- podjęcie* 684, 685, 686, 818, 904, 934, 999, 1025, 1051, 1145, 1527
- podległość* 89, 90, 188, 195, 205, 206, 270, 315, 336, 386, 395, 408, 412, 413, 415, 417, 419, 420, 429, 436, 439, 441, 478, 486, 487, 489, 490, 491, 497, 498, 500, 524, 543, 545, 548, 552, 555, 564, 577, 580, 636, 714, 780, 910, 915, 1013, 1016, 1023, 1025, 1036, 1038, 1039, 1050, 1066, 1071, 1083, 1110, 1144, 1149, 1166, 1185, 1343, 1375, 1388, 1415, 1416, 1417, 1421, 1440, 1493, 1494, 1503, 1515, 1540, 1545
- podmiot* 781, 920, 1495
- podobieństwo* 707, 907, 1161, 1242, 1288, 1435
- podpis* 76, 117, 153, 187, 190, 241, 253, 254, 296, 359, 470, 535, 761, 956, 1026, 1104, 1135, 1136, 1182, 1190, 1208, 1226, 1251, 1253, 1262, 1295, 1298, 1307, 1353, 1523
- podróżny* 911, 987, 1494, 1542
- podstawa* 684, 722, 729, 747, 770, 774, 910, 933,

- 978, 998, 1032, 1039, 1040, 1076, 1191, 1242, 1256, 1258, 1262, 1268, 1272, 1296, 1331, 1348, 1349, 1360, 1394, 1397, 1430, 1472
- podstęp* 450, 464, 527, 821, 889, 932, 947, 955, 969, 1118, 1248, 1286, 1329
- podwładny* 334, 421, 426, 696, 748, 767, 794, 795, 796, 829, 893, 987, 1426, 1450, 1542
- podział* 922, 929
- pogarda* 1404, 1451
- pogodzenie* 431, 484, 491, 543
- pogrzeb* 278, 290, 874, 876, 878, 879
- pojednanie* 718, 720
- pokora* 198, 346, 351
- pokrewieństwo* 122, 263, 795, 808, 811, 812, 1109
- pokrzywdzony* 998, 999, 1310, 1312, 1330, 1376, 1480
- pokuta* 289, 346, 369, 474, 475, 538, 552, 671, 711, 718, 719, 722, 725, 726, 732, 734, 735, 736, 877, 880, 882, 883, 1406, 1432
- pokwitowanie* 1195
- polecenie* 703, 884, 1063, 1096, 1262, 1478, 1523, 1548
- polubowność* 1106, 1146, 1171, 1172, 1173, 1174, 1175, 1176, 1177, 1178, 1179, 1180, 1181, 1182, 1183, 1184, 1185, 1186, 1187
- połączenie* 912, 917, 922, 929
- północ* 1548
- pominięcie* 768, 771, 857, 949, 1046, 1100, 1252, 1302, 1375, 1428
- pomoc* 16, 25, 46, 82, 85, 107, 140, 149, 171, 193, 194, 205, 206, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 221, 224, 235, 238, 252, 278, 302, 352, 379, 436, 438, 444, 452, 479, 542, 621, 622, 624, 627, 628, 645, 651, 652, 654, 783, 816, 875, 907, 1022, 1055, 1074, 1089, 1091, 1092, 1094, 1105, 1115, 1116, 1118, 1126, 1234, 1253, 1258, 1261, 1338, 1347, 1359, 1369, 1409, 1413, 1451, 1463
- ponens* 1088, 1094, 1295, 1366
- ponowienie* 843, 844, 845, 846, 848, 958, 989, 1191, 1254, 1277, 1284, 1289, 1396, 1402, 1521, 1529
- poparcie* 884, 908
- popelnienie* 718, 762, 763, 863, 1155, 1215, 1302, 1412, 1415, 1416, 1419, 1421, 1427, 1448, 1450, 1453, 1456, 1485, 1529
- popieranie* 25, 50, 84, 196, 204, 322, 346, 376, 573, 585, 592, 605
- poprawa* 999, 1000, 1002, 1005, 1186, 1191, 1227, 1253, 1274, 1302, 1310, 1336, 1412, 1416, 1418, 1432, 1439, 1441
- porozumienie* 904, 1014, 1070, 1071, 1106
- porwanie* 806
- porządek* 51, 108, 113, 115, 337, 348, 401, 595, 647, 742, 886, 1029, 1494, 1505
- porzucenie* 954, 977, 1035, 1236, 1439, 1445
- posag* 454, 488, 545
- posiadanie* 15, 20, 23, 25, 32, 43, 44, 45, 54, 59, 66, 86, 157, 158, 159, 164, 165, 166, 189, 190, 214, 222, 224, 231, 280, 296, 302, 321, 322, 328, 337, 340, 362, 372, 383, 404, 422, 423, 431, 436, 437, 441, 467, 471, 498, 501, 502, 507, 511, 524, 525, 528, 529, 536, 549, 582, 589, 596, 600, 611, 644, 655, 656, 685, 696, 722, 723, 724, 725, 734, 735, 759, 780, 796, 829, 831, 874, 889, 892, 893, 904, 909, 911, 915, 916, 921, 922, 941, 951, 954, 985, 986, 989, 1008, 1010, 1021, 1055, 1070, 1071, 1078, 1142, 1161, 1165, 1200, 1208, 1222, 1226, 1228, 1300, 1304, 1306, 1348, 1375, 1388, 1397, 1405, 1408, 1435, 1493, 1494, 1501, 1513, 1523, 1534, 1542
- posiedzenie* 1350, 1351, 1352, 1355, 1356, 1357
- posłanie, posłannictwo* 7, 148, 315, 323, 585, 610, 626
- posługa* 41, 99, 125, 193, 197, 202, 268, 282, 285, 291, 292, 293, 298, 300, 301, 302, 306, 324, 327, 329, 331, 344, 346, 349, 350, 352, 353, 354, 358, 362, 366, 367, 371, 376, 380, 381, 385, 393, 395, 409, 437, 473, 565, 602, 608, 626, 647, 651, 698, 699, 718, 761, 762, 999, 1008, 1142, 1157, 1188, 1232, 1250, 1392,

- 1433, 1435, 1436, 1437, 1438, 1450, 1463, 1465, 1466, 1467, 1468, 1476
- posłuszeństwo* 10, 15, 21, 88, 92, 188, 346, 351, 370, 410, 412, 431, 462, 491, 504, 524, 526, 545, 555, 564, 584, 599, 600, 606, 1132, 1440, 1545
- post* 707, 713, 719, 882, 1429
- postanowienie* 1, 15, 67, 72, 84, 86, 110, 142, 164, 172, 173, 176, 212, 221, 224, 232, 233, 247, 252, 271, 299, 305, 313, 322, 488, 498, 540, 566, 621, 668, 670, 721, 748, 760, 771, 799, 831, 837, 864, 879, 934, 981, 1002, 1033, 1036, 1143, 1166, 1177, 1178, 1179, 1181, 1245, 1295, 1402, 1411, 1472, 1498, 1500, 1505, 1542, 1546
- postęp* 592, 616, 641, 647
- postępowanie* 89, 187, 259, 346, 389, 416, 420, 501, 973, 976, 1058, 1059, 1088, 1113, 1121, 1123, 1127, 1136, 1142, 1179, 1202, 1216, 1243, 1262, 1279, 1285, 1286, 1287, 1316, 1324, 1359, 1379, 1382, 1393, 1472, 1487, 1526
- postulacja* 940, 962, 963, 964, 965, 1008
- poszkodowany* 932, 1122, 1331, 1486, 1488
- poszlaka* 1368, 1386
- poświęcenie* 715, 748, 1019
- potomstwo* 819, 864
- potrzeba* 700, 705, 741, 859, 934, 999, 1022, 1029, 1032, 1037, 1070, 1145, 1193, 1208, 1234, 1256, 1261, 1265, 1275, 1278, 1340, 1357, 1400, 1425
- potwierdzenie* 39, 45, 54, 232, 497, 499, 573, 657, 688, 689, 691, 940, 948, 964, 1001, 1005, 1006, 1021, 1041, 1063, 1189, 1256, 1258, 1347, 1371, 1373, 1382, 1386, 1390, 1447, 1458
- pouczenie* 41, 82, 346, 352, 355, 589, 652, 682, 686, 708, 721, 783, 814
- powaga* 41, 68, 71, 82, 83, 85, 90, 104, 165, 194, 205, 211, 213, 270, 283, 292, 365, 373, 394, 415, 421, 444, 452, 477, 492, 498, 500, 552, 577, 614, 617, 633, 641, 644, 671, 677, 711, 717, 720, 726, 729, 757, 762, 767, 794, 818, 821, 832, 833, 840, 855, 856, 858, 864, 873, 973, 976, 999, 1001, 1021, 1033, 1106, 1118, 1132, 1148, 1194, 1216, 1232, 1238, 1244, 1246, 1284, 1286, 1289, 1328, 1335, 1392, 1393, 1405, 1407, 1410, 1421, 1425, 1426, 1429, 1431, 1448, 1451, 1455, 1483, 1538, 1541
- powiadomienie* 85, 86, 121, 132, 143, 185, 194, 208, 211, 233, 292, 300, 366, 477, 493, 535, 537, 551, 577, 664, 690, 787, 798, 814, 815, 833, 842, 958, 965, 966, 993, 1049, 1180, 1184, 1185, 1321, 1344, 1516, 1525, 1538
- powiernictwo* 1049
- powierzenie* 7, 38, 45, 46, 87, 89, 119, 147, 158, 174, 177, 178, 179, 188, 192, 193, 194, 195, 198, 199, 200, 205, 207, 208, 216, 233, 234, 243, 248, 263, 266, 270, 278, 279, 281, 284, 285, 287, 304, 306, 307, 311, 314, 317, 371, 390, 403, 421, 431, 444, 571, 595, 598, 600, 610, 611, 614, 624, 627, 628, 664, 708, 735, 739, 769, 937, 939, 940, 941, 943, 944, 945, 946, 948, 967, 970, 973, 976, 1026, 1029, 1049, 1050, 1170, 1177, 1399, 1514, 1525, 1527, 1528, 1545
- powinowactwo* 122, 263, 809, 919, 1044, 1109, 1232
- powód* 854, 1076, 1078, 1086, 1119, 1138, 1159, 1188, 1189, 1190, 1191, 1192, 1193, 1194, 1198, 1208, 1277, 1278, 1279, 1294, 1298, 1321, 1345, 1347, 1348, 1349, 1362, 1366, 1389, 1404, 1475
- powody* 183, 211, 232, 233, 234, 262, 271, 277, 278, 280, 287, 292, 333, 461, 477, 478, 490, 498, 500, 552, 646
- powołanie* 7, 18, 20, 102, 143, 164, 165, 196, 198, 216, 238, 244, 253, 273, 289, 329, 331, 346, 380, 401, 407, 500, 512, 585, 591, 732, 1022, 1071, 1090, 1235
- powszechny* 12, 43, 47, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 78, 92, 106, 128, 202, 209, 245, 329, 352, 361, 373, 412, 597, 598, 634, 640, 759, 764, 803, 868, 870, 904, 957, 995, 997, 1155, 1496, 1504, 1515
- pozasakramentalny* 799
- pozasądowy* 855, 997, 1156, 1221, 1226, 1405, 1472, 1520

- pozbawienie* 219, 322, 395, 431, 491, 681, 685, 966, 992, 1028, 1079, 1087, 1118, 1139, 1145, 1191, 1405, 1416, 1433, 1437, 1467, 1518, 1538
- pozew* 1076, 1079, 1080, 1158, 1188, 1194, 1195, 1196, 1197, 1198, 1202
- pozwany* 1076, 1077, 1078, 1080, 1081, 1082, 1085, 1119, 1137, 1138, 1159, 1190, 1193, 1194, 1195, 1208, 1275, 1276, 1278, 1294, 1298, 1306, 1321, 1345, 1348, 1349, 1362
- pozwolenie, pozwalać* 61, 107, 109, 257, 332, 344, 363, 437, 468, 517, 524, 534, 537, 551, 659, 662, 663, 664, 666, 678, 687, 814, 1182, 1398, 1406, 1410, 1452
- pozycja* 7, 11, 13, 19, 193, 204, 379, 393, 404, 409, 897, 946
- pożyczka* 1029, 1162
- pożytek* 15, 120, 168, 178, 235, 243, 278, 296, 301, 307, 322, 365, 366, 403, 412, 416, 431, 454, 652, 655, 671
- praca* 244, 291, 302, 346, 422, 452, 459, 471, 503, 547, 593, 616, 881, 906, 1032, 1106
- pracownik* 1105, 1117
- praktyka* 716, 878, 883, 886, 1418, 1419, 1510
- prawda* 50, 177, 197, 260, 293, 340, 347, 348, 349, 350, 352, 369, 403, 420, 495, 512, 595, 598, 606, 616, 625, 629, 637, 641, 647, 665, 667, 671, 682, 695, 698, 884, 895, 943, 1214, 1215, 1216, 1232, 1234, 1246, 1258, 1439, 1447, 1458, 1532
- prawdomówność* 1368
- prawdopodobieństwo* 797, 849, 995, 1119, 1161, 1286, 1331, 1340, 1370, 1471
- prawo* 2, 3, 5, 6, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 26, 27, 29, 30, 33, 34, 35, 40, 44, 45, 48, 52, 53, 56, 57, 61, 62, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 78, 79, 80, 82, 83, 84, 86, 88, 89, 90, 94, 98, 102, 104, 106, 107, 110, 111, 114, 120, 122, 124, 127, 128, 129, 133, 134, 137, 138, 139, 142, 143, 144, 146, 150, 152, 155, 157, 158, 159, 164, 165, 166, 167, 170, 174, 175, 176, 181, 182, 183, 187, 188, 189, 190, 191, 193, 195, 197, 199, 200, 202, 204, 205, 206, 209, 213, 214, 216, 220, 221, 222, 223, 224, 227, 228, 229, 230, 232, 233, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 244, 245, 246, 247, 248, 252, 254, 257, 262, 263, 264, 265, 266, 269, 271, 276, 277, 278, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 287, 288, 294, 295, 296, 297, 299, 302, 305, 306, 308, 309, 313, 316, 319, 321, 322, 326, 327, 328, 330, 331, 335, 337, 339, 353, 357, 358, 360, 362, 365, 366, 369, 371, 374, 377, 378, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 390, 391, 392, 394, 395, 400, 401, 402, 403, 404, 408, 409, 413, 414, 415, 417, 418, 419, 420, 422, 423, 425, 427, 431, 432, 434, 437, 438, 440, 441, 443, 448, 450, 452, 463, 465, 467, 469, 471, 473, 477, 486, 488, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 509, 511, 519, 529, 530, 534, 538, 539, 541, 543, 544, 546, 549, 550, 554, 558, 561, 563, 565, 567, 572, 573, 578, 580, 581, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 591, 595, 596, 608, 609, 610, 611, 612, 614, 616, 621, 627, 628, 631, 632, 633, 638, 648, 651, 653, 654, 657, 662, 663, 666, 668, 670, 671, 674, 677, 681, 683, 685, 686, 687, 689, 693, 696, 697, 699, 700, 703, 707, 708, 709, 715, 722, 723, 736, 741, 745, 747, 749, 751, 755, 756, 758, 759, 764, 770, 771, 772, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 789, 792, 795, 796, 801, 802, 810, 812, 818, 827, 829, 830, 831, 832, 834, 835, 836, 837, 838, 842, 845, 846, 847, 848, 850, 852, 856, 857, 859, 861, 863, 864, 866, 867, 868, 870, 874, 875, 879, 880, 881, 882, 886, 889, 893, 895, 898, 904, 908, 910, 915, 916, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 936, 937, 938, 941, 942, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 952, 953, 957, 958, 959, 961, 962, 964, 965, 966, 967, 969, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 980, 981, 982, 985, 986, 987, 988, 989, 992, 994, 995, 996, 998, 1000, 1001, 1003, 1004, 1005, 1007, 1008, 1009, 1010, 1011, 1012, 1013, 1014, 1016, 1017, 1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1024, 1025, 1027, 1028, 1029, 1030, 1031, 1033, 1034, 1036, 1037, 1038, 1039, 1041, 1043, 1045, 1046, 1047, 1048, 1050, 1051, 1053, 1055, 1058, 1063, 1064, 1065, 1066, 1068, 1069, 1072, 1073, 1074, 1076, 1078, 1084, 1085, 1087, 1089, 1090, 1098, 1101, 1102, 1107, 1113, 1118, 1119, 1126, 1130, 1132, 1137,

- 1138, 1139, 1141, 1144, 1146, 1147, 1148, 1152, 1153, 1154, 1155, 1161, 1165, 1167, 1168, 1170, 1179, 1183, 1186, 1189, 1191, 1194, 1195, 1196, 1197, 1205, 1208, 1210, 1212, 1215, 1224, 1225, 1226, 1232, 1233, 1237, 1240, 1241, 1242, 1245, 1258, 1264, 1268, 1269, 1275, 1276, 1279, 1281, 1282, 1284, 1289, 1294, 1295, 1297, 1300, 1305, 1306, 1307, 1310, 1312, 1313, 1316, 1320, 1326, 1328, 1333, 1335, 1336, 1337, 1343, 1346, 1357, 1358, 1360, 1367, 1375, 1376, 1377, 1381, 1389, 1391, 1393, 1395, 1403, 1404, 1405, 1406, 1408, 1411, 1413, 1415, 1423, 1424, 1426, 1429, 1430, 1431, 1432, 1433, 1434, 1435, 1437, 1439, 1440, 1441, 1443, 1447, 1449, 1450, 1452, 1467, 1472, 1476, 1481, 1488, 1489, 1492, 1494, 1495, 1496, 1499, 1504, 1505, 1507, 1508, 1509, 1510, 1512, 1513, 1515, 1516, 1518, 1520, 1521, 1522, 1523, 1530, 1534, 1536, 1537, 1539, 1540, 1541, 1542, 1543, 1545, 1546, 1547, 1548, 1549
- prawo partykularne* 685, 687, 689, 693, 697, 699, 707, 708, 709, 736, 741, 749, 758, 759, 764, 771, 772, 782, 784, 792, 800, 815, 831, 837, 838, 864, 867, 879, 880, 882, 886, 898, 904, 910, 934, 938, 949, 987, 988, 1005, 1007, 1013, 1014, 1022, 1023, 1030, 1033, 1038, 1050, 1051, 1066, 1087, 1130, 1132, 1155, 1195, 1245, 1264, 1343, 1391, 1408, 1423, 1430, 1494, 1496, 1505, 1521, 1541
- prawodawca* 1492, 1501, 1502, 1510, 1534, 1539
- prawomocność* 107, 505, 582, 1326
- precedencja* 59, 62, 154, 1295
- prezbiter* 71, 123, 132, 143, 168, 177, 180, 183, 193, 194, 227, 238, 250, 264, 268, 281, 284, 285, 286, 287, 300, 301, 304, 305, 315, 319, 320, 325, 327, 339, 353, 394, 505, 524, 593, 610, 611, 612, 678, 694, 696, 699, 700, 701, 722, 724, 726, 747, 755, 759, 761, 762, 769, 771, 1462
- prezes* 418, 438, 441, 443, 487, 1066
- proboszcz* 36, 37, 38, 143, 194, 238, 277, 278, 279, 281, 282, 283, 284, 286, 287, 289, 290, 291, 292, 296, 298, 299, 300, 301, 302, 306, 320, 329, 336, 470, 535, 542, 543, 614, 624, 665, 677, 678, 689, 690, 695, 708, 723, 739, 771, 775, 786, 787, 788, 796, 828, 829, 830, 831, 838, 840, 841, 842, 893, 898, 916, 1391, 1392, 1393, 1394, 1395, 1396, 1397, 1398, 1399, 1400, 1401, 1402
- procedura* 1134, 1329, 1406, 1472, 1473, 1489
- procenty* 1029
- proces* 1062, 1074, 1084, 1086, 1088, 1092, 1101, 1104, 1116, 1128, 1129, 1132, 1134, 1136, 1179, 1180, 1191, 1193, 1196, 1203, 1204, 1206, 1207, 1208, 1210, 1223, 1229, 1273, 1277, 1278, 1281, 1297, 1304, 1306, 1311, 1346, 1358, 1359, 1367, 1375, 1376, 1378, 1379, 1382, 1386, 1389, 1471, 1472, 1474, 1475, 1476, 1478, 1485, 1486, 1487, 1488, 1540
- profes* 442, 458, 529, 545, 546
- profesja* 296, 428, 431, 442, 450, 457, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 482, 488, 491, 493, 495, 496, 499, 502, 504, 513, 523, 524, 525, 527, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 543, 545, 546, 547, 562, 563, 894, 957
- program* 330, 344, 471, 536, 650
- promotor* 1363
- promulgacja* 111, 112, 150, 167, 1491, 1492, 1494, 1501
- proporcjonalność* 971, 1013, 1430
- propozycja* 1261, 1394
- prośba* 146, 213, 315, 414, 438, 489, 490, 492, 496, 534, 548, 549, 681, 689, 735, 761, 768, 832, 833, 856, 862, 896, 960, 1000, 1001, 1002, 1003, 1041, 1074, 1088, 1107, 1112, 1113, 1127, 1166, 1188, 1189, 1192, 1193, 1234, 1236, 1239, 1272, 1274, 1284, 1286, 1318, 1331, 1334, 1340, 1346, 1347, 1348, 1354, 1366, 1370, 1382, 1425, 1428, 1521, 1522, 1532, 1533
- protokolant* 956
- protokół* 187, 215, 956
- protoprezbiter* 143, 238, 276, 277, 278, 285
- protosyncel* 130, 132, 192, 206, 216, 221, 224, 233, 238, 243, 245, 246, 247, 248, 249, 250,

- 251, 257, 258, 320, 985, 988, 998, 1055, 1089
- prowinca* 80, 84, 85, 133, 136, 139, 146, 418, 423, 432, 508, 512, 516, 517, 556, 558, 567, 921, 1066
- provizja* 86, 188, 190, 214, 215, 288, 1513
- prymat* 92, 209, 412, 1062
- prywatność* 687, 771, 845, 846, 856, 889, 893, 1019, 1106, 1113, 1136, 1220, 1223, 1224, 1226, 1243, 1265, 1286, 1305, 1515, 1520, 1522, 1523
- przebaczenie* 718, 863
- przebywanie* 93, 95, 193, 205, 218, 336, 386, 449, 478, 486, 488, 491, 522, 542, 550, 723, 769, 794, 795, 796, 883, 893, 912, 913, 916, 987, 1078, 1362, 1423, 1432, 1494, 1542
- przechowywanie* 37, 252, 256, 259, 261, 278, 296, 470, 535, 714, 774, 840, 871, 1027, 1029, 1053, 1054, 1161, 1473
- przedawnienie* 1018, 1019, 1020, 1155, 1156, 1157, 1543, 1544, 1545
- przedłożenie* 108, 211, 220, 240, 262, 397, 444, 552
- przedłużenie* 863, 1127, 1181, 1396
- przedmiot* 696, 703, 889, 891, 892, 1168, 1188, 1198, 1199, 1219, 1249, 1251, 1268, 1349, 1505
- przedstawiciel* 1272, 1274, 1293, 1299, 1304, 1313
- przedstawienie* 15, 68, 82, 92, 102, 104, 108, 133, 148, 149, 159, 165, 194, 197, 205, 207, 211, 215, 231, 284, 286, 342, 402, 472, 498, 501, 552, 599, 625, 664, 665
- przejście* 31, 32, 33, 36, 37, 359, 365, 450, 487, 488, 544, 562, 789, 926, 983, 1156, 1184, 1185, 1186, 1269, 1313, 1327, 1329, 1340, 1488
- przekazanie* 10, 43, 72, 85, 168, 182, 197, 291, 330, 340, 349, 350, 351, 404, 496, 501, 525, 574, 598, 621, 624, 625, 626, 648, 651, 818, 906, 989, 1007, 1047, 1050, 1057, 1096, 1161, 1180, 1187, 1196, 1197, 1232, 1289, 1290, 1295, 1382, 1389, 1399, 1451, 1459, 1465, 1475, 1523
- przekład* 655, 657, 658, 663
- przekroczenie* 65, 150, 155, 218, 238, 322, 414, 457, 478, 627, 964, 984, 1025, 1038, 1039, 1040, 1158, 1174, 1208, 1345, 1483, 1494
- przekupstwo* 1254
- przełożony* 89, 114, 143, 194, 238, 282, 284, 286, 305, 308, 342, 356, 385, 393, 410, 412, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 426, 429, 430, 431, 443, 444, 447, 450, 458, 482, 491, 524, 543, 555, 564, 578, 612, 662, 722, 723, 755, 757, 769, 775, 889, 893, 934, 985, 998, 1001, 1017, 1055, 1064, 1066, 1067, 1072, 1105, 1175, 1315, 1343, 1394, 1405, 1432, 1433, 1435
- przemoc* 1306
- przemówienie* 1451
- przeniesienie* 51, 57, 85, 108, 133, 142, 159, 219, 223, 227, 237, 297, 361, 365, 414, 514, 521, 544, 880, 887, 888, 966, 973, 974, 1056, 1062, 1391, 1399, 1400, 1402, 1403, 1433
- przepadek* 1029, 1404
- przepis, przepisanie* 3, 4, 6, 17, 24, 75, 78, 80, 87, 89, 91, 92, 102, 107, 110, 124, 133, 135, 150, 161, 162, 182, 193, 197, 199, 200, 201, 202, 210, 220, 221, 230, 238, 274, 278, 288, 291, 292, 302, 308, 309, 336, 369, 382, 390, 394, 395, 403, 404, 409, 426, 450, 453, 455, 456, 462, 476, 477, 488, 498, 500, 515, 520, 525, 532, 535, 538, 545, 550, 552, 556, 578, 581, 585, 587, 624, 666, 667, 674, 683, 685, 689, 699, 701, 704, 710, 714, 720, 742, 744, 758, 781, 796, 797, 810, 827, 834, 835, 836, 841, 845, 846, 847, 848, 852, 856, 858, 859, 860, 867, 881, 883, 910, 915, 921, 927, 931, 933, 934, 938, 944, 946, 949, 961, 964, 966, 973, 975, 976, 980, 983, 984, 985, 986, 987, 991, 1017, 1021, 1032, 1037, 1043, 1047, 1066, 1078, 1084, 1085, 1102, 1107, 1113, 1118, 1153, 1166, 1168, 1174, 1184, 1191, 1193, 1194, 1195, 1196, 1197, 1203, 1212, 1215, 1224, 1230, 1232, 1239, 1240, 1241, 1273, 1275, 1276, 1293, 1294, 1301, 1302, 1306, 1307, 1308, 1311, 1312, 1313, 1323, 1329, 1334, 1344, 1348, 1352, 1354, 1357, 1359, 1366, 1368, 1369, 1375, 1377, 1381, 1383, 1385, 1393, 1395, 1403, 1405, 1452, 1462,

- 1469, 1486, 1492, 1494, 1508, 1510, 1516,
1541, 1544, 1545
- przepowiadanie* 197, 289, 369, 380, 585, 595, 607,
609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 783
- przerwa* 53, 205, 292, 457, 514, 523, 863, 1197,
1525, 1547
- przesiedlenie* 360, 361, 362
- przesłanie* 111, 144, 146, 171, 318, 492, 500, 512,
537, 549, 560, 752, 771, 775, 841, 964, 1002,
1261, 1295, 1301, 1344, 1370, 1371, 1376,
1389, 1524
- przesłuchanie* 1004, 1133, 1212, 1214, 1216,
1217, 1218, 1234, 1235, 1236, 1238, 1239,
1242, 1244, 1245, 1246, 1248, 1252, 1253,
1254, 1258, 1261, 1352, 1354, 1367
- przestępca* 1404, 1406, 1410, 1420, 1449
- przestępstwo* 415, 450, 731, 762, 763, 768, 979,
1058, 1081, 1087, 1139, 1155, 1157, 1215,
1404, 1405, 1406, 1408, 1410, 1412, 1415,
1416, 1418, 1419, 1420, 1421, 1427, 1447,
1448, 1450, 1456, 1457, 1471, 1472, 1474,
1485, 1486
- przeszkoda* 47, 68, 69, 104, 115, 116, 132, 133,
143, 159, 165, 173, 183, 189, 206, 209, 215,
216, 217, 221, 233, 239, 271, 286, 298, 300,
320, 381, 420, 448, 452, 473, 588, 605, 677,
757, 758, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769,
771, 785, 786, 788, 792, 793, 795, 796, 797,
799, 801, 810, 811, 827, 833, 840, 841, 843,
845, 848, 850, 852, 946, 960, 962, 964, 1131,
1189, 1195, 1204, 1242, 1276, 1278, 1326,
1357, 1375, 1396, 1450, 1500, 1532
- prześladowanie* 860
- przetrzywanie* 806, 1161
- przewidywanie* 84, 113, 122, 144, 206, 220, 244,
263, 267, 322, 381, 422, 446, 570, 681, 758,
789, 832, 837, 900, 921, 958, 986, 1022, 1030,
1037, 1054, 1119, 1153, 1183, 1381, 1393,
1412, 1467, 1517
- przewodniczący* 700, 767, 829, 924, 949, 956, 957,
958, 1065, 1087, 1088, 1090, 1093, 1094, 1095,
1096, 1110, 1191, 1193, 1273, 1295, 1366, 1426
- przewodniczenie, przewodzenie* 40, 51, 55, 56, 60,
70, 73, 78, 82, 84, 86, 92, 94, 96, 103, 114,
116, 132, 133, 140, 142, 143, 151, 154, 155,
157, 158, 159, 162, 163, 165, 167, 174, 176,
200, 237, 238, 263, 269, 271, 275, 276, 357,
438, 443, 456, 459, 583, 590
- przychód* 263, 1029, 1030
- przyczyna* 57, 83, 85, 90, 93, 109, 121, 132, 165,
205, 211, 283, 292, 298, 303, 310, 342, 362,
365, 394, 438, 444, 454, 477, 485, 486, 492,
496, 500, 514, 524, 541, 545, 546, 547, 549,
552, 581, 614, 633, 644, 660, 664, 670, 677,
685, 701, 713, 726, 733, 736, 755, 756, 757,
766, 773, 792, 794, 802, 814, 818, 820, 831,
835, 840, 849, 853, 855, 857, 858, 862, 863,
864, 891, 893, 914, 927, 968, 971, 973, 976,
993, 1001, 1017, 1031, 1033, 1037, 1055, 1056,
1057, 1070, 1093, 1094, 1103, 1116, 1127,
1131, 1143, 1148, 1194, 1199, 1213, 1216,
1239, 1241, 1274, 1286, 1289, 1296, 1335,
1340, 1357, 1392, 1394, 1397, 1408, 1425,
1476, 1483, 1487, 1516, 1523, 1525, 1532,
1539
- przygotowanie* 20, 108, 113, 171, 263, 332, 340,
352, 518, 585, 589, 621, 624, 645, 647, 665,
671, 686, 707, 713, 718, 783, 797, 867, 897,
986, 1196, 1292, 1527
- przyjęcie* 2, 29, 30, 44, 50, 54, 73, 74, 75, 76, 126,
153, 167, 184, 212, 233, 251, 269, 289, 291,
297, 300, 315, 323, 325, 331, 342, 346, 355,
357, 358, 359, 363, 366, 369, 371, 372, 381,
383, 394, 398, 399, 408, 442, 444, 448, 450,
451, 452, 453, 455, 462, 464, 470, 487, 488,
493, 494, 495, 517, 518, 519, 527, 531, 535,
559, 560, 562, 568, 579, 580, 581, 587, 588,
597, 598, 629, 658, 667, 671, 675, 677, 678,
679, 682, 683, 684, 685, 691, 692, 696, 697,
708, 710, 711, 715, 716, 717, 718, 719, 738,
752, 754, 756, 757, 758, 759, 761, 762, 763,
764, 767, 768, 770, 771, 772, 783, 817, 818,
832, 834, 854, 855, 859, 860, 867, 876, 878,
881, 889, 897, 898, 900, 901, 907, 940, 950,
958, 959, 960, 964, 965, 971, 993, 999, 1003,
1013, 1017, 1018, 1047, 1049, 1051, 1052,
1055, 1066, 1109, 1117, 1176, 1181, 1185,
1189, 1191, 1192, 1193, 1195, 1208, 1209,
1210, 1234, 1263, 1272, 1334, 1365, 1366,
1375, 1384, 1395, 1401, 1429, 1430, 1434,
1435, 1437, 1438, 1444, 1456, 1462, 1464,

- 1466, 1476, 1478, 1493, 1510, 1515, 1521, 1523, 1536, 1543
- przykład* 198, 293, 302, 368, 381, 421, 618, 639
- przymierze* 776, 783, 817
- przymiot* 776, 814, 820, 821, 824, 941, 989, 1527, 1528
- przymus* 22, 31, 450, 464, 527, 756, 825, 932, 1424, 1448
- przynaglenie* 82, 133, 671
- przynależność* 29, 30, 34, 35, 37, 280, 296, 357, 358, 360, 364, 388, 428, 488, 494, 545, 565, 649, 689, 726, 748, 1066
- przypadek* 35, 86, 100, 111, 132, 159, 168, 182, 187, 205, 206, 211, 212, 231, 263, 269, 284, 300, 302, 314, 320, 330, 337, 345, 396, 397, 422, 431, 439, 440, 452, 494, 497, 500, 508, 509, 514, 522, 537, 539, 544, 560, 610, 638, 668, 671, 677
- przrzeczenie* 153, 188, 244, 346, 554, 782, 814, 815, 891, 1026, 1410
- przysięga* 785, 895, 1116, 1133, 1216, 1246, 1252, 1447, 1474
- przywilej* 5, 223, 234, 321, 432, 575, 854, 858, 861, 1433, 1437, 1513, 1515, 1534, 1536, 1537, 1538, 1545
- przywroćenie* 864, 1122, 1186, 1326, 1329, 1330, 1331, 1332, 1484, 1535
- przynanie* 877, 966, 988, 1023, 1126, 1149, 1164, 1219, 1220, 1221, 1226, 1289, 1331, 1332, 1338, 1474, 1534, 1538
- psychika* 758, 762, 763, 818, 1454
- psychologia* 344, 352
- publiczny (charakter)* 82, 87, 111, 190, 257, 383, 410, 415, 497, 504, 545, 570, 573, 574, 580, 640, 642, 656, 668, 689, 712, 714, 762, 771, 781, 789, 791, 795, 796, 799, 805, 810, 845, 877, 885, 889, 954, 977, 1050, 1097, 1098, 1104, 1113, 1142, 1157, 1168, 1212, 1214, 1216, 1220, 1223, 1224, 1225, 1284, 1379, 1430, 1434, 1437, 1451, 1456, 1474, 1476, 1494, 1520, 1522, 1523
- publikacja* 167, 660, 662
- pustelnik* 485
- racje* 7, 11, 40, 41, 43, 59, 68, 104, 165, 193, 216, 266, 280, 292, 296, 302, 323, 325, 385, 412, 414, 415, 488, 505, 625, 636
- rada* 84, 100, 120, 155, 159, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 212, 236, 238, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 273, 274, 275, 276, 280, 282, 291, 295, 302, 319, 322, 422, 439, 444, 447, 453, 456, 464, 477, 482, 485, 488, 489, 490, 492, 496, 497, 498, 499, 500, 508, 516, 521, 522, 527, 534, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 551, 552, 554, 585, 621, 652, 664, 709, 720, 732, 760, 784, 792, 904, 927, 928, 934, 1013, 1021, 1025, 1038, 1040, 1052, 1057, 1141, 1208, 1386, 1394, 1401, 1423
- radiofonia* 653
- rana* 718, 1404
- recydywa* 1149, 1419, 1431
- rekolekcje* 772
- rektor* 703, 722, 769, 1054
- rekurs* 755, 949, 992, 994, 998, 999, 1000, 1001, 1003, 1004, 1005, 1007, 1088, 1148, 1166, 1184, 1191, 1399, 1490, 1521, 1522
- relacja* 1259, 1262, 1265, 1397, 1523
- religia* 783, 839, 889, 903, 1429, 1442, 1451
- relikwie* 888
- reskrypt* 799, 1513, 1514, 1518, 1525, 1530, 1532
- restytucja* 1035
- rewizja* 1334
- rezerwacja* 727, 728, 745, 759, 762, 767, 795, 835, 871, 1055, 1059, 1066, 1087, 1089, 1155, 1362, 1406, 1426, 1448, 1499
- rezygnacja* 44, 62, 104, 126, 165, 211, 218, 219, 231, 232, 251, 297, 444, 467, 529, 534, 966, 993
- rodzaj* 246, 492, 549, 575, 592, 631, 658, 665, 732, 841, 1025, 1049, 1116, 1126, 1211, 1223, 1508

- rodzice* 29, 34, 329, 452, 618, 627, 628, 631, 639, 681, 685, 686, 689, 783, 789, 811, 876, 900, 910, 1139
- rodzina* 193, 278, 329, 344, 346, 349, 375, 390, 401, 407, 409, 616, 619, 627, 783, 816, 863, 883, 1029, 1032, 1413
- rok* 29, 30, 34, 92, 106, 115, 120, 122, 141, 163, 170, 172, 180, 206, 207, 209, 211, 227, 247, 254, 259, 262, 263, 270, 271, 286, 292, 297, 318, 348, 354, 356, 360, 363, 419, 420, 442, 444, 450, 457, 458, 461, 478, 482, 488, 489, 513, 517, 523, 524, 526, 545, 582, 614, 759, 760, 800, 900, 909, 912, 927, 1020, 1029, 1030, 1033, 1050, 1065, 1089, 1114, 1139, 1154, 1155, 1190, 1234, 1306, 1307, 1405, 1416, 1493, 1510, 1535, 1548, 1549
- roszczenie* 1159, 1190, 1191, 1323, 1325
- rozeznanie* 331, 349, 385, 479, 665, 770, 818, 976
- rozgłos* 840, 1363, 1386, 1425
- rozgrzeszenie* 720, 725, 727, 728, 729, 731, 1460
- rozliczenie* 762, 1302, 1342
- rozluźnienie* 1404, 1539
- rozmyślanie* 459
- rozpacz* 1404
- rozpatrywanie* 1000, 1005, 1062, 1063, 1067, 1082, 1084, 1085, 1087, 1110, 1118, 1120, 1122, 1124, 1125, 1126, 1185, 1186, 1293, 1308, 1344, 1351, 1361, 1371, 1378, 1487, 1522
- rozpoczęcie* 65, 68, 72, 104, 344, 348, 449, 482, 520, 810, 956, 991, 1086, 1141, 1331, 1347, 1473, 1549
- rozporządzenie* 1046, 1048, 1057
- rozpowszechnianie* 269, 654, 655, 1116, 1451
- rozpoznanie* 1062, 1071, 1088, 1107, 1124, 1179, 1340
- rozprawa* 1132
- rozstrzygnięcie* 85, 116, 146, 183, 240, 389, 613, 633, 1065, 1066, 1072, 1086, 1088, 1110, 1112, 1118, 1121, 1149, 1166, 1171, 1172, 1177, 1178, 1180, 1184, 1191, 1198, 1211, 1270, 1271, 1272, 1273, 1276, 1283, 1293, 1294, 1295, 1296, 1297, 1298, 1300, 1302, 1306, 1313, 1316, 1329, 1334, 1342, 1357, 1361, 1371, 1372, 1377, 1472, 1482, 1483, 1504
- roztropność* 21, 84, 180, 182, 227, 247, 273, 285, 319, 346, 431, 458, 524, 534, 591, 592, 664, 672, 729, 832, 876, 905, 976, 1052, 1089, 1090, 1093, 1096, 1102, 1216, 1238, 1345, 1376, 1412, 1418, 1420, 1472, 1525, 1527
- rozum, rozumność* 10, 48, 201, 399, 508, 599, 641, 681, 740, 796, 818, 889, 909, 988, 1000, 1099, 1139, 1493, 1502, 1510, 1515, 1547
- rozważanie* 108, 144, 216, 285, 297, 492, 641, 647
- rozwiązanie* 33, 51, 53, 108, 133, 142, 146, 159, 165, 237, 270, 541, 562, 601, 802, 842, 853, 854, 862, 932, 999, 1099, 1106, 1364, 1404
- rozwój* 13, 40, 82, 84, 169, 193, 262, 330, 344, 346, 372, 384, 471, 574, 585, 592, 606, 616, 629, 634, 646
- ryt* 146, 194, 346, 576
- rządzenie* 124, 132, 146, 178, 192, 233, 243, 245, 327, 413, 425, 441, 480, 511, 573, 623, 662, 724, 776, 782, 893, 899, 929, 980, 981, 982, 983, 985, 986, 988, 994, 995, 996, 1014, 1023, 1036, 1058, 1072, 1405, 1435, 1436, 1437, 1438, 1494, 1513
- rzecz* 48, 78, 152, 206, 229, 278, 313, 425, 427, 554, 557, 561, 616, 872, 908, 920, 921, 937, 984, 987, 996, 1017, 1020, 1021, 1033, 1036, 1037, 1039, 1040, 1044, 1046, 1050, 1079, 1098, 1124, 1149, 1156, 1161, 1162, 1164, 1165, 1166, 1168, 1180, 1184, 1185, 1186, 1194, 1197, 1200, 1206, 1243, 1244, 1257, 1258, 1262, 1266, 1313, 1321, 1325, 1326, 1327, 1329, 1340, 1345, 1379, 1389, 1443, 1444, 1474, 1488, 1492, 1494, 1497, 1508, 1535, 1536
- rzecznik* 1066, 1097, 1098, 1100, 1101, 1102, 1103, 1107, 1108, 1109, 1166, 1217, 1245, 1292, 1298, 1310, 1312, 1320, 1367, 1385, 1386, 1406, 1472, 1475, 1476, 1478, 1480, 1489
- rzeczoznawca* 1037

- sakramentalia* 202, 867, 1014, 1437, 1438
- sakrament* 8, 9, 16, 49, 198, 202, 289, 290, 293, 296, 308, 309, 342, 346, 367, 369, 381, 474, 475, 538, 667, 669, 671, 674, 675, 676, 684, 685, 686, 688, 692, 697, 711, 718, 719, 720, 721, 722, 725, 726, 729, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 743, 758, 776, 784, 822, 853, 867, 907, 981, 996, 1014, 1234, 1370, 1437, 1438, 1446, 1459, 1464
- sqd* 24, 133, 192, 238, 243, 253, 285, 394, 501, 767, 768, 986, 1034, 1058, 1061, 1062, 1063, 1066, 1067, 1069, 1072, 1087, 1089, 1091, 1093, 1094, 1106, 1110, 1118, 1124, 1126, 1131, 1134, 1135, 1136, 1137, 1138, 1139, 1141, 1146, 1172, 1174, 1180, 1182, 1183, 1184, 1187, 1191, 1193, 1194, 1195, 1206, 1208, 1219, 1220, 1221, 1228, 1234, 1266, 1267, 1275, 1276, 1278, 1280, 1293, 1305, 1306, 1307, 1329, 1334, 1337, 1338, 1346, 1348, 1358, 1361, 1362, 1367, 1371, 1374, 1375, 1381, 1382, 1405, 1406, 1433, 1435, 1471, 1475, 1478, 1484, 1501
- schizma* 762, 1440
- sekret* 182, 244, 1483
- sekretariat* 113, 171
- sekwestr* 1161, 1162, 1163, 1164
- seminarium* 143, 238, 305, 328, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 348, 356, 471, 536, 606, 769
- separacja* 863, 864, 865, 866, 1327, 1381, 1385
- serce* 718, 737
- sesja* 68, 70, 104, 107, 108, 109, 116, 165, 166, 240, 956, 1366
- sędzia* 192, 243, 597, 932, 986, 1062, 1063, 1065, 1066, 1069, 1071, 1072, 1073, 1074, 1075, 1076, 1083, 1086, 1087, 1088, 1090, 1091, 1093, 1094, 1095, 1096, 1105, 1106, 1107, 1109, 1110, 1112, 1116, 1121, 1122, 1123, 1127, 1131, 1133, 1136, 1138, 1139, 1142, 1145, 1147, 1148, 1149, 1156, 1159, 1160, 1161, 1164, 1166, 1170, 1171, 1173, 1175, 1176, 1177, 1178, 1179, 1180, 1181, 1182, 1183, 1185, 1188, 1189, 1190, 1191, 1193, 1194, 1197, 1198, 1203, 1208, 1209, 1210, 1211, 1212, 1213, 1214, 1215, 1217, 1219, 1221, 1226, 1227, 1228, 1229, 1231, 1232, 1234, 1236, 1237, 1238, 1240, 1241, 1242, 1245, 1246, 1247, 1249, 1255, 1258, 1259, 1261, 1262, 1263, 1264, 1265, 1271, 1272, 1279, 1280, 1281, 1282, 1283, 1284, 1285, 1288, 1289, 1290, 1292, 1293, 1294, 1295, 1296, 1298, 1300, 1303, 1305, 1306, 1307, 1308, 1312, 1313, 1314, 1315, 1317, 1318, 1319, 1330, 1339, 1340, 1341, 1347, 1365, 1376, 1377, 1381, 1384, 1405, 1412, 1420, 1447, 1471, 1472, 1477, 1487
- siedziba* 57, 59, 143, 158, 522, 536, 575, 576, 1131, 1242, 1295
- siła* 932, 1131, 1206, 1222, 1424
- skarga* 468, 782, 933, 1020, 1043, 1086, 1088, 1122, 1125, 1146, 1152, 1153, 1154, 1155, 1156, 1157, 1158, 1159, 1160, 1165, 1188, 1189, 1191, 1192, 1193, 1194, 1197, 1198, 1276, 1279, 1305, 1306, 1307, 1310, 1313, 1326, 1347, 1348, 1366, 1375, 1389, 1412, 1414, 1485, 1486, 1487
- skrutator* 66, 71, 187, 956
- skuteczność* 84, 113, 203, 322, 347, 350, 376, 585, 603, 622, 652
- skutek* 11, 36, 287, 300, 438, 440, 467, 488, 501, 534, 546, 547, 549, 552, 554, 563, 581, 583, 648, 720, 728, 762, 766, 780, 848, 855, 867, 895, 932, 944, 958, 970, 971, 973, 975, 981, 993, 1001, 1036, 1045, 1055, 1058, 1118, 1147, 1148, 1189, 1194, 1205, 1209, 1222, 1262, 1320, 1329, 1348, 1361, 1381, 1392, 1436, 1453, 1500, 1514, 1516, 1525
- ślawia* 1089, 1090, 1102, 1116, 1144
- słowo* 10, 16, 197, 202, 346, 354, 367, 381, 415, 475, 587, 598, 610, 616, 618, 626, 661, 733, 742, 824, 1135, 1344, 1412, 1501, 1502, 1515
- śluga* 289, 323, 340, 345, 346, 369, 384, 885, 1060
- ślusznosc* 21, 24, 68, 104, 109, 133, 143, 165, 205, 217, 230, 277, 291, 292, 303, 310, 337, 362, 365, 381, 461, 477, 485, 490, 503, 541, 547, 581, 603, 614, 660, 670, 685, 701, 713, 736, 773, 814, 831, 849, 854, 859, 862, 873, 893, 904, 914, 929, 938, 941, 960, 964, 968, 971,

- 976, 999, 1017, 1031, 1037, 1056, 1057, 1094,
1103, 1106, 1127, 1131, 1143, 1179, 1239,
1255, 1264, 1268, 1274, 1278, 1340, 1357,
1403, 1412, 1472, 1504, 1522, 1523, 1539
- szuźba* 82, 91, 92, 94, 113, 212, 289, 331, 332,
347, 368, 371, 383, 410, 614, 622, 640
- sobór* 50, 51, 52, 53, 54, 55, 597, 600, 605, 997
- socjologia* 352
- spadek* 1082
- spadkobierca* 932, 1046, 1202
- spoleczeństwo* 401, 641
- spoleczność* 4, 7, 25, 193, 352, 353, 402, 405, 409,
595, 616, 627, 629, 634, 651, 652, 783, 859,
906, 908, 1022, 1032, 1451
- spór* 88, 389, 999, 1034, 1058, 1063, 1065, 1071,
1072, 1079, 1097, 1098, 1106, 1116, 1121,
1124, 1125, 1126, 1141, 1142, 1146, 1147,
1149, 1154, 1157, 1171, 1172, 1174, 1188,
1193, 1194, 1197, 1198, 1199, 1200, 1201,
1202, 1203, 1204, 1208, 1209, 1213, 1268,
1273, 1277, 1279, 1281, 1297, 1306, 1311,
1316, 1323, 1324, 1325, 1338, 1343, 1346,
1347, 1349, 1350, 1353, 1359, 1364, 1366,
1378, 1379, 1382, 1389, 1474, 1486, 1515
- sporządzenie* 113, 168, 171, 187, 190, 256, 261,
282, 318, 322, 530, 642, 664
- sposób* 7, 9, 10, 28, 30, 31, 33, 42, 43, 44, 45, 46,
50, 54, 66, 73, 111, 115, 123, 140, 143, 149,
159, 178, 183, 185, 193, 207, 230, 231, 232,
238, 244, 263, 273, 284, 290, 302, 306, 311,
322, 324, 331, 337, 344, 354, 363, 368, 381,
390, 401, 405, 406, 410, 420, 426, 455, 458,
460, 471, 473, 475, 477, 483, 494, 500, 512,
514, 516, 518, 520, 525, 530, 543, 545, 554,
563, 570, 572, 576, 597, 598, 599, 601, 626,
641, 647, 667
- spotkanie* 41, 92, 163, 372
- spowiedź, spowiednik* 339, 473, 474, 475, 539,
711, 720, 723, 724, 726, 728, 729, 731, 732,
733, 734, 735, 796, 893, 1234, 1459, 1461
- sprawa* 15, 21, 51, 72, 78, 82, 84, 85, 90, 95, 100,
106, 111, 114, 116, 118, 119, 120, 122, 128,
130, 133, 140, 142, 144, 146, 148, 157, 159,
160, 167, 169, 170, 182, 187, 191, 194, 205,
216, 225, 232, 235, 237, 243, 247, 253, 254,
256, 259, 262, 263, 264, 266, 269, 271, 272,
275, 282, 290, 295, 306, 312, 322, 336, 356,
397, 401, 414, 417, 453, 458, 473, 481, 486,
488, 497, 498, 501, 529, 548, 557, 559, 569,
595, 597, 599, 652, 653
- sprawca* 1404, 1420, 1421, 1423, 1425, 1427,
1428, 1430, 1435, 1438, 1489
- sprawiedliwość* 25, 97, 243, 346, 384, 390, 401,
508, 591, 616, 627, 629, 732, 859, 908, 976,
999, 1011, 1032, 1057, 1065, 1066, 1089, 1090,
1097, 1098, 1100, 1101, 1102, 1103, 1106,
1107, 1108, 1109, 1114, 1166, 1217, 1245,
1289, 1292, 1298, 1310, 1312, 1320, 1359,
1363, 1367, 1385, 1386, 1406, 1447, 1472,
1475, 1476, 1478, 1480, 1484, 1489, 1522
- sprawowanie* 17, 25, 29, 77, 94, 178, 199, 202,
211, 244, 278, 287, 289, 290, 294, 306, 307,
308, 309, 346, 352, 377, 378, 415, 473, 474,
475, 538, 599, 614, 662, 668, 670, 673, 674,
698, 699, 700, 701, 703, 704, 705, 707, 711,
713, 714, 715, 716, 717, 722, 725, 726, 734,
735, 736, 737, 739, 741, 762, 785, 829, 830,
873, 980, 996, 1013, 1014, 1055, 1056, 1063,
1066, 1109, 1232, 1434, 1437, 1438, 1446,
1464, 1545
- sprawozdanie* 122, 131, 148, 231, 232, 249, 262,
263, 299, 318, 356, 458, 582, 1029, 1033, 1048,
1250
- sprzeciw* 85, 360, 557, 598, 722, 789, 831, 872,
1065, 1084, 1122, 1147, 1302, 1326, 1333,
1334, 1335, 1336, 1375, 1379, 1389, 1405,
1412, 1474, 1520, 1522, 1523
- stan* 3, 19, 22, 36, 49, 70, 86, 110, 127, 171, 177,
182, 193, 207, 208, 235, 257, 278, 296, 318,
331, 344, 350, 356, 364, 365, 373, 382, 383,
384, 385, 386, 391, 394, 395, 396, 397, 398,
399, 402, 407, 415, 419, 421, 426, 427, 453,
491, 499, 531, 547, 554, 563, 608, 610, 624,
662, 674
- stanowienie* 42, 100, 167, 169, 322, 335, 444, 447,
448, 450, 514, 577
- staranie* 13, 200, 202, 278, 289, 329, 340, 385,
459, 529, 563, 571, 599, 627, 630, 631, 634,
655

- staranność* 3, 97, 278, 309, 350, 405, 456, 904, 1029, 1262, 1417
- starożytność* 2, 55, 59, 349, 684, 782, 887, 903, 1429
- statut* 99, 143, 171, 266, 270, 274, 309, 331, 337, 338, 342, 410, 414, 421, 422, 426, 432, 439, 500, 508, 511, 512, 513, 514, 515, 518, 519, 520, 524, 526, 527, 528, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 543, 545, 554, 558, 559, 560, 562, 563, 566, 568, 571, 576, 578, 581, 582, 650, 662, 724, 925, 927, 929, 930, 1025, 1102, 1154, 1338, 1361, 1496
- stauropigialność* 101, 129, 434, 435, 438, 439, 472, 486
- stawiennictwo* 1004, 1017, 1138, 1193, 1194, 1197, 1212, 1241, 1247, 1275, 1276, 1277, 1523
- stolica* 4, 5, 29, 30, 32, 35, 36, 48, 53, 59, 60, 61, 65, 81, 85, 86, 98, 121, 126, 138, 139, 148, 150, 159, 167, 168, 171, 175, 176, 177, 182, 184, 185, 187, 194, 205, 207, 208, 212, 219, 220, 221, 224, 231, 233, 248, 311, 314, 316, 318, 322, 357, 385, 394, 397, 398, 413, 414, 419, 429, 432, 434, 435, 438, 439, 440, 451, 480, 487, 492, 501, 505, 506, 507, 509, 517, 544, 549, 554, 562, 565, 571, 572, 575, 579, 583, 594, 605, 642, 649, 650, 652, 657, 671, 674
- Stolica Apostolska* 4, 5, 29, 30, 35, 36, 48, 53, 61, 81, 85, 86, 98, 121, 138, 139, 148, 150, 159, 167, 168, 171, 175, 176, 177, 182, 184, 185, 187, 194, 65732, 205, 207, 208, 212, 220, 221, 224, 231, 233, 234, 248, 311, 314, 316, 318, 322, 357, 381, 385, 394, 397, 398, 413, 414, 419, 429, 432, 434, 435, 438, 439, 440, 451, 480, 487, 492, 501, 505, 506, 507, 509, 517, 523, 544, 549, 554, 562, 565, 571, 572, 575, 579, 583, 594, 605, 642, 649, 650, 652, 657, 671, 674, 727, 728, 748, 758, 759, 767, 792, 794, 795, 799, 835, 852, 880, 888, 904, 916, 928, 989, 1007, 1020, 1038, 1039, 1055, 1057, 1059, 1062, 1064, 1065, 1067, 1068, 1070, 1071, 1087, 1090, 1155, 1313, 1315, 1362, 1370, 1386, 1387, 1391, 1405, 1423, 1426, 1492
- stopień* 58, 85, 122, 247, 263, 324, 326, 340, 346, 404, 463, 608, 631, 634, 640, 648, 650, 658, 670, 743, 795, 808, 809, 810, 812, 918, 919, 1044, 1062, 1066, 1067, 1068, 1069, 1070, 1071, 1072, 1075, 1076, 1086, 1087, 1088, 1098, 1108, 1109, 1111, 1114, 1121, 1125, 1177, 1208, 1304, 1323, 1324, 1325, 1334, 1343, 1358, 1371, 1372, 1382, 1405, 1433, 1436, 1476, 1478, 1485, 1486
- stosowanie* 24, 29, 82, 123, 197, 220, 221, 346, 357, 551, 556, 557, 575, 651, 671
- stosowność* 15, 72, 182, 238, 277, 344, 373, 374, 385, 577, 615, 627, 655
- stowarzyszenie* 18, 26, 89, 114, 143, 196, 204, 206, 273, 282, 284, 289, 301, 303, 305, 310, 342, 357, 554, 555, 556, 558, 559, 560, 561, 562, 572, 573, 574, 575, 577, 578, 580, 581, 582, 583, 612, 723, 913, 973, 1049, 1055, 1105, 1175, 1394, 1432, 1448, 1451, 1457, 1469
- strój* 387, 540
- strona* 334, 360, 547, 552, 651, 717, 780, 781, 790, 801, 803, 808, 814, 815, 819, 821, 824, 829, 831, 834, 837, 839, 840, 843, 844, 845, 846, 849, 850, 851, 854, 855, 856, 857, 858, 860, 862, 863, 864, 866, 886, 887, 888, 932, 940, 966, 993, 999, 1076, 1079, 1080, 1083, 1085, 1101, 1106, 1107, 1112, 1113, 1116, 1118, 1119, 1122, 1127, 1131, 1133, 1135, 1137, 1138, 1142, 1143, 1147, 1148, 1151, 1166, 1168, 1169, 1177, 1178, 1179, 1180, 1181, 1184, 1185, 1187, 1190, 1191, 1192, 1193, 1194, 1197, 1198, 1199, 1201, 1202, 1203, 1204, 1207, 1208, 1211, 1212, 1214, 1216, 1217, 1218, 1219, 1220, 1222, 1226, 1228, 1229, 1234, 1235, 1238, 1239, 1244, 1245, 1247, 1252, 1254, 1259, 1261, 1266, 1269, 1272, 1274, 1275, 1276, 1278, 1279, 1280, 1281, 1283, 1284, 1285, 1286, 1288, 1289, 1290, 1291, 1292, 1297, 1298, 1300, 1301, 1302, 1304, 1305, 1306, 1307, 1308, 1310, 1317, 1318, 1320, 1321, 1325, 1326, 1329, 1338, 1339, 1340, 1343, 1344, 1346, 1348, 1349, 1350, 1352, 1353, 1357, 1362, 1366, 1367, 1368, 1370, 1371, 1375, 1376, 1377, 1380, 1382, 1472, 1480, 1486, 1488, 1489
- student* 643, 647
- studia* 330, 341, 344, 348, 354, 405, 459, 471, 478, 536, 640, 642, 760, 769, 906

- stwierdzenie* 689, 761, 802, 815, 855, 856, 945, 949, 954, 977, 1017, 1051, 1058, 1105, 1122, 1123, 1184, 1210, 1225, 1247, 1275, 1321, 1329, 1366, 1373, 1375, 1430, 1485
- Stwórca* 776, 854, 855
- subdelegacja* 989, 1055
- sui iuris* 12, 17, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 40, 41, 46, 84, 124, 140, 143, 146, 147, 151, 155, 156, 157, 158, 159, 164, 167, 172, 173, 174, 176, 193, 194, 195, 199, 200, 203, 205, 207, 208, 238, 242, 246, 247, 263, 265, 266, 273, 277, 280, 284, 287, 294, 295, 296, 297, 322, 327, 330, 332, 333, 334, 343, 346, 352, 354, 358, 361, 365, 366, 369, 377, 379, 385, 403, 405, 408, 418, 419, 432, 433, 435, 436, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 447, 448, 451, 453, 456, 461, 464, 470, 472, 475, 477, 481, 482, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 492, 496, 497, 498, 499, 500, 517, 537, 544, 545, 562, 569, 572, 575, 576, 583, 585, 588, 617, 621, 622, 642, 657, 666, 670, 674, 678, 683, 689, 696, 697, 701, 704, 707, 708, 709, 710, 713, 714, 717, 719, 720, 741, 746, 748, 752, 758, 759, 782, 784, 792, 794, 795, 800, 815, 829, 830, 831, 834, 837, 838, 864, 867, 880, 881, 882, 883, 886, 893, 898, 904, 910, 916, 921, 938, 985, 988, 1003, 1005, 1013, 1014, 1020, 1022, 1023, 1051, 1070, 1071, 1087, 1090, 1105, 1132, 1343, 1423, 1468, 1494, 1505, 1521, 1541
- sumaryczny proces* 855, 1303, 1316, 1346, 1353, 1358, 1382, 1389, 1474
- sumienie* 346, 369, 629, 816, 1292, 1294, 1412, 1525
- suspensa* 685, 1157, 1175, 1405, 1435, 1444, 1455, 1456, 1459
- symonia* 947, 969, 1464, 1465
- symulacja* 1446
- synaksa* 441, 443, 444, 445, 458, 461, 487, 488, 508, 511, 512, 534, 536, 544
- syncel* 130, 192, 194, 206, 216, 224, 233, 238, 243, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 988, 998, 1055
- synkretyzm* 701
- synod* 46, 57, 63, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 75, 76, 77, 82, 83, 85, 87, 90, 95, 98, 100, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 115, 119, 121, 122, 125, 126, 128, 130, 133, 137, 138, 140, 141, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 153, 182, 183, 187, 207, 211, 212, 214, 220, 231, 232, 233, 314, 330, 334, 357, 363, 397, 431, 438, 440, 486, 506, 507, 575, 579, 583, 585, 600, 605, 621, 642, 652, 657, 664, 671, 709, 727, 760, 888, 898, 928, 1038, 1039, 1040, 1057, 1065, 1066, 1070, 1087, 1090, 1409, 1426
- szacunek* 15, 40, 88, 302, 370, 405, 415, 603, 714, 875, 903, 1132
- szafarz* 25, 198, 323, 327, 328, 403, 591, 667, 671, 674, 681, 685, 688, 689, 702, 732, 743, 810, 907, 1008, 1009, 1375
- szata* 701, 707
- szkoda* 205, 228, 306, 405, 452, 498, 577, 652, 665, 840, 892, 1006, 1035, 1116, 1118, 1161, 1163, 1281, 1329, 1335, 1340, 1393, 1421, 1467, 1494, 1536
- szkodliwość, szkoda* 691, 731, 767, 782, 873, 936, 1001, 1006, 1029, 1037, 1109, 1157, 1164, 1200, 1230, 1338, 1339, 1392, 1406, 1410, 1412, 1418, 1427, 1486, 1487, 1520, 1522, 1535, 1541
- szkoła* 289, 329, 437, 592, 630, 631, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 658, 665
- sztuka* 352, 459, 584, 603, 665
- ślub* 410, 412, 426, 428, 431, 459, 462, 466, 472, 489, 491, 492, 493, 494, 500, 504, 526, 528, 529, 534, 537, 543, 545, 546, 547, 549, 552, 553, 554, 570, 572, 762, 769, 784, 795, 805, 841, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 1039, 1040, 1456
- śmierć* 231, 278, 671, 681, 682, 696, 708, 720, 721, 725, 730, 735, 740, 785, 796, 807, 832, 842, 853, 877, 900, 1028, 1049, 1155, 1364, 1386, 1438
- środek* 25, 62, 113, 140, 148, 171, 193, 198, 332, 341, 352, 374, 380, 453, 577, 621, 631, 651, 652, 784, 785, 872, 906, 921, 938, 1021, 1037, 1157, 1166, 1253, 1276, 1318, 1365, 1384, 1393, 1451

- świadek, świadectwo* 36, 46, 140, 190, 193, 289, 293, 296, 342, 366, 380, 385, 401, 593, 639, 641, 645, 651, 688, 689, 691, 692, 751, 769, 774, 828, 832, 840, 841, 895, 970, 1108, 1116, 1135, 1212, 1218, 1231, 1232, 1233, 1235, 1236, 1237, 1238, 1239, 1240, 1242, 1243, 1244, 1245, 1246, 1247, 1249, 1250, 1253, 1254, 1256, 1257, 1260, 1286, 1338, 1352, 1353, 1354, 1367, 1368, 1386, 1430, 1476, 1523
- świadomość* 15, 289, 347, 409, 585, 602
- świat* 7, 14, 18, 35, 50, 58, 345, 352, 368, 385, 399, 401, 410, 481, 483, 563, 570, 585, 597, 610, 630, 634, 641, 651, 713, 722, 726, 829, 1494
- światło* 345, 347, 349, 601, 640
- świecki* 98, 143, 238, 273, 289, 344, 371, 372, 381, 399, 400, 401, 403, 404, 405, 408, 492, 493, 494, 496, 530, 546, 549, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 592, 627, 863, 873, 874, 898, 1019, 1072, 1140, 1165, 1167, 1224, 1364, 1375, 1381, 1386, 1412, 1436, 1444, 1448, 1457, 1507
- święcenia* 44, 49, 73, 75, 86, 100, 116, 127, 132, 153, 156, 173, 183, 188, 189, 205, 221, 224, 270, 271, 296, 300, 320, 321, 323, 325, 326, 327, 353, 355, 356, 358, 368, 372, 394, 395, 396, 399, 408, 428, 452, 471, 472, 493, 494, 498, 502, 505, 524, 536, 537, 549, 559, 560, 565, 575, 583, 596, 608, 672, 743, 744, 746, 747, 748, 749, 752, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 774, 775, 795, 796, 804, 899, 957, 980, 1087, 1090, 1099, 1388, 1389, 1390, 1433, 1435, 1436, 1456, 1462, 1463, 1464, 1476, 1545
- święto* 94, 773, 880, 881, 883, 908
- świętokradztwo* 1445
- świętość* 9, 13, 15, 21, 42, 48, 92, 156, 177, 180, 198, 200, 201, 202, 206, 209, 278, 293, 309, 317, 322, 323, 327, 329, 331, 340, 344, 346, 347, 350, 351, 358, 369, 372, 378, 380, 403, 404, 410, 437, 450, 471, 554, 555, 562, 563, 568, 571, 584, 591, 595, 602, 606, 607, 614, 665, 667, 675, 706, 732, 781, 828, 838, 840, 867, 872, 884, 886, 908, 1443, 1504
- tajemnica* 20, 71, 73, 111, 149, 168, 184, 185, 186, 187, 198, 289, 366, 369, 606, 614, 616, 667, 728, 729, 733, 840, 935, 1116, 1118, 1179, 1230, 1232, 1243, 1288, 1295, 1459
- tajność* 118, 182, 259, 260, 500, 755, 767, 791, 796, 797, 799, 840, 845, 846, 955, 1065, 1473, 1522
- taksa* 1014
- tekst* 242, 657, 658, 663, 666
- telewizja* 653
- teologia* 28, 143, 348, 349, 350, 405, 606, 643, 648, 760
- termin* 86, 106, 156, 220, 399, 416, 942, 948, 1000, 1001, 1002, 1003, 1029, 1127, 1128, 1129, 1145, 1155, 1156, 1181, 1201, 1236, 1279, 1300, 1309, 1310, 1314, 1317, 1319, 1321, 1328, 1330, 1345, 1350, 1366, 1490, 1510, 1520, 1521, 1549
- terytorium, teren* 32, 57, 78, 84, 86, 102, 132, 138, 139, 140, 143, 146, 147, 148, 149, 150, 155, 157, 177, 181, 193, 203, 205, 207, 209, 211, 212, 220, 224, 261, 267, 280, 283, 311, 314, 315, 330, 357, 414, 415, 435, 438, 439, 440, 480, 496, 499, 501, 506, 507, 509, 544, 549, 575, 577, 592, 593, 594, 609, 621, 622, 642, 678, 713, 720, 726, 729, 767, 784, 794, 795, 796, 829, 830, 883, 893, 904, 912, 929, 987, 1014, 1036, 1038, 1039, 1063, 1065, 1066, 1070, 1071, 1087, 1105, 1131, 1362, 1386, 1408, 1426, 1432, 1476, 1494, 1542
- testament* 530
- testator* 1046
- tłumacz* 733, 1133, 1318, 1338, 1501
- tortury* 1454
- tradycja* 28, 39, 55, 205, 330, 346, 354, 373, 433, 621, 694, 708, 782, 903, 1429
- transakcja* 385, 1045, 1469
- treść* 509, 654
- troska* 9, 40, 84, 87, 88, 92, 95, 99, 144, 147, 148, 159, 162, 167, 169, 193, 194, 197, 198, 200, 203, 208, 212, 216, 220, 238, 261, 262, 269, 278, 281, 288, 289, 293, 302, 309, 315, 329,

- 337, 338, 341, 344, 346, 361, 384, 393, 402, 416, 421, 542, 577, 585, 586, 590, 591, 592, 600, 604, 606, 611, 614, 615, 619, 620, 621, 623, 624, 625, 627, 628, 629, 630, 631, 635, 645, 651, 652, 655, 665, 686, 688, 708, 714, 733, 735, 738, 739, 783, 816, 841, 859, 863, 865, 872, 883, 902, 903, 907, 916, 926, 937, 938, 978, 1008, 1014, 1021, 1028, 1071, 1073, 1114, 1374, 1408, 1413
- trybunał* 110, 114, 159, 501, 1059, 1062, 1063, 1064, 1065, 1066, 1067, 1069, 1070, 1071, 1072, 1073, 1074, 1075, 1076, 1077, 1078, 1079, 1080, 1081, 1082, 1083, 1084, 1085, 1086, 1089, 1093, 1094, 1095, 1096, 1098, 1102, 1105, 1108, 1110, 1111, 1114, 1115, 1116, 1117, 1118, 1121, 1122, 1125, 1129, 1130, 1132, 1144, 1145, 1148, 1149, 1151, 1158, 1159, 1166, 1177, 1178, 1179, 1184, 1191, 1193, 1197, 1228, 1236, 1242, 1273, 1274, 1283, 1284, 1288, 1290, 1295, 1296, 1297, 1298, 1302, 1306, 1316, 1318, 1320, 1328, 1330, 1334, 1336, 1338, 1343, 1344, 1348, 1350, 1358, 1362, 1370, 1371, 1372, 1373, 1377, 1382, 1383, 1389, 1423, 1475, 1482, 1483
- tulacz* 789, 831, 911, 916, 1494
- turnus* 1093
- tworzenie* 177, 182, 198, 592, 616, 634, 651, 666
- tydzień* 292, 1295, 1549
- tymczasowość* 132, 221, 228, 267, 271, 286, 300, 314, 320, 397, 418, 748, 759, 767, 831, 911, 913, 914, 915, 916, 917, 949, 1077, 1078, 1082, 1190, 1203, 1340, 1362, 1426, 1494
- typiki* 414, 420, 421, 422, 424, 426, 430, 431, 432, 433, 436, 437, 438, 441, 442, 443, 444, 446, 447, 449, 450, 453, 454, 455, 458, 459, 461, 462, 463, 464, 465, 471, 472, 473, 474, 476, 477, 478, 484, 488, 500, 578, 662, 724, 1038, 1072, 1343
- tytuł* 57, 60, 62, 190, 400, 410, 418, 430, 468, 529, 696, 951, 972, 997, 1023, 1029, 1052, 1076, 1080, 1083, 1155, 1160, 1162, 1323, 1325, 1366, 1405, 1433, 1474
- ubezpieczenie* 390, 409, 1029, 1413
- ubóstwo, ubogi* 289, 346, 385, 410, 424, 462, 504, 526, 630, 716, 1337
- uchylenie* 1274, 1505, 1518
- uciekinier* 381
- uczciwość* 703, 1256, 1412
- uczestnictwo* 7, 19, 46, 52, 107, 108, 117, 143, 165, 166, 204, 240, 289, 302, 324, 346, 383, 399, 403, 473, 596, 608, 670
- uczęszczanie* 372, 404, 633, 634
- uczyć, uczeń* 346, 368, 617
- udział* 9, 52, 68, 69, 104, 200, 216, 254, 323, 381, 384, 390, 673
- udzielenie* 5, 25, 37, 43, 86, 182, 248, 296, 302, 308, 320, 322, 357, 363, 381, 388, 394, 396, 414, 441, 478, 489, 493, 537, 575, 624, 661, 662, 663, 664, 671, 672, 676, 677, 678
- ugoda* 1106, 1124, 1146, 1167, 1168, 1169, 1170, 1172
- ujawnienie* 682, 1050, 1121, 1191, 1215, 1230, 1234, 1284, 1404
- umorzenie* 1204, 1207, 1209, 1325
- umowa* 4, 98, 194, 282, 284, 330, 332, 360, 362, 383, 638, 696, 975, 1029, 1032, 1036, 1080, 1146, 1171, 1174
- unikanie* 344, 382, 389, 452, 598, 599, 616, 876, 878, 905, 999, 1004, 1037, 1109, 1113, 1244, 1284, 1472, 1476, 1487
- uniwersytet* 143, 404, 606, 640, 641, 643, 644, 645, 646, 647, 649, 650
- upływ* 220, 251, 297, 360, 461, 488, 494, 500, 513, 514, 545, 546, 891, 944, 948, 966, 976, 993, 1020, 1050, 1127, 1155, 1166, 1184, 1192, 1319, 1350, 1366, 1402, 1492, 1510, 1521, 1535, 1549
- upomnienie* 80, 89, 95, 159, 415, 417, 420, 500, 1132, 1380, 1393, 1409, 1410, 1417, 1439, 1440, 1441, 1449, 1538
- upór* 1439
- upośledzenie* 1234
- upoważnienie* 86, 272, 302, 474, 475, 611, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 729, 735, 796, 828, 829, 830, 833, 840, 841, 871, 983, 990

- uprawnienie* 24, 26, 80, 82, 101, 106, 146, 193, 213, 224, 248, 278, 292, 299, 302, 337, 344, 388, 395, 560, 587, 610, 666, 674, 696, 873, 889, 910, 926, 950, 951, 960, 975, 983, 996, 1021, 1023, 1048, 1056, 1058, 1066, 1070, 1071, 1127, 1145, 1161, 1162, 1163, 1164, 1190, 1194, 1205, 1294, 1326, 1390, 1433, 1469, 1471, 1503, 1545
- uprowadzenie* 806, 1454
- uroczystość* 50, 199, 200, 201, 205, 598, 720, 782
- urodzenie* 689
- urząd* 21, 41, 43, 44, 45, 55, 62, 76, 77, 86, 87, 89, 90, 92, 102, 104, 110, 116, 122, 123, 130, 133, 149, 153, 159, 165, 190, 211, 212, 213, 215, 216, 218, 220, 222, 223, 224, 226, 227, 231, 232, 233, 243, 244, 248, 250, 251, 253, 255, 262, 266, 277, 284, 297, 302, 314, 337, 338, 371, 383, 385, 386, 390, 395, 418, 422, 430, 431, 442, 444, 445, 447, 469, 486, 513, 514, 516, 529, 543, 597, 611, 650, 664, 722, 723, 726, 735, 739, 762, 829, 830, 932, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 959, 960, 961, 965, 966, 967, 968, 970, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 982, 992, 1004, 1026, 1028, 1035, 1066, 1087, 1091, 1096, 1100, 1103, 1109, 1113, 1118, 1119, 1121, 1132, 1142, 1148, 1149, 1157, 1175, 1202, 1205, 1232, 1252, 1254, 1257, 1274, 1302, 1310, 1326, 1340, 1343, 1366, 1371, 1398, 1399, 1400, 1405, 1433, 1435, 1436, 1437, 1463, 1465, 1466, 1467, 1468, 1476, 1477, 1492, 1528, 1545
- urzędnik* 810, 1066, 1071, 1073, 1110, 1118, 1129, 1232, 1375
- usamodzielnienie* 915
- usiłowanie* 762, 802, 804, 805, 807, 810, 977, 1281, 1282, 1283, 1375, 1421, 1456, 1459
- usprawiedliwienie* 831, 1275, 1277
- ustalenie* 107, 220, 240, 312, 337, 400, 416, 419, 422, 424, 500, 653, 681, 735, 784, 800, 921, 934, 1001, 1029, 1039, 1040, 1120, 1128, 1130, 1143, 1171, 1191, 1193, 1199, 1203, 1222, 1266, 1295, 1297, 1309, 1310, 1328, 1339, 1374, 1394, 1396, 1545
- ustanie* 51, 270, 274, 364, 502, 840, 843, 850, 864, 891, 926, 966, 983, 993, 1001, 1155, 1393, 1412, 1415, 1476, 1516, 1535, 1536, 1537
- ustanowienie* 27, 40, 42, 46, 57, 58, 65, 78, 86, 87, 98, 102, 106, 115, 121, 124, 132, 138, 147, 150, 157, 159, 164, 188, 194, 205, 207, 213, 214, 221, 224, 226, 230, 231, 240, 243, 245, 246, 252, 264, 266, 270, 271, 272, 274, 276, 296, 300, 301, 306, 315, 319, 323, 324, 326, 327, 329, 346, 360, 374, 422, 444, 452, 514, 523, 549, 554, 570, 585, 621, 657, 664, 666, 698, 707, 708, 709, 732, 743, 758, 759, 764, 776, 784, 792, 838, 864, 880, 881, 882, 884, 886, 895, 899, 910, 921, 937, 980, 1003, 1004, 1007, 1022, 1065, 1070, 1071, 1072, 1087, 1089, 1097, 1099, 1130, 1138, 1140, 1142, 1143, 1151, 1173, 1184, 1195, 1203, 1268, 1305, 1334, 1359, 1399, 1405, 1408, 1409, 1418, 1421, 1423, 1426, 1433, 1435, 1467, 1475, 1477, 1503, 1510, 1521
- ustawa* 24, 47, 110, 111, 112, 150, 167, 192, 242, 383, 666, 934, 986, 1101, 1127, 1128, 1132, 1141, 1149, 1210, 1329, 1408, 1409, 1412, 1415, 1417, 1418, 1419, 1420, 1421, 1422, 1426, 1467, 1492, 1493, 1494, 1495, 1496, 1498, 1499, 1500, 1501, 1502, 1503, 1504, 1505, 1506, 1510, 1511, 1512, 1513, 1515, 1516, 1518, 1522, 1523, 1539, 1540, 1541
- ustawodawca* 986, 1408, 1534, 1543
- usunięcie* 228, 244, 417, 459, 551, 581, 636, 992, 1131, 1214, 1286, 1307
- uszczербek* 292, 299, 322, 330
- uświęcenie* 289, 401, 667
- utrata* 364, 395, 396, 398, 431, 726, 814, 948, 966, 977, 992, 1019, 1197, 1393, 1543
- utrzymanie* 25, 84, 87, 193, 202, 212, 262, 297, 341, 385, 390, 421, 630, 849, 865, 872, 926, 978, 1008, 1022, 1166, 1329, 1340, 1380, 1413
- utwierdzenie* 331, 347, 597
- uwaga* 700, 720, 785, 859, 863, 1128, 1256, 1273, 1287, 1288, 1289, 1292, 1371, 1479
- uważnienie* 797, 798, 842, 843, 846, 848, 850, 851, 852, 1305, 1363, 1365
- uwierzytelnienie* 1134, 1228, 1318

- uwięzienie* 233, 860, 1454
- uwolnienie* 737, 762, 806, 825, 1294, 1406, 1421, 1422, 1484, 1485, 1487, 1543
- uzasadnienie* 681, 735, 857, 971, 1120, 1191, 1234, 1263, 1279, 1295, 1297, 1340, 1357, 1359, 1489
- uzgodnienie* 1071, 1193, 1198, 1506
- uznanie* 27, 55, 57, 68, 99, 104, 111, 141, 151, 165, 168, 180, 182, 183, 200, 202, 238, 277, 278, 280, 285, 301, 307, 331, 340, 342, 346, 372, 381, 431, 434, 436, 445, 461, 473, 505, 506, 563, 573, 584, 594, 597, 598, 603, 627, 632, 637, 715, 770, 781, 789, 856, 909, 961, 981, 1004, 1005, 1006, 1052, 1104, 1113, 1118, 1122, 1125, 1129, 1132, 1139, 1141, 1142, 1178, 1195, 1224, 1226, 1234, 1238, 1242, 1243, 1249, 1254, 1266, 1272, 1273, 1284, 1288, 1289, 1292, 1344, 1345, 1394, 1416, 1418, 1439, 1440, 1472, 1498, 1523, 1525, 1527
- uzupełnienie* 80, 116, 262, 271, 345, 348, 457, 523, 610, 637, 760, 817, 995, 1113, 1253, 1284, 1295, 1302, 1324, 1357, 1370, 1397
- uzurpacja* 1465
- uzyskanie* 54, 57, 60, 74, 98, 107, 110, 263, 365, 422, 431, 454, 482, 505, 507, 525, 544, 568, 573
- użyteczność* 74, 220, 344, 350, 500, 627, 881, 942, 948, 958, 960, 1002, 1106, 1122, 1191, 1275, 1285, 1292, 1314, 1323, 1325, 1357, 1396, 1402, 1490, 1547
- użytek, używanie* 320, 346, 388, 431, 437, 652, 655, 656, 657, 665, 670, 681
- użytkowanie* 424, 525
- wada* 459, 1121, 1191, 1227, 1306, 1307, 1313, 1376
- waga* 140, 263, 290
- wakacje* 218, 292, 302, 392
- wakans* 47, 53, 65, 80, 126, 127, 128, 129, 130, 142, 173, 181, 219, 220, 221, 222, 224, 228, 230, 232, 234, 237, 260, 262, 270, 271, 274, 286, 298, 300, 320, 363, 529, 537, 942, 944, 945, 948, 974, 1091, 1402
- wartość* 1020, 1038, 1039, 1040, 1044, 1052
- warunek* 193, 227, 352, 467, 500, 552, 576, 593, 619, 634, 635, 666, 672, 789, 797, 803, 811, 814, 826, 831, 837, 852, 859, 891, 893, 931, 933, 990, 1017, 1051, 1055, 1395, 1425, 1427, 1523, 1525, 1526
- ważność* 32, 44, 57, 75, 77, 78, 99, 107, 121, 122, 153, 157, 166, 167, 182, 187, 216, 221, 231, 234, 262, 269, 271, 281, 322, 334, 350, 357, 359, 363, 364, 394, 414, 436, 438, 450, 456, 457, 460, 464, 465, 486, 487, 490, 496, 500, 509, 510, 513, 517, 522, 523, 525, 527, 530, 532, 544, 546, 580, 614, 663, 669, 671, 672, 676, 696, 721, 722, 725, 739, 744, 753, 754, 762, 768, 776, 779, 781, 785, 789, 790, 800, 803, 806, 812, 826, 828, 829, 830, 832, 833, 834, 837, 843, 849, 850, 851, 855, 856, 888, 899, 901, 919, 922, 927, 928, 931, 932, 933, 934, 939, 941, 944, 949, 950, 954, 955, 963, 970, 984, 986, 989, 996, 1025, 1028, 1043, 1051, 1070, 1088, 1093, 1108, 1112, 1125, 1127, 1146, 1168, 1172, 1174, 1175, 1182, 1184, 1199, 1208, 1213, 1272, 1273, 1288, 1296, 1359, 1364, 1366, 1375, 1388, 1394, 1397, 1426, 1435, 1437, 1478, 1489, 1519, 1525, 1526, 1531, 1532, 1533, 1536, 1539, 1544
- wątpliwość* 146, 402, 461, 672, 779, 788, 801, 803, 808, 861, 995, 1193, 1198, 1214, 1297, 1298, 1329, 1350, 1366, 1370, 1439, 1499, 1501, 1502, 1506, 1515, 1539
- wdowa* 570
- wewnętrzny* 413, 432, 437, 476, 511, 796, 799, 824, 893, 981, 993, 995
- wezwanie* 24, 52, 68, 102, 104, 143, 211, 675, 895, 924, 949, 950, 957, 1063, 1064, 1085, 1100, 1193, 1194, 1195, 1198, 1241, 1254, 1262, 1275, 1277, 1280, 1286, 1298, 1348, 1350, 1366, 1375, 1396, 1397, 1402, 1406, 1476, 1477, 1480, 1489, 1523
- węzeł* 180, 243, 450, 554, 564, 597, 762, 802, 853, 1066, 1087, 1099, 1100, 1101, 1102, 1103, 1108, 1109, 1217, 1245, 1289, 1292, 1298, 1310, 1312, 1320, 1367, 1371, 1375, 1376, 1377, 1386
- wiadomość* 15, 81, 111, 133, 185, 220, 221, 223,

- 224, 493, 733, 734, 771, 942, 948, 949, 958,
967, 993, 1147, 1194, 1198, 1238, 1240, 1247,
1249, 1282, 1300, 1328, 1330, 1348, 1357,
1373, 1459, 1471, 1520, 1524
- wiara* 8, 9, 10, 15, 28, 29, 39, 76, 84, 133, 153,
159, 169, 180, 188, 197, 203, 220, 273, 289,
293, 322, 340, 346, 347, 350, 401, 497, 577,
580, 584, 595, 597, 598, 599, 600, 602, 603,
604, 605, 606, 614, 617, 618, 627, 634, 636,
641, 644, 652, 658, 659, 661, 662, 669, 671,
682, 685, 768, 789, 814, 854, 861, 876, 897,
954, 977, 1200, 1387, 1428, 1435, 1439, 1495,
1544
- wiarygodność* 691, 1104, 1318
- wicekanclerz* 252
- wiceprzewodniczący* 142
- widowisko* 1451
- wieczność, wieczystość* 296, 349, 368, 428, 442,
457, 462, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470,
472, 482, 489, 492, 494, 500, 513, 528, 530,
531, 532, 533, 534, 535, 537, 545, 547, 549,
553, 560, 562, 568
- wiedza* 15, 247, 404, 406, 408, 458, 459, 524, 544,
619, 664, 758, 789, 823, 1096, 1256, 1258, 1292
- wiek* 183, 193, 289, 329, 344, 624, 682, 684, 685,
691, 758, 759, 800, 909, 957, 966
- wierność* 684, 713, 714, 783, 903, 1026, 1115,
1261
- wierzyiciel* 1162
- większość* 924, 934, 957, 1088, 1182, 1296, 1362
- wigilia* 881
- wikariusz* 78, 157, 192, 238, 243, 277, 290, 300,
301, 302, 303, 418, 739, 1089, 1091, 1093,
1094, 1184, 1362, 1374, 1375
- wina* 720, 863, 936, 1057, 1183, 1205, 1276, 1286,
1392, 1417, 1467
- wino* 706
- wizja* 1266, 1267
- wizytacja* 83, 133, 148, 159, 206, 278, 296, 356,
414, 415, 420, 524, 638, 1048, 1065, 1545
- władza* 19, 24, 26, 27, 43, 44, 45, 46, 49, 50, 52,
56, 57, 78, 84, 90, 98, 99, 100, 130, 132, 139,
146, 147, 151, 155, 156, 157, 167, 173, 176,
178, 192, 194, 203, 205, 207, 209, 211, 220,
221, 224, 226, 231, 232, 245, 246, 248, 251,
262, 278, 281, 283, 284, 302, 309, 315, 319,
320, 322, 323, 326, 330, 334, 337, 341, 351,
365, 371, 383, 384, 385, 388, 395, 404, 408,
410, 412, 414, 415, 417, 418, 419, 431, 433,
436, 440, 441, 471, 478, 487, 489, 490, 497,
498, 500, 501, 504, 505, 508, 510, 511, 512,
524, 536, 548, 549, 550, 551, 552, 554, 562,
566, 568, 573, 574, 576, 577, 582, 585, 595,
621, 624, 632, 634, 636, 642, 644, 648, 649,
650, 657, 661, 662, 666, 668, 669, 670, 671,
693, 720, 722, 723, 724, 726, 727, 729, 731,
734, 743, 753, 767, 769, 780, 784, 792, 794,
796, 797, 813, 817, 831, 833, 848, 853, 863,
864, 880, 887, 892, 893, 899, 904, 910, 915,
921, 922, 926, 927, 928, 929, 934, 935, 937,
940, 941, 946, 948, 949, 960, 961, 962, 964,
965, 966, 970, 974, 975, 976, 977, 978, 980,
981, 982, 983, 985, 986, 988, 989, 990, 993,
994, 995, 996, 997, 998, 999, 1001, 1003, 1004,
1005, 1006, 1009, 1012, 1014, 1016, 1021,
1023, 1025, 1029, 1036, 1037, 1038, 1043,
1044, 1050, 1051, 1055, 1057, 1058, 1062,
1063, 1066, 1071, 1072, 1073, 1083, 1089,
1110, 1118, 1131, 1140, 1141, 1144, 1149, 1155,
1166, 1179, 1197, 1306, 1343, 1361, 1386,
1404, 1405, 1406, 1408, 1412, 1415, 1422,
1433, 1435, 1436, 1437, 1438, 1440, 1447,
1450, 1462, 1463, 1467, 1484, 1490, 1494,
1495, 1499, 1501, 1513, 1515, 1516, 1518,
1520, 1523, 1524, 1525, 1533, 1534, 1535,
1536, 1538, 1539, 1541, 1542, 1545
- własność* 1009, 1136, 1437
- właściwość* 9, 24, 37, 62, 146, 204, 280, 344, 366,
395, 399, 409, 424, 437, 470, 575, 592, 641,
655, 667, 710, 736, 742, 762, 867, 937, 1008,
1022, 1029, 1071, 1075, 1076, 1082, 1083,
1085, 1086, 1110, 1118, 1122, 1123, 1124,
1149, 1155, 1158, 1177, 1179, 1185, 1188,
1191, 1197, 1219, 1261, 1271, 1277, 1297,
1362, 1383, 1389, 1390, 1515
- wniesienie* 755, 782, 863, 998, 1000, 1001, 1002,
1003, 1004, 1043, 1083, 1086, 1113, 1120,
1122, 1126, 1136, 1160, 1166, 1184, 1185,
1190, 1191, 1276, 1283, 1300, 1305, 1309,

- 1310, 1320, 1321, 1325, 1328, 1333, 1334, 1335, 1336, 1381, 1486, 1521
- wniosek* 932, 949, 1119, 1194, 1215, 1259, 1262, 1263, 1276, 1291, 1295, 1298, 1370, 1394
- woda* 675
- wojsko* 383
- wola* 9, 40, 249, 291, 360, 438, 440, 485, 507, 508, 599, 682, 761, 817, 822, 824, 844, 876, 922, 926, 929, 930, 962, 973, 1029, 1046, 1048, 1050, 1057, 1133, 1166, 1421
- wolność* 21, 30, 33, 44, 123, 180, 183, 344, 346, 402, 453, 473, 512, 525, 530, 586, 603, 606, 627, 634, 769, 953, 1476
- wpadkowa sprawa* 1088, 1124, 1180, 1270, 1271, 1272, 1273, 1302, 1321, 1334, 1342
- wschód, wschodni* 1, 2, 55, 58, 59, 76, 151, 340, 671, 685, 781, 833, 834, 897, 898, 899, 901, 903, 1429, 1495
- wskazanie* 1070, 1093, 1106, 1125, 1173, 1190, 1261, 1262, 1271, 1296, 1298, 1300, 1307, 1347, 1495
- wspólnik* 728, 730, 1460
- wspólnota* 7, 8, 12, 27, 35, 45, 49, 76, 77, 143, 162, 193, 210, 238, 279, 283, 289, 307, 329, 346, 412, 475, 539, 563, 572, 580, 597, 600, 606, 619, 625, 629, 631, 634, 670, 671, 776, 777, 780, 816, 821, 849, 863, 866, 896, 899, 906, 1393, 1440, 1509, 1510
- współdziałanie* 762, 819, 1420
- współmałżonek* 807, 860, 863, 1232, 1364, 1386
- współodpowiedzialność* 329
- współpraca* 11, 14, 177, 281, 289, 302, 338, 340, 346, 379, 407, 524, 585, 591, 592, 593, 596, 606, 651, 652, 903, 908, 980
- współuczestnictwo* 807, 908, 1443
- wstępni* 808
- wstrzeźliwość* 882
- wszczęcie* 1034, 1306, 1338, 1471, 1472, 1475, 1478
- wtajemniczenie* 290, 684, 697
- wybór* 22, 30, 44, 63, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 86, 87, 92, 102, 110, 114, 115, 121, 128, 130, 133, 149, 153, 159, 181, 183, 184, 185, 186, 187, 189, 221, 225, 227, 232, 233, 238, 263, 266, 267, 268, 319, 323, 337, 344, 373, 431, 443, 445, 453, 513, 515, 516, 525, 627, 645, 664, 665, 806, 825, 876, 924, 940, 948, 949, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 1065, 1070, 1076, 1080, 1151, 1177, 1179, 1242, 1394, 1450, 1527
- wychowanie* 20, 29, 329, 345, 375, 415, 452, 458, 524, 627, 628, 629, 630, 631, 633, 634, 637, 638, 681, 734, 776, 814, 1380
- wydalenie* 233, 342, 394, 461, 495, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 547, 550, 551, 552, 553, 562, 580
- wydanie* 47, 86, 107, 128, 146, 167, 174, 261, 330, 384, 436, 496, 501, 552, 568, 615, 624, 650, 655, 657, 662, 663
- wydatki* 82, 122, 125, 263, 296, 662, 664, 666, 1029, 1030, 1209, 1255, 1264, 1278, 1338
- wydział* 143, 404, 606, 640, 643, 646, 647, 648, 649, 650
- wydzierżawiać* 1044
- wygaśnięcie* 753, 891, 922, 930, 983, 992, 993, 1127, 1145, 1153, 1154, 1155, 1157, 1197, 1206, 1412, 1414, 1485, 1516, 1535
- wyjaśnienie* 15, 197, 340, 601, 606, 614, 647, 659, 906, 1262, 1266, 1285, 1290, 1292, 1349, 1501
- wyjawienie* 734, 786, 1116, 1232, 1406, 1532
- wyjątek* 40, 66, 102, 104, 130, 164, 165, 173, 183, 221, 248, 291, 302, 317, 336, 408, 431, 450, 473, 522, 524, 575, 638, 695, 704, 746, 767, 768, 795, 796, 828, 910, 928, 997, 1000, 1072, 1074, 1088, 1142, 1153, 1409, 1428, 1494, 1503, 1504
- wyjęcie* 703, 910, 1069, 1232
- wykluczenie* 734, 814, 823, 824, 950, 991, 1055, 1106, 1118, 1148, 1157, 1233, 1239, 1260, 1327, 1346, 1358, 1405, 1419, 1434, 1436
- wykladowca, wykładanie* 82, 337, 340, 350, 404, 595
- wykonanie* 26, 43, 45, 46, 50, 78, 80, 84, 102,

- 139, 147, 157, 175, 178, 190, 192, 202, 203, 207, 209, 217, 220, 224, 248, 288, 289, 290, 298, 302, 306, 322, 326, 327, 328, 349, 350, 371, 383, 385, 388, 393, 395, 408, 409, 416, 430, 459, 494, 498, 500, 503, 505, 568, 591, 596, 662, 664, 676, 720, 729, 757, 761, 762, 763, 764, 767, 784, 794, 831, 887, 899, 904, 910, 925, 926, 938, 943, 960, 980, 981, 984, 986, 987, 990, 993, 1000, 1001, 1014, 1036, 1038, 1047, 1048, 1049, 1062, 1065, 1071, 1074, 1082, 1096, 1131, 1132, 1150, 1156, 1157, 1161, 1163, 1164, 1166, 1180, 1187, 1194, 1262, 1265, 1275, 1322, 1328, 1331, 1333, 1335, 1340, 1341, 1342, 1343, 1344, 1345, 1374, 1386, 1389, 1399, 1429, 1433, 1436, 1437, 1438, 1448, 1450, 1457, 1465, 1467, 1468, 1476, 1477, 1494, 1503, 1514, 1516, 1517, 1524, 1525, 1526, 1527, 1528, 1529, 1541, 1542, 1545, 1547
- wykonawcza władza* 724, 986, 987, 989, 990, 991, 995, 996, 1058, 1513
- wykształcenie* 340, 347, 349, 372, 452
- wyłączenie* 797, 873, 988, 1110, 1111, 1112, 1439, 1441, 1445, 1446, 1448, 1450, 1453, 1454, 1457, 1461, 1463, 1464, 1465, 1467
- wyłączność* 699, 831, 869, 880, 988, 1191, 1399, 1492, 1536
- wymaganie* 681, 721, 751, 758, 759, 815, 843, 924, 931, 933, 934, 935, 940, 941, 954, 959, 960, 963, 964, 970, 971, 973, 996, 1017, 1037, 1038, 1039, 1041, 1042, 1051, 1074, 1091, 1100, 1101, 1120, 1135, 1141, 1166, 1168, 1169, 1182, 1208, 1210, 1214, 1288, 1294, 1302, 1308, 1312, 1318, 1342, 1386, 1394, 1400, 1432, 1434, 1489, 1501, 1519, 1530, 1544, 1545
- wymierzanie* 979, 1058, 1156, 1406, 1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 1415, 1418, 1422, 1423, 1429, 1431, 1433, 1434, 1435, 1472, 1473, 1489, 1490, 1515
- wymogi, wymaganie* 44, 51, 64, 73, 87, 89, 106, 107, 120, 166, 180, 182, 183, 214, 221, 231, 246, 248, 254, 263, 269, 284, 285, 289, 306, 319, 332, 337, 338, 340, 342, 344, 352, 356, 365, 366, 371, 372, 384, 436, 437, 442, 447, 448, 450, 454, 457, 464, 467, 478, 482, 483, 487, 488, 500, 509, 513, 516, 517, 522, 523, 527, 532, 544, 562, 575, 576, 598, 626, 627, 633, 635, 636, 657, 659, 663, 669, 676, 681, 721, 829, 859, 1046, 1073
- wymuszenie* 1222, 1424
- wynagrodzenie* 230, 291, 337, 390, 409, 591, 782, 938, 974, 1022, 1032, 1073, 1149, 1151, 1183, 1200, 1338, 1412, 1435, 1436, 1437
- wypadek* 34, 81, 177, 221, 232, 233, 363, 414, 435, 438, 446, 450, 461, 475, 480, 495, 496, 664, 676
- wypełniać* 7, 12, 15, 41, 76, 82, 92, 95, 122, 128, 153, 159, 179, 181, 193, 197, 210, 216, 218, 227, 232, 243, 244, 267, 270, 271, 276, 278, 282, 285, 289, 291, 293, 299, 300, 301, 308, 309, 321, 346, 352, 355, 362, 369, 371, 385, 390, 422, 431, 437, 447, 456, 464, 467, 516, 538, 597, 608, 622, 651
- wyrok* 45, 259, 394
- wypłacenie* 1029, 1032, 1278, 1338, 1339, 1340
- wyrok* 789, 932, 986, 1062, 1067, 1071, 1088, 1094, 1100, 1108, 1113, 1116, 1119, 1121, 1131, 1147, 1156, 1166, 1180, 1181, 1182, 1183, 1184, 1185, 1186, 1187, 1195, 1198, 1268, 1272, 1273, 1274, 1275, 1276, 1286, 1292, 1293, 1294, 1295, 1296, 1297, 1298, 1299, 1301, 1302, 1303, 1304, 1305, 1306, 1307, 1308, 1310, 1312, 1313, 1314, 1315, 1317, 1318, 1319, 1321, 1322, 1323, 1324, 1325, 1328, 1329, 1330, 1331, 1333, 1334, 1335, 1336, 1340, 1341, 1342, 1343, 1344, 1345, 1357, 1358, 1371, 1373, 1374, 1376, 1377, 1380, 1381, 1390, 1411, 1431, 1434, 1435, 1482, 1483, 1485, 1487, 1501
- wysłuchanie* 95, 108, 146, 160, 182, 263, 269, 277, 291, 301, 408, 475, 489, 539, 873, 934, 1021, 1052, 1057, 1101, 1112, 1127, 1131, 1140, 1166, 1177, 1178, 1199, 1253, 1259, 1261, 1266, 1272, 1274, 1280, 1286, 1302, 1362, 1377, 1382, 1406, 1472, 1476, 1520, 1523
- wyświęcić* 745, 746, 748, 758, 760, 761, 770, 774, 775
- wyznaczenie* 62, 65, 68, 69, 71, 104, 115, 132, 139, 187, 231, 233, 247, 251, 262, 270, 273,

- 322, 336, 339, 420, 472, 474, 475, 483, 515, 539, 542, 585, 668, 678, 685, 916, 942, 950, 956, 966, 1052, 1063, 1067, 1070, 1071, 1093, 1094, 1096, 1127, 1129, 1131, 1133, 1139, 1140, 1143, 1145, 1177, 1178, 1187, 1201, 1212, 1236, 1255, 1261, 1265, 1277, 1279, 1285, 1287, 1289, 1292, 1295, 1296, 1343, 1349, 1355, 1375, 1389, 1396, 1397, 1398, 1402, 1432, 1527
- wyznanie 8, 10, 76, 153, 188, 220, 597, 718, 721, 731, 734, 897
- wzajemność 99, 233, 302, 348, 367, 376, 405, 627, 783, 817, 818, 837, 903, 1014, 1088, 1125, 1159, 1160, 1289
- wzmianka 689, 1052, 1136
- wzór 89, 114, 143, 206, 273, 282, 284, 289, 301, 303, 305, 310, 342, 357, 375, 418, 554, 562, 612, 723, 867, 913, 973, 1049, 1055, 1105, 1175, 1182, 1394, 1432, 1448, 1457, 1469
- wzrost 13, 169, 198, 289, 563
- zabezpieczenie 193, 212, 292, 385, 390, 409, 571, 628, 859, 978, 1021, 1022, 1028, 1052, 1097, 1126, 1162, 1163, 1185, 1340, 1408, 1413
- zabójstwo 762, 766, 768, 1453
- zachęta 9, 204, 329, 346, 393, 421, 719, 721, 783, 863, 878, 881, 999, 1021, 1106, 1400, 1450, 1477
- zachować, z zachowaniem 3, 4, 10, 12, 15, 21, 24, 29, 30, 35, 39, 40, 47, 58, 59, 60, 62, 64, 65, 67, 71, 73, 82, 83, 85, 88, 89, 95, 97, 99, 102, 106, 107, 110, 111, 123, 133, 138, 140, 146, 147, 149, 150, 159, 167, 169, 173, 177, 181, 185, 187, 190, 194, 195, 204, 212, 220, 221, 223, 224, 230, 232, 244, 251, 254, 259, 261, 262, 263, 265, 266, 269, 277, 278, 282, 284, 290, 296, 297, 301, 303, 305, 306, 309, 310, 311, 314, 321, 322, 330, 336, 337, 338, 339, 346, 348, 350, 360, 362, 366, 387, 395, 397, 403, 404, 409, 410, 413, 414, 415, 418, 424, 426, 431, 432, 433, 437, 438, 440, 441, 442, 443, 456, 457, 460, 462, 463, 474, 475, 477, 484, 488, 490, 502, 503, 507, 508, 509, 515, 517, 519, 532, 534, 535, 536, 538, 541, 542, 543, 545, 548, 553, 554, 559, 561, 562, 566, 568, 572, 573, 574, 577, 583, 584, 587, 597, 598, 603, 604, 606, 609, 610, 611, 612, 621, 624, 627, 638, 650, 652, 659, 666, 667, 668, 670, 674, 677, 681
- zadanie 11, 41, 45, 46, 50, 70, 84, 90, 95, 148, 181, 188, 240, 249, 267, 270, 272, 289, 299, 321, 371, 383, 385, 390, 395, 408, 409, 475, 486, 574, 591, 596, 597, 606, 610, 622, 641, 646, 651, 684, 685, 743, 937, 1001, 1026, 1029, 1035, 1094, 1096, 1107, 1108, 1115, 1145, 1150, 1151, 1176, 1181, 1183, 1184, 1192, 1203, 1224, 1245, 1261, 1262, 1393, 1433, 1435, 1436, 1437, 1448, 1457, 1463, 1465, 1466, 1467, 1468, 1476, 1477, 1524
- zadośćuczynienie 1051, 1455
- zagrożenie 720, 767, 840, 900, 1097, 1098, 1116, 1161, 1163, 1409, 1515
- zakaz 66, 385, 408, 611, 612, 633, 652, 702, 704, 712, 755, 757, 762, 794, 801, 813, 839, 872, 989, 1049, 1149, 1161, 1163, 1164, 1172, 1184, 1373, 1374, 1433, 1435, 1437, 1438, 1444, 1456, 1476, 1510, 1513, 1527
- zakłócenie 821
- zakomunikowanie 973, 975, 1208, 1523
- zakon, zakonnik 89, 90, 114, 143, 206, 273, 282, 284, 289, 296, 301, 303, 305, 310, 341, 342, 357, 399, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 418, 419, 420, 421, 423, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 437, 442, 449, 450, 455, 456, 468, 470, 472, 473, 475, 478, 487, 488, 489, 493, 500, 504, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 516, 517, 518, 522, 524, 525, 529, 531, 533, 535, 536, 538, 539, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 554, 562, 563, 572, 575, 578, 612, 624, 660, 662, 723, 795, 805, 871, 874, 894, 913, 957, 973, 1049, 1055, 1105, 1175, 1394, 1432, 1448, 1457, 1469
- zakończenie 881, 956, 1106, 1114, 1136, 1274, 1357, 1482, 1483
- zakres 82, 202, 212, 248, 372, 402, 511, 524, 589, 651, 723, 791, 796, 798, 799, 815, 842, 856, 893, 904, 981, 988, 993, 995, 997, 1232, 1434, 1435, 1517
- zaliczenie 885, 1060

- zamiana* 891, 1057
zamiar 806, 820, 876, 912, 917, 1038, 1347, 1401, 1402, 1420, 1421
zamieszanie 1393
zamieszczenie 1373, 1492
zamieszkanie 62, 267, 285, 397, 501, 537, 549, 722, 726, 748, 759, 767, 831, 854, 857, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 949, 1049, 1077, 1078, 1082, 1190, 1236, 1298, 1362, 1426, 1494
zamknięcie 1202, 1279, 1285, 1286, 1287, 1473
zaniechanie 1319, 1320, 1421, 1466, 1467
zaniedbanie 80, 133, 159, 160, 262, 352, 372, 417, 547, 832, 946, 1113, 1118, 1177, 1184, 1203, 1292, 1329, 1343, 1393, 1417, 1467
zapisanie 689, 774, 775, 799, 840, 841, 1021
zapowiedzi 771
zarezerwowanie 57, 70, 110, 119, 170, 333, 435, 438, 439, 440, 492, 510, 549, 575, 614, 657
zaręczyny 782
zarząd, zarządzanie 47, 90, 95, 97, 132, 133, 136, 179, 190, 212, 221, 228, 231, 232, 233, 246, 262, 269, 278, 286, 309, 312, 314, 316, 317, 320, 328, 338, 352, 423, 431, 432, 437, 447, 454, 505, 508, 516, 525, 537, 558, 576, 582, 650, 734, 762, 926, 1008, 1009, 1010, 1017, 1023, 1025, 1026, 1028, 1029, 1030, 1031, 1033, 1044, 1047, 1057, 1082, 1139, 1163, 1166, 1174, 1205, 1208, 1242, 1288, 1292, 1303, 1341, 1366, 1393
zarządzenie 974, 1001, 1193, 1275, 1282, 1290, 1331, 1381
zarzut 1110, 1113, 1121, 1122, 1124, 1152, 1283, 1306, 1326, 1375
zasada 832, 856, 859, 929, 1032, 1170, 1179, 1197, 1299, 1472, 1495, 1504
zasądzenie 1200, 1338, 1345
zaskarżenie 1318, 1321, 1328, 1340, 1363, 1364, 1366, 1388, 1487
zastaw 1029
zastąpienie 681, 723, 841, 948, 982, 985, 1143, 1173, 1177, 1178, 1189, 1245, 1442, 1527
zastrzeżenie, zastrzegać 100, 124, 152, 181, 226, 229, 230, 231, 241, 248, 302, 311, 314, 357, 388, 413, 425, 427, 496, 507, 508, 528, 534, 552, 554, 561, 571, 574, 587, 598, 638, 693, 728, 729, 848, 870, 910, 916, 924, 926, 932, 933, 934, 937, 941, 948, 950, 957, 959, 961, 962, 966, 974, 983, 986, 989, 991, 992, 1014, 1024, 1055, 1068, 1076, 1088, 1101, 1102, 1132, 1152, 1154, 1169, 1186, 1197, 1245, 1284, 1313, 1320, 1328, 1366, 1415, 1421, 1423, 1493, 1494, 1497, 1499, 1505, 1507, 1508, 1516, 1541, 1546, 1549
zaświadczenie 770
zatajenie 1295, 1447, 1532
zatwierdzenie 4, 29, 30, 51, 54, 56, 78, 82, 108, 133, 153, 159, 165, 182, 184, 185, 221, 263, 265, 322, 337, 410, 414, 433, 439, 471, 500, 501, 505, 515, 536, 546, 568, 571, 577, 636, 638, 642, 648, 649, 655, 656, 657, 658, 663, 664, 669, 880, 949, 959, 960, 961, 964, 1039, 1091, 1144, 1184, 1185, 1186, 1265, 1296, 1323, 1377, 1391, 1510
zaufanie 771
zawiadomienie 76, 128, 153, 167, 173, 184, 220, 221, 233, 239, 320, 470, 497, 695, 775, 841, 971, 1002, 1131, 1147, 1195, 1241, 1330, 1348, 1350, 1366, 1374, 1394
zawiązek 848, 849, 851, 852
zawieszenie 51, 73, 108, 133, 142, 159, 237, 251, 438, 440, 501, 552, 583, 892, 894, 992, 994, 1000, 1001, 1062, 1121, 1132, 1149, 1150, 1180, 1202, 1203, 1322, 1328, 1331, 1340, 1370, 1412, 1438, 1490
zawity termin 1000, 1002, 1145, 1279, 1314, 1321, 1328
zbawienie 14, 20, 289, 348, 350, 410, 552, 595, 606, 607, 616, 634, 697, 727, 1001, 1113, 1400, 1522
zdanie 15, 21, 82, 89, 121, 194, 236, 285, 291, 414, 415, 486, 547, 657, 671
zdatność 180, 182, 183, 285, 305, 331, 349, 361, 366, 368, 442, 448, 453, 461, 679, 756, 770,

- 941, 961, 980, 1010
- zdolność* 15, 204, 211, 342, 352, 423, 431, 471, 608, 629, 675
- zebranie* 1070, 1094, 1096, 1131, 1284, 1285, 1295, 1356, 1482
- zespół* 45, 264, 273, 319, 522, 920, 921, 934, 948, 949, 952, 956, 958, 964, 965, 1007, 1050, 1394, 1402
- zewnątrzny* 734, 762, 791, 798, 815, 825, 842, 856, 931, 932, 981, 995, 997, 1406, 1417, 1456, 1517
- zeznanie* 1133, 1212, 1232, 1243, 1247, 1251, 1253, 1256, 1257
- zezwolenie, zezwalać* 201, 284, 287, 292, 308, 386, 430, 431, 478, 522, 541, 565, 575, 579, 655, 656, 670, 677
- zgoda* 7, 9, 11, 13, 17, 19, 20, 24, 29, 32, 34, 44, 45, 57, 62, 65, 68, 78, 83, 84, 85, 87, 89, 90, 92, 96, 98, 100, 102, 104, 106, 108, 110, 119, 120, 122, 130, 132, 133, 137, 141, 143, 146, 164, 167, 170, 172, 173, 176, 182, 183, 185, 186, 187, 189, 193, 194, 198, 201, 204, 205, 206, 211, 212, 214, 216, 231, 232, 233, 238, 239, 247, 254, 255, 258, 263, 269, 271, 278, 280, 282, 284, 286, 290, 296, 302, 306, 308, 309, 314, 319, 334, 340, 353, 357, 362, 363, 365, 366, 371, 377, 383, 384, 385, 388, 390, 391, 393, 394, 395, 397, 407, 408, 414, 415, 416, 420, 421, 422, 431, 432, 436, 437, 438, 439, 440, 444, 447, 450, 451, 461, 464, 471, 477, 480, 482, 483, 485, 486, 487, 488, 490, 493, 498, 499, 500, 503, 506, 507, 508, 509, 510, 512, 515, 516, 521, 522, 527, 529, 534, 538, 541, 544, 545, 546, 548, 550, 551, 552, 562, 563, 568, 572, 578, 579, 581, 583, 585, 599, 608, 642, 657, 660, 661, 662, 663, 664, 671, 677, 681
- zgorzenie* 498, 552, 577
- zgrupowanie* 65, 82, 84, 102, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 177, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 322, 414, 415, 418, 419, 420, 431, 488, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 516, 517, 522, 525, 529, 530, 531, 534, 535, 536, 538, 539, 541, 543, 544, 546, 549, 550, 551, 554, 556, 557, 566
- znak* 76, 77, 92, 156, 162, 210, 331, 410, 512, 601, 667
- zniesienie* 6, 57, 85, 155, 177, 276, 280, 311, 438, 440, 507, 508, 510, 521, 556, 566, 583
- zobowiązanie* 12, 40, 107, 156, 207, 262, 278, 309, 317, 390, 397, 412, 417, 422, 468, 484, 486, 524, 529
- zwyczaj* 6, 67, 78, 137, 200, 202, 225, 230, 302, 343, 383, 473, 505, 538
- zwyczajna (władza, sytuacja itp.)* 43, 45, 78, 114, 130, 157, 173, 178, 193, 220, 245, 316, 320, 339, 500, 598, 677
- źródło* 346, 350, 666
- żona, żonaty* 193, 278, 285, 352, 375, 390
- życie* 6, 9, 10, 13, 17, 20, 22, 28, 29, 30, 34, 40, 82, 89, 98, 114, 143, 180, 182, 193, 196, 198, 200, 206, 211, 227, 238, 273, 278, 282, 284, 289, 293, 297, 301, 303, 304, 305, 310, 329, 337, 342, 344, 346, 350, 357, 366, 367, 375, 376, 380, 385, 399, 401, 404, 405, 407, 410, 412, 421, 426, 433, 442, 444, 448, 450, 456, 458, 471, 482, 483, 484, 485, 492, 493, 494, 496, 513, 517, 524, 529, 546, 547, 549, 554, 562, 563, 570, 571, 572, 584, 587, 592, 601, 602, 608, 612, 614, 616, 618, 619, 634, 638, 639, 659, 675, 677, 680, 681

SŁOWNIK WYBRANYCH TERMINÓW*

Arcybiskup większy (łac. *archiepiscopus maior*) – hierarcha (biskup), który jest głową Kościoła wschodniego w randze arcybiskupstwa większego; jego uprawnienia są identyczne jak patriarchy, z tym tylko, że jego wybór dokonany przez biskupów wymaga zatwierdzenia przez Biskupa Rzymskiego (kan. 151).

Biskup eparchialny (łac. *episcopus eparchialis*) – w prawie Kościołów wschodnich biskup stojący na czele eparchii jako jej własny pasterz (w prawie Kościoła łacińskiego – biskup diecezjalny) (kan. 178).

Boska Liturgia (łac. *Divina Liturgia, Divina Eucharistia*) – wschodnie określenie Ofiary Eucharystycznej.

Chryzmacja (łac. *chrismatio sancti myri*) – w tradycji wschodniej sakrament odpowiadający zachodniemu bierzmowaniu; udziela się go przy użyciu oleju zwanego myron (kan. 692).

Degradacja (łac. *degradatio*) – kara polegająca na zrównaniu duchownego, który przyjął określone święcenia z duchownym, który przyjął święcenia niższego stopnia, np. prezbiter zredukowany do stopnia diakona (kan. 1433).

Depozycja (łac. *depositio*) – w prawie Kościołów wschodnich kara polegająca na wydaleniu ze stanu duchownego (kan. 1410).

Egzarcha (łac. *exarcha*) – w prawie Kościołów wschodnich hierarcha stojący na czele egzarchatu i zarządzający nim bądź w imieniu własnym, bądź w imieniu hierarchy, który go mianował (kan. 312).

Egzarchat (łac. *exarchia*) – w prawie Kościołów wschodnich część wspólnoty ludu Bożego, która z racji okoliczności nie została erygowana jako eparchia; egzarchaty mogą być apostołskie, jeśli utworzył je Biskup Rzymski, patriarsze, jeśli utworzył je patriarcha lub arcybiskupie, jeśli utworzył je arcybiskup większy (kan. 311).

---

* Autor: ks. Leszek Adamowicz

Ekskomunika mniejsza (łac. *excommunicatio minor*) – w prawie Kościołów wschodnich kara kościelna zabraniająca przede wszystkim przyjmowania Komunii św. (kan. 1431).

Ekskomunika większa (łac. *excommunicatio maior*) – w prawie Kościołów wschodnich najsurowsza kara kościelna, zabraniająca jakiegokolwiek udziału posługiwania w sprawowaniu Ofiary Eucharystycznej lub w jakichkolwiek innych obrzędach kultu, sprawowania sakramentów i sakramentaliów oraz przyjmowania sakramentów, jak również sprawowania kościelnych urzędów lub posług, jakichkolwiek innych zadań oraz wykonywania aktów władzy rządzenia (kan. 1434).

Eparchia (łac. *eparchia*) – określenie oznaczające w prawie Kościołów wschodnich część ludu Bożego powierzoną pasterskiej trosce biskupa, w której uobecnia się Kościół Chrystusa (kan. 177).

Hierarcha, Hierarcha miejsca – Biskup Rzymski, Patriarcha, Arcybiskup większy, Metropolita stojący na czele Kościoła metropolitalnego *sui iuris*, biskup eparchialny i ci, którzy czasowo go zastępują w rządzeniu, stosownie do przepisów prawa. Hierarchami miejsca, oprócz Biskupa Rzymskiego są biskup eparchialny, egzarcha, administrator apostolski, ci, którzy, podczas nieobecności wymienionych, czasowo zastępują ich w rządzeniu, oraz Protosyncel i Syncel. Wyżsi przełożeni w instytucjach życia konsekrowanego, posiadający zwyczajną władzę rządzenia, także są Hierarchami, ale nie miejsca (kan. 984).

Kościół *sui iuris* (łac. *Ecclesia sui iuris*) – wspólnota chrześcijan, powiązana hierarchią, która jako *sui iuris* została wyraźnie lub milcząco uznana przez najwyższą władzę Kościoła. Obecnie, według *Annuario Pontificio*, w Kościele katolickim mamy 22 Kościoły *sui iuris*: 21 wschodnich wywodzących się z pięciu tradycji (aleksandryjskiej, antiocheńskiej, chaldejskiej, konstantynopolitańskiej czyli bizantyjskiej oraz ormiańskiej) oraz Kościół łaciński (kan. 27).

Monaster (łac. *monasterium*) – klasztor mnichów wschodnich (kan. 433).

Myron (łac. *myrum*) – święty olej, który składa się z oliwy z oliwek lub innych roślin oraz z substancji aromatycznych, używany do sprawowania sakramentu chryzmacji (kan. 693).

Obrządek (łac. *ritus*) – w prawie Kościoła katolickiego – obrządek w znaczeniu prawnym jest szczególnym sposobem wyrażania katolickiej wiary przez wspólnotę wiernych, których łączy to samo dziedzictwo liturgiczne, teologiczne,

---

duchowe i dyscyplinarne, ukształtowane w konkretnych warunkach kulturowych i historycznych (kan. 28).

Patriarcha (łac. *patriarcha*) – hierarcha (biskup), który jest głową Kościoła patriarchalnego; posiada władzę nad wszystkimi biskupami (także metropolitami), całym duchowieństwem swojego Kościoła; jest wybierany przez biskupów swojego Kościoła; jego wybór nie wymaga zatwierdzenia, a jedynie znaku wspólnoty (tzw. *communio*) ze strony Biskupa Rzymskiego; jest metropolitą w swojej prowincji kościelnej oraz biskupem eparchialnym (kan. 55).

Prawo partykularne, prawo własne (łac. *ius particulare, ius proprium*) – normy prawne obowiązujące w Kościele partykularnym lub całym Kościele *sui iuris* (kan. 1493).

Prawo wspólne (łac. *ius commune*) – normy prawne wspólne dla wszystkich Kościołów wschodnich (kan. 1493).

Protoprezbiter (łac. *protopresbyter*) – dziekan, wikariusz rejonowy, kapłan sprawujący pieczę nad kilkoma sąsiednimi parafiami (kan. 276).

Protosyncel, syncel (łac. *protosyncellus, syncellus*) – w prawie Kościołów wschodnich hierarchowie, którzy w imieniu biskupa eparchialnego wykonują zwyczajną władzę wykonawczą (administracyjną), mając w kompetencji wszystkie sprawy na terenie całej eparchii lub niektóre sprawy określone rzeczowo, personalnie lub terytorialnie (kan. 245).

Przynależność duchownego (łac. *ascriptio*) – określenie oznaczające w prawie Kościołów wschodnich przynależność duchownego do Kościoła partykularnego lub instytutu życia konsekrowanego (kan. 357).

Synaksa (łac. *Synaxis*) – organ kolegialny, stanowiący zwierzchnią władzę we wschodnich instytutach życia konsekrowanego (kan. 512).

Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego lub arcybiskupiego (łac. *Synodus Episcoporum Ecclesiae patriarchalis vel archiepiscopalis maioris*) – najwyższy kolegialny organ władzy w Kościele patriarchalnym i arcybiskupim większym, w skład którego wchodzi wszyscy biskupi wyświęceni dla danego Kościoła *sui iuris* (kan. 102).

Typiki (łac. *typicum*) – w Kościołach wschodnich zbiór norm prawa własnego instytutu życia konsekrowanego (kan. 421).

Zgromadzenie patriarsze, z. metropolitalne, z. eparchialne (łac. *conventus patriarchalis, c. Ecclesiae metropolitanae sui iuris, c. eparchialis*) – zgromadzenie przedstawicieli duchowieństwa, zakonników i świeckich, mające charakter pastoralny i doradczy, odpowiadające synodom partykularnym i diecezjalnym w Kościele łacińskim (kan. 140, 172, 235).